SAM. L. B. A PUFENDORF DE JURE NATURÆ ET GENTIUM LIBRI OCTO. CUM INTEGRIS...

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE
CENTRALE - FIRENZE

R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

LIBRI

DONATI DAL

Dottor ANNIBALE GIULIONI

GIURISTA

Nato a Firenze il 7 Febbraio 1807
e morto il 1° Dicembre 1895 in Firenze.

16 Maggio 1896

Digitized by Google

SAM. L. B. A PUFENDORF

DE

JURE NATURÆ

ET

GENTIUM,

LIBRI OCTO.

Cum integris Commentariis Virorum Clarissimorum

JO. NICOLAI HERTII,

ATQUE

JOANNIS BARBEYRACI,

Accedit

ERIS SCANDICA.

Recensuit & ANIMADVERSIONIBUS illustravit

GOTTFRIDUS MASCOVIUS.

TOMUS SECUNDUS.

Francofurti & Lipsiæ,

EX OFFICINA KNOCHIANA.

MDCCXLIV.

Cum Privil. Sacræ Cæsareæ Majestatis, & Sereniss. Poloniæ Regis Elect. Saxon. ac Reipubl. Helvet.

Digitized by Google

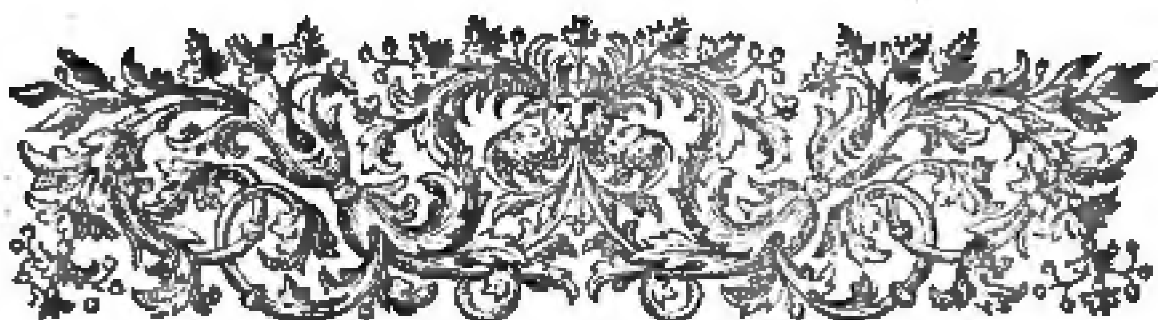
B. 17. 3. 10

Digitized by Google

SAMVELIS PVFENDORFII
DE
IVRE NATVRAE
ET
GENTIVM
LIBER SEXTVS.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAPVT I.

DE MATRIMONIO.

I. *Transitus.*

II. *Matrimonium generis humani seminarium.*

III. *An sit aliqua obligatio ad ineundum matrimonium?*

IV. *Vaga libido iuri naturali repugnat.*

V. *Genus humanum non debet propagari citra leges connubii.*

VI. *Obligatio ad ineundum matrimonium qualis possit esse ex legibus ciuilibus:*

VII. *Qualis illa sit ex lege naturali.*

IIX. *Quousque circa matrimonium lex ciuilis disponere possit.*

IX. *Matrimonia irregularia Amazonica.*

X. *Regularis matrimonii leges, & iura.*

XI. *Vnde marito imperium in uxorem oriatur.*

XII. *An illud immediate a Deo conferatur.*

XIII. *An necessario inuoluat ius vitae & necis.*

XIV. *An consensus, non concubitus faciat nuptias.*

XV. *Vnam pluribus simul nubere, aut misceri nefas.*

XVI. *Polygamia multis populis in vsu.*

XVII. XIIX. *An illa repugnet iuri naturali.*

XIX. *Perfectissima species coniugii, vnam vni iungi.*

XX. *Matrimonium temere dissoluere nefas.*

XXI. *Adulterium & malitiosa desertio soluunt matrimonium.*

XXII. *An intolerabiles mores sint causa diuortii.*

XXIII. *De sensu legis diuinae circa diuortia nonnullorum sententiae.*

XXIV. *Inprimis Miltoni recensentur.*

XXV. *Ad matrimonium ineundum requiritur habilitas physica.*

XXVI. *De errore circa matrimonium.*

XXVII. *Vni nupta alteri non recte nubit.*

XXIIX. *Matrimonia inter consanguineos quare vetita.*

XXIX. *Pudor circa partes genitales vnde?*

XXX. *De nuditate.*

XXXI. *Origo pudoris naturalis.*

XXXII. *Connubia inter parentes & liberos nefaria.*

XXXIII. *Ebraeorum super hac re sententia.*

XXXIV. *De connubiis fratrum & sororum.*

XXXV. *De reliquis gradibus prohibitis.*

XXXVI. *De nuptiis minus solemnibus.*

SEQVITVR [1], vt inuestigemus tum originem & naturam imperii humani, tum quae praecepta iuris naturalis & gentium illud praesupponunt. Sed cum imperium non nisi inter plures

possit

§. I. 1) Series dicendorum in Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 2. aliquantulum ab ea huius loci differt, & forsitan melior est. Declarat enim statim AVCTOR ipse, se consequenter iis, quae proposuit

possit intelligi, & vero sacrarum literarum auctoritate constet, abs Deo vnum duntaxat, par hominum ab initio fuisse productum, ad quod, quidquid est mortalium, suas refert origines; igitur priusquam de imperio ciuili agamus, dispiciendum fuerit de matrimonio, ex quo familiae proueniunt, & vnde imperiis & ciuitatibus constituendis velut materies oritur [2]. Nam quemadmodum corpus humanum ex diuersis membris componitur, quae & ipsa in se considerata corporum instar prae se ferunt: ita & ciuitates ex minoribus societatibus constant; quarum quaedam vocantur simplices & primae, caeterae paulo magis compositae, & fere collegiorum nomine veniunt. Illarum tres sunt, *societas maritalis, paterna, & herilis.* Quae ideo sic dicuntur, quia ex aliis minoribus societatibus non componuntur; non quia eas plures duabus personis non ingrediuntur, vti Ioh. Frid. HORNIVS de Ciuitate L. I. c. 1. §. 2. docet. Nam quid prohibet, quo minus vnus pater plures liberos, & vnus dominus plures seruos habeat; qui tamen inter se non minus simplicem societatem constituunt, quam si vnus duntaxat filius vni patri, aut vnus seruus vni domino foret. Caeterum a matrimonio recte auspicium sumi huius tractationis docet etiam PLATO de LL. L. IV. [p. 835. A. Edit. Wech. Ficini.] ATHEN. *Dic age per Deos quam legis conditor primam legem conscribet? An non secundum naturam primum generationis in ciuitate principium ante omnia legibus exornabit?* CLIN. *Planc.* A. *Principium autem generationis omnibus ciuitatibus nuptiarum conuentus atque communio.* C. *Vtique.* A. *Quare si nuptiales primum leges ponantur, bene ad omnem ciuitatem recte constituendam positas* [3] *videbuntur* [4].

§. II. POSTQVAM igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut noua semper stirps creando esset sufficienda, aut tam nobilis speciei duratio vnius aetatis spatio extingueretur, sapientissimus Creator prospexerat [1] discrimine sexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus sese propagandi. Idque ne fortasse per incuriam, aut ob molestias partus aut educationis mortales omitterent; mutuam sexuum in se inuicem propensionem, & acres stimulos, simul ardentissimum in prolem affectum inseuit [2], vt li-

posuit supra L. I. c. 7. §. 7. pergere ad status Aduentitios, seu eos, in quibus homo, facto aliquo humano praecedente, constitutus sit, quorum quatuor numerat, 1) matrimonium, 2) potestatem patriam, 3) herilem & 4) ciuilem.

2) Fuerunt enim familiae segreges, antequam eae in ciuitates demigrarent. Postquam igitur AVCTOR in superioribus libris de principiis vniuersalibus, & de iuribus, quae in naturali statu locum habere solent, egit, non temere nunc transitum facit ad partem iurisprudentiae huius insignem, quae iura familiae, siue τὸ δίκαιον οἰκονομικὸν ARISTOTELI dictum v. Eth. 10. complectitur. H.

3) Γαμικοὶ δὲ νόμοι πρῶτοι [illegible] τίθενται, [illegible] Add. DION. HALICARN. L. II. c. 24. pag. 91. in fine. Fragmentum Hieroclis, quod HERTIVS laudat, integrum referri meretur. Monet in eo Philosophus, Nuptiis nihil magis necessarium esse, quoniam genus humanum ad societatem natum sit, & matrimonio prima & simplicissima societatum omnium contineatur. Neque enim ciuitas vlla, addit, sine familiis reperitur, neque familia perfecta, si paterfamilias caelebs sit. Ἀναγκαιότατός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ γάμου λόγος. Ἅπαν μὲν γὰρ ἡμῶν τὸ γένος ἔφυ πρὸς κοινωνίαν. Πρώτη δὲ καὶ στοιχειωδεστάτη τῶν κοινωνιῶν, ἡ κατὰ τὸν γάμον. Οὔτε γὰρ πόλεις ἂν ἦσαν, μὴ ὄντων οἴκων· ἡμιτελὴς δὲ τῷ ὄντι ὁ τοῦ ἀγάμου· τέλειος δὲ καὶ πλήρης ὁ τοῦ γεγαμηκότος. HIEROCLES de Nuptiis, apud Stob. Serm. LXV. p. 300. Ed. Hier. Needham.

4) Et HIEROCLES Libro de nuptiis: Πρώτη καὶ στοιχειωδεστάτη τῶν κοινωνιῶν ἡ κατὰ τὸν γάμον. *Prima & exordialis societas est, quae fit per nuptias.* Adde eam maxime naturalem esse & arctissimam.

ARISTO-

vt libenter & iucunde obirent, citra quod mortalium genus perdurare non poterat; sic vt in *delectationibus animantium maior sit voluptas generandi, quam pascendi:* quod obseruatum BACONI DE VERVLAMIO de Augm. Scient. L. VII. c. 2. SENECA Hippolyto v. 466. *Prouidit ille maximus mundi parens. Cum tam rapaces cerneret fati manus. Vt damna semper sobole repararet noua, Coelibem vitam probet Sterilis iuuentus, hoc erit, quidquid vides, Vnius aeui turba.*

§. III. CIRCA matrimonium primo inquirendum, an ad illud ineundum, sobolemque generandam homines, caetera habiles, vlla obligatione teneantur? Nam non minus circa hoc, quam alia, ad quae naturali adpetitu homo fertur, vt est conseruatio sui ipsius, amor & educatio sobolis, quidam dubium mouent, quasi isthaec lege naturali non sanciantur. Eo quippe opus non fuisse, cum iam antea instinctus, & adpetitus sensitiuus in talia sat valide propellat. Enimuero vsque adeo non sequitur, ius naturae ista non praecipere, quia in eadem instinctus naturalis fertur; vt potius exinde adpareat, naturam ista quam accuratissime voluisse obseruari, vtpote incolumitatem generis humani immediate conseruantia: dum velut diffisa soli rationis dictamini eidem succenturiari iussit instinctum ita vehementem, vt difficulter admodum homo in contrarium niti queat. Add. OPPIANVS Cynaeget. L. III. v. 107. seqq. & HALIEVT. L. I. v. 702. seqq. Quotusquisque enim liberis operam daret [1], qui saepe materiam dolendi, semper curarum & laborum praebent; ni super rationem etiam naturalis inclinatio eodem traheret? (vid. EVRIPIDES Medea v. 1090. seqq. Et HIPPOL. Coron. 616. seqq.) Intercedente cumprimis actu non adeo graui, & consortio mulierum, quod sapienti vile iuxta ac taediosum citra istas illecebras foret. Add. VALER. MAXIMVS L. VII. c. 2. §. 1. ext. Mich. MONTAIGNE Essais L. III. c. 5. p. m. 137. CARTESIVS de Passion. art. XC. Equidem nouimus, multum differre, instinctum naturalem, & dictamen rationis; in compluribus quoque ea in diuersum tendere; & istum huic reluctantem esse compescendum; quod ipsum posse

ARISTOTELES IIX. Eth. 12. Ἀνδρὶ δὲ καὶ γυναικὶ φιλία δοκεῖ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν. *Quae enim inter virum & vxorem amicitia est, maxime secundum naturam videtur esse.* Idem alibi: Κοινωνία γὰρ φύσει τῷ θήλει καὶ τῷ ἄῤῥενι μάλιστ' ἐστιν. *Per naturam maxima societas est inter marem & foeminam.* MENANDER:

Οἰκεῖον οὕτως οὐδέν ἐστιν, ὦ Λάχης,
Ἐὰν σκοπῇ τις, ὡς ἀνὴρ καὶ γυνή.
Nil adeo, si rem spectes vt oportet, Laches,
Coniunctum est, quam sunt vir & materfamilias. H.

§. II. 1) Quod dictum Auctoris quum displicuisset Theologis quibusdam, ita caussam suam tueri stategit PVFENDORFIVS in Specim. controuersiar. circa ius naturale c. 3. §. 7. „Et quia omniscius Creator illum casum vtique praeuiderat, eidem quoque velut euentualiter prospexisse per discrimen sexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum vltra aetatem vnius hominis non duraret. Eoque per sapientiam Creatoris generandi mediante sexus diuersitate vsum habuit in statu hominis tam integro, quam corrupto. In illo enim statu prouentura erat soboles primae integritatis haeres, vt plures Deus haberet cultores; in altero autem statu prouentura erat soboles corrupta, ne, per irrepentem ex peccato mortem, intra vnam aetatem genus humanum interiret, postquam Deo visum non fuit, extincto priore, nouum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum a corruptis hominibus incoli, quam plane desertum iacere.“

2) Vid. supra L. IV. c. 11. §. 3. H.

§. III. 1) Quod autem de maribus commemoratur, multo magis de feminis dicendum est, propter partus dolores, & tot alia matrimonii incommoda muliebria.

Digitized by Google

se animi sit non degeneris. Enimuero quanquam solus instinctus per se non obligat; contingit tamen, vt ad aliquid obligemur, ad quod per instinctum quoque inclinabamur [a]. Neque vero ideo mater a peccato in legem naturae immunis est, quae prolem occidit infamiae vitandae causa, licet instinctum erga prolem alio instinctu, nempe metu & fuga infamiae superet, vti arbitratur GRASWINCKEL ad Grot. L. I. c. 1. §. 11. Nam non solo matris instinctu, sed & lege munita erat infantis vita. Et nosse debebat mater, minoris esse infamiam suam, quam mortem eius, qui ex actu exsistit, in quem ipsa antea consenserat. Vnde si famae cura pluris ipsi erat, quam voluptas coitus, aut amor sobolis, ante admissum virum expendisse id debebat [b]. Post hautquidquam proles mori meretur, ne parentem pecasse innotescat. Denique contracto matrimonio, cum foecunditatem praestare coniuges non possint, (vid. Genes. XXX, 1. 2.) aeque legi naturae satisfecit, qui paucorum, quam qui multorum parens liberorum factus est. Nec habet, quod peccatum metuat, cui sterilis vxor obtigit. SENECA L. II. Controu. 13. *Non respondet ad propositum, nec ad certum diem foecunditas; sui iuris rerum natura est, nec ad leges humanas componitur: modo properat, modo vota praecurrit, modo lenta est, & demoratur. Non ex formula natura respondet, neque ad praescriptum casus obsequitur. Licet lex dies finiat natura non recipit.*

§. IV. SED vt distincte procedamus, illud primo satis constare arbitramur, iuri naturali non congruere illas libidines, quae nullum alium finem praeter obscoenam titillationem habent. Quo acriores enim sunt stimuli, queis in Venerem homines solicitantur; eo magis legi naturali curae est, ne per istos decorus ordo, pacificae societati necessarius turbetur, quin potius iidem ad combinandos hominum animos inseruiant. Inde damnatur flagitiosa illa foeditas, qua quidam in brutorum corpora, aut parem in sexum feruntur. Quod vitium tantopere quondam apud Graecos inoleuerat, vt PLATONI L. IIX. de LL. arduum videatur, in perfecta sua ciuitate Graecanica legibus id compescere [c]. PHOCYLIDES: *Neque cum brutis animantibus scansorium cubile intres. Neque infamia affice vxorem per turpes lectos. Nec transcendas naturae concubitus Venere illicita. Ne ipsis quidem brutis mas consensit in concubitum. Neque etiam foeminae lectum virorum imitentur.* PLINIVS L. X. c. 63. *In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia scelere naturae foeminis vero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores quam ferae sumus.* Add. AESCHINES Orat. in Timarchum. Scilicet vti Critias dicebat: *Κάλλιστον εἶδος ἐν τοῖς ἄῤῥεσι τὸ θῆλυ, ἐν δ' αὐταῖς θηλείαις τοὐναντίον. Pulcerrima species inter mares*

a) Exemplo sit conseruatio sui. V. supra L. II. c. 4. §. 16. H.

b) Instabit femina, id se a vi instinctus sui impetrare non potuisse. Quod interdum credibile est, si de momento decretorio sermo sit. Sed potuerant & debuerant instinctui huic antea ne in istam vehementiam exardesceret, fomenta subtrahi, sobrietate, precibus & aliis exercitiis pietatis, & frustra Naturam accusat, quae motus & concussiones eius sopire & edomare potuisset & debuisset.

§. IV. c) Vsum nefanda hac Venere Solonem, testatur PLVTARCHVS in Amatorio, & Zenonem, Stoicae sectae Principem, DIOGENES LAER-

mine quidem formosa, inter spectantes autem e diverso. DIO CHRYSOSTOMUS Orat. de Pulchritudine. Ubi obiter monendum, quod cum legibus Turcarum mascula Venus detestabilis habeatur, illi bello captis pueris foede soleant uti, iactantes, quod de rebus bello partis quisque pro lubitu disponere queat. Ita observat SCIPIO AMMIRATUS Disc. L. V. c. 6. Contra apud Peruanos tam detestabile id vitium habebatur, ut qui per rixam alterum eo vocabulo appellaverat, per aliquot dies velut infamis esset, ob tam foedum rei nomen ore usurpatum. GARCILASS. DE LA VEGA Comment. Reg. L. III. c. 13. * Sed & regularem sexuum commixtionem cum non voluptatis causa, sed ad propagandam sobolem natura fuerit commenta, utique intentioni huius repugnant, qui nihil hic spectant aliud, quam ut pruritum illum demulceant. MARTIALIS L. I. Epigr. 91. *Commenta es dignum Thebano aenigmate monstrum, Hic ubi vir non est, ut sit adulterium.* Equidem quibusdam persuasum est, complures gentes hanc partem naturalis libertatis censuisse, ut innupti innuptaeque corpora sui copiam invicem commodandi haberent licentiam, etiam deliciarum duntaxat, & voluptatis causa, gratis, aut pacta mercede. Sic SELDENUS L. V. c. 4. ex Ebraeorum doctoribus ostendit, ante legem Mosaicam licuisse foeminae innuptae, ac nondum desponsatae sui copiam corporis gratis aut pro mercede facere sine consensu in vitae communionem. Sed ex lege Mosaica eiusmodi innuptarum concubitus prorsus Ebraeis interdictos fuisse, adeo ut deinde nec mercedis, nec libidinis causa extra matrimonium circumcisis inter se concubitus aliquis licitus haberetur. Etsi circumcisi cum pagana innupta concubitum in certis casibus dici non indicarint illicitum. Quo huc allegant Deuter. XXIII, 18. Levit. XIX, 29. Genes. XXXIIX, 14. Add. GROTIUS ad Genes. XX, 9. Rationem autem prostibulum e sancto populo meretricium hanc affert MAIMONIDES, citante SELDENO, tum ut evitentur contentionum & litigiorum mala, quae ex eiusmodi libidine, matrimonio non cohibita, oriri solent, tum ut bono illo fruamur distinctionis ac certae notitiae familiarum. Ad paganorum testimonia provocare nihil attinet. Vid. EPICTETI Enchirid. c. 47. PLAUTUS Curculione Act. I. sc. I. v. 33. & seqq. PH. *Quam bene hic habeas.* PAL. *Nemo hinc prohibet nec vetat, Quin quod palam est venale, si argentum est, emas. Nemo ire quemquam publica prohibet via, Dum ne per fundum septum facias semitam, Dum te abstineas nupta, vidua, virgine, iuventute & pueris liberis, ama quod lubet.* Ad impudentiam fere nihil reliquit adolescens ille apud QUINTILIANUM Declam. 15. qui non veretur accusare meretricem, quod sibi poculum odii dederit, ex quo desierit amare. Inter alia dicit: *Habui tamen, unde ad omnes sufficerem, concessa gaudia parca mediocri-*

arte

LAERTIUS L. VII. Add. ARISTOTELEM II. Pol. 7. ubi de legislatoribus Cretensibus, & c. 8. ubi de Cretensibus. Conf. MEURSIUM L. III. de Creta c. 13. & Grotium ... ad Romanos. V. omnino H. GROTIUM ad Roman. I, 27. H.

b) Absoluto hoc capite, ut iam CL. BARBEYRACO observatum est, sequens caput ... quae pro parte male digesta. Argumentum ... est per se primum conservatum, deinde ... in quo ... [illegible] ... A U C T O R ... [illegible] ... Quae ... CL. BARBEYRACUS ... AUCTORE ... quo eodem ordine ... [illegible]

cavitate sufficerent. Utque meretrix tantum, & quæ gravissima est in voluptate frequentius vna frui semper eademque contemnunt. Enimvero satis patet, si in vniversum id reciperetur, vt omnes illa membra generationi destinata soli libidini exercendæ data crederent, eaque vsui vnice applicarent, decorum inter homines, & tranquillam societatem subsistere non posse. Id quod sufficit ad probandum, iuri naturali eas libidines *) damnari *). Nam, vti loquitur Rich. CUMBERLAND de Leg. nat. c. I. § 26. *nihil secundum rectam rationem fieri potest, in quod omnes non possunt consentire.* Quanquam neque iuris naturalis dictamen, circa hancce rem, adeo euoluit etiam apud illos, vbi velut publica securitas isti vitio erat indulta *), vt vagam libidinem probarent, ac ab omni turpitudinis nota absoluerent. *Turpiter facere meretricem, quod se mercatur.* Vlpiano pronunciatum est, & grauissimæ instar pœnæ habebatur, apud Aediles licentiam stupri vulgando existimationis iacturam facere. TACITUS A. II. [c. 85.] *Vistilia prætoria familia genita, licentiam stupri apud ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto, qui satis pœnarum aduersus impudicas in ipsa professione flagitii credebant.* Vtcunque tamen tolerata illa per conniuentiam apud gentes in Venerem proniores, vt matronarum atque virginum honestarum pudicitia procacioribus minus foret obnoxia. Et vti vxoris tantum fuisse contentum habuisse singularis sanctimoniæ apud honestos iudicatum fuit, ita alicubi solutas & viduas fortes licentius iniuisse, iuuenibus quædam labes habita, lubrico ætatis apud maiores non tam defensa, quam vtcunque elevata. Vid. CICERO pro Cœlio c. 16. & seqq. [ ] TERENTIUS Eunuch. [ ] c. 4. Add. prolixus locus Alexidos apud STOBÆUM Serm. VI. Et inprimis GROTIUS ad Matth. c. V. 27. Illi quoque obiter notandum, apud Muhammedanos scortationem cum ancillis inter licita haberi. Indi tamen gentiles hic sanctiores, quibus & scortatio simplex grande peccatum ducitur, teste Petro DE VALLE Itiner. Part. III. Memorabile quoque est, quod PLUTARCHUS de Virtutibus mulierum tradit, apud Chios septingentorum annorum spatio neque adulterii vllum, neque virginum extra matrimonium oblati vitii mentionem vllam fuisse. Et tamen feminas formosissimas ea insula celebrari est.

§. V.

*) Quare impurus omnis indulsit THOMASIUS Iurispr. Div. L. III. c. 2. quem hominem nullum pene ... [illegible] ... RUSSELIUS ... PUFENDORF ... [illegible]

*) Longe magna ... [illegible] ... habere ea crimina pro permissis non ... [illegible]

Quod ... [illegible] ... MARCUS TULLIUS ... [illegible]

§. V. Id praeterea conditionem humanae naturae penitius intuenti non obscure patet, haudquidquam congruere, genus humanum per concubitus vagos, ac lege solutos propagari, vtut fortasse vterque concubitum initurus, aut alteruter intentionem habeat eo actu prolem excitandi. Qualem vitam antiqui Attici egisse dicuntur ante Cecropem, promiscuum sine lege cohabitantes. Ex quo concubitu si qua prolem suscepisset, eam offerebat cui ipsa erat credita, qui cum ipsa consueuerant. Quam barbariem cum Cecrops abrogasset, introductis legibus matrimonialibus, dictus inde est biformis, quod cum antea nemo nisi matrem suam nosset, tum & patrem posset allegare; aut quod vinculo matrimonii duos velut in vnum corpus coalescere fecisset. ATHENAEVS L. XIII. c. 1. *Primus Cecrops Athenis vnam vni coniunxit in matrimonium, cum antea passim fierent congressus, communesque haberentur connubia. Quamobrem visus est nonnullis ancipitis naturae (διφυής) esse creditus, cum prius ob multitudinem patrem dignoscere non possent.* Sed quis non videt, quam parum ab armentis absfuturus erat homo, connubii legibus remotis? cuius tamen aliqua simulacra in non paucis brutis cernere licet. QVINTILIANVS Inst. Or. L. IX. c. 2. Apud VIRGILIVM IV. Aen. (550), *non licuit thalami expertem sine crimine vitam degere, more ferae? quanquam de matrimonio queratur Dido, tamen hic eruptus eius est, Tot, vt sine thalamis vitam non hominum putet, sed ferarum.* Quid enim rixarum fuisset oriturum inter mares circa formosas foeminarum? Qui eo frequentius quam tauri inter se forent committendi, quod his nulli in Venerem stimuli, nisi vbi vacca impleri desiderat, quae semel per annos singulos marem admittit: cum homo sit animal semper in Venerem paratum. Quam porro ad propagandam speciem inepta illa plurium feminarum confusio? Nam si qua vni sese soli seruaret, connubio instar foret. Magna insuper praegnantis foeminae imbecillitas, & alendi partus indigentia. Sed quis maritum operam ferat, aut ea se praegnantem norit; quod sine connubio sciri vix potest. Prolis humanae educatio laboriosa simul & sumtuosa, cuique foemina vnica vix sufficiat. Quis autem maritum, nisi suae prolis [illegible] quam dignoscere in vaga illa licentia haut in procliui est. Nam quod ARISTOTELES Polit. L. II. c. 2. refert, quibusdam Lybiae populis, (qui fortasse iidem

[illegible] *Id.*

[illegible] PLVTARCHVS [illegible] *Id.*

[illegible] AVGVSTINVS [illegible] de Ciuitat. Dei [illegible] TACITVM L. XXXIX. [illegible]

MDLXVI [illegible] *Id.*

[illegible]

[illegible] *Id.*

ticum fuit, (quos Nicolaus Damascenus de Moribus gentium Libyes vocat) uxores fuisse communes. *Ta [illegible]* [illegible], *sed [illegible] differunt ex [illegible] formae*, fallax indicium est.[a] Quanquam & Theocritus Idyll. [illegible] adulterae uxoris argumentum ponat [illegible] *[illegible] patri dissimiles.* Contra Horatius Od. [illegible] *Laudantur simili prole puerperae.* Denique cum sine legibus connubialibus familiae, sine familiis civitates intelligi nequeant, adeoque omnis decorus ordo in vita humana constituendus tollatur, apertum est, citra connubia homines acturos fuisse vitam ferinam, & paulo minus quam belluinam. Recte Horatius Carm. L. III. od. 6. v. 17. & seqq. *Fecunda culpae secula nuptias primum inquinavere, & genus, & domos. Hoc fonte derivata clades in patriam populumque fluxit.* Accedit, quod sine matrimonio nullae cognationes sint distinctae: nulla quoque patrimonia possunt existere, quibus sublatis magna pars commodorum, quibus vita humana sustentatur, aut exornatur, perit. Huc facit, quod Iustinus L. III. c. 4. memorat de Partheniis, qui rerum inopes, quippe quorum nulli pater existebat, cujus in patrimonium successio speraretur, patria cesserunt. Eadem in narratione producit [illegible] Servius ad III. Aeneid. v. [illegible] & Lactantius de falsa Religione, c. 20. Huc accommodari quoque possunt pleraque, quae contra communionem uxorum Platonicam passim disputantur. Addatur Stobaeus Serm. LXV. Apud Procopium Hist. Pers. L. I. c. 5. & Agathiam L. IV. cum Cabades Persarum Rex lege sanxisset foeminarum usum promiscuum esse, & cuilibet etiam alteri nuptae concumbere permisisset, a subditis rebellantibus regno detrusus est.

§. VI. Cum igitur manifestum sit, propagationem humanae speciei utique legibus connubiorum circumscribendam, siquidem decora, & rite composita inter homines societas debeat existere, tum ulterius videndum, an & qualis sit obligatio ad matrimonium ineundum in ordine ad singulos homines, qui per aetatem, atque habitudinem corporis idonei sunt? Quod legibus multorum populorum hoc constitutum sit, passim occurrit. Antiqui Hebraei, docente Seldeno L. V. c. 3. tradebant, praecepto illo divino, *crescite & multiplicamini*, omnes masculos teneri, ut ante expletum annum vigesimum uxorem ducant, nisi aut assiduo legis studio quis incumbat, a veneris stimulis immunis, aut partium, quibus id fiunt, defectu generationis sit impar. Et hoc praeceptum etiam Noachidas stringere. Addebant, qui unum superstitem prolem utriusque sexus, eamque integre (nam spadonem aut ex parte sterilis prolis hoc vitio non detinebat) non haberet, praecepto illi neutiquam satisfecisse. Eum autem, cum filius & filia ejus relinquerent liberos utriusque sexus, praecepto liberum fuisse, filiorum filiarumque locum nepotibus & nepti-

a) Apud Euripidem Electra, cum dixisset fama: [illegible]

Forma parva, quae [illegible],
[illegible] corpore [illegible].

Respondet [illegible]

[illegible]

nuptiias supplentibus. Alter semper, aetate non effaeta, teneri, ubi in prole [illegible] deesset alteruter. Ne, sufficere, ut [illegible] quis [illegible], aut quae [illegible] est [illegible], [illegible] Ad-de [illegible] de [illegible] Part. IV. [illegible] praeceptum [illegible] [illegible], non minus tamen aetate [illegible] habiles teneri ad [illegible], evitando fornicationis periculo. [illegible] Platonis de LL. L. XI. [illegible] *[illegible]* Caeterum an ad [illegible] quoque id praeceptum extenderetur, inter [illegible] non [illegible]. Maxime probabile est [illegible], foeminas ad certum tempus [illegible] non obligari, [illegible] in earum facultate non sit, quando velint nubere: condicione tamen commoda sese offerente, atque [illegible] propagationi humanae speciei operam dare. Occurrit denique apud eundem haec sententia *[illegible]* Et tamen [illegible] quae [illegible] foeminarum [illegible] [illegible]. Apud alias quoque gentes leges atque [illegible] in eandem fere [illegible] occurrunt. *[illegible]* Dicta Musonii, Hieroclis, & Antipatri videantur apud Stobaeum Serm. [illegible] Add. [illegible] L. III. [illegible] Pollux L. III. [illegible] *[illegible]* Athenis & Lacedaemone [illegible] Plutarchus [illegible] Lycurgi p. [illegible] Ed. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tur, atque [illegible] [illegible] [illegible], merito ita se [illegible] praeterea honoris [illegible], quam [illegible] homines, [illegible] Inde [illegible] Apophth. Lacon. [illegible] dae, [illegible] *[illegible]* Plato de LL. L. IV. *[illegible]*

B 3

[illegible]

c) De [illegible] Ammianus Marcell. [illegible] § VI. [illegible] H.

immortalitate sobolem sperare possumus. Hac vero ex animo ille se privat, qui filios & uxorem negligit. Add. IDEM L. XI. de LL. CICERO quoque de Finib. L. III. ad hoc ut homo e natura vivat, consentaneum esse dicit, uxorem adiungere, & velle ex ea liberos procreare. De Benanis refert Philipp. BALDAEUS de Idololat. Indor. Gentil. Part. II. c. 3. turpe apud ipsos haberi sterilem & improlem esse. Tales enim, dicunt, digni non sunt, qui mane primi hominem adspiciant. Sic Romae Camillus, & Posthumius censores aera poenae nomine eos, qui ad senectutem caelibes pervenerant, in aerarium deferre iusserunt. VALER. MAXIMUS L. II. c. 9. quod multae genus vocabatur *uxorium*, vid. *Festus in uxorium*, & ibi Ioseph. Scaliger. Istius facti meminit etiam PLUTARCHUS Camillo. Elegans est locus ex oratione Metelli apud GELLIUM L. I. c. 6. *Si sine uxore, Quirites, possemus esse, omnes ea molestia careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commode, nec sine illis ullo modo vivi possit, saluti perpetuae potius, quam brevi voluptati consulendum.* Huc quoque facit, quod Posidonius Mysos, sine mulieribus vitam ducentes, Abios vocaverit, *etiam caelibem ex piae continentiae divinitatem esse putans.* STRABO L. VII. (p. 454. C. Ed. Amst.) De lege Papia Poppaea vid. LIPSIUS ad III. Ann. Taciti. & Iacob. GOTHOFREDUS. Quam legem Christiani Imperatores abrogarunt, uti probabile videtur sacerdotum suasu. Vid. *tit. C. de infirmandis poenis caelibatus.* & SOZOMENUS Hist. Eccles. L. I. c. 9. Memorabilis quoque est oratio Augusti apud DIONEM CASSIUM L. LVI. AELIANUS V. H. L. VI. c. 6. recitat legem Spartanorum, ut qui tres filios reipublicae suppeditaret, is ab excubiis liber esset, qui vero quinque, ab omnibus publicis officiis & sumtibus immunitatem haberet. Add. quoque prolixus locus Hieroclis apud STOBAEUM Serm. 73. Ex iisdem porro consequitur, nefas esse masculos sexum invitos evirare, eoque commendanda lex Domitiani de non castrandis maribus. Vid. SUETONIUS Domit. c. 7. STATIUS IV. Sylvarum. *Qui fortem vetat interire sexum.* Add. MARTIALIS L. VI. Epigr. 2. Post quod edictum solitam prius peti veniam a principe, vel praeside provinciae, si quis vel se vel alium vellet evirare, docet CASAUBONUS add. l. Suetonii ex Iustini Martyris Apolog. 2. Add. Deuteron. XXIII, 1. IOSEPHI Archaeol. IV. 8. & *L. 27. §. 28. D. ad L. Aquil. Nov. 8. 142.* & ibi Dion. GOTHOFR. *L. 4. §. 2. L. 5. D. ad L. Cornel. de Sicariis.* [a] EUSEBIUS de Praepar. Euangel. L. VI. c. 8. *In Syria & Osroene fiunt etiam Galli, & in Phrygia mares demum multi absciduntur. Deinde Rex Abgarus omnium quoque manus, qui id agebant, abscindi iussit, nec quisquam postea in Osroene virilia sibi amputavit.* QUINTILIANUS L. VI. c. 12. *Mihi naturam intuenti nemo non vir*

a) Add. PAULLUM L. V. Sentent. 23. § qui hominem. *L. 1. & 2. C. de Eunuchis.* Multa habet de eunuchis Nic. HEMALIUS [illegible] c. 35. H.

b) HERODOTUS L. VIII. [illegible] in [illegible] observationes; apud Barbaros pretiosiores eunuchos esse, quam non castratos, propter totam fidem in quibusvis eos apte convenire. H.

c) Vid. BRISSONIUS Select. Antiq. Iur. Civil. L. II. c. 21. & BYNKERSHOEKII Observ. Iuris Roman. L. IV. c. 4. pag. 318.

§. VII. c) *quum autem ad tuendos conservandosque homines, hominem natum esse videamus:*

[illegible] Quomodo Hermotimus vitus fuerit Panionium, a quo exfectus fuerat, vid. apud HERODOTVM Vrania. Quare tamen reges Orientis potissimum inter ministeria sua adsciscere spadones amauerint, docet XENOPHON Cyropaed. L. VII. [p. 116. Ed. H. Steph.] Quibus accedit & haec ratio, quod reges eo minore cum inuidia in bona ipsorum succedere possint, cum liberis careant. HELIODORVS quoque Aethiop. L. IIX. (in fine.) [illegible] CLAVDIANVS in Eutropium L. I. [vers. 19- 189.] [illegible] Sed quia eunuchi crudeliores credebantur, apud Iudaeos iudicare non permittebantur teste GROTIO ad Deuter. XVI, 18. Sicuti & in India commune est dicterium, bruta animalia castrata ferociam exuere, sed homines exsectos plerumque longe deteriores, superbioresque & magis intolerabiles fieri. Obiter quoque notari potest illud apud EVNDEM L. IX. [illegible] Illud quoque a quibusdam obseruatum, quod virorum numerus maior, aut certe par sit foeminarum numero, inde occasionem esse petitam faciendi eunuchos in regionibus illis, vbi foeminas vna plures ducere est concessum. Alii tamen iure belli eunuchos primum introductos arbitrantur, dum victor, qui occidere victos poterat, radicem velut propriorum affectuum & necessitudinem captis ademit, vt eo securius rerum suarum custodiam illis credere posset [*].

§. VII. MERVM autem ius naturale spectantibus adparet, cum societatis vitae fundamentum sit matrimonium [*], homines quoque omnino ad id ineundum obligari, prout tenentur ad omnia, quae ad eum finem necessario faciunt, per modum tamen praecepti affirmatiui, indefiniti, & indeterminati, & quod non singulos necessario, & quouis tempore obligat. Praecepta quippe affirmatiua ad sui impletionem requirunt occasionem. Matrimonii autem contrahendi occasio non ex sola aetate, aut generandi aptitudine intelligitur; sed

B 3

[illegible] CICERO de Finibus bon. & m. L. III. c. 20. Consonat PYTHAGORAS, qui dicere solitus erat, Gignendos esse liberos, vt post nos relinquamus, qui Diuinitatem adorare possint. [illegible]

[illegible] IAMBLICH. de vita Pythag. [illegible] Vbi animaduertendum praeterea [illegible] sunt verba posteriora, quae tamen [illegible] Addamus verba [illegible] apud STOBAEVM Serm. 65. & 73. & GATAKER adde. Antoninum L. VIII. §. 9.

sed ut cupla quoque sit [illegible] conditionis, nec non facultas [illegible], & prolem [illegible], ac ut [illegible] quoque [illegible] ad [illegible] partes [illegible]. [illegible] *[illegible]* [illegible] Add. [illegible] apud TACITUM A. II. [illegible] Legibus [illegible] matrimoniorum [illegible] Vid. [illegible] de [illegible]. Aliquando et [illegible] temporum, [illegible] conditio de matrimonio [illegible] non [illegible]. Vid. [illegible] VII, 26. Igitur non [illegible] ad [illegible], qui [illegible] possint [illegible], [illegible], [illegible] qui matrimonium [illegible], qui [illegible] per [illegible] ad quod [illegible]. Praeterea quia matrimonium est [illegible] per [illegible] humana [illegible] possint [illegible] sit, [illegible] est apud [illegible] in Vita Apollonii [illegible] L. III. [illegible], quoque [illegible], [illegible] prolem, [illegible] Vid. [illegible] in [illegible] III. [illegible] Verbis [illegible] Multo [illegible] liberos habeant. [illegible] Charondas apud DIODORUM SICULUM L. XII. c. 12. qui e consilio [illegible], si quis [illegible] liberis [illegible]. *Nunquam enim*

[illegible]

(*) [illegible] Christianorum. [illegible] L. XII. [illegible]

(b) [illegible] Christianos [illegible] [illegible]

[illegible]

fere existimabat, ut is bonum patriae consilium daret, qui liberis ex se natis prioribus consuluisset. Nam quibus primae nuptiae bene successerunt, eos hac felicitate perfunctos [illegible] *qui vero infelix matrimonium experti, eidem errorem denuo committerent,* [illegible] Enimuero non semper male per secundas nuptias liberis prius genitis consulitur. Et qui felix matrimonium expertus est, parta felicitatis est cupidus, qui infelix, post procellam placidos ventos sperat. Extat incerti poetae epigramma ANTHOLOG. L. I. [illegible] Cui ex aduerso opponat non minus argutum epigramma HENRICUS STEPHANUS [illegible] *Ima* [illegible] *ducit quis* [illegible] *secundam, seu bona prima fuit, seu mala prima fuit. Si mala, non solis forsan mutanda secunda: seu bona, sperare non minus illa fore.* Add. quoque CHARRON de la Sagesse L. I. c. 46. n. 2. 3. & BACO Sermon. fidel. c. 5. Vice versa tamen contingere potest, vt praeter communem obligationem ad ineundum matrimonium aliqua peculiaris insuper causa subigatur. Puta si familia regia ad vnum redacta sit, ille vnicus insuper obligabitur generis sui propagationem legitimam quaerere, euitando periculo interregni, & quia in principales potissimum familias quadrat illud EVRIPIDIS Iphig. in Taur. [v. 57.] [illegible] *Columnae feminarum sunt liberi masculi.* Atque haec, quae super obligatione ad ineundum matrimonium tradidimus, magis vtique rerum naturae conueniunt, quam quod nimis late CVMBERLAND de Leg. nat. c. 6. §. 9. dicit; liberum esse terra iam hominibus repleta in caelibatu aut coniugio vitam transigere.

§. VIII. Ex hisce iudicandum est, quidnam potestatis legibus ciuilibus competat circa adstringendam, aut tollendam matrimonii contrahendi necessitudinem. Igitur id extra controuersiam est, posse legislatorem ciuilem ad ineundum matrimonium pro imperio adigere per aetatem & constitutionem corporis habiles, & quels facultas sit, vxoremque & prolem alendi. Nam cogere aliquem, vt liberos procreet in spem esuriendi, inhumanum, inopi autem vulgo ciuitates implere, inconsultum est. Huc spectant leges iam antea citatae. Etsi mollius videatur, praemiis, aut subtractione commodorum quorundam, quam poenis politum hoc vti. Quo pertinet apud Romanos ius trium liberorum. Item lex Spartanorum, quam refert ARISTOTELES Polit. L. II. c. 7. [illegible]

ad Corinth. [illegible] ad Timoth. [illegible] Quorum [illegible] Christianos [illegible] lib. [illegible] THVANVS L. XXV. [illegible] A. MDLX. Add. TERTVLLIANVS Lib. de Monogamia, [illegible] Romanos [illegible] BARBEYRACI [illegible].)

eduxerat. *Qui tres liberos procreavit, a custodia sit immunis; qui vero quatuor, ab omnibus muneribus.* Sicut & reges Persarum quotannis praemia proposuerunt illis, qui plures filios sustulerunt. STRABO L. XV [p. 1034 Ed. Gen. Cas.] Nec minus id liquidum, non iniustam modo, sed & stolidam fore legem, si quis omnibus civibus matrimonio velit interdicere. Vel & si quis, verbi gratia, primogenitis duntaxat matrimonium vellet permittere, deinceps genitis omnibus perpetuum caelibatum indicere. V. *L. 19. D. de Ritu nupt.* Nam ut omnes illi per naturam sint idonei sustinendo casto caelibatui, fieri non potest. Neque vero multo mollius id foret remedium reprimendae civium exuberanti nimis multitudini, quam durissimum quorundam institutum, Graecis vulgo familiare, prolem recens natam exponendi, aut quod ARISTOTELES Polit. VII. c. 16. laudat, abortus procurandi [c]. Quod si autem exploratum sit, munus aliquod in civitate longe commodius a caelibe, quam a coniugato obiri posse, nihil videtur obstare, quo minus per legem caveatur caelibes tantum ad illud munus admittantur; aut si ob illud uxore carere tanti non putent, eodem excidant. Modo tanta sit copia eiusmodi hominum, quibus castam agere vitam concessum sit, quam ad illud munus requiritur. Praesupponitur enim, neque vagis libidinibus ansam praeberi, neque naturae cuiusquam vim inferri, cum ad id munus suscipiendum nemo obligetur, qui seipsum idoneum non iudicaverit. Et demum, quod prolis copiae iam satis sit prospectum. Quemadmodum, verbi gratia, legato, aut duci vel militi potest interdici, ne peregre, aut in periculosam expeditionem uxorem secum ducat. Vid. *L. 4. § 2. D. de Off. procons.* TACITUS Ann. III. 33. 34. PLINIUS L. VI. c. 22. de Incolis Taprobanes: *Eligi regem, a populo senectute clementiaque, liberos non habentem: & si postea gignat, abdicari, ne fiat hereditarium regnum.* Quem exscripsit SOLINUS c. 53. Sic & cum obligatio ad matrimonium ineundum sit indeterminata, & latitudine quapiam gaudeat, licebit legi civili tempus, aetatemque connubio iungendorum definire. Qualiter in lege Papia Poppaea cavebatur [d]: *Sexagenarios masculos vel etiam [e] quinquagenarias feminas impune coire vetitum esse, cum sexagenario maiori quinquagenariam ducere.* Id quod a Iustiniano abrogatum. *L. 27. C. de Nuptiis.* Sic PLATO de Rep. L. V. [p. 460. Ed. Wechel.] mulieri ad pariendum tribuit tempus ab anno vigesimo ad XL. viro ad generandum a trigesimo ad LV. Add. ARISTOTELES Polit. VII. c. 16. & Mich. PICCARTUS ad dictum locum. TACITUS Germ. c. 31. Apud quosdam populos uxorem ducere non licet, nisi edito fortitudinis in hostes specimine. Sic apud Carmanios nemo uxorem ducebat, *nisi prius hostis caput amputatum ad regem pertulisset.* STRABO L. XV [p. 1001. Ed. Genev. Casaub.] Add. quoque Abrah. ROGERIUS de Braminibus

§. VIII. c) V. infra c. 2. § 6. H.

d) V. SUETONIUS Claudio c. 23. Iacob. GOTHOFREDUS com. ad L. Iul. & Pap. c. 2. H.

e) Contra legis sensum perperam correctum ab AUCTORE editionibus. Conf. HEINECCIUS Lib. II. c. 3. p. 198. Comment. ad hanc legem.

f) V. L. 12. L. 44. D. de Ritu nuptiar. DIONEM CASSIUM L. LIV & LVI. Adde de moribus Germanorum ADAMUM BREMENSEM L. I. Histor. Eccl. c. 5. de Danis CYPRAEUM c. 19.

Jus Publ. L. II. Denique cum & illud naturalis libertatis sit, cui quisque velit connubio posse jungi, jus erit potestati civili, si ex republica videbitur esse, disponere, verbi gratia, ne civis peregrinam, nobilis plebeiam ducat. Sicuti apud Indos legem fuisse tradit ARRIANUS in Indicis, c. 12. Ed. Gronovii, ne inter ordines, in quos populus erat divisus, conjugia promiscua fierent, utque adeo, verbi gratia, agricolae non liceret ducere opificis filiam, nec vice versa. Paria habet Hieron. OSORIUS de Rebus Gest. Emanuel. L. II. Sic etiam lege civili constitui potest, ut matrimonia non nisi interveniente publica auctoritate contrahantur, praesertim inter eos, qui insigne aliquod in republica momentum faciunt. Quarum & similium legum ea vis esse potest, ut quod contra easdem contrahitur connubium, certis effectibus, per jus civile assignatis, destituatur, vel etiam omnino pro invalido, & quod rescissionem admittat, declaretur. Sic apud LIVIUM L. XXXVIII. c. 36. Campani petunt, *ut sibi cives Romanas ducere uxores liceret; & si qui prius duxissent, ut habere eas; & ante eam diem nati, ut justi sibi liberi heredesque essent.* Apud DIONYSIUM HALICARN. L. VI. c. 1. SCtum memoratur, quo permittitur foeminis Latinis, quae viris Romanis, & foeminis Romanis, quae Latinis viris nuptae erant, bello Latino imminente, apud maritos manere, aut in suam utrumque patriam discedere, relicta maritis sobole mascula, secum abductis innuptis filiabus. Ubi additur, omnes pene Romanas desertis maritis Romam rediisse; sed Latinas in urbe nuptas, duabus exceptis, maritos praetulisse patriae. SENECA de Benefic. L. IV. c. 35. *Promisi tibi filiam in matrimonium, postea peregrinus apparuisti: non est mihi cum externo connubium. Eadem res me defendit, quae vetat.*

§. IX. PROXIMUM est, ut inquiramus, quibusnam capitibus mero jure naturali pactum matrimonii absolvatur, simulque quodnam jus utrique nascatur. Praesupponimus ergo heic initio, naturaliter omnes homines esse aequalis juris, ac nulli imperium in alterum competere, nisi id suo vel alterius actu fuerit quaesitum. Licet enim fere sexus masculinus foemininum superet viribus corporis & animi, illa tamen praestantia hautquidquam per se est idonea imperium illi in hunc producere[1]. Ergo quodcunque juris mas habet in foeminam, id tanquam in sibi aequalem ex ipsius consensu, aut per justum bellum erit quaerendum. Et si cum connubia per benevolentiam coalescere maxime sit naturale, prior modus ad uxores, posterior ad ancillas quaerendas magis est adpositus. Ac si quae bello captae, & in servitutem redactae jungi voluerunt, fere asperitatem herilis imperii adversus illas remittere fuerunt. Add. Deuter. XXI, 10. seqq. Si igitur homines in naturali aequalitate & liber-

c. 13. de Specul. § 17. Legem Atheniensium a Demosthene [illegible] c. 17. Athenis, Demosthene teste, cum peregrina foemina jungi civem [illegible] qui vero peregrinam [illegible] quae Attica, [illegible]. Quem apud DEMOSTHENES Orat. contra Neaeram cit. H.

§. IX. 1) Vid. supra L. I. c. 6. § 10. & supra L. III. c. 2. § 1. H.

libertate constitutos concipiamus, contingere posset, ut non minus foemina, quam mas, sibi peculiariter prolem cupiat quaerere, in quam ipsa jus obtineat. Cui fini necessarium est, ut pactum inter marem & foeminam ineatur de praebendo mutuo corpore. Hoc pactum si simplex duntaxat fuerit, solum sobolis procreationem respiciens, neque adjunctam habuerit conventionem circa continuam cohabitationem, neque viri in alteram imperium conferat, & neutri in alterum quidquam juris erit, praeterquam ad praebendum corpus procreandae sobolis gratia: quae sub potestate matris erit, si in pacto fuerit expressum, istam sibi, non viro prolem quaerere. Vocare possis tale matrimonium Amazonicum, utut satis irregulare & simplex illud sit, si modo in universum vera sunt, quae de Amazonibus jactantur.[a] De quo dubitat ARRIANUS de Exped. Alexandri L. VII. [c. 13.] PROCOPIUS Hist. Goth. L. IV & PALAEPHATUS de fabul. narrat. [c. 33.] Vid. JORNANDES de Rebus Geticis c. 8. JUSTINUS L. II. c. 4. Etsi DIODORUS SICULUS L. II. c. 45 ab istis mulieribus viros ad servilia fere aut ancillaria officia adactos memoret. Quale quid IDEM L. III. c. 53 & 55 de populo quodam Lybiae memorat, qui ab Hercule sit deinde excisus, *cui non parendum mulieribus* [illegible]. Sic Thalestris apud CURTIUM L. VI. c. 5 ex Alexandro, & regina Sabae ex Salomone, (si verum est, quod aliqui tradunt,) non spurium, sed quasi legitimam prolem quaesitum ibant. Sic & tradit Eduard. LOPEZ de Regno Congo L. II. c. 9. (Add. Franc. ALVAREZ Descript. Aethiop. c. 111.) praecipuas regni Monomotapae legiones constare ex mulieribus, quae seorsum in agris a rege concessis habitent, certoque tempore viris utantur, quos pro suo desiderio eligant prolis concipiendae: natas inde foemellas sibi retinere in artibus bellicis informandas, filios patribus transmittere. Add. Isaac VOSSIUS de Nilo c. 19. Nescio, an huc referri debeat, quod tradit Michael GLYCAS Annal. Part. II. [illegible] *Apud* [illegible] *foeminas* [illegible] *habent,* [illegible] *Venerem* [illegible] *agros colunt, aedes exstruunt, omnes operas* [illegible]. Caeterum etsi ista connubia barbarum quid ac prope belluinum redolent, patet tamen inter cultissimas quoque gentes dari matrimonia, ubi vel neutri conjugum in alterum imperium conceditur, vel ipse maritus summo uxoris imperio civili subjicitur: scilicet quando foeminae regnorum haeredes maritos adsciscunt, retenta in civitatem

a) V. Petri PETITI Dissertationem de Amazonibus. H.

b) Hoc impossibile [illegible] [illegible] Quemquam [illegible] [illegible] Anglicae Reginae [illegible]

[illegible] H.

§. X. [illegible]

tatum summa potestate. Vid. conditiones matrimonii [*] inter Philippum II. & Mariam, reginam Angliae, apud THVANVM L. XIII ad ann. 1553. & 1554. Item de Maria, regina Scotiae, apud EVNDEM L. XX ad ann. 1558. & L. XXXVII. ab init. Add. quoque Io. MARIANA Hist. Hispan. L. XXIV c. 5. DIODORVS SICVLVS L. I c. 27 refert, in honorem Isidis apud Aegyptios receptum esse, *ut plus potestatis & honoris sit penes reginam, quam regem: & in tabulis dotalibus inter primarios conventorum formulas in virum asciscatur, ubi vir [illegible] per omnia se obtemperaturum uxori profiteatur.* Add quoque GVICCIARDINVS Hist. L. VI. p. m. 178. ubi de administratione regni Castiliae, a Ferdinando & Isabella communiter facta tradit.

§ X. VERVM missis hisce connubiis irregularibus, de illis dispiciendum, quae ad humanae conditionem naturae exactius quadrant [*]. Hic igitur sine dubio utriusque sexus indoli magis congruit, ut pactum connubiale a viro incipiat, adeoque vir quaerat uxorem, non uxor virum. Etsi enim alicubi non insolitum est, propinquos puellae viro iuveni ambire, hisque adeo eas sponsas offerre, id tamen non fit alio fine, quam ut hanc sibi potissimum uxorem velit adsciscere iuvenis. Hoc proinde sane patet, virum sibi quaerere sobolem propriam, non suppositam, aut adulterinam. Igitur ante omnia fidem dare viro debet foemina, quod nemini praeterquam ipsi corporis sui usum velit concedere. Id igitur plane ab omni ratione, & communi hominum affectu abhorret, quod tradit Aloysius CADAMVSTVS Navigat. c. 70. de rege Calecuti: *Rex ducit, inquit, habet coniuges, & quaslibet illarum sacerdotes decem assidue comitantur, easque comprimunt, & id in deorum regis [illegible] fieri [illegible] nullum alium [illegible] regi dantur, quam quod eius coniuges a sacerdotibus comprimuntur, propterea eorum filii nunquam regno succedunt, sed ex sororis uterinis regnum capessunt.* Paria habet Ludovicus ROMANVS Navig. L. V. c. 7. Quin & in universum apud illum populum mulieres fere communes esse testatur Petrus de VALLE Itinerar. Part. III. Ep. 7. Unde etiam de patribus parum curae est nati, & omnes haereditates iuxta descendentiam maternam apud eos deferuntur. Sat foeda quoque de Colchis memorat BVSBEQVIVS Epist. 2. [*]. Sed & spurca lex Eveni III. [*] regis Scotiae, *ut illa omis uxores sponsarum uirginitatem, nobiles plebeiarum praelibarent pudicitiam, ut plebeiarum uxores essent a [illegible] communes essent.* BVCHANANVS Rer. Scotic. L. IV. Sed post Milcolumbus III. uxoris Margaritae precibus motus instituit, ut primam novae nuptae noctem sponsus dimidiata argenti marca redimere posset, quam pensionem adhuc Marchetas mulierum vocant [*]. IDEM L. VII. POLYD. VIRGILIVS

prima, si vero in eiusmodi [illegible], ut ea [illegible], quae [illegible]. Vid. NOODT Probabil Iuris L. II c. 9.

g) Et apud Malabares [illegible], ut [illegible] filia quae [illegible]. Vid. THEVENOT Part III Itin. Orient. L. II c. [illegible]. Adde de moribus in insula Ceylon Robert. KNOX Historiae [illegible] de insula Ceylon L. III c. 9. Adde infra § 12. H.

h) Plane ut olim apud Scythas, [illegible] Rex [illegible] Dynastis de [illegible]. H. GROTIVS L. VIII. Histor. Belgic. ad A. MDXCIX. Adde de [illegible] HEVELIVS [illegible] c. 97. H.

i) Vid. Carol. CANGIVM Glossar. voce Marcheta. H.

[illegible] Hist. Angl. L. X. Conf. SUETONIUS Caligula c. 40. in fine, & quae ibi notavit Boxhornius. Quin & hodie in regno Pegu & Aracam [illegible] mittunt [illegible] in commune [illegible] [illegible] [1]. Sed [illegible] apud eam deprehendi capitale est. [illegible] Part. II. c. [illegible]. De incolis provinciae Caindu vid. M. Paulus VENETUS L. II. c. [illegible]. Deum & hoc apertum est, a decoro ordine nihil magis abhorrere, quam vitam vagam, [illegible], incerto lare, nulla fortunarum sede, extra quam vita [illegible] intelligi nequit. Sic ut recte XENOPHON Cyropaed. L. VIII. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ADD. ARISTOTELES Oecon. L. I. c. 3. [illegible] communem sobolis educationem commodissime initurus [illegible] utriusque parentis opera, quorum animi isto velut pignore in mutuum amorem arctius constringuntur. Genes. XXIX, 32. Apud [illegible] Orat. I. [illegible] [illegible] SENECA Herc. Oetaeo v. [illegible]. [illegible] Praeterea [illegible] continuam [illegible] conjuges bene compositos [illegible] [illegible] quam [illegible]. Igitur [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] educationem commodius [illegible], & admovetur vitae [illegible]. Cui [2] ipsi & [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] in Senecam. [illegible] ADD. XENOPHON Oeconomico, & COLUMELLA de Re Rustica L. XII. Praefat. Huc spectat, quod apud Chinenses [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] per publica loca vagari, sed domi [illegible]. Conf. MARTINIUS Histor. Sin. L. III. c. 28. PLUTARCHUS Conjugalibus praeceptis. [illegible] [illegible] [illegible] QUINTILIANUS Declam. 247. *Matrimonium [illegible], hoc pignore, hoc liberis & [illegible] [illegible], & [illegible] hereditatum & [illegible].* Quando

1. [illegible] DIODORUS SICULUS L. [illegible] [illegible] [illegible]

2. [illegible] [illegible] CL. [illegible] L. [illegible] c. [illegible].

[illegible], quando ad [illegible] agros, quos [illegible] debent [illegible] publicos, [illegible]. SENECA [illegible] [v. [illegible] & seqq.]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Ex hisce porro facile colligitur, quare mariti sit de domicilio constituere: [illegible], non vice versa; [illegible] [illegible] Ex his [illegible], ut hic [illegible], praesertim [illegible] partem [illegible] debent. [illegible] unde patet, [illegible] pacto matrimoniali non posse [illegible] praegere [illegible], nec [illegible], nec ob [illegible] corporis [illegible] denegare. Hinc denique [illegible] praesum[illegible], quare [illegible] habeat [illegible] mariti [illegible], [illegible] quare [illegible] demonstrant [illegible] argumentis et [illegible]. Vid. GROTIUS L. III. c. [illegible]. PUFENDORF[illegible] L. VII. c. [illegible]. [illegible] leges Anglorum, quae maritum etiam per aliquot [illegible] pro suo [illegible] agnoscere prolem, [illegible] ab uxore [illegible] tempore [illegible] fuerit. Eduard. CHAMBERLAINE Notit. Angl. Part. I. c. 16. Nempe [illegible] [illegible], quam [illegible] praesumitur, [illegible] integritatem. [illegible], [illegible] potestate [illegible] creatur. Gyges apud HERODOTUM Clio [illegible] Ed. H. Steph.] [illegible] *[illegible]* Quo facit [illegible] PLATONIS Alcibiade [illegible] p. [illegible] Ed. [illegible] *[illegible]* Hinc quoque [illegible] vulgo mariti [illegible] nomine [illegible], [illegible] [illegible] affectionem [illegible]. Add. [illegible] de Fastibus art. [illegible]. [illegible] recte [illegible] equitem Romanum ob [illegible] in matrimonium [illegible], [illegible] adulterii crimen [illegible], judicum albo erasit. SUETONIUS Domitiano, c. [illegible]. Ac lege Attica [illegible] erat, qui uxorem in adulterio deprehensam retinuisset. Apud DEMOSTHENEM in Neaeram. Add. [illegible] ad L. [illegible] Apud TACITUM A. II. c. [illegible] num. [illegible] *[illegible]*

qui

[illegible] Vid. supra L. IV. c. [illegible] § [illegible].

[illegible]

qui praetendit, *se nequeta dote ad confoedandum [illegible] praeteriisse*. Quamquam sunt, qui eius contumeliae caussam inde deriuent, quod opprobrio videatur carere aliquem iis dotibus, quae amorem mereri, aut promissum conseruare queant. Etsi qui ex malo commodum remedium afferre nequeant, aut si grauia mala vindictam secutura sint, tutissimi sequantur illud EVRIPIDIS Hippol. Coron. [illegible] *Id [illegible] mortalium latere parum [illegible] in abditis*. Add. PLVTARCHVS de animi tranquillitate p. m. 46[illegible] E. F. Atque circa has tantum admitti potest quod CHARRON de la Sagesse L. I. c. 39. n. 11. inter stultas vulgi opiniones refert pro grandi contumelia impudicitiam vxoris alicui exprobrare. Cur enim quis alienum peccatum luat, cui remedium afferre penes ipsum non sit? Eiusmodi porro maritorum insignia, quae vulgo per ludibrium iactantur, noua non esse, neque solis Occidentalibus vsurpata, adparet ex NICETA ACOMINATO L. II. de Imperio Andronici *, vbi refert, illum in gratiorem ciuium cornua ceruorum, quos venatus erat, in porticibus fori suspendisse, per speciem ostentandae magnitudinis ferarum, quas cepisset, cum re vera mores ciuitatis, & vxorum lasciuiam notaret. Caeterum vtut adultera vocari nequit, quae inuita & reluctans alterius libidini succubuit, (vid. GRATIANVS Caus. 32. quaest. 5. c. 2. seqq.) ita talem retinuisse in se cum turpitudine coniunctum non videtur **. Etsi vtique probandum sit factum Dauidis 2. Samuel. XX, 3.

§. XI. ILLVD vlterius inuestigandum, an mero iure naturae ex principali pacto matrimonii perfecti necessario resultet imperium proprie dictum mariti in vxorem? Equidem in diuinis literis vxoris voluntas marito subesse iubetur, & hic illius dominus expresse constituitur. Quia tamen id in poenam vicem foeminae legitur iniunctum, positiui duntaxat iuris idem videri potest. Circa eruendum ergo ius naturale hoc erit primo obseruandum, non statim imperio alterius esse subiectum, qui in certo negotiorum genere alterius voluntatem sequi tenetur, quippe cum hoc etiam ex simplici pacto possit oriri. Dantur enim pacta, imprimis ex eo genere, do vt facias, & facio vt facias, vbi ab initio quidem par vtrinque libertas, pactum velint inire, vel non. Eodem tamen inito necessarium est, vt in eo negotio, super quo conuentum fuit, vna pars sequatur voluntatem alterius, non vice versa. Inde vtut in negotiis matrimonio peculiaribus vxor ad voluntatem mariti sese componere teneatur; non tamen statim quoad alias quoque actiones imperium huic in illam necessario competit. Deinde matrimonii finis non, vti ciuitatum, est defensio & securitas hominum. Nam & inter paucissimos homines ea societas subsistit,

p) Adde, si tanti videtur, [illegible] SALMASIVM ad Tertullianum de Pallio p. 318. seq.

**) Quid enim est quod sola [illegible]? Audi consolationem Lucretiae apud LIVIVM L. I. c. 58. *[illegible] peccare, non corpus: & unde consilium abfuerit culpam abesse*. Vid. infra §. [illegible]

§. XI. 1) [illegible] AVCTOR [illegible] §. [illegible] [illegible]

subsistit, quam quarum vires connexae mutuam praestare securitatem que-ant. (quantillum enim praesidii e connexione hominis accedere possit?) & propagationem generis humani pro fine sibi habet. Inde uti civitates sine imperio nequeunt consistere, ita matrimonium solo pacto, & amicitia sine imperio contrahi posse videtur. Equidem habet & familia legem comparatam civitatis instar, in quam hanc recipiat uxor, eadem regimen habere debere videtur, cum & in hac irregularem valde se statum [illegible], eidemque capiti non subjecta. Sed reponi potest, familias, numeroso praesertim servitio florentes, posse habere duplicem finem, alium cum civitatibus communem, alium peculiarem. Communis finis spectatur in defensione & securitate, ex connexione plurium resultante. Hinc etsi imperium sit necessarium; cum tamen uxor ad eundem finem nil momenti quod afferat, sufficere ad unitatem familiae potest, si ipsa simplici pacto, ac per modum amicitiae viro se connectat. Sic Abrahamus in caeteros suos familiares imperium utique exercuit: Saram tamen non aliter quam sororis aequalitate videtur habuisse. Vid. Genes. XVI, 2. 5. 6. XXI, 9. 10. 12. Quanquam insigniter in sacris literis commendetur ipsius erga maritum obsequium, quod dominum ipsum vocaverit. 1 Petr. III, 6. Finis autem matrimonio peculiaris itidem videtur satis commode obtineri posse, etsi uxori conjugum in alterum non habeat imperium proprie dictum*, & quod ad vitae ac necis, ac graviorem coërcitionem complectatur; sed amicitia duntaxat & pactum conjuges contineat. Quod pactum tamen, quia mariti conditio in eo est melior, accedente etiam sexus praestantia, naturam foederis inaequalis induitur; in quo uxor marito observantiam maxime, hic illi protectionem debeat. MARTIALIS L. IIX. Ep. 12. v. 5. 6. *Inferior matrona suo sit, Prisce, marito: Non aliter fiunt femina, virque pares.* PLINIUS Paneg. c. 83. num. 4. [illegible] *Multis [illegible] quod marito [illegible]*. Neque tamen hinc naturali quidquam obstat, quo minus uxor etiam proprie dictum imperium mariti subeat. Nam sese haudquaquam mutuum destruunt metus imperii, & amicitia conjugalis, non magis quam imperium in principe amorem civium per se extinguit. Atque uti virum non solum [illegible] mariti quaerere possunt, per pactum matrimoniali conventione adjectum, sed & apud integros populos publica lege id factum legitur*. De Gallis CAESAR de B. G. L. VI. c. 19.) tradit, *viros habuisse in uxores, sicut & in liberos vitae necisque potestatem.* Apud Germanos maritis adulterae poena sua permissa*. TACITUS German. c. 19. Et quidem velut pro imperio sumenda, non quod ipsorum iracundiae aliquid indulgeretur, sicut de servis IDEM dicit: *Occidere solent, non disciplina & severitate, sed impetu & ira, ut inimicum, nisi quod impune.* GEL-

LIUS

[illegible]

[illegible] Genes. XXXI, 15. H.

1 PLUTARCHUS Themistocle [illegible] H.

3) Adde supra L. II. c. 5. § 14. & ibi notata. H.

LIVS L. X. c. 23. ex Oratione Catonis. *Vir, inquit, cum divortium fecit, mulieri iudex pro censore est, imperium, quod videtur, habet. Si quid perverse taetreque factum est a muliere, multatur; si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* Item. *In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares; illa te, si adulterares, digito non auderet contingere, neque ius est.* TACITVS Ann. XIII. 32. *Pomponia Graecina insignis femina, superstitionis externae rea, mariti iudicio permissa. Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognovit.* Add. quoque EVRIPIDES Medea v. 575. seqq. Et de Japonensium Moribus Bernhard. VARENIVS Descript. Japon. cap. 15. Lex WISIGOTHORVM L. IV. Tit. 4. cap. 3. Memorabile est, quod de Sacis refert AELIANVS V. H. L. XII. c. 38. *Si quis puellam virginem ducere cupit, pugnare cum ea singulari certamine debet; si puella superior fuerit, captivum abducit, atque imperium in eum tenet; sin inferior, regitur ab eo. Certant autem non de vita, sed de victoria.* Porro quantum marito potestatis in bona uxoris competat, tantum ex ipsorum conventione, aut legibus civilibus dependet. Hae enim utique sanciunt, siquidem definierint, an communia cum dote sint elocanda, an bonorum inter coniuges debeat esse communio, an maritus plenam aut restrictam facultatem circa bona dotalia disponendi habeat, & quae sunt similia. Apud Japonenses dotem cum muliere afferunt uxores. Opulentiores quidam parentes solent interdum cum filiabus suis ipso nuptiarum die certam pecuniae summam ad sponsum mittere, verum eam hic cum ceremonia remittit. Nolunt enim quidquam admittere, ex quo uxor cum tempore superbire queat. Proverbium quoque crebro in ore habent, feminam toto vitae tempore propria carere habitatione. Puellas enim in parentum aedibus, nuptam in mariti, viduam in liberorum domibus agere. Bern. VARENIVS Descr. Japon. c. 10. Obiter quoque notandus mos veterum Thracum, apud SOLINVM c. 10. *Nupturae non parentum arbitrio transferuntur ad maritos, sed quae prae caeteris forma meliori, subhastari iubentur, & licentia taxationis admissa non moribus emuntur, sed praemiis. Quae foedae sunt damno dotales manent, quae coniugantur.* Sic apud XENOPHONTEM Anabas. L. VII. Seuthes *filiam suam Xenophonti emendam offert.* Add. HERACLIDES de Politiis & Mela L. II. c. 2. Sic Assyrii quoque Virgines publice venum exponebant. AELIANVS V. H. L. IV. c. 1. HERODOTVS Clio. Addantur quae super prohibitis donationibus inter virum & uxorem disposuerunt leges Rom. Tit. D. *de Donat. inter virum & uxorem.* Ubi leges civiles nihil hoc constituerunt, aut ubi in naturali vivitur libertate, donare pro lubitu pactisque inter se coniugibus licet.

§. XII. Ad ulteriora illustranda facit expendisse, quae Ioh. Frid. HORNIVS de Civitate L. I. c. 1. tradit. Ubi primo vellicat eos, qui imperium mariti in uxorem e natura esse dicunt. Quod probaturus, siquidem hoc asseveratur, per ipsam naturam citra interveniens pactum, & citra consensum uxoris subiectionem marito imperium competere. Id quippe repugnat naturali hominum aequalitati, & sola aptitudo imperium non confert. Inde concludit: *Nullum imperium sive publicum sive privatum homini in hominem competere, absque ex-*

pressione

[illegible]

§. XIII. SED nec illud EIDEM dicto loco concedimus, marito praeter imperium in rebus coniugii & familiae, omnino competere *ius vitae & necis*, & in hoc iure *summum imperii maritalis consistere*. Quae tamen potestas intelligatur, quatenus ab imperio civili nondum fuerit restricta; & quae non consistat in licentia aliqua, excusante crudelitatem parricidii, sed in legitima facultate capitalia scelera condigne puniendi. Enimvero quod *omne imperium, quatenus in subiecto proprio est, nec precario habetur ab aliquo homine, aut a superiore non est circumscriptum, comprehendat ius vitae & necis*, gratis vix credideram. Sane ad finem matrimonii tanto imperio non est opus. Et si quis credat, quaedam atrocia delicta in forum humanum trahi debere, quis in familia segrege patremfamilias, quam in civitate regem putabit? Quod si intolerabilia perpetret uxor, potest tanquam hostis familiae eici, & velut iure belli occidi. Iam ante tamen admisimus, naturae matrimonii eiusmodi imperium non repugnare.

§. XIV. HOC loco etiam est explicandum vulgatum ICtorum dicterium: *Consensus, non concubitus facit matrimonium*. L. 15. D. de Condit. & demonstr. Aut uti QUINTILIANUS Declamat. 247. loquitur: *Coitus atque congressus citra ius non efficit uxorem*. Vid. c. 5. caus. 27. quaest. 2. Cuius duplex esse sensus potest; vel quod non statim, qui inter se concubuerunt, coniuges sint, nisi in matrimonium consenserint. [VIRGILIUS Aeneid. 4. v. 338. 339.] *Nec coniugis unquam praetendi taedas, aut haec in foedera veni.* Vel quod statim atque utrinque consensum fuerit, contractus matrimonialis perfectus censeatur, etiam ante concubitum. Ubi tamen animadvertas, quemadmodum ad plenum rei dominium transferendum requiritur, ut res sub alicuius potestate ita constituatur, quo de ea quandocunque placuerit disponere queat; ita ut aliqua proprie alterius uxor dici queat, necessum videtur, ita ipsam velut in manus viri convenisse, ut ea tanquam uxore possit uti. Id quod tamen ut a concubitu incipiat, haudquaquam requiritur. Sic Isaaco uxor fiebat Rebecca, postquam eam deduxisset in tabernaculum matris suae, Genes. XXIV, 67. Sic dubito an adulteram vocare possimus, quae alicui absenti desponsata, tertio interea, antequam domum deducatur, coniungitur; etiam per mandatarium dicta causa nuptiae sint consummatae. Contra absurdum foret, Saram Tobiae iunioris uxorem velle negare primo triduo? Vid. Tobiae VI, 19. Aut hodie nostris moribus post copulam sacerdotalem, antequam Hesperus hymenaeum cecinerit? Ex mente Hebraeorum, uti tradit SELDENUS L. V. c. 4. ad matrimonium ante legem Mosaicam requirebatur praeter consensum etiam concubitus. Sic ut illis seculis matrimonium esset corporalis viri, & foeminae coniunctio, praeeunte in vitae & lecti societatem consensu. Sed Ebraeorum iure

§. XIV. (1) [illegible] L. 15. D. ad L. Cornel. de Sicar. & [illegible] L. Iuliam de Vi publica. H.

(2) [illegible] Tobiae [illegible] Tertullianum. [illegible]

[illegible] Deliberandum [illegible]

iure civili solus consensus nuptias faciebat. Deuter. XXII, 23. 24. Add. L. 4. *C. de incestis & inutil. nuptiis.* Quo loco addendum, quod notavit GROTIUS ad Matth. I, 18. apud Ebraeos sponsas intactas fuisse, donec consecrato coetu matrimonium solenni prece initiaretur: quod non tam lege praeceptum, quam ab antiquissimis patribus traditum Iudaei et olim, ita nunc quoque observant, a quibus ad Christianos id institutum honestatis plenissimum manavit. Itaque etsi virginalis pudicitiae custodiam in se recepisset sponsus, manebat tamen sponsa ad nuptiarum diem [illegible] a sponso sequestrata, perinde quasi in alia domo ageret. Conf. Genes. XXIV, 67. Deut. XXI, 13.

§. XV. CONSEQUENS est, ut inquiramus, num iure naturali matrimonia non possint esse, nisi inter unum marem, & unam foeminam; seu quod idem est, num eodem iure polygamia sit licita? Est autem polygamia duplex, una, qua plures viri uni foeminae promiscue iunguntur, aut una foemina pluribus viris simul nubit: altera, qua unus vir plures simul habet uxores. Ad priorem speciem possis referre communionem uxorum Platonis tam tantopere exagitatam, de qua PLATO L. V. de Rep. & in eum libri praefatione Marsilius Ficinus. Cui non absimilem Taprobanensibus tribuit DIODORUS SICULUS L. II. c. 58. *Mulieres nuptum haud ducunt, sed promiscue communes habent, & natos inde filios, ut omnium communes, pari complectuntur amore, nutriuntque. A nutricibus pueri etiam infantes saepe commutantur, ut nec matres suos agnoscere queant.* Add. IDEM L. III. c. 15. de Ichthyophagis, & L. III. c. 24. de Hylophagis, & L. III. c. 32. de Nomadibus, quorum mentionem etiam facit STRABO L. VII. De foedis moribus Garamantum vid. PLINIUS N. H. L. V. c. 8. & SOLINUS c. 41. & Troglodytarum AGATHARCHIDES c. 30. & Pompon. MELA L. I. c. 8. & Agathyrsorum HERODOTUS Melpomene [pag. [illegible] Ed. H. Steph.] & Garamantum atque Nasamonum IDEM ibid. De incolis Thules nescio qua fide SOLINUS c. 35. *Foeminis fruuntur vulgo, certum matrimonium nulli.* Item, quod CAESAR L. V. de B. G. [c. 14.] de antiquis Britannis (y) tradit: *Uxores habent deni duodenique inter se communes, & maxime fratres cum fratribus, & parentes cum liberis. Sed si qui sunt ex his nati, eorum habentur liberi, a quibus primum virgines quaeque ductae sunt.* Ubi manifestum est, Caesaris mentem non esse hanc, quasi una foemina denis duodenisque simul nupserit, quod ipse quoque SELDENUS L. V. c. [illegible] credidit: sed quod deni quidem, duodenique, ubi suam quisque uxorem duxisset, eas deinceps inter se communes habuerint, ut qua cum cuique placeret concumberet. Meminit eius moris, sed minus distincte, XIPHILINUS Epit. Dionis in Nerone, in oratione Bunduicae & in Severo. Non absimilia de Sabaeis refert STRABO L. XVI. [p. [illegible] Ed. Genev.] Quae pos-

D 2

[illegible]

(y) Quod autem ad plurimum [illegible] HERTIUS [illegible]

§. XV. (z) De Hebraeis [illegible] SELDENUS L. III. [illegible]

[illegible] Add. quae IOAN. L. XI. de Massagetis & [illegible] tradit. De quibusdam incolis regni Calecuti Ludouicus ROMANUS [illegible] L. V. c. [illegible] [illegible] Parem habet Petrus de VALLE Itiner. Part. III. Epist. [illegible] Huc referre possis, quod ex Aenea Syluio de Lithuania tradit Ioh. BOEMUS de Moribus gent. L. III. c. [illegible] [illegible] Sic e Republica Spartana Lycurgus, referente PLUTARCHO in eius vita [illegible], conatus est ejicere [illegible] [illegible] Et [illegible] Matrimonium quoque eius legis laut XENOPHON de Rebus & Legibus Lacedaemoniorum [illegible] Ed. Oxon. Stoici quoque apud DIOGENEM LAERTIUM in *Zenone* L. VII. § [illegible] Ed. Amst. tradebant, uxores apud sapientes communes esse debere, vt quilibet alii congrediatur, quae sibi [illegible] [illegible], vt omnes patrum instar aequa caritate sobolem diligant, vtque tollatur adulterii suspicio & zelotypia. Add. quoque Thomam CAMPANELLA de Ciuitate Solis. Neque apud Romanos insolitum, uxorem alteri velut commendare, vt ex ea liberos tolleret, eamque si vellet, iterum recipere. Vid. PLUTARCHUS *Numa* [illegible], Vid. Marcum

[illegible]

tamen id non erat, et ideo matrimonii fundamentis, omnis boni ordinis fundamentum, convelli debeat. Nam hac afferre similitudinem ab admissariis equis desumtam, foedum est, quam ut refelli mereatur. Addantur, quae contra Platonem disputat ARISTOTELES Polit. L. II. c. 2. Optime IDEM Polit. L. VII. c. 16. 21) [illegible] *Cum alia vero vel alio rem habere, dum uterque erunt & vocabuntur, in rebus turpissimis habeatur.*

§ XVI. ALTERA polygamiae species, & quae proprie sic dicitur, qua plures uxores uni viro simul iunguntur, & olim & nunc plurimis populis fuit visitata. Quod apud Hebraeos receptum fuerit, apertissimum est. vid. Deuter. XXI, 15. XVII, 16. 17. & locus AMBROSII apud Gratianum caus. 32. quaest. 4. c. 3. 7. Sic 2 Samuel XII, 8. Deus Davidi tanquam insigne beneficium imputat, quod ei complures uxores, & quidem illustres dederit. Et prout tradit SELDENUS de Uxore Hebraica L. I. c. 9. putabant Hebraei, tot uxores ducere cuique licere, quot vellet, modo ei suppeteret, quo singulis victum, vestitum ac debitum coniugale praestare posset. Ad vitanda tamen incommoda, ex multitudine uxorum provenientia, sapientes eius populi monebant, quaternarium numerum a nemine, ex ipso rege, excedendum. Qui contra faciebat, imprudens, & maiorum institutis inobediens habebatur. Pontifici autem non nisi unam eodem tempore habendam credebant, etsi priore dimissa aut mortua alteram ducere non prohibebatur. Atque regi ab praeceptum Deuter. XVII, 17. putabant interdictum, supra XVIII. ducere. Quando autem degerent in locis, ubi monogamia tantum in usu esset, etiam ipsi Hebraei non nisi unam ducendam volebant. Sicut & Iudaeis sub ditione Romana degentibus interdicta est polygamia L. 7. C. de Iudaeis & caelicolis. Add. idem SELDENUS de I. N. & G. L. V. c. 6. De hodiernis Iudaeis testatur LEO MUTINENSIS in Historia rituum Hebraeorum Part. IV. c. 2. eos, qui in oriente habitant, plures ducere adhuc uxores, id quod in Germania non permissum, nec in usu sit. In Italia autem rarissime, & in eo tantum casu, ubi quis cum priore multos annos sine prole vixit. Ubi monet SELDENUS dicto loco, in prima editione fuisse subiuncta illa verba: *Indulto tamen Romani Pontificis impetrato*, quae verba in alia Parisina anni 1637 sunt omissa. De antiquis Germanis TACITUS: *Prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt*[a], *exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.* Sic Ariovisto duae fuerunt uxores, Sueva una, altera Norica, memorante CAESARE L. I. c. 53. num. 4.[b] de B. G. Graeci sunt regulariter essent monogami, tamen apud Athenienses exstabat plebiscitum [illegible]

[illegible]

§ XVI. (a) [illegible]

(b) Conf. POTTERI Archaeologiae Graecae L. IV. c. 11. p. 229.

(c) [illegible] Adde legem Atheniensium [illegible] apud C[illegible] L. III. [illegible]

(d) [illegible]

[illegible]

[illegible]

§ XVII. Haec species polygamiae [illegible]

[illegible]

[illegible] L. XLVIII. Nam fere [illegible] honoris avidae non sunt mulieres, et aequo animo velint acquiescere illi excusatione, quam Aelius Verus apud Spartianum adhibebat uxori, de extraneis illius voluptatibus conquerenti: *Patere me per alias exercere cupiditates meas, [illegible] est [illegible] voluptatis.* Add. Plautus Mercatore Act. 4. Sc. ult. & Gratianus Caus. 32. qu. 4. c. 3. seqq. Adduntur praeterea, hoc modo ne quidquam ad servilem conditionem redigi uxores, neque in eo flagitium esse, si prae viris inferioris sint conditionis feminae. Cum ipsa sexus [illegible] eas sub tutela velut maritum vivere [illegible] Euripides Supplicibus [vers. 40. 41.] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] *Omnia per viros agere decet mulieres, quae quidem [illegible].* Rationes quae afferuntur de zelotypia, de discordiis domesticis, de odiis novercalibus in ipsa prole [illegible], non efficere, iure naturali polygamiam esse illicitam, sed incommoda quaedam domestica eandem comitari: quibus tamen neque [illegible] matrimonium, neque secundae nuptiae destruuntur, quas nemo [illegible] dixerit. Neque vero haec incommoda ubique [illegible] neque [illegible], sed duntaxat apud illas nationes, ubi erecta [illegible] sunt feminarum ingenia, [illegible] obnoxia [illegible] vivunt. Apud multos populos naturali indole, an propter educationem, feminas maritis addictas parere, (vid. Benzo Hist. novi orbis Part. I. c. 17.) nec [illegible] viro inter plures [illegible] uxores domesticam pacem servare difficile esse *. Dionysii Gothofredi ad L. 2. C. de [illegible] & [illegible] rationes qui expenderit, [illegible] leves deprehendet.

§. XVIII. Ex altera parte urgetur praeceptum decalogi de non moechando, quod nemo unquam dixit aut dicet ad feminas tantum pertinere. Si ergo ad utrosque coniuges pertinet, maritus [illegible] adulterium, quotiens fidem matrimonii [illegible] alteri, aut [illegible] alteram feminam, iniuria ei, cui potestatem in suum corpus fide interposita primum dedit. Gratianus Caus. 32. quaest. 4. c. 11. 16. 21. Vid. Boeclerus ad Grot. L. II. c. 5. §. 9. His repones nonnulla Hobbesii de Cive c. 6. §. 16. & c. 14. §. 9. quae alio loco a nobis excutientur. Anton. Matthaeus de Criminibus ad L. Iul. de adult. c. 1. §. 15. negat, per polygamiam committi adulterium. (§. 12. negaverat, adulterium a marito committi cum innupta.) Adulterium quippe committi cum nupta aliena. L. 6. §. 1. D. [illegible] Neque omnem violationem fidei coniugalis esse adulterium. Nam & qui [illegible] deserit, qui debitum non reddit, qui non alit uxorem, contra fidem coniugalem facit, nec tamen ideo adulter dicitur. Addit, licet iniquum sit, virum ab uxore exigere pudicitiam, quam ipse non exhibeat: non tamen inde effici, aequale utriusque peccatum esse *. Quem enim nescire, ma-

ritum

[illegible] L. III. Hist. [illegible] c. 1. n. 64. & [illegible] [illegible] Theologus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] inter Christianos esse [illegible], [illegible] L. III. Commentar. de [illegible] §. [illegible] n. H.

§. XVII. * [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Lep. §. 2. D. ad Leg. Iuliam de Adulter. [illegible]

[illegible]

lerare. Ergo non minus ineptum esse, conditionem foeminarum Asiaticarum miserari, quam rusticorum, aut opificum, quod his durius aeuum, quam nobilibus exigatur. Quod maritus non possit honeste consentire in adiutores thori, aliam esse rationem. Igitur non esse, quod vxor suae conscientiae metuat, si in eiusmodi matrimonium, vbi id publice receptum est, consentiat. Praesertim cum moraliter sit impossibile, a solis mulieribus consuetudinem publico more firmatam aboleri, si vel maxime vitiosi quid illa haberet; quippe quae & viribus destituuntur, & a republica excluduntur, & inter quas non defuturae sint, quae in parte amicitiae haerere velint. Ies. IV, 1. Ac licet Ethnicorum & Muhammedanorum, (apud quos permissum est quaternas ducere vxores, & tot concubinas, insuper, quot quis possit alere,) exempla eludi queant eo nomine, quod illos in multa capita legis naturalis impingere constet: ingenue tamen illos facere, qui obiectionem ex polygamia Patrum veteris foederis insolubilem fatentur. Denique circa dictum Apostoli 1 Corinth. VII, 4. monent, ibi non agi de primario fine & vsu coniugii, sed secundario & indirecto, (διὰ τὰς πορνείας scilicet vitandas) quo fine cum aeque mulieres atque viri opus habeant, humanitatis vtique & aequitatis esse, vt non viro solum, sed & vxori consulatur: quo intuitu virum non posse vxori corpus suum denegare. Ex quo tamen non sequi; ergo non nisi vni vxori sese vir potest impertire.

§. XIX. QVIDQVID huius sit, id sane patet, optimum, & maxime decorum, simulque ad quietem domesticam accommodatissimum esse, vnum vna viuere contentum; adeoque hoc matrimonii genus sine dubio perfectissimum habendum; cuius leges non minus marito, quam vxori sanctissime obseruandae. EVRIPIDES Andromache. [v. 464. & seqq.]

Οὐδέ ποτ' ἂν δίδυμα
Λέκτρα ἐπαινέσω βροτῶν,
Οὐδ' ἀμφιμάτορας κόρους.
Ἔριν μὲν οἴκων,
Δυσμενεῖς τε λύπας.
Τὴν μίαν μοι στεργέτω πόσις γάμοις
Ἀκοινώνητον ἀνδρὸς εὐνάν.

Nunquam geminos lectos laudabo mortalium,
Neque liberos, qui habent diuersas matres,
Litem aedium, & tristes dolores [1].
Maritus in nuptiis mihi sit contentus
Vno lecto viri non communicato.

ISOCRATES Nicocle. [p. 59. 60. Edit. Paris.] *Non potui non vehementer accusare illos, qui ductis vxoribus, & inita totius vitae societate, pactis & conuentis non*

starent:

§. XIX. 1) Vid. 1 Samuel. I, 6. Sirac idem XXVI, 8. XXXVII, 12. Paucitatem liberorum in familiis Turcarum non imprudenter adscribit RIGALTIVS L. II Histor. stat. praesent. Imper. Turcici c. 21. nimiae mulierum zelotypiae, & crebris incantationibus magicisque artibus. H.

starent: sed dum suis voluptatibus indulgerent, eas offenderent, a quibus ipsi nulla re offendi se vellent: cum in aliis contractibus aequitatem colerent, solas conventiones cum uxoribus factas violarent: quae eo sanctius custodiendae erant, quanto sunt aliis interiores & maiores. PLAVTVS Mercatore: [Act. V. sc. 1. v. 8.]

Nam uxor contenta est, quae bona est, uno viro:
Qui minus vir una uxore contentus siet?

Accommodari quoque huc possunt, quae tradit PLVTARCHVS Coniugal. praeceptis. [T. II. p. 144. C. D. Ed. Wech.] *Felem aiunt unguentorum odore ad insaniam redigi. Eodem modo si unguentis mulieres afficerentur, flagitium utique esset, non abstinere unguentis viros, sed exiguae voluptatis causa tantam par illis evenire miseriam. Quando igitur mulieres ad insaniam adigit non unguenti usus, sed maritorum cum meretricibus coitus; profecto iniustum est, voluptatis gratia parvae tantum doloris ac perturbationis uxori inferre, ac non potius purum intactumque ab omnibus aliis mulieribus ad uxorem accedere.* Clytaemnestra apud EVRIPIDEM Electra. [v. 1035. & seqq.]

Μῶρον μὲν ἐν γυναῖκες, οὐκ ἄλλως λέγω.
Ὅταν δ' ὑπόντος τοῦδ', ἁμαρτάνῃ πόσις,
Τἄνδον παρώσας λέκτρα, μιμεῖσθαι θέλει
Γυνὴ τὸν ἄνδρα, χ' ἄτερον κτᾶσθαι φίλον.

Stultae quidem sumus mulieres, non aliter dico. Cum autem hoc stultitiae vitium mulieri *subest, & maritus peccat, Domesticum repellens lectum, & imitari vult Mulier virum, & alterum sibi quaerere amicum.* Sed & illud constat, inter complures vxores fere contingere, vt vna eximie diligatur. Genes. XXIX. Deut. XXI, 11. Esther. II, 17. Cantic. VI, 7. 8. Ergo in ipsa multitudine natura quasi vltro ad vnitatem ducit. Huc quoque facit illud SALLVSTII Iugurt. [c. 82. Ed. Wasse.] *Ea necessitudo* (generi) *apud Numidas Maurosque levis ducitur: quod singuli pro opibus quisque quam plurimas uxores, denas alii, alii plures habent: sed reges eo amplius. Ita animus multitudine distrahitur: nullam pro socia obtinet; pariter omnes viles sunt.* De Parthis in eundem sensum AMMIANVS MARCELLINVS L. XXIII. c. 6. *per libidines varias charitas dispersa torpescit.* Apud PROCOPIVM Hist. Vandal. L. II. *Pro liberis anxii estote, quos unius uxoris necessitas devincta tenet. Nobis quibus vel quinquagenta si opus sit, patens coniugia, nunquam posteri deerunt.* CLAVDIANVS de Bello Gildonico. [v. 442. 443.]

- - Con-

2) Vid. BAELIVS dans les nouvelles Lettres a l'occasion de la critique du Calvinisme du P. Maimbourg Lett. 22 §. 10. p. 771. 772.

3) Achabo erant septuaginta filii 2 Reg. X, 1. In historiis Aegyptiorum non semel legimus, patrem unum secum duxisse in militiam centum plures filios sibi ex diversis vxoribus genitos. H.

§. XX. 1) *Sed esse convenit, ut intra certum tempus societate abeatur, & ante tempus renunciatur, pacti rationem habere renunciatio.*

2) Puniunt enim Veteres, eum, qui a Societate recedit, id vel ideo facere, quod aliter non fieret conditioni, quam subierat, Contractus, aut quod alteri iniuriam intulerit. *Nec tenebitur pro socio, qui ideo renunciaverit, quia conditio quaedam, qua societas erat coita, ei non praestatur: aut quod, si ita*

- - - Connubia mille,
Non illis generis nexus, non pignora curae;
Sed numero languet pietas - -

GROTIUS de Ver. Relig. Christ. L. II. § 13. [r] Monogamiae inter Christianos receptae has affert rationes, ut animus ab uxore in solidum marito datus, aequali retributione pensetur, rectiusque procedat sub una praeside regimen domesticum, neu diversae matres discordiam liberis inferant. Accedit etiam ratio politica, apud plerosque populos cultiores post genus humanum tantopere multiplicatum valens contra polygamiam, quod per liberorum multitudinem nobiles familiae ad egestatem, modicae ad mendicitatem sint redigendae [s], ac nimia multitudine tenuis plebeculae civitas opplenda, quae ubi commode evacuari nequit, (cuius rei non semper occasio est,) mole sua rempublicam sit pessumdatura. Nam horridus nimis est modus, quo exundans hominum multitudo, ex polygamia proveniens, minuitur in Angolae regno, ut in Americae opus facturi vendantur. Imo ne apud Turcas quidem polygamiam tradunt tantopere ut olim frequentari, & intra licentiam lege ipsorum concessam: cuius rei causa non tam videtur inolitum apud illos sodomiae vitium, quam incommoda polygamiam comitantia.

§. XX. NEC minus acriter disceptatur haec quaestio, an iure naturali matrimonium sit societas solubilis, adeoque an eodem iure divortia sint licita? Ubi iterum, quid in utramque partem iactari solent, afferemus, iudicio penes eos relicto, qui rationum momenta expendere norunt. Ab initio igitur praesupponitur, id habere quoddam pactum, ut una pars ab eodem non possit discedere, nisi alterius consensu, aut pacto ab altera parte violato. Ergo hoc utique iuri naturali repugnabit, si unus coniugum ab altero invito discedat, ubi ab hoc nullum caput pacti matrimonialis fuerit violatum; tantum ut meliorem sibi conditionem paret, aut quia sic placet. Nec trahi huc debet *L. 14. D. pro Socio* [t]. Nam praeterquam quod coniugi, qui vel quae sic destituitur, sine dubio damnum infertur [u]; etiam longe laxius dirimitur societas, quae rei augendae causa fuit inita, quam arctissima illa inter coniuges coniunctio. Nam in matrimonio utrique coniugum in alterius corpus ius fuit quaesitum, quod invito auferri non debet. Deinde unus consensu mutuo matrimonia dissolvantur citra gravissimam aliquam causam, indecens utique & noxium est [x], cum per eiusmodi divortiorum licentiam non possint non & familiae, & publicus civitatum decor [y] gravissime con-

K 3

sive luxuriosus & dominandi [illegible] sit, ut non [illegible] pars? Ibid.

s) Conf. LOCKE de Gubernatione Civili c. VII. § 2 & seqq. & [illegible] de eodem argumento [illegible] in fine.

u) Id quod [illegible] praestaret. Nam qui [illegible] quoties [illegible], [illegible] reconciliari possit [illegible] [illegible] Praeterea [illegible] exemplo esset [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] liberis, [illegible] debent, [illegible] [illegible] potius!

connubii *. Vid. Valer. Max. L. II. c. 9. § 2. Id quod etiam extendi- tur ad sponsalia, ut nec illa nudo dissensu paciscentium re licet integra rescin- dantur, nisi gravissima causa inciderit, aut ni deficiant conditiones, ex qua- rum existentia validitas pacti suspensa fuerat. Add. Gellivs L. IV. 4. Hinc Dionysivs Halicarn. L. II. p. 91 Ed. Sylburg. c. 25 Ed. Oxon.] in- signiter commendat institutum Romuli, quo matrimonii per confarreationem contracti vinculum iussit insolubile esse *. *Itaque* ¹ *hac*, inquit, *mulieres nuptas, quippe quae non haberent aliud, quo se converterent refugium, coegit plane maritis se accommodare moribus: viros vero se habere uxores, ut rem necessariam, ac* [illegible]. Ac merito inter praecipuam morum Romanorum corruptelam nume- raverit *, quod ita leviter ac nulla de causa divortia passim frequentarint. Seneca de Benefic. L. III. c. 16. *Numquid iam ulla repudio erubescit, postquam illustres quaedam, ac nobiles feminae non consulum numero sed maritorum annos suos computant, & exeunt, matrimonii causa, nubunt repudii* *. Sicut & quod reli- qua Saracenorum barbarie dignum, quod *uxores illis mercenariae conductae ad tem- pus ex pacto*: *atque ut sit species matrimonii, dotis nomine futura coniux hastam & tabernaculum offert marito, post statum diem si id elegerit discessura*. Apud Ammianvm Marcellinvm offert L. XIV. c. 4. Similia connubia Indigne in Iaponia contrahere, solent **, dissoluenda ubi discesserint. Item Varenivs Iaponia. c. 11. Id quod in alus quoque locis Indiae fieri so- lent. Inter Persas quoque talia connubia frequentari ** scribit Ad. Olea- rivs Itin. Pers. L. V. c. 22. & Petrus de Valle Itin. Part. II ep. 1. Impro- be quoque fit illud, quod perstringit Ivvenalis Sat. VI. (v. 142. & seqq.) *Cur desiderio Bibulae Sertorius ardet? Si verum excutias, facies, non uxor amatur. Tres rugae subeant, & se cutis arida laxet,* [illegible] *Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi. Iam gravis es nobis, & saepe emungeris, exi ocius & propera, sicco venit altera naso.* Nam *Formosa* [illegible] *matris* [illegible]. Clavdianvs in Eu- tropium L. I. (v. [illegible]) Add. Martialis L. X. epig. XLII. Ex lex Charon- dae apud Diodor. Sicvlvm L. XII. c. 18. qua viris & foeminis post di- vortium ad secundas transire nuptias conceditur, modo non adsciscatur coniux aetate iunior, quam ea ab quo vel qua discessum fuit. Quod quod & insignis contumeliae habetur matrimonio aliquem excedere; quem, nisi gravissima subsi- gente causa, honestae iniunxisse indignum fuerit. Quod etiam ad repudia ex- tendi

*) Adde, [illegible] [illegible].

*) V. Lipsivs ad Tacitum Annal. L. IV. c. 16.

*) [illegible]

*) Apud [illegible] [illegible] Chardin [illegible] Lovelivs de [illegible] Part. II [illegible] Apud Persas [illegible] Chardinvs [illegible] Persia p. [illegible] [illegible] L. III. c. [illegible] De divortiis [illegible] Ludolf Histor. Aethiop. L. IV. c. [illegible] Commentar. ad L. III. c. [illegible] H.

tendi debet. Apud Procopivm Hist. Goth. L. IV. cum Radigis sponsae, virgini Britiae, repudium citra caussam in ipsa haerentem renunciasset, ipsa *[illegible]. Tanta enim honori pudicitia apud Barbaros colitur, vt feminae, de cuius nuptiis actum est, [illegible] corpore sit integro, pro corrupta habeantur.* Apud Tacitvm A. II. [c. 86.] in sacerdotio *praelata est Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater eius in eodem coniugio manebat, nam Agrippa discidio domum imminuerat.* Pvblivs Syrvs [v. 401. sq.]

Habent locum maledicti crebrae nuptiae.
Mulier, quae multis nubit, multis non placet.

§ XXI. Vlterivs igitur dispiciendum, num & in matrimonium cadat, quod omnibus aliis pactis est commune [r], vt vbi illius capita, saltem primaria, ab altero fuerint violata, pars laesa nanciscatur facultatem matrimonio discedendi. Id quod de essentialibus capitibus tuto videtur affirmari. Scilicet initur illud ad sobolem procreandam, cui fini necessaria est mutua corporum praebitio. Inde saltem ex mero iure naturali, alter coniugum vinculo liberabitur propter malitiosam alterius desertionem [s], vt & pertinacem atque vltroneam debiti coniugalis denegationem. Quo posteriori nomine quoddam apud Iudaeos erat actio debiti coniugalis, vti docet Seldenvs de Vxore Ebraea L. III. c. 6. 7. Lactantivs Diu. instit. L. VI. c. 23. *Nec aliam ob causam Deus, cum ceteras animantes, suscepto fetu, maribus repugnare voluisset, solam omnium mulierem patientem viri fecit: scilicet ne feminis repugnantibus libido cogeret viros aliud appetere; atque ita castitatis gloriam non tenerent.* Add. Gratianvs Caus. 33. quaest. 5. c. 1. seqq. Cui addi potest Plvtarchvs Amatorio. [p. 769. A.] Τὸν Σόλωνα μαρτυρεῖ γεγονέναι τῶν γαμικῶν ἐμπειρότατον νομοθέτην, κελεύσαντα μὴ ἔλαττον, ἢ τρὶς κατὰ μῆνα τῇ γαμετῇ πλησιάζειν, οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα, ἀλλ᾽ ὥσπερ αἱ πόλεις διὰ χρόνου σπονδὰς ἀνανεοῦνται πρὸς ἀλλήλας, οὕτως ἄρα βουλόμενος ἀνανεοῦσθαι τὸν γάμον ἐκ τῶν ἑκάστοτε συλλεγομένων χρωμένων ἐν τῷ τοιούτῳ φιλοφροσύνῃ. Et Idem in Solone [p. 89.] Ἐν τούτῳ συντελεῖ τὸ τρὶς ἑκάστου μηνὸς ἐντυγχάνειν πάντως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λαβόντα, καὶ γὰρ εἰ μὴ γένοιντο παῖδες, ἀλλὰ τιμή τις ἀνδρὸς αὕτη πρὸς σώφρονα γυναῖκα, καὶ φιλοφροσύνη. πολλὰ τῶν συλλεγομένων ἑκάστοτε δυσχερῶν ἀφαιροῦσα, καὶ ταῖς διαφοραῖς οὐκ ἐῶσα παντάπασιν ἀποστραφῆναι. Add. Mich. Montaigne Essais L. III. c. 5. p. m. 108. 109. Sic

p) Ivvenalis Satyr. 6. meminit [illegible] ob [illegible], [illegible]

[illegible],
[illegible]. H.

q) *[illegible]*, id est, [illegible], teste Cviacivs ad legem [illegible] ad SCt. Orfitian. [illegible]. H.

[illegible]) [illegible]. V. Rigaltivs

[illegible] apud Tacitum L. II. c. 86. [illegible] in Hispania [illegible]. H.

§ XXI. r) V. L. V. c. 10. § 2. H.

s) Quae de [illegible] permittitur a Pavlo Apostolo 1 ad Corinthios VII, 15. *[illegible]*, id est, [illegible], id est [illegible].

Sic ap. Diog. Laertium in Pythagora L. VIII. § 21. refertur: hunc, cum ad inferos descendisset, vidisse cruciari [illegible]. Aristoteles Oeconom. L. I. c. 4. [illegible]. Deinde coniugum interest, ut suum quisque proprium tollat, non adulterinum, non suppositum. Iosephus Archaeol. III. 12. *Adulterium Moses omnino prohibuit* [illegible]. Quin et extra procreationem sobolis honesti viri suam sibi singuli volunt habere uxorem, ac ne rarae quidem [illegible] ab eadem [illegible] recipi decorum iudicant. Sane nobis tanti non est urbanitatis laus, ut [illegible] illud consilium Ovidii Amorum 3. El. 4. v. 37. 38. [illegible]. Martialis L. VI. Epigr. [illegible]. *Turpe est* [illegible]. Add. Abr. Rogerius de Bramanibus Part. I. c. 19. Ergo divortii iusta causa erit, si vxor alteri corpore sui copiam fecerit *, & quidem vltro. Nam quibus invitis vis illata, eas adulterii nemo iure infimulaverit. Vid. Valerius Max. L. VI. c. 1. § 1. [illegible]. Livius L. XXXIX. c. 24. Xenophon in Hierone p. m. [illegible]. [illegible] D. ad L. Iuliam de adult. [illegible] V. H. L. XII. c. [illegible]. Licet enim grauius delictum videatur, per violentiam, quam blanditiis & persuasionibus pudorem expugnare: tamen violentum stuprum minorem infamiam infert feminae, [illegible]. L. [illegible] D. [illegible]. Vnde adparet, quod adulterium & maliciosa desertio ad divortium sufficere iudicentur, id non provenire ex peculiari lege diuina positiua, quasi illae duae exceptiones indissolubilitati matrimonii fuerint additae: sed quia communis pactorum natura est, vt quando vna pars conventis non stetit, neque altera amplius teneatur. Et hactenus quidem, vt non tantum [illegible] pars cum perfida coniuge non amplius teneatur cohabitare, sed & laesae parti transitum ad secunda vota licere. Quicquid in contrarium ius Canonicum nugetur

* [illegible]

[illegible]

tur [*]. Nec tamen difficile est istis sacerdotibus alia via fores secreta eludere, si cui heic gratificari placeat, declarato, matrimonium ab initio fuisse nullum; cuius rei varios obtentus ipsum ius suggerere potest. Caeterum etsi liberorum quaerendorum causa potissimum matrimonium ineatur, non tamen videtur solam sterilitatem aut infoecunditatem alterutrius, quae alias ad copulam idonea est, sufficere ad divortium; cum foecunditatem praestare penes hominem non sit [*]. Quanquam qui primus Romae uxorem dimisit [*] Sp. Carvilius Ruga anno A. U. C. 523. eo motus iuramento dicitur, quod apud Censores singuli cogebantur profiteri, se habere uxorem liberorum quaerendorum causa [*]. Vid. Gellius L. IV c. 3. Valer. Max. L. II c. 1. Spartae autem cum Anaxandrides Rex, postulantibus Ephoris, sterilem uxorem repudiare nollet, eorundem consilio alteram foecundam illi superinduxit, apud Herodotum Terpsichore.

§. XXII. Enimvero circa hoc potissimum controvertitur, cum regulariter uxor in continuam cum marito cohabitationem consentiat, pro suis viribus auxilio suo & conversationis amoenitate marito subventura, simulque familiarem ipsius directionem subeat, in cuius compensationem maritus vicissim uxori defensionem, honestam tractationem, & quae sunt alia, debet (Homerus Il. ι. Ὅστις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων τὴν αὐτοῦ φιλέει καὶ κήδεται. *Quisquis probus & cordatus est suam amat & curat*) an huius quoque praestationis violatio enormis sufficientem divortii causam praebeat. Id quod non pauci, si merum ius naturale spectetur, affirmare non dubitant. Cum enim immorigerum filium patri fas sit abdicare, qui saltem naturaliter patri videtur magis coniunctus, quam uxor: cur non possit uxor moribus intolerabilibus, emendationisque impatiens, tanquam rebelle familiae membrum domo eiici? Praesertim cum nimis quam verum sit illud Fulgentii Mythol. L. I. [c. 27.] *Contra quantum uxor commodior, tantum est aut morum dulcedine melius, aut [illegible] [illegible] est quippe aut perpetuale refugium, aut perenne tormentum.* Simonides, [inter Poet. Lyric. Ed. H. Steph. p. 117.] Γυναικὸς οὐδὲ χρῆμ' ἀνὴρ ληΐζεται

fuere vide Gonsalvez [illegible] de Cabidon. Clericor. Cothmann. [illegible] Resp. [illegible] n. 96. seqq. H.

[illegible] Eadem sententia [illegible] Chrysostomus & Augustinus [illegible] Cragio [illegible] Tertullianus [illegible] ad matrimonium [illegible] Episcopus [illegible] Sed & [illegible] Quod nunc quoque Graeci observant, teste H.

Grotio ad Matthaei V, p. [illegible] de Montesq. [illegible] H.

(l) Hebraeorum uxor Deo referebat [illegible] H. Grotius ad Genes. XXX, [illegible] H.

(k) At pudet [illegible] H.

(l) Reliqui etiam Romani [illegible] procreandorum causa [illegible] Lex enim, ut [illegible] in Verrem [illegible] qui in matrimonium conveniebant, declarare tenebantur, se causa liberorum procreandorum causa, idque tabulis nuptialibus [illegible]

ferre. Τελέως ἄμοιρον, ὄλβου κενὸν [illegible]. *[illegible] nihil possidet mulier, nec male parat.* EURIPIDES Oreste v. 602. & seqq. [illegible] *[illegible]* Τά τ' ἔνδον [illegible] θύραζε δυστυχεῖς. *Nuptiae quibus bene cessere [illegible] sunt [illegible], quibus autem non cadunt bene, iis partim domi, partim foris sunt infelices.* Contra si saevius modo (praeter) iustam rationem uxorem tractet maritus, neque ipsi quae matronae debentur, exhibeat, seu ut non tam [illegible] uxorem, quam importunam sese hostem ferat, omnino aequum videtur, ut illa sibi [illegible] consulere possit. Add. lex Theodosii l. 8. C. *de Repudiis.* Vix tamen sufficiens ratio ex iure naturali propter intolerabiles mores saevamque tractationem [illegible] usum coniugalis plane abrumpere, & annon reliqua officia matrimonii possint continuari, puta propagatio sobolis, vitae cohabitatione continua & familiari abrupta. Cum prius pactum, ad propagationem sobolis tendens, videatur essentiale, alterum adiectum duntaxat. Ubi hoc potest, posse inter coniuges pacta hac lege, ut licet unum fuerit violatum, reliquum tamen adhuc [illegible]. Quin & unum potest pactum, pluribus capitibus constans, hac addita clausula, ut licet in uno capite fuerit deficitum, in ceteris tamen ex[illegible] pergatur. Hoc modo si matrimonium fuerit initum, licet videtur posse, ut, licet uxor ad [illegible] continuum importunis moribus se ipsam reddiderit ineptam, praestationem tamen eius debiti, quod ad prolem procreandam pertinet, continuare. Sed quia non est probabile, ad huiusce debiti solutionem [illegible], cum conversatio sit intolerabilis, aut aliquem non proclivis esse [illegible] corpus, in quo tam tetra [illegible] stabulatur, cum vix quisquam [illegible] ea, quam [illegible], inde regulariter uno eodemque pacto, & [illegible] corpore, & in conversatione familiari inter coniuges convenitur, & [illegible] mutuo velut implicita sunt, ut cum uno alterum quoque simul abrumpi videatur. Inde iuri naturali repugnat, ob mores intolerabiles, & non tam [illegible] coniuges separare a communione mensae thorique, salvo tamen vinculo matrimonii, quo de alia conditione sibi prospicere prohibeantur. Nisi forte ad tempus sit in vicem castigationis ea separatio [illegible], frangendae pertinaciae, & ut periculum exploretur, an [illegible] mutuam concordiam [illegible] spes sit. Absurdum quippe est dicere, vinculum pacti adhuc subsistere, & tamen nulla pars eius debiti, quod ex eo pacto fluit, praestari potest aut debet. Et licet dicamus, partem illam, penes quam culpa dissidii haeret, forsitan hoc modo recte plecti; pars tamen innocens sic iniuria, quae alterius culpa [illegible] cogatur, & ad caelibatum sibi fere molestissimum aut intolerabilem adstringatur. Ita hactenus miserabilior utriusque coniugis conditio par esse videtur. Inde PLUTARCHUS in Romu-

§. XXIII. (*) Conf. §. [illegible] [illegible]

[illegible] Vid. H.

Gro-

Romulo legem huius [illegible] vocat, quae mulieri a viro vetat discedere, ast viro permittat illam repudiare [illegible], *propter venena sublatos liberos aut suppositionem clavium*, (etsi Xylander legere malit [illegible]) *aut propter adulterium.* EVRIPIDES Andromach. [vers. 672. & seqq.] *Idem tamen ius habet vir, & mulier iniuria affecta a viro: si etiam vir cum habet in aedibus mulierem impudicam. Et hic quidem vero magnum robur est in manibus. Huic vero mulieri in parentibus & amicis res sunt positae.* Sicut apud Athenienses lege Solonis tam vir uxori, quam uxor viro nuncium poterat remittere, quam in rem etiam diuersa erant vocabula prodita. Si enim vir repudiaret uxorem, vocabatur [illegible], si mulier a viro discederet, dicebatur [illegible]. Scilicet sponsa deducebatur in domum viri, unde ipsa non poterat [illegible], & aedibus eum eiicere: poterat tamen eundem [illegible], & alio ab eodem discedere. Id tamen monendum, quamcunque ob caussam divortia in aliqua civitate tolerentur, praestare illa fieri caussa iudici [illegible] approbata *, quam ut soli coniugum conscientiae res tanti momenti permittatur. Ratio enim, quam BODINVS de Republ. L. I. c. 3. in contrarium adfert, quod hoc modo alterutrius coniugum existumatio laedatur, satis valida non videtur. Add. quoque PLATO de LL. L. XI. p. m. 974. & CHARRON de la Sagesse L. I. c. 46. n. 12. & SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 7.

§. XXIII. SED circa legem divinam, primaevam aut per Christum repetitam, maior est difficultas. Ubi illud constat, Iudaeos credidisse divortia lege divina Deuter. XXIV. non permissa solum, sed & praecepta fuisse, ubi marito uxor displicuerit. Quin ob sterilitatem utique debuisse aliquem uxorem dimittere, colligi potest ex PHILONE Iudaeo de Specialibus Legibus [pag. 782. B. Edit. Paris.] *Qui puellas duxerunt incerti de futura foecunditate, si sterilitate tandem deprehensa non eis renunciant, & vir suas sibi habere agerique sinunt, merentur veniam, quia vicit diuturna consuetudine, amoremque [illegible] inferre suis affectibus, impressis [illegible] in animum. Qui autem foeminas compertas sterilitatis capiunt ad coniugium, suum [illegible] more [illegible] solum venerem, in impiorum album adscribuntur, ut Deo repugnantes, cui [illegible] generare [illegible] est.* Neque dubitari debet, eadem ista genti frequentata fuisse, utut in historia eiusdem sacra & profana per annos plusquam DCC. nulla aut rarissima eius rei exempla memorentur. Nam in annales non solent referri facta communibus moribus congruentia, sed tantum quae singulare quid videntur continere. Imo apud Iesai. L, 1. & Ierem. III, 1. 6. in exaggerandis populi peccatis

 adhi-

GROTIVS ad Matth. V, 31. Quemquam VALERIVS MAXIMVS L. II. c. 9. §. 2. memorat, L. Antonium Senatu motum a Censoribus, quod Virginem, quam in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicorum in consilium adhibito. At Athenis mulier, a viro discedere volens, non per alium, sed per se ipsa ferre libellum ad magistratum debuit. PLVTARCHVS Alcibiade. De [illegible]. de in regno Siamensi [illegible] hoc modo, ut [illegible] habent qui [illegible] numeri imparis, [illegible] Vid. LOVBERIVS Part. II. de Regn. Siam. c. 7. §. 11. Apud Ceylonenses liberi masculi marito, foeminae [illegible] uxori cedunt. Robert. KNOX Relat. Hist. de insula Ceylon L. III. c. 7. Id.

adhibentur similitudines a divortio petitae, tanquam ab actu in vulgus notissimo. Inde & IOSEPHUS Antiquit. L. XV. c. 9. tanquam insolitum, & a communi more discrepans annotat, quod Salome libellum repudii miserit Costobaro marito suo. [illegible] cum apud moribus Iudaeorum * non liceret mulieri sponte a viro divertere, nisi ab eo dimissae, excepto, si quis uxorem [illegible] in primo concubitu virginem non deprehensam fuisse calumniatus sit. Tunc enim liberum erat abire an manere apud virum mallet, etsi marito, si ipsa vellet, eam retinere utique necessarium erat, teste PHILONE Iudaeo de Specialibus legibus, pag. [illegible] D. Ed. Paris. Idem IOSEPHUS L. XVIII. [illegible] narrat de Herodiade Aristobuli filia, quam reprehendit Ioannes Baptista Matth. XIV. Marc. VI. Verum illam divortiorum licentiam a Salvatore nostro penitus sublatam plerique Theologi asserunt ex Matth. V, 32. XIX, 9. Marc. X, 4. Vid. GROTIUS L. II. c. 5. 9. addit, semper quidem divino Deo placuisse, ut matrimonium esset perpetuum: sub veteri tamen foedere homines non fuisse ad hoc obligatos. Verum sub novo foedere Christum id, quod ante erat convenientissimum, Deoque gratissimum, expressa lege sanxisse. SELDENUS tamen de Uxore Ebraica L. III. cap. 22. dictum Christi ita explicat: eo seculo inter Iudaeos fuisse duas sectas, unam Sammaeanorum, Hillelianorum alteram. Priorem putasse, non licere ab uxore divertere, nisi in ea fuerit deprehensa aliqua foeditas: hos autem statuisse, ob quamcumque displicentiam licere uxorem dimittere. Christum igitur inter dissidentes sectas velut arbitrum captum pro Sammaeanis pronuntiasse, [illegible] non esse ita temere abrumpere societatem ab ipso Deo institutam, nisi turpis aliqua causa, quam Hebraeae linguae genio [illegible] vocari solenne est, subsit. Vid. VALERIUS MAXIMUS L. IX. c. 2. Addit, ne inter antiquissimos quidem Christianos divortia penitus fuisse illicita extra causam adulterii, id quod constat ex L. 8. C. de Repudiis, ab Imperatore religiosissimo lata. Donec Pontificum superstitione, & iniquitate connubii vinculum utrumque virum insolubile declaratum fuerit. BARTHOLINUS de Sponsal. & Divortiis contra Iudaeos plerosque ostendit, in verbis Mosis Deuter. XXIV, 1. 2. 3. 4. unicum tantum contineri praeceptum, nempe ne quis, quam semel repudiasset mulierem, in thorum denuo reciperet. Ipsum autem morem uxores dimittendi eo loco a Mose neque approbatum, neque diserte improbatum, sed velut in medio relictum. Quam dum Salvator noster ob duritiem cordis eis indultam pronunciat, satis patere, eam permissionem Mosaicam non legis esse approbationem, sed modum tolerantiam & conniventiam, a poena in foro humano duntaxat liberantem. Addantur omnino, quae prolixe disputantur a GROTIO ad Matth. V, 31. 32.

§. XXIV. IMPRIMIS valde fuisse, domestica fortasse calamitate * irritatus, Ioannes MILTONUS, peculiari libro de Divortio, ut probet, etiam per principia religionis Christianae mores intolerabiles, ac disparitatem & re-

§. XVIII. * Vid. [illegible] que in C[illegible]

§. XXIV. (*) Vid. Vita Ioannis MILTONI a Ioanne Tolando Anglice, inter Collectanea Operum Miltoni, quae prodiit Amstelod. 1698.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] [1].

De Brachmanibus refert STRABO L. XV. (p. [illegible] Ed. Genev. Colon.) [illegible] argumentis in vniversum est observandum, illa [illegible] constat, Christum nullam praeter adulterium [illegible] ad divortium voluisse sufficere. [illegible] quidem, sed ita lex scripta est. [illegible] Ergo hoc tantum efficit [illegible] Hic autem breve [illegible] argumenta. [illegible]

[1] [illegible]

Digitized by Google

[illegible]

& seqq. Item lex de ducenda fratris sine prole defuncti uxore. Proprie dictam dispensationem duntaxat locum habere in casibus peculiaribus, & raro contingentibus, quique ideo in lege exprimi non solent, sed caritati & prudentiae iudicum relinquuntur: verbi gratia, quod Davidi licuerit vesci panibus propositionis, vergente tamen. Sic ut haec dispensatio nihil sit aliud, quam interpretatio legis ex aequitate. (Vbi patet, confundi ab ipso dispensationem cum aequitate, quae multum differunt.) Quod si quis tamen in divortiis Iudaeorum dispensationem intervenisse velit defendere, ei probandum fuerit, tum extitisse generalem legem circa indissolubilitatem matrimonii ex causa morum, quam legem vel naturalem fuisse oportet, vel divinam politicam. Nam etsi verba illa, *& erunt duo in una carne*, nonnulli, monet, indicant quidem arctissimam societatem, & quam temere dissolvi neque decorum humano generi, neque utile fuerit. Inde tamen non sequi, eam societatem non posse dissolvi ex causis matrimonii naturam & finem subvertentibus. Sicuti non sequitur: Deus coniuges coniungit, ergo non est in arbitrio hominum, quicum coniungi velit, aut non debet pactum inter coniungendos intercedere. Sed potius ita inferri posse: Deus coniungit coniuges intercedente pacto, igitur ipsos non vult dirimi, nisi pactum illud fuerit violatum. Hinc inquirit ipse in sententiam eorum, qui dicunt, divortia lege divina permissa duntaxat, non adprobata. Id quod sibi putat in Deum irreverens esse, cum signum sit infirmitatis in rectore, si subiectis quid permittat, quod ipse non probat. Et quare, cum tam multae nationes Christianae a multis seculis huic se legi potuerint accommodare, sola Iudaeorum *σκληροκαρδία* non potuerit? Ad verba illa, *ab initio non erat ita*, aliqui sic differunt, in statu innocentiae mores hominum fuisse commodiores, quam ut tantis dissidiis occasio posset praeberi. Igitur signum esse imperfectionis humanae, quod ad remedium divortii inter coniuges sit decurrendum. Denique illorum taxat sententiam, qui divortia Iudaeis permissa asserunt, quod in Aegypto id ita adsueverint. Nam tum maxime opportunum tempus fuisse Iudaeos illa dedocendi, cum sensus usus Aegyptiaci adhuc recens esset. Et vero tam accuratas circa eandem idololatriam leges latas, quod eandem inter Aegyptios quotidie vidissent exerceri. Sed ista quidem nos in medio relinquimus.

§. XXV. INTER illos porro, qui recte inter se matrimonium sunt contracturi, haec naturalis requiritur & aptitudo physica, & habilitas moralis. Per illam

(5) [illegible]

6 [illegible] VARRONIS [illegible] in Satyra Menippea.

[illegible] H.

§. XXV. [illegible] H.

illam intelligimus eiusmodi constitutionem corporis, per quam idoneus quis sit ad assequendum primarium matrimonii finem, qui est sobolis procreatio. ZOSIMUS L. V [illegible] dicit. Vnde frustra ad matrimonium adspirant, qui impotentia perpetua & incurabili laborant; spadones praesertim, & similes. Nam sine dubio legi naturali repugnat, quod spadones in Aegypto coniuges sumere solebant, ut non omnis voluptatis in venere expertes, quod tradit GROTIUS ad Deuter. XXIII, 1. argumento Genes. XXXIX, 1. Quo loco quaeri possit, num matrimonium proprie vocari queat, quando effoetus senex vetulam effoetam ducit? Equidem Dionysius apud PLUTARCHUM in Apophth. p. 175. E. Edit. Wechel. nuptam effoetam, cum maritum sibi dari peteret, respondit: [illegible] *quidem vim tyranni legibus civitatis posse, legibus naturae non posse.* Adplicari huc etiam potest illud QUINTILIANI Declam. 306. *Est quaedam & [illegible]*. Apud multos quoque obtinet illud EURIPIDIS Danae [illegible]. Conf. VALER. MAX. L. VII c. 7 § 4. In plerisque tamen civitatibus eiusmodi senum matrimonia tolerantur, cum saltem alter finis, nempe adiutorium mutuum utcunque hic obtineri queat. Vid. *L. 27. C. de Nuptiis.* Quae fortasse non incommode vocare possis honoraria eo sensu, quo honorarii quandoque dicuntur, quibus titulus muneris sine functione datur. Apud SUETONIUM Neronis c. 15 *[illegible] ornamenta* vocantur, eo sensu, quo *triumphalia ornamenta* dari solebant. Quo referre possis cohabitationem Abisagi cum Davide 1 Regum I. Etsi pro vero matrimonio id habuisse videatur Salomo, qui Adoniam eius nuptias petentem occidit, velut ducta regis vidua plusquam civilia agitaret; & quod moribus eius populi nefas esset viduam regum ducere. GROTIUS ad 1. Reg. II, 22.

§ XXVI. IAM VERO ex natura pactorum in universum circa matrimonium quoque praesupponitur, quod, dum id contrahitur, sufficiens usus rationis adesse, nec minus abesse debeat error, substantiam eiusdem tangens, & metus iniuste incussus. Circa hunc in legibus Hebraeorum civilibus id peculiare erat, quod si sponsa vi aut metu coacta fuisset, irrita forent sponsalia: non item si sponsus coactum se diceret, quoniam neque de vi eidem illata, neque de ipsius metu aeque

a) [illegible] H.

b) MARTIALIS [illegible] *[illegible]* H.

c) MARTIALIS III [illegible] *[illegible]* H.

d) Conf. HERTII [illegible] L. 1 c. [illegible]

§ XXVI [illegible] L. III cap. 4 § [illegible] QUINTILIANI Declam. [illegible] *[illegible]*

atque praesumebatur. Et repudiare eandem pro arbitrio poterat, si conditio displiceret. SELDENUS de Uxore Ebraica L. II c. 4. Sic si error versetur circa obiectum contrahendi, seu personam, aut circa qualitatem, quae vel ipsum matrimonium spectat [1], vel cui tanquam conditioni consensus fuit superstructus, praesertim ubi ab altera parte fraus intervenerit, irritum esse contractum matrimonialem patet. Unde si quae pro virgine se gereret, post defloratio fuerit deprehensa, etiam iure divino non tantum licite repudiabatur, sed & poenae insuper erat obnoxia [2]. Ista de flore virginitatis multis antiquorum barbarorum magna cura. Videatur de more Balearium DIODORUS SICULUS L. V c. 18. Armeniorum & Lydorum STRABO L. XI. Babyloniorum HERODOTUS Clio. Thracum IDEM Terpsichore, Adyrmachidarum & Nasamonum IDEM Melpomene. Similia quoque Aristippus apud DIOGENEM LAERTIUM L. II. (in Aristippo § 74). Addantur, quae Boxhornius commentatur ad SUETONII Caligulam c. 40 in hunc. IUSTINUS L. XVIII c. 5 n. 4. M. PAULUS VENETUS L. II c. 37 de incolarum provinciae Tebeth, & dicto loco c. 39 provinciae Caindu moribus. Similem foeditatem apud Phoenices abrogavit Constantinus Magnus. SOZOMENUS Hist. Eccles. L. I c. 8 & L. V c. 10. Sic si quis pacto connubiali hanc clausulam expresse inseruerit, ea lege sibi aliquam fore uxorem, si nobili sit genere, si tantam dotem attulerit; utique non prius ad matrimonium consummandum tenebitur, quam illa conditio adparuerit. Quod si quis tamen, neglecta inquisitione in conditionis illius exsistentiam, matrimonium consummaverit, videbitur tacite ista conditione renunciasse: adeoque si quae sperabantur, deinceps non repraesententur, haudquaquam sufficiens divortio praebetur causa. Nam non ita fuerat contractum, repudiabo te, si tantam dotem mihi non attuleris: sed ita, non ducam te. Quae diversa plane sunt. Adeoque si cui circa matrimonium ineundum praecipua dotis cura est, sibi imputet, si nuptias consummaverit, antequam super eadem sibi satis cautum sit. Praesertim cum multi, qui nuptias conciliant, exprimant illud LIBANII Progymn. (p. [illegible]) [illegible] *[illegible], quaeque adsunt auferunt, quaeque absunt addunt, [illegible]*. Multo minus vel dissolvere nuptias licebit, vel earum rite peractam consummationem detrectare, si quae non expresse in certa

[illegible] [illegible] quam [illegible], quorum [illegible] [illegible] V [illegible] MARTINI [illegible] de [illegible] c. 19. [illegible] WEISS [illegible] [illegible] H.

2) Vid. quae de [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] T. [illegible] H.

3) [illegible] XXII [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Leo [illegible] 93.

[illegible] Vid. [illegible] HERTIUS de [illegible] c. 10 § 13. CARPZOVIUS de [illegible] [illegible] [illegible] CARPZOV. L. V [illegible] [illegible] Apud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] In OLEO [illegible] de [illegible] [illegible] H.

4) Apud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] H.

eam dote convenit, sed tacita duntaxat spe sponsae sine opes non intelligentur deceperunt. Inde recte Ephori mulctarunt eum, qui superstite adhuc Lysandri filias sibi connubio duxerat, post eum ut ille mortuus pauper inveniretur, eam ducere recusabat. Apud Aelianum V. H. L. VI. c. 4. Et haec quidem jure naturali obtinent. Nam leges civiles prohibere possunt, ne eiusmodi clausulae, ad matrimonium directe non facientes, eiusdem consummationem suspendant *.

§. XXVII. Mulieris habilitas matrimonium contrahendi deficit illis, quae jam alteri viro sunt nuptae. Nam jus mariti prioris in eam seorsum tamdiu durat, quamdiu eidem non renunciaverit. Unde non illicitum solum, sed et irritum matrimonium est cum nupta *, et a priori viro nondum rite soluta, quia et praestita novum mariti matrimonium deest foeminae adhuc alteri marito adstrictae, et tota cohabitatio instar continui adulterii habet. Sic et ubi polygamia est prohibita, irritum matrimonium contrahit vir, uxori jam alteri alligatus. In lege Ebraica vetitum quoque erat in matrimonium denuo adsciscere eam, cum qua quis semel divortium fecerat. Deuter. XXIV. 4. Cuius ratio sine dubio fuit, ne divortia temere et ob quaecunque offendicula frequentarentur, si nulla spes semel dimissam rursum recipiendi, ubi iste impetus deferbuisset. Grotius ad dictum locum hanc rationem affert: *quae scortum habet uxoris alteri in usum datae; utroque insuper se ut eius damno persentiat.* Alii tamen putant, licuisse reducere dimissam, antequam alteri denuo nupsisset, ex Jerem. III. 1. In Alcorano licet reducere etiam ter dimissam, sed ita, ut ter repudiatam recipere non liceat, nisi alius eam duxerit et repudiaverit *. Quod tamen parum honorificum esse, colligitur ex responso, quod Amurathes Temiri dedit: *[illegible]* Apud Laonicum Chalcocondylam L. III. Alius quoque in *Alcorano* praecipitur, ut dimissurus uxorem, certum tempus ei statuat, intra quod non debeat alteri nubere; quod intra quod deliberaturus sit, an illam reducere velit. Notanda quoque illa lex Ebraica, quam refert Josephus Archaeol. IV. 8. *Qui virginem duxerit [illegible], ne eam [illegible], quam defendere [illegible] ab alio, neque [illegible] *. Sed et ex eo constat canonibus *, quibus interdictum, ne quis viduam ducat eam,

G 3 quam

§. XXVII. *) [illegible]

*) Vid. supra L. V. c. [illegible] §. 8. [illegible]

[illegible]

*) [illegible]

*) [illegible]

quam prius adulterio polluerat. Apud Gratianum Caus. [illegible] quaest. [illegible] & seqq. Praesertim cum fere obtineat illud Euripidis Electra. [illegible] & seqq. [illegible] *[illegible] quisquis [illegible] corruperit coniugem [illegible]. [illegible] fuerit, se [illegible] esse. [illegible] eum, quae prius fuerit [illegible], [illegible] apud se [illegible].*

§. XXVIII. Censentur quoque impuras nuptias contrahere personae certis gradibus consanguinitatis iunctae, aut affinitatis nexu (vid. [illegible] *[illegible]*) copulatae, sic ut non solum ab initio tale matrimonium contrahere sit vetitum, sed & idem contractum perpetuo vitio laboret. Hoc licet apud omnes gentes quae aliqua morum est cultura, communi persuasione [illegible] deprehendatur, eius [illegible] tamen solidam rationem, & quae ex socialis hominis natura, uti reliqua praecepta, liquido fluat, assignare oppido quam difficile est. Nonnulli hoc simpliciter ad abhorrentiam affectuum humanorum confugiunt, quasi omnes, qui per pravam educationem aut vitiosum habitum non sunt corrupti, in ipsis sensibus deprehendant aliquid, tali commixtioni repugnans, id quod claro sit indicio, eandem naturali iure prohiberi. Enimvero neque illa affectuum repugnantia apud omnes mortales, etiam quibus cultura [illegible] est, aequaliter deprehenditur, & eandem sectantibus [illegible] non absurde posset, ipsam non tam ex congenito principio, quam ex diuturnis moribus, qui naturae [illegible], provenire. Neque vero circa ius naturae eruendum adeo tutum est solum indiciuum sensuum atque affectuum consulere, cum ex adverso concludi posset, illa quoque iure naturali praecipi, in quae sensus & affectus [illegible] feruntur; quorum tamen pleraque isti iuri adversari manifestum est. Plutarchus Quaest. Roman. [illegible] postquam quaesivit, quare Romani cognatas suas non ducant uxores, pro more suo dubitabundus has rationes proponit: *An [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? An [illegible] [illegible] cognatione, quae [illegible] cognatos, [illegible] [illegible]?* (verbi gratia, quia valde frequentes sunt sororum & fratrum orbae, igitur non debuisse maritum ducere talem, quae ipsius matri naturaliter [illegible] debebat, id est, sororum.) *An [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible]*

cogna-

[illegible] M. Cato apud Quintilianum [illegible] Ausonius Epigr. [illegible] [illegible]

[illegible] M. [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]. [illegible] Seneca in [illegible]:

[illegible]
[illegible]

Quid? [illegible], quod [illegible]. [illegible] apud Ovidium L. IX. Metamorph. vers. [illegible] & seqq.

Quid

cognatas ducere, ut ipsi auxilio esse possent, si a maritis iniuria afficerentur? Quae posterior ratio videtur expressa ex EVRIPIDIS Andromache v. 974. *Ἀνδρὶ μὲν ἔστ᾽ ἐν χερσὶ μέγα σθένος, γυναικὶ δ᾽ ἐν γονεῦσι, καὶ φίλοις τὰ πράγματα. Viro magnum robur in manibus est, uxor autem in parentibus & amicis rerum fiduciam habet.* Priorem rationem de latius spargendis amicitiis per affinitates etiam probat AVGVSTINVS de Ciuit. Dei L. XV. c. 16. quem citat GRATIANVS Caus. 35. Qu. 1. c. 1. Cui conferat Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 8. § 9. Vbi praeterquam quod minus utile non statim sit illicitum, etiam illud utile non semper hoc modo obtinetur, cum contingere queat, ut ex contrario maior utilitas proueniat; puta, dum coniunctio mutuum cognatis prohibetur, ne opes in aliam familiam transferantur. Inde lex diuina Num. XXXVI. foeminis, bonorum immobilium dominis, ex sua duntaxat cognatione maritos adsciscere praecipit, ne agri de tribu in tribum deuoluerentur. Poterant tamen cuiuis Hebraeo nubere, si haereditatem sibi delatam repudiarent. Quare nec Leviticae gentis virgines ea lege tenebantur, quippe quae rerum sol. capaces non essent. Vid. GROTIVS ad Matth. I, 15. Apud Peruuianos sub imperio Yncarum lege cautum erat, ut quilibet uxores ducerent, ex sua urbe & ex sua familia, contra ibidem nouis nuptiis communitas earum domum exstruebat, proximi cognatorum eam supellectile instruebant. Garcilassus de la VEGA Comm. Reg. L. IV. c. 8. Sic lege Attica virgines *ἐπίκληροι*, seu quae solae suis parentibus erant haeredes, a proximis cognatis duci iubebantur, ut auitae opes in familia conseruarentur. Circa quales virgines cum saepe inter procos controuersiae exsisterent, per iudices definiendae, hinc eaedem *ἐπίδικοι* vocari solebant. Erat tamen Athenis alia lex in istam velut compensationem, ut siquidem virgo *ἐπίκληρος* in re tenui esset, eidem proximus agnatus eandem ducere, aut pro dignitate dotare teneretur. Par Charondae lex extat apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 18.

§. XXIX. INPRIMIS autem hoc loco considerandum, quare, cum in se nobile sit opus tam eximium animal propagasse, apud cultiores tamen gentes tum membra generationi destinata, tum ipsi generationis actui tam tenera adhaereat verecundia, ut eam superare non possint, nisi quibus per longam vitiorum adsuetudinem frons plane obduruit. Quam in rem memorabile est, quod PLVTARCHVS de Virtutibus mulierum [pag. 249 C.] & POLYAENVS Strateg. L. VIII. [c. 63.] tradit de virginibus Milesiis (1) cum incertum,

Dulces fraternos sub eodem fornice nepotes.
Est mihi liberta [illegible]
[illegible]
[illegible] est, quod [illegible]

Igitur plerumque, tanquam [illegible] haereditate [illegible], quae [illegible] poterant, si [illegible] [illegible] quam id [illegible] praecipue [illegible], [illegible] domus [illegible] in [illegible].

(1) Hoc mihi [illegible]. Vt [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] AVCTOREM [illegible] [illegible]

§. XXX. (1) Vid. AVCTOREM & BARBEYRAC Reponse aux Questions d'un Provincial T. II. pag. 91. 93. in margine, ubi plura exempla.

qui de [illegible] conscripsisse certatim sese suspendio necandi, inque nulla ratione sisti posset, tandem legem latam esse, quae iuberet omnium, quae sibi suspendio mortem consciverunt, nudas per forum efferri. Sic, quas mors non potuerit, metus ignominiae prohibuit ad sanitatem revocavit. Quod si apud aliquam gentem mos erat, aut apertus cum [illegible] in vita [illegible], illae a reliquis tanquam barbarae recte haberentur damnandae. Sicut de Mosynoecis narrat Mela L. I. c. 19. *promiscue concumbunt, & palam.* Et de iisdem Apollonius Rhodius L. II. Argonaut. *[illegible] Quae enim palam agere [illegible], aut in populo aut foro [illegible] Quae autem [illegible] domi [illegible] in foro [illegible] Neque illos pudor [illegible], sed [illegible]* Idem tradit Diodorus Siculus L. XIV. c. 30. Et Xenophon exp. Cyri L. V. Et de Massagetis Herodotus L. I. [illegible], & de Nasamonibus Idem Melpomene. Illius porro ratio non ita est in propatulo est. Nam neque membra ista peculiari aliqua deformitate aut absurda figura laborant, & propagationi humani generis [illegible] utraque adeo inserviunt. Quo nomine genitalia apud Aegyptios, & Athenienses in mysteriorum cultu religiose habebantur. Vid. Diodorus Siculus L. I. c. 88. Quin & ipse actus generationis in se naturae est conformis ac necessarius, aptusque tantae dignitatis animal producere. Quo certum alias [illegible] magis quam erubescere debeant, quam dum edit aut bibit: cum citra illum actum non magis speciem humanam servari posse, quam citra hunc individuum. Nec satis convincit illud Plutarchi in Convivio VII. Sapientum (p. 155. F.) *Nulla est corporis actio, quae [illegible] quam [illegible] quod [illegible] est [illegible] humanae. [illegible]* Quae [illegible] Ita apud Xiphilinum in Epit. Dionis in Severo, uxor Argentocoxi Caledonii, cum Iulia Augusta ipsi illuderet, quod eius gentis feminae impudenter cum maribus versarentur, hoc argute respondit: *Nos multo melius explemus ea, quae naturae postulat necessitas, quam vos Romanae. Nam aperte cum optimis viris habemus consuetudinem: vos autem occulte pessimis hominibus constupramini.* Add. Montaigne Essais L. II. c. 12. p. m. [illegible] & Charron de la Sagesse L. I. c. 22. Nec plane [illegible], qui hunc ad [illegible] laverit, illarum verecundia [illegible] post [illegible] sese [illegible] fuisse memorantur *). Nam [illegible] quaestio [illegible], cur hoc potissimum in partibus pudor velut sedem habeat [illegible] ac linguae humanae [illegible] cupiditatum [illegible] sit: [illegible] primum homo [illegible], ille [illegible] turpitudinem [illegible] & manifestationis potissimum adhaerere debere videbatur.

§ XXX. [illegible] nonnulli, & qui eum [illegible] putare, philosophum Averroem de Principiis iusti & decori, p. m. 14. seqq. immo putat, [illegible], *quod pudorem [illegible] positum esse, & naturalis legis dictamine prodiisse.* Id quod

*) Legendum videtur, [illegible]. B.

[illegible]

narum, quae in publicum prodeunt, id quod tamen apud alias gentes cumprimis vitio vertitur [a]. Platonis apud Diogenem Laertium L. III. legem ἄγραφον, & quae ob id profertur, [illegible] exemplum est, [illegible]. Sed & inter populos, ubi nuditas proscripta est, ea membra aliquando citra peccatum detegi, puta cum medicatrici manus sunt committenda, aut cum tempus aut copiam rerum ad tegendum non concedit necessitas, aut cum infantes fasciis involvuntur. Sed et quae in hisce casibus impudentiae nota adesse desinit, ideo quod tunc ea membra patent absque protervia & ostentatione. Quia igitur apud quosdam barbaros inhonestatis aut imperfectionis nota non habetur nuditas genitalium, inde & citra impudicitiae crimen eadem apud illos deteguntur; nec eo nomine apud eosdem in contemtum quis incurrit; quod tamen maxime apud nos contingit. Sicut apud Pygmaeos, *ubi [illegible]*, brevitas illa staturae rubori non est, quae tamen apud alios ludibrio patet. Quin & apud Cafares foeminae, si quid ipsis dono datum fuerit, pudenda detegunt, quod apud ipsas instar gratiarum habetur, apud Herbertum Itiner. Pers. & Indico p. m. 21. Idem p. 243. illa fere repetit. Revelationem genitalium in se turpem non esse, sed tantum propter circumstantias, quae petuntur vel a libertate proximi, vel eius dignitate, vel ab aestimatione propria, in qua unusquisque tueri se debet. Cum autem notae externae, quibus proximo reverentiam & honorem exhibemus, varient, multa apud gentem unam cum proximi aut sui ipsius probro fieri, quae mutatis circumstantiis hoc vitio carent. Inde Joann. XXI. 7. Petrus adveniente Domino, properat amiculo se cingere, cum inter piscandum nudus cum sodalibus versari non erubuisset. Quia dignitas Christi, cui honorem debebat Petrus, requirebat, ut ipsi conversaretur cum modestia & gravitate, quae a nuditate ex opinione gentium vestitarum abest. Inde Romae *cum parentibus puberes filii, cum soceris generi non lavabantur.* Cicero Offic. I. Val. Max. L. II. c. 1. § 7. Sic apud Livium L. III. c. 26. legum L. Quinctium *[illegible]*. Sicut obscoena veste domi versari non erubescimus, quibus tamen ad nuptias aut solennem conventum accedere indecorum habetur. Matth. XXII. 12. Ita & in secreto aliqua commode agi, quae si palam fierent, in turpissimis haberentur, imo nec turpe habetur, si alii intelligant, quo fine secretum petamus. Denique & multa fieri a viris sine probro, quae si virgines committerent, perfrictae frontis putarentur. Uterque ex 1 Corinth. XI. 7. [illegible] colligi; cum post praefationem veniae ex concessione alterius recte quid dicatur, vel agatur, quod citra eam turpe erat, illud turpitudinem habere

a) Ut apud Mahometanos [illegible] foeminae [illegible] nudae [illegible] in publicum prodeunt. Vid. [illegible] Mahomet p. [illegible] de [illegible] Morocano [illegible] De [illegible] populis ad [illegible]

c) Quae [illegible] probabilia [illegible]. [illegible] [illegible] ad Genes. III. 7. [illegible]

here non in se, sed tantum ex circumstantiis, quae si auferantur, iam amplius eo nomine improbari non posse. Quia alter remittit velut reverentiam, quae ipsi alias debebatur. Vbi tamen recte illi haec limitatio additur, modo per consuetudinem totius gentis liceat, singulis sibi circa talia veniam indulgere. Hoc enim cum sit, nequaquam singulos impudicitiae notam effugere, si reverentiam illam sibi mutuo remittant. Sicut reprehensionem non effugerent alioqui, si mutuo consensu nudi inter se versari vellent in gente, vbi vestitum vsus publice receptus. Denique concludit, protoplastos ante commissum peccatum instar puerorum fuisse quoad pudoris affectum: peccato perpetrato, pudoris affectum animum eorum occupasse, ex quo pudore intellexerant indecorum esse [a], genitalibus nudis incedere; sicut idem iudicium formamus crescentibus annis. Ex his omnibus concludit, nullos gradus circa ineundum matrimonium prohiberi lege naturae, sed honestati tamen naturali admodum congruere a quibusdam abstinere. Confer quoque MONTAIGNE Essais L. I. c. 35. & CHARRON de la Sagesse L. I. c. 6.

§ XXXI. ISTHAEC quanquam non plane de nihilo esse videantur: nobis tamen eius pudoris circa partes genitales, actumque generationis causam assignare potissimum duplicem placet. Primo quia homo est animal superbum [b], gloriae, decorisque cupidum, & ab illis destructionibus abhorrens. Iam vero per illas, vicinasque partes excrementa sibi proximaque natura emittit, quae non ob foeditatem tantum suam homo aversatur, sed & quia ipsi conditionem suam exprobrare videntur, quod intra corpus humanum sepeliatur, tot in tam tetram materiam vertuntur. Inde ne illa imbecillitatis indicia vulgo temere pateant, sollicite superbia humanae indoles cavere solet. Quo facit illud 1 Corinth. XII, 23. 24. CICERO Offic. L. I. c. 35. [c] *Principio corporis nostri magnam natura videtur habuisse rationem, quae formam nostram reliquamque figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promtu: quae autem partes corporis, ad naturae necessitatem datae, aspectum essent deformem habiturae, atque turpem, eas contexit atque abdidit. Hanc naturae tam diligentem fabricam imitata est hominum verecundia* [d]. Quae desumta videntur ex XENOPHONTE Apomnem. L. I. Add. AMBROSIVS Off. L. I. c. 18. HERODOTVS Euterpe, p. 64. in fine, de Aegyptiis: domi ventrem exonerant, foris in viis comedunt, reddentes rationem, *quae sunt turpia sed necessaria, ea in occulto fieri debere, palam vero, quae non sunt turpia.* Etsi (vt hoc obiter addam) iidem invehebantur, quod lutum manibus, panem pedibus subigerent. Sic in Rosario Persico SADI, c. 8. haec ratio adfertur, quare sinistra manu, dextra vtique minus digna, anus excrementur, quia *dextrae*

quo loco etiam VELTHVYSIVS laudatur, qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

§ XXXI. a) Vid. supra L. I. c. 2. § 7. M.

b) *Quae etiam Natura occultavit,* [illegible]

quae domi natura sunt, [illegible]

dextram manu feminam decus ipso dexteritas. Inde & incolae insulae Borneo dicuntur sinistra manu podicem abstergere, quia dextra, inquiunt, est pro ore. Huc etiam facit, quod de Azenagis, incolis regni Senegae refert Aloysius CADAMUSTUS in Navigat. sua c. 10. *ipsos pudere oris aeque ut inguinum, idque circumferre velum ut rem pudendam, argumento, quod velut feminae quempiam habitum oris semper continuo non detegere, nisi sumendi cibi gratia.* Simile refert LEO AFRICANUS L. I. cui isti homines dicuntur Zenagaes. Deinde quia affectibus per lapsum corruptis, prava libido per eas partes magno velut cum impetu erumpere ardet; & vero cardo quasi omnis decori ordinis in societate humana in hoc vertitur, ut propagatio sobolis sanctis legibus circumscribatur; igitur dignitati suae conservandae simulque praescindendis illicitae aut intempestivae Veneris occasionibus studens natura istum pudorem commenta est, quo & sollicite ista membra tegerentur, ne oculis semper exposita irritarent libidinem quovis tempore paratam; & eo magis Venere illicita abstineretur, quod & legitimam non nisi tecte & remotis arbitris obire pudoris teneritas subigeret [r]. Inde protoplasti post depravatam affectuum harmoniam, cum illis partibus inordinatam libidinem sibi velut portam struere animadverterent, merito pudore suffundebantur, tanta in se imperfectione iam deprehensa, cui utcunque a tegumentis nonnihil remedii arcessitum ibant [s]. Sed quod multas apud gentes iste nuditatis pudor exoleverit, id initium sumsisse crediderim ab egestate, dum in regiones incultas delati homines, detritis quas habebant vestibus, materiam aliam tegumentis non invenirent, nec per temperiem coeli valde desiderarent. Inde cum vestibus pudor huius paulatim periit, cuius vestigia tamen retinuerunt, qui exiguo velamento pudenda obtexerunt; unde ad plenam nuditatem facilis est transitus. Iste porro pudor insigniter intenditur adversus illas personas, quibus natura reverentiam quandam debemus [t], aut adversus quas gravitatem quandam prae nobis ferre debemus, quales praecipue sunt parentes & liberi: ita, ut qui per eundem non reprimatur, quo minus in familiarem illam corporum commixtionem descendere non vereatur, effrons prorsus ingen[illegible] & qui nullum aliud facinus se formidaturus iudicetur: quique adeo *maximo inter homines morbo* laboret *impudentia*, uti eam vocat EURIPIDES Medea v. 471. [u] Aliam rationem pudoris istius affert HUARTUS Scrutin. ingen. c. 10. ab init. quam ad obrussam revocare hic non vacat.

§. XXXII.

r) AUGUSTINUS L. XIV de Civitat. Dei c. 18. *[illegible], inquit, pudere [illegible] ipsum [illegible] [illegible] ut [illegible] [illegible] corporis [illegible] ab [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible], ipsa [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quanto [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].* H.

s) Terra Hebraeis [illegible] [illegible] [illegible], quae Adam, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Deorum [illegible] [illegible]. Vid. CLERICUS ad Genes. III, 7. & [illegible] p. ad § [illegible].

t) EPICHARMUS Comicus:
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].
[illegible] [illegible] est, [illegible] est & pudor. H.

u) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est.

§ XXXII. [illegible] PAULLUS [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible] pudorem est, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].* H.

x) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] hominum [illegible], [illegible] [illegible]

§ XXXII. Hic igitur pudor non postrema caussa videtur, quare ipso iure naturae inter adscendentes & descendentes in recta linea connubia censeantur prohibita [a], praesertim cum nullus vmquam casus extiterit, nec probabiliter existere possit, vt servando generi humano eorum admittendorum necessitas foret. Nam festina minus erat sollicitudo filiarum Lothi Genes. XIX, 31. Etsi Grotius ad dictum locum putat, illas credidisse id licitum, quod ab Arabibus vicinis fieri quotidie intelligebant [b], quibus vt & Persis mos iste fuerit [c]. Et in hunc sensum capienda quoque est illa ratio Grotii dicto loco, quod nec filium, lege matrimonii superiorem, eam reverentiam posse praestare matri vxori, quam natura exigit, nec patri filiam, quae quamvis lege matrimonii inferior, tamen ob familiarem illam consuetudinem illius necessitudinis reverentiam exhibere prohibeatur [d]. Alias enim, si pudor ille, quem diximus, removeatur, non adeo absurdum erat, matrem cum suo filio iure iungi; cum non repugnet, maritum vxori ob virtutem, sapientiam, aut nobilitatem reverentiam exhibere. Sicut de socero suo Tacitus Agricola dicit: *Vixerunt mira concordia, per mutuam caritatem, & invicem se anteponendo.* Multo magis cum obsequio coniugali etiam filialem reverentiam patri marito filia vxor exhibere posset, ni pudor iste obstaret. Quod autem Socrates commemorat apud Xenophontem L. IV. de Dictis & factis Socratis, c. 4. § 22. [Ed. Oxon.] oppido quam ieiunum est; quasi in coniugiis parentum & liberorum nihil aliud sit culpandum praeter aetatis disparitatem, vnde sequatur aut sterilitas, aut male conformata soboles. Quasi vero non saepius occurrant matrimonia inter tales, quorum aetas plena pubertate, seu tot annis distat, quot annis parentes liberos possunt praecedere. Ceterum laudanda hic legum Romanarum castimonia, quae ob solam paterni nominis reverentiam illicitas declarabant nuptias inter patrem & filiam adoptivam, etiam postquam per emancipationem adoptionis iura fuerant soluta. Vid. *L. 55. D. de ritu nuptiarum* [e]. Et non pro cetera stoliditate Claudius, cum foemina quaedam filium suum agnoscere nollet, dubia vtrimque argumentorum fide, ad confessionem eam compulit, dum ipsi matrimonium iuvenis indixit. Suetonius Claudio c. 15. Ostendere quoque eiusmodi coniunctionum foeditatem exinde quidam voluerunt, quod per eam diversa plane necessitudinum vocabula confundantur. Apud Ovidium Metamorph. X. (v. 346. & seqq.) ita Myrrha: *Nec quot confundas & iura & nomina sentis! Tune eris & matris paelex, & adultera patris! Tu ne*

soror

[illegible] Clericus in notis ad A. L. Genesin.

b) *Adde de aliis quoque populis* [illegible] *ad L. VIII.* [illegible] H.

c) [illegible] ad Levit. XVIII. [illegible]

[illegible]

f) [illegible]

sororem meam? genitricemque uxoris fratrem? Apud SENECAM Phoenissis [v. 134. & seqq.] Oedipus: *Avi gener, patrisque rivalis sui, Frater suorum liberorum, & fratrum parens. Uno avia partu liberos peperit viro, Ac sibi nepotes.* Apud EUNDEM Agamemn. [v. 34. & seqq.] Thyestes: *Versa est natura retro, avo parentem, patri virum, natis nepotes miscui.* IIDEM [illegible] *Idem fratris genitor, & patris nepos.* VETUS EPITAPHIUM: *Hic filia hic [illegible], [illegible] Quae fuere & genitrix, quae nata sponsa [illegible] [illegible] fratremque [illegible], coniugemque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] parens.* PORRO IUSTINUS de Specialibus legibus, [p. 778. C. Ed. Paris.] dum memorat in Persis, connubia cum matribus admitteret, addit: *Quo nihil corporis [illegible] patrem & fratrem [illegible].* Non minus detestabile est, quod de incolis insulae *Zeylan* referunt, patrem ibi unicuique filiae virginitatem delibare, addita ratione opposita quam inficere, aequum esse ut ex arbore, quam ipse plantavit, primos fructus carpat. Quem sordidum colorem etiam incestui suo praetendit Chach Iehan apud BERNIER de Reb. in regno Mogolis.

§. XXXIII. CAETERUM Ebraei haec non tam ad naturalem rationem, quam ad interdictum Dei positivum retulisse videntur. Tradebant enim, ab initio mundi sex genera concubitus fuisse a Deo prohibita, cum matre sua, cum noverca, cum uxore aliena, cum sorore uterina, cum masculo, & cum bestia. Idque deducunt ex verbis Genes. II, 24. *Ideo deseret homo patrem suum* (id est, abstinebit ab uxore patris, seu noverca,) *& matrem suam*, id est, abstinebit a matre sua, *& conglutinabitur uxori suae*, (non alterius uxori, non puero) *& erunt duo in carnem unam* (ergo a bestia abstinendum, quae cum hac homo in unam carnem non potest coalescere.) SELDENUS L. V. c. 2. Mirum tamen, quod IIDEM referunt dicto loco c. 18. ipsos credidisse, quamdiu gentilis factus proselytus, omnem cognationem, quae ipsi erat antea contracta cum gentilibus per sanguinem aut affinitatem, evanescere. Imo si qui antea consanguinei erant, verbi gratia, mater, filius, soror, haud in Iudaismum receptis, inter eos tandem [illegible] cognationis exspirare, sic ut deinceps inter se tanquam alieni essent. Illa enim religionis Iudaicae receptione penitus aliquem penitus regenerari, & velut infantem recens natum fieri. Id quod obscurius videtur innuere TACITUS Hist. V. 5. *Transgressi in morem eorum idem usurpant, nec quicquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos, exuere patriam, parentes, liberos, fratres, vilia habere.* Unde proselyto

(a) Idem apud SOPHOCLEM Oedipo Tyranno:

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]lyto iam nec mater erat, nec nouerca, sororque, adeo vt nomine naturalis cognationis nulla ei vetita foret; idque propter eam regenerationem, per quam alter plane velut nouus homo constituebatur, extinctis omnibus iuribus, quae ex vetere & genesi natiuitate resultarent. Idque ex lege diuina procedere arbitrabantur. Licet ex traditionibus sapientum vetitum erat proselyto matrem suam, aut filiam, aut sororem itidem proselytam ducere. Et si quis adhuc gentilis matrem, nouercam, aut sororem suam duxisset, proselytus factus eam dimittere cogebatur. Pari ratione apud eosdem seruus in Iudaismum receptus cum conditione seruili, nullam intelligebatur habere cognationem, aut ius sanguinis. Vnde non nefas habebatur talem contubernio iungi cum matre, filia, aut sorore sua, licet id non minus gentilibus, quam Iudaeis ingenuis esset interdictum. Nam seruus pro nullo habebatur. Quemadmodum & ipsorum matrimonia solo dominorum arbitrio stabant, aut dissoluebantur. Romanorum tamen legibus seruiles cognationes haud non minus, quam ingenuorum obseruabantur. Vid. *L. 1. § 2. D. Vnde cognat. L. 8. L. 14. § 2. 3. D. de Ritu nuptiarum. L. 38 de Reg. iuris.* SELDENVS L. V. c. 18. Obiter quoque notandum, quod de Chinensibus referunt, eos ab illis feminis ducendis abstinere, quae eadem cum ipsis cognomina habent, etsi de caetero sanguine se non contingant. Ea modo diuersa habeant cognomina, parum ipsos curare, quam propinquo sanguine sponsus cum sponsa iungatur, adeo vt filiae ex sororibus auunculis nubere non vereantur. Vid. MARTINIVS Hist. Sinicae L. I.

§ XXXIV. VIDENDVM porro est de aliis gradibus consanguinitatis in linea transuersa, nec non de affinitate. Ac illi quidem proxime sibi inuicem sunt iuncti fratres & sorores. Inter quos itidem insignis quaedam verecundia deprehenditur, ita vt fratres & sorores, qui sunt frontis tenerioris, non lubenter simul intersint conuiuiis, in quibus blandimenta amatorum vel admittere, vel deferre contingit. Imo ipsi quoque fratres de rebus venereis petulantius inter se iocari fere abhorrent. Cuius rei caussam assignat PLATO de LL. L. VIII. (p. 915. A. Ed. Wechel.) *Quod nemo aliter prodiderit, sed semper ab omnibus audiant & seria simul & ioco dicta, & saepius in tragoediis haec eadem audiant, quando vel Thyestes, vel Oedipodes, vel Macareus quidam, qui rem cum sororibus furtim habuerunt, conspecti statim mortem sibi, debitam sceleris poenam, consciscere [illegible].* Et SIMPLICIVS ad Epictetum c. 47. *[illegible]* CONF. CHARRON de la Sagesse L. II. c. 8. n. 6. Quo minus tamen horum connubia per se contra ius naturae esse dicamus, id maxime scrupulum mouet, quod, prout originem humani generis se-

[illegible]

§ XXXIII. [illegible] L. III. [illegible]

[illegible]

[illegible] pro [illegible] accipi. Occurrit porro hoc [illegible] Samuel. XIII [illegible] Thamar Ammoni fratri consanguineo [illegible] [illegible] Neque enim [illegible] [illegible] legem [illegible] fratris cum sorore [illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] Thamarem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Thamarem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum Ammone [illegible] [illegible] Ammoni [illegible] apud Ovidium l. IX. Metamorph. [illegible] [illegible] Apud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Apud Persarum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Athenis [illegible] [illegible] [illegible] Apud [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Apud Cornelium Nepotem in Praef. & in Cimone c. 1. Cimon memoratur habuisse in matrimonio sororem germanam, [illegible] Valerius tamen [illegible] apud Andocidem Orat. contra Alcibiadem. Orat. IV. p. [illegible] [illegible] Cimonem [illegible] Consentiunt Athenaeus L. XIII. [illegible] Plutarchus in Cimone, [illegible] p. 40. [illegible] est, dum tradit [illegible] Cimonem, quasi [illegible] Verum Spartae contrario Atheniensibus more [illegible] testis Philone Iudaeo de specialibus legibus p. [illegible] Ex Platone quoque L. V. de LL. adparet, [illegible] prohibet. Apud Aegyptios, auctore Diodoro Siculo L. I. [illegible] quod [illegible] hunc quoque morem [illegible] tribuit Achilles Tatius L. I. [illegible] Propertius [illegible] [illegible] Ovidius L. X. [illegible] [illegible] ed. Amst. [illegible] [illegible] Hermione [illegible] Andromache [illegible] [illegible] Sextus Empiricus Pyrrhon. Hypotyp. L. I. c. 14. [illegible] Idem L. III. c. 24. [illegible] Adde Salmasium de [illegible] [illegible] De Persarum nuptiis cum matribus & sororibus [illegible] Strabo L. XV. pag. [illegible] ed. Casaub. [illegible] Diogenes Laert. in Proœmio, Curtius L. [illegible] Eusebius de Praep. [illegible] ed. Amst. testantur [illegible] apud Herodotum [illegible] Adde quae de Thracibus [illegible] [illegible] Adde LL. [illegible] Sunt [illegible] com-

committi per matrimonium, non autem per stuprum aut adulterium. Vnde iuxta illos incestus non fuit, si quis cum matre, & post cum filia stupri consuetudinem habuisset: cum tamen incestus foret, si quis matrem & post filiam in vxorem duceret. Sic poterat quis eam ducere, quam eius pater, frater, aut patruus ante stuprauerat, cum tamen illis esset incestum non licere ducere nouercam, patrui viduam, aut vxorem fratris extra specialem casum, quando frater sine prole erat defunctus. *Conf. L.* [illegible] *§* [illegible] *D. de Concubinis. L. 4. § 5. D. de Gradibus & affin.* Sic iuxta eosdem matrimonio sibi quis poterat iungere Sexum, etsi antea eius matrem, sororem, auiam, materteram, filiam, aut neptem stuprasset. Ex traditionibus tamen magistrorum tale quoque matrimonium habebatur pro illicito: non autem contractum redderetur irritum, sed qui contraxerant verberibus plectebantur. Vnde colligitur, ipsos statuisse, affinitatem non per simplicem corporum commixtionem, sed per matrimonium contrahi. SELDENVS d. c. l. locis. Apud NICETAM ACOMINATVM cum Andronicus Comnenus matrimonio iungere vellet Alexium & Irenem, ex Theodora incesto vtrumque concubitu genitum, & super eo consultos iudices interrogaret, quidam horum *eas personas inter se coniungi negabant: propterea quod ex illicitis nuptiis prouenirent, nihil cum suis cognatorum commune haberent, ac alienissimae putarentur.* Etsi AVCTOR eos iudices vocet *hominum omnium, & qui vn-* [illegible] *sunt pessimos, ac suffragia* [illegible] *condonare.*

§ XXXV. CIRCA reliquos gradus, qui prohibentur Leu. XIIX difficilius adhuc fuerit rationem inuenire, quare iidem ipso quoque naturali iure nuptias impedire debeant. Etsi eiusmodi nuptiae inter quoque gentilibus detestabiles habitae sint. De nouerca effato Apostoli 1 Cor. V, 1 conspirat PHOCYLIDES v. 169. 179. Μητρυιὴν μὴ ψαῦε δευτέρα λέκτρα γονῆος. Μητέρα δ' ὣς τίμα τὴν μητέρος ἴχνι' ἰοῦσαν. *Nouercam ne attinge, secundos thoros parentis tui: Sed ut matrem cole, matris subsequentem vestigia.* Notissima est historia de Stratonice, quam Seleucus pater suo Antiocho perdite amanti concessit, apud PLVTARCHVM Demetrio (p. 907. Ed. Wechel.), vbi tamen Seleucus pater dixisse legitur: [illegible] *Quod si nouo fuit ab eo consueto abhorreat, orare amicos, ut doceant & inducant eum, ut iusta, quae regi videantur, & sint ex vsu publico, recta habeat & iusta.* APPIANVS quoque in Syriacis (p. 127.) amorem Antiochi vocat ἀθέμιτον πάθος, *nefarium aff*[illegible]. Add. SENECA Excerpt. controu. L. VI. Declam. 7. VALER. MAX. L. V. c. 7. § 1. ext. Sic CICERO pro Cluentio (c. 6.) nuptias socrus cum genero grauiter detestatur: *O mulieris scelus incredibile, & praeter hanc unam in omni vita inauditum.* Apud ANDOCIDEM Orat. 1. Καὶ [illegible] τῇ μητρὶ καὶ τῇ θυγατρί. *Omniumque hominum* [illegible] *cum matre & filia concubuit.* Add. l. [illegible] § [illegible] *D. de Condict. sine causa.* l. 12. § [illegible] [illegible] L. [illegible] L. [illegible] *D. de Ritu nupt.* Erat apud Tartaros solenne fit, filium defuncto patre nouercam in vxorem ducere, teste HAYTHONO de Tartaris c. 48. &

M. PAULO VENETO L. I. c. [illegible] Plerique veteres, teste GROTIO, dicto loco, duas hic potissimum rationes allegant, unam desumtam e naturali pudore, qui non sinat auctores ortus, seu parentes cum sua sobole aut in lecto, aut etiam per personas sanguine aut cognatione [illegible] propinquas, [illegible] misceri. Quae ratio, ut inter ascendentes & descendentes valet, ita [illegible] pudor inter collaterales [illegible] ultra secundum gradum [illegible] valde evanescit, ut contra veritatem nuptiarum naturalis [illegible] non possit. [illegible] legibus [illegible], quae prohibitionem graduum latius extenderunt, [illegible] sunt, quae ipso naturae [illegible] jure interdicta habentur. Alteram rationem [illegible] particularum personarum [illegible] & [illegible] atque [illegible] amores nuptiis possent [illegible]. Quae [illegible] naturali non [illegible]. Eadem tamen non absurde [illegible] Hebraei, quare Levit. XVIII. interdictum sit matrimonium amitae, non autem filiae fratris, cum tamen utraque pari videatur gradu distare. Nam dicunt illi, [illegible] frequentare domos [illegible] & [illegible], aut etiam in eadem [illegible] cum amitis habitare, ad domos vero fratrum minus frequenter [illegible] esse aditum, nec ibi [illegible] habere [illegible]. Idem tamen gradus moribus Romanorum erat [illegible], quod adparet exemplo Claudii Agrippinam ducere volentis. vid. TACITUS Ann. XII. Quamquam plurima dicta hinc Levit. non [illegible], sed gradus prohibitos esse [illegible], quorum rationibus tamen fortasse non deest, quod [illegible] possit. Caeterum qui omnes & singulos gradus Levitici dicto loco expressos juri naturali repugnare [illegible], urgent verba [illegible]. Cum enim transgressio praesupponat legem, oportet ut talis nuptias contrahentes gentes illas violarint vel legem aliquam naturalem, vel divinam publicatam, omnes gentes [illegible]. Quorum hanc [illegible] ita [illegible] SELDENUS L. V. c. [illegible] respondet, [illegible] quando de ro peccatum [illegible], quae in [illegible] quoque [illegible]. Argumento esse, quod Hebraeis prohibitum legimus, ne [illegible] duas sorores [illegible], id quod tamen fecit Jacobus vir sanctissimus. Quamquam non absurde potest dici, [illegible] inter illas sorores inter [illegible] fuisse. Sic & Amram pater Mosis duxit amitam suam [illegible], qui gradus tamen eodem capite expresse vetatur. De gradibus [illegible] apud Indos memorabilia quaedam habet ALEX. ROSSAEUS de [illegible] Part. I. [illegible]. In ALCORANO cap. de [illegible] harum personarum nuptiae prohibentur: matris, [illegible], filiae, sororis, amitae, neptis, [illegible], [illegible], [illegible], privignae, [illegible], duarum sororum, [illegible], quam [illegible], [illegible] nuptae, nisi bello sit capta. Add. SELDENUS de J. N. & G. L. V. c. [illegible].

§ XXIV. [illegible]

c. [illegible] circa finem. Id quoque obiter notandum, vim affinitatis apud multos credi expirare, quando moritur persona, in qua illa fundata erat, & qui ex eadem nascebantur. EURIPIDES Medea (vers. [illegible]) *[illegible] Veteres [illegible] affinitatis*. ISOCRATES in Aeginetico (in princ. p. [illegible]) *[illegible] dissoluta est, [illegible] consideratione [illegible] necessitudinem [illegible] & affinitas permanent.* CICERO pro Quinctio (c. [illegible]) *Affinitas [illegible] nullo modo poterat.* IDEM Philippica XI. (c. 4.) de Dolabella, suo olim genero: *[illegible], dii immortales, aliquando fuit meus affinis.* FLORUS L. IV. c. [illegible] *Morte Iuliae Caesaris filiae, quae nupta Pompeio, generi socerique concordiam matrimonii foedere tenebat, [illegible].* PHILO Iudaeus de legatione ad Caium (pag. [illegible] Ed. Paris.) *Communes [illegible] affinitas.* Contra de Tartaris refert M. PAULUS VENETUS L. I. c. [illegible] Parentes defunctos [illegible], ac [illegible] [illegible] se iungere, ac [illegible] postumo contractu credere, inter istorum [illegible] parentes atque consanguineos affinitatem contractam, non secus ac si [illegible] nuptiae fuerint celebratae.

§. XXXVI. ADDENDUM denique est aliquid de uxoribus velut secundariis, quae multis populis in usu fuerunt [c]. Tales nimirum, quae revera [illegible] coniugalem viro dant, & in arctissimam societatem cum eodem coeunt; ita tamen, ut vel propter inaequalitatem conditionis, generisque, vel alias ob rationes in iustae matris familias dignitatem non adsciscantur, nec [illegible] prolis [illegible], quod alias filiisfamilias communiter competit. Vid. STRUVIUS de [illegible] & G. [illegible] c. [illegible] Ex quo patet, eiusmodi uxorum differentiam a iustis uxoribus per ius humanae politicum, aut pactis singularibus esse introductam. Nam differentiam generis iure politico sunt constituta, & principaliter pacto matrimonii a sponsis pro arbitrio adiici possunt, quae eiusdem naturam non evertunt. Patet autem illud praesertim introductum ob conservationem illustrium familiarum, aut in favorem priorum liberorum, (Apud IULIUM CAPITOLINUM [c. [illegible] in fine] Imperator Marcus *[illegible] ne tot liberis superduceret novercam*) vel denique ob melius tolerandos sumtus, qui ex uxoribus [illegible] in iustas uxores erant faciendi. Nam ad conservationem illustrium familiarum etiam illud facit, si ex uxore ordinariae in partes dignitatis [illegible]. Quod ut fieret, alicubi leges civiles sanxerunt, ut si quis inferioris [illegible] iungeretur, illud matrimonium non haberet omnes effectus, qui iustum matrimonium in ea civitate consequuntur. Eadem quoque indignitate debilitate patrimonii divisio, cui prohibendae conducit adsciscere

I 2 sciscere

[c] Quae [illegible] Graecis, [illegible] GROT. [illegible] §. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] leges [illegible] [illegible] quod publicum legem [illegible] [illegible], quae [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible]. Vid. BUDDEUS in Hist. [illegible] Iuris Naturalis §. [illegible]

§. XXXVI. [illegible] matrimonium ad [illegible] quod dicitur. Vid. [illegible] LONGOBARD. L. II. tit. [illegible] II. Feud. [illegible] GROTIUS L. de I. B. & P. c. 5. §. [illegible] [illegible]

sciscere uxores secundarias, ne si ex justa matre familias natis minores portiones assignarentur, ipsi justam querendi causam acciperent. Et stolidus est, qui uxorem ducit, cum funestus ad mendicitatem sit redigendus. Unde patet, injuriam fieri communiter uxoribus secundariis, si vile concubinarum nomen ipsis imputatur. [a] Hae enim proprie sunt, quae cum aliquo solam stupri consuetudinem habent, citra datam fidem conjugalem, quae a meretricibus gradu duntaxat differunt. Nec ab isto censu eximuntur, si vel maxime aliqua profiteatur, quod ad certum tempus uni soli se velit servare. (Vid. A[illegible] VIII. X. c. [illegible].) Nam in hoc conjugio longe sanctius & amplius quid est, quam solum mercede aut mutuae libidinis intuitu alicui suum corpus servare. Etsi & aliquando concubinae vocabulum ignominia videatur carere. Vid. *L. 49. § 4. D. de Legat.* [illegible] *L. 1. C. de Natural. liberis*, quaedam concubinatus *inaequale conjugium* vocatur. [b] Add. GOTHOFREDUS ad d. l. De Imperatoribus Turcarum refert BUSBEQUIUS Epist. 1. post Bajazetem nullum eorum in matrimonio justam habuisse uxorem. *Nam cum ille proelio victus in Tamerlanis potestatem una cum uxore venisset, nihil visum fuit indignius, quam ludibria & contumelias, quibus in ejus oculis uxor afficiebatur. Cujus rei memoria sequentes Imperatores a ducendis uxoribus se abstinuerunt, contentique liberis ex [illegible] mulieribus, ne quae eorum uxoris cadere, quam in ingenuas uxores videbatur, susciperent. Neque vero minus honeste Turcae existimant natos ex concubinis aut pellicibus, quam ex uxoribus, neque alii minus in bona paterna juris habent.* Etsi aliam rationem et contumeliae declinandae invenerat Rex Persarum Abbas, qui cum gynaeceum suum in expeditionem secum duxisset, Eunuchis in mandatis dederat, uxores Regis capite truncare, si praelio ipse victus foret. Petrus de VALLE Itin. Part. II. Epist. [illegible]. Apud Chinenses, ubi ex justa uxore proles desperatur, concubinae superinducuntur, quippe apud quos miserrimum habetur, absque liberis esse, qui defunctum luctu & sepulturae honore prosequantur. MARTINIUS Histor. Sin. L. VI. [illegible]. Denique & hoc observandum, uti leges civiles alios quoque contractus certis solemnibus ac ritibus vestire solent, qui ubi abfuerint, iidem in foro civili pro invalidis censentur, ita & matrimonio talia quaedam in civitatibus nonnullis reperiendi adjuncta, ut si illa abfuerint, pro legitimo idem non habeatur, aut saltem quibusdam effectibus in foro civili careat. Vid. CONSTITUT. SICULAR. L. III. tit. [illegible]. Illa solemnia etsi a jure naturali ignorentur, tamen cum idem sint leges civiles observari jubeant ab illis, qui iisdem subjectentur, indifferentiam juris naturalis hic nequidquam allegant, qui potestatem ferendi, aut abrogandi leges civiles non habent.

CAPUT

[a] Vid. CUJACIUS Obs. L. V. [illegible] [illegible] de Concubinis [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].

[b] [illegible] Quaest. [illegible] *[illegible] ad mortem [illegible] [illegible]* [illegible] *[illegible] fuit* [illegible] *[illegible]* [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] *L. [illegible] de [illegible]*. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

CAPVT II.

DE POTESTATE PATRIA.

I. *De origine imperii patrii sententia communis.*
II. *Ex mente Hobbesii primaeua potestas in prolem est penes matrem;*
III. *Quae ab hac deinde in alios deriuatur.*
IV. *Quibus rationibus imperium paternum nitatur.*
V. *Quatenus patris ius potius, quam matris.*
VI. *Quanta potestas in prolem competat patri vt tali;*
VII. *Et quidem tempore infantiae ac pueritiae.*
VIII. *Hoc tempore quatenus liberi sint capaces dominii.*
IX. *An filium possit vendere pater.*
X. *De obligatione liberorum emancipatorum.*
XI. *Quid patribus competat potestatis in adultos filios extra ciuitates:*
XII. *Quid in ciuitatibus.*
XIII. *Quomodo haec potestas dissoluatur*
XIV. *An liberis consensus parentum sit necessarius ad ineundum matrimonium.*

EX MATRIMONIO prouenit proles, in quam constituta est potestas patria, antiquissimum iuxta ac sanctissimum genus imperii; quo parentum iussa venerari, eorundemque prae se eminentiam agnoscere liberi tenentur. Circa cuius originem GROTIVS L. II. c. 5. §. 1. & plerique tradunt, idem oriri ex generatione [1], qua parentes quodammodo Deum referant, dum eum, qui nondum fuit, existere faciunt. Sed cum ad eandem vterque parentum aeque concurrat, originarie vtrique simul in prolem ius quaeri. quod si tamen inter se imperium contendant, nec vtrique simul queat satisfieri [2], praeferendum esse imperium patris, non solum ob praestantiam sexus, sed & quia imperium ipse in matrem obtinet.

§. II. EIVSDEM imperii originem ita inuestigare instituit HOBBES de Ciue [1] c. 9. Etsi fortasse vera sit haec consequentia, hic est pater, ergo est & dominus filii; non esse tamen eam ita manifestam, vt statim per se eius-

 dem

nem istarum indolem, seu quas ad hominum vsum conditas esse, in propatulo est. Conf. AVCTOR infra §. 4. II.

2) Quod enucleate dicitur a QVINTILIANO *Duo* [Pater & Mater] *vnum vocabulum videantur quo ire debuerit. Poteram quidem fortiter dicere, Pater iussi. Hoc tamen omni lege maius est - - - Necesse habent parere - - - sint sane iura paria. Sedeatque medius inter duos iudex non comparabo personas, quamuis apud omnes Gentes plus iuris habeat Pater: sit sane natura communis, non imputabo, quod nomen dedi, quod sanguinem, quod impensas.* Declam. VI p. 64. Ed. Lugd. Bat.

§. II. 1) Et Leuiath. c. 20. Cui multa opponi possunt nam primo Hobbesius ipse homines naturaliter in libertate nasci statuit. Atqui hoc fieri nequit, si natos in dominium matris protinus redactos

apud Euripidem [in Orest. vers. 552. & seqq.] causae suae serviens pro patre calculum videatur ponere: Πατὴρ μὲν ἐφύτευσέν με, σὴ δ' ἔτικτε παῖς, τὸ σπέρμ' ἄρουρα παραλαβοῦσ' ἄλλου πάρα. Ἄνευ δὲ πατρὸς τέκνον οὐκ εἴη ποτ' ἄν. Ἐλογισάμην οὖν, τῷ γένους ἀρχηγέτῃ μᾶλλον μ' ἀμῦναι, τῆς ὑποστάσης τροφάς. *Pater quidem plantavit me, tua autem peperit filia, semen cum terra ab alio suscipiens. Absque patre vero haud unquam esse queat filius. Existimavi igitur, me potius auctori generis opem ferre debuisse, quam ei, quae prol[illegible] alimentum.* Quid quod in statu mere naturali, ubi nullae civitates, aut familiae, quibus uterque subiectus foret, intelliguntur, sciri nequeat, cuius patris sit filius, nisi indicio matris. Eius igitur, esse quem mater vult, & proinde matris esse. Inde & iure Romano constitutum, ut qui extra matrimonium concipitur partus, ventrem seu matrem sequatur. Lex quoque erat apud Lycios: *Si qua ingenua servo nupserit, liberi, qui ex his suscipiuntur, ingenui ac nobiles existimantur: qui autem vir vel inter cives primarius uxorem duxerit externam, aut pellicem, suscepti ex his liberi putantur non ingenui.* Apud quos etiam se de nominibus matrum appellabant, non patrum. Herodotus Clio. [pag. 44. Ed. H. Stephani.]

§. III. A matre porro in alios ius diversis modis ex mente Hobbesii transit. I. Si mater ius suum dereliquerit, sive abiecerit filium exponendo. Is igitur qui expositum educaverit, idem habebit dominium, quod habebat mater. Quam enim vitam mater proli alendo dederat, eandem, quantum in se, exponendo iterum tolit. Ergo & obligatio prolis erga matrem, quae orta erat ex vitae donatione, per expositionem est sublata. Ei autem, qui ipsum alendo conservavit, omnia debet conservatus, & nomine alumni, tanquam matri, & nomine servi, tanquam domino. Quo adplicari potest illud Admeti apud Euripidem Alcestide [vers. 660. & seqq.] Τέθνηκα γὰρ δὴ τοὐπὶ σ'· εἰ δ' ἄλλου τυχὼν σωτῆρος, αὐγὰς τάσδε λεύσσω, κείνου λέγω κἀμὲ παῖδά τ' εἶναι, καὶ φίλον γηροτρόφον. *Mortuus enim sum, quantum in te est. Si vero nactus alium servatorem, lucem aspicio, huius dico & filium me esse, & charum senectutis altorem.* Libanius Orat. 13. Ὅστις ἄνθρωπον ποταμοῦ φορᾶς ἐξήρπασε, πατὴρ ἂν εἰκότως εἶναι τοῦ σεσωσμένου δόξειεν. *Quisquis hominem e fluminis aestu eripit, merito pater eius, qui servatus est, videri queat.* Heic licet forte concedamus [1], eiusmodi

Emblematis [illegible], seu quocunque modo, vide Cl. Barbeyracum [illegible].

4) [illegible] AUCTORIS, non Hobbesii est, etsi BUDDEUS dicto loco eam quoque tanquam Hobbesianam refert. SIDONIUS APOLLINARIS IV. ep. 21. *Et pudoris principe, in genere monstrando, partis praerogativa [illegible] sed tamen maius est, quod debemus matribus. Nam omnes a nobis aliquid [illegible] est honoris, quod patribus debemus, quam quod [illegible].*

5) Americus Vespucius in Epistola ad Renatum Hierusalem & Siciliae Regem, Lotharingiae Ducem, in navigatione [illegible] primo A. MCCCCXCVII *observavit* [illegible], *ut* [illegible] *ambulent,* [illegible]. H.

6) Et apud AESCHYLUM Diris vertente H. GROTIO [illegible]:

Non mater ille quem [illegible]
Genuisse, sed altrix [illegible]
[illegible]
[illegible]. H.

§. III. 1) Verba haec, [illegible], quae sequuntur,

di prolem animum habere debere obseruantiam aduersus matrem exhibendi, secutaque ipsius poenitentia necessitudinem naturalem velut instaurandi. Id tamen aliter fieri non poterit, nisi consensu & cessione educatoris, cui alimenta, & si quid praeterea impendit, sunt refundenda. Atque hic solus videtur casus, quo imperium in hominem per occupationem adquiratur*. II. Si mater bello capta est, natus ex ea, vbi simul captus fuerit, etiam est capientis: propterea quod qui dominium habet in personam, dominium etiam habet in omnia, quae sunt eius, & sic quoque in filium. Vbi tamen monendum* hoc casu a victore diuersum potestatis genus in prolem captam adquiri, quam mater habuerat. III. Si mater sit ciuis cuiuscunque ciuitatis, is, qui in ea ciuitate summum habet imperium, dominium quoque habebit eius, qui ex eo nascitur. Vbi tamen itidem obseruandum* diuersam potestatem esse, quam ciuitas habet ab ea, quae parentibus competit. Neque extinguit suam potestatem matris per imperium ciuile, sed alicubi certis limitibus circumscribit, alicubi etiam satis illibatam relinquit. IV. Si mulier viro se tradiderit in vitae societatem ea lege, vt imperium apud virum sit, qui nascitur ex ambobus patris est, propter imperium in matrem. Sed si foemina imperium habens filios ex subdito susceperit, suscepti matris sunt. Aliter enim saluo imperio mulier suos habere non potest. Et in vniuersum, si maris & foeminae societas talis sit vnio, vt alter alterius imperio subiiciatur, liberi sunt imperantis. Caeterum in statu naturali, si quidem mas & foemina societatem cohabitandi contrahant, ita vt alter alterius imperio non subsit, nati ex iis matris sunt, nisi aliter fuerit inter ipsos conuentum. Nam pactis de iure suo potest disponere mater, prout velit. Vti factum ab Amazonibus quidam tradunt, quod suscepta ex vicinis prole, mares quidem illis remiserint, foemellas sibi seruantes. In ciuitatibus vero, si contractus sit inter marem & foeminam ad cohabitationem, liberi sunt patris, quia in omnibus ciuitatibus, vtpote constitutis a patribusfamilias, imperium domesticum viri est. Qualis contractus si fiat secundum leges ciuiles, & solenniter, vocatur matrimonium. Si vero contrahant concubinatum duntaxat, aut cohabitationem minus solennem, filii erunt vel patris vel matris, prout legibus ciuilibus dispositum fuerit.

§. IV. Nos heic, vt in aliis similibus rebus, vniuersalem caussam, Deum optimum maximum praesupponimus. Nec autem tamen sic arbitramur, cau-

sas

mr, AVCTORIS est, ac ex ipsius Principiis, [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], quam matris personae habere.

* V. supra L. IV. c. [illegible] §. 14. [illegible] H.

*) Hoc quoque [illegible] AVCTORIS est.

* Quo [illegible] quoque de [illegible] [illegible].

§. IV. [illegible] Frideric. HORNIVS L. I. de Ciuit. c. [illegible] §. [illegible]. H.

* Caeterum [illegible], [illegible], quod [illegible] plurima ab AVCTORE comprehenduntur, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] inter parentes & liberos [illegible]. Neque [illegible] [illegible] [illegible], quae si [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quod [illegible] [illegible] AVCTOR [illegible] L. IV. c. [illegible] §. [illegible] [illegible] liberis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quam libere [illegible] [illegible]. Quo prae-

terea

ius secundus & proximus transferatur. Quod enim aliqui instant *, *omne imperium, quod homini in hominem competit, esse a Deo concessum aut per quandam commissionem* [illegible] *hominem non habere* [illegible] id nobis in Deum contumeliosum videtur, [illegible], qui similes sententias ore habent, [illegible] parum [illegible] se ferant. Qui enim delegatam potestatem exercet, eundem utique minorem eo, qui delegavit, habet, nisi quod hic eam, ut proprium, ille ut alienum possidet. Atqui absurde valde de infinita Dei maiestate sentit, qui idem genus imperium, quod in Deo est, in hominem etiam cadere arbitratur. Vid. Matth. X, 29. Hoc praemisso, quod pro extra dubium ponendum videtur, generationem praebere [illegible] aliquid in prolem adquirendi, quod non tantum valeat adversus alios non parentes, [illegible] et quemadmodum dominus est fructuum, qui est dominus rei, ita proximum habent gradum ad imperium in prolem quaerendum, qui est dominus corporis, ex quo illa fuit generata [illegible] quod adversus ipsam prolem [illegible]. [illegible] Nobis [illegible] generatio non videtur sufficere [illegible] imperii in subiectum humanum constituendi *. [illegible] enim ex substantia nostra excitetur proles, tamen [illegible] imperfectam [illegible], & quae quantum ad iura humanitatis naturaliter [illegible] nobis est aequalis, inde ut nobis sit inaequalis, seu ut nostro imperio subiiciatur, alio utique titulo [illegible] opus esse. Praesertim cum illa [illegible] actu exerceatur, quem fere nostrae delectationis causa suscipimus, quemque adeo tanti imputare proli non possumus, ut ea nostrae voluntati nobis subesse teneatur. [illegible] L. V. c. 19. *Qui filium generat, non habet potestatem in eum* [illegible] *Unde apparet non* (tam) *esse illum patrem,* [illegible] Duplex igitur [illegible] parentum in liberos [illegible], primo, quod ipsa lex naturae, dum [illegible] esse hominem iubet, parentibus curam liberorum iniungat, quam ut eo [illegible] agerent, [illegible] affectum in prolem [illegible]. [illegible] enim, [illegible] a parentibus educari potius, vita [illegible] plane intelligi nequit. Non possit autem illa [illegible] recte exerceri, nisi potestatem haberent parentes liberorum actiones [illegible] ad [illegible], quam ipsi propter iudicii defectum nondum [illegible]. Vid. [illegible] VII, [illegible] XXX. [illegible] seqq. Igitur eo ipso a natura iniungitur parentibus, ut imperium utique in liberos exerceant, quantum ad illam [illegible] sufficit. Nam qui obligat aliquem ad finem, censetur eidem quoque simul contulisse potestatem adhibendi media, sine quibus ille

[illegible]

ille obtineri nequit. Haec porro potestas parentum, ex adiuncta ipsis cura liberorum resultans, necessario in liberis ponit obligationem submittendi sese parentum directioni; cum haec citra illam sit frustranea. Deinde parentum imperium ipsorum quoque liberorum praesumto consensu, adeoque pacto tacito niti videtur *). Quemadmodum enim parens eo ipso, quod infantem tollit, declarat, sese obligationem a natura iniunctam impleturum, infantemque quantum in se bene educaturum: ita contra infans, etsi propter latentem adhuc rationis usum reciproca officia, parentum obligationi ex adverso respondentia, expresse nequeat promittere; ex ipsa tamen parentum opera obligationem erga eosdem contrahit, non minus, quam si expressus ipsius consensus accessisset. Add. *L. 1. D. de N. G.* Itaque obligatio sese exserit, quamprimum quid a parentibus erga ipsum sit gestum, poterit intelligere. Praesumitur enim, si usum rationis eo, quo sublatus est, tempore habuisset, ac perspexisset, vitam sese citra parentum curam, iunctumque illi imperium servare non posse, libenter ipsum in idem consensurum, commodamque sibi educationem ab iisdem vicissim fuisse stipulaturum. Qui consensus cum ratione praesumtus pro expresso valet. (Conf. SENECA Consol. ad Marciam c. 18.) Non secus atque is, cuius absentis & ignorantis negotia alter gessit, obligationem velut ex contractu tacito contraxisse intelligitur sumtus pensandi, quos in ipsius utilitatem impendit. Unde patet, imperium in prolem parenti actu constitui, quando illam tollit, nutritque, & in commodum humanae societatis membrum eandem formandam pro virili suscipit. Neque obstat, quod nonnullis *) videtur, obligationem inter parentes & liberos nullo modo ex consensu & pacto tacito derivari posse, *ideo quod consensus quicunque tacite veniat, locum habere proprie non possit, nisi in actionibus ante consensum liberis. Atqui non potest liberum esse, ut sibi educationem illis cura cum honore cuique debito declinare.* Nam haec sibi non repugnant, aliquid oriri ex praecepto legis naturalis, & oriri ex consensu tacito. Sane enim homini non est liberum, Deo non parere, & tamen Deus a fidelibus obsequium foedere stipulari voluit. Sic civis utique munia militaria Reipublicae debet, & tamen, dum miles scribitur, consensus eius accedit, & sacramentum. Sic quare dici non possit, infantis consensum tacitum intelligi, dum parens actu eius educationem suscipit, causa hic sit effectus, ne querendi causam habeat, quasi imperium paternum invito sibi & frustra sit impositum.

§. V. QUANDO autem ulterius quaeritur, utrum parentum ius in prolem sit potius, distinctione praemissa res est expedienda. Vel enim videtur

a) Praesumi quidem potest consensus infantis futurus, sed [illegible] Qui [illegible] Vid. [illegible] ad §. [illegible] L. III. [illegible] unde recte & habet [illegible] GROTII [illegible].

c) Lectu digna [illegible] in Dissertatione de Patria Potestate §. [illegible]

§. V. [illegible] Vid. NICETAM in Alexandro Comneno. [illegible]

b) [illegible]

tur in civitate, vel extra eandem; inter eos autem, qui genuerunt, pactum intercesserit, vel non. Extra civitatem in naturali libertate, si generantes citra pactum aliquod duraturum mixti fuerint, proles matris est. Nam in eo statu pater nisi indicio matris cognosci non potest [a], saltem tali certitudine, qua res facti solent probari, cum in eo statu alios quoque mares mater potuerit admittere. Conf. § 51. [illegible] *Inst. de Rerum divis.* & L. 7. § 12. *ff. de Adquir. rer. dom.* Eam ob rationem ex legibus Romanis vulgo quaesiti [b] sunt matris [c]. Etsi in contrarium erat institutum veterum Aegyptiorum, apud DIODORUM SICULUM L. I. c. 80. qui *nullum spurium pro spurio habebant, etiamsi ex ancilla emptitia sit procreatus. Solum enim patrem procreationis auctorem esse, matremque alimenta tantum & locum infanti praebere arbitrabantur. Arbores etiam quae fructum edunt, mares; sed quae non ferunt, feminas, contra quam Graeci, nominant.* Similis sententia occurrit apud THEAGEM Pythagoricum de Virtutibus. [in Opusculis Mythologicis, Physicis & Ethicis excusis Amsterod. 1688. p. 693. 694.] *Pater autem gignit, mater dumtaxat materiam gignendi suppeditat.* Ubi vero pactum inter marem & foeminam intercessit, in quo super prole dispositum, ex eodem satis constabit, uter in prolem imperium competat. Nam ut summum imperium in eundem duo [illegible] obtineant, irregulare est. Illud igitur pactum vel nude tendit ad quaerendam sobolem, vel involvit etiam imperium in foeminam, adeoque iustum matrimonium continet: ubi sine dubio imperium in prolem est penes patrem. In priori autem genere pacti etsi regulare sit, ut illa incipiat a mare, & hic sibi, non foeminae prolem quaerat, utque adeo & hic in prolem sibi imperium fuerit pactus; tamen praeter ordinem contingere potest, ut mulier sibi adsciscat virum, non vir mulierem. Id quod quondam inter Amazones factum, & hodieque contingere necessum est circa foeminas, summum imperium in civitate habentes, ubi eodem sexu mariti iunguntur, qui proprie loquendo non tam reges, quam mariti reginarum sunt [d]. Neque vero eo nomine talia pacta iuri naturae repugnant, quod alteruter coniugum abs se videatur removere curam liberorum, quam tamen natura indistincte parentibus iniunxit. Nam illud utique non ita praecise requirit natura, ut uterque parentum per se & immediate educandae proli operam navet, sed sufficere potest, ut alterutri eadem per pactum praecipue committatur. Sicuti mater non praecise tenetur propria ubera proli praebere, sed eandem nutrici alendam committere potest [e]. (Etsi contrarium suadeat PLUTARCHUS de Educ. Liber. & Favorinus apud GELLIUM L. XII. c. 1. Add. Ferdin. PINTO Itin. c. 14. ubi refert, quam religiose observetur apud [illegible], ut matres propriis uberibus prolem suam alant. In ALCORANO praeci-

ferre non possunt, vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet, qui & spurii appellantur. [illegible] *Lex naturae haec est, ut qui nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur, nisi lex specialis aliud inducat.* L. 24. D. de statu hom.

b) *Eadem fere causa non habentur certi, quam* [illegible] *apud Germanos* [illegible] *non procreato* [illegible]. Vid. Matth. VOSSIUS Annal. Holland. & Zeeland. L. III. ad A. MCCCXLIV. Ubi et controversia de successione inter Margaretam Hannoniam & eam liberos ex Ludovico Imperatore susceptos, [illegible] H.

c) Vid. supra c. 1. § 9. [illegible] H.

d) [illegible] HEINECCIUS L. II. § [illegible] in Scholiis.

praecipitur, ut foeminae integros duos annos prolem suam lactent *). Quomodo & patres ingenium, & mores liberorum formandos aliis idoneis viris recte credunt. Ast vero in civitatibus per viros constitutis, uti regulariter viri sunt capita familiae; ita praecipuum inter liberos imperium est penes patres †); sic ut matrum jussa in se contrariorum fere vim habeant; plenam autem vim obligandi ex communicata sibi a patre potestate mutuentur. Nam uti uxores in administrationis domesticae partem utiliter admittuntur, ita imperium patris curam matris circa prolem non excludit. Etsi per leges civiles peculiariter hanc possit disponi. Sic Petrus de Valle Itin. Part. I. Ep. 17. memorat, apud Babylonios supremam potestatem in filios quidem esse penes patrem, sed in filias penes matrem. Patre autem defuncto, si penes matrem maneat gubernatio familiae, par quoque est potestatem patris in liberos eidem accrescere. Conf. Genes. XXI, 21. cum XXIV, 4. Et ubi alter ipsius maritus in curam educandi privignos succedit, in reverentiam quoque genitori debitam admittitur. De Chinensibus tamen referunt ‡), si vidua post mariti mortem ad secundas nuptias transeat, eam viduam tantum cum veste a suis liberis discedere; quod apud ipsos liberi nullum vitricum tolerare, multo minus eidem obtemperare velint. Navarrete in Legat. pag. 281.

§. VI. Proximum est, ut disquiramus, quanta sit parentum in liberos potestas. Hic distinguendum est inter patresfamilias adhuc extra civitates constitutos, & alios, qui civitates jam subierunt: tum inter potestatem, quam habet pater, qua talis, & qua est caput familiae segregis. Potestas, quae patri ut tali competit, cum sit necessaria ad explendam obligationem circa suos liberos a natura injunctam, tanta quoque esse intelligitur, quanta ad eum finem obtinendum sufficit. Officium porro parentum ut talium in eo potissimum versatur, ut liberos commode educet, id est, nutriat & gubernet, quoad per sibi ipsis prospicere, & suas actiones pro modo ingenii temperare ipsi queant, ut-

que

*) Quemadmodum apud Hebraeos infantes [illegible] ab uberibus non depellebantur. 2 Macab. VII, 27. [illegible]

†) Non dubitamus tamen Romanis matribus [illegible] in liberos competisse [illegible]

‡) Et de Romanis verum est, [illegible]

§. VI. a) Et quod est apud Senecam Thyeste: [illegible]

[illegible]

Conf. infra L. VII. c. 1. §. 4. H.

b) [illegible]

que in commoda humanae societatis membra euadant. Nam generatio non est pars officii paterni, sed eiusdem occasio. Illud autem officium eo diligentius parentibus est obeundum, quo verius est, quod PLUTARCHUS de Educat. liber. pag. 4. B. Ed. Wech. dicit: [illegible] *Sane & natura praeualens est, doctrinam [illegible]*. Praesertim cum vsplurimum obtineat illud PLATONIS de Republ. L. VI (p. [illegible] D. Edit. Wech.) *Anime [illegible] ingenia [illegible] , [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] educatione corrupta [illegible]? [illegible] [illegible] vel bonorum vel malorum quorumlibet [illegible]* IDEM quoque de LL. L. VII puerum vocat [illegible], *[illegible] quam bestia*. LIBANIUS Declam. 22. [illegible]. *Magnam [illegible] [illegible]*. HORATIUS L. IV Od. 4. *Doctrina sed vim promouet insitam, Rectique cultus pectora roborant: [illegible] [illegible] mores, [illegible] bene nata culpae.* ANONYMUS POETA [illegible] ADD. STOBAEUS Serm. [illegible]. Ex quo patet, haudquaquam potestatem patriam se eousque extendere, vt prolem vel intra materna viscera haerentem queat elidere [illegible], (vid. *L. 4. D. de [illegible] L. 8. D. ad L. Cornel. de Sicar. [illegible] 38. § 5. D. de Poenis.* nisi vbi matri alias prolique simul foret pereundum. Vid. ANT. MATTHAEUS de Crimin. ad L. XLVII D. [illegible] & GROTIUS in Flor. sparf. ad L. [illegible]. *D. de Poenis*), vel re eam editam obnoxare, aut necare, multoque minus, si iam viuendo aliquo vsque processerit [illegible]. Nam etsi ex substantia parentum excrescat suboles, in aequalem tamen cum illis conditionem statim collocatur, salutem habitura, vt tuetur ubi quoque caput se [illegible]. PLINIUS L. IX Epist. [illegible]. *[illegible] patrem [illegible] & te hominem esse & hominis patrem.* Vid. PHILO Iudaeus de specialibus legibus, & LACTANTIUS Diuin. instit. L. VI. c. 20. & DIODORUS SICULUS L. I. c. [illegible]. Add. GROTIUS ad

K 3 Exod.

[illegible]

[illegible] Romanos [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Vid. Supra L. [illegible] § 3.

Exod. c. 21 22. Lex Wisigothorum L. VI. tit. 3. c. 7. Seldenus de I. N. & G. L. IV. c. 1. Absurdissimus est Formosanorum mos, apud quos turpe habetur a foemina prolem ante annum aetatis trigesimum quintum aut sextum concipi. Quod si ante istud tempus praegnantes fiant, foetum tundendo, verberando & comprimendo, non sine maximis doloribus elidunt. Vnde damnandum est dogma Aristotelis Polit. L. VII. c. 16 (21.) *In exponendis autem & alendis partibus esto lex, vt nihil alatur mancum, & membris orbatum. Determinanda est procreandorum liberorum multitudo. Sed si quibus fuerit aliquid praeterea genitum, abortionem ante sensum & vitam fieri convenit. Quatenus enim fas sit, progredique liceat, sensu & vita terminabitur.* Nec multo humanius institutum Lycurgi apud Plutarchum Lycurgo [p. 49. T. I. Ed. Wech.] *Arbitrium tollendi partus non erat penes parentem, sed portabat eum in locum Lesche nomine, vbi tribulium natu maximi considerantes infantem spectabant. Qui si membris compactus & robustus esset, ali iubebant eum. Debilem & deformem amandabant in locum voraginosum propter Taygetum, quem Apothetas nuncupabant: quasi nec illi ipsi, nec ciuitati, qui non esset a primordio ad bonam habitum comparatus, expediret viuere.* Conf. L. 4. *D. de Agnoscendis liberis* *. Quod Diodorus Siculus L. II. c. 58. de Taprobanensibus circa explorandam puerorum indolem memorat, nescio an fidem mereatur. Quae quidem immanitas recens natam prolem exponendi tam frequens antiquis erat, vt Strabo L. XVII. [p. 1180. Ed. Amst.] de Aegyptiis tanquam *peculiare* quid memoret, quod *omnes foetus educarent*. Add. Diodor. Siculus L. I. c. 80. Id quod & de Aboriginibus facit Dionys. Halicarnasseus L. I. [c. 16. p. 17.] [illegible] *naturam quenquam necare prohibent, eo facinus id comprimis exsecrabile.* Ac Tacitus Hist. L. V. c. 5. de Iudaeis *. *Necare quenquam ex agnatis nefas putant.* Caeterum parem cum Spartanis morem in regno Sophitis apud Indos obseruatum refert Curtius L. IX. c. 1. *Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt, aluntque, sed eorum, quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos segnes, aut aliqua membrorum parte inutiles notauerunt, necari iubent.* Idem de Cathaeis memorat Strabo L. XV. [pag. 481. Ed. Gen. Cas.] Apud Chinenses frequens est *, vt impune parentes pauperes foemellas praecipue necent. Et quia metempsychosin statuunt, quae ab omnibus fere gentilibus in oriente creditur, arbitrantur sese de iis bene mereri, dum ad meliorem nascendi conditionem ipsis aditum hoc modo sternunt. Sed nec ad ius vitae & necis, ex occasione delicti exercendum, eadem potestas, vt talis, videtur porrigi, sed ad modicam duntaxat castigationem; quippe cum versetur circa aetatem teneram, in quam vix cadunt delicta eiusmodi immedicabilia, quae capitis supplicio debeant expiari. Inde & morio fuisse

7) Cum ipsa verba haec sint: *Necare videtur non tantum is, qui partum perfocat, sed & is, qui abiicit; & qui alimonia denegat; & is, qui publicis locis misericordiae causa exponit, quam ipse non habet.* Quam elegante Commentario illustrauit Ger. Noodt, nobilissimus Iuris Romani interpres in Iulio Paullo, licet alias nostro cum Cornelio van Bynckershoek, de quo [illegible] dissensum.

8) Et de Moribus Germanorum: *Numerum liberorum finire, aut quenquam ex agnatis necare, flagitium habetur.* Vid. plura apud Freinshemium ad Curt. d. l. Conf. H. Grotius L. II. de Ver. Relig. Christ. §. 12. n. p. 86.

fuisse apud Romanos tempore anguillarum verberari praetextatos, *& ob id multam his non institutam.* PLINIVS N. H. L. IX. c. 23. Et potius est, vt quis eum abs sese expellat, longeque facessere iubeat, qui curam in ipsius vtilitatem impensam per petulantiam & malitiam animi, corrigi nescium, pertinaciter adspernatur. Sic vt abdicatio & exhaeredatio extremum videatur supplicium, quod a patre, vt tali, filio queat infligi.**

§. VII. EX DE isthac potestate patria, presse accepta, intelligendus est GROTIVS L. II. c. 5. §. 2. quando in liberis tria tempora distinguit: quorum primum est imperfecti iudicii, & quando abest plena [illegible], secundum perfecti iudicii, sed dum filius adhuc manet pars familiae paternae, neque suas res sibi seorsim gerit, tertium, postquam ex familia excessit, siue ipse propriam familiam sibi constituerit, siue alterius familiae factus sit accessio. Quae distinctio quare ZIEGLERO ad Grotii dictum locum, displiceat, nondum satis caussae dispicere possum. Nam licet sacrae literae indistinctim liberis obsequium erga parentes inculcent, Ephes. VI, 1. Coloss. III, 20. nequaquam tamen eosdem prohibent *, quo minus diuerso modo tractetur tener pullo, & plena aetate iuuenis. Sicuti nec easdem requirunt, vt nunquam viuis parentibus adultus filius paterna familia excedat. In primo igitur tempore, ex mente SCELVS, omnes liberorum actiones directioni parentum subiacent, cum aequum sit, vt qui seipsum regere non potest, aliunde regatur; naturaliter autem inueniri nequeat, cui propius competat regimen, quam parentes.

§. VIII. HIC quaeritur, an isthoc tempore proles iure naturali sit capax dominii, aduersus ipsum patrem valituri? Vbi distinguendum videtur ° inter bona per propriam industriam parta, & quae aliorum liberalitate, puta per testamentum aut donationem transferuntur. In ista aetate quantulum est, quod propria industria possit adquirere puer? Saltem non maius idem erit, quam quod a parente in ipsius educationem impenditur, aut impensum fuit. Vnde recte pater in pensationem suorum laborum ac sumtuum id sibi vindicat. Quanquam enim iure naturali ad alendam sobolem adstringebatur, non tamen ipsi erat vetitum, si quem posset ex ea educatione fructum percipere. Non magis quam parentibus est interdictum ex sua prole voluptatem capere, quae saepe tanta est, vt quantiuis eam redimere velint. Vid. SENECA Consol. ad Marciam c. 12. Vnde & impudens foret filius, si in ea aetate mercedem laboris, quem patri praestitit, postulare velit. SOPHOCLES Oedipo Colon. [p. 189. Ed. H. Steph.] [illegible] *Parentum causa est quae laborat, [illegible] tamen meminisse non debet.* Apud Peruanos filii ad annum aetatis vigesimum quintum parentibus ministeria praestare tenebantur.

q) De Ceylonensibus [illegible] Robertus KNOX [illegible] Histor. de Insul. Ceylon. L. III. c. [illegible] [illegible] liberos [illegible], quod sub [illegible] [illegible] H.

23) Vid. L. IV. c. 1. §. [illegible]

§. VII. * Nemo [illegible] H.

§. VIII. o) [illegible] KVLPISIVS Coll. Grot. [illegible] §. [illegible] Ego [illegible] CVLPISIVS [illegible] [illegible] filium, non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] H.

tenebantur. Garcilass. de la VEGA Comm. Reg L. IV. c. 19. Quando autem ex aliorum liberalitate in filium quid est transferendum, eo quidem nomine translatio illa non videtur valida, quod heic requiratur acceptatio; quae citra consensum deliberatum, adeoque vsum rationis fieri nequit. Quia tamen valde durum foret, propter aetatis teneritatem, quae maxime aliorum auxilio indiget, ad eiusmodi commoda capessenda viam ipsis intercludi, ideo aequissimum est; vt alius talium nomine acceptationem faciat, simulque bona illa administret, quousque ipsi rebus suis superesse queant. Quam ad rem patre nemo est propior.[2] Ex quo adparet, naturale hautquidquam esse, vt patri adquiratur dominium eorum bonorum, quae tali modo in filium transferuntur. Id tamen aequitati non repugnare, vt saltem tantisper, quousque huius eorundem administrationem ipse suscipiat, pater illis vti frui possit, & ex iisdem filium alere. Vnde & illud adparet, aequissima ratione niti illa, quae leges Romanae super peculio filiorum familias profectitio & adventitio, simulque castrensi tradunt[3].

§. IX. HOC loco & illud quaeri potest, an imperium & officium paternum a patre auelli, & in alium transferri queat? Vbi sciendum, etsi actus personalis, qui ab vno in alterum transire nequit, officio & imperio paterno dederit ansam; (LIBANIVS Declam. 20. Οὐ τὸ παρ' ἐμοῦ γεγενῆσθαι δύναται λῦσαι νόμος. *Non quod ex me genitus sit, lege solui potest.*) id tamen non obstare, quo minus, vtilitate prolis, aut necessitate id exigente, eiusdem administratio alteri delegetur & commendetur. Vt tamen obseruetur illud PLVTARCHI de Lib. educat. *Culpandi sunt parentes nonnulli, qui postquam filios suos paedagogis magistrisque commendauerunt, ipsi quid discatur neque inspiciunt vnquam, neque inaudiunt: magno sane cum errore. Oportebat enim ipsos interuallo paucorum dierum subinde explorare puerorum profectus, neque in mercenarii voluntate omnem spem collocare. Qui & ipse maiorem diligentiam pueris instituendis erat impensurus, si identidem muneris sui rationem sibi reddendam fore sentiret.* De caetero neque id iuri naturali repugnat, suam prolem bono viro adoptandam concedere[1], siquidem exinde aliquod emolumentum in eandem est redundaturum. Add. GELLIVS L. V c. 19. EVRIPIDES Ione (vers. 1535.

2) *L. 12. C. de iure deliberandi. L. 5. C. de adquir. vel amitt. possess.* H.

3) Peculium erat pusilla pecunia, quam filius familias separatam habebat a rationibus paternis. Diuidebant id in Militare & Paganum, quorum illud rursus in Castrense & Quasi Castrense, hoc in Profectitium & Adventitium dispescebatur. Ad peculium *Castrense* referuntur res mobiles, quae eunti in militiam filio a patre, matre, vel aliis propinquis, aut amicis, militiae caussa datae sunt. Contra peculii *Quasi Castrensis* pars sunt, quae filius familias acquisierat occasione militiae togatae, qualia sunt acquisita ex patrocinio caussarum, vel professione artium liberalium, vel quae donata a Principe vel Augusta. Vtrumque pleno iure filii est. Peculium *Profectitium* est, quod e re patris proficiscitur, vel contemplatione patris filio obuenit. *Adventitium* contra dicitur, quod ex successione, velut liberalitate matris, aliorumue, vel proprio labore, prospera fortuna, auctum fit filio. Peculium profectitium pleno iure patris est, Adventitii *proprietas* ordinarie penes filium est, *vsusfructus* autem & *administratio* penes patrem. Vid. Interpr. ad tit. Inst. *Per quas personas cuique adquiritur* & Pand. *de Peculio.*

§. IX. 1) Improbat tamen TERTVLLIANVS Apologet. c. 9. *Imprimis filios exponitis suscipiendos ab aliqua praetereunte misericordia ex-*

traneae

1116. 1136.] [illegible Greek] *Amicus amico fuus dederit filium fuum haeredem domus.* Sed vt pater filium oppignorare, aut etiam vendere possit, id nullo casu natura videtur permittere, nisi vbi alia ratio eum alendi non suppetat. Haec enim praestat, filium in seruitutem tolerabilem tradi, ex qua emergendi iterum aliqua spes est, quam fame extingui. Huc spectat lex Thebanorum apud AELIANVM V. H. L. II. c. 7. *Ne cui Thebano liceat infantem exponere, neque in solitudinem abiicere, capitis supplicio constituto. Verum si extrema inopia laboret pater infantis, siue mas sit, siue femina, iubet lex eum statim a materno partu ad magistratum cum ipsis fasciis adferre: qui accepto leui pretio alteri tradit, cum quo pactum & conditiones intercedunt, vt bona fide infantem alat, & adultum seruum aut seruam loco habeat, accepto alimentorum operis in eum editis educationis.* Quae lex inde defenditur, quod natura ipsa censeatur ius dare ad omne id, sine quo obtineri nequit, quod ipsa imperat. Sic imperator Constantinus in *L. 2. C. de patribus, qui fil. suos distrax.* permittit patri propter nimiam egestatem paupertatemque victus causa (pueri scil. non patris) filium filiamue sanguinolentos vendere, ita tamen, vt si pretium domino offeratur ab quolibet, iterum ingenuitati possint restitui. Cap. 94. & 95. in Edicto THEODORICI, & Lex WISIGOTHORVM Lib. V. tit. 4. c. 12. vendere liberos alimentorum gratia vetans, intelligenda videtur de alimentis, in vsum parentum cedentibus. Plus iusto tamen indulsisse parentibus videtur institutum Romuli, *qui patri concessit etiam filios vendendi potestatem quaerere, maiorem largitus potestatem patri in filium, quam hero in mancipium. Seruus enim semel venditus, deinde libertatem adeptus, suae potestatis deinceps est. Filius vero a patre venditus, si liber fieret, rursum sub patris potestatem redigebatur. Iterum quoque venundatus & liberatus, seruus vt ante patris erat. Post tertiam demum venditionem eximebatur e patris potestate.* DIONYS. HALICARN. L. II. (c. 27. pag. 94. Ed. Ox.) Quam legem paulisper mitigauit Numa, dum a venditione excepit eos, qui in matrimonio essent, si nuptias patris iussu, aut consensu contraxissent. PLVTARCHVS Numa (p. 7 E.) Neque tamen Decemuiri eandem penitus abolere ausi fuere; etsi ipsa paulatim in desuetudinem abierit, demum plane interdicta, *L. 1. C. d. t.* Ex prisco autem more retentum, vt in emancipationibus filiorum emancipandus filius ter imaginarie vende-

[illegible] *emancipatio.* Conf. *L. 1.* [illegible] *Nouellarum* [illegible] *quadammodo,* [illegible] PLVTARCHVM in Theseo. [illegible]

[illegible] Conf. *L.* [illegible] *C. Theodos. de* [illegible] GOTHOFREDVS [illegible] H.

[illegible] *L. 2. C. de Patribus, qui filios suos distrax.*

venderetur. Id quod a Iustiniano sublatum in *L. vlt. C. de Adoptionibus.* Ex PLVTARCHO in Solone [p. 85.] quoque patet, Athenis saltem ante Solonis tempora filium potuisse vendi, quo pater aes alienum dissolueret. Conf. Matth. XIIX, 25. 2 Reg. [4] IV, 1. [5] PHILOSTRATVS in vita Appollonii Thyanaei L. IIX. [c. 3. p. 401. A. Ed. Morelli. c. 7. § 12. Ed. Olear.] *Phrygibus familiare est, propterea etiam filios vendere, & si capiuntur in seruitutem ducantur, ne ad eos quidem respiciendos se conuertunt.* Add. PLVTARCHVS Lucullo. Apud Moscouitas filium a patre quater posse vendi, & post quartam demum venditionem nihil amplius in ipsum iuris competere patri, tradit Sigism. Baro in HERBERSTEIN. Add. Ad. OLEARIVS Itin. Persic. L. III. c. 6. Chinensibus quoque in vsu est [*], vt liberos vendant, quos sese alere posse non confidunt; vt tamen cuilibet concedatur iterum in libertatem se vindicare, exsoluto pretio, pro quo fuit emtus.

§ X. ENIMVERO vt intelligatur, quid potestatis patri in filium in secundo [*] tempore competat, obseruandum est, patres quoque obtinere aliquod imperium, quatenus sunt capita suarum familiarum. Quod tamen aliud est in iis, qui extra ciuitates viuunt, aliud in iis, qui ciuitatibus sese adiunxerunt. Sane enim familiae segreges vti aliquod instar ciuitatum habent; ita earundem capita aliquid analogum imperio regio obtinent. Nam quominus illas cum HOBBESIO ciuitates vocemus, caussa est; quod diuersus familiarum, ac ciuitatum finis, ac proinde multae partes imperii regii in familias non cadant [*]. Quin & ipse HOBBES Leuiath. c. 20. fatetur, familiam proprie ciuitatem non esse, nisi tantae sit potentiae, vel per numerum suum, vel per alias opportunitates, vt subiici sine bello non possit. Locum tamen in illis habet ius vitae & necis, ex delicto exercendum aliquod instar potestatis legislatoriae, nec non ius armorum, & foederum faciendorum [*]. Constituitur autem isthoc imperium patris in liberos iam adultos ex pacto tacito, dum pater iussa sua extendit etiam ad talia, quae educationem filii non spectant; filius autem obsequium capessit [*]. Id quod & lex aequitatis, gratique animi suadet, vt filius illi potissimum vires suas accommodet, per quem ipse habet, quod talis iam est; donec ipsius patris consensu isthoc imperio soluatur.

§ XI. AST postquam in ciuitates fuit discessum, patribusfamilias alia quidem iura sunt adempta, alia circumscripta. Vbique tamen fere relictum, quantum ad educationem liberorum sufficit; nisi quod PLATO in sua republica etiam

4) Add. Leuit. XXV, 39. Deuter. XV, 12. ibique CVPERICVS. Quod ad reliqua, prodiit A. MDCCVIII. liber sub titulo, Dissertatio iuridica de Iure patrio, Auctore Abrahamo a KERKRAAD, qui bonae frugis plenus est.

5) Ex quo vtroque loco docemur, moribus Hebraeorum liberos homines cum vxoribus & prole, vbi soluendo non essent, seruos factos creditorum. Vbi ad vtrumque locum annotauit H. GROTIVS, Athenienssium, Romanorum & Asiaticorum id illustrare adsuetum. Adde de Ceylonensibus Robert KNOX Narrat. Historica de Insula Ceylon. L. III. c. 9. H.

6) At apud Siamenses paterfamilias, cui potestas e ius in familiam heriliis est, ita vxores secundarias & liberos vendere potest. LOVBERIVS Descript. regni Siamens. Part. II. c. 7. § 14. Idem de Sinensibus tradit le COMTE a Nouis commentar. de Statu praesent. Chinae ep. 9. Paraphrastes ARISTOTELIS IIX. Ethic. 14. de veteribus Persis: τοῖς δὲ ὡς δούλοις ἐχρῶντο, filiis vt seruis dominantur. H.

etiam potestatem patrum vt talium valde accisam reddiderit. Neque multum relictum patribus apud veteres Persas, si ex veritate historica sunt scripta, quae apud XENOPHONTEM de Educ. Cyri L. I. habentur. Alibi parum de potestate patrum familias detractum. Sicuti Romae ius vitae & necis patribus in liberos competebat, quod exercebant fere ad modum iudicii cuiusdam, vocatis in consilium cognatis & amicis, atque ex eorum sententia supplicio irrogato. vid. VALERIVS MAX. L. V. c. 8. §. 2. 3. 5. & SENECA de Clementia L. I. c. 15. Apud LIVIVM L. I. c. 50. Turnus dicit: *Nullam breviorem esse cognitionem quam inter patrem & filium, paucisque verbis transigi posse; ni pareat patri, habiturum infortunium esse.* Circa quod ius, quale alios non habere profitetur IVSTINIANVS §. 2. Instit. de Patr. potestate, dicam ipsi scribit BODINVS de Rep. L. I. c. 4. vbi ostendit, Persas quoque, & antiquos Gallos apud CAESAREM L. VI. de B. G. (c. 19.) ius vitae & necis in liberos habuisse. (Cuius moris vestigia adhuc circa Annum Christi 1501 apud Burdegalenses extabant, quorum legibus constitutum erat, vt patres haberent ius vitae & necis in liberos, & mariti in vxores. Et vir vxorem ex ira aut doloris impatientia occidens, modo solenni iuramento poenitentiam declararet, omni poena erat exemtus.) Eamque potestatem sublatam multis malis apud Romanos caussam dedisse. Cui adstipulatur Franciscus CONNANVS Comment. Iur. ciuil. L. II. c. 12. sicuti & illa insigniter commendatur a DIONYSIO HALICARN. L. II. (c. 26. 27. p. 96. 97. Ed. Sylb.) Alii contra sollicite defendunt Imperatorem Byzantinum iactantes, nullibi patres tam strictam habuisse potestatem in liberos, quam Romae; quippe quae nec finem nec modum habuerit. Pro qua sententia videtur facere DIONYS. HALICARN. L. II. Alii dicunt, Imperatorem eo respexisse, quod patria potestas certa quaedam attributa apud Romanos habuerit, quae alibi non fuerint; puta quod eadem sublata fuerit minima capitis diminutione & deportatione, qua tamen non amittantur ea, quae sunt iuris gentium. Et cum iustae nuptiae sint iuris ciuilis, patriam quoque potestatem, quae illarum consequens est, talem fore. Quae est sententia MAESTERTII L. I. de Iustitia Rom. LI. c. 27. Fortassis simplicissime dicitur, in imperio Romano nemini, qui ciuis Romanus non esset, licuisse ius vitae & necis in liberos exercere. Caeterum qui hoc ius patribus intra ciuitates degentibus reliquerunt, id habuere rationis, quod reuerentia liberorum erga istos hoc modo vehementer intenderetur; simul patribus optime posse constare de delictis per illos patratis, qui sub ipsorum oculis degerent. nec ob teno-

§. X. 1) Paragraphus hic cum duobus sequentibus alio ordine comparet in Editionibus antecedentibus. In his enim decimus est undecimus, undecimus duodecimus, duodecimus autem decimus. Qua ratione AVCTOR, nulla cognita necessitate, de tertio statu reformato, ante secundum locum erat. Eadem confusio olim hoc loco regnabat in Offic. hominis & ciuis. Sed eam AVCTOR ipse sustulit.

2) Aliam rationem fabricauit Robertus FILMERVS, Eques Anglus, in libro, inscripto, *Patriarcha*, vt puto in quo contendit, potestatem patriam Monarchiae similem esse. Sed hoc eum refutauit LOCKIVS in libro de Gubernatione Ciuili. Rationes quibus vtitur in compendium misit CL. BARBEYRACIVS in nota 1.

3) Exemplo Abrahami. Vid. Genesin XIV, 14. XVII, 23. XXI, 22. seqq. H.

4) Quod si non capiebat? Hoc vero argumentum magni est, patriam potestatem in possessione non fundari, id enim nullum esset, si filius refragaretur. H.

teneritudinem paterni affectus ad crudelitatem quamquam eadem potestate abusurum, cum tenera illa aetas magis clementiae, quam saevitia opus habet. Sic Phintacus apud DIODORUM SICULUM L. IV c. 41. *Nullum parem esse*, inquit, *qui severiorem poenam exemplum in filios statuat* [illegible] *naturalem erga liberos amorem superaverit.* Scriptor de lege, quae patri permittit liberos interficere: [illegible] *Lex ita disposuit, quod nosse, quam severus pater sit, videri.* Add. AELIANUS V. H. L. I. c. 34. Contra qui ademerunt, ea forte ratione moti sunt, quod quosdam patres illa abusos cernerent, cum saepe tenerrimum affectum, ubi supra modum irritatus fuerit, ut truculentus efferetur. LIBANIUS Declam. 33. *Ne putetis patris* [illegible] *esse naturae* [illegible], [illegible] *sed quando omnes aegritudines validiores factae sunt, dissolvitur, proinde qui pater est, aliud quod esse adspicere, omnem perturbationem* [illegible]. [illegible] Supervacua quoque eadem videbatur, cum delicta morte digna facile a magistratibus vindicari queant, durumque sit, paterni affectus mollitiem eo adigere, ut in nocentem, filium tamen, capitalem sententiam ipse cogatur pronunciare. Vid. AELIANUS V. H. L. I. c. 34. VALER. MAXIMUS L. V c. 9 § 4. Add. CHARRON de la Sagesse L. I. c. 42 [47]. LIBANIUS Declam. 33. [illegible] *In liberos aliquid facere, idem atque pati est.* Nihil tamen ad rem facit, quod vulgo afferunt ex *L. 5 D. ad L. Pompej. de Parricid.* quod patria potestas in *pietate, non in atrocitate consistat.* Nam Adrianus patrem in insulam deportaverat, qui filium cum noverca adulterio pollutum in venatione occiderat. Ubi recte reprehenditur, quod latronis in morem, & velut per insidias nocentem intercepisset, cum per modum iudicii domestici capite ipsum plectere potuisset, adhibitis in consilium amicis. Ni dicere malimus, verba illa emblema Triboniani sapere *. Iure Ebraico pars potestatis paternae erat, posse filii filiaeque familias vota declarare irrita *. Cuius ratio non haec solum fuit, ne imprudens aetas, inconsulta pietatis specie mota, seipsam nimis vovendo fortunis everteret, sed etiam ne vel paterna bona votis eiusmodi onerarentur, vel operae debitae intercipiuntur. Sic ut isthaec potestas hactenus non ex lege positiva, sed naturali ratione profluat, cum nemo, qui alteri subiectus est, valide disponere queat circa eas res, in quibus alterius potestati subiacet. Leg. in Deuter. XXI, 18 seqq. GROTIUS ad dictum locum, durum vocat, quae ideo strictam receperit interpretationem. Eam quippe non extensam ad filiam, exclusit quoque aetatem nondum doli capacem, & eum, qui plenioris est aetatis, & seorsim a patre res suas agit *. De quantitate vero eleu-

*) [illegible] Conf. SCHUBERTUS Orbis Roman. [illegible]

*) [illegible] XXX [illegible] & seqq. [illegible] GROTIUS [illegible]

*) [illegible] Moshem [illegible] quam sibi [illegible] CLERICUS, hanc [illegible] quam [illegible] *fratribus* [illegible]

*) [illegible] *Omnes domino & patri-familias, ut* [illegible] *in quibus* [illegible] *filiorum & famulorum* [illegible]

esculentorum & poculentorum, quam opus sit productam esse, ut legi locus sit, variant interpretes. Requiri etiam volunt, ut pater & mater vivant; quia patre aut matre qui orbus est, plerumque habet bona aliqua, unde damnum sarciri possit. Hodie apud Iaponios rigidissimum ius vitae & necis parentibus in liberos competit.* Ex hisce & illud adparet, quando GROTIUS dicto loco, tradit: *In secundo tempore, cum iam iudicium aetate maturuit, subesse parentum imperio eas actiones, quae quid ad familiae paternae aut maternae statum aliquid momenti habent; cum aequum sit, ut pars conveniat cum ratione integri. In ceteris autem actionibus habere liberos licentiam seu facultatem moralem agendi, ita tamen ut teneantur semper curare, quae parentibus placeant. Hoc tamen ideo tenetur esse earundem actionum, si quid contra fecerint.* Isthaec capienda esse de potestate patrumfamilias, prout illa nunc in plerisque civitatibus Christianis sese habet. Ubi imperium paternum circa ea potissimum occupatur, quae educationem liberorum concernunt. Sicuti & id aequum est, ut siquidem liberi velint paternis bonis sustentari, atque illa deinceps succedere, voluntati patris obtemperent, quatenus illa nihil absurdi aut incongrui continet. Cui si citra sufficientes caussas reluctati fuerint, deprecari non poterunt, quo minus parentes officio educationis nihil praeterea superaddant, eosque exhaeredes esse iubeant. Quanquam & hic, ne parentes forte stolidae magis pertinaciae, quam rationi obtemperantes haereditate liberos inhumaniter excluderent, leges civiles prudenter caverunt. Sicuti & PLATO de LL. L. XI. [pag. 928. E.] abdicationem filii non vult a patre sui ipsius sine consensu propinquorum. Add. SENECA Controv. 1. & 4. QUINTILIANUS Declam. 9. Et in universum, uti alia prout iura ad commodum & decus publicum attemperari e re civitatum sunt, ita ne parentes auctoritate sua in liberos abutantur in fraudem boni publici, aut iniquam eorundem oppressionem, legislatores iisdem providere solent. Sic in genere pater pro sua facultate tenetur liberos formare, ut idonea civilis societatis membra fiant. Quo spectat lex Solonis, ne filius patrem, qui nullam artem ipsum docuisset, alere cogeretur. PLUTARCHUS Solone. [pag. 90. T. I. Ed. Wech.] Sed cum in civitatibus diversi sint status, ac diversa vivendi genera, recte quidem in illis deligendis auctoritatem patrum sequuntur liberi, siquidem ad nihil absurdi aut turpis ducant, praesertim ubi ad illos fines a parentibus sumtus praebeantur. Stolidum tamen fuerit, & iniquum, invitos liberos compellere ad genus vitae, a quo ipsorum genius abhorret. Nefarium, eosdem adigere ad vitae genus turpe, quale est meretricium, aut communi hominum indoli intolerabile, uti est caelibatus citra donum continentiae, & vita monastica.

§. XII. In tertio tempore, quando filius familia paterna excessit, patriaque potestate solutus est, in omnibus αὐτεξούσιος, suique iuris est; manente

L 3 nente

* [illegible] *de* [illegible] *patrie* [illegible] *parentes* [illegible] *habere* [illegible] apud Iaponios parentes [illegible] apud [illegible] [illegible] Le COMTE Novae Commentarii. de [illegible] Chin. ep. 9. Ubi etiam narrat, si liberorum aliquis in parentes [illegible], vel verbis vel factis, quam grave & atrox patria in eos [illegible], quae parens [illegible] propinquos [illegible], si [illegible] ad [illegible] pertinens. Id.

nente tamen semper pietatis & obseruantiae debito; cuius causa est perpetua, orta quippe ex antegressis parentum meritis [r]. Quam in rem grauiter PLATO de LL. L. IV. *Parentibus fas est prima & maxima debita, omnium antiquissima debitorum, persoluere. Putare enim quisque debet, omnia quae possidet eorum esse, qui genuerunt & educarunt, ita ut illis haec omnia pro viribus ministrare debeat, primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, postremo quae ad animum pertinent, haec omnia videlicet usurae data persoluens, & pro curis doloribusque prisis parentum, in senectute vicissim reddens, quando maxime indigent. In verbis quoque etiam per totam vitam parentes venerari maxime decet. Oportet itaque iratis, animumque explentibus cedere, seu verbis, seu rebus id faciant, non ignorantes, patrem iure admodum filio valde succensere, si quando iniuriam ab eo sibi fieri arbitretur.* * Conf. l. 11. § 1. D. de Accusat. & inscript. Addit demum de monumento conuenicnte mortuis extruendo, recolendaque eorum memoria. Vid. IDEM L. XI. de LL. p. m. 9[illegible]. ARRIANI Epictetus L. II. c. 10. *Memento te esse filium, cuius professio sit existimare, patris bona omnia sua esse, omnibus in rebus dicto ei esse audientem, nunquam eum apud quenquam vituperare, neque vel dicere, vel facere quidquam, quod ei incommodet, atque etiam cedere illi in omnibus, & dare locum, pro viribus adiuuantem.* OPPIANUS Halieut. L. V. [v. 89.] Πατρὶ δὲ γηράσκοντι [illegible] *Patri senescenti nouum robur sunt filii.* Apud Chinenses si cui parentes moriantur, statum quod in aula gerit munus non militare ad triennium abdicare cogitur, domumque proficisci, ac per triennium illos lugere. Nam & primi tres anni maximam molestiam in educatione liberorum parentibus pepererunt. NEUHOF in Legatione. Plura luctus signa recitat MARTINIUS Hist. Sinicae L. I. in octauo Imperatore. Apud eosdem filius humiliore quam pater sella, & nunquam ex aduerso, sed ad latus eidem sedet. Et sane liberos cum parentum meritis paria facere non posse tralatitium est. ARISTOTELES Nicom. IIX. c. 16. Τοῖς γονεῦσιν οὐδεὶς τὴν ἀξίαν [illegible] *Parentibus nemo dignam gratiam retulerit, sed qui pro viribus colit, is esse probus videtur* [s]. Add. XENOPHON Memorabil. L. II. [c. 2. Ed. Oxon. p. 411. 412. Ed. H. Stephani.] & STOBAEUS Serm. ---. Quanquam filium quandoque parentis beneficia vincere posse prolixe disputet SENECA de Benefic. L. III. c. 29. 30. seqq. Recitat quoque dictum Alexandri ARRIANUS L. VII. [c. 12. p. 290. Ed. Gron.] Βαρὺ δὲ τὸ ἐνοίκιον τῶν δέκα μηνῶν [illegible] *Graue decem mensium habitationis pretium a matre exigi.* Et quantumcunque sit illud meritum, ad scelus tamen imperandum valere non potest. Inde IDEM *virginis matri, ut accederet quandam infamem, & dicitanti, cum se per nouem menses utero portasse praegnantem, respondit: aliam parere optima posse mercedem; hominis enim salus beneficio nullo pensatur.* AMMIAN.

§. XII. r) Et quae inde sequitur [illegible] Nam, ut bene GROTIUS ad Decalogum sub quarto praecepto obseruauit, qui parentes [illegible] H.

s) [illegible]

MIAN. MARCELLINVS L. XIV c. 13. Add. GELLIVS L. II c. 7. HOBBES de Ciue c. 9. § 8. debitum illud reuerentiae non ex sola de grato animo lege deriuandum arbitratur, sed ex pacto quoque tacito, quod nempe non praesumatur, qui alterum ex sua potestate dimittit, eum ita sibi voluisse aequare, vt ne beneficii quidem reus esset; sed semper esse intelligendum, eum, qui subiectione liberatur, promittere saltem externa signa, quibus superiores ab inferioribus solent honorari. Illa tamen nimia est superstitio, quam refert CONSTANTINUS L'EMPEREUR in Babakama c. 8. § 4. Iudaeos non permisisse, ex metu, ne filius paternum sanguinem effunderet, filium patri venam secare, imo spinam educere, aut vlcus aperire, ne forte sanguis sequatur. Add. SELDENVS de I. N. & G. L. VII c. 2. Inter eos tamen, qui in ciuitatibus degunt, contingere potest, vt propter officium publicum pater filio reuerentiam exhibere debeat, saluo tamen patris inter priuatos respectus praerogatiua. Sic ipse pater Fabius Cunctator probauit factum filii Consulis, quod ipsum sibi obuium equo descendere iussisset. PLVTARCHVS Fabio, & in Apophth. VALER. MAXIMVS L. II c. 2. § 4. GELLIVS L. II. c. 2. *l. [illegible] L. 14 princ. D. ad SCtum Trebell.* * Add. BOECLERVS ad Grot. dictum locum. § 6. Enimuero, an illa obligatio liberorum perpetua, quae etiam soluto imperio paterno durat, magis ex actu generationis, an ex fideli & laboriosa educatione oriatur, inter quosdam eruditos non conuenit. Alii quippe generationi fauent, per hanc enim parentem vitam dare, bonum vtique praestantissimum & caeterorum omnium occasionem, ac gignendo parentes quodammodo Deum referre. Alii malunt pro educatione calculum ponere, per quam demum quis hominis dignationem implere discit, & quae magna ac diuturna cura pari labore ac sumtu constat. Idque alii hoc modo illustrant, quod inter bruta mas, qui genuit, nullo fere affectu erga sobolem tangi deprehendatur, mater autem eousque duntaxat, quoad se prolem alere ipsa queat; hominum autem στοργὴ perpetuo duret. Id quod indicio sit, & affectum parentum, & ei respondentem filiorum obligationem non, saltem praecipue, prouenire ex illis, quae hominum generatio cum brutis habet communia, sed quod liberi per parentes ad vitam socialem formentur. Equidem ARISTOTELES Nicom. VIII. c. 12. Ὁ πατὴρ αἴτιος τοῦ εἶναι, δοκοῦντος μεγίστου εἶναι, καὶ τροφῆς, καὶ παιδείας. *Pater auctor est existendi, quod maximum videtur esse, & nutritionis, & educationis.* IDEM dicto loco c. 14. *Est amicitia filiis erga parentes, & hominibus erga Deos, tanquam erga bonum quoddam atque excellens. Benefecerunt enim maxima contulere, quippe cum sint in causa, vt & sint, & enutriti atque educati fuerint, postquam in lucem venerint.* Vbi priori quidem loco ponitur generatio & vita, vt tamen cum educatione expresse non comparetur. PHILO IVDAEVS L. II. Allegor. [pag.

[illegible]

†) [illegible]

*) [illegible]

[p. 18. in fine] *Ne parentibus quidem dignam referre valemus gratiam, quandoquidem non possumus eis gignendi vicem reddere.* QVINTILIANVS Declam. V. *In hunc te deorum hominumque conspectum de utero protulimus mater. Maria, terrasque, & inseparabiles siderum cursus, & cuncta sub fulgore lucentia mea, ut frueretur, ostendimus.* Nihilominus nobis verius judicatur, plus obligationis ex educatione, quam nuda generatione resultare. Sicut etiam eodem inclinare videtur PLATO in Critone [p. 34. B.] Ἢ γὰρ χρὴ μὴ ποιεῖσθαι παῖδας, ἢ ξυνδιαταλαιπωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα. *Oportebat aut non genuisse filios, aut in eis educandis erudiendisque laborem non recusare.* Apud EUNDEM in Theage [init.] Demodocus dicit: Ἐμοὶ ὁ υἱὸς οὑτοσὶ, εἴτε φυτεύειν, εἴτε παιδοποιήσασθαι δεῖ αὐτὸν ὀνομάζειν, πάντων ῥᾷστα γέγονεν· ἡ δὲ τροφὴ δύσκολός τε καὶ ἀεὶ ἐν φόβῳ, περὶ αὐτοῦ δεδιότι. *Hunc mihi meum filium sive plantare, sive generare appellandum sit, omnium facillimum erat: educatio autem difficilis, & plena timoris semper, maximum metum ipsius causa fuit.* Et IBIDEM Socrates: Οὐκ ἔστιν ὑπὲρ ὅτου ἂν νοῦν ἔχων μᾶλλον σπουδάσειεν ἢ ὑπὲρ υἱέος αὐτοῦ, ὅπως ὡς βέλτιστος ἔσται. *Non video ubi majore diligentia opus sit, si quis mentem modo habeat, quam ut filium optimum reddat.* Nam uti est apud EVRIPIDEM Hecuba: Ἔχει γε μέντοι καὶ τὸ θρεφθῆναι καλῶς δίδαξιν ἐσθλοῦ. *Habet recta educatio doctrinam boni.* Ap. QVINTILIANVM Declamat. 281. ita pater: *Non tantum tibi dedi illa vulgaria, lucem, & ius libertatis, & ipsam vitam. Hoc tempore quod fortiter fecisti, roboris & corporis mei, munus est: animus iste ad contemnendum periculum paratus ex meo fluxit. Ego te dein praeceptis feci virum fortem: praeeunte quidem etiam exemplo.* Add. IDEM Declamat. 278. & PHAEDRVS L. III. Fab. 15. Scilicet non crediderim, parentem generando tam magnum dedisse beneficium proli, si eam in lucem editam abjiciat, aut nutritam citra culturam animi adolescere patiatur pecudis in morem, ut vitam agat sibi erubescendam, aliis invisam; ac si *res nulla minoris constet patri quam filius.* IVVENALIS Sat. 7. [v. 184. & seqq.] (a) Quo spectat lex Solonis apud PLVTARCHVM Solone [pag. 90.] *qua ad alendos parentes non adstringebantur ex meretricibus procreati. Quippe nuptiarum decus qui praeteriret, profitetur, se non liberorum gratia, sed voluptatis adsciscere mulierem; habetque mercedem suam, neque locum sibi quaerendo relinquit de gnatis, quibus ipsum reddidit probrosam nativitatem* (b). Add. VITRVVIVS de Archit. praefat. L. VI. IVVENALIS Sat. 14. [vers. 71. & seqq.] *Gratum est, quod patriae civem populoque dedisti, Si facis, ut patriae sit idoneus, utilis agris, Utilis & bellorum, & pacis rebus agendis. Plurimum enim intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu moribus instituas.* ARISTOTELES apud DIOGENEM LAERTIVM [L. V. § 19. Ed. Amst.] *parentes qui liberos erudiendos curassent, longe honoratiores esse iis, qui solum genuissent: ab illis enim vivendi tantum, ab his etiam bene beateque vivendi auctores esse.* Quo nomine etiam quantum venerationis praeceptori, qui sancti parentis est loco, a discipulis deferatur apud Sinenses, tradit MARTINIVS Hist.

(a) *Quantumcumque domus, veniet, qui fercula docte Componat: veniet qui pulmentaria condit. Hos inter sumptus sestertia Quintiliano Ut multum, duo sufficient: res nulla minoris Constabit patri quam filius.*

(b) *Solon & illis utrisque, ut [illegible]*

Hist. Sinicae L. IV c. 2. IDEM L. VI. c. 1 p. 212. memorat *, apud eosdem vsitatum esse, vt filius nunquam ad altiorem dignitatis gradum, quam pater, adscendat. Vnde, si suis in rempublicam meritis honores filius adipiscatur, queis patri fungi non obtigit, ii defuncto quoque patri postuma velut promotione communicantur. Apud eosdem quippe obsequium & reuerentia erga parentes maxima & prima virtus habetur. Deinde sequi non videtur; vita est maximum bonum: ergo actus parentis qui eam dat, est maxime aptus ad excitandam in prole obligationem. Nam si factum aliquod meum alteri magnopere velim imputare, necessum est vt sciam, cui dem, & an ad ipsum meum beneficium sit peruenturum. Nec illud parum ad rem facit considerasse, an intentionem habeam alterum beneficio mihi obstringendi; quanti factum illud mihi constet, an id susceperim magis, vt alteri prodessem, quam vt mihi vtilitatem aliquam aut delectationem pararem: num ad idem suscipiendum ratione aut deliberato animi proposito, an vero affectuum stimulis, aut sensuum illecebris sim impulsus, an denique id, quod dedi, vllo modo alteri prodesse queat, nisi alia quaepiam accesserint. Ista qui pressius considerauerit, facile iudicabit, actum educationis longe efficaciorem esse ad producendam obligationem, quam generationis. Etsi haudquaquam omnia probauerim, quae circa hanc rem disputat SENECA de Beneficiis L. III. c. 30. seqq. Nam illud sine dubio tolerari non potest, quod vitam hominis, cui Deus immortalem animam dedit, vocet rem, quae *cum feris, & animalibus quibusdam minimis, etiam foedissimis communis est*: item *muscarum ac vermium bonum*. Reliqua tamen non adeo censuram cordatorum metuant. *Illud quod natus sum, per se intuere quale sit; animaduertes exiguum & incertum, & boni malique communem materiam. Sine dubio primum ad omnia gradum, sed non ideo maiorem omnibus, quia primum. Nec enim ideo prima maximorum instar sunt, quia sine primis maxima esse non possunt.* Item *Ad bene viuendum minima portio est viuere. Putas etiam pro vita reddidisse. Sic quoque minus tamen erit, cum ego dederim sentienti, cum sentiens me dare, cum tamen tibi non voluptatis meae causa, aut certe non per voluptatem dederim. Vis scire, quam non sit magnum beneficium, vitam sic dare? exposuisses: nempe iniuria erat genuisse. Ex quo quidem colligo, minimum esse beneficium patris matrisque concubitum, nisi accesserint alia, quae prosequerentur haec initia muneris & aliis officiis rata facerent.* Idem paulo post generandi beneficium vocat *vulgare, paruum munus & simplex & facile, & in quo* (saltem vulgus patrum) *spectat omnia potius, quam eum, cui debet.*

§. XIII. DENIQVE vti pater prolem familia eiicere non debet citra grauissimas caussas: ita & proles non nisi bona cum venia patris in aliam familiam transibit. Quod si autem liberi iustam habeant migrandi caussam, nec tamen parens per animi duritiem annuere velit; putauerim, eosdem non obligari,

[illegible]

* Ad CICERONEM ad Famil. XX, ... & Decretum V, 16.

pari, quo minus rebus suis, etiam ringente duro patre, prospiciant; inprimis vbi paternam haereditatem negligere velint. Nam leges ciuiles vti auctoritatem parentum recte fulciunt; ita morositatem ineptam haud temere obfirmabunt. Quin nec capita familiarum segregum inuitos liberos videntur retinere posse, vbi iustam scilicet migrandi caussam habuerint; cum nec in iustis ciuitatibus hominibus liberis facile migratio denegetur, si nullo alio, quam communi ciuium vinculo stringantur.

§. XIV. HVC quoque pertinet quaestio: An liberis liceat nuptias contrahere inuitis parentibus? Circa quam putamus distincte considerandum esse, quid requirat officium pietatis, quid obsequium imperio respondens; quid iuris sit patribus vt talibus, quid vt capitibus familiarum. Potestatem patriam, vt talem, diximus naturaliter tantam esse, quanta opus est ad liberorum educationem & gubernationem, quousque ipsi rebus suis commode queant prospicere. Ergo illa non videtur eousque se extendere, vt matrimonia liberorum possit declarare irrita, quippe quae praesupponuntur iniri ab talibus, qui iam plenum rationis vsum obtinent. Equidem officium pietatis ac reuerentiae requirit, vt & consilium parentum heic adhibeant liberi, nec ipsorum voluntati reluctentur a). CATVLLVS (Carm. 63. in fine.) *Non aequum est pugnare, pater quoi tradidit ipse, Ipse pater cum matre, quibus parere necesse est. Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est. Tertia pars matri data, pars data tertia patri; Tertia sola tua est. Noli pugnare duobus, Qui genero sua iura simul cum dote dederunt.* Apud EVRIPIDEM in Andromache (vers. 987. 988.) Hermione: *Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἕξει, κοὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε. De nuptiis meis pater meus curam habebit, & non meum, statuere hoc.* Sic & Cyrum absque parentum consensu noluisse matrimonium contrahere apud XENOPHONTEM L. IIX. [c. 5. §. 10. Ed. Oxon.] habetur. Non tamen statim irritum est & nullum, quod contra officium aliud fuit admissum b). Nam obligatio audiendi & reuerendi alterius consilium, non statim potestatem de re sua disponendi adimit. Accedit & illud apud QVINTILIANVM Declam. 306. *Nusquam libertas tam necessaria, quam in matrimonio est. Quis enim amare alieno animo potest?* Add. L. 11. L. 22. L. 25. D. de Rit. nupt. Sed quid dicemus de potestate patrum, quam habent, vt capita familiarum? Equidem in multis ciui-

§. XIV. a) *Maxime enim matrimonium sic* [illegible] *liberorum, & quasi in* [illegible] *traductio: praeterea parentum interest, quales generos & nurus & nepotes* [illegible] *quae* [illegible] *in* [illegible] *liberorum* [illegible] *videatur* [illegible] *H.*

b) Bene GROTIVS ad Matth. XXVII. [illegible] *quae non recte* [illegible] *pro non factis* [illegible] *tempore* [illegible] *permanserit, nunc* [illegible] *quaeritur* [illegible] *non* [illegible] *H.*

c) Vt loquitur TACITVS Ann. 15. [illegible] IIX. Ang. Reg. apud [illegible] Tom. II. [illegible] *quod quum* [illegible] *regni nostri* [illegible] *per legem* [illegible] *se* [illegible] *con-*

ciuitatibus facultatem matrimonia contrahendi leges ciuiles varie circumscribunt. Sicut alicubi regio sanguine ortis, inconsulto rege, matrimonium contrahere non licet, cum notum sit, quantum per eiusmodi connubia saepe e republica petatur. Sic & apud Iaponios magnatibus vxorem, ex qua procreandi sunt successores, ipse Caesar attribuit, coniugiumque ratum esse iubet. Bern. VARENIVS Descr. Iaponiae c. 12. Add. Constitut. SICVLAE L. III. tit. 21. Alicubi inter ciuem, & peregrinam, inter illustrem & plebeiam, quae contrahuntur nuptiae pro iustis non habentur. Enim vero vti in ciuitatibus libera matrimoniorum inter quoscunque facultas, vt & migrandi licentia, intelligitur, vbi in contrarium expressa non extat lex, aut legi aequipollens consuetudo: ita cum in familiis segregibus pleraeque rationes legum ciuilium circa matrimonia, inter certas personas contrahenda, cessent, hautquidquam patrifamilias ius videtur esse, prohibendi aut rescindendi matrimonia suorum liberorum, quae nullo alias vitio laborant; si modo isti parati sint familia paterna excedere. Nam vt inuisam sibi nurum in domo sua toleret paterfamilias, nemo ab ipso postulauerit. Genes. XXVI, 34. 35. Quod si tamen suam auctoritatem a liberis citra grauissimas rationes (vid. *l. 12. § 1. de Sponsal.*) spretam viderit pater, poenae loco familia & haereditate excludere immorigeros non prohibetur. Vid. Lex WISIGOTHORVM L. III. Tit. 2. c. 8. Lex BVRGVNDIONVM Tit. 12. c. 5. Quid iuris heic competat patribusfamilias, qui in ciuitatibus degunt, ex singularum legibus est cognoscendum. Apud Iaponios omnia matrimonia per vtriusque partis parentes contrahuntur, quod si parentes iam defuncti sint, proximus consanguineus hoc officium incumbit. B. VARENIVS Descript. Iapon. c. 12. Sic apud Peruanos quondam sub imperio Yncarum matrimonia a liberis citra parentum consensum contracta habebantur illegitima, & proles inde nata spuria, nisi deinceps parentes consensissent. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. VI. c. 36. Vbi certum est, quemadmodum leges ciuiles efficere possunt, vt inualide ineantur contractus quidam, vel quia solennibus quibusdam destituuntur, vel quia certis personis eosdem inire interdicitur: ita posse easdem validitatem matrimonii, inter filiosfamilias initi, a parentum consensu suspendere, vt illo non accedente matrimonium ciuiliter pro nullo habeatur, ac rescindi queat. Vid. *l. 2. D. de Ritu nupt. L. 7. D. ad L. Iuliam de Adulteriis.* Nam copula carnalis, & consensus cohabitantium, vbi leges ciui-

consensu & voluntate nostra, non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. H.

4) Guilielmus I. Rex Siciliae lege sanxit, virginibus [illegible] [illegible] [illegible] nubere [illegible] [illegible]. Thuan. [illegible] L. XXVII. [illegible]. H.

5) V. [illegible] [illegible] § [illegible] [illegible]. H.

6) *Obseruare tamen est in historiis patrumfamilias segregum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].* V. Genesin XXIV, 3. *Quod & apud Hebraeos mansit, vt liquet ex Iudic. XV,* vbi Vir GROTIVS notat: *magnam potestatem patrum apud illas gentes in filiorum matrimonia.* [illegible] [illegible] *Graecorum historiis habes de [illegible]. [illegible] & aliis.* Conf. 1 ad Corinth. VII, 36. H.

7) *Apud Francos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible].* V. [illegible] REGINO L. II. Chronic. ad A. DCCCLXXXIX. Add. THVANVM L. XIX. Hist. ad A. MDLVII. & de [illegible] L. II. H. GROTIVS Ep. ad Maurerium [illegible]. H.

8) *[illegible] apud [illegible]* v. [illegible] C[illegible] Descript. [illegible] p. [illegible] & apud [illegible] LOVERIVS Part. II. de Regno [illegible] c. 7. § 3. & 15. H.

ciuitatis obstant, non magis validum reddunt matrimonium, quam per contractum pupilli, & traditionem, citra auctoritatem tutoris factam, valide & irreuocabiliter dominium rei pupillaris transfertur. Quanquam recte cordatiores monent, parentes, etiam vbi talis potestas ipsis indulgetur, circa eiusdem exercitium circumspectos, nec rigidos nimis esse debere. Add. BOECLERVS & Ziegler. ad Grot. dictum locum §. 10.

* *

CAPVT III.

DE POTESTATE HERILI.

QVEMADMODVM familiae ex marito & vxore tanquam primariis partibus constant, quorum coniunctione soboles excitatur: ita secundario iisdem accedunt serui, quorum opera in obeundis ministeriis capita familiarum vtuntur. His cum rigidius fere soleat imperari, quam liberis; inde asperioris cuiusdam regiminis speciem in societate herili volunt exprimi, quam in paterna, vbi liberi fere indulgentius solent haberi. Isthanc autem societatem minus proprie ciuitatem ab Hobbesio vocari arbitramur *, tum quia fere ex paucioribus personis constat, quam quae ad securitatem praestandam in naturali libertate viuentibus facere possint: vid. Genes. XXXII, 7. seqq. XXXIV,

§. I. * Plane vt ARISTOTELES III. Pol. 4. dixit, patremfamilias vti τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ ὥσπερ πόλει, *propria domo tanquam ciuitate.* Differt autem domus, licet segrex & sui iuris, a ciuitate, non tantum caussa impellente siue προκαταρκτικῇ, sed & subiecto. Quanquam fieri queat, vt domus procedente tempore coalescat in ciuitatem. Quomodo obseruauit PLATO in Politico, antiquissimis temporibus ex patribusfamilias paulatim factos Reges. Cuius rei indicium profecto non leue est, quod in plerisque orbis partibus ciuitates olim admodum paruae, sive angustis limitibus circumscriptae fuerint, vt historiae nos docent. HOBBESIVS ipse Leuiathan. c. 20. sic suam temperat sententiam, si familia tantae sit potentiae, vt per numerum suum, vel per alias opportunitates, bello subigi nequeat. Conf. AVCTOR supra c. 2. §. 11. H.

§. II. * Vid. supra L. III. c. 2. §. 8. Dan. HEINSII Epistolam ad Georgium Richterum, Consiliarium Noribergensem, insertam Variis Lectionibus Iani Rutgersii. H. {Conf. L. III. c. 2. §. 8. nota 2. & RICCIVS T. II. Thes. Ochon. pag. 605. BASILIVS de Spiritu sancto c. 20. *Inter homines,* inquit, *seruus natura est nemo: nam aut vi supe-*
rati

XXXIV, 30. tum quia dominus sibi adiungit seruos non tam propter mutuam defensionem; quam vt rem domesticam commodius atque copiosius eorum opera curet.

§. II. CIRCA huius societatis originem reiicienda est sententia eorum, qui imperium herile & seruitium actu a natura constitutum autumant. Equidem maximam ingeniorum diuersitatem inter homines deprehendimus. Vt alia praetereamus, sane adparet, quosdam & ea esse mentis perspicacia, vt per se cernant, quid rebus suis expediat; & ea alacritate, vt quod sibi est vtile, proprio impulsu citra aliorum coactionem suscipiant. Alius contra ingenium est ita hebes, vt quid ex vsu sit, citra aliorum ductum parum perspiciant, magisque sint idonei ad talia, quae viribus corporis constant, obeunda, quam ad quae subtilitas aliqua mentis requiritur. Tanta insuper socordia, vt nisi coacti recte non faciant, nec parta commode seruare, aut dispensare norint. Quorum posteriores natura seruos *Aristoteles* vocat *, non quod dominus & seruus actu per naturam constituatur, citra interueniens factum humanum; sed quia eiusmodi hominibus, quos tali ingenio natura finxit, commodius est aliis seruire, quam proprio Marte rem gerere. Quo spectat, quod Agesilaus dixit, τοὺς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντας, ἐλευθέρους μὲν κακοὺς, δούλους δὲ ἀγαθοὺς εἶναι. *Asiam incolentes liberos quidem prauos, seruos autem bonos esse.* PLVTARCHVS Apophth. Laconicis. [T. II. p. 213. C.] Quod in Caligulam accommodauit Passienus: *Neque meliorem vnquam seruum, neque deteriorem dominum fuisse.* TACITVS Ann. VI. [c. 20.]

§. III. IO. FRID. HORNIVS de Ciuitate L. I. c. 3. solita sibi chorda oberrat, dum communi ICtorum sententiae contradicit, a iure gentium originem seruitutis repetentium ¹. Nam *modum* duntaxat constituendi seruitutem populos diuersos inuicem accepisse; seu communem morem inualuisse captos bello in seruitutem redigendi. Imperium tamen herile neque a consuetudine, neque a iure gentium arcessendum; sed semper caussam *societatis*, a caussa *imperii* distinguendam. Adeoque Deum caussam herilis imperii constituendum. Cum enim victoria sit a Deo, hostisque diuinitus in manum victoris sit traditus, id consecutum victorem, vt hostem possit interimere. Cum

vero

vnt sub iugum seruitutis sunt redacti, vt fit in captiuitatibus: aut propter egestatem serui sunt facti, vt Aegyptii Pharaoni: aut sapiente quadam & arcano consilio, qui erant deteriores, a liberis, [illegible] pares, prudentioribus & melioribus seruire damnati sunt, quod beneficium [illegible], non [illegible] aequus rerum aestimator duxerit. Is quoque cum [illegible], facultatem imperandi a natura [illegible] non habet, [illegible] est, vt alterius [illegible] venire, vt dominantis [illegible], [illegible], qui aurigam recipit, & nauigio, ad [illegible] gubernatur.

§. III. 1) *Seruitus autem est Constitutio Iuris Gentium, qua quis dominio alieno contra naturam subiicitur. Serui autem ex eo adpellati sunt, quod imperatores captiuos vendere, ac per hoc seruare, nec occidere solent: qui etiam mancipia dicti sunt, eo quod ab hostibus manu capiuntur. Serui autem aut nascuntur, aut fiunt. Nascuntur ex ancillis nostris: fiunt aut Iure Gentium, id est, ex captiuitate, aut Iure Ciuili, cum liber homo maior viginti annis ad pretium participandum sese venumdari passus est.* §. 2. 3. 4. Inst. de Iure personarum. *In quibus verbis seruitutem, perinde vt ab* AVCTORE *fit, partim indigenam, partim ex accepta* [illegible] *tur.*

vero humanitatis interesset, ne inermem & prostratum semper occideret, cum vtilis esse possit, hanc potestatem retinuisse superiorem in caput victum. Enimuero vt homines partim ob sui defensionem, partim ad vindicanda sua iura bellum sumsere, ita parta victoria, cum victis donare vitam placeret, in ipsorum arbitrio fuit, eosdem in seruitium redigere, aut in custodiam tantisper dare, quoad pacto aut dato lytro dimitterentur. Quae omnia, vt & potestatem in tales, quatenus cum recta ratione congruunt, Deus non immediate constituit, sed ab hominibus constituta adprobauit a). Id quoque minus recte ab *Ipso* dicitur; *ius vitae & necis in captum hostem, quod semel habuit, victorem retinere*; adeoque illud ius, quod victor habet in victum, antequam ipsum in fidem recipiat, idem esse cum eo iure, quo post ipsi tanquam dominus imperat. Nam isthaec plane diuersa sunt. Victor in victum iure belli quaecunque placuerint potest statuere; occidere, aut vitam relinquere, quam tamen licentiam, quantum nobis constat, nemo ius vitae & necis hactenus dixit. Sed ius vitae & necis, quod dominus in seruum habere dicitur, notat potestatem legitimam ob antegressum delictum capitale supplicium infligendi. Denique quod Ipse in dicto loco § 5. tradit, omne imperium, qualecunque sit, inferre potestatem in caput; ergo nullam differentiam esse quaerendam in ipsa potestate, sed tantum in exercitio potestatis, adeoque par esse imperium mariti in vxorem, patris in prolem, Regis in ciues, quam domini in seruum, nisi quod illi fere mollius, hic asperius habeantur: id quidem vt credam, a me nondum impetrare potui.

§. IV.

a) Neque vero sequitur, si victoria diuinitus contingit, quae victoriam consequuntur facto humano non esse adscribenda. Adde, vtrumuis voluntate quem [illegible] se in seruitutem addicere posse. Quod Hebraeis quoque & Romanis vsitatum fuit. E Thraciae mulieres voluntaria seruitute, ingenuae nempe quum essent, victum sibi apud Erythraeos quaeritasse, notat PAVSANIAS Achaicis siue L. VII c. 5. De plebe Gallica sic CAESAR L. VI Bell. Gall. *Plerique quum aut aere alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in seruitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia sunt iura, quae dominis in seruos.* Add. LL. FRISIONVM tit. 11. BAIVVAR. tit. 6. c. 1. § 1. Carol. CAROLVM Glossar. voce Obnoxiatio. AVCTOR infra L. VII. c. 6 § 5. H.

§. IV. 1) GROTIVS L. II c. 5 § 30 seruitutem perfectam ab imperfecta distinguit, & hanc eam dicit, quae quem ad tempus certum, aut sub conditione certum operam subigit, prout ad [illegible] Legibus Ciuitatis vel conuentionibus [illegible]. Exempla, quibus vtitur, apud ipsum [illegible]. Nos ea subiicimus, quae ab AVCTORE de Offic. Hom. & Ciu. L. II c. 4 § 2. de seruis mercenariis temporariis, qui & famuli dicuntur, allata sunt. *Mercenario*, inquit, *temporario dominus mercedem numerandam; ille huic vicissim conuentam operam debet. Et quia in contractu domini melior est conditio, ideo etiam [illegible] dominus pro ratione dignitatis [illegible] exhibere tenetur. Et [illegible] aut negligenter opus fecerit, [illegible] quae tamen ad grauem [illegible], multo minus ad mortem propria auctoritate sumendam procedere [illegible].* Recte tamen TITIVS in Obseru. DXLIX animaduertere videtur, in statu Ciuili contra seruum mercenarium hoc vix obtinere, [illegible] in quo seruus delinquens ad reparationem damni soluendo teneatur, poena autem, si aliquam meruerit, Magistratus arbitrio relinquenda sit. Quodsi porro seruus lasciuia dominum suum prouocet, ab eoque plagis mulctetur, [illegible]. [illegible] serui & famuli in iis tantum rebus Dominis obtemperare debent, quae Legibus Diuinis aut Ciuilibus non refragantur. Vid. GROTIVS L. II, c. 14. § 5.

a) Vbi obseruandum est, inter praecipuas [illegible] Sabbati hanc fuisse, vt serui & ancillae quiete perfruerentur. Vid. GROTIVS L. III c. 14. § 5. & CLERICVS ad Exod. XX, 10. & Deuter. V, 14.

b) Vid.

§ IV. Nobis super origine servitutis ita videtur. Ab initio cum homines a prima vivendi simplicitate discederent, vitamque operosius excolere, ac rei augendae incumbere coepissent, valde probabile est, a solertioribus & paulo locupletioribus hebetiores & tenuiores ad operas sibi locandas fuisse invitatos. Mox cum utrique illud commodum experirentur, paulatim hosce adductos, ut istorum sese familiis perpetuo adiungerent, ea sub legibus, ut hi quidem alimenta, & quae alia vitae necessaria sunt, illi autem eorundem ministeria circa rem domesticam, ex ipsorum praescripto curandam, sibi stipularentur. Adeoque primam originem servituti dedisse voluntarium consensum hominum tenuiorum, & contractum, do ut facias: do alimenta perpetua, ut praestes operas perpetuas. In eiusmodi servos quantum imperii domino naturaliter competat, facile ex fine huius societatis colligitur [q]. Scilicet potest dominus tali servo operas, quascunque velit, iniungere, habita ratione virium & dexteritatis ipsius [r]. Potest quoque negligentiam & socordiam servi asperioribus remediis, prout indoles eiusdem exigit, coërcere [s], etsi hoc nomine ad mortem procedi nequeat. Sic ut summi instar supplicii eiusmodi sit servum, familia expulsum suae socordiae relinquere. Neque videntur tales servi inviti potuisse alii vendi; sed ubi domino displicerent, vel familia erant expellendi, vel non nisi ipsorum consensu in aliam familiam transferendi. Cum revera non nisi perpetui [t] sint mercenarii, qui durante illo statu omnia domino adquirerent. Denique si atrox aliquod delictum admiserint in alios extra familiam, siquidem intra illos duntaxat terminos, quos diximus, eorum subiectio consisteret, non videtur dominus ius vitae & necis competere [u]. Sed ne ipsorum

q) Vid. GROTIUS L. III c. 14 § 4 [illegible] lex Divina hue pertinens non recte adduci[illegible] Non opprimes [illegible], inquit Dominus legislator, [illegible] Deuteron. c. XXV [illegible] Deuteron. XV [illegible] verba vers. [illegible] sed ad [illegible] Sed [illegible] habet Contextus Hebraeus [illegible] [illegible]

[illegible] verba sequentibus manifestum sit, quae [illegible] [illegible] Vid. [illegible]

r) [illegible]

s) [illegible]

ipsorum iniuriam defendendo lite se implicet dominus, noxios domo expellere potest & debet; id quod instar deditionis habet. Sed si in ipsum dominum eiusque familiam atrociter delinquant, morte quidem affici possunt, non tamen velut ex vi imperii, sed iure belli, tanquam hostes. Dispari tamen modo, quam apud TACITUM de Moribus German. est. Occidere solent (seruos Germani) *non disciplina & seueritate, sed impetu & ira, vt inimicum, nisi quod impune.* Et ad istum fere modum conditio seruorum, nec non potestas herilis describitur Exod. XXI, 2. seqq. Leuit. XXV, 39. seqq. Deuteron. XV, 12. seqq. Exodi XXI, 26. 27. 32. Sirac. XXXIII, 25. seqq.

§. V. ENIMVERO postea deprehensa commoditate suos labores per alios expediendi, (quo nomine ARISTOTELI Polit. L. III. seruus ὄργανον πρὸ ὀργάνων, dicitur) cum bella passim increbescerent, paulatim receptum, bello captis ea conditione vitam & libertatem corporalem relinquere, vt perpetuo captoribus seruirent. De cuius moris origine PLINIVS L. VII. c. 56. *Seruitium inuenere Lacedaemonii;* quod tamen admitti non potest, nisi hoc sensu, quod vel isti inter Graecos hoc primum introduxerint, vel quod isti Graecos quoque bello captos in seruitutem redegerint. Quanquam pro priore ratione facit, quod HERODOTVS Erato sub finem, vbi Lemnum a Pelasgis occupatam memorat, addit: *Nulla dum aut eis aut vllis Graecis per id tempus mancipia erant.* Sic Sesostres ad labores neminem Aegyptiorum admouit, sed captiuorum opera cuncta perfecit. Ideo templis abs se extructis adscripsit: *Indigenarum nemo hoc laborem impendit.* DIODOR. SICVL. L. I. c. 56. Add. BVSBEQVIVS Ep. 3. p. m. 120. & Christoph. RICHERIVS de Morib. Orientalium p. m. 101. In istos porro captos bello durius fere actum, quod hostilis adhuc irae in ipsos aliquid superesset. Et excusari quoque credebatur saeuitia, in eos exercita, qui vitae fortunisque nostris imminuerant, & paria nobis intentauerant, eousque procedente licentia, vt tales occidere per iracundiam, aut ob quoduis delictum, impune haberetur. Add. GROTIVS L. III. c. 7. §. 2. Quae licentia semel introducta etiam ad illos, etsi minore praetextu, extensa est, qui ex istis nati, aut per commercia traditi fuerunt. Etsi eadem in quibusdam ciuitatibus deinceps restricta, alicubi plane sublata *. Igitur seruitutis primaeua origo est ex voluntario consensu, non ex bello, etsi occasione belli seruorum numerus vehementer auctus, eorumque conditio durior fuerit reddita. Add. Boecl. ad GROTIVM L. II. c. 5. §. 27.

§. VI. VIDEAMVS, quomodo potestatem herilem, & seruorum conditionem, prout illa ex bello oritur, deducat HOBBESIVS de Ciue c. 8. Vbi

ius vitae & necis exerceri nequeat. AVCTOR ipse supra c. 2. §. 10. patri, vt capiti familiae, ius vitae & necis in liberos suos concessum esse asserit. Et L. III. c. 2. §. vlt. dixit, patresfamilias non accepisse potestatem a ciuitate, sed eam retinuisse. H.

§. V. * Vere enim AVGVSTINVS L. XIX. de Ciuitate Dei c. 16. *Quia autem domus hominum initium siue particula debet esse ciuitatis. Omne autem initium ad aliquem sui generis finem, & omnis pars ad vniuersi, cuius pars est, integritatem refertur: satis apparet, esse consequens, vt ad pacem ciuicam pax domestica referatur: id est, vt ordinata imperandi obediendique concordia referatur ad ordinatam imperandi obediendique concordiam*

Vbi id ab initio reiiciendum, quod ex solo statu naturali, quem ille bellum omnium in omnes vocat, oriri putet ius aliquem inuadendi, & viribus superatum in seruitutem redigendi. Sed illud recte se habet, quod vti iure belli hosti vita hosti potest eripi, ita si quis in eodem viribus aliquem superauerit, eidem possit vitam condonare, hac lege, si alter promiserit, se ipsi seruiturum, id est omnia facturum, quae imperabit. In quo pacto bonum quod victus accipit, est vitae condonatio, quae iure belli poterat tolli; bonum autem quod idem promittit, est ministerium & obedientia, & quidem quantum fieri potest, absoluta. Nam qui mandatis cuiusquam obedire ante obligatur, quam sciat, quid iste sit imperaturus, ad omnia mandata simpliciter & sine restrictione tenetur. Etsi quod heic temperamentum lex humanitatis adhibere iubeat, docet GROTIVS L. III. c. 14. Caeterum, quod recte HOBBESIVS monet, non omnis bello captus, cuius vitae parcitum est, pactus cum victore intelligitur. Nam quorundam mors duntaxat differtur, arbitrio victorum, quandocunque placuerit, exigenda, vti Romae fiebat illis, qui triumpho aut spectaculis seruabantur. Et non cuiuis ita creditur, vt relinquatur ei tantum libertatis naturalis, quo vel aufugere, vel ministerium detrectare, vel machinari domino malum aliquod, aut damnum, si cupiat, possit. Nam talis seruit quidem, seu operas praestat, sed citra fidem mutuo interuenientem, vinculis tantum naturalibus coërcitus, ergastulis, compedibus, aut acri custodia, eodem modo, quo bruta nobis seruiunt. Igitur obligatio serui, bello parti, aduersus dominum non nascitur ex simplici vitae condonatione, aut necis dilatione, sed ex eo, quod ipsum non incarceratum aut vinctum teneat. Quippe cum isthaec obligatio, mutua praestatione constans, ex pacto oriatur; in omni autem pacto mutua versari fides debeat. Cum beneficio ergo condonatae vitae coniuncta est fiducia, qua dominus eum in libertate corporali relinquit, ita vt nisi interuenisset obligatio & vincula pactitia seu moralia, non modo aufugere, sed & dominum conseruatorem vitae, vita spoliare posset, durante vtique adhuc inter ipsos statu belli. Ex quo consequitur, seruos, qui carceribus, ergastulis aut vinculis coërceantur, ab illis, qui pacto cum domino iunguntur, diuersos esse; qui seruiunt illi non pacto, sed ne vapulent. Ideoque si aufugerint, aut dominum occiderint, nihil facere contra leges naturales [*]. Nam vinculis ligare corporalibus signum est, illum qui ligat supponere, ligatum nulla obligatione seu vinculo morali satis teneri. Illud tamen falsum est, non minus iuris habere dominum in seruum non vinctum, quam in vinctum: summum enim habere in vtrumque. Nam licentia bellica, quam sibi in vinctum reseruauit dominus, diuersum quid est ab imperio. Per illam enim vita tolli potest, quandocunque victori placuerit, obtinente statu bellici [*], cui vinctus

dum tamen. Ita se, vt ex lege [illegible] *permansuros* [illegible], *quibus* [illegible] *se* [illegible]. H.

§. VI. [illegible] H.

a) Captiuus enim, [illegible]

ctus nondum videtur exemtus. Sed quantumvis summum imperium directe ius non dat in vitam, nisi ex delicto.

§. VII. CAETERUM etsi imperium, quod proprie est ius regendi alterius personam, ubi subiecti consensu utrinque est constitutum, citra eiusdem consensum regulariter in alium transferri nequeat, cum peculiares esse soleant rationes, quare quis sese huic & non alteri subiecerit; in illis tamen imperiis, quae a vi coeperunt, receptum, ut eadem solius imperantis arbitrio alienari possint. Quamdiu tamen subiectis aliquid libertatis superest, proprie non ipsi homines, sed ius eosdem regendi alienari dicitur a), in quantum illud est cum aliquo emolumento coniunctum. Licet enim quilibet imperans de subdito suo dicere queat, *hic meus est*, ea tamen proprietas diversa plane est ab ea, qua quis rem aliquam suam dicit. Priori enim locutione hoc tantum significatur; mihi & non alteri competit ius hunc hominem regendi, sic tamen, ut & mihi adversus eundem aliqua sit obligatio, nec in infinitum illud ius exerceri queat. Ast proprietas, quae rei tribuitur, involvit ius ista re utendi, abutendique, eamque consumendi ex meo commodo aut lubitu, sic ut qualitercunque eandem tractavero, iniuriae non sim reus; sed ad excusationem sufficiat dixisse; haec res mea est. Quanquam autem lex humanitatis non ferat, ut etiam adversus qualitercunque de nobis meritum omnia primaevae aequalitatis vestigia extinguantur, postquam in pacem nobiscum rediit; utque ad bruti instar aut rei inanimae posset tractari, adversus quam nulla nobis est obligatio; inhumanitas tamen multarum gentium eo processit, ut inter res numerarentur servi, atque non tam per imperium, quam velut ex vi dominii tractarentur b). Sic ut eodem fere modo, quo quis de iumento suo dicit, hoc meum est, etiam de servo diceretur, hic meus est. Inde & apud QUINTILIANUM Declam. 4. qui captus servitium subierat, dicit: *me ipse perdidi*. Et in iure Romano fugitivi *furtum sui facere* dicuntur. *L. 60. D. de Furtis.* *L. 1. C. de Serv. fugit.* Et quae servo a domino praestabantur, non tam in istius, quam huius commodum praestarentur, ne servo pereunte dominus damnum pateretur; utque adeo ipsum pretium duntaxat sui miserabilem faceret. Add. tamen DIO CHRYSOSTOMUS Orat. XV de Servitute p. 241 seqq. edit. Morelli. Non tamen inde recte infertur, quidquid servi erat ante servitutem, id postea esse domini. Nam hoc tantum sensu id admittitur, quicquid servi poterat esse ante captivitatem ex suis operis, id deinceps domini est. Ubi enim ultro quis in servitium sese tradit, potest quidem se & res suas domino simul tradere. Id tamen non semper necessarium est. Quin probabile videtur, eos, qui ipsi sese vendiderunt, tam pretium sui, quam res suas retinuisse, saltem per modum peculii, aut tradidisse illis, quos antea tuno-

ad servitutem cogatur, &c. Si domini ius & vo- [illegible] adeo deinde exasperet, ut domini per- [illegible], ipsi vitae [illegible] for- [illegible] videtur.

§. VII. a) V. H. GROTIUS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 12. n. 2. H.

b) FLORUS L. III. c. 20. §. 1. de Servis [illegible]

tenebantur alere, puta liberis, aut parentibus senio confectis. Quanquam Ebraei statuebant, non posse aliquem recte se ipsum vendere, nisi nihil prorsus superesset, vnde se aleret. Vid. SELDENVS L. VI. c. 7. Quod autem in iure Romano in verum seruitium redigebatur, qui ad pretium participandum sese venundari passus fuerat, id ita se habebat. Fingebat Caius, Seium sibi seruum esse, qui tamen liber erat. Seius itidem seruum se simulabat, inita fiducia partem sibi pretii pactus. Vbi deinde Seius venditus fuerat, subornabatur tertius, qui liberali causa venditum assereret. Hoc modo perdebat emtor & seruum, & pretium, postquam Caius astute se subduxisset. Exemplum est apud PLAVTVM Persa Act. IV. Sc. 4. & 9. Quod si quis iure belli in seruitutem fuerit raptus, bona quidem capti, quae simul cum ipso adprehendit victor, ipsius erunt. Sed quae iste non simul cepit, perinde erunt, atque si captus naturaliter fuisset mortuus, saltem quousque libertatem recuperauerit. Illud autem liquidum est, quod quidquid in seruitute adquisierit seruus, domino adquiratur. Ad quem enim ipsa persona plene pertinet, ad eundem quoque pertinebunt omnia, quae per istam personam proueniunt. Adeoque nihil erit, quod seruus vt *suum* possit retinere contra *dominum*. Etsi quod dominus ipsi peculiariter assignauerit ad vsum, vel administrationem, retinere, & defendere possit contra conseruum: vt sunt cibaria, vestimenta, cella, peculium. Add. PLINIVS L. IIX. Epist. 14.

§. VIII. QVOD autem *Idem* negat seruo posse fieri iniuriam, id cum grano salis est capiendum[1]. Nam ratio ab ipso subiuncta, quod voluntatem suam seruus voluntati domini subiecerit, adeoque quicquid hic fecerit illo volente fiat; volenti autem iniuria non fiat, hoc tantum efficit, non posse queri seruum, qualiscunque opera, modo intra ipsius vires ea sit, a domino sibi iniungatur, licet forte eadem ipsi ad palatum non sit. Quemadmodum ciuis non potest queri, si rex absolutus ex suo iudicio Rempublicam gerat, vtut ciui ista administratio displiceat. Non hactenus duntaxat illam voluntatis subiectionem valere alibi ostendemus. De caetero quis neget, seruo iniuriam fieri, si ab ipso exigatur opera vires excedens, si citra causam, aut quia impossibilia non praestitit, verberibus in eum saeuiatur, si victus denegetur. THEANO Ep. 3. [in Opusc. Mythol. Phys. & Ethyc. Amstelod. 1688. p. 746. 747.] ad *[illegible]* Χρύσαν, *[illegible]* vsum seruorum requirit, *[illegible]*. *Ne propter laborem desi[illegible] ne propter indigentiam viribus frangantur.* Quo loco notanda Iudaeorum dira inhumanitas, qua credebant, se vestitum victumque minime cogi praestare seruo e gentilibus; tametsi operas omnigena saeuitia exigere nefas non haberetur, teste SELDENO L. VI. c. 8. Forte quia ipsi paria in Aegypto tolerauerant. Exod. V, 13. 14.

N 2 Nam

quem Romanorum: *Ipsi per fortunam in omnia aduersa, [illegible] fuit.* H.

g) *Ancilla fugerat, quemadmodum [illegible] fuere coalligitur, vt partem quoque contrectando, furtum fieri.*

§. VIII. 1) *Conf. infra* L. VII. c. 8. §. 2. & *seqq.* *Idem de seruis tum alios pronunciat* ARISTOTELES, *probaturus [illegible]*, ὅτι οὐκ [illegible] *[illegible]*. H.

Nam illud Leuit. XXV, 43. ad seruos ex Ebraeis tantum pertinere tradebant. Benigniores heic leges Romanae. Vid. *L. 1. §. 2. L. 2. D. de His, qui sui, vel al. iur. sunt L. 1. §. 3. C. de Latin. lib. toll.* [a] Quo spectat, quod Cato apud PLVTARCHVM in eius Vita [pag. 339. A. 345. A Edit. Wech. T. I.] dicere solebat: *Αἴσχιστον διὰ γαστέρα πρὸς οἰκέτας ζυγομαχεῖν, turpissimum esse cum seruis ventris causa rixari.* Etsi alias idem satis duriter seruos, vbi consenuissent, venundandos putabat, nec alendos inutiles. Id quod recte PLVTARCHVS dicto loco reprehendit, quod *beneficentia nonnunquam porrigenda & ad bruta animalia.* PLAVTVS Menaech. [Act. 1. scen. 1. vers. 11. & seqq.] *Quem seruum tu asseruare recte, ne aufugiat, voles, esca atque potione vinciri decet. Apud mensam plenam homini rostrum deliges.* Contra perstringitur IVVENALI Sat. 14. (v. 126.) herus, qui *Seruorum ventres modio castigat iniquo.* Commendandum quoque decretum Claudii apud SVETONIVM cap. 25. *Cum quidam aegra & affecta mancipia in insulam Aesculapii taedio medendi exponerent, omnes qui exponerentur liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si conualuissent. quod si quis necare quem mallet, quam exponere, caedis crimine teneri.* Idem narrat DIO CASSIVS [b] L. LX. Recte quoque ARISTOTELES Nicom. VIII. c. 13. *Erga seruum, qua homo est, amicitia est.* Δοκεῖ γὰρ εἶναί τι δίκαιον παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντα τὸν δυνάμενον κοινωνῆσαι νόμου καὶ συνθήκης· καὶ φιλίας δή, καθ' ὅσον ἄνθρωπος. *Quippe cum vnicuique homini ius quoddam esse videatur erga vnumquemque, qui cum ipso legis ac foederis esse particeps possit, & amicitia igitur erit, quatenus homo est.* Add. IDEM Oeconom. L. I. c. 5. SENECA de Ira L. III. c. 4. & de Clementia L. I. c. 18. & Epistola 47. ARRIANI Epictetus L. I. c. 13. STOBAEVS Serm. LXII. [c] Caeterum vti alia iura patrumfamilias per leges ciuiles temperata aut restricta sunt; ita & huic potestati herili contigit, quae alibi magis, alibi minus circumscripta deprehenditur [d]. Verum vbi illa absoluta & illimitata remansit, a lege ciuili non constituta, sed praeterita debet intelligi, & relicta, prout a patribusfamilias extra ciuitates potuit exerceri. Quanquam in quibusdam ciuitatibus

a) Addi potest Trimalchionis dictum apud PETRONIVM c. 71. Ed. Burm. *Amici, inquit, & serui homines sunt, & aeque vnum lactem biberunt, etiamsi illos malus fatus oppresserit*, ad quem locum videantur interpretes. Caeterum recte AVCTOR de Offic. Hom. & ciu. L. II. c. 4. § 5. monet, Vbi seruum alienare placeat, curandum esse, ne ei dura opera, aut praeter meritum adducatur, qui inhumaniter eum sit habiturus. Addiscimus, legem apud Graecos fuisse, qua serui, qui nimis duriter a dominis haberentur, petere poterant, vt hero mitiori venderentur. Vid. PLVTARCHVS de Superstit. pag. 66. T. II. Ed. Wech. & POLLVX L. VII. § 13. Ed. Amst. *Idem fere Antoninus Pius cauit in L. 2. D. de his qui sui vel al. iuris sunt.*

b) Hinc MODESTINVS L. II. D. Qui sine manumiss. ad libertat. perven. *Seruo, quem pro derelicto dominus ob grauem infirmitatem habuit, ex edicto Diui Claudii competit libertas.* Conf. *L. 1. C. Theodos. de Expositis. Nouell. Justiniani 153.* H.

c) Hecuba apud EVRIPIDEM in eius cognominis tragoedia

Νόμος δ' ἐν ὑμῖν τοῖς τ' ἐλευθέροις ἴσος
Καὶ τοῖσι δούλοις αἵματος κεῖται πέρι.
Lex enim inter vos & liberis aequa
Et seruis de sanguine posita est.

Sed & apud eundem in Ione

Ἓν γάρ τι τοῖς δούλοισιν αἰσχύνην φέρει
Τοὔνομα· τὰ δ' ἄλλα πάντα τῶν ἐλευθέρων
Οὐδεὶς κακίων δοῦλος, ὅστις ἐσθλὸς ᾖ.
Solum enim affert seruis dedecus
Nomen. caetera omnia ... in rebus, liberis
Melior

tibus leges dominorum facultatem in servos foveant, ac duriora in ipsos statuant, quam ius naturae etiam absoluto imperio tribuit. Quo spectat mos Romanorum [c], ex quo *familiam omnem, quae sub eodem tecto mansitaverat, ad supplicium agi oportebat*, interfecto domino. Quem C. Cassius quidem argumentis quibusdam ab vtili petitis defendere satagit, apud TACITVM Ann. XIV. [c. 45.] Eum post aliquantulum mitigauit Hadrianus apud Spartianum, [in Hadriano c. 18.] vt non de omnibus seruis quaestio haberetur, si dominus in domo interemtus esset, sed *de his, qui per vicinitatem poterant sentire*. Add. *tit. D. de SCto Silaniano*. Conf. tamen 1 Samuel. XXVI, 16. Scythas quoque seruis suis oculos eruisse, memorat HERODOTVS Melpomene in principio.

§. IX. CIRCA prolem ex seruis natam disquiritur, tum an illa necessario matrem sequatur, tum an aequum sit & ipsam seruitio premi. De priore Romanae leges sciscunt, vt & in brutis, & in seruilis conditionis hominibus partus ventrem sequatur *L. 24. D. de Statu hominum*. [e] Id quod GROTIVS L. II. c. 5 §. 29. iuri naturali non satis congruere iudicat, vbi pater aliquis sufficienti ratione queat cognosci. Nam cum in brutis quibusdam animantibus patres non minus quam matres foetuum curam gerant, hoc ipso ostendi, foetum vtriusque esse communem; adeoque si lex ciuilis hac in parte tacuisset, partum non minus patrem quam matrem secuturum. Vid. Edictum Regis THEODORICI c. 67. Enimuero nobis secus videtur. Nam supra ostensum fuit [f], originarie prolem ad matrem pertinere, sed patrem sibi ex pacto matrimoniali ius in prolem quaerere. Verum cum serui, & quaecunque ex illis prouenjunt, ad dominos ipsorum spectent, proles seruilis in eorundem erit potestate; postquam seruitus eo vsque extensa fuit, vt non operae tantum, sed & ipsum corpus serui ad dominum pertinere intelligeretur. Add. GROTIVS ad Exod. XXI, 4. vbi ostendit, etiam seruiles nuptias ex arbitrio domini solutas. Quo facit etiam illud XENOPHONTIS Oeconom. [c. 9. §. 5. Edit. Oxon.] vbi inter praecepta oeconomica refertur,

Nullus servus est deterior, qui bonus fuerit.
Philemon apud STOBAEVM &c.

[illegible]

Here, quisquis est homo natus, quamvis servus sit, in servitutem, tamen esse homo non desinit.

SENECA III de Benef. 20. *Errat* [illegible] *partem, quae non serviat, meliorem exceptam esse*, [illegible] *corpora esse servum*, ipse ARISTOTELES asserit. I Pol. 8. circa finem. H.

c) Apud multos populos optimis legibus vetitum esse dominum in servum saevire, auctor est DIO PRVSAEVS Orat. 15. Adde de Persis AMMIAN. MARCELLIN. L. XXIII c. 6 p. [illegible] Leg. Athenienses e contrario vindicabantur [illegible] servos, [illegible] legis poenas Demosthenes memorat XENOPHON Lib. de Rep. Atheniensium & ATHENAEVS L. VI. [illegible] A Parthis *servos pari ac liberos suos cura haberi*, auctor est IVSTINVS L. XLI. c. 2. Apud Samaritas [illegible] dominum in servum licere, modo ne eum occidat. [illegible] Descript. regni [illegible] Part. 30 c. 1. §. 1. Tyrannum servos & [illegible] praebere, inter praecepta tyrannica ponit ARISTOTELES V Pol. 11. Vid. Elem. Pr. civil. Part. II Sect. 24. §. 16. H.

d) Add. Dissert. de Heroide [illegible] Sect. 2. H.

§. IX. e) *Partum Ancillae Matrem sequi* [illegible], *non statum Patris, in hac specie considerari, explorati iuris est*, L. 7. D. de Rei vindicatione. L. 42. D. de Liber. causa & quaestiones ad Instit. L. IV c. 7. §. 4.

f) L. IV. c. 7. §. 4. H.

tur, ne servi iniussu domini liberos procreent; addita ratione: *Nam boni ex eo plerumque fideliores atque amantiores fiunt, improbi vero cum uxore conuenti proniores ad dolum evadunt.* Quare autem potior heic sit dominus ancillae, quam dominus servi genitoris, non haec sola ratio est, quod connubia servorum non satis certa custodia essent circumscripta. Vid. PLAUTUS Casina. Sed etiam, quia corpus ancillae ad dominum pertinet, quod per impraegnationem ad operas obeundas redditur aliquamdiu inhabile; servi non item. Cui & illa ratio favet, quod implantata solo cedant [r]. Quod si autem ipse dominus ex ancilla prolem ferat, illa talis erit, qualem ipse dominus, aut leges civitatis volent. Sicut & ex his potissimum erit statuendum, quid de tali prole sit futurum, quam serva mater concepit, libera in lucem edidit, aut vice versa. Et humanitas semper libertati prolis favet [s]. PLATO de LL. L. XI [p. 930 A.] super prole servili ita disponit: *Servus si servam, aut liberam, aut libera servum conuenerit peperitque, servus domino natus detur; sin ex servo libera pepererit, servi dominus nati similiter dominus esto. Quod si quispiam ex serva sua natum susceperit, aut quaepiam ex servo peperit proprio, idque pateat, natum quidem ex serva & libero mulieres in aliam regionem cum patre simul emittant. Natum vero ex libera & servo legum custodes una cum matre extra fines expellant.* Caeterum ipsi proli, quae ex servili ventre nascitur, iniuriam non facit dominus, si & ipsam servili esse conditione velit [t]. Nam cum ipsius parens nihil haberet proprii, nulla ratio eandem alendi supererat, nisi ex bonis herilibus. Cum autem dominus eiusmodi proli alimenta, & quae alia ad vitam sunt necessaria, cogatur praebere diu ante, quam ipsius opera utilis esse queat, & sequentes operae sui temporis alimenta, saltem initio, non multum excedant; effugere eidem servitutem invito domino non licebit. Idque non solum, quatenus adhuc in aere velut domini esse intelligitur; sed & quia ea conditione alendam dominus susceperat, ut perpetuo serviret; in quam conditionem ipsa tacite praesumitur consensisse: cum praesertim illa plane nascitura non fuerat, si licentia sua dominus uti voluisset, occisis iure belli parentibus. Libertas autem naturaliter omnibus

r) Vid. supra L. IV c. 7 § 5.

s) Aequissima hic est Iuris Romani dispositio. *Sufficit autem liberam fuisse Matrem eo tempore, quo nascitur, licet ancilla conceperit. Et e contrario, si libera conceperit, deinde ancilla facta pariat, placuit, eum, qui nascitur, liberum nasci: quia non debet calamitas Matris ei nocere, qui in ventre est. Ex his illud quaesitum est, si ancilla praegnans manumissa sit, deinde ancilla postea facta pepererit, liberum an servum pariat? Et Martianus probat, liberum nasci: sufficit enim ei, qui in ventre est, liberam Matrem vel medio tempore habuisse, ut liber nascatur.* Quod & verum est. pr. Inst. de Ingen.

t) BUDDEO in Philos. Pract. P. II. c. 4. Sect. 10. § 5. & c. 5 Sect. 6 § 12. hanc servitutem iniusta videtur. Putat enim, liberos, qui ex mancipiis ancillis nascuntur, officio suo omni erga Dominum defungi, si grati fuerint. Sed fortiores videntur rationes GROTII & PUFENDORFII, quarum eas quibus ipse utitur, [illegible] si tempus [illegible] adhibeatur, quod AUCTOR addit de Offic. Hom. & Civ. L. II c. 4 § 6. Manifestum tamen est, cum [illegible], nulla sua culpa, in [illegible] perveniant, nullum esse [illegible], quare ipsi durius debeant tractari, quam conditio perpetuorum mercenariorum admittit.

u) Idem statuit CAROLUS CALVUS Capitul. tit. 36 [illegible] in Edicto Pistensi cap. 34. [illegible] & LOTHARIUS Imperator LL. LONGOBARD. L. II tit. 14 [illegible] Apud [illegible] propter [illegible] [illegible], [illegible] liberi nati [illegible] nascebantur.

bus hominibus competere intelligitur, quatenus nullum factum nostrum aut alienum antecessit, quod inaequales nos alteri reddere idoneum sit. Atque haec quidem de prole eorum, qui occasione belli in seruitutem redacti sunt, satis manifesta videntur. Circa eos, qui vltro sese alteri in seruitutem addicunt, vbi lex aut pactum expressum non extat, aequitas & fauor libertatis suadere videtur, vt prolis deinceps nasciturae alimenta sub alimentis parentum, quae a domino debentur, contineri intelligantur, eoque nomine proles seruituti non sit obnoxia [*]. Conf. BOECLERVS ad Grot. dictum locum.

§. X. VIDENDVM porro est, quidnam incommodi in sese contineat seruitus, qua apud plerosque nihil miserius habetur, & quae etiam morte sit effugienda. SADI Rosarium Persicum c. I. *Proprio pane vesci & sedere melius est, quam aureo cingulo accinctum seruitio adstare.* Habet igitur seruitus personalis hoc, vt quis perpetuas operas debeat pro alimentis & aliis, quae vitae necessitas exigit. Id quod si accipiatur, in terminis naturalibus, citra quorundam dominorum inhumanam saeuitiam aut legum ciuilium rigorem, nihil habet in se nimiae acerbitatis [1]. Nam perpetua illa obligatio compensatur perpetua alimentorum certitudine [2], quam saepe non habent, qui diurnas operas locant, defectu conductorum, aut ipsorum socordia non nisi fustibus expellenda. Vid. ARRIANVS in Epicteto L. III. c. 26. p. m. 257. LVCANVS L. III. *Non fas, sed domino grauis est, quae seruit egestas.* Add. GROTIVS L. II. c. 5. §. 27. Nec absurde quidam iudicant, sublatam apud plerosque Christianorum seruitutem inter causas esse, quare tanta colluuies furum vagabundorum, & validorum mendicorum passim occurrat [3]. Cui tamen malo quaedam ciuitates obuiam iuere, extructis publice ergastulis, in quibus ignauis nebulonibus laborandi necessitas afferretur. Add. BODINVS de Rep. L. I. c. 4. & BVSBEQVIVS Epist. 3. p. m. 118. HOBBES de Ciue c. 9. §. 9. circa discrimina seruitutis & libertatis ita philosophatur: Libertas, inquit, nihil est

noxii. LOVBERVS Descript. regni Siamens. Part. III. c. 1. §. 3. H.

§. X. 1) Nec Religioni Christianae aduersatur, quicquid Bartolus, Salicetus & alii dicant. Etenim Paulus Apostolus nusquam suadet dominis, vt dominium in seruos abiiciant, in quo dominio potestas immensa comprehendebatur, vt ex iure Romano discimus. Neque Philemoni controuersiam mouit, quo minus ius habeat Onesimum puniendi, sed ex rationibus spe ..ibus vult ei poenam condonari, vt recte obseruauit H. GROTIVS Appendic. epistol. 546. IGNATIVS, Ioanni Apostolo suppar, epistola secunda, quae est ad Polycarpum, Ecclesiae Smyrnensis Episcopum, ex Editione Thilingii. [illegible] *Seruos & ancillas ne superbe contemnas: sed nec ipsi inflentur. Verum ad gloriam Dei plus seruiant, vt potiorem libertatem a Deo consequantur. Non cupiant a Communi donari libertate, ne serui inueniantur cupiditatis.* Conf. ad Colossens. III, 22. sequ. ad Ephes. VI, 5. sequ. 1 ad Timoth. VI, 1. sequ. 1 Petr. II, 18. H.

2) Et qui ita seruiunt, vindices habent dominos, alioqui potentiorum iniuriis obnoxii futuri. H.

3) Homines tamen proprii vtique hodie serui sunt, neque meliori conditione vtuntur, quam serui Romani. Vid. POTGIESSER de Statu & Condit. seru. & THOMASII & HERTII Dissertationes de Hominibus propriis.

est aliud, quam absentia impedimentorum motus. Quae impedimenta sunt vel naturalia & externa, vel moralia sive arbitraria. Secundum illa est cuique libertas major aut minor, prout plus vel minus spatii est, in quo versatur; ut majorem habeat libertatem, qui in amplo carcere, quam qui in angusto custoditur. Sic potest esse homo liber versus unam partem, nec tamen versus alteram; ut qui iter faciens sepibus & maceriis hinc & inde coercetur, ne vineas & segetes vicinas conterat. Istaec libertatis species corporalis & physica dici potest, quo sensu omnes ferae & subditi liberi sunt, qui non sunt vincti, vel incarcerati. Impedimenta porro moralia absolute motum non impediunt, sed per accidens, nempe per electionem nostram, quatenus melius judicamus motu abstinere, quam eundem exercere. Sic qui in navi est, non impeditur, quin sese in mare praecipitare possit, modo velle possit. Sed si sapit, melius judicabit in navi manere, quam in undis suffocari. Sic quantaecunque poenae sint propositae, poterit tamen contra fieri ab eo, qui illud periculum subire non formidat. Atque haec est voluntatis libertas intrinseca, ab eadem separari nescia, qua aeque servi, atque quivis alii subditi gaudent. Ergo aliud illud discrimen est quaerendum. Ac primo quidem, licet vix ullus dominus sit tam durus, qui servum prohibeat, quo minus faciat, quae ad vitam & sanitatem tuendam sunt necessaria, circa quae praecipuae curae humanae occupantur: fere tamen liberis haec conceditur mollius & copiosius sibi consulere, quam servis, quorum valetudinem asperior victus, & intempestivi labores quandoque non parum affligunt. Quo spectat & illud CICERONIS de Oratore [L. II. c. 6.] *Mihi liber esse non videtur, qui non aliquando nihil agit.* Deinde liberi homines prae servis hoc habent eximium, quod illi ministeria civitatis, aut familiae obeant honoratiora, & plus possideant rerum superfluarum. Quorum utrumque indoli hominum erectioris ingenii apprime convenit. Nam laboris molestiam eiusdem nobilitas solatur, & rebus affluere dulce habetur, vel quia in futurum nobis prospectum videmus, vel ad mollius instruendam vitam, vel ut materiam habeamus de multis bene merendi. Quod autem maximum est, liberi soli civitati, legibusque generalibus parere debent, nec poenam, nisi quae in illis definitur, metuunt: ac de caetero voluntati suae obtemperare in dulcissimis habent. Servi autem & civitati serviunt, eiusque jussis peculiaribus, poenaeque, & coercitioni privatae sunt obnoxii, eiusdemque morositatem ferre coguntur, quae eo molestior est, quo frequentius & propius servi cum domino versantur. Id quod eo durius est, quia raro leges publicae servis contra dominos subsidium ferunt, nisi ubi ad immanem saevitiam horum asperitas prorupperit. Quae tenerrimas quasque animas maxime afficiunt. Quanquam plurimum refert, cui quis serviat. Apud TERENTIUM Eunucho Act. 3. sc. 2. v. 19.) ex servo conjectura fit, dominum esse pauperem & miserum:

a) Apud AESCHYLUM Agamemnone v. [illegible]

JULIUS CAESAR L. III. de Bell. Gall. c. 10. *omnes homines natura libertati studere & conditionem servitutis odisse.* Id.

rum* contra *maxima quaeque domus seruis est plena superbis.* IVVENALIS Sat. V. [vers. 66.] Addi quoque potest, seruitutis molestiam non parum exasperari, per superbiam humani ingenii, quo nemo non dignum se imperio putat, eoque cum seruus aeque aut magis aptum se ad imperandum, quam herum, putet, a fortuna iniuriam sibi fieri iudicat, & conditionem suam quauis ratione mutare cupit *. Apud XENOPHONTEM Cyropaed. L. IIX. [c. 1 § 1.] Chrysantas tale discrimen libertatis & seruitutis tradere videtur: *Quemadmodum ipsi dignum esse existimamus nostris subditis imperare, ita etiam nos pareamus, quibus decet. Tantum autem inter nos decet, seruosque interesse, quantum serui ipsi inuiti hoc ministrant. Nos autem vires optima quaeque facere conamur.* Huc pertinet quoque DIONIS CHRYSOSTOMI Orat. XIV. de Seruitute.

§. XI. LIBERATVR seruus variis modis. I. Si dominus eum libertate donauerit. Nam quod ius in se seruus in dominum transtulit, idem potest dominus seruo reddere. Etsi in multis ciuitatibus receptum c), vt manumissus manumittenti reuerentiam praestet. Vid. Lex WISIGOTHORVM L. V. Tit. 6. c. 17. & 21. Quod si tamen dominus superiorem habuerit, seruo non aliter libertatem dare potest, quam saluo semper istius superioris iure, legibusque ciuilibus super manumissione constitutis. II. Si dominus a se seruum abigat; id quod in ciuitate exilium habetur. Neque differt a manumissione quoad effectum, sed tantum quoad modum. Vtrinque enim potestati herili renunciatur, sed libertas heic in poenam, illic in gratiam conceditur. Esse autem poenam, commodum & locupletem dominum amittere, etiam ministri liberi intelligunt. III. Seruus si captus sit, seruitutem veterem noua abolet; idque siue ipse solus, siue dominus cum ipso fuerit captus. Sed si solus dominus fuerit captus, seruus in eum recidit statum, quo futurus erat, si dominus naturali morte obiisset, saltem quousque dominus priori libertati postliminio fuerit restitutus. IV. Liberatur seruus ignoratione successoris, puta, si dominus moriatur, nec ius suum in alium transtulerit, quia nulla ipsi aduersus quemuis ad seruiendum obligatio superest. Nemo enim obligari intelligitur, nisi scire possit, cui praestandum sit, quod debetur. An vero in ciuitate quoque pro libero ac ciue talis se possit gerere, ex legibus ciuilibus erit iudicandum. Sicut aliqui referunt, apud Turcas manumissionem seruorum prodesse duntaxat contra veterem dominum, non autem contra alios, a quibus iste manumissus denuo in seruitium abstrahi queat. Porro contingit illud, vt seruus ignoratione successoris liberetur, si nullus domino haeres extiterit, naturaliter aut ciuiliter mortuo. Non enim, quemadmodum bona relicta pro derelictis habita cedunt occupanti, ita eiusmodi quoque seruus quasi pro derelicto habitus, ab quouis in seruitutem potest abstrahi.

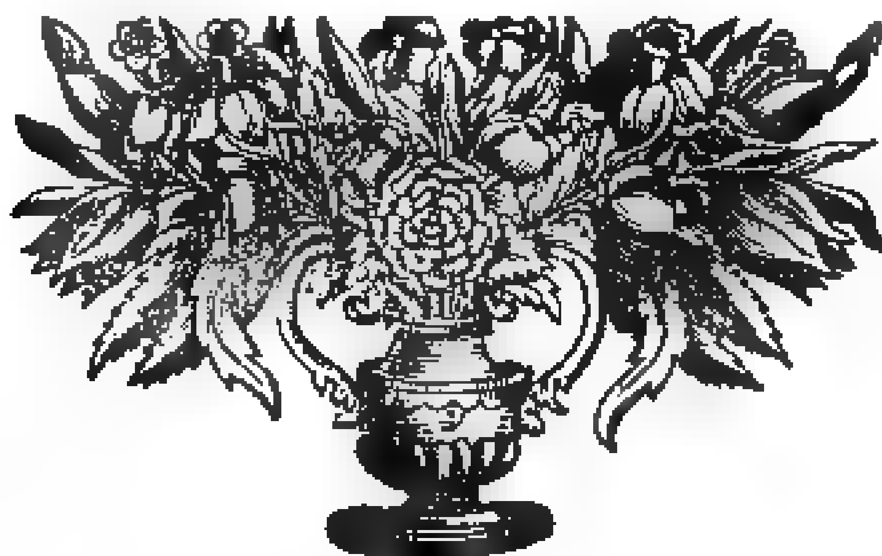
§. XI. c) Singulare erat apud Parthos, nulli manumittendi seruos potestatem fuisse permissam. IVSTINVS L. XLI. c. 3. H.

ſtrahi [2]. Nam caeterae res nullo muniuntur iure, quo minus quiuis eas ſibi poſſit vindicare, niſi iam alteri in eaſdem ius fuerit quaeſitum. In hominem autem nullum ſibi ius aſſerere quis poteſt, niſi quantum ex ipſius conſenſu, aut antegreſſo facto, quod ipſum ſpectat, oriatur. Extincto itaque illo iure, quod victor ex bello peculiariter in ſeruum quaeſierat, redit naturalis libertas, etiamſi fors ingenio ipſius ſeruitium magis congruat. Inclinatio enim & aptitudo ingenii in ſe nemini ius dat, inuitum in ſeruitutem rapiendi; nec quod alteri fors vtile eſt, id ſtatim mihi licet per vim ipſi imponere. V. Vbi ſeruus non ex praecedente delicto, neque per modum poenae [3] in vincula conicitur, aut quouis modo libertate corporali priuatur, obligatione illa ex pacto nata liberatur, qua ipſum dominus adſtringere amplius nolle cenſetur, dum phyſica eidem vincula inicit. Neque enim exſiſtit pactum, niſi vbi paciſcenti creditur; neque violari poteſt fides, quae non eſt habita [4]. Inde eiuſmodi ſeruo aufugere nefas non erit.

2) Secus apud Romanos. Hi enim derelictionem inter modos, quibus quis liber fieret, non habebant. V. *L. vlt. D. pro Derelicto. L. vlt. D. de Stipulat. ſeruor.* H.

3) Quae reſtrictio probe notanda eſt. Inſeruit enim emendandae ſententiae Hobbeſii, ſi modo hic in ea opinione fuit, quam ipſi tribuit Richardus CVMBERLAND de Legib. Naturae c. 9. §. 14. Vid. Lib. III. c. 6. §. 9. & c. 7. §. 5. Totum autem §. huncce AVCTOR ex Hobbeſio deſcripſit.

4) V. ſupra §. 6. Velim tamen hoc cum grano ſalis accipi: nam in pactis rectoris, ob malam tractationem fidei vinculum non ſtatim ſoluitur. V. infra L. VII. c. 2. §. 10. H.

SAMVE-

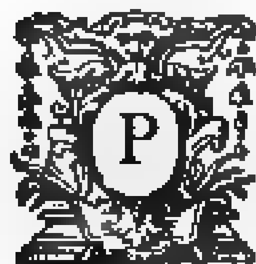
SAMVELIS PVFENDORFII
DE
IVRE NATVRAE
ET
GENTIVM
LIBER SEPTIMVS.

CAPVT I.

DE CAVSA IMPVLSIVA CONSTITVENDAE CIVITATIS.

I. *Ingressus.*
II. *Homo natura magis amat se, quam societatem.*
III. *Ex adpetitu tamen societatis non statim sequitur adpetitus ciuitatis.*
IV. *In homine multa sunt vitia, ciuilem societatem perturbantia.*
V. *An ciuitas per consecutionem naturalem producta?*
VI. *An indigentia fuerit causa constitutae ciuitatis?*
VII. *Genuina ciuitatis constituendae causa.*
VIII. *Sola legis naturae reuerentia pacem generis humani non continet.*
IX. *Neque soli arbitri; neque pacta.*
X. *Discrepantia iudiciorum pacem generis humani turbat.*
XI. *Coërcendis hominibus acriori freno quam sola lege naturali opus est.*

POST societates, quas vocant primas agendum iam de ciuitate [1], quae perfectissima habetur societas [2], & qua incolumitas humani generis post ipsius multiplicationem maxime continetur. Hanc quare instituerint homines, antea per familias segreges dispersi, manifeste adparebit, si & indolem societatis ciuilis, humanique inclinationes ingenii paulo curatius peruestigauerimus. Ad quod

§. I. 1) Quae pars disciplinae huius nobilissima, quippe τὸ δίκαιον πολιτικόν, vt ARISTOTELES V. Eth. 10. vocat, complexa, ius publicum vniuersale consueuit nuncupari. Nam frustra vtique sunt, qui id negant. H.

2) Siue vt CICERO I. Officior. loquitur, *societatum omnium princeps est societas ciuilis.* Conf. ARISTOTELES I. Pol. 1. Quod verum est, cum intuitu status naturalis, cuius mala ciuitas tollit aut corrigit; tum quia omnes aliae societates (si magnam illam mundi ciuitatem siue societatem humani generis excipias) societati ciuili subiectae conspiciuntur, & quia nulla est actio hominis externa, quae non ad hanc societatem vel per se spectet, vel ex circumstantiis spectare possit. Vt ait GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 5. §. 23. H.

quod illustrandum non parum proderit excussisse, quae vulgo super hac re traduntur.

§. II. PLERIQVE igitur ad naturam hominis heic confugiunt, quae ita ad societatem ciuilem rapiatur, vt citra eam nec velit, nec possit viuere. Cui fini allegantur argumenta illa, quae supra pro sociali hominis natura L. II. c. 4. adducta sunt [1]; desumta potissimum a solitariae vitae miseria, a taedio solitudinis, a sermone, qui citra societatem homini frustra datus esset, ab appetitu conuersandi cum hominibus, ab vtilitate ex coniunctione cum aliis resultante, & si quae sunt alia. Exaduersum HOBBES de Ciue c. 1. ostendere conatur, reuera hominem esse animal, quod seipsum, suamque vtilitatem quam maxime & principaliter amat, (ISAEVS Orat. 2. Οὐδεὶς ἄλλον περὶ πλείονος ἑαυτοῦ ποιεῖται. *Nemo pluris facit alium, quam seipsum.* EVRIPIDES Medea [2] (v. 85. 86.) Τί δ' ἄρτι γιγνώσκεις τόδε, Ὡς πᾶς τις αὑτὸν τοῦ πέλας μᾶλλον φιλεῖ. *Quae vero mortalium non nunc nouit hoc, Quod quisque seipsum magis quam proximum amet?* ISOCRATES de Pace (p. 285. Edit. Paris.) Ἐγὼ δ' οἶδα ἅπαντας μὲν ἐπιθυμοῦντας τῶν συμφερόντων, καὶ τοῦ πλέον ἔχειν τῶν ἄλλων. *Mea sententia omnes quidem mortales vtilitatis suae studiosi sunt, & in eo elaborant, vt plus possint aliis.*) societatem autem & alios secundario duntaxat, & quatenus in ipsum aliqua inde voluptas aut vtilitas redundare potest. Idque inde ostendit [3], quod vt quis alterius societatem affectet, non sufficiat id solum, quod homo sit; sed quod apud hunc potius quam alterum honorem aut vtilitatem obtenturum sese speret. Idemque inductione a singulis societatibus petita illustrat. Qui commerciorum caussa coeunt, lucrum suum spectant, quod adsumtis sociis melius sese obtenturos sperant, quam si seorsim sua negotia gererent. Ea spes si ipsos deceperit, vecordes habebuntur, ni damnosae societati quantocyus renunciauerint. Illi, quos officii publici rationes iungunt, forensem quandam amicitiam ineunt, plus mutui metus, quam amoris habentem, & cui potius exteriorum signorum fallax adparatus, quam sincera animorum coniunctio adest. Sic vt inter tales quandoque factio, iunctis viribus in priuatum nitens commodum, vix vnquam liquida beneuolentia exsistat. Et qui propriis confidit opibus, de adsciscendis sociis parum solicitus est. Vbi hilaritatis, aut fallendi otii caussa coitur, quisque sibi maxime perplacet, si aliis aut sibi risum possit mouere. Ast ille prouenire non solet, nisi ostensa aliorum turpitudine, aut indecentia; cum recte quis in alio ridere non possit, quod in seipso deprehendit. Iuxta illud IVVENALIS Sat. 2. (v. 23.) *Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus.* Igitur qui alios rident, non possunt non eosdem prae se despicere, & ex comparatione alienae stoliditatis gloriolum sibi quaerere. Et quanquam risus interdum captetur citra

§. II. 1) [illegible]

2) IDEM Cresphonte [illegible]

alios offensam, & per iocos edentulos; potest tamen heic quoque aliquem magis voluptate sua, quam societate duci. Imo qui id ex professo agunt, vt alios exhilarent, hoc praecipue spectant, vt per festiui ostentationem ingenii gratiam aut commodum aliquod aucupentur. Quin plerisque hominum est natura insitus maximus pruritus aliorum dicta aut facta examinandi, iudicandi, condemnandi atque exagitandi, quem si vberum exserere queant, iucundissimum sibi vitae condimentum accessisse putant. Idemque aegre per disciplinam aut castigationes reprimitur, aut extinguitur. Denique si coetus philosophandi causa inter eruditos, qui prae caeteris sese profitentur sapere, tot volunt magistri haberi, quot conuenerunt; & qui sapientiam suam ab aliis repudiatam videt, non modo eis non fauet, sed & acerrime indignatur. Quo facit illud ARRIANI in Epicteto L. III. c. 9. *Quod si quis tibi dixerit, orta disputatione de praestantissimo philosopho, quendam dixisse, vnum illum esse philosophum: animula tua, quae antea digiti longitudine erat, nunc duos cubitos excedit. Si quis autem alius dicat, Nihil agis, non est operae pretium illum audire, quid enim scit? prima principia percepit. Praeterea vero nihil tenet. Statim velut attonitus adstas, pallidus, vociferaris. Ego ei demonstrabo, qui vir sim, quantus Philosophus.* * Add. CHARRON de la Sagesse L. I c. 36. n. 6. Ex quibus liquido adparet, quod congressus omnis spontaneus concilietur vel ob indigentiam, vel captandae gloriae; vnde referre student congressi vel commodum aliquod vel existimationem & gloriam apud socios, vel denique voluptatem. Idem alio argumento demonstratur, ex ipsis definitionibus *Voluntatis*, *Boni*, *Honoris* & *Vtilis*. Societates ab hominibus ineuntur voluntario. Vbi autem voluntas, ibi quoque est ipsius obiectum, nempe bonum. In quod bonum autem adpetitus singulorum fertur, nisi quod quisque sibi tale esse iudicauerit? Nam vt maxime res aliqua naturaliter bona sit, tamen nisi ea ad nos respectum habeat, fere circa illam adpetendam & aestimandam torpere solemus. Si enim vel maxime regi Persarum bene sit, ego tamen id mihi bonum non duco. Bonum autem semper comitatur aliqua iucunditas, quae vel ad animum solum, vel ad corpus quoque pertinet. Animi voluptas omnis vel gloria est, vel ad hanc vltimo refertur. Quae corpus afficiunt, commodorum nomine veniunt. Ergo omnis societas, vel commodi causa, vel gloriae, id est sui, non sociorum causa contrahitur. Enimuero gloriae studio nulla iniri neque multorum hominum, neque diu duratura societas potest, propterea quod gloriatio, sicut & honor, si omnibus adsit, nulli adest, quippe quae praecellentia, & comparatione constat. neque vt quis causam gloriandi in se habeat, adiumentum vllum accedit ex aliorum societate; nisi quod coniungi cum hominibus notoriae virtutis, paris aut aemu-

lae

[illegible]
[illegible]
SOPHOCLES Oedipode in coloneo
[illegible]
[illegible]
Cum ARISTOTELE I Rhetor. c. 11.

* [illegible] AVCTOR, [illegible]

[illegible]

lae praestantiae argumentum habetur. Alius enim tanti quisque est, quantum sine aliorum ope ipse potest. Commoda autem huius vitae manifestum est augeri posse mutua ope. Longe tamen mollius & commodius foret, si solo iussu alios in nostra ministeria liceret disponere. Prout etiam inter reliqua vitae instrumenta tanto gratius quodque habetur, quo plura adfert emolumenta, minorique impensa aut labore paratur, atque conseruatur. Vnde sine dubio homines magis ferrentur ad imperium, quam ad societatem, id est, mallent aliis imperare, ipsi immunes, quam in mutuam operam conspirare, nisi metu aliquo retraherentur, seu nisi prospicerent, omnia pro imperio agere volentibus malum aliquod imminere. Conspirat ARRIANVS Epicteto L. II. c. 22. *Nullum animal alteri ita conciliatum est, ut suae utilitati, cui quidquid obstare videtur, sive frater sit, sive pater, sive filius, sive amasius, sive amator; odit, aversatur, exsecratur. Ita enim natura comparatum est, ut nihil perinde amet, atque utilitatem suam. Haec pater, haec frater est, & cognatus, & patria, & Deus. Quapropter si quis eadem conferat utilitatem, & sanctitatem, & honestatem, & patriam, & parentes, & amicos; salva sunt haec omnia. Sin alibi utilitatem, alibi amicos, patriam, cognatos, & ipsam adeo iustitiam collocant; intereunt haec omnia, praeponderante utilitate.* Ὅπου γὰρ ἂν τὸ ἐγὼ, καὶ τὸ ἐμὸν, ἐκεῖ ἀνάγκη ῥέπειν τὸ ζῶον. *Ubi enim Ego, & Meum est, eo inclinare necessum est animal.* Idem supra dixerat: *Catellos non aliquando vidisti ablandientes inter se, & colludentes, ut dicas; nihil illis esse amantius! Sed ut videas, quis ille sit amor, carnem illis abiicito; & cognosces.* CICERO Offic. III. *Sibi ut quisque malit, quod ad usum vitae pertineat, quam alteri adquirere, concessum est, non repugnante natura.* r)

§. III. QVANQVAM autem supra dicto loco ostenderimus, ex hisce hautquidquam consequi, hominem non esse animal sociabile, aut a natura non destinari, ut in societate sui similium viuat: posito tamen adpetitu societatis in homine, non inde statim sequitur, hominem natura ferri ad societatem ciuilem. Non magis quam hoc sequitur: homo per naturam desiderat aliquam occupationem, ergo natura fertur ad studia literarum. Quippe cum ille adpetitus per societates primas, iunctaque cum aequalibus amicitia, impleri possit. Quo facit illud ARISTOTELIS Nicom. L. VIII. c. 14. Ἄνθρωπος γὰρ τῇ φύσει συνδυαστικὸν μᾶλλον ἢ πολιτικόν, ὅσῳ πρότερον καὶ ἀναγκαιότερον οἰκία πόλεως, καὶ τεκνοποιία κοινότερον τοῖς ζῴοις. *Homo coniugale magis quam ciuile animal est, quanto prior, magisque necessaria est familia, quam ciuitas, & liberorum quoque procreatio animalibus communior.* Add. Kenelmus DIGBY de Origine mundi c. 9. §. 2. seqq. Caeterum, quod diximus, ita probat HOBBES dicto loco, societates ciuiles non meros esse congressus, sed foedera, quibus ineundis fides & pacta sint necessaria. Honum

ab

r) Confer. PARRHASIANA T. II p. 160. ubi & seqq.

§. III. 1) Plane ut ARRIANVS in II. Epictet. [illegible] *[illegible] quoque natura esse, quae [illegible] natura [illegible] [illegible] tempore [illegible]*

[illegible] promotione, [illegible] ad perfectionem [illegible] pervenerunt, adiuvando [illegible] H.

2) Aduersatur huic [illegible], praeeunte Cl. BARBEYRACIO, [illegible] Aristoteles, quem Author [illegible] §. [illegible], ζῷον [illegible] animal ciuile, [illegible] συνδυαστικόν, [illegible]

ab infantibus quidem & indoctis viris, ab iis, qui damnorum ex earum defectu orturorum sunt inexperti, utilitatem ignorari. Unde fieri, ut illi, quia, quid sit societas civilis non intelligunt, eam inire non possint; hi autem, quia nesciunt, quid eadem prosit, non curent; aut saltem in ea ita vivant, ut eiusdem praestantiam non aestiment. Ergo omnes homines, cum sint nati infantes, ad societatem civilem ineptos natos esse; plurimos per omnem vitam tales manere: disciplina autem, non natura, hominem ad eam societatem aptum fieri. Neque vero ista haec destruuntur auctoritate Aristotelis, qui hominem ζῶον, aut ἄνθρωπον dicit *ζῶον πολιτικὸν natura seu aptum natum animal politicum*. Nam per illam locutionem quandoque notatur, aliquid actu inesse rei cuipiam per naturam, circa omne antegressum ipsius aut alterius factum, quo sensu verbi gratia piscis aptus natus est, ut natet, avis ut volet, quercus ut glandes ferat. Interdum autem notatur, alicui rei inesse aptitudinem [*] seu habilitatem recipiendi perfectionem quampiam per culturam & disciplinam, quae ut ipsi insit, natura intendit, aut saltem tanquam sibi congruam & non repugnans approbat. Quo sensu natura aptus est, verbi gratia, equus, ut gressus superbos glomeret, id quod asino negatum, psittacus ut garriat, ager ut frumentum, collis ut vitem ferat, ipse homo ut sermocinetur, ut varias artes & scientias addiscat. Quo sensu & eundem animal politicum esse, mox demonstrabimus, non obstante, quod omnes homines nascantur infantes, quippe cum homines adulta aetate, & rationis usu gaudentes supponere soleamus, quando loquimur, quid homini natura competat, aut non competat. Add. Rich. CUMBERLAND de Leg. nat. c. 2. § 2. Deinde circa dicta Aristotelis observandum, ipsum interdum [*] voce *ζῶον πολιτικὸν* latius uti, pro animali sociabili, non presse pro tali, quod ad societatem civilem feratur, aut ad eandem aptum sit. Sic IDEM Polit. III. c. 4. (6) *φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος ζῶον πολιτικόν· διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας οὐκ ἔλαττον ὀρέγονται τοῦ συζῆν. Homo natura est animal civile. Quare etsi nihil auxilii mutuo egeant, nihilominus convictum expetunt.* Atqui ex ὄρεξις τοῦ συζῆν seu appetitu convictus non statim sequitur, hominem ferri ad ipsam civitatem, cum iste appetitus per societates primas, & familiarem cum aliis conversationem satisfieri queat; quae etiam sine civitate intelliguntur. Sic IDEM Polit. l. I. c. 2. hominem esse animal politicum demonstrare inde vult, quod alias sermo illi frustra esset datus. Atqui sermonis usus etiam alibi quam in civitate potest esse, & homines utique inter se sermocinati sunt diu, antequam civitates instituerentur. Pari modo accipitur et Eth. Nicom. L. I. c. 5. *Perfectum bonum esse sufficiens videtur. Sufficiens autem dicimus, non ita ut ei soli, qui vitam solitariam agit, sed parentibus, sed liberis, sed uxori, omnino denique & civibus. φύσει πολιτικὸν ὁ ἄνθρωπος, quandoquidem homo civilis natura est.* Atqui etiam extra civitatem parentes, liberi, uxores, & amici existere possunt [*].

§ IV.

[*] [illegible] animali, solito ad Societatem [illegible] [illegible] [illegible] ζῶον πολιτικὸν latius uti, pro animali sociabili, non presse pro tali, quod ad societatem civilem [illegible]

[1] Quod porro ARISTOTELES l. Pol. 1. c. [illegible] [illegible] [illegible] natura [illegible] [illegible] [illegible] etiam in rebus [illegible], quae [illegible] urbe.

§. IV. Clarior res fiet, si consideretur, quaenam conditio ex constitutis ciuitatibus apud homines proueniat; quidnam requiratur, vt aliquis vere dici queat animal politicum, id est bonus ciuis, quid denique sit in natura hominis huic ipsi, vt ita dicam, ciuilitati repugnans. Ciuitatem qui subit, naturalis libertatis iacturam facit, ac imperio se subiicit, quod praeter alia ius vitae & necis in ipsum complectitur, & cuius iussu plurima facienda, abs quibus quis alias abhorrebat, & omittenda, quae vehementer adpetebat; sic vt pleraeque actiones ad bonum societatis referendae sint, quod saepe a bono singulorum videtur discrepare. Atqui ad hoc naturaliter fertur homo, vt nemini subiectus esse, vt omnia suo agere arbitrio, vt proprio commodo in omnibus velificari velit *. Istas dulcissimas sane inclinationes vt vinceret, graues causas, & necessitatis vim habentes adfuisse oportuit: adeoque hominem in ciuitates non vltroneus quasi naturae ductus, sed grauiorum malorum cautio compulit. Deinde animal vere politicum, id est bonum ciuem illum dicimus, qui iussis imperantium prompte paret, qui ad bonum publicum omnibus viribus connititur, idque lubenter ante priuatum bonum habet; imo qui nihil sibi bonum credit, nisi idem tale quoque publico sit *, qui denique aduersus alios ciues commodum sese praebet. Arrianvs Epict. L. II. c. 10. *Quae est igitur ciuis professio? Ne quid priuatim vtile ducat, & nulla re tanquam emancipatus deliberet: sed sicut manus aut pes, si rationem haberent, & naturalem ordinem intelligerent, nunquam concitarentur aliter, nec desiderarent quidquam, nisi ratione habita vniuersi.* Quo facit mos Persarum, apud quos sacrificans non pro se solo priuatimque vota nuncupat, sed communiter vniuersis Persis bene precatur, inprimis autem Regi. Herodotvs Clio p. 37 in fine Ed. H. Stephani. Ast quam maligne maximae partis hominum ingenia ad huncce finem sint attemperata, nemo tam imperitus est, quin intelligat *. Paucis datum est, omnes boni ciuis numeros explere; maxima pars metu poenae vtcunque continetur; plurimi per totam vitam praui ciues & animalia non politica manent. Quin potius nullum homine animal ferocius aut indomitum magis, & quod in plura vitia, pacem societatis perturbare apta, sit procliue. Pleraque animalium brutorum ad pabulum abiecta, cuius auiditas quandoque eadem inter se committit. Illius si affatim sit, non temere quid litigii mouebunt. Nonnulla per Venerem quoque efferantur, in quam tamen certa duntaxat anni parte solent incalescere. Et quantacunque sit eorundem feritas, in genus tamen suum raro saeuire solent. *Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam, saeuis inter se conuenit vrsis, Parcit cognatis maculis fera.* Ast vero homines non solum cibi potusque desiderium *, & Veneris stimuli, nullo non anni

arbitrio suo homines [illegible] in corpus coire[illegible] tere, aut compages in vnum componerentur? Vid. infra §. 5. H.

§. IV. [illegible] V. supra ad L. VI. c. 3. §. 15. H.

b) Omnino scilicet ciuis bonus, [illegible] necesse est, quaecunque [illegible] Publico obsint, quamuis [illegible] priuatim vtilia sint. Quod tamen non impedit, quo minus [illegible] singulis vtilia sint, communi commodo autem non [illegible], nec [illegible], quorum contemplatione vtrique singulis integrum est [illegible]. Ita accipiendus Cicero de Offic. L. III. c. 27. *Possit autem, quod* INVTILE *Reipublicae sit, id cuiquam ciui vtile esse?*

c) [illegible]

simul tempore promti, inuicem collidunt, sed & alia vitia, brutis ignota, & saepe sibi inuicem aduersa. Quae inter primum locum occupant superuacuarum rerum insatiabilis cupido, & saeuissimum malorum ambitio *, cuius sensum vti solus homo videtur habere, ita eodem quoque teterrimo vtitur, cum contra bruta nihil efficiat, nisi quod corpori ipsorum aliquam noxam infert. SALLVSTIVS Catilin. [c. 10.] *[illegible], dein imperii cupido [illegible] materies omnium malorum fuere. Namque auaritia fidem, probitatem, ceterasque bonas artes subuertit; pro his superbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit. Ambitio multos mortales falsos fieri subegit, aliud clausum in pectore, aliud in lingua promtum habere: amicitias, inimicitiasque non ex re, sed ex commodo aestimare, magisque vultum, quam ingenium bonum habere.* Accedit viuacissima iniuriarum memoria, & vindictae ardor, quod malum rarius & segnius inter bruta deprehenditur. Et quod miserrimum est, eo furore in proprium genus saeuire homo gaudet, vt maxima pars malorum, quibus humana conditio viuit obnoxia, ab ipso homine proficiscatur. Nec absurde quis dixerit, per Creatoris prouidentiam ideo tam tardis incrementis hominem adolescere, secus ac bruta, quo ingenii humani ferocia & asperitas per longas moras vtcunque frangi, & in harmoniam cum aliis disparibus ingeniis queat temperari. Nam subito in plenas vires adultus homo quauis bestia intractabilior erat futurus. Vid. Prouerb. XIII, 24. XXIII, 13. 14. Sirac. XXX, 1. seqq. 12. Huc etiam pertinent, quae traduntur ab HOBBESIO Leuiath. L. XI. morem omnium hominum esse, vt perpetuo & indefinenter potentiam vnam post alteram persequantur, non quod quis maiorem semper speret, quam qua iam fruitur, neque quod modica potentia contentus esse non possit, sed quod potentiam & bene viuendi facultates praesentes conseruare non possit, nisi adquirendo plura, quippe quae absumuntur, nisi subinde suppleuerit. Etiam quando hoc bene successit, cupiditas oritur alia noua, aut famae aut voluptatum nouarum. Porro diuitiarum, honorum, imperii, vel potentiae cuiuscunque cupiditas disponit hominem ad contentionem, inimicitias & bellum. Competitorem enim interficere, aut quocunque modo repellere competitori alteri ad obtinendum quod cupit via est. Accedit & hoc, quod in quouis genere brutorum inclinationum, & adpetitus fere est similitudo, ast inter homines quot capita, tot sensus, & in plerisque magna peruicacia studium suum extollendi. Quod vel solum sufficere potest ad perturbandam hominum multitudinem, quae in vnum coetum est iungenda. EVRIPIDES Phoenissis v. 502. *Si omnibus idem esset pulcrum, sapiensque simul, Non esset ambigua disceptatio inter homines. Nunc vero nihil simile, nihil aequale hominibus est, Praeter nomina; res vero non est eadem.*

 Ergo

[illegible]

a) Accius apud CICERONEM L. III. de Officiis c. 21.

[illegible]

Et ab omni cetero populo [illegible],

[illegible]
[illegible]. Vt ait Poeta. H.

c) V. supra L. II. c. 1. § 4. H.

d) [illegible] ARISTOTELIS Pol. 7. Tyrius apud STOBAEVM [illegible]. V. supra L. II. c. 1. § 6. & c. 2. § 11. H.

Ergo tantum abest, vt homo natura sit animal politicum, seu vt statim per natiuitatem sit idoneus ad gerendas partes boni ciuis, vt potius vix longam per disciplinam aliqui ad illud vtcunque excolantur. Huc spectat illud PLATONIS de LL. L. VI. [p. 554. E. Ed. Wech.] Ἄνθρωπος δέ, ὥς φαμεν, ἥμερον· ὅμως μὴν παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῷον γίγνεσθαι φιλεῖ· μὴ ἱκανῶς δέ, ἢ μὴ καλῶς τραφέν, ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. *Hominem mansuetum animal esse diximus. Porro si cum natura felici rectam quoque disciplinam fuerit assecutum, id diuinissimum, mansuetissimumque animal solet euadere. Si vero non satis aut non bene fuerit educatum, ferocissimum omnium, quae in terris nascuntur, animal redditur.* ARISTOTELES Pol. L. I. c. 2.*. Ὥσπερ τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζῴων ἄνθρωπός ἐστιν, οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης, χείριστον πάντων. *Vt perfectione suscepta optimum cunctorum animalium est homo, ita si abiunctus sit a lege & a iudicio, pessimum est omnium animalium.* Mox eundem vocat ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, *impiissimum & immanissimum sine virtute.* IDEM Nicom. II. c. 1. *Non parum refert, sic ne an sic ab adolescentia consuescat aliquis, sed quam plurimum; imo totum in eo positum consistit.* IDEM Nicom. VII. 7. Μυριοπλάσια γὰρ ἂν ποιήσειεν ἄνθρωπος κακὸς θηρίου. *Millies plura mala homo quam bestia perpetrarit.* Add. SENECA Epist. CIII. POLYBIVS L. XVII. c. 13. Τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος δοκεῖν πανουργότατον εἶναι τῶν ζῴων, πολλὴν ἔχει λόγον τοῦ φαυλότατον ὑπάρχειν. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῷα ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις αὐταῖς δουλεύοντα, δι' αὐτὰς μόνας ταύτας σφάλλεται. Τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος καὶ προσδοξοκοπούμενον, οὐχ ἧττον διὰ τὴν ἀλογιστίαν ἢ διὰ τὴν φύσιν ἁμαρτάνει. *Humanum genus cum versutia & calliditate cetera animalia superare videatur, multa tamen dici possunt, cur deterrimum habeatur. Nam ceteras animantes, quae solis corporis cupiditatibus feruntur, per has demum in fraudem labuntur; at humanum genus vanis praeterea opinionibus seductum non pauciora per imprudentiam peccat, quam naturae vitio.* LACTANTIVS de ira Dei c. 12. *Quid enim homines cohibebit, quid continebit, si deorum metu superiore, cum legem aut fallere poterit aut contemnere?* PLVTARCHVS Cicerone [p. 884. D. Ed. Wech.] Οὐδὲν ἀνθρώπου θηρίον ἐστὶν ἀγριώτερον, ἐξουσίαν πάθει προσλαβόντος. *Nullum animal est homine ferocius, si libidini licentiam habeat coniunctam.* Ne nunc addamus, quae passim de vitiis vulgi, quae maxima generis humani pars est, iactantur. Add. MORNAEVS de Veritate Rel. Christ. c. 16. Sed et malitiam & fraudes hominum nosse, eo fine, vt caueri & eludi possint, magna ciuilis prudentiae pars fit. Vid. BACO de VERVLAMIO de Augm. scient. L. VII. c. 2. Ex hisce igitur satis patet, quo demum sensu homo natura animal politicum dici queat, nempe non quod omnibus & singulis per naturam insit aptitudo gerendi personam boni ciuis; sed quod per disciplinam saltem aliqua pars hominum ad illud fingi queat, & quod multiplicati generis humani salus & incolumitas nisi per societates ciuiles seruari nequeat. Ad quas natura, sui conseruandi studiosissima, mediante vtique homines impellit. Sicuti & hic societatis ciuilis vel praecipuus est fructus, vt in ea homines ad vitam ciuilem decenter agendam adsuefiant.

§. V.

*) Apud eundem est V. Pol. 1. Ἀρχὴ ἄνδρα δείκνυσι. Magistratus virum indicat. H.

§. V. Io. Frid. Hornius de Civit. L. I. c. 4. §. 4. civitatem opus naturae vocat, quae naturali ordine ac consecutione sit producta. Scilicet primum par mortalium, ex quo totum genus humanum fuit propagatum, amore coniugali fuisse coniunctum, natos quoque cum parentibus tenerrimo affectu fuisse copulatos. Inde familiam ortam, quae multitudine sobolis abundans, & quotidianis auctibus crescens, novas colonias deduxerit, donec civitati sufficeret. Idque omne praestitisse ingenitum societatis amorem, qui consanguineorum cohabitatione incrementum ceperit. Homines autem unquam in sylvas & solitudines dispersos secessisse, & ad ferarum instar vagam degisse vitam, velut commentum esse explodendum. Enimvero per naturalem hanc consecutionem causas impellentes, & pacta humana circa civitates constituendas excludere velle, perinde est, ac si quis diceret: ex semine crescit arbor, ex arbore fiunt tabulae & trabes, hae inter se rite compactae navem constituunt; ergo naturali consecutione atque ordine navis facta est, neque aut peculiarem id genus aedificii habet causam aut nullae fabrorum operae intervenerunt. Igitur agnoscimus quidem, fabulosum esse, magnam hominum multitudinem initio congregatam, dein per sylvas ac solitudines dispersam, postea denuo in civitates collectam. Nec minus tamen aliud gratis fingitur; ex uno hominum pari, aut post diluvium e quaternis familiis ita repente civitates coaluisse, nulla peculiari causa impellente, aut nullis pactis intervenientibus. Nam etsi liberos intra familiam paternam cura patris continuit, quousque ad virilem aetatem ipsi pervenirent, tamen cum priscis illis seculis sola agricultura & pecuaria fere viveretur, nulla ratio erat, quare pater filios uxoratos diutius penes se vellet retinere. Quin potius ex historia sacra colligitur *, filios, uti primum plures vivo patre, eo usque provectos, ut patrumfamilias vices ipsi obire possent, in diversa solitos discedere, peculiares sibi sedes posituros, praesertim cum vacarent passim terrae, & amoena regionum aliarum facies in delicia interdum allicerent. Vid. Genes. XIII, c. 6. 9. Neque antiquissimis seculis sola Sicilia incolas tales habuit, quales describit Homerus Odyss. ι. *Τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι οὔτε θέμιστες. Ἀλλ' οἵγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα Ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι. θεμιστεύει δὲ ἕκαστος Παίδων ἠδ' ἀλόχων, οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσι. Nec fora consultas ferentia, nec iura: tantum Antra colunt umbrosa altis in montibus ardua. Quisque suos regit, uxorem, natosque: nec ulli In commune vocat fovet attendere curas.* Et est quidem inter fratres amor, sed ut malint tamen invicem aequales degere, quam ut alterius imperio subesse, & constantius diligant, si rem familiarem invicem implicitam non habeant. Sic ut primordia generis humani sese multiplicantis magis ad id separandum, & per diversa terrarum dispergendum, quam ad idem in magnos coetus colligendum valuerint. Verum cum cordatiores animadverterent, incommoda illa, quae familias segreges comitabantur, tolli posse, si plures in eundem coetum coalescerent, civitate constituta, inde non solum iudicio & imperio easdem combinare placuit, sed & maioris securitatis & commoditatis gratia in eundem locum dispersa antehac per campos ac sylvas domicilia contrahi coepta. Et in hunc sensum

§. V. * Non tamen negandum, [illegible] c. 3. §. 1. di quae Auctor ipse habet infra c. 3. [illegible] in familiis coepisse [illegible]. V. supra ad L. VI. §. 4. lit.

sensum interpretandi sunt illi, qui a primis civitatum conditoribus homines per sylvas dispersos in unum collectos tradiderunt.

§. VI. MULTI arbitrantur, homines, ut in civitates coirent, per indigentiam fuisse motos, atque ut vitam redderent cultiorem lautiorem atque copiosiorem, quae solitaria non potest non & inculta & egena existere. Ubi illud quidem certum est a), ut miserius fore animal homine, si singuli solis sibi relinquantur citra ullam ab aliis hominibus accedentem opem. Sed nec illud negari potest, ad delicias usque vitam humanam excoli coeptam, postquam in civitates fuit concessum. LACTANTIUS de Opificio Dei c. 4. *Homo si haberet ad propulsanda pericula suppetens robur, nec ullius alterius auxilio indigeret; quae societas esset? quae reverentia inter se? quis ordo? quae ratio? quae humanitas? aut quid esset deterius homine? quid efferatius? quid immanius? sed quoniam imbecillis est, nec per se potest sine homine vivere, societatem appetit, ut vita communis & ornatior fiat, & tutior.* Nihilominus indubitum nobis videtur, indigentiam hautquidquam solam, aut praecipuam causam civitatum constituendarum fuisse, veluti in eam sententiam quoque inclinet PLATO de Rep. L. II. p. [illegible] & seqq. Edit. Wech.] Nam etiam antea, quando adhuc in familias segreges dispersi agebant homines, satis consultum erat necessitatibus vitae, inventa agricultura, & pecuaria, vini cultura, vestiaria, aliisque artibus. Vid. Genes. XIII, 2. XXIV, 35. Et sane ponamus patremfamilias, cui affatim agri, pecorisque, ac servorum; quid huic deesse possit ad tolerandam hancce vitam? Aut si quid desit, per commercia id supplere poterit. Vid. CORNEL. NEPOS Attico c. 13. Sicut multae hodie civitates dantur, quae merces, necessitati aut voluptati inservientes, ab exteris petunt; nec tamen ideo cum illis in unam civitatem

§. VI. a) Vid. supra L. II. c. 3. §. 6. H.

b) De hominum [illegible] H. GROTIUS L. IV. Histor. Belgic. ad A. MDXCV. [illegible] H.

c) Conf. Dissert. AUCTORIS de Statu hominum Naturali §. 6.

§. VII. 1) Prima dicit principia causa. [illegible] societatem indigentiam, de qua AUCTOR supra egit, & [illegible] Vid. [illegible] Part. I. Sect. 3. §. 3. & 4. H.

2) [illegible] ARISTOTELES Rhet. [illegible] & V. Pol. [illegible] & VII. Pol. 13. [illegible] H.

3) [illegible] AUCTOR [illegible] 1) Malos [illegible] 2) [illegible] Genes. III, 17. Post diluvium Nimrodus, [illegible] Regnum Babylonium [illegible] Genes. X, 8. seqq. [illegible] Coepit [illegible] esse in terra [illegible] Babel, & Erech & Achad & [illegible] in terra Sinear. [illegible] Regno [illegible]

tatem coalescere necessum habent. Vice versa non pauci dantur populi *, per multa iam secula vitam ciuilem degentes, hautquaquam splendidiorem aut copiosiorem, quam prisci quondam patresfamilias victitabant. Quoque adeo spectent illud apud VALERIVM FLACCVM L. V. *[illegible]* Sic vt deliciae illae, quibus tam multarum vita gentium scatet, non tam ciuitatibus, quam magnis vrbibus originem debeant. Vrbanum quippe vulgus, cui ex agro & pecore nullus prouentus, ad varias artes excolendas sese conuertit, parando victu. Accessit inter vrbanos aemulatio cultus; vnde in luxuriam itum, cui multis in locis non pauciora artificia, quam necessitati inseruiunt. Quibus tamen carere vita ciuilis facile poterat *.

§. VII. GENVINA igitur, & princeps caussa *, quare patresfamilias, deserta naturali libertate, ad ciuitates constituendas descenderint, fuit, vt praesidia sibi circumponerent contra mala *, quae homini ab homine imminent *. Nam vti post Deum optimum maximum homo homini plurimum *prodesse*, ita & non minus *obesse* potest, vti late deducit CICERO Offic. II. [c. v. & seqq.] Scilicet cum variis malis genus mortalium infestetur, aduersus singula aliquid remedii eiusdem solertia machinata est. Contra vim morborum artes medicorum inuentae. Iniurias aeris tecta, vestes, ignis resistunt. Famem exculta per industriam hominum terra propulsat. Ferociam bestiarum arma, aut insidiae coercent. Enimuero contra illa mala, quae prauitas humanae indolis sibi inuicem gaudet intentare, efficacissima ex homine ipso medicina petenda fuit, coniunctis in ciuitates hominibus summoque imperio constituto,

[illegible]

stituto. Atque id ipsum demonstratum fuere Persae, apud quos cum Rex e vita excessisset, quinque deinceps dies absque lege vitam agebant: *Ut ex ipsa [illegible]* [illegible] *quantum malum afferat defectus legum & imperii, caedes, rapinas, & si quid deterius [illegible], ut fere regum custodes fideliores [illegible]*, apud SEXTUM EMPIRICUM advers. Mathemat. L. II. (p. 70. D. Ed. Genev.) Possunt quoque huc adplicari aliqua ex iis, quae HERODOTUS Clio memorat super causis, ob quas Medi, antehac vicatim habitantes, Deiocen sibi regem elegerunt. [Postquam autem ita dispositi fuere homines, ut a mutuis laesionibus securi esse possent, facile consecutum deinde fuit, ut eo uberius fruerentur commodis, quae ex hominibus in homines provenire apta sunt: puta *), ut moribus a puero imbuerentur commodioribus, & varias invenirent, atque excolerent artes, quibus vita humana copiosa & commoda fuit reddita.] Conspirant nobiscum, qui causam civitatum *metum* statuunt, per quem haut quidquam intelligitur perturbatio trepidantis & consternati animi, sed quaevis praecautio futuri mali. De qua recte pronunciat ARISTOPHANES Avibus (v. 377.) [illegible], *cauta servat omnia*. Quo ipso eluditur quorundam argumentum, qui objecerunt: tantum abesse, ut metus causam civitatibus constituendis dederit, ut potius, si homines mutuo se metuissent, ne conspectum quidem mutuum potuissent ferre, sed dum unus huc, alius alio sese proripit, perpetuo separati mansissent. Quasi vero metuere significet solum fugam (b), ac non etiam diffidere, suspicari, cavere. Imo & hoc est metuentis, providere, ne probabilem metus causam habeat. Unde qui dormitum eunt, fores claudunt, quia metuunt fures; clausis foribus, non amplius metuunt. Qui iter faciunt, cum telo sunt, quia latrones metuunt; bene armati, eosdem non amplius metuunt. Quo spectat, quod THUCYDIDES L. I. tradit, morem gestandi ferrum, plerisque barbarorum receptum, quibusdam Graeciae populis adhaesisse ex antiquorum temporum conditione, ubi nec munimento tuti habitabant, nec invicem sine metu congrediebantur. Notatu dignum quoque est illud dictum Pyrrhi apud PLUTARCHUM in eius vita, cum Athenas ingressus in arcem adscendisset, & sacra fecisset Minervae, descendissetque eodem die, gratam ait sibi esse populi erga se benevolentiam, & quam sibi haberent fidem; *sed caverent, ne ullum posthac regem si saperent, admitterent in urbem, aut portas ei aperirent*. Civitates fines praesidiis, urbes munimentis firmant, armamentaria adparatu bellico complent, etiam in altissima pace: quod inutile esset, nisi vicinas civitates metuerent. Eaedem tamen bene instructae non amplius metuunt. Sic ut metus media commentari soleat (c), quibus ipse expellatur. Pari ratione homines, quia se invicem metuebant, eo se ipsos praesidio sunt muniti, constituta civili societate. Cuius vim illi demum penitus intellexerunt, qui dicunt: *Nisi [illegible]*. Conf. HOBBES

*) Verba uncinulis inclusa excerpta Cl. BARBEYRACI supplementum, ex Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 5. § 7.

b) Vid. supra L. III. c. [illegible] § [illegible] H.

c) [illegible] H. GROTIUS L. II. de J. B. ac P. c. 1. § [illegible] [illegible]

HOBBES de Cive c. 1. § 2. Quod autem homines aliasdem caussae habeant, quare alii se invicem sibi metuant, caveantque, satis supra L. II. c. 2. § 6. &c. fuit expositum. Contra quae ne quicquam ab HORNIO dicto loco, opponitur: *[illegible]* Quasi vero funestam inter primos fratres caedem ambitio non produxerit, dum Cainus indignatur, fratrem maioris apud Deum esse dignatione. Deinde non sola ambitio caussa mutui metus statuitur, sed & peruersitas hominum, & concursus circa eandem rem; quarum illa simplicissimis seculis barbariem giganteam, hic etiam inter consanguineos rixas produxit. Vid. Genes. XIII. 7. XXVI. 20. 21. Et sine actionibus stimulis regum pectora ambitio agitat, ac maiori generis humani clade desaeuit, sed ita vt ne pastorum quidem aut rusticorum animi ab isto malo penitus sint immunes. Vid. VIRGILIVS Eclog. 3. v. 21. seqq. it. Eclog. 7. THEOCRITVS Idyll. 5. & 8. Subiungit: *[illegible]* Quasi non modici spes lucri ad suscipienda scelera prauis hominibus sufficiat, aut quasi non olim hodieque frequententur latrocinia & furta inter populos, queis solus ex agricultura, & pecuaria quaestus. Quin nec solus latrociniorum metus homines in ciuitates compulit, sed ne quibusuis iniuriis, quas mortales varias inuicem inferre & recipere apti sunt, obnoxii forent. Id equidem fatemur, quod subiungit: *[illegible]* Verum ius illud in omnes & omnia, quod iuxta Hobbesium statum naturalem comitatur, non vltra est extendendum, quam recta ratio admiserit, in hunc fere sensum: homo in naturali libertate constitutus ius habet vtendi omnibus mediis, quae sana ratio ad ipsius conseruationem necessaria dictitat, aduersus omnes, a quibus sibi periculum imminere eadem sana ratio suggerit. Igitur si quis cautionem suam vlterius, quam ratio sana admittit, extenderit, sine dubio in legem naturae peccabit. Adeoque si alterum occ[illegible] ob incertum metum occupauerit, quem commodius licebat declinare, [illegible]quam aliquid fecisse censendus est, quod natura permittit. Vnde & [illegible] prauiter senserunt, qui ex eodem fundamento rapinas & latrocinia aduersus hostes non professos defendi putant. Nam rapina & latrocinium in se denotat tale medium, quod ad conseruationem hominis sana ratio necessarium dictitare haudquidquam potest, sed quod potius ob superfluam auaritiam, & crudelitatem suscipitur. Haut sane enim latro viatores spoliat ideo, quod sibi ab illis periculum imminebat. Illud autem satis inepte dicitur: *[illegible]*

[illegible], quandoquidem [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. H.

7) Vid. supra L. II. c. 2. § 6. H.

vel maxime odium & diffidentia inter homines versetur, id tamen ciuitatis caussa fuisse haud dicatur. Non enim inter se oderunt & diffidunt homines, vt ciuitates constituant: sed ideo ciuitatem constituerunt, quia sibi diffidebant. Et si vel maxime vnus paucos aliquos oderit, sibi displicentes, alios contra amore prosequatur, caeteris faueat, aut saltem non irascatur: tamen si singuli vel singulos duntaxat inimicos habuerint, totum genus humanum odiis, & inimicitiis flagrabit. Sic vt frustra contendatur, omnino *cohabitatione, & naturali voluptate animi ciuitates coepisse.* Dedit haec materiam ciuitatibus; illa occasionem fortasse, vt vicini potissimum in eandem ciuitatem congregarentur. Sed caussam, quae homines ad ciuitates constituendas impulerit, ista, in se non continent.

§. VIII. NEQVE est, quod aliquis credat, solam reuerentiam legis naturalis, quae vtique omnes iniurias prohibet, efficere potuisse, vt quidquid est mortalium in naturali libertate securi inuicem viuerent. Etsi enim forte dentur homines, queis decus, honestum, innocentia, fides quam maxime cordi sit, quae ne praestita quidem impunitate violare velint, alii quoque metu prouenturi inde mali cupiditates suas vtcunque compescant: magna tamen ex aduerso eorum turba est (a), quibus omnia sancta vilia sunt, quoties spes lucri arriserit, & fiducia propriarum virium, aut solertiae, qua repellere, aut eludere laesos sese posse sperent. Talibus non diffidere, est ipsorum malitiae & ludibrio sese vltro exponere. SALLVSTIVS Iugurth. [c. 14.] *Parum tuta per se ipsa probitas est.* Caeterum vti ab aliis prauis mortalium cauere, ac idonea sibi praesidia mature circumponere rationis est: ita durum nimis est illud HOBBESII de Ciue c. 5 §. 1. *Non vnicuique securitatis, conseruationisque suae in eo sitam esse, vt viribus, artibusque propriis proximum suum vel palam, vel ex insidiis praeoccupare possit.* Equidem ea est apud plurimos peruersitas, vt quotiens maius bonum sibi videtur profecturum a violatione legum, quam ab earundem obseruatione, volentes easdem violent. Sicut & PLATO de Repub. L. II. [p. 593. B. Ed. Wechel.] ait: *Vbicunque iniuste agere quisque se posse confidit, agit proinde: prodesse enim quisque priuatim multo magis existimat iniustitiam, quam iustitiam* (b). Vniuersum tamen genus hominum istius peruersitatis damnare, nimium fuerit. Quin, fatente ipso HOBBESIO, dantur quoque ingenia modesta, quae sibi plus non arrogant, quam aliis relinquunt, quibusque adeo ob oculos obuersatur illud: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Hosce opprimendos quomodo quis obtentu securitatis suae niti possit, non video. Nec sana ratio hoc vnquam probabit, vt alterum, de cuius voluntate & conatu in meam perniciem nondum peculiariter constat, oppressum eam; cum longe aptiora sint remedia, pacem cum ipso firmandi. Nam sola illa communi-

§. VIII. (a) Exhibemus hunc locum ad mentem lectionis, quae occurrit in AVCTORIS Diss. Hobb. de Ciu. L. II. c. 5. §. 1. omissis verbis Aristotelis, quae memorat CL. BARBEYRACO de [illegible]. Loquitur enim Philosophus de eo [illegible], qui ab [illegible] [illegible] aliquid coguntur. [illegible] [illegible]

communis hominum malitia, quae vtique gradus suos habet, non statim hominem homini professum hostem facit. Igitur fatemur quidem, in statu naturae tantam non haberi securitatem, quanta in ciuitatibus habetur, quod ab aliis officia legis naturalis aduersus me sint exercenda: non tamen vsque adeo nulla est, vt hostilem in modum aduersus omnes sit agendum. Sane enim vbi video vires meas alterius viribus pares esse aut maiores, vbi alter voluntatem pacifice mecum viuendi verbis & pactis contestatus est, & per edita quaedam specimina confirmauit, quare hunc tanquam hostem habeam? Aut quomodo sola suspicio [*], ne amicitiam aduersus me simulet, aut animum suum mutet, probabilem mihi caussam praebeat eundem occupandi? Id quod multo clarius adhuc cernitur in integris ciuitatibus, quae inuicem in statu naturali viuunt. Nam heic sane omnium confessione nefas habetur, si vna ciuitas alteram, neque beneficio neque iniuria cognitam, nedum amicitiam aduersus illam foedere & opere contestatam, vi aut insidiis occupare velit: idcirco tantum, quia communem cum eadem dominum non habet, a quo compesci possit, si ipsam aliqua laeserit. Ex quibus adparet, haudquaquam in statu naturali *silere leges naturales*, quod HOBBES vult, etsi longe maior sit securitas easdem exercendi in ciuitatibus, vbi officiis pacis mihi non respondentem per magistratum compellere possum. His omnibus tamen non obstantibus, prudentia vtique dictitat, vt non solum contra professam improborum malitiam mature nos muniamus, sed & quae apud reliquos sese exserit, probitatem mutabilem esse cogitemus. Atqui heic in vniuersum conuenientius praesidium, quam societas ciuilis, inueniri nequit.

§ IX. PORRO licet ius naturale dictitet, vt si quid controuersiae oriatur, id vel amice componatur, vel arbitris decidendum deuoluatur; tamen ne sic quidem paci satis cautum erit. Quam facile namque est homini in alias naturae leges peccare, tam facile quoque est, praeteritis arbitris, protinus ad arma conuolare. Quin & cum per solum pactum in arbitrum fuerit a partibus compromissum, vbi sententia displicuerit, idem quoque proculcare non difficile fuerit illi, cui virium suarum fiducia impunitatem inter homines promiserit: praesertim cum arbiter pro imperio partes adigere non possit, vt sententia ab ipso pronunciata vtique fient. Hinc & prudentia omnino suadet, vt ne in naturali libertate nudis pactis, fideique aliorum nimis confidamus [*], sed illa foedera credamus sanctissime seruatum iri, quae mutua vtilitate sanciuntur, quaeque adeo violasse vtrique damnosum fuerit, aut vbi alter vi ad seruanda promissa facile adigi potest. Vbi perfidiae lucrum & impunitas est proposita, ignorantium habetur credere, solutam fidem solius pacti vocabulo

facile [illegible] est, vt si aliquis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Nic. IV. 5.

a) PLINIVS III Ep. [illegible] *[illegible]* M.

x) Ex ARISTOTELIS VI Pol. 3. in fine. [illegible] M.

y) [illegible] V. supra L. II. c. 5. § 6. M. § IX. z) V. infra c. 4. § 3. M.

satis muniri. Atque id ipsum satis ostendit praxis populorum, qui postquam cum vna ciuitate foedus abruperunt, aliorum populorum foedere se muniunt; quo ipso non statim damnant perfidiam suam, quod in aliorum fidem se recipiunt; sed quia ciuitates solent foedera cumprimis vtilitate propria metiri, abdicato foedere inutili aut pernicioso vtiliori sese applicant. Et in hunc sensum emolliendum est dogma HOBBESII [a] de Ciue c. 2. §. 11. *pacta mutuae fiduciae statu naturae esse inualida.* Scilicet licet speciose iactetur apud Liuium L. XXII. c. 22. *Vult sibi quisque credi, & habita fides ipsam plerumque obligat fidem.* In statu tamen naturali longe tutius fuerit [b] cogitare tritum istud: *Fisa res perit, diffisa salua remansit.* Πίστει χρήματ' ὄλεσσα, ἀπιστίῃ δ' ἐσάωσα. THEOGNIS [vers. 830.]

§. X. ACCEDIT & alia caussa, quare sola lex naturae pacem humani generis continere non possit. Scilicet habet hoc naturalis libertas, vt quemadmodum propriis viribus sua cuique salus defenditur; sic & circa obtinendum istum finem, & in regendis suis actionibus proprio quilibet iudicio vtatur. Quod quantopere apud diuersos discrepet *, quis est, qui ignoret? Paucissimis ea est ingenii felicitas, vt quid generi humano singulisque ad diuturnitatem conducat, proprio Marte possint perspicere, & perspectum constanter sequi velint. Plurimis prae ingenii hebetudine foedus error pro ratione imponit. Plerique inconsulto affectuum impetu feruntur, quo libido, aut fallacis speciei vtilitatis subegerit. In tanta opinionum atque studiorum discrepantia, quae fida pax, aut concordia potest esse? Dum stolido aeque ac sapienti sententia sua videtur pulcerrima, nec iste magis huius, quam hic istius ductum sequi dignatur. Cum autem sola ratio, prout in singulis hominibus deprehenditur, tantam discrepantiam componere nequeat; alia sane via qualiscumque sententiarum conspiratio est obtinenda.

§. XI. DENIQVE etsi non solum res ipsa satis ostendat, quantum felicitati suae, ope aliorum hominum promouendae officiant, quantaque mala ac pericula sibi arcessant legis naturalis violatores, sed etiam ipsa lex naturalis conscientiis hominum satis insinuet [c], non impune laturos, qui contra ipsius scita alios petulanter laeserint: CLAVDIANVS de IV Consul. Honorii: [v. 104. & sqq.]

Extruite immanes scopulos, attollite turres,
Cingite vos fluuiis, vastas opponite siluas.
Non debitis murum sceleri. . . . .

Ac licet vtilitas, quae obseruationem legis naturalis, malumque quod eiusdem viola-

a) V. supra L. III. c. 6. §. 9. H.
b) V. supra L. II. c. 2. §. 12. H.
§. X. * V. supra L. II. c. 2. §. 7. H.
§. XI. c) V. supra L. II. c. 3. §. 21. H.
a) V. supra d. L. II. c. 3. §. 2. & c. 4. §. 3. H.
b) Homines autem quae longe absunt, non metuunt. V. ARISTOTELES I. Rhetor. 7. & II. Rhetor. 5. H.
c) V. Malach. III, 14. 15. Conf. Iob. XXI, 7. sequ. Psalm. LXXIII, 4. sequ. Ecclesiast. Salomon. IX, 2. sequ. Ierem. XII, 1 sequ. EVRIPIDES in Bellerophonte; vertente Grotio:

Nemo

violationum circa promouendam aut impediendam cuiusque felicitatem sequitur, manifeste ostendat, praestare, vt sociales sese homines, quam diuerso modo, gerant: ne isthoc tamen intuitu ea sat valida est ad procurandam generis humani tranquillitatem. Idque quia multitudo non ratione, sed impetu viuit, ac libidinem pro ratione habet, educationis fere & consuetudinis vitio, quo vis rationis velut obsurdescit *. Tum quod magna pars mortalium praesentibus tantum imminet, futuri parum curiosa, ac illis fere mouetur, quae in sensus incurrunt, ad sublimiora aegre adsurgit. Inde est, quod apud plurimos longe maior poenae humanae metus, quam diuini Numinis, quo tamen nihil magis metuendum. Scilicet quia lento fere pede diuina vindicta solet incedere *, & saepe per occultas sese vias explicat. CAESAR de B. G. L. I. [c. 14. n. 6.] *Consuesse Deos immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum vlcisci velint, his secundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere.* Id quod prauis mortalium ansam praebet ad alias causas impiorum mala referendi. (add. Eccles. IIX, 11) praesertim cum etiam improbissimis saepe affatim adsit, quibus vulgus felicitatem metiri suevit, & contra probi saepe multis calamitatibus premantur *, ex quibus improbi & stolidi inefficaciam virtutis ad felicitatem colligere amant. Quo faciunt illa apud PLVTARCHVM de sera numinis vindicta [p. 548. D. E.] [illegible] *Nihil enim aliud [illegible]* Accedit & hoc, quod stimuli conscientiae, quae facinus antecedunt, non ita validi videntur, quam qui idem subsequuntur quando factum non amplius infectum fieri potest. CVRTIVS L. IIX. c. 2. *Mali humanis ingenii natura consuetum quod plerumque non futura, sed transacta perpendimus.* Et quod rationis dictamen flagrans ante factum cupiditas obtundebat; id hacce deferuescente demum validissime animum percellit. PLVTARCHVS dicto loco [illegible] Facilius vti IOBVS dicto loco ait. *Quemadmodum [illegible]*

Q 3

[illegible]

[illegible]

Cons. supra L. II. c. 3. §. [illegible] II.

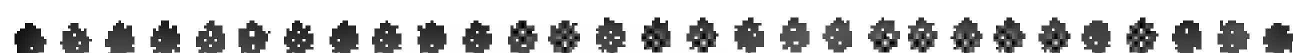
educantur, quisque suam effert crucem; sic vitiositas ad singula peccata ex sese fabricatur singula tormenta; solertissima opifex vitae miserabilis: & in qua praeter turpitudinem terrores multi, animique motus graves, poenitentia, tumultusque continentes insunt. Verum quia isthaec interna tormenta in aliorum sensus non incurrunt, ideo eo minorem habent efficaciam ad aliorum malitiam reprimendam. Equidem recte HOBBESIVS Leviathane c. 31 *Nulla fere est actio humana, quae initium non sit catenae cuiusdam consequentiarum adeo longae, ut ad finem eius prospicere providentia humana nulla possit. Concatenantur autem accidentia iucunda & molesta adeo insolubiliter, ut qui iucundum sumit, molestum quod adhaeret, quanquam improvisum, necessario etiam accipiat. Quemadmodum vim inferentes poenis vis aliena, intemperantiam puniunt morbi, & tales sunt, quas voco poenas naturales.* Stupiditas tamen plerorumque hominum, & affectuum vehementia facit, ut ista omnia paucissimis pro dignitate considerentur. Igitur fraenandae hominum pravitati efficacius remedium non supererat, quam quod civitates iam constitutae suppeditant. Sicut PLVTARCHVS adversus Colotem [p. 1124. D.] ista Colotis verba haut recte reprehendat *Qui vitam, qui leges composuerunt, atque iura, utque regerentur urbes & imperio magistratuum parerent, instituerunt, ii in tranquillo admodum & tuto nos collocaverunt, tumultibusque liberaverunt. Ista si quis aboleret, ferarum porro vitam victuri essemus, & quisque obvium quemque tantum non devoraturus* [5]. Nam valde superfunctorie indolem mortalium PLVTARCHVS inspexit, si credidit; sublatis legibus civilibus, *per decreta Parmenidea, Socratica, Platonica, Heraclitea*, decus ac pacem humani generis stare posse. Et si vel maxime verum esset illud Aristippi apud HESYCHIVM [6] ILLVSTRIVM, *τί πλέον ἔχουσιν οἱ φιλόσοφοι, qua re caeteros antestarent philosophi*, respondit, *ἐὰν πάντες οἱ νόμοι ἀναιρεθῶσιν ὁμοίως βιώσομεν, si omnes leges sublatae essent, similiter viveremus.* quid tamen fiet maximae parti mortalium, qui sibi relicti affectibus & libidinibus suis obtemperant? Quin potius ergo, qui *ratione traduci ad meliora non possunt, metu contineantur.* QVINTILIANVS L. XII. c. 7.

5) Ὅτι τὸν βίον διατάξαντες νόμους καὶ ἔθη καὶ τὸ βασιλεύεσθαι τὰς πόλεις καὶ ἄρχεσθαι καταστήσαντες εἰς πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἔθεντο, καὶ θορύβων ἀπήλλαξαν· εἰ δέ τις ταῦτα ἀναιρήσει, θηρίων βίον βιωσόμεθα.

6) Et quod Aristoteles, ut est apud LAERTIVM L. V. ἐρωτηθεὶς τί αὐτῷ περιγέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη, τὸ ἀνεπιτάκτως ποιεῖν, ἅ τινες διὰ τὸν ἀπὸ τῶν νόμων φόβον ποιοῦσιν, *interrogatus, quid sibi ex philosophia magis esset acquisitum, inquit, ut agerem ea quae legum metu quidam faciunt.* H.

CAPVT

CAPVT II.

DE INTERNA CIVITATVM STRVCTVRA.

I. *Contra malitiam hominum ab ipsis hominibus remedium est petendum.*
II. *Ad hunc finem multi sese coniungere debent.*
III. *Illi multi consentire debent.*
IV. *Quid coetus apum a ciuitate differat.*
V. *Ad ciuitatem requiritur vnio voluntatum, & virium.*
VI. *Vnio illa fit interuenientibus pactis.*
VII. *Pactum primum, & illud subsequens decretum.*
VIII *Pactum alterum, complementum ciuitati afferens.*
IX. *Causa, quare Hobbesius vnum tantum pactum agnoscat.*
X. *Ea est insufficiens.*
XI. XII. *Eius rationibus respondetur.*
XIII. *Quid sit ciuitas?*
XIV. *In monarchia quod vult rex, id vult ciuitas.*
XV. *In aliis formis regulariter maior pars concludit:*
XVI. *Quod limitatur.*
XVII. *De paritate sententiarum.*
XVIII. *De coniungendis & diuidendis sententiis.*
XIX. *Quot homines minimum ad concilium requirantur.*
XX. *Quis sit ciuis.*
XXI. *Quotuplicia sint corpora subordinata?*
XXII. *Quid iuris istis corporibus competat?*
XXIII. *De corporibus illegitimis, & factiosis.*
XXIV. *De peculiaribus functionibus ciuium.*

CONSEQVITVR iam, vt ciuitatum intrinsecam structuram curatius rimemur. Vt igitur securitatem sibi homines, quanta quidem in ipsorum conditionem cadit, contra malitiam aliorum hominum pararent, nihil aliud excogitari potuit, quam vt vnusquisque sibi auxilia idonea circumponeret, quibus inuasio alterius in alterum ita periculosa redderetur, vt satius sibi esse putaret manus cohibere, quam conserere, pacem agitare, quam bello alterum lacessere. Malitia quippe ingenii humani, & ad laedendos alios procliuitas nulla re efficacius reprimi potest, quam ostentato comminus praesentaneo malo, quod mansurum sit eum, qui alterum aggressus fuerit, ac sublata spe impunitatis. Tale porro auxilium hautquidquam praebere potest locus aliquis, natura aut arte munitus. Nam in tali solum haerere, carceris instar habet; neque solus quis eundem facile defendat. Receptis autem sociis, ab his ipsis periculum imminet, ni alio praesidio contra eosdem te munias. Equidem ab armis aliquid auxilii potest accedere; sed non tantum, vt vnus homo sibi diuturnam securitatem etiam contra multos inde queat polliceri. Sic & quod ex animantibus brutis accedere praesidium potest, exiguum est, aut anceps, nec repellendis istis periculis idoneum. Sicut vnius & alterius canis, qui stipendia

dis contra Americanos fecit [1], meminit GOMARA Hist. gen. Ind. occid. c. 44. & 65. Et Imperator insulae Zeylon [2] in regia sua Candy habere dicitur satellitium velut centum elephantorum, qui noctu per vrbem vigilias obeunt, & circa necandos sontes carnificum vice funguntur. Sed vt ad hunc vsum idonei fiant, auxilio multorum hominum opus est. Igitur contra pericula ab homine imminentia nullum commodius remedium peti potuit, quam ab ipso homine, iunctis inuicem viribus, mutuoque implicata salute, & periculis communi conspiratione propulsatis. Conf. HOBBES de Ciue c. 6.

§. II. MANIFESTVM est autem, quod duorum vel trium consensio talem securitatem minime possit praestare; propterea quod ex altera parte, quae istos est inuasura, additio vnius vel paucorum hominum ad certam & indubiam victoriam sufficit, ac aduersariis fiduciam dat ad aggrediendum, successumque & impunitatem spondet. Igitur necessarium est ad securitatem, quam quaerimus, obtinendam, vt numerus eorum, qui in mutuam opem conspirant, tantus sit, vt paucorum hominum ad hostes accessio non sit ipsis conspicui momenti ad victoriam; adeoque vt insignis aliqua hominum multitudo sese coniungat. Inde & PLATO de LL. L. V. [p. 841 E. Edit. Wechel.] tantum ciuium numerum ad ciuitatem requirit, vt iniuriantes vicinos possint depellere, & iisdem iniuriam patientibus auxilia ferre [1]. Ex quibus & hoc colligitur, iustam ciuitatis magnitudinem ad vicinorum vires esse referendam [2]. Inde quae olim, cum mortalium genus in magnam ciuitatum multitudinem distingueretur, magnae erant ciuitates, post exortis magnis imperiis, iusto minores sunt. Nam *corpora quamlibet ardua & excelsa procerioribus admota decrescunt*. PLINIVS Panegyrico [c. 61. num. 2.]

§. III. DEINDE inter multos istos, qui hoc fine coëunt, oportet vt sit consensus circa adhibenda media, ad eundem finem idonea. Quantuscunque enim alias istorum sit numerus, si tamen consentiant de optima ratione, qua communis defensio sit instituenda, sed si quisque ex proprio iudicio suis viribus vti velit, nihil efficietur. Nam distracti sententiis, & in diuersa tendentes impedimento inuicem erunt. Aut si maxime aliquando in vnam actionem spe victoriae, praedae, aut vindictae, impetu vel consilio sic satis consentiant; id quod quandoque in plebe furibunda quoque cernitur, vid. TACITVS Ann. I. c. 32. v. 6. 7. postea tamen diuersitate ingeniorum, consiliorumque, vel aemulatione aut inuidia, quibus naturaliter homines inter se contendunt, vel leuitate & per inconstantiam, ita diuellentur, vt deinceps neque mutuam opem ferre, neque pacem inter se habere velint. Consentantur, quae super

§. I. 1) Veteres Galli, quod a Cl. BARBEYRACO additur, apud quosque teste STRABONE L. IV. p. 305. Ed. Amstelod. in bellis canibus Angelicis, non minus quam canibus suae regionis vsi sunt. Alia exempla praebet apud PLINIVM Hist. Nat. L. VIII. c. 40. POLYAENVM Strateg. L. IV. c. 2. §. 16. L. VII. c. 2. §. 1. AELIANVM Hist. Animal. L. VII. c. 38. POLLVCEM L. V. §. 47. Edit. Amst. & SPARTIANVM in Vita Caracall. c. 6.

2) Vid. Robert. KNOX Narrat. histor. de insula Ceylon. L. II. c. 1. H.

§. II. 1) [illegible]

super vitiis Reipublicae Atheniensis disserit POLYBIVS L. VI. c. 41. Adeoque eiusmodi coitiones multorum hominum minime omnium ad diuturnitatem valebunt, nisi communi aliquo metu coerceantur, ne ab eo, quod semel placuit, postea pro lubitu discedere iterum queant. Vnde consequitur, nudam consensionem plurium, etiam pacto firmatam, non praestare illam, quam quaerimus, securitatem; seu non sufficere, vt plures inter se societatem mutui auxilii ineant, mutuoque promittant, quod actiones suas, viresque ad eundem finem, bonumque commune sint directuri. Sed oportet, vt quid amplius accedat, vt qui semel ad pacem & mutuum auxilium causa communis boni consenserint, metu prohibeantur, ne postea, cum bonum suum priuatum a communi discrepare visum fuerit, iterum dissentiant.

§. IV. AD hocce illustrandum Hobbes presse examinat naturam quorundam brutorum, quae & ipsa aliquo modo socialia videntur, vti sunt potissimum apes, & formicae. Haec enim, vtut ratione destituantur, per quam pacta facere, & regimini se submittere possint; tamen consentiendo, id est, eadem cupiendo, & eadem fugiendo ita actiones suas dirigunt ad finem communem, vt coetus eorum nullis seditionibus sint obnoxii[1]. Id quare inter homines secus sit, & quare magna hominum multitudo diu concorditer cohabitare sine imperio nequeat, operae pretium erit dispicere. Causa igitur, quare prouidentissima natura istas bestiolas in coetus coniunxerit, haec videtur, quod illae per hyemem quoque perdurent, ciboque alantur; cum reliqua insecta fere sub hyemem moriantur, aut citra assumtum extrinsecus cibum degant. Longe commodius autem istorum cibus comportari, & asseruari potest, si plures operae iungant, quam si singulae seorsim laborent. Ex quo istud patet, illarum bestiolarum coetus finem habere a ciuitatibus diuersum, sed in iisdem aliquod instar exsistere societatis omnium bonorum, dum in commune laboratur, & ex communi omnes aluntur. Affert & aliam rationem eius discriminis Hobbes, quod istarum bestiolarum regimen sit tantum consensio, siue multae voluntates ad vnum obiectum, non vna voluntas, qualis in ciuitatibus est; seu quod istorum insectorum singula seorsim ad opus cum aliis faciendum, cibariaque in vnum congerenda conspirent; non autem omnium voluntates in vnam voluntatem coaluerint, prout in ciuitatibus fieri suescit, vt pro omnium voluntate habeatur, quod vel vnus, vel concilium aliquod constituit. Causae autem, quare in creaturis illis, solo sensu & adpetitu viuentibus, nuda consensio animorum sit ita durabilis, vt ad eam nulla re alia praeterea opus sit, hae fere sunt. I. Inter homines certamen est honoris & dignitatis; inter bestias non

[illegible]

2 [illegible], Vid. de Palmyra vrbe PLINIVS L. 5. Histor. c. 25. de Saguntinis LIVIVS L. XXI. Hist. c. 3. H.

§. IV. 1) Nisi vbi [illegible] inter se dissentiunt. VARRO L. III. de Re rustica c. 16. [illegible] H.

non est: vnde, quae ex hoc fonte inter homines promanant inuidia, aemulatio, & odium inter bestias non deprehenduntur. II. Adpetitus apum naturalis, & sensuale velut iudicium conformia sunt, & ad commune bonum feruntur, quod inter illas a priuato non differt. Τὸ τῷ σμήνει μὴ συμφέρον, οὐδὲ τῇ μελίσσῃ συμφέρει, *quod examini non conducit, nec api conducit.* MARCVS ANTONINVS L. VI § 54. a) Vnicum desiderium est plena habere aluearia. Inter homines autem quot capita, tot sensus, & nihil fere pro bono habetur, in cuius possessione non sit aliquid praecipui & eximii prae caeteris. III. Animantia ratione destituta nullum defectum vident, aut videre se putant in administratione suorum coetuum, quippe quos non iudicio, sed solo naturae instinctu constituerunt, nec cum aliis comparare norunt. Nec vlli apum lubido subit cellulas alia, quam sexangulari figura formandi. Sed in coetu hominum plurimi sunt, qui prae caeteris sapere se existimantes praesentem statum fastidiunt, & res nouare instituunt. Ob diuersitatem autem iudiciorum diuersi nouatores diuersis modis nouant, ex quo distractio ciuitatis, & demum bellum ciuile oritur. IV. Animantia bruta, vtcunque possint vocis suae aliquem habere vsum b), ad significandum inter se affectus suos saltem concitationes; carent tamen arte illa verborum lenocinium rebus fucandi, quae necessario ad perturbationes animi concitandas requiritur, qua nempe bonum melius aut malum, malum peius aut leuius, aut vtrumque diuersa plane forma, quam reuera est, repraesentatur. Verum hominis lingua quaedam belli & seditionis tuba quandoque esse solet c), quae non solum falsas viuendi & agendi regulas potest promulgare, sed etiam illas multo cum verborum lenocinio aliis insinuare & commendare, animosque eorum pacis ac societatis [illegible] reddere infestissimos. Nec immerito quondam Pericles a Comico dictus fuit tonuisse, fulgurasse, & confudisse totam Graeciam. V. Non d) distinguunt bruta contumeliam aut contemtum a damno; vel potius nullum contemtus habent sensum. Igitur dum ipsa necessitates corporis sui muniunt, de sociis vltra nihil querelarum mouent. Verum tum homines maxime Reipublicae molesti sunt, quibus maxime licet esse otiosis. Neque enim super existimatione, aut dignitate certant, quam de fame & iniuriis aeris victoriam reportauerint. VI. Denique consensus creaturarum illarum brutarum naturalis est, hominum pactitius tantum, id est artificiosus, seu moralis potius, vinculis moralibus duntaxat contentus, quae naturalem ingeniorum diuersitatem atque asperitatem, & in contrarium tendendi facultatem hautquaquam extinguunt. Addi posset & hoc, in coetu apum imperium proprie non esse, ideo enim rex apum aculeo caret, cum tamen illud velut anima sit ciuitatis. Etsi hoc sane ingens naturae miraculum sit; quod *rege incolumi mens omnibus vna est, amisso rupere fidem.* Add. XENOPHON Cyrop. L. V. Probe tamen obseruandum,

a) Quibus quidem verbis id statim indicat Imperator Antoninus, quod [illegible], nec priuatos vlla ratione conducere posse. [illegible] Apes [illegible] quandam [illegible] Rempublicam [illegible] habere.

b) Nihil tamen hoc [illegible], quicquam [illegible] Ciuilis [illegible], inter [illegible] Physicarum referenda est [illegible]. Vid. [illegible] de [illegible]

c) VARRO de [illegible] gem-

ftum, ifthanc comparationem inter multitudinem hominum & apes eo tantum fine adduci, vt oftendatur, quare in magno coetu hominum diuturna confpiratio & concordia fperanda non fit, vbi imperium abfuerit. Nequaquam autem hoc volumus, quafi hae inclinationes, quae difcordiae femina continent, apud fingulos homines aeque efficaces deprehendantur, aut quafi non fana ratio ex ipfa natura hominis tala fuggerat argumenta, quae hominem magis ac vllum aliud animal ad concordiam & mutuam beneuolentiam inclinare iubeant. Vnde noftrum fcopum hautquidquam intereuertit Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 2. §. 22. qui fex iftas rationes HOBBESII retorquere inftituit, oftendendo, ab homine amari honorem, qui e beneficentia naturaliter prouenit, eundem publici boni vim ad tutandum bonum ipfius priuatum perfectius intelligere, ratione vti, quae & ad obediendum & ad imperandum, prout fors tulerit, ipfum pariter difponit, verbis aptiffimis rationis fuae vim acuere noffe atque exornare; legem noffe, cuius vi iniuriam a damno citra iniuriam illato diftinguit; denique confenfioni inter homines femel factae non tantum a natura accedere conftantiam, fed & artem naturae auxiliatricem varias cautelas aduerfus cafus minus inopinatos, & durationem vltra aetatem hominis per fcripturam impertire. Enimuero nihil agit, antequam oftenderit, magnam multitudinem hominum, nullo imperio contentam a paucis quoque non poffe perturbari, & omnes homines fapere, ac dictata fanae rationis liquidiffime intelligere, omnefque affectus & prauas libidines plane eneruaffe. Et fane ruinofa valde ciuitatibus fundamenta fubfternit, qui modeftiae mortalium nimium tribuit, ac de probitate fui animi alios omnes, & praecipue fecem vulgi metitur.

§. V. CAETERVM quid fit illud, quod confenfum multorum diu continere aptum fit, humani indolem ingenii penitus rimanti facile adparebit. In quo duo occurrunt vitia, quae potiffimum impediunt, quo minus multi diu in communem aliquem finem poffint confpirare. Vnum eft diuerfitas inclinationum & iudicii circa difcernendum, quod ad finem communem eft vtiliffimum: cui in plurimis coniuncta eft hebetudo ad difpiciendum, quod ex pluribus fit vtiliffimum, & pertinacia mordicus defendendi, quod femel vtcunque arriferit. Alterum eft torpor, & auerfatio vltro faciendi, quod vtile eft, vbi defit aliqua neceffitas, quae tergiuerfantes velint nolint ad officium faciendum fubigat. Priori malo remedium fit, vniens in perpetuum voluntatibus omnium, feu vt deinceps vna fit omnium voluntas circa ea, quae ad finem focietatis faciunt. Pofteriori autem, fi conftituatur aliqua poteftas, quae praefens, & in fenfus incurrens malum infligere poffit communi vtilitati reluctantibus. Quo fpectat illud CICERONIS Tufc. Quaeft. L. IV.

[illegible] ad [illegible], ut [illegible] [illegible] ad Fortunae, [illegible] H. Idem Hippolyto obiecto
f) EVRIPIDES Hippolyto coronato [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Et familias euertit, [illegible] [illegible].
[illegible]
[illegible]
Eheu! quod non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. H.

L. IV. (c. 10.) *[illegible]* Unio voluntatum hoc sane modo fieri nequit [a], ut naturaliter omnium voluntates in unum confundantur, aut ut unus tantum velle incipiat, reliqui omnes velle desinant; aut ut naturalis voluntatum discrepantia, & in diversa inclinatio ullo modo plane tollatur, ut & perpetuam harmoniam combinetur. Sed hoc demum modo multae voluntates unitae intelliguntur, si unusquisque voluntatem suam voluntati unius hominis, aut unius concilii subiiciat, ut pro voluntate omnium & singulorum habendum sit, quicquid de rebus ad securitatem communem necessariis ille voluerit. Nam & illud quisque velle censetur, quod in alium contulit, si ipse velit. [illegible Greek] *[illegible]* Arrian. Epictet. L. I. c. 12. Pari ratione talis potentia, quae omnibus metuenda sit, constitui non potest, ut omnes & singuli suas vires naturaliter in unum transfundant, ipsi deinde plane enervati. Sed hoc duntaxat modo unus omnium vires possidere intelligitur, si omnes & singuli sese obligaverint, quod eo modo vires suas adplicaturi sint, sicut ille voluerit. Istharc voluntatum atque virium unio ubi facta fuerit, tunc demum civitas, validissima societatum & personarum moralium, inde emergit. Distinctius ista intelligentur, si cogitemus, per submissionem voluntatum apud subditos non extingui naturalem libertatem voluntatis, per quam de facto velut retrahere possunt, quod semel dederunt, & detrectare obsequium, quod polliciti sunt, neque vires & facultates subiectorum naturaliter in imperantem transfundi, ita ut verbi gratia robur, quod inest in lacertis omnium subditorum transeat in lacertos imperantis. Igitur duplici velut pondere librari voluntates, viresque subditorum, ut ad nutum voluntatis imperantium se componant. Quorum prius positum est in ipso pacto, quo isti sese huic submiserunt; cui maximam addit vim praeceptum Divini Numinis, & religio iurisiurandi [b], quibus tanto maior efficacia inest flectendis hominum animis, quo magis hi bonam disciplinam a puero formati sunt [c], & necessitatem atque utilitatem imperii causas perspectam habent. Qui autem per animi pravitatem pressioni huius ponderis renituntur, dum vel imperium stolide aversantur, velut rem pravorum libidini, caeterorum vexationi repertam, vel torpent & aversantur ultro facere id, quod officium requirit; isti altero pondere ad capessenda imperantium iussa adiguntur, nempe metu poenae & extrinseca coactione. Cum autem qui alterum coacturus est, robustior ipso esse debeat, & vero id robur, quo imperantes singulorum hominum robur excedunt, inde sit, quod cum

§. V. (a) Verbo [illegible] H. [illegible] Xenophon. L. IV. Memorabil. [illegible] H.

b) Qua-

ciues ad nutum ipsorum vires suas adplicent: inde quod prauos ciues cogere & coërcere possint imperantes, ab obsequio bonorum ciuium est. Caeterum vt maior virium pars in ciuitate in manu imperantis sit, illi, cui imperium legitime partum, & qui vel mediocre studium circa officium suum praestandum ostendit, in procliui est efficere. Nam & semper sperare potest, maiorem partem ciuium diuini praecepti, fideique datae & iuramenti memorem fore; & nunquam non maioris & melioris partis ex populo interest ciuitatem tranquillam & saluam esse, ac legitimis imperantibus auctoritatem suam constare. Sed & in promtu sunt aliquot velut machinae, quibus imperantium potentia insigniter augetur, vti sunt loca bene munita, miles perpetuus singularibus vinculis imperanti obstrictus; per quae quantumuis magna multitudo coërceri potest, inermis praesertim & per lata terrarum spatia diffusa, & vbi caute ab imperantibus prospiciatur, ne in factionem ciues coniungantur.

§. VI. Vt autem isthaec vnio penitius intelligatur, sciendum est, quod plures personae physicae, quamdiu in vnam personam moralem non coaluerunt, quicquid agunt, aut quaecunque obligationes contrahunt, tanquam singuli agunt & contrahunt, adeo vt tot numero sint actiones & obligationes, quot sunt personae physicae. Et quanquam saepe multi homines, vocabulo *multitudinis*, quod vnitatem videtur notare, soleant exprimi, tamen si quis accuratius consideret, multitudo non est vox aliqua collectiua, seu quae notat vnum ex pluribus constans, vti est verbi gratia exercitus, classis, concio, senatus. Sed reuera nil nisi multas res notat, abstrahendo an homogeneae illae sint, an heterogeneae, collectae, an dispersae. Adeoque multitudo hominum reuera non est vnum aliquid *, sed plures homines, quorum vnusquisque suam sibi habet voluntatem, & suum circa omnia proponenda iudicium. Et proinde multitudini, prout contradistinguitur singulis, vna & separata a singulis actio, aut peculiare ius tribui non potest. Vnde etiamsi quis in aliqua multitudine extiterit, seu multos circa se homines habuerit, in vnum corpus non coniunctos, quorum plerique aut caeteri omnes aliquid agant, aut contrahant, nec tamen ipse in id consenserit, aut alio modo de isto actu participauerit, idem actus ad ipsum nullo modo pertinebit. Enimuero vt multitudo aliqua, seu multi homines vna fiant persona, cui vna actio queat tribui, & cui certa iura competant, quatenus singulis opponitur, & quae iura sibi singuli tribuere non possint, necessarium est, vt voluntates viresque suas vniuerint interuenientibus pactis, sine quibus plurium natura aequalium coniunctio nequit intelligi.

§. VII. Pacta illa, quibus interuenientibus ciuitas coalescit, quot & qualia sint, hoc modo intelligitur. Si igitur animo concipiamus multitudinem

†) Quare bene apud Cl. Barbeyracum in not. 1. [illegible] CLERICVS monet, principem modo cupiditates coërcere & domitas habere libidines debere, aut volentem aliorum similes videri velint, quos libere [illegible] volentes, [illegible] & patientes, facultate a ciuibus data, Numinum ritu, aut obedientes adoraret.

§. VI. * Vid. [illegible] §. 14. in fine. H.

multitudinem hominum, naturali libertate & aequalitate gaudentium, qui vltro ciuitatem nouam constituturi sunt, necessum est, vt futuri ciues primo omnium inter se singuli cum singulis pactum * ineant *, quod in vnum & perpetuum coetum coire velint, suaeque salutis, ac securitatis rationes communi consilio ductuque administrare. (Quanquam in isthoc pacto vt plurimum singuli sibi licentiam emigrationis * reseruent *.) Pactum hocce initur vel pure, vel sub conditione. Prius fit, quando quis sese obstringit adhaerere isti coetui, quaecunque demum regiminis forma pluribus arriserit. Posterius, quando hanc conditionem adiecit; siquidem introducatur forma regiminis ipsi probata. Hoc porro pactum quando initur, necessum est, vt omnes & singuli consentiant. Qui non consenserit, vtut in eodem cum caeteris loco tantisper versetur, extra futuram ciuitatem manet, neque per reliquorum consensum, quanquam plures isti sint, adstringitur, vt omnino coetui sese isti adiungat; sed in libertate sua naturali persistit, in qua ipsi licebit de sua salute proprio ex iudicio statuere. Postquam autem eiusmodi coetus, rudimenta & primordia ciuitatis prae se ferens, memorato pacto coaluit, necessum vlterius est, vt decretum fiat, qualis forma regiminis sit introducenda. De hac enim antequam constitutum sit, nihil constanter poterit expediri, quod ad communem salutem faciat. Heic illi, qui absolute sese isti coetui adiunxerunt, per consensum plurium tenebuntur adquiescere formae regiminis, quae pluribus placuit, licet ipsi aliam maluissent, siquidem velint in loco, quem coetus iste insedit, persistere. Dum enim in pacto nihil exceperunt, intelliguntur sese hac saltem in parte submisisse voluntati plurium, cum nulla ratione postulare queant, vt reliqui omnes pauciorum iudicium suo antehabeant *. Qui autem cum conditione ei coetui sese adiunxerit, nisi expresse in formam regiminis introducendam consenserit, membrum futurae ciuitatis non fiet, neque maioris partis consensu obligabitur.

§. VIII. Post decretum circa formam regiminis nouo pacto opus erit *, quando constituuntur ille, vel illi, in quem vel quos regimen coetus confertur; quo hi quidem ad curam communis securitatis & salutis, reliqui ad obsequium his praestandum sese obstringunt; cui simul subiectio illa & vnio voluntatum inest, per quam ciuitas vna persona intelligitur. Ex quo demum pacto perfecta ciuitas resultat. Caeterum vbi democratia fuit instituta, non ita liquido posterius hocce pactum adparet; quippe cum iidem diuerso respectu sint imperantes & parentes; in pacto autem duae distinctae personae requiruntur, neque videtur sufficere diuersus respectus, verbi gratia, vnus & idem

Titius

§. VII. (*) Hoc pactum [illegible] H.

(*) Crediderim, [illegible]

[illegible] Vide [illegible] pactum [illegible]

(*) Vid. L. 5. c. VIII. [illegible] §. 2.

(*) Vid. [illegible] VIII. c. II. §. [illegible] seqq. H.

(*) Si tamen qui [illegible] ad [illegible] [illegible] defectu [illegible] bellum oriatur, [illegible] quo pacto [illegible] decidenda. Ipse AVCTOR

[illegible]

Titius diuerso respectu potest esse pater, & filius, & maritus, & gener, & socer, & mercator, &c. vbi sane nullum erit pactum, si Titius qua mercator aliquid promiserit eidem Titio, qua est pater. Enimuero sciendum est [1], in Republica populari singulos ciues, & concilium, penes quod est summa rerum, non modo duntaxat respectu differre, sed esse reuera diuersas personas, etsi diuersi generis, quibus distincta voluntas, distinctae actiones, & iura competunt. Quod enim singuli ciues volunt, id non statim vult populus. Et quod singuli ciues agunt, non statim habetur pro actione populi, & vice versa. Neque singuli habent summum imperium, aut aliquam eius partem, sed populus illud habet. Aliud quippe est, habere partem imperii, aliud, habere ius ferendi suffragium in concilio, penes quod summum imperium est. Vt hactenus nihil videatur obstare, quo minus inter concilium populi & singulos ciues pactum intercedat. Illud fortasse non inepte vrgeri posset, inutile fore tale pactum inter populum imperantem, & ciues parentes, quod eo ipso, dum quis in formam democraticam consentit, suam quoque voluntatem voluntati maioris partis intelligatur subiecisse, simulque iam cuivis per amorem sui rerumque suarum sat necessitatis videatur iniunctum, bono publico pro virili inuigilandi, cui ipsius quoque salus est innexa. Nihilominus etsi fortasse in democratiis non ita necessarium est, vti in aliis Rerumpublicarum formis, illud pactum, seu mutuam promissionem circa exercendum officium imperantis & subiecti expresse fieri; omnino tamen saltem tacite illud interuenisse est intelligendum. Nam siue decretum illud de introducenda democratia concipiatur per modum nudi placiti multarum voluntatum in vnum conspirantium, siue per modum pacti singulorum cum singulis, submittam voluntatem meam concilio vniuersorum, si & tu idem feceris; tamen ex hoc presse considerato nulla alia resultat obligatio, quam vt singuli teneantur adquiescere in illa Reipublicae forma, quamdiu ab vniuersis eadem non fuerit mutata. Atqui in democratiis plus vtique obligationis in ciuibus reperitur. Nam & singuli tenentur stare decretis & iussis, a concilio vniuersorum profectis, & simul in singulis est obligatio curam Reipublicae pro virili suscipiendi, & priuatum commodum post publicum bonum habendi. Quo etiam pertinet quod alias reprehendi aut multari posset ciuis, ideo quod in concilio infrequens deprehenderetur [2]. Adparente autem obligatione, necessum est eius quoque originem exsistere; quae nulla alia est praeter pactum, quod innuimus. Sic apud THVCYDIDEM L. II. (c. 40. ed. Oxon.) ciuis democraticus, status Reipublicae ignarus, *inutilis ciuis* iudicatur [3]. Add. quae cum Charmide disputat Socrates apud XENOPHONTEM Memo-

[illegible] c. 4. § 6. in [illegible] [illegible] [illegible] valere [illegible]. H.

§. VIII. 1 Quod [illegible] [illegible] [illegible] est. [illegible] [illegible]. H.

2 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ARISTOTELES [illegible] Pol. 4. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] § 10. H.

3 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Memorabilium L. III. p. m. 486. At vero ubi aristocratiam aut monarchiam constitui placuerit, longe liquidius posterius isthoc pactum cernitur. Designatis enim optimatibus aut rege, fides utique mutuo datur & accipitur, mutuaeque praestationes utrinque oriuntur. Imperio quippe delato & acceptato non minus rex & optimates, quam cives, ad munia antehac indebita adstringuntur. Ante istud pactum non magis cives ad parendum uni aut paucis tenebantur, quam iste aut hi ad salutem civitatis curandam. Mutua autem fides, & ad munia antea indebita obligatio unde nisi ex pacto ortum traxerit? Quae hactenus de duobus pactis & uno decreto diximus, illustrari possunt per illa, quae circa constitutionem regni Romani memorat DIONYS. HALICARNASSEUS sub init. Ibi enim primo multitudo hominum struendae novae sedis causa confluxit; inter quos utique pactum saltem tacitum intervenit. Inde deliberatur super forma Reipublicae & cum regnum placeret, Romulo demum summa potestas defertur. Sic & interregno emergente, per quod primo duntaxat pacto coetus continetur, saepe super forma Reipublicae deliberari solet. Vid. deliberatio principum Persarum apud HERODOTUM Thalia; Bruti & sociorum apud DIONYS. HALICARNASSEUM L. IV. Est tamen probe notandum, isthunc modum generandi civitatem, intervenientibus duobus pactis & uno decreto, esse maxime naturalem *), & omnibus formis Rerumpublicarum communem. Fieri tamen potest, ut monarchia constituatur per unicum duntaxat pactum, si nempe multi citra antegressam inter ipsos conventionem quisque pro se, simul aut diverso tempore, uni sese subjecerint, ad eum fere modum, quo exercitus ex convenis & mercenariis constantes colliguntur. Sicuti & illis, qui civitati jam constitutae postea accedunt, unica tantum conventione opus est, qua ipsi quidem recipi in civitatem petunt, qui autem civitatis personam gerunt, eosdem, obsequium stipulati, recipiunt. Caeterum non est, quod quis fingi isthaec de pactis civitatem generantibus a nobis existimet, ideo quod plerarumque civitatum origines primae ignorentur, aut saltem non ita liquido constet, illas hoc modo coaluisse. Nam id certum est, omnem civitatem aliquando suam habuisse originem. Ante constitutionem autem civitatis, necessum erat, ut illi, ex quibus civitas constat, ejusmodi vinculo inter se non connecterentur, quo post civitatem institutam connectuntur. Utque iidem nondum sese subjecerint illis, quibus postea sunt subjecti. Cum autem conjunctio illa & subjectio citra antedictas pactiones facta intelligi nequeat, necessum est, in constitutione civitatum easdem saltem tacite intervenisse. Nihil autem obstat, quo

minus

*) [illegible]

quarum alicuius vel origines ratiocinando inuestigari possint, vbi de iisdem nulla literarum monumenta extent.

§ IX. Hoc loco fuerit operae pretium, sententiam *Hobbesii* paulo pressius expendisse; qui in generatione ciuitatum vnum duntaxat agnoscit pactum singulorum cum singulis, ac passim inculcat, inter regem optimatesue, & ciues nullum pactum intercedere. Equidem quid caussae istum ad talia adserenda mouerit, satis colligitur ex scopo librorum ipsius politicorum, quem in *Leviathan* non obscure prae se fert. Scilicet oppugnatum id potissimum seditiosos illos homines, qui superioribus lustris potestatem regum in ordinem redigere, subiectisque subiicere, vel potius penitus extinguere laborabant. Quibus vt isthoc rebellionis praetextum eriperet, fidem inter regem & ciues esse reciprocam, vbi ille, quae pacto promiserit, non seruarit, hos quoque obsequio liberari; neue turbulenti ciues quaeuis regis facta ipsis displicentia in crimen violatae fidei trahere possent, negare instituit, vllum pactum inter regem & subiectos existere. Et cum in animum induxisset, omnibus regibus vere talibus absolutam & illimitatam potestatem adstruere, consequens erat omne pactum hinc exterminare, quippe quod praecipuum videbatur limitandae potestatis instrumentum. Enimuero quanquam potestatem regum sacrosanctam praestari, & ab importunorum hominum vellicationibus vindicari generis humani quam maxime intersit, non tamen ideo necessarium fuerit ea, quae in manifesta luce sunt posita, abnegare, & pactum nolle agnoscere, vbi extat mutua promissio circa praestanda ea, quae antea erant indebita. Dum vltro principi me subiicio, obsequium ipsi promitto, defensionem mihi stipulor. Princeps dum me ciuem recipit, defensionem mihi promittit, obsequium a me stipulatur. Ante eam promissionem neque ego ipsi obsequi, neque iste me defendere, saltem ex obligatione perfecta, tenebatur. Quis eiusmodi actum ex classe pactorum velit excludere? Neque ideo tale pactum redditur superuacuum, quod inter eos, qui vltro sibi regem imponunt, prius conuentio videatur extare de hoc vel illo in solium euehendo. Nam vti nuda electio citra electi acceptationem huic in eligentes nihil potestatis confert: ita ex negotii natura satis intelligitur, eos, qui alteri vltro in se potestatem conferunt, velle, vt hic se, in eius exercitio tendat ad finem isti potestati praefixum: & hunc quod delatum fuit ea lege suscepisse, vt ne per ipsum fine suo eligentes excidant. Igitur qui alicui imperium deferunt, vt ipsi simul promittunt, quam

natura

perfecta libertate naturali supremus & independens e[illegible] Quodam pa[illegible] [illegible] Sed hi quoque [illegible] Principe [illegible] populus [illegible]

Reipublicae [illegible] Pactum [illegible] [illegible] Gallorum.

naturae subjectionis requirit; ita sibi contra stipulantur ab ipso procuranda ea, propter quae imperia civilia constituuntur. Quod quid aliud est, quam pactum inire?

§ X. Neque vero, admisso pacto inter regem & cives, illa incommoda, quae Hobbesius videtur ob oculos habuisse, necessario consequuntur. Equidem id habent omnia pacta, ut ad certi quid praestandum necessitatem aliquam afferant. Verum quam maxime differunt, illa pacta a), quibus quis sese alteri simul subjicit, ab illis, per quae neuter in alterum imperium accipit. Pacto utique constituitur jus domini in servum, saltem qui ultro servitium succedit; potestas patris in eum, qui sese arrogandum praebet; imperium ducis in milites mercenarios. Et tamen hoc non obstat, quo minus illis imperandi facultas competat, his obsequii necessitas incumbat; neque his fas sit licet, fraenum excutere, si jussa imperantium parum arriserint. Xiphilinus Epit. Dionis in vita Neronis: [illegible]. *Summum imperium, postquam est a populo alicui delatum, frustra repetitur ab eo qui detulit, & illi qui accepit, contra eum qui dedit, accedit* b). Scilicet in pactis, a quibus submissio voluntatis & virium abest, certae & definitae praestationes designantur, invicem exhibendae ex intrinseco conscientiae impulsu. Et ubi quis ultro illas implere detrectaverit, nil nisi bellum, aut communis utrique domini coactio superest. Sed in pactis, ubi unus alteri subjicitur, penes hunc est definire, quid ab illo debeat praestari, simulque facultas in eundem collata nolentem ad illa compellendi; qualis facultas haudquaquam reciproce illi in hunc competit. Unde imperans violati pacti nequit argui, nisi aut omnem Reipublicae curam abdicaverit, aut hostilem in suos animum induerit c), aut manifeste a regulis gubernandi, ab quarum observatione tanquam a conditione cives obsequium suum suspenderunt, dolo malo sic effecit. Quae cuivis imperanti in perpetuum cavere facillimum est, modo cogitare velit, ne summos quidem mortalium humanae sortis legibus esse solutos; *neque unquam deceptum esse principem, nisi qui prius ipse decepit.* Plinius Paneg. cap. 66 in fine. Denique aut deterrimum aut stolidissimum oportet esse principem, qui id non possit efficere, ut majoris aut validioris partis de populo intersit, ipsius statum salvum esse. Ad quod obtinendum ut omnibus viribus connitatur princeps, movere ipsum debet illud apud Livium L. VIII. c. 21. *An credi posse ullum populum, aut hominem denique in ea conditione, cujus eum poeniteat, diutius quam necesse sit, mansurum?* Si porro majoris partis populi intersit, principis statum salvum esse, quod non potest non contingere, si justitiam & prudentiam in consilium adhibuerit, ejus fortuna sat firmo nixa stat talo d). Si quis illud obtinere nequeat, is cuivis potius negotio, quam imperio idoneum exhibit.

§ XI.

§ X. a) Quae supra ad L. III. c. 9. § 6. [illegible] b) [illegible] [illegible] Imperatorem [illegible], quod ipsi [illegible], respondisse, referunt [illegible] [illegible] L. IV. c. 5. [illegible]

§. XI. EXAMINEMVS paulo curatius rationes, quibus assertionem suam HOBBESIVS superstruat. Vbi nostro quidem arbitramur inconveniens esse, quod obligationem civium adversus imperantes derivatum it ex tali pacto, *[illegible]*, de Cive cap. V. §. 8. Equidem qui inter se convenerunt de conferendo in aliquem imperio, intelliguntur quoque in id consensisse, ut omnes suam voluntatem illius subiiciant, seu ut illius voluntas voluntatem omnium in gerenda Republica repraesentet. Nec infrequens est eiusmodi consensum de conferendo in aliquem imperio, ut & leges, sub quibus imperium alicui defertur, mutuis populi pactis, & iuramentis stabiliri. Distincta tamen utique sunt, inter se convenire de imperio in Caium conferendo, & imperium Caio deferre fide data & accepta. Porro quo minus cives quoque mutuo inter se fidem dent de obsequio regi praestando, nihil repugnat. Sicuti & talia pacta dantur, ubi omnes pro uno, & unus pro omnibus sese obligant. Vt tamen illud omnino fiat, non est necessarium, neque usu adeo frequentatum. Qui in civitatem recens recipitur, regi ipsi fidem dat: nullibi, quantum nobis constat, exigitur, ut cum reliquis civibus super obsequio regi praestando paciscatur. Denique & valde periculosum videtur, ex eiusmodi pacto cum quolibet concive obligationem erga regem derivare, nisi meum in tuam gratiam in regem transfero, ut & tu ius tuum in eundem transferas in meam gratiam. Nam hoc modo quilibet civis obsequii sui necessitatem videbitur suspendisse ab obsequio cuiuslibet civis, & consequenter, altero non praestante obsequium, & reliqui liberi forent. Atqui vel eam ob caussam necessarium est, quemlibet civem pro se, & citra considerationem obsequii alieni summo imperanti obstringi, ut si maxime unus vel alter fraenum mordeat, imperans caeterorum viribus uti queat, ad refractarium istum in ordinem redigendum. Neque minus incongruum est, quod [illegible] c. 6. §. 13. tradit: *obligationem ad praestandum summo imperanti [illegible] ad civitatem transferendum, sed [illegible]* Sed quid ambagibus opus, ubi recta & plana via licet incedere? Nam quae ipsum movisse videtur ratio, inanis est. Scilicet tacite praesupponit, de quibus pacto sit conventum, illa non posse iure detrectari. Atqui posse a Rege aliqua iure iuberi, quae civis iure possit detrectare, exempli gratia, si rex iubeat, ut me, aut ipsum regem, aut patrem condemnatum interficiam. Ergo ex alio fonte, quam ex pacto cum rege, obsequium civium derivandum. Enimvero nos examussim sibi invicem respondere asserimus potestatem regis legitimam, & officium civium, adeoque pernegamus, a rege iure quid posse imperari, quod subiectus iure possit detrectare. Neque enim rex plura iure iubere potest, quam quae cum fine societatis civilis instituendae congruunt, aut congruere iudicantur.

[illegible] *[illegible]* H.
[illegible] §. 7. [illegible] H.

[illegible] ARISTOTELIS [illegible] Pol. [illegible] Pol. [illegible] H.

§. XI. [illegible] HOTTVNI [illegible] H.

tur *. Si quid contra huius finem dolo aut per vecordiam iusserit hocquidquam iure id facere censebitur. Verum an quibusuis eiusmodi iussis subiecti possint resistere, alia quaestio est, quam alio loco excutiemus [f]. Quae exempli causa adferuntur, ad rem nihil facturae. Sane si contingeret, vt rex alicui talia iure posset iniungere, id est, vt tale quid a ciue patrari ad salutem Reipublicae facere videri queat, subditus iure iussa non detrectabit. Vid. Iudic. IX, 54. 1 Samuel. XXXI, 4. ZONARAS Part. III memorat, cum Theophilus Imperator timore tanquam compedibus vinctus staret, Manuel stricto ense; nisi me, inquit, secutus fueris, te perimam. Praestat enim, te mori, quam ab hostibus captum Romanae Reipublicae tantum imprimere dedecus. Quibus minus aegre soluto stupore, eum secutus est [e]. Quin & *βασιλεῦσιν ἄμεινον τεθνάμεν ἐν πολέμῳ, ἢ χείρεσσι* [illegible], *regibus satius est in bello occumbere, quam volentibus servitutem ferentes*. QVINTVS CALABER L. XIII. Vbi autem talia iussa ratione destituuntur, & ob ea recusata ciuis interfectus fuit, nemo sanus puto iure istum caesum dixerit. Quod porro IDEM c. VI. § [illegible] ius in regem a ciuibus collatum dicit per modum *donationis*, id ne ad ipsius quidem tradita congruit. Donatio est, cum ex vna duntaxat parte ius in alterum transfertur. vid. IDEM c. 2. § 8. 9. Atqui quando in regem confertur imperium, est mutua iuris translatio, seu reciproca promissio. Ciues spondent obsequium, rex procurationem Reipublicae; ad quae ante istum actum neuter tenebatur. Vti enim ante collationem imperii licebat ciuibus resistere iussis Caii, quem postea regem constituerunt, ita Caius iisdem defensionem aut curam sui postulantibus iisdem poterat resistere, seu eandem ipsis tanquam indebitam denegare. Conf. Lucae XII, 13. 14.

§. XII. NEQVE maior efficacia ad tollenda pacta inter imperantes & subiectos inest illis rationibus, quae adducuntur c. 7. § 7. seqq. Vbi probare primo vult, democratiam non constitui per pacta singulorum cum populo, sed mutuis pactis singulorum cum singulis. Argumento vtitur, quia in omni pacto prius debent existere personae paciscentes, quam ipsum pactum. Atqui ante constitutam ciuitatem populus non existit, vtpote vbi non erat vna persona moralis, sed multitudo personarum singularium. Igitur ante ciuitatem constitutam non potuisse pactum iniri inter populum & ciues. Post constitutam autem ciuitatem tale pactum iniri fuisse inutile, quia populus voluntate sua voluntatem ciuis illius, cui supponitur obligari, complectitur, ideoque se potest liberare arbitrio suo, & consequenter actu liber est. Enimuero patet, tertium adhuc dari. Ante constitutam ciuitatem multi homines non sunt populus, id est coetus democraticus. Ergo non potest cum ipso, vt tali, pactum iniri. Post ciuitatem constitutam frustra est iniri pactum, hoc sensu, vt vnus vel alter ciuis velit peculiariter pacisci cum populo circa administrationem Reipublicae. Nam cui democratica forma probatur, is intelligitur eo ipso

facto

d) Aliter tamen supra rationem subiectis videtur AVCTOR ipse L. I. c. 3. § 4.

f) Infra c. 8. § [illegible] H.

e) Quae hinc Zonaras parum ad rem facit. Nam [illegible]

fuisse obligasse ad parendum decretis, a maiori parte populi profectis; cui obligationi per peculiare pactum derogaretur. Ast vero in ipsa constitutione civitatis democraticae potuit iniri, & est revera initum pactum mutuum inter populum, & singulos, quod quale sit, jam fuit expositum. Pari modo nihil agit, qui sic colligit: maritus cum uxore nullum potuit inire pactum; quia ante nuptias illa nondum fuit uxor; post nuptias pacisci frustra est, ubi jam suam voluntatem subjecit voluntati mariti. Potuit quippe pactum iniri eo ipso, dum uxor fit vel designatur. Non multum dispari sophismate quondam ludebat Epicurus: *Quando nos sumus, mors non est, quando mors est, nos non sumus, mors ergo nihil ad nos. Quam argute nos fefellit. Quasi vero transacta mors timeatur, qua jam sensus ereptus est; ac non ipsum mori, quo sensus eripitur. Est enim tempus aliquod, quo & nos adhuc sumus, & mors tamen nondum est. Idque ipsum videtur miserum esse, cum & mors esse incipit, & nos esse desinimus.* LACTANTIUS Div. Instit. l. III c. 17. Deinde si vel maxime quis in democratia tale pactum non possit animo concipere [a], aut iniri ei arbitretur, tamen exinde non licebit idem excludere ab aliis Rerumpublicarum formis, ubi qui regunt, & qui reguntur, tanquam personae naturales differunt. Nam heic utrique pactum requiritur, quo illi obstringuntur curam Reipublicae capessere, & salutem populi pro summa lege habere; hi vero obsequium eidem promittunt. Inde constat, quid sentiendum sit de illa thesi HOBBESII de Cive c. 7 § 9. *Quoniam cives non paciscuntur cum populo, sed mutuo inter se pactis tenebantur ad omnia, quae populus faceret, tenebuntur inde ad factum populi, etiam secreto (?) in constituendo optimates aut regem.* Neque enim sequitur: si concilio populi placuit summam rerum transferre in optimates aut regem, singuli eo decreto stare tenentur; ergo inter populum transferentem imperium, & optimates aut regem, in quos idem transfertur, nullum pactum intercedit. Sed nec validum est alterum *Hobbesii* argumentum: regem quanquam a populo electum non potuisse ad quidquam ab eo obligari; nam eo electo *populum* simul dissolvi, periturque rationem illam, quam habebat ut *persona*; quare perire quoque una & dissolvi, quae ad personam facta erat, obligationem. Enimvero quod fundamenti loco heic substernitur, sublata persona, tolli quae adversus illam erat obligationem; intelligendum est de iis casibus, quando persona naturali morte extinguitur, aut quando qualitas illa, super qua obligatio unice fundabatur, expirat. Atqui quando populus liber in regem transfert imperium, neque ipse populus naturali morte extinguitur, neque obligatio regis est fundata in ea qualitate populi, qua liber intelligitur, sed qua deinceps erit coetus civium unius imperio subjectus. Quemadmodum procus pacifcens cum virgine post consummatum matrimonium non poterit excipere, obligationem adversus eam periisse, quod non amplius virgo sit, qualis erat cum pactum iniretur. Nam obligatio proci non fundabatur super qualitate virginitatis, sed contrahebatur cum virgine, quae deinceps conditionem uxoris est subitura. Ita rege constituto,

 popu-

quem, ut vel sibi subjectus [illegible], de [illegible] [illegible] [illegible], sed de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

§ XII. [illegible] HUBERUS, de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]. I. § 4. [illegible]

populus dissolvitur hactenus tantum, quod summum imperium non amplius sit penes concilium, ex universis constans; hautquidquam autem dissolvitur in multitudinem nullo vinculo connexam, sed manet unus coetus, quem unum imperium, simulque primigenium illud pactum continet [a]. Scilicet imponit *Hobbesius* simplicioribus ambigua significatione vocabuli *populi*. In democratiis populus notat universitatem civium, quae diverso respectu simul regit, & regitur: in aristocratiis & regnis notat universitatem civium, quae regitur. Vid. IDEM de Cive cap. 12. § 8. Atqui quis negare velit adversus ejusmodi populum, monarchae aut optimatibus subjectum, posse subsistere obligationem, etsi contracta fuerit eo tempore, quo ille adhuc liber erat, sed in eventum & intuitu futurae subjectionis? Denique ipse HOBBESIUS Leviath. in calce [b] expresse dicit, Deum Judaeorum Regem fuisse factum vi pacti inter ipsum & hos initi. Quare igitur pactum inter regem, hominem & cives negare velit? Et paulo ante tradiderat; quando quis sese victori submittit, is necessario tanquam verus subditus obligatus tenetur; nam *contractus* legitime initus recte violari abrumpive nequit.

§. XIII. PER isthaec igitur pacta hominum multitudo unita civitatem constituit, quae ad modum unius personae concipitur, intelligentis & volentis, aliasque actiones peculiares a singulorum actionibus separatas edentis. Unoque nomine ab omnibus hominibus particularibus distinguitur atque dignoscitur; (STATIUS Achilleid. L. I. [v. 457. 459. & seqq.] *Sparsa ac diffusa moles In corpus vultumque coit, & rege sub uno Disposita est.*) nec minus peculiaria jura habet, ac res proprias, quae neque singuli, neque multi, neque adeo omnes simul, remoto eo, qui summum habet imperium, asserere possint, ab qua itidem peculiares actiones proficiscuntur, quas singuli hautquidquam sibi tribuere aut arrogare queant. *L. 6. §. 1. D. de Divis. rerum. L. 10. §. 4. D. de in jus vocando. L. 7. §. 1. D. Quod cujusque universit. nom. L. 1. §. 7. D. de Quaestionibus.* Add. SENECA de Beneficiis L. VI. c. 19. 20. Unde civitatis haec commodissima [c] videtur definitio [d], quod sit persona moralis composita, cujus voluntas, ex plurium pactis implicita & unita, pro voluntate omnium habetur, ut singulorum viribus

a) Sunt in quo populus est pacto primo colligatus & subjectis pariter ac summum imperans pacto secundo [illegible] devinctio. Quod igitur HOBBESIUS opponit porro, ita contrahere [illegible] obligationem esse, facile refellitur. Nam quod absurdum ipsi videtur, non est in substantia composita, qualis est civitas, idem agere in se ipsum diversa tamen ratione. Id quod exemplo hominis liquidum fit, cujus animae partes in se mutuo, & tota anima in corpus, & corpus in animam, & corporis pars una in aliam agit. Conf. infra c. 5. § 8. & c. 6. § 11. H.

b) Locum hunc Hobbesii in Dissert. de Interr. § 7. sic laudat Auctor, *Hobbes. in Leviath. conclus.* Neque tamen quicquam, hic, quae afferuntur, simile, vel in capite extremo, vel in Appendice legitur. Is igitur adhuc vestigandus erit ab iis, quibus otium est. Quod autem ad Regnum Dei in Israelitas attinet, consulendum c. 35. & 40. & ratione conventionem inter victorem & victos c. 20. Leviathanis.

§. XIII. c) Merito, observante ad TITIO Obs. DLVII. hanc definitionem *Auctor* sumsit ab HOBBESIO de Cive c. 5. § 9. confunduntur enim tamen civitas & Princeps, atque de illa quaedam [illegible] Auctor [illegible] descriptio eiusdem. Melior est ea CICERONIS L. III. de Republica, qua Civitas dicitur multitudo juris consensu, & utilitatis communione sociata. Dubium cum Celeb. OTTONE ad Off. L. II. c. 6. § 10. [illegible] est confusio [illegible]

partem.

bus & facultatibus ad pacem & securitatem communem vti possit. Illa enim definitio, quae extat apud DIONEM PRVSAEVM in Borysthenica [Orat. 36. p. 442. Edit. Paris. Morell.] *Πόλις ἐστὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐν ταὐτῷ κατοικούντων, ὑπὸ νόμου διοικούμενον*, ex Graecanicae politicae principiis [3] extructa, alio fortasse loco a nobis discutietur. Qua non multo melior est definitio ciuitatis Platonicae tanquam perfectissimae apud APVLEIVM de Philosophia: *Ciuitas est commixtio inter se hominum plurimorum, in quibus sunt rectores, alii inferiores, conuenit inter se concordia, & mutuam sibi operam atque auxilium deferentes, iisdem legibus, rectis tamen, officia sua temperantes, vnamque ciuitatem, iisdem moenibus illam futuram, & eadem velle atque eadem nolle incolarum mentes assuerunt.* Ciuitatem porro, tanquam hominem aliquem artificialem, ingeniose delineauit HOBBESIVS in Prooemio Leuiathanis, in quo *is, qui summam habet potestatem*, est pro *anima*, totum corpus viuificante & mouente: *magistratus & praefecti*, artificiales *artus* sunt: *poenae & praemia*, summae potestati appensa, & a quibus membra ad suum cuiusque opus perficiendum incitantur *nerui*, qui idem faciunt in corpore naturali: *diuitiae singulorum hominum*, pro *robore*: *salus populi* pro *negotio*: *consiliarii*, per quos ea, quae cognitu necessaria illi sunt, suggeruntur, pro *memoria*: *aequitas legesque* pro artificiali ratione. *Concordia, sanitas* est, *seditio morbus*, *bellum ciuile, mors*. Denique *pacta*, quibus partes corporis huius politici conglutinantur, imitantur diuinum illud verbum *fiat*, seu *faciamus hominem*, a Deo prolatum in principio, cum crearet mundum. Vnde & obiter adparet, ISOCRATEM in Areopagitico & Panathenaico *non recte formam Reipublicae pro ciuitatis anima venditare* [4], *cuius ea vis sit, quae mentis in corpore.* Cum forma Reipublicae potius sit in ciuitate idem, quod in corpore humano est structura & dispositio omnium membrorum & partium.

§. XIV. CAETERVM voluntas ciuitatis exserit sese vel per vnum personam simplicem, vel per vnum concilium, prout in illam, aut hoc summa rerum fuit collata. Vbi penes vnum hominem est imperium, ciuitas velle intelligitur, quodcunque illi homini, (cui sanam rationem constare praesupponitur [1],) placuerit, & quidem circa negotia, quae ad finem ciuitatum spectant;

personis simplicibus, inaequalis & voluntaria, per voluntatum & virium, sub eodem summo imperio, tuto fruendi & communem salutem causa contracta.

2) A qua non longe abit, quam habet HOBBESIVS de Ciue c. 5. §. 9. Quod si quis alio, quam personae, respectu ciuitatem considerare velit, poterit eam definire hoc modo: est societas multorum hominum, mutuis eorundem pactis conflata, ac potestate instructa, qua singulorum viribus ac facultatibus ad vitam securam & beatam uti possit. H.

3) Imo haec definitio non Graecanicae tantum Politicae principiis, sed Imperio Ciuili omni satis conuenit, vt Orationem totam perlegentibus satis manifestum erit.

4) Verba eius sunt: Ἔστι γὰρ ψυχὴ πόλεως οὐδὲν ἕτερον ἢ πολιτεία, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν, ὅσην περ ἐν σώματι φρόνησις. Quae male vertit Hieronymus Wolfius: *Nec enim alia ciuitatis anima est, quam forma Reipublicae &c.* cum vertere debuisset: *quam Respublica*, hoc est, ordo ciuitatis. Quod ARISTOTELES quoque dicit IV Pol. c. [illegible] H.

§. XIV. 1) Quod tum demum admittit TITIVS Obs. DLIX. si & prisca omnia adsint, & [illegible] praescriptum legum fundamentalium agat Princeps. Sed [illegible], addit Titius, *[illegible] facile [illegible], quanto periculo vita & fortunae subditorum, [illegible], hoc modo [illegible] sint exposita.*

stant; non item circa alia. Sic, verbi gratia, si rex bellum decernat, si pacem faciat, si foedus ineat, civitas hoc voluisse & fecisse dicitur; non item, si edat aut bibat, si dormiat, si uxorem ducat, si villa potiatur. Euripides Supplicibus v. 403 & seqq. [illegible] *[illegible] Urbs est omnium Athenae. In Demonte [illegible] communi terrae Dominatum.* Unde & inter voluntatem Monarchae publicam, quae voluntatem civitatis repraesentat, & eiusdem voluntatem privatam, qua velut quivis alius homo circa negotia non publica utitur, distingui potest. Ubi quaestio oritur, quid si ille, penes quem voluntas civitatis est, secus velit, quam debebat, adeoque in exercitio voluntatis publicae peccet, num & quae aliis eiusmodi depravata voluntate prodit actio, pro actione civitatis habenda sit? Nam qui voluntatem suam Principis voluntati submisit, idem fecisse intelligitur ea intentione, ut ille nihil velit, nisi quod e re civitatis, iustumque sit. Hic dicendum videtur, actionem ex abusu aut pravitate voluntatis publicae procedentem, in se quidem esse actionem publicam, & civitatis, quia ab imperante suscipitur, ut tali. Sic si Monarcha aut Senatus malas leges ferat, male ius dicat, ineptos magistratus constituat, iniusta bella moveat, actus utique publicos exercet. Si auriga currum evertat, aurigae illa actio est, sed imperiti aut negligentis. Enimvero in foro divino* de tali actione nemo tenetur, nisi qui consensu suo peculiari & efficaci ad eam influxit. Unde de publico delicto rei non sunt habiti, qui ex [illegible] alio imperante dissenserunt, & a maiore parte victi sunt. Quae tamen incommoda in cives immerentes ex eiusmodi delictis publicis redundant, inter illa mala sunt referenda, quibus humana conditio in hac mortalitate obnoxia est, quaeque aeque ac vel sterilitas, aut nimii imbres, & caetera naturae mala toleranda sunt. Quanquam ad illa incommoda praecavenda non exiguam habere efficaciam deprehenduntur leges fundamentales, bona disciplina & imprimis religio. Ex adverso autem consequens est, quidquid vel singuli cives, vel multi, vel etiam omnes, excluso rege, aut citra vel contra eius auctoritatem & iussum voluerint aut egerint, non solum circa posteriora, sed & circa prioris generis negotia, id haudquaquam pro voluntate aut actione civitatis esse habendum; sed pro voluntate & actione privata unde tot erunt voluntates, tot actiones, quot numero fuere homines, qui aliquid voluisse aut egisse dicuntur. Idem quoque censendum est, si quid a singulis aut multis hac privato modo citra auctoritatem & iussum eius conveniat, penes quem summa rerum est. Unde inter seditiosas opiniones, & quae ad internam civitatis compagem solvendam faciunt, in monarchiis imprimis, ab Hobbesio de Cive c. 12 § 8. refertur, quod vulgo non satis distinguant inter civitatem sive *populum* & *multitudinem*. Nam populus sive civitas est unum quid [β], unam habens voluntatem, & cui una actio tribui

a* Vid. infra c. 6 § 4. 10.

β Nomen populi [illegible] apud [illegible] de Cive [illegible]

§ XV. [illegible] Quod apud [illegible]

tribui possit. Quorum nullum de multitudine subditorum, imperium habenti homini aut concilio contradistincta, dici potest. Ista quod dicto loco sequitur: *Populus in omni civitate regnat*, affectationi arguitiarum tantum tribuitur. Nam *populus* vel notat totam ciuitatem, vel multitudinem subditorum. Priori sensu resultat inepta locutio, *populus, id est civitas in omni civitate regnat*: posteriori falsa, *populus, id est, cives regi contradistincti in omni civitate regnant*. Pro eo autem, quod sequitur; *in monarchiis populus imperat, nam etiam populus per voluntatem unius hominis*, planius dicendum fuerat, In ciuitate monarchica id voluisse censetur ciuitas, quod voluit monarcha. Nec in alium sensum explicandum illud paradoxum: *Rex est populus*. Caetera satis recte sese habent; quod nempe vulgus de magno hominum numero semper loquatur tanquam de populo seu ciuitate, dicatque, rebellasse ciuitatem contra regem, quod est impossibile: & populum seu ciuitatem velle & nolle, quod volunt & nolunt molesti & mussitantes ciues, sub praetextu populi ciues contra ciuitatem, subditos contra imperantem animantes.

§ XV. Ast vbi summa rerum est collata in concilium, ex pluribus hominibus constans, quorum quisque suam sibi retinet voluntatem, definiendum prius est, quota pars in vnum conspirans voluntatem totius concilii, adeoque & ciuitatis repraesentet. Nam alias vti nemo tenetur alterius potius, quam suam sententiam sequi, nisi voluntatem suam illius voluntati subiecerit, ita licet quis societatem cum aliis inierit circa negotia communi consilio tractanda, si tamen sibi expresse reseruauerit, quod ad nihil velit teneri, in quod non ipse consenserit, haudquaquam ipsum stringet, quod a pluribus fuit decretum. Hinc & collegia dantur [a], vbi vnius dissensus caeterorum omnium consensum reddere irritum potest. Etsi, vbi quis rationem plane audire nolit, & per solam pertinaciam caeteris recte sentientibus obnitatur, tanquam incommodus societate eici, aut quandoque etiam malo coërceri queat. Quanquam enim hic non teneatur ex suo consensu ad sequendam maioris partis sententiam, tenetur tamen ex generali lege, vt caeteris sese commodum praebeat, & vt pars sese conformet ad bonum totius. Quo loco & addi potest, quod apud Petrum Svavem Hist. Concil. Trident. L. IV. p. m. [illegible] disputatur, Gallos decretis Concilii non teneri, quod contra id protestati essent, vbi Parlamenti Parisiensis sententia quoque adducitur: *Totius vniuersitatis auctoritatem ad maiorem partem transferri, cum causa omnium est communis. Et singulos non attingit: verum quando tota causa ad omnes spectat, & sua singulis pars debetur, hoc casu omnium atque assensum esse necessarium. Et prohibentis conditionem potiorem, atque absentes nisi suffragantes minime obligari. Ex hoc genere esse coetus Ecclesiasticos, in quibus quantumuis frequens sit Concilium, Ecclesias quae non adsint, minime ad eius decreta obligari, nisi ipsae*

[a] [illegible] quaeritur, adeo vt si vnus vel vnicus [illegible] tantum, nihil [illegible] possit. Vid. Groeneweg. ad L. 1. C. [illegible] Apud Polonos etiam Regis electio habetur, si vel vnus ex nobilium [illegible]. Vid. Hartknoch. L. II. de Polon. c. 1. § 13. H.

ipse recipiendum videatur. Fatendum tamen est in ejusmodi conciliis, imprimis ubi ea ex multis hominibus constiterint, difficillime negotia expediri; imo saepe sententiam certam omnino reperire non posse, ob discrepantiam judiciorum, et nonnullorum pervicaciam inexpugnabilem. Et regulariter ubi quis absolute & citra exceptionem sese alicui coetui aut concilio adjunxerit, cum non possit postulare, ut reliqui omnes ipsius sententiam sequantur, aut propter unius dissensum intermittant, quod sibi utile aut necessarium videtur, praesumitur sese obligasse ad sequendum & ratihabendum, in quod maxima pars sociorum conspiraverit. Nam si hoc grave videbatur, debuerat id ab initio, quando in societatem se conferebat, excepisse. Nunc ambitiosum nimis & importunum est, suam caeteris omnibus praeferre sapientiam. Quod si cui molestum sit, quod suam sententiam reliquis invitis obtrudere nequeat, coetum istum deserere licebit. Nequaquam autem fas est, ubi numero sententiarum fuerit superatus, imitari id, quod est apud XENOPHONTEM L. IV. [c. 4.] *Unusquisque aegre ferens suam sententiam non valuisse, negligentius [illegible] ad rem gerendam accedebat, & [illegible] magis gaudebat, ut in posterum gloriari, liberiusque apud suos jactare, nullumque alium [illegible] eventus [illegible] demonstrare posset, quam quod privatum suum consilium secuti non essent.* Inde regulariter in omnibus conciliis plurium suffragia vim habent universorum, non quod naturaliter ita fieri necessum sit, sed quia vix alia via est ibi negotia expediendi. Vid. *L. 19. § ult. L. 3. D. de Pollic. L. 19. D. ad Municipalem.* * PLINIUS L. II. Epist. 12. *Numerantur enim sententiae, non ponderantur; nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inaequale, quam aequalitas ipsa; nam cum sit impar prudentia, par omnium jus est.* IDEM L. VI. Ep. 13. *Singulos, ut integra re dissentire fas est, peracta, quod pluribus placuit, cunctis tuendum.* Secus si de eo, quod regulariter fit, excipiendum est illud ARISTOTELIS * Polit. IV. c. 8. *Hoc autem, quod pluribus probatum fuit, in omnibus reperitur. Nam & in oligarchia, & in democratia, & in populis, quod majori parti eorum qui Rempublicam sunt participes, placuerit, hoc est ratum.* Quanquam aliquando contingat, ut paucorum sententia, Reipublicae magis proficua aut decora, numero superetur. Scilicet in constitutionibus ejusmodi universalibus circa expedienda negotia humana, quae magnam saepe varietatem recipiunt, cum nullum per homines excogitari possit medium, quod omni incommodo careret, sequendum est, quod ut plurimum expedit. Add. BODINUS de Republ. L. III. c. 4. p. m. 4[illegible]. Hinc frustra jactatur, cum naturae conveniens sit, ut quod a prudentioribus profectum est, praevaleat ei, quod ab imprudentioribus profluxit, naturae repugnare, ut sententia imprudentiorum plurium praevaleat sententiae prudentiorum paucorum, adeo ut illi hos obligare queant ad aliquid imprudentius suscipiendum. Equidem in decidendis veritatibus theoreticis sententiae non numerantur, sed ponderantur. Imo

* *Quod enim pars [illegible]* [illegible] CAP. [illegible] L. [illegible] [illegible] tamen plurium [illegible] [illegible] II. [illegible] III. [illegible] Imo

Imo saepe ipsa multitudo adstipulantium erroris indicium habetur. SENECA de Beata vita c. 2. *Cum de beata vita agitur, non est, quod mihi illud discessionum more respondeas: haec pars maior esse videtur. Ideo enim peior est. Non tam bene cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est.* Phocion cum ipsius sententia communi adplausu reciperetur, ad amicos conuersus dixit: Οὐ δή τι κακὸν λέγων ἐμαυτὸν λέληθα; *Numnam mihi imprudenti aliquid prauum dictum excidit?* PLUTARCHUS Apophth. [p. 188. A.] IDEM de Liber. educ. [p. 6. A. Ed. Wechel.] Τὸ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐστιν ἀπαρέσκειν. *Vulgo placere est sapientibus displicere.* Testimonium mihi praebet Euripides his verbis: *Ad turbam ego verba facere sum imperitus, inter sodales paucosque doctior.* οἱ γὰρ ἐν σοφοῖς φαῦλοι παρ᾽ ὄχλῳ μουσικώτεροι λέγειν. *Qui inter doctos nil valent, gratior apud vulgum est eorum oratio.* Eoque qui stulti videre eruditis volunt, stulti eruditis videntur. QUINTILIANUS Inst. Or. L. X c. 7. [illegible] *[illegible] pauci prudentes magis sunt formidandi, quam multi insipientes.* PLATO in Conuiuio. Add. VALER. MAXIMUS L. III c. 7. § [illegible] ext. DIO CHRYSOSTOMUS de Ilio non capto [p. 190. D. Ed. Fed. Morell.] [illegible] *Aliquid credi multo tempore ab hominibus multis habet robur.* Enumeratio itaque, ad expedienda negotia in concilio aliquo, cuius membra aequali iure pollent, adplicari nequit. Quis enim heic iudicium feret, utra sententia sit prudentior? Non sane ipsae partes dissidentes. Neque enim in propria causa pro arbitro sese ingerentem is, qui in diuersam abit sententiam, admittet. Et quotusquisque est, cui non sua magis prudentia, quam aliena placet? Imo quam multi sunt, qui ideo tantum vel optimam sententiam obtrectare gaudent, quia ipsi auctores non fuerunt? Nec facile est illas lites tertio decidendas committere, cum ipsius quoque arbitri prudentia aut integritas facile in controuersiam vocari possit, ut ad hanc discutiendam alio arbitro opus sit. Quid quod plerumque illae res ita sunt comparatae, ut commode ad arbitros extra societatem deferri nequeant. Igitur commodissimum visum, eiusmodi inire rationem, quae nihil difficultatis, aut obscuritatis haberet disceptationis; qua nulla expeditior inueniri potest, quam ut sententiae numerentur. PLINIUS Panegyr. [c. 62. in fine] *Melius omnibus quam singulis creditur. Singuli enim decipere et decipi possunt: nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.* Et cum in concilio aliquo sit [illegible] concreditur, in eo tantum inesse prudentiae iudicatur, ut sufficiat perficiendis negotiis, quae ibi disceptantur. Id quod saltem de illis conciliis obtinet, in quae cum sine delectu aliquo homines admittuntur. Neque semper consultum foret, si verbi gratia, praesidi concilii haec daretur potestas, ut in suo suffragio posset declarare, quaenam sententia melior sit. Data enim hac potestate liceret ei

T 4 partem

sunt ad [illegible], quae [illegible] de [illegible] [illegible]

q) Adde LIVIUS L. XXXII. c. 20. POLYBIUS L. V. c. [illegible]

r) [illegible] VI. Fol. p. 34.

partem minorem anteferre maiori, imo licebit vtramque eo obtentu, quod neutra bona sit, reiicere; & sic reuera in talem praesidem summa rerum conferretur. Sicuti absoluti Principes etiam minorem partem suorum consiliariorum sequi possunt; imo & diuersam ab iisdem sententiam sequi.

§. XVI. Est tamen circa pluralitatem suffragiorum obseruandum, in quibusdam conciliis non sufficere, vt vno aut paucis suffragiis sententia praeualitura alteram superet, sed alicubi certo numero vna sententia alteram excedere debet. Sic in cap. 6. X. de Electione & electi potestate, ille demum Pontifex fieri iubetur, quem duae tertiae partes Cardinalium elegerint. Idem circa electionem & decreta decurionum obtinuisse [a] adparet ex *L. 3. 4. D. Quod cuiusq. vniuersit. nomine* & *L. 45. de Decurion.* PRVDENTIVS L. I. contra Symmachum [v. 604. & seqq.] *Sic consulta Patrum subsistere conscriptorum. Non aliter inssum prisco sub tempore, quam si Trecentum sensisse senes legerentur in vnum Seruemus leges patriae, infirma minoris, Vox cedat numeri parvaque in parte silescat.* Ap. Andr. MAVROCENVM Hist. Venet. L. XVII. SCto, quo Iesuitae ditione Venetorum eiiciuntur, adiicitur haec clausula, vt illi SCto non derogaretur, nisi praesentibus 180. Senatoribus, & consentientibus quinque senis partibus. Vbi tamen hoc ita peculiariter definitum non est, pro maiore, & vniuersis aequiualente parte reputabitur, quae alteram etiam vno suffragio superauerit. Add. GROTIVS L. II. c. 5. §. 17. & in Annotat. & BOECLERVS ad d. dictum locum. item *L. 17. §. 6. D. de Recept.* Frustra opponitur cap. quod omnes [b], de Reg. iur. in VI. *Quod omnes tangit, ab omnibus adprobari debet* vel *aequum est*. Nam inde non sequitur; ergo iniquum est, vt ob commodiorem rationem expediendi negotia pauci dissentientes debeant cedere pluribus. Deinde regula illa non pertinet ad societates seu concilia, quibus publicae res sunt administrandae; sed ad societates, priuatas, quae pacto tantum, aut coniunctione ad eiusdem rei possessionem constant. Qualis sane coniunctio consortibus non dat ius, vt vno inuito aliquid in re communi statuant, quod iste in detrimentum suum vergere credit. Ex quibus explicanda *L. 11. D. de Serv. praed. rust.* & *L. 28. D. Communi diuidundo*. Quod autem in d. c. 6. X. de Elect. & El. potest. additur, quod ibi de duabus tertiis partibus in electione Pontificis constituitur, non debere praeiudicare aliis ecclesiis, in quibus maioris & *sanioris* partis sententiae debeant praeualere; eius ratio est, quod per superiorem, nempe Ponti-

§. XVI. (1) Quo quidem in re vehementer fallitur AVCTOR. Dicitur enim in d. [illegible] duas partes adesse, non autem, duas partes consentire debere, vt sententiae locus sit. *Nam [illegible] nomine [illegible] vel [illegible] [illegible], aut lege cautum [illegible] debet, cum* DVAE PARTES ADESSENT, *aut amplius, quam duae. [illegible] vt duae partes [illegible] [illegible], [illegible] parti*, L. 3. 4. D. Quod cuiusque vniuersit. nom. *[illegible] debet, [illegible] ADESSE non possunt [illegible] absentia, siue necessaria, siue fortuita [illegible], quod a maiore parte [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*. L. 45. C. de Decurion. [illegible] Add. L. 2. [illegible] D. de Decr. ab ordine fac. In eodem [illegible] [illegible] Pruden[illegible] [illegible] [illegible] ab AVCTORE [illegible]. [illegible] [illegible] Poeta CCC. [illegible] [illegible], non [illegible], [illegible] [illegible] debere, vt SCtum fieri posset. Sufficiebat enim, vt his CCC. [illegible] maiorem partem in eadem sententia esse. Quod ex [illegible] LIVII L. XXVI. c. 33. in hoc [illegible] [illegible]

Pontificem, (ex istorum hypothesi) possit declarari, quae pars *senior* sit, si super eo dubium oriatur. Ergo *senioris* partis, ni eadem & maior sit, ratio haberi non potest, nisi vbi ad superiorem prouocatio patet. Add. GRATIANVS c. 36. distinct. 63.

§. XVII. QVOD SI pares sint sententiae discrepantes, nihil agetur, sed res in priori statu manebit; quia ad mutationem non satis est momenti, & par vtrinque pondus aequilibrio velut rem suspendit. Hinc & in iudiciis, vbi pares sunt sententiae, reus absoluitur [a]. Etsi nec hoc in casu si quae constitutae sunt in calumniatores aut temere litigantes poenae, locum videantur habere [b]. QVINTILIANVS Declam. 254. *Pares sententiae periculo prosunt.* ANTIPHON. Orat. XIV Τὰ ἴσα γενόμενα φεύγοντες ἀεὶ μᾶλλον ἢ διώκοντες. [illegible] *Quae aequalia sunt, magis reo quam alteri prosunt, quando & calculorum numerus par cum sit, reum magis quam alterum iuuat.* Add. ARISTOTELES Problem. Sect. 29. c. 13. *L. 38. D. de Re iudicata.* M. SENECA L. I Controu. 5. *Alter iudex damnat, alter absoluit; inter dispares sententias vincat mitior.* Quod hic Graeci vocant *calculum Mineruae.* De quo videatur peculiaris Dissertatio BOECLERI. Quanquam apud Ebraeos ne tunc quidem reus damnatus censebatur, si iudices damnantes eos, qui absoluebant, vno duntaxat suffragio vincerent. Cuius rei ratio sine dubio haec erat; quod cum pari religione iudices debeant pronunciare, quo testes, igitur vti vnus testis ad conuincendum, ita nec vnus iudex ad condemnandum satis momenti afferret. Nam caeteri iudices contradictoria statuentes auctoritatem suam velut mutuo destruxerant. Addendum & hoc, vbi sententiae feruntur curiatim aut tributim, illos pauciores, qui in aliqua tribu per maiorem partem vincuntur, alterum tribuum dissentientium numerum augere non posse.

§. XVIII. DENIQVE quando plures, quam duae sententiae extiterint, quaestio est, an singulae seorsim sint numerandae, vt illa vincat, quae plura, quam caeterarum singulae, suffragia habuerit, an vero duae pluresue, discrepantes licet, coniungi possint ad vincendam tertiam, qua elisa & ipsae postea inter se comparentur, vt demum illa vincat, quae ex posterioribus plura suffragia habuerit? Heic, si meram aequitatem naturalem, citra pactiones aut leges spo-

[illegible] ponitur *Plebes sic iussit*. Quod Senatus iuratus MAXIMA PARS CENSEAT, QVI ASSIDERENT, [illegible], ad quem locum videatur I. Fr. GRONOVIVS. Sic quoque nunc nos AVCTOR, leges hic adductas in §. 19. sensu suo laudat.

a) Vnde vulgatum illud. Quae ad singulos qua singulos spectant, ea iis non vincere maiora suffragia. V. STRVVIVS Ex. 7. Syntagm. iur. ciuil. §. 43. H.

§. XVII. a) EVRIPIDES Electra

[illegible]

[illegible]

Idemque [illegible] esse, in possessum,

Concede numero iudicum, vt vincat reum.

AESCHYLVS Dirae

Ἀνὴρ δ' ἐκπέφευγεν αἵματος δίκην.

Ἴσον γάρ ἐστι τ' ἀρίθμημα τῶν πάλων.

En iste poenam caedis effugit reus

Nam calculorum [illegible] numerus patet. H.

b) *Inter pares numero [illegible], si dissonae sententiae proferuntur, in [illegible] quidem causis (secundum quod a D. Pio [illegible] est.) pro libertate statutum obtinet, in aliis autem causis pro reo: quod & in iudiciis publicis obtinere oportet.* L. 38. pr. D. de Re iudic.

speciales, respiciamus, distinguendum videtur inter sententias, quae totis rebus differunt, & illas, quarum altera partem alterius continet, seu quae tantum quantitate differunt: ut hae coniungendae sint in eo, quo conueniunt, illae non item. Sic qui in XX condemnant, & qui in X coniungentur in X contra sententiam absoluentem, & reus condemnabitur in decem, quia in hoc maior pars iudicum conuenit, cum in XX etiam X comprehendantur. Quo spectat *L. 38. §. 1. D. de Re iudicata* [a], & *L. 27. D. de Re iudic.* [b], & *c. 1. de Arbitr. in VI.* Vbi nequaquam a decisione dicti text. [illegible] GROTIVS in Sparsion. discedit, dum in eo condemnandum putat reum, quia in hanc summam maior pars consensit, reiecto in quo dissentiebant. Nam in quinque omnes consentiunt [c]. Maiore autem parte tunc statur, quando aliquid dissentiunt. Hinc & in senatu Romano moris erat, ut si quis senator sua sententia duo complexus esset, quorum unum probabatur, alterum non, iuberetur *sententiam diuidere*. Vid. CICERO Epist. fam. L. I. Ep. 2. SENECA Epist. 21. *Quod fieri in Senatu solet, faciendum ego in philosophia quoque existimo: cum censuit aliquis, quod ex parte mihi placeat, iubeo, illum diuidere sententiam & sequor* [d]. At vero si, verbi gratia, aliquem reum pars iudicum releget, pars morte mulctet, pars absoluat: tum neque illi, qui relegant, coniungi poterunt cum his, qui mortem decernunt, contra absoluentes, nec hi, & relegantes contra mortem decernentes. Nam duae sententiae plane inter se sunt diuersae [e]: quia utique in morte non est relegatio, nec relegatio est pars mortis. Ac licet absoluentes & relegantes in hoc conueniant, quod reus non sit necandus, hoc tamen directe non efficit ipsorum sententia, sed duntaxat per consequentiam. In se autem reuera sunt diuersae. Nam qui absoluit, reum omni poena liberat; qui relegat, poenam utique decernit. Vid. PLINIVS L. VIII. Ep. 14. POLYBIVS Excerpt. legat. 105. refert, cum quidam Achaei Romae captiui tenerentur, & quid iis fieri placeret, ad senatum esset relatum, tres sententias extitisse, quarum una dimittendos censebat, altera damnabat, tertia ad tempus retinendos censebat, ita tamen, ut sententia absoluens duas reliquas separatim sumtas numero vinceret. Hinc praetor Posthumius, qui tunc Senatum habebat, Achaeis iniquior, versutia in ipsorum fraudem usus est. Cum enim discessio facienda foret, Praetor una sententia praetermissa, de duabus tantum perrogauit, hoc modo: *Qui censetis Achaeos dimittendos*, in hanc partem, *qui alia omnia*, in illam partem ite. Sic accidit, ut qui retinendos in praesentia censuerant, iis se adiungerent, qui absoluendos negabant; & ita hi praeualerent illis, qui dimittendos censebant. Apud GELLIVM L. IX. c. 15. argumentum controuersiae tale proponitur: *De reo septem iudices cognoscant, eaque sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Quum septem iudices cognouissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite puniendum.*

§. XVIII. 1. [illegible]

2. [illegible]

3. [illegible]

a) GROTIVS vbi supra §. 19.

b) Dissentit non tamen HVBERVS L. III. de iure

[illegible]. *Petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum, & contradicit.* Qui casus tanquam ἄπορ[illegible] seu inexplicabilis tunc fuit propositus. Idem argumentum habet Declamatio 365. apud QVINTILIANVM. Vbi inter alia recte dicitur: *Non idem sentientes non potes iungere.* *Idem sentientes compara.* Vid. quoque argumentum Declamationis 32. apud LIBANIVM. Apud HELIODORVM Aethiop. L. I. Cnemon a mille septingentis ad mortem, a mille exilio damnatus dicitur. Quia tamen illorum aliqui lapidibus reum obruendum, alii in barathrum mittendum censuerant, mille isti exilium decernentes maiorem numerum efficiebant. Add. CVIACIVS Obs. XII c. 16. & ZIEGLERVS ad Grot. L. II. c. 5. §. 17. Id quoque monet GROTIVS dicto loco §. 22. quando plures inter se non proprie dictam vniuersitatem constituunt, sed tantum intuitu certae rei inuicem connectuntur, de qua non omnes aequaliter participant; tunc non tantum ordinem sumendum ex modo participationis, sed & sententias aestimandas ad proportionem geometricam. Quo spectat *L. [illegible] D. de Pactis. L. [illegible] D. Deposit. L. [illegible] D. de Reb. auct. iud. possid.* Vbi tamen obseruandum, cum talis societas tantum fundetur in re aliqua communi, & non in eiusmodi pacto, quo proprie vniuersitas constituitur, & quo quisque suam voluntatem voluntati maioris partis subiecit, ita quidem praeualere votum eius, qui maiorem in ea re portionem habet, voto illius, qui minorem portionem habet, vt tamen ille hunc per suffragium suum nequaquam iure suo possit exuere, aut eidem praeiudicare. Atque sic intelligitur, quid ciuitas velit, vbi summa rerum penes plures vno est.

§. XIX. ILLVD autem manifestum, ad eiusmodi concilium, in quo de communibus rebus deliberandum, & statuendum est, minimum tres homines requiri. Vid. *L. 85. D. de Verb. signif.* [1] Si enim duo duntaxat fuerunt, vbi eos dissentire contigerit, nemo praeterea adest, qui alterutrius sententiae momentum possit addere. Vnde eo casu nihil expediri posset. Vid. *[illegible] D. de Arbitris.* Neque obstat, quod etiam duo, verbi gratia, Consules, collegae vocentur. Nam eo vocabulo saepe paritas duntaxat muneris notatur. Vid. *L. [illegible] D. de Verb. signif. L. 14. D. de Admin. tut. L. [illegible] D. de Solut.* Sicuti & apud Latinos auctores dicitur *Collegium Tribunorum*, in quo tamen vnus suo dissensu reliquorum decretum poterat irritum facere. Neque semper, qui collegarum nomine se inuicem salutant, tale concilium constituunt, in quo voluntates omnium pacto aliquo in vnam voluntatem coaluerint. Sed contingere potest, vt inter plures sit societas, in quo tamen singuli suam retineant voluntatem, ab aliorum voluntate hautquidquam dependentem. Vnde ad rem nihil facit, quod contractus societatis inter duos iniri possit. *L. 7. §. 2. D. Quod cuiusque vniuersit. nomine* [2], non illud vult, quasi collegium ab initio possit ab vno consti-

Iure cauetur [illegible] quoniam vis & potestas suffragiorum ab intentione iudicantium pendeat [illegible] semper [illegible], [illegible] tres, qui vltimum supplicium [illegible]. Idem dicendum, si duo absoluant, & duo relegandum eum pronuncient: nam & hi praeualebunt tribus illis ad mortem condemnantibus. H.

§. XIX. 1) *Neratius Priscus tres facere existimat collegium: & hoc magis sequendum est.*

2) *In vniuersitatis nomine [illegible], magis admittitur.*

constitui; sed quod, deficientibus casu aliquo reliquis membris, iam constitutum ab vno ad tempus possit conseruari [t], quousque alii in locum caeterorum surrogentur. Absentium autem regulariter in eiusmodi concilus non habetur ratio [u], vbi legitime vocati fuerint [x], (vid. c. 36. X. de E. [illegible] & electi potest.) sed ius eorum praesentibus velut accrescit. Quo possis adplicare illud SENECAE Excerpt. controu. VII. 4. *Quoties [illegible] communes, [illegible] eius tota sit, qui praesens est.* Putauerim tamen, id restringendum ad quotidiana negotia, & quae moram non ferunt. Sicut & haec exceptio est, nisi praecise certum numerum collegarum leges requirant. Vid. L. , D. *Quod cuiusque vniuers. nomin. L. 45. C. de Decurion.* Alicubi absentes vices suas praesentibus delegare, & per eos, vel scripto quoque suffragium ferre possunt. Vid. *cap. 46. de Electione & electi potestate* in VIto.

§. XX. DENIQVE ciuitate ita constituta, ille, in quem imperium est collatum, prout est vel vnus homo, vel vnum concilium paucorum, aut vniuersorum, monarcha, senatus, aut populus dicitur; reliqui subditi ciues. Vbi obseruandum est, duplici modo aliquem ciuitatis cuiuspiam membrum fieri, pacto nempe expresso, aut tacito. Scilicet qui ciuitates ab initio constituerunt, non sane hoc censentur egisse, vt illae singulis, qui ab initio eas constitutum ibant, extinctis, simul extinguerentur; sed potius longa atque aeterna sibi commoda per eandem obtinenda ob oculos posuerunt, quibusque adeo ipsorum liberi ac tota posteritas gauderent. Igitur hoc quoque simul egisse censendi sunt, vt liberi ipsorum posterique, statim atque nascerentur, commodis atque emolumentis communibus ciuitatis gauderent. Quae cum sine imperio, quo ciuitas velut animatur, obtineri nequeant, eo ipso quoque omnes, qui in ciuitate nascuntur, imperio isti sese subiecisse intelliguntur. Inde est, quod qui semel imperium in aliqua ciuitate acceperunt, non necessum habeant denuo sibi expresse subiectionem a recens subnata sobole stipulari, vtut omnes illi sint extincti, qui initio imperium in ipsum contulerant. Deinde cum quaelibet ciuitatum certam orbis terrarum partem insederit, in qua ciues se ac fortunas suas in tuto collocarent; quarum securitas facile periclitatura esset, si quibuslibet ibi liceret versari, qui ciuitatis imperium non agnoscerent [a]: igitur omnium ciuitatum communis lex intelligitur [b], vt, qui sese in alicuius ciuitatis ditionem contulerit, multoque magis si eiusdem commodis frui velit, natura-

tatem, posse eum communes [illegible] *eum sui* [illegible] *in* [illegible], *& sua* [illegible] *frater.*

t) Vid. MEVIVM Part. IV. Dec. 152. Part. VII. Dec. 190. H.

u) Vid. REINKING. L. I. de Reg. Sec. & Eccl. cl. [illegible] vbi de comitiis Imperii. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 5. §. 20. H.

x) Vid. MEVIVS Part. IV. Dec. [illegible] H.

§. XX. a) Vid. supra L. III. c. [illegible] Est enim *inciuis officium, iuxta* CICERONEM L. I. de Officiis, *nihil praeter suum negotium agere* [illegible] *nihil de alio inquirere;* [illegible] *in aliena Republica esse curiosum.* Adrastum, laudans quem ex septem heroibus, apud EVRIPIDEM in Supplicibus

[illegible]

Et mox

[illegible]

Peregrinum, quod omnes ciuibus [illegible],
Vrbis molestus non grauis nunquam fuit
[illegible]
[illegible] *tristis vbi contraria.* H.

b) Vbi interest, ne aliud committeret, ita [illegible] [illegible], qua veterem ciuem conditionem [illegible] Perdi-

naturalem suam libertatem abdicasse, ac imperio eiusdem ciuitatis, saltem quousque ibi degere placet, subiecisse se iudicetur. Quod si hoc agnoscere nolit, hostis numero habeatur, saltem hactenus, vt extra fines ciuitatis expelli iure possit. Sicuti & illud manifestum est, non minus imperio ciuili subiici, qui ciuitati constitutae post accedunt *, quam quorum coitione ab initio ciuitas fuit constituta. Est denique & illud heic monendum, circa definitionem *ciuis* quibusdam eruditis parum conuenire. Equidem HOBBESIO de Ciue c. 5. §. 11. *subditus & ciuis* videtur aequipollere *. Quo modo foeminae, pueri & serui ciues forent. Mihi videtur, cum ciuitas constituatur ex submissione voluntatum vni homini vel concilio facta, ciues primario illos esse, quorum pactis ciuitas initio coaluit, aut qui in horum locum successerunt. Id quod cum fecerint patresfamilias, igitur his praecipue ciuium nomen competere iudicauerim, foeminis autem, pueris & seruis, quorum voluntates iam sub voluntate patrisfamilias continebantur, nonnisi consequenter, quatenus & ipsi communi ciuitatis protectione, & quibusdam iuribus eo nomine fruuntur. Inquilini autem, peregrini, & similes temporarii incolae ciues non sunt, quia morari tantum ad tempus, non autem stabilem securitatem ac fortunarum sedem ibi quaerere volunt. Definitio ARISTOTELIS Polit. L. III. c. 1. qua ciuem metitur τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς, *participatione iudicii & magistratus*, ad democratias duntaxat quadrat. Sicut & IPSE subiungit; Ὥστε καὶ τὸν πολίτην ἕτερον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν καθ᾽ ἑκάστην πολιτείαν. *Itaque ciuem pro singulis Rebuspublicis alium esse oportet.* Διόπερ ὁ λεχθεὶς ἐν μὲν δημοκρατίᾳ μάλιστά ἐστι πολίτης, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἐνδέχεται μέν, οὐ μὴν ἀναγκαῖον. *Quare explicatus* seu hoc modo definitus, *maxime quidem in democratia est ciuis: in aliis vero* Rerumpublicarum formis *contingere quidem potest*, vt magistratuum & iudiciorum sit particeps, *non tamen id est necessarium.* IDEM Polit. III. c. 5. Ἐπεὶ πλείους αἱ πολιτεῖαι, καὶ εἴδη πολίτου ἀναγκαῖον εἶναι πλείω. *Cum plures sint Respublicae, plura quoque ciuium genera esse necesse est.*

§. XXI. CIVIBVS porro in plerisque Rebuspublicis duo praecipue accidere animaduertimus vincula peculiaria, per quorum vnum quidam ipsorum in peculiaria corpora, ciuitati tamen subordinata, coalescunt; per alterum a summis imperantibus in partem aliquam regiminis publici adsciscuntur. Corpora illa ciuitati subordinata, siue collegiorum, siue societatum, aut quocunque

Pertinent huc insignes controuersiae, de quibus agi Dissert. de Mod. constit. ciu. Sect. 2. §. 8. H.

(*) Qui error quoque Bodini fuit, & postea Huberi. Sane summum imperantem, qui primum quoque pactum cum caeteris iniisse censetur, e ciuium numero excludendum non est, neque semper vt caput ciuitatis, sed interdum vt pars communitatis consideratur. Vid. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 4. §. 12. & in not. c. 14. §. 1. 2. & 5. c. 20. & 24. Porro *incolae subditi sunt, non ciues.* ARISTOPHANES Acharnensibus

> Τοὺς γὰρ μετοίκους ἄχυρα τῶν ἀστῶν λέγω.
> *Quippe incolas meos ciuium paleas voco.*

Quanto minus serui inter ciues referri queunt, *cum qui sunt extra Rempublicam*, vt SENECA in Controuersiis loquitur. Caeterum in Rebuspublicis herilibus nulla est distinctio inter ciues & subditos. In his enim *certa dominorum domus est, caeteri serui*, vt est apud TACITVM I. Histor. 16. EVRIPIDES Helena

> Τὰ βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.
> *Nemo, nisi vnus, liber est in Barbaris.* H.

cunque nomine veniant, possunt diuidi primo in ea, quae ciuitates antecesserunt, & quae post eas constitutas prouenerunt. Corpora ciuitate antiquiora sunt familiae, in quibus quid imperii & iuris fuerit patribusfamilias, supra expositum fuit [a]. Ex quo iure illud ipsis superest, quod per naturam ciuitatis, aut per leges ciuiles, publicosque mores ipsis non est ademtum. Eorum, quae post ciuitates constitutas orta sunt, quaedam possunt vocari publica, quaedam priuata. Publica sunt illa, quae auctoritate summi imperii ciuilis constituta sunt. Priuata autem, quae vel ipsorum ciuium conuentione coaluerunt, vel ab extranea aliqua auctoritate dependent, quae in ciuitate aliena non nisi pro priuato aliquo iure aut conatu haberi potest. Priuata corpora sunt iterum vel legitima vel illegitima, quorum illa ciuitati probantur, aut probari debent; haec secus. Dico *probari debent*. Nam si in aliqua ciuitate, vbi cultus diuinus deprauatus est, aliqui sensu verae religionis imbuti suos coetus priuatim habeant [b] absque turbis, & machinationibus in statum publicum, vtut summi imperantes improbent, quicquid a sua persuasione alienum est: tamen illos coetus nemo illegitimos dixerit, cum ipsi summi imperantes teneantur eam veritatem agnoscere & probare [c]. Sic si in barbara ciuitate, vbi omnis literarum cultus publice spernitur, aliqui priuatim coeant sapientiae inquirendae caussa; sane nemo horum collegium illegitimum pronunciauerit. Vtraque sunt vel regularia, vel irregularia. Illa sunt, vbi iuxta certa conuenta voluntas omnium vnita est: haec autem, vbi non tam vnio voluntatum, quam vinculi expers consensio aut conspiratio deprehenditur, ex communi aliquo affectu, puta, spe, cupidine lucri, vindictaeque, ambitione, ira, & similibus orta.

§. XXII. CIRCA omnia corpora legitima obseruandum, quicquid iuris illa habeant, & quicquid potestatis in sua membra, id omne a summa potestate definiri [a], & nequaquam huic posse opponi aut praeualere. Alias enim si daretur, corpus, limitationi summi imperii ciuilis non obnoxium, daretur ciuitas in ciuitate. Vnde si aliqua ciuitas ex pluribus corporibus absolutis & independentibus coaluit [b], necessum fuit, illa de priori sua potestate & iure tantum remisisse, quantum ad indolem ciuitatis necessarium fuit, cum alias fine suo, quem sibi proposuerant, excidissent. In ciuitate autem iam constituta videndum est, quid agere voluerit summum imperium, eiusmodi corpus fundando aut approbando. Si enim expressis verbis absolutum & independens ius circa certum genus negotiorum, statum ciuitatis spectans, eidem concessit & confirmauit, sane parte sui imperii sese abdicauit, ac ciuitatem fecit irregularem & bicipitem. Quod nisi summa necessitas subigat, nemo sanus fecerit. Vbi autem summus imperans potestatem suam illibatam & inte-

§. XXI. (a) L. VI. c. 1. § 11. c. 2. § [illegible] c. 3. § 6. H.
(b) Qualia primaeuorum Christianorum, de quibus PLINIUS L. X. Ep. 97. H.
(c) Recte hoc se habet auctoris opinione, quandoquidem & Principes veritatis persuasione [illegible] teneantur. Quod si [illegible] CL. BARBEYRACI [illegible] sententia, eam adhuc nullo iure quaedam imperitandi, quo nemo quidlibet [illegible] Deum ex sua cuique sententia colat, quia religio a vinculis imperii Ciuilis libera est.

§. XXII. (a) [illegible] habeant etiam personas gerere. [illegible] H.
(b) Consideranda [illegible] vnionis [illegible], de quibus infra L. VIII. c. 12. § 6. H.

integram retinere velit, necessum est, ut istud corpus subordinatum sua iura ita temperet, ne summo imperio praeiudicet, nec ullas extensiones aut consequentias nectat, quae huc spectent, ut id non amplius externe sit subordinatum. Quo pacto autem istiusmodi corporum potestas sit circumscripta, ex literis, quibus quodlibet fundatum aut confirmatum fuit, est cognoscendum, vel etiam ex communibus civitatis legibus, quae omnes & singulos cives obstringere censentur, in quantum expresse illis non fuit derogatum. Unde consequitur, si administratio istius corporis sit collata in unum hominem, quicquid ille agerit iuxta fundationem, aut leges civitatis communes, id habebitur pro actione totius corporis. Sed extra illa quae agit, ea propria ipsius est actio, quae caeteros non tangit, & de qua ipse solus rationem reddit. Quodsi autem regimen eiusmodi corporis sit penes coetum ex pluribus constantem, si tum ab ipso aliquid contra leges & fundationem actum fuerit, soli illi eo nomine poenae sunt obnoxii, qui consenserunt, dissentientes aut absentes innocentes sunt. Quibus ad sui securitatem expedit protestari contra caeterorum decretum, & protestationem actis inserere, ne forte alienorum delictorum poenis involvantur. Cum contra adversus decretum coetus independentis membro protestari non liceat, cum eo ipso summa ipsius potestas abnegetur. Circa debita autem eiusmodi corporum videndum primo est, cuius nomine ea contracta sint. Nam quod quisque ex membris suo nomine debet corpori, id non debet totum corpus. Nisi quod eo ad solvendum condemnato executio possit fieri non solum in reliqua eius bona, sed & ea, quae intuitu eius corporis ad ipsum spectant. Quae porro a Rectoribus corporis uno aut pluribus contracta sunt, iuxta leges fundationis, ea totum corpus, ut tale stringunt, ac nisi communia bona possident ad corpus, singulos pro rata. Nisi quod creditores, qui extra civitatem corporis istius sunt, si solutio abnuatur, quoscunque eo corpore deprehenderint, non aliter eos tractent, quam si singuli sese obligassent in solidum. Sicuti & alias quilibet civis pro alterius debito apud extraneos obnoxius est repressaliis. Alia quae praeter fundationis leges contracta sunt debita, illos solos onerant, qui expresse consenserunt, non autem eos, qui dissenserunt, nisi quantum facti sunt locupletiores. Atque id debitum, quo communitatis opes non pertingunt, ex singulorum bonis, qui consenserunt pro rata est exsolvendum. Sed si membrum pecuniam credat corpori, ut tali, non habet quod ulterius urgeat praeter bona communitatis, quae si non suffecerint, habet quod sibi imputet. Conf. Hobbes. Leviath. c. 22. Quodsi controversia oriatur alicui membro cum toto corpore, non corpus iudex erit, sed civitas, cui corpus istud subest. Nam cum hic communis iudex detur, incommodum foret, in propria causa sententiam ferre.

c) Qua in parte notabile est [illegible] M.

d) Nam & integrae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Vid. infra L. VIII. c. [illegible] § [illegible] M.

e) Apud Romanos [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] l. [illegible] D. de Reb. credit. M.

f) Vid. infra L. VIII. c. 6. § 13. M.

§. XXIII. Corpora illegitima sunt non ea tantum, quae manifesti sceleris causa coiuerunt, vti sunt societates furum, mendicorum, Cingarorum, piratarum, latronum. Sed etiam quaeuis coniunctiones inter ciues, peculiaribus pactis firmatae, absque consensu summorum imperantium * initae, & fini ciuitatum repugnantes. Quae coniurationum, aut factionum vocabulo venire solent. Quorum varius scopus est. Nam interdum isti factiosi summam rerum ad se trahere laborant, aliquando hac via negotia publica ad suum placitum & emolumentum dirigere instituunt. Alii ex publico rem priuatam augere student, alii impunitatem scelerum sibi ex factione quaerunt. Imo etiam quae plausibilem praetextum ostentant, puta defensionem, emendationem quorundam abusuum, remotionem prauorum ministrorum, item quorum causa occultatur, suspectae & periculosae sunt. Nam & inuaditur id, quod curare penes rectores ciuitatum erat, & vbi factiosis suae vires placuerint, facile in ipsam ciuitatem verti possunt. Otho apud Tacitum Hist. I. (c. 84. princ.) *Vos quidem ista pro me. Sed in discordia, ac temeritate, & rerum omnium confusione patefieri occasio etiam contra me potest.* Vnde & multa per speciem factionis agere illicitum est, quae in se alias nihil iniusti habent. Sic supplicationem offerre imperanti, accusare aliquem, non illicitum est, sed facere id coetu magno coacto speciem factionis, & seditionis induit. Sic in legibus militaribus sub poena capitis interdici solet, stipendia coetu coacto flagitare. Add. Actor. XIX, 39. 40. Hobbes de Ciue c. 13. §. 12. 13. & Leuiath. c. 30. vbi legitima corpora *musculis* in corpore humano, illegitima *tuberibus, apostematibus, vermibusque e confluxu humorum malorum generatis*, comparat.

§. XXIV. Peculiari autem vinculo, praeter illud commune omnes ciues stringens, nectuntur summis imperantibus, qui ab hisce adsciscuntur, ad partem aliquam imperii ipsorum nomine & auctoritate exercendam, ac ministrorum publicorum, magistratuumque vocabulo veniunt. A quibus diuersi sunt ministri Principis priuati, qui ipsi, vt cuicunque alii, circa negotia, quae vt reliqui omnes exercent, inseruiunt. Circa eos autem, qui summo imperanti, vt tali, ministrant, discrimen aliquod deprehenditur, quod quidam particulam aliquam imperii, munerisque rectorii exerceant, adeoque certo modo personam imperantis repraesentent, qui proprie & stricte ministrorum publicorum nomine designantur: alii simpliciter negotiorum publicorum expeditioni & exsecutioni inseruiunt. Ad priorem classem pertinent tutores & administratores regni, rege minorenni, aut captiuo & mente moto, Praesides deinde prouinciarum, vrbium, districtuum, tum militiae terrestris & maritimae; praefecti aerarii, qui iuri dicundo, & exsequendae iustitiae praesunt, censores doctrinarum, Legati ad exteros, & si qui sunt alii. Ad alteram autem classem

§. XXIII. * De Romanis Livius tradit L. [illegible] *ne quis [illegible]* Apud [illegible] L. XXXIX c. [illegible] *[illegible]* *[illegible] esset, aut Plebi [illegible] Tribuno [illegible], [illegible] ad concionem [illegible] esset, [illegible] & [illegible] esset, [illegible] debuisse esse.* Add. L. 3. pr. D. de Colleg. & corporib.

classem pertinent consiliarii, quippe qui nullam imperii partem exercent, sed tantum quid sibi videatur imperanti exponunt; item qui aliam operam circa negotia publica ponunt, vti sunt scribae, qui reditus publicos colligunt, asseruant, aut erogant, milites item, & qui exercendae iurisdictioni manus praebent, & si qui alii sunt; quorum ordinem & varietatem in quauis ciuitate cognoscere in procliui est. Conf. HOBBES Leuiath. c. 30. & BODINVS de Republ. L. III. c. 7.

* *

CAPVT III.

DE GENERATIONE SVMMI IMPERII CIVILIS, SEV MAIESTATIS.

I. *Summum imperium resultaudt ex pactis, quibus ciuitas coaluit.*

II. *Id quod volente & probante Deo factum.*

III. *An maiestas sit immediate a Deo?*

IV. *Quibus rationibus id aliqui probare conentur?*

V. *Imperium ciuile non fuit productum per bella.*

VI. *An ex patrefamilias possit fieri princeps?*

VII. *Quomodo, qui vasalli vinculo exsoluitur, maiestatem accipiat?*

VIII. *An liber populus, aut monarcha, imperium in alterius manus resignans, efficiens causa maiestatis sit?*

IX. *Penes quem sit, tribuere titulum regium?*

VIDEAMVS porro, vnde summum imperium, quod in omni ciuitate exsistit, & quo velut anima illa viuit ac libratur, immediate & proxime producatur. Vbi initio praesupponimus, vt imperium effectu suo potiatur, requiri tum vires naturales, queis subiectus, si forte quod iniungitur detrectare praesumserit, repraesentato aliquo malo possit cogi; tum titulum, ex quo iure aliis praestandum quid aut omittendum queat iniungi; cui in istis respondet obligatio eiusdem iussis obsequendi. Horum vtrumque proxime ex pactis, per quae ciuitas coalescit, promanat. Nam etsi vires suas naturaliter in alterum nemo transfundere queat: ille tamen vires aliorum possidere intelligitur, ad cuius arbitrium isti eadem adplicare tenentur, ita vt in ipsis non sit potestas resistendi, seu iussum eius detrectandi. Alia quippe virium translatio inter homines non datur. Cum autem omnes, dum voluntates

perib. L. 1. ad L. Iul. maiest. Athenis mysteria facere in aedibus, ad coniurationem pertinere videbatur. Corn el. NEPOS Alcibiade c. 3. Christophorus THVANVS apud Thuanum L. LXIII. ad A. MDLXXVII. suadet Regi, *vt grauibus edictis sanciat, ne qui deinceps delectus, sodalitates, coitiones & secreta consilia iniussu suo & sine expresso Regis aut publico magistratus mandato fiant: qui contra fecerint, in perduellionis crimen incurrant.* H.

suas vnius voluntati submiserunt, eo ipso sese obstrinxerint, quod velint non resistere, seu parere illi, vires & opes ipsorum adhibere volenti ad bonum publicum; adparet, summum imperium habenti tantas esse vires, vt quoslibet ad iussa sua adigere possit. LIVIVS L. II. c. 59. *Imperii vis omnis in consensu obedientium est.* Sed & illud ipsum pactum luculentum praebet titulum, quo imperium istud non violentia, sed vltronea ciuium subiectione & consensu legitime constitutum intelligitur. Haec igitur est proxima caussa, ex qua summum imperium tanquam qualitas moralis resultat. Posita quippe in vno submissione, & in altero submissionis acceptatione, statim prouenit in hoc ius isti quid iniungendi, seu imperium. Et vti per pacta ius ad rem nostram [1], ita & per submissionem ius circa libertatem viresque nostras disponendi in alterum conferri potest. Vnde, verbi gratia, si quis vltro sese in seruitutem mihi pacto tradat, reuera potestatem herilem in me confert. Aduersus quae imperite tritum illud: quod quis non habet, non potest in alterum conferre, occinitur [2]. Sed vt peculiarem efficaciam & sanctimoniam nanciscatur imperium, aliud principium praeter submissionem subiectorum accedere oportet. Eoque hautquidquam sanctitati summi imperii ciuilis aliquid detrahit, aut iure duntaxat humano, non diuino quoque Principis imperare statuit, qui imperium proxime ex pactis resultare tradit.

§. II. In tamen extra dubium est, sanam rationem satis dictitasse, post multiplicatum genus humanum decus, pacem atque incolumitatem eiusdem subsistere non potuisse, nisi constitutis ciuitatibus, quae sine summo imperio intelligi nequeunt. Quo ipso etiam ciuitates & summum imperium a Deo, tanquam legis naturalis auctore, profecta censentur. Nam non ea tantum a Deo sunt, quae ipse immediate, & citra vllum factum humanum, interueniens instituit, sed & quae homines ductu sanae rationis pro conditione temporum atque locorum recepere ad implendam obligationem, sibi abs Deo iniunctam. Conf. 1 Timoth. II, 2. Et cum in magna hominum multitudine lex naturalis commode exerceri nequeat citra imperium ciuile, patet, Deum, qui istam hominibus iniunxit, praecipere quoque, vt societates ciuiles instituantur, quatenus tanquam media excolendae legi naturali inseruiunt [1]. Inde & Deus in sacris literis expresse id imperium probat, & pro suo agnoscit, eiusque sanctimoniam & venerationem seuerissimis legibus sancit. Num autem diserte Deus iusserit heic & nunc ciuitatem constitui, non liquet [2]. Nam praeceptum Noachidarum de iudiciis, quod forte huc trahi posset, certum tempus ac locum

§. I. 1) V. supra L. III. c. 5. §. 4. H.

2) Quam multa enim etiam a rebus naturalibus proficiscuntur, quae iis non nisi virtute insunt, quae in illis sunt, vt in Scholis loquuntur, non formaliter, sed virtualiter? Sol indurat, Sol etiam liquefacit, vbi commodam materiam inuenerit. V. infra §. 4. & L. VIII. c. 1. §. 1. H.

§. II. 1) Vere CICERO in Somnio Scipionis: *Nihil est illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam concilia coetusque hominum iure sociati, quae ciuitates vocantur.* H.

2) Liquet vtique exemplo Reipublicae Hebraeorum, quam Deus a fundamentis extruxit & sanctissimis legibus exornauit. H.

3) Nimis liberaliter Author Cl. BARBEYRACO quartum hoc praeceptum ad Principes & summas potestates extendere videtur, cum Theologi

locum eorundem constituendorum non exprimit. Sic vt eius sensus esse possit iudicia esse exercenda, vbi constituta fuerint. Nec multum abit BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. quando super origine summi imperii ciuilis ita tradit. *Summam potestatem non ab homine tantum facto, sed & a causa diuina & lege naturae sine tali facto humano, quo iuri naturae obtemperatum sit, arcessendam esse. Qui enim societatem praecepit, is societatis ordinem praecepit; societatis autem anima est imperium, & inter societates ciuilis perfectissima.* Quae recte sese habent, dummodo addatur iussum diuinum circa constituendas ciuitates sese exseruisse per dictamen rationis, quo homines intellexerunt, decus atque pacem, quam pro fine habet ius naturale, sine societate ciuili subsistere non posse, idque praecipue postquam genus humanum insigniter erat multiplicatum. Et hoc ipso ciuitas ab aliis institutis humanis differt, quae itidem sana ratio introduci suasit, sed non ita, velut citra eadem decus, salus atque incolumitas generis humani seruari nequiret. Circa *quartum* autem *praeceptum Decalogi* *, quo obsequium erga imperium ciuile sancitur, obseruandum est per illud non excludi causas proximas, queis imperium productum fuit sicut praeceptum de furto non faciendo originem dominii hautquidquam excludit. *Dei* autem *vices* [illegible] imperium ciuile gerentes, eo sensu, ni fallor, commode dici potest, quod quatenus pacem, bonumque ordinem in genere humano sola reuerentia erga legem naturae, eiusque auctorem plene non praestabat, per imperii ciuilis vim iste tum finis producatur *. Quo sensu & sequentia plana sunt. *Ergo ut ciuitas sit ciuitas, finemque suum consequatur, institutus a Deo lege naturae ordo imperandi & parendi, in quo ex ipsa Dei voluntate & naturalis rationis dictamine aliquid summum sit, ac a nemine dependens, nemini arbitrio subiectum, Deo vni ut subditum, ita secundum & vicarium; quae est summa potestas ciuilis. Id tamen* [illegible] *esse facti humani, an summam illam potestatem velint vni committere, an pluribus, & quibus* [illegible] *modis statum Reipublicae describere instituant.* Grotii autem sententia super origine summi imperii L. I. c. 4. §. 7. non adeo profana est, quin addita dextra explicatione tolerari possit. *Homines*, ait, *non praecepto Dei expresso*, quale sane nullum extat, *sed sponte adducti*, non tamen citra dictamen rectae rationis, placitumque Dei, *experimento infirmitatis familiarum segregum aduersus violentiam*, gliscente mortalium numero, *in societatem ciuilem coisse: vnde orta sit potestas ciuilis, quam ideo* PETRVS I. Epist. c. II. 13. *ordinationem humanam vocat*, quasi proxime per homines constitutam. Sed quod GROTIVS eandem alibi *diuinam* vocari dicit, *ideo, quia saluberrimum hominum institutum Deus probauit*: id hautquidquam hic admiserim, quasi consequenter & velut ex postfacto Deus constitutionem imperii

[illegible] quoque quibusdam patre & matre [illegible] imperium [illegible]. Adparere enim, ait, ex appendice, *Vt prolongentur dies tui* [illegible], quam [illegible] Deus [illegible], hoc praeceptum ad solos parentes pertinere. Parentum enim [illegible] quam [illegible] ad Deum pro [illegible] habeant [illegible] sibi [illegible] obsequentur, [illegible] eorum prolongari. Verum [illegible] hoc loco videtur, AVCTOR, cum [illegible] Theologis, quia [illegible] hoc [illegible] fuisse [illegible], qui, vt parentes parentum pro liberis obsequentibus, sic parentes patriae Principem pro subditis ad parendum paratis, vitam [illegible] prolongarent.

*) [illegible] si homo [illegible], [illegible], praeterquam Deo, erat [illegible], quando [illegible] recta ratione [illegible] & [illegible] hominum, in ea parte vicem Dei gerit, qui [illegible] habet potestatem. Id.

imperii ciuilis adprobauerit ¹); sicuti seruilem conditionem, quae sine dubio ab hominibus est inuentum, sancire dignatus est. Ephes. VI, 5. 6. 7. 9. Coloss. III, 22. 1 Timoth. VI, 1. Tit. II, 9. Sed omnino addendum, antequam homines potuisse voluntatem diuinam intelligere, conditione multiplicati generis humani expensa, cumque satius vel extra ciuitates in vita segrege subsistere non poterat, ita mortales, dum ductum huius rationis, ad scopum legis naturalis congruentem, sequuntur, voluntatem diuinam impleuisse sunt censendi.

§ III. ISTHAEC quanquam sufficere iudicemus tum ad originem imperii ciuilis consecrandum, tum ad pignorandam ciuium aduersus imperantem venerationem: operae pretium tamen fuerit expendisse, quid solidi subsit argumentis I. F. HORNII ¹) de Ciuitate L. II. c. 1. qui aliam hanc asserendam contendit. Hic igitur ponit, *eandem ciuitatem* non esse etiam *eandem Rempublicam & imperii summi*, adeoque admittit quidem, ipsas ciuitates per pacta constitui; sed contra asserit, imperium summum ab ipso Deo immediate in principes conferri, neque ad id producendum quidquam ab hominibus praestari ²). Adeoque liberos populos, dum regem sibi vltro eligunt, non conferre in ipsum maiestatem, sed tantum designare personam, in quam illa diuinitus conferatur. Sicuti in plurimis municipiis electio magistratuum est penes ordinem, & tamen illi potestatem suam non ab illo ordine, sed a summo imperante obtinent. Quae assertio etsi multa specie pietatis blandiatur, in aperto tamen est, per eandem conuelli omnes conuentiones ³), legesque fundamentales, quae inter reges, ac subditos circa administrationem imperii ineuntur. Vbi primo ferri non potest, *illam maiestatem* solis regibus tribuere, Rebuspublicis liberis eandem plane detrahere ⁴). Equidem vltra proximorum saeculorum vocabulum maiestatis inter solennes regum titulos irrepsisse [illegible]. Nec minus tamen eodem summum imperium in quauis Republicae forma occurrit. Sicuti & definitio maiestatis, satis seuera quidem illa, quae eam designat *summam potestatem in ciues subditosque* neque senatui, aut concilio populi competit. Fuit in hoc aliquis regum sit praeeminentia, quod singuli ex senatu, aut concilio populi summo imperio

(¹) At vero dubio omne magis placet [illegible] ... [illegible] ARISTOTELES ... [illegible]

§ III. 1) [illegible] ... [illegible]

2) [illegible] ... Cl. BARBEYRACVS, [illegible] ... Christiani Thomasii, [illegible]

imperio subsint; cum regis persona in terris neminem superiorem agnoscat. Ipsa tamen vis imperii in subiectos in quauis Reipublicae forma par vtique existit. Huius porro maiestatis *ille* vnicam causam Deum laudat, qui *electione a populo facta eandem immediate in reges effundat*. Vbi fallor, an maiestatem per modum qualitatis physicae conceperit, id quod aperte faciunt, qui imperium ciuile *Dei creaturam* praedicant, *vt nulla alia creatura in pari aut superiori causae genere, neque ex principiis suorum motus quidquam ad institutionem huius regiminis contulerit*. Quo ipso crassa rerum moralium ignorantia proditur. Nam illud argumentum, quomodo ex obscuro loco in solium prouectos repente insolitus quidam splendor circumfulserit, qui non nisi diuinitus oriri potuit, apud illos declamari debet, qui inania a solidis discernere nequeunt. Deo peculiariter curae reges esse, ad thesin *ipsius* probandam nihil facit. Et circa alios quoque, generi humano cumprimis vtiles futuros, Prouidentia diuina non minora velut specimina edidit. Neque pauci tamen reges venenum gemma biberunt, aut suorum insidiis ceciderunt. De temperamento quorundam regum, aliquod miraculi instar producere solito, medicos consulere optimum fuerit [*]. Sed nec probant, quod *ille* vult, poena aut regum insolentium, aut subiectorum contumacium, & rebellium aut testimonia, magno numero cumulata quae ipsa tamen non minus aristocratici, quam regii imperii auctorem Deum agnoscunt, aut diuinae praedictiones circa gesta nonnullorum regum, quae neque de populis liberis desunt. Et quod in populo Iudaico factum [*], id de origine imperii regii in vniuersum hautquidquam testatur; cum dudum ante institutum illud regnum plurima regna extiterint. Quin potius ad modum collati in hunc vel illum imperii certo in populo pertinet.

§. IV. EXPENDAMVS argumenta, quibus *ille* probare satagit, omnes humanas causas longe inferiores esse producendae maiestati, rei augustissimae. Inter quae palmarium est, quod *cum neque singuli homines, neque multitudo dissoluta maiestatem habeant, eandem non possint in regem conferre*. Atqui & fieri potest, & solet, vt qualitas moralis, qua classe imperium censetur, in alio producatur.

[illegible] Deum non esse causam immediatam Maiestatis. [illegible] Conuenit enim Maiestatem esse a Deo, et ab Adamo [illegible] hominum, [illegible] est, [illegible] per alium hominem. Ipse T[illegible] Dei L. III c. [illegible] §. [illegible] & seqq. [illegible], an Generale, apud [illegible], [illegible] probandam [illegible] hanc sententiam, *Reges auctoritatem suam omnem immediate a Deo habere*. [illegible] Deum esse, [illegible] ex

[illegible] Principes [illegible] Maiestatem [illegible] a Deo [illegible], [illegible] Deum, [illegible]

[*] Vid. infra [illegible] §. [illegible] [illegible] quam Deo [illegible] Vid. H[illegible] L. II c. [illegible] §. [illegible] [illegible] H.

a) Vid. infra c. [illegible] §. [illegible] H.

β) Vid. MORHOFII Principe Medicum. H.

γ) Vid. SIDNEII librum de Gubernatione c. 2. sect. 9.

ducatur conspiratione illorum, qui illud antea formaliter in se non habebant. Sic ut hi istius qualitatis causa productiva recte censeantur. Vid. *L. 46. D. de Acquir. rer. dom.* Sicuti & multorum voces invicem temperatae harmoniam producunt [1], quae in singulis non extabat. Inde probari non potest illud ratiocinium Socratis, quo Alcibiadem animare conabatur, ut in concionem populi prodire non dubitaret: *Si singulos*, inquit, *contemnis, contemnendi tibi sunt etiam, si una sint congregati.* Apud AELIANVM V. H. L. II. c. 1. Et cum imperium resultet ex non-resistentia subiectorum, & concessione, ut imperans circa vires, opesque ipsorum disponat, facile adparet, in singulis velut dispersa latere semina summi imperii, quod per pacta combinantia excitatur & progerminat. Sic ut crassum valde sit negare, ideo summum imperium ab hominibus non sumere originem, quia in facultatibus hominis naturalibus illud non deprehenditur: [illegible] quasi de qualitate aliqua physica ageretur, aut quasi praeter physicas qualitates morales non darentur [2]. Equidem nescio, an cordati atque adeo Christiani reges valde delectentur eiusmodi elogiis: *Deum transscripsisse primitus ius regnandi* [illegible], *quod* [illegible] *creationis* [illegible], *ita* tamen, ut Deus pristinum quoque suum ius adhuc retineat, & [illegible] *per* [illegible], non *per* [illegible] potentiam regibus concesserit: & quibus alii per contumeliam Divini Numinis fastigium principum extollere gaudent parasiti. Credas istos dubitare, num adhuc aliquid ius Deo in mortalium genus supersit post reges constitutos, & an hi illum superiorem ferre debeant. Sane imperium summum civile [illegible] plane generis esse ab imperio Dei, quod hic [illegible] obtinet, [illegible] est, [illegible] absurde & blasphemie dicitur, *imperium Dei, quod ipse solus* [illegible] *ex pagmati* [illegible] *hominibus communicare.* Deinde quando [illegible] probare vult, maiestatis *immediatam* causam esse solum Deum, distinguit inter *causam efficientem immediatam, & modum conferendi immediatum.* Nam maiestatem duntaxat immediate a Deo constitutam contendit, sicut reges plerique mediate sceptrum capessant. Unde separandas esse illas formulas: *Deus est causa maiestatis immediata, & Deus immediate* [illegible] [3], seu *Deus confert immediate maiestatem.* Nam tolerari posse, si quis dicat: Deus mediante seu intercedente populi suffragio, successione, occupatione confert maiestatem. In quem sensum THEMISTIVS dicit Orat. XVI. [illegible] *Neque vero existimavit,* [illegible] *esse meliores.* [illegible] *suffragium* [illegible] *imperii* [illegible], *hominum* [illegible] *opera accidente, perfecta est.* Sed in ipsa maiestatis productione Deum non ferre alium causam efficientem secundam, & proximam. Enimvero si quis

§. IV. [1] [illegible] ARISTOTELEM III. Pol. [illegible]

[2] [illegible] argumentum, quod aliqui [illegible] [illegible] vitae & necis ius in se habere [illegible] [illegible] a Deo acceperit. [illegible]

[illegible] esse, [illegible] credendi sunt, [illegible] tranquillam [illegible] publicam [illegible] ARISTOTELES VII. Pol. [illegible]

quis penitius consideret, videbit, istos homines concepisse maiestatem tanquam ens quoddam physicum, quod a Deo productum velut incerta sede, & sine subiecto per orbem vagetur, donec designato per populum regi superveniat, eumque augusto suo splendore cumulet. Ubi sine dubio aqua haerebit, si quis importunius quaerat, illa maiestas, antequam in rege aliquo sedem invenerit, substantia sit, an accidens; & si ad accidentium classem referatur, quomodo sine subiecto existere queat. Quo porro tempore creata sit illa, initio mundi, an postea? Item an una per universum orbem sit maiestas, cuius particulae in singulos reges sint distributae, an singuli reges peculiarem & integram habeant maiestatem, an rege defuncto, maiestas simul pereat, an vero eidem superstes existat, velut anima a corpore separata, aut per quandam quasi metempsychosin novum apud regem receptaculum inveniens. Add. quae apud Petrum Suavem Hist. Concil. Trident. L. II p. m. 213. de natura characteris sacramentalis disputantur; ubi Patres propter ignorantiam rerum moralium mire se torquent. Enimvero de causa immediata maiestatis seu summi imperii abstractive sumti quaerere ineptum est, cum illud nunquam nisi concretive existat. Prorsus ac si peculiariter quaerere velim de causa humanae naturae abstractive consideratae, cum de causa hominum concretive sumtorum constet. Et cum *Hornius* utique populo relinquat potestatem, antequam ulli adhuc ius ad imperium sit quaesitum, quem & quando velint regem constituendi, aut quamlibet formam Reipublicae introducendi, vid. Deut. XVII, 14. scire cuperem, quidnam circa maiestatem futurum esset, si omnibus populis aristocratico, aut democratico regimine uti placuisset. Equidem novimus, electionem proprie & presse esse modum imperium adquirendi. Sed quin uno & eodem actu & designetur certa persona, & in eandem imperium, tunc primum existere incipiens, conferatur, nihil obstare videtur. Nam valde puerile est credere, in rebus moralibus, quando ius quodpiam, aut quaevis qualitas moralis in alterum collata dicitur, necessum esse, ut eadem prius alicubi separata existat. Quin potius iura, & alias qualitates morales mutua voluntatum conspiratione per pacta resultare, in aprico est. Conf. Hobbes de Cive c. 7 § 4. & supra L. III. c. 5 § 2. 3. 4. Neque vero difficile est illum scrupulum removere: *Populus si causa formalis maiestatis est, debebit a Deo accepisse potestatem, per quam imperium producat. Id autem factum probari non posse.* Atqui cum Deus mortalibus curam sui implantaverit, & pacis decorique ordinis conservationem iisdem iniunxerit, simulque rationem dederit, ut media ad illum finem facientia possint dispicere, quae inter principem locum obtinet constitutio imperii civilis: quis ultra dubitabit, hominibus facultatem illud constituendi divinitus concessam? Quae passim *ipsa* inculcant axiomata philoso-

phica

[illegible]

[illegible] Conf. infra c. 4. § 5. L. VIII. c. 5 § 1. H.

1) Quod populus summi imperantis personam tantum designet, maiestatem ei infundat Deus, [illegible] Vid. [illegible] de Modo constituendi [illegible] Sect. 2. § 4. H.

phica partim subiectae sunt fidei, partim imperite a rebus naturalibus ad mores transferuntur; quae sigillatim excutere nobis heic non vacat. Quae OVIDIVS Fastorum L. V. [princ.] super origine maiestatis tradit, Poëtica commenta sunt.

§. V. NEC minus IDEM operosus est in confutandis eorum sententiis, qui ex diuerso fonte imperia summa deriuarunt. Vbi multa quidem recte se habent; quaedam tamen censuram merentur. Illud recte, quod imperii summi originem bella, per ambitionem aut libidinem tyrannorum excitata, hautquidquam dederint. Nam *bella per tyrannos excitata* ciuitates iam praesupponunt. Potuit tamen patribusfamilias sparsim viuentibus complurium gliscens passim violentia, aliosque opprimendi libido occasionem dare, vt coniuncti ciuitates constituerent [1]. Sed & illud patet, pleraque magna imperia, si non omnia, bellis sua debere incrementa. Neque tamen ideo productio summi imperii bellis est assignanda. Nam saltem prima illa manus, quae initio ad alios inuadendos conspirauit, sponte in ducis imperium consensit. In illos autem, qui bello sunt petiti, non prius imperium legitimum fuit exortum, quam pacto & fide data obsequium victori promitterent [2].

§. VI. NON tamen adeo impossibile est, quin ex imperio patrisfamilias, complures sub se vicos habentis, summum imperium ciuile potuerit [1] emergere [2]. Equidem paternum imperium proprie ad educationem liberorum, herile ad rem quaerendam spectat, neque per solam multitudinem liberorum aut seruorum mutatur. Tantus tamen inter imperium patrumfamilias, & ciuile non est hiatus, vt ab illo ad hoc non pateat transitus, nisi noua maiestas a Deo procreetur. Nam si paterfamilias, numerosa prole & seruitio praeditus, vtrosque specie quadam emancipationis aut manumissionis suas sibi res habere, familiasque peculiares constituere permittat ea lege, vt ad communem securitatem ipsius deinde regimini subsint; quid isti deinceps ad principis dignationem defuturum sit, non video, modo tantas habeat vires, quae ad finem ciuitatis assequendum sufficiant. Isto autem mortuo, si quid ipse super successore disposuerit, saltem consentientibus filiis, id erit vtique sequendum. Sin minus, velut per interregnum vniuersi statuent, quo regimine aut rectore deinceps vti placeat. Vbi ius naturae hautquidquam violabitur, si per libera suffragia etiam minor natu in parentis locum surrogetur. Vid. Genes. XXVII, vs. 37.

§. VII. VLTERIVS ostendere IDEM conatur, ne illum quidem eundem maiestatis posse vocari, qui, cum ipse eam habeat, in aliquem sibi subiectum dignitatem regiam confert, remisso illi aduersus se in posterum omni subiectionis vinculo, verbi gratia, si rex vasallo suo vinculum remittat, & quod tanquam feudum obtinebat, ei ipsum tanquam supremum principem praeesse concedat

§. V. 1) Vid. nota 1. ad §. 7. c. 2.
2) Et quod victoria atque occupatio in modis acquirendi imperii ponantur, id inde est, quia consensum plerumque post se trahunt, vid. supra L. IV c. 6. § 14. & infra hoc libro c. 7. §. 3. & 4. H.

§. VI. 1) Vid. supra L. VI c. 2. §. 10. nota 2. & secundus tractatus LOCKII de Gubernatione Ciuili c. 6. §. 105. & seqq. Editionis Anglicae.

cedit. At si quis ciui suo prouinciam conferat, ab omni deinceps subiectione exemtam. Nam eiusmodi cessionem esse tantum modum consequendi imperium, & ad electionem posse referri. Sed penitius inspicienti facile patebit, vnde tali in casu imperium proueniat. Scilicet rex vasallum, & subiectum ipsi feudum iure suo exsoluens, efficit, vt sit aliquis capax summi imperii, nec minus vt sint, in quos illud exerceri queat. Non enim potest ditio illa feudalis vasallo deinceps tanquam absoluto & independenti principi subesse, nisi a subiectione senioris plane exsoluta. Quo facto ipsum imperium summum reuera a consensu populi prouenit. Nam si iste senior propria auctoritate eam prouinciam, in quemcunque velit, conferre potest, vtique istam potestatem ab initio accepit, consensu populi vltroneo, aut per violentiam iusti belli elicito. Sed si senior propria id auctoritate facere nequeat, in praesens expresso populi consensu opus erit.

§. VIII. DENIQVE vltimo loco HORN contendit, ne istum quidem populum caussam maiestatis in rege esse, qui, cum antea regimine populari vteretur, monarcham adsciscit. Neque enim prius conferri imperium in Monarcham, quam vbi suo se iure populus abdicauerit: eo ipso autem momento, quo populus sese abdicat, eundem imperium non habere: igitur ipsum duntaxat eligere, qui a Deo accipiens potestatem in posterum regnet. Sed eodem argumento possis negare, dominium ab vno transire in alium. Nam vtique rei meae non potest alius fieri dominus, nisi ego dominio me meo abdicauero. Quo facto, dominium ipse non habeo, & consequenter in alium transferre non possum: sed eligo duntaxat personam, in quam dominium, nescio vbi recens iam enatum, sit infundendum. Super vltronea autem abdicatione monarcharum ita censet: *Prouinciarum imperia abdicari, vt etiam fieri populis remitti, non ipsam maiestatem ad primum auctorem redire, redeundam iterum, & communicandam a signato haeredi.* Haec quidem est manifesta maiestatis metempsychosis. Super qua vt verba faciamus, nemo cordatus a nobis postulauerit. Imo qui abdicat imperium, successori locum praebet, vt populus se submittendo ipsi conferre imperium queat; aut vt actu capessere possit imperium, ad quod decreto populi, successionis ordinem sancienti, ius ipsi iam datum fuerat.

§. IX. HOC loco quoque non inconueniens fuerit paucis inquirere, penes quem sit regium titulum & insignia in aliquem conferre, seu qualecunque nomen, quo summa & independens in ciuitatem potestas, vni homini inhaerens exprimatur? Vbi manifestum est, conferre nomen & titulum esse penes eosdem, qui rem ipsam, seu summum imperium conferre possunt. Adeoque populus, qui vel ab initio in ciuitatem coit, vel relicta priore forma Reipublicae regnari deinceps vult, dum in vnum imperium in se confert, eo ipso ius ipsi tribuit nomen & titulum regis gerendi, & insignibus decentibus fastigium suum exprimendi [1]. Et eiusmodi rex vti nemini extraneo imperium & di-

X 3

a) Vid. supra ad L. VI. c. 1. § 1. H.

§. IX. 1) Apud Iudaeos ARISTOBVLVS Hyrcani filius [illegible] diadema sibi imposuit, teste IOSEPHO L. XIII. [illegible] Agathocles Siculus Tyrannum [illegible] & Regem nominauit, quod [illegible] VID. DIODORVM SICVLVM L. XX. [illegible] H.

& dignitatem suam debet; ita vt pro rege se gerat, & talis habeatur, non demum a consensu & adprobatione aliorum regum aut Rerumpublicarum est obtinendum. Sed quemadmodum cum iniuria est coniunctum, eiusmodi regis imperium ac extraneo in controuersiam vocari ita & iniurium foret, eidem titulum regium denegare [2]. Neque obstat, quod iste modicis contentae finibus ciuitati imperet. Nam regnum non notat certam quantitatem territorii [3], ac potentiae, sed certam speciem ciuitatis, quae amplior aut angustior esse potest. Sed vt rex esse queat, qui antea alterius superioris imperium agnouit, necessum est, vt superioris consensus accedat, qui & ipsum, & ditionem eiusdem vinculo, quo ante ipsi tenebantur, exsoluat. Vnde & qui nexu feudali stringitur, sine consensu senioris pro rege se non gerit. Et ni eo nexu soluatur, dignitatem regiam possidebit delibatam, licet nomen ex concessione Senioris vsurpet. Sic & successores Alexandri M. non audebant prius regium titulum assumere, quam Alexandri familia extincta, cui iure competebat imperium. Etsi ad hoc necessarius ipsis erat consensus subiecti populi, quem denegare copiae militares, quibus stipabantur, non sinebant. Vid. Cornel. NEPOS Eumene, PLVTARCHVS Demetrio. IVSTINVS L. XV. c. 2. APPIAN. ALEXANDRINVS Syriaco. DIODOR. SICVLVS L. XX. c. 54. & 55. Sic qui armis ditionem aliquam subigit, vti iure belli imperium, ita & nomen regium sibi adquirere potest. Vid. IVSTINVS L. XLI. c. 4. 5. In regnum autem rex aliquam suam prouinciam euehere potest, si a reliquo corpore ipsam plane separet, & peculiari, & independenti ab altero regimine ipsam gubernet. Caeterum Senatum quondam Romanum titulum regis & amici honoris loco tribuisse tralatitium est [4]. Quod iure potuit fieri circa eos, quibus vel ipse regnum dedit, vel in quorum regna superius aliquod ius obtinuit. Sed aliis independentibus principibus titulum hunc imputare, insolens vsurpatio erat. Qualem etiam Pontifex Romanus sibi arrogare non erubuit [5], etiam in liberas & independentes Europae ciuitates. Vid. Petrus SVAVIS Hist. Concil. Trident. L. V. p. m. 354. vbi memorat, qua ratione Paulus IV Hiberniam in regni dignationem euexerit. Et THVANVS Hist. L. XLVI. de titulo Magni Ducis in Cosmum collato.

CAPVT

2) Contrarium TITIVS contendit Obs. DLXI. liberumque esse putat gentibus extraneis, agnoscere nouum Regem, vel non agnoscere. Solere enim huic dignitati certas inhaerere praerogatiuas, quae aliis Principibus praeiudicio esse possint. De titulo Imperatoris Russorum videatur eruditissima dissertatio Euerardi OTTONIS. de Regia autem dignitate a Friderico I. Prussiae Rege assumta, eruditissimum opus Dn. Io. Petri a LVDEWIG.

3) Errant enim, qui vt regnum sit, requirunt plures ei subesse Episcopos vel Duces. Vid. LIMNAEVM ad Aur. Bull. Caroli IV. prooem. Obs. 3. H.

4) Vid. TACITVM in Agricola c. 14. Elem. Pr. ciuil. Part. I. sect. 6. §. 13. in not. H.

5) Vid. de Regibus Poloniae LIMNAEVM Tom. Addit. 2 ad L. II. I. P. c. 9. n. 31. H.

§. I. 1) Quod verbis GROTII exprimitur L. I. c. 3. §. 17 num. 1 cuius tamen sententia falsa hypothesi niti videtur, qua Maiestas Enti Physico comparatur, quod partibus quidem destitutum sit, sed pro diuersitate obiectorum, quorum contemplationem agat, diuersis nominibus insignatur. Quam sententiam AVCTOR ipse refutabit in capite

CAPVT IV.

DE PARTIBVS SVMMI IMPERII, EARVMQVE NATVRALI CONNEXIONE.

I. *Quo sensu summum imperium partes habere dicatur.*
II. *Potestas legislatoria.*
III. *Potestas poenas sumendi.*
IV. *Potestas iudiciaria.*
V. *Potestas belli & pacis, idemque foederum feriendorum.*
VI. *Ius magistratus constituendi.*
VII. *Ius tributa indicendi.*
VIII. *Examen doctrinarum.*
IX. *Imperium fortius stringit quam pactum.*
X. *Quis proprie dicatur partem imperii habere?*
XI. *Cohaerentia partium summi imperii demonstratur,*
XII. *Et illustratur.*
XIII. *Etsi multi illas partes separare velint.*
XIV. *Inter quos & Grotius; qui examinatur.*

SVMMVM imperium ciuile, etsi in se vnum quiddam sit, & indiuisum [1], tamen quia per diuersos sese actus exserit, prout occupatur circa diuersa media, ad seruandam ciuitatem necessaria, communiter plures habere partes intelligitur [2], ad analogiam partium, quas vocant, potentialium [3]. Hautquidquam enim eiusmodi totum summum est imperium, quod ex partibus heterogeneis constat, quae inter se coniunctae, vinculoque aliquo nexae in vnum coaluerint, ita tamen, vt seorsim quoque singulae partes subsistere possint. Sed vti anima quidem vnum est, in totum corpus vitam vigoremque dispensans, quae, prout diuersas operationes pro diuersitate obiectorum & organorum producit, partes habere potentiales concipitur. Ad isthoc instar etiam summum imperium, prout occupatur circa praescribendas gene-

pite praecedente. Reapse Maiestas complexus est plurium iurium, tendentium ad eundem finem, qui est salus Reipublicae: quae, si in se considerentur, separari commodissime, & a diuersis personis administrari possunt. Conf. TITIVS Obs. DLXIX num. 2. & Specim. Iur. Pub. L. VI. c. 8. §. 26. adiectis iis, quae contra Auctorem nostrum attulit OBRECHTVS in dissertatione de Vnitate Reipublicae in S. Rom. Imperio §. 5. Est ea decima quarta inter opuscula iunctim edita a Khunio Argentorati 1729.

2) Quae iura summi imperii, vulgo autem regalia appellantur. H.

3) Quo nomine in Philosophia Scholastica species eiusdem generis veniunt. Totum enim potentiale ibi est, quod alias vocatur totum Logicum vel vniuersale, quo de re videri possunt Metaphysici. Maiestas igitur genus esse fingitur, cuius species sint iura Maiestatica, veluti ius Belli, ius Pacis, Ius Puniendi, Ius Vectigalium & similia. Sed meo iure haec iura Maiestatis, tanquam Tertius partes diuersas. Opponuntur his partibus potentialibus partes Maiestatis subiectiuae, quae sunt personae, quibus Maiestas inhaeret, quales, verbi gratia, tempore Triumuiratus Romae erant Augustus, Antonius & Lepidus.

generales agendi regulas, vocatur potestas legislatoria *; quatenus controuersias ciuium ad eas regulas decidit, est potestas iudiciaria; cum ciues in exteros armat, aut eosdem quiescere iubet, est ius belli & pacis; quatenus ministros sibi adsciscit circa negotia publica, ius magistratus constituendi dicitur; & sic deinceps.

§. II. QVAENAM autem sint illae partes summi imperii, ex natura ciuitatum, & earundem fine planissime perspicitur. Est ciuitas corpus morale, quod vnam voluntatem habere intelligitur. Sed cum illa ex pluribus personis physicis constet, quarum cuique peculiaris sua voluntas, & inclinatio; illae autem voluntates naturaliter in vnam confundi, aut in perpetuam harmoniam temperari nequeant, inde vna voluntas in ciuitate hoc modo producitur, dum omnes suam voluntatem submittunt voluntati illius hominis vel concilii, cui imperium summum fuit delatum. Cum autem ad voluntatem ciuitatis singuli ciues sese componere debeant, necessum est, vt illa ipsis per liquida signa innotescat. Inde summi imperii esse intelligitur omnibus significare & praescribere, quid agendum sit, quidue omittendum. Et quia impossibile foret in tanta hominum multitudine singulis, & circa singulas actiones peculiaria iussa promulgare, ideo generales regulae praescribuntur, vnde omnibus, & in perpetuum de agendis, omittendisue constet. Praeterea quia maxima inter homines diuersitas iudiciorum & adpetituum deprehenditur, ex qua infinita controuersiarum seges oriri potest, inde pacis quoque interest publice definiri, quid cuique suum, quid alienum censeri debeat, quid in ciuitate pro licito *, quid pro illicito, quid pro honesto aut inhonesto habendum. Item, quid cuique ex libertate naturali supersit; aut quomodo cuique iurium suorum vsus ad tranquillitatem ciuitatis sit temperandus *. [Quid * denique & quo modo quisque suo iure ab altero exigere queat.]

§. III. PORRO ciuitatum is potissimus est finis, vt homines mutua conspiratione & ope tuti essent aduersus damna, & iniurias, quae ab homini-bus

a) De partium harum distributione diuersae admodum sunt sententiae. V. Elem. iur. vniu. part. 1. def. 4. § 19. H.

§. II. 1) Quamuis Auctor hoc etiam verbis HOBBESII c. 6. § 9. [illegible] in hac omnia ex voluntate Principis [illegible] Leges Principis [illegible] Legibus [illegible] quod dicendum esse, [illegible] contra Hobbesium [illegible]

2) [illegible]

[illegible] ARISTOTELES III. Pol. 11. [illegible] CICERO IX. Ep. 16. [illegible] L. VIII. c. 1. H.

3) Quae uncis inclusa sunt, praeeunte Cl. BARBEYRACO supplementum ex Officiis Hom. & Ciu. L. II. c. 7. § 8.

§. III. 1) HORATIVS II. Sat. 7.

Tolle

[illegible] inferri possunt & solent; vtque adeo pace fruantur, aut contra infestos idonea praesidia habeant. Paci autem id inprimis necessarium est, vt vnusquisque in tantum contra caeterorum violentiam protegatur, vt secure queat viuere, id est, ne iustam habeat caussam metuendi a caeteris, quamdiu ipse alios iniuria non lacessiuerit. Equidem vt tuti praestentur homines a mutuis laesionibus, seu vt iniuria laedi omnino nequeant, rerum humanarum conditio non fert. Sed ne probabilis sit metuendi caussa, prospici potest. Et haec securitas finis est, propter quem homines sese aliis subiecerunt. Quae si non maior habeatur ex coniunctione cum aliis, quam si quis propriis duntaxat viribus protegatur, stultum foret naturali libertati renunciare, in qua quilibet suo arbitrio defenditur. Enimuero ad hanc securitatem non sufficit, vt vnusquisque eorum, qui in ciuitatem coituri sunt, cum caeteris verbo aut scripto paciscatur, de non occidendo, non furando, aut alia noxa non inferenda. Manifesta est enim ingenii humani apud plerosque prauitas, & experientia nimis cognitum, quam parum valide plurimi homines sola fidei suae reuerentia ac sanae rationis dictamine, in officio contineantur, vbi metum poenae remoueris.[1] Quam ob caussam etiam non sufficit, vt aliquis sit, qui agendorum regulas praescribat, si nihil praeterea potestatis habeat. Quo possis adplicare illud COLVMELLAE de Re Rustica L. I. c. 3. *Imbecilliorem agrum, quam agricolam esse decet, quoniam si sit colluctandum cum eo, si fundus praeualeat, dominum allidi.* Igitur vt homines & communia legis naturalis praecepta, & quae peculiariter ad bonum ciuitatis statuuntur, obseruent, metu poenae opus est, & facultate eandem repraesentandi.[2] Quae poena vt huic fini sufficiat, tanta est constituenda, vt aperte maius malum sit leges violasse, quam obseruasse, & sic poenae grauitas delectationem aut lucrum, quod ex iniuria capitur, aut speratur, superet. Non enim possunt non homines ex duobus malis, quod sibi minus videtur, eligere. Et sic aliena capita custodiunt meum caput. Et licet aliquos interdum temeritas, aut enormis animi commotio eo propellat, vt facinoris perpetrationem omissioni flagitii anteponant: tamen hoc inter minus frequentia habetur, quae euitasse conditio humana non patitur. Hanc porro facul-

Tolle periclum,
iam vaga prosiliet frenis natura remotis. H.

2) Hinc potestas vindicatrix, quam praecipue commendat Apostolus Paulus ad Roman. XIII, 4. [illegible]

[illegible] H.

facultas poenas infligendi iussa imperantis transgressis eo ipso data intelligitur, dum virium suarum usum singuli ciuitati submittunt. Quo ipso sese obligant ad coërcendos iussu imperantis noxios, aut saltem, quod defendere nolunt eos, qui poenas daturi sunt. Nam vt quis sese obliget ad poenam citra reluctantiam tolerandam, id propter naturalem hominum auersionem ab iis, quae vitam nostram destruunt, frustra est. Caeterum id recte Hobbes de Ciue c. 6. §. 6. quod ampliorem homini in hominem potestatem competere negat, quam hancce, qua quis alius praescribere potest, quaecunque ex vsu ciuitatis arbitratur, & ad ea obseruanda poenis detrectantes compellere. Verum dicto illi; *qui poenas suo arbitrio iure sumit, iure omnes cogit ad omnia, quae ipse vult;* limitatio est addenda ex fine ciuitatum; vt scilicet summum imperium habens non alia velle posse intelligatur, quam in quibus sana ratio aliquam conuenientiam ad istum finem inuenire potest.

§. IV. Praeterea quia etiam vbi accuratissimae leges sunt conscriptae, saepenumero controuersia super recta earundem adplicatione ad facta singularia oriri solet; ac multa saepe expendenda occurrunt, si quid contra leges factum esse dicatur: inde vtrique potestati iam dictae succenturiari intelligitur potestas iudiciaria *. Cuius est lites ciuium cognoscere & decidere, singulorumque facta, quae legibus contraria arguuntur, examinare, ac poenam legibus conuenientem dictitare. Hobbes autem dicto loco §. 8. potestatem iudiciariam improprie videtur accipere; cum facultas iudicandi de vsu & exercitio alicuius partis imperii cuique parti inclusa intelligatur.

§. V. Etsi autem isthoc modo securitati ciuium aduersus conciues cautum sit; hoc tamen nondum sufficit ad obtinendum ciuitatum finem. Nam frustra inter se pacem colunt, qui se contra externos tueri non possunt: id vero efficere nequeunt, quorum vires non sunt vnitae. Quod enim multi vno sunt robustiores, id ex vnione est. Alias enim vel mille separati vno validiores non sunt. Igitur ad vniuersorum securitatem & salutem necessarium est; vt in ciuitate existat potestas, cuius sit congregare, vnire & armare tot ciues *, aut eorum loco conducere, quot pro incerto numero & viribus hostium ad communem defensionem opus visum fuerit; rursumque cum hostibus, vbi expedierit,

§. IV. * Quum aliqui summe accurate [illegible] pronunciationem [illegible] designent. Equidem in hoc iure supremo cognoscitur summa potestas. Nam, vt ab aliquo nulla ratione prouocari possit, eam personam subditi [illegible], ac proinde ad summum imperium aut partem eius pertinere, ait H. Grotius L. II. de I. B. & P. c. 4. §. 13. & Maecenas Auctor erat Augusto apud Dionem Lib. LII. neminem quemcunque tanta in iudicando potestate esse prorsus debere, vt ab eo prouocari nequeat. Enimuero prouocatio est tantum pars iudicii. At summae potestati [illegible] in numerum [illegible] saepe [illegible]. Aristoteles VII. Pol. 8. iudicia omnium maxime necessariam Reipublicae partem dicit. Idem IV. Pol. 14. obseruauit, nisi iudicia de rebus iustis honestis fiant, existere rerumpublicarum mutationes. H.

§. V. * Quae potestas ad [illegible], quam ad summum imperantem spectare potest. Verissime Aristoteles VII. Pol. 9. [illegible] quippe in manu sua arma habent, in eorundem arbitrio est, maneat an non maneat Respublica. Conf. V. Pol. 9. Magistratuum ordinem primum, cui belli faciendi non competat. Vid. infra L. VIII. c. 6. §. 13. H.

§. VI. a) Aristoteles IV. Pol. 4. [illegible]

pellerit, pacem facere. Cum autem & pacis & belli temporibus inseruiant foedera, vt & commoda diuersarum ciuitatum melius communicari possint, & validior hostis iunctis viribus repelli, aut in ordinem redigi queat: penes summum imperium erit, vtrique tempori inseruientia foedera inire, vniuersosque subditos ad eadem seruanda obstringere, simulque exinde redundantia commoda in ciuitatem deriuare.

§. VI. Cvm vero ciuitatis negotia, tam belli quam pacis tempore occurrentia, ab vno homine sine ministris, & magistratibus subordinatis, administrari, & executioni dari nequeant: opus quoque erit in ciuitate tali potestate, quae homines constituat [1], qui controuersias ciuium examinent, (vid. Exod. XVIII, 15. Philo Ivdaevs de Creation. princip. Iosephvs Archaeol. III. 2.) vicinorum consilia expiscentur, milites gubernent, opes ciuitatis colligant, & dispensent, ac denique vtilitati ciuitatis vndiquaque prospiciant. Quae ipsa potestas eosdem iam constitutos ad officium faciendum compellere, & gestorum rationes poscere potest [2]. Add. Boeclervs ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. p. m. 218.

§. VII. Porro quia nec pacis nec belli tempore ciuitatis negotia sine sumtibus geri possunt [1]: igitur in ea requiritur potestas, quae in tales vsus partem aliquam bonorum, aut prouentum regionis a populo insessae seponat, aut singulos ciues adigat, de bonis suis tantum conferre [2], quantum ad tolerandos sumtus requiri iudicatur; nec minus, si operae ciuium requirantur, easdem imperet & exigat. Quo spectat etiam potestas alia media licita circumspiciendi, quibus opes ciuitatis augeantur: inter quae praecipuum est ius vectigalia imponendi mercibus [3], quae importantur, & exportantur; vt & de pretio rerum quae consumuntur, modicam partem decidendi.

§. VIII. Deniqve etiamsi intrinsecam voluntatis libertatem tollere, simulque hominum de rebus iudicia per intrinsecum aliquod medium in perpetuam harmoniam componere supra humanam sit facultatem: vt tamen isthaec, licet discrepantia, tranquillitatem ciuitatis non perturbent, omnino prouidendum est. Cum enim omnes actiones voluntariae initium habeant, & dependeant,

[illegible] *Repetiitur simul noscit, vt absque magistratibus constare possit.* H.

2) Potestates enim à summa potestate secundae in Republica singulari iure summi imperantis ius habent subalternum & dependens. Hactenus recte Henricus V. Imperator, lecto inter Lotharium & Aronem sponsorem arbiter pronunciauit, magistratibus enim subalternis iure imperium proprietate non competere. Vid. Bodinvs Method. histor. c. 6. & l. 3. de Rep. c. 5. H.

§. VII. 1) Quod D. Pavlvs significat ad Rom. c. XIII. v. 6. *Propter hoc enim etiam tributa penditis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes.* Neque enim summam rerum curam gerentes Clerico ad h. l. obseruare, & pro Republica solliciti esse incipere possent sine compensatione, neque dignitatem primariorum Societatis [illegible] tueri aut contra turbatores aut inuasores defendere sine impendio. Quae ratio prim. pro est omnium Tributorum, Soluendorum ideo quia vnusquisque symbolam conferre tenetur sustentandae societati, in qua tranquille et viuere, & sub legum praesidio saluum esse licet. Ceterum ad hanc partem Maiestatis adhuc referri possunt Ius Cudendi monetam, Ius Venationum & piscationum & Ius occupandi res communes, quae commode inter priuatos diuidi nequeunt.

2) Vid. infra L. VIII. c. 5. §. 4. 5. H.

3) Vid. supra L. III. c. 3. §. 7. H.

diunt a voluntate; voluntas autem faciendi vel non faciendi dependeat ab opinione boni vel mali, praemii vel poenae, quam sibi quisque conceperit ex facto vel omisso secuturam esse, adeoque actiones omnium a suis cuiusque opinionibus regantur: sane externis mediis opus erit, vt istae opiniones, & iudicia, quantum fieri potest, conspirent, aut saltem, ne earundem discrepantia ciuitatem perturbet. Inde expedit, vt publice ciuitas eiusmodi doctrinas velut personet, quae cum fine & vsu ciuitatum congruunt, simulque animi ciuium a puero istis imbuantur. Quippe cum plerique mortalium ita de rebus soleant sentire, prout assueuerunt, & prout communiter iudicari vident. Paucissimi ex proprii acumine ingenii, quid in rebus humanis solidi subsit, dignoscere valeant. Equidem nullum fere datur dogma, neque circa cultum Dei, neque circa scientias humanas, vnde dissensiones, discordiae, conuicia, & demum bella oriri non possint. Idque non contingit propter dogmatis falsitatem, aut quod contrario eius admisso, tanta incommoda in genus humanum aut ciuitates sint redundatura, sed propter ingenium hominum, qui sapientes sibi visi, idem videri volunt omnibus, & in dissentientes vehementissime exasperantur. Quod facile agnoscet, qui vel obiter inspexit rixas eruditorum circa res titiuillitia, non minori motu agitatas, ac si pro aris & focis pugnaretur. Verum huiusmodi dissensiones, quanquam impediri non possint, ne oriantur; attamen ne turbent pacem publicam, per summum imperium effici potest, poena in conuiciatores sancita. PLATO de LL. L. XI. [pag. [illegible] D. Ed. Wech.] *Nemo alium conuiciator. Sed quicunque cum alio de re quapiam ambigit, discat potius doceatque tum ambigentem, quam praesentes, ita vt omnino conuicio prorsus abstineat. Cum enim sibi inuicem verbis turpibus maledicunt, [illegible] habentur, & [illegible] ex verbis, quae certe leuissima res est, [illegible] grauissime & [illegible] saepe nos [illegible]* Verum de hisce dogmatibus proprie sermo non est; sed de talibus, quae, siue sub specie religionis siue alio modo obtruduntur, ius naturale, ac principia sanae politicae conuellant, adeoque exitiabiles morbos in ciuitate producere apta sunt. Neque exinde vllı verae doctrinae periculum est. Nam nulla vera doctrina paci repugnat: & quae paci repugnat vera non est, nisi etiam pax & concordia contrariae legibus naturalibus dicantur. Igitur summum eiusmodi doctrinarum examen, eandemque e ciuitate proscribendi potestas

§. VIII. a) Equidem TERTVLLIANVS ad Scapulam [illegible] *Humani iuris & naturalis potestatis est, vnicuique quod putauerit colere: nec alii obest aut prodest alterius religio. Sed nec religionis est cogere religionem, quae sponte suscipi debeat, non vi, cum et hostiae ab animo libenti expostulentur.* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

stas recte summo imperio ciuili tribuitur [i]. Apud DIOGENEM LAERTIVM in Theophrasto [§. 38.] Sophocles Amphiclidae filius legem tulerat: *Ne quis philosophorum praeesset scholae, nisi id senatus ac plebs decreuisset, qui secus faceret, capitale esset.* PLATO de LL. L. VII. [pag. 858. C. Ed. Wechel.] *Nemo Poeta praeter ciuitatis leges, & iusta vel honesta, vel bona fingere quidquam audeat. Nec liceat quae composuerit, vlli priuatorum ostendere, antequam constituti hac de re iudices legumque custodes & viderint, & adprobauerint* [k]. Huc spectat praefatio CASAVBONI in Exercitat. contra Baronium, & EIVSDEM Epistola ad Frontonem Ducaeum, quae est n. 624. Edit. Graeuii. Nec insuper habendum illud HOBBESII de Homine c. 13. §. 8. *Sunt libri scripti a Romanis ciuibus florente democratia aut recens extincta, nec non a Graecis florente Republica Atheniensi, tum praeceptorum, tum exemplorum pleni, quibus ingenium vulgi regibus satis infestum redditur, idque ob nullam aliam causam, quam quod ab hominibus perfidis perpetrata flagitia in illis libris laudari vident, nempe regicidia, si modo reges, antequam occidant, tyrannos vocent. Verum ingenium vulgi corrumpitur adhuc magis a lectione librorum, & auditione concionantium eorum, qui regnum in regno, Ecclesiasticum in ciuili esse volunt. Hinc enim pro Cassiis & Brutis oriuntur Rauaillaci & Clementes, qui cum reges suos occidendo ambitioni inseruirent alienae, Deo se seruire arbitrabantur.* Add. EIVSDEM Praefatio ad librum de Ciue & Leuiath. c. 21. vbi memorantur mala, quae ex doctrina Aristotelis de libertate orta sunt; & ibid. c. 29. & 46. 47. Conf. HOBBES de Ciue c. 6.

§. IX. PROXIMVM est, vt ostendamus, partes illas summi imperii naturaliter ita esse vnitas, & inuicem velut implexas, vt, si fingamus, earum quasdam independenter penes vnum, quasdam penes alios esse, regularis forma ciuitatis plane destruatur. Quae res vt solide intelligatur, obseruandum est, duo esse potissimum vincula, quibus plurium hominum aut coetuum voluntates connectuntur, vt in vnum conspirent, pactum, & imperium, quorum hoc tamen illo longe fortius stringit. Qui solo pacto continentur, iure naturae tenentur, vt sponte praestent id, de quo fuit conuentum, manente de caetero naturali inter ipsos aequalitate [*]. Quamdiu autem vtrinque conuenta seruantur, concordia & vnio sic satis inter ipsos potest subsistere. Ast vbi

videndum, quid illi, qui summam potestatem transtulerunt, voluerint fieri, aut voluisse saltem credantur. Vbi primum considerandum est religionis in animis hominum, quae tanta est, vt eius ope homines huc illuc pro libidine acti, seditiones turbasque excitarint, mutationes factas, seculorum omnium historiae testentur. deinde finem constituendarum ciuitatum praeter rerum sufficientiam esse studium virtutum, quarum praecipua est religio. Hactenus igitur ius summorum erit imperantium, vt aliqua circa religionem statuant, vel ad vitandas mali occasiones, vel ad virtutem adiuuandam. Et licet religio ex parte sit opus intellectus, ac proinde legem non audiat, tamen cum intellectus saepe erret ideo, quod noluerit, operam dare, vt caueretur ab errore (Vid. 2 Corinth. IV, 2. 3. 2 Timoth. IV, 2. 2 Timoth. III, 1 seqq.) errores circa religionem merito dicuntur voluntarii. Voluntas autem licet cogi nequeat, coërceri tamen vel poenis vel aliis rationibus potest. Vid. supra L. I. c. 3. § 2. H.

k) [illegible]

§. IX. * Nam foedera statum naturalem non tollunt, sed tantum temperant. H.

quis dolo malo a pacto resiluerit, iuris quidem naturalis violati est reus; caeteris autem, quorum intererat pactum illud seruari, nihil superest, quo violatorem in ordinem redigant, praeter violentiam bellicam, qua saepe non minus pollet, qui iniuriam fecit, quam accepit. Sic inter aequaliter foederatos concordia est, quamdiu quisque, quod promisit, sponte praestat; vbi vnius perfidia interuenerit, perit vinculum, & bello praebetur caussa. Ex quo adparet, sola pacta non esse vincula sat valida, saltem vt plures in vnum corpus morale diu colligentur, praesertim cum non semper pauciores & imbecilliores a pacto discedant in fraudem plurium & validiorum, sed etiam plures in fraudem pauciorum. Et licet ponamus, principali pacto aliud fuisse adiectum, vt caeteri omnes violatorem pacti quemcunque iunctis viribus persequantur; tamen (praeterquam quod inutile hoc erit, vbi plures simul a pacto discesserint,) nisi imperium democraticum inter socios sit constitutum, seu nisi illi, qui antea socii fuerant, in vnam ciuitatem coaluerint, alio iterum pacto opus erit, quo modo sit coercendus ille, qui pacto isti adiecto stare detrectauerit; & sic in infinitum. Ast vero imperium longe validius est vinculum, quo plures in vnum corpus queant colligari. Non enim qui eodem imperio continentur, manent aequales illi, penes quem est imperium, sed dum in vnum hominem aut concilium confertur potestas praescribendi, malumque aliquod per modum poenae repraesentandi illis, qui praescripta obire neglexerint, omnibus longe maior incumbit obsequii necessitas, quam si solo pacto necterentur, quo aequalitas inter socios, & ius proprio ex arbitrio super rebus suis statuendi non forent sublata.

§. X. NOTANDVM & hoc, si qui statuere velint, partes imperii potentiales, quas vocant, in vna & eadem ciuitate radicaliter & diuisim esse penes plures personas aut concilia; id quoque admittant necesse est, vt is, cui aliqua pars imperii competit, sit instructus potestate tum adigendi ciues ad obseruanda ea, quae ex vi istius partis statuuntur, tum illud ius suum defendendi, si quis idem inuadere aut turbare velit, etiam vbi penes alterum est ius belli: & denique vt proprio ex iudicio, & suo iure possit statuere, quo tempore & modo pars illa imperii sit exercenda. Nam quiduis potius, quam imperium est, habere duntaxat ius indicandi aliis, quid optes ad ipsis fieri, & tamen destitui potestate etiam reluctantes compellendi ad obseruandum, id quod significatum fuit. Et precario obtinemus, quod contra alterum defendere nobis non licet. Et minister est alterius, atque exsecutor duntaxat, qui ius aliquod alieno ex arbitrio exercet.

§. XI.

§. XI. t) Scite H. GROTIVS in Apologetic. c. 2. *Est summum imperium, quod veteres comparavere coelo, atque integrum degere solet, cum natura, vt parte amissa subsistere non possit.* Vnde fluit, quod vulgo ICti dicunt, si cui regalia concedantur, ea non abdicari, sed communicata concessa censeri, siue vt clarius efferam, communicando dominium alteri, non adimendo sibi. H. [Locus GROTII sic habet est admirandum si obseruetur, ceterae naturae, parte excidi amissa, senescere.]

u) Vid. Dissertatio AVCTORIS nostri de concordia verae Politicae cum religione Christiana §. xi & famigeratissimus liber, Anglice primum scriptus, *DROITS de l'Eglise Chretienne.*

x) Hic diuersae oppido sunt sententiae. Extrema Pontifex Romanus illimitatam circa sacra potestatem sibi arrogat. Episcopi Vltramontani Ponti-

§. XI. His positis facile adparebit, tantam esse inter omnes partes summi imperii coniunctionem, vt vna ab altera non possit auelli [illegible], nisi regularis forma ciuitatis corrumpatur, & irregulare corpus resultet, male firmo duntaxat pacto cohaerens. Nam si vni demus potestatem legislatoriam, alteri vim punitiuam, vtrique radicaliter & independenter; necessum erit, aut priorem esse inanem, aut posteriorem prioris ministram. Leges quippe ferre, quas exequi nequeas, inane est. Et vires habere, queis alios cogere possis, sed non nisi ex alieno arbitrio adplicandas, ministri est, & nudi executoris. Quod si autem & huic dederis cognitionem & iudicium de suarum virium adplicatione, eadem opera in nihilum redegeris potestatem legislatoriam. Ergo necessum est, vt vtraque facultas ab vna & eadem voluntate dependeat. Manifestum porro est, ab isthoc iure non posse separari ius belli & pacis, neque ius indicendi tributa. Nam nemo ad arma, nemo ad sumtus belli, pacisque ciues iure potest cogere, nisi qui iure immorigeros punire potest. Absurdum porro fuerit, ius feriendi foedera, paci belloque inseruientia, alteri adsignare, quam cui de pace belloque statuendi ius est. Nam alias aut hic merus erit minister, aut alter circa comparanda media, iuri suo exserendo inseruientia, ab alieno arbitrio dependebit. Sic si alicui negotium quoddam velis committere, neque tamen eidem simul dederis potestatem constituendi, rationemque poscendi ministros, sine quibus id expediri nequit, reuera & ipsum ministri parem feceris. Ergo potestas magistratus constituendi abs reliquis partibus summi imperii separari nequit. Denique & penes eundem erit examen doctrinarum, inprimis earum, quae ad finem ciuitatum aliquo modo spectant, & quae in conscientias hominum efficaciam habent obsequio aduersus summum imperium promouendo, aut impediendo. Si enim aliquis imperet facere sub poena mortis naturalis, alius persuadeat ciuibus, ipsos eo facto poenam mortis aeternae incursuros, vterque suo iure, seorsim & independenter * sibi competente; sequitur, non tantum ciues, etsi innocentes, puniri iure posse, sed & in irregularem ac bicipitem statum dissolui ciuitas. Neque enim quisquam duobus dominis seruire potest: neque is, quem sequendum esse credimus metu damnationis aeternae, minus dominus est, quam cui metu mortis temporalis obeditur. Et iure regulandi doctrinas amisso, animabuntur ciues superstitiosi ad rebellionem a suis ipsorum phantasiis. Conf. Hobbes dicto loco, & Leuiath. c. 29. & I. F. Hornius L. III. cap. vii. §. 2. Quaenam de caetero summi imperii ciuilis in Rebuspublicis Christianis potestas circa sacra sit, alibi distinctius definiendum transmittimus *. Add. cumprimis Grotius de

Pontificum concilio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] circa sacra [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Belgio [illegible] L. XVII. [illegible] Belgic. ad A. [illegible] Conf. [illegible] Apologet. c. 7. [illegible] summo impe- [illegible] [illegible] [illegible] Principe [illegible] [illegible] Regum [illegible] Regni [illegible] De Roma-

de Imperio summarum potestatum circa sacra, c. 1. Sicuti nec nunc vacat discutere illud Philonis Iudaei de praemiis & poenis, qui, cum ostendisset, Mosen eundem fuisse *regem, legislatorem, prophetam, & pontificem*, addit: *haec cum ad idem genus pertineant* *, *debere connecti coniunctaque mutuis vinculis, & in eodem requiri homine, ut si cui quidquam desit horum quatuor, claudicantem Rempublicam imperfectiore principe consequatur fit* *.

§. XII. Caeterum liquidius adparebunt, si qualemcunque speciem eiusmodi divisionis excutiamus. Sit ergo penes principem potestas belli & pacis, penes senatum ius leges ferendi, & iudicia exercendi, penes concilium populi ius indicendi tributa. Hic si rex cives ad arma vocet, & ipsi parere nolint, aut ius habebit rex eos poenas per se cogendi, aut senatui iudicandos tradere debebit. Si prius admittamus, non patet, quomodo poenas sit exacturus a civibus nondum militiae adscriptis, qui non habet exsecutionem legum. Si dicas, in hoc solo casu ius esse regi poenas inmorigeris imponendi, eadem opera ius regi das omnes cives pro libidine vexandi, adeoque caeterorum iura ad nihilum redigis. Ubi enim arma induere iusserit, ni paruerint, suppliciis eos adficiet: ubi in expeditionem eduxerit, ratio disciplinae militaris ius vitae & necis in ipsos sibi dabit. Et nihil facilius duci, quam militem invisum perdere. Vid. Livius II. 23. 32. 43. III. 13. 20. 24. IV. 1. c. 43. V. 2. 15. & passim. Diodorus Siculus L. XIV. c. 1. Curtius L. VII. c. 2. Polybius L. I. c. 9. Sin autem rex sacramentum detrectantes ad senatum adducere necessum habet, hic aut nude ex praescripto regis sententiam damnatoriam pronunciabit, atque poenam exsequetur; quod est contra hypothesin; aut super intentato civibus crimine quoque cognoscet. Quae cognitio inanis est, ni idem possit inqui-

Romanis Imperatoribus obtinet Socrates L. V. Histor. Eccl. [illegible]

[illegible] Sed cum Christus [illegible]

inquirere, ex usu Reipublicae sit, nec ne, bellum tum a rege suscipi. Hoc modo ius regis in nihilum recidet. Quod si in eiusmodi statu invicem comparemus ius regis, & ius populi, eadem incommoda deprehendemus. Sane enim, prout hodie bella geri inter pleroque populos moris est, *neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine tributis haberi queunt.* TACITUS H. IV. 74. Ergo si regi non sit potestas ad tributa praestanda pro imperio cives adigendi, ipsum ius belli nihil aliud erit, quam nuda facultas suadendi civibus, hoc & nunc commodum esse Reipublicae arma sumere. Quod si autem populo non sit facultas cognoscendi, utile sit bellum, nec ne, cui sui spendio tributum sit conferendum, quid aliud hic habebit, quam laboriosum munus alterum describendi & colligendi tributum? quorum utrumque est contra hypothesin. Neque melius res procedet, si alio modo partes summi imperii distribuamus. Add. BODINUS de Republ. L. II. c. 1. p. m. 287. circa quem tamen non de nihilo est, quod monet ARNISAEUS de Republ. L. II. c. 6. sect. 1. § 15. Neque adeo huc applicari debet illud Asinii Galli * apud TACITUM A. L. I. c. 12. *unum esse reipublicae corpus, atque unius animo regendum.* Illustrari haec possunt exemplo animae humanae, cuius instar aliquod summum imperium in civitate gerit. Nam si fingamus, partes potentiales animae rationalis, intellectum & voluntatem, esse separatim in diversis suppositis, quorum uni solus fuerit intellectus, alteri sola voluntas, neque homo dici poterit tale suppositum, neque humanae actiones ab eodem erunt expectandae, uno velut immobili semper torpente, altero tanquam caeco nequidquam satagente. Quo facit epigramma in ANTHOLOG. L. I. *Πηρὸς, ὁ μὲν γυίοις, ὁ δ᾽ ἄρ᾽ ὄμμασιν, ἀμφότεροι δὲ εἰς αὐτοὺς τὸ τύχης ἐνδεὲς ἡρμόσαμεν. Τυφλὸς γὰρ λειπόγυιον ἐπωμάδιον βάρος αἴρων, ταῖς κείνου φωναῖς ἀτραπὸν ὠρθώσατο.*

Pass

illos effugiantur, qui Christianam Religionem professi, [illegible] dissidere nos observemus, [illegible] demonstravimus. Vid. [illegible] § 40. & seqq. [illegible] Nam [illegible] Christianae [illegible] Vid. [illegible]

[illegible] in Animadvers. ad Anon. [illegible] p. 92. & seqq. [illegible] Gallia [illegible] Vid. [illegible] II. [illegible] Christianae [illegible] II.

† [illegible] Christi [illegible] de Religione [illegible] L. XV. p. [illegible] & seqq.

‡ [illegible]

§ XII. * [illegible] apud TACITUM [illegible] unum esse imperium [illegible] H.

[illegible] capitur, pedibus [illegible]. Alter ab alterius sorte levamen habet. Mutuo captum pedibus dum portat caecus, ab illo Dux [illegible], quae pedibus sit via nulla suis. Hi utrique naturae defectus utcunque supplere poterant, quamdiu utrique mutuas tradere operas placuit. Post abruptum foedus, ortaque discordia, neque coeco, neque mutilo rectum carpere iter amplius dabitur. Unde si quis omnino partes imperii separare velit, haudquaquam regularem civitatem constituet, sed irregulare corpus, cuius membra, partes imperii separatas possidentia, non communi imperio, sed per conventionem duntaxat continebuntur. Quo in coetu utcunque concordia servari poterit, quamdiu singulorum sententiae circa bonum publicum amice conspiraverint, & quilibet, quod ad hunc finem facit, ultro sit paratus implere. Ubi dissensio fuerit orta, nihil reliquum est, quam ut ad arbitros eatur, aut bello res disceptetur.

§. XIII. Haec quanquam manifestissima sint; dantur tamen non pauci, qui divisionem partium summi imperii propugnant, ut exinde nescio quas mixtiones Rerumpublicarum concinnent, quae ubi rite temperatae fuerint, felicissimam, si diis placet, Rempublicam producere aptae sint. Cui fini quidem ARISTOTELIS auctoritas nequicquam imploratur *, qui Polit. L. IV. c. 8. 9. de longe diversa mixtura, quam quae ad divisionem partium summi imperii spectet, loquitur. Quo magis mirandum est, quosdam ejus interpretes, & inter eos Mich. PICCARTUM ad dictum locum de ista mixtura talia miscere, de quibus ARISTOTELI nunquam fortasse in mentem venerat. Qui etiam istam temperationem unice exoptandam, & expetendam instat, *si rex habeat ius belligerandi, [illegible] imperandi tributa, distribuendi praemia, senatus ea accipiat curae, quae prudentiam requirunt, puta leges ferat, & [illegible], iudicia publica procuret, denique plebs ea tractet, quorum [illegible], aerario publico rationes repetat, agris distribuendis praesit, creet magistratus, aediles, viis publicis, aquae ductibus, rei frumentariae & aliis Reipublicae [illegible] praesit.* Sic neque id aliquam summi imperii divisionem arguit, si, verbi gratia, condemnare sit penes senatum, liberare penes principem, vel populum. Sic enim princeps suo iure omnes potest absolvere, in quos alias sententiam damnatoriam dixit; hic sane meri iudicis pedanei partes sustinet, cuiusque sententiae ab isto firmitatem mutuabuntur. Unde satis apparet, si in aliqua civitate capitalia iudicia sint penes senatum, penes regem autem ius, quod vocant, aggratiandi, senatum revera a rege potestatem habere delegatam cognoscendi super criminibus, & sententiam legibus conformem pronunciandi, idque [illegible] a iustitia gratiae, & [illegible], demandandaeque a rege [illegible], radicaliter tamen ius vitae & necis penes regem esse. Nonnulli in ipsa potestate iudiciaria divisionem aliquam comminiscuntur,

§. XIII. * Loquitur ille non de mixtione proprie dicta, quae partium summi imperii [illegible] partitione, sed de temperamento [illegible], quae [illegible] Rempublicam [illegible] est. V. [illegible] c. [illegible] §. 12. H.

§. XIV. r) [illegible] et Achilles apud EURIPIDEM in Iphigen. in Aulid. [illegible]

[illegible] H.

s) V. [illegible] c. 8. §. 4. H.

t) V. [illegible] c. 6. §. 11. seqq. H.

scuntur, si nempe rex habeat ius vitae & necis in peregrinos solos, populus autem in ciues. Sed si penes populum sint iudicia in ciues, tanquam penes pedaneos iudices, regis potestati nihil decedit. Sin radicaliter & independenter eadem obtineat populus, inane nomen habebit rex, & praetoris duntaxat peregrini munus exercebit. Nam quod de diuerso monetae genere additur, ineptius est, quam vt repeti debeat. ARNISAEVS Rel. pol. L. I. c. 6. Sect. 1. valde heic operosus est, & praeter complura, quae accurate obseruat, recte quoque reiicit spurias quasdam mixturae species. Ad extremum tamen §. 27. nullum commodius potuit excogitare exemplum, quam vt regi tribuat ius belli & pacis, tributa imperandi, monetam cudendi, & praemia distribuendi, senatum circa iudicia & prouocationes recipiendas occupari iubeat, eidemque reformationem morum per leges faciendam, & ius vitae & necis assignet, populo curam aerarii, & creationem magistratuum iniungat. De quo exemplo ex iam dictis iudicium ferri potest.

§. XIV. IPSE quoque GROTIVS L. I. c. 3. §. 9. 17. aliquid pro diuisione partium summi imperii molitur. Vbi illud quidem recte, quod diuisionem summi imperii inter regem & populum negat posse fieri hoc modo, vt simpliciter conueniatur, siquidem *bene* imperauerit rex, populum ipsi obtemperaturum; sin *male*, fore vt a populo in ordinem redigatur [1]. Sed potius fines potestati vtriusque assignari debuisse tales, qui ex locorum, personarum, aut negotiorum discrimine facile cognosci possent. Solam autem bonitatem & malitiam actus consistentem in applicatione idonei medii ad salutem publicam, quae saepe obscuram habet disceptationem, aptam non esse ad partes distinguendas [2]. Quippe ex quo summam oriri confusionem necessum sit, cognitionem de eadem re sub obtentu, bene aut secus circa ipsam a rege esse actum, hinc ad se trahente rege, inde populo. Sed & illud recte [3], non statim diuidi summum imperium, si rex quaedam iurato promittat populo, etiam talia, quae ad rationem imperii administrandi faciunt. In reliquis vulgatum errat errorem. Ac diuisionem quidem partium imperii vno modo fieri putat, *si expresse instituatur partitio.* Quam in rem exempli loco adfertur, quod Probi Imperatoris tempore senatus firmarit principum leges [4], de appellationibus cognouerit, proconsules creauerit, legatos consulibus dederit. Quasi vero ignotum sit, quomodo Caesares, qui modestiores videri volebant, imperium sub larua antiquae Reipublicae exercuerint, & senatui reliquerint negotia modica, & ad summam rerum parum facientia, sibi vero vim imperii, in militibus potissimum consistentem, sollicite retinuerint. Alterum modum diuidendi imperii ita exprimit. *Si populus adhuc liber futuro regi imperet per modum mansuri praecepti.*

Vbi

4) V. VOPISCVM in Probo. PROBVS ipse ad Senatum: *Vos estis mundi Principes, & semper fuistis, & in posteris vestris eritis.* Verba praeclara magnifica, sed vt mittam. Plane vt apud CLAVDIANVM:

Maiestatem Tiberi per saecula mores
Annuit, vt Romam quondam praeclara Patres,
Diuersaque tegunt fallax legitudine iura
Tutora.

Namerum & hoc erat more politicorum liberam hominum imperium affectantes, quod non cum ipso Senatum perire. V. CONRINGIVS ad Part. 1. Lampadii de Rep. Rom. Germ. §. 10. N.

Vbi non adparet, qualis res sit praeceptum permanens eo tempore, quo vim praecipiendi quis non amplius habet. Nam omne praeceptum praesupponit vim coactiuam, exserendam, vbi idem fuerit violatum. Hanc ergo populus regem constituens in eundem aut retinebit, aut non retinebit. Si prius, penes regem inane nomen, vis imperii penes populum erit. Sin posterius, praeceptum inane erit. Ergo ita debuerat loqui, populum adhuc liberum posse regem astringere, vt in gerenda Republica certas regulas sequatur. Sed ex hoc non sequi diuisionem imperii, infra ostendemus. Denique & ita diuidi putat imperium, *si in eiusdem delatione quod additum sit, ex quo intelligatur, regem cogi, aut puniri posse.* Enimuero non diuiditur imperium, sed populus illud reuera in solidum habet, regi autem sub illustri nomine magistratus duntaxat eminentius munus committitur, si populus ius quacunque ex causa regem cogendi aut puniendi habeat. Poena quippe a superiore vt tali proficiscitur. Coactio autem fit duplici modo, moraliter, & physice, id est, per modum imperii, & per modum violentiae bellicae. Imperium non datur in aequalem, vt talem. Ergo quando GROTIVS infert, quod saltem populus regi sit par aut aequalis, quia certo casu eum possit cogere, id quoque simul admittere necessum habet, neutri in alterum esse imperium; quod naturae ciuitatis repugnat. Ast coactio per violentiam bellicam vtique inter aequales, seu quorum neutri in alterum est imperium, locum habet. Sicut & de tali coactione capiendum est exemplum a GROTIO subiunctum, quod creditor naturaliter ius habeat cogendi debitorem. Sane per modum imperii, quod in ipso creditore haereat, naturaliter creditor debitorem cogere non potest. Alias enim necessum esset, quemlibet, qui alteri quid debere incipiat, ipsius imperium subire. Cogi tamen omnino debitor a creditore potest ad soluendum debitum vel per subsidium iudicis, (qui inter regem & populum non datur,) vel si in libertate naturali viuant, per violentiam bellicam. Atqui si hunc modum cogendi populo velimus tribuere, admittendum fuerit, tam regem quam populum in naturali libertate viuere, id est, ciuitatem esse dissolutam. Denique & illud concedimus GROTIO, in ciuilibus institutis nihil esse, quod omni ex parte incommodis careat, adeoque propter incommoda, ex diuiso imperio prouentura, non statim inferri debere, illud plane non posse dari. Ius quippe metiendum esse non eo, quod optimum huic aut illi videtur, sed ex voluntate eius, vnde ius oritur. Nobis tamen vicissim & illud erit concedendum, si cui populo eiusmodi diuisio arriserit, eum non regularem ciuitatem, sed corpus satis male coagmentatum atque morbidum constituere [f].

CAPVT

f) V. supra §. 12. Atqui AVCTOR infra c. 5. §. 14. irregularitatem morbum esse Reipublicae negat. Et sane partitio ea fieri potest, vt populus non minus feliciter sub tali Republica viuat. Quod exemplis probare, loci huius non est. H.

§. 1. * Sic quoque H. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 7. Quod impugnat ZIEGLERVS in not. & L. I. de Iur. maj. c. 1. §. 44. perfunctus hoc opus [illegible]

* *

CAPVT V.

DE FORMIS RERVMPVBLICARVM.

I. *Accidentia ciuitatum non constituunt nouam speciem.*
II. *Dantur & formae irregulares ciuitatum, ac systemata.*
III. *Tres sunt formae ciuitatis regularis*
IV. *Democratia videtur Reipublicae forma antiquissima.*
V. *In democratia non minus est summum imperium, quam in monarchia.*
VI. *Quomodo democratia constituatur.*
VII. *Democratiae requisita ordinaria.*
VIII. *Quomodo aristocratia constituatur?*
IX. *Et quomodo monarchia?*
X. *In Rebuspublicis occurrunt vitia hominum & status.*
XI. *Quae tamen peculiarem Reipublicae speciem non constituunt:*
XII. *Sicuti nec varia accidentia democratiarum & aristocratiarum.*
XIII. *De recentiorum mixta Republica.*
XIV. *In quo consistat natura irregularium Rerumpublicarum.*
XV. *Irregularitas maxime perspicitur ex exemplis.*
XVI. *Imperia, quae habent prouincias, non statim sunt systemata.*
XVII. *De systematibus, quae oriuntur propter communem regem.*
XVIII. *De systematibus, quae foedere coaluerunt.*
XIX. *Quomodo negotia in istis communicentur?*
XX. *An maior pars ibi obliget minorem?*
XXI. *Quomodo talia systemata dissoluantur?*
XXII. *De comparatione formarum Reipublicae.*

SVMMVM imperium vti in qualibet ciuitate tanquam in subiecto communi reperitur *, ita prout illud vel in vno homine, vel in vno concilio ex paucis aut vniuersis ciuibus constante, tanquam in subiecto proprio haeret, diuersas formas Rerumpublicarum producit. Vbi primo omnium arbitramur, integrum adhuc nobis fore, vocabulum *formae* retinere ad exprimendam illam ciuitatum habitudinem, quae ex diuersitate subiecti, in quo imperium summum radicaliter haeret, resultat. Abs qua quod saepe *actualis Reipublicae administratio* discedit; puta, vt in *democratia* quaedam *monarchice* quaedam *polyarchice* gerantur; quando certa negotia vni aut paucis a populo expedienda committuntur, tralatitium est. Et quia plurimum interest, vtrum quis exerceat potestatem propriam, an vero alienam, & precariam, qua statim ab altero exui valeat; inde valde ἀκύρως loquitur, qui iactat: *reuera polyarchiam esse, vbi rex a paucis, patientia ipsius abutentibus*; aut *monarchiam, vbi ab vno demagogo*

Z 3 *populus*

nem maiestatis in personalem & realem. Verum obiectioni huic AVCTOR occurret infra c. 7. §. 4. Quod porro vrget ZIEGLERVS mortuo Principe expirare imperium, non ad populum reuerti, quippe quod ab ipso non sit profectum hypothesis est, quam AVCTOR supra c. 3. §. 5. & seq. satis confutauit. Et fac imperium expirare, habet tamen populus ius nouum ex se potestatem excitandi. H.

populus nisi se duci patitur; vel etiam *ubi in senatu supremo unus prudentia, eloquentia, aut mera potentia reliquos temperat*: ac primo casu nil nisi *nomen*, & *externam speciem* monarchiae, altero democratiae, tertio polyarchiae superesse. Sicuti & nemo cordatus crediderit, formam Reipublicae mutatam, ubi personae, aut numerus ministrorum mutantur, non magis quam interregnum existit, ubi a successore minister, penes quem rerum administratio sub priori principe fuerat, praecipitatus exturbatur. Capacitas autem & inclinationes eius vel eorum, qui imperium suo iure aut delegatum exercent, administrationem quidem afficiunt, ac variant, ipsam tamen formam Reipublicae nequaquam. Sic & licet imperium alicubi egregie, alicubi prave administretur, tamen ex diverso velut exercitio eiusdem potestatis non statim nova species civitatis producitur. Unde quemadmodum sanus ab aegroto non statim specie differt, neque membra prave conformata alios specie homines efficiunt: sic vitia imperantium aut parentium, aut pravitas legum aliam speciem Reipublicae hautquidquam constituunt.

§. II. DEINDE & hoc observandum, plerosque qui de civili scientia tradiderunt, satagisse circa explicandas regulares Rerumpublicarum formas, de formis irregularibus multi ne cogitasse quidem videntur, pauci sat superfunctorie attigerunt. Inde factum, ut si quando occurreret corpus civile, quod ad unam ex tribus illis, quas vulgo simplices vocant, formis non quadraret, vix aliud quam mixtae Reipublicae vocabulum superfuerit. Atque praeterquam quod mixtura illa male quibusdam Rebuspublicis applicetur, etiam valde simplex est credere, praeter regulares illas tres formas, alias irregulares non dari *. Neque enim si constat, quamnam aedificiorum dispositionem leges architectonicae requirunt, omnes statim homines sua domicilia ad eas leges extruxerunt. Regularitatem autem civitatis in hoc consistere arbitramur, ut omnes & singuli ab una velut anima videantur regi, seu ut summum imperium indivisum,

§. II. * *At non desunt*, ut HUGO [illegible] ad [illegible] c. 6. §. 9. *qui* [illegible] *quorum* [illegible] *potius* [illegible] *regulas* [illegible] *Rerumpublicarum formas*, [illegible] *respondeant*, [illegible] *monstra* [illegible] *Nam* [illegible] [illegible] *quod ab eo* [illegible] [illegible] *Procul dubio* [illegible] [illegible] *civilis, sed ad usum vitae respiciendum erit.* Quibus respondere potest [illegible] a [illegible] [illegible] Philosophi Respublicas quasdam [illegible] [illegible] V. ARISTOTEL. III. Pol. [illegible] [illegible] in irregularium Rerumpublicarum numerum referre? V. Elem. Prud. civ. part. I. sect. [illegible]

§. III. [illegible] BARBEYRACIUS [illegible] ISOCRATIS, in Panathen. p. [illegible] Ed. Paris. [illegible] SENECAE in Epist. [illegible] POPULUS [illegible] per SENATUM [illegible] SINGULI, [illegible] Tres [illegible] Rerumpublicarum formas TACITUS [illegible] *Nam, cunctas, inquit, Nationes & Urbes* POPULUS, *aut* PRIMORES, *aut* SINGULI *regunt*. Annal. L. IV. c. [illegible] Ed. [illegible] Quae & QUINTILIANO probantur, Inst. Orat. L. V. c. 10. p. [illegible] Ed. Obrecht. Nam, [illegible] *quibus constet Respublica formae* [illegible] *quae sint species Rerumpublicarum*: quot

nissum, & inconuulsum ab vna voluntate per omnes ciuitatis partes, atque negotia exerceatur. Exinde quid irregularis sit ciuitas collectu non est difficile. Deinde & dantur systemata ex pluribus perfectis ciuitatibus composita, quae apud imperitos speciem vnius ciuitatis mentiuntur; quae & ipsa in explicandis Rerumpublicarum formis insuper non sunt habenda.

§. III. Civitatis regularis tres duntaxat dantur formae; quae resultant ex subiecto proprio summi imperii, prout illud est vel vna persona simplex, vel vnum concilium, ex paucis aut vniuersis constans. Nam imperium summum committitur vel vni homini, vel vni concilio plurium hominum. Hoc concilium rursus est vel omnium ciuium, vel minoris, sed selectae partis. Igitur prima species est, vbi summum imperium est penes concilium ex vniuersis constans, & vbi quilibet ciuis ius suffragii ferendi habet: & vocatur *Democratia*. Altera vbi summum imperium est penes concilium, ex selectis ciuibus constans, & dicitur *Aristocratia*. Tertia, vbi summum imperium est penes vnum hominem; & appellatur *Monarchia*, siue regnum. In prima is, qui rerum potitur, vocatur *Populus*; in secunda *Optimates*, in tertia *Monarcha*. Pindarus Pyth. Od. 2. [v. 157. & seqq. Edit. Oxon.] *Παρὰ τυραννίδι, χ᾽ ὁπόταν ὁ λάβρος στρατὸς, χ᾽ ὅταν πόλιν οἱ σοφοὶ τηρέωντι.* *Apud dominatum vnius, & cum impetuosa multitudo, & cum prudentes vrbem* [a] *custodiunt* [b].

§. IV. Primo autem loco videbimus de democratia, non quidem, quod eam dignitate aut splendore extrinseco, aut commoditate caeteris formis antestare arbitremur; (Philo Iudaeus de mundi opificio [in fine] multorum deorum assertores perstringit, *quos non pudet, deterrimam* [c] *Rerumpublicarum speciem ex terra in caelum transferre*, *vulgi potentiam*.) sed quod illam plerasque inter gentes antiquissimam [d] constet [e], simulque ratio ostendat, conuenientius esse, vt plures homines naturali libertate & aequalitate gaudentes, dum in vnum corpus

quae tres [illegible], *quae* POPVLI, *quae* PAVCORVM, *quae* VNIVS *potestate reguntur.*

a) Strabo L. I. de Geograph. [illegible] *Rerumpublicarum formas a principatibus petentes, aliam principatum* [illegible] *monarchiam, quod & regnum dicitur: aliam optimatum: aliam populi potestatem: totidemque Rerumpublicarum genera* [illegible] *nominibus afficimus, quod ab iis habeant principatum,* [illegible] Aeschines [illegible] *Timarchum ab init.* [illegible] *Constat* [illegible]

[illegible] *tres esse formas Rerumpublicarum:* [illegible] *populare imperium.* [illegible] *legibus.* Conf. EVNDEM Orat. [illegible] *Ctesiphontem* [illegible]

c) [illegible] Philo, [illegible] *Idem* [illegible] *de Creatione Principis in fine* [illegible] *Democratiam optimam et maxime probabilem Rempublicam* [illegible]

d) Vid. c. 1. § 7. nota 1.

e) *Contrarium* plerique veterum crediderunt. Cicero III. de Leg. [illegible] *Regibus quondam parebant.* Pausanias [illegible] Lib. IX. ab [illegible] [illegible]

corpus coire constituerunt, prius voluerint rem communem communi consilio administrare, adeoque democratiam constituere. Neque praesumendum est, patremfamilias liberum, qui animadverterit vitae segregis incommoda, ultro sese cum aliis sui similibus in civitatem congregabat, uno velut momento potuisse oblivisci pristini status, in quo omnia circa salutem suam proprio arbitrio disponebat, ut confestim unius sese arbitrio circa rem communem, cui & ipsius salus innectebatur, voluerit subdere. Quin potius illud ab initio aequissimum creditum, quod omnes spectat, ab omnibus curari debere; donec ab eo statu plerique discesserunt ultro, aut per necessitatem, a quibusdam civibus aut externis admotam. Facit huc PLATO in Menexeno [p. 239. B] ubi de Republica Atheniensium disserit: *Causa nobis gubernationis huiusmodi* (in qua summa rerum esset penes populum, magistratus autem mandarentur praestantissimis) *ex aequalitate generis est. Aliae siquidem civitates sunt ex variis, dissimilibusque generibus constitutae: quo fit, ut inaequales sint gubernationes, & tyrannides, paucorumque potentiae. In quibus ita homines vivunt, ut se invicem partim dominos, partim servos existiment. Nos autem nostrique una ex matre omnes fratres geniti, haud arbitramur, nos invicem dominos & servos esse: sed generis aequalitas nos inducit, ut & leges quaeramus aequalitatem, neque rei prorsus ulli, nisi opinioni virtutis prudentiaeque cedamus* *. Atqui civitates pleraque initio ex genere iunctis coaluisse adparet. Conspirat ISOCRATES Panegyr. *Indignum nobis* (Atheniensibus) *videbatur, multos paucorum imperio regi; & eos qui re quidem [inopes?], caetera vero nihilo deteriores essent, magistratibus & honoribus excludi: & cum patria sit communis, alios regnum obtinere, alios inquilinorum esse loco, & natura cives Reipublicae functionibus lege privari.* Add. LIBANIUS Progymn. loc. com. contra tyrannum. Neque antiqua historia abnuit, quae licet frequentem regum mentionem faciat, plerosque tamen magis suadendi auctoritate, quam iubendi potestate usos constat. Sicuti & IUSTINUS † initio Libri I. regnum Aristoteli heroicum dictum describit ‡, quod democratiam hautquidquam tollit. THUCYDIDES L. I. [c. 13. pag. 8. Ed. Oxon.] de antiquissimis regnis: *Prius haereditaria erant regna* **, *& certis honoribus conditionibusque definita.* Inde passim gentes populari regimine, & libertate usae: donec paulatim maxima illa multitudo parvularum Rerumpublicarum fere per vim & bella in pauca imperia praegrandia redigeretur. Equidem pro antiquitate regni ita ARISTOTELES L. I.

[illegible] In Regum [illegible] tempore [illegible] imperio, [illegible] Tota [illegible] Graeca [illegible] Regibus [illegible] In eandem [illegible] Si [illegible] Orbe [illegible] a Regibus [illegible] Vid. Elem. Pr. [illegible] Part. I. Sect. 10. § 4. H.

[illegible Greek footnote]

† *Principio rerum, Gentium Nationumque imperium penes Reges erat.*

‡ Politic. L. III. c. 14.

**) [illegible]

§. V. * *Absurde profecto & inepte, [illegible]* Regum enim [illegible] potestas, quae a primis cum populo [illegible], [illegible]

L. I. Polit. c. 1. *Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον· πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται.* [ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου.] *Quare & primum in regum imperio erant ciuitates, & nunc etiam gentes: ex his namque, qui in regum imperio essent, conuenerunt. Omnis enim domus regio imperio administratur* [a seniore.] Quae vltima verba illustrantur dicto Lycurgi, qui alteri, democratiam vt introduceret in ciuitatem monenti, regessit: *Σὺ γὰρ πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν. Tu vero primus in tua domo fac democratiam.* PLVTARCHVS Lycurgo. [p. 52. A.] Verum consequentia in argumento Aristotelis nulla est. Quin potius, quia isti antiqui patres-familias imperio iam erant adsueti, ad democratiam potius eos inclinasse verosimile est, vt & ipsi occasionem haberent sententiam suam super negotiis exponendi. Neque rem conficiunt, qui disputant, antiquissimum inter mortales imperii genus fuisse paternum, quod initio mollius, post gliscentibus familiis simul, ac vitiis, ad ius vitae necisque eualuerit; quod imperium in familiis per primogenitos fuerit continuatum, quibus velut naturali iure competierit ius sacrorum, & ciuilis administrationis. Inde capita familiarum paulatim in regulorum instar adoleuisse. Indicio esse, quod tanta olim regulorum multitudo in terra Canaan deprehensa fuerit. Vid. Iosuae XII. & Iudic. I, 7. Enimuero neque primogenituras tanta fuit vis, vt imperium etiam regium in fratres citra ipsorum consensum daret, atque eosdem cum primogenito familias coniunctas habere subigeret. Et antiquissimi illi sub regio nomine principes fere & eminentes magistratus in coetibus democraticis erant; etsi is honor frequentissime ad praecipuum stirpis deferretur, siquidem ex cognatis familiis ille coetus coaluisset, vt tamen non semper ius primogeniturae & velut maioratus obseruaretur.

§. V. QVO LOCO sub examen reuocanda est sententia Io. Frid. HORNII * de Ciuitate L. III. cap. VII. vbi de aristocratiis & democratiis, quas nomine liberae Reipublicae complectitur, ita censet: *Dari ciuitatis genus, quod confusionem promiscuae multitudinis declinet, & ordinem aliquem constitutum assequatur, politiis atque conuentionibus prospiciens communi omnium saluti, citra subiectionem, & dispendium eius libertatis, quam monarchia extinguat.* Heic tot pene errores, quot verba. Ordinem, qui in ciuitatibus liberis deprehenditur, tantummodo valere

fronte. bellum, pacem, foedera, aut certam [illegible] imperent [illegible], haec summae potestatis sunt!

Apud AESCHYLVM Persis est:

Ατ. Τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι κἀπιδεσπόζει στρατοῦ;
Χο. Οὔ τινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς οὐδ' ὑπήκοοι.
AT. *At quis imperium exercet regius exercituum?*
CH. *Liber quorumque dominii, atrox populus fere est.*

Apud SOPHOCLEM *Oedipodis in coloni* [illegible] *Oedipum,*

* [illegible] τίς ἐστιν ὁ τῆς πόλεως κρατῶν;
Penes regem, an populus imperium obtinet?
Thebano quaerenti Praeconi, quis ille esset tyrannus terrae? respondet apud EVRIPIDEM Supplicibus

Οὐ γὰρ ἄρχεται
Ἑνὸς πρὸς ἀνδρός, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις.
Δῆμος δ' ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρει
Ἐνιαυσίαισιν.
Non enim regitur haec urbs
Ab uno viro, sed est libera ciuitas:
Populus enim imperat successione per vices
annuas. H.

fere ad declinandam confusionem multitudinis promiscuae. Pactis solis & conventionibus citra imperium contineri liberas civitates. Minus adhuc singulos subesse concilio populi, aut optimatium, quam in monarchiis regi. Minus illic, quam hic exerceri omnes partes summi imperii. Minus jus vitae & necis a populo in singulos exerceri, quam sub rege. Deinde tantum abest, ut *[illegible] regum formam antiquiorem fuisse*, ut potius in prima gentium coalitione pleraeque civitates fuerint populares. Inde animadversis circa regimen incommodis, aliquo viro, fortis aut civium, imperium unius arripuere, quidam si adeo idem subiere. Sic & illud vanum: *Vel cum quidem naturam omnes tenerent, [illegible] statu [illegible] Rerumpublicarum aliquo modo repraesentari regiarum imaginem, quod efficaciam communis unitatis, ipsam vim imperii quod [illegible] tamquam quae Dei [illegible], per homines non potuisse produci.* De origine manifestum jam supra actum, quae cur non possit aeque competere personae morali conjunctae, quam uni homini? Neque enim ulla est contradictio, omnes proceres inter se aequales esse, ut singulos, & eosdem tamen summo universorum imperio subesse. Et vel mediocriter ingeniosus capere potest discrimen inter universos & singulos, inter concilium populi, & singulos, per domos suas dispersos. Inde nequicquam argutatur: *Ubi imperium universis assignatur, ibi aut omnibus adest, aut singulis. Si omnibus, [illegible] quod imperium & dispositum non [illegible] unam personam. Si singulis [illegible], non habebunt [illegible] universum imperantes, [illegible] non possit multitudo [illegible]. Nihil enim aliud quam [illegible] a singulis universitas constituitur.* Enimvero in corporibus moralibus compositis utique aliquid potest tribui universis, quod neque omnibus, id est, singulis junctim sumtis, neque uni alicui ex illis singulis queat tribui: adeoque universitas revera est persona moralis, a singulis distincta, cui peculiaris voluntas, actiones, & jura tribui queunt, quae in singulos non cadunt. Evanescunt quoque scrupuli, qui super eo moventur, quod major pars in comitiis popularibus praevaleat. Nam ea ipsa est moralis affectio universitatis, ut consensus majoris partis eorum, qui in concilium coeunt, habeatur pro voluntate universitatis: cum alia ratione voluntas plurium personarum physicarum in voluntatem moraliter unam coalescere nequeat, ubi contigerit, singulorum voluntates non exacte conspirare. Unde in democratiis & aristocratiis subjectum summae potestatis haudquicquam est obscurum aut vagum, etsi individua illa, quorum suffragia jam majorem partem faciebant, alia vice sint inter eos, qui numero vincuntur. Haec enim omnia unitatem voluntatis, quae universitati tribuenda est, haudquicquam destruunt. Nam si contingat, ut, verbi gratia, in senatu tot senatores non compareant, quot ad majorem partem faciendam requiruntur, senatus intelligitur nihil velle, adeoque nihil tum erit suscipiendum. Quod etsi saepe non sine incommodo fit civitatis, ex eo tamen non sequitur, senatum non habere summum imperium. Praeterea & illud falsum, *multitudinem non posse [illegible] imperium & [illegible] aliquam, cum multitudo non [illegible] plurium proprium [illegible], & universa multitudo non dirigatur*

Ab

Ast vel per hoc imperium regis non tollitur, quod rex mutata voluntate prius decretum abolere possit; quo facto obligatio civium ad illud decretum perit: ita etsi universitas propria decreta mutare queat, iisdem tamen singuli tantisper aeque tenentur, quam decreto regis. Aut ostenditur, non aeque transgressores legum in Rebuspublicis liberis, quam in regnis plecti. Add. LIVIVS L. II. c. 3. Sic & illud frustra urgetur: *Si unitae sint potentiae plures ex se fluentes motus, conflarentur singuli aliquam eius particulam habebunt, quarum particularum collectione totus demum motus conflet. Atqui illam particulam oportebit utique summam esse. Ergo in una civitate summa plura non dabuntur: quod est absurdum.* Enimvero in moralibus haudquaquam absurdum est, particulares illas voluntates, ex quarum conspiratione voluntas universitatis resultat, destitui aliqua facultate, quae huic inest. Adeoque non sequitur: universitas est summum ius, ergo singuli habent aliquam eius particulam, quae & ipsa summa est. Uti non sequitur: singulorum suffragia, per se & solitarie considerata, sunt inefficacia ad producendam legem, ergo si plura conspirent, non possunt ad legem producendam valere. Denique addit: *Cum in senatu optimatum nemo sit, qui in Rempublicam delinquens a collegis ad supplicium non possit rapi; ergo si omnes optimates in Rempublicam delinquant, per omnes ab ipsis poenam fore sumendam. Atqui singulis reatum & poenas universorum addictis posse subsistere imperium.* Ad hanc difficultatem facile est respondere, si recte explicetur, quid sit in Rempublicam delinquere. Id enim proprie facit is, qui contra iussa legesque eius, penes quem summum est imperium, perpetrat aliquid, quod in detrimentum civitatis tendit. Ergo universi optimates in Rempublicam peccare non possunt, nisi vel violent leges, sub quarum observandarum conditione imperium ipsis delatum est, aut hostilem in universos cives animum induerint: quo casu pari cum regibus passu ambulabunt. Reliqua, quae in fraudem liberarum Rerumpublicarum comminiscitur, falsitatis manifestissimae sunt: *Diversum plane imperium esse, quod monarchae exercent ab eo, quod in Rebuspublicis liberis exercetur, cum fontes affectus hoc cum illo non habeat. Monarchas quippe* praeter dignitatem & splendorem personalem, qui nemini in Republica libera adest, *adstare maiestatem qua Respublicae liberae carent.* Enimvero nobis certum videtur, non maiori iure Deum monarchiarum, quam civitatum liberarum auctorem asseri: neque minus illas, quam has per pacta produci, ex quibus & hoc & illud imperium resultat, proxime utrinque obsequii causa in civibus: ad pariter in Republica quam in regno civem vi talem obligari; non minus addicte parere, & subiectum esse, qui in Republica libera, quam qui in regno vivit; parique iure utrinque de sontibus supplicium sumi. Nam quis gratis crediderit, *in regno de sonte supplicium sumi ex iure in caput, quod in civitatibus liberis non datur: in Republica libera delinquentes ex lege civitatis nunquam hostes plecti?*

§. VI. VIDENDVM tum est de constitutione democratiae, simulque quid illa prae aliis Rerumpublicae speciebus peculiare habeat. Quamprimum itaque multitudo aliqua liberorum hominum in unum congregatur, pactum initura circa coniunctionem sui in unam civitatem, tum iam coetus iste instar

aliquod democratiae obtinet, eam proprie ob caussam, quod cuique liberum sit proferre, quid super re communi ipsi videatur. Hautquidquam tamen antea plurium suffragio quis tenebitur ad id, quod maiori parti visum fuerit, ubi ipse dissenserit, antequam altero quoque pacto forma regiminis democratica fuerit sancita. Quae duo pacta cum non distinguat HOBBES de Cive c. 7. §. 5. paulo confusius rem illam tradit. Nam superius ostensum [1], nequidquam aliquem plurium suffragiis teneri, antequam in eiusmodi formam rem communem administrandi consenserit. Ergo falsum est, quod ISTE tradit: *Ex eo quod volentes convenerunt, intelligi eos obligatos ad id, quod consensu maioris partis decernatur.* Illa autem, quae *dicto loco* sequuntur, distinctius ita explicantur. Vbi multi homines convenere, mutuo se invicem pacto obstringentes de coniungendis viribus opibusque, aut statim in illo ipso congressu decretum fit, circa formam Reipublicae introducendam, aut minus. Vbi neque decretum super forma Reipublicae factum, neque de loco aut tempore denuo sese congregandi fuerit conventum, congressus iste irritus intelligitur [2], & quilibet in naturali libertate, ut antea, manet. Nam plures in unum corpus coalescere nequeunt, nisi super constanti modo rem communem administrandi conventum fuerit. Sed ubi discessum fit, isthac quidem re nondum definita, indicto tamen tempore & loco, ubi ulterius super eadem deliberetur & statuatur; prima duntaxat rudimenta civitatis heic exsistent, quae democratia proprie vocari nondum poterunt. Non enim statim democratia est, ubi quilibet sententiam suam exponendi ius habet, aut ubi ad alium conventum tempus, locusque condicitur, cum id circa quarumvis societatum, & conventionum primordia usu veniat, sed ea demum democratia est, ubi ius de rebus salutem communem spectantibus statuendi in concilium ex universis constans in perpetuum fuit collatum.

§. VII. IN democratia autem haec inprimis videntur necessaria; primo, ut certus locus, certumque tempus constituantur conventibus, ubi super summa rerum sit deliberandum & statuendum. Neque enim singulorum res privatae ferunt, ut perpetuo in isto conventu haereant; & nisi de loco ac tempore conventum fuerit, possunt, qui de eodem coetu sunt, vel diversis locis & temporibus convenire, (quo ipso factiones exsistent,) aut plane non convenire; quo casu non erit populus, (δῆμος,) sed dissoluta multitudo, cui neque actio, neque ius tanquam uni personae competens, attribui potest. Huc facit, quod THVCYDIDES L. II. [c. 22. princ. Edit. Oxon.] tradit, cum Periclea animadverteret, Athenienses circa modum belli gerendi non recte sentire, ipsum neque in concionem populum vocasse, neque concilium habuisse, necubi

§. VI. 1) [illegible] H.
2) Nam pactum primum est duntaxat [illegible] [illegible] H.
§. VII. 1) Vid. supra c. 2. § 11. H.
2) [illegible] Athenis, & apud alios Graeciae populos, [illegible] ARISTOTELES VI. Pol. 2. H.
§. VIII. 1) C. 2. § 12. H.

necubi ira potius quam ratione in medium consulentes peccarent. Secundo, vt maioris partis suffragia valeant pro vniuersis *, postquam nisi rarissimo contingere solet, vt magna hominum multitudo circa eandem rem idem sentiat. Denique cum alia Reipublicae negotia sint quotidiana & minoris momenti, alia rariora, & quae summam rerum tangunt, & vero integro populo commodum non sit, vt propter ista expedienda assidue in concilium coëat, aut ita modicis interuallis, vt nihil eiusmodi curam ipsius effugere queat: igitur necessarium fuerit, certos magistratus, tanquam delegatos constitui *, qui auctoritate totius populi quotidiana negotia expediant; circa grauia mature explorent, & si quid maioris momenti occurrat, ad populum conuocatum referant; simulque decreta populi exsecutioni dent, postquam & ad hoc magnus hominum coetus fere ineptus est.

§. VIII. ARISTOCRATIA constituitur, quando coetus, qui per primum pactum in aliquod rudimentum ciuitatis sese vniuit, decretum condit de committenda summa rerum concilio ex paucis constanti. Hi postquam suis nominibus, aut a genere, aliaue nota, qua a caeteris dignosci queant, per eum coetum fuerint designati, & ipsi eam designationem acceptauerint, caeteris illorum sese voluntati submittentibus, summum accipere imperium intelliguntur. Vbi obseruandum, minus recte HOBBESIVM d. l. §. 8. originem aristocratiae aba democratia accersere, si iste sensus sit, quasi omnes aristocratiae constitutae & mutatae fuerint ex perfectis democratiis. Nam & experientia probat, & nulla ratio repugnat, ab primo illo pacto, citra interuentum democratiae, ad aristocratiam aut monarchiam transitum fieri potuisse. Sed & supra ostensum *, ludere Hobbesium, quando ideo inter ciues & senatum neget pactum intercedere, quia translato in senatum imperio, populus, vt persona vna, non amplius exsistat. Nam vt quis obligationem aduersus alterum gerat, sufficit, si hic exsistat adhuc tanquam persona physica, vtut personam moralem, quam antea gesserat expirauerit. Adde, quod populus, translato aba se imperio, non quidem deinceps exsistit tanquam persona perfecta, quatenus capiti suo recens adsciro contradistinguitur; non tamen ideo fit multitudo dissoluta *, quia vtique iam cum senatu tanquam capite suo personam constituit. Sed & falsum est, quod §. 9. IDEM infert, vel in democratia populum, sic in aristocratia curiam optimatum omni obligatione liberam esse. Nam si vel maxime daremus antecedens *, ideo quod fortasse non videatur sufficere respectus ille inter vniuersos & singulos ad sustinendam inter ipsos obligationem mutuam: exinde tamen non sequitur: ergo neque inter senatum & ciues mutua obligatio exsistit. Sicuti non

 sequitur;

a) [illegible] pactum primum, quatenus id [illegible] cum pacto altero. H.

b) Quod tamen [illegible] in democratia duplex pactum [illegible] vid. supra §. 6. [illegible] AVGVSTINVS l. I de Libero Arbitrio c. 6. [illegible] populus [illegible] Reipublicae praefuerat, atque habeat [illegible] suffragium, [illegible] honores [illegible] populo [illegible] honores, [illegible] H.

sequitur; ego nulla obligatione teneor, dum proprias res per me ipsum administro; ergo si earum rerum curam in alterum transferam, hic quoque nulla obligatione tenebitur. Illud recte ab Hobbesio dicto loco § 10. monetur; cum democratia hoc habere commune aristocratiam, quod sine constitutione certorum temporum & locorum, ad quae optimates convenire possint, non amplius sit curia, neque persona una, sed dissoluta multitudo sine imperio summo. Quippe cum citra congressum personarum singularium, ex quarum voluntatum conspiratione voluntas curiae resultare intelligitur, istarum voluntas cognosci non possit. Nam ut circummissa scheda suffragia senatorum exquirantur, plurimum habet incommodi. Deinde illud aeque in aristocratia, quam democratia necessarium est, ne tempora conventuum longis intervallis disjungantur, nisi exercitium summi imperii, saltem circa negotia quotidiana, interea in unum aut paucos quosdam magistratus transferatur.

§. IX. Monarchia denique constituitur, quando in unum hominem summum imperium confertur [1]. Quod interveniente pacto utique fieri contra Hobbesium supra demonstratum. Quo loco etiam notari debet pestilens dogma Scriptoris Belgici Anonymi in Bilance politica; cum omnis delatio summi imperii facta sit ad commodiorem amolitionem malorum tam intrinsecus quam extrinsecus provenientium; praesumi non posse, unquam coetum democraticum ad id auctorasse unum hominem, ipsiusque posteros in aeternum. Cum enim spes commodioris protectionis unice fundata fuerit in praesentibus virtutibus, quae in electo adparebant, & vero omnibus constet, quam mutabiles, quam mortales sint homines, & quod brevi aut senio ad imperium inutiles sint futuri, aut nullam vel impuberem prolem relicturi, aut si proles adulta relinquatur, illa aptitudine naturali ad imperium praestantior aliis non sit futura, aut voluntatem bene protegendi coetum non habitura: inde nullo modo posse praesumi, unquam intentionem fuisse coetus popularis sibi adimendi facultatem, in locum inepti aut pravi imperantis meliorem eligendi. Verum semel imperio potitos, adjuncta suis partibus magna populi parte, ac praesertim militibus, ita opes suas sibi suisque liberis potuisse stabilire, ut etiam in invitos imperium retinere potuerint. Ad quae reponimus: si alicui coetui in mentem venerit, ea lege in aliquem conferre imperium, ut quotiescunque visus fuerit populo non felicius communem protectionem procurare, quam regimen democraticum solebat, dimoveri munere suo queat; non monarcham fuisse constitutum, sed eminentem magistratum [2], qui a mobili plebis aura dependeat;

§. IX. 1) Et hoc universi populi professione refert. Quod ita canebat Argivorum populus, Regem affatus, apud Aeschylum Supplicibus:

[illegible]

Regni solio fultus [illegible],
Vinque regens cuncta arbitrii. H.

2) V. infra c. 6. § 1. H. Grotium L. 1. de I. B. & P. c. 3. § 11. & ibi notas. H.

3) Hunc enim ornat pro Dionysio tyranno, & ob id [illegible], quod [illegible], Valerio Maximo L. VI. c. 2. H.

4) Quam-

pendeat; alioquin summum imperium non accepisse. Deinde cum constet, quam non ex usu Reipublicae sint crebrae principum mutationes, ac fere magis alii homines, quam alii mores succedant *, quamque gravi cum concussione Reipublicae imperio devolvantur, quibus proprias opes stabilire, dum publicas administrant, licuit; facile praesumi potest, populum voluisse semel & semel cum fortuna decidere, irrevocabiliter constituto principe, cum longe certius metuenda sint illa mala, quae ex nutante isto & desultorio statu redundare apta sunt, quam quae degenerans rex dare potest. Praesertim cum per leges fundamentales istius exorbitatura libido circumscribi queat. Denique hautquaquam omnes actus, circa quos spei nostrae eventus non examussim respondet, licet retractare, cum in negotiis humanis plurima alea versetur, ac nihil sit, quod omni incommodo careat. Add. GROTIUS L. I c. 3. § 9.

In eo autem monarchia a prioribus speciebus differt, quod hae ut deliberari & decerni, id est, ut actu imperium exercere queant, temporibus & locis condictis opus sit: in monarchia vero saltem absoluta omni tempore & loco deliberari & decerni possit. (HERODIANUS L. I. c. 6. Ἐκεῖ τε Ῥώμη, ὅπου ποτ' ἂν ὁ βασιλεὺς ᾖ. *Roma illic est, ubi imperator est.*) Nam populo & optimatibus, qui non sunt unum corpus naturale, congressu opus est. Monarcha, qui una quoque persona physica est, semper in potentia proxima ad actus imperii exercendos existit. Id quoque recte ab HOBBESIO monetur, in populo vel curia optimatum, si quid contra legem aliquam naturalem decretum fuerit, non peccare ipsam civitatem, seu personam illam moralem, sed cives illos, quorum suffragiis decretum est factum. Peccatum enim sequitur voluntatem naturalem & expressam, non moralem seu politicam, quae artificiosa est *. Alias enim peccarent & illi, quibus decretum displiceret. Vid. Luc. XXIII, 51. Ast in monarchia si quid monarcha decreverit contra leges naturales, ipse utique peccat, quia in ipso voluntas civilis cum naturali eadem est.

§ X. HISCE regularibus civitatis formis plerique nonnullas *vitiosas aut corruptas* adiungere suerunt *. Ubi illud quidem certum est, morborum itaque vitiorum multa in Rebuspublicis non minus, quam in singulis hominibus uberrimam dari segetem; sic ut minimis urgeri instar perfectionis habeatur. Porro morborum, quibus civitates infestantur, alios videmus oriri ex malitia hominum, alios ex prava dispositione ipsius civitatis. Inde alia vocari modo vitia hominum, alia vitia status. Speciminis causa nonnulla tangemus. In regno vitium hominum est, si quem fors nascendi aut infelicitas civium suffragio

solio

*) Quatenus autem singuli sub illa persona morali comprehenduntur. [illegible] H.

§ X. *) [illegible] H.

sollo admonuerunt, regnandi artibus destituitur, nullaque aut exigua Reipublicae cura tangitur, eamque pravorum ministrorum ambitioni aut avaritiae lacerandam prostituit; si saevitia aut iracundia idem est terribilis, nec hominum se, aut hominibus praeesse meminit; si citra necessitatem Rempublicam in casum dare gaudet; si quae ad tolerandas Reipublicae formas comparantur, luxu aut per inconsultas largitiones dissipat. (D r e p a n. Paneg. c. [illegible] Edit. Cellar.: *[illegible]*) si pecunias civibus extortas praeter rationem accumulat; si contumeliosus, si injustus est. (memorabile est, quod de veteribus Indis refertur apud P h i l o s t r a t u m de Vita Apoll. Thyan. L. III. c. 9. *futuros reges suos [illegible]* nullo honore affectos, addita ratione [illegible]. *[illegible]*) & quae sunt alia, per quae mali nomen princeps sibi comparabit. Qualis quoque notatur C l a u d i a n o de Bello Gildonico (v. [illegible] & seqq.) *Quaecunque profundo [illegible]*. Fecit quoque huc illud I s o c r a t i s Orat. X. [illegible] *[illegible]*. Vitia hominum in aristocratia sunt, si per ambitum, primusque arte via in Senatum patet viris improbis aut ineptis, exclusis melioribus; si optimates factionibus distrahuntur; si plebe tanquam mancipiis utuntur, & bona civitatis augendo privato patrimonio intervertere studeant. In democratia vitium hominum est, si inepti homines turbulenter & importune sententias suas ferre solent; si egregias, & Reipublicae non pravas virtutes per invidiam opprimuntur; si per levitatem leges temere feruntur atque refiguntur, & quae modo placuerunt, mox citra rationem displicent; si furdidi & inepti homines rebus gerendis praeficiuntur. Apud P l u t a r c h u m [in] Dione p. [illegible] [illegible] *[illegible]* dicitur *[illegible]* Vitium porro hominum, quod in quamvis civitatis speciem cadere potest, est, si quibus imperii administratio incumbit, officio suo negligenter aut prave funguntur; & si cives, quibus sola obsequii gloria relicta, frenum mordent. Add. quoque H o b b e s i Leviath. c. 29. circa finem, ubi de quibusdam morbis civitatum ingeniose tradit. At vitia status in universum dicere possis, ubi leges & instituta civitatis non sunt attemperata ad genium populi aut regionis, aut ubi eadem cives disponunt ad turbas internas, aut ad iusta vicinorum odia incurrenda; aut ubi eosdem ineptos reddunt ad obeundas functiones, quae Reipublicae servandae sunt necessariae: puta si per leges civitatis non possint non in imbellem segnitiem resolvi, aut inidoneos ad ferendam pacem reddi; aut [a] si leges fundamentales ita sint dispositae, ut per eas negotia publica non possint non tarde aut difficulter expediri; aut denique ubi in principalia vetustae doctrinae civilis fata impinguntur; quae tanto perniciosiora sunt, si religionis speciem induerunt. Quale erat
secundo-

a) Quod exemplum A u c t o r adduxit in Offic. hom. & civ. L. II. c. 8. § 10.

sacerdotum auctoritas apud Meroënses, quorum libidini etiam regum vita erat obnoxia. Vid. DIODORUS SICULUS L. III. c. 6. & STRABO L. XVII. [p. 564. Ed. Geneu. Casaub.]

§. XI. ETSI autem plurimum intersit inter Rempublicam sanam atque morbidam; non tamen ideo multiplicandae sunt species Rerumpublicarum & singulis formis rectis una aut duae vitiosae, tanquam species propriae distinctae, sunt opponendae. Per isthaec quippe vitia neque natura potestatis in se, neque subiectum eiusdem proprium variatur. Et hactenus recte HOBBES de Cive c. 7. §. 2. negat, *anarchiam oppositam democratiae, oligarchiam aristocratiae, tyrannidem monarchiae, esse tres alias species civitatis.* Et in Leviath. L. II. c. 19. *neminem posse credere, ait, tantum regiminis nomen & [illegible] aliarum speciem Reipublicae esse.* Illud tamen non in universum, sed aliquando duntaxat verum est, quod dicto loco subiungit: *Anarchiam, oligarchiam, & tyrannidem esse tria nomina diversa, quae illis imposuere ii, quibus vel regimen, vel regentes displicuerunt. Solent quippe homines per nomina non res tantum, sed & proprios affectus, puta, amorem, odium, iram,* & quanti illas aestiment, *una designare.* Scilicet quod in aliis rebus contingit, ut unus amet, abs quo alter vehementer abhorret; ita & eadem forma Reipublicae uni arridet, alii fastiditur. Idque non ideo tantum, quod aliquis ex vitia magis, quam alia Reipublicae forma civitatem capiunt, sed & ob peculiarem ingenii inclinationem. Sic ut in universum probari nequeat illud LYSIAE Orat. XXIV. *Neminem a natura iustum esse, ut aut popularem statum aut paucorum principatum amet, sed quemque Reipublicae statum cuique maxime confert, hunc quemlibet cupere stabilire.* Cui conspirat ISOCRATES de Pace [pag. 320. [illegible] *Nemo natura vel popularis vel paucorum potentiae est studiosus, sed eam quisque Reipublicae formam cupere, in qua maxime honoratur.* Sane superbo homines ingenio, & quibus aequalitas popularis invisa est, ubi in democratia pari omnes iure de Republica suffragia ferre vident, cum tamen in quavis civitate plebis maximus sit numerus, *ochlocratiam* eam vocant, quasi dicerent, statum, ubi vilis turba rerum potitur, nec egregiis viris, quales ipsi se ducunt, aliqua relinquitur praerogativa. Et tamen id vocabulum, contemtum notans, non immerito imponeretur civitati, qualis quondam Ephesiorum erat, qui cum Hermodorum civitate expellerent, ita locuti sunt: *Ἡμέων μηδὲ εἷς ὀνήιστος ἔστω· εἰ δέ τις τοιοῦτος, ἄλλῃ τε καὶ μετ' ἄλλων. Nemo de nobis unus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco & apud alios sit.* Quos universos ob nomine morte multandos Heraclitus aiebat. CICERO Tusc. V. DIOGENES LAERTIUS L. IX. Heraclito. [§. 2.] STRABO L. XIV. [p. 442.] Si cui dolet senatu se excludi, cum tamen aliis senatoribus inferiorem se haudquaquam arbitretur, per contemtum, & invidiam ὀλίγους illos vocat, quasi diceret, paucos quosdam, qui cum nulla re caeteros antecedant, in pares tamen aut meliores imperium exerceant. Ac subinde ipsi in ore querela Aiacis apud QUINTUM CALABRUM L. V. [illegible] *Non vir bonus amplius pronuntiari [illegible], sed longe*

ductor & honoris & famae fructum praecipit. Sic gentes erectiore iuxta ac teneriore indole, heros & dominos vocant reges populorum, qui strictiori sunt obsequio adsueti; cum tamen eadem specie potestas patria praefracto puerorum ingenio asperius, tenero mollius tractare soleat. Idem iudicandum de tyranni vocabulo, quod indelebile odium comitatur ex Graecorum vsu, queis summa ciuitatum felicitas in libertate populari fere consistere iudicabatur. Vnde apud LVCIANVM in Phalaride I. (p. [illegible] Tom. I. Ed. Amst.) dicitur. *In vniuersum pensa non perpendentes, qualiscunque ille sit, qui summae rerum praest, siue iustus, siue iniustus,* [illegible] τὸ τυραννίδος ὄνομα [illegible] *simpliciter ipsum tyrannidis nomen oderunt.* Quin multis Graecorum imperium vnius in genere τυραννίδα vocabulo notare in vsu est. Sic AESCHINES Orat. contra Ctesiphontem. [illegible] Add. Cornelius NEPOS Miltiade c. 8. Hinc & MEMNON c. [illegible] de Heracleae tyrannis apud Photium memorat de Dionysio, quarto Heracleae tyranno: [illegible] *Sic igitur magnam gloriam adeptus, tyranni nomen dedignatus,* [illegible] Scilicet quod hocce nominis minus inuidiae, & plus dignationis haberet. Et nemo tamen est, quin intelligat [1], aliquando non immerito inuidiosa ista vocabula adhiberi, vt adeo prauorum principum & procerum regimen a bonorum, turbulentae & leuis plebeculae a modesti regimine populi ipsa adpellatione discernatur. Neque ab hisce multum diuersus abit Aristoteles, qui tyrannidem, oligarchiam, & democratiam (nam sanam Rempublicam popularem ipse πολιτείαν vocare fueuit,) παρεκβάσεις, seu aberrationes & degenerationes regni, statusque optimatium, & popularis adpellat. Vid. Polit. L. III. c. 7. 8. Quis autem nudam παρέκβασιν ad pecularem speciem constituendam sufficere iudicauerit [2]? Quanquam cum vocabulum [illegible] laxius possit accipi, super eo non adeo pertinenter litem alicui mouendam putamus. Add. quoque SALLVSTIVS Philosophus de Diis & Mundo c. 11. & paria tradens THEMISTIVS Orat. XVI. p. 336. Edit. Petauii.

§. XII. ENIMVERO vbi occurrerit aliqua Respublica quae neque ad regulares, sanasque referri, neque tamen discrimen, quo ab istis discedit, per nudum morbum aut παρέκβασιν possit explicari, operosior inter eruditos oritur disceptatio. Plerique breuissimam iudicant viam hac difficultate defungendi, si eiusmodi Respublicas vocent mixtas, & ex simplicibus formis, velut refractis & inter se temperatis, compositas. Quam mixturam cum multi ex Aristotele adstructum eant, operae pretium puto fuerit dispicere [1], quid ipsi heic videatur. Ac primo quidem, quae ab IPSO Polit. L. IV. c. 3. seqq. super va-

rijs

§. XI. 1) [illegible] ergo AVCTOR [illegible], corruptam Rempublicam speciem a [illegible] constituere. Nos corruptas Respublicas inter irregulares referimus, ex defectu tituli: [illegible] Rempublicam, vt proprerea [illegible] te possit (vid. infra c. 8. §. [illegible]) [illegible] Rempublicae speciem singularem, & a reliquis separatam [illegible]

2) Quem locum Aristotelis [illegible] PI [illegible] NIVS [illegible] ad [illegible] Hist. [illegible] c. 35.

§. XII. 1) [illegible] Aristotelicam [illegible]

de

aliis speciebus democratiae & aristocratiae traduntur, ad mixturam recentium nihil pertinent. Ibi quippe enumerantur potissimum quaedam accidentia, quae in illis deprehenduntur, qui ad concilium populi, vel optimatium sunt admittendi. Quo ipso neque imperium ullatenus variatur, neque partes eiusdem divelluntur, neque in duo pluraue corpora ciuitas distrahitur, sed aristocratiae & democratiae accidentibus duntaxat quibusdam variantur. Sic etsi democratia definiatur, ubi summa rerum est penes concilium ex omnibus constans, & non minus puerorum & foeminarum intersit, ut Respublica bene sit: tamen quis nouam speciem ciuitatis constitui dicet, ubi foeminae, filiifamilias, & serui a deliberationibus publicis excluduntur? Quanquam sufficere ad Democratiam constituendam arbitremur, si illi habeant ius suffragii, qui initio eam ciuitatem sua coitione effecerunt, & qui in horum locum & iura successerunt. Atqui manifestum est, ciuitates ab initio constitutas per patresfamilias, qui sub imperio domestico uxores, liberos ac seruos habebant, quos nequaquam sibi aequare, aut omnem in eos potestatem abdicare placebat. Igitur hos a iure suffragii cum patribusfamilias ferendi necessum erat excludi. Democratia semel constituta, in potestate sane ciuium erat alios in ciuitatem recipere, vel non, pleno aut minus pleno iure, eosque secum aequare in cura Reipublicae vel ab eadem excludere. Vnde contingere potest, ut in ciuitatibus liberis non pauci iure suffragii careant, salua tamen forma Reipublicae democratica. Etsi & hoc fieri potest, ut quae ab initio democratia erat, si deinceps adscititii a suffragiis & honoribus excludantur, post ingentia incrementa demum aristocratiae faciem induat. Sic neque diuersas species aristocratiae statuemus, si alicubi quidem, ut quis in Senatum recipiatur, sola virtus sufficiat, alicubi praeter eam requiratur census aut nobilitas generis. Sicuti nec plures erunt democratiarum species, si ut alicubi ad obtinendum suffragii ius sufficiat, quod quis ingenuus sit, alibi certus census requiratur, alibi certum vitae genus iure excludat. Multo minus diuersae species proprie dictae emergunt ex diuersitate legum, quae circa creandos magistratus in diuersis democratiis variant, puta quod alicubi omnibus promiscue ad magistratus patet via, alicubi census habeatur ratio. Sicut nec illud mixturae quid in forma Reipublicae nouamque speciem efficit, si verbi gratia diuitibus impune liceat abesse a concionibus, pauperibus non item, aut vice versa. Sed haec quidem plana sunt. Quid autem circa mixturam in Republica Spartanorum & Cretensium, prout illae ab Aristotele describuntur, sit iudicandum a), alibi excutietur. Respublica Atheniensis, quam Ioan. Polit. L. II. c. 12. & ISOCRATES in Areopagitico describit & commendat, reuera popularis erat. POLYBII L. VI. iudicium super mixtura in Republica Romana alibi expendimus.

Bb 2 §. XIII.

de modo administrandi, sive de temperamentis Rerumpublicarum, quae non minus in regno, quam in aristocratia & politia deprehenduntur. [illegible] AVCTOR supra c. 4. §. 14. & infra c. 6. §. 13. Elem. Pr. ciu. Part. I. Sect. 4. §. 10. n. 4. de Aristocratia & Politia Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 10. §. 17. & §. 19. [illegible] ARI-STOTELES [illegible] III. Pol. [illegible] quod [illegible] habere, & addit [illegible] H.

a) Vid. Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 4. §. 10. H.

§. XIII. Ex recentioribus quidam complures mixtas species fingunt, ut tamen, plerisque tanquam incongruis rejectis, duos cumprimis mixtionis modos commendent. Unus est, cum partes summi imperii divisim & independenter sunt penes diversas personas & corpora ejusdem Reipublicae, ita ut singula, quam partem habent, eam suo iure obtineant, & proprio ex iudicio administrent, quoad reliquas imperii partes subditorum instar sint. Ad eum fere modum, quo regnum Numidiae post mortem Masinissae a Scipione dispositum refert Appianus in Lybico [p. 64. Edit. H. Steph.] ut tres ipsius filii legitimi regio nomine gauderent, sed inter eos maior natu Micipsa Cirtham regiam obtineret, alter Gulussa bello pacique praeesset, tertius Manastabal ius diceret. Alter, cum summum imperium indivisim est penes plures viros (a), ut tamen neque plerique sine paucis, neque caeteri omnes sine uno dissentiente quid efficaciter statuere, partesque imperii exercere possint. Idque iterum dupliciter, vel ut omnes heic sint aequales, vel ut uni alterive eximia quaedam iura competant, quae ipse sine caeteris exercere possit. Citantur insuper multi antiquorum, apud quos mixtarum Rerumpublicarum frequens est mentio. Circa quos illud iam monitum fuit, plurima, quae illi super mixtura Rerumpublicarum tradunt, hautquidquam ad dividendas summi imperii partes inter diversas personas, aut concilia pertinere, sed vel ad rite temperanda requisita personarum, ex quibus concilium imperans componitur, vel ad instituta diversarum Rerumpublicarum probe combinanda (b). Deinde putaverim, nonnulla mixtionum exempla commode posse explicari ope distinctionis inter ipsum imperium, & modum administrationis. Ut illae Respublicae ex aliis admixtum quid habere dicantur, quarum modus administrandi ex alia forma petitus videtur; puta, si in civitate, ubi summa rerum est penes populum, pleraque per principem aliquem, aut senatum expediantur; aut si in aristocratia unus magistratus insigni auctoritate polleat, vel super multis negotiis populus consulatur; aut si in regno ardua negotiorum ad senatum, populumve referantur. Quod si isthaec ad aliqua veterum, quae afferuntur, loca non quadrent, quae sequuntur, rem expedient. Nempe ostensum est supra, ad essentiam civitatis perfectae & regularis requiri, ut in ea sit talis unio, per quam omnia, quae ad ipsam regendam faciunt, velut ab una anima proficisci videantur. Igitur manifestum est, per priorem mixturae modum constitui corpus, quod non vinculo unius imperii, sed pacto duntaxat continetur, quodque adeo haut quidquam inter civitates regulares, sed inter irregulares Respublicas sit censendum, sat debile, & internis convulsionibus valde obnoxium. Circa alterum mixtionis modum considerandum putem, an illi, penes quos ita indivisim est summum imperium, constituant senatum perpe-

§. XIII. (a) Quae species frequentior est, eaque haud dubie pertinent regna [illegible], de quibus supra [illegible]. Quanquam Auctor recte inter irregulares Respublicas eam referat. Vid. Hem. Pr. [illegible] Part. I. Sect. [illegible]

(b) De modo temperandi Concilium mixtum, vid. Baylius T. I. de la Republ. aux Questions d'un Provincial p. [illegible] & seqq.

§. XIV. (a) Nimis stricta irregularium [illegible] notione. [illegible] ... [illegible] salutem [illegible], aut [illegible] fecerit.

perpetuum, qui vniuersam ciuitatem, tanquam vnum, & quasi continuum corpus gubernet. Quo casu aristocratia erit, sed ad negotia expedienda valde incommoda, dum vnus, paucive refragantes reliquorum placita reddere irrita possunt. Quod si autem ad singulos illos, de caetero pari iure gaudentes, singulae partes Reipublicae integrantes peculiariter pertineant, sed actus summi imperii nemini liceat exercere, nisi vniuersis vniuersitatibus consentientibus, erit systema proprie dictum, sed quod propter nimiam & superuacuam arctitudinem ad res expediendas itidem sit satis inhabile. Verum vbi vnus reliquos auctoritate & nonnullis summi imperii particulis insigniter praepolleat, erit irregularis Respublica inter monarchiam ex procerum mole laborantem, & systema velut intermedia *. Eo minor autem erit irregularitas, si plures vno reliquos emineant.

§. XIV. EQUIDEM vt nemini, cui mordicus mixtae Reipublicae vocabulum retinere stat, constantiae laudem inuidemus; ita commodius nobis & planius, simulque ad demonstranda in certis Rebuspublicis quaedam quasi phaenomena expeditius videtur, si irregulares potius vocemus illas Respublicas, in quibus neque vna ex tribus regularibus formis deprehenditur, neque nudus morbus aut παρέκβασις locum habeat, & quae ad systemata accurate referri nequeant. Circa quas in vniuersum id obseruandum, quod a regulari ciuitate in eo abeant, dum in iis non omnia ab vna anima, ac voluntate procedere, neque omnes & singuli communi imperio regi videntur *. A systematibus autem differunt, quod illae non ex distinctis & perfectis ciuitatibus, vti haec, componuntur. Sed a morbis atque aberrationibus in eo discrepant, quod morbus semper velut illegitimam, & erubescendam faciem prae se ferat, quippe qui ex commodae formae praua administratione, aut ex male concinnatis legibus atque institutis prouenerit. Verum irregularitas non ipsam solum formam intrinsece afficit, sed & publice ac velut legitime sancita, palam sese, & citra pudorem ostendere audet. Adeoque morbus ex intentione eorum, qui Rempublicam constituerunt, abesse debebat, & semper tanquam prauum quid in Republica adparet: irregularitas autem voluntate aut adprobatione eorum, ex quibus Respublica componitur, emersit, aut confirmata est. Sicuti alia est ratio aedificii, cuius designatio quidem regulis architectonicis congruit, sed vbi ipsa materies est vitiosa, aut secordia incolentium neglectum habet, parietes ruinam minantur, trabes gemunt, fundamenta labant: & cui per errorem architectum a communibus discedentem regulis vitiosa forma est adsignata, aut ingruens vitium extraordinario quodam modo solidatum. Deinde irregularitatum aliae ab initio constitutae Reipublicae statim extiterunt; aliae successu temporis, & tacitis momentis irrepserunt *. Scilicet contingere potuit.

tum. Deinde a formae perfectae [illegible] irregularitatem, vel in [illegible], si [illegible] ad [illegible] [illegible] imperium, vel in formam [illegible], quae pertinent [illegible], systemata [illegible], & [illegible] Respublicas, [illegible], [illegible], vel in [illegible] [illegible] Respublicae [illegible]. H.

a) V[illegible] Rebuspublicis [illegible], [illegible] systemata proprie dicta. H.

fuit, vt ab initio Reipublicae condituae, aut circa insignem eius mutationem, per conditores, aut mutationis auctores, regularis forma non potuerit introduci, inscitia, aut quia res praesentes non ferebant de statu rite concinnando cogitare. Add. HOBBESIVS Leuiath. c. 29. post princip. Aliquando etiam qui praecipui fuere adiutores & duces regni adquirendi, eiusmodi sibi ditiones ac priuilegia stipulantur, vt pro veris subditis haberi nequeant. Saepe quoque socordia imperantium, aut alia occasione morbus Rempublicam inuadit, qui vbi tantas radices egit, vt sine exitio Reipublicae expelli nequeat, nihil reliquum est, quam vt sanctione publica ille vitium velut exuat, & quod hactenus vsurpatio, factio, aut contumacia erat, deinceps ius aut priuilegium audiat.

§. XV. CAETERVM irregularium Reipublicae formarum neque certus iniri numerus ¹, neque certae constitui species queunt, propter magnam varietatem, quae heic reuera occurrit, aut animo fingi potest. Igitur vix superest aliud, quam vt irregularitatis indoles ex illustribus exemplis penitius perspiciatur. Quale exemplum nos conati sumus exhibere in Republica ² Romana. Aliud in imperio Germanico molitus est Seuerinus ³ de MONZAMBANO ⁴. Hoc loco tantum monuisse sufficerit circa irregularitatem, quae a nonnullis in vetere imperio Romano obseruatur, dum illud aliquando visum fuit bimembre aut trimembre, quando vnus Augustorum Orientem, alter Occidentem tenuit, aut etiam tres Augusti orbem Romanum tripertito tenuerunt. Interdum idem adparuit biceps aut triceps, dum duo vel tres Augusti collegae indiuisim rerum potiti sunt. Enimuero circa prius est obseruandum, quotiens duo Imperatores, vnus orientale, alter occidentale imperium tenuerunt, diuisum, & vt neuter ab altero dependeret, tunc reipsa duo fuisse regna distincta, quibus coniunctum Romani Imperii nomen remansit, quod ex vno isto orta fuissent. Accessit legum morumque similitudo, & regnantium, populorumque cognatio, foedusque & mutua velut substitutio, quae aliquid vnionis adhuc prae se ferret. Sed quomodo sit adpellanda illa Reipublicae forma, quando duo aut tres Augusti indiuisim imperium administrarunt, non ita in expedito est pronunciare. Sane duo constituere Aristocratiam nequeunt ⁵. Cum enim vterque par sit potestate instructus, (quod supponitur,) non nisi pacto inter se possunt connecti; & nulla est ratio expediendi negotia, si istos dissentire circa eadem contigerit, dum nemo adest, qui momentum alterutrius sententiae possit addere. Et quamuis idem incommodum videatur comitari collegium, quod ex pari numero assessorum constat; non tamen ita frequenter eueniet,

§. XV. 1) Conf. AVCTORIS Dissertatio de Republica irregulari, in qua latius haec argumentum exsequitur. Est ea inter Dissertationes eius Academicas selectiores seorsim editas, & deinde pluribus typis repetitas.

2) Scil. in Dissertatione, quae inscribitur de forma Reipublicae Romanae, & in eadem collectione reperitur.

3) Quod opus AVCTORIS esse, hodie iam nemo dubitat. V. TITIVS in nota (a) ad Praef. Sev. Nouissimam eius editionem, est Iac. Gottfr. SCHAVMBVRGIVS V. Cl. Prodiit enim editio post eas THOMASII, TITII, & aliorum, Lipsiae 1734. in 8.

4) An esse ac fuisse exempla, adferendo Part. I. Elem. Pr. ciuil. Sect. 12. §. 9. H.

5) Vt putauit BOECLERVS ad Grotium L. I. c. 3. p. 254. cum recentes arithmeticorum demonstrationes

nibus, vt dissensione oborta, paria fiant suffragia. Ac facile est, vt inter plures vnus in alteram partem trahatur. Aut si id fieri nequeat, proximum erit, vt illa sententia obtineat, quae nihil innouandum, sed rem in antiquo statu relinquendam censet. Deinde ne vbi tres quidem Augusti simul imperium tenuerunt, videtur proprie loquendo aristocratia constituta. Non enim illi triumuiri, aut tres Augusti in tale corpus aut collegium coaluerunt, in quo per plurium suffragia de negotiis imperii statueretur, duoque consentientes possent tertium pro imperio adigere ad sequendam ipsorum sententiam. Quod si autem existat collegium, in quo maior pars ad se nequeat trahere minorem, illud vinculo potius nudi pacti, quam imperii videtur contineri. Ergo dicemus, summum imperium reuera & radicaliter fuisse * penes illum solum, qui alterum sibi collegam assumsit, etiamsi quod ad exteriora insignia iste hunc sibi videretur exaequasse. IVLIVS CAPITOLINVS de Lucio Vero (in vita eius c. 1.) dicit, eum *vixisse non in libero principatu, sed sub Marco in simili ac pari maiestatis imperio.* Nec facile erat metuendum, aliquem fore animo tam ingrato, vt illius voluntati reluctaretur, a quo ad id fastigii fuit prouectus. Accedebat, quod vt plurimum assumeretur a parente filius, aut a socero gener, aut a fratre frater, vt cognationis aut affinitatis quoque vinculo coerceretur alter, ne potestate data contra dantem abuteretur. Vnde ista collegae assumtio non erat diuisio summae potestatis, sed constitutio velut vicarii auctoris generalis simul & successoris, qui statim ab altero in partem curarum admitteretur, vnaque cum ipso res imperii administraret, insignibus augustalibus praefulgens. Ad quod consilium eos adigebat mobilitas militum, queis frequens erat, duces suos imperatores consalutare. THEMISTIVS Orat. XVI. de Valentiniano, qui fratrem Valentem imperii consortem adsciuerat: [illegible] *At is frater suo parenti, integra accipiens, integra tribuens (quorum alterum a natura est, alterum ipse ex se fecit.) licet aequalis fuerit,* [illegible] *per eum, quem imperii participem reddidit, in se obedientiam.* SOLINVS c. 8. de Aenea: *trienni[o]que vna cum Latino regnauit iuncta potestate.* Quod si haec alicui non satisfaciant, aut ad singula exempla nequeant adplicari, nil aliud restat, quam vt in illo imperio irregularitatem tunc interuenisse dicamus, dum plures vno velut monarchiam in solidum obtinuerunt, qui pacto duntaxat aut factione iungerentur. Quos inter si dissensio aut odia fuerint orta, suspiciones mutuasque insidias, & bella demum ciuilia surgere necessum fuit. LVCANVS

L. I.

[illegible] Sed non Monarcha est, [illegible] HVBERO L. II. [illegible] H.

* Id quod liquet exemplo Diocletiani Maximianum Augustum, Constantium autem atque Galerium Caesares creantis, [illegible] teste Aurelio VICTORE in Caesaribus. Et, vt ait POMPONIVS LAETVS in Diocletiano & Maximiano, [illegible] quemadmodum de Gallo, Caesare assumto a Constantio [illegible] H.

L. I. [v. 92. seqq.] *Nulla fides regni sociis omnisque potestas Impatiens consortis erit.* STATIVS Thebaid. I. [v. 130.] *Sociis comes discordia regnis.* Qualis irregularitas manifeste Romae contigit, Romulo & Tatio simul regnantibus. Vid. PLVTARCH Romulo. Add. Erycius PVTEANVS Hist. Insubricae L. II de Perthartto & Gundeberto regibus Longobardorum simultaneis. Huc spectat & illud PROCOPII Hist. Gothicae L. I. *Gothi Odoacris milites ita inter se comparant, vt pari iure Rauennae imperent & Theudericus & Odoacer. Mansit publice aliquamdiu fides: sed exitus is fuit, vt Odoacrum insidiarum, vt quidem dicebatur, compertum, ad epulas vocatum, Theudericus dolo occideret.* Scilicet vti est apud EVRIPIDEM Andromache [v. 471. & seqq.] Οὐδὲ γὰρ ἐν πόλεσι δίπτυχοι τυραννίδες μιᾶς ἀμείνονες φέρειν, ἄχθος τ' ἐπ' ἄχθει καὶ στάσις πολίταις. *Neque enim in vrbibus duo imperia facilius possunt ferri quam vnum. Est enim onus supra onus, & seditio ciuibus.* PLINIVS Panegyr. *Quantulum refert deponas, an partiaris imperium? nisi quod difficilius hoc est.* Add. HERODIANVS L. IV. c. 3. seqq. Ac in vniuersum ad imperia eiusmodi polyarchica adplicatur sententia Selymi, qui Imperium Germanicum *testudini* comparabat, quae multo labore in harmoniam temperatur, non diu duraturam. Caeterum ad irregularitatem spectare non arbitramur, quod de Dayro in Iaponia refert FRANCISCVS CARRON [7], legitimo regni haerede, sed cui a possessore imperii nil praeter splendor adparatus, & inania honoris relicta sunt. Sic in regno Tunquin, prout refert Alexand. de RHODES Itiner. Part. II. c. 6. duo reges sunt, quorum vnus Bua, alter Choua vocatur, sed vt penes illum titulus duntaxat, penes hunc reuera imperium sit, excepto quod Bua titulum doctoris confert, & iusiurandum ciuium, quod singulis annis renouatur, recipit; de caetero tempus in otio veteri palatio inclusus exigit.

§. XVI. SYSTEMATA ciuitatum [a] a nobis adpellantur plures vna ciuitates, vinculo aliquo peculiari & arctissimo ita inter se connexae, vt vnum corpus videantur constituere [b], quarum singulae tamen summum in sese imperium retineant. Ex quo primum adparet [c], non statim, si quae ciuitas ex pluribus corporibus subordinatis sit composita, eam ideo inter systemata referendam; vtut eam HOBBESIVS Leuiath. c. 22. systematis vocabulo nuncupet, & partes istas cum musculis in corpore humano comparet. Sicuti nec

7) Et Bernhardus VARENIVS Descript. regni Iaponiae c. 7. Aut quae de primae siue Merouingicae Stirpis Francorum Regibus subiectis supra regale fastigium Maiorum Domus potestate memorant Annales Francorum. H.

§. XVI. Latius hoc argumentum AVCTOR tractauit in Dissertatione de Systematibus ciuitatum, quae quarta est inter Dissertationes eius Academicas selectiores.

a) Quod AVCTOR in laudata dissertatione de Systematibus Ciuitatum fieri existimat vel ex *duorum communi Rege*, quando plura separata Regna Conuentione, aut occasione matrimonii, hereditatis vel victoriae vnum & eundem Regem habere incipiunt, ita tamen, vt ea vnum Regnum non coalescant, sed singula secundum suas Leges fundamentales a communi Rege administrentur, vel etiam per foedus: quae principia etiam sequitur HERTIVS Elem. Prud. Ciu. [illegible] 6 seqq. En autem aut omne Regnum alteri ita subiicitur, vt in communi Imperio nullas fere eius partes, qualia olim erant Regna Macedonicum, Syriacum, Aegyptiacum, Romanis subiecta, aut suas quodlibet res sibi habet, vt hodie Hungaria & Bohemia. Aut ita in ea sunt, vt veluti vnum Regnum constituant, quale hodie efficiunt Anglia & Scotia, Polonia & Lithuania. Primo, cum Regnum [illegible] in Prouinciae formam redigatur, vt cum

nec statim systemata sunt magnae ciuitates, quae incrementa sumserunt, absorptis aliis ciuitatibus, & in vnum secum corpus redactis. Id quod duplici potissimum modo fieri videtur. Vno, vt victor deuictarum ciuitatum ciues in suas quoque sedes transferat, aut iure pristinis ciuibus exaequet. Altero, vt deuictae ciuitates antiquis in sedibus relinquantur, & exstincto, quod penes se antea habebant, imperio, victrici ciuitati mere sint subditae. Vtrinque victa ciuitas esse desinit, sed illic victi victoribus exaequantur, hic fere deteriore conditione esse iubentur, in formam prouinciarum redacti. Etsi frequenter etiam bello deuictis prouinciis * aliqua pars antiquorum priuilegiorum aut legum relinquatur, vtut a legibus aut moribus victricis ciuitatis discrepantium. Vid. HOBBESIVS Leuiath. c. 26. Nam ad vnitatem ciuitatis non requiritur, vt omnes eiusdem partes integrantes iisdem vtantur legibus positiuis, aut pari omnes conditione habeantur, sed sufficit, si ab vno omnes imperio dependeant. Et saepe inter artes victoris est, de pristino more eorum, quos vicit, nihil immutare aut ad illum sese paulisper attemperare. Caeterum circa administrationem prouinciarum expendenda sunt, quae tradit HOBBESIVS Leuiath. c. 19. *Quando Romani quondam verbi gratia Iudaeos per praesidem imperabant, Respublica Iudaica ideo non erat democratica, quia non regebatur per consessum concilium, in quo quilibet Iudaeorum comparere poterat; sed nec aristocratica erat, quia non regebatur ab consessu concilio, in quod pauci electi ex ipsis Iudaeis admittebantur. Verum imperabatur ipsi ab vno praeside, qui* [illegible] *populi Iudaici,* [illegible] *in imperio partes, pro monarchia erat habenda. Quamquam enim, vbi populus regitur per concilium, quod ex ipso constat, aut eligitur, Respublica vocatur aristocratica & democratica, tamen vbi populus regitur a concilio, quod ipse non eligit, pro monarchica haberi oportet, non vnius hominis in alios homines, sed vnius populi* † *in alium populum.* Sic igitur HOBBES pro monarchiis videtur habere ‡ etiam illas prouincias, quae ciuitati aristocraticae aut democraticae subsunt. Enimuero etsi facile admittamus, frequentius esse, vt prouinciae regantur ab vno homine, quam concilio ex pluribus constante, id quod IDEM dicto loco c. 22. latius ostendit: tamen superuacuum nobis videtur disquirere, quaenam forma Reipublicae sit in aliqua prouincia. Nam prouinciae ciuitates esse desierunt, factaeque sunt aliarum ciuitatum appendices, quae in sese nihil imperii habent. An autem eiusmodi prouincia ab vno praeside, an ab aliquo concilio regatur, id ipsum impe-

[illegible] Systema aliquod constituunt. Nec aliter [illegible], cum Reges in Systema coaluere, [illegible] Principes [illegible] duas personas [illegible]. [illegible] HEINECCIVS Iur. Nat. & Gent. L. II. § 119. [illegible]

[illegible] POLYBIO [illegible] L. II. Histor. c. 42.

Adde de Amphictyonibus STRABONEM L. IX. Geograph. p. 419. [illegible] L. XIV p. 977. [illegible] PAVSANIAM in Achaicis siue L. VII. passim. H.

†) V. GROTIVM L. III. de I. B. & P. c. 15. § 9. seqq. H.

‡) Exhibentur hic verba HOBBESII [illegible] AVCTORIS Paraphrasi.

*) Plura vid. [illegible] L. VII. [illegible] Respublicam [illegible]. H.

imperium nihil intereſt, cum tam ille, quam hoc, delegata duntaxat poteſtate utatur. Sic ut quod in provincias ſive appendices civitatum exercetur imperium uniforme videatur, & non niſi improprie monarchicum aut ariſtocraticum dici queat; quippe cum iſthaec formarum Reipublicae diſcrimina ad civitates proprie dictas pertineant, & quae ſummum in ſe ipſis imperium poſſident.

§. XVII. SYSTEMATVM proprie dictorum duas potiſſimum deprehendimus ſpecies; unam, ſi duae pluresve civitates unum & eundem habeant regem [1], alteram, ſi duae pluresve civitates foedere in unum corpus connectantur. Circa priora ſyſtemata obſervandum, in corporibus moralibus utique fieri poſſe, ut plura corpora unum duntaxat habeant caput, atque adeo una perſona caput eſſe poſſit plurium & diſtinctorum corporum. Id quod in corporibus naturalibus monſtroſum erat futurum. Quia autem unio eiusmodi ſyſtematum in ſola perſona regis, aut eius familia fundatur, inde fit, ut illa extincta, ad ſingulos populos ſeorſim redeat ius de ſuo regimine pro arbitrio ſtatuendi, neque ipſis neceſſarium ſit deinceps eodem capite uti. Quin & durante iſto capite, ſingulae civitates revera diſtinctae manent. Poſſunt porro eiusmodi ſyſtemata oriri variis ex cauſis, quas inter frequentiſſimae videntur matrimonia principum, & ius hereditarium. Sunt enim civitates, in quibus ſummum imperium etiam ad foeminas, ex familia regnatrice oriundas, devolvitur, non ſolum quando omnes maſculi ex eadem deficiunt, ſed & ubi in propiore, aut pari gradu nullus maſculus extiterat. Heic igitur ſi contingat, foeminam regni dominam nubere viro itidem regi, ſaltem in ipſorum ſobole regnorum fiet coniunctio. Nam in eiusmodi matrimonio non eſt neceſſum, ut uxor mariti ſeſe imperio una cum regno ſuo ſubiiciat. Sic ſi contingat in regno indiviſibili, ubi ſucceſſio hereditaria ſimplex, aut linealis eſt recepta [2], ut ex remotioribus regni haeredibus aliquis novum ſibi regnum quocunque modo adquirat, ſi propioribus extinctis, illum lex ſucceſſionis ad regnum vocet, noviter quaeſitum regnum utique cum avito copulabitur. Idem accidit, ſi populus regem eligat [3], qui iam antea regnum aliud poſſidet, aut quem alterius regni ſucceſſio manet. Poſſunt quoque duo aut plura regna foedus inire, ut eundem regem concordibus ſuffragiis eligant, & tamen de caetero ſingula regna ſeparata maneant, nec negotia ſua in communi aliquo concilio expediant. Denique exſurgit quoque eiusmodi ſyſtema, ſi rex aliquis, libera populi voluntate conſtitutus, armis ſibi ſubiiciat alium populum, proprio nomine ac periculo, propriisque ſumtibus, non nomine aut ſumtibus populi, cui praeeſt. Id enim fieri poſſe contra HOTOMANNVM Quaeſt. illuſtr. I. ſatis oſten-

§. XVII. 1) Qualia ſunt Regna Angliae, Scotiae & Hiberniae. Vid. [illegible] AVCTORIS Diſſertatio de Syſtemat. Civitatum § [illegible].

2) Vid. infra § [illegible].

3) Quemadmodum Imperium Romano-Germanicum ſub Carolo V. [illegible] Hiſpaniae [illegible]. [illegible] Principe [illegible] ab alio populo eligi; id quod fieri conſuevit in [illegible] Epiſcoporum Germaniae. H.

4) [illegible] Polonorum Reges [illegible] VII. [illegible] MDCLIX. [illegible] MDCLVI. H.

5) Vid. GROTIVS L. I. c. 3. § [illegible]

ostendit Grotius L. I c. 3. § 12. Dissolutionem eiusmodi systematum fieri patet, extincto rege, in cuius solius persona vnio fundata erat, aut extincta familia regnatrice, si singula ad eam iure haereditario pertineant. Tunc enim ad singula regna seorsim redit ius nouum sibi regem constituendi, aut quam velint Reipublicae formam introducendi, inconsultis reliquis. Ponimus enim, nullo praeterea vinculo ista regna fuisse coniuncta. Sic si contingat, regem vnum quidem regnum iure haereditario possidere, in alterum autem assumtus per liberam electionem, isthoc rege mortuo dissoluta erit regnorum coniunctio; nec necessum erit, vt posterius regnum regis defuncti filium sibi imponat. Quod si autem vnio ista nitatur foedere, inter regna vnita inito, apertum est, capitibus foederis saltem praecipuis violatis, vnionem abrumpi posse ab illis, qui per alios laesi sunt. Vbi tamen accurate distinguendum est inter obligationem, qua singula regna regi tenentur, & qua ipsa regna inter se connectuntur. Rex semel a ciuibus electus, & cui fides data fuerit, destitui ob quaeuis priuse facta, aut conuentioni suae contraria non poterit, quamdiu sese apertum regni hostem non tulerit [*]. Nisi forte pacto inter regem & regnicolas clausula commissoria [+] sit expresse inserta [*], qua omne subditorum obsequium ab impletione omnium & singulorum pacti capitum tanquam a conditione sit suspensum. At obligatio, quae regnis vnitis mutuum intercedit, abrumpi potest ex parte eius, in cuius fraudem leges vnionis sunt violatae, vtut laesio non adeo enormis fuerit; si modo alia regna ad eam laesionem concurrerunt, aut illa in horum vsum suscepta aut conuersa sit. Vnde rege defuncto, regnum laesum vnioni poterit renunciare, salua actione aduersus auctores, adiutoresue laesionis, rerumque ablatarum vindicatione. Quod si autem per matrimonia principum vtriusque haereditariorum coniungantur plures ciuitates, in quibus diuersus succedendi ordo est receptus, dissoluetur vnio, si talis emergat casus, vt eadem persona in singula regna succedere per leges publicas non sit idonea. Ponamus vnita esse duo regna, in quorum vno sit recepta successio lineae agnaticae, in altero cognaticae. Heic si contingat, communem regem mori sine prole mascula, relicta tantum filia, posterius regnum deuoluetur in filiam, prius in proximum agnatum. Quod si autem vnio, quae ab initio occasione matrimonii contracta est, postea confirmetur & perpetua esse iubeatur, foedere inter omnia & singula regna mutuo inito, aut sanctione communis regni, ab omnibus & singulis regnis adprobata, eo ipso varietas, quae antea circa successionem deprehendebatur, sublata esse intelligetur. Deinceps autem sequendus erit ille succedendi ordo, qui expresse in foedere vel sanctione est designatus, vel quem auctorum vnionis mentem probasse constat, aut qui rationi, & regnorum saluti maxime congruit. At vbi contingat, vt vnum regnum al-

ge [illegible] commissoriae [illegible] Exempla [illegible]

[illegible]

*) Vid. infra c. 6. § [illegible] H.

teri tanquam prouincia subiiciatur, vnio ex foedere resultans exspirat, & in eius locum arctior coalitio in eandem ciuitatem subit.

§. XVIII. Alterum genus systematum est, quod constat *ex pluribus ciuitatibus foedere perpetuo inter se nexis [a], cui fere occasionem dedit, quod singulis quidem ciuitatibus αὐτονομίαν suam retinere placeret, nec tamen singulae sat virium essent communibus hostibus repellendis. In eo foedere conueniri solet circa exercendam communi consensu vnam aut alteram partem summi imperii. In hoc enim foedus, systema producens, potissimum videtur differre ab illis foederibus, quae alias frequentissima inter ciuitates iniri sueuerunt; quod in hisce singuli foederati proprio ex iudicio sese determinent ad mutuas quasdam praestationes, ita tamen, vt de caetero exercitium istius partis imperii, ex qua praestationes illae fluunt, hautquaquam sociorum consensui velint alligare, nec de plenissima & illimitata sua potestate Rempublicam gerendi quidquam delibare. Sicut & simplicia foedera vt plurimum particularem duntaxat diuersarum ciuitatum vtilitatem, in vnum conspirantem, sibi habent propositam; nec perpetuam aliquam coniunctionem in negotiis summam rerum spectantibus producunt. Quae in foederibus systematicis secus sunt; quorum is est scopus, vt in perpetuum distinctae ciuitates summam salutis suae inuicem habeant implicitam, atque eo nomine exercitium certarum partium summi imperii ex mutuo sociorum consensu suspendant. Longe aliud quippe est; ego tibi in isthoc bello auxilium feram, & qua ratione hostis sit inuadendus, communiter statuemus: &, nemo nostrum, qui societatem colimus, ius belli & pacis exercebit, nisi de communi omnium consensu. Diximus autem, per istiusmodi foedera certarum duntaxat partium summi imperii exercitium a consensu sociorum suspendi. Nam vix videtur contingere, plurium ciuitatum rationes ita esse inuicem innexas, vt omnium & singularum intersit, nullam partem summi imperii nisi consensu vniuersarum exerceri. Aut si tales dentur, praestabat ipsas in vnam potius ciuitatem coalescere, quam foedere duntaxat necti. Igitur conueniens erat, singulas ciuitates liberum sibi seruare exercitium illarum partium summi imperii, quae quomodo gerantur, reliquarum parum aut nihil, saltem directe, interest. Item quae circa negotia quotidiana occurrunt, aut quae moram non patiuntur, vt super iis cum aliis consultetur [b]. Enimuero illa negotia, ex quibus omnium sociorum salus coniunctim

§. XVIII. 1) Velut Prouinciae Belgii Vnitae, & Foederati Pagi Heluetiae.

a) Et maxime quae ad communem defensionem spectant. [illegible] Apologetico [illegible]

[illegible] quae enim facta est communione, [illegible] H.

b) [illegible] GROTIVS in Apologetico c. 10. & 11. H.

ctim pendet [a], communi consilio tractari omnino par fuerit. Quae inter primum videtur locum occupare bellum [b], tam quod, ab aliis propulsatur, quam quod aliis vltro infertur, & qua istud finitur, pax. Cui adiungenda sunt tributa, quantum communi bello inseruiunt & foedera cum exteris, ad communem salutem spectantia. Quo & illud pertinet [c], vt si quid controuersiarum inter ipsos socios oriatur, reliqui, quorum nihil interest, statim tanquam mediatores interueniant, nec ad arma rem peruenire patiantur. Apud POLYBIVM L. IV. c. 24. ita Philippus rex dicit: *Iniurias, quae sibi tantum soli inferrent, eo tantum ad se pertinere, vt verbis apud praesentes, & literis ad absentes malo medeatur, at quae communem societatem attingant, ea esse, quae solo ad totius concilii curam pertinerent, vt iis prospiciant, atque remedium afferant.* Reliqua autem, quae communi consilio exerceri non adeo necessarium videtur, vt sunt foedera commerciorum, tributa, quae ad singularum ciuitatum necessitates requiruntur, constitutio magistratuum, leges, ius vitae & necis in ciues, ius circa sacra [d], & quae sunt alia, in singularum ciuitatum arbitrio relinqui nihil obstat. Etsi & ista quaelibet ciuitas ita moderabitur [e], vt ne totum systema inde perturbetur. Ex quibus illud liquet, vnum atque alterum sociorum a reliquis non posse impediri, quo minus pro suo arbitrio exerceat illas partes summi imperii, de quibus communi consilio exercendis in foedere nihil conuentum fuit. Super iure tamen vitae & necis scrupulus potest oriri ex *L. 7. §. 1. D. de Captiu. & postlim.* [f] *At fiunt apud nos rei ex ciuitatibus foederatis, & in eos damnatos animaduertimus.* Eum vt eximat operose satagit GROTIVS L. I. c. 3. §. 21. quem tamen nihil agere, facile agnoscet, qui penitius locum inspexerit. Sane enim nihil ibi respondetur [g] ad hoc dubium: quomodo illa ciuitas libertatem illibatam retinere queat, cuius ciues alia ciuitas suo iure ad tribunal suum euocare, inque eos ibi possit animaduertere. Sane maximum detrimentum iudicabatur cepisse libertas Achaeorum, quando proditione Calicratis, praestantissimi eius gentis viri, insimulabantur rebus Persei contra Romanos studuisse, iique Romam ad dicendam causam euocabantur, occasione arrepta, quod Xenon conscientia innocentiae fretus dixisset: se paratum esse, si quis ipsum accusare velit, in ipso Achaeorum consessu, vel ipsos apud Romanos iudicium subire. Qua de re latius PAVSANIAS Achaicis. Eandem quoque tangit POLYBIVS Excerpt. Legat. CV. Sicuti & in eo Achaei videntur leges regulares societatis transgressi,

a) *Apud Achaeos praeterea lex vigebat, ne cui ciuitati societatis Achaicae participi* [illegible] *esset seorsum ad caeteros alios mittere legatos, non ad Romanos, non ad* [illegible], teste PAVSANIA in Achaicis. Conf. Vbbon. EMMIVM de Rep. & [illegible] Achaeorum. H.

b) Quod de foederato Belgio fuse demonstrauit H. GROTIVS in Apologetico eorum, qui Hollandiae praefuerunt. H.

c) Ita in Foederati Belgii Vnione Vltraiectina A. MDLXXIX. art. 12. est: *Eandem monetam propterea omnes,* [illegible] *omnes atque ab eo.* Quod [illegible] *communem* [illegible] *confusis legis quam* [illegible] *, atque* [illegible]. Vid. tamen H. GROTIVS L. IV. Histor. Belgic. ad A. MDXCV. H.

f) Loquitur ea de populo inaequaliter foederato, qui alterius populi maiestatem comiter, id est, benigne, conseruare tenetur, [illegible] CICERO Orat. pro [illegible] Quomodo societatem in [illegible] ANCTOR, recte legem hanc [illegible]. [illegible] H.

g) Quae Obseruatio [illegible] verbis repetitur L. VIII. c. 9. §. 4.

gressi, quod eos Spartanos, qui auctores fuerant, vt Las vicus oppugnatus esset, sibi dedi poscerent ad supplicium, apud LIVIVM L. XXXIIX. c. 31. Cum prius disceptanda in communi concilio caussa esset, & crimine comperto postulandum, vt Spartani suos ciues aut ipsi punirent, aut dederent. Nobis planissima responsio ad dictum locum videtur *), cum in antecedentibus verbis dictum fuerit, quid natura foederum ferat, & quid debeat fieri, allegatis verbis exponi, quid posterioribus temporibus factum fuerit; quando Romani, superbiam addente fortuna, socios, qui vltro ipsorum amicitiae per foedera accesserant, pari modo ac bello deuictos tractabant. Qua de iniustitia queritur ipse CICERO Offic. II. Addatur exemplum de Decio Magio ab Hannibale vincto apud LIVIVM L. XXIII. c. 7. 10. & quod Scipio dissuadet, ne Romani delatores Hannibalis audiant, apud EVNDEM L. XXXIII. c. 47.

§. XIX. QVIA autem in hisce systematibus inuicem communicari debent certa negotia, foedere expressa, atque id circummissis literis ita commode fieri nequit; necessum est, certum locum tempusque constitui agendis conuentibus; & si quid extra ordinem inciderit, moram non ferens, vnum pluresue designari, penes quos sit, socios conuocare. Quanquam longe compendiosius fuerit, si certo in loco resideat perpetuum aliquod concilium *), ex delegatis singulorum sociorum constans, cui potestas sit, quotidiana aut minoris momenti negotia ex formula mandati expediendi: quodque si grauius quid inciderit, ad singulos socios referat, & quae ipsis placuerunt, promulget atque exsequatur; cui directe exponantur, quae abs communibus sociorum ministris apud exteros agentibus referuntur; quod item cum exterorum legatis tractet, & communi omnium sociorum nomine cum istis negotia concludat. Sed abs quo nihil, mandati sui limites excedens, decernatur, nisi prius ad omnes socios super eo fuerit relatum. Quantum autem eiusmodi concilio deputatorum potestatis competat, ex ipso foedere, aut mandatis eorundem cognoscendum erit. Id sane constat, quidquid id est, alienum esse, & a sociis delegatum; & quanquam decreta ab eodem promulgata ipsius solius nomen prae se ferant; vis tamen omnis, atque auctoritas a sociis, qui id constituerunt, promanat. Sic vt isti deputati sint duntaxat ministri sociorum, neque hisce pro imperio magis aliquid possint iniungere, quam legatus illi, abs quo mittitur.

§. XX. CAETERVM dubitari adhuc possit, an non vniuersitati sociorum, aut maiori parti sit potestas in singulos aut pauciores circa illa negotia, ob

9) Eaque notat ista Kulpisii ad Grotium d. l. Verba dictae legis non definiunt sed oppositum acceperunt, de inaequaliter scilicet foederatis cum diminutione imperii. H.

§. XIX. *) Vt Hagae in Hollandia Collegium Ordinum Generalium & Senatus Ordinum. Vid. H. GROTIVM L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXIIX. & L. XVI. Hist. Belgic. ad A. MDCIX. Add. BOXHORN. de Foederat. Belgio c. 4. 5. 6. 7 & 10. In foedere Priansiorum & Hierapytniorum apud PRIDEAVX Marmor Oxoniens. 37 memorantur [illegible], item [illegible]. H.

§. XX. 1) Mihi diuersum placet, quoniam illa, quae systemati vniuerso sunt communia, non vulgarium foederum iure censentur, vt AVCTOR ipse supra §. 19. recte docuit, & proinde secundum aliqu-

ob quae societas fuit inita, & quae vt communi consilio gerantur, expresse in foedere fuit designatum; hactenus vt ad id, quod maiori parti placuit, pauci quoque dissentientes nolentes volentes teneantur. Id quod nobis negandum videtur, siquidem agatur de systematibus regularibus *, & vbi singulae ciuitates suam sibi libertatem reseruant illibatam. Nam quo minus tale quid obtineat in systemate aliquo irregulari, & quod propius ad naturam ciuitatis accedit, nihil impedit. Scilicet libertas ciuitatis, quae nihil aliud est, quam facultas ex proprio iudicio de negotiis ad sui conseruationem spectantibus vltimato statuendi, nequit intelligi, vbi ipsa pro imperio ad aliquid suscipiendum inuita ab alio possit adigi. Neque obstat, quod in foedere conuentum fuit de certis partibus summi imperii non nisi communi consilio exercendis. Aliud enim est, si dicam: ego non exercebo meum ius, nisi vobis volentibus: aliud, si dicam, vobis facultas erit, etiam inuitum me adigendi ad ius meum exercendum. Prius duntaxat, non posterius in foedere continetur. Ea res vt penitius intelligatur, probe obseruandum est, vt plurium hominum voluntates in vnum teneantur conspirare, id orin vel ex nuda conuentione, vel ideo, quod vnus voluntatem suam alterius voluntati submiserit. Conspiratio voluntatum ex nuda conuentione libertatem illam, de qua innuimus, hautquidquam tollit. Nam vel in antecessum communi consensu statuitur de negotiis iunctim expediendis, vel si quid deinceps statuendum est, ad id singuli non imperio, sed per solas rationes volunt adigi. At vero quando voluntatem meam alterius voluntati submisi, eoque ipsi eidem in me imperium contuli, etiam ad illa possum obligari, quae fortasse mihi displicent. Neque est, quod quis nobis occinat ius illud maioris partis. Vid. supra L. VII. c. 2. §. 15. Nam primo maior pars ad se trahit minorem in coetibus duntaxat constitutis, non in iis, qui adhuc sunt constituendi. Deinde reuera ex instituto & conuentione hominum, non a natura est, quod in coetibus constitutis maior pars obliget vniuersos; etsi naturalis ratio illud tanquam conuenientissimum suadet recipi in coetibus numerosis, & vbi varia & quotidiana negotia sunt expedienda. Atque hoc vt fiat, necessum erit singulos suam voluntatem submittere voluntati vniuersorum, aut maioris partis hactenus, vt illi etiam dissentientes teneantur omnino sequi, quod hi decreuerint: id quod sine imperio horum in illos nequit intelligi. Neque vero in conuentibus sociorum iure illo maioris partis adeo videtur opus, cum & isti ex populis non ita multis soleant constare, & communi vtilitate maxime iungantur, cui nemo sanus pertinaciter reluctari praesumitur. Quod si tamen alicuius malitiosa *, & rationi cedere abnuens peruicacia, caeterorum

[illegible] Apud H. GROTIVM L. XVI. Histor. Belgic. ad A. MDCIIX. [illegible] Regis Gall. [illegible] SPENSERVS Anglicus Legatus. [illegible]

[illegible] Apud LYCIOS [illegible] STRABONI L. XIV. Geograph. H.

c) Vid. [illegible]

rorum salubri consilio sese adiungere adspernetur, communemque salutem aut vtilitatem hoc modo proditum eat, licebit adhibere illa media, quae in naturali libertate viuentibus contra violatores pactorum competunt. Nisi magis placeat eiusmodi intractabilem societate penitus excludere. Quid quod & saepe magna cum iniquitate coniunctum foret, si in systemate sociorum plura suffragia reliquos stringerent, quando nempe socii disparibus sunt opibus, adeoque vnus plura confert ad communem salutem, quam alius. Quanquam enim aequalia videantur conferre, qui pro ratione suarum opum conferunt. saepius tamen contingere potest, vt quis modicas suas fortunas periculo malit exponere, quam alter opimas. Sic ponamus, in aliquo systemate vnam ciuitatem ad defensionem communem plus conferre, quam reliquas omnes coniunctim suntae, sane iniquum foret, isthanc inuitam per reliquas consentientes adigi posse ad aliquod negotium, cuius onus ipsi maxime est incubiturum. Vide Grotii Apologeticum c. 1 sub finem. Quod si autem suffragia debeant valere prout quisque ad societatem confert, eo ipso praeualidae illi ciuitati in reliquas imperium dabitur. Add. Diodorus Siculus L. XV. c. 28. Ex quibus omnibus colligitur, sicubi negotia ex maiori numero suffragiorum decidantur, ita vt dissentientes quoque obligentur, a regulari forma systematum discedi, & vel irregulare corpus, vel ciuitatem vnam effici.

§. XXI. Dissolvuntur eiusmodi systemata, vbi quidam socii a foedere vltro discedunt, suasque ciuitates seorsim administrant; quod fere ob eam rationem contingit, si plus vtilitatis ex separatione, quam ex coniunctione sperant, & socios oneri magis, sibi, quam subsidio iudicant esse. Add. Livius L. XXXIIX. c. 31. 32. Eadem quoque abrumpunt bella intestina, nisi cum pace iterum leges foederis renouentur. Vbi bello externo systema infeliciter fuerit defunctum, quandoque inter artes victoris est, foedus dissoluere, singulisque ciuitatibus αὐτονομίαν imperare. Id quod Romani Achaeis quondam faciebant. Conf. Xenophon L. IV. [c. 8. §. 14.] & V. [c. 1. §. 25. Ed. Oxon.] Rerum Graecarum, vbi de pace Antalcidae agit. Est praeterea obseruandum circa dissolutionem systematum, quae per vim externam fit, quod vbi vna vel altera sociarum ciuitatum ab hoste fuerit occupata, eo ipso hautquidquam is ad reliquas ius aliquod nanciscatur, aut statim ex vi foederis, quo victa ciuitas reliquis iuncta erat, in societatem sit recipiendus. Sed noua omnino conuentione opus est, vt quis in locum victae ciuitatis de foedere participet *. Sicuti quondam Philippus decreto Amphictyonum in eorum consessum loco Phocensium adsciscebatur, apud Diodorum Siculum L. XVI. c. 61. Quanquam enim foedus, quo plures ciuitates in systema iunguntur, reale videatur *; & ciui-

aliquot annorum [illegible] H. Grotium L. II. Histor. Belgic. ad A. MDC. & L. XVI. ad A. MDCVII. Exempla veteris de Lacedaemoniis, de Corinthiis, de Phocensibus, habes apud Diodorum Siculum L. XV. [illegible] Aeschinem in Orat. contra Ctesiphontem, Demosthenem Orat. de Corona, & Pausaniam L. X. H.

§. XXI. 1) Si tamen [illegible] ab hoste [illegible], [illegible] fuerit, [illegible], [illegible] libertatem & [illegible] [illegible]

si civitas, mutata Reipublicae forma, eadem esse non desinat: tamen foedus illud expirasse censebitur, quando civitas vi sub iugum redacta, aut alterius imperii accessio facta fuerit. Cum enim foedus initum sit inter civitates vt tales, igitur foedere excidit, quae civitas esse desierit. Et si vel maxime in foedere sit cautum, vt ob mutationem Reipublicae a foedere quis non excidat, tamen illa mutatio praesupponitur debere fieri via legitima, per vltroneum consensum populi. Adeoque neque inuasori iniusto, neque hosti extraneo in concilio sociorum locus erit. In perfectam autem ciuitatem coalescere talia systemata contingit, si omnes socii summo imperio vnius concilii aut hominis vltro se subiiciant. Item, si vnus populus, potentia praepollens, reliquos in prouinciarum conditionem redegerit. Quod fere contingit, quando imbecilliores validiori permanentem aliquam praelationem deferunt, & inaequaliter foederati fiunt. Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 21. circa finem. Denique si vnus fauore militum, aut populari aura, vel per factionem praepotens, imperium inuadat.

§. XXII. SOLET denique hoc loco disceptari super praestantia formarum Reipublicae, quaenam alteri praeferri mereatur eo nomine, quod vel per illam salus ciuitatis expeditius & certius procurari possit, vel quod vis imperii minus ad abusum pateat. Vbi hoc quidem apertum est [1], nullam formam Reipublicae ita accurate posse legibus adornari, quin per socordiam aut malitiam imperantium ex illo ipso regimine, quod in salutem ciuium institutum est, aliqua incommoda in eosdem redundare queant. Cuius rei causa est, quia summum imperium est institutum ad repellenda mala, quae mortalibus ab se inuicem impendent. Atqui illud ipsum imperium fuit conferendum in homines, qui vtique ab iis vitiis, quae homines ad se mutuo infestandos proritant, non sunt immunes. *Vitia erunt, donec homines.* Sic vt aliquando ab his illud experiamur, aduersus quod iidem praesidio nobis esse debebant. Vnde & contingit, vt *quicquid delirant reges, plectantur Achiui.* Ergo vt plenam perfectionem conditio rerum humanarum non admittit, ita, in qua Reipublicae forma minimum malorum sit metuendum, multi disputant. Ita tamen, vt plerique pro monarchia calculum ponant. Vid. ISOCRATIS Nicocles. HERODOTVS Thalia, vbi Principes Persarum post interfectos Magos de forma Reipublicae introducenda deliberant. EVRIPIDES Supplicibus vers. 405. seqq. BODINVS de Republica L. VI. c. 4. ARNISAEVS Relect. Polit. L. II. c. 7. sect. 2. & passim plurimi. Ex aduerso nihil, quod in monarchas maligne aut inuidiose dici queat, videtur omisisse SCRIPTOR BELGICVS Bilancis politicae. Quorum tamen non pauca retundi possunt per c. 10. HOBBESII de Ciue, & Leuiath. c. 19. Sin-

[illegible] dominio eriperet. Aliud dicendum, si [illegible] vivere se [illegible]. Vid. sub exemplo memorabili Viri HVBERVM ad tit. D. de Captiu. & postlim. reuers. §. 9. & 10. H.

s) Vid. infra L. VIII. c. 9. §. 6.

§. XXII. 1) Bene GROTIVS L. I. de I. B. ac P. c. 3. §. 8. n. 4. Quamcunque formam gubernationis animo finxeris, nunquam incommodis aut periculis carebis. H.

Singula excutere extra nostrum est institutum [2]. Id duntaxat monendum fuerit, istorum argumentis tantam hautquidquam inesse vim, vt quae inde colliguntur, semper & vbique necessario euenire debeant. Neque vnius vel alterius facta vniuerso ordini imitandi necessitatem imponunt. Sed & iudicauerim, boni atque commodi ciuis esse, meditari illud MARCELLI apud TACITVM H. IV *Se meminisse temporum, quibus natus sit, quam ciuitatis formam patres auique instituerint, vlteriora mirari, praesentia sequi: bonos imperatores voto expetere, qualescunque tolerare* [3]. Non alienum autem ab hoc loco fuerit, paucis ostendisse, quare tam inuisi olim fuerint apud Graecos, qui monarchicum imperium in ciuitatibus democraticis & aristocraticis inuaserant, & quare per eiusmodi malas artes conseruare statum suum instituerint, quae ab ARISTOTELE & aliis descriptae inueniuntur, ob quas tyrannorum vocabulo perpetua velut detestatio adhaesit. Nam ciuitates Graecanicae fere ambitu vnius oppidi continebantur [4]. Qualibus ciuitatibus quam optime competit democratia, aut aristocratia modeste exercita, aut denique regnum, ARISTOTELI dictum heroicum, seu principatus auctoritate potius fundendi & opinione excellentis virtutis, quam imperio subnixus. Et propter erectum & irrequietum ingenium natio Graeca maximopere deperibat illum statum, in quo quilibet partem Reipublicae facere posset. In tali ergo ciuitate qui monarchiam, inuisissimam ciuibus, ipsisque inuitis inuaserat, vt se conseruaret, necessum habebat arce vrbem premere, & satellitium sibi validum circumponere, idque exteris constans, cum neque ciuibus suis fidere posset, nec permutatis diuersorum locorum militibus vnam prouinciam per alteram coercere. Istius exteri satellitis fides sola stipendiorum magnitudine erat pigneranda, inde vt sumtus suppeterent, ciues tributis erant atterendi, tum iidem exarmandi & ad imbellium redigendi, summa papauerum capita demetenda, conuentus ciuium prohibendi, Inquisitores alendi. Vnde non iniusti solum, sed & vesani erant isti tyranni, qui tale imperium affectabant, quod per malas artes, quae ad diuturnitatem non facerent, erat conseruandum, & vbi ciuium amorem adquirere non dabatur. Et aeque incongruum in ciuitate monopoli monarchiam instituere, quam in aliquo populo, latam regionem incolente democratiam. Enimuero cum monarchiae, magna terrarum spatia amplexae, hisce artibus ad sui conseruationem non indigeant, quippe in quibus vna prouincia per alteram librari possit, ideo non minus turpissime peccant, qui monarchis magnorum populorum istas tyrannorum artes exercendas suggerunt, quam qui odium tyrannorum istorum Graecanicorum in quouis monarchas transfundere satagunt. Ex

2) Porro omnem controuersiam hanc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] optimam. De quo alibi. H. [illegible] de Gubernatione Sect. 26. c. 11. vsque ad [illegible], denique PARRHASIANA T. II. p. 162.

3) Add. MAXIMVS TYRIVS Dissert. VI p. 64. Edit. Dauisianae, vbi [illegible] quidem Democratiae, sed [illegible] [illegible] praeferendam esse docet, & MONTAIGNE, L. III c. 9 p. 70. Edit. Paris. in fol. & SIDNEIVS in libello

4) Verum etiam est, populos liberos ideo [illegible] Reges [illegible] [illegible] legibus [illegible] libertatem [illegible] [illegible] Regibus [illegible] esse putant. [illegible] [illegible], etiam qui de plebe sunt, partem facere

Ex quibus & hoc patet, in magna ciuitate longe securius degere monarchas, quod non ita facile communicari inuicem & coniungi possint refractarii ciues, caeterosque contactu suo inficere; sicut in ciuitate, quae vno oppido continetur, fieri potest, vbi pauci repente & antequam imperans deprehendat, furorem suum in vniuersos diffundere possunt [5].

* *

CAPVT VI.

DE AFFECTIONIBVS SVMMI IMPERII.

I. *Imperium in ciuitate quare summum dicatur?*
II. *Illud qui habet est ἀνυπεύθυνος,*
III. *Et legibus humanis superior.*
IV. *De distinctione inter maiestatem realem & personalem.*
V. *Reges vniuerso populo superiores esse posse, ostenditur.*
VI. *Et rationes in contrarium dissoluuntur.*
VII. *Imperium absolutum quid?*
VIII. *Non deprehenditur aeque in omnibus Rerumpublicarum formis.*
IX. *Imperia limitata unde?*
X. *Quibus pactis illa existant.*
XI. *Qua ratione diuersae partes imperii limitentur.*
XII. *De potestate ordinum.*
XIII. *Hobbesio respondetur.*
XIV. *Modus habendi imperium quotuplex?*
XV. *An detur summum imperium temporarium?*
XVI. *De regnis patrimonialibus.*
XVII. *De regnis libero consensu populi constitutis.*

I. INTER affectiones imperii primo loco occurrit, quod idem sit, & dicatur *summum*. Cuius denominationis potissima caussa haec videtur, quia maior quam isthaec potestas homini in hominem nequit competere, quam vt hic ad istius arbitrium vires opesque suas adplicare ad bonum publicum teneatur, ac iuri vitae, & necis obnoxius sit. Quo & hoc accedit, quod, vti singulorum hominum nulla maior libertas, posito Dei imperio, intelligi potest, quam vt proprio ex iudicio de actionibus, viribus, & faculta-

cere Reipublicae, horum vero proprium esse, vt alto loco positos oderint Reges e diuerso illos despicere. Hinc Ordines Foederati Belgii apud H. GROTIVM L. VI. Histor. Belgic. ad A. MDXCVII. aiunt: *Reipublicae nomen nunc non minus inuisum, quam olim populo Romano praepotente regium nomen erat.* Idem GROTIVS dicto Libro 6. in calce obseruauit *Reges inter, certam legem concordiae, abstinere in posterum mutuis, facinorum impunitatem accipere & dare: Principem & populum se recomponat, alterum petere regnum arbitrio, alterum luere, quod vtrique peccatum est.* In imperio late patente aeque tyrannicis artibus locum esse posse, exemplum Tiberii & successorum in imperio Romano liquidum faciet. Adde de Rege Ceylonensium Robertum KNOX Narrat. de Insula Ceylon L. II. c. 3. H.

5) Conf. GRAVINAE Origines Iuris Ciuilis L. III. §. 11. p. 313. editionis meae Lipsiensis.

tibus suis possint disponere; ita in coetu aliquo summa libertas inde sit metienda, quod iste proprio, & aliunde non dependente iudicio possit decernere de illis, quae ad commodum & salutem ipsius facere videbuntur. Ex quo & illud consequitur, quia id imperium est summum, seu a superiore homine in his terris non dependens; ideo non posse ipsius actus alterius voluntatis humanae arbitrio irritos reddi. Nam ut quis propriae voluntatis decreta mutare queat, id ipsum ex libertate est.

§. II. EANDEM quoque ob rationem *ἀνυπεύθυνος* erit, qui summum imperium obtinet, id est, neque rationibus reddendis, neque poenae humanae obnoxius. Vtrumque enim superiorem praesupponit, qualis heic citra contradictionem intelligi nequit; cum summo superius in eodem ordine dari nequeat. SALLVSTIVS Iugurth. [c. 36.] *Impune quaelibet facere, id est regem esse.* PLINIVS Panegyr. [c. 4. num. 1.] *Illud in principatu beatissimum, quod nihil cogitur.* Obseruandum tamen est, duplici modo rationem reddi; vel vt superiori, qui nisi eandem ipsi adprobauero, acta mea rescindere & poenam infligere insuper queat; vel vt aequali, & cui simpliciter mea gesta probari volo, eo duntaxat fine, vt vir bonus & prudens ab ipso habear. Priori modo summum imperium nemini homini rationem tenetur reddere, posteriori modo saepe conantur famae curiosi principes rerum suarum rationes vniuerso orbi reddere, tuendae existimationis caussa, id quod nihil subiectionis arguit. Sic de propria pecunia erogata facere mihi licet quod lubet, & tamen interdum rationes meas extare volo, vt ne pro dissoluto, aut stolido patrefamilias habear. Sic nec poena in eo potest locum habere, pro quo nullum extat forum, neque iudex, qui sententiam ferre possit, & exequi. Nam fo-

ro,

§. I. *a*) Quod si est, Princeps, qui [illegible] habet [illegible], non erit summum imperium, [illegible] [illegible] ab arbitrio eius [illegible] nihil valide agere [illegible], nisi populus [illegible], vt [illegible], qui populum repraesentant, [illegible] [illegible]. [illegible] tamen AVCT. [illegible] [illegible] [illegible] in §. [illegible] [illegible]. Debebat [illegible] [illegible] verbis [illegible], per quae [illegible] & [illegible] & absolutum [illegible] [illegible] [illegible] esset. [illegible] simpliciter [illegible]. Quod [illegible] imperium a nemine, [illegible] a superiore [illegible] [illegible] possit.

b) *Adde*, ne detur progressus in infinitum, [illegible] esse in aliquo coetu vel homine; qui superiorem agnoscat neminem. H.

c) Vid. supra L. I. c. 6. §. 6. *Neque imperare sibi, neque se prohibere quemquam posse*, [illegible] in L. [illegible] D. de Recept. arbitr. H.

§. II. *a*) Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 8. num. 2. Ceterum quicquid hic ab AVCTORE dicitur, id cum restrictione accipiendum est, nisi [illegible] [illegible] [illegible] Princeps. Conf. c. 8.

b) Vid. Commentarium AVCTORIS [illegible] [illegible] Monzambani [illegible] [illegible] de Statu Imperii Germanici c. 6. §. 7.

c) Praemaginada [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] vulgaris [illegible]. H.

d) [illegible] in Galliae regno [illegible], [illegible] [illegible] in Principatibus Germaniae. Vid. BODINVS L. III. de Republ. c. 8. [illegible], in Gallia regnum [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] nomine [illegible]. [illegible] ad L. [illegible] D. de [illegible] [illegible]. STRVVIVS Ex. 4. Syntagm. [illegible] Civil. §. [illegible]. [illegible] SCHEFFER [illegible] [illegible] [illegible] c. [illegible] §. [illegible]. H.

e) Vid. infra L. VIII. c. [illegible] §. [illegible]. H.

f) Et Hebraeorum Reges, qui male regnassent, [illegible] [illegible] [illegible] Regum [illegible] [illegible], 2 Paralip. XXIV, 25. & XXVIII, 27. IOSEPHVS L. VIII. Antiqu. [illegible] c. [illegible] & [illegible]. H.

§. III. *a*) [illegible] HOBBESIVS non dubitauit pronunciare c. 6. de Ciue §. 4. *summum imperium* [illegible] *non posse*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *esse*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Nimirum in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ra, quae in ciuitatibus extant, ad subditos tantum spectant, & omnem vim ab ipso summo imperio mutuantur. Quod si autem principes alicubi in proprio sese foro conueniri patiuntur *, super debitis, & similibus causis, id non fit, quasi forum istud agnoscerent se superius, & cuius potestate cogi possent sed tantum liquido actoris praetensionem cognoscere cupiunt, de qua vbi constiterit, vltro obligationem suam explere volunt *. Est tamen sermo proprie de poena humana, quam iudex humanus tanquam superior infligit. Nam diuina poena variis sese modis solet exserere erga violatores legis naturalis, quibus alias tribunalia humana hautquidquam metuenda sunt. HORATIVS L. III. Od. 1. [v. 6.] *Reges in ipsos imperium est Iouis.* Quod autem Aegyptii defunctis regibus, qui imperium praue gesserant, sepulturae honorem denegabant *, vim poenae rationem videtur habere. Vid. DIOD. SICVLVS L. I. c. 72.

§. III. EO IPSO quoque, dum imperium ciuile summum fertur, legibus humanis solutum, aut potius superius intelligitur. De diuinis enim & naturalibus legibus quaestionem mouere stolidum fuerit *. PLVTARCHVS ad Principem indoctum. [p. 780. C.] *Quis ergo imperabit principi? Lex, omnium rex mortalium atque immortalium, vt ait Pindarus, non ea foris scripta in libris, aut lignis insculpta sed viua in ipsius corde ratio, semper vna habitans atque excubans, & animum nunquam sinens esse principatus vacuum* *. SENECA Thyeste [v. 612.] *Omne sub regno grauiore regnum est.* Humanae autem leges nihil aliud sunt, quam summi imperii decreta * circa ea, quae subiectis ad salutem ciuitatis obseruanda sunt. [Illae * enim leges a summo imperio tam in origine, quam in duratione dependent.] Hisce directe non obligari summum imperium potest *. Summum enim est: ergo a superiori homine obligatio ipsi non potest

obligandi non habere, nisi eam e iure ciuili accepterit. Quod etiam de [illegible] [illegible] [illegible] asserit. Vid. c. 14. §. 9. seqq. c. 17. §. 10. Conf. Leuiath. c. 31. Quae AVCTOR infra ex professo refutat L. VIII. c. 1. §. 2. & 4. CVMBERLAND Disquis. de Iure natur. c. 9. §. 14. Conf. infra c. 8. §. 2. H.

2) [illegible]. Addatur RVDERI Dissertatio de Principe legibus humanis, sed non Diuinis soluto.

3) Eundem hic errorem errat AVCTOR, qui in nota 1 ad §. 1 notatus fuit. Neque hoc enim Principibus, quorum potestas limitata est, conuenit, quoniam, etsi ab iis confirmentur populi [illegible], aut Senatus populum repraesentantis Consulta, eaque hac actione vim & robur [illegible] [illegible], quorum plena dispositio Principi non fuerit [illegible] [illegible] tamen non est, ea [illegible], aut [illegible] sine consensu populi vel Senatus. Dicta [illegible] AVCTORIS non nisi ad actionem Principum pertinent, non autem ad effectus, quos Leges, quas abrogat, [illegible] non producerent. Vid. supra L. I. c. 6. §. 4.

4) Haec verba [illegible] [illegible] [illegible] ex Off. [illegible] Hom. & C. L. II. c. 9. §. 3.

5) Vbi tamen excipiendi actus, qui a summo imperante, non qua tali, sed quatenus alio fiunt [illegible], vt contra [illegible] recte disputat H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 14. §. 6. n. 2. AVCTOR infra L. VIII. c. 10. §. 6. Quamquam hoc [illegible] locum non habeat, & summum imperans, vt alterum, ita [illegible] quoque actus legibus hisce [illegible] possit. Quod an facere voluerit, ex circumstantiis diiudicandum, & si fecerit, aestimanda res ex mero iure naturali. Exemplum est in L. [illegible] de Donat. inter vir. & vxor. Ex qua lege [illegible] [illegible] colligitur, contractum Princ. [illegible] [illegible] legis esse, & vim legis obtinere, cum ibi potius leges & contractus ab Imperatore [illegible] [illegible] [illegible] contendantur, quorum vtrobique [illegible] [illegible] sine [illegible] [illegible]. H.

est accedere. Seipsum autem per modum legis, id est, per modum superioris obligare nemo potest. Vid. HOBBES de Ciue c. 6. §. 14. [6] Etsi velut per reflexionem sua obligari lege quandoque legislatorem constet, ex aequitate naturali, & decoro publico [7], vt quod in moribus ciuium tanquam bono publico expediens exigit, ipse quoque seruet, excitando subiectorum obsequio, & ne vetando vitia, in quibus ipse volutatur, eorundem dulcedinem aliis inuidere videatur. Vid. 1 Samuel. XIV, 40. PLINIVS Paneg. [c. 45.] *Vita principis censura est, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur, nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti Magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quae inprimis hoc in se boni habent, quod adprobant, quae praecipiunt fieri posse.* Nec erubescendum regibus, quod ATHENAEVS L. X. [c. 10.] ex Ctesia tradit; apud Indos regi non licere inebriari; apud Persas vero id concedi regi die vno, quo sacrificant Mithrae. CLAVDIANVS de IV. Consul. Honorii. [v. 296. & seqq.]

In commune iubes si quid, censesque tenendum,
Primus iussa subi, tunc obseruantior aequi
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis.

LIVIVS L. XXVI. c. 36. *Si quid iniungere inferiori velis, id prius in te ac tuos si ipse iuris statueris, facilius omnes obedientes habeas.* PLINIVS L. IV. Epist. 22. *Vt in corporibus, sic in imperio, grauissimus est morbus, qui a capite diffunditur.* IVSTINVS III. 2. 8. Rosarium Persicum c. 1. *Si rex ex subditi horto vnum pomum comederit, serui ipsius arborem ipsam eruerint. Si rex quinque ouorum iniquitatem licitam duxerit; Continuo milites eius mille gallinas veru fixerint.*

§. IV. AD vindicandam huius imperii summitatem, in monarchiis cumprimis, excutienda est vulgata distinctio maiestatis in *realem* ac *personalem* [1]. Quam

6) Et GROTIVS L. II. c. 4. §. 12. num. 1. ad quem Sophisticae cauillationis virum summum accusat I. Fr. GRONOVIVS in notis, cuius vanam criminationem sustulit Cl. BARBEYRACVS in nota 4.

7) Exemplo THEODOSII & VALENTINIANI, qui in *L. 4. C. Theod. de Appellat.* rescripsere *Salua nostrae reuerentia maiestatis, tua nobis cum priuatis non dedignamur esse communia.* Vid. plur. Iacob. GOTHOFRED. *ad L. 2. C. de Testam.* H.

§. IV. 1) Vid. Elem. Prudent. ciuil. Part. I. Sect. 6. §. 5. H.

2) Est haec doctrina Franc. HOTMANI in Franco-Gallia, Stephani Iunii BRVTI in Vindiciis contra tyrannos, & aliorum Monarchomachorum. Conf. OBSERV. HALENS. VI. 1. BOEHMERI Introductio in Ius publicum vniuersale p. 124. & BVDDEVS Hist. Iur. nat. & gent. §. 52.

§. V. 1) Et inprimis Politic. L. III. c. 16. Edit. Paris. vbi rationes eorum recenset, qui Monarchiam Naturae contrariam esse putant. Monarchia autem *plena & absoluta* hinc Philosopho appellatur ciuitas, in qua Rex negotia publica eadem, pro lubitu, auctoritate regit, qua paterfamilias familiam & libera Respublica semet-ipsam. [illegible]

Quam quidem nos non absurde modo, sed & perniciose ad imperium adplicari iudicamus eo sensu, vt reali & personali maiestati simul & eodem tempore in ciuitate monarchica locus praebeatur, adeoque in regno regi tribuatur imperium personale, populo, prout regi contradistinguitur, reale *, & quidem hoc illi par, aut superius, prout alias iura realia personalibus nobiliora fere habentur. Hoc enim contradictionem inuoluere, & ciuitates facere bicipites, non sine exitiabili conuulsione, in aprico est. Neque ideo necessum est duplicem maiestatem fingere, quod extincto rege, aut familia regnatrice, populus sui iuris euadat, hactenus, vt pro lubitu alium regem aut aliam Reipublicae formam possit constituere. Non magis quam fingendum est in seruo imperium reale, imperio domini personali contradistinctum, ideo quod extincto sine haerede domino, seruus sui iuris fit. Neque ad rem facit, quod GROTIVS L. I. c. 3. §. 7. aliique subiectum summae potestatis faciunt *commune*, vel *proprium*, quorum illud sit ciuitas, hoc vnus homo, aut concilium vniuersorum, vel paucorum. Nam sensus iste est: si quaeratur confuse, vbinam summum imperium reperiatur, respondetur, illud existere in quauis ciuitate: si quaeratur distinctius, quaenam persona imperium in ciuitate habeat, respondetur, vel rex, vel senatus, vel populus. Sed quis inde inferat, dari duo distincta imperia, quorum vnum reale in ciuitate resideat, alterum personale in rege? Sicuti ineptus fuerit, qui duos distinctos visus in homine fingere velit, vnum, qui sit in homine tanquam in subiecto communi, & alterum, qui in oculo tanquam in subiecto proprio.

§. V. FVERVNT, qui asserere non dubitarent, imperium regis vniuerso populo nec posse nec debere esse superius. Cui non parum patrocinari videtur ARISTOTELES Pol. L. III c. 15 [in fine.] ' Qui IDEM dicto loco c. 11. tradit. Δεῖ γὰρ τὸν βασιλέα μὲν ἔχειν ἰσχύν, εἶναι δὲ τοσαύτην τὴν ἰσχύν, ὥστε ἑκάστου μὲν καὶ ἑνὸς καὶ συμπλειόνων κρείττω, τοῦ δὲ πλήθους ἥττω. *Potestatem quidem regem habere oportet, tantam vero potestatem esse, vt singulis quidem, & vni, & pluribus sit maior, multitudine vero minor.* Istos homines sibi oppugnan-

[illegible] c. 16. in princip. & c. 14. in fine. In capite deinde 17 Princeps Philosophorum quaestionem [illegible] principiis suis decidit, [illegible] Quemadmodum [illegible] populo pro indole [illegible] certa conuenit Reipublicae forma, &c. [illegible] gente quadam, quae Monarchiam ferre possit, [illegible] familia quaedam [illegible] ceteros omnes virtute praecellentem, tunc neque iustum esse, vt [illegible] vel familiae absolutum deferatur imperium. [illegible]

[illegible] Minime itaque Aristoteles Regem vnquam absoluto gaudere imperio posse, censet, quod AVCTOR prae se ferre videtur. Equidem concedo, virtutes, quas Aristoteles a tali Principe exigit, rarissime in eadem persona inueniri, vnde SIDNEIVS c. 2. sect. 11. contendit, talem hominem ab eo quaeri, qui nunquam reperiatur, et [illegible] nunquam imperium absolutum [illegible] deferendum esse. Sed Philosophus non de virtute vtique quaque perfecta, sed de tali loquitur, qualis in hominibus deprehendi solet, modo enormioribus absint vitiis, quibus tyranni dignoscuntur. In loco Aristotelis, qui ab AVCTORE adfertur, non agitur de imperio populi imperio Regis superiore, sed potius de viribus, quas in Principe manu pollere [illegible] ad vim inferendam legibus, & opprimendos [illegible] rebelles.

grandes sumsit GROTIVS [a] dicto loco §. 8. Vbi primo ostendit, licuisse alicui populo penitus & sine exceptione imperium in se alius transscribere; cum & singulis liceat in seruitutem personalem alteri sese addicere. Vid. Exodi XXI, 6. Leuit. XXV, 39. add. SELDENVS L. VI. c. 7. *L. 37. D. de Liberali caus. L. 10. C. d. t. L. 7. §. 3. L. 33. D. d. t. L. 4. D. Quib. ad libert. proclam. non licet. §. 4. Instit. de iure person. & L. 6. §. 5. D. de iniust. testam.* Nouella LEONIS LIX. De antiquis Gallis CAESAR de B. G. L. VI. [c. 13.] *Plerique de plebe, cum aut aere alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in seruitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia sunt iura, quae dominis in seruos.* Etsi de caetero indignum videatur, ciues sub absoluto monarcha viuentes mancipiis comparare. CLAVDIANVS L. III. de Laudib. Stiliconis: [v. 113. & seqq.]

> *Fallitur, egregio quisquis sub principe credit*
> *Seruitium; numquam libertas gratior extat,*
> *Quam sub rege pio - - - -*

Huc facit illud Apollonii Thyanaei apud PHILOSTRATVM L. V. c. 35. Ὥσπερ ἀνὴρ εἷς ἀρετῇ προὔχων, μεθίστησι τὴν δημοκρατίαν ἐς τὸ ἑνὸς ἀνδρὸς τοῦ ἀρίστου τὴν ἀρχὴν φαίνεσθαι, οὕτως ἡ ἑνὸς ἀρχὴ πάντα ἐς τὸ ξυμφέρον τοῦ κοινοῦ προορῶσα, δῆμός ἐστι. *Sicut vir vnus alios virtute superans popularem gubernationem ita transmutat, vt vnius hominis imperium esse videatur: ita vnius hominis principatus ad communem vtilitatem omnia dirigens instar populi merito habendus est.* Add. HOBBESIVS de Ciue c. 10. §. 8. Deinde afferuntur occasiones & causae, quibus compulsus populus aliquis ius totum imperandi abs sese abdicare, & alteri tradere potuerit. Quarum complures complectitur CICERO Offic. II. [c. 6.] *Atque etiam subiiciunt se homines imperio alterius, ac potestati pluribus de causis. Ducuntur enim aut beneuolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis praestantia, aut spe sibi vtile futurum, aut metu, ne parere cogantur, aut spe largitionis, promissisque capti, aut postremo, vt saepe in nostra Republica videmus, mercede conducti.* Grotio ista adducuntur; si accidat, vt populo ab hoste excidium immineat, ad quod effugiendum nulla alia pateat via, quam si citra reseruationem sub alterius ditionem concedat. Vid. LIVIVS L. VII. c. 31. Si inopia pressus aliter non habeat, vnde se sustentet. Vid. Genes. XLVII, 19. Si paterfamilias latifundia possidens neminem alia lege in suas terras habitatum recipere velit, quam absolutam ab ipso subiectionem stipulatus; aut si quis magnum seruorum copiam ea lege manumittat. Quin & eiusmodi regiminis forma genio alicuius populi congruere potest. Neque vero semper degeneris est, aut abiecti indicium animi, absoluta monarchia gaudere; quod plerisque in democratia natis videtur; apud quos eo nomine Cappadoces male audiunt, quod oblatam a Romanis libertatem aspernati sint. Vid. STRABO L. XII. [p. 540. Ed. Paris. 815. Ed. Amst.] & IVSTI-

a) *Idem argumentum* [illegible] *dissert. an summo* [illegible] *semper sit penes populum* [illegible] Tom. I. Comment. atque Opusc. Vol. II.

§. VI. f) Refelluntur haec in primis AVCTORE Vindiciarum contra tyrannos. Vid. Quaestio III. huius libri pag. 67. & seqq. Edit. Francof. [illegible]

g) Vno-

IVSTINVS L. XXXVIII. c. 2. EVRIPIDES Helena [v. 283.] ex communi Graecorum opinione: Τὰ βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός. *Omnes barbari servi, excepto uno rege.* Quin populus, in quibus multi sunt homines impotentes, ambitiosi, elati, & aequalitatis impatientes libertas popularis est perniciosissima: iidem regnum facile patiuntur. Nam malunt uni parere, & reliquos eminere, quam aequali cum omnibus conditione degere. *Et dominari ut possint, servire volunt.* AVSONIVS [Edyll. XV. v. 17. 18.]. Imo Oriens usque adeo *Regibus suetus* & olim & nunc, ut NIEVHOF in Legatione referat, *Chinenses non potuisse animo concipere, quid vel essent Ordines Hollandiae*, quod praeter monarchiam nullum regiminis genus norint. Et Rex Pegu, cum ipsi referretur, imperium apud Venetos esse penes Senatum, effusissime risit, velut rem plane absurdam, uti refert Caspar BALBI Venetus, in Itinerario. Ast popularem libertatem bene ferre non possunt, nisi temperato ingenio homines, sedatis affectibus, & aequo animo intra aequalitatem late regnari. Saepe denique civitates liberae per turbas intestinas eo rediguntur, ut nisi sub unius absoluto imperio salvae nequeant esse; *& cum domino pax ista venit.* LVCANVS L. I. [v. 670.]

§. VI. POTIVS est excutere rationes eorum, qui realem istam, quam fingunt, maiestatem populi supra reges evehere gaudent. Iactant omnes reges a populo constitutos [a]. Atque naturale esse, ut constituens sit constituto superior. Verum licet ad quorumlibet regum constitutionem populi consensus interveniat, inter modos tamen, quibus ille elicitur, magna est differentia. Quidam enim populi ultro sibi regem sumunt, reliqui bello aut alia necessitate subacti regem accipiunt, quem extra eiusmodi casum hautquaquam optabant. Atqui communis loquendi usus fert, ut illi demum reges a populo dicantur constituti, quos iste ultro sibi sumsit. Qui per vim bellicam, aut simili modo consensum extorquent, non a populo constituti, sed populum sibi subiecisse dicuntur. Deinde tunc demum constituens constituto est superior, si penes istum semper sit, quousque hic eo, quo positus est, loco debeat subsistere. Sed quandoque ab initio quidem ultroneae voluntatis est, quem velis constituere; constitutione semel facta, constitutum ferre necessitatis fit. Aliqui sic respondent. Constituit quis aliquem vel in caput tertii, vel in caput proprium. Prior constituto sane superior est. Praesupponitur enim, illum tertium sub huius esse potestate, & deinceps quoque manere. Unde necessarium est, constitutum quoque ab istius voluntate dependere. Cum enim non possit unus duobus dominis non subordinatis servire, non possum subiecto meo dominum imponere, ut non in hunc mihi maneat potestas, adeoque hic subordinatus duntaxat sit dominus. Sic populus liber, qui ducem suis militibus imponit, & illo, & his superior est, & manet. Ast qui aliquem constituit in seipsum [b], seu qui imperium alteri in se confert, non magis eo superior

a) Verba, [illegible] illud non procedit in pactis [illegible] arbitrio [illegible] infertur. Vid. supra c. 2. §. 10. [illegible] quod [illegible] colligitur. Vid. supra L. V. c. 19. §. 4. [illegible] exemplo [illegible], & [illegible] additamus, [illegible] II.

rior manere potest, quam idem eodem tempore imperare & parere. Porro, cum omne regimen sit eorum causa, qui parent, non qui imperant, seu quia rex est propter populum, non populus propter regem; ideo populum utique rege superiorem esse. Id etiam sane, propter quod aliud est, nobilius videtur eo, quod in illius gratiam est institutum. Enimvero non omne imperium, puta herile, est introductum in eorum gratiam, qui parent. Quanquam si dominus ex suo imperio fructum capere velit, necessum est, ut servi quoque commodum agat [a]. Deinde non id quaeritur, utrum sit persona regis, an totus populus, si alterutri utique sit pereundum; sed an, quia imperium civile repertum est ad emolumentum universitatis, iudicium de procurando illo hinc sit potius penes eos, qui suam voluntatem voluntati regis subiiciebant, an vero penes eum, cuius iudicio atque consilio summa rerum fuit concredita. Aliqui ex eo, quod populi ob peccata regum puniti leguntur [b], inferunt, penes populum fuisse eosdem peccantes coercere, id quod sine potestate, quae regium ius superet, intelligi nequit. Hautquidquam enim imputari mihi factum alterius potest, ad quod ego nihil contuli. Iam autem fieri non potest, quomodo populus de reatu peccati regii, quod in poenis illi datur, participare potuerit, nisi quia regem plectere omisit. Verum id pro certo habemus [c], peccata regum in se non derivare aliquem reatum in subditos, nisi ipsi potius quid ad illa contulerint. EURIPIDES Supplicibus v. [illegible] [illegible] *[illegible], male audiunt propter gubernatores malos.* Ex omissione autem prohibitionis aut poenae hautquidquam illi possunt reatum contrahere; quippe cum ipsi tanquam inferiores regum peccata neque possint, neque teneantur prohibere, aut punire. Nam vel facultas, ita & obligatio alterius delicta prohibendi ex potestate in alterum provenit, seu ex imperio, quod nos alterius actiones dirigendi [illegible]. Unde neque antequam rex constitueretur, caeteri ex eius facto teneri poterant, cum aequalis in aequalem non habeat imperium, neque postquam rex est constitutus. Absurdum quippe est dictu, illos, qui ante collatum in aliquem imperium velut in aequalem non habebant potestatem pro imperio aut violentia ipsum peccata prohibendi, eandem accepisse, postquam eidem in se dederunt imperium. Sed neque ex illo pacto, quo subditi in regem absolutum imperium contulerunt, peccata regum subditis imputari possunt. Nam illo pacto impunitatem cives regi non dederunt, sed quam antea ex libertate naturali habebat, ipsi reliquerunt, cum alias nulla ratione imperium summum gerere posset, nisi a poenis humanis foret exemtus. Ad exemplum 2 Samuel XXIV. a GROTIO dicto loco fuit responsum. Notabilis quoque locus est apud MARIANUS Hist. Hispan. L. III. c. [illegible] qui ad d. cap. XXIV. [illegible] facit. Quod alii qui dicunt; vel qui se in servitutem dedit, ius retinet, ex servitute iterum sese eripien-

[a] [illegible] *[illegible]* ARISTOTELES III Pol. c. [illegible]

[b] Vid. [illegible] BRUTI Vindiciae contra tyrannos q. [illegible] & seqq.

[c] Intelligendum hoc de foro divino. Vid. supra c. [illegible] infra L. VIII. c. [illegible]

[d] [illegible]

eripiendi; ita par jus competere populo, qui monarchicum jugum subiit: id nemo sanus admiserit, nisi addatur, ut id fiat bona cum venia domini, aut regis, quaesito sibi jure ultro cedentis. Add. XENOPHON Cyrop. L. III. princ. Falsum quoque est, populum, cujus ingenio absolutum quondam imperium congruebat, ubi successu temporis servilem indolem exuerit, imperium recte excutere, & in popularem sese libertatem vindicare. Nam si talis casus emerserit, principi incumbet, ad mutatum populi genium regimen prudenter attemperare. Inepte dicitur, cum dominus re sua abutens coërceri possit, aut eidem bonis interdici, principem quoque potestate sua prave utentem in ordinem posse redigi. Nam prioris ratio est, quod principi superius jus competat in bona civium, quae ne inutiliter dilapidentur Reipublicae interest. At quis dixerit, subditis competere eminentius quoddam jus in jura principis, id est, eosdem domini sui dominos esse? Ad dicta principum, quorum nonnulla ad jactantiam composita sunt, respondetur, principem utique debere omnia referre ad salutem populi. Sed ex eo nondum consequitur, cives coërcere posse principem, quando judicaverint, ipsum media parum idonea isti fini adhibere. Absurde traditur, cum populus non habeat jus seipsum extinguendi, aut in corpus suum atrociter saeviendi, in regem quoque non posse tale jus transferri. Quis enim regi jus extinguendi populum asseruerit? Absolutum imperium non esse rem adeo formidabilem, mox ostendetur[7]. Quid autem liceat populo, ubi rex aperte ad perdendum populum ruat, alibi dispiciendum erit. Nequidquam allegantur consules, & quivis alii magistratus[8], qui itidem supra populum constituti dicuntur, & tamen a populo quandoque in ordinem redacti sunt. Quod ex sacris historiis asserunt, Ebraeos jugum vicinarum gentium excussisse, postquam Deo satis poenarum dedisse visi fuerunt: id id sic habendum. Aut in statu belli adhuc versabantur cum istis populis, neque fide data istorum sese regibus tanquam cives subjecerant, & hoc casu oppressores suos tanquam hostes jure belli tractare poterant: aut expressum Dei mandatum super ea re acceperant, quod siquidem a communi jure abierit, aliis imitari non conceditur. Add. Rob. SANDERSONUS *de Oblig. conscient. Praelect. IX. §. 16. seqq. & Praelect. X. §. 13. ad 22. 23.*

§. VII. ILLUD praeterea satis clare patet, in quibusdam civitatibus imperium, cumprimis regium, circa exercendos suos actus esse liberum[a], alicubi ad certum agendi modum restrictum. Unde orta fuit distinctio imperii in *absolutum* & *limitatum*. Ubi accurate prius exponendum, quid vocabulum *absoluti* proprie notet; quod magno odio laborat apud eos, qui in liberis civitatibus sunt educati. Ac potest idem frustra explicatum malis principibus ad Rempublicam vexandam, & plurima scelera patranda animos addere; frigi-

Ee 2

[illegible], aut capitaneos [illegible] nulli sint, disserit cum primis Auctor Anglus de Statu Dominii c. 15. H.

7) Infra c. 8. §. 7. H.

8) Neque enim hi Consules & Magistratus summa imperantes erant, sed meri populi ministri.

§. VII. a) Quod a Graecis vocatur [illegible]. Quam definit ARISTOTELES, III Pol. 14. [illegible] in quo Rex pro arbitrio suo imperium habet in omnes. H.

frigidam subinde suffundentibus adulatoribus, quos ambitionem, & alia principum vitia alere eius vocis inflatione in proclivi est. Absolutus es: ergo quidlibet licet: ergo bella [illegible] cives iustis tuos, & vicinos attere, ut ipse magnus bellator clueas: ergo contumeliam insulta quibuslibet: ergo exactionibus atque rapinis exhauri cives, ut ambitioni aut luxui materia suppetat. Quo spectat adulatio Anaxarchi ad Alexandrum, ob Clyti necem dolentem: [illegible Greek] *[illegible] ut quicquid rex agat, id fas iustumque putetur.* Plutarchus ad Principem indoctum [p. 781]. Item illud Sophoclis in Antigone (p. 224. Ed. H. Steph.) [illegible Greek] *tyrannis quum aliis in rebus beata est, tum quae libet ei dicere & facere quae vult.* Quin & dantur, qui absolutum ius regum eiusmodi argumentis & sententiis adstructum eunt, ut idem sola ceterorum impunitate, vel undique populi licentia metiri videantur. Igitur uti singulorum hominum summa haec, & absoluta libertas intelligitur, quando non ad alterius, sed proprium arbitrium & iudicium statuere possunt de suis rebus & actionibus, salva tamen semper observatione iuris naturalis: eaque libertas naturaliter omnibus hominibus competit, qui alterius hominis imperio non sunt subiecti: ita ubi plures homines in civitatem perfectam coaluerunt, ibi utique necessum est existere tanquam in subiecto communi eandem libertatem, seu facultatem proprio ex iudicio statuendi de mediis, ad salutem societatis spectantibus. Quam libertatem comitatur imperium summum, seu ius ista media civibus praescribendi, eosque ad obsequium adigendi. Unde in omni civitate proprie dicta existit imperium absolutum, saltem habitualiter, si non semper exercitio. [illegible] enim esse nemini obnoxium, & non habere ius statuendi de rebus suis ex proprio iudicio & arbitrio. Imperium autem absolutum in se nil involvere iniquum aut intolerabile, ex fine civitatum institutarum facile est perspicere. Sane enim non ideo civitates constituimus, ut neglecto iure naturali, omnes ex prava libidine [illegible]; sed ut securitati & felicitati singulorum, iunctis multorum opibus, commodius prospiceretur, utque [illegible] naturalis exercitio tuto vacare liceret.

§ VIII. Ceterum quando summum imperium consideratur, prout est collatum in unum hominem, vel in unum concilium, ex paucioribus aut universis constans, tanquam in subiectum proprium, non utique ita absolutum & liberum, sed saepius certis legibus alligatum observatur. Equidem in democratiis non ita manifeste discrimen inter imperium absolutum & circumscriptum videtur deprehendi. Quanquam enim in qualibet democratia oporteat existere certa instituta usu recepta, aut scriptis sancita legibus, quo tempore, & per quos populus convocari, atque negotia publica proponi, & exsecutioni dari debeant (citra talia enim civitas non potest intelligi) tamen cum ex unio-

[illegible]

a) Item Seneca in Agamemnone:
Id esse regni maximum pignus putant,
Si quicquid aliis non licet, solis licet.
V. infra L. VIII. c. 2. § 2. [illegible]
§ VIII. 1) [illegible]

[illegible]

ex civibus constat concilium illud, penes quod est summum imperium, adeoque nemini extra idem ex istis statutis jus sit quaesitum, nihil obstabat, quo minus quolibet tempore a populo eadem abrogari aut immutari possint. Add. Andr. Mavrocenvs Hist. Venet. L. XIII. p. [illegible] seqq. Huc facit, quod Anacharsis Solonem irrisisse legatur, qui civium se injurias & cupiditates putaret refraenaturum scriptura, quae nihil a telis aranearum differret. Cui Solon reposuit, stare homines etiam pactis conventis, quae neutri parti expediat violare, ac leges ita se temperare civibus omnibus, ut futurum perspicuum esset, antiquius esse colere justitiam, quam eas violare. Verum eventus magis judicium Anacharsis, quam spem Solonis comprobavit. Plvtarchvs Solone p. [illegible] A. B. Nisi forte jurisjurandi religione ad ista perpetuo observanda populus sese adstrinxerit; uti Romae circa reges non tolerandos factum. Etsi an tale juramentum stringat, quando nemo ex illis, qui jurarunt, superest, supra disquisitum fuerit L. IV. c. 2. § [illegible]. Quo loco & notanda cavillatio Caesaris, publicam pecuniam auferentis, quae deposita fuerant cum exsecratione publica, in caput cujuscunque contrectare ausi, nisi causa belli Gallici: *[illegible] Rempublicam [illegible] Gallis, [illegible] periculi.* Appianvs Alex. de Bello civili L. II. (p. [illegible] Ed. Steph. [illegible] Ed. Amst.) Apud Herodotvm Clio (L. I. p. [illegible]) Solon Athenienses jurejurando adegisse, scribitur, ut ne quam legem ab se latam intra decennium abrogarent. Quanquam & aliqui, ne ejusmodi statuta mutarentur, cavere voluerint, poena statuta in eum, qui ista abroganda sit suasurus. Quae poena tamen non minus, quam prius statutum, abrogari potest.* Sicuti Thasii quondam legem tulerant: *Qui proponeret, foedus cum Atheniensibus faciendum, mortis reus esse:* apud Polyaenvm Strateg. L. II. (c. [illegible]) Et Athenienses, ne quis referret de recuperanda Salamine, apud Plvtarchvm Solone (p. [illegible]) Et Charondas apud Thurios, ut qui legi correctionem velit adhibere, laqueo collum insertum gerens in concionem procedat, apud Diodor. Sicvlvm L. XII. c. [illegible]. Apud Xenophontem [illegible] L. VI. (c. 4. § 3. Ed. Oxon.) decretum fuit, *ut si quis [illegible] mortem [illegible].* In aristocratiis autem & monarchiis, ubi alii sunt, qui imperant, alii, quibus imperatur, adeoque ubi his ex illorum promissis & pactis jus potest quaeri, clare discrimen imperii absoluti & limitati adparet. Hinc igitur absolutus est, qui imperium administrat proprio ex judicio, non ad normam certorum & perpetuorum statutorum, sed prout praesens rerum conditio videtur exigere, quique adeo ex proprio judicio salutem Reipublicae prout eiusdem tempora postulaverint, procurat.* Unde tantum abest, ut in vocabulo absoluti lateat aliquid invidiosum aut liberis hominibus intolerabile, ut idem potius longe acrioris curae & circumspectionis necessitatem principibus injungat, siquidem officio suo & conscientiae satisfacere velint, quam quibus

 ad

[illegible] Plvtarchvs [illegible] Id.

[illegible] Id.

[illegible] Id.

ad praescriptam formulam negotia publica sunt expedienda. DIO CHRYSOSTOMVS Orat. 62. *Bonus princeps nihil concupiscit, quod omnia se putat habere: abstinet & a voluptatibus, quod nulla non potiri possit, si adpetat: iustior quoque est, quam alii, vt qui omnibus iustitiam exhibeat. Delectatur autem laboribus, quod sponte laboret, & diligit leges, quod non timeat. Atque haec recte sibi persuadet. Cui enim maiore opus est prudentia quam qui tantis de rebus deliberat? cui accuratiore iustitia, quam qui est supra leges? & cui modestia continentiore, quam cui omnia licent? & cui maiore fortitudine, quam qui omnia salva conseruat* [a]?

§. IX. ENIMVERO quia vnius hominis iudicium in dispiciendo eo, quod saluti publicae expedit, facile decipi potest, neque omnibus ea sit animi firmitas, vt in tanta libertate libidines rationi obluctantes compescere norint (HERODIANVS L. I. c. 4. *Χαλεπὸν μετριᾶσαί τε καὶ [illegible] ἐπιθυμιῶν, [illegible] ἐξουσίας. Difficile est in maxima licentia moderari sibi, suisque frenum imponere cupiditatibus* [b]) igitur multis populis consultum fuit visum, tantam potestatem non ita absolute committere vnius hominis iudicio, ab erroribus non immuni, & arbitrio in praua flexili, sed potius certum modum imperii gerendi ipsi praescribere. Postquam inprimis fuit animaduersum, certa instituta, modumque negotia expediendi genio populi, & statui ciuitatis optime congruere. Neque ista imperii limitatione fit iniuria principibus, qui suffragiis populi ad id fastigii extolluntur. Nam si graue videbatur imperium accipere, quod pro arbitrio gerere non possent, licebat illud recusare. Nequaquam autem fidei religio, qua in susceptione eiusmodi imperii adstringuntur, admittit, vt postea clandestinis machinationibus, aut per vim leges regni subuertere, & absolutos sese reddere velint. Scilicet quia *neminem religio [illegible] quod iurauerit [illegible], quam cuius maxime interest non peierari*. PLINIVS Panegyr. [c] (c. 64.) Nam illud nimis quam insipidum est, quod aliqui dicunt, cum reges a Deo sint constituti, ipsque ipsis munus suum recte gerendum iniunxerit, id quod sine exercitio summi imperii fieri nequit, igitur eo ipso Deum censeri contulisse regibus certam velut mensuram potestatis, cuius partem neque ipsi, vt delibetur aut circumscribatur, pati debeant, neque populus id recte postulare, aut ad idem regem adstringere queat. Non magis quam honeste inter maritum & vxorem tale pactum iniri potest, vt ille ad huius furtiuos amores con-

a) [illegible]

§. IX. [illegible] PLATO monuit, Principem, quamuis [illegible] [illegible]

[illegible]

conniveat, *Doctus spectare lumina, Doctus & ad calices vigilantem ferre*? Aut ut ita contrahatur, *ut facias tu, quae velis, nec tamen ego possim* [illegible]. Verum uti illud quidem supra satis adstruximus, imperia civilia esse a Deo, ita hoc utique in arbitrio hominum fuit relictum, saltem quibus ipse Deus leges civiles non dedit, quam Reipublicae formam in suum coetum vellent introducere. Conferatur Phil. MELANCHTHON in Epit. philosoph. moralis: *Secundum est, dissimiles esse formas regnorum, & alibi alios esse gradus libertatis. Approbat autem Deus omnes formas imperiorum rationi & naturae consentaneas.* Sicuti &, puto, nullibi praeceptum aliquod divinum extat, ut liber populus regem sibi impositurus verbi gratia non Caium, sed Titium eligat, aut certa aliqua formula divinitus facta sit, sub qua omnibus regibus imperium sit deferendum. Neque unanimes sunt homines loco 1 Samuel IIX. quo aliqui modum regis factum cum iniuria coniunctum, alii verum ius, & quod ad omnes reges pertineat, volunt describi. GROTIUS autem L. I. c. 4. §. 3. mediam viam sectatus, tradit, designari regis factum, sed quod effectum aliquem iuris habeat, nempe non resistendi obligationem, seu utut rex quando talia patrat, contra officium suum faciat, non magis tamen subditos ipsi posse resistere, quam si optimo iure talia ageret. Ideo enim addi, populum alta iniuriis pressum Dei opem imploraturum, quia scilicet nulla humana remedia extant. Adeoque illud vocari *ius regis*, quomodo *praetor ius reddere dicitur, etiam cum inique decernit* [1] L. 11. D. de Iust. & Iure. Enimvero genuinum eius loci sensum hoc modo planissime erui posse arbitror. Fuerat hactenus inter Ebraeos democratia, sed quae saepe indueret faciem similem illi regno, quod ARISTOTELI heroicum dicitur. Iudices divino plerique instinctu acti oppressos ab hostibus vindicabant, aut in pace ius dicebant de caetero [illegible] auctoritate, quam iubendi potestate, & adparatus ipsorum intra civitatem [illegible] nullo erat tributo iuvandus. Add. GROTIUS ad Iud. I, 1. Pertaesus tamen eum statum populus regem volebat ad modum caeterarum gentium, id est, qui externa quoque pompa & insignibus splenderet, & perpetuum militem aleret, aut certe in armis cives exerceret, ut hostibus [illegible] statim posset occurri. Vid. 1 Samuel XIII. 2. XIV. 48. 52. Heic Samuel, ut re adhuc integra mature deliberaret populus, ius eiusmodi regis, & istius status incommoda ipsi ob oculos ponit [2]. Vult is regem cultu magnifico insignem. Atqui hic numeroso erit satellitio stipatus, adeoque *filios vestros*

[illegible] De Legibus L. IX. pag. [illegible] [illegible] de Gubernatione c. 2. Sect. 20. ubi cum pluribus rationibus & ingenti numero exemplorum docetur, valde dissimiles esse, et Monarchias, Deo, hominibusque approbantibus [illegible], & [illegible] Principes nullis legibus [illegible] [illegible] [illegible]. Loca autem [illegible] verbo laudat SIDNEIUS, c. 1. [illegible]

[illegible] Vid. SIDNEIUS [illegible] c. 3. Sect. 14.

[illegible] Quod [illegible] FERDINANDUS A [illegible] [illegible] Ed. Gerdl.

4 [illegible] Auctoris [illegible] pretatio [illegible], [illegible] Regum [illegible] Regum delectum ponerent. Vid. SIDNEIUS de Gubernatione c. 3. Sect. 3. [illegible] Plerique interpretes verba [illegible] Samuel [illegible], quae [illegible] [illegible]

vestros tollet & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & praecursores quadrigarum suarum. Vultis regem, qui perpetuo milite sit instructus. At sic necessum erit, vt *constituat sibi tribunos & centuriones* ex filiis vestris, qui antea rei vestrae familiari augendae poterant vacare. Eum regem negotia publica non permittent, vt agros suos ipse colat. Ergo de filiis vestris sumet *aratores agrorum suorum, & messores segetum*, ac pro armando suo exercitu *fabros armorum, & curruum suorum.* Cum praeterea amplo ministerio aulae sit vsurus, neque ex dignitate vxorum & filiarum regiarum sit futurum, vt ipsae tam luculentam culinam curent; ideo *filias vestras sibi faciet unguentarias, focarias, & panificas.* Multis praeterea ministris ipsi opus erit ad pacis ac belli negotia expedienda, quibus salaria constituenda; ideo *agros vestros, & vineas & oliveta optima tollet, & dabit servis suis.* Ad quem vsum etiam *decimas* exiget. Neque minus tamen, vbi opus fuerit, *servis & iumentis vestris ad operas suas* vtetur. Vno verbo hoc dicit: si regem vultis habere, is regie vobis erit sustentandus, & huic fini certi reditus constituendi: cuius oneris si post pertaesum fuerit, nequidquam sceptro eum exuere poteritis, postquam vestra electione ius sibi ad regnum quaesiuit, quod inuito auferri non poterit. Ergo manifestum est, istum locum haut quidquam prauis principibus patrocinari: sed nec ibidem a Deo per modum legis certam velut mensuram regii imperii dictari, cui per humanas conuentiones nihil possit addi, demique, sed simpliciter onera & impensas status regii, tam absoluti, quam limitati, delineari. Igitur omnino est in arbitrio liberorum populorum, absolutum regi imperium, an certis sub legibus velint tradere; modo leges istae in se nihil contineant impium, aut ipsum imperii finem non euertant. Nam etiamsi ab initio homines libere in societatem ciuilem coiuerint; cum tamen vtique subiecti fuerint legi naturali, debuerunt sane tales regulas imperii & obsequii ciuilis constituere, quae legi isti, legitimoque ciuitatum fini congruerent.

§. X. Caeterum vt recte intelligatur, quarum promissione regis (de optimatibus eadem est ratio,) imperium absolutum esse desinat, (non enim cuilibet ea vis inest,) sciendum est; regem in susceptione regni ad id recte administrandum sese obstringere promisso vel *generali*, vel *speciali*, quod plerumque iurisiurandi religione firmatur. Generale promissum potest fieri vel *tacite*, vel *expresse*. Tacita promissio regni bene gerendi in ipsa eiusdem susceptione inesse intelligitur, etiamsi nihil expresse dictum fuerit. Quo referenda sunt, quae notantur Grotio ad 2 Regum XI, 17. *Populus promisit regis salutem sibi curae fore. Ita hic idem Iosephus. Nam et rex populo quidquam promiserit,*

Et dicunt: Non erit nisi Regem. Sed vox [illegible] *mishpath* saepe ad *factum, sive ad bonum, sive malum, sive iustum, sive iniustum fuerit*, refertur. Sufficeret, vnicum eam in rem allegasse exemplum ex eodem libro Samuelis c. 2. v. 12. & seqq. depromptum. *Caeterum, inquit, hic Eliae filii Belial, non agnoverunt Dominum. Et erat quidem Mishpath sacerdotum horum erga populum hoc erat: quicunque vir, si sacrificabat sacrificium, veniebat puer sacerdotis - - - & fuscina tridens in manu eius. Infigebatque eam - - - [et] quicquid extrahebat - - - accipiebat sacerdos.* Iam autem sacerdotibus non nullum erat talia faciendi. Pertinebat enim ad eos pectus tantum & scapula dextra victimarum per Leuit. c. 7. v. 30. & seqq. Conf. Cle-

[illegible], [illegible] apud Hebraeos [illegible] fuit. Nempe promissione expressa, & quae in coronatione fieret. Frequentissimum tamen est, promissionem illam fieri expresse, non sine iuramento, certaque rituum solennitate. Neque id insolitum, ut in ea promissione officium regis describatur per periphrasin, aut enumerationem praecipuarum partium, puta, se diligenter invigilare velle saluti publicae promovendae, bonos defensurum, malos coerciturum, iustitiam integre administraturum, neminem oppressurum, & similia. Eiusmodi promissa hautquaquam vi absolutum imperii delibant [1]; adeoque rex per eadem obligatur quidem ad imperium bene gerendum, quem autem modum, quaeve media isti fini producendo sit usurpaturus, in ipsius iudicio & arbitrio relinquitur. Specialis autem promissio, & in qua etiam modus & media in imperio administrando adhibenda exprimuntur, duplicem habere vim videtur. Alia enim regis duntaxat conscientiam stringit; alia autem ubi sui impletione obsequium civium tanquam a conditione suspendit. Prioris generis promissio talis est, si rex spondeat verbi gratia, se certo hominum generi magistratus non mandaturum, se nemini privilegia in onus caeterorum redundatura daturum, nullas novas leges laturum, nova tributa aut vectigalia non impositurum, milite externo non usurum, & similia; neque tamen simul constituatur concilium, quod rex teneatur consulere, siquidem ab istis promissis tempora Reipublicae discedere iubeant (nam istis semper tacita haec exceptio inesse intelligitur, ni salus Reipublicae suprema in eiusmodi legibus lex, aliter requirat;) idque concilium iure suo, non precario, super illis negotiis possit cognoscere, citra cuius consensum cives iussis regis circa ista non obligentur. Hoc utique ad certas quasdam leges administratio imperii est restricta, & ubi citra necessitatem rex secus fecerit, haud dubio fidei violatae est reus. Neque tamen civibus competit facultas regis iussa ideo detrectandi, aut istos actus reddendi irritos. Nam si rex dicat, salutem populi, aut insignem Reipublicae utilitatem id postulare, sicuti & ea praesumtio actus regis semper comitatur, non habent cives, quod regerant: quippe cum ipsis desit facultas cognoscendi super istis actibus, utrum Reipublicae necessitas eosdem exigat, an minus. Ex quibus & hoc adparet, non satis sibi cavere populum, si regi quidem non nisi limitatum velit imperium tribuere, neque tamen constituat aliquod concilium, citra cuius consensum actus isti excepti nequeant exerceri, aut ni regi incumbat necessitas comitia habendi, ubi super exercitio istorum actuum deliberetur. Id enim praestat, quam si regi necessarium sit consulere concilium aliquod ex paucis duntaxat civibus constans; cum contingere possit, ut paucorum istorum privata commoda a bono publico discrepent, utique adeo ipsi ob privatum inter-

[illegible]

(*) [illegible] Hebraeorum [illegible]

§. X. (1) [illegible]

interesse non consentiunt in salutaria regis destinata. Arctius vero constringitur regis imperium, si expresse inter regem & cives sit conventum in delatione imperii, ut ad certas leges fundamentales imperium gerat, ac super negotiis, circa quae absoluta disponendi potestas ipsi non est relicta, ad concilium populi vel procerum referat, neque citra istius consensum quid decernat; secus si factum fuerit, nolle cives jussis ejus circa talia teneri. Tali modo qui regem sibi constituit populus, obsequium ipsi promisisse intelligitur non absolute, & in omnibus, sed quatenus imperium ad capitulationem & leges fundamentales congruit, a quibus discrepantes actus ipso jure sunt irriti, neque vim obligandi cives obtinent. Neque tamen per ejusmodi leges fundamentales summum imperium redditur mancum a). Possunt enim in tali regno omnes imperii actus exerceri, qui in regno absoluto, nisi quod heic rex solo suo judicio, saltem ultimo, utitur; illic autem penes concilium est cognitio velut concomitans, non ex qua radicaliter vis imperii dependeat, sed quasi a conditione sine qua non. Neque etiam in tali civitate existunt duae voluntates. Nam utique omnia quae vult civitas, vult per voluntatem regis. Etsi limitatione ista fiat, ut, non existente certa conditione, rex quaedam non possit velle, aut frustra velit. Sed nec in tali regno rex summum habere imperium desinit, aut concilium ipso rege est superius. Non enim sequitur; hic non potest agere omnia ex propria libidine, ergo non habet summum imperium. Ego non teneor huic in omnibus parere, ergo sum ipso superior, aut aequalis. Ego huic non possum quolibet modo imperare, ergo ille ipse mihi quaedam positive potest injungere. Et longe diversa sunt haec: ego teneor sequi, quod huic placet, quia pacto me ad hoc obligavi; & ego teneor sequi hujus voluntatem, quia pro imperio mihi hoc injungere potest. Summum autem & absolutum nequaquam sunt unum & idem. Illud enim notat absentiam superioris aut aequalis in eodem ordine: hoc autem facultatem proprio ex judicio & arbitrio quaelibet jus exercendi. Sed quid si expresse addita sit clausula b) commissoria, ut si contra fecerit, regno excidat? (*Expresse* dicimus, nam vis legis commissoriae non inest illi clausulae, *si secus fecerit, se nolle teneri.*) Sicuti apud Sabaeos rex, caeteroqui ἀνυπεύθυνος, ubi regia exiverat, a populo jussu veteris oraculi lapidabatur. Vid. DIODORUS SICULUS L. III. c. 47. & AGATHARCHIDES de Mari rubro c. 50. Quo referre possis illud STRABONIS L. XV. (p. 483. Ed. Gen. Casaub.) *Si qua mulier in India regem ebrium occiderit, munus habet, ut cum illius successore jungatur.* Arragonii quondam, postquam rex in ipsorum privilegia juraverat, hoc modo ipsi obsequium promittebant: Nos, qui valemus tantum quantum tu, te facimus regem & domi-

a) *Principes, qui absoluto imperio etiam minime habuerunt* [illegible] *Regni ea hac [illegible] imperium* [illegible] *fuit*, [illegible]

b) [illegible] *Sequitur* [illegible] *fit*,

dominum nostrum hac conditione, vt obserues nostras leges & priuilegia, sin minus, non [s]. Vid. HOTOMANNI Franco-Gallia c. 12. Sic Seuerus Imp. sub initium imperii non solum iurauit, nullum Senatorem suo iussu interfectum iri; sed praecepit etiam, vt publico decreto sanciretur, *Imperatorem, si Senatori mortem afferret, eumque cuius opera ad eam rem vteretur, liberosque ipsorum, hostes Reipublicae futuros*, apud XIPHILINVM Epit. Dionis [in Seuero.] Etsi non multo post Iulius Solon, qui illud ipsum decretum iussu Imperatoris conscripserat, interfectus fuit. Heic certum videtur, regem absolutum non dari, cui regnum sit commissum sub clausula commissoria. Quo minus tamen limitatum quis imperium, vere regium tamen, hoc modo habeat, nihil prohibere videtur [t]. Nam licet ponamus, temporarium imperium pro summo agnosci non posse; tamen proprie temporarium non dixeris, quod a conditione potestatis sua dependet, & quam nunquam exsistere penes regem est. Neque ideo eiusmodi rex iudicio populi subiicitur, penes quem sit cognitio, an fidem fefellerit, vel non. Nam praeterquam quod eiusmodi clausula commissoria talia comprehendere solet, quae in ipsos sensus incurrunt, quaeque adeo ambiguae disceptationi non sunt obnoxia, etiam quaecunque illa cognitio non habet indolem iudicii, quo super actione subiecti cognoscitur, sed nihil aliud est, quam nuda contestatio, quo quis manifestum suum ius ab altero violari ad animum reuocat; id quod etiam in inferiorem cadere potest. Conf. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 3. §. 16. GROTIVS dicto loco obscurius loquitur, quando obligationem ex promissis regum cadere dicit vel *in exercitium actus*, vel etiam *directe in ipsam facultatem*. Contra prioris generis promissa si fiat, actus dicitur iniustus, validus tamen, contra posterioris generis, etiam *irritus*. Quasi diceret: interdum rex promittit, se aliqua parte summi imperii nisi certo modo non vsurum: interdum parte aliqua plane sese abdicat. Circa quod duo monenda sunt; primo quod etiam irriti possint esse actus, qui contra prioris generis obligationem suscipiuntur, verbi gratia, si rex promiserit, se inconsultis ordinibus noua tributa non indicturum, putauerim irritam esse indictionem, quam proprio arbitrio rex fecerit. Deinde quod posteriori modo summi imperii partes diuellantur, aut mutilentur.

§. XI. CAETERVM vt penitius natura regnorum limitatorum intelligatur, sciendum est, negotia, quae in administranda Republica occurrunt, esse duplicis potissimum generis. Nam de quibusdam in antecessum potest constitui, ideo quod, quandocunque eueniunt, eandem habeant naturam: de quibusdam autem non nisi ex praesenti tempore iudicium ferre licet, Reipubli-

fit, saltem id potestate maritali, praestare obstrictus est.

q) Vid. cap. preced. §. XVII nota y.

r) Vid. de Polonia HARTKNOCH L. II. de Polon. c. 2. §. 24. THVANVM L. LXII. ad A. MDLXXV. Conf. PIASECIVM Chronic. ad A. MDCVII. Adde AVCTOR. L. VII. Rerum Brandenburg. §. 26. 37. 40. ad A. MDCLVII. H.

s) *Nos que valemos tanto como vos, os hazemos nuestro Rey, con tal que nos guardeys nuestros fueros y libertades; y sino, no.* Relat. Antonii PEREZ Secretarii Status Philippi II.

t) Nam & pendente lege commissoria dominium est penes emtorem. Vid. *L. 1. & 2. D. de Lege Commissoria.* H.

ete expellunt, nec ne, ideo quod, quae illa comitantur, praeuideri nequeunt. Circa vtraque, ne a bono publico aberraretur, populus, cui limitatum placuit regnum, cauere potuit: illic quidem, dum perpetuas leges conscribit, ad quas sequendas rex adstringeretur, hic autem, dum concilium populi vel procerum consuli vult. Sic populus perspecta religionis suae veritate, quique modus regiminis sacri, ritusque exteriorum suo genio quam optime congrueret, regi in delatione imperii legem potuit dicere, ne quid circa sacra semel recepta propria auctoritate mutaret. Sic cum non constat, quam saepe iustitia soleat laborare, si citra leges scriptas ex solo imperantis iudicio, & ex aequo & bono, quod frequenter non ratio, sed affectus aut imperitia suggerunt, ius reddatur. Vid. TACITVS A. XIII 4. 2. Tali incommodo euitando regem potest obstringere populus, vt vel ipse aequabiles conscribat leges, vel eas, quae iam extant, obseruet, vtique ius ex istis legibus dicatur per certa collegia, causaeque non nisi grauissimae, aut per appellationem demum ad regem deuoluantur. Quanquam & saepe ex vsu regis sit, inuidiosas causas per alios decidi *. Apud OVIDIVM Metam. L. XII. [v. 626. & seqq.] *A se Tantalides onus inuidiamque remouit. Argolicosque duces mediis considere castris Iussit & arbitrium litis traiecit in omnes.* Et ambitiosae aut importunae intercessiones pro nouis isto obtentu commode repelluntur. *Legum seueritatem & auctoritatem suae voluntati & proposito plus valere, & [illegible] praepollere*, dicebat Andronicus Comnenus apud Nicetam ACOMINATVM L. I. de Imperio Andronici. Sic cum notissimum sit, quam facile aliorum sudore parta per ambitum aut luxum profundantur: igitur ne opes ciuium ex regum libidine alimenta vitiis ipsorum praeberent, sapienter alicubi populus certos reditus regi assignarunt, quos sufficere iudicauit ad statum tuendum [illegible] Rempublicam impendendos; quod si ampliores desiderarentur, ad concilium referri super ea re voluit. Cum etiam nonnulli reges gloriae bellicae plus iusto sint auidi, & in bella non necessaria ruentes, se simul & Rempublicam in casum dent: inde cauti fuere, qui in delatione imperii regibus suis hanc necessitatem iniunxerunt, vt, saltem si ipsi bello alios vellent lacessere, concilium prius consulerent. Franc. Lopez de GOMARA Hist. Ind. Occid. c. 9[illegible] tradit, incolas insulae Borneo odisse bellum, regesque bellatores, eosque hos ante primam aciem solere collocare. Et sic circa alia quoque potuit constitui, quae populus perspexit ex vsu Reipublicae esse: ne, si circa illa regi absoluta disponendi facultas relinqueretur, forsasse bono publico parum consuleretur. Ex hisce omnibus etiam patet, in quem sensum explicanda sint, quae politici Graeci, & qui eos sequuntur tradunt *, legibus potius quam hominibus regimen ciuitatis esse committendum. Quod non alium commodum habere sensum potest, quam

§. XI. a) [illegible] TACITVS III. Annal. [illegible] H.

b) [illegible] GAVANTVS ad L. [illegible] H.

c) [illegible] ARISTOTELES III. Pol. 6. [illegible]

[illegible] H.

d) Vid. GROTIVS L. I. c. 3. [illegible]

§. XII. a) [illegible] OLOF [illegible]

quam hunc praestare, vt qui imperent, ad praescriptum potius certarum legum Rempublicam gubernent, quam proprio & incircumscripto arbitrio. Alias enim solae leges non magis idoneae sunt ad gubernandam ciuitatem, quam pixis nautica ad regendam nauem, ni nauclerus accesserit [illegible] Qua ratione regum potestas in Aegypto fuerit limitata, late docet DIODORVS SICVLVS L. I. c. 71. Addatur de rege Taprobanes PLINIVS N. H. L. VII. cap. 22. in fin. Et SOLINVS c. 66. Apud PHILOSTRATVM de Vita Apollonii L. III. c. 10. dicitur, *sapientum Indorum* [illegible] *regem supra* [illegible] *spatium apud eos morari* [illegible] Insolita magis sunt, quae de rege insularum Haebudum memorat SOLINVS c. 35. *Rex nihil suum habet, omnia vniuersorum. Ad aequitatem certis legibus stringitur. Ac ne auaritia diuertat a vero, discit paupertate iustitiam, vtpote cui nihil sit rei familiaris. Verum alitur e publico. Nulla illi femina datur propria, sed per vicissitudines, in quamcunque commotus fuerit, vsurariam sumit. Vnde ei nec votum, nec spes conceditur liberorum.* Miser quoque Mossynoecorum rex, quem, vbi iniquam sententiam tulisset, eo die turri inclusum fame macerabant. APOLLONIVS RHODIVS Argon. L. III.

§. XII. CVM autem vt plurimum regi limitato circa actus illos, quos absoluto ipsius imperio populus relinquere noluit, consulendum sit concilium vniuersi populi, seu eorum, qui illum in classes diuisum repraesentant; vlterius obseruandum, non aequalem vbique istius concilii esse potestatem. Nam alicubi ipse rex, caetera absolutus, constituit concilium aut senatum, citra cuius adprobationem ipse noluit sua decreta valere. Quo referenda putauerim, quae de monarchia Sinica tradit NEVHOF [illegible] in Generali Descriptione Sinae c. 1 Qui senatus sine dubio consiliariorum duntaxat auctoritatem habebit, & decreta regis sub censuram reuocabit, quaeque Reipublicae minus expedire visa fuerint, reiiciet, non proprio iure, sed concessa ab ipso rege potestate. Qui hoc modo sibi cauere voluit, ne per imprudentiam aut impulsu adulatorum aliquid statueretur minus Reipublicae proficuum. Quo spectat illud apud PLVTARCHVM in Apophthegm. [p. 174. B. 183. F.] *Aegyptiorum reges legem quandam suam seruant, qua iurare cogunt iudices, vt rege ipso iniustam flagitante sententiam, ei morem non gerant.* Et apud EVNDEM d. l. *Antigonus tertius* [illegible] memoratur, *si quid contrarium legibus per epistolam mandatum esset, ne parerent, sed ipsum ignoratione lapsum crederent.* Vid. L. 7. C. de Precib. Imperatori offerendis [illegible] Aliquando & hoc modo importunae flagitationes eluduntur, dum princeps ipse in speciem indulget, quod nouit a senatu rescissum iri. Vid. L. 4. C. de Petit. bonorum sublatis [illegible]. BODINVS de Republ. L. III. c. 4. p. m. 455. GRAMONDVS Hist. Gall. [illegible] L. V. p. m. 277. seqq. Ioh.

LABAR-

[illegible]

b) L. 8. C. de Legib. [illegible] H.

3) *Sed quoniam plerumque* [illegible]

4) [illegible] MDCXIV [illegible] MDCXX. [illegible] Cardinal. Richelii L. VI. c. 4. & L. VIII. c. 14. H.

LABARDAEVS Hist. de Reb. Gallicis L. III p. [illegible] Edit. Paris. A. [illegible]. Quando tamen omnino placitum suum valere vult rex, rationesque a senatu adductas parum graues agnoscit, non habet iste vlterius, quod potestati regis obluctetur. Non enim praesumitur, regem constituendo talem senatum iure suo absolute imperandi se voluisse irreuocabiliter abdicare, & quod a ciuibus simpliciter poterat exigere obsequium, vltro a conditione suspendisse. Adeoque senatus iste delegatam duntaxat a rege potestatem obtinet, limitandam, quandocunque placuerit, etsi non nisi ex caussis grauissimis placere hoc debet. Quanquam & hoc fieri possit *, vt vbi libere ab rege talis senatus semel fuit constitutus, successores iuramento in delatione imperii possint adstringi, vt ne illum iterum tollant. Per talem autem senatum, praesertim vbi regi sit potestas eundem iterum dissoluendi, imperium absolutum esse non desinit. Id enim non in eo consistit, vt rex caeca ex libidine, aut inconsulto animi impetu omnia agat, sed vt demum ex proprio iudicio de negotiis Rempublicam spectantibus decernat: cui haudquidquam repugnat necessitas suas rationes audiendi. Inde licet consilium, quod ab eiusmodi senatu regi datur, per se & velut ex potestate imperandi, quae in isto haereat, hunc non obliget: occasionem tamen obligationi praebet, quatenus regi repraesentat, qua ratione officio suo in praesenti negotio satisfacere queat. Sicuti medicus per se quidem aegrotum non obligat, dum tamen ostendit, quid sanitati ipsius conducat, ad illius consilium sequendum tenetur ex lege naturae, quae cuique curam salutis & incolumitatis suae imperat. Add. 1 Reg. XII, 7. 8. MARTINIVS Hist. Sinicae L. V c. 37 p. m. 128. refert: *Sinicae [illegible] reges ut plurimum in vsu habuisse, vt cum a Philosophis ac bonis viris vel de fugiendis vitiis, vel de virtute sectanda, vel de re alia quacunque, ad regni bonum pertinente, monerentur, ea [illegible] gratias exciperent.* Add. IDEM L. VI c. 1 p. m. 224 seqq. Idem iudicandum de conuentibus ordinum *, qui hoc tantum inseruiunt, vt sint maius regis consilium, per quod querelae populi, quae saepe in consilio priuato reticentur, ad regis aures perueniant, cui deinde liberum sit statuere, quod ex vsu ipsi videatur. Vid. GROTIVS L. I c. 3 § 10. HOBBES Leviath. c. 30. vbi recte monet, siquidem Regi summum imperium constare, ac ni ciuitas biceps fieri debeat, non posse conuentum illum plura negotia tractanda suscipere, quam a Rege proposita sunt, cum etiam isti deputati a populo ad nihil amplius potuerint instrui, quam in literis, quibus conuocabantur, continetur. Sicuti & soluetur conuentus, quando Rex in praesens ab iis nil amplius tractandum declarauerit. Per modum tamen precum quaedam regem vltro monere conuentus iste non prohibetur. Ast vero vtique limitatur regnum, quando sub hac conditione ciues in regem illud contulerunt, vt circa certos actus exercen-

†) Vt Senatus in Anglia & Polonia, de quo [illegible] Elisabetham Angliae Reginam [illegible] Ordinibus commendare, [illegible] MDLXVI. H.

*) Vid. HOSPITALII Oratio, & alia [illegible] apud THVANVM Libr. [illegible] A. MDLX. H.

*) Quod [illegible] SIDNEY [illegible] de Gubernatione [illegible]

*) Vt apud Veteres Francos, quorum Ordines possibi-

exercendos concilium ordinum consulat, citra quorum consensum decreta regis nihil sint valitura. Penes regem tamen esse debet, id concilium conuocare, & dissoluere [*], ac negotia expedienda proponere, ni regi nudum nomen relinquere, aut irregularem Rempublicam facere velimus. Quod si autem & ipsi ordines conuocati vltro quaedam ad salutem regni spectantia monere possunt, decreta tamen super iis facta vim suam abs ratihabitione regis mutuabuntur [*]. In hoc autem differunt eiusmodi ordines a consiliariis proprie dictis, quod licet vtrique cum rege non nisi rationibus agere queant, horum tamen rationes rex vtique reiicere possit, aliorum non item. Neque indignum iudicabit rex, si quaedam ab ipso proposita ordines non admittant. Nam vtique promisit, sese ob oculos semper habiturum vtilitatem Reipublicae, de qua certius praesumuntur iudicare plures selecti, quam vnus. Habet ergo, quod suam imprudentiam, aut prauos affectus, aut fata Reipublicae accuset rex, si ordines ab ipso dissentire contigerit. Ex quo & hoc adparet, vanum esse metum eorum, qui putant, hac ratione in arbitrio fore ordinum, vt Respublica sit salua, an minus. Neque enim tanta vecordia temere expectari potest vel a rege, vt ordinibus necessitates Reipublicae clare nequeat exponere, vel ab ordinibus, vt his perspectis salutem suam pertinaciter prodere velint. Hoc tamen certum est, cum illi, qui limitatum imperium in regem contulerant, haudquaquam praesumantur vel ciuitatem voluisse destruere, ac dissoluere, vel suis pactis id efficere, vt finis ciuitatum obtineri non posset; inde istarum conuentionum ita semper faciendam esse interpretationem, vt communi omnium saluti conueniant, & nulla ratione eidem aduersentur. Vsque adeo in paciscendo, quicquid pacti sunt, eam mentem credendi sint habuisse, ne quid per eas conditiones & pactiones committatur, quod communi omnium saluti, & publicae vtilitati obesset, aut quo ciuitatis conuulsio aut dissolutio sequatur. Quod si autem eiusmodi casus contingat, conueniens quidem fuerit, si res moram patiatur, in conuentu populi aut ordinum eundem proponi. Vbi hoc fieri nequeat, penes regem erit, pacta, in exitium ciuitatis eruptura, dextre corrigere. Id quod etiam circa receptas publice leges valet, quas aliquando silere summa lex, salus populi, iubet. Quo spectat factum Agesilai [*] apud PLVTARCHVM in eius Vita. (p. 612. [illegible] Ed. Wechel.) qui per vnum diem leges Lycurgi iussit dormire, vt citra ignominiam possent reuerti, qui ex praelio ad Leuctra profugerant. Sic & ordinarium iudiciorum processum saepe obseruari non permittunt tempora Reipublicae [*], aut nocentium conditio, qui, si rei essent peragendi, ante vincendi prius forent. Vnde cum grano salis accipiendum est HOBBES Leuiath. c. 28. vbi factum hostile vocat, non poenam, quod infligitur auctoritate quidem publica, nisi publica antecedit condemnatio [*]. Nam

praestitorum eum esse consiliarium habendum [illegible] aperte [illegible] HINCMARI Ep. [illegible] Conf. [illegible] Rer. Scotic. [illegible] Carolo M. [illegible] M.

q) Vid. supra L. I. c. 6. §. 17. M.

rr) Exempla passim in historiis occurrunt. Habes hoc loco quod Porcius Cato dixit apud SALLVSTIVM de Bello Catilinario: *Caetera maleficia tum persequare, vbi facta sunt: hoc, nisi prouideris, ne accidat, vbi euenit, frustra iudicia implores.* M.

tt) Vid. supra d. L. I. c. 6. §. 17. in fine, vbi de [illegible]. Add. de Venetis in D[illegible] Part. II. Descript. Reip. Venet. p. [illegible] seqq. M.

Nam hoc verum est ubi nullum delictum antecessit. Sed ubi de certo constat, poena utique erit, quae infligitur, ubi per ordinarium processum reum damnari tempora Reipublicae non tulerint.

§. XIII. ENIMVERO HOBBESIVS nullam distinctionem inter summum & absolutum videtur agnoscere velle, sed potius omne imperium summum idem putat esse absolutum a). Ubi observandum, omnibus illis dictis quae nimis crude ab eo posita sunt, ex fine civitatum restrictionem esse addendam. Puta, quod de Cive c. V. §. 6. tradit illum, cui in civitate competit jus poenas sumendi, *jure cogere omnes ad omnia, quae ipse vult*. Sicut & ipse hanc limitationem exprimit c. 5. §. 6. *quae ad pacem & defensionem sunt necessaria.* dicto loco §. 9. in fin. ad pacem & defensionem communem. Et c. 6. §. 13. cum jure summi imperantis connecti ait tantam civium obedientiam, *quanta ad regimen civitatis necessaria requiritur*. Sic, quando d. §. 13. dicit: *Quicunque voluntatem suam ita voluntati principis subjecit, ut quidlibet possit impune facere, leges condere, lites judicare, poenas sumere, viribus & opibus omnium pro arbitrio uti, atque haec omnia jure, fane ei imperium maximum, quod concedi potest, concessit*: considerandum, qua intentione, quove consilio homines ad civitates constituendas animum adjecerint. Unde non plus potestatis sua voluntate quis in illum transtulisse intelligitur, quam quantum ad istum finem facere per sanum hominem judicari potest: etsi quid heic & nunc ad istum finem faciat, non penes transferentes arbitrium sit, sed penes eum, in quem potestas illa fuit translata. Ergo cogere jure cives ad omnia summus imperans potest, quae ipsi ad bonum publicum aliquid facere judicantur. Ad illa autem cogere cives, quae saluti civitatis repugnant, aut legibus naturalibus adversantur, ne velle quidem debet. Et si tale quid conatus fuerit, sine dubio potestatis suae limites transgreditur. Consideremus quoque argumenta, quibus IDEM de Cive cap. 6. §. 17. evincere nititur, frustra limitationem imperii suscipi. Dicit: *Coetum illum, qui regi futuro leges praescripsit, utique habuisse potestatem absolutam*, saltem habitualiter, aut virtualiter. *Si manet coetus, vel de tempore in tempus ad certum diem & locum*

§. XIII. a) Quam sententiam etiam Romani Pontifices semper probarunt. V. Supra L. IV. c. 4. §. 4. circa finem. HOBBESIVS praecipue c. 6. de Cive §. [illegible] c. [illegible] §. [illegible] Leviath. c. [illegible] [illegible] imperanti [illegible] habet, [illegible] [illegible] ad summum imperantem [illegible] ab [illegible] [illegible] [illegible] AVCTOR [illegible] HOBBESIO [illegible] c. [illegible] Leviathan. [illegible] (quam [illegible] DIO PAVSANIAS) [illegible], ut [illegible] [illegible]

b) [illegible] [illegible]

§. XIV. c) [illegible] HOBBESIVS de Corpore politico Part. II. c. [illegible] §. [illegible] [illegible] HOTOMANNVS (V. infra §. [illegible]) [illegible] [illegible] GROTIVS [illegible] L. I. c. 3. §. [illegible] Adde de [illegible] Regno, [illegible] Regem [illegible] [illegible]

locum conuentus celebret, erit perpetua potentia illa, & sic rex non habebit summum imperium, sed erit nudus magistratus. (Quod concedimus, si coetus ille suo iure coire, & de quibusuis Reipublicae negotiis decernere queat, eique ad reddendas rationes rex sit obnoxius.) *Seu penitus se dissoluat, ne una dissoluatur ciuitas, relinquatur vtique alicubi potestas puniendi eos, qui leges transgrediuntur: quod fieri sine absoluta potestate non potest.* Id quod falsum [a], vti & argumentum, quo isthoc probare vult. *Nam qui iure tantum sibi concessum exercitum habet, vt possit quoslibet ciues poenis coercere habet potentiam tantam, vt a ciuibus maior contribui non possit.* At qui finem ciuitatum cogitauerit, & quod per voluntatis atque virium submissionem ciues non immobiles proprus neruis trunci facti fuerint, & quod sub conditione virium suarum vsum alteri concedere, & an conditio illa extet, iudicare, eaque deficiente, vires suas retrahere ciues queant, is facile infirmitatem huius argumenti deprehendet. Sicuti & illud aperte falsum, non plus cautionis esse ab imperii abusu, concesso imperio limitato, quam si absolutum id relinquatur. Neque semper, qui satis virium habet ad omnes defendendos, (quod omnes non stolidi ciues regi suo libenter concedunt,) satis quoque virium habet ad eos opprimendos. Imperia ducis, quae vim habent mouendi milites, vt strenue hostem inuadant, eneruia deprehendentur, si iubeat eosdem in se mutuo ferrum stringere. Denique recte quidem cordati principes, etiam absoluti, ingenio sese ciuium attemperant, & saepe quandam ipsorum vtilitatem minus vrgent, quando isti ad officium sine periculo ciuitatis cogi non possunt. Ast illi ciues non minus cordati, qui cum perspectum haberent, quid sine ciuitati non expediret, per leges fundamentales effecerunt, ne ad istud a rege cogi possent.

§. XIV. DENIQVE & hoc summo imperio, quod penes Monarcham potissimum haeret, accidit, vt modus id habendi sit vel plenus, vel magis aut minus diminutus. Quidam enim reges dicuntur regnum habere in patrimonio; alii vtiliter tantum & iure quasi vsufructuario idem possidere dicuntur [b], idque vel ad tempus vitae, vel ad posteros quoque suos certa lege [c] transmittendum [d]. Alii

stituerit, BONFINIVM L. II. Rer. Hungar. Decad. 4. De Rudolpho III. Rege, Burgundiam Conrado Salico & eius filio Henrico III. testamento relinquente, SIGEBERT. ad A. MXXXIV. HERMANNVM ad A. MXXXII. OTTONEM FRISINGENSEM L. VI. Chronic. c. 30. 31. De Imperatoribus Chinensibus le COMTE Commentar. de Statu praes. Chinae ep. 9. Testamentum Henrici Regis Siciliae A. MCCLXXI. apud Lucam DACHERIVM Tom. 6. Spicileg. p. 475. Testamentum Philippi IV. Reg. Hispan. apud Cafsianum PANSANTIVM de Bell. Lusitan. Confession. L. IX. p. 428. [illegible] neque enim necessarium est ad gubernationem regni, vt id alienabiliter habeatur; neque praesumendum, populum id voluisse in se concedere, quod cum ratione eius [illegible] saepe est coniunctum. H.

a) Quo & ea conditio pertinet, qua Princeps certae religioni adstringitur. Vid. HERTIVS in Dissertat. de Superioritate territoriali T. II. Commentat. & Opusc. § [illegible] p. 317 & seqq. & BAYLEI Reponse aux Questions d'un Provincial. T. I. p. 335 & seqq.

b) Qui Reges hereditarii, obseruante id Celeb. OTTONE ad Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 9. §. [illegible] addustius imperare solent. Quare etiam Sedes Romana Hereditarios Electis praefert, & illos Potentissimos, hos tantum Serenissimos vocat: quem morem ceterae Aulae Europaeae sequuntur. Vid. GROTIVS I. Ep. [illegible] & [illegible] & Iacob. GOTHOFREDVS de Iure praeced.

Aliis denique certum temporis spatium gerendo imperio praefixum est, quo elapso illud expirat, & ipsi ad priuatam conditionem rediguntur. Equidem HOBBESIO de Ciue c. 7. §. 16. c. 9. §. 11. illi quoque monarchae temporarii vocantur, qui imperium ad vitae tempus acceperunt; eosque omnes non monarchas tradit, sed ministros duntaxat ciuitatis. Enimuero a communi vsu abhorret, illum vocari temporarium principem, qui imperio nonnisi cum vita exuitur; cum illi tantum proprie temporarii dicantur, quorum potestas cum certo ac definito temporis puncto ipso iure expirat.

§. XV. CAETERVM an detur monarcha temporarius, inter eruditos non adeo expeditum est. Equidem GROTIVS L. I. c. 3. §. 11. Dictatorem Romanum, cuius imperium semestri spatio finiebatur, pro vero monarcha venditat; eo argumento, quod *intra tempus suum omnes actus summi imperii exercuerit eodem iure, quo qui est rex optimo iure; neque eiusdem actus potuerint ab alio reddi irriti.* Atqui *rerum moralium naturam ex operationibus cognosci; adeoque quae facultates eosdem effectus habeant, eodem quoque nomine esse nuncupandas.* [*At dictator intra tempus suum omnes actus eodem iure exercet, quo rex qui est optimo iure; neque eius actus ab alio reddi irritus potest. Duratio autem naturam rei non* [1] *immutat, quanquam si de dignitate quaeritur, quae maiestas dici solet, dubium non est, quin ea maior sit in eo cui ius perpetuum datum est, quam cui temporarium, quia ad dignitatem facit habendi modus.*] Quanquam dubium non sit, quin maior dignitas imperium perpetuum, quam temporarium comitetur: quippe cum solidiore veneratione prosequi soleant homines, quos nunquam ad priuatam conditionem redactum iri norunt, quam quos paulo post in aequo sunt conspecturi. Enimuero & ante ipsum BODINVS de Republ. L. I. c. 8. & post eruditi viri dictatorem non monarcham, sed magistratum duntaxat extraordinarium fuisse ostenderunt. Neque vero illud axioma adeo firmo stat talo, quod illae facultates sint eaedem, quae videntur eosdem effectus producere. Sed considerandum quoque est, an quis facultatem eam exerceat tanquam suam [2], an tanquam alienam sibi delegatam. Hinc & minus recte a GROTIO dicto loco, illi in classem monarcharum temporariorum referuntur, *qui antequam reges in suam perueniant tutelam, aut dum furore, aut captiuitate impediuntur, curatores regni ita constituuntur, ut populo non subsint, neque ante legitimum tempus eorum potestas sit reuocabilis.* Hi enim summum imperium exercent non suo, sed alieno nomine [3], adeoque non magis monarchae vocari possunt, quam tutor dominus bonorum pupilli. Sed & dictatori omnes

§. XV. 1) Verum id esse ait BVDDEVS in Specim. Iurisprud. Historicae §. 47. modo [illegible] res non tam arcte cum duratione esse coniuncta sit, ut [illegible] necessario mutationem [illegible]. Conf. Tractatus eius omnino inde a §. 44. vsque ad §. 49.

2) Atqui nihil vetat, cum vt suum exerceri, etiam ab illo, cui summa rerum ad tempus est delata. Plane vt dominus quoque est is, cuius dominium post certi temporis lapsum est reuocabile. Vid. L. vn. D. de Rei vindicat. H.

3) Negabit hoc GROTIVS. Loquitur is non de tutoribus omnibus, sed de illis, qui ita constituti sunt, vt populo non subsint, nec ad reddendas rationes vocari queant. Quales in rem suam tantum [illegible] exemplum infra ab AVCTORE memoratum, sed & alia extant, quae adducit Elem. Iur. Ciuil. Part. I. Sect. 6. §. 8. H.

4) Vid. ROSINI Antiquitates Rom. L. VII. c. 17.

omnes & singulas partes summi imperii simul ita commissas, vt intra semestre suum pro arbitrio illas exercere potuerit, nemo historiae Romanae gnarus * admiserit ᵗ. Neque absurdum est, dari magistratum, ab quo, saltem in certo negotiorum genere, prouocatio non concedatur. Vid. Genes. XLI, 40. 44. *L. 19. C. de Appell. & confulatur L. 3 C. de Episcop. audient.* * *L. vn. C. de Sentent. praef. praet. L. 18. D. de Muneribus.* Addatur quoque LIVIVS L. VI c. 38. L. VIII c. 33 & L. XXII. c. 25. VALER. MAXIMVS L. II. c. 7. § 8 in fine. Obseruandum autem heic, dictatorum, vt & quorumlibet magistratuum potestatem, queis certus temporis terminus praefixus, elapso temporis puncto expirare, eodemque ipso iure ad priuatam sortem recidere: adeoque quicquid post illud tempus egerint, pro priuato actu habendum, cui recte a quibusuis obsequium denegatur ᵘ; vtut fortasse insignia potestatis de facto retineant. Vnde nec opus est ad imperium talibus abrogandum nouo populi decreto: sed si tergiuersentur, statim ab ipsa executione initium poterit fieri. Iura enim, quorum vigor a certo temporis termino suspenditur, eodem praesente, statim expirant: sed si iis committendum sit, vbi certarum actionum qualitas deprehendatur, ibi cognitione & iudicio est opus. Cuius discriminis ratio est, quod, an tempus praefinitum sit elapsum, dubium habere nequeat: An vero actio aliqua recte aut secus sit suscepta, in vtramque partem disceptari potest. Vid. LIVIVS L. III. c. 38. seqq. Caeterum dari exemplum temporarii imperii, quibusdam pro impossibili habetur, si de summo imperio, non vicario, sit agendum. Nam quod Augustus apud DIONEM L. LIII. imperium sibi tantum in decennium dari voluit, & post illud iterum in decennium prorogauit, ludibrium erat. Ludibrio scelus miscebat Nabarzanes * apud CVRTIVM L. V. c. 9. *Auspicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appellatur, donec Asia decedat hostis, victor deinde regnum tibi reddat.* *Bessum regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus, iusto regi tibi fiduciarium restituat imperium.* Maiori specie pro fiduciarii regni exemplo allegari potest, quod exstat apud DIODORVM SICVLVM L. IV c. 23. & 33. Sic apud NICEPHORVM GREGORAM L. IV. Michael Palaeologus iureiurando adigitur, vt imperium administraret, donec legitimus istius haeres & successor adoleuisset: tum vero illi soli cedendum esse vltro & solio regio, & omnibus imperii insignibus. Etsi iuramentum illud hautquaquam sit seruatum. Circa pactum autem Eteoclis & Polynicis, vt alternis annis imperarent, fortasse dici potest, illos hoc egisse, vt regnum ipsum haberent pro indiuiso, alternis annis administrandum. Vid. EVRIPIDES in Phoenissis. STATIVS Thebaidos L. I.

c. 17. SCHVLTINGIVS in Enarrat. Partis primae Digestorum p. 72.

s) Iura dictaturae, quae quidem nomina lege fuerit, hoc est, quae rei gerendae aut constituendae Reipublicae causa fuit constituta, erat potestas omnibus magistratibus maior & superior, citra prouocationem, citra [illegible], soluta legibus, ac [illegible] & [illegible], vt denique imperium [illegible]. Vt ex DIONYSIO HALICARNASSEO, POLYBIO, CICERONE, aliisque constat. H.

t) [illegible] fit in [illegible], qui [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

u) Vid. SIDNEIVS de Gubernatione c. 3. Sect. 24. pag. 65. 66. T. II. versionis Gallicae.

x) Et SENECA, si vera sunt, quae in [illegible] [illegible] DIODORVS SICVLVS, & ex hoc AVCTOR noster. § 8. Nam [illegible], qui [illegible] ex [illegible] [illegible]. H.

§. XVI. Circa illum modum regna habendi, quo ea regum in patrimonio dicuntur esse, ab initio observandum; id utique patrimonium dici, non tam quod ab parentibus in se derivatum obtinet, quam quod quocunque modo partum ipse pleno iure [illegible] possidet. Porro uti dominium proprie in rebus intelligitur: ita & illae praecipue in patrimonio dicuntur; quippe in quibus nullum ius haeret, quo minus pro lubitu suo illis non uti solum, sed & abuti queat. Postea rebus, quae in patrimonio essent, accenseri coepti sunt servi, quippe quos adeo domini ad se pertinere assueverunt, ut illi non tam sibi, quam dominis salvi esse, aut perire intelligerentur. Atque hisce rebus ab initio patrimonia patrumfamilias circumscribebantur. Nam ius regendi uxores & liberos, licet ipsis solis competeret, cum tamen illud ad istorum quoque salutem spectaret, haut unquam in patrimonio suo duxerunt, aut eo sese locupletiores censeri voluerunt. Vid. *L. [illegible] D. [illegible]* & ibi Iac. Gothofredus, *[illegible] ad l. Aquiliam.* Sicuti & eruditio, ac dexteritas liberorum hominum, utut ipsis maxime proficua, proprie in patrimonio non censetur. Philo Iudaeus de Plantatione Noe p. 224. C. Ed. Paris. *[illegible]* Licet apud multos sane locum patrimonii illa suppleat. Ovidius Metamorph. L. III. [v. [illegible]] *[illegible]*. Nihilominus cum deinceps ambitio regnantium inter praecipua bona imperium in homines ducere coepisset, opibusque subiectorum non contenti [illegible] multo altius assurrexissent, illa, itaque regna in patrimonio numerata sunt, circa quae pro lubitu alienandi [illegible] disponendi facultatem acceperant [1], quod in hoc summa dominii vis posita intelligeretur. Reliqui autem reges, quibus tanta in regnum suum facultas non concessa, idem velut personalem aliquam possessionem, & iure quasi usufructuario obtinere dicti fuerunt. Cuius discriminis origo ex diversis potissimum regna adquirendi modis videtur provenisse. Quanquam enim ad legitimam quorumvis regum constitutionem subiectorum consensus requiratur, diversi tamen plane modi sunt, quibus ille consensus elicitur; sic ut alicubi rex subiectis imputet, quod ipsos imperio suo complecti velit; alicubi subditus regi magnum beneficium debet, quod ab ipsis regno fuerit admotus. Sic qui iustam contra se bellandi causam praebuerunt, ubi victi sunt, iure belli vitam, aut libertatem personalem, & omnia bona potuerunt amittere. Hisce sane quaecunque conditio relinquatur, pro beneficio victoris habenda est. Qui licet victis libertatem personalem, & dominium privatum relinquat, saltem tamen imperium in ipsos pleno & irrevocabili modo sibi suisque vindicare intelligitur. Idem in dubio fecisse praesumitur, qui in protectionem suam suscepit, quibus alias internecio imminebat. Quae con-

[illegible]

§. XVI. 1) Add. c. seq. §. [illegible] & Livius L. VIII. c. [illegible] §. [illegible] seqq. [illegible] tamen Regnum tunc Regnum esse desinit, [illegible] Vnde [illegible] Regna patrimonialia [illegible] Heineccius Iur. Nat. & Gent. L. II. §. [illegible] imperium [illegible] unde [illegible] alienare posse. Nam & Regna Despotica, [illegible] bello parta [illegible] Hertius de [illegible] §. [illegible]

2) Conf. Auctor supra L. VI. c. [illegible] §. 7. H.

3) Vid.

tra regna patrimonialia disputat Franc. HOTOMANNVS Quaest. Illustr. 1. refellitur GROTIVS[*] L. I. c. 3. § 12. Effectus autem, ex illthoc modo habendi imperium resultans, in eo potissimum cernitur, quod ibi non solum conditio civium arbitrio regum sit commissa; sed & quod ius suum in tale regnum rex pro lubitu in quemcunque possit transscribere, adeoque & modum succedendi pro suo arbitrio [*] constituere [*].

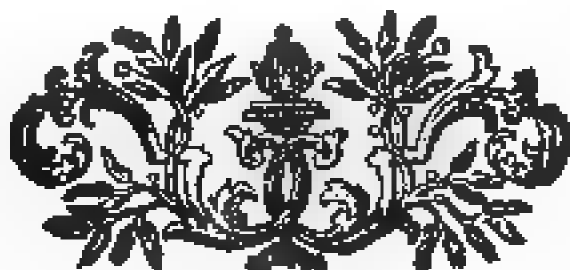
§. XVII. ENIMVERO ubi rex ultro a populo adsciscitur, ibi singuli de suis iuribus omnia sibi reservasse praesumuntur, quae quidem cum natura civitatis consistere possunt. Adeoque quā conditione in hisce regnis cives vivant, non tam a rege, quam ipsorum civium arbitrio pendet; qui tamen utique de naturali sua libertate tantum sibi detrahere necessum habuerunt, quantum forma Reipublicae, quam introducturi sunt, postulat. Deinde quia ad regnum ultro dandum homines plerumque moveri solent peculiari aliqua consideratione, quae in quibusvis non deprehenditur, & qui ultro imperium alicuius subit, huic quidem, sed non ideo cuivis subiici velit: igitur regulariter in tali regno ab arbitrio populi dependere intelligitur, ad quem post mortem electi regis regnum devolvatur. Vbi si populo non placeat singulos reges peculiari electione adsciscere, penes ipsum tamen erit, super successionis ordine disponere, neque regis hic quidquam contra populi voluntatem potestas valebit. Atque hoc potissimum intuitu eiusmodi reges iure usufructuario a quibusdam dicuntur regna sua obtinere, quod neque circa intrinsecam eius structuram, neque circa translationem in alium suo arbitrio quidquam inuito populo disponere queant. Conf. [illegible] D. de Vsufructu [illegible] Videtur tamen comparationem inter regem voluntate populi constitutum, & usufructuarium extendere ego [illegible] nolim [*]. Vnde hautquaquam probaverim illud HOBBESII de Cive c. 7. § 16. *Si populus ab electione monarchae temporarii,* (id est, in quem ad tempus vitae imperium est collatum,) *ita dispesserit, ut* [illegible] *post mortem eius* [illegible] *imperium in populo, nullo iure alio* [illegible]*, sed iure proprio. Toto enim medio tempore summum imperium* [illegible] *populi erat, usus autem* [illegible] *monarcha temporario, ut usufructuario.* Enimvero hanc sententiam ita crude acceptam oppido quam periculosam arbitramur omnibus monarchis, qui libera populi voluntate sunt constituti, & qui certis legibus, quas vocant, fundamentalibus sunt adstricti. Praesertim cum, si liceat illa temporarium vocare monarcham, qui ad tempus vitae constituitur, etiam illi hoc nomine nuncupari queant, qui imperium acceperunt in familia durante sua continuandum. Et quia Hobbesius non desinit, quoscunque tales reges cum usufructuario comparet; facile periculosis consecutionibus irretiri

poterit.

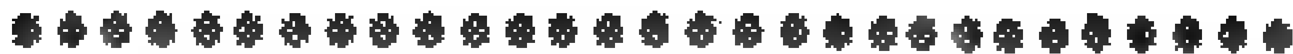
[*] Vid. infra c. 7. § 12. H.
[*] Quo casu apud Indianos fieri a filiis suis successionem sibi pro lubitu eligere potuit. Vid. [illegible] Grotius.
§. XVII. [illegible] HOBBESII [illegible] de Iure [illegible] § [illegible] imperium non [illegible] nec heredes [illegible] quod [illegible] imperium [illegible] [illegible] habet, comparat. Quod si pro usufructuario [illegible] H.

poterit. Cum enim dominium in ſe ius ſit nobilius, quam vſusfructus temporarius; facile liceret concludere; populum eſſe rege ſuperiorem, & hunc ab illo poſſe in ordinem redigi, ſi ad ipſius placitum regnum non adminiſtrauerit. Quam ob cauſam reiicienda quoque ſunt, quae traduntur Leuiath. c. 19. quod electiui reges non habeant ſummam poteſtatem a). Item, qui habet poteſtatem rege defuncto ſucceſſorem conſtituendi, eundem ſummam quoque poteſtatem obtinere rege viuo; cum quis non poſſit alteri dare, quod ipſe non habeat. Nam ad ipſam vim imperii in ſubiectos parum intereſt, quid circa caſum interregni ſit in aliquo regno conſtitutum. Etiam vbi heic fuerit prouiſum, ciues addictiſſime poſſunt parere, & ab omni circa Rempublicam poteſtate eosdem excludi nihil prohibet, nec de noua Reipublicae forma, aut ſucceſſore rege viuo cogitare licebit. Ex eo autem, quod rex electitius ſucceſſorem ſibi pro arbitrio eligere nequeat, non ſequitur, ipſi vſumfructum duntaxat, & non velut dominium imperii competere, ipſumque rei alienae eſſe adminiſtratorem. Nam vt ad aliquem redeat poteſtas proſpiciendi ſuae ſaluti, & ſuas actiones proprio ex iudicio gubernandi, (quae poteſtas tantiſper penes alium fuit,) non neceſſarium eſt imperium ita velut diuelli, vt penes hunc eiusdem κτῆσις remaneat, χρῆσις duntaxat in alterum transferatur; cum extincto eo, cui etiam abſolutum in aliquem imperium competebat, naturalis libertas vltro velut reuiuiſcat. Quis enim, verbi gratia, patri velit χρῆσιν imperii paterni attribuere, ideo quod liberi ipſo mortuo ſui iuris euadant; aut domino χρῆσιν imperii herilis, ideo quod ſeruus ipſo citra omnem haeredem mortuo in libertatem abeat?

a) Quod ante ipſum multos alios quoque exiſtimaſſe, notat H. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 10. n. 5. H.

CAPVT

CAPVT VII.

DE MODIS ADQVIRENDI IMPERIVM, INPRIMIS MONARCHICVM.

CVM IN disquisitione, quo quis modo imperium adquisiuerit, regulariter praesupponatur, diuersum esse eum, qui imperium dicitur adquirere, ab illis, in quos idem adquiritur: manifestum est, quaestionem hanc democratias parum tangere; quippe in quibus illi, qui imperant & parent non physice, sed morali duntaxat respectu distinguuntur. Etsi enim quandoque, per seditiones pulsis optimatibus aut rege, democratia constituatur; tamen cum heic iidem sint qui imperant & parent, nullo sensu dicetur; populum violento modo imperium adquisiuisse, seu populum per violentiam talem, quae ad subiectos pertinet, imperium in seipsum constituisse. Inde & in democratiis, secus atque in monarchiis, modus habendi imperium semper vniformis est *. Incrementa tamen sua democratiae, vti aliae ciuitates, violentiae bellicae possunt in acceptis referre.

§. II. AST in Aristocratiis discrimen aliquod deprehenditur circa modum adquirendi imperii, non in eo solum, quod alibi quidem optimatibus vltroneo consensu populi imperium fuit delatum, alibi per vim idem fuit quaesitum,

§. I. * Si tamen faex populi, oppressis legibus, quibus libertas popularis antea temperabatur, imperium in meliores de populo vsurpet, habeatque locum Respublica,

Ὅταν δ' ὁ ἀγαθὸς πρὸς τῶν ἀγαθῶν
Κατανικᾶται.
Vbi degeneres vicere bonos,
Et magnanimos plebs premit ima,

vt est apud EVRIPIDEM Alcide, is modus habendi imperium in statu populari multum diuersus est ab illo, vbi populus secundum leges regitur. Eam Reipublicae speciem Graeci ὀχλοκρατίαν dicere, eiusdemque instituta, ab aliis diuersa, explicuit ARISTOTELES. H.

tum [c], sed & quod illo concilio propter singulorum mortes supplendo, alicubi electio adhibetur, alicubi sola nativitas ad illud concilium aditum praebet [d]. Enimvero in monarchiis id discrimen longe clarius sese pandit. Etsi enim omnes monarchae, vt imperium ipsorum sit legitimum, consensu populi opus habeant; hi tamen diverso modo eliguntur; & qui vltroneo populi consensu sceptris admouentur, vel electioni, vel successioni [e] idem debent.

§. III. MODVM adquirendi imperii violentum vocare solent *occupationem*. Circa quam tamen notandum, diversam eam esse ab illa occupatione, qua res domino carentes per solam adprehensionem nobis proprias facimus. Nam cum in istiusmodi rebus nullum existat ius, quo minus quilibet homo easdem sibi vindicare queat, (ni lege ciuili impediatur) nullo peculiari titulo opus est ad dominium illarum adquirendum, sed sola adprehensio corporalis cum animo sibi habendi sufficit [a]. Enimuero cum homo homini naturaliter sit aequalis, adeoque alterius imperio non obnoxius, igitur non sola vis & velut adprehensio ad legitimum in homines imperium constituendum valet, sed alio insuper titulo est opus. Vnde quando GROTIVS L. II. c. 3. §. 4. tradit [b]; *In rebus, quae proprie nullius sunt, duo esse occupabilia, imperium & dominium, quatenus ab imperio distinguitur*: vocabulum *imperii* hautquaquam capi debet de imperio proprie dicto, & quod exercetur in homines, sed de imperio in terras, cuius hic est effectus, vt nemo nobis inuitis in illis debeat commorari, nisi nobis subiectus esse velit [c]. Alias enim homo non est ex numero rerum, quae nullius sunt, sed qui non est alterius, suus est. XENOPHON Cyroped. L. IV. [p. 59 Ed. H. Steph.] [illegible] *Nihil iam nostrum est, [illegible]*. Vnde & IDEM recte tradit L. II. c. 9. §. 1. *Si quis [illegible], [illegible], & populus subditus sui iuris esse coeperit*, quia non sunt haec sui natura occupabilia. Mallem tamen omissam fuisse limitationem illam: *Nisi libertatem suam vltro deserant*. Quem enim inueniemus hominem, qui libertatem suam habeat pro derelicta, id est, qui vtut domino carere nolit, nil tamen sua interesse putet, huic an illi seruiat. Igitur talis demum occupatio ad comparandum imperium facit, quae iustam praesupponit inuasionis caussam, & consensu subiectorum, pactoque subsequente firmatur. Quam merito commendanda regula Yncarum apud Peruuianos, imperium pedetentim proferre, & citra violentiam, alios potius mansuetudine imperii alliciendo, apud Garcilass. de la VEGA Comm. Reg. L. II. c. 19. Citra hoc enim status belli durat, nec nulla obligatio, fidesque, adeoque nec imperium intelligi potest. Quo loco expendendus est I. F. HORNIVS de

§. II. c) Vt apud Romanos e Decemviris. H.
d) Vt Venetiae, Genuae, Ragusae, & alibi. Haec [illegible] personis et regno, [illegible] in electionem & successionem, [illegible] H.
e) [illegible] modo adquirendi imperium cum successione etiam in Regnis ex parte locus est, vt adparet ex eo, quod tradit AVCTOR infra §. 11.
§. III. a) Haec & quae sequuntur, eadem fere verba sunt sequentis in L. IV. c. 6. §. vlt. nisi quod hic additus est locus XENOPHONTIS.
b) Conf. supra L. IV. c. 6. §. 14. H.
c) Vid. supra L. III. c. 3. §. 10. & hoc libr. c. 6. §. 13. H.
d) Vid. quae dicentur infra ad L. VIII. c. 6. §. 22.
e) Item AVGVSTINVS L. XIX. de Ciuit. Dei c. 2. *[illegible]*

de Ciuitate L. II. c. 9. §. 2. qui tradit: *Si quis iniuste lacessentem, inimicisque id aliis terrarum bello deuicerit, continuo in deuictum habere legitimam potestatem, nec expectare subiugatorum consensum.* Atqui quomodo ex statu belli in pacem poterit descendi sine interueniente pacto? Quomodo fides & obsequium ei debebitur, qui illud non est stipulatus? Illud duntaxat habent iusto bello victores, vt consensum deuictorum non per ambitum, aut preces eblandiri necessum habeant; sed eundem per intentata extrema mala queant extorquere [1]. Vnde nihil agit HORNIVS d. l. quando dicit: *Si deuictorum consensus necessarius foret, nunquam legitimus victor occupatione consequeretur imperium: quod occupatio nullius efficaciae foret, si victus non consentiret.* Atqui cum haec occupatio praesupponat victorem viribus praepollentem, adeoque mala quaeuis victo valentem repraesentare; ipsa occupatio satis efficiet, ne victi consensum suum denegare victori queant. Nam vtut nemo sit, quin vincere quam vinci malit: tamen nullus non sanus, vbi succumbere se videt, leuiori defungi malo optabit: neque noxium sibi in victoris imperium consensum ducet [2], per quem internecionem effugere datur.

§. IV. SED quid, si per vim iniustam imperium quis occupauerit? Equidem id extra dubium est, quin populus democraticus, eiusue maior pars ad euitandum grauius malum, qualicunque de causa intentatum possit abdicata libertate sub imperium vnius aut paucorum concedere [1]. Sicut & illud omnes fatentur, posse populum regi subiectum, ad declinandum excidium, & postquam in rege nihil amplius est praesidii, alteri sese submittere [2]. Sed illud altioris est indaginis: cum metus iniuste incussus pactum vitiet, & qui alteri iniuria sua damnum dederit, ad restitutionem teneatur, quomodo consensus subiectorum, metu maioris mali expressus, inuasoribus legitimum possit conferre imperium, ita vt horum quoque conscientia isto consensu possit tranquillari. Nam illae naeniae sunt: *Cum imperium, quod inuasor accepit consensu populi, non eripuerit populo, sed a Deo in populum acceperit: igitur si id restituendum foret, Deo reddendum, non populo.* Sed cum Hornius ipse populo tribuat potestatem designandi subiectum, in quod Deus coelitus maiestatem infundat; igitur sufficiet, si istbanc populo oppressor restituerit. Si enim populus recuperauerit facultatem libere designandi regem, quem voluerit, credo, parum amplius sua interesse iudicabit, siue maiestatem illam suam inuasor retineat, siue Deo resignet. Igitur iudicauerim prius discernendum esse, an inuasor per vim democratiam verterit in monarchiam; an vero monarcha eiecto in eius sese locum immiserit. Posteriori casu obligatio restituendi non prius expirat, quam aut

praestiterunt ac salutem: ita vt magnae fuerint admirationi, qui potius quam ferrum induerent. Nam in omnium fere gentibus vox naturae ista personuit [illegible] malorum, quibus [illegible], [illegible] H.

[illegible] *[illegible] non [illegible], quod victor, si regere bene voluisset, [illegible] plane [illegible] adimere potuisset, atque [illegible] optio [illegible] defungi patitur, clementiae [illegible] laudem [illegible]. Sed & quod, cum alteri in bellum [illegible], quem ipse antea laeserat, & [illegible] satisfactionem praebere [illegible], [illegible] exponat, [illegible] quemcunque [illegible] belli [illegible].* Conf. Hobb. de Ciu. L. II. c. 10. §. 4.

§. IV. 1) Supra c. 4. §. 5. H.
2) Infra c. 8. §. 9. & 10. H.

aut expulsus rex, ipsiusque haeredes, quibus ad regnum ius quaesitum fuerat, sit extinctus, aut ipse pro derelicto id habuerit. Id quod etiam tunc fecisse praesumitur, quando per longissimum temporis spatium nullum conatum regni recuperandi ostendit [3]. Vid. IVSTINVS L. XL. c. 2. Interea tamen temporis, etiam quamdiu adhuc inuasoris conscientia laborat, subditos post consensum suum fides data valide stringit, siquidem tunc demum eandem dederunt, quando aduersus [4] expulsum regem, quidquid ab ipsis postulari potuit, fecerunt. Circa priorem casum hoc probabilissime videtur dici, cum populus aeque in monarchia, quam democratia felix esse queat; facile esse, vt popularis libertatis desiderium digeratur, si Rempublicam nouus iste rex bene gubernauerit. Id quod etiam ex modici temporis patientia atque adsuetudine praesumi potest. Ex hoc facto adquisitionis vitium purgatum intelligitur. Paucorum autem mussitantium ratio haberi non debet, qui aba nulla Reipublicae specie, etiam quae vltro a ciuibus fuit constituta, absunt. Quod si autem aliquis post mutatam violenter Rempublicam ciues miseris modis habeat, vix iudicauerim, intrinseca obligatione ciues isti inuasori obstringi. Illud enim nescio an gratis sit credendum I. F. HORNIO de Ciuitate L. II. c. 9. § 4. *non attinere ad imperii naturam, quo modo fuerit quaesitum, quippe cum idem semper & vbique respondens postulet obsequium.* Sane enim si quis non solum per vim aut fraudem imperium inuasit, sed etiam, praeter crudelem ciuium oppressionem, in manifesta violentia omnes suas rationes collocat, eius vitium ne diuturnitate quidem temporis, quae alias ad praescriptionem sufficere iudicatur, purgari videtur. Nam diuturna possessio nihil aliud hic notat, quam per longissimum temporis spatium continuatam iniuriam. Vid. IVSTINVS L. III. c. 5. Conf. GROTIVS L. II. c. 4. § 14. & L. I. c. 4. § 19.

§. V. Hoc loco & illud quaeri posset: si quae ciuitas monarchiam amolita est, qua ratione & quando ipsius libertas democratica confirmetur: Vbi super diuersis casibus distincte videtur pronunciandum. I. Si vrbs vel regio aliqua, quacunque de caussa excusso eius imperio, cui antea suberat, libertatem sibi vsurpauerit, & pro peculiari sese Republica gerere coeperit; vbi post cum antiquo suo domino amice transegerit, & pro libera Republica agnita fuerit, statim libertatem pleno iure obtinet, neque ad eiusdem confirmationem mora vsucapionis opus habet. II. Si iustis de caussis imperium alicui fuerit abrogatum, statim firma & iusta est libertas, atque vindicata fuit [1]. Neque diuturna possessione opus est, aut vt illa libertas a priori domino pro legitima agnoscatur; nisi hactenus, vt iniustis litibus, quae ab isto deinceps moueri possent, materia

3) Nec inferiore contraria ius suum confirmare nituntur. H.

4) Quod Plautino & Terentiano more ponitur pro ergo. Efficit hoc Appositum ad [illegible], cum THOMASIVS Iurisprud. Diu. L. III c. 6 § 100. in nota f. arbitraretur, hoc esse Ephelcon.

§. V. 1) V. de Belgio, Philippo imperium abrogantibus, H. GROTIVM L. III. Annal. Belgic. Ad A. MDLXXXI. Conf. L. VII. Histor. ad A. MDXCIIX p. 132. H.

2) V. supra L. IV c. 12 § 2 seq. H.

§. VI. 1) Ita Archagetae olim in eligendis Regibus spectabant formae praestantiam, robur corporis, opes, vel prudentiam personae. STRABO L. XVII. Geograph. p. 566. Conf. infra L. VIII. c. 3.

materia penitus praescindatur. Vid. BAVDIVS de Induciis belli Belgici L. III. p. m. 178. III. Vbi iniustis de caussis rebellatum fuerit, libertas illegitima manet, quamdiu antiquus dominus bello ad obsequium rebelles reducere laborauerit, aut saltem protestationibus ius suum in eosdem saluum conseruarit, donec ex diuturno silentio colligatur, antiquum dominum ius suum habere pro derelicto. IV. Si contingat regionem vel vrbem, periculo ab hostibus imminente, a rege suo auxilium frustra petere, quod vires ipsum deficiant, sic vt ex propriis viribus & consilio salutem suam expedire cogatur, putamus prioris domini ius expirare, vbi per diuturnum temporis spatium suas sibi res seorsim habuit, nec cum antiquo imperio negotii quid amplius ipsi intercessit *. Id enim aperte prioris domini derelictionem arguit. Nam si vel maxime interdum regem aut Rempublicam necessitas subigat, vt ab auxilio suo destitutam vrbem aut regionem propriae defensioni relinquere cogatur, Vid. LIVIVS L. III. c. 6. XXIII. c. 21. tamen depulsa ea necessitate ad antiqui imperii exercitium protinus erit redeundum. Cum amplius principem se meum ferre nequeat, cui, vbi commode possit, vllam principalis muneris partem aduersus me exhibere diu curae non est. Vid. Liuius L. XXXV. c. 16.

§. VI. PER *electionem* populus constituendus, aut iam constitutus vltro certum hominem suo iudicio imperii capacem designat. Cui post vbi decretum populi, aut eorum, qui populum repraesentant, fuerit significatum, idque ille acceptauerit, promisso populi obsequio imperium confertur. Eam vulgo faciunt *liberam* aut *restrictam*. Illa est, qua citra exceptionem designari potest, quicunque naturaliter habilis sit imperio, aut mox fore speretur. Haec autem, quae non nisi ex certa natione, familiaue, aut certa qualitate praeditum * recte potest designare. Si tamen ius eligendi, prout radicaliter populo inhaerere intelligitur, consideremus, omnis electio in se libera erit. Licet enim decretum semel factum fuerit, quo certum genus hominum ab imperio excludatur; nihil tamen impedit, quo minus id decretum iterum abrogetur. Sed si populus in paucos quosdam ius eligendi contulerit, vt plurimum certis ipsos legibus solet adstringere circa requisita, quae in designando principe obseruari debeant *. Alicubi electio velut mixta successione deprehenditur, quando regulariter quidem ad defuncti filios regnum deuoluitur, vt tamen populi, procerumue consensus initio interueniat *. Qui consensus non videtur nudum instar inaugurationis, aut praestationis homagii, sed vim suffragii negatiui habere *. Veluti si populus in auctorem familiae regnatricis imperium hac lege contulisset, vt idem in posteros quoque transmitteretur,

c. 5. §. 12. [illegible] est, Persium Regem [illegible] potuerit, qui non ante Magistratum [illegible] perceperit, teste CICERONE L. [illegible] de Divinatione. Quod de Patavinorum populo refert LOVERIUS [illegible] Part. [illegible] c. 4. eum ex certa familia eligere Principem, (Le [illegible] Regnum vocant) [illegible], & quidem [illegible], ne [illegible] opus habeat. H.

a) Paucis [illegible] ius eligendi [illegible] potuerit, si id vel pacto, vel praescriptione [illegible] hominum [illegible], habeant quaesitum. VLUBERUS L. I. de Iure Cons. sect. 7. c. 5. §. 24. H.

b) V. quae annotabimus infra ad §. 12. H.

c) Et olim apud Hebraeos in regno Iudae, & Francos sub stirpe Merovingorum & Carolingorum. vid. [illegible] Part. 1. sect. [illegible] §. 9. H.

teretur, dummodo regno non inepti sint futuri. Igitur in talibus regnis populus aut proceres conveniunt, non tam ut regem eligant, quam ut declarent, nihil se in filio reperire, quo minus patris successor esse queat.

§. VII. CAETERUM electio fit vel in civitate jam nascente, vel in civitate olim constituta. Ibi post primum pactum, & decretum super forma Reipublicae introducenda ad electionem proceditur ab universis, vel per universos deputatis. Qua peracta, & acceptata, insecutoque inter electum & populum pacto perfecta civitas monarchica existit. In civitate autem monarchica jam constituta contingere potest, ut monarcha decedat, successore nondum constituto. Quo casu res ad *interregnum* [1] redire dicitur. Quae forma autem civitati assignanda sit tempore interregni, facile intelligi potest, si consideretur, quibus vinculis perfecta civitas cohaereat. Scilicet quia per posterius pactum, regem inter & cives initum, intrinseca civitatis perfectio, & summum imperium actu provenit, inde sublato proprio imperii subjecto ad imperfectam formam regnum delabitur, sic ut primo tantum pacto cohaereat, quo singuli cum singulis ad constituendum unum coetum intelliguntur conspirasse. Quanquam isti pacto circa continendos cives tempore interregni non parum firmitatis addit vocabulum communis patriae [2], & exinde resultans qualiscunque cognatio, simulque quod plerorumque fortunae isti loco sint annexae, nec facile aliorsum transferri queant. LYSIAS Orat. XXX. *Qui natura cives sunt, sed in ea sunt sententia, ut quamvis regionem suam esse patriam existiment, in qua sua commoda consistere queant, de his satis constat, quod neglecto communi civitatis bono, privata sua lucra sint quaesituri, cum non civitatem, sed suas opes & divitias suam patriam existiment* [3]. Sicuti & recte LIVIUS L. II. c. 1. judicat per *pignora conjugum ac liberorum, caritatemque ipsius soli, cui longo tempore assuescitur, animos civium consociari.* ANTIPHON Orat. 16. Οὔτε ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν ἱκανὰ ἦν αὐτῷ· ἱκανὰ γὰρ ἦν τὰ ἐνέχυρα αὐτῷ ἦσαν παῖδες καὶ τὰ χρήματα. *Nec facile ipsi erat civitatem deserere: sufficientia enim pignora erant, quae retinebantur, ipsius liberi & opes.* Sic apud PLUTARCHUM Mario [p. 410. A.] Romani militem a censu legisse dicuntur, [illegible], *quod quilibet suas facultates* [illegible]. Qua causa etiam est, quare civitas ad interregnum devoluta firmius adhuc cohaereat, quam exercitus, mercenarius cumprimis, amisso duce, quippe in quo *plerisque nulla patria, nisi ubi est.* Ista igitur omnia ut conferunt, atque in tuto collocant locupletes cives, ad concordiam interea agitandam sunt promiores, & studiosius

§. VII. 1) V. AUCTORIS Dissertatio de Interregno, quae numero [illegible] est inter Dissertationes [illegible] selectiores.

2) Conf. [illegible] Dissertation AUCTORIS [illegible] patriam. [illegible]

3) [illegible]

4) [illegible]

5) De definiendo interregno [illegible]

diosius ad instaurandam ciuitatis formam incumbunt. Caeterum, quanquam cum LIVIO L. I. c. 17. [*] interregni tempore regnum possimus vocare *ciuitatem sine imperio, & velut exercitum sine duce*, tamen quia ciuitates nascentes, antequam imperium in certum hominem aut concilium fuerit collatum, democratiarum instar habent, (Vid. HOBBES de Ciue cap. 7. §. 5. ab init.) & praeterea naturale est, vt quando vniuersi curam sui alicui commiserunt, eo extincto, ipsi sibi prospiciant: igitur regulariter interregna indolem democratiae alicuius temporariae prae se ferre videntur, saltem hactenus, vt ex vniuersorum consensu tantisper statuendum sit de communium rerum administratione, nouoque rege creando, nisi aliam Reipublicae formam introduci placuerit [*]. Democratia tamen perfecta interregnum proprie non est, quatenus nondum decreto sancitum, summam rerum perpetuo esse debere penes concilium vniuersorum, & quia leges atque instituta publica ad monarchicum regimen adhuc sunt adaptata. Quanquam & hoc possit contingere, vt vbi regnum ex insignibus partibus integrantibus constat, puta ex diuersis gentibus, prouinciis, ac magnis vrbibus, per interregnum faciem alicuius systematis id videatur induere. Ex hisce patet, quem in sensum capiendum sit illud, quod a GROTIO L. I. c. 3. §. 7. aliisque traditur: *Rege extincto, citra successorem imperium reuerti ad populum.* Scilicet quanquam hactenus in interregno penes populum imperium non sit, quod nondum communi decreto in perpetuum summa rerum in concilium vniuersorum sit collata, poterit tamen interim populus per se, aut certos delegatos exercere omnes actus summi imperii, qui ad conseruationem ipsius facere videbuntur. Nam falluntur illi, qui extincta familia regnatrice, negant potestatem imperandi ad populum reuerti, sed duntaxat potestatem eligendi & designandi alium regem. Quasi vero, interregno existente, necessum sit populo omnino regem creare. Et quasi deinceps non possit imperium conferri in optimates, aut democratia in perpetuum stabiliri.

§. VIII. OPTIME tamen tranquillitati suae prospexerunt ciuitates, quae declinandis incommodis, ex interregno oriri solitis in antecessum constituerunt [1], penes quos, solio vacante, interea sit Reipublicae administratio. Qui siue interreges, siue alio vocabulo insigniantur [2], sunt magistratus temporarii, seu, vt ita loquar, prouisionales, qui auctoritate vniuersi populi actus summi imperii, saltem continendo tantisper coetui necessarios, exerceant; obnoxii tamen populo ad reddendas gestorum rationes, quas & aliquando nouus rex velut nomine populi exigit. Horum potestas, nouo rege creato, aut

 vel

vel lege, vel arbitrio, vel casu suspenditur. Estque vel *ordinarium*, quod ex proposito populi euenit, vt in regnis electiuis; vel *extraordinarium*, quod citra voluntatem populi contingit, forte quia regnatrix domus extincta, vel dubia aut controuersa est successio. [illegible] *Reipublicae*. Etsi enim pacto primo non insit Rempublicam [illegible] pacto illo [illegible], & intereunt necessitate varia vincula [illegible], [illegible], [illegible] confoederationem, & alia eius generis: non est praesumendum, cum in statum interregni conciderit populus, eum tantisper, donec alterum pactum [illegible], sine aliquali regimine esse velle. *Conf. infra* §. 9. H.

§. VIII. 1) Vbi interregnum est ordinatum. H.

2) In Polonia Primas regni Archiepiscopus Gnesnensis, Regni locum tenens, & in solio regio sedens. In Germania duo vicarii imperii, Saxo & Palatinus. H.

vbi super alia Reipublicae forma fuerit constitutum, statim expirat. Vbi vero in aliquo regno extiterit perpetuus senatus, penes quem tamen rege viuo summa rerum non fuerit, in illum, *rege defuncto*, summa potestas proprio iure non recidit. Quanquam expeditissimum sit, vt in casum interregni vicaria Reipublicae administratio tantisper eidem committatur *), sicuti & antea ab rege in partem curarum tanquam minister vocabatur. Quicquid autem potestatis interregni tempore ille senatus exercuerit, id ab vniuerso populo in eundem collatum intelligitur. Quam enim potestatem a rege tanquam magistratus obtinuerunt, illa rege citra successorem defuncto extinguitur (vid. CONNESTAGIVS de Vnione Lusitan. L. III p. m. 116.) & si pristinam continuare functionem conceditur, id non amplius defuncti regis, sed populi beneficium est. Add. BODINVS de Republ. L. III c. 2. p. m. 417. Hinc & eiusmodi senatui, interregis officium obeunti, haudquaquam licet diutius potestatem retinere, quam vniuersis placuerit; multo minus sibi perpetuo imperium vindicare, aut propria auctoritate aristocratiam constituere. Penes vniuersos enim est super forma Reipublicae disponere, & quidem pro lubitu, nisi forte iureiurando sint vincti. Vid. LIVIVS L. I c. 17 & DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. II vbi memorat, cum crebra illa interregum mutatio populo Romano displicuisset, & quod pro vno centum viderentur reges habere, senatum in populi arbitrio posuisse, de ordinanda Republica disponere, siue regibus, siue magistratibus annuis eius curam mallent credere. Fiti eam optionem populus in senatus iudicium reiecit. Addatur quoque historia interregni post obitum Sigismundi in Polonia, apud PAVL. PIASECIVM ad Ann. Christ. 1632.

§. IX. AD isthaec illustranda operae pretium fuerit expendisse, quae tradit HOBBES de Ciue c. 7 §. 15. 16. vbi talem format casum: *Si populus tradiderit summum imperium vni alicui homini, habendum pro tempore tantum vitae suae, idque cum fecerit, vnusquisque e coetu illo discesserit, vt de loco vbi post mortem eius ad nouam electionem congregentur, nihil omnino sit ordinatum: populus non amplius erit persona vna, sed multitudo hominum dissoluta, quorum cuilibet cum quolibet conuenire diuersis temporibus & locis, quibus libuerit, licitum erit.* Igitur talem monarcham ex lege gratitudinis teneri cauere, ne post mortem suam ciuitas dissoluatur: idque vel statuendo diem & locum certum, quo ciues, qui voluerint, conuenire possint, vel successorem sibi nominando, prout Reipublicae videbitur expedire. Heic fallitur HOBBES, dum arbitratur, *congregatos, si discesserint, non constituto prius loco & tempore futuri conuentus, abire in dissolutam multitudinem.* Siquidem hoc intelligatur de illis, qui iam ciuitatem perfectam, rege electo, constituerunt, non de his, qui in ciuitate adhuc constituenda sunt occupati. Nam qui congregantur ciuitatis formandae caussa, & his abeunt non indicto in futurum conuentu, illos manifestum est, re per eius infecta dissolui, adeoque singulos in priori statu permanere. Ast qui semel in perfectam ciuita-

*) Vt collegio Cardinalium, & in Germania Episcopatibus collegiis canonicorum competit. H.

§. X. †) Annuatis regnis, Britannum inter regnum [illegible] regnum & interregnum. Hinc populum haudquaquam vero illa, quae in [illegible] interregno, hoc [illegible], AVCTOR ipse docet. H.

ciuitatem coiuerunt, regique se subiecerunt, cum fortunarum suarum sedem in illa fixerint, non possunt praesumi tam fuisse socordes, vt cum rege defuncto nouellam ciuitatem extingui, & in naturalem statum atque anarchiam voluerint abire, non citra stabilitae iam salutis periculum. Igitur vbi in regem imperium non fuit collatum haereditario iure, aut vt ipse pro lubitu de successore statueret; saltem tacite inter ipsos conuentum intelligitur, vt statim a morte regis conueniant, idque eo loco, vbi alias conuentus celebrari moris erat, aut vbi rex domicilium fuerat. Nec facile deerunt in aliquo populo ciues eximii, qui tantisper auctoritate sua reliquos contineant, & ad quamprimum consulendum Reipublicae impellant. Ex hisce quoque perspicuum est, quousque admitti possit illud HOBBESII Leviath. c. 21. *Quando monarcha pro se & haeredibus suis regnum relinquit atque renunciat, subditi ad absolutam & naturalem libertatem reuertuntur.* Id enim hautquaquam in eo sensu verum est, quod isti in dissolutam plane multitudinem abeant, sed quod absolutum recipiant ius de statu suo denuo disponendi.

§ X. EXORITVR quoque aliqua species interregni a) in regnis successiuis, quando rex decedit, relicta vxore praegnante, aut quam saltem praegnantem suspicatur. Equidem ex consensu plurimarum gentium in illos quoque, qui adhuc in vtero existunt, ius aliquod transferri potest, adeoque iidem iuris quoad ἀρχὴν capaces sunt. (Inde Persae, relicta ab Hormisda vxore praegnante, cum magi prolem masculam vtero ferri credidissent, cidari vtero imposita, embryonem regem pronunciarunt, nomineque insignierunt, qui deinde Sapores fuit, gestis celeberrimus apud AGATHIAM L. IV [c. 10.]) Existente autem subiecto proprio summi imperii interregnum non datur. Vnde neque minorennitas b) regis, neque captiuitas interregnum proprie dictum facit c). Etsi captiui saepe a cognatis tanquam mortui fuerunt habiti, cum potius regnum ipsorum nomine tantisper debuisset administrari, quousque postliminio reuertissent, aut in captiuitate obiissent. Vid. IVSTINVS L. XXXVI. c. 1. TREBELL. POLLIO in Gallieno. Huc facit, quod narratur a DIONE CASSIO L. XXXVI. *Tigranes ex regione Sophene thesauros in castellis repositos habebat. Eos a custodibus postulanti Pompeio hi responderunt, a Tigrane sibi hoc imperari debere. Cum Tigranes itaque hoc ut castella reserarentur, imperaret, custodes excipiebant, eum non sponte, sed inuitum ad hoc iubendum adigi. Mox tamen cum Tigranes ideo in vincula conjiceretur, aperuerunt.* Sic & Demetrius, a Seleuco in custodiam datus, mandauit filio, ducibusque & amicis, qui Athenis & Corinthi erant, ne literis vel annulo suo fidem adhiberent, sed vt si mortuus sit, reseruarent oppida & reliquias regni Antigono. PLVTARCHVS Demetrio. [p. 914. D.] Partu tamen regio nondum edito, non satis constat, viuus an mortuus sit foetus in lucem proditurus, & vbi a regno foeminae excluduntur, mas an foemina sit futura proles posthuma. Quousque tamen de ea re constiterit,

a) Habent enim minores ius regni [illegible], & [illegible], vt PLVTARCHVS alicubi loquitur. H.

b) Quamdiu captiuus Rex, licet regnum in potestate non habeat, Rex esse non desinit, licet quaeratur an ad regnum redeat. Vid. GROTIVM L. III. c. 20. §. 3. H.

fuerit, populus hautquidquam iura illa, quae in liquido interregno, nanciscetur, sed regnum interea erit administrandum eo modo, quo alias per minorennitatem regis solet. Vid. SERRANUS * Invent. Hist. Franc. in Philippo Valesio ab init.

§ XI. AST per *Successionem* ius regni semel alicui partum, aut in aliquem collatum, in posteris eius continuatur a). Est autem ista successio constituta vel arbitrio ipsius regis, vel arbitrio populi b). Regibus, qui regna sua in patrimonio habent, ius quoque competit pro lubitu super successione disponendi c); qui ubi expresse circa eandem voluntatem suam declararunt, illa utique non minus quam privati patrisfamilias testamentum fuerit sequenda. Quo casu poterit & illud suum regnum aequis portionibus inter plures liberos dividere, etiam non considerato sexus discrimine, ac transferre illud legitimis deficientibus in naturalem filium, (quo nomine Alphonsus Arragoniae rex regnum Neapolitanum bello partum in filium suum naturalem Ferdinandum contulit, apud GUICCIARDINUM L. V. etsi alii ad Arragoniam id pertinere instarent, quippe huius armis & opibus partum,) aut quem adoptavit, imo & in eum, qui nulla cognatione ipsi fuit iunctus. Add. IUSTINUS L. XLI. c. 5 n. 10. Enimvero ubi de successore suo nihil disposuerit eiusmodi rex, videndum est, quemnam naturalis ordo ad successionem vocet. Licet enim neque testamento, neque aliter voluntatem suam vivens declaraverit, praesumitur tamen noluisse civitatem se defuncto redire ad anarchiam, communem utique cum pernicie civium, quibus tam miserum post se relinquere statum humanitas non patiebatur. Praesertim cum si illa fuisset ipsius mens, hoc facile significare liceret, quo in eum casum sibi mature cives prospicere possent. Et aeque de regibus quam aliis praesumitur, ipsos bona sibi sua parta nolle perire, aut quibusvis in medio velut exposita se mortuos relinquere, sed ad eos devolvi, quos ipsi carissimos habuerant. Igitur heic in successionibus regnorum patrimonialium idem ordo servabitur, qui in aliis privatorum haereditatibus; nisi quatenus indoles & incolumitas regnorum ab eodem discedere suaserit. Etsi enim fortasse pari affectu omnes suos liberos prosequatur pater, tamen eousque, si cordatus fuerit, illum temperare suet, ut ne patrimonium, cui salus familiae fere innexa, ad sui stabilitatem fiat ineptius. Et ubi in contrarium nihil significavit, hoc ipsum voluisse praesumetur. His positis, sequitur, eiusmodi regem velle, ut post se quoque monarchica civitatis forma conservetur; utpote

a) Ex Nicephoro GREGORA L. IX. Historiarum [illegible] de Andronico [illegible], qui [illegible] mandabat, ut Romani [illegible], se [illegible] ipsos ut Dominum, & [illegible] ex ea [illegible] genitum [illegible], eundem ut Imperatorem, cum tamen esset Constantinus, [illegible]. H.

§ XI. [illegible] Cum A. MDLX. Franciscus Rex [illegible] ad [illegible], deliberaretque Ordines, [illegible] Navarrum [illegible], decebant apud THUANUM L. XXVI. Hist. ad d. A. [illegible] regni (Gallicani) [illegible], & [illegible] Add. M[illegible] Part. VIII. Dec. 113. H.

b) Conf. BUDDEUS de Successione Primogenitorum § 21 & seqq. & de Testamentis [illegible] Imperatorum & speciatim Caroli II. Hispan. Regis § [illegible] & seqq. [illegible] Add. [illegible] c. 5. sect. 4.

c) Vid. supra c. 6. § 10. H.

d) Vid. Elem. Pr. Cont. Part. II. Sect. 5. § 4. H.

e) Vid.

vtpote quam & ipse exemplo suo commendauit, nec alio facto aut verbo post improbauit. Deinde, quoniam naturali inclinatione omnes homines illis bene esse malunt, per quos sibi potius, quam aliis honor & gloria exsurgit, honor autem & gloria vnicuique post mortem per liberorum potius, quam aliorum quorumcunque hominum potentiam contingit; censetur patrem liberis suis melius velle, quam quibuscunque aliis. Nam si hoc nolit, expresse id fuerit significandum; cum tanta dementia non credatur in aliquem cadere, vt tam speciosum bonum ad liberos non peruenire, sed in medio positum rixarum materiam praebere velit. Non recte autem ab HOBBESIO de Ciue c. 9. §. 15. inter signa voluntatis paternae, regnum in liberos transferre nolentis, refertur consuetudo post plures successiones; cum, qui de successore tacet, consuetudini regni consentire intelligatur. Nam consuetudo illa, siue ab auctore stirpis, siue a posterorum aliquo originem habuerit, in vim vtique legis fundamentalis abit. Nos autem heic quaerimus de ordine successionis, quando neque dispositio regis, neque lex aut consuetudo regni extiterit. Porro & hoc eiusmodi rex velle praesumitur, vt non solum regnum regularem formam retineat, id est, vt neque partes summi imperii inter plures fratres, aut eodem gradu proximum regem tangentes distribuantur, neque iidem regnum pro indiuiso parique inter se potestate administrent, sed etiam nolle, vt in plures partes regnum diuidatur *, & pro vno plura deinceps distincta regna sint. Quippe cum vtrumque cum maximo regni detrimento, & ipsius familiae regiae conuulsione sit coniunctum. Cui proximum est, vt etiam in hisce regnis, non obstante aetatis praerogatiua, inter plures liberos masculi praeferantur foeminis *, quia regulariter sexus masculinus imperio aptior, & foeminarum regimen fere incommoda quaedam comitentur, quae eo maiora futura sunt, si per eandem fratres paterno solio sint prohibendi. Praeterea & hoc obtinebit, vt inter plures liberos sexu pares natu maximus succedat, idque non ideo tantum, quia hic vt aetate, ita & prudentia iuniores antecellere censetur, sed & quod alias fratres circa coniunctionem cum patre aequales sunt. Inter quos si dignissimo regnum esset deferendum, non possent non exitialibus inter se discordiis implicari. Illustre exemplum huius rei possunt praebere turbae *, quae non ita pridem regnum magni Mogolis exercuerunt, quas luculenter descripsit Bernier. Quibus praecauendis optimum est sorti nascendi rem committere *, quam omnium fere gentium consensus, velut ab ipsa natura iactam, constan-

(r) Vid. & Dissertatio BVDDEI de Successione [illegible] § 25. & BAYLII T. V. de la Reponse aux Questions d'un Provincial p. 19[illegible]. & seqq.

(s) Notat autem vero LOYSEAVS Part. III. de Regno [illegible] c. 11 § 7 [illegible] [illegible]

[illegible] Addit de successione in Imperio [illegible] OLO[illegible] Relatione de hoc imperio p. 104. p. 115. de successione in imperio [illegible] LVDOLFI L. II. Histor. Aethiop. c. 9. [illegible]

(t) Ioannes Comnenus, [illegible] apud NICETAM CHONIATAM in

constanter amplectitur. Add. Xenophon Cyrop. L. VIII. [p. 139. Ed. Henr. Steph.] in vltima oratione Cyri. Heic tamen necessarium fuerit, vt primogenitus caeteris fratribus de honesta sustentatione prospiciat. Nam vt illis tantum rependat, quanti eorum portio futura erat, si regnum diuisum foret, neque necessarium est, & fieri plane nequit. Ponamus enim quatuor esse fratres. Vnde heic primogenito tantum pecuniae, quae tres quartas partes regni aequet? Add. Boeclervs ad Grot. L. II. c. 7. §. 13. Quod si autem in eiusmodi regnis rex sine prole sit, fratres aut sorores succedent, & his deficientibus, prout quisque defunctum proxime attingit; salua tamen sexus & aetatis praerogatiua. Quin & ad proximos vltimi possessoris regnum demum perueniet, qui auctorem regni non attingunt, non solum voluntate defuncti expressa, sed & si eiusmodi succedendi mos circa priuatorum ciuium haereditates in regno sit receptus. Quem & circa suum patrimonium valere voluisse praesumetur rex, dum expressa dispositione ab eodem non abit. Quod autem Hobbesivs de Ciue c. 9. §. 19. addit, non adeo liquidum est. *Qua ratione*, inquit, *succeditur ad imperium, eadem quoque succeditur ad ius successionis. Nam primogenitus, si ante patrem moriatur, censebitur, nisi pater aliter statuerit, ius suum successionis transtulisse ad liberos suos. Ideoque nepotes & neptes priores erunt ad succedendum, quam ipsorum auunculi.* (patrui debebat dicere.) Equidem fatemur, ius illud * repraesentationis aut subitionis in locum esse valde fauorabile, ne scilicet liberis fraudi sit, quod tam mature patre fuerint orbati. Nihilominus cum filius, patre adhuc viuo, ad istius bona spem duntaxat, non plenum ius habeat; & non adeo necessarium videatur, vt quemadmodum ius, ita & spes, nondum in ius velut animata, in liberos transeat; vix solo iure naturali patruis praeualebunt nepotes *, nisi lege regni aut consuetudine fulciantur. Add. Bodinvs de Rep. L. VI. c. 5. p. m. 1144. seqq.

§. XII. Eninvero in illis regnis, quae ab initio vltroneo populi voluntate sunt constituta, ordo successionis originarie ab ipsius populi voluntate dependet. Qui vbi in regem non imperium solum, sed & ius de constituendo successore expresse contulit, (id quod non temere fieri solet,) succedet,

[illegible] Vna. [illegible] *Tanquam lege constitutum est* [illegible], sic Herodotvs L. VII. Conf. [illegible] §. 10. H.

h) Vid. supra L. IV. c. 11. §. 12.

g) Est quaestio alias grauissima, [illegible] an in successione regnorum [illegible] in [illegible] habeat? [illegible] Exempla sunt apud Ivstinvm L. XXIII. c. [illegible] L. XXXIV. c. 2. Conf. Bernegger ad L. XL. [illegible] Collenvtivm L. V. Histor. Neapol. p. 145. Thvanvm L. LXXXI. ab init. ad A. MDLXXXV. Lvdolf L. II. Histor. Aethiop. c. 6. n. 28. Mihi cum Grotio L. II. c. 7. §. 30. res plana videtur in successione lineali. In regnis etiam patrimonialibus, de quibus Avctor heic loquitur, patruos praeualere nepotibus [illegible] quoniam in iis ius succedendi ex voluntate [illegible] defuncti aestimatur, & [illegible] successione natura [illegible]. Vid. supra L. IV. c. 11. §. 12. H.

§. XII. (*) Rex enim non aliter transmittere regnum potest, quam accepit, accepit autem ipse vnum & totum. Conf. §. 11. H.

k) *A. [illegible] in Sicilia Dionysio Tyranno* [illegible] *Dionysium* [illegible] *quod primum* [illegible] *esse regnum* [illegible]

l) Plane vt in feudis. H.

det, quem iste voluerit. Sin ipse populus super successione disposuit, voluit eam procedere aut ad modum reliquarum haereditatum, quantum ille ad regnum aliter adplicari potest, aut peculiari ipsum ratione temperavit. Successionem simpliciter haereditariam in regnis a privatarum haereditatum successionibus in hisce fere solis constitui discrepare solet. I. Ut regnum inter plures fratres aut haeredes, eodem gradu a defuncto distantes, non dividatur a. Quia hoc ad tuendum regnum & civium concordiam plurimum facit. Vid. IVSTINVS L. XXI. c. 1. * II. Ut successio fiat inter eos, qui a primo rege descendunt, neque ad gradum transversum, multo minus ad affines transitus fiat b. Nam illi regi, eiusque posteris regnum dare voluit populus, quibus exstinctis, ad populum redit ius denuo super regno statuendi. Add. BOECLERVS ad Grot. L. II. c. 7. § 11. III. Ne succedant, nisi qui nati sunt secundum leges patriae. Qua ratione excluduntur naturales seu nothi, utut pater forte non minore affectu ipsos fuerit amplexus. Nam saltem inter generosas nationes ad contemtum patent, quorum matrem pater iusto matrimonio dignatus non fuit, & pro instrumento magis desultoriae libidinis, quam socia vitae habuit. Quin & ob defectum fidei, & perpetuae cohabitationis non adeo liquido de talium patribus constat. Ast in regnis quam maxime expedit, personam regis esse venerabilem, simulque quam minimum controversiarum circa eandem posse moveri. Add. memorabile in hanc rem exemplum apud MARTINIVM Histor. Sin. L. VI. c. 1. p. m. 203. LIVIVS L. XXXIX. c. 53. *Ex pellice natum, quem Perseus esse Demetrius, hunc iusta matrefamilias, illum pellice ortum esse aiebant, ut ex vulgato corpore genitum nullam certi patris notam habere, hunc insignem Philippi similitudinem prae se ferre.* Add. quoque * quae de Ferdinando rege Neapolitano refert Iovianus PONTANVS Histor. Neapol. L. II. Huc etiam spectat, quod in quibusdam regnis aperto in conclavi reginae pariunt, ne partus fingi, & supponi credatur c. Sic Fridericum II. mater Constantia quinquagenaria peperit, tentorio in foro urbis erecto, & praesentibus plurimis nobilibus viris ac foeminis. Pandulfus COLLENVTIVS Rer. Neapolit. L. IV. Excluduntur quoque adoptivi non solum, quia nobilitas generis vere regii magis venerandos efficit

 cit

a) Mathias Rex Hungariae naturalem filium, cum [illegible] regnum [illegible] DVBRAVIVS L. [illegible] Histor. Bohem. Adde [illegible] Commentar. de Rebus [illegible] [illegible] Alphonsus Ferrariae Dux [illegible] Caesar [illegible] successionem apud [illegible] Anton. POSSEVINVS L. VIII. Histor. Gonzagar. [illegible] A. MDXCII. Adde de [illegible] [illegible] THVANVM L. [illegible] Histor. ad A. MDXXIX. Neque [illegible] quamquam [illegible] Arthurum pro [illegible] habendum [illegible], quod Victor [illegible] ubi, [illegible] atque [illegible] haberent. Sed adde BVCHANANVM [illegible] L. V. Rer. Scot. [illegible] Rege [illegible] Arthurum pro [illegible] [illegible] Adde [illegible] L. IX. sub Rege [illegible] de Roberto, [illegible] THVANVM L. CXXIX. ad A. MDCIII. [illegible] haereditatem [illegible] adipisci posset. H.

b) Vid. [illegible] Chronic. [illegible] ad A. MDCL. H.

cit reges *, maiorque de illis ſpes concipitur, quod ſimiles ſint virtutibus futuri illis, ex quorum ſanguine ſunt progniti. Sed & quia in naturalem regis ſtirpem populus regnum contulit, qua deficiente, ad ſe voluit redire facultatem de ſecutura regiminis forma diſponendi. Quae facultas, admiſſa adoptione, quae quidem ius ad regnum daret, in perpetuum poſſet eludi. IV. Vt in pari gradu reuera aut per repraeſentationem tali, mares praeferantur foeminis, etiam aetatis praerogatiua gaudentibus *. Add. BOECLERVS ad dictum locum Grotii §. 15. V. Vt inter mares, & vbi hi deficiunt, inter foeminas, in pari gradu maximus natu praeferatur. Apud LIVIVM L. XL. c. 11. Perſeus de Demetrio minore fratre: *Transcendere feſtinat ordinem aetatis, naturae, moris Macedonum, iuris gentium.* Add. BOECLERVS dicto loco §. 18. VI. Denique & in hoc a vulgaribus haereditatibus eiuſmodi regna differunt, quod, licet non niſi morte prioris poſſeſſoris ad alterum deuoluantur, & ab iſto huic velut de manu in manum dentur; tamen occaſione duntaxat prioris domini ad alterum perueniant, non autem, vti aliae haereditates, ex prioris domini iure, voluntate, & beneficio. Nam ſucceſſio in hiſce regnis non ab arbitrio vltimi poſſeſſoris dependet; ſed ex conſtitutione populi in ſtirpe regia continuatur. Inde quoque non eſt neceſſarium, vt ſucceſſor, licet gradu proximus, etiam in onera defuncti, quae quidem in priuato ipſius patrimonio haerent, ſubeat. Sed, ſi videatur, poterit regnum quidem capeſſere, priuati autem patrimonii haereditatem recuſare *, quippe cum regnum externa quaedam, & a priuato patrimonio ſeparata ſit haereditas. Nam populus quam optimo iure regnum deferre voluiſſe creditur, neque eius quidquam refert, quid priuato regis patrimonio fiat. Quin & ipſi populo oneri futurum eſſet, ſi ad priuata regis debita luenda ſucceſſor teneretur; quae, ſi priuatis in bonis hic tantum non haberet, de publico ſoluenda demum forent. Iſthunc autem ſuccedendi ordinem populus elegit *, ne ſucceſſor foret in incerto, & vitandis electionum incommodis, ſimul vt reuerentia regi ex ſplendore natalium conciliaretur, & ex genere atque educatione ſpes eſſet praeclarae virtutis, regnique poſſeſſor regnum magis curaret, & animoſius defenderet, ſi illud iis eſſet relicturus, quos ipſe ob naturalem affectum maximi facit. Illud extraordinarium eſt, quod PROCOPIVS de Bello Perſico L. I. c. 11. tradit: [illegible], *Laſanam aut alio quopiam nato [illegible] nefas eſt Perſis regem creare.*

§. XIII.

6) Chorus apud EVRIPIDEM Herculi [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Conf. eundem Tenenno Ecclеſ. Salomonis X, 17. H.

7) ARISTOTELES I. Pol. [illegible] *[illegible]* H.

8) Quae ſententia GROTII eſt L. II. c. 7. § 19. Diſſentiunt Granonius [illegible] Cl. BARBEYRACIVS in nota 4 ad h. §. [illegible]

9) Vt egregie obſeruauit H. GROTIVS d. c. 7. § 19. Conf. LOCCENIVS L. VI. Hiſtor. Suecan. ad A. MDXI. *Adde [illegible], ob [illegible] Regni [illegible]* ARISTOTELES III. Pol. 15. & V. Pol. [illegible] *[illegible]* H.

§. XIII. 1) CVRTIVS I. Diſp. 14. [illegible] H.

a) Vt [illegible] iure Romano [illegible].

§. XIII. SED cum in isthoc genere successionis inter personas longius ab auctore stirpis remotas facile contingere possit, vt quae alteri sit praeferenda, non ita liquidum esset, siquidem simpliciter ita quisque ad coronam vocandus foret, prout nuper defunctum regem proxime contingeret, praesertim cum fauor repraesentationis in remotioribus gradibus euanescat: igitur ad tollendas eiusmodi controuersias multas apud gentes successio, quae *linealis* dicitur *, introducta est. Quae in hoc consistit, vt omnes, qui ab auctore stirpis regnatricis descendunt, velut lineam quandam perpendicularem intelligantur constituere, quarum quaelibet regno propior, prout quisque in eodem gradu sexus, deinde aetatis praerogatiua potior. Nec prius ad aliam lineam regnum deuoluatur, quam omnes ex priori linea fuerint extincti. Vnde & illis, qui hoc modo successuri sunt, non necessum est numerare, quoto gradu a proxime defuncto rege distent, neque ad ius repraesentationis prouocare, sed prout quisque nascitur, ita lex illa perfectum ius ad regnum suo ordine habendum confert, quod ius quisque ad omnes ex sese natos pari ordine detrahit, licet ipse regnum non obtinuerit. Hoc modo igitur primo semper loco vocantur vltimi possessoris liberi, sed ita, vt & mortuorum ratio habeatur, siquidem ipsius proles supersit qualiscunque gradus; & si mortui istius lineae potior fuit, eiusdem proles reliquos omnes excludat: saluis tamen semper in pari gradu eiusdem lineae praerogatiua & sexus, & aetatis. (Nam vt sola aetatis praerogatiua superet praerogatiuam sexus, nullibi puto exempla exstare.) Si vltimo possessori defuerint liberi, ab ipso adscendendo, (non recurrendo ad auctorem stirpis & ibi incipiendo,) itur ad lineam proximam, & sic deinceps, saluo semper in pari gradu eiusdem lineae sexus & aetatis praerogatiua. Caeterum successionis linealis vsitatissimae species duae sunt: *cognatica* vna, altera *agnatica* *. Illa, quod in regno Castiliae sit recepta, Castiliana quoque vocatur *: quae id habet peculiare, vt in eodem gradu eiusdem lineae mares foeminis etiam maioribus natu praeferantur, ob solum tamen sexum de linea in lineam transitus non fiat. Adeoque foeminae non excluduntur, sed postponuntur duntaxat maribus in eadem linea, ita vt etiam ad ipsas sit regressus, si priores, aut pares caeteris mares, aut ex maribus defecerint. Cui consequens est, vt filia ex filio, praeferatur filio ex filia, & filia ex fratre, filio ex sorore *. Successio autem agnatica ab illa differt, quod hic foeminae, & ab his descendentes in perpetuum excluduntur. Cuius ea ratio est, ne per foe-

[illegible] Castiliana [illegible] Phil[illegible] Hispaniae [illegible]

[illegible] Regno Franciae prohibitus fuit EDVARDVS III. Rex Angliae, [illegible] Henricum III. [illegible]

[illegible] Philippum Regem Hispaniae in testamento apud [illegible] L. CXX. Histor. ad A. MDXCIX. [illegible]

[illegible] H. GROTIVS [illegible]

minarum matrimonio ad peregrinos regnum deuoluatur, aut insertis per matrimonium in regiam familiam alienis antiqua stirps regia nimium reiiciatur. Vocant etiam hanc successionis speciem Francicam, quod in Galliae regno illa recepta sit. Potest & hoc introduci, vt vbi omnes masculi ex stirpe regia defecerunt, demum ad foeminas regnum deuoluatur. Vid. GVICCIARDINVS Hist. L. XII. p. m. 367. Caeterum cum successio linealis valde plana sit; igitur sicubi controuersia inciderit, ante omnia illud inquirendum fuerit, quaenam successionis species in regno recepta sit. Id quod superiori seculo circa successionem Lusitanicam maxime erat discutiendum; cum Raynutius Parmensis linealem, reliqui simplicem haereditariam vrgerent. Vid. CONNESTAGIVS de Vnione Lusitan. L. III.

§. XIV. POTEST etiam alius modus succedendi constitui, vt tali ordine quisque ad regnum vocetur, prout auctoris stirpis regiae est proximus. Qua ratione ipsi succedent omnes filii pro aetatis ordine, inde omnes nepotes, habita ratione & aetatis Patrum suorum, aetatis propriae: his omnibus extinctis, eundum ad pronepotes, & sic deinceps. Talem modum succedendi quondam in Numidia fuisse vsitatum, colligitur ex LIVIO L. XXIX. c. 29. Similis succedendi modus obseruatur quoque in regno Siam, teste Iodoco SCHOVTEN in Descript. eius regni [T. I. vers. Gall.] De more in regno Fessae & Maroci testatur THVANVS L. LXV. ad ann. 1578. & CONNESTAGIVS de Vnione Lusitan. L. I. qui tamen videtur innuere, peculiarem eam inter fratres fuisse conuentionem. Apud Peruuianos quondam sub imperio Yncarum inter Curacas seu regulos duntaxat eum fuisse succedendi modum, refert Garcilassus de la VEGA L. IV. c. 10. Add. GROTIVS L. II. c. 7. §. 24. Apud multos quoque populos in India *, & inprimis per totam oram Malabaricam, hic mos succedendi est receptus, vt non succedat patri filius, sed sororis filius; quod credant, de hoc multo certiorem esse fidem, quod sit ex prosapia regia, quam de illo. vti inter alios refert Petrus de VALLE Itiner. Part. III. epist. 6. & Hieron. OSORIVS passim. Add. Phil. BALDAEVS in Descript. Malab. & Coromand. c. 17. p. m. 102. Etsi apud incolas Hispaniolae tantum in defectu liberorum sororum filii successerint, tanquam certiores, Franc. Lopez de GOMARA Hist. Ind. Occid. cap. 28. IDEM 124. refert, etiam in priuata successione filios sororum praeferri liberis, excepta familia Yncarum, in qua filius succedit patri. Apud Canadenses quoque

re non posse, quin ad illos quoque suo tempore ius pertingat ex populi dono. Addit tamen notanter, quatenus successuros attinet, cum ius nondum sit quaesitum iis, id auferri posse populi voluntate, si etiam parentes, quorum interest ius ad filios transire, ius i id transferant. Cui consequens, si renunciatio non tantum verbis amplissimis facta, sed & eadem ab Ordinibus ac [illegible] regni confirmata, quod non semel factum in Hispania, cum filiae regiae exteris nuberent, renunciationem illam postea rata haud debere videre. Contrarium qui docent, abdicationem illam, etiam quod renunciantes attinet, prorsus inualidam esse, vsquequaque errant. H.

§ XIV. * Et quondam in insulis Sumatrae, teste H. GROTIO L. VIII. Hist. Belg. ad A. MDXCIX. H.

§. XV. 1) Vbi de successione in regno patrimoniali controuersia oritur, optimum esse, ad arbitros ex familia Regia iri, monet AVCTOR de Offic. L. II. c. 12. §. 14. Sed quam commode Regna non deueniat per ea, quae dicta sunt ad c. 6. §. 16. mirum vero est cum generat arbitris nobis deficere exempla.

a) Dissentit hic a Grotio GRONOVIVS

que more receptum tradit Franciscus CREVXIVS Histor Canadensis L. I. vt in haereditatibus bonorum & dignitatum filii sororum praeferantur filiis vxorum. Singularis modus succedendi apud Chatramotitas (qui sunt natio Arabum,) refertur a STRABONE L. XVI. [pag. 783. Ed. Geneu. Casaub.] *Succedit in regno non filius patri, sed qui primus e nobili genere post constitutum regem nascitur. Nam simul ac aliquis in imperio constitutus est, omnes nobilium virorum vxores praegnantes conscribuntur, & custodes adponuntur, qui obseruent, quae prima pepererit. Huius enim filius ex lege assumitur, & ad regni successionem regaliter educatur.*

§. XV. CAETERVM hoc loco quaestio oritur, si controuersia inter duos pluresue circa successionem in regno cum primis non patrimoniali * oriatur, quis competens sit iudex? Nam vt ad arma statim propter causam nondum liquidam decurratur, lex naturae non permiserit. Heic illud initio certum est, indolem eiusmodi controuersiarum non ferre, vt per modum iurisdictionis seu pro imperio decidantur, adeoque illas disceptandas esse modo inter eos recepto, qui in naturali libertate nullius iurisdictioni subiecti degunt. Quem in sensum explicandus est GROTIVS dicto loco § 27. In naturali autem statu inuicem viuere dicuntur illi, quorum vnus alteri non paret, aut imperat, & qui communem dominum non agnoscunt. Ac licet, qui inter se litigant, quamdiu litigant, fortasse alicuius imperio subesse possint, ipsa tamen causa talis est, vt sententiam tanquam a superiore profectam non admittat. Extra illum populum, de cuius imperio ambigitur, nemo iudicem se ferre potest. Neque ipse rex, si eo viuo haec controuersia agitari coeperit, competens erit iudex *. Quippe cum in eiusmodi regnis praesupponatur, populum habendi imperii modum regi hautquaquam submisisse. Etsi non desint exempla regum, qui auctoritate & meritis suis confisi ampliorem sibi potestatem heic asseruerunt, quam alias indoles regnorum liberorum fert. Inde inter filios Darii exortam litem ipse pater decidit, apud HERODOTVM Polymnia init. Quanquam IVSTINVS L. II. c. 10. eandem a fratribus ad Artaphernem, velut ad domesticum iudicem, delatam referat. Sic & litem inter Arsicam & Cyrum pater composuit. PLVTARCHVS Artaxerxe. Add. 1 Regum I, 5 seqq. IVSTINVS XVI. 2. 7. Sed quod ne populi quidem sit tales controuersias pro imperio definire, afferri potest, non quidem ex illa ratione, quam affert GROTIVS dicto loco, quia populus a se in regem, & regiam familiam omnem

TIVS in eo, quod affectum Regis sit, considere populo, & pietati ei praestare, non modo in praesens, sed etiam in longinquitatem, quam hominibus providere possit. At pertinet cognoscere de successione, praesertim inter cognatos, vt nunc est. [illegible] qui ambigitur de iure in regno, quod [illegible] Regem habet, de eo [illegible] debere cognoscere Regem regnantem. [illegible] si Rex controuersiam huiusmodi, approbante populo, [illegible] componere, nihil eum munere suo [illegible] [illegible] est; an Rex, eo quod ius [illegible] habet, talis controuersiae sit iudex? Quod recte GROTIVS & AVCTOR negant, non in eo tamen regulari modus habendi regnum [illegible] summi imperii non refertur. Igitur praecipuae partes heic sunt populi, quippe a quo modus habendi summum imperium profectus est, & [illegible] sic iudex ac vindex [illegible] supra L. [illegible] § [illegible] si populus [illegible] declaret, ad quem regnandi ius pertineat, poterit idem ipse refractarium [illegible] adigere et [illegible] non turbet. Quanquam recte AVCTOR negat, heic a populo velut pro tribunali sedente, sententiam ferri. H.

omnem iurisdictionem transtulerit, neque eo durante aliquam habeat eius reliquiam. Nam caussa successionis non pertinet ad obiectum eius iurisdictionis, quae a populo in regem fuit collata. Et ubi talis controversia tempore interregni agitatur, saltem temporaria iurisdictio populo denegari non potest. Verum ratio ex natura istarum controversiarum est petenda. Potestas enim iudiciaria exercetur in subiectos cum hoc effectu, ut omnino in sententiis latis teneantur adquiescere, & si nolint, pro imperio possint adigi, idque quia subiectionis civilis pars est, decisionem controversiarum, quae sibi cum aliis civibus intercedunt, ab imperante expectare. Atqui si omnes casus eiusmodi litium circa successionem expendamus, patebit, nullum ita esse comparatum, ut pro imperio possit a populo decidi, sicuti civium lites a communi iudice solent. Si enim regi, qui volente populo possessionem regni adprehendit, post alius quidam e familia regia litem intentet, quasi propiore gradu regnum ad ipsum spectet, neque petitor populum poterit iudicem agnoscere, quippe cui iudicium suum, dum semel legitimum regem ipsum agnovit, est exutum; & qui semel summum fastigium insedit, haudquaquam sese illorum iudicio submittet, qui se ipsi subiecerunt. Multo minus populus competens iudex habebitur, si quis regni haeredem se venditet, quem ipse agnoscere detrectat. Quod si autem, solio vacante, duo sese competitores offerant, super potiore iure ambigentes, & populus sit paratus illum agnoscere regem, qui prae altero regnum sibi deberi demonstraverit, iudicio proprie dicto, & quali caussae subditorum in civitatibus expediuntur, opus non est. Nam vel controvertitur duntaxat, quoto gradu uterque eius a solio distet, vel dubitatur, uterius gradus sit potior. In priori quaestione facti litigantium erit, prosapiam suam liquido deducere: ubi victoria ab illo stabit, cuius deductio populo clarissima fuerit visa. Quanquam autem iudicium populi heic ad victoriam momentum adfert, non tamen sententia fertur velut pro tribunali a iudice in sibi subiectos, sed per modum nudae adprobationis: quomodo debitor ad solvendum paratus non nisi instrumenta sui creditoris recognoscere cupit. Quod si dubitatur, qui gradus, aut quae linea sit potior, declarata voluntas populi finem liti imponet; cum quilibet, quid agere voluerit, intelligere praesumatur; populus autem, qui nunc est, idem censeatur esse cum eo, a quo successionis ordo initio est constitutus. Sic controversia Eduardi regis Angliae contra Philippum Valesium, sicuti & paulo ante controversia inter Ioannam, Ludovici Hutini filiam, & Philippum Longum eiusdem fratrem, coram ordinibus Franciae disceptata fuit. Vid. Scriptores Historiae Francicae, & POLYDORUS VERGILIUS Histor. Anglic. L. XIX. ab init. Sic super successione in regno Arragoniae novem delecti iudices pronunciarunt, apud Io. MARIANAM de Reb. Hispan. L. XX. c. 2. & 3. Sic apud DIONYSIUM HALICARNASSENSEM L. I. c. 70. litem super successione inter Sylvium, & Iulum Ascanii filium populus suffragio diremit, praeter alias rationes hac praecipue motus, [illegible] *quod Sylvius matre natus esset haerede omnis regni.* Quanquam & eiusmodi declaratio non magis naturam habet sententiae iudiciariae, quam si dominus obscura aut ambigua sua verba interpretatus fuerit. Ubi

aliquis

aliquis competitorum queratur, studia populi magis in alterum, quam in ipsum propendere, proximum fuerit ad arbitros rem deferre, neutri partium addictos, & quorum nihil intersit, hic an iste rerum potiatur. Vid. CONNESTAGIVS de Vnione Lusitan. L. III. & V. frequentiores controuersias huc spectantes vide apud GROTIVM dicto loco. §. 28. seqq. ARNISAEVM Relect. Pol. L. II. c. 2. sect. 10. seqq & alios.

* *

CAPVT VIII.

DE SANCTITATE SVMMI IMPERII CIVILIS.

I. *Summo imperio iusta imperanti non debet resisti.*
II. *An ciui a ciuitate iniuria fieri possit.*
III. *Ciues saepe iniuste de imperio ciuili queruntur.*
IV. *Quot modis ciui a rectore ciuitatis iniuria fieri queat?*
V. *An atrocibus iniuriis principis possit resisti?*
VI. *Non statim ciuibus vis in eum, qui tyrannus dicitur, est licita.*
VII. *Grotii sententia.*
VIII. *Sacrosancti non sunt, nisi reges vere tales.*
IX. *Quo casu inuasor habendus pro legitimo principe?*
X. *Quatenus inuasoris iussa ciues obligent, legitimo rege adhuc superstite, sed expulso.*

QVEMADMODVM summum imperium ciuile ad incolumitatem generis humani, & ad tollendas infinitas status naturalis miserias institutum est *; ita illud sacrosanctum & inuiolabile ab omnibus haberi, generis humani quam maxime interest. Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 90. Atque illud quidem a nemine cordato in dubium reuocatur, quin nefas sit, imperantibus, quamdiu intra potestatis suae limites versantur, resistere. Nam ex fine & indole imperii adparet, cum ipso necessario coniunctam esse debere obligationem non-resistendi, id est, citra reluctantiam parendi, faciendo vel omittendo id, quod ab isto iniungitur. Enimuero de hoc potissimum disceptatur, an, si summus imperans subiecto praeter fas quid imperet, aut quamuis iniuriam intentet, tunc quoque sacrosanctus sit, sic vt nullo modo ea iniuria per vim a subiecto repelli queat?

§. II. EQVIDEM HOBBESII de Ciue c. 8. §. 7. dogma est, *ciui a ciuitate fieri non posse iniuriam*, sicuti *nec seruo a domino*; idque eo argumento, quod

§. I. * Conf. Duae NOODTII Orationes, altera de Iure summi Imperii, altera de religione ab Imperio Iure Gentium libera.

quod ciuitati cum ciue nullum intercedat pactum; (sola quippe pacti violatio ex ipsius mente est iniuria,) & quia ciuis voluntas voluntati ciuitatis subiecta est, sic vt quidquid a ciuitate fit, volente ciue fieri intelligatur. Volenti autem iniuriam non fieri tralatitium est. Enimuero iam supra ostensum fuit [a], neque iniuriam consistere in sola pactorum violatione; & inter monarcham atque ciues pactum intercedere [b]. Subiectio autem voluntatis ciuium ciuitati facta ex fine huius interpretanda & limitanda est. Sic vt eo demum res redeat: singuli ciues suam voluntatem voluntati ciuitatis subiecerunt circa negotia, quae ad conseruationem ciuitatis faciunt; in quibus si factum ciuitatis cui displiceat, iniuria huic non fit. Atqui cum extra ea negotia abs imperante ciuibus iniungi aut inferri queant, quibus ius vel peculiari ex pacto, vel ex communi humanitatis lege quaesitum violatur, non adparet, quare ciui a ciuitate iniuria fieri nequeat [c].

§. III. PRORSUS tamen obseruandum, a ciuibus turbulentis aut querulis multa principum facta pro iniuriis traduci, quae tales minime sunt. Scilicet quod ab ipsorum iudicio discrepat, id tanquam male factum damnatur. Et Iupiter neque serenus neque pluuius omnibus placet. Atqui quemadmodum propter varietatem ingenii humani, & male composita multorum desideria fieri non potest, vt Reipublicae administratio singulis ciuibus aeque arrideat: ita si quis pro iniuria statum haberi velit, quod ipsi displicet, vel ciuitatis dissolutionem quaerit, vel ipse imperare cupit. Et sane non paucis ex sola querelarum causa, quia ipsi non regnant [a]. Quo ex numero erat Auidius Cassius, apud VVLCATIVM GALLICANVM, [in vita eius c. 1.] qui causam sumtorum in M. Antoninum armorum iactabat, *quod sibi huius imperium displiceret, quod non posset ferre nomen imperatorium.* Quo praetexto aduersus Septimium Seuerum vtebatur quoque Pescennius Niger, apud AEL. SPARTIANVM, & Clodius Albinus apud IVL. CAPITOLINVM. Multi querelarum suarum causam in principem habent, quod is prauorum ministrorum vtatur opera; sed veram doloris originem inuestiganti adparet, hanc esse, quod ipsi eorlem [illegible] vlterio non potiantur. Tributorum grauitatem plebs saepe indignatur, etiam quando non plus exigitur, quam praesens Reipublicae vsus, aut probabiliter subsecuturae necessitates videntur exigere. Cui quid reponendum sit, docet HOBBES de Ciue, c. 12. §. 9. Poenas in legibus dictatas seuere exigi nemo iure indignari poterit, nisi qui flagitiorum licentiam sibi postulare velit. Et tamen si cui isthaec omnia, quae rationes Reipublicae vtique exigunt, intoleranda videantur, alio migrandi potestas est. Quia si vti non placuerit, communem mortalium conditionem accuset, quibus nulla felicitatis pars illibata conceditur. Credere autem sibi ideo licere legitimum imperium vi excutere, perinde foret, atque ex rapinis rem augere velle, quia proprio labore sese sustentare nimis durum videtur.

§. IV.

§. II. a) L. I. c. 7. §. 13. H.
b) Supra c. 6. §. 9. n. H.
c) Conf. supra L. VI. c. 1. §. 8. H.
§. III. a) Multi [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], quae [illegible] apud ARISTOTELEM III. Pol. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non regnant, [illegible] [illegible] esse. H.

§. IV. Haec quanquam ita sint, dubium tamen non est, quin a civitate, ejusque rectore civi injuria possit fieri, cum utique inter ipsos communio juris saltem naturalis existat, quae sufficit, ut quis injuriae ab altero capax sit. Duplici porro modo injuriam subjectis facere videtur princeps, si versus adversus ipsos vel officium *principis*, vel officium *hominis*: seu si cives tractet non ut cives, vel non ut homines. Officium principis vel universos respicit, vel singulos. Universis hoc debet princeps, ut salutem totius civitatis procuret, & quidem si absolutus est ad judicium proprium, si legibus quibusdam circumscriptus, prout istae modum regiminis definiunt. Ergo universis civibus injuriam facit princeps, si curam Reipublicae curam abjiciat, ac ne per ministros quidem negotia publica expediri faciat. Puta, si neque adversus externos hostes defensionem civitatis suscipiat, neque per exsecutionem legum intrinsecam tranquillitatem tueatur; & nihilominus inter tantam negligentiam dignitate & reditibus principalibus frui pergat, ac principatus fortunam sola injuria & libidinum licentia metiatur. Nam ubi curam tam regiminis ex officio & proventibus abstineat, imperio plane renunciare sese [illegible]; et quod ipsi concessum, [illegible] connecterit, eumque [illegible] deserere velit. Sine dubio autem iniquum est, nullam officii partem facere, & tamen eundem emolumentis frui velle. Major adhuc injuria est, si directe animo hostili universorum salutem pessumdare studeat [1], atque hostis personam induat, quae cum persona principis simul consistere nequit. Quanquam ejusmodi casus in principe mentis compote dari non possit. Quis enim suos perdere velit? aut quis imperabit, qui cives suos hostium loco habuerit? Nisi forte duobus populis simul imperet, ut unum [illegible] [2] [illegible]. Refertur tamen exemplum ejusmodi vesaniae in Itinerario Joan. Mocquet L. IV de quodam Rege Pegu, quem superiore seculo artibus magicis, ut ferebatur, tantum odium suorum civium ceperat, ut eos plane per [illegible] subjecerit, eisque sub poena mortis interdixerat, ne intra triennium terra colerettur. Unde tanta fames exorta est, ut in cibos sese Peguani passim occiderent. Sic & injuriam principi facit, si leges fundamentales [illegible] populo, & nulla urgente necessitate subverterit, aut si modum habendi imperium immutarit [illegible]. Item, si patrimonium publicum dissipet, si privatis quam pro usu Reipublicae tributa imperando pecunias [illegible] emungat, eam [illegible] prodigat, aut alio extra civitatem transferat, & quae sunt alia. Quo pertinet [illegible] illud Antipatri [illegible] [Greek text illegible] *At ingens ego* [illegible] *credita quae* [illegible]. Singulis porro civibus id debet princeps, ut eius commercio cum ceteris [illegible] permittat, iisdem defensionem praebeat, ac justitiam administret, quatenus id salus civi-

§. IV. (1) [illegible] Imperatore Caligula: qui totum Populum Romanum [illegible] securi uno ictu posset, ut refert SVETONIUS in Caligula c. 30.

(2) [illegible] Caligulae apud TACITUM [illegible]

(3) [illegible] a Philippo Macedonum Rege factum, ut docet [illegible] L. VIII c. [illegible], & seqq.

tate fieri potest. Hoc si princeps singulis non praestiterit, vbi Reipublicae tempora id permiserint, iniuriam vtique facit. Vid. IVSTINVS L. IX. c. 6. sub finem, etsi Pausaniae factum haut quidquam probandum sit. Sic apud XIPHILINVM Epit. Dionis, [ad a. 118.] & ZONARAM Tom. II. vetula ferociter Adriano Imperatori, cum negaret sibi ad eam audiendam otium esse, occinit: *Ergo imperare noli* *). Officium hominis aduersus singulos princeps variis modis violare potest; puta si praeter meritum honestum virum ignominia afficiat, si mercedem promissam deneget, mutuum soluere, aliosue contractus implere detrectet, si damnum per petulantiam datum sarcire nolit, si honestarum virginum pudicitiam expugnet, si per adulteria aliorum thoros polluat, si corpus laedat, bona eripiat, perdatue, si denique innocenti vitam eripiat per meram violentiam, aut subornatis calumniatoribus, aut ad iniquam sententiam adactis metu, vel per promissa iudicibus, & quae sunt similia. AMMIAN. MARCELLINVS L. XXVI. c. 13. *Inter arma & lituos conditiones aequatae leuiora sunt pericula, & Martiae virtutis potestas, aut id quod animum occupat, aut inopinata mors si acciderit, nullum ignominiae continet sensum, finemque ferunt vivendi simul & dolendi perducti. Vbi vero consiliis impiis iura quidem praetenduntur & leges, & Catonianae vel Cassianae sententiae fuco perlitae resident iudices, agitur autem quod agitur ad voluntatem praetumidae potestatis, & ex eius libidine vitae incidentium atque necis momenta pensantur, ibi capitalis vertitur pernicies & abrupta.*

§. V. ENIMVERO difficilius est explicare, an ad quaslibet harum iniuriarum citra reluctantiam perferendas teneantur ciues; an vero certo in casu per vim easdem propulsare queant? Heic nobis ita videtur. Cum illa vitae humanae sit conditio, vt omni carere incommodo nequeat, neque vllus homo facile tam compositus extet moribus, vt ad vnguem omnibus satisfaciat, solidum

*) *Quod autem Philippo quoque Macedonico contigerat.*

§. V. 1) Quod diligenter annotandum est. Principes enim nunquam non habent [illegible] vel nomina [illegible]. Igitur [illegible] delectus, quo [illegible], ad non ipsius contemplationem [illegible] potestatis fieri oportet, sed quia societati [illegible] interest officiorum [illegible], vtpote quae [illegible] Adde, quod saepe, posito malo Principe, in dominationem [illegible], quam frequenter pulchro libertatis nomine [illegible] populum [illegible] [illegible]. Certe hanc sententiam est [illegible] apud TACITVM Hist. L. IV. c. 73. *Ceterum libertas & speciosa nomina praetexuntur, nec quisquam alienum seruitium & dominationem sibi concupiuit, vt non eadem ista vocabula vsurparet.* Idem IVSTINVS L. XV. c. 4. de Sandrocotto obseruat, qui, post mortem Alexandri, Regnum Indorum in possessionem suam redegerat. AVCTOR, inquit, *libertatis* [illegible] *fuerat, sed* [illegible] *libertatem post victoriam in seruitutem verterat.*

2) Vid. PARRHASIANA T. II. p. 2[illegible].

3) *Aesopus* apud PHAEDRVM L. I. Fab. 2. cum fabulam de Ranis recitasset [illegible] Regem [illegible], ad cuius Athenienses sub [illegible] Pisistrati [illegible] [illegible]. CHRYSOSTOMVS Homilia ad populum Antiochenum [illegible] *Regem* [illegible] [illegible] *Reges* [illegible], *si forte* [illegible] [illegible] *Regem* [illegible], *nec non* [illegible] *de Rege* [illegible] *fa-ciunt* [illegible] *admonebat, neque* [illegible] *posse.*

dum bruta atque impudens fuerit, ob quaevis vitia in principem velle insurgere, praesertim cum neque nos ita accurate officium nostrum erga ipsum faciamus, & in privatis quoque leges leviora delicta soleant dissimulare. Quanto aequius igitur fuerit modica principis delicta condonare, cuius cura civium tranquillitas, fortunarumque & vitae securitas continetur. Praesertim cum experientia testetur, quanta civium clade, quanta Reipublicae concussione etiam pessimi principes fuerint deiecti. Ergo leviores principum iniuriae nobili ipsorum muneri, caeteraque beneficiis, quin & nostris civibus, totique Republicae sunt condonandae *. Vid. IUSTINUS L. XV c. 3. n. 9. seqq. TACITUS A. XII. (c. 11) *Ferenda regum ingenia, neque usui crebras mutationes.* Apud EUNDEM H. L. IV. Cerialis ad rebelles Treueros *: *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres & caetera naturae mala; ita luxum vel avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: sed neque haec continua, & meliorum interventu pensantur.* PLATO Epist. 7. *Eo modo circa patriam vir prudens affici debet, ut eius reprehendat commissa errores, si neque frustra sit reprehensurus, neque ob reprehensionem sublatum periturus: vim autem patriae per Rempublicam mutationem afferat nunquam, quando absque expulsione & caede civium emendari non possit. Sed quietum agat, atque precibus optima & sibi & patriae.* Quem locum adduxit CICERO Epist. ad fam. I. 9. Imo & sibi ipsi consulit, qui potentiorum iniurias mussitat potius, quam intempestivis querelis graviora sibi mala arcessit. Quo spectant dicta a GROTIO L. I. c. 4. § 4. citata. AESCHYLUS Prometheo vincto: [illegible] *Verum non contra stimulos membra protendes, quum cernas Monarcham asperum, & [illegible].* Quin & sacrae literae *, ac sana ratio morositatem parentum, & dominorum patienter sustinendam suadent. PLINIUS L. III. Epist. 14. *[illegible] dominos, sed ferre [illegible].* Sed & hoc

certum

[illegible] Vid. GROTIUS L. I. c. 4. § 4. num. 6.

certum est, etiam vbi atrocissima iniuria a principe animo hostili intentetur, potius esse emigrare, aut fuga sibi consulere, aut sub alterius ciuitatis tutelam concedere, (quam * ferrum in durum quidem, sed tamen parentem patriae stringere.) Sed quid si princeps innocentem ciuem hostili animo persecutum eat, neque fugae locus supersit **? Sane multi animo concipere non possunt, quomodo principis & hostis personam erga ciuem idem simul sustinere queat; & qua fronte postulet, vt ipse sacrosanctus sit, qui ciuem innocentem tanquam miseram belluam suae libidini ar[illegible] immolare. Quin autumant, si, qui patrocinium alicui debet, nulla aut iniqua de causa hostilem aduersus ipsum animum induat, illum quoque huic clientis obligationem remittere; saltem habemus, vt ab [illegible] praesidium contra atrocissimas ipsius iniurias mutuari liceat. Quae defensio hoc fauorabilior habetur, quo maior est eorum numerus, quos per iniuriam princeps perditum it. Sed cum vix reperiantur exempla principum, qui per apertam professionem solius [illegible] innocentes ciues necare instituerunt, maior difficultas oritur, quid liceat, vbi princeps sub obtentu iuris saeuire velit: puta, quod mandatum aliquod iniquum ciues neglexerint. Vbi illud supponimus, cum omnis potestas alicui data intelligatur saluo iure superioris, ciues quoque constituta summa potestate ciuili, imperio Dei in se renunciare neque potuisse, neque voluisse, adeoque eos non teneri iussis imperii ciuilis, quae aperte mandato Dei repugnare constat. Heic quid sit faciendum, si vis intentetur propter professionem religionis Christianae †, nostrum non est definire, cum ex iisdem scripturis, vnde ista religio hauritur, cuilibet constare possit, quanti debeat ipsi esse, suae religioni nihil contrarium egisse aut simulasse. Vid. Matth. X, 32 †. Quod autem, vbi mors intentatur, sine proprio peccato quis suscipere possit executionem cuiusdam actionis, quae in se iuri naturae repugnat, inferius ostendemus **. Quod si tamen executio actionis eiusmodi sit, vt vel omnino citra proprium peccatum suscipi nequeat, vel in se ipsa morte acerbior iudicetur, neque vlla ostendatur, aut saltem probabiliter simuletur ratio, neque ex delicto meo, neque ex bono publico, quare mihi potissimum tanta necessitas tale quid exequendi admoueatur, quod

(*) Verba [illegible] adhibentur hoc ex Officiis hom. & ciu. l. II c. 9 § 4.

(**) Quaestionem hanc tractat etiam H. GROTIUS l. II de I. B. & P. c. 4 § 7. Adde [illegible] in vtramque partem prostant Dissertat. de Collisione legum Sect. 2 § 22. AUCTOR supra L. II c. 6 § 4. H.

(†) Vid. H. GROTIUM ad Matth. XXVI, 52. & L. I de I. B. & P. c. 4 § 7 n. 8 [illegible] p. 63. Adde Samuelis PETITI [illegible] [illegible] H.

(††) Quam nulla ratione probari queat, Principem [illegible]

quod per alium fieri poterat, vel omnino fieri absurdum est [m]: adparet sane id agi, vt innocens per solam imperantis libidinem, & hostilem eius in me animum perdat. Quo ipso dum hostem pro principe induit, ciui quoque obligationem, qua ei deuinctus tenebatur, remisisse intelligitur. Etsi fuga heic, quantum potest, sit arripienda, ac tertii alicuius patrocinium quaerendum, cui nulla aduersus principem istum obligatio. Quin & si fugae via non datur, moriendum potius, quam occidendum est [n], non tam propter ipsius principis personam, quam propter totam Rempublicam, quae tali occasione grauibus fere turbis solet inuolui. At vero quando ob delictum aliquod imperans poena plectere ciuem instituit, etsi hic non teneatur poenam in se sponte arcessere, seipsum deferendo, aut vltro sistendo: tamen quo minus hic per vim sese defendere queat, ratio est, quia iure suo imperans vtitur [o], quem ea de causa quocunque obtentu laedere sane iniurium foret. Est insuper & illud obseruandum, si vel maxime concedatur, interdum alicui ciui nefas non esse, salutem suam vi contra atrocissimas iniurias superioris defendere: non tamen ideo caeteris ciuibus obsequium exuere, aut innocentem vi protegere licebit. Praeterquam enim, quod ipsis in Principis facta, quae velut ex potestate iudiciaria exercet, inquirere non licet, ac saepe contingat reos innocentiam iactare, inuidiae principi conflandae, etiam facta ciui iniuria reliqui haudquaquam obligatione sua erga principem soluuntur. Ideo quod quisque ciuium pro se curam sibi, & protectionem eiusdem stipulatur, nec tanquam conditionem suae subiectionis supponit; si omnes & singulos ciues iuste tractaturus sit. Neque metus, ne similiter secum agatur, obligationi abrumpendae sufficit: quippe qui incertus est; & quia peculiares in isto odii causae potuerunt esse, quae in alio non deprehenduntur. Salua autem obligatione ciuis erga principem nullo praetexto vim eidem opponere fas erit.

§ VI. Caeterum vti per isthaec sanctitati principum nihil decedere non pauci arbitrantur: ita illi sane ferendi non sunt, qui ita crude iactant [i] regem, vbi in tyrannum degenerauerit, posse a populo exui imperio, & puniri. Cum enim tanta plerumque actuum ciuilium sit obscuritas, vt plebs [k] eorum aequita-

promque confirmare. Perperam igitur GROTIVS L. I. c. 4. §. 7. num. 8. etiam post[illegible] Marcellinum, fugam pro Christo [illegible] probasset, [illegible] Christi [illegible], propter fugam & persecutionem. [illegible] pro sententia hac adducuntur, ad primaeuos [illegible] persecutiones, [illegible]. [illegible] autem [illegible], vel [illegible] partem, [illegible] a Christo, [illegible] nostro [illegible] Vid. [illegible] L. van der M[illegible] de Sanctitate Summi Imperii Ciuilis [illegible] & Adam R[illegible] Thes. [illegible] Dissertatio de religione armis defensa, [illegible] Lipsiae 1699. [illegible] ad Protestantes adplicantur.

m) L. VIII. c. 1. §. 6. M.

n) Vid. GROTIVS L. II. c. 1. §. 9. cum notis Gronouii.

o) Vid. quae contra HOBBESIVM supra annotauimus ad c. 4. §. 6. H.

§ VI. i) Authores horum [illegible] apud [illegible] Refert [illegible] cap. 3. [illegible] Fr. H.

k) Quorum de Tyranno [illegible] sit, qui [illegible] deuersi [illegible], tamen populi [illegible] plebes, [illegible] vel [illegible], sed [illegible] & [illegible] partem [illegible] Regni [illegible], qui de tyrannide [illegible] & [illegible] Ratione, [illegible] R[illegible] ad notam i. Facile autem a Principe [illegible] posse [illegible], ut [illegible] & [illegible] suis [illegible], & [illegible] Londini, [illegible] personam [illegible]. Fieri

quitatem aut necessitatem agnoscere nequeat, aut per turbida affectuum saepe nolit, ut plurimum quoque Reipublicae expediat, ne rationes consiliorum pluribus pateant: difficillimum fuerit praecise designare actiones, ob quas proprio iure quis vocari mereatur tyrannus, in quem quaelibet a civibus profecta vis sit licita. Conf. BOECLERUS ad Grot. I. I. c. 4. § 14. Unde fieri poterat, ut eius vocabuli invidia etiam in bonum principem devolvi queat [a] ab iis, quibus vel ipse, vel praesens status displicet, postquam homines per vocabula non solum res, sed & suos affectus exprimere consueverunt. Sane privata vitia tyrannum non facere, nec paulo negligentiorem Reipublicae administrationem, communis sententia est. Tributa graviora imperantur? Atqui subditus ad consilia non admissus iudicare nequit, an necessitas Reipublicae ea flagitet. Supplicia aspera sumuntur? Atqui si secundum leges, & ex praecedente delicto sumuntur, nemo iure queri potest; etsi forte clementia rectius adhiberetur. Quod invidiosissimum vulgo habetur, quidam magni viri ob privata odia, aut propter suspiciones innocenter e medio tolluntur? Atqui si delicta aut machinationes in statum Principis praetexuntur, aut ordinaria iudiciorum forma observatur, etsi fors isti, qui tolluntur, de sua innocentia, & pauci praeterea alii certi sint, reliquis tamen constare id liquido qui potest? Cum praesertim semper praesumtio iustitiae a Principis partibus stet. Promissa non servantur, aut privilegia antehac indulta circumciduntur? Atqui si Princeps absolutus vel delictum, vel necessitatem, aut urgentem Reipublicae usum praetendat, iure egisse censebitur, de quo subditis liquido iudicandi facultas deest. Omnia autem privilegia exceptionem hancce habent, ne salus, aut necessitas Reipublicae illa observari vetet. Argumentorum, quae pro ista sententia afferuntur, non exigua pars sponte ruit, si observetur: haudquidquam eadem esse haec duo: populus habet potestatem vim regibus inferendi, eosque in ordinem redigendi, siquidem ad libidinem ipsorum non imperaverint, & populo aut singulis competit ius admoto extremo periculo, & vi sibi in hostem Principe illata, suam salutem adversus ipsum defendendi. Nam quae posterius probant rationes, haudquaquam prius familiter inferunt; quae tamen a multis confunduntur [b]. Sic quando dicitur, populum, etsi in servitutem sese addixerit, non tamen amisisse

enim non posse, ut [illegible] liberi [illegible], quam [illegible] pro [illegible] sui [illegible] & [illegible] esse, [illegible] [illegible] quae esse [illegible] [illegible] [illegible] partes [illegible], [illegible] ex [illegible] [illegible] [illegible] & ex [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Principi [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Principum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] esse possit. Principem [illegible] Reipublicae [illegible], [illegible] quae [illegible] hoc in [illegible] [illegible] suffragia, & [illegible] & [illegible] esse, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Imperatorem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Principibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Principe [illegible] [illegible] [illegible] populi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] populo [illegible] est, sed [illegible] [illegible] [illegible]

fisse omne ius in libertatem aut securitatem sese vindicandi. Id non alio sensu potest admitti, quam quod populus contra extremam vim eamque iniustam principis sese defendere possit; quae defensio ubi bene successerit, libertatem quoque comitem ducit. Quippe cum dominus, dum in hostem abit, subiectum ab obligatione adversus se videatur ipse absoluere, sic ut hic deinceps sub iugum redire non teneatur, licet ille animum mutare velit. Extra hunc casum populo, qui se in servitutem addixit, vel potius absoluto unius imperio subiecit, non magis ius in libertatem per vim sese vindicandi competit, quam mihi rem, alteri ex pacto iam traditam, per vim iterum eripiendi. Nec enim adeo abhorret a natura ista civilis servitus, quod quidam somniant, ut licet quis aliquando evitando maiori malo in eam consentire necessum habuerit, post per occasionem, ipsa natura ius dante eam excutere iterum queat. Et licet is status ingenio certi alicuius populi repugnet, vel ab initio, vel post mutatis animis: nequaquam tamen principi eam solam ob caussam ius quaesitum per vim eripere licet; non magis quam emtori rem ex contractu traditam, etsi post venditor contractum ex re sua non fuisse deprehenderit.

§. VII. NON multum ab hisce abit GROTIVS L. I. c. 4. § 7. Ubi inter alia recte insinuat, tum ex indole summi imperii, tum ex praesumta voluntate eorum, qui primi in civitatem coivere, iudicari posse, num ne extrema quidem summi imperantis iniuria vi repelli queat. Sane enim haut quidquam naturae summi imperii repugnat, ut omnium civium actiones per illud ad salutem publicam dirigantur, & decretis ipsius obluctantem extremum supplicium maneat, & tamen eidem non sit potestas ex mera libidine aliquem occidendi, ut huic nullo modo resistere liceat. Neque naturaliter inter se connexa sunt, absoluta potestas salutem alicuius procurandi & absoluta potestas aliquem pro libidine perdendi. Neque ostendi potest, quidnam ad pacem & securitatem civitatis eiusmodi in imperante potestas, in civibus obligatio faciat. Quo loco adparet, male colligere quosdam: quia summum imperium non potest esse nisi Deo obnoxium, satis intelligi, coëuntium in civitatem hanc fuisse mentem, ut adversus summam potestatem nihil sibi iuris relinquerent. Quasi vero qui vitam

est, quibus consilium remedii possit, Principem conditionibus, quibus ei Imperium delatum est, non stetisse. Quod postquam in aperto fuerit, eum [illegible] sui prospicere quidem non prohibentur, ita tamen, ut in servanda patriae salute, ultra, quam necessitas exigat, non progrediantur.

3) Plerique autem mortalium rerum aestimationem suarum a successu fere suspendunt, ac prout [illegible] & [illegible] [illegible] decepti. H.

4) V. supra c. 1. § 11. in fine. Maxime si dissensio quaelibet ab optimate [illegible], quam animo fingimus, [illegible], aut privata [illegible], vel [illegible] [illegible] tyrannidis [illegible]. H.

5) Et locum habent interdum, quod Domitianum apud SVETONIVM aiebat, & Hadriano quoque tribuitur: *Conditionem Principum miserrimam esse, quibus de coniuratione non creditur, nisi occisis.* H.

6) V. § seqq. Caeterum ad hunc locum pertinet etiam quaestio, quid fieri conveniat aut possit, ubi unus vel duo Regem aut in oligarchia apud paucos [illegible] & [illegible] Reipublicae multa faciant: de qua vide elegantem consultationem apud THVANVM L. XXIV. Histor. ad A. MDLIX. *Dura necessitas, cum nulla liberis, quae tyrannum ferre cogantur sub bono Principe*, aut GRAMONDVS L. II. Histor. Galliae, ubi agit de Ancraeo. H.

vitam suam contra violentum invasorem defendit, eo ipso illum in iudicium vocet. Conf. BOECLERUS ad dictum locum Grotii. Sicuti & nihili est scrupulus eorum, qui ideo nolunt admittere licentiam resistendi adversus immanem saevitiam imperantium, quod *non possit fingi legitima vocatio subditorum ad arma contra supremum magistratum capienda, cum nulli mortalium iurisdictio in talem magistratum competat.* Quasi vero defensio esset effectus iurisdictionis, aut quasi praeter necessitatem seipsum conservandi peculiaris requireretur vocatio in eo, qui vim iniustam a capite suo est propulsaturus; magis atque in eo, qui famem ac sitim cibo potuque depellere studet. Conf. ZIEGLERUS ad dictum locum Grotii. Sed & recte GROTIUS, si illi, qui ab initio in civitates coeundo imperium summum produxerunt, interrogarentur, an velint omnibus onus hoc imponere, ut mori praeoptent, quam ullo casu vim superiorum iniustam armis arcere, nunquam hoc se velle responsuri fuerint. Id enim maius erat incommodum, quam quod constituta civitate effugere conabantur. Antea enim multorum iniuriis erant obnoxii, ita tamen ut repugnare possent: hoc autem modo sese adstrinxissent ad quasvis iniurias citra repugnantiam patiendas ab illo, quem ipsi suis viribus armaverant. Minus quippe malum est pugna, quam certa mors.

§. VIII. CAETERUM ista sanctitate, quam hactenus adstruximus, non gaudent nisi reges revera tales. Inde eadem non fruuntur, qui regium quidem nomen gerunt, populi tamen potestati subsunt, quales quondam reges Spartanorum; & multi passim auctoritate magis suadendi, quam iubendi [1] potestate [2]. Qualis apud VIRGILIUM Aeneid. IX. Mezentius, in quem *furiis surrexit Etruria iustis, Regem ad supplicium praesenti Marte reposcens.* Item, qui imperio abierunt [3], aut regnum plane pro derelicto habent, in quos eadem, quae in privatos licent [4], ubi alios gravibus iniuriis lacessere instituunt. In exemplo tamen Semiramidis, quae maritum ad quinque dies imperio sibi cedentem interfecit, non minor est huius stoliditas, quam illius malitia. DIODORUS SICULUS L. II. c. 18. Contingit tamen aliquando, ut illis, qui vel ultro regno abierunt, vel casu aliquo exciderunt, a caeteris exterior veneratio, regibus exhiberi solita, & exteriora insignia relinquantur. Quod ut pro mero simulacro, & velut ornamento regis est habendum: ita ni conventione aliqua id fuerit confirmatum a mera humanitate caeterorum dependere est censendum. Exempli loco potest esse Dairus in Iaponia [5]. Sic apud LABARDAEUM Hist. de Reb. Gall. L. X. p. 684. recte quidem traditur, cum Sedanum, & quae inde dependebat ditio neque Imperatori, neque Galliarum Regi, neque cuipiam omnium obnoxia fuerit, possessores eiusdem veros fuisse Principes. Sed postquam

§. VIII. 1) Quod TACITUS refert de M. G. c. 11. *Mox Rex vel Princeps, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi, magis quam iubendi potestate.* Add. c. 7.

2) Etiam apud Barbaros, quos Duces suos Reges vocitare, observavit PROCOPIUS L. Gothicor. II.

3) Exempla ultro abdicantium congessit [illegible]. Nam PONTANUS L. VII. Histor. Danic. ad A. MCCLXI postquam narraverat Adolphum Holsatiae Comitem monachum factum, Cum Ptolemaeus Philadelpho regnum cedere vellet, Demetrium Phalereum, ut eum a proposito deterreret, dicebat

quum eam vrbem ac ditionem Fridericus Mauritius Bullonius Dux Ludouico XIII. Galliarum Regi cessisset, atque eius in vicem alia praedia, Gallico imperio obnoxia acceperat, cautum quidem sibi voluit, vt ipsi, posterique pristinae dignitatis characterem retinerent, sed qui hautquaquam pro vera dignitate independente, qualis summum imperium comitatur, sed pro mero simulacro est habendus, cuius effectus certo ordine inter illustres Galliae familias, & aliis quibusdam insignibus absoluitur. Et eius rei indicium est id ipsum, quod in cessione illa Bullonius caueri sibi super ea dignitate voluit. Nam qui reuera dignitatem principalem obtinent, iis cautione eiusmodi opus non est. Sicut & in priuatam recidit fortunam rex, si regnum committatur siue ex felonia in eum, cuius feudum est, siue ex clausula posita in ipsa delatione imperii [6], vt si hoc vel illud rex faciat, subditi statim omni obedientiae vinculo soluantur. Sic &, vbi in delatione regni expresse conuentum fuerat, vt regi certum quid facienti possit resisti, id pactum vtique obseruari potest. Sed & si rex a populo constitutus regnum velit alienare, aut modum habendi immutare, apertum est ipsum non modo nihil agere [7]; sed & eidem per vim conata sua tendenti perficere vis a ciuibus opponi poterit. Add. BOECLERVS ad Grot. L. I. cap. 4. §. 10.

§. IX. PORRO difficilis oritur quaestio, quidnam in inuasores imperii illegitimos liceat vel non liceat, & quidem non postquam longa possessione, aut subsequenti pacto verum ius imperandi acceperunt [1], sed quamdiu iniusta possidendi causa durat, & ipsi sola vi niti videntur. Vbi prius inquirendum, anne eiusmodi inuasorum iussa, dum in possessione imperii sunt, vim obligandi habeant? Heic ex superioribus repetendum, obligationem ad obsequium non produci, nisi legitimam potestatem alter in me habeat. Nam per solam violentam potest quidem alicui adferri extrinseca quaedam necessitas, aliquid praestandi, non autem obligatio, quae vinculum est intrinsecum, animum ita stringens, vt ni fecerit, peccati sit reus. Hinc si vis a validiore intentetur, maiori malo declinando vtique adigitur quis facere ea, ad quae non tenetur, & a quibus abhorret. Si qua tamen via datur, nemini vitio vertitur, si iniquam illam necessitatem perrumpat. Sed quid si quis initio quidem per vim aut malas artes imperium inuaserit, videri tamen velit iure id obtinere, ac vtut armis confidat, non hostem tamen, sed verum principem se ferat? Heic in vniuersum id nobis maxime videtur probabile, quod is, qui de facto summum imperium obtinet, vtut possessionem prauis artibus inuaserit, a singulis ciuibus tantisper pro legitimo principe sit censendus, quando nullus adest, qui meliori iure imperium sibi vindicare possit. Heic enim rationis est, vt

 qua-

dicebat: [illegible] H.

4) Durum hoc videtur RHETIO ad I. Feudor. 5. n. 241. Etenim vero ut primarii ordinis & dignitatis differunt, [illegible] in eo gradu esse possunt. H.

5) V. supra c. 5. §. 15. H.

6) V. supra c. 6. §. 10. post medium. H.

7) V. supra c. 6. §. 16. Hugo GROTIVS L. II. de I. B. ac P. c. 6. §. 3. & 9. H.

§. IX. 1) Vt Iulius Caesar, cui Romani non tantum paruerunt, sed & iurauerant obligati. Nefaria proinde caedes eius, quicquid Cicero dixerit. V. egregia DIONIS Dissertatio L. XLIV. princip. H.

qualiscunque possessoris potestas valeat, modo legitimi principis regimen imitetur; quippe cum omnium intersit, quemuis potius Reipublicae prospicere, quam eandem incerto rectore inter perpetuas turbas volui. Vnde cum in horum imperium tacite saltem ciues intelligantur consensisse, ad obsequium iisdem praestandum vere obligabuntur. Possis quoque huc adplicare illud ARISTOPHANIS Ranis [Act. V Sc. 4. v. 21. 22. 23.] Οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν· ἢν δ' ἐκτραφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν. *Non oportet catulum leonis in ciuitate alere: sin autem quis educatus fuerit, moribus ipsius obtemperandum.* Sic qua via primi Caesares ad imperium grassati sint, notum est. Et tamen Paulus Roman. XIII. ἐξουσίαν illis tribuit, quibus *propter conscientiam* parendum sit. Et Saluator noster Caesaris quae sunt, Caesari dari iubet. Neque enim quisquam singulorum ciuium erat, qui imperium, velut potiori iure debitum sibi posset vindicare: & S. P. Q. R. antiquo iure cesserat, licet metu magis aut defectu virium, quam quia dominatum probabat *. Huc spectat insignis lex ab Henrico VII. rege Angliae lata: *Vt nemo, qui regis partes tunc de facto regnantis secutus fuerat, propter eiusmodi crimen unquam impeteretur, aut condemnaretur, vel processu legis, vel per actum Parlamenti.* Cuius rationes ponderat Baco de VERVLAMIO in Historia Henrici VII. p. m. 242. [b] Irene apud NICETAM CHONIATEN: *Nec imperatorem, qui absit, quaerendum, nec, qui adsit, pellendum esse.* Sicuti & in regno haereditario, vbi inter duos pluresue petitores ius dubium est, lite adhuc pendente, & interea dum ea per amicam transactionem aut armis componitur, tutissimum est illi parere, qui in possessione est. Facit huc etiam defensio Cassii Clementis, qui a partibus Nigri contra Seuerum steterat, apud XIPHILINVM Epit. Dionis, [ad A. 194.] & ZONARAM Tom. II. *Ego neque te, neque Nigrum agnoui: Sed in illius partibus deprehensus, non te oppugnare, sed Iulianum expugnare studui. Cum igitur idem mihi quod tibi propositum fuerit, non peccaui; ac ne in eo quidem, quod postea non ad te transii. Nam tu quoque noluisses quenquam ex amicis tuis ad illum deficere.* Multo magis autem haec locum habent in respectu ad extraneos, ad quos non spectat examinare titulum, quo quis imperio potitus est, sed simpliciter possessionem sequuntur *, praesertim vbi vsurpator imperii magna sit potentia subnixus.

§. X. AST vero, quando quis pulso legitimo principe, imperium arripit, & pro rege se gerit, reuera iuris alieni vsurpator; quid heic bono ciui agendum, qui illi, quamdiu adhuc superstes est, fidem videtur debere? Vbi pronunciandum videtur, saepe rem eo redire posse, vt non solum licitum, sed etiam debitum sit, parere imperio eius, qui in qualicunque possessione regni est.

a) Prudenter Dolabella apud CICERONEM: *Vbi enim [illegible] Respublica, ibi [illegible], [illegible].* H.

b) Add. SIDNEIVM de Gubernat. c. 3 sect. 36.

c) Vid. quae de Deputatis Hollandorum & Zelandorum a [illegible] Rege [illegible] apud Pontificem [illegible] Cardinalis OSSATVS in L. VI. Ep. 196. A. MDCI. Legatos Ioannis, noui Portugalliae Regis, non tantum Angliae Rex, sed & Vrbanus IIX. Pontifex [illegible], [illegible] Aulae Romanae more, [illegible] de regno Principibus, eum qui regnum possidet, legatos admittit. V. Victor SIRI Tom. I. Mercur. L. III. p. [illegible] & Paul. PIASECIVS Chron. ad A. MDCXXXIIX. vbi occasione illa memorat, Gregorium XIII. Pontificem Regis Poloniae Stephani Batorei

est. Scilicet vbi legitimus dominus eo est redactus, vt erga ciues suos nullum amplius principis munus exercere possit. Quanquam enim eius iussa, quod legitima potestate destituantur, vim obligandi in se non habeant, prudentis tamen est viri, sibi suisque rebus consulere, & in futurum prospicere, ac praesentem suam conditionem caute cogitare, ne vitam ac fortunas suas temere in periculum proiiciat. Quod fieret, si possessoris iram vna reluctantia in se concitare vellet, nullum in vsum patriae aut eiecti regis. Quod ipsum aliqui colligere volunt ex Roman. XIII. vbi Apostolus ait, obediendum esse [illegible] διὰ τὴν ὀργήν, quasi diceret, hominis esse parum sanae mentis, eius qui gladium gerit iram contumacia sua praeter necessitatem prouocare. Ergo propriae salutis caussa obediendum esse ταῖς ἐξουσίαις, potestatibus pro praesenti tempore existentibus, seu quae in possessione sunt. Sed & cum patria omni imperio carere nequeat, possessor autem salutem publicam vtcunque tueatur: non debet vtique bonus ciuis, amansque patriae, siquidem praesens rerum status ita postulat, inutili sua contumacia vlterioribus turbis caussam praebere. Illic difficillimus est scrupulus [1], quo pacto obligatio ciuium simul subsistere queat tam erga legitimum principem expulsum, quam erga possessorem, qui & in verba sua ciues adegit, & in praesens munia regis obit. Quomodo enim quis simul fidem praestare queat duobus, in mutuum exitium imminentibus? Neque vero ciuium pactum, & fides inuasori data legitimi regis ius atque praetensionem videtur tollere posse. Non magis quam ius domini extinguitur per pactum coloni, quod cum praedone auertendis a praedio ipsius vexationibus init. GROTII mens est L. I. c. 4. § 15. *Imperantis dum possidet actus imperii, quos exercet, vim habere posse obligandi, non ex ipsius iure,* quod nullum est, *sed ex eo, quod probabile omnino sit, eum qui ius imperandi habet, ad malle, rata esse quae imperat, quam legibus et iudiciis sublatis summam induci confusionem.* Add. IDEM L. II. c. 6. § 5. Et sane omnino praesumendum, quemlibet principem ea humanitate esse, vt malit ciues suos quocunque modo seruari, quam dum nequicquam fato obluctantur, & a viribus destitutum affectum intempestiue ostentant, nullo cum fructu perire. Conf. 2 Samuel XV, 34. 1 Reg. III, 26. [2] Sic apud LIVIVM L. XXIII. c. 20. Romani, petentibus auxilium Petellinis, *[illegible], vbi iam longinquius fieret [illegible] esse, videre deinceps, fidelque ad vltimum expertos, consulere sibimet ipsos in reliquum praesenti fortuna [illegible].* Add. quoque oratio Ferdinandi regis, cum Neapoli profugeret, apud GVICCIARDINVM L. I. circa fin. Vix igitur adparet, quid magis probabile hic dici possit, quam hoc, si legitimus princeps in talem sit coniectus statum, vt neque ipse, quam debet, defensionem ciuibus suis praestare queat, ne-

 que

[illegible], quantum contradiceret Henricus III. Rex Galliae Valesius, eodem regno a Polonis [illegible]. [illegible] Regis [illegible] ut Regis [illegible] L. XXIII. [illegible] § 16. [illegible] Conf. eundem L. IX. [illegible] § 64. ad A. MDCXXXVI. vbi [illegible] de Gallia [illegible] Ferdinando III. a Germanis electo Imperatore [illegible]. H.

§ 2. [illegible] quaestionem hanc, [illegible] probe [illegible]. H.

[1] Add. [illegible] de [illegible] [illegible].

que tantae sint ciuium vires, vt inuasori citra praesens exitium valeant resistere; praesumi principem expulsum tantisper ciuibus remisisse obligationem erga se [3], quoad fata ipsi viam ad regnum iterum aperiant, & quidem, quantum id ad conseruationem ipsorum, & declinandis periculis est necessarium. Et hactenus quoque duntaxat fides, quam inuasori ciues dederunt, stringere videtur; vt illa sit velut temporaria, expirans, vbi regi expulso sit facultas regnum suum recuperandi; quaeque non tam intrinseca conscientiae necessitate, quae praesenti metu continetur. Add. GROTIVS L. III c. 7. §. 6. vbi si admittitur ius & dominium externum, non video, quare non aliqua quoque obligatio externa, quae conscientiam non tangit, admitti queat. Vid. 2 Reg. XI, 2. Paralip. XXIII. ad quem locum recte notat HOBBES Leuiathan. c. 44. Athaliam fuisse regno deiectam, non ex iure, quod sacerdos vt talis habebat, sed ex iure regis pueri. Quid de legibus sit censendum, quae tyrannicidium permittunt [4], aut praemiis afficiunt, vid. BOECLERVS ad Grot. L. I c. 4. §. 17. Quibus omnibus consideratis vix adparet casus, vt priuatus propria auctoritate etiam iniustum imperii possessorem recte impedire queat [5]; praesertim cum experientia testetur, inuasores per eiusmodi conspirationes ad premendum populum magis exasperari. Vid. IVSTINVS L. XVI. c. 5. sub finem [6].

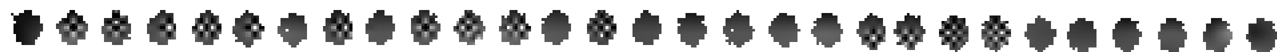
CAPVT

3) Hinc inuasori pecuniam publicam metu solutam fuisse ... Vid. Matth. de AFFLICTIS Decis. Neapolit. 149. & 152. H.

4) Qualis erat Athenis, vbi post expulsos triginta tyrannos vnicuique ex psephismate iurandum erat, idque super sacra maiora, occisurum se sua ipsius manu, qui tyrannidem affectaret. Vide ANDOCIDEM Orat. 1. seu, de Mysteriis, apud quem verba psephismatis & ex eodem infra L. VIII c. 3. §. 13. leguntur, & Samuel PETITVM L. III. LL. Attic. tit. 2. & in Commentar. p. 232. H.

5) Vid. omnino GROTIVS d. c. 4. §. 19. H.

6) Quum totum hoc caput ad vniuersa officium ciuium generale pertineat, a re non alienum erit, antequam ad sequens, quo de Officio Principis agitur, pergamus, paucis hoc loco verbis tradere officia ciuium reliqua omnia tam generalia, quam specialia. Omisit ea AVCTOR in hoc Opere, sed distincte contra de iis egit in Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 18. Huius igitur Compendii verba hoc loco supplebimus, insertis, quantum instituti ratio fert, additamentis Celeb. BARBEYRACI, quae vncis includemus. „ Officium igitur, inquit, Ciuium est vel generale vel speciale. Illud oritur, ex communi obligatione, qua ipsi imperio ciuili sunt subiecti. Hoc vero ex peculiari munere & functione, quae per Summum Imperium singulis est iniuncta. §. 2. Officium generale ciuium respicit vel rectores ciuitatis, vel totam ciuitatem, vel conciues. §. 3. Rectoribus ciuitatis ciuis debet reuerentiam, fidelitatem & obsequium. Cui connexum est, vt idem praesenti statu adquiescat, neque ad res nouandas animum adiiciat, neque alteri cuiquam adhaereat magis, eundemue admiretur & veneretur, vtque bene ac honorifice de iisdem, & eorum actionibus sentiat, atque loquatur. Ipsa memoria Principum bonorum nobis sancta & venerabilis esse debet. [Qualis autem malorum Principum recordatio esse debeat, docet MONTAGNE Essais L. I. c. 3.] §. 4. Erga totam ciuitatem officium boni ciuis est, vt eius salute & incolumitate nihil habeat carius, vt vitam, opes, ad eandem seruandam libenter offerat, vt ad eandem illustrandam, eiusque commoda promouenda omnes ingenii & industriae neruos intendat. [Verum vtilitas publica cum priuata non semper collidatur, & solent officia ciuium sese inuicem non respicere, ita, vt vnius praestatio ab alterius impletione quodammodo suspendatur, quum Bono publico non consulatur, nisi vnitis viribus. Quodsi igitur peruersa illa inualuerit consuetudo, vt a plerisque priuata vtilitas publicae

CAPVT IX.

DE OFFICIO SVMMORVM IMPERANTIVM.

RESTAT, vt de officio summorum imperantium videamus; quod quidem eo diligentius erat faciendum, quo plura mala mortalibus, isthoc non probe obseruato, proueniunt; & quia huius disciplinae proprium est, istud tradere, quod idem legum ciuilium mensuram transscendat. Verum

blicae praeferantur, bono cuiuis vitio verti nequit, si se suaque inefficaci ac publico haud profutura probitate in casum dare nolit. [TITIVS Obs. 521] §. 5. Erga conciues enim officium est, amice & pacifice cum illis viuere, commodum sese ac facilem praebere, nec morositate, & peruicacia sua turbas dare, caeterorum commodis non inuidere, aut eadem interuertere. [illegible] §. 6. Specialia officia vel per vniuersam sese Rempublicam velut diffundunt, vel circa certam duntaxat partem occupantur. Circa quae omnia hoc generale praeceptum habetur, Ne quis vllum officium in Republica affectet aut suscipiat, ad quod sese ineptum deprehendit. [Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 17. § 1. 2.] Sed descendendum est ad specialiora. §. 7. Qui Consilio suo rectoribus ciuitatum adsistunt, in omnes Reipublicae partes aciem mentis conuertant, quae ex vsu Reipublicae videbuntur esse, dextre & fideliter, citra affectus ac prauos respectus, exponant; salutem Reipublicae in omnibus consiliis pro scopo habeant, non proprias opes aut potentiam; prauis affectibus Principum adulando non velificentur; factionibus & coitionibus illicitis abstineant; nihil quod dici oportet, dissimulent, nihil, quod taceri oportet, eliminent; caeterorum corruptelis impenetrabiles sese praebeant; priuatis suis negotiis aut voluptatibus publica negotia non posthabeant. [Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. § 17.] §. 8. Qui publice constituti sunt ad sacra obeunda, in iisdem grauitatem & attentionem adhibeant, vera de cultu Numinis dogmata proponant, eorum, quae ipsi docent, populo sese conspicuum exemplar exhibeant, nec prauitate morum muneri suo dignationem, doctrinae pondus detrahant. [Videantur PARRHASIANA T. II. pag. [illegible] seqq.] §. 9. Quibus publice iniunctum, variarum scientia rerum animos ciuium imbuere, nihil falsi aut perniciosi doceant; vera autem ita tradant, vt auditores iis assentiantur, non tam ad sermonem audientium, quam quia solidas eorundem rationes perspexerint; omnia dogmata ad societatem ciuilem turbandam directa fugiant; omnem scientiam humanam inanem habeant, ex qua nulla in vitam humanam & ciuilem vtilitas redundat. §. 10. Qui iuri dicundo praeficiuntur, quibusuis facilem accessum praebeant, plebem ab oppressionibus potentiorum protegant; ius aeque pauperi & humili, quam potenti & gratioso dicant, litem vltra necessitatem non extrahant; a corruptelis abstineant; in cognoscendis caussis diligentiam adhibeant, quoscunque affectus, since-

Verum quia ab aliis passim talia inculcantur *, repetitis duntaxat summis capitibus licebit nobis heic defungi. Quibus autem praeceptis hoc officium absolvatur, facile colligi potest, inspiciendo fines atque indoles civitatum, nec non partes summi imperii expendendo.

§. II. Heic igitur ante omnia necessarium est, ut imperantes ipsi diligenter discant, quae ad plenam eius officii cognitionem pertinent *, cum nemo laudabiliter exercere possit, quod non probe didicit. Vid. 1 Regum III, 9. Virgilius Aen. VI. [v. 851. 852.] *Tu regere imperio populos Romane memento. Hae tibi erunt artes, pacique imponere morem.* Isocrates ad Nicoclem. *Consultes, quemadmodum ipsi reges animos suos excoluerint, ut etiam aliorum regna se esse habituros. Quare nulla pugil tam convenit corpus exercere, quam regibus ingenium suum.* Et cum omnes homines, tum imprimis principes tangit illud Persii Sat. III. [v. 71. 72.] *Quem te Deus esse Iussit, & humana qua parte locatus es in re, disce.* Add. Phil. Cominaeus L. I. p. m. 142. & L. III. p. m. 300. Charron de la Sagesse L. III. c. 2. Baco Sermon. fidel. c. 19. Quam autem non protrita sint, quae ad bene gubernandam civitatem cognitu sunt necessaria, colligi potest ex illis, quae traduntur Hobbesio de Cive c. X. § 15. Isocrates ad Nicoclem [princ.] regnum vocat τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μέγιστον, καὶ πλείστης προνοίας δεόμενον, *summam rerum humanarum, quaeque maximam providentiam requirit, & quod non* ὥσπερ ἱερωσύνην *tanquam sacerdotium cuiuslibet est viri.* Recte quoque Xenophon Cyropaed. L. I. [princ.] pronunciat: Ἀνθρώπῳ πεφυκότι πάντων τῶν ἄλλων ῥᾷον εἶναι ζῴων ἢ ἀνθρώ-

[illegible]

ἀνθρώπων ἄρχειν. *Homini facilius esse quibusuis animalibus aliis, quam hominibus imperare.* Add. quae cum Glaucone disputat Socrates *) apud XENOPHONTEM Memorab. L. III. Etsi multis non insuper habeatur illud dicterium Italicum: *Pochissimo ceruello basta a gouernar tutto il mondo. & nescis mi fili, quam exigua sapientia regatur* *). Cui consequens est, quod principi sint sequestranda illa studia, quae ad huncce finem nihil conferunt *), cum tam ardua sit ciuitatem regendi scientia, vt totum hominem etiam ingenio pollentissimum requirat, qui oblitus quasi commodo sui, populo viuat. Multo magis circumcidendae principibus voluptates, oblectationes, variaeque occupationes, quae terminum istum finem intercipiunt. Eam itaque ob rationem ab iisdem in familiaritatem admittendi viri cordati, rerumque humanarum periti: adulatores, nugatores, & qui praeter inania nihil didicerunt, procul arcendi *). ISOCRATES ad Nicocl. (p. 34. Edit. Paris. ...), *In amicitiam recipe non quoslibet, sed natura tua dignos, neque cum quibus iucundissime tempus conteras, sed quorum opera ciuitatem optime gubernes. ... his gaudere congressibus assuesce, qui te & sapientia augeant, & virtutis apud alios opinione.* Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. ... Qui & L. XII. c. 12. memorat, a Charonda *a [illegible] prauae societatis* institutam, grauemque huius delicti reis multam impositam. Etsi optandum foret, minus saepe verum deprehendi, quod Carneades dicebat; *diuitum & regum filios solum equitandi artem recte discere, quia equus non nouit adulari.* PLVTARCHVS de Discr. amici & adulatoris. [Enimuero *) vt generalia prudentiae rectricis praecepta rite applicare norit Princeps, quam penitissime ipsi conditio sui status *), subiectique indoles populi est cognoscenda. Illique praeterea vir-

---

[illegible], Principes, & bene omnem illis demandatam [illegible], [illegible] videri, & melioris Rempublicam gubernatum iri, [illegible] populus [illegible], & [illegible] [illegible] adhibuerunt, & deinde [illegible] [illegible].

4) [illegible] quondam [illegible] NICOL. [illegible] L. VII. [illegible] ad A[illegible] de [illegible] XIV. [illegible] [illegible] Collin[illegible] L. VII. §. 3. H.

5) DIPHILVS [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Assentator [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] CONRING[illegible] L. II. [illegible] edita a Philippo [illegible] p. 6. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] & se [illegible].

[illegible] & quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

6) [illegible] §. [illegible] Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 11. §. 1.

*) PLVTARCH[illegible] principia regendi Rempublicam est [illegible] Principem [illegible] Carneades [illegible] populi sui, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] reliqua [illegible] particulas [illegible] temperata [illegible] de hac gubernanda praestita sunt.

virtutibus comprimis studendum [illegible], quarum usus in tantae molis administratione [illegible], [illegible]que ad tanti fastigii dignitatem [illegible] componendi.)

§ III. [illegible] summorum imperantium [illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible] Plato de Rep. L. I. *[illegible] quam [illegible] quod [illegible], neque aut [illegible] quod [illegible] & [illegible]* [illegible] est [illegible], [illegible] sunt [illegible]. [illegible] quod non [illegible] expedit [illegible]. [illegible] apud X[illegible] L. I. *[illegible]* [illegible].

§ IV. Ad [illegible] civitatem tranquillitatem necessarium est, ut voluntates civium ita temperentur & dirigantur, prout salus civitatis expedit. In summorum imperantium est, non solum [illegible] leges praescribere; sed & publicam disciplinam ita sancire, ut non tam metu [illegible], quam assuetudine cives ad legum praescripta sese componant [illegible]. Quippe cum solae poenae

[illegible]

[illegible] Ut autem illa obtineantur, in Rempublicam Christianam

Mm 2

[illegible]

plurimum confert ipsa religio Christiana, sincera illa, & ab humanis commentis purgata, per pios & cordatos ministros doctrina & exemplo inculcata; quippe quae praeter dogmata ad salutem aeternam facientia continet perfectissima praecepta moralia, quorum cumprimis ad bene tolerandam vitam civilem animi mortalium disponuntur, & quae tamen tamen legibus civilibus ita commode sanciri non possunt. Quam ob causam in omnibus, quas novimus, civitatibus Christianis pars paraenetica iuris naturalis ministris ecclesiae exercenda est commissa, cuius tamen pars dogmatica ad alios proprie pertinet, qui ei disciplinae peculiariter addicti sunt. Add. GROTIUS de Iure summar. potest. circa sacra c. [illegible]. Plurimum quoque momenti huc afferunt scholae publicae, siquidem in illis doceantur non inanes nugae, & male feriatorum hominum commenta, regni tenebrarum reliquiae. Vid. HOBBESII Leviath. c. 46. & LUCRETIUS l. V. v. [illegible] seqq., sed solidae literae atque scientiae, quarum usus sese per vitam humanam & civilem diffundat. Inter quas praecipua est, quae [illegible] imperantium, & eidem respondentem [illegible] obligationem solide docet. Vid. HOBBESII Leviath. c. 30. Est quoque ad [illegible] informationem inveniuntur apud DIONEM CASSIUM l. LII. in Orat. Maecenatis ad Augustum. Add. quae super supprimenda Academia Conimbricensi dicta sunt apud CONESTAGIUM de Unione Lusitan. l. IIX. Nec [illegible] habenda, quae de multitudine scholarum disseruntur apud [illegible] Hist. Gall. l. III. Sed & maximum vigorem publicae disciplinae affert imperantium exemplum. ISOCRATES ad Nicocl. τῆς πόλεως ὅλης ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσι. *Mores civium conatus ad exemplum imperantium conformantur.* SPARTIANUS de Caracalla novercam Iuliam ducente: *Nuptias eas celebravit, quas si sciret se legem dare vere, solus prohibere debuisset.* Haec igitur omnia ut in civitate recte se habeant, summorum imperantium est providere.

§. V. AD eundem finem expedit, perscriptas habere leges perspicuas & planas circa negotia, quae frequentissime inter cives versari solent.[a] ISOCRATES

CRATES

[illegible Greek footnote text] Add. MAXIMUS TYRIUS Dissert. III. p. [illegible] Ed. Davis. & IAMBLICHUS de vita Pythagor. [illegible]

[illegible] ut pluribus demonstravit AUCTOR Diss. de [illegible] Christiana. [illegible]

§. V. [illegible] Respublica [illegible] perfectam habere [illegible]

[illegible] Vid. [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ad Nicocl. [illegible] Ed. [illegible] Paris.) *Leges* [illegible] [illegible] Idem in Panathenaico bonas leges his notis designat [illegible], vt sint [illegible] [illegible] LYCVRGVS Orat. contra Leocrat. [illegible] Ed. [illegible] [illegible] *Leges propter* [illegible] (sicut in disciplina [illegible]) *sed* [illegible], *quae oporteat facere.* QVINTILIANVS Declam. [illegible] [illegible] *leges?* De caetero plura legibus [illegible] [illegible], quam ad bonum ciuium & ciuitatis conducunt [illegible]. Nam cum de eo quod facere vel non facere debent, saepius per rationem naturalem, quam per [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] plures leges sunt, quam vt facile memoria comprehendi queant, & per eas prohibeantur ea, quae ratio per se non prohibet: necesse est, vt per ignorantiam [illegible] [illegible] incidant in leges tanquam in laqueos. Quo ipso ciuibus per imperantes [illegible] [illegible] [illegible], quod est contra finem imperantium. HOBBESIVS de Ciue c. [illegible] § [illegible] c. [illegible] Forma quoque iudiciorum ita est temperanda, vt per processum breuem, & minime sumtuosum quisque iure suo potiri queat. Prouerbium est apud Persas: *Melior est breuis* [illegible] [illegible]

§ XI. QVIA autem frustra feruntur leges, si impune eas violare [illegible] [illegible] summi imperantes, igitur horum est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], poenasque sumere pro vniusque facti conditione [illegible], transgressionisque [illegible] [illegible] & malitia. Qua quidem in re ita [illegible] [illegible], vt [illegible] legum non [illegible] duntaxat [illegible], sed & in diuites ac potentes exerceatur, quibus sunt opes aut nobilitas nunquam ad licentiae dare debent vt humilioribus impune insultare possint, praesertim cum a plebe per [illegible] oppressionem in

 [illegible]

[illegible]

p) Multitudo legum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui tot [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Republica [illegible] [illegible] TACITVS Annal. L. III. c. 27. In Republica [illegible] [illegible]

[illegible] De [illegible] [illegible] quentes. De modo poenae perinde ac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in Philos. [illegible] III. c. 5. [illegible]

furorem datae ciuitati maximum periculum soleat imminere, add. HOBBESIVS Leuiath. c. 30. Nec sine sufficiente causa venia indulgenda †; cum & iniquum sit, & ad irritandos ciuium animos efficacissimum, aequaliter meritos caeteris paribus non aequaliter tractare. PINDARVS Olymp. Od. 13. [v. 6. & seqq.] [illegible] ἀσφαλὲς, Δίκα καὶ ὁμότροφος Εἰρήνα, ταμίαι ἀνδράσι πλούτου, χρύσεαι παῖδες εὐβούλου Θέμιτος.

§. VII. VIA autem nulla poena est sanciendum, quod non ad vsum ciuitatis facit. Ita poenae quoque sunt temperandae, vt ad finem istum proportionem habeant, atque adeo ciues non plus affligantur, quam Respublica vtilitatis inde ferat *. De caetero si scopum suum debent obtinere poenae, adparet eas eousque esse intendendas, vt acerbitas earundem praeponderet lucro & delectationi, quae ex facto legibus vetito redundare potest. Add. HOBBES Leuiath. c. 30.

§. VIII. QVIA porro hoc fine in ciuitatem coiuerunt homines, vt securitatem aduersus iniurias aliorum obtinerent; summorum imperantium est, eo seuerius ciuium inter se iniurias prohibere, quo facíliorem perpetua cohabitatio occasionem ad faciendum praebet. Nec discrimina ordinum ac dignitatum eo valere debent, vt potentiores tenuioribus pro libidine insultare possint. ISOCRATES ad Nicocl. [p. 15.] Καλῶς δημαγωγήσεις, ἐὰν μήτε τὸν ὄχλον ὑβρίζειν ἐᾷς, μήθ᾽ ὑβριζόμενον περιορᾷς. *Bene popularis eris, si neque vulgi petulantiae locum dederis, neque alios populo insultare passus fueris: sed prouideris, vt & honores optimo cuique mandentur, & caeteri nulla iniuria afficiantur.* XIPHILINVS Epit. Dionis in Galba *: *Est satis est priuatis hominibus, nullam iniuriam facere: tamen principem prouidere etiam oportet, ne caeteri faciant.* Sed & scopo summi imperii aduersatur concedere, vt ciues, quas sibi factas arbitrantur iniurias, priuata violentia exsequantur.

§. IX. PRAETEREA cum, quia ad omnia ciuitatis amplioris negotia immediate obeunda vnus princeps non sufficiat, sic vt necessario ministri in partem curarum sint vocandi; tamen vti hi omnem a summo imperante auctoritatem mutuantur, ita & bene & male ab ipsis gestorum imputatio vltimo demum in istum redundat. ISOCRATES ad Nicocl. [p. 25.] *Sic alios, ut praefice rebus, quas ipse non geris, vt tibi adscribendum sit, quicquid illi fecerint.* IDEM ad Demonicum [p. 17.] *Magistratum adeptus nullius improbi ministerio in obeundis negotiis vtitor. Nam quicquid ille deliquerit, id tibi imputabitur.* THEMISTIVS Orat. XVII. [p. 21? B. Ed. Paris. Harduini.] *Quum Satibarzanes ab Artaxerxe prouinciae cuiusdam praefecturam, minime sibi conuenientem, cum tribus millibus daricorum petiisset, pecuniam quidem illi donauit, praefecturam vero non permisit.* [illegible]

†) V. PARRHASIANA T. II. p. [illegible] & seqq.

§. VII. * Contra ac Valens semper in furorem [illegible] *ut poenarum acerbitatem augere* [illegible] Vt est apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XXIX. c. [illegible] [illegible] *De vita & spiritu hominis, qui pars mundi est & animantium numerum complet,* [illegible] *operere* [illegible] *factum* [illegible]

§. VIII. * Conf. PARRHASIANA T. II. p. [illegible] & seqq. vbi ostenditur, [illegible]

§. IX. † In quo etiam MARTIALIS de illo [illegible] Illud enim [illegible] Poëta, [illegible]

[illegible]. *[illegible]* EVRIPIDES Rheso [illegible] [illegible] *[illegible]* LIBANIVS Legatione ad Iulianum *[illegible]* MARTIALIS VIII Epigr. [illegible] *[illegible]* Quam ob rationem, & quia prout ministri sunt, ita recte aut prave negotia expediuntur (Vid. XENOPHON Cyrop. L. VIII [illegible]), summi imperantes tenentur ad munera civitatis adhibere viros probos [illegible] & idoneos, & in eorum acta subinde inquirere. LVCIANVS de Mercede conductis [illegible] *[illegible])* Eosdemque prout rem gessisse deprehenduntur praemiis vel poenis mactare, quo caeteri intelligant, non minore hic ac diligentia publicam, quam propriam rem tractandam. Atque ne gratiae aut odio detur quid [illegible], Chinenses hoc modo solent cavere [illegible], dum nemini magistratum in loco natali gerere conceditur, quod ibi fere sint, quos [illegible] amamus aut odimus. Sic & cum prout mortalium ad [illegible] perpetranda spe impunitatis alliciantur, quae ipsis praebetur facillima ubi iudices corruptionibus patent, summorum imperantium est, in [illegible], tanquam fautores [illegible], quem [illegible] ipsi [illegible], severe animadvertere (Vid. DIODOR. SICVLVS L. I [illegible]) & iniquas eorum sententias rescindere. Nam id, quod apud Aragonios in usu esse dicitur, iniquum videtur, ut iudices quidem ob latam iniquam sententiam poenas dent, & [illegible] executioni detur. Praeterea licet ordinaria negotiorum expeditio ministris credenda sit, summi tamen imperantes querelis ac [illegible] patentes aures praebere nunquam detrectabunt [illegible]. Quaenam autem [illegible] summi imperantes respicere debeant in iis, quorum consilio [illegible] publica [illegible], & quo modo eorum [illegible] sententiae commodissime [illegible], docet HOBBESIVS Leviath. c. [illegible] & circa posterius notabile exemplum extat apud DAVILAM de Bello [illegible] Galliae L. XIV [illegible] circa absolutionem Henrici Regis [illegible] consilio, [illegible]. ISOCRATES ad Nicoclem *[illegible]* [illegible] *[illegible]* Notatu dignissima sunt, quae circa magistratus apud Chinenses tradit [illegible] in generali [illegible] Sinae. Nec infra [illegible] IACOBI Regis dono regio L. II [illegible] ut princeps ministros eligat [illegible] maxime [illegible], non ad arbitrium aliorum, & promiscue ex omni parte populi, cum communis sit pater. [illegible] & rationes adfert, quare ad ministeria

[illegible] quod [illegible] Tempore, quod [illegible] esse complectitur, [illegible]. Vid. [illegible] L. VI [illegible]

[illegible] COMMINES [illegible] L. III [illegible]

[illegible]

[illegible]. [illegible] Dicasi [illegible] Pol. [illegible] Part. VI [illegible] Annal. Tom. [illegible] ad XV [illegible] M.

ftoria pecuniae publicae fint adhibendi homines mediocris conditionis. Add. quoque Libanii Orat. [illegible] de Affeſſoribus.

§. X. Cum ad tributa, & alia onera ferenda ciues nullo alio nomine teneantur, quam quatenus illa neceſſaria ſunt ad ſumtus cum tempore belli pacisque tempore tolerandos; igitur ſummorum imperantium [1] heic officium erit, non plus extorquere, quam neceſſitates aut inſignes vtilitates Reipublicae requirant. Vid. Cominaevs L. X. circa fin. Grotivs in Lucam c. [illegible] *Principum eſt publica onera cum publicis neceſſitatibus aequare, ita quidem vt liceat his ex publicis [illegible] ſumtus pro dignitatis ratione ſuſtentare, non item malum [illegible] a ſuis, & aulicorum mancipiorum luxu ac libidine, quae modum non habent.* Add. quoque Th. Mori Vtopia L. I. Libanivs Orat. [illegible] *Ταμιεῖα [illegible]* *[illegible] tutiſſimum ſunt domus poſt forum.* Deinde vt iſta iuſta in proportione deſcribantur, nec aliquibus ciuibus immunitates concedantur, in fraudem & oppreſſionem reliquorum [2]. Add. Hobbesivs de Ciue c. 13. §. 10. [3] Praeterea vt colligantur modo, quantum fieri poteſt, minime ſumtuoſo, & ne manibus colligentium multum queat adhaereſcere [4], ne a tributis contingat, quod vrnis & ſitulis, quae ad extinguendum incendium plenae hauriuntur, ſed longa per manus traditione & concuſſione vix medium continent, dum eo perueniunt, vbi aqua igni eſt iniicienda. Sed nec praetereundum, quod Hybreas Orator M. Antonio Triumuiro, duplicari per Aſiam tributa iubenti reſpondit, geminam aeſtatem & geminum autumnum quoque eodem anno imperaret. Tum quae collecta fuere, in vſus Reipublicae impendantur, non per luxuriam, largitiones, ſuperfluam oſtentationem, aut inania diſſipentur. Drepanivs Paneg. [c. 27 num. 1 Edit. Cellar.] *[illegible] imprudentium Principum poſtrema defenſio, auferre [illegible] gratia.* Add. Mich. Montaigne Eſſais L. III. c. 6. p. m. [illegible] Denique prouidendum, vt expenſae reditibus reſpondeant, & quo hi non pertingunt, a parſimonia, & circumciſis ſumtibus ſupplementum petendum. Perniciosus eſt enim ſplendor, cui ſuſtinendo reditus non ſufficiunt. Imo ſat ſplendide viuit, qui nemini debet [5]. Add. Machiavelli Princeps c. 16. Plinivs Panegyr. [c. 41.] *Aſſuefiat Imperator cum imperio calculum ponere. Sic exeat, ſic redeat tanquam rationem redditurus, edicat quid abſumſerit, ita fiet, vt non abſumat, quod pudeat edicere.* Apud Conneſtagivm de Vnione Luſitan. L. I. eſt quoque notabilis locus de mala oeconomia Luſitaniae p. m. 20. Nec eſt quod quenquam moueat illud Ciceronis pro Rege Deiotaro [c. 9.] *Frugi hominem dici non multum habet laudis in rege.* Quod Hobbesivs Leuiath. c. 11. ita explicat: *Frugalitas (quanquam in homine priuato virtus) illis, quibus ea gerenda ſunt, quae multorum hominum vires ſimul*

§. X. 1) Vid. Parrhasiana T. I. p. [illegible] & T. II. p. [illegible] [illegible] de la Sageſſe L. III. c. [illegible] Abvndantius Philosoph. Pract. P. III. [illegible]

2) Vid. Menagiana T. [illegible] H.

3) [illegible] H.

4) Vid. [illegible] Chronic. ad A. MDXXXI. [illegible] H.

5) Maximilianus I. [illegible] ad [illegible] apud Adlzreitter. Part. III. Ann. Gent. Bau. L. XXXV. n. 27. *[illegible] quod non [illegible] [illegible] ac [illegible] [illegible] ſumtus, [illegible] reſtituere, [illegible] regnum, [illegible] &c.* H.

[illegible] [illegible] Eo namque facile exarescet fons proventuum, ni adsit frugalitas. Ea si haec regi amplectenda non per se [illegible] tantum divitias cumulet, sed et materiam suppeditet & conservet negotia bene gerendi.

§ XI. Quanquam autem summi imperantes subditos alere non teneantur, nisi quod eorum, qui per infortunium aliquam calamitatem se ipsos sustentare non possunt, peculiarem curam agere curitas iubeat; & quendam Yncam apud Peruvianos inter alios titulos maxime gavisum appellari *amatorem pauperum*. Apud Garcilassum de la Vega Commentar. Reg. L. II. c. 14. quod etiam L. IV. commemorat, subditorum agros prius habendos [illegible], quam ipsius Yncae; [illegible] tamen quia non solum ex horum rerum [illegible] sunt homines [illegible] conservandae necessaria, sed etiam [illegible] rursus [illegible] consti[illegible], & *[illegible]*, igitur aliqua [illegible] in [illegible], providendum erit, ut res familiaris eorum [illegible]. Ioannes ad Nicoc. [illegible] *[illegible]* Ad hunc finem [illegible] disponere, ut quantum fieri potest, ubertas proventuum ex terra & aquis capiatur, utque quae apud ipsos proveniunt, materias industriam adhibeant, aut quem ipsi commode laborare non possunt, ab aliis non redimant, quod fit, si quidem artes mechanicae rite [illegible]. Maximi quoque hic momenti est, mercaturam [illegible], & in regionibus maritimis navigationem excolere. Huc spectat diligentia Sesostris, qua Aegyptum commerciis & communicatione [illegible] commodum fecit, apud Diodorum Siculum L. I. c. [illegible]. Add. quoque tradita ab Hobbesio Leviath. c. [illegible] circa [illegible] mercatorum observanda[illegible]. [illegible] non ignavia solum profligenda, sed & ad parsimoniam revocandi cives per leges sumtuarias[illegible], quarum [illegible] prohibeantur, [illegible], per quos opes civium ad exteros transferuntur. Maecenas apud Dionem Cassium L. LII. *[illegible]* Etsi morem hunc, quem quaerunt leges, efficacius obtinet summorum imperantium exemplum. Tacitus Ann. III. [c. [illegible]] *[illegible]* Add. quoque quae Bernier de [illegible] in regno Mogol [illegible] refert de [illegible], quae [illegible] in eo regno [illegible]. [illegible] tamen sit regni, quae pecunia & [illegible] abunde [illegible], ut eo [illegible] non necessarias & luxuriae [illegible] exportet, [illegible] accipiat, & ne magna vi pecuniae [illegible], ne enormis luxus alatur, & materia ad exteros cum lucro exportanda frustra consumatur.

§ XII.

§ XI. [illegible]

[illegible]

§ Vid. [illegible]

a [illegible]

[illegible] Vid. [illegible] L. VIII. [illegible]

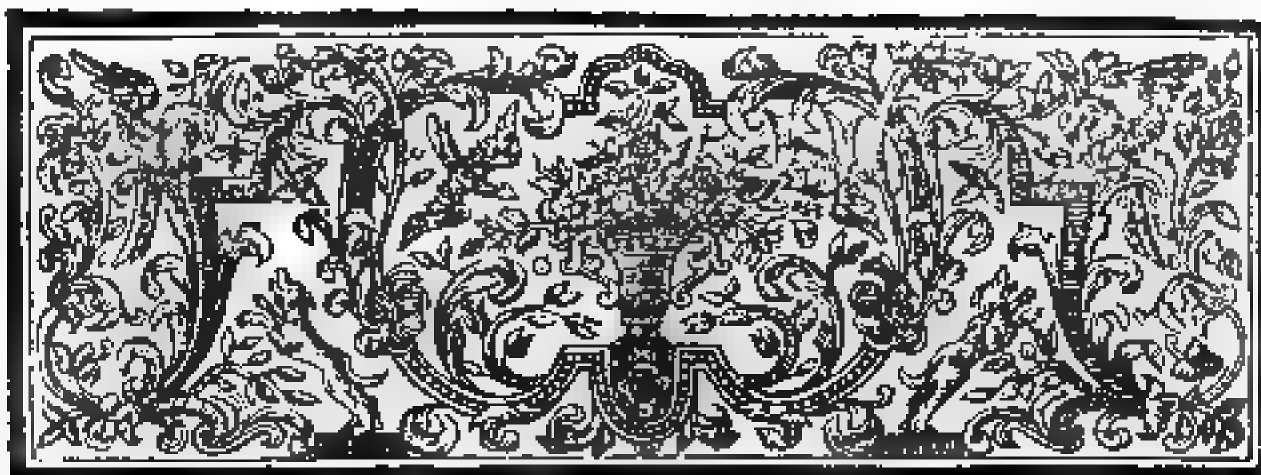
§ Vid. [illegible]

§ XII. Quia etiam sanitas ac firmitas interna civitatum ex unione civium * provenit, quae quo accuratior fuerit, eo maiori cum efficacia vis imperii per universum sese corpus civitatis dispensat: igitur summis imperantibus incumbit providere, ne in civitate factiones oriantur *, ex quibus facilis in seditiones & bellum civile est prolapsus, quod tanto deterius est bello, quod concorditer adversus exteros geritur, quanto bellum deterius est pace. Herodotus Urania [inde ...] * Adde Evagrius Historia Ecclesiastica L. IV. c. 31. de Iustiniani in Venetam factionem studio, & ortis inde malis *, nec non Procopius Histor. arcana & idem de Bello Persico L. I. c. 24. Et Baco Sermon. fidel. c. 15. & 49. Neve quidam cives inter se peculiaribus pactis connectantur, (vid. Diodorus Siculus L. I. c. 21.) Neve omnes aut aliqui ab ullo alio, sive intra sive extra civitatem constituto, sub quocunque obtentu, sacro aut profano, magis dependeant, quam a legitimo suo principe, & in nemine plus sibi praesidii repositum arbitrentur. Quia & ne existant tales, in quos adplicare queat illud Senecae Oedipo v. 542.543. *Stat ingens arbor, atque umbra gravi Sylvas minores urget.* Vid. Genes. XXVI, 15. & Baco Serm. fidel. c. 15. Add. Hobbes de Cive c. 13. § 12. 13. Commynaeus L. X. circa med. p. m. 692.

§ XIII. Denique cum status civitatum inter se sit pax satis infida, summorum imperantium * est curare, ut virtus civium, peritiaque armorum alatur, & omnia, quae ad vim repellendam requiruntur, mature parentur, munita loca, arma, milites *. Mature inquam. Nam *ineptum est opus, tum demum fodere puteum, ubi sitis fauces tenet*. Plautus Mostellar. act. II. Sc. I. v. 32.33. Ultro autem, etiam posita iusta belli caussa, nemo lacessendus *, nisi tutissima arridente occasio, & conditio civitatis commode adferat. Eundem quoque ob finem consilia & molitiones vicinorum accurate exploranda, & observanda sunt *, (cui fini hodie inter alia, inserviunt legationes perpetuae *, vide Marselaer Legato L. II. c. 11.) nec non amicitiae & foedera prudenter contrahenda. Add. Hobbes. de Cive c. 13. § 7. 8. & Baco Sermon. fidel. c. 29.

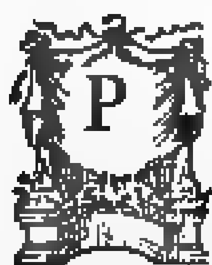
§ XII. 1 V. Parrhasiana T. I. p. 189. & seqq.
2 [illegible] Histor. [illegible] H.
[illegible] Vid. Montagne L. III. c. 13. p. [illegible]
3 Et Thuanus L. LXIII. ad A. MDLXXVII. [illegible] H.
§ XIII. 1 Vid. Charron de la Sagesse L. III. c. 3. § 4. & seqq.
2 [illegible] Aristotelis II. Pol. [illegible] H.
3 Apud Senecam Oedip. vers. 434. [illegible]
[illegible]
4 Sophocles [illegible]
[illegible] H.
5 At hodie [illegible] H.

SAMVELIS PVFENDORFII
DE
IVRE NATVRAE
ET
GENTIVM
LIBER OCTAVVS.

CAPVT I.

DE IVRE DIRIGENDI ACTIONES CIVIVM.

POSTQVAM explicata sunt ea, quae ad naturam summi imperii in genere spectant; iam euoluendae quoque sunt quaestiones praecipuae, quae circa singulas partes summi imperii mouentur. Et quidem cum potestas dirigendi actiones ciuium primo a nobis loco posita sit, abs qua leges ciuiles promanant, illis, quae supra de legibus in genere tradidimus, nunc addenda sunt, quae peculiariter ad leges ciuiles, & iussa summorum imperantium pertinent. Lex igitur ciuilis dicitur vel respectu *auctoritatis*, vel respectu *originis*. Priori sensu ciuiles leges vocari possunt omnes leges, iuxta quas in foro ciuili ius dicitur, ex quacunque demum origine promanent. Conf. GROTIVS de Imperio summarum Potest. circa sacra c. 3. n. 3. 4. 11. & c. 4. n. 1. Equidem leges naturales & diuinae omnes homines, quibus latae sunt, obligant, & earum transgressores poena coram tribunali diuino decernenda manet. Sed vt illae plenam vim legis in

foro ciuili obtineant, ex imperio ciuili oritur [α]; cuius est definire, ob quae delicta poena in foro ciuili sit exigenda [β]; quae vindictae Numinis sint relinquenda. Item ex qua obligatione naturali actio detur in foro ciuili [γ], quae obligatio actionem non pariat, sed solo pudore & probitate hominum contineatur. Vnde in ciuitatibus ob violatas leges naturales, quibus auctoritas legis ciuilis data non est, nemo conuenitur, aut punitur poena proprie dicta. Nam talia peccata vtique comitantur illa mala, quae poenae naturales solent vocari [δ]. Et habent quidem in omnibus ciuitatibus vim iuris ciuilis illa naturae praecepta, citra quorum obseruationem pax interna inter ciues stare omnino nequit. Quibusdam autem illa vis neque expresse, neque per praxin fori est tributa, tum quod illorum, quae contra eadem admissa dicuntur, disceptatio nimis obscura erat futura; tum ne tribunalia immenso litium numero perstreperent; tum vt viris bonis praecipua laudis suae materia velut illibata relinqueretur, quae est, sola Numinis reuerentia citra metum poenae ab hominibus infligendae recte egisse. Quae sane laus perit, vbi discernere non licet, formidine poenae, an virtutis amore quis egerit. Quo spectat illud SENECAE de Ira L. II. c. 27. *Quam angusta res est ad legem bonum esse? quanto latius officiorum patet, quam iuris regula? quam multa pietas, humanitas, liberalitas, iustitia, fides exigunt? quae omnia sunt extra publicas tabulas.* At lex ciuilis respectu *originis* est, quae vnice a voluntate summae potestatis ciuilis profecta est, ac circa illa versatur, quae per ius naturale ac diuinum indifferentia sunt relicta, ad peculiarem tamen ciuitatis vtilitatem faciunt. Quae tamen non minus ciuibus, quam aliae leges sunt obseruandae [ε], quippe cum euidenter magis conducat ad societatem, vt in adiaphoris sententia imperantium valeat, idque pro bono habeatur a subditis, quod imperanti tale videtur, quam vt aeternae inter eos lites ea de re maneant, vnde bella & caedes, quae sine dubio mala sunt, merito forent expectandae. CICERO de Inuent. L. I. c. 38. *Omnes leges ad commodum Reipublicae referre oportet, & eas ex vtilitate communi, non ex scriptione, quae in litteris est, interpretari. Nemo enim leges legum causa saluas esse voluit, sed Reipublicae.* Sic PHILO Iudaeus de Iosepho. [p. 531 B. Ed. Paris.] *[illegible] particularium ciuitatum appendices naturalis iuris* vocat, circa ea, quae singulis ciuitatibus in commune videntur conducere [ζ]. Harum autem complexio cum vulgo nomine iuris ciuilis veniat, obseruandum est, non omnia, quae in corporibus aut codicibus iuris ciuilis continentur

§. I. α) Hinc VLPIANVS L. 6. D. de Iust. & Iure. *Ius ciuile est, quod neque in totum a naturali recedit, nec per omnia ei seruit. Itaque cum aliquid addimus vel detrahimus iuri communi, ius proprium, id est, ciuile efficimus.* V. D. [illegible] H.

β) V. infra c. 3. § 24. H.

γ) V. supra L. I. c. 2. § 6. & copiosius L. III. c. 4. § 6. & in notis. H.

δ) V. L. II. c. 3. § 21. H.

ε) Etiam in conscientia, [illegible] HOBBESIO, vt [illegible] H.

ζ) [illegible]

[illegible]

η) Porro, vt plura [illegible], quae [illegible] natura [illegible] ordinent, [illegible] ad certas personas & [illegible] praeceptorum [illegible] omnia [illegible] ordines & tranquillitatem publicam [illegible] certiores personas praeponere, qui [illegible] ad quos [illegible]

tinentur esse leges proprie dictas: sed praeter mandata, quae a summo imperio ob peculiare bonum ciuitatis ciuibus iniunguntur multa inserta reperiuntur, quae ad disciplinam iuris naturalis spectant. Pleraque ad disciplinam iuris ciuilis pertinent, quae ad duo praecipue capita possunt reduci *. Vel enim praescribuntur certae formulae, certique modi, qui obseruari debeant in negotiis, quibus ius in alterum confertur, aut obligatio in aliquo nascitur, vt illa firmitatem in foro ciuili obtineant, vel traditur modus, quo quisque ius suum in foro debeat persequi. Sic vt vbi iuri naturali sua vindicaueris *, quae interpretes iuris ciuilis hactenus promiscue fere tractarunt, ius ciuile sat modicis deinceps finibus sit vsurum. Ne nunc dicam, quod semper, vbi lex ciuilis deficit, ad naturalem rationem recurritur, adeoque in omnibus ciuitatibus defectum legum ciuilium ius naturae supplet *. Quo respectu HOBBES de Ciue c. 14. §. 14. legem naturalem vocat *legem ciuilem non scriptam.* Hinc & apud declamatores *inscripti maleficii* datur actio. De qua ita apud QVINTILIANVM Declamat. 252. *Diligentissime maiores hanc videntur excogitasse legem, quod cum scirent, nullam tantam esse prudentiam, nullam inuentam certam diuinationem, vt omnia quaecunque ingenia malorum excogitari vnquam potuissent, prouidentia cauendum videret: hac lege omnem malitiam, velut quadam indagine concluserunt; vt quidquid aliarum legum effugisset auxilium, quasi extrinsecus circumdaretur.* [Add. Declam. 344.]

§. II. CAETERVM HOBBESIVS de Ciue c. 14. §. 10. sat paradoxe negat fieri posse, vt *lex ciuilis naturali iuri repugnet, nisi forte illa in contumeliam Dei lata sit.* Idque hoc praecipue argumento, quod *in ciuitatem coituri pacto sese obligent ad obsequendum mandatis eius, qui summum imperium habet, id est, legibus ciuilibus; atque idem pactum lex naturae seruare iubet. Cum autem illud pactum, adeoque & obligatio ad seruandas leges ciuiles sit antiquior ipsa legum promulgatione: eiusdem legis naturalis vt de non violandis pactis iuberi nos obseruare omnes leges ciuiles. Nam vbi obligamur ad obedientiam, antequam sciamus, quid iubebitur, ibi vniuersaliter & in omnibus obedire obligamur.* Enimuero heic praesupponi debet, homines in ciuitatem coituros iam tum iuris naturalis fuisse intelligentes; ac inter fines ciuitatum constituendarum vel hunc praecipuum fuisse, vt leges naturales, quibus pax generis humani regitur, secure possent exerceri *: denique in le-

gibus particularibus sponte facere voluerint. Explicant eaedem quoque quicquid in lege naturae aut in adplicatione eius obscurum esse possit, & obstringuntur priuati ad obsequium [illegible] sententiis, auctoritate publica competenti praestandum, etiamsi iis iniustae esse videantur. Exercitium praeterea certum iurium, quae ciuibus naturaliter competunt, a legibus ciuilibus circumscribi solet, quod tamen, nisi ex ratione vtilitatis publicae fieri non debet. Ceterum ciues legibus ciuilibus quaevis iuri diuino non aperte repugnantibus absque obtemperare tenentur, non velut ex modo poenae metu, sed ex intrinseca obligatione, per ipsum Ius Naturale confirmata, quippe inter cuius praecepta quoque est, legibus imperantium esse parendum. Conf. Hobb. de Ciue l. II. c. 12. §. 6. - 8.

8) Quod non in contemptum iuris [illegible] dictum existimari debet, sed potius ad gloriam eius trahi, quippe non tantum iuxta arbitrium, sed & naturale [illegible] explicandum. H.

9) Et non aequitas vocatur. V. supra ad L. 5. c. 12. §. 22. H.

§. II. * ARISTOTELES III. Pol. 6. [illegible] *Necessitatum igitur alterum genus fine eundum est constare ciuilem societatem.* H.

in legibus naturalibus nihil esse, quod naturae ac fini civitatum repugnat, quin contra ad eundem illas amice conspirare. Igitur, qui in civitatem coeuntes pacto sese ad legum civilium observantiam obstrinxerunt, sane praesupposuisse censendi sunt, nihil contra ius naturale per leges civiles statuendum, neque peculiarem civitatum utilitatem, a qua civiles leges proveniunt, communi civitatum fini repugnare. Inde posset quidem lex civilis ferri, iuri naturali adversa: sed talem legem ferre non nisi vesanus velit, & cui civitatem destruere cordi foret. De caetero merito dictus fuit infamis Stratocles, qui legem Athenis promulgavit, *ut quicquid iussisset Rex Demetrius, id & apud Deos fas, & apud homines ius esset.* Plutarchus Demetrio [pag. 900. 901.] Ac detestandae adulationis rea est Parysatis, dum Artaxerxi persuadet, ut contemtis Graecorum legibus propriam filiam duceret, addens, *νόμον ἡμῖν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ δικαστὴν αἰσχρῶν καὶ καλῶν ἀποδεδειγμένον*, *Legem Persis ipsum a Deo, honestique & inhonesti datum normam.* Idem Artaxerxe [p. 1022. B.]

§. III. Ulterius pro suo dogmate pugnat Idem de Cive c. 6. §. 16. c. 14. §. 9. 10. *Esse lege naturae furtum, homicidium, adulterium, atque iniurias omnes prohiberi; quid tamen in cive furtum, quid adulterium, quid denique iniuria adpellanda sit, id non naturali lege, sed civili determinandum esse. Non enim quamvis ablationem rei, quam alius possidet, sed rei alienae tantum, furtum esse. Ast quid nostrum, quid alienum sit, legis civilis quaestionem esse. Sic non quamvis occisionem hominis esse homicidium, sed eius tantum, quem occidi lex civilis vetat. Sic & illum demum concubitum esse adulterium, quem lex civilis prohibet declarat. Denique promissi violationem esse iniuriam, ubi ipsum promissum sit licitum; ubi vero paciscendi ius non est, ibi nullum ius transire, adeoque non sequi iniuriam. Quae autem pacisci possimus, & quae non possimus, a lege civili dependere.* Ad istaec reponi potest, apud nos, qui sacras scripturas veneramur, ex ipsis legibus, quae divinitus Iudaeis latae sunt, & ex aliis revelationibus de multis sane criminibus constare posse, quomodo Deus auctor legis naturalis eadem definiri velit: adeo ut licet de facto civitas quosdam actus ab illa criminis nota exemerit, isti nihilominus legi divinae adversentur. Praesertim cum sufficiens ratio monstrari nequeat, quare istis actibus in lege divina tales definitiones attribuerit Deus, quae apud caeteras gentes non aeque locum habere debeant. Sic Spartani permittebant quidem seni invalido, ut iuvenem aliquem robustum impraegnandae uxori suae posset substituere; ita ut Spartae neque maritus iste lenocinii macula, neque iuvenis & uxor adulterii crimine laborarent; quia leges civiles eius urbis talem concubitum cum uxore alterius auctore marito sub adulterii nomine non fuerunt complexae. Et tamen cum ex legibus divinis adpareat, per legem de

§ III. Ioachimus Pastorius annot. L. I. Histor. Polon. [illegible] describit simplicitate legum & [illegible] [illegible] [illegible]. Thuanus quoque L. LXVII. ad A. MDLXXIX. de [illegible]: [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] barbara & fera gente, belli & praedae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]

[illegible] Ubi observandum est, gentem, quae non [illegible] [illegible], sed [illegible] Naturae pene-

de adulterio quemuis concubitum cum muliere, quae actu adhuc alteri matrimonio iungitur, prohiberi, vtique contra legem quoque naturae illas vicarias operas fuisse exercitas dicendum est. Deinde, si quis etiam [illegible], definitiones certorum actuum in sacris literis traditas ad populi Iudaici Rempublicam duntaxat pertinere & Iudaicas esse potius, is tamen hoc saltem concedere cogitur, definitiones actuum lege naturae interdictorum ita esse formandas per leges ciuiles, vt ne intentio & finis legis naturalis in irritum cadat, qui est, vt honesta & pacata societas inter homines conseruetur. Quod si igitur definitio aliqua legis ciuilis huic fini aduersetur, eandem quoque legi naturali aduersari omnino fatendum est. Sic si quis, verbi gratia, adulterium vellet definire, si quis cum alterius vxore [illegible] rem habuerit, aut furtum, si quis nullo rem surripuerit, aut homicidium, si quis *aperte* aliquem obtruncauerit; quin hoc modo tranquillitas ciuitatis subuerteretur, dubium non est. Nec est quod credamus, per hanc rationem satis consuli, quod eiusmodi definitiones sint vniuersales, ita vt licet fors interdum [illegible] modo aliquem [illegible], altera vice eundem iterum iuuare possint, ac aequalitatem iuris, quam ciuitati si leges inter ciues constituerint, eandem [illegible] submouere. Tali enim fors nonnulla vt solis nobis licita essent, cuperemus: tamen si alii quoque aduersus nos licita sint futura, ne nobis quidem ipsis ea licere desiderabimus. Talia si legibus ciuilibus constituantur, non poterit non pax, & decens ordo, quem natura seruatum cupit, turbari. Quid quod si sola isthaec aequalitas sat valida esset [illegible] introducendo, eadem opera omnes leges tollere liceret, cum hac ratione maxima aequalitas introduceretur. Quod nemini sano facere in mentem veniet. Sic de Tartaris tradit Sigismundus Baro HERBERSTEINIVS de Rebus Moscouiticis: *Iustitia apud illos nulla est. Nam vt quisque re aliqua indiguerit, eam ab altero impune rapere potest. Si quis apud iudicem de vi, iniuriaque illata queratur, reus non negat, sed ea se [illegible] non potuisse dicit. Tum iudex talem profert sententiam: Si tu vicissim re aliqua egueris, rape ab aliis.* Etsi eum morem paulo mollius videatur describere HAYTHONVS de Tartaris c. 48. *Tartari*, inquit, *cibum libenter donabunt cum hospitibus [illegible], aliaquam [illegible].* Per definitionem igitur Tartaricam furtum erit, quando inuito domino subtrahitur, quo is, qui subtrahit, non eguit. Quae definitionis angustia quod legem naturae de furto tantum non plane [illegible], in aprico est. Ac non nisi perditis nebulonibus [illegible] lex optanda foret, cum quod industrios homines saepissime possit euenire, vt ipsis egeant, quo in summo omnium carere nolint, cuiusque similem apud alium non inueniant, aut ob custodiam domini auferre prohibeantur. Praeterea falsum est, quod praesupponit, iuris ciuilis proprie dicti quaestionem esse, quid sit

[illegible]

sit alienum, quid nostrum, & extra ciuitates non esse proprietatem rerum. Nam etsi longe certior & firmior sit rerum suarum proprietas illis, qui in ciuitatibus, quam qui extra easdem viuunt, cum illorum bona iunctis multorum viribus, & per auxilium praetoris defendantur, hi autem propriis duntaxat viribus nitantur: tamen quin & ante ciuitates institutas dominium rerum fuerit, gratis negatur. Sic cum hodie Reges & Respublicae inuicem in statu naturali viuant, eorumque dominia non communi aliqua lege aut iudice, sed solis pactis, ac naturalibus adquirendi modis nitantur, quis tamen asserere ausit, regem vnum alteri etiam quorum pactum ipsi non intercessit, res suas clam auferre vi posse eripere citra furti aut rapinae crimen? Sic etiam concedamus, non posse aliquem valide pacisci circa rem, per leges ciuiles interdictam, tamen quin illi, qui inter se in libertate naturali viuunt, pacisci queant, & ex pacto violato fiat iniuria, quis dubitat ibi? Ergo & hoc falsum, vnice ex legibus ciuilibus petendum, quid sit iniuria. Quis porro negabit, homicidii reum esse, etiam qui solo iure naturali regitur, qui alterum extra bellum, aut necessitatem propriae defensionis interficiat? Porro adulterium esse fidei coniugalis violationem, etiam citra subsidium legum ciuilium ex solo iure naturali intelligitur. Quin tamen leges ciuiles contractui matrimoniali certa quaedam capita possint superaddere, quibus deficientibus idem in ciuitate inualidum, & nullum habeatur, aut certis effectibus destituatur, apertum est. Denique accurate est distinguendum inter id, quod legibus ciuilibus praecipitur, & quod iisdem permittitur duntaxat, seu non prohibetur sancita poena, in foro ciuili infligenda. Haec enim inuicem non aduersantur, iure naturali esse interdictum, & legibus ciuilibus permissum. Nam permissio legis ciuilis non facit, vt actus aliquis non sit contra legem naturae, aut vt quis citra peccatum in Deum eundem possit admittere, sed duntaxat declarat, per potestatem ciuilem non prohiberi, quo minus velit committere, nec eo nomine poena affici, atque in foro humano illis actibus eosdem concedi effectus, qui alias consequuntur actus iure naturali licitos. Vnde Lacedaemoniae leges non praecipiunt aliis res subripere, neque prohibent dominos contra raptores res suas defendere: sed qui id faciunt, non plectitur, nec ad restitutionem adigitur; adeoque in foro eius gentis ista subtractio, instar legitimi modi adquirendi habet. Idem iudicandum de Lacedae-

corum

[illegible] Deum ex lege, et quicquid [illegible] ad ipsum [illegible] [illegible]

[illegible] C[illegible] ad Exod. XX. [illegible] ad foro [illegible] [illegible] Lamb. V[illegible] Disquisit. de [illegible] in Republica. H.

torum puerorum furtis. Nam illud apud PLVTARCHVM Apophthegmatum Lacon. *κλέπτειν νόμιμον τοῖς παισί.* non necessum est verti, *Lege inhibebantur*, cum etiam notare possit, *lege permittebantur*. Quod enim XENOPHON *περὶ ἀναβάσ.* L. IV. [c. 6. §. 11.] dicit, Spartanorum pueris *οὐκ αἰσχρὸν εἶναι, ἀλλὰ ἀναγκαῖον κλέπτειν*: *Non turpe esse, sed necessarium furari*; id ioco ab ipso dictum, & vt Chirosophum Laconem morderet. Neque vero tam foedus erat iste mos, vt a nonnullis creditur, aut prout in eum inuehitur ISOCRATES Panathenaico; cum tantum circa hortos & cibaria ea licentia pueris fuerit indulta, & compertis verbera & fames pro piaculo forent. Vid. PLVTARCHVS Lycurgo, & XENOPHON de Republ. Lacedaemon. [cap. 2. §. 7. & seqq.] Longe foediora de licentia furtorum apud Colchos tradit BVSBEQVIVS Epist. III. p. m. 155. Huc facit & illud, quod IDEM Apophth. [p. 175 F.] refert de Dionysio: *Cum maleficia reliqua acerbe vindicaret, vestium furibus (λωποδύταις) solis pepercit, vt Syracusani aliquando cogerentur finem conuiuandi & se inuicem inebriandi facere.* Add. *l. 1. D. de Aleator.* [4]. Sic & Spartae nullum praeceptum neque maritum vetulum, neque iuuenem admissarium vrgebat; sed si ipsi consensissent, leges non intercedebant, & ex tali concubitu genitos pro legitimis habebant, & ad paternam haereditatem admittebant. Sic vbi duella, priuato feruore suscepta, permissa sunt, caedes in iis perpetratae a poena homicidii in foro duntaxat ciuili, non item in foro diuino eximuntur. An vero potestas ciuilis talia recte possit permittere, & quidem non per nudam conniuentiam, sed expressa in leges publicas relatione, asserere non ausim [5], cum vtique hoc modo tantum non ciues inuitet ad talia patranda, quae legi naturali repugnant. Dissimulatio talium vtcunque excusari potest, si conditio temporum, & genius populi directa per remedia illiusmodi libidinem sisti non ferat [6]. Sicut & illud ratione non caret, quod ius Romanum actionem *rerum amotarum* [7] vocat, vbi reuera furtum fuit patratum.

§. IV. IDEM de Ciue c. 14. §. 9. tradit, praecepta decalogi esse praecepta *ciuilia*, non *naturalia*, & hoc modo explicanda: *Parentibus honorem ciuili lege definitum non denegabis. hominem, quem leges vetant occidere, non occides. legibus vetitum concubitum fugies; rem alienam domino inuito ne auferas; leges & iudicia falso testimonio non frustraberis.* Vbi notanda est falsa hypothesis [a],

quasi

4) Praetor ait, *Si quis eum, apud* QVEM ALEA LVSVM ESSE DICETVR, VERBERAVERIT, DAMNVMVE EI DEDERIT, SIVE QVID EO TEMPORE, DOLO EIVS SVBTRACTVM EST, *iudicium* NON DABO. V. Celeb. BARBEYRACVS de Ludo L. III. c. 9. §. 2.

5) CICERO IV. Tusculanar. Quaest. *quo vitio mederi oporteat, is potius, neque id incommodum, quod aut iam per se adeptum est, tum in maleficio ... non ... salutare, ...* Conf. EVNDEM II. de Finib. H.

6) Videatur fragmentum Philemonis adductum ab ATHENAEO L. XIII. p. 569. de lupanaribus in-stitutis, quae adducitur a CASTERIO p. 249. ex quo etiam apparet, quare olim interdum mulieres prostarent. Eidem argumento inseruit VELTHVSIVS Disquisitionem de tolerando malo in Republica.

7) Ita legitur, quando alter coniugum alteri aliquid amovet durante matrimonio. Quod actione eadem rerum amotarum, quae tempore matrimonii lucri non fieret. In hoc enim cum rem amotam quam ... mode contrectat, esse reapse furtum esset. Vid. *l. 1. D. de Act. rer. amot.* & NOODTIVS in Iulio Paulo c. 7. p. 40. 41.

§. IV. a) V. supra L. I. c. 6. §. 10. & c. 7. §. 13. & L. III. c. 5. §. 5. H.

quasi ante civitates nihil proprium, nihil alienum, nullum patrimonium, & quodlibet in quemlibet fuerit licitum. Sane patet, illa praecepta eos [illegible] stringere, qui non in communi civitate, sed in statu naturali vivunt, soloque hoc naturae lumine utuntur. Nam isti utique pacto inter se res potuerunt dividere, & actu diviserunt. Ergo hi non minus in septimum praeceptum peccant, si vi aut clam alterius res invadant, aut surripiant, quam si civis civi hoc faciat. Sic quis negare ausit, adulterium committere, qui thorum eius, quicum in naturali libertate vivit, violat. Vid. Gen. XX, & XXVI, 10. Denique cum in statu naturali saltem arbitri locum habeant, qui quaestiones facti interventu testium decidunt, HOBBES de Cive c. 3. § 21. ibidem quoque octavo praecepto usus erit. De caetero pleraque praecepta decalogi materialiter utique ad ius naturale referuntur.*) Quando tamen considerantur, prout duabus tabulis insculpta, & per Mosen populo Israelitico promulgata fuerunt, civiles leges recte vocari possunt, vel potius summa capita iuris civilis eius populi, quae deinceps in specialia praecepta, additis sanctionibus poenalibus, diffecuntur. Add. PHILO Iudaeus de Decalogo. Quo spectat, quod tradit GROTIUS ad Matth. V, 2[illegible] in decalogo non omnia delicta, ne ea quidem, quae lege civili puniuntur, (expressis verbis) comprehensa sunt, sed ea duntaxat, quae in quoque genere summam habent atrocitatem. Neque enim vulnerationis fit mentio, sed homicidii, neque omnis lucri cum iactura alterius, sed furti, neque omnis perfidiae, sed falsi testimonii.

§ V. EVOLVENDVM quoque est, quod IDEM dicto loco c. 12. § 1. inter seditiosas opiniones, & ex quibus civitates intrinsece ad ruinam disponuntur primo loco hanc recenset: *Cognitionem de bono & malo pertinere ad singulos. Regulas enim boni & mali, iusti & iniusti esse leges civiles; ideoque quod legislator praeceperit, id pro bono, quod vetuerit, pro malo habendum. Inde [illegible] [illegible]. Regibus non esse obtemperandum nisi iusta praeceperint. Ante imperia iustum vel iniustum non extitisse, ut quorum natura ad mandatum sit relativa, [illegible] quae omnem sua natura esse adiaphoram, quod autem sit iusta vel iniusta, a iure imperantis provenire. Reges igitur legitimi quae imperant iusta faciunt imperando, quae vetant, vetando iniusta. Privati autem homines, dum cognitionem boni & mali ad se trahunt, cupere esse sicut reges, id quod salva civitate fieri nequit.* Circa istthaec notandum, id quidem penes reges esse, legibus naturalibus vim iuris civilis in foro humano exercendam addere vel demere, addita sanctione poenali, aut negata, imoque multa, quae sunt extra leges naturales iubendo iusta, vetando iniusta facere. Verum quod ante imperia civilia iustum vel iniustum non extiterit, per ius naturale definitum, & conscientias hominum stringens, id vero neque falsum est, ac si asserere velim, veritatem & rectitudinem ab arbitrio hominum, & non a natura rerum dependere, aut rerum naturam a summis imperan-

*) [illegible]

[illegible] pro lubitu posse fingi, aut veritatem de eadem re diversam esse posse. Et res ipsa Hobbesio satis refragatur. Scilicet isti patresfamiliae, quorum congressu civitates initio exstitere, cum adhuc in statu naturali viverent, & hostiorum instar agebant, non servabant pacta cum hostibus, sed tum, quando [illegible] erat, aliis vitam & bona eripiebant. Et qui eiusmodi patrabant, pro [illegible] habebantur. Hodie quoque reges absoluti, qui utique inter se in statu naturali vivunt, quando pacta non servant, aut sua ereptum eunt, recte fidem datam violasse censentur; quos tamen legibus civilibus haud unquam subiectos constat. Quin contra neque constituere potuerant civitates, neque constitutae fuerunt, nisi ante ipsas aliquid iustum vel iniustum extitisset. Nam pacta in civitatibus constituendis intervenisse certum est. At quomodo homines pactionem aliquam hanc esse ratam persuadere sibi poterant, nisi antea persuasi fuissent, iustum esse pacta servare, iniustum non servare? Et si ante definitionem imperii [illegible] non est iustum pacta servare, quid vetat, quo minus pro lubitu [illegible] obsequium excutiant, & civitatem, cumque ea omne [illegible]? Nam utique frustra quis speraverit, sola vi metuque tantam se hominum multitudinem perpetuo continere posse. Unde etiam nullam unquam Rempublicam credo tam dementem fore, ut aliquid praeciperet, quod generaliter naturae legibus est interdictum, aut vetaret, quod iisdem est praeceptum; puta ut nemo [illegible] fidem servare, ne quis alteri suum tribuat, ne honeste vivat, ut quilibet quemvis quantum possit laedat. At cur non tales quoque leges possent ferri, si nihil est iustum, & iniustum ante definitionem legum civilium? At tales non magis praecepto imperii civilis bona & iusta fieri possunt, quam eiusdem mandato venenum vim nocendi humano corpori exuere potest. Ex quibus etiam facile colligitur, in quantum a vero abeat Polybius Libro VI. qui iustitiae originem iusti & iniusti a civitatibus videtur accersere. Quem [illegible] exscripsit Machiavellus Discursib. ad Livium libro I. capite 2. Add. Rich. Cumberland de Leg. nat. c. 1. § 1. Enimvero in alio sensu dicta Hobbesii admitti potest, si nempe bonum & malum accipiatur pro eo, quod Reipublicae expedit vel non. Nam haec sane [illegible] est opinio, *[illegible] bonum & malum* id est, eius, quod bonum & malum, utile, vel inutile est Reipublicae, *pertinere ad singulos*. Id est, singulis competere facultatem iudicandi de aptitudine mediorum, quae ad promovendum bonum publicum usurpare iubet princeps, cum hoc effectu, ut ab eo iudicio [illegible] ad obsequendum obligatio suspendatur. Huc enim adplicari potest illud Taciti H. I. 83. *Tam nescire quaedam* non milites solum, sed & caeteros subditos, *quam scire oportet.* *Ita [illegible] quam [illegible] [illegible] petrandi [illegible] etiam imperium continetur.* Nec ea laus militis, qui *[illegible] ducum interpretatur, quam qui [illegible] mandatis*. Idem H. II. 39. Cato de Re rust. c. 5. *Villicus ne plus censeat sapere se, quam dominum.* Et lucebimus recte M. Terentius apud Eundem Ann. VI.

 Non

[illegible] & hominum [illegible] Civitas vel [illegible], vel usurparunt. At ratio profecto ipsa etiam citra [illegible] aliquid & [illegible] [illegible]. H.

§. V. (*) Obiter hoc, quomodo Hobbesius, qui videri voluit principia sua firmasse [illegible] H.

*) Vid. supra L. IV. c. 6. § 5. H.

[illegible] est infirmum existimare, quam supra caeteros, & quibus de causis excellat. [illegible] *summum rerum iudicium dii dedere; nobis obsequii gloria relicta est* [c]. Item [illegible] PLATONIS Politico: [illegible] *Nihil oportet legibus esse sapientius* [d]. Cui conspirat ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 15. [illegible] *Et legibus sapientiorem esse studere est id, quod in laudatis legibus prohibetur* [e].

§. VI. EST quoque hoc loco examinanda quaestio satis ardua; [illegible] peccare unquam queat subditus exsequendo mandata sui principis, si scilicet ipse prae se ferat, sese nudam obire executionem, omni cognitione simulque necessitate reddendae rationis in iubentem devoluta. Nam differunt quidem leges, & mandata principum, in eo, quod illae sint mandata generalia, quae [illegible] subiectos spectantia, haec autem pro re nata certis subditis iniunguntur. Circa producendam tamen obligationem in eo, ad quem diriguntur, [illegible] cum legibus effectum obtinent. Igitur pervulgata sententia est, admitti quando que peccatum, si quis iussis imperii civilis pareat; adeoque posse & debere civem talia iussa ad propriam conscientiam bene informatam exigere. Apud SOPHOCLEM in Antigone (v. 463. & seqq. p. 212. Ed. H. Steph.) [illegible] *Neque posse tua, tantum putavi tua edicta, ut non-scriptas, & certas Deorum leges possis mortalis vincere.* Quin & sub hac conditione intelligi debere promittere obsequium bonos viros, quibus sedet, de actionibus suis rationem sibi tribunal apud divinum reddendam, & regnum omne sub graviore regno esse, quod nempe iussa imperantium capessere velint, modo cum lege naturali & divino manifesto non pugnent. Nam ubi contra civilem legem iubeat quid facere Rex, quin citra peccatum pareri possit; dubium non est. Con[illegible]

c) Vid. supra L. V. c. 4. §. 4.

d) Qui locus PLATONIS [illegible] Rex [illegible] Principem, de quibus AUCTORI sermo est. [illegible] ARISTOTELIS.

e) [illegible] Pertinet etiam huc Lex Minois, quae [illegible] in legum partem, bene an secus haberent, [illegible] a Platone [illegible]. H.

§. VI. (*) Vid. supra L. I. c. 6. §. 8. in not. H.

f) [illegible] hic [illegible] addatur, recte Celeb. BARBEYRACUS monuit, [illegible].

g) [illegible]

[illegible] esse. Vid. L. I. c. 1. §. [illegible] & L. II. c. [illegible] §. [illegible] Quare [illegible] Cons. TITIUS [illegible] Praeclare [illegible] AUCTOR [illegible] Politicam [illegible] Principem, [illegible]

ita HOBBES de Cive c. 12. § 2. pro seditiosa opinione declarat hanc: *Peccare subditos, quoties mandata principum faciunt, quae sibi videntur iniusta esse*, consequentur. Vbi id sane periculosum est tum ciuitatibus, quam conscientiis priuatorum, credere, si scrupulus duntaxat, aut dubium circa aequitatem iussorum oriatur, recte posse eadem detrectari.* Praeterea * hoc modo saepissime necessum est, vt in peccandi necessitatem ciues incidant; dum contra conscientiam facturi sint, si obedierint, contra fidem superioribus datam, si non obedierint. Nam illud vtique in confesso est, conscientiam, inter dubia momentorum nutantem, sibi optime consulere, electa illa parte, ex qua minus peccandi periculum. Iam autem longe praesentius est periculum peccandi propter dubium illiquidum fidem expresse datam negligere, cum iussis superiorum semper comitetur praesumtio iustitiae, & eadem saepe ex tali procedant ratione, quam priuatis diiudicare hautquidquam concessum. Deinde illud probe notandum est, quod IOANN. d. l. subiicit: *Peccatum meum est, quod facio: peccatum meum esse puto, quod vero peccatum alienum esse puto, possum quandoque sine peccato meo facere. Nam si iubear facere quod peccatum iubentis est, modo qui iubet dominus meus sit, id si facio non pecco.* PROCOPIUS Histor. Goth. L. I. p. [illegible] Edit. August. Vindel. *Legatus [illegible] verba [illegible], [illegible] culpam, si quid peccatur, non ipsi, sed iis qui imperarunt, [illegible] cum [illegible] obsequii [illegible] necessitas.* SENECA Troadibus. [illegible] *Ad [illegible] culpa.* Add. L. [illegible] D. de His qui not. infam. verb. [illegible]. M. SENECA L. IV. Controu. [illegible] *Non est impudens, quae coacta fuit a tyranno, non dicitur sacrilegus qui deorum immortalium dona [illegible] ad tyrannum, aut qui [illegible] tyranni imagines [illegible] deorum immortalium [illegible].* Potest enim vtique quis ab imperante iniunctam suscipere merum exsecutionem * actio-

[illegible]

actionis *, quae in peccatum imputatur soli imperanti, non item executionem facienti. Ad quod tamen haec requiri arbitramur, primo, vt mera duntaxat executio illi iniungatur, id est, vt ipse tantum membra sua, viresque corporis actui accommodet, de caetero autem neque occasionem aut praetextum praebeat, neque consultationem adhibeat, ac eundem exsequatur prorsus tanquam alienum, non tanquam suum. Deinde vt & illud ipsum ministerium quantum potest auersetur & deprecetur. Memorabile exemplum extat apud Ad. OLEARIVM Itin. Persic. Lib. V. cap. 12. Denique vt propter detrectatam illam executionem ipsi praesens vitae periculum, aut aliud graue malum, ad quod pro altero subeundum neque iustitia, neque caritas obligat, intentetur a mandante, cui malum id repraesentandi vires sunt, & praesertim vbi is etiam citra nostram opem alteri malum sit illaturus. Equidem id manifestum est, nullam inesse vim obligandi, id est, conscientiis intrinsecam aliquam necessitatem iniciendi quorumuis hominum mandatis diuino iuri repugnantibus, & omni crimine carere, qui illis obsequi neglexerit. Enimuero longe diuersa sunt, aliquid per conscientiam teneri facere, & aliquid citra peccatum posse facere, malo grauissimo declinando. Multa quoque sunt, ad quae neutiquam intrinsece obligamur, quae tamen recte a nobis, vrgente necessitate, suscipi possunt. Hic autem non quaeritur, an ad tale quid teneamur, sed an citra proprium peccatum id exsequi possimus, ne frustra vitam nostram perdamus. Neque stringit nos illud PLINII III. Ep. 9. vbi memorat, senatui sese adprobasse, *etiam ministerium crimen esse*. Illi enim, in quos perorauerat, rei non fuerant meri executores alieni facinoris, sed calumnias innocentibus intentarant, vt proconsuli occasio foret in opes ipsorum inuadendi: & delationes exercebant non tanquam actum alienum, sed tanquam suum, ac suo nomine reos criminum insimulabant, non proconsulis nomine, & velut ab ipso iussi. Neque metu mortis ad calumnias obeundas adigebantur. Equidem dicebant, *se est. [illegible] [illegible], & ad omne imperium [illegible] [illegible]*. Verum longe probabilius erat, ex cupidine lucri ipsos talia patrasse. Et vt forte minas in detrectantes adhibuisset proconsul, non tamen credibile est, praesens mortis periculum ipsum intentasse, quod declinandi nulla facultas foret. Quo facit illud apud TACITVM A. XIII. [c. 43.] *Suilius nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat. Tum iussa Messalinae praetendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium delectum, qui saeuienti impudicae vocem praeberet? Puniendos rerum atrocium ministros, vbi pretia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent.* Hinc merito laudatur Iulius Graecinus, qui *Marcum Silanum accusare iussus, & quia abnuerat interfectus est*, apud TACITVM

*

Christiani THOMASII Dissertatio de [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] opposita STRIMESIO [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Dissertationem [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] cum THOMASIVS in [illegible] Dissertatione sua, quae prima est inter [illegible], & cui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

a) [illegible] [illegible] [illegible]. IVVENALIS [illegible] 15.

Mel[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

Pro vita [illegible] [illegible]

Et [illegible] quod [illegible], [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? Apud EVRIPIDEM [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible]

rum Agricola, quem insigni quoque encomio mactat SENECA de Benef. II. 21. Sed & in hoc casu preces superiorum necessitati & imperio aequipollere non arbitramur. Vtut alias notum sit illud PLATONIS Ep. VII. Τὰς τῶν τυράννων δεήσεις ἴσμεν, ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις εἰσί. *Preces tyrannorum necessitati permixtas non ignoramus.* Sed neque Doegi exemplum 1 Samuel. XXII nobis aduersatur. Nam & ipsi hoc expresse addidimus, vt quantum quis potest, tale ministerium deprecetur: id quod laudabiliter caeteri satellites Saulis fecerunt. (Sicuti & laudabiliter obstetrices immane iussum Pharaonis etiam falsiloquio eluserunt. Exod. I.) Sed Doegus ille prompto animo ad exsequendum regis iussum, cui nulla comminatio adiuncta legitur, prosilit, cum antea innocentibus viris falsum crimen impegisset, quasi clandestina consilia cum Dauide in regem miscuissent. Nam talia quaedam ipsum detulisse, ex Psalmo LII. satis adparet [1]. Fatendum tamen est, etiam nudam executionem quorundam actuum multis ipsa morte acerbiorem videri, puta si quis a tyranno iubeatur parentes aut liberos suos iugulare, aut cum matre, filia, aut bestia concumbere. Ad quale ministerium effugiendum mortem potius vir fortis elegerit. Sicuti & nemo facile reprehenderit constantiam Romanorum, quos Hannibal inter se composuit, & fratres quidem cum fratribus, patres cum liberis, cumque cognatis cognatos dimicare iussit. Qui tormentis potius immori, quam manus propinquo sanguine polluere maluerunt. DIODORVS SICVLVS L. XXV. in Excerptis Peiresicianis. Apud LACONICVM CHALCOCONDYLAM L. I Amurates *parentibus eorum, qui se iunxerant Sauzi seditionem concitanti, praecepit, vt filios necarent suis manibus. Patres duo fuere, qui noluere tam crudele exequi imperium. Hinc & ipsi trucidati sunt simul cum filiis. Nam dicere solebat, nequaquam illos citra consilia parentum defecisse ad Sauzem. Nunc autem cum fortuna videtur dubia, eos nutare in vtramque partem.* Illud tamen hautquaquam fas esse arbitramur, vt pro vita mea seruanda operam meam velim afferre ad occidendum alterum innocentem. Hoc enim foret in pretium propriae vitae offerre vitam alterius. Et non pauca sunt, quae pro pretio facere non possumus, quae alia tamen sub consideratione facere licet. ABR. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 19. memorat, apud Bramines credi, vxorem sine peccato posse facere, quae maritus iubet, vtut illud malum sit peccatum quippe non ipsi, sed marito imputari, cui illa obtemperare teneatur.

§. VII. DE caetero non posse aliquem iussu superioris suscipere actionem tanquam suam, quae conscientiae rectae dictamini repugnat, nemo cui aliquis

[illegible]

quomodo [illegible] non est iustum eaque mandata?

Respondit Antigone

[illegible]

Non, si quidem mala sunt, & male imperata.

Conf. supra L. VII. c. 8. §. 5. post med. Recte autem AVCTOR negat, pro conservanda vita mea operam posse afferri ad perdendum alium innocentem. Illud quoque dici potest, si quae natura mortem ad explendam alterius libidinem se subigi patiantur, non peccare, saltem apud bonos excusari. H.

(1) Vid. AVCTORIS Dissertatio de Obligatione erga patriam, §. 15. & seqq.

aliquis pietatis sensus est, negabit. Hinc recte iudices illi apud IOSEPHVM de Bello Iudaico L. IV c. 19. qui Zachariam innocentem damnare nolebant, etsi praesens sibi periculum a Zelotarum furore impendere intelligerent [1]. Contra maximo sese scelere obstrinxere iudices, de quibus est 1 Reg. XXI. Pronuntiabant enim sententiam non tanquam a rege pro imperio dictatam, sed tanquam liquido crimine ab ipsa iustitia suggestam. Par scelus illorum testium erat. Idem iudicandum de delatoribus, qui calumniis viros potentes aut opulentos onerant, vt malis principibus occasio nascatur eosdem subuertendi. Inter quos quondam non obscurum nomen fuit Marcellus Eprius, Thraseae delator famosus, qui in excusationem sui apud TACITVM H. IV c. 8. offert; *Non magis sua oratione Thraseam, quam iudicio senatus afflictum.* Quod erat crimen communicare, non purgare. *Saevitiam Neronis per huiusmodi imagines illusisse.* Sed nimirum vt tu potissimum eum nimium instrueres, subigebat auaritia, & libido praepostera via ad honores grassandi. Alii, qui eandem artem factitauerant, excusabant, eiusmodi operis *dignationem* aut *poenam* se *redemisse.* Quorum in *desperatione* quod *sciret perdere alios* quam periclitari *ipsi maluerant,* non *veniam* tribuendam censet Curtius Montanus apud EVNDEM dicto loco c. 42. quod omni eos crimine vacare credat, sed per figuram quandam concedere videtur, vt reliqua eo grauius vrgeat. Nec inuisiue *grauiter accusasse Neronis delatores, & mandatores mox maiorum poenis adfligebat, genus hominum publico exitio repertum.* IBIDEM c. 30. Quorum ille ipsos *in foro flagellis ac fustibus caesos, ac nouissime traductos per amphitheatri arenam partim subiici ac venire, & venire imperauit, partim in asperrimas insularum auehi.* SVETONIVS Tito c. 8. Hoc quassis nauigiis impositos tempestatibus absorbendos, aut in desertos scopulos impingendos attribuit. PLINIVS Panegyr. c. 34. 35. Sic *vindex libero mandasse* Cn. Pisonem crimine necati Germanici non soluebant, si modo is reuera mortis eius causa. Ac vt maxime ea prouenisset apud patres, eo pulcrem quidem Tiberium dedisset, cui non relinquebatur, quomodo vindicaret scelus a se iussum, patribus tamen integrum erat reum damnare, quia in eo patrando non iussum principis prae se tulerat, sed ipse potius, quae honeste iuberi non poterant, cupide susceperat, vt flagitio Tiberium sibi haberet obnoxium. TACITVS A. III. 16. Sed nec Ioabum plane immunem arbitramur a reatu ex caede Vriae contracto. 2 Samuel XI, 14. 15. 16. vtut dicto loco c. XII. solius Dauidis, tanquam causae principalis, mentio fiat. Recte quoque Papinianus, quod Getae caedem excusare detrectauit [2], addito famosissimo dicto, *non tam facile parricidium excusari posse, quam fieri.* Alii tradiderunt, dictare noluisse orationem, quae inuehendum erat in fratrem, causatum; *aliud esse parricidium, accusare innocentem occisum.* Id tamen reiicit SPARTIANVS in Caracalla c. 8.

co-

§. VIII. 1) Quod exemplum prorsus ad rem facit. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] LXX [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] LXX [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

2) Adde de Thoma Moro STAPLETONVM in eius Vita. De [illegible] [illegible] [illegible], Hugo GROTIVS ad 2 Reg. XVI. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Id.

2) Vid.

ea ratione, quod ipse, utpote *praefectus non potuerit dicere orationem*: (etsi quo minus hoc ipsi extra ordinem iniungi potuerit, non appareat;) & addit; *confiteor, quod missus sit, tamquam factor Getae*. Qualiscunque huius sit, recte quis ingenium suum sceleribus defendendis commodare detrectat, etiamsi alieno nomine id scriptum sit promulgandum. Nam subtilis excogitatio speciosorum argumentorum, adhibito colorum ac delenificae fucidae lenocinio, pro pura executione alieni actus haberi nequit. Secus tamen videtur sentiendum, si eiusmodi orationem, a se aut alio compositam, Caracallus cuipiam in senatu recitandam iniunxisset, constituta in detrectantem capitali poena [p]. Huc quoque non pauca loca ex PLATONIS Apologia Socratis adplicari possunt [q]. Facit etiam huc, quod de Sallustio refert DIO CASSIUS L. XLIII. quem *Caesar Numidis verbo quidem regendis, re autem ipsa diripiendis vexandisque causa praefecit. Enimvero Sallustius & pecunias cepit, & expilatae provinciae accusatus summam infamiam reportavit, quod cum eiusmodi libros composuisset, in quibus multis acerbisque verbis eos, qui ex provinciis quaestum facerent, insectatus, nequaquam suis scriptis in agendo stetisset. Itaque etsi a Caesare absolutus fuit, tamen suis ipsius verbis proprium crimen abunde quasi in tabula propositum demonstravit.* Enimvero ubi factum principis nondum liquido iniustitiae est convictum, cavebit civis, & cumprimis minister publicus id praemature atro calculo notare; cuius est semper pro iustitia domini sui praesumere. Vid. soloecismus politicus Aligrii, Cancellarii Galliae, apud GRAMONDUM Hist. Gall. L. XVI.

§ VIII. EX IISDEM fundamentis est definiendum, an civis iussu principis in bello iniusto recte arma sumat? Ubi GROTII L. II. c. 26. § 4. est sententia, quando manifestum est, iniusta arma a principe alteri inferri, haud fas esse civi, ut sit satelles scelerum. Sed in dubio sequendam esse partem tutiorem, quae sit, abstinere bello. Enimvero caute nobis ista videntur temperanda, ne eatenus vis civilis imperii destruatur, & in negotio tanti momenti obsequium civium a singulorum iudicio suspendatur; praesertim cum heic facile sit timiditati & ignaviae scrupulum conscientiae obtendere [r]. Equidem ubi ad deliberationes quis admittitur, & suffragii ferendi ius habet, si extra consensum proprium caeterorum decreto non obligatur, ne id quidem, de quo dubitat, recte potest suscipere, nedum id, de cuius iniustitia liquido constat. Id quod etiam locum potest habere, si ipsi optio concedatur militandi aut quiescendi. Quid si autem simpliciter parere iubeatur? Ubi arbitramur, apud omnes gentes, quibus aliqua honesti cura est, in deliberationibus de bello suscipiendo causam belli iustificam semper praesupponi. Hoc qui facere negligunt, apud illos de conscientia nequidquam disputaveris. Sed circa hoc potissimum de-

p) Vid. CLERICI Bibliotheque choisie T. VI. p. [illegible].

q) EURIPIDES Helena Theoclymenum & chorum ut fidem confirmarent colloquentes inducit:

Th. [illegible]
Th. [illegible]
Th. *Non oportet te tua mala celare?*
Th. *Ergo dominum non defendemus?*
Ch. [illegible]
Ch. [illegible]
Ch. [illegible]
Ch. [illegible]

§ VIII. r) Vid. Dissert. AUCTORIS de Obligatione erga patriam § 19.

liberatio instituitur, an heic & nunc Reipublicae expediat ex tali praetexto bellum alteri inferre? Heic cui cura Reipublicae peculiariter incumbit, & vires ciuitatis penitissime perspectae, sane clarius praesumitur cernere, quid ex vsu sit, quam priuatus aliquis. Quod si autem quis, posita licet iustitia belli, dubitet, num satius sit, iniuriam Reipublicae illatam negligere aut condonare, quam bello exsequi; is sciat, nullo modo videri sufficere hanc causam, quare ciuis possit imperio ciuili obsequium denegare, eiusque rigorem in se irritare, quia iudicat, ab eo aduersus alterum non obseruari virtutem aliquam, cui vis imperfectae duntaxat obligationis inest. Adeoque tutissimum fuerit, si ciuis heic simpliciter pareat, summumque imperantem super iustitia belli Deo rationem reddere permittat [2]. Recte Hector apud HOMERVM Iliad. μ. [v. 243.] Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Optimum est instar augurii pugnare pro patria* [3]. Apud TACITVM Histor. II. [c. 25] *publicum facinus* vocatur, quod in acie patrem filius interfecisset. Add. *L. 2. §. 1. D. de Noxal. act. L. 37. D. ad L. Aquiliam.* Notandum tamen haec ad ciues tantum pertinere, qui summi imperii iussu arma capiunt. Nam qui vltro militiam alieni principis suscipit [4], omnino de iustitia causae eius, quem sequitur, certus esse debet. Vnde non immerito apud sapientes male audiunt, qui citra vllam causae considerationem vitam suam aere locant. De quibus GÜNTHERVS Ligur. L. VII.

Aere dato conducta cohors, & bellica miles
Dona sequens, pretioque suum mutare fauorem
Suetus & accepto pariter cum munere bello,
Hunc habuisse, dator pretii, quem iusserit, hostem.

Nec praeclare nimis de hisce sentit Thom. MORVS Vtopia. L. II. [5]

CAPVT

1) Adde, si libet quae dixi Diss. de Collision. LL. sect. 2. §. 11. [Conf. quae de milite dicta sunt in nota 5. ad §. 6. BVDDEVS in Dissert. de Officio Imperantium circa conscribendum militem, quae est inter eius selecta Iur. Nat. & Gent. etiam sola dubitatione impediri contendit, quo minus Principi suo ad bellum proficiscantur. Qui etsi non evertat rationes ab AVCTORE nostro proditas, cum voluptate tamen legitur haec eius dissertatio, plena quippe rerum bonae frugis.

3) Qui locus aliquantulum remotior est ab Auctoris argumento.

4) Bene GROTIVS ad Matth. V, 40. *Qui mercede conducti militant, multoque magis exter-*

CAPVT II.

DE POTESTATE SVMMI IMPERII IN VITAM CIVIVM EX OCCASIONE DEFENDENDAE CIVITATIS.

I. *Summus imperans potest ciues vitae periculo exponere in bello.*

II. *An militiam detrectare liceat propter pactum cum hoste.*

III. *Nemo se ad militiam inutilem reddere debet.*

IV. *Quanta sit militum obligatio.*

V. *An ciuitas ciuem innocentem possit dedere.*

VI. *Ciuitas potest ciuem suum alteri obsidem dare.*

QVANQVAM eo fine in ciuitates ab hominibus coitum sit, vt cum alia sua bona, tum praecipue vitam in tuto collocarent: ad conseruationem tamen ciuitatum necessarium fuit, vt summum Imperium aliquam in vitam ciuium haberet potestatem; idque duplici fine, tum auertendo aliquo a ciuitate malo, tum compescendis peccatis [1]. Ex priori capite id potestatis summo imperanti competit, vt ad defensionem ciuitatis, atque asserenda istius iura vitam ciuium ancipiti periculo exponat; postquam infesta arma gerentibus id agitur, vt sibi mutuo vitam eripiant. Quin & cum ad arma recte tractanda vsus requiratur, etiam ad huncce capessendum periculo vitam ciuium exponi posse iudicauit PLATO de LL. L. VIII. [pag. 907. A B. Edit. Wechel.] (etsi nobis non suffragantibus,) dum in exercitiis militaribus vult adhiberi tela, quae ad vera & periculosa proxime accedant, ac timorem incutere apta sint; addita lege: *Si quis caede inuoluntaria in his certaminibus moritur, qui interfecit, secundum legem expiatus mundus sit in posterum. Putare enim debet legislator, paucis ita mortuis hominibus caeteros non deteriores fieri. Timore vero in omnibus his extincto, nihil amplius se inuenturum, quo a deterioribus meliores discernat, quod ne fiat, multo magis ciuitati malum est, quam illud.* Talia exercitia militaria etiam in vsu sunt apud Iaponios. Vid. Bern. VARENIVS Descr. Iapon. c. 19. Apud DEMOSTHENEM aduersus Aristocratem extat lex Attica; *Si quis occiderit in ludis inuitus, ne exulato* [a]. Ratio subiungitur; quia *non eundem*

ne, nisi habent, qua causam suam possint tueri, nisi plane ipsis constet iuste prorsus susceptum esse bellum, aut operam ad domini? Et ut hoc constet, quicunque non caritate patriae periclitantur, sed mercede aut praeda illecti bellum in genere quaestus habent. H.

s) Helvetiorum tamen morem, cuius sibi servitiis militaribus Principum extraneorum locantium egregie tuetur Dn. Ludovicus de BOCHAT dans les Ouvrages pour et contre les services militaires. Quae collectio Genevae prodiit, Genevae 1738. 3 Vol. in 8vo.

§ I. 1) Vide quae dixi ad L. VII. c. 4. §. 5. & AVCTOREM infra c. 5. §. 1. H.

a) Quae lex Attica ab hoc loco aliena videtur.

[illegible] considerantis, sed eius, qui fuerit animum, qui fuit, vincendo superare, non accidere. *Quod si ille inferior fuit, quam qui ferre posset eum, quem victoria requirit laborem, ipsum eius mali sibi causam extitisse [illegible].* [3] Munerum porro militarium exactio non immerito rigidissima disciplina constat, quippe cum in bello exiguam ob negligentiam saepe de summa rerum sit actum. Inde cum alias togatum apud iudicem affectibus, qui animum hominis vehementer percellunt, facilius venia soleat indulgeri, inter militaria iudicia id non aeque obseruatur. Heic enim saepe capite plectitur [4], qui vt mortem imminentem effugeret assignatam stationem deseruit. LIVIVS L. V. c. 6. *[illegible] moriatur, qui signa relinquat, aut praesidio decedat.* Add. Mich. MONTAIGNE Essais L. I. c. 15. Quanquam aliqui ignauiam militum ignominiosis potius poenis coercere efficacius iudicarunt. Vid. IVSTINVS Lib. XXXII. c. 3. in fine, Ferdinandus PINTO c. 10. Sicuti & grauissimis alicubi poenis notatum, militiam subterfugere [5]. Vid. L. 4. §. 10. D. de Re militari. Sic LYCVRGVS Orat. contra Leocratem [p. 183.] tradit, Spartae legem fuisse, *de omnibus [illegible] pro patria subire periculum, [illegible] ad illud ipsum poenam adducentes, quod maxime metuunt. Propositis enim duobus vitae discriminibus,* [illegible] *Multo magis eligent id quod ab hoste, quam quod a ciuibus & legibus imminet.* Add. Lex LONGOBARDORVM L. III. Tit. 13. §. 1. Et quanquam in plerisque ciuitatibus quidam ciues, alias per aetatem & vires ad arma gerenda idonei, immunitate a militia gaudeant, vel ob vitae genus [6], vel ex singulari indultu ciuitatis: id tamen priuilegium eo vsque valet, quoad caeteri ciues, aut alii socii vel conducti praesto sint, qui ciuitati defendendae sufficiant. Caeterum vbi summa necessitas ingruit, etiam immunes illi pro aris & focis arma capient. Et praestat, vt eorum priuilegia tantisper quiescant [7], quam vt propter intempestiuam eorundem religionem ciuitas pereat. *[illegible] extrema [illegible].* Sicut Romae quondam vacationes a bello, quibus alias seniores & sacerdotes gaudebant, bello Gallico ingruente cessabant. APPIANVS de Bello ciuili L. II. [p. 122.] Add. L. vlt. C. *de Quibus muneribus, [illegible] se excusare.* Vid. quoque Andreas MAVROCENVS Histor. Venet. L. IV. p. 147. Etsi & merito commendatur lex [*] siue Solonis siue Pisistrati apud PLVTARCHVM Solone [p. 96. C.] [illegible] *Vt mutilati in bello ex aerario alantur.* Quin & vbi res ciuitatis id ferunt, omnino mercedis aliquid & praemii debetur illis, qui

3) Conf. not. ad L. III. c. 1. §. 4. lit. b. H.

4) V. not. ad L. II. c. 4. §. 2. & L. III. cap. 7. §. 5. H.

5) Athenis poena erat [illegible], hoc est, [illegible] Vlpiano & Harpocratione [illegible]. Apud Francos mulcta erat sexaginta solidorum dicta heribannum. Vid. Carol. CANCIVM Glossar. hac voce. Apud Tartaros Precopenses, si quis ad diem indictum non venerit, capite [illegible] THVANVS L. XVII. ad A. MDXXXIX. [illegible] HOBBESIVS c. 21. Leuiathan. concedit, quanquam [illegible] quem sine [illegible] occidere [illegible], quando [illegible] H.

6) Clerici & Monachi. Paulus OROSIVS L. VII. Histor. 33. reprehendit [illegible] legem, quam Valens Imp. dedit, vt monachi, hoc est, Christiani, qui ad [illegible] sunt, dimissa [illegible] [illegible], *ad militiam cogerentur.* H.

7) Conf. supra L. V. c. 12. §. 22. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 5. §. 4. H.

qui ceteris domi desidentibus militant, quippe qui non solum rem suam familiarem negligere coguntur, sed etiam quatenus plus operae pro rata sua civitati conferunt, quam pagani, pensationem aliquam merentur. Adduntur quoque, quae super instituto Aegyptiorum circa milites tradit DIODORUS SICUL. L. I. c. 73.

§. II. Quo loco quaeritur; si captivus ab hoste detentus ut dimitteretur promiserit, quod contra ipsum arma deinceps non sit gesturus, an iste postea a civitate sua recte possit obligari, ut contra promissum suum in hostem militet? Tale pactum aliqui pronunciarunt ipso iure nullum [c], quia sit contra officium, quod civitati debetur. Ad quod nobis non tam hoc videtur reponendum, quod non omnia, quae contra officium fiunt, statim quoque sint irrita et nulla [d], quam negandum, id esse contra officium civitati debitum, libertatem sibi parare, id promittendo, quod iam in hostium est manu. Nisi enim hostis ipsum dimitteret, nunquam arma adversus ipsum ferre posset. Unde tali pacto nihilo deterior fit civitatis conditio, quippe cui is, qui captus est, ut liberetur, iam periisse est censendus. Adeoque quem ipsa ex captivitate recepit, hac lege recepisse censetur, ut illi relinquat facultatem servandi promissum hosti factum, praesertim ubi non civitatis, sed propria ope libertatem recuperavit. Sed annon in istam civis obligationem eminens illa summi imperii vis efficaciam suam exseret, si salus publica id postulaverit? puta si civitas in praesenti periculo versetur, ut iste quoque arma capiat. Heic arbitramur, cum absurdum sit, esse me civem, et habere obligationem, quae etiam in extrema necessitate inutilis civitati reddatur, nec minus, simplici me pacto posse obligari, ne alterius vim iniustam ad perniciem meam meorumque tendentem repellere queam; ideo pactum illud esse interpretandum de bello duntaxat offensivo, non defensivo: praesertim si cum ipsa civitate mea quoque salus sit periclitatura. Quid enim? dic alter libertatem mihi concessit, si voluit me adstringere, ut in posterum ipsius vim a vita fortunisque meis non possim repellere? Unde nequicquam obstabit pactum istud, quominus iussu summi imperantis arma pro defensione civitatis induam. Vicina huic quaestio est, an sub conditione ab hoste dimissus, conditione non impleta teneatur redire in [e] captivitatem? Quod circa privatos quidem affirmatur [f]. Sed circa reges dubium movetur [g] apud [illegible] Histor. Franc. Lib. XVI. de rege Francisco. Quod quidem

[b] Quam legem non omnes [illegible] [illegible] GROTIUS [illegible] L. IV. [illegible]

c) V. supra L. VI. c. 6. § 14. GROTIUS L. III. [illegible]

d) V. [illegible] L. III. c. [illegible] § [illegible] [illegible] quod est inter eius Selecta Iuris Naturae. Sed [illegible]

[illegible] GROTIUS [illegible]

e) [illegible] Vid. Commentar. [illegible]

g) Redux [illegible] in captivitatem [illegible] Rex [illegible] ab Anglis. V. [illegible] de Reb. gest. Francor. L. [illegible] Archiduc [illegible] capto a Rege [illegible] V. Nicol. [illegible] L. [illegible] Historiae [illegible] ad Ann. MCCCLXVII. [illegible]

quidem ego in medio relinquo. Suaserim tamen, ut qui regem captivum teneat, non temere eum prius e manibus emittat, quam conditionibus actis impletis.

§. III. Ex quo consequitur, quamvis praesens Reipublicae necessitas forte operas civium militares non exegerit, tamen ad eas obeundas se inutilem reddere gravi poena dignum esse. M. SENECA L. I Contr. *ceterorum membrorum iactura ...* Eiusmodi igitur exempla quam plurima in Martio illo Quiritium populo leguntur. Apud SVETONIVM Tiberio c. 8. *Ergastula recognovit, quorum domini in invidiam venerant, quasi exceptos supprimerent non solum viatores, sed et quos sacramenti metus ad eiusmodi latebras compulisset.* Quae etiam fortasse causa fuit, quare ergastula penitus sustulisse dicitur Adrianus apud SPARTIANVM c. 18. ad quem locum vide quae notavit SALMASIVS. Apud VALERIVM MAXIMVM L. VI. c. 3. C. Vettienus sinistrae manus digitos sibi abscidisse memoratur, ne bello Italico militaret, cuius senatus publicatis bonis in aeternis vinculis coercuit. Sic Augustus referente SVETONIO c. 24. *Equitem Romanum, quod duobus filiis adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset [1], ipsum bonaque subiecit hastae.* AMMIANVS MARCELLINVS L. XV. [c. 12. p. ... ed. Gronov.] sub finem, ubi de moribus Gallorum loquitur: *Nec eorum, inquit, aliquando quisquam ut in Italia, munus Martium pertimescens pollicem sibi praecidit, quos localiter Murcos appellant [2].* Id flagitio reprimendo compluresque leges latae. *Eum qui filium debilitavit, dilectu per bellum indicto, ut inhabilis militiae sit, praecepto Traiani deportatum.* L. 4. §. 12. D. de Re militari. Extat quoque lex Constantini L. Cod. THEOD. de filiis militarium apparitorum & veteranorum. *Veteranorum liberos ... quorum quosdam ut desides et munia militaria refugientes, quosdam adeo ignavos esse, ut cum dispendio corporis militiae velint necessitatem evadere, videmus, si ad militiam inutiles esse sic deprehenduntur, curialibus muneribus atque obsequiis adgregari.* Consimilia habemus in L. 4. & 10. C. Th. de Tironibus. *Qui spurca amputatione digitorum declinat usum armorum, non vendat illa, quae vitat, sed infamiae maculam ferat ...* Sed longe severior lex est L. 5. d. t. *Si quis ad fugienda sacramenta militiae fuerit inventus truncatione digitorum damnum corporis expedisse, et ipse flammis ultricibus concremetur, et dominus eius qui non prohibuit, gravi condemnatione feriatur.* Videtur tamen hanc poenam locum habuisse in servis duntaxat, quae ... declaratur, in ingenuos. Nam eum quidem apud Romanos ... praeter quam in maxima Reipublicae necessitate, in vulgus notum. ... observatum ex L. ... C. Theod. ... constat, ubi Impp. Arcadius & Honorius ita sanciunt:

Contra

§. III. 1. Nonnunquam & ipsi parentes ... [illegible] ... H.
[illegible] ... H.

[illegible] imperator non solum [illegible] personas [illegible], [illegible] ingenuos omnes [illegible] tueatur, servos etiam [illegible] edicto cohortatur, ut [illegible] se bellis et [illegible] offerant, praemium libertatis [illegible] ad militiam arma [illegible] etiam [illegible] solidos [illegible]. Nam L. 11. d. t. quae etiam exstat in *Cod. Iustin. L. 1. de Tiron.* loquitur de *[illegible], quod qui in [illegible] militiae [illegible], [illegible] pro [illegible] referre.* Lex autem 3. [illegible] *Theod. d. t.* non simpliciter vetat servos militiae adscribi, sed duntaxat decernit, *[illegible] bellissimorum [illegible] e numero primorum [illegible] esse.* VEGETIUS de Re militari L. I. c. [illegible] queritur, *quod [illegible] per [illegible] probantur, [illegible] arma [illegible] habere [illegible].* Caeterum ab hac pollicum truncatione multi eruditorum credidere Italos & Gallos suum *poltron* derivasse [3]. Sed rectius mea sententia Aegid. MENAGIUS in Origin. linguae Franc. id vocabulum deducit ab Italico *poltro* [4], quasi diceres, qui semper pulvinar domi premit.

§. IV. QUI igitur ad militiam subeundam obligatur, is utique tenetur jussu ducis talem tueri stationem, in qua probabiliter praevidet vitam sibi amittendam. Et quanquam alias civitatis onera secundum proportionem debeant imponi, ad quae universi simul concurrere possunt, aut si hoc fieri nequeat, vel non opus sit, alternis obeunda, vel aequipollente onere redimenda, vel etiam forte assignanda sunt: tamen ut periculosae illae stationes semper per sortem attribuantur, ratio belli non fert. Adeoque penes ducem erit eligere aptissimos, aut si plures sint idonei, quos visum fuerit. Nisi adsint, qui ultro illa sibi pericula deposcant, quod fecit Calpurnius Flamma apud FLORUM L. II. c. 2. & ante eum P. Decius Mus apud LIVIUM L. VII. c. 34. Nec ut fortis querelas moverit, si ipsi talia pro imperio injungantur. SENECA de Provid. c. 4. *Quare [illegible] periculosa fortissimis imperantur? Dux lectissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut praesidium loco dejiciant. Nemo eorum qui exeunt, dicit, Male de me imperator meruit; [illegible].* Quin & cum beneficio civitatis vita nostra per longum tempus salva sit servata, quae dudum periisset, si in naturali statu fuissemus expositi: non magna jactura est habenda pro salute civitatis vitam effundere, cui praeter eam tam multa alia beneficia debemus. Adeoque nihil iniqui est, si jussu civitatis raro, & non nisi in magna ejus necessitate vitam exponamus periculo, quam ipsa nobis velut indies & perpetuo tribuit. Praefert et eum in statu naturali, qui se solis suis viribus, ni perire aut opprimi malit, cogatur defendere. Nunc autem longe tolerabilius est, cum multis periclitari, non solum propter certiorem spem victoriae, sed & quia licet qui pugnat moriatur, bona tamen ipsius & necessitudines ope civitatis fere salvae sunt, de quo in statu naturali nulla spes erat. Hoc tamen observandum, civitati jussorum non esse hanc intentionem, aut saltem non esse debere, ut directe vita militis perdatur. Dico, *non [illegible]*

Nam

3) Quorum exempla profert GONZALEZ ad c. 4. de corpore vitiat. n. 7. 8.

4) Adde LICHTENMANN de Poenis militaribus Romanorum c. 9.

Nam aliquando heic a ducibus peccari, documento est Rex David 2 Samuel. XI, 15. qui adeo etiam homicida audit, d. l. XII, 9. Nec est infrequens ars, importunos sibi hostium ferro consumendos obiicere. Vid. CVRTIVS L. VII c. 2. POLYBIVS L. I c. 9. DIODORVS SICVLVS L. XIV c. 72. Item L. XIX. c. 48. IVSTINVS L. XII c. 5 n. 8. ZONARAS Tom. II in Mauritio. Apud SALLVSTIVM Iugurtha a Micipsa Numantiam missus dicitur, vt ostentando virtutem, aut hostium saeuitia caderet. Sed hoc spectare debent tam rigida ducum iussa, vt dum veluti extra missionem milites pugnant, a ciuitate magnum auertant malum, aut insigne eidem bonum concilient, etsi contigerit eos, dum talia conantur, aut patrant, occumbere. Eiusmodi decretoriae pugnae haec est lex, vt vel hostem perdamus, vel simul cum ipso pereamus. Hoc enim praestat, quam vt soli cadamus. Vnde etiam multi haut absurde videntur αὐτοχειρίας crimine absoluere nauarchos illos a), qui iussu superiorum expresso, aut ex genere belli recte praesumto ignem pulueri pyrio iniiciunt b) potius, quam vt vna cum naui in potestatem hostium perueniant, quibusque adeo non perdere letum Maxima cura fuit. LVCANVS L. III [vers. 706. 707.]. Ponamus enim vtrinque aequalem esse numerum nauium. Vbi vna nostrarum capta fuerit, hostis duabus nauibus nos superabit, si nostra sola perierit, vnica tantum. Sed si vtraque simul pereat, in aequilibrio vires manebunt. Vix autem aliter fieri poterit, quin, si nostra dissiliat puluere nauis, non vnam quoque aut plures hostilium [illegible] simul affligat. Nam ne capiaris, tunc demum est periculum, quando nauis naui adhaeserit. Et plerumque hostibus plus damni hoc modo datur, quam nobis. Validiores enim vtique sunt, qui nostram nauem ad incitas redigunt. Ad submersionem autem vitandam non putem a contrario elemento remedium petendum. Nam ubi aliqua adhuc enatandi spes esse potest c). Apud Chinenses quoque antiqua lege capite plectebatur dux d), qui etiam citra suam culpam infeliciter pugnauerat, vt nempe, quando in aciem descenderent, nihil aliud in animo haberent, quam vincere, aut mori. [Quod manifeste iniustum est. Ceterum qui militiae est adscriptus, haudquaquam assignatam stationem ex formidine deseret, sed ad extremum potius spiritum pugnabit, nisi intelligat, Imperantis voluntatem esse, vt potius vitam, quam locum conseruet; aut locus ille tanti non sit ciuitati, quam vita istorum e) ciuium.]

§. V. SED quid si citra pugnam vita ciuis deposcatur, puta placandae potentis alicuius irae, quo clades aut exitium a ciuitate auertatur a)? Heic videndum, quibus causis alter fuerit motus, vt ciuem nostrum sibi dedi postulet. Si enim id fiat ob aliquod ipsius delictum, licet fortasse omnibus modis calamitatem subterfugere possit, id tamen cauere debet, ne sui causa ciuitatem multo [illegible]

§. IV. a) Dissentit Ioann. LOCCENIVS L. III de Iure marit. c. [illegible] [illegible] §. [illegible] [illegible] [illegible] Dei [illegible], non [illegible] [illegible] esse, [illegible] [illegible] [illegible]. H.

d) Vt [illegible] GROTIVS L. II Histor. Belgic. ad A. MDLXXXIX. [illegible] [illegible]

inuoluat. Adeoque etiamsi ponamus talem non teneri, vt seipsum in hostis potestatem vltro tradat, tenebitur tamen alio se transferre, vbi receptatoribus suis nihil negotii facessat. Nec dubito, quin a ciuitate etiam inuitus ideo expelli queat, siquidem illa fore sub umbra non crediderit, eundem poscenti dedere. At quid, si ob publicum delictum ad necem deposcantur quidam ciuium, qui eiusdem delicti non fuerunt auctores? Qualem in calamitatem incidisse memoratur ciuitas Attica, ob interfectum Androgeon. Cuius mortem vt vlcisceretur Minos, Atheniensibus bello subactis tributi loco septenos pueros, & totidem puellas imperauit in pabulum Minotauro. Vid. MARO Aeneidos VI. vers. 21. HYGINUS Fab. XLI. OVIDIUS Metam. IIX. vers. 170. PLUTARCHUS Theseo. Hic non video, quo obtentu cum periculum fortis queat detrectare, (quo medio inter pares nare aptius nullum est.) si non inueniatur aliquis Theseus, qui vltro sibi Minotaurum debellandum sumat. Sed quid dicendum, si innocens deposcatur ad mortem, aut malum morti comparandum, non ex causa publici aut priuati criminis? Casus in eam [illegible] extat apud LIBANIUM Tom. I. Declam. 20. *Tyrannus ex vrbe propinqua postulabat formosum adolescentem, adactus de bello inferendo, ni traderetur, minas. Ciuitas bellum maluit tolerare, quam adolescentem tradere. Cum iam graui obsidione eam premeret tyrannus, pater adolescentis interfectum filium de moenibus proiecit [illegible], solutus ab hoste, accusatur.* Vid. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 1. § 6. p. m. [illegible]. Nobis heic patrem neque accusare, neque defendere vacat, qui plausibilius causam suam posse ornare videtur, quam Virginius ille, de quo LIVIUS L. III. c. 50. Illud extra dubium ponendum videtur, non teneri ciuitatem eiusmodi hominem cum exitio suo defendere. Sic enim & ipsa peribit, & innocenti ille nequicquam seruabitur. Neque ille postulare potest, vt pro se & secum tota ciuitas pereat. Ergo hoc relinquitur misero, vt quantum potest sibi ipse consulat fuga, aut alio quamuis periculoso. Vbi omnia in assum cecidere, ferat calamitatem, in qua tamen vtique animus [illegible] potest, (vid. *[illegible] de Pufendorf*) siquidem nefas est [illegible] a morte eiusmodi foeditatem declinare. Ciuitas autem, postquam ipsum pro viribus defendit, & omnem mouit lapidem, vt per fugam aut alia ratione eualescat, vbi ista haec non succedunt, & clades imminens aliter depelli nequit, illum deserere demum potest, id est, non prohibere, quo minus eundem tyrannus apprehendat. QUINTILIANUS Declam. 2[illegible]. *[illegible]*. Vt autem ipsa eum in tyranni manum tradat, aut vt eundem cogat, quo seipsum dedat, neque fas esse, neque necessarium arbitramur. Exemplum de Menecle Messenensi vid. apud MARSELAER Legato L. I. c. [illegible]. Expendi quoque meretur exemplum [a] Sperthiae & Bulis, qui vltro Xerxi sese dediderant, ex-

 piando

de SCHOTTEN, [illegible] [illegible] c. 14. § 6. H.

[illegible]) [illegible] H.

[illegible]) Vid. [illegible] ad L. I. c. 1. § 14. H.

[illegible]) [illegible]

[illegible] L. II. c. 13. § 1.

[illegible]) Vid. BOECLERI Dissertatio de [illegible] pag. [illegible] & seqq. Vol. I. [illegible]

[a]) [illegible] Demosthenem [illegible] Alexandro M. H.

piando facinori, quod Lacedaemonii admiserant ob occisos Persarum Legatos, apud HERODOTVM Polymnia. [p. 269. Ed. H. Stephani.] Conf. GROTIVS L. II. de Iure B. & P. c. 25. §. 3. De caetero maioris debet esse civitati vita suorum civium, quam vt eam declinando periculo incerto, aut adquirendo aliquo bono parum necessario prodigere velit; neque in tales vsus vitam suam civis offerre tenetur. Inde plus, quam postulari ab ipsis poterat, pro patria fecerunt Philaeni fratres, de quibus est apud SALLVSTIVM de Bello Iugurthino, & POMPONIVM MELAM L. I. c. 7. Et pessime adplicabat bonam alias sententiam Caiaphas Ioh. XI, 50. quasi liceret hominem innocentem occidere, ne fortasse Romani suspicarentur, Iudaeos res nouas agitare, & inde ansam arriperent bello ipsos inuadendi. Praesertim cum longe molliora remedia sint eiusmodi suspicioni depellendae, quam mors innocentis. Nescio quoque, an excusari possit factum Darii, qui ex compacto aliquot millia Zopyro caedenda obiiciebat, vt iste fidem sibi apud Babylonios conciliaret, apud HERODOTVM [illegible]lia. [in fine.]

§. VI. SAEPENVMERO quoque necessum est, vt ad firmanda pacta publica obsides ex ciuium numero sint dandi [r]; ad quod onus suscipiendum pro imperio vtique ciuis adigi potest, si qui sponte se offerant defuerint. Et quidem vbi hostis potentior certos sibi ciues postulauerit, vix hisce tergiuersandi locus videtur. Sed si plures sint, quorum quis obses erat, illius quorum praecipimus, aut nostrae ciuitatis nihil intersit, praescindendis querelis aptissimum erit sortem adhibere. Quod si longo tempore obsides sint detinendi, aequissimum erit nouis substitutis caeteros liberare. Vti & hoc operam dare ciuitas tenetur, vt quod oneris extraordinarii prae caeteris obsides suscipiunt, id ipsis, quantum eius fieri potest, aliunde pensetur. Quaeri autem hoc loco possit, anne proprie vita obsidum oppigneretur, an vero duntaxat libertas? Equidem in traditione obsidum satis adparet hoc actum fuisse. *Tradimus hosce in manus vestras, tanquam carissimum vsum ac summae partem, vt nisi seruauerimus, quae promisimus, nulli deprecemur, quo minus inferatis, quicquid placuerit* [s]. Apud COMINAEVM L. II. Leodii obsides Carolo Burgundo dederant *ea conditione, vt si quid contra pactiones fecerint, integrum esset ipsi supplicium de illis sumere.* Quos tamen post Carolus saluos dimisit. Inde cum eiusmodi pacta rupta causam belli dent in eum, qui ea violant, adparet, post pacta rupta, belloque conflatum in hostium albo numerum obsides quoque eodem modo, quo omnes eius Reipublicae ciues, etiam qui ad causam belli nihil peculiariter contulerunt. Et constat, multos in obsides eadem statuisse, quae in quosuis hostes solent [t]. Etsi multis inhumanum visum [u], miserorum illorum & innocentum calamitate ex

q) Cuius argumentum expendit Zieglerus, de Calixtum, ... ad ... H.

§. VI. r) Vide quae docentur ad c. 8. §. 6. & GROTIVM L. III. c. 20. §. 52. & seqq. et à BVDDEVM in Specim. Iurisp. Histor. p. 19. & seqq. Add. Io. SCHILTERI Commentatio de Iure Obsidum Pars. Sect. II. p. 72. seqq.

s) Inter Regem Fridericum Ottonis IV. Imperatoris cum Theodorico Marchione Misniae ... A. MCCXII. apud MADERVM Antiquitates Brunsuicenses Part. IV. n. 14. ... de obsidibus. ... quod ... , Magno ... Imperatore fecit.

te ex aliena conceptum iniuria dolorem mulcere. Minus recte autem dicitur, obsides ea intentione tradi, vt excipiant poenas pacti a ciuitate violati. Non enim adparet, qua ratione finis, quem in poenis sumendis sibi homines debent propositum habere, obtineri queat, si plectatur obses innocens; qui proprie in violationem pactorum non consensit, sed duntaxat non recusauit, quo minus ipse loco alterius malo posset affici in quo per se nullum est delictum. Satis quoque cautionis adhuc est in obsidibus, etiamsi per ius naturae poena proprie dicta ob alienum delictum ab ipsis sumi nequeat. Sufficit enim, quod in tali sint statu, vt licentia bellica in ipsis confestim possit exerceri; adeoque eorum salus ex arbitrio laesi & irati hostis pendeat. Haec quanquam ita sint, verius tamen videtur, ciuitatem directe obsidis duntaxat libertatem corporalem oppignorare, quam vitam. Quia ipsa firmum propositum habet, aut habere debet, fidem seruandi; adeoque casum illum, quo in obsidis vitam alteri licentia fieri possit, moraliter pro nullo ducit. Nec dubium est, quin iniuriam obsidi faciat ciuitas, si ipsa iniuste pacta violet, & miserum illum alterius irae obiiciat; aut si hoc fine eundem tradat, vt alterum in securitatem datum eo grauiore damno mactare queat. Quid autem dicendum, si is, qui obsides accepit, iisdem abuti velit ad perfidiam in nos exercendam, & grauibus nos iniuriis lacessat, exitium obsidibus nostris interminatus, si ipsi resistamus? Heic probabile videtur, siquidem iniuriae illae sint tantae, vt praestet, innoxios istos periclitari, quam ciuitatem easdem tolerare, posse istorum periculum negligi, & perfidi hostis vim repelli. Nec magis eo casu ciuitas obsidibus iniuriam facit, quam si quibusdam ciuibus in bello talem assignat stationem, in cuius pertinaci defensione aut cadendum sit, aut captiuitas subeunda. Et ferent illi hanc tanquam fatalem calamitatem, nequicquam irati patriae suae, quae talem casum praeuidere non potuit [c]. Vid. AMMIAN. MARCELLINUS L. XXVIII. c. 6. Sicuti nec ideo status ciuilis minoris erit. Cum eiusmodi casus non nisi rarissime emergant. Statum autem naturalem eiusmodi incommoda non possunt non frequentissime incurrere. Idem pronunciandum est de illo casu, qui Vticensibus accidit, quorum aliquos ciues interceptos Agathocles in machina primo loco constituit, sic vt hi primo loco a suis essent confligendi, siquidem hostem repellere placeret. Vid. DIODORUS SICULUS L. XX. c. 55. Huc aliquo modo possunt applicari, quae apud GUNTHER. LIGUR. L. X. extant de obsidibus Cremensium, quos Fridericus machinis adpenderat. Conf. GROTIUS L. III. c. 11. §. 18. c. 20. §. 52. seqq. BOECLERUS ad Grot. L. I. c. 2. p. m. 109.

fundatorem de ipso fuisse, quod et plerumque, ementes in statu, qui vulgo ... dicitur. H.

3) Vid. supra ad L. II. c. 4. §. 18. H.

4) V. COMINAEUM L. II. Comment. vbi grauiter describitur crudelitatem eorum, qui acceptos ut obsides fuissent, cum de eo ... clandestine in consilio Caroli Burgundi deliberaretur. H.

c) Imputabitur autem damnum, si quod inferetur, non patriae, sed hosti, a quo imminens periculum declinari aliter non potuit. Conf. supra L. II. c. 6. §. 4. H.

CAPVT III.

DE POTESTATE SVMMI IMPERII IN VITAM AC BONA CIVIVM EX CAVSA DELICTI.

I. *An ius vitae & necis a singulis potuerit in ciuitatem conferri.*
II. *In libertate naturali poenas humanas non est locus.*
III. *Sed tantum in ciuitatibus.*
IV. *Quid sit poena.*
V. *Sumere poenas ad quam speciem iustitiae referendum.*
VI. *Hominem ab homine poenas sumere non est iniquum.*
VII. *Cui competat potestas poenas exigendi.*
VIII. *Poena humana debet habere aliquem finem.*
IX. *Primus poenae finis emendare peccantem.*
X. *An quilibet quemlibet castigare possit.*
XI. *Alter poenae finis cauere laeso.*
XII. *Tertius poenae finis securitas omnium.*
XIII. *Quatenus priuati poenas possint exsequi.*
XIV. *Quaenam peccata superuacuum sit punire in foro ciuili.*
XV. *An quandoque liceat ignoscere.*
XVI. *Quatenus id liceat ante legem poenalem:*
XVII. *Et post eandem.*
XVIII. *Magnitudo delicti aestimatur tum ex obiecto:*
XIX. *Tum ex affectu, quo quis impulsus fuit:*
XX. *Tum ex intentionis magnitudine:*
XXI. *Tum ex firmitate animi delinquentis:*
XXII. *Tum denique ex habitu.*
XXIII. *Quid circa determinandam poenae quantitatem spectetur.*
XXIV. *Quae sit poenarum mensura.*
XXV. *In poenis respicitur quoque persona eius qui patitur.*
XXVI. *An lex Ebraea adaequata vbique poenarum mensura*
XXVII. *De talione.*
XXVIII. *Quomodo vniuersitas aliqua puniatur.*
XXIX. *Delicta vniuersitatum lapsu temporis demum extinguuntur.*
XXX. *Non quoduis malum fatale poena humana est.*
XXXI. *Aliud est damnum directe datum, aliud quod per consequentiam venit.*
XXXII. *Aliud est occasio, aliud causa mali.*
XXXIII. *Ob alienum delictum nemo est puniendus.*

COMPETIT quoque summo imperio ciuili potestas in corpus ac vitam, vt & bona ciuium ex causa delicti; quae presse solet vocari ius vitae & necis. (A quo iure diuersum plane ius est Dei in creaturas; Psalm.

§. I. 1) Apud Romanos etiam vltro, vt eorum humarentur corpora, manerent testamenta; *pretium festinandi*, vt ait TACITVS VI. Annal. 29. Conf. XV. Ann. 59. 6. XVI. Ann. 9. 4. & alibi. H.

2) Adde de Iaponiis, apud quos honestissimum supplicium capitale, ventris sectio, propriis reorum manibus administrari solet. Bern. VARENIVM Descript. regni Iapon. c. 18. V. infra §. 4. H.

Psalm. CX, 4. & hominum in bruta) Circa quam illud primo loco scrupulus occurrit, quomodo ejusmodi potestas in civitatem a singulis per pacta potuerit conferri. Nam cum poena sit aliquid, quod invito infligitur, quod autem quis sibi ipsi infert, ac inferre invito nequeat, explicari difficulter potest, quomodo quis facultatem puniendi seipsum habeat, eamque in alium transferre queat. Nam quae aliqui [illegible], aut alii castigando corpori, aut ex [illegible] disciplinae apud quosdam ecclesiasticae proprio corpori dolores inferunt, partim poenae proprie dictae non sunt, sed velut medicamenta reprimendis libidinum ebullitionibus, partim non sponte, sed imperio sacerdotum, opinione divini muneris subnixorum, subeuntur. Ubi naturae poenae nihil decedit, quod verbi gratia flagellatio propriis manibus peragitur, cum utique motus ille ex consideratione majoris mali, quod in [illegible] mandatum erat, exprimatur. Sicut videmus maleficos ad supplicii locum ambulare, trahendos, ni ultro sequerentur. Quinimo apud nonnullos populos sontes jussu magistratus sibi ipsis manus inferunt [*]. De Aethiopibus DIODORUS SICULUS L. III. c. [illegible] *[illegible] ex lictoribus ad eum mittitur, signum mortis praeferens, quo ille [illegible] domum abiens sibi mortem consciscit.* [*] Hic igitur sciendum, quemadmodum in naturalibus ex commixtione & temperatione plurium simplicium provenire potest compositum quid, cui tales adsint qualitates, quae in nullo simplicium [illegible] ingredientium deprehenduntur: ita & corpora moralia, ex pluribus hominibus constantia, aliquod jus habere possunt [*], ex ipsa illa conjunctione resultans, quod formaliter penes neminem singulorum fuit; quale jus ex ejusmodi velut coalitione ortum per rectores illorum corporum exercetur. Vid. *L. 41 D. de diversis regulis juris* [*]. Sic nemo diceret, homines singulos habere facultatem sibi ipsis leges ferendi, & tamen, dum omnes voluntatem suam unius voluntati subjiciunt, oritur potestas omnibus leges praescribendi. Eodem modo in capite corporis moralis potest existere facultas poenas singulos coercendi, quae sua facultas tamen antea in singulis non erat. Potest autem ista facillime provenire, dum singuli sese obligant, quod non solum non defendere velint, sed & si opus sit, vires suas accommodare contra eum, quem rector civitatis supplicio est affecturus. Ex quo [illegible] etiam ratio patet, quare non sequatur, quod aliqui volunt, quae a superiori inferuntur per modum poenae, volentibus inferri, quia in superioris actiones ratas habendas non olim consensum est. Quia enim casum, quo superioris potestas in vitam subditi sese exsertura est, in ipsius subditi est potestate, quem in universum praevidere penes ipsum est, ideo iste casus tanquam nunquam eventurus a singulis consideratur. Conf. HOBBESIUS de Cive [illegible] § [illegible]. Quod [illegible] c. [illegible] tradit, jus puniendi, quod habet civitas, non esse ortum a concessione civium, sed ejus juris fundamentum esse situm in eo jure, quod ante civitatis constitutionem unicuique faciendi quidlibet, quod ad conservationem sui videretur ipsi necessarium, competebat.

Vidio

(*) [illegible] L. III. c. [illegible] § [illegible]. [illegible]

(*) [illegible]

[illegible] quia [illegible] competere [illegible] singulis [illegible] non competeret, sed [illegible] quod quis ipse non habeat, [illegible] in [illegible] transferre posse.

Vnde ius illud ciuitati non datum, sed relictum esse, quo ipsa tamen, vtpote quae tantas vires habet, ad praeseruationem omnium ciuium suo arbitrio vti possit. Ad quod tamen reponi potest [a], ius poenas sumendi esse diuersae naturae a iure seipsum conseruandi: cumque illud exerceatur in subiectos, intelligi non posse, quomodo iam tum in statu naturali extiterit, vbi nemo alteri subiectus est [b]. Illud quoque verbo monendum, nos hoc loco tantum agere de illis tantum poenis, quae ex arbitraria velut dispositione legislatorum humanorum in delicta sunt constituta & contradistinguuntur illis malis, quae naturali connexione peccata consequuntur.

§. II. CETERVM dum isthoc ius poenas a subiectis exigendi euoluimus, protestandum prius est, nos presse agere de illo iure, quod homo in hominem exercet. Nequaquam autem haecce dogmata extendi velle ad processum & velut formulam tribunalis diuini, quod vtique in multis partibus diuersam a tribunalibus humanis indolem obtinet. Quod ex parte etiam videtur agnouisse PLVTARCHVS de sera Numinis vindicta (pag. 549. E.): *De Deo vero ferme aliud quidquam frustra homo pronunciabit, quam hoc, vt qui optime opportunum medendi flagitiis tempus habeat cognitum, modo cuique [illegible] poenam soluere imponere, neque eandem in omnibus magnitudine mensura, neque eodem temporis articulo defixam.* Vt igitur rem ab ouo repetamus, sciendum est, in plerisque peccatis, imprimis quae ad alium terminantur, duo inueniri, ipsum defectum siue distantiam a norma legis, & damnum alteri per ista directe aut indirecte datum. Id porro certum est, quemlibet hominem ex lege naturae teneri ad pensandum alteri damnum sua culpa quoquo modo datum, & vbi ex malitia id processerit, cautionem de non offendendo in posterum dare. Sed circa cautionem hanc exigendam discrimen occurrit inter eos, qui in naturali libertate, & qui ciuitatibus subiecti degunt. Inter illos ad nullam aliam cautionem praestandam ius naturae videtur obligare, siquidem quis poenitentia tactus, vltro & non vi adactus, ad damnum pensandum sese obtulerit, quam vt simplici assertione, aut iuratus fidem suam obstringat de omittendis in posterum offensis. Idque quia poenitentia vltronea sufficienti est indicio de mutatione animi, ac firmo proposito ab iniuriis deinceps sese abstinendi. Adeoque si quis iniuriam acceperat, isthac contentus esse nolit, sed ex [illegible] diffidentia, aut asperitate animi ampliorem cautionem per vim velit extorquere, cum per legem naturae alter ad eam non teneatur, culpa violatae pacis penes ipsum haerebit, eidemque ab altero recte resisti poterit [a]. Quo casu fit, vt qui iniuriam intulit, iustum, qui accepit, iniustum bellum gerat. Verum vbi per vim quis ad satisfaciendum est adigendus, cum id ipsum satis obstinationem eius in malitia ostendat, nec satisfactio obtineri queat, nisi offensus laedentem viribus superauerit, penes victorem erit, quali cautione securitati suae quam rectissime iudice prospectum. Vbi non tantum ad ereptionem armorum, demoli-

a) Praeterquam quod HOBBESIVS propositum petitum fundamentum negat, de quo hypothesi supra actum L. VII. c. 3. §. 14.
b) Vid. notam 3 ad §. 4.

§. II. a) Vid. supra L. II. c. 5. §. 3.
b) Supponit hic AVCTOR falsam hypothesin suam, de indole & natura Obligationis. Vid. notam §. 4. nota 6.

molitionem aut occupationem locorum munitorum, ad perpetua vincula, & similia potest procedi, sed & ad ipsam mortem, siquidem satis constiterit, liberati restitutum nobis exitium intentaturum, nec eidem euitando commodius remedium occurrat. Caeterum uti eiusmodi cautionis exactio per modum belli, non per modum poenae proprie dictae instituitur (nam aliqui quaeuis mala, quae naturali quadam consecutione peccata comitantur, adeoque & illa, quae in naturali libertate ob antegressas iniurias infliguntur, poenarum vocabulo in laxiore sensu notant) ita ad eandem praestandam q aliquem teneri recte dici non potest. Quia ista in eo, ex quo extorquetur, supponit & inuoluit vitium aliquod animi, & peccatum in legem naturae, nempe denegationem vltroneae satisfactionis, & violentam peccati sui defensionem. Cum porro mala, quae per modum belli inferuntur, poenae proprie non sint, uti ex sequentibus clarius patebit; manifestum quoque est, in eos, qui in libertate naturali degunt, poenam humanam proprie dictam, & quae ab imperio humano prouenit, non cadere s. Sed quod tales quoque obnoxii sint illis malis, quae ex naturali connexione a peccatis proueniunt, in aprico est.

§. III. Enimvero in ciuitatibus si quid damni sit alicui datum, non solum facilius recuperatur, quam in libertate naturali per bellum propriis viribus gestum contingit; sed & ciuibus, quantum rerum humanarum conditio admittit, super iniuriis & damnis non accipiendis in antecessum cauetur r; sancita nimirum in violatores legum poena s, in foro ciuitatis exigenda. Postquam voluntas humana, in vtramque partem per naturam nunquam non flexilis, aliter efficacius dirigi atque coerceri nequit, quam praesentaneo malo intentato.

§. IV. In genere poena describi potest per malum passionis, quod infligitur ad malum actionis; seu malum aliquod molestum, quod per modum coactionis & pro imperio alicui intuitu antegressi delicti imponitur. *Malum passionis* dicimus. Quanquam enim saepe loco poenae opera quaedam iniungi soleant; puta si quis damnetur ad metallum, ad remum, ergastulum, extruendum vallum, purgandas plateas; ea tamen spectantur duntaxat, quatenus laboriosa & facienti molesta sunt, ideoque ad passiones sunt referenda. Quia porro poenam infligi diximus *intuitu delicti antegressi*, sequitur; poenas proprie dictas non esse incommoda illa, quae quis patitur ob morbum contagiosum, aut corpus mutilum, aliamue impuritatem: qualia multa extant in lege Ebraea, puta quod leprosi caeterorum conuersatione arcerentur, quod a sacerdotio excluderentur membro aliquo mutili. Quae non magis poenae sunt, quam si quis peregrinus aut plebeius certo genere functionis in ciuitate prohibeatur, aut, si cui dolores sint perferendi, dum ipsius crus fractum iterum solidatur. Quanquam talia ob similitudinem aliquando *ἀκύρως* poenae vocabulo adpellentur;

q) Vid. infra §. 7. H.

§. III. r) Hic enim finis ciuitatum constituendarum praecipuus est μηδ' ἀδικεῖν, μηδ' ἀδικεῖσθαι, *ut neminem cuiusquam facere iniuriam patiatur*, ut loquitur PLATO L. II. de Republica. H.

s) Vid. infra §. 14. H.

tur; sicut vulgo de insigniter debilibus ac monstrosis dicitur, eos sibimet ipsis in poenam vivere. Ex hoc illud quoque sequitur, incarcerationem, quae eum finem habet, ne reus aufugiat, proprie poenam non esse; cum nemo iuste puniri possit, antequam iudicetur. Inde contra legem naturalem est, si reus, antequam iudicetur & condemnetur, plus mali per custodiam patiatur, quam ad eandem est necessarium; adeoque id erit vel pensandum, vel de subsequenti poena detrahendum. *V. L. 8. § 9. D. de Poenis.* [a] *L. 23. C. de Poenis.* [b] Porro dum poenam *pro imperio* imponi diximus [c], eo ipso separamus eam ab aliis malis, quae invitis in bello, pugnaque, & inter reluctantium, vel etiam per meram alterius iniuriam infliguntur [d]. Vnde etiam verbi gratia amputatio auriculae, ictus fustium, non minuunt per se existimationem, sed causa [e]. Equidem Stephanus de I. N. & G. L. IV. c. 11. *eandem bellicam in poenae rationem satis contineri* asserit. Verum id alio sensu non admittitur, quam quod bellum iuste alicui ob antegressam iniuriam illatum, & mala inde in auctorem iniuriae refundantia poenae naturalis rationem habeant; quodque mala bellica a pio bellatore quantum fieri potest ad illum modum temperanda sint, quem poena fori humani observare solet. Quanquam & aliud discrimen inter poenas, & mala bellica innuit Tacitus A. I. [c. 48.] *in pace causas & merita spectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere.* Sic & in foro humano poenae rationem non habent, quae naturali quadam consecutione peccatum comitantur, vt, dum aliquis illicito actu valetudinis iacturam facit, aut dum alterum invadit cum plaga repellitur. Nam haec mala non pro imperio a civili imperante imponuntur. Inde & si quis per peccata sua valetudinem aut fortunas suas graviter afflixerit, aut aliis sese hominibus, a quibus alias multa bona expectare poterat, invisum sese reddiderit, non eo minus tamen poenae obnoxius est. Denique addimus, poenam per modum coactionis, seu *invito* imponi. Citra hoc quippe poena finem suum inter homines haudquaquam consequetur, qui est, acerbitate sua homines a peccatis deterrere. Quinctilia-

§. IV. a) *Solent praesides, in carcere continendos damnare, aut ut in vinculis contineantur. Sed id eos facere non oportet: nam huiusmodi poenae interdictae sunt. carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.*

b) *Omnes, quos damnationis sententia diversis [illegible] destinatos, [illegible] temporis praestituti [illegible] impleuisse custodia detrahenderit, [illegible] poena non [illegible] custodia liberari [illegible]*

c) Desseri hic Auctorem nostrum celeberrimum virum interpres, Dn. Barbeyracus, [illegible] auctoritate Lockii, & consensu [illegible] H. Grotii, qui L. II. § [illegible] principio, potestatem puniendi ex Iure Naturali defendere conatur. Verum hic [illegible], quod proprie vindicta est, improprie poena appellatur, [illegible]

d) [illegible] Quo pertinet quod de [illegible] in America refert [illegible] Techniks [illegible] [illegible]

[illegible]ILIANUS Declam. XI. *Ne cui autem poenae praeferatur arbitrium.* [illegible] *quod ipse maluit.* [illegible] *nulla poena est, nisi invito.* [illegible] Etsi saepe optio poenarum non faciat ut fiat voluntariam, quippe per quam duntaxat gradus aliquis aut modus poenae decernitur aut lenitur, ut tamen ipsa quae eligitur poena in se invito accidat. SENECA L. IV. Contr. 24. *Non erat mihi poena in carcere esse;* [illegible]. ARRIANI Epictetus L. I. c. 12. [illegible] Adde CHARRON de la Sagesse L. I. c. 39. n. 9. Exinde quoque colligitur, proprie dici non posse, ad poenam aliquem teneri, seu poenam ab aliquo deberi; quia poena significat aliquid, quod invito est imponendum, & voluntatis aversionem ab illa involvit. At vero ad quae proprie tenemur, talia esse intelliguntur, ut ad eadem praestanda ultro ac lubenter moveri debeamus. Unde adparet ratio, quare verbi gratia, quando in eodem vallo extruendo idem opus faciunt rusticus aliquis imperio domini citra mercedem, & maleficus ad id condemnatus, huic opus illud poena sit, illi non item; quia ille ex obligatione, adeoque ultro id facere intelligitur, alteri vero idem tanquam aliquid ab ipsius voluntate abhorrens imponitur. Adde *L. 22. D. de His qui notantur infamia.* Quod autem verbi gratia in Japonia damnati ad mortem ipsi sibi ventrem cultris differant, id non magis pro ultronea actione habendum, quam quod apud nos damnati ad locum supplicii ambulant, aut quod, uti fertur, in Hispania lictor dicat ad reum, sequere me, nec ligatus sit. Sicuti & olim in Lithuania memorant moris fuisse, ut damnati sibi crucem erigerent, & suis se

[illegible]

[illegible] L. 22. D. de His qui notantur infamia.

[illegible]

[illegible] *quoque non ipsa* [illegible] *poenae* [illegible] *accessione poenae* [illegible]

[illegible] obstinatior est.

[illegible] § 6. H.

se [illegible] suspenderent [a]. Haec enim omnia pro actionibus ipsorum reorum haberi nequeunt, iidemque maiores molestiae, quae frustra reluctantes mansurae erant, declinantur. Extraordinarium est, quod apud LIVIVM L. XXIV. c. 16. milites ignavos Gracchus iureiurando adegit, *non aliter, quam stantes cibum potionemque, quoad stipendia facerent, capturos.* Nam ignominiae utique infecta erat religio, ut satius ducerent, ultro ignominiam subire, quam periurio sese adstringere. Sic nec ille poenam proprie dictam patitur, qui dum pro altero fideiubet, multum post exsolvere cogitur. Nam quare hic damnum sentiat, alterius peccatum occasio duntaxat est, sed causa proxima est ipsius obligatio ultro suscepta. Ex dictis etiam hoc consequitur [b], quemadmodum quis sibi damnum a se datum sarciat, haudquaquam seipsum deferre tenetur, quo poena a legibus statuta in ipsum decernatur. Ita ob eandem rationem negatione, occultatione, aut per fugam sibi sese subducere citra ullius obligationis violationem licere. QVINTILIANVS Declamat. 313. *In natura est omnium confitentium, ut possit videri demens, qui de se confitetur.* IDEM Declamat. 328. *Neque est quisquam tam perditus, tam* [illegible] [c]. Nam satis intricate loquitur BOECLERVS Praefatione ad Grotium p. 9. *Poenae inter homines exercitium* [illegible] *naturale,* [illegible] *naturale est. Et* [illegible] *obligationem parit: obligatio autem nulla neque esse neque concipi potest, sine poena* [illegible]. Certum est, legis naturalis transgressores poenam timere, quia haec legis cuiusque certa comes; & rationi haudquaquam repugnat, ut qui malum fecit, malum patiatur. Sed illa nimis imperita foret illatio, si quis diceret; ius parit obligationem; ergo qui legem violat, obligatur in foro humano ad poenam ultro sibi arcessendam. Argute HOBBESIVS de Cive c. 14. §. 7. *Secunda pars legis, quae poenaria appellatur, mandatoria est, & loquitur tantum ad ministros publicos.* Non extat in lege hoc praeceptum: tu fur patrato furto ad patibulum ultro ambula. Sed hoc extat; tu magistratus furem convictum suspendi curato. Ergo non peccat in eo fur, si non suspenditur, sed magistratus, qui proficuam Reipublicae animadversionem intermisit. Quae apud PLATONEM in Critone (p. [illegible] & seqq. Ed. Wechel.) Socrates disputat, cum Crito fugam e carcere suasisset; *Hoc modo leges patrias violare, ad quas quilibet bonus civis tenetur,* [illegible] *esse indicans, quae civitas tulerat; patriae iniuriam non reponendam, aut demonstrandum, ipsam iniquam fuisse;* magnanimitatis dictum fuit; quae fortasse certo in casu viro magno & in-

[a] Vid. infra c. 4. §. 6. [illegible]
[b] Vid. supra L. IV. c. 1. §. [illegible] H.
[c] Vide supra L. IV. c. 1. §. [illegible]
[d] Quod aliqui [illegible]. V. GONSALIVS ad cap. final. de iureiurando [illegible]. Vid. LAVTERBACHIVS Tract. [illegible] §. [illegible] Conf. supra L. IV. c. 1. §. [illegible] H.
[e] GROTIVS [illegible] DCXCIII [illegible]

[illegible]

& innocenti sequenda sunt; sed nostrae assertioni nequidquam opponuntur. Ex istis porro & hoc colligitur, quemadmodum in tribunali humano seipsum nemo deferre, aut de crimine vltro fateri tenetur, ita iniquum esse, in caussis criminalibus reo iuramentum calumniae iniungere (x). Quale in Areopago exigi solitum tradit DEMOSTHENES contra Aristocratem; & quidem horridum valde; vt sibi ipsi, generique ac familiae suae exitium imprecaretur, insistens consecratis carnibus apri, arietis, & tauri. Hinc HOBBESIVS de Ciue c. 2. § 19. colligit, *responsiones in tormentis falsi testimonium non esse, sed inuestigandae veritatis adminicula; ita vt siue verum siue falsum cruciatus respondeat, siue non omnino respondeat, recte faciat.* Conf. L. 1. § 23. D. *de Quaestionibus* L. 18. § 2. d. t. CHARRON de la Sagesse L. I. c. 37. n. 8. MONTAIGNE Essais L. II. c. 5. (y). Vbi etiam notandum, quod CTESIAS Indicis refert, esse apud Indos fontem, cuius aqua simul atque hausta fuerit, in morem casei coagulatur; cuius coagulatae si quis tres obulos cum aqua biberit, quaecunque admiserit patefacit, eo enim die mente alienatur. Eo autem vtitur rex erga eos, qui an obiectis criminibus sint affines, certo vult cognoscere; nam si quis id de quo accusatur effutiuerit, mortem sibi cogitur consciscere: sin iudicio suo nullius criminis conuincatur, absoluitur. Accurate tamen obseruandum, in plerisque legibus partem quasi dispositiuam & comminatoriam concipi per duas orationes absolutas, hoc modo, *non facies* & *qui fecerit, poenas dabit*. In quibusdam posteriorem partem esse velut conditionem prioris interdicti; hoc modo; *non facies, nisi hoc multae nomine exsoluere malis*. Et in hoc genere legum, quae sanctio poenalis videri potest, reuera esse instar tributi, dum in arbitrio subiectorum relinquitur, pecuniam lege dictatam exsoluere velint, an actu aliquo abstinere. Id quod potissimum in legibus sumtuariis vsu venit, quarum finis saepe est alternatiuus, aut ad frugalitatem ciues adducere, aut aerarium locupletare. Nam licentiam violandi leges naturales pecunia redimendam prostituere sceleratum fuerit. Sed reliquae leges regulariter id tantum per poenam intendunt, vt ciues a peccatis absterreantur (z). Inde naturam poenae haudquidquam intellexit ferox ille iuuenis (a), qui cum a praetore sciscitaretur, quanta mulcta esset soluenda pro inflicta alapa, pecuniam deposuit, & ipsi praetori alapam inflixit. Nam leges super iniuriis non solent eo modo ferri, vt licentia iniuriam alteri inferendi certa pecunia redimatur. Vnde & adparet, in illis duntaxat legibus, vbi prohibitio est alternatiua aut conditionalis, a culpa

R r 3 regula-

[illegible] Romanis [illegible] adparet ex L. 1. § 23. D. de Quaestionibus, [illegible] [illegible] Christianorum, vid. in CLERICI Bibliotheca [illegible] T. XII. p. [illegible] & seqq. & apud BAYLIVM dans ses Dictionnaire Histor. & Critique T. IV. p. [illegible] Add. [illegible] [illegible] THOMASII Dissertatio [illegible] de Tortura ex foris Christianorum [illegible]

(z) Conf. Supra L. IV. c. 2. § 24. H.
(a) Apud GELLIVM L. XX. N. A. c. 1. H.

regulariter immunem esse, qui mulctam exsolverit, aut exsolvere paratus est, ad quam praestandam etiam obligatur; non autem in aliis legibus, in quibus absolute aliquid interdicitur. Addimus autem & hoc, non debere esse leges pure poenales, seu quae nihil aliud intendant, quam ex mulcta lucrum facere [q]. Equidem sunt, qui legem pure poenalem adpellant, quae simplici ordinationi poenam tantum adponat, nec quidquam tamen expresse aut iubendo praecipiat, aut vetando. Eiusque exemplum tale afferunt: *Qui [illegible]*. Verum nos arbitramur, huic & similibus statutis isthoc praeceptum subesse: *Ne quis [illegible]*; sic ut prius illud huius sit velut annexa clausula poenalis. Conf. Rob. SANDERSON de Oblig. conscient. praelect. V. § 13. seqq.

§. V. PORRO cum & iudex iustus audiat, qui delinquenti competentem poenam infligit, & iustitia administrari dicatur, ubi poenae recte decernuntur; inde inter Philosophos disceptatum, ad quamnam iustitiae speciem poenarum impositio pertineret, ad commutativam, an distributivam, seu si Grotii termini placeant, ad expletricem, an attributricem. Qui poenarum exactionem ad iustitiam distributivam retulerunt, hoc argumento utuntur, quod sicuti in bonorum, ita & in poenae distributione plus merenti plus, minus merenti minus detur. Et cum ex mente illorum iustitia distributiva versetur circa illas res, quae a toto dantur partibus, seu a civitate singulis civibus, poenae utique a civitate ad singulos perveniant. Quibus reponitur, falsum esse, quod isti supponunt, iustitiam distributivam toties locum habere, quoties inter terminos plures duobus instituitur aequalitas, seu quoties aliquid inter plures uno proportionaliter est partiendum. Nam in contractu societatis partes lucri inter plures uno socios pro rata distribuuntur, & tamen in hoc contractu alio modo partes lucri, quam aut praemia aut poenae debentur. Sane etiam ex pacto poenas non deberi manifestum est, neque quisquam, dum civitati se subiicit, poenas sibi utique pro delicto infligi stipulatur [r]. Ergo poenarum impositio haud quidquam ad iustitiam distributivam, quam nos supra descripsimus, quadrat. Deinde quod magis nocentes gravius, minus nocentes levius puniuntur, id duntaxat est per consequentiam, & ex accidenti, non quod illud primo & per se spectetur. Nam in imponenda delicto alicui poena non necessum est, ut illud delictum cum alio delicto comparetur, & quam rationem gravitatis illa inter se habent, eandem quoque poenae utrique decretae habeant; sed unicuique delicto velut seorsim poena decernitur, gravior aut levior, prout publica utilitas requirit. Etsi hoc plerumque eveniat, ut gravi delicto gravior poena, levi levior constituatur. Eorum, qui ad iustitiam commutativam poenas retulerunt, aliqui hoc negotium ita consideraverunt, quasi delinquenti aliquid per poenam tribuatur, sicut in contractibus fieri solet. In quem errorem eos induxit vulgaris locutio, qua

(q) Ex [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], ac [illegible]. V. MACHIAVELLI [illegible] Hist. [illegible] Baron. de VERULAMIO in Histor. Henrici VII. Angl. Regis. H.

§. V. (r) [illegible] Principi [illegible], [illegible], [illegible] Principe [illegible].

quando dicimus, *poenam deberi ei, qui deliquit.* Quae tamen locutio plane est abusiva. Nam cui proprie debetur aliquid, is in debitorem ius habet, ut debitum illud ab ipso possit exigere. Quis autem dixerit, delinquentem ius habere, ut a magistratu poenam sibi infligendam postulare queat? Igitur sensus istius locutionis est hic: magistratum a sonte poenam legibus definitam recte posse exigere. G R O T I U S L. II. c. 20. § 2. in poenis exercendis tradit iustitiam expletricem spectari primo ac per se; idque quia, *qui punit, ut recte puniat, ius habere debet ad puniendum, quod ius ex delicto nocentis nascitur.* Enimvero decepit istum ambiguitas vocabuli *iuris*. Diversissima enim sunt: ius habeo ad aliquid agendum, & ius habeo ad aliquid ab altero accipiendum. Prioris sensus est, potestas mihi competit certum actum exercendi, & in eo me impedire nemo debet. Posterioris sensus hic est: ius est mihi ab altero quid habendi, ita ut eidem alteri quoque insit obligatio id mihi tribuendi. Atqui quando de iustitia expletrice agitur, iuris vocabulum non in priori, sed in posteriori significatu accipitur. Itaque ius haeret in eo, qui aliquid accipit, non in eo, qui aliquid tribuit, verbi gratia, quando operario mercedem solvo, dicor iustitiam expletricem exercere, non ideo quia ego facultatem habeo illi quid dandi, sed quia ille ius habet mercedem me poscendi. Sic recte utique dico, ius habeo servo meo imperandi, ut calceos mihi detrahat. Sed quis inde velit concludere, ergo quando illud ministerium servo impero, iustitiam exerceo? Par autem est huic illa collectio, quia poena non recte potest infligi, nisi ab eo, qui ius habet illam infligendi, ergo per poenam exercetur iustitia expletrix. Alterum G R O T I I argumentum est, *quod in delicto & poena [illegible], quod ad contractuum naturam accedat. Nam sicut qui vendit, etiamsi nihil peculiariter dicat, obligasse se censetur ad ea omnia, quae venditioni sunt naturalia: ita qui deliquit, sua voluntate se videtur poenae obligasse, quippe cum crimen grave non possit non esse punibile, ita ut qui directe & [illegible] voluit, per consequentiam etiam poenam voluerit meruisse.* Inde & sacris literis familiare est, peccatum vocare nomine debiti, ad quod luendum aeque teneamur, atque illi, qui creditoribus suis ob [illegible] sunt obstricti. Add. [illegible] L. [illegible] C. ad L. *Iuliam maiestatis.* Apud T A C I T U M A. XII. [illegible] foemina, quae ignaro domino alieno sese servo contubernaliter, *in sua poenam [illegible] servam.* Ad [illegible] argumentum respondemus, id equidem manifestum esse, si quis sciat delicto aliquam poenam constitutam, & tamen sponte id admittat, eum de iniuria [illegible] non posse queri, aut [illegible] inhumaniter secum agatur, quando ad poenam trahitur. Et hunc sensum plerasque citatorum locorum non sine [illegible] exprimunt. Verum ideo haud usquam recte dicatur, aliquem in poenam suam directe & immediate consensisse, aut potius ex proprio consensu ad eandem sustinendam sese obligasse. Cum nemo delictum admittat, quin simul speret, sese latendo, aut alia ratione

[illegible]

[illegible] *de poena* [illegible] L. [illegible] D. de [illegible]

[illegible]

ratione poenam declinaturum. THVCYDIDES L. III. (c. 45 princ. Edit. Oxon.) *Constitutum est in Rebuspublicis capitis supplicium multis delictis: tamen homines spe incitati pericula capessunt, nec quisquam desperans insidias successuras, in discrimen se coniicere solet. Quae vero unquam civitas defectionem molita est, quae se imparem adparatum habere non sit opinata?* Frustra quoque est VASQVIVS Controv. illustr. L. I. c. 29. n. 12. 13. qui exinde delinquentes suo consensu ad poenam ferendam obligari contendit, quod utique leges etiam poenales sunt quaedam conventio civium, aut quod saltem potestas legislatoris ex conventione civium proveniat. Nam leges pacta aut conventiones non esse, alibi demonstratum: & non absurdum est, meo consensu potestatem aliquam constitui, quae postea actus quosdam in me invitum queat exercere. Etsi quod in eam potestatem ipse consenserim, faciat, ut queri non possim, si ista deinceps in me vires suas exserat. Peccatum autem cum debito comparatur, non quasi ad eam sustinendam ex consensu suo quis tenetur, sed quia legislator non minus potestatem nactus fuit ad poenam a delinquente, quam creditor ad mutuo datam pecuniam a debitore exigendam, & quia peccatoris corpus atque bona non minus magistratui pro delictis, quam debitoris bona creditori pro debitis sunt obnoxia. Circa divisionem obligationum in eas, quae *ex consensu*, & quae *ex delicto* oriuntur *, in elementis iuris Romani traditam, observandum, ex delicto oriri obligationem proprie dictam ad damnum sarciendum, non autem ad poenam sustinendam. Atque ipsa obligatio proprie fundatur non in eo, quod quis in poenam consensit; sed quia eius restitutionis necessitas post introductum rerum dominium ex iure naturali provenit. Sic quod ARISTOTELES *contractus* alios facit *spontaneos*, alios *invitos*, illud ita est explicandum. Quemadmodum in contractibus onerosis aequale aequali est pensandum, ita & in delicto damnum aequipollente resarciendum. Cur autem obligationi ad sarciendum damnum vocabulum contractus inviti fuerit inditum, inde est, quia, verbi gratia, in mutuo creditoris voluntate fit, quod ipsius pecuniam debitor acceperit, sed quod, verbi gratia, fur rem mihi subductam aut eius aestimationem tenetur restituere, id non meo consensu factum, sed ille me invito hanc sibi obligationem conciliavit. Nam sane ego maluissem, ut meam mihi rem iste intactam reliquisset, quam ut mihi onus iniungeretur, actionem furti eidem intentandi, praesertim ubi illa non nisi in simplum datur. Caeterum ad rem & hoc facit consideratio, regulariter omni iuri obligationem in altero respondere. Quando igitur delictum fuit patratum, in laeso est ius ad postulandum damni reparationem, in laedente obligatio ad pensandum damnum. Id quod

*) *Aut enim* [Obligationes] *ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio.* § 2. Inst. de Oblig.

†) [illegible] L. 1. pr. D. de Effractor. & L. 1. C. de Custod. reor.) Quae obligatio, [illegible] Respublica [illegible] Cum [illegible] AVCTOR hic [illegible] differt. H.

quod ad iustitiam expletricem spectat. Sed quatenus delictum est aberratio a lege, in rectoribus civitatum est potestas poenam convenientem exigendi; sed in delinquente nulla est obligatio ad poenam vltro explendam [1]. Quo intuitu poenarum exactio ad iustitiam expletricem non quadrat. Quae cum ita sint, nihil aliud restat, quam vt dicamus ad neutram iustitiae speciem poenas pertinere, sed easdem peculiari specie iustitiae temperari. Ni dicere malis, tam impositionem poenarum, quam distributionem praemiorum, super quibus peculiari pacto in antecessum non fuit conuentum, partes esse prudentiae, quae cum officio regendi alios est coniuncta: eoque ad iustitiam vniuersalem referenda.

§. VI. Illud igitur ab omnibus sanis admittitur, vtut natura omnes homines sint aequales, & in ipsa poena sit aliquid asperum atque durum, dum vltro homo hominem afflictum aut perditum it, & licet quoque sapientissimus Creator naturam rerum & hominum ita disposuerit, vt malitiam mala vltro comitentur, & auctorem suum velut vlciscantur: poenam tamen etiam positiuam humanam in se nihil habere aequitati naturali repugnans, quin potius ob salutarem vsum eandem generi humano maxime esse necessariam. Nam vti salus humani generis requirebat, constituto imperio aequalitatem hominum tolli; ita in tanta hominum malitia, rectique auersatione vis imperii periret, nisi repraesentatione alicuius mali mortales praui in ordinem redigi possent *. Cum porro & facienda, & omittenda, nec non ipsa poena, quae secus facientes manet, publice prius promulgentur; neminem habet, quem accuset, praeter seipsum, qui vltro contra leges peccando poenarum asperitatem in sese irritat.

§. VII. Cui porro homini, & ab quo poenas sumendi potestas competat, super eo Grotius d. l. §. 3. ita censet [1]: *Per ipsam naturam non determinatum, cui homini ius poenas sumendi competere debeat; nisi quod satis indicet natura, conuenientissimum esse, vt id fiat ab eo, qui superior est; non tamen vt omnino hoc demonstret esse necessarium. Nisi vox superioris eo sumatur sensu, vt is, qui male egit, hoc ipso se quouis alio inferiorem censeatur fecisse. Cui consequens fit, vt saltem ob aequalitatem ab eo puniri non debeat.* Vid. Ioan. IIX, 7. Roman. II, 22. Enimuero nobis [illegible] sedet, potestatem poenas sumendi esse partem imperii [2], adeoque neminem posse poenam proprie dictam alteri imponere, nisi qui in ipsum imperium habet. Licet enim, posita hominum malitia & ad alios laedendos procliuitate, ad conseruandam inter homines socialitatem necessum sit poenas exerceri; quilibet autem actiones suas ad socialitatem, tanquam bonum vniuersi generis

§. VI. * Hinc Rempublicam duabus contineri rebus, poenis & praemiis, dixit Solon, & probat Cicero ad Brutum. H.

§. VII. 1) Grotium secutus, AVCTOR AN[illegible] Libello de Gubernat. [illegible] c. 3. §. 4. & seq. cui in argumento exponendi Differtas de Socialit. primus [illegible] princip. sect. 3. §. 25. Grotius ipse ad Matth. V, 40. [illegible] *Insaniam, inquiunt, conspicuam* [illegible] *bellì esse non arbitror, hoc unum, quod populus alter a recta [illegible] abhorreat. Quis enim in aliam populum alteri populo aut Regi [illegible] dedit? Cuiusve lege?* [illegible] *Spartam,* [illegible]. Et recte a PLUTARCHO dictum, [illegible] *quod barbarum [illegible]* H.

2) Vid. not. 3. ad §. 4. vbi contra [illegible] adseritur haec AVCTORIS sententia.

generis humani, referre debeat: tamen non sequitur, singulos debere quaelibet actus ad socialitatem facientes exercere, qui scilicet utiliter exerceri nequeunt, nisi potestas certis requisitis. Sicuti & imperio inter homines opus est, nec tamen quilibet in quemlibet illud exercere potest aut debet. Deinde non omne malum, quod ob antegressum peccatum infertur, poena est, sed quod antea denunciatum, & post cognitionem delicti fuit impositum. Adeoque a poenarum censu excluduntur mala per modum belli illata, licet & ipsa cautionem de non accipienda in posterum injuria efficiant. Nam in bello cautionem sibi quisque propriis viribus, & proprio ex arbitrio procurat: per poenas laesi causa per vires, & ex judicio superioris procuratur. Ut bello aliquis coerceatur, directe interest duntaxat eum, qui fuit laesus: sed ut poenas quis affligatur, non hujus tantum interest, sed & omnium civium. Sic an bello quis injuriam exsequi velit, in arbitrio laesi est; sed an poena sit exigenda, in superioris est potestate, qui etiam isto deprecante eandem potest exigere. Denique poenae quantitas ante delictum regulariter definita est; cum in bello ea pro conditione status nostri & hostium sumatur. Porro ratio etsi naturae non determinet, Caius an Seius poenarum exactor esse debeat, non magis quam eundem Caium aut Seium reges designaverit: ipsa tamen ratio satis liquido ostendit, poenam, utpote sententiae judicialis exsecutionem, a superiore proficisci debere, seu tali, qui in sontem imperium habet. Neque opus est arguta illa interpretatione vocabuli [illegible]. Nam tali ratione est, quae [illegible] ita deturpare hominum dignitatem, ut ob ea peccata statim velut inter bestias sit referendus. Neque sequitur, hic homo deliquit in alterum, ergo mihi competit potestas poenam de ipso sumendi. Si enim delictum sit commissum contra me, in libertate naturali degenti reparationem damni & cautionem per modum belli exigere licet. Ubi in alium, cujus defensio mihi peculiariter commissa non est, peccatum fuit, ejus ultionem non magis extra civitatem fundatam mihi arrogare possum, quam jus dicere illis, qui mihi non sunt subjecti. Vid. Exodi II, 14. Dictum Democriti, *natura imperare [illegible]*, ita est explicandum: si conferendo plurium in aliquem sit conferendum imperium, ubi nemo prae altero ad illud habendum peculiare jus competit, rationi esse convenientissimum, ut eidem deferatur praestantissimo, & qui prae caeteris pollet artibus ad bene imperandum idoneis. Nequaquam autem hic imperium in alios praetenderet, nisi ultro ipsi sese subjecerint *. Effatum autem GROTII, *eum debere [illegible] punire*, perperam non pertinet ad eam, quam potestas publica competit poenas exigendi, sed quae nulla ex necessitate officii, & affectando alienam vitam odio ad censuram, aut accusationem vitiorum privata auctoritate prorumpunt. Etsi sane indecorum, & ad reverentiam magistratuum legumque minuendam valde sit efficax, si exactor justitiae ipsum

†) [illegible] in statu naturali, ubi nemo [illegible] superiorem vel judicem agnoscit. [illegible]

*) [illegible] praestantia & [illegible] [illegible] sibi [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] quando [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probatur. Vid. supra L. I. c. 6. §. 10. supra L. III. c. 2. §. 2. infra h. l. c. 4. §. 15. 17. Adde H. GROTIUS in [illegible] L. II. de J. B. & P. cap. 20. §. 9. & 10. H.

ibidem maculatum deprehenditur vitium, quod in aliis vindicaturum it. Cum non iustitiam, sed eorundem [illegible] aut [illegible] [illegible], qui in aliis puniunt, quae ipse committit. Vid. [illegible] L. IIX. Epist. [illegible]. PLATONE Minoe [p. 183. D. Ed. Wech.] [illegible], qui [illegible] manifesta. Add. GRATIANUS Caus. 2 quaest. 7 c. 2. 4 seqq. Neque tamen Neroni matricidae non licebat capitalia supplicia in sontes patricios exigere*. *[illegible]*, apud ZONARAM Tom. II. Quo spectat illud dictum, Medeae apud SENECAM [v. 500 & seqq.] *Cui prodest scelus, is fecit. [illegible]* Multo magis autem vitiorum delatores & censores cavere debent, ne sibi occinatur illud IUVENALIS Sat. 2 [v. 24 & seqq.]. *[illegible], Quis tulerit Gracchos de seditione querentes? Quis caelum terris non misceat, & mare caelo, Si fur displiceat Verri, homicida Miloni, Clodius accuset moechos, Catilina Cethegum, In tabulam Sullae si dicant discipuli tres.* Aut illud EIUSDEM Sat. 2 [v. 38. 39. 40.] *Felicia tempora, quae te Moribus opponunt. Habeat iam Roma pudorem, Tertius e caelo cecidit Cato.* SENECA L. II. Controv. 14. *Turpe est ei castigare vitia, qui [illegible].* CICERO Tusc. Quaest. L. III. [c. 30.] *Est proprium stultitiae aliorum vitia cernere, oblivisci suorum.* PLAUTUS Trucul. [Act. I. sc. 2. v. 58.] *Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.* Nam *si aequos consule, & si exempla parantur, Cum vitia [illegible], quod monet, ipse facit.* OVIDIUS Fastor. L. VI. [v. 647. 648.]. Caeterum in eo nobiscum sentit HOBBESIUS Leviath. c. 28. quod poenam a superiori, ut tali, profectam statuit. Etsi alias definitio poenae, quam tradit, nobis sit angustior, quod & comprehendat duntaxat poenas ab imperio civili inflictas, & unius tantum finis mentionem faciat. *Poena*, inquit, *est malum transgressori legis auctoritate publica inflictum, eo fine, ut terrore eius voluntates civium ad obedientiam conformentur.* Ex eo tamen recte infert, poenas proprie dictas non esse, iniurias aut ultiones privatorum, mala auctoritate publica inflicta, sed citra antegressam condemnationem, mala inflicta ab usurpatore imperii, mala inflicta sine consilio cives reformandi, sed haec omnia facta esse hostilia. Ubi tamen notandum, non statum ex eiusmodi poena ipuris statum hostilem resultare, aut ius praebere licentiam hostilem exercendi, seu eum, qui tali malo afficitur, statim accipere licentiam hostilia alteri reponendi, qui malum infert. A poenis itidem excludit mala, quae malas actiones naturaliter consequuntur, puta, cum quis alteri inferens occiditur aut vulneratur; aut quando ab actione aliqua morbum contrahit, etsi poenae divinae rationem id habere possit. Item si malum inflictum minus sit, quam bonum, quod crimen commissum naturaliter sequitur, esse potius pretium seu redemptionem criminis, quam

 poenam.

(f) [illegible]

(g) [illegible] SUETONIUS in Augusto c. [illegible]

* Quod verum non esse, [illegible] AUCTOR, [illegible]

poenarum. Sub factis quoque hostilibus numerat, si poena maior infligatur, quam quae lege est determinata; si poena sumatur ob factum nulla lege vetitum; si plectatur rex, si malum inferatur hosti manifesto. Sed quod addit, si qui civis fuerat hostem se declaraverit, non ut civem sed ut hostem pati, adeoque reos laesae maiestatis puniri posse poena arbitraria tanquam hostes, id ideo admitti non posse videtur, quod utique poena rebelli inflicta ex vi imperii procedat, & tanquam a superiore: utut rebellis ille hostilem in huncce animum sumserit, & aliquando acie fuerit vincendus, ut reus peragi possit. Sicuti qui fugitivum suum persequitur, id utique iure dominii, non iure belli facit. Accedit quod mala hosti illata infamiam non habeant; quae tamen eiusmodi poenas rebellibus inflictas cumprimis comitatur.

§. VIII. VIDENDVM deinde est de fine poenarum, quem homines sibi circa easdem exigendas propositum habere debent, postquam damnum non est reparatum, aut per naturam reparari nequit. Vbi primo hoc ponendum, etiamsi in se non iniquum videatur, ut qui malum fecit, malum patiatur; PINDARVS Nem. Od. 4. [v. 52.] ῥέζοντά τι καὶ παθεῖν ἔοικεν. *Eum qui afficit alium malo aliquo, etiam aliquid malum ab alio pati, consentaneum rationi est.* EVRIPIDES Hecuba, [v. 1250. 1251.] Ἀλλ' ἴσθ', ἐπεὶ τὰ μὴ καλὰ πράσσειν ἐτόλμας, τλῆθι καὶ τὰ μὴ φίλα. *Sed postquam quae honesta non sunt facere ausus es, fer etiam quae non grata sunt*: tamen non recte hominem poenas exigere, nisi aliqua inde resultet utilitas. Et ideo HOBBESIVS de Cive c. 3. §. 11. inter leges naturales hanc quoque posuit, *in ultione seu poenis spectandum esse non malum praeteritum, sed bonum futurum; hoc est, infligere poenam nullo alio fine licitum esse, nisi ut ipse, qui peccavit, corrigatur, vel alii eius supplicio moniti fiant meliores.* PLATO Protag. [p. 324. A. B. Ed. Wech.] *Qui ratione punire aggreditur, non praeteriti sceleris causa punit, neque enim effiqui potest, ut quod est factum, sit infectum; sed futurorum respectu, ne iterum aut ipse, aut alius quilibet exemplo eius adductus delinquat* a. Idem dictum allegatur a SENECA de Ira, L. I. c. 16. b. Add. GROTIVS ad Levit. c. XIX, 18. Equidem in poenas omnino quoque est respiciendum ad malum praeteritum, seu antegressum delictum, cum citra hoc poena plane non existat, est tamen praeterea etiam *prospiciendum*, ad finem ne frustra male fit homini, nocenti licet, nobis tamen cognato, ob factum, quod emendari amplius non potest c. Confirmat autem legem suam Hobbes duplici ratione, tum quia unusquisque lege naturali tenetur alteri ignoscere, modo cautum sit prius de futuro tempore, tum quia vindicta, quatenus solum praeteritum consideratur, nihil est aliud quam triumphus, & gloria animi, quae ad nullum finem dirigitur; adeoque vana est, & praeter rationem. Digna est

Attila

§. VIII. a) Οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας, πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων, καὶ τούτου ἕνεκα ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται. ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν, οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται, (οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγένητον θείη·) ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὖθις ἀδικήσῃ, μήτε αὐτὸς οὗτος, μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα.

b) Nam, ut PLATO ait, *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. Revocari enim praeterita non possunt: futura prohibentur.* Add. PLATONIS Gorgiam in fine p. 525. E.

c) Quum ob similem a furiosis poena non sumatur, cum in istis furorem delictum permissi-[illegible]

Attila sententia apud IORNANDEM de Rebus Geticis c. 39. *Quid fortis fueram, quem vindictam meam quaererem? Magnum munus a natura, omnium ultum fuisse.* Add. BACO Sermon. fidel. c. 4. Quin contra Iudex, ubi necessario ad poenam procedendum est, hautquaquam ex supplicio noxiorum voluptatem debet capere. VALER. MAXIMVS L. II. c. 9. § 3. CLAVDIANVS de consulatu Mallii, [v. 224. & seqq.] *Qui fruitur poena, ferus est, legumque videtur Vindictam praestare sibi. Cui pronior ille est, Quem ratio, non ira movet; qui facta rependens Consilio punire potest.* VVLCATIVS GALLICANVS in Avidio Cassio, [c. 12.] *Non unquam placet in Imperatore vindicta sui doloris.* Recte quoque Augustus apud SVETONIVM c. 32. *Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quaereretur, nomina abolevit.* SENECA de Ira L. VI. *Rectior civitatis damnatorum cum dedecore & traductione vita exigitur, non, quia delectetur ullius poena, sed ut documentum omnium sint, & qui vivi noluerunt prodesse, morte certe eorum Respublica utatur.* Hautquidquam tamen cum HOBBESIO Leviath. c. 28. factum hostile vocabimus, ubi genuinum poenarum finem prae oculis non habuerit imperans; modo alias poena secundum leges civitatis infligatur. Add. L. 7. in fine D. de Servis exportandis. GROTIVS dicto loco § 5.

§. IX. CAETERVM genuinus poenarum finis est praecautio laesionum; quae provenit, si vel in melius emendetur, qui peccavit, aut alii eius exemplo, ne deinceps velint peccare, vel si ita coerceatur qui peccavit, ut non possit deinceps peccare. Quod GROTIVS dicto loco sic exprimit a). *In poenis respici vel utilitatem eius, qui peccavit, vel eius, cuius intererat non esse peccatum, vel indistincte quorumlibet.* Conf. SENECA de Clement. L. I. c. 22. b) Primum genus poenae huc spectat, ut istius animus emendetur, & a libidine peccandi purgetur eo medendi modo, qui est per contraria. Nam quia omnis actio, praesertim deliberata & frequens, gignit quandam sui proclivitatem, quae adulta habitus dicitur, ideo vitiis quam primum adimenda est illecebra. Quo pertinet illud Socratis apud PLATONEM Gorgia, [p. 32. 326.] *Iniustus infelicior est, si iniustitiae poenas nunquam luat: minus vero miser, si luat, suppliciumque iustum diis, hominibusque rependat. Nam qui luit poenas, a pravitate animae liberatur.* SENECA de Ira L. I. c. 5. *Castigatio sincera, & cum ratione aliquando necessaria est. Non enim nocet, sed medetur specie nocendi. Quemadmodum quaedam hastilia detorta ut corrigamus adurimus, & adactis cuneis, non ut frangamus, sed ut explicemus, elidimus: sic ingenia vitio prava, dolore corporis animique corrigimus.* Id tamen non necessarium est, quod dicto loco paulo post sequitur: *Sive per me, sive per alium quempiam mihi charum inferatur iniuria, sponte ipsum iudici esse praesentandum, tamquam medico, festinanter afferre; ne inveteratus iniustitiae morbus fit in-*

[illegible] BALDO [illegible] l. [illegible] C. qui [illegible] plerumque alios plerosque, vide [illegible] COTTA in Memorab. [illegible] CARPZOVIVS Pract. Criminal. [illegible] Add. Ioann. [illegible] ad [illegible] D. de [illegible] H.

§. IX. a) [illegible] [illegible] VGELLIVM [illegible] H.

b) *In quibus vindicandis haec tria lex secuta est, quae princeps quoque sequi debet: aut ut eum, quem punit, emendet; aut ut poena eius ceteros meliores reddat; aut ut sublatis malis securiores ceteri vivant.* SENECA de Clement. L. I. c. 22.

faciat animum, ut insanabilem reddat. Nam cui ita dispositus est animus, ut ad vitium corrigendum ultro velut poenam arcessere, iudice medico opus non habet, sed sibi ipse ad curationem est sufficiens. APVLEIVS de Dogmate Platonis, (p. 611 Ed. in usum Delphini) *Gravius & acerbius est omni supplicio, si noxio impunitas deferatur, nec hominum interim animadversione plectatur.* PLATO de LL. L. IX (sub init. p. 1098. A) *Nullum supplicium cum lege factum ad malum tendit. Sed duorum alterum fere semper solet efficere. Nam aut meliorem, aut certe minus pravum, qui poenas dedit fieri solet.* ARISTOTELES Nicom. II c. 2. *Αἱ κολάσεις ἰατρεῖαί τινές εἰσιν· αἱ δὲ ἰατρεῖαι διὰ τῶν ἐναντίων πεφύκασι γίνεσθαι. Castigationes medicinae sunt. Medicinae autem per contraria fieri solent.* ALCINOVS de Doctrina Platonis c. 31. *Convenit ergo dare poenas, quemadmodum homo aegrum corpus curandum dare medico. Omnis enim castigatio peccantis animae medicina est quaedam.* TACITVS A. III. *Corruptus simul & corruptor, aeger & flagrans animus haud levioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit.* PLATO Critia, (p. 1098. A) *Δίκη δ' ὀρθή, τὸν πλημμελοῦντα ἐμμελῆ ποιεῖν. Iusta poena haec, qui per negligentiam peccavit, est, ut cautus efficiatur.*

§. X. CIRCA exactorem huiusmodi castigationis ita statuit GROTIVS dicto loco §. 7. *punitionem, quae emendationem peccantis inspicit, natura cuivis exercere liberum esse, modo quis iudicio polleat, & eiusdem generis, aut alio vitio non teneatur.* (ISOCRATES de Permutatione, p. 319. Ed. Paris.) *Ita ego improbissimos existimo, & maxima poena dignos esse eos, qui de iis rebus alios accusare audent, quibus ipsi conscientia tenentur.* LACTANTIVS Div. Instit. L. IV. c. 23. *Antequam mores alienos corrigas, tuos corrige.* Apud TACITVM H. II. (c. 10. in fine) cum Faustum Crispum, qui easdem accusationes cum praemio exercuerat, damnasset, additur: *Non poenam accusatoris, sed ultorem displicuisse.* ARNOBIVS adversus Gentes L. I. (p. 21. Ed. Lugd. Bat.) *Res aequa videtur, ut id ne nobis constituatis damnabile, quod & ipsi vos facitis; aut quae vobis licere permittitis, consimiliter aliis licitum esse nolitis.*) *At vero in verberibus, & aliis remediis, quae castigationis quid habent, naturam non fecisse discrimen inter personas, quibus id liceat, vel non liceat in alium statuere. Nisi quod ratio parentibus in liberos ratione usurpationem pro affectus necessitudine praebuerit commendationem. De caetero leges civiles recte ad proximas domesticas affectus restrinxisse commune illam humanam propinquitatem, ex earum secundarum causa.* Enimvero haec mihi non satisfaciunt. Nam iam monuimus [1], poenam proprie dictam non posse sumi nisi ab imperante, quicunque demum illius finis sit [2]. Vnde & castigatio, quae verbis fit, magis consilium, & admonitio videtur, quam poena. Et ubi ea vehementioribus verbis peragitur, non tam communi aliquo iure concessa, quam peculiariter ex amicitiae lege sancita. Indicio est, quod ignotum castigare conanti statim occinitur illud TERENTII Heauton. Act. I. Sc. 1. (v. 23. 24.) *Tantumne ab re*

§. X. 1) §. 4. h. C. II.
2 Quam sententiam AVCTORIS [illegible] supra in nota 5. ad §. 4.

4) *Tantum vel virtus tua me, vel vicinitas, Quod ego in propinqua parte amicitiae puto, Facit ut te audacter moneam, & familiariter Quod mihi videre praeter aetatem tuam Facere,*

[illegible] Vnde & [illegible] Chremes ad castigandum alterum accedens, ad [illegible], quam ipse *in propinqua parte amicitiae putat*. CURTIUS L. III de [illegible] c. 12 n. 16.] *[illegible], quod tamen [illegible] usurpabat, ut magis a rege permissum, quam [illegible] videretur.* CICERO Offic. I. [c. [illegible]] *Consilia, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible].* HOMERUS Iliad. [illegible] *[illegible]. Bona est admonitio [illegible].* Praeterquam quod & hic [illegible] adhibenda prudentia, ne intempestive praebita medicina nobis molestiam pariat, alterumve [illegible]. Quo [illegible] L. [illegible] H. III [illegible], de Musonio Rufo. Parentes autem duplici nomine castigandi sunt liberos suos habent, tum quia educatione per naturam imperata recte fungi nequeunt [illegible], nisi ipsis concessum sit pro [illegible] aliquid asperioris disciplinae adhibere: tum quia extra [illegible] [illegible] in liberos imperium competit, quod [illegible] in civitatibus satis [illegible], [illegible] tamen ad [illegible] remanere, ut suo ex iudicio possent eos castigare propter illa peccata, quae magis ex prudentia [illegible], quam robusta animi malitia committuntur, & magis domesticam, quam publicam pacem turbant. Add. *l. [illegible] D. de [illegible].* LIBANIUS Declam. [illegible] Parem [illegible] potestatem obtinent, qui [illegible] loco parentum gubernandis [illegible], [illegible], [illegible], praeceptores, magistri, qui citra modicam [illegible] officio suo vix satisfacere possunt [illegible]. SENECA de Ira L. II c. [illegible] *Parentum & praeceptorum castigare [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], quae [illegible].* Quid reliquum in alios hanc potestatem competat, videatur *l. [illegible] C. de [illegible] propinquorum.* PLATO de LL. L. VII [p. 893. A.] in sua civitate decernit, cum puer sit [illegible], *[illegible] ut liberum quidem puerum [illegible] causa praeceptorem, ut autem servum castiget quicunque [illegible], parentem [illegible] & paedagogum, & praeceptorem [illegible].* XENOPHON de Republica Lacedaemoniorum, c. 6 § 2 Edit. Oxon. *[illegible] quoque [illegible] imperare. Quod si quis [illegible] ab alio [illegible], [illegible] ipse [illegible] verberibus afficeret.* Quod autem idem XENOPHON ait L. V [c. [illegible] § [illegible]] [illegible] *[illegible] [illegible] parum [illegible], quam parentes [illegible] & magistri [illegible]. Nam & [illegible] [illegible]* ad [illegible] quandam petulantiae [illegible] sibi [illegible] facit. Sed non [illegible] quod [illegible], sed etiam [illegible] in quaestionis [illegible]. Caeterum hoc genus poenae ad mortem usque procedere posse negat GROTIUS, cum absurdum sit, emendationis causa aliquem in eum [illegible], [illegible] emendationis nullum specimen exhibere possit. [illegible] [illegible] malitia laborantes melius aliqui iudicent, [illegible] plane non sit; praesertim cum talis quam maxime aliis soleant molestus esse.

SENE-

Parte, & [illegible] [illegible]. [illegible] Add. I [illegible]

[illegible] Vid. NOODTIUS ad legem Aquiliam c. [illegible] quem [illegible] pro [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible].

SENECA de Ira L. I. c. 16. *Tibi insanabilis morbus est, & sceleribus scelera contexens & iam non causis, quae numquam malis defuturae sunt, impelleris, sed satis tibi est magna ad peccandum causa peccare. Perbibisti nequitiam, & ita visceribus immiscuisti, ut nisi cum ipsis exire non possit. Olim miser mori quaeris. Bene de te merebimur: auferemus tibi istam, qua vexaris, insaniam, & per tua alienaque volutato supplicia, id, quod unum bonum tibi superest, repraesentabimus, mortem.* IDEM de Benefic. L. VII. c. 10. *Ingeniis talibus vitae exitus remedium est, optimumque est abire ei, qui ad se numquam rediturus est.* PLATO Gorgia, [p. 349. B.] Οὐ λυσιτελεῖ ζῆν τῷ μοχθηρῷ ἀνθρώπῳ· κακῶς γὰρ ἀνάγκη ἐστὶ ζῆν. *Flagitioso homini non expedit, ut vivat. Necesse est enim, ut male vivat.* Sic Sulpicius Asper caussam susceptae in Neronem coniurationis hanc allegabat, *non aliter se flagitiis eius subvenire potuisse.* TACITVS Ann. XV. [c. 68. num. 1.] aut uti SVETONIVS Nerone c. 36. loquitur *Nonnulli etiam imputaverunt, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus.* IAMBLICHVS in Protreptico c. 2. καθάπερ τῷ [illegible] βέλτιον τὸ [illegible] τοῦ [illegible], οὕτω τῷ μοχθηρῷ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν. *Sicut suppurantis conducibilius est uri, quam ita manere: sic flagitioso mori quam vivere satius est.* ROSARIVM PERSICVM c. 1. *Cuicunque somnus vigiliis praestat, illi pariter mori melius est, quam male vivere.* Caritas tamen utique suadet, ut non facile aliquis pro desperato habeatur. Redundat autem hoc genus poenae etiam in utilitatem aliorum. Nam cuius animus per dolorem poenae emendatur, de eo aliis satis cautum est & ubi incorrigibilis quispiam e medio tollitur, satis constat caeteris, ab isto nihil sibi negotii deinceps facessendum. Quanquam ut non nisi incorrigibiles morte afficiantur, quod PLATO de LL. L. IX. 6) vult, id circa modica crimina, & quae intra atrocitatem subsistunt, fortasse recte obtinebit. Sed ad atrocia delicta hautquaquam adplicari poterit. Cum enim ille demum incorrigibilis pronunciatur, qui aliquoties in eodem delicto deprehensus fuit, sane parum expediet Reipublicae expectare, quoad aliquis atrocissimum scelus semel atque iterum patraverit.

§. XI. ALTER poenarum finis est utilitas eius, cuius intererat non esse peccatum, seu, qui alterius peccato laesus fuit; ut ne tale quid in posterum ab eodem, aut aliis patiatur. Id quod obtineri potest tribus modis, si tollatur, qui deliquit; si vires nocendi ipsi, salva vita, adimantur, puta si in custodiam detur, si arma & instrumenta nocendi auferantur, si in remotum locum seponatur, & denique si malo suo dedoceatur delinquere; quod cum emendatione, de qua iam egimus, est coniunctum. Ne autem, qui laesus est, ab aliis deinceps

6) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

§. XI. 1) Apud Brasilienses coguntur hi, qui sanguine coniuncti sunt homicidae, eum tradere illis, qui caedi necem propter sanguinis communionem & propinquitatem persequuntur, ut tradit Hieronym. OSORIVS L. II. de Gest. Emanuel. Idem eodem libro refert, apud Indos esse genus [illegible], quae inter se ubi alius [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] & [illegible], & [illegible] per [illegible], [illegible] in illo vindicando mortem oppeterent. Apud nostros quoque Belgii incolas homicidam non a magistratu sed a consanguineo qui occisum proxime attingit sanguine, intra viginti quatuor horas plecti posse, auctor est Adrianus D[illegible]CAEVS. Apud Hebraeos homicidae occisorum propinquis [illegible] [illegible] debebantur, qui etiam de illis, qui praeter mortis

cepit laeditur, punitione non qualis, sed aperta & conspicua, quaeque ad exemplum pertinet, obtinetur. Unde est, quod fere supplicia sumi solent non intra angulos carcerum, sed locis celebribus, & cum terribili apparatu, qui horrorem animis vulgi incutere valent. Est autem iste finis adeo proprius poenis, ut etiam, ubi per fervorem irae, & praecipitante vindictae cupidine laedentem nos gravissime depoenam dederimus, demum subaccusare soleamus, [illegible] nunc, alia vice nos lacesse. Isthanc autem poenam sumere penes summum imperium est. Etsi in nonnullis civitatibus legislatores propter ferociam atque pertinaciam populi pravo isti affectui, quo laesi propria ultione irae nostrae litare ardemus, aliquid indulserunt. Quale quid in ipsa lege divina occurrit circa vindicem sanguinis, Num. XXXV & Deuter. XIX. V. SELDENUS de I. N. & G. L. IV. c. 2. & GROTIUS ad Exodi XXI, 12. Nisi dicere velimus, id fuisse ex reliquiis status naturalis. Add. quoque ROCHEFORT Descript. Antill. Part. II. c. 19. Consimilis moris vestigium aliqui colligere volunt ex HOMERI Odyss. [illegible] de Theoclymeno. Sane vix aliter explicari potest illa lex, apud EURIPIDEM Oreste v. [illegible] homicidam [illegible], *[illegible]*. Nempe quod vetus iste mos privatae vindictae abrogatus esset, ne velut progressus in infinitum foret. Quae ratio non quadrat in poenam, quam magistratus sumit. Quanquam & multa pecuniaria proximo [illegible] soluta exilium redimi suevisse ex HOMERI Iliad. [illegible], v. [illegible] seqq. Add. quoque APOLLONIUS RHODIUS Argonaut. L. I. v. 90. Sic & hodie in Mauritania non solum cognati occisi cum homicida possunt transigere, sed & eidem reum, si nondum a magistratu apprehensus sit, absque forma processus occidere possunt (a), quod regula apud ipsos sit, vindictam non esse peccatum. Potest quoque aliquo modo huc trahi illud TACITI de Mor. German. [c. 21.] *[illegible] parentis seu propinqui necesse est. Nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem universa domus.* Nec minus illud apud DIONYS. HALIC. L. I. (c. [illegible] p. [illegible] Edit. Sylburg.) [illegible]. *Poenas modum permittere Numitori arbitrio, quod aequum videretur, prout eum esse [illegible] supplicio, cui facta esset injuria.* Add. GROTIUS dicto loco § 8.

§ XII. TERTIUS poenarum finis est utilitas indistincte quorumlibet, dum per severitatem poenae securitati omnium consulitur. PLATO de LL. L. XI. [p. [illegible]] *Poenas malefici [illegible], non quia peccaverunt; non enim quod factum est, infectum esse unquam potest, sed ut posthac & peccatores ipsi, & qui poenas [illegible] viderunt, [illegible]*.

SENE-

[illegible] Conf. [illegible] L. III. c. 1. § [illegible]

(a) [illegible]

§ XII. [illegible]

SENECA de Ira L. I. c. 6. *Rector civitatis damnatum cum dedecore & traductione vitae exigit; non quia delectetur ullius poena, sed ut documentum omnium sint; & quia vivi noluerunt prodesse, morte certe eorum Respublica utatur.* Tullus apud LIVIVM L. I. c. 28. *Auderet deinde talia alius, nisi in hunc insigne tam documentum mortalibus dedero.* *Tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quae a te violata sunt.* Sic & ab rege Anco *carcer ad terrorem increscentis audaciae media urbe, imminens foro, aedificatur.* IBID. c. 33. Add. AGATHIAS L. IV Princ. LVCIANVS Phalaride I. [p. 735 in fin. Edit. Amstel.] *Caeterarum rerum nulla foret expellendi ratio, nisi metus maleficientibus esset propositus, ac certa spes cessaturum homines pro sanguinis supplicio.* Quo genere poenae aut hoc agitur, ne ipse, qui vni nocuit, deinceps aliis quoque noceat; id quod obtinetur, si nocens aut occidatur, aut debilitetur aut constringatur, vt nocere amplius nequeat; (GVNTHERVS Ligurino L. I. [v. 527 & seqq.]

> *Nec melius stultus furor atque superbia plebis*
> *Pauperis poterat, quam census ut censa tumoris*
> *Extraherentur opes, ut quae opulentia motus*
> *Fecerat elatos, in se revocaret egestas:*

Loquitur de Vltraiectinis, quos tumultuantes Fridericus magna pecunia multarat,) aut acerbitate poenae libidinem peccandi exuat. vel hoc quaeritur, ne alii quiuis scelerum impunitate illecti, aliis quibusuis sint molesti. Id quod suppliciis conspicuis obtinetur, quae παραδείγματα, seu exempla vocari moris est, in quae reliqui inspicientes pii fiant. Vid. *L. 1 C. ad L. Iul. repetund. L. 7. C. ad L. Fabiam de plagiar.* QVINTILIANVS [a] Declam. 274. *Quoties noxios crucifigimus, celeberrimae eliguntur viae, ubi plurimi intueri, plurimi commoveri hoc metu possint.* SENECA de Ira L. III. c. 19. *Animadversiones quo notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt.* Etsi apud Lacedaemonios in contrarium mos valuerit, vt nempe non interdiu, sed nocte sontes plecterentur. HERODOTVS Melpomene, [p. 170. Ed. H. Stephani.] nisi forte & ipsas tenebras ad terrorem aliquid facere crediderunt. Conf. VALER. MAXIMVS L. II. c. 9. § 3. Sub hocce poenarum fine etiam comprehendi potest illa vtilitas, qua per eandem sarta tecta praestatur, aut reparatur auctoritas imperii ciuilis, quae per malitiosas cumprimis & enormes legum transgressiones non parum delibatur. Haec enim vt salua persistat, totius ciuitatis interest, eademque illaesa improbitatem hominum quam validissime coërcet. Praeter hosce autem fines vt alium quoque cum SELDENO de I. N. & G. L. I. c. 4. statuamus *satisfactorium, purgatorium seu expiatorium*, aut vt deuiatio a lege velut exsequetur, & illa inaequalitas actionis velut corrigatur, necessarium non videtur.

a) SENECA IV. Controv. 25. *Feriatur in foro, omnes videant. Mors trebus est, in tam omne documentum hominum.* Paul. OROSIVS L. VI Hist. 11. *Multum ad terrendum audaciam valet propositum [illegible] exemplum, cum ipsa insuper praesens forma timorem & ad recordationem admoneat conferre, & ad [illegible] augeat.* Conf. MARIANA L. XXII. Histor. Hispan. c. 6. vbi notat, *Alphonsum Regem crucifixum [illegible] in adibus [illegible].* Apud Romanos praeterea breuibus [illegible] [illegible] supplicia indicari solebant [illegible] [illegible].

tur. Et si quae ex Sacris literis adducuntur argumenta, ad tribunal divinum, aut peculiarem populi Hebraici sanctimoniam spectant.

§. XIII. Circa exceptiones autem, quas Grotius dicto loco §. 9. addit isti dogmati, quod poenarum ad exemplum facientium executio sit penes rectores civitatum, id observandum. Si quid perpetratur in illis locis, atque inter illas personas, quae certis judiciis non subsunt, puta in piratas, id ad jus belli pertinere [1], quod a potestate poenas exigendi diversum est. In piratas enim ac praedones, cum omnium hostes sint, quilibet quoque homo miles est. Etsi non spernendum sit, quod Idem dicto loco §. 14. monet, consultius esse, navigaturos instrui mandatis a publica potestate ad persequendos piratas, si quos in mari repererint, ut data occasione uti possint, non quasi suopte nutu, sed ut publice jussi. Lex autem Deuteron. XIII, 9. etsi non cuivis privato jus dare videatur ducem ad idololatriam interficiendi, sed potius ut ille in jus rapiatur, & causa cognita a multitudine lapidibus obruatur: ponamus tamen cuivis privato istius criminis manifestum interficiendi facultatem datam, fane ejusmodi lex tantum eatenus efficiet, ut quod a privato hic suscipitur, veluti a ministro summi imperii, adeoque publica auctoritate suscepisse intelligatur. Add. Grotius ad dictum locum. Neque id utique habendum, factum Phineae singulari Dei adprobatione niti. Nam cum ejusmodi zelus cuique permissus [2], civilem ordinem non mediocriter turbaturus, & impotentibus affectibus praetextum praebiturus fuerit. De judicio zeli addatur Seldenus L. IV. c. 4. Jus vitae & necis, quod in quibusdam civitatibus patresfamilias in liberos & servos obtinent [3], licet a civitatibus originem non habeat, in his tamen videri potest particula quaedam imperii publici, quod patribusfamilias in suos exercendum velut auctoritate publica [illegible] Ille porro in civitate usu firmatum, quo certis in casibus sontes extra ordinem indicta causa punire queunt, nihil repugnat, modo ne illo tanto jure abutantur. Sic quando in proscriptorum capita certum praemium constituitur, uti quis eos interfecerit, publica id auctoritate fecisse censetur. Etsi enim ejusmodi declaratio non semper suum praecipue habeat, ubi tamen eiusdem intuitu caedes facta sit, veluti publica auctoritate sufficienter defenditur. Add. [illegible] *Quando hoc ita esse neque* Grotius ad L. Iber IX, ro. notat, antiquitus sententiam illam apud Hebraeos obtinuisse: *Si quis Israelitam aut bona ejus prodere voluisse [illegible], aut si quis etiam Iudaeorum [illegible] esse consuevisset, mihi nisi [illegible] Israelitam, si ei permissum [illegible], bona tamen ejus relicta haeredi.* Etsi illa [illegible] & licentia [illegible], quam tunc Iudaei exercebant, ab indole vitae civilis non parum abhorrere videatur. Apud Andocidem Orat. 1. [p. 220. Ed. Wechel.] talis lex extat

[illegible] *aut [illegible].* V. H. Grotius ad Matthaeum XXVII, 27 [illegible].

§. XIII. 1) [illegible] Pirate, [illegible], ad [illegible] jure belli, monuimus [illegible] §. 4.

2) *Non est [illegible] concedendum, quod per [illegible]* *[illegible] publice possit fieri, [illegible] si [illegible] permittendum* [illegible] Grotius *de [illegible] Phineae [illegible]* [illegible], [illegible].

3) Vid. supra L. VI. c. 2. §. [illegible].

4) In

Si quis democratiam Athenis euertat, aut si quis, imperio populari soluto, magistratum aliquem habeat, Atheniensium hostis esto, impuneque interficiatur. Sequitur iusiurandum, quo populus Atheniensis tributim iurauerat, se talia patrantem interfecturum. Apud LIVIVM L. III c. 55. Valerius talem legem sancit: *Ne quis vllum magistratum sine prouocatione crearet, qui creasset, eum ius fasque esset occidi neue ea caedes capitalis noxae haberetur.* Apud Panchaeos *sacerdotibus extra sacratam regionem egredi nefas erat; egressos vero quisquis offendit, occidendi potestatem habet.* DIODORVS SICVLVS * L. I. c. 46. Vbi obseruandum, in his & similibus Legibus generale edictum, accedente facti euidentia, & quae disputationem ancipitem non admittit, vim latae sententiae obtinere, sic vt subsecuta caedes velut decreto magistratus facta videatur *. Quod si autem priuatus ex impulsu eiusmodi legis, vbi iustis subnixa sit rationibus, caedem patrarit, non modo id impune feret in foro ciuili, sed & in conscientia purus erit; siquidem non priuato odio ductus fuerit, sed quod ciuitati sese hoc modo prodesse crederet: praesertim si ideo poenae exsecutionem quibusuis lex indulserit aut iniunxerit, quod ex illis facinoribus praesentaneum Reipublicae malum immineat. Secus atque in illis caedibus fit, in quibus lex iusto dolori, & vehementissimae indignationi indulget, ac poenam duntaxat humanam, non vitium actus tollit. Quo pertinet lex maritis indulgens, vxorem adulteram & moechum, in ipso actu deprehensos, occidere. Nam dolori tantum ex acerbissima iniuria concepto lex in foro humano ignoscit, licet alias conuenientius foret iniuriam eam per magistratum puniri, neque ex dilata vindicta periculum ciuitati immineret. Vid. GRATIANVS * c. *Quicunque* 13 *caus.* 23 *qu.* 8. SENECA Controu. L. I Controu. 4. L. IV Controu. 24. XENOPHON de Educ. Cyri. L. III. [pag. 41. Ed. H. Steph.] VALER. MAXIMVS L. VI. c. 1. §. 13. BOECLERVS ad Grot. L. II c. 1. §. 14. Ant. MATTHAEVS de Crimin. ad *L.* 48. *D. tit.* 5. *c.* 2. GROTIVS in Flor. sparſ. ad *L.* 22. §. 4. *D. ad L. Iul. de Adult.*

§. XIV. EX FINE autem poenarum, vt & humanae naturae conditione adparet, posse dari actus quosdam in se vitiosos, quos tamen in foro humano poena affici superfluum atque inutile sit. Quo referri primo solent actus mere interni, id est, cogitatio * de peccato aliquo, cupiditas, desideria; etsi post casu quodam, puta per subsequentem confessionem ad notitiam aliorum perueniant. Add. GROTIVS de Imperio summ. Potest. circa sacra c. 3. n. 2. Nam cum eiusmodi motu interno nemini noxa inferatur, nullius quidquam

α) In Italia, praesertim Venetiis, moris est, praemium ei constituere, qui bannitum, vt vocant, viuum stiterit magistratui, aut eum interfecerit, capitisque huiusmodi [illegible] in argumentum caedis attulerit. Vid. Philippus MAVSSACVS in Harpocrat. notis p. 125. Conf. infra §. 23 in fine. Bannitum olim similes apud Anglos etiam Vtlagati, siue extra legem proscriptorum poena, qui ob contumaciam, dum ex ius vocarentur, capitalibus connexis, capite damnabantur. De quibus plura consulit leum. SELDENVS L. II. de Synedr. Hebraeor. c. 10. §. 5. De Germanis moribus [illegible] LIMNAEVS ad A. B. c. 1. §. 2. Oldenb. 14. H.

β) Nec est quemadmodum constitutum habet [illegible] de parente adversarius puer ARNISAEVS L. III de iurib. maiest. c. 3. n. 3 & 4. Contra argumentis [illegible] Spondet LOCCENIVS Synops. Iur. Sueco Gothic. ... Sed cum sentiendum cum PVFENDORFIO L. III. de Iudice c. 14 n. 14, [illegible] vtilitatem [illegible] [illegible]. H.

quae hominis interest, ut ob eundem quispiam puniatur. Vid. L. 18. D. de Poenis. Illud enim Philonis habet libro, quod deterius potiori insidietur, [p. 173. A. Ed. Paris.] *cum corpore cognitione, vel sola mentis imaginatione* [illegible] *agnitione*, ad forum divinum pertinet *. Etsi & illa ipsa ex sola ratione pro veris peccatis habenda, multis ethnicorum scriptorum testimoniis ostendit Grotius ad Matth. V, 28. Add. Bodinus de Republ. L. IV. c. [illegible] p. m. [illegible]. Inde exemplum detestandae calumniae memoratur *) apud Ammianum Marcellinum L. XV. c. 3. de Mercurio quodam. *Qui si per quietem quisquam, ubi fusius natura vagatur, vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis imperatoris auribus infundebat: & ob hoc homo conjugatus inexpiabili delictorum culpae, gravi mole premebatur. Haec augente vulgatius fama, tantum aberat, ut proderet quispiam visa nocturna, ut aegre homines dormisse sese praesentibus faterentur externis, maerebantque docti quidam, quod apud Atlanteos natus non esset, ubi memorantur somnia non videri.* Aliud aliud est, quando actus interni cum externis conjuncti aestimantur. Nam isti ad qualitatem, tum etiam ad quantitatem actionum maximum utique momentum afferunt. Sicuti & scelera puniuntur, quae ad aliquem conatum, licet non ad ultimum finem perveniunt *). Vid. Grotius in Flor. Spars. ad L. 14. D. ad L. Cornel. de Sicariis. *) Deinde nimis quam durum foret, poenis humanis subiicere velle minutissimos quosque lapsus, quos in isthac naturae conditione non datur effugere, quantamcunque attentionem quis adhibere instituat. Recte Themistius Orat. X. cum lapsuum humanorum tres classes esse dixisset, [illegible], [illegible], subiungit, [illegible]. *Quorum prim*[illegible] *corrigere alterum* [illegible]. Conf. Rob. Sanderson de Iuramenti obligat. praelect. 1. §. 12. Quo facit, quod de Alphonso Congensi Rege memorat Hier. Osorius L. X. *Quinque libros Lusitanorum legum cum diligenter evolveret, legum quidem sapientiam, atque ordinem & descriptionem Reipublicae laudavit: sed* [illegible] *leges* [illegible] *esse, non facile probabat.* [illegible] *de Lusitanis quaesivit, quaenam poena afficiendus esset, qui in terra pedem poneret,* [illegible] Iulianus in Caesaribus de Probo, [pag. 314. C. Edit. Spanhemii.] [illegible Greek] [illegible] *Hunc porro equis, hirius* [illegible]

T t 3

*) [illegible] L. II. c. 1. §. 19. & L. VI. c. 1. §. 11. H. §. XIV. [illegible] *poenam nemo patitur*, L. 18. D. de Poenis. De Platonis hoc [illegible] contrariis [illegible] in Orat. [illegible] Chr. L. III. p. [illegible] & [illegible] Observationum [illegible] L. III. c. [illegible]

*) Vid. [illegible] Dissert. [illegible] de Poenis [illegible] quaest. 5. H.

*) [illegible] est, quod de [illegible] Rege [illegible] ad A. MDXVI. memorat Ioan. Mariana [illegible] Tertium

[illegible], quod [illegible] esse, [illegible] [illegible] esse. Vid. [illegible] H.

*) Seneca IV. Epistol. [illegible] [illegible]. Vid. infra §. 18. & §. 25. H.

*) [illegible] L. [illegible] D. ad Leg. Cornel. de Sicariis.

Si quis democratiam Athenis everterit, aut si quis, imperio populari soluto, magistratum aliquem habeat, Atheniensium hostis esto, impuneque interficiatur. Sequitur iusiurandum, quo populus Atheniensis tributim iuraverat, se talia patrantem interfecturum. Apud LIVIUM L. III c. 55. Valerius talem legem sancit: *Ne quis ullum magistratum sine provocatione crearet, qui creasset, eum ius fasque esset occidi, neve ea caedes capitalis noxae haberetur.* Apud Panchaeos *sacerdotibus conservatione regionum egredi nefas erat, egressos vero quisquis offenderit, occidendi potestatem habet.* DIODORUS SICULUS * L. I. c. 46. Ubi observandum, in his & similibus Legibus generale edictum, accedente facti evidentia, & quae disceptationem ancipitem non admittit, vim latae sententiae obtinere, sic ut subsecuta caedes velut decreto magistratus facta videatur [4]. Quod si autem privatus ex impulsu eiusmodi legis, ubi iustis subnixa sit rationibus, caedem patrarit, non modo id impune feret in foro civili, sed & in conscientia purus erit, siquidem non privato odio ductus fuerit, sed quod civitati sese hoc modo prodesse crederet: praesertim si ideo poenae executionem quibusvis lex indulserit, aut iniunxerit, quod ex illis facinoribus praesentaneum Reipublicae malum immineat. Secus atque in illis caedibus fit, in quibus lex iusto dolori, & vehementissimae indignationi indulget, ac poenam duntaxat humanam, non vitium actus tollit. Quo pertinet lex marito indulgens, uxorem adulteram & moechum, in ipso actu deprehensos, occidere. Nam dolori tantum ex acerbissima iniuria concepto lex in foro humano ignoscit, licet alias convenientius foret iniuriam eam per magistratum puniri, neque ex dilata vindicta periculum civitati immineret. Vid. GRATIANUS * *c. Quicunque 13 caus. 23. qu. 8.* SENECA Controv. L. I Controv. 4. L. IV Controv. 24. XENOPHON de Educ. Cyri L. III [pag. 41. Ed. H. Steph.] VALER. MAXIMUS L. VI. c. 1. §. 13. BOECLERUS ad Grot. L. II c. 1 §. 14. Ant. MATTHAEUS de Crimin. ad *L. 48. D. tit. 3. c. 2.* GROTIUS in Flor. sparf. ad *L. 22. § 4. D. ad L. Iul. de Adult.*

§. XIV. Ex FINE autem poenarum, ut & humanae naturae conditione adparet, posse dari actus quosdam in se vitiosos, quos tamen in foro humano poena affici superfluum atque inutile sit. Quo referri primo solent actus mere interni, id est, cogitatio [5] de peccato aliquo, cupiditas, desiderium; etsi post casu quodam, puta per subsequentem confessionem ad notitiam aliorum perveniant. Add. GROTIUS de Imperio summ. Potest. circa sacra c. 3. n. 2. Nam cum eiusmodi motu interno nemini noxa inferatur, nullius quoque

4) In Italia, praesertim Venetiis, usitatum est, proscriptos ei condonare, qui banditum, ut vocant, vivum sisteret magistratui, aut cum interfecerit, caputque eius [illegible] in argumentum caedis adferret. Vid. Ph. [illegible] MENOCHIUS [illegible] Conf. infra § 17 in fine. [illegible] olim [illegible] apud Anglos [illegible] Utlagati, [illegible] De quibus plura congessit SELDENUS L. II. de Synedr. Ebraeor. c. 14. § 5. De Germanico consuetudine v. LIMNAEUS ad A. B. c. 1. § 2. Observ. 14. H.

5) Nec est quod [illegible] confessionem [illegible] L. II. de [illegible] c. [illegible] Contra argumentum [illegible] Sed nec [illegible] L. III de [illegible] eiusmodi [illegible] infamem [illegible] H.

que hominis interest, vt ob eundem quispiam puniatur. Vid. *L. 18. D. de Poenis.* Illud enim PHILONIS Iudaei libro, quod deterius potiori insidietur, [p. 173. A. Ed. Parif.] *dum turpia cogitamus, vel sola mentis imaginatione, sine rei factae agitatione*, ad forum diuinum pertinet. Etsi & illa ipsa ex sola ratione pro veris peccatis habenda, multis ethnicorum scriptorum testimoniis ostendit GROTIVS ad Matth. V. 28. Add. BODINVS de Republ. L. IV. c. 7. p. m. 734. Inde exemplum detestandae calumniae memoratur apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XV. c. 2. de Mercurio quodam: *Qui si per quietem quisquam, ubi fusius natura vagatur, vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis Imperatoris auribus infundebat: & ob hoc homo tanquam inexpiabili obnoxius culpae, graui mole criminis pulsabatur. Haec augente vulgatius fama, tantum aberat, vt proderet quisquam visa nocturna, vt aegre homines dormisse sese praesentibus faterentur externis, maerebantque docti quidam, quod apud Atlanteos nati non essent, vbi memorantur somnia non videri.* Ast aliud est, quando actus interni cum externis coniuncti aestimantur. Nam isti ad qualitatem, tum etiam ad quantitatem actionum maximum vtique momentum afferunt. Sicuti & scelera puniuntur, quae ad aliquem conatum, licet non ad vltimum finem peruenerunt. Vid. GROTIVS in Flor. spars. *ad L. 14. D. ad L. Corn. de Sicariis.* Deinde nimis quam durum foret, poenis humanis subiicere velle minutissimos quoque lapsus, quos in isthac naturae conditione non datur effugere, quantamcunque attentionem quis adhibere instituat. Recte THEMISTIVS Orat. X. cum lapsuum humanorum tres classes esse dixisset, ἀτυχήματα, ἁμαρτήματα καὶ ἀδικήματα, *casum, errorem, ac facinus*, subiungit, προσήκει τὸν βασιλέα τὸ μὲν ἀτύχημα [illegible], τὸ δὲ ἐπανορθοῦν, μόνον δὲ τὸ ἔσχατον τιμωρεῖσθαι. *Oportet principem primis quidem misereri, corrigere alterum, postremum dumtaxat vlcisci.* Conf. Rob. SANDERSON de Iuramenti obligat. praelect. 3. §. 18. Quo facit, quod de Alphonso Congensi Rege memorat Hier. OSORIVS L. X. *Quinque libros Lusitanorum legum cum diligenter euoluisset, legum quidem sapientiam, atque ordinem & disciplinam Reipublicae laudabat: sed rebus etiam minutissimis leges certas tenendas esse, non facile probabat. Itaque hanc legum exactissimam diligentiam irridens, de Lusitanis quaesiuit, quaenam poena esset iis, qui in terra pedem posuerint, statuta?* IVLIANVS in Caesaribus de Probo, [pag. 314. C. Edit. Spanhemii.] Οὐ γὰρ ἔνεστιν, οὔτε ἵππον, οὔτε βοῦν, ἄρχειν. ἔτι γε μὴν ἧττον ἀνθρώπων, μή τι καὶ τῶν κεχαρισμένων αὐτοῖς συγχωροῦντα. ὥσπερ οἱ ἰατροὶ τοῖς ἀσθενοῦσι [illegible] μικρὰ ὑφιέντες, ἵν᾽ ἐν τοῖς μείζοσιν ἔχωσιν αὐτοὺς πειθομένους. *Non possit equis, bubus aut mulis,*

(f) Supra L. II. c. 4. §. 14. & L. VI. c. 1. §. 11. H.

§. XIV. (a) *Cogitationis poenam nemo patitur.* L. 18. D. de Poenis. De Placitis Iuris R. hoc pertinentibus conferatur GRAVINA in Orig. Iur. Ciu. L. III. p. 425. & seqq. & BYNKERSHOEK in Obseruationibus Iuris Ciuilis L. III. c. [illegible]

(b) Vid. Caroli Hannoverani [illegible] de Poenis [illegible] H.

(c) [illegible], quod de Christierno II. Rege Daniae [illegible] ad A. MDXXI. memorant Ioan. MEVRSIVS [illegible] Tarbornum Omnem quod [illegible], [illegible] Coluendium [illegible] [illegible] H.

(d) SENECA IV. [illegible] [illegible] H.

(e) *In maleficiis voluntas spectatur, non exitus.* L. 14. D. ad Leg. Cornel. de Sicariis.

mala, multa autem hominibus imperari, nisi quae aliquid eorum, quibus delectantur, [illegible], sive aliquando augenti[illegible] quandam [illegible], et ea [illegible] habeant [illegible]. Add. GROTIUS L. II. c. 20. § 19. Quanquam illud dicto loco non satis accurate dictum sit, *ipsos lapsus non proprie puniendos, cum libertatem, quam in specie habere videntur, in sua generalitate considerati non habeant.* Non enim sequitur: moraliter impossibile est, ut homines non aliqua peccata incurrerent; ergo ista peccata quotidianae incursationis, quae vocant, peccati rationem exuunt. Adiungit IDEM dicto loco § 20. non esse punienda peccata, quae nec directe, nec indirecte ad societatem humanam, aut alterum hominem spectant. Nam nullam esse causam, quare non talia peccata Deo relinquantur punienda, qui & ad ea noscenda est sapientissimus, & ad expendenda aequissimus, & ad vindicanda potentissimus. Quare ab hominibus punitio talis institueretur plane sine utilitate, & proinde mendose. Et si an talia peccata dentur, si cogitationes in actum non prodeuntes excipias, merito dubites. Praeterea multa aliis leges civiles non producendas actiones denegant, aut poena humana eosdem eximunt, ob tranquillitatem civitatis, aliasque rationes, puta, si splendidior futurus sit actus, ubi ex intuitu poenae humanae non videatur susceptus, aut si non videatur tanti momenti, ut iudices ideo sint inquietandi, aut si obscurissimae sit rei disceptationis, aut si inolitum plane malum citra commotionem civitatis tolli nequeat, (quo spectat epistola Tiberii super luxu apud TACITUM A. III. c. 53.) aut ut nimia civium multitudo amputetur. Add. SENECA de Clementia L. I. c. 22. Denique & a poena humana eximi, necesse est illa vitia animi, ex corruptione mortalium communi resultantia, quae ita frequentia reperiuntur, ut non possent non desinere civitates, si poenis humanis in ista animadverteretur, quousque in enormes actus non eruperint; uti est avaritia, ambitio, inhumanitas, ingratus animus, hypocrisis, invidia, studium alios detrahendi, superbia, iracundia, discordia, & similia. Quae Salvator noster sanctissimorum suorum praeceptorum potissimum eradicare instituit. Et hactenus quoque valet illud SENECAE de Ira L. II. c. 31. *Si puniendus est, cuicunque pravum maleficumque ingenium est, poena neminem excipiet.*

§. XV. NEQUE tamen, si quae delicta sunt idonea, ut in foro humano puniantur, poena necessario semper est exigenda, quin quandoque veniae locum esse posse.[1] Quicquid quondam Stoici in contrarium tenderent, quorum sententia exprimitur apud STOBAEUM Serm. XLIV. [illegible] *[illegible].* Ratio est, quia *eiusdem hominis sit veniam dare, & putare eum, qui peccavit, non sua culpa peccasse, cum tamen omnes ex propria malitia peccent: propterea nulli dare veniam [illegible] esse dandam peccantibus.* Videntur ita velle argumentari: aut sua culpa quis peccavit, aut non sua culpa. Si non sua culpa, non est peccatum, cum omne pecca-

§. XV. (1) Illam [illegible], A. GELLIUS vid. VII. N. A. c. 14. [illegible] CL. BARBEYRACUS.

[1] [illegible] STOBAEUS [illegible] *[illegible].*

peccatum patretur [illegible], ex propria malitia; adeoque huic veniam opus non esse. Sin per suam culpam, tum ideo veniam adhiberi non posse, quod illa utique conveniat delictis non [*]) spontaneis. Quae ratio manifeste petit id, quod est in principio. Addebant, [illegible]. *Virum bonum non esse aequum & mitem, [illegible] deprecari & mitigare quam quae meritus est poenam. [illegible] quibus quae sit digna, ea omnino esse tribuenda.* Verum alia est ratio [illegible], [illegible] sive mali ad bonum, & ad malum. Bonum quod alicui debetur, id [illegible] recte subtrahi nequit. Sed mali est natura, (quod scilicet non tendit ad utilitatem eius, cui infertur,) ut citra iniuriam negari queat. Denique tradunt: *Nihil differre, aliquem esse malum, [illegible] poenas [illegible] esse; aut [illegible] poenas [illegible].* Sed & haec ratio nihili est. Nam non repugnat, poenas lege definitas esse iustas, & tamen easdem quandoque recte remitti. Nam leges in genere definiunt, quae poenae cuique delicto debeantur, non considerata peculiarium circumstantiarum, quae in certa persona, aut certa Reipublicae conditione quandoque occurrunt. Ast venia singulis indulgetur ob certas rationes, quae haud quaquam in omnibus peccantibus, aut semper deprehenduntur. Videatur quoque CICERO pro Muraena, (c. 29.) & SENECA de Clementia in fine, ubi ait: *[illegible] est remissio poenae debitae. [illegible] autem quod facere debet, [illegible].* Sed deceptio latet in vocabulo *debitae*. Si enim intelligas, ei qui peccavit, poenam deberi, id est, cum sine iniuria, aut citra iustam querelam eundem puniri posse, tum non sequitur, si quis non puniat, facere, quod facere non debet. Multa enim recte & licite possum facere, quae tamen non semper facta mihi sunt necessaria. Deinde vix illud recte non dicitur, delinquenti poenam deberi, quasi in delinquente haereat aliquid [illegible], quod per poenam sit explendum. (nemo enim queritur, poenam sibi condonatam, nisi forte [illegible] castigationibus ad suam emendationem [illegible], ubi post dissimulata vitia pueritiae turpe in varia scelera proruperit.) Ita & hoc improprium est, delinquentem poenam debere, seu ad poenam [illegible] aliqua obligatione teneri, cuius ratio supra est expedita. Quod si autem vocabulum [illegible] ita [illegible], quasi superiora ex obligatione aliqua deberent poenam exigere, [illegible] posse obligari, nisi [illegible] legum publicae vel privatae [illegible]. Deinde obligatio [illegible] imperantibus est, non spectat ipsos delinquentes, sed totam civitatem seu societatem, [illegible] salutem [illegible] quoque modo, poenis in probos [illegible], promovere debent. Id ubi facere negligunt rectores civitatum, [illegible] non inferunt iniuriam, sed illam obligationem, qua civitati tenentur, utique violant. Ast vero salutem civitatis non subverti, sed quandoque stabiliri, veniam loco & tempore adhibitam [*], manifestum est [*].

§. XVI.

[illegible] SENECA [illegible] in [illegible] §. [illegible] & seq.

(a) Quae [illegible] de [illegible] BUDDEUS in [illegible] §. [illegible] & seqq. & THOMASIUS de Iure [illegible], [illegible] XVI [illegible].

(b) [illegible]

§. XVI. Quod autem GROTIUS dicto loco §. 20 tradit, veniae locum esse etiam *ante legem poenalem*, id dextre est explicandum. Alias enim tralatitium est, ubi non sit lex, ibi nec poenam, nec delictum, nec delicti veniam inveniri. Et lex poenalis est, non solum ubi certum genus poenae expresse definitum est, sed & ubi poenae qualitatem ac quantitatem definire in arbitrio iudicis relinquitur. Hoc igitur sciendum, si qua civitas iure scripto non utitur, loco legum civilium esse leges naturales, iuxta quas ius ibi dicitur, & qui eas transgressus fuerit, poena arbitraria a iudice coercetur. Sed & ubi leges civiles sunt conscriptae, cum tamen omnes modi, quibus humana se malitia exserit, diserte vix possint exprimi, ubique legum civilium defectum lex & ratio naturalis supplere intelligitur, & qua sanctio poenalis expressa deficit, in arbitrio iudicis est poenas definire. LYCURGUS contra Leocratem, (p. 109. Ed. Wechel.) *Praeterea nec super eiusmodi criminibus poenam constituerunt per socordiam eorum, qui tum scripsere leges, sed quod prioribus temporibus nihil eiusmodi acciderit.* Hoc modo intelligitur, qua ratione poena ante legem poenalem locum habeat. Et ex hisce etiam explicandum est illud CICERONIS in Verrem L. I. (c. 42.) *In nulla lege tempus praeteritum reprehenditur, nisi eius rei, quae sua sponte scelerata ac nefaria est, ut, etiamsi lex non esset, magnopere vitanda fuerit.* Quanquam autem in eiusmodi civitatibus rectores earundem utique facultatem habeant malos poenis multandi; non tamen ideo omnes & singuli delinquentes sunt puniendi. Sed hoc dependet ex connexione finium, ob quos poena est instituta, cum ipsa poena. Quare si certo in casu fines illi morali aestimatione non sint necessarii, puta, si non videatur consultum certum aliquod delictum divulgare; aut si fines alii ex opposito occurrant non minus utiles & necessarii, puta, si ex omissione poenae eadem aut maior utilitas possit obtineri; aut denique si fines poenis propositi alia ratione commodius obtineri possint; iam sane apparet nihil esse, quod ad poenam in foro humano praecise obliget. Vid. GRATIANUS caus. 23. quaest.

Illud SENECA lib. II. de Clement. 7. [illegible] Cum §. [illegible] H

§. XVI. [illegible] M

[illegible] Graecis [illegible] L. II. [illegible]

[illegible] CICERO Orat. pro Sexto Rosc. Amerino c. 25. [illegible] DIOG. LAERTIUS L. I. § [illegible] Ed. Amst. [illegible]

[illegible] SENECA de Clementia L. I. c. 23.

[illegible] AMMIANUS MARCELLINUS loquitur. Vid. Crat. [illegible]

quaest. 3. c. 18. 24. Primi casus exemplum sit in peccato paucissimis cognito, cuius proinde publica traductio non sit necessaria, aut etiam damnosa. Nam multi a peccato sese abstinent magis ex ignorantia vitiorum, quam amore virtutis *, qui eiusmodi delicti antea incogniti poena non tam deterrentur, quam per petulantem curiositatem ad idem patrandum incitantur, ac in vetitum tendunt. Quo spectat ratio Solonis, quare legem de parricidio non tulerit, ne non tam prohibere, quam admonere videretur *. APULEIUS Metamorph. L. X. [p. 319. Ed. in us. Delph.] *Quod nemo novit, paene non fit.* Add. SENECA de Clementia L. I c. 23. BUSBEQUIUS Ep. 3. *Turcae in occulta flagitia non valde inquirunt, ne locum aperiant calumniae, manifesta & comperta graviter puniunt.* Quod non multum abit a consilio, quod Augusto circa exactionem poenarum dat Maecenas * apud DIONEM CASSIUM L. LII. Secundi casus exemplum potest esse in eo, qui benemerita sua aut parentum maiorumve pensari digna praesenti culpae opponit. Nam quandoque aeque aut magis Reipublicae proficuum esse potest, certi generis egregium facinus praemio affici, quam malefactum puniri. Ac non superveniens * modo, sed & antegressum * beneficium iniuriam adparere non patitur. PROCOPIUS Hist. Vandal. L. II. [c. 16.] *Quod perperam actum est, id nullo tempore infectum fiat, sed compensatum factis eorundem hominum melioribus per beneficium sequentium ad oblivionem deducitur.* Tertii casus exemplum sit in eo, qui verbis emendatus est *, aut laeso verbis satisfecit, cautumque, ut ad hos fines poena amplius opus non sit; nec delictum exemplo sit noxium. SENECA de Ira, L. I c. 16. *Sapiens dimittat saepe eum, cuius peccatum deprehendit, si paenitentia facti spem bonam pollicetur; si intelligit non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod aiunt, animo inhaerere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus* *. Ex quibus & hoc obiter adparet, quatenus per transactiones cum accusatore aut laeso crimen extinguatur *. Nempe regulariter quod accusatoris aut laesi privatim interest, illi remittere possunt; quo ipso tamen non praeiudicatur ei, quod Reipublicae interest *. Adeoque secun-

fitetur ad Alexandrum apud CURTIUM L. VI. c. 8. PICCARTUS V Obs. Polit. 5. FORSTNERUS ad XIV Ann. 13. *Adde de condonatis fervoribus Adam. pr. conf. part. 2. fol. 22. § [illegible].* H.

5) Verba SENECAE de Benef. L. VI c. 6. [illegible] AUCTOR utitur, prouti referuntur a GROTIO L. II c. 20 § 22. n. 1. Longe tamen aliis verbis ipse loquitur SENECA *Quemadmodum, inquiunt, si quis iniurias nostras aliis superius impenderit, priores iniurias non tollit, sed absconditur. Sic beneficium superveniens iniuriam adparere non patitur.* Vid. notas Cl. BARBEYRACI ad dictum locum Grotii.

6) Vid. locus CICERONIS, qui laudabitur ad § sequentem nota 9.

7) *Quemque vestrum ..., meritum cuique personalitatem ... Dimittit saepe eum, cuius peccatum deprehendit, si paenitentia facti spem bonam pollicetur; si intelligit, non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod aiunt, animo inhaerere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus.* SENECA de Ira L. I. c. 16. p. 22. Ed. Gron.

*8) Demipho apud TERENTIUM Phormione:

Quando nam accusando fieri infectum non potest,
Ignosce. Orat, confitetur, purgat, quid vis amplius? H.

9) Conf. t. t. Pand. de Transactionibus, & NOODTII Diocletianum & Maximianum vid. notis loco TACITI iam adducto L. IV c. 1. § 3. nota 4. *Generalis enim est regula, quae privatorum conventio non derogat iuri publico.* L. 45. § 1. D. de R. I. & L. 27. D. eod.

10) V. supra L. I. c. 3. § 3. & ibi dicta. H.

secundum finem poenarum pacta priuatorum tollere possunt, non ita tertium. TACITVS A. III. *[illegible]*. Quo etiam referre possis delicta, quae vocantur iuuenilitas, quibus aequi viri facile veniam indulgent, vbi post despumatum aetatis feruorem ad frugem reditur. IVVENALIS Sat. 8. [v. 164.] *Quaedam cum prima resecantur crimina barba* ¹¹. Add. ARISTOTELES Rhetor. L. II. c. 3. sub init. Huc spectat quoque illud ARRIANI de Exped. Alex. L. VII. *Qui iniuriam accepit, non ita grauiter laesum se videt, si is qui laesit, perperam sese fecisse fateatur: [illegible]*. Et talibus in casibus in veniam magis, quam poenam propendere pars clementiae habetur. Nam quia poena omnis, praesertim grauior, habet aliquid, quod in se spectatum non quidem iustitiae, sed caritati ex communi cognatione resultanti repugnare videtur; inde facile patitur ratio, vt poena supersedeatur. PLVTARCHVS Quaestion. Roman. 82. [p. 282.] *Cur magistratuum virgas ferunt colligatas, appensis securibus? An signum hoc est, non debere promtam solutamque iram esse magistratus? An vero quia cunctationem quandam, & moram irae afferunt lente euolutae fasces virgae, atque saepe mutauit ad decretas poenas poenitentiam dilatio?* IVVENALIS Sat. 6. [v. 220.] *Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est.*) *[illegible]*. Aliquando enim maior ac iustior caritas quasi irrefragabiliter poenam postulat, ne ex vnius venia multi alii malis opprimentur. Nam vni nocenti parcere, vt multis innocentibus inde male fit, crudelis est misericordia. IVLIANVS Misopogone, [p. [illegible] Ed. Spanhem.] [illegible] *[illegible]*. APPIANVS Alexandr. Mithridatico, [p. 210. A. Ed. H. Stephani.] [illegible] *[illegible]*. Eoque venia non danda, nisi quos malitiae suae poenitet. GVNTHERVS Ligurino L. I. [v. 478. & seqq.] *[illegible]*. SANDS Rofar. c. 8. *[illegible]*. IACOBVS Rex Dono regio L. II. pro criminibus, quibus nullo modo ignosci debeat, habet haec *Magiam, [illegible]* ¹². Huc pertinet etiam sententia Lepidi ¹³ apud TACITVM A. III. qui ideo cum stolido Poeta mitius agendum censet, quod neque

forma-

¹¹) *Defensor culpae dicet mihi: fecimus & nos Haec iuuenes: Esto: desisti nempe nec vltra Fouisti errorem. Breue sit, quod turpiter audes,*
Quaedam cum prima resecentur crimina barba.
Indulge veniam pueris.
IVVENALIS Sat. VIII. v. 163. & seqq.

¹²) Et [illegible] Rempublicam [illegible]. [illegible] ad [illegible]. [illegible] de Clementia [illegible], qui [illegible] BAC. de Verulamio [illegible] Henrico VII. FORSTNERVS ad XII. Ann. TACITVS

seruatus in periculum Reipublicae, neque interfectus in exemplum sit iturus. Hisce casibus Stoici dicebant, sapientem *parcere*, non *ignoscere*. Quasi vero nobis non liceat cum vulgo ignoscere vocare, quod illis parcere dicitur. Aut quasi non sapiente sit indignum, super vocabulis ambitiose disceptare, vbi de re conuenimus.

§. XVII. ENIMVERO post expressam legem poenalem maior videtur difficultas, vt delinquens poena soluatur, seu facilius venia locum habet, vbi poena est arbitraria, quam vbi illa expresse legibus est definita. Idque non tam eorum ob caussam, quod par sit, vt legislator suis se legibus conformem gerat; quam quia auctoritas legum vilescit, si citra grauissimam caussam earundem exsecutio omittitur. Et quia ad peccandum vltro inuitare videtur magistratus, qui aequalem aut maiorem caussam praebeat veniam sperandi, quam poenam metuendi. ARNOBIVS L. VII [p. 216. Ed. Lugd. Bat. B.] *Crescit multitudo peccantium, cum redimendi se causa spes datur. Et facile itur ad culpas, vbi est venalis ignoscentium gratia.* Igitur etsi quarumuis legum humanarum vis a voluntate humana pendeat non in origine tantum, sed & in duratione, non tamen illae tolli aut mutari debent, nisi graui vrgente caussa, alioquin in regulas prudentiae rectoris impingitur. Immo grauius videtur citra probabilem caussam legem manentem certis in personis non exsequi, quam eandem penitus tollere; cum illic acerbissimis querelis occasio praebeatur, quod aequalia merita aequaliter non habeantur. Neque minus tamen, vbi iusta adfuerit caussa, sicuti totam legem positiuam tollere potest summum imperans, ita & effectum eius circa certam personam, certumue factum tollere, manente de caetero lege. *Summus imperans, dico.* Nam iudicibus pedaneis occini potest illud LYSIAE a) Orat. 2 in Alcibiadem. *Si cui nimis lex videtur grauis, aut lex seuerior, cogitandum erit, vos non vt leges ferretis, sed vt secundum leges latas iudicaretis, huc venisse.* THEMISTIVS Orat. V. *Alia regis, alia iudicis laus ac virtus est, hunc sequendas leges, illi interdum etiam corrigendas, earumque seueritas ac duritia declaranda, vtpote qui viua spiransque lex sit.* b) L. 12 § 1. *Qui & a quibus manumissi.* L. 1 § 2. D. *Quae sententiae sine appellat. rescind.* Caussas porro liberandi aliquem a poena post legem poenalem GROTIVS dicto loco § 24. facit intrinsecas vel extrinsecas. Intrinseca caussa, si est, quando poena non quidem est futura iniusta, quippe antea rite lata ita & denunciata; sed tamen dura est ad factum comparata. Quamquam ego iudicauerim, si poena legibus praescripta in vniuersum sit nimis dura, totam potius legem esse corrigendam, quam vt vni paucisue venia indulgeatur, reliquis inique poenae obnoxiis. Quodsi autem in huius vel illius

Vv 2 facto

CVRTIVS [illegible] ad XIV [illegible] pro Leonnato [illegible], [illegible] Romanum Imperium [illegible] eandem re [illegible] [illegible] [illegible]. Cum [illegible] corpus in [illegible] [illegible] Regnorum, [illegible] est CAM[illegible]. H.

b) [illegible] de Cons. apud SENECAM d. l. [illegible] est. [illegible] non potest, [illegible] *non potest.* H.

§. XVII. a) Conf. supra not. ad L. V c. [illegible] § 12. H.

b) [illegible]

facto peculiares circumstantiae occurrant, quae ipsius atrocitatem, qualem & quantam lex praesupponit, minuunt, ex ipsa aequitate iudices poenam non quidem penitus tollere, sed tamen mitigare tenentur. Quo casu in ipso facto velut intrinsece haeret causa non quidem veniae, sed poenae temperandae. Igitur potius est, vt dicamus, proprie loquendo extrinsecas duntaxat causas dari poenam relaxandi, puta meritum aliquod antegressum ipsius delinquentis (Vid. DIODORVS SICVLVS L. XV. c. 11.) aut ipsius maiorum vel propinquorum; vel alia res commendans, vel denique spes magna fore, vt peccatum illud insignibus factis eluatur. CICERO de Inuent. L. II. [c. 35.] *Oportet eum, qui sibi ut ignoscatur postulat, commemorare, si qua sua poterit beneficia, & ostendere ea maiora esse, quam haec quae deliquerit, ut plus ab eo boni, quam mali profectum esse videatur. Deinde maiorum suorum beneficia, si qua extabunt, proferre. Deinde ostendere, non odio neque crudelitate fecisse, quod fecerit, sed aut stultitia, aut impulsu alicuius, aut aliqua honesta aut probabili causa. Postea polliceri & confirmare, se & hoc peccato doctum, & beneficiis eorum, qui sibi ignoverint, confirmatum omni tempore a tali ratione afuturum.* Sic multi maiorum suorum famae [3] meritisque [4], aut gratiosorum intercessionibus fuere condonati. Hadrianus in reis poenam pro numero liberorum minuisse scribitur, apud XIPHILINVM Epit. Dionis. Vid. LIVIVS L. IIX. c. 35. Sic aliqui absoluti, quod vitium ex illustri stirpe forent. Sic Phryne meretrix cum capitis caussam Athenis diceret, a Lysia [5] oratore hoc modo fuit liberata, dum vestem superiorem ipsi detrahit, vt nudum pectus a iudicibus posset conspici. Sic M. Antonius liberauit M. Aquilium, manifestum criminis repetundarum, dum causa prope perorata, eum in conspectu omnium constituit, tunicamque eius a pectore abscidit, vt cicatrices populus Romanus iudicesque adspicerent, aduerso corpore exceptas. CICERO in Verrem L. V. [c. 1.] Sic POLYDORVS VERGIL. Hist. Angliae L. XXVI tradit, quondam in Anglia ob quodcunque praeter maiestatis crimen non morte, sed carcere duntaxat perpetuo punitos, *qui legere scirent.* Eoque magis hae causae sufficiunt, si in facto, de quo anquiritur, ratio legis saltem particulariter cesset. Est quippe ratio, quare lex sit obseruanda, vniuersalis quidem, auctoritas & voluntas legislatoris summo imperio praediti, quae etiam, vbi nulla alia ratio adparet, sufficere debet. Sed particularis ratio est insigne aliquod commodum in Rempublicam redundans, aut damnum, quod obseruata lege declinatur. Verbi gratia, ponamus extitisse alicubi leges sumtuarias. Harum ratio generalis est voluntas legislatoris: particularis autem, ne inutilibus, & immodicis sumtibus patrimonia priuatorum exhauriantur. Heic etsi ad sustinendam legis auctoritatem sufficiat ratio legis vniuersalis: cessatio tamen rationis particularis efficiet, vt facilius, & minori

3) Vide quae de Manlio dicuntur a [illegible] in [illegible] Histor. Helvet. [illegible] E quibus adspersi QVINTILIANVS in Declam. [illegible] *[illegible]*

4) *Ad bestias damnatus, fauore populi [illegible] [illegible] fiat, ut dignus Populo Romano videbatur possit. Principum compassione debet.*

5) Imo potius ab Oratore Hyperide.

6) Vid. supra L. [illegible] c. 12. § 10. infra h. L. c. 6. § 11. 14.

7) Vide quae diximus ad L. V. c. 4. § 6.

8) Quae de [illegible], quae [illegible]

non cum damno auctoritatis legum poena remitti queat, si nempe transgressori tantae sint opes, ut istae familiam non sufficiant. Apud rigidos tamen dominos haudquidquam tutum est legem aut mandatum negligere vel eo tantum, quod particularis ejus ratio cesset. Sicuti apud Herodotum L. III Thalia p. 102 Ed. H. Stephani gaudebat quidem Cambyses servato Croeso, sed qui eum interficere mandato regis neglexerant, capite poenas dabant*. Multum quoque ad veniam impetrandam facit, si delictum per ignorantiam sit commissum, non quidem omni culpa carentem, sed per negligentiam obortam, aut si intervenerit imbecillitas animi, non sine difficultate superabilis. Ad priorem classem referri potest factum Charondae, qui per imprudentiam gladio accinctus in concionem contra legem abs sese latam accesserat. Qui sane ut gladio incumberet, opus non habebat. Vid. Diodorus Siculus L. XII c. 19. Simile quid Idem L. XIII c. 33. refert de Diocle Syracusano, qui inter leges suas & hoc tulit: *Ut, si quis cum armis in forum prodiret, capite plecteretur, nec ullam imprudentiae aut circumstantiae veniam concessit.* Is cum nunciata hostium in agrum irruptione, gladio accinctus in forum egrederetur, ac interim tumultu in forum excitato, eodem cum gladio properaret, a privato monitus seipsum transfixit. Etsi miserationem ipse eo meruisset, quod in sua lege imprudentiam similesque circumstantias non exemerit. Atque isthaec nequicquam convelluntur per ea, quae Anton. Matthaeus de Criminibus ad L. XLIIX. tit. 15. c. 1 prolixe disputat. Denique & hoc addendum, uti alias mensuram poenae in foro humano utilitas civitatis metitur, ita & eadem saepe veniam indulgeri jubet delinquentibus ob multitudinem. Etsi enim alias a delicto non excusat paria peccantes allegasse*. Vid. Isocrates laudat. Busiridis [p. 597.] circa finem*. est tamen prudentium rectorum providere, ne quae servandae societati humanae inventa est justitia, ad civitatem evertendam valeat. Lucanus L. II. [v. 141 & seqq. 179 & seqq.] *Dumque nimis jam putrida membra recidit, Excessit medicina modum, nimiumque secuta est, Qua morbi duxere manus: perire nocentes, Sed cum jam soli possent superesse nocentes.* Idem. *Tot simul infesto juvenes occumbere leto, Saepe fames pelagique furor, subitaeque ruinae, Aut coeli terraeque lues, aut bellica clades, Nunquam poena fuit.* Claudianus de Bello Getico [v. 100. & seqq.] *Commune ingenium, & [illegible] Poena trahat plerosque [illegible] ferro cui longius aegro Immedicabile [illegible].* Seneca de Ira L. II. c. 10. *Necessaria venia est ubi totus deseruit exercitus.* Inde laudem meretur Princeps, qui *Multa metu poenae, poena qui pauca coercet.* Ovidius de Ponto L. I Ep. 2 v. 127. 128. Sicut & saepe necessitas subigit praeclaras leges moderari, aut plane [illegible] sinit pati. Apud Tacitum A. III. c. 25. 28, refertur *de moderanda Papia Poppaea*, ideo quod *multitudo periclitantium* [illegible], *cum omnis domus delatorum*

inter-

tio, cum hoc desideret. Cicero Orat. in Verrem c. 6 pag. 191 Ed. Graevii. Ad quam locum conferendi etiam Auctores, quos adducit [illegible].

* [illegible]

[illegible]

interpretationibus subverterentur. Et quia *diem protrahebat, urbemque & Italiam, & quod usquam terrarum, corripuerant, undecunque ex iis status, & terror omnibus intendebatur.* Notatu quoque digna Tiberii epistola apud EVNDEM A. L. III. (cap. 54.) vbi consultius iudicat, *omittere potius praevalida & adulta vitia, quam hoc assequi, vt palam fieret, quibus flagitiis impares essemus.* Cum fatius sit iisdem *intra animum mederi,* & expectare, donec principes *pudor; pauperes necessitas; ditiores satietas in melius mutet.* Scilicet non est homo propter poenam, sed poena propter hominem. Inde si poenam secutura foret pernicies eorum, quibus exigendi poenas ius est, non magis ad eas sumendas est obligatio, quam ad propriam vitam destruendam. Sic si gubernator in naui facinus admisisset, nec alterius foret cum copia, omnium vectorum salutem destrueret, qui poenas ab ipso exigeret. Sic & multa peccata magistratui dissimulanda sunt, ex quorum vindicatione ruina Reipublicae procurari posset, & quibus maculati homines ad conseruationem status nostri sunt necessarii. Etsi Magistratui super peccatorum permissione nunquam directe paciscii liceat, aut ex inde publicum velut quaestum instituere. Vid. 2 Petr. II, 10.[a] Huc referri possit, quod in Italia quandoque bannitis veniam publice polliceantur ex lege, si caput alterius banniti afferant; quem morem tamen improbat Henricus STEPHANVS Apolog. pro Herodoto. c. 18. eiusque rationem potius Platoni & Aristoteli cuipiam, quam Christiano probari posse dicit, quod ea ratione suspecti inter se reddantur isti nebulones, ne in coetus sese coniungere queant, grauia mala Reipublicae daturos. Contra sentit Th. MORVS[b] Vtop. L. II.

§. XVIII. CONSEQVENS iam est, vt dispiciamus de taxatione poenarum[c], seu quantas poenas cuiuis delicto imponi par fuerit. Vbi praeter ea, quae supra *de quantitate actionum* L. I. c. 8. attulimus, obseruandum, in foro humano delicta potissimum aestimari ex eorundem obiecto, & prout multum paruumue damni in Rempublicam inde redundat, & ex intentione, malitiaque delinquentis, quae per varias coniecturas colligitur. Prout igitur obiectum actionis nobile est, & pretiosum, quod violatum fuit, eo grauior quoque, ac deterior habetur actio. Inter ista porro obiecta vti nobilitate immensum excellit Deus optimus maximus ita merito prae caeteris maxime detestanda habetur actio, quae directe in ipsius contumeliam[*] tendit.[d] Eius cultus autem cultus, in animo praecipue consistens, vti vniuersae vitae actum temperare debet; ita ipso volente actiones, queis externus ipsius cultus exprimitur, cedunt his, quae insignem hominibus vtilitatem afferunt, aut graue damnum auertunt, vbi in

14) Quaeri praeterea solet, vtrum permitti vel imperari [illegible] posse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apud [illegible] HVBERVS de iure Ciuitatis L. III. Sect. [illegible] §. [illegible] A. HERTIVS [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]

15) In rebus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquid derogare, non tamen [illegible] pro-

[illegible] [illegible], sed & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] L. XVI. [illegible] [illegible] ad A. [illegible] H.

§. XVIII. [illegible] Quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] H.

a) Qua de causa [illegible], [illegible] Graecae Sapien-

in mora periculum est. Vid. Lucae XIV, c. Proximum ab his gradum obtinent, quae vniuersam hominum societatem tangunt: post quae publicum ciuitatis ordinem perturbant. Inde sequuntur delicta, quae singulos homines tangunt. Vbi in foro ciuili primo loco statuitur vita, quae est fundamentum omnium bonorum temporalium, tum membra non vitalia, citra quorum vsum vita nisi miserrima trahi non potest; quae pro nobilitate sui vsus aestimantur[d]. Add. ISOCRATES contra Lochitum. Sequuntur illa delicta, quae familias priuatorum quarum fundamentum est matrimonium, perturbant, maculantue. Etsi PHILO Iudaeus de Decalogo, & de Specialibus legibus praeceptum de adulterio anteponat praecepto de homicidio[e]. Post, quae perdunt aut auertunt alias res expetibiles vitae necessitatibus aut commoditatibus inseruientes, idque vel directe, vel indirecte dolo malo caussam damni dando. Denique quae famam aut existimationem ciuicam destruunt. Circa singula horum delictorum primum locum obtinent delicta consummata, postremum, quae ad actus aliquos, non tamen vltimum processerunt, in quibus tanto quodque est grauius, quo vlterius processit. Vbi obseruandum, naturaliter propositum & desiderium facinus aliquod patrandi haudquaquam pari grauitate cum ipso facinore perfecto censeri posse: quippe cum longe atrocior sese mali facies animo repraesentet, quando cominus ad ipsum patrandum acceditur, quaeque adeo obstinato animi proposito superanda est, quam vbi velut eminus adhuc de facinore cogitatio suscipitur. Quando igitur aliquando voluntas facto aequipollere dicitur, id intelligendum est de illa voluntate, quae cum extremo conatu coniuncta est, sic vt inter hanc, & euentum facinoris nulla noua voluntatis operatio locum habuerit, etsi successus destinatus defecerit, puta, si qui telum in aliquem contorquens aberrauerit[f]. TH. MORVS Vtop. L. II. *Sola vero [illegible] ad [illegible] minus, quam [illegible], periculo est. In omni siquidem flagitio certum [illegible] conatum aequant facto. neque enim id quod defuit ei, putant prodesse [illegible], per quem non stetit, quominus nihil defuerit.* Sed pleraque mala magis minusue aestimantur pro subiectorum, quibus inferuntur, disparitate quoad statum, felicitatem, aut infelicitatem, aetatem, tempora seu necessitates, peculiarem affectum, quo in peculiare aliquod bonum inclinantur, vel a certa mali specie abhorrent. Neque solum considerantur, quae ex aliqua actione directe & immediate, sed & quae probabiliter secutura iudicantur, vti in incendio & perfosso aggere multorum summae calamitates & mortes quoque spectandae sunt. GROTIVS dicto loco § 30. Inde apud Chinenses, etiam qui ex negligentia incendium excitauerit, capite plectitur.

§ XIX.

[illegible] dicere solebat, [illegible] esse quam adulterum. [illegible] DIOGEN. LAERT. L. I. [illegible] Ed. Amst.

c) Vid. [illegible] C. de Homicid. & [illegible] Nouell. [illegible] H.

d) *Vnde vita [illegible] est, [illegible] aut membra non vitalia, citra quorum vsum vita nisi miserrima trahi non potest; quae pro nobilitate sui vsus aestimantur.* [illegible] Gallicus [illegible].

e) [illegible] A. COLOMESIVS [illegible] de furto & de adulterio [illegible] H.

f) V. supra § 14. & infra § 23. H.

§. XIX. Circa intensionem aut remissionem *τιμωρίας* expendi primo solent causae, quae ad peccandum homines impulerunt. Vix quisquam gratis malus [1] est [2], aut si quem malitia propter seipsam delectat, vel etiam si quis ex mera petulantia peccet, aut cui *causa peccandi est [illegible] peccare*, ut loquitur Calpurnius Flaccus Declam. 2. is humanae malitiae extremum gradum attigit. Inde & est, quod *nemo unquam tam audax unquam fuit, quin aut abnegaret a se commissum esse facinus, aut ipsi sui doloris causam aliquam fingeret, defensionemque facinoris a naturae iure aliquo quaereret.* Cicero de LL. L. I. [c. 14.] Maxima pars mortalium ad peccandum affectibus ducitur, quorum aliqui impetu quodam animum impellunt ad declinandum praesens aut imminens malum, qui quidem ad excusandum aut extenuandum delictum plurimum faciunt. Unde quae mortis, carceris, magni doloris, aut summae egestatis causa patrantur, maxime excusabilia videri solent. Sic sapienti Ebraeo fur, quem egestas ad furandum stimulat, minus turpis, quam adulter pronunciatur. Sic furtum famis causa levius aestimabitur, quam ob superfluam avaritiam susceptum: & periurium ex metu mortis conceptum, quam depositum lucri causa abnegatum. Auctor ad Herennium L. II. [c. 19.] *Maius est maleficium superare ingenuum,* [alii malunt ingenuum] *quam servum laedere: quod propter egestatem alterum, alterum propter intemperantiam superbiam fuit.* Add. Valerius Maximus L. VIII. c. 1. in fine. Sic maiorem meretur poenam leno, qui foedum ob lucrum aliis occasionem libidinandi suppeditat, quam cui propria libido ad se demulcendum stimulos subdit [3]. Sic Marcus Antoninus L. II. §. 10. recte iudicat, *graviora esse, quae per libidinem, quam quae per iram admittuntur. Nam qui irascitur, cum dolore quodam & contractione animi occulta a rationis tramite declinare videtur: qui vero per cupiditatem delinquit, quod voluptate vincitur, intemperantior quodammodo, & in peccando effeminatior videtur.* Libanius Declam. 23. *Ira ad necessitatem vehementius adigit, quam amor. [illegible] hic dat consultandi spatium & factum loquendi: ira autem perturbans corde prope ad insaniam cominus adigit: & dum [illegible], effeminat.* Caeteri affectus tendunt ad bonum aliquod verum aut imaginarium. Inter vera bona quorundam naturae repugnat ad peccandum ducere, ut sunt virtutes, & earum actiones. Quaedam in se quidem bona sunt, quae tamen peccatis occasionem praebent, prout

§. XIX. 1) *Nec quemquam [illegible] a Naturali Lege [illegible], & hominem [illegible]* Seneca de Benef. L. IV. c. 17. *[illegible]* Auctor ad Herennium L. II. c. 19.

2) Cicero pro Milone. *[illegible] est, ut ad maleficium nemo [illegible] sine spe [illegible]* M.

3) Quod exemplum ob hoc loco [illegible] est. [illegible] ad Auctor [illegible] §. 12. L. 10.

4) *Unde [illegible], quae in se quidem [illegible]* [illegible] Aristoteles L. I. c. 14. p. 100. Edit.

prout est istius animus, qui ea possidet. Et eorum sunt quaedam delectantia, seu iucunda; quaedam delectantium procurandorum causa, quae & vtilia dicuntur. Horum causa perpetratum quodque delictum eo iudicatur leuius caeteris paribus, quo magis illud bonum, quod quaesitum fuit, naturae congruit, aut quo difficilius huic est illo carere *. Bona autem imaginaria sunt, quibus non nisi stoliditas ac vanitas hominum, prauitasque pretium posuit. Inter quae sunt vana gloria, siue opinio excellentiae prae caeteris, quatenus virtute non fundatur, nec vtilitatis quid adiunctum habet; item vindicta, quatenus nullum nisi laedentis dolorem propositum habet. Ista quo magis a natura abeunt, & quo facilius iis careri potest, eo foediora iudicantur delicta ex iisdem patrata. Sed & illud constat, grauiora longe esse, quae ex errore, quam quae liquida ex scientia admissa sunt. Inter errores autem illum grauiorem, in quem quis ex propriorum principiorum & ratiocinatorum pertinaci persecutione deuolutus est, quam qui a publicis doctoribus fuit haustus. GROTIVS dicto loco §. 29. Id quoque bene ab HOBBESIO Leuiathan c. 27 obseruatum; idem contra leges factum, si ortum sit a praesumtione virium, vel amicorum, vel diuitiarum, quibus peccans fretus ministris publicis resistit, maius esse crimen, quam si spe latendi vel fugiendi ortum esset. Sique adeo delinquentes *fortem animum praestant rebus, quas turpiter audent.* IVVENAL. Sat. 6. [v. 97.] Quia illud est coniunctum cum contemtu legum; hoc non item. Add. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 12. & 14. IDEM Rhetoricor. L. II. c. 3. *Inficiantes & contradicentes magis castigamus. Verum aduersus confitentes iuste se castigari, conquiescimus excandescentes *. Causa vero est, quod impudentia est manifesta negare: at impudentia est despicientia & contemtus.* SENECA de Ira L. I. c. 16. *Sapiens nonnunquam magna scelera leuius, quam minora compescet, si illa lapsu, non crudelitate commissa sunt; his insit latens, & aperta, & inueterata calliditas. Idem delictum in duobus non eodem malo afficiet, si alter per negligentiam admisit, alter curauit, vt noceret esset.*

§. XX. SED & hoc magnam proaereseos intensionem arguit, si praeter communem causam, quae quosuis homines a peccato absterrere debet, peculiaris quaedam accedat, fundata in persona delinquentis, aut eius, in quem delinquitur, aut alia quapiam circumstantia. Huc facit illud IVVENALIS † Satyr.

Edit Victor apud quem erat relatum legatum, [illegible] hac sordes esse, quam si accusatus in magna aliqua summa fefellisset, vt contra magis audabilis sit, qui grande depositum restiterit, quam qui fidem fregerit in reddenda exigua summa. [illegible]

c) Rectius vertas: Placabiliores sumus. SENECA Agamemnone:
Quem poenitet peccasse, pene est innocens.
PHAEDRVS L. III. Fabul.
Saepe impetramus veniam confessi reum. H.

§. XX. f) Et quod est apud PLAVTVM Bacchides Act. 5. sc. 2.
Ni [illegible], nisi [illegible] adeo [illegible],
Non hodie hos [illegible] fugientes [illegible]. H.

Satyr. 8. [v. 140. 141.] *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur.* DIO CHRYSOSTOMUS Orat. I. de Regno: *πολὺ μείζων καὶ φανερωτέρα πᾶσιν, ἡ παρὰ τοῖς ἄρχουσι πλημμέλεια. Multo major, & omnibus apparentior est, quae a principe proficiscitur improbitas.* Potest huc quoque adplicari illud PLINII N. H. L. V. c. 1. *Haud alio fidei proniore lapsu, quam ubi falsae rei gravis auctor existit.* Sic idem specie peccatum notorium a sacerdote commissum gravius censetur eo, quod ab alio patratum; cum iste suo exemplo ad sanctimoniam morum aliis praeire debeat. LIBANIUS Declam. 29. Εἰ δέ τις [illegible] [illegible] *Si quis ab his, ad quae alios impellere volt, quam longissime recedit, doctorum consilium factorum exemplo destruens, dum eo quod est infirmius incitat, eo quod potentius existit, avertit.* CICERO de Legibus L. III. [c. 14.] *Nec tantum mali est peccare Principes, (quanquam est hoc magnum per seipsum malum,) quantum illud, quod permulti imitatores principum existunt. Quo perniciosius de Republica merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem; neque solum obsunt, quod ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quam peccato nocent.* SENECA Hercule furente, [v. 745. 746.] *Regnantium scelera taxantur modo majore.* TACITUS A. III. *Capito insignitior infamia fuit, quod humani divinique iuris sciens egregium publicum, & bonas domi artes dehonestavisset.* CICERO Tuscul. Quaest. L. II. [c. 4.] *Ut, si Grammaticum se professus quispiam barbare loquatur, aut si absurde canat is, qui se haberi velit Musicum, hoc turpior sit, quod in eo ipso peccet, cujus profitetur scientiam: sic philosophus in ratione vitae peccans, hoc turpior est, quod in officio, cujus magister esse vult, labitur, artemque vitae professus delinquit in vita.* QUINTILIANUS Declam. 3. *Haec conditio superiorum est, ut quicquid faciant praecipere videantur. & perniciosissimus est malus rei maximus quisque auctor.* Apud Peruvianos sub imperio Yncarum gravius plectebatur magistratus peccans, quam privatus, addita ratione quod ille expresse sit constitutus ad iustitiam aliis reddendam, & quod ideo ei muneri fuerit admotus, quod probitate putaretur alios praecellere. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. II. c. 14. Sic gravius afficit ab amico, quam ab hoste illata iniuria. PETRONIUS, [c. 107.] *Qui ignotos laedit, latro appellatur; qui amicos, paulo minus quam parricida.* Etsi contra apud Celtas graviorem poenam luebat, qui peregrinum, quam qui civem interemerat. Illi enim mors, huic exilium irrogabatur, teste NICOLAO DAMASCENO de Moribus gentium. Et vice versa ab hoste profectum beneficium majus iudicatur, quam ab amico. Vnde

k) [illegible] de voluntate quidem agitur, quam quis et beneficio, quod in eum confertur, [illegible], non autem de valore, aut magnitudine beneficii, considerat in se. Vid. verba Gellius [illegible] Constat e contrario, saepe ingratum esse beneficium, quod ab inimico profectum, [illegible] ut [illegible] hominem, [illegible] videatur.

l) [illegible] fuerint, [illegible] quae communicata fuit.

m) [illegible] L. 7. §. 8. D. de Iniur. [illegible] fiunt,

Vbi TERENTIUS Adelph. Act. 2. sc. 3. pronunciet: *Ah genus hominum, quum est opus, beneficium accipere gaudeas. Verum enimvero id demum iuvat, si quem aequum est beneficere, is facit*. Sic a sordido aliquo homine illudi gravius, quam ab aequali aut maiore; Vid. *L. 15. §. 3. D. de iniur.* a liberis & servis propriis, quam ab alienis. Vid. 2 Samuel. XVI, 11. Sunt quoque delicta, quae ob peculiare officium, quod certae personae debebatur, violatum, peculiari nomine notantur, & singulari foeditate laborare iudicantur. Uti est impietas in parentes, inhumanitas in propinquos, ingratus animus in beneficos; quae longe graviora sunt, quam si quibusvis aliis fuissent illata. Facit etiam huc illud LYSIAE Orat. 4. *Senatores, o Athenienses, praebete vos [illegible] iudices, quam peregrinis [illegible]; quod horum quasi alienum videatur peccatum, illorum vero domesticum & intestinum.* Denique non parum refert, quo quid loco aut tempore fuerit patratum. Sic idem peccatum in loco publico & coram arbitris commissum gravius est, quam quod occultare quis studet; tum quod, quae teguntur, saltem exemplo minus noceant; tum quod valde intensa iudicetur fuisse malitia eius, qui peccatum suum ostentat, neque honestiorum hominum conspectum oculosque veretur. Add. ARISTOTELES Problem. sect. 29. quaest. 14. Sic foedius est in templo stuprum committere, quam in caupona. Sic in consessu iudicum pulsari gravius est, quam intra privatos parietes. Sic qui profesto die inebriatur, caeteris paribus, minus peccatum admittit, quam qui die precibus peculiariter destinato helluatur. Vid. *L. 7. §. 8. [illegible] D. L. [illegible] de iniuriis.* Sic CICERO Philipp. II. [c. 25.] crapulam M. Antonii, ob quam pro tribunali vomuit, graviter exaggerat. QUINTILIANUS Declam. 272. *[illegible] si magistratus erat, [illegible] si [illegible] erat, bello vindicabatur. [illegible] in sacratis templisque sacrilegium [illegible].* IDEM Declam. 264. *[illegible] In templo vero, in quo verbis parcimus, in quo animos componimus, in quo tacitam etiam mentem nostram custodimus, pulsare [illegible], non est ferendum.* Add. IDEM Inst. Orat. L. VI. c. 1. DEMOSTHENES adversus Midiam: [illegible] *Ego ab inimico, sobrius, mane, contumeliae causa, [illegible], in conspectu multorum & hospitum & civium contumeliis affectus, atque insuper in templo, quo mihi tanquam [illegible] eundi erat.* Add. L. 16. D.

X x 3 de

[illegible] L. 16. §. 1. D.; L. 16. §. 6. D. eod.

c) Tempora [illegible] L. 16. §. 5. D. de Poenis.

de Poenis L. 28 § 3 & 4. Denique & modus atque instrumenta facinoris patrati ad idem exaggerandum aut minuendum ideo facere videntur, quod ex illis proaeresceos firmitas aut tenacitas saepe colligatur. Hinc gravius iudicatur furtum cum effractione, parietum perfossione, aut ubi per instrumenta artificiosa claustra reserantur, quam si quis per apertas fores in aedes se direxerit.

§. XXI. Tertio quoque ad aestimationem delictorum non parum facit, quam idonea fuerit persona ad peccatum aliquod intermittendum. Alii quippe minori sunt intellectu praediti ad perspiciendas rationes, ob quas a delicto est abstinendum, quam alii. Nonnullos quoque maior, quam caeteros, impetus in certum genus peccati rapit, id quod provenit ex corporis mixtura seu temperamento, ex aetate, sexu, educatione, & circumstantiis aliis. Vid. *L. 6 D. ad L. Iuliam peculatus.* Nam utique & pueri, & foeminae, & homines crassiore ingenio a natura praediti, aut alias prave educati discrimina iusti & iniusti, licet & illiciti minus habent cognita, inque iis ponderandis parum pollent. Procopius Hist. Vandal. L. II. (c. 14.) *[illegible] si quis Herulos pro perfidia & violentia, gentibus vitiis, [illegible].* Sic in quibus bilis praevalet in iracundiam, in quibus sanguis dominatur, in Venerem proni sunt. In alia porro studia senectus, in alia iuventus propendet. Gregorius Hist. Gall. L. XIII. *Raro sapiunt iuvenes, quorum singulare privilegium est, peccare [illegible].* Libanius Declamat. 21. *Haec sunt adolescentiae officia, transilire quae in officiis sunt, ignorare aliquid rerum, quae decora sunt.* Idem. [illegible Greek] *Unum utique genus humanum est, ubi quoque iuventus pro excusatione est aetas.* Sic quo propius malum videtur imminere, eo violentiorem metum idem elicit, & cui difficilius queat resisti. Sic & vehementius percellit animum recens iracundia, quam diuturno tempore mollita aut digesta, recens dolor, qui rationem vix audire sinit, quam velut depletus atque egestus, & quem mora temporis iam fregerit. In universum autem foedius habetur tranquillo animo ad facinus accedere, quam ab affectibus perturbato. Cicero Offic. L. I. (c. 8.) *Leviora sunt ea, quae repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quae meditata & praeparata inferuntur.* Philo Iudaeus de specialibus legibus, (p. 791 B. Ed. Paris.) dicit, *dimidiatum videri facinus, cui non accessit longa deliberatio.* Plato de LL. L. IX. (pag. 931. C. Edit. Wech.) *Maiora supplicia illis decet imponere, qui con-*

sulto

§. XXI. 1) [illegible] *aetas & [illegible]* L. 107. D. de R. I.

2) [illegible]

3) [illegible] Nicolai [illegible]

4) Vid. supra L. I. c. 7. § 16. [illegible]

5) [illegible]

6) [illegible]

ſolo per iram interfecerunt. Illis contra, qui repente & inconſulto laeduntur. ARISTOTELES Nicom. VII. c. 8. *Vnusquisque peior videretur, ſi quis aut nihil, aut leniter cupiens turpe aliquid perpetraret, quam ſi vehementi cupiditate affectus idem faceret. item ſi non iratus, quam ſi iratus verberaret quempiam. Quid enim egiſſet, ſi in affectu eſſet* [6] *conſtitutus?* [6] Niſi quod circa ebrietatem diuerſum ſtatuebat lex Pittaci, quae extat apud ARISTOTELEM Polit. L. II. c. 12. *Et ebrii duplo maiorem, quam ſobrii poenam luerent, ſi quem pulſarint. nam ex quod plures ſint ebrii, quam ſobrii, qui petulanter alios laedant, non ad veniam ſpectauit, quae ebriis potius ſit habenda, ſed vtilitatem.* [6] Cuius legis quoque mentio fit apud PLVTARCHVM in Conuiuio VII ſapientum [6]. [p. 155 F.] Inter delicta autem per affectus excitata, illa minus odioſa ſunt, quae ex affectu per ſpeciem mali accenſo proueniunt, quam ex voluptatis, praeſertim ſuperfluae, deſiderio [7]. Nam & haec mollius animum percellit, & facilius differri, aut aliam per materiam citra iniuriam expleri poteſt. ARISTOTELES Nicom. III. c. 12. Χαλεπώτερον γὰρ τὰ λυπηρὰ ὑπομένειν, ἢ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι. *Difficilius eſt moleſta ſuſtinere, quam a iucundis abſtinere.* IDEM ib. c. 15. *Dolor quidem exturbat, & corrumpit naturam eius, qui eo afficitur; voluptas autem nihil tale facit; magisque ſpontanea eſt, atque idcirco maiori opprobrio proſequenda.* IDEM L. VII. c. 7. Ἧττον αἰσχρὰ ἀκρασία ἡ τοῦ θυμοῦ, ἢ ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν. *Minus turpis eſt incontinentia irae, quam cupiditatum.* IDEM Magnorum moral. L. II. c. 6. *Impetus ad voluptatem magis reprehendendus, quam intemperantia ex ira. Nam incontinentia ex ira aegrimonia eſt. Nemo enim iratus non aegre fit. Sed incontinentia ex concupiſcentia cum voluptate eſt coniuncta. Et idcirco magis vituperabilis, quod non citra petulantiam videatur eſſe.* Similis locus eſt apud ANTONINVM L. II. §. 10. Add. ARISTOTELES Problem. ſect. 29. quaeſt. 16. Denique & hoc intra homines non parum ad poenam leniendam facit, ſi quem neceſſitudines ſuae ad peccandum permouerunt. Vid. *L. 2. D. de Receptator.* Add. GROTIVS dicto loco §. 31.

§ XXII. DENIQVE & illud ſolet conſiderari, primus quis [1], an aliorum exemplo ſeductus, ſemel, an ſaepius deliquerit. Nam qui primus in aliqua ciuitate peccatum exemplo noxium patrat, & illud alios velut docet, grauius vtique peccat [2], quam cui peccantium circumſtans frequentia pudorem minuit [3], VELLEIVS PATERC. L. II. c. 3. *Non enim ibi conſiſtunt exempla, vnde coeperunt, ſed quamlibet in tenuem recepta tramitem latiſſime euagandi*

ſibi

ἢ τὸ [illegible]. Sed ad excuſandum Pittacum ſufficit ratio ab Ariſtotele adducta. Vid. etiam DIOGENES LAERTIVS I. 76. ibique interpretes.

7) Praeſertim in Sene. CICERO I. de Officiis. *Luxuria vero cum omni aetati turpis, tum ſenectuti foediſſima eſt. Sin autem libidinum intemperantia etiam acceſſerit, duplex malum eſt, quod & ipſa ſenectus concipit dedecus, & facit adoleſcentium impudentiorem intemperantiam.* H.

§ XXII. 1) εἰ μόνος, ἢ πρῶτος, ἢ μετ' ὀλίγων [illegible], μέγα. ARISTOTELES Rhetoricorum L. I. c. 14. *Et [infamius eſt] ſi quod eſt exemplum deforme poſteris traditum, quale libidines tot Perſae in vxore* [illegible] *primus.* QVINTILIANVS Inſt. Orat. L. III. c. 7. p. 240. Ed. Lugd. Bat.

2) ARISTOTELES I. Rhetor. 14. *Atqui poenam minus ſentimus, quae cum aliis ferenda ducimus, & propter quam* [illegible]. H.

3) [illegible] apud PLAVTVM [illegible]. Apud TERENTIVM Adelphi Micio. [illegible] *ad peccatum* [illegible] *at humanum tamen.* [illegible]. Vid. GELLIVM L. XV. N. A. c. 19. PICCARTVM Decad. XVI. c. 5. H.

sit non ferunt. (Conf. tamen GELLIUS L. X c. 19. POLYBIUS Excerpt. Legat. 93 c. 4.) Pari modo qui patrat peccatum, quod constanter puniri solet, gravius peccasse censebitur, quam si multa extent impunitatis exempla: quia in illo major impertinentia & legis contemptus cernitur, quam in hoc. Repetitio autem rarior aut frequentior ejusdem speciei actionis eam in se meliorem aut deteriorem non reddit, nisi quatenus ex indicio est, eandem ex inolita consuetudine profectam. Vid. *l. 28. § 3. D. de Poenis.* Ant. MATTHAEUS de Crimin. tit. de Furtis § 2 seqq. & ad *l. 28. D. tit. 18 c. 4 § 10.* Quae cum circa actiones morales maxime attendatur, (quippe cum ex illa susceptae actiones cum plena scientia procedere fieri intelliguntur, quo nomine & vulgo habitus mali actibus priores dicuntur,) facile claret, quare communiter praestantior censeatur actio bona, quam quis saepe antea ediderat, illa, quam nunc prima aut altera vice exercet; & contra, cur mala saepius repetita gravior judicetur, quam quae semel aut bis tantum ab eodem fuit commissa. Quo possis referre legem Juliani Imperatoris adversus mendicos apud LIBANIUM Legatione ad Julianum: *Si quis eorum, qui* [illegible] *semel* [illegible] *fuerit* [illegible] *fuerit* [illegible] *quod si tertio* [illegible] *fuerit* [illegible] *, prohibitus est* [illegible]. Peruviani tamen olim sub imperio Yncarum omni cura hoc agebant, ut prima delicta punirentur, quod hoc modo impediretur, ne altera aut tertia vice peccari posset. Si enim malae plantae in prima herba opprimerentur, non posse tum segetem pravam inde provenire. Et vitia non nisi post inveteratam maturitatem poena sumitur, [illegible] vix posse [illegible] temperare, quin propter eadem vindictam [illegible], non sine perturbatione quietis publicae. Garcilassus de la VEGA Comm. Reg. L. II c. 13. Neque obstat, quod habitus bonus actionem bonam faciliorem, malus contra difficultatem a mala actione abstinendi pariat. Nam labor in comparando habitu bono impensus facit, ne minoris sit actio facile, & cum voluptate a bono exercita. Et ex mente est ortum mali, quod tum saepe male agendo effecerit, ut vix aliter quam male possit agere, & quod saepius peccando pudor plane consumtus sit. Scilicet aliquando ignorasse, quid vita exigat, humanum est: at in eadem rebus saepius aberrare, omnino est amentia. Add. TH. BROWNE de Religione Medici sect. 41. Nec absurde ille: *Peccatum illud, quod* [illegible] *commiseras,* [illegible] *, cum* [illegible] *fuerit.* [illegible] Atque haec omnia in irrogatione poenarum recte observantur. Facilius enim venia donatur, aut levius plectitur, qui prima vice vitiatum, non enorme delictum patraverit, quam qui saepius ad eundem impegit lapidem. LUCIANUS de Saltatione: [illegible] *satis est semel insanisse.* Quandoque etiam priorum venia

a) TACITUS IV Annal. 9. [illegible] ARISTOTELES [illegible]

b) Vid. plurima TIRAQUELLUS Libro

venia delictorum a futura emendatione tanquam a conditione suspenditur; quae vbi deficit, cum repetiti illius peccati vindicta antegressorum quoque poena simul exigitur. Vid. 2 Regum I, 12. II, 23. Vnde & hoc adparet, quo sensu verum sit illud vulgare *: *Nunquam crescit ex postfacto praeteriti delicti aestimatio* *. Quo loco expendi quoque debet, quatenus naturae aequum sit, quod apud Persas fiebat, teste HERODOTO in Clio, [c. 137.] vt vita anterior simul cum delicto in aestimationem veniret, & si benefacta illa praeponderaret, veniam delictum obtineret *. Id enim proprie ad delicti aestimationem intrinsecam non pertinebat. Sicuti nec id obtinuisse credimus in delictis atrocissimis, & in quibus patrantis destinata malitia manifeste adparebat. Sed vti GROTIVS dicto loco § 30. arbitratur, id locum habebat, saltem habere debebat, in his, quibus alioqui non malis subito aliqua peccandi dulcedo subrepserat: aut vbi probatio criminis erat illiquida, vita anteacta coniecturam praebebat, an tale quid ab isto patratum probabile sit, cum alias nemo repente pessimus fieri dicatur. Extat tamen exemplum apud HERODOTVM Polymnia, [p. 284. Ed. Gr. H. Steph.] de Sandoce, quem Darius cruci affigi iusserat, quod cum ex iudicibus regiis esset, iniquam sententiam ob pecuniam tulerat, sed cum recordaretur, plura eiusdem beneficia in domum regiam extare, quam peccata, cruce detractum in amicitiam iterum recepit. Huc facit illud CICERONIS pro Sulla, [c. 25.] *Omnibus in rebus, iudices, quae grauiores, maioresque sunt, quid quisque voluerit, cogitauerit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus eius, qui arguitur, est ponderandum.* Scilicet quia *prouide vt quamque est de cuiusque moribus, ita quid ab eo factum, & non factum sit, existimari potest*. IDEM pro Cluentio *, [c. 25. in fine.] Eamque ob caussam in iudiciis Romanorum solenne erat, vt actores quidem vniuersam reorum vitam reprehenderent; patroni contra eandem excusarent, aut excitatis laudatoribus commendarent. Praesertim cum in isthac generis humani corruptela iudices humani non statim exstirpare ciuem debeant, in quo plus bonae quam malae frugis adpareat. Probe tamen obseruandum, mores & anteactam vitam grauem praesumtionem in crimine illiquido in vtramuis partem praebere. Sed vbi quis obiectum crimen liquido diluerit, recte poterit adplicare sibi illud AVCTORIS ad Herennium L. II. [c. 3.] *Se non de moribus apud censores, sed de criminibus aduersariorum apud iudices dicere.* Ast vero vbi quis ab initio bonus totum vitae genus immutauit, illi recte leges duplici nomine irascuntur, & quod peccauerit, & quod ex bono malus euaserit. POLYBIVS L. VII. in Excerpt. Peiresciania. *Cum vitae institutum prioris contrarium esset amplexus, et quotidie malum malo cumularet, consentaneum erat, vt contrariam de illo opinionem cuncti conciperent.*

§. XXIII. QVANQVAM autem ex dictis satis adparet, vnum delictum altero esse grauius, neque in foro humano omnia eadem poena afficienda; fatendum

[illegible] de Poenis [illegible] § [illegible] H.

ζ) In L. [illegible] § [illegible] D. de Reg. iur. [illegible] Gothofredus. H.

η) L. [illegible] § [illegible] D. de [illegible]

θ) Conf. [illegible] H.

ι) [illegible] [[illegible]] [illegible] fuisse [illegible]. [illegible] [illegible] sit.]

tendum nihilominus est, & qualitatem & quantitatem praecisam poenarum humanarum a definitione imperii ciuilis dependere, quam vtilitas cuiusque ciuitatis praecipue moderatur. Quo spectat institutum regis Aegyptii Anysis, qui se regnante, neminem morte voluit afficere, sed pro sui quemque delicti magnitudine damnabat ad agendam certam mensuram aggerum ad vrbem, vnde quisque erat. Atque ita vrbes sunt sublimiores effectae, declinandis incommodis ex inundatione Nili. Apud HERODOTVM Euterpe, [p. m. 84. H. Steph. Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 65.] Ethi eiusmodi ciuitatum purgamenta in peculiarem deportare locum, & vbi alios contagio non possent inficere, potius visum, Actisani Rhinocolura condita, apud EVNDEM L. I. c. 60. Neque vero id est necessarium, vt eadem semper inter poenas sit proportio, quae est inter obiecta, per delictum violata: sed singulis delictis sua velut seorsum poena potest imponi, prout est ex vsu Reipublicae non considerato, an par, an vero minor poena sit imposita alii delicto, quod in se minus, aut maius esse videtur. Sicuti & PLATO de LL. L. XII. [princ. p. 942. C. Ed. Wech.] eiusmodi legem sancit: *Si quis aliquid publicum furatus fuerit, siue paruum, siue magnum id sit, pari supplicio puniatur. Nam qui vel paruum subduxit, eadem cupiditate, quamuis minus potuerit, furatus est. Et qui magnum aliquid inde remouit, cum ipse non deposuerat, is omnino iniquus est. Lex igitur non furti paruitate alterum minus, quam alterum puniendum censet, sed eo, quod alter forsan curari possit, quod alter sit insanabilis, sanabilis alter.* Inde etiam iudices hactenus quidem aequalitatem in imponendis poenis obseruare debent, vt aequaliter peccantes aequalia patiantur, nec quod in vno vindicatur delictum, alteri citra grauissimam causam condonetur: quippe cum eiusmodi inaequalitas periculosis in Republica turbis materiam soleat praebere, & effectu suo careat poena, quae non bono publico, sed priuato affectui data videtur. Ita tamen aequalitas intelligenda duntaxat est de illis, qui eiusdem speciei delictum commiserunt, non qui diuersum. Nam saepenumero delicto, quod in se leuius videtur, in foro humano grauior est poena constituta, & vice versa, prout vsus Reipublicae & arbitrium legislatoris tulerit. Super qua inaequalitate reus nequidquam queritur, quippe quam vtique praesciuit. CALPVRNIVS FLACCVS Declam. 5. *Vbi quod futurum est denunciatum, culpa patientis est.* Sic verbi gratia, etsi furti crimen in se sit longe leuius homicidio: nullam tamen fur querendi causam habet, si ipse, qui cum homicida aequalia non commisit, aequale tamen supplicium cum eodem patiatur. Quanquam & ideo non pauca delicta per se inaequalia, aeque morte vindicantur, quia morte grauius inter homines supplicium non reperitur; (LYCVRGVS Orat. contra Leocratem, [p. 108.] Τὸ μὲν γὰρ μέγιστον καὶ ἔσχατον τῶν τιμωριῶν θάνατος, *maxima autem & extrema poena-*

§. XXIII. (1) Siue ratio, quam narrat, [illegible] Elisabetha Angliae Regina [illegible] ab [illegible] THVANVS L. CXXIX. ad MDCIII [illegible] *ad* [illegible] H.

2) [illegible]

poenarum mors est.) nisi quod ad eam quandoque breui & facili via, aliquando per lentos ac diros cruciatus peruenitur. OVIDIVS Heroid. Ep. L. 10. [v. 82.] *Mors minus poenae, quam mora mortis habet.* Etsi non desint, qui celerem mortem misera vita lenius supplicium ducant. Vid. Oratio Caesaris apud SALVSTIVM Coniurat. Catilinaria. Apud SVETONIVM Tiberio c. 61. hic *poenam cuidam poenae maturitatem respondit: Nondum tecum in gratiam redii.* SENECA Herc. fur. [v. 513. *Miserum velle mori, felicem tale.* IDEM Agamemn. [v. 995. 996.] Aeg. *Rudis est tyrannus, morte qui poenam exigit.* El. *Mortem aliquid ultra est?* Aeg. *Vita, si cupias mori.* EVRIPIDES Hippol. Coron. [v. 147.] [illegible] *Cita mors optata est homini misero.* Quin & inter stultas vulgi opiniones numerat CHARRON de la Sagesse L. I. c. 39. n. 12. vindictae nomine alterum occidere; hoc ipso enim alteri omnem sensum tolli, ac omnibus malis ipsum eripi: nisi securitatis nostrae intersit, infensum nobis hominem non esse superstitem. Sic quoque apud PHILOSTRATVM L. I. c. 37. Ed. Olear. Apollonius eunucho, qui cum pellice regis concubuerat, vitam supplicii loco decernit *. Aliquando ignominia additur in cadauere *, aut memoriam. AELIANVS V. H. L. IV. c. 7. quae etiam interdum infligi solet, quando nocens dudum rebus humanis fuit exemtus, sed & iterum aboleri. Vid. SOCRATES Hist. Eccles. L. VII. c. 44. Quid quod & in poena determinanda nonnihil faciat arbitrium legislatoris, non quidem ita absolutum, quin semper ad vsum ciuitatis respicere debeat, vt tamen velut punctum illud poenae reum ex ab ipso dependeat. Accedit, quod tanta est quorundam criminum atrocitas, vt etiam extrema poena possit effici, qui in minimo gradu eorundem deprehenditur. Add. Ant. MATTHAEI de Crimin. Proleg. c. 1. §. 5. 6. & ad L. 47. D. tit. 5. c. 3. §. 11. & tit. 13. c. 4. ZIEGLERVS ad Grot. d. l. §. 39. VALERIVS MAXIMVS L. VI. c. 1. §. 8. *L. 1. §. 2. D. de Extraord. crimin. L. 1. §. 3. D. ad L. Cornel. de Sicar.* * *L. 3. §. 1. 2. 3. L. 14. d. t.* PHILO Iudaeus de Confusione linguarum, [p. 343. C.] *Quoniam aliquis conatus per insidias alterum interimere frustratus est, nihilominus homicida reus est, sicut decernit super hac causa scripta lex. Si quis, inquit, conatus fuerit proximum suum dolo perdere, & ad altare confugerit, abstractum afficito supplicio.* Eadem habentur apud EVNDEM de Specialibus legibus, [p. 791. Ed. Paris.] TACITVS H. II. *Qui deliberant desciverunt.* Quo spectat illud apud PLVTARCHVM Caesare [illegible] *Aliquando qui peccant non facto, sed voluntate piaculo coguntur.* QVINTILIANVS Declam. 372. *Lex voluntatem punit.* LYSIAS Orat. in Simonem, [c. 12.] *Constat institutorum legum auctores non si quis pugnando alteri caput abrupisset, eius patria eum pelli voluisse, sed si qui dum alium interficere conantur, laedunt, quamvis interficere non potuerint, de his tam graves poenas sumendas esse censuisse.*

*) Vt apud SVETONIVM in Tiberio c. 61. [illegible] H.

*) Lege Cornelia de sicariis & veneficis [illegible] qui hominem [illegible] H.

*) [illegible] Vid. LYCVRGVS Orat. contra Leocratem. H.

consilium erant: existimantes, ipsis dare operam potius oportere, quae deliberata voluntate perficere tentati essent. Εἰ [redacted] μὴ κατέτυχεν, ἀλλ' ὅσον τό γε ἐν ἐκείνῳ κατεπράξατο. *Quia quemquam propositum [redacted] erant assecuti, fecisse tamen, quod in ipsis erat.* Add. AELIANVS V. H. L. XIV. c. 27. Iusto tamen seueriores Areopagitae, *qui damnarunt puerum, coturnicum oculos eruentem, quod id signum esset peruersissimae mentis, multisque malo futurae, si adoleuisset.* QVINTILIANVS Inst. Orat. L. V. c. 9. SENECA de Beneficiis L. V. c. 14. *Latro est, etiam antequam manus inquinet: quia ad occidendum iam armatus est, & habet spoliandi atque interficiendi voluntatem. Exercetur & aperitur opere nequitia, non incipit.* Apud VELLEIVM PATERCVLVM L. II. c. 8. dicitur de illis, qui C. Catonem ob leue delictum damnauerunt: *Magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum. factaque ad consilium dirigebant, & quid, non in quantum, admissum foret, aestimabant.* Add. *L. 4. princ. C. ad L. Iul. maiestatis* [e], & GROTIVS in Flor. spars. ad h. L. In crimine laesae maiestatis & proditionis etiam sola conscientia sine assensu, & silentio poenam meretur. Exemplum est in Thuano apud Bened. PETIOLVM Hist. Gall. L. I. c. 6. & Dauide Berchinio apud BVCHANANVM Rer. Scot. L. VIII. Conf. DIODOR. SICVLVS [f] L. XI. c. 54. Quanquam etiam circa poenas regulariter, quantum fieri potest, in mitiorem partem eatur [g], & merito damnandus sit rigor ille Draconis, quem Solon correxit, (vid. PLVTARCHVS Solone. Qualis rigor etiam apud Peruanos adhibebatur, qui omnia fere delicta morte vindicabant, non tam delictum respicientes, quam violatum Yncae mandatum, quem Dei in vicem venerabantur, apud GARCILASSVM Comment. Regii L. II. c. 12. 13.) recte tamen poenae exasperantur, si id suadeat iustior multorum caritas, quorum securitati per nocentium supplicia est cauendum. Puta, si ingens periculum ab eo, qui deliquit, immineat, ni mature coerceatur. Quo facit illud narratum ab Henrico STEPHANO in Praeparat. Apolog. pro Herodoto c. 17. de quopiam, qui cum a rege Galliae septimi homicidii veniam peteret, nec impetrasset, regi exprobrauit: se non nisi primum homicidium patrasse, reliqua autem regi esse imputanda, quippe cum ipse posteriora non fuisset commissurus, si rex primo veniam dedisset. Aliquando etiam exemplum est statuendum, quo reliquis terror incutiatur, praesertim vbi praesto sint generalia peccandi incitamenta, quae non nisi asperis remediis coërceri queunt; inter quae praecipue sunt facilitas, & consuetudo.

(e) *Quisquis cum militibus, vel priuatis, vel barbaris scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius [illegible] sacramentum, vel dederit, de nece [illegible] consilium, [illegible]* [illegible] *Maiest.*

(f) V. CVRTIVM L. VI. c. 8. de Philota, vbi FREINSHEMIVS in Comment. [illegible] CAMDENVM ad A. MDLXXI. BACONEM de Verulamio Histor. Henrici VII. vbi lex Henrici de conscios criminum [illegible]. IL.

(g) *Quod ad alteram partem clementiae pertinet, quoties aliter poena [illegible]* Vid. GROTIVS [illegible] & PVFENDORFIVS [illegible] *quae [illegible] partes semper* [illegible]

do. Ob facilitatem * lex Ebraea grauius punit furtum de pascuo, quam de domo. Confer Exod. XXII, 1 cum 7 & 9. *L. 2. D. de Abigeis.* IVSTINVS L. II. c. 2. de Scythis: *Nullum scelus apud eos furto grauius*[10], *quippe sine tectis munimentisque pecora & armenta habentibus, quid saluum esset, si furari liceret?* Hinc & legibus quarundam gentium grauius iudicatur furtum abs domestico, quam ab extraneo commissum. Etsi Leges Romanae diuersum statuisse videantur[11]. *L. 11. §. 1. D. de Poenis L. 17. L. 36 §. 1. L. 52 L. 89. D de Furtis.* Vid. Ant MATTHAEI de Crimin tit. de Furtis. c. 3. §. 2. 3. Add. ARISTOTELES Problem. sect. 29. quaest. 14. vbi tractatur, quare qui ex balneis est furatus, aut ex palaestra, aut ex foro, & simili loco, morte multetur; qui autem ex domo priuata, furti pretium duplum exsoluat? Vid. *L. 1 D. de Furib balnear.* & Anton. MATTHAEI de Crim. ad h. t. & de Abigeis. Addantur quoque illa, quibus venefícii crimen exaggerat PHILO Iudaeus de Specialibus Legibus. Huc facit illud CVRTII L. IV. c. 6. de More Persarum, *arcana regum mira celantium fide Non metus, non spes elicit vocem, qua produntur occulta: vetus disciplina regum silentium vitae periculo sanxerat. Lingua grauius castigatur, quam vllum probrum: nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere graue sit: quod homini facillimum voluerit esse natura.* Consuetudo facti, seu vbi aliquod vitium velut in publicos mores abiit, (nam de consuetudine, quam singuli crebris peccatis sibi contraxere iam dictum,) etsi aliquid de culpa detrahit, poenae tamen acrimoniam ex parte flagitat. TACITVS A. III. [c. 54.] *corruptus simul & corruptor, aeger & flagrans animus, haud leuioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit. L. 16. §. vlt. D. de Poenis*[12]. CLAVDIANVS in Eutropium L. I [v. 11. & seqq.]

- - Veteri post obruta morbo
Corpora Paeonias nequidquam admoueris herbas:
Non leuiore manu, ferro sanantur & igni,
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix;
Ad viuum penitrant flammae, quo funditus humor
Defluat, & vacuis corrupto sanguine venis
Arescat fons ille mali; truncatur & artus,
Vt liceat reliquis securum viuere membris.

Hinc accurate monet GROTIVS h. l. §. 35. In iudiciis consuetudinem pec-

 cati

rigoris interpretandum est, L. 155. §. 2. D. de R. I.

9) Vid. elegans locus CICERONIS, supra adductus ad L. V c. 3. §. 4. in fine.

10) Plane vt hodie apud Tartaros & Russos leuissima furta morte puniantur, quia in tuguriolis aut casis humilioribus fortunae cuiusque sunt positae. H. [Quod parum conuenit definitioni furti Tartaricae supra a Pufendorfio datae, p. 1079.]

11) Plane vt eandem subuersionem rei, fidei alicuius & custodiae concreditam, mitius punire solebant. *L. tres tutores 55. § 1. de Admin. tutor.* Apud Venetos autem, cum antea fures domestici lege antiquitus instituta poena multo leuiore plecterentur, quam ii, qui eandem domum non incolerent, eaque ex re fieret, vt aucta seruorum & inquilinorum audacia, omnibus pene in domibus furta exercerentur maioribus in comitiis lex est perlata, qua lege eadem esset in seruos reliquosque fures contubernales poena constituta, idem sua, qua poena quoque iure in alienos exterosque fures animaduertere ciuitatis magistratus consueuerat. Petr BEMBVM Histor Venet. L. I. H.

12) *Nonnunquam euenit, vt aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur, quotiens nimirum, multis personis grassantibus exemplo opus sit*

enti facere ad minuendum delictum; quippe cum iudicibus considerandum sit, quantum culpae sit in singulis; quae sine dubio minor est, vbi quis velut torrente simulia peccantium fuit abreptus. Sed vbi leges sunt ferendae, inualescens consuetudo efficit, vt eidem reprimendae poena sit intendenda; quia leges vtilitatem poenae magis in vniuersalitate spectant. Nihilominus vbi vitium aliquod ita inualuit, vt propter delinquentium multitudinem poenae exigendae locus non restet, nisi per supplicia ciuitatem exhaurire velis, aut euertere, Reipublicae necessitas legem potius, quam ciuitatem pessum ire iubet. Vid. Epistola Tiberii super luxu apud TACITVM A. III. Scilicet δεῖ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφειν τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμως ὀλίγους, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. *Debet ad id, quod effici potest, ita accommodari, dummodo intendat cum fructu paucos, & non multos in cassum punire.* PLVTARCHVS Solone, [p. 90. A.] Denique si necessitas Reipublicae exegerit, verbi gratia, ingruente bello, si alii idonei desint, quis dubitet strenuo duci capitis supplicium remittere, cum eiusdem opera Respublica eo tempore carere nequeat. Quo spectat illud dictum Fabricii, suffragium suum ad consulatum dantis Cornelio Rufino, bono duci, sed auaro: *Se malle expilari, quam venire.* Sic post cladem Cannensem dictator Iunius edixit: *Qui capitalem fraudem ausi, quique pecuniae iudicati in vinculis essent; qui eorum apud se milites fierent, eos noxa pecuniaque sese exsolui iussurum.* LIVIVS L. XXIX. c. 14. Add. GROTIVS ad 1 Regum II, 6.

§. XXIV. Ex his igitur manifeste arbitror constare, non dari in foro ciuili iustitiam aliquam vindicatiuam, quae certis delictis certam poenae mensuram, per naturam definitam, vtique infligi iubeat: sed veram poenarum humanarum mensuram esse vtilitatem Reipublicae, & prout fines poenarum commodissime videntur prouenturi, ita eas per prudentiam summi imperii intendi vel remitti, ita tamen vt insignis circa eandem latitudo occurrat. Igitur iusto maior illa poena [1] erit, vbi fines poenarum molliori via obtineri poterant: iusto mitior, cui non satis acrimoniae & efficaciae inest ad producendos eosdem fines, adeoque ad reprimendam ciuium malitiam, atque internam ciuitatis securitatem procurandam, seu quae a delinquentibus contemnitur. Vid. GELLIVS L. XX. c. 1. de L. Veratii petulantia. In illam partem vbi legislator peccauerit, a crudelitatis nota non est immunis. Vid. HOBBESIVS de Ciue c. 3. §. 11. In hanc vbi inclinauerit, poenas reddit inutiles, ac vitiis liberum velut campum aperit [2]. Cum enim comminatio poenarum voluntatem hominis a libidine peccandi ad normam legis flectere debeat, & vero homines in deliberationibus commoda & incommoda ex eadem re prouenientia velut in bilance soleant expendere: facile liquet, vbi commoda aut oblectamenta

§. XXIV. 1) Vid. les Essais de MONTAIGNE L. I. c. 21. p. 79. Edit. Paris. in fol. & c. 27. p. 115.

2) Prudenter Fronto Consul Romanus apud DIONEM CASSIVM L. LXVIII. in Nerva. *Malum est eum imperare, sub quo nemini quicquam licet, peius autem est, sub quo omnia omnibus.* H.

3) Vid. [illegible] Pauli SARPII Ord. Servorum Considerationi sopra le censure della Santità di Paolo V. contro la S. R. di Venetia. p. 149. seqq. H.

§. XXV. 1) *[illegible]*

menta ex vitio aliquo provenientia damno & dolori per poenam conciliando praeponderent, haut quaquam animum hominis sui valide a vitiis averti [a]. Add. IDEM dicto loco c. 12. § 12. & Leviath. c. 27. & AUCTOR de Princip. iusti & decori p. m. 200. & Rich. CUMBERLAND de Leg. nat. c. V. § 39.

§. XXV. ANDENDUM quoque illud; cum eadem poena non omnes pariter afficiantur, & consequenter non pariter a peccato absterreantur, facile patet, tam in poenarum generali designatione, quam earundem ad singulos applicatione respiciendam esse personam ipsius delinquentis, & in eadem illas qualitates, quae sensum poenae ex aetate, sexu, statu, opibus, viribus, & similibus minuere aut augere possint. V. *L. 4. § 1. L. 12. § 1. D. de Incendio, ruina, L. ult. D. de Iniuriis. L. 6. D. de Extraord. criminib. L. ult. D. de Sepulcro violato. L. 1. § 1. D. de Abigeis. L. 3. D. de Termino moto. L. 3. § 5. L. ult. ad L. Corn. de Sicariis. L. 1. L. 10. L. ult. § 3. L. 28. § ult. D. de Poenis. L. 1. D. de Fur. balnear. L. 1. § 1. & ult. D. de Effractor. L. 3. § 3. D. Stellion. L. 1. § ult. D. ad L. Cornel. de Falsis* [b]. Nam eadem mulcta pauperem onerabit, divitem non onerabit; & vilis poena ignominiam continens levis erit malum, honorato gravissimum. Ita sexus virilis, aetasque plena ad sustinendam poenam longe firmior, quam foeminae, aut pueri. Vid. *L. 38. § 14. L. 39. § 4. D. ad L. Iul. de Adult. L. 6. D. ad L. Iul. pecul. L. 5. § 1. C. ad L. Iul. maiest. L. 37. § 1. D. de Minor. L. 108. D. de Reg. iur.* Add. quoque Ad. OLEARIUS Itin. Pers. L. III. c. 6. de mulcta pecuniaria apud Russos, ob illatam contumeliam, quam Bezzestia ipsi vocant. Apud Mauritanos tamen hodie foeminae ob scortationes gravius vapulant, quam mares, quod illi credunt, foeminas plerumque caussam & illecebras ad libidines praebere. Ex quo tamen non sequitur, in poenis imponendis observari proportionem geometricam, aut quam BODINUS de Rep. L. VI. c. VI. sese iactat, harmonicam. Sed revera non nisi simplex haec est exaequatio inter delictum & poenam, ad quam rite inveniendam personae conditio non parum facit. Quod si autem ob eiusmodi qualitates, quae neque ad crimen, neque ad poenae sensum aliquid faciunt, aequales meritis, inaequales poenae infligantur, ea vitiosa est προσωποληψία, ab qua non semper leges Romanas absolvit GROTIUS [c]. Exemplum illius rei quidam afferunt *L. [illegible] § 1. D. ad L. Cornel. de Sicar.* Ubi maritus, qui uxorem in adulterio deprehensam occiderit, si humilior sit, perpetuo exilio damnatur, si vero in aliqua dignitate positus sit, ad tempus relegatur. Nam ignominia illa per uxorem illata aeque humilem, atque illustrem virum potest urere, & aeque molestum illi quam huic patria carere. Vid. quoque Edictum Regis THEODORICI c. 91. Add. ZIEGLERUS ad Grot. dicto loco § 33. Notandum denique & hoc in certo poenae genere apud quasdam nationes

pecu-

a) In plerisque tamen legibus [illegible] perpetuo [illegible], quod AUCTOR [illegible] Conferas de diversitate poenarum secundum diversitatem [illegible] STANHEIM [illegible] Romanum [illegible] II. c. 14.

b) [illegible] poenam [illegible] pro qualitate personae, pro [illegible], & tempore, & [illegible] & [illegible] vel [illegible].

c) IUVENALIS Satyr. XI.

[illegible] alea turpis.
Turpe & adulterium mediocribus. Haec eadem illi
Omnia cum faciunt, hilares nitidique vocantur. Id.

peculiarem inesse ignominiam. EVRIPIDES Helena, [v. 306. & seqq.] *ἀσχήμονες μὲν ἀγχόναι μετάρσιοι, κἀν τοῖσι δούλοις δυσπρεπὲς νομίζεται. σφαγαὶ δ' ἔχουσιν εὐγενές τι, καὶ καλόν.* *Turpes enim sunt laquei sublimes, quae etiam in servis hoc foedum existimatur. Sed caedes habent aliquid generosi & pulcri.* PLINIVS N. H. L. II. c. 63. *Laquei poena praepostera, inclusa spiritu, cui quaeritur exitus.* Add. *L. 28. § 1. D. de Poenis.* Adplicare quoque possis huc illud DIONIS CHRYSOSTOMI Orat. ad Alexandrinos, [p. 3?4. C. Ed. Morell.] *Τὸ μὲν ἦν ἀνδρὸς ... θάνατος, τὸ δὲ ἀνδραπόδου δυστυχῆς.* *Illa vero prima mors est, haec autem infelicis mancipii.* Apud HOMERVM Odyss. χ. [v. 461. & seqq.] Telemachus nequam ancillas non vult extinguere *καθαρῷ θανάτῳ*, *pura morte*, id est gladio, sed ipsas suspendit. Etsi contra in familia Osmanidarum strangulationis supplicium sit receptum, quod nefas esse putent tam nobili sanguine terram conspergi. Et ex Ebraeorum sententia gladio feriri turpius habebatur, quam strangulari, aut lapidari. SELDENVS de I. N. & G. L. VII. c. 6. Sic PHILO Iudaeus in Flaccum indignatur, magistratus Iudaeorum & senatores Alexandriae eo flagellorum genere caesos, quo alias vilissimi Aegyptiorum solebant. Huc pertinet illud SENECAE de Constantia sapientis c. 4. *Inueniet servum, qui flagellis quam colaphis caedi malit.* Puto & illam poenam sat ignominiosam esse, de qua est in Additamento * I. Legis BVRGVND. tit. X. Contra & in quibusdam poenis nonnihil dignitatis inesse iudicatur. Quo spectat, quod indignationem populo Atheniensi mouit, Hyperbolum vilissimum hominem ostracismo eiectum. Vid. PLVTARCHVS Alcibiade, [p. 197. B.] ubi ex Platone Comico citantur hi versus: *Quamuis suis sit digna passus moribus, Se ipso tamen non digna, nec suis notis. Nam non repertum istius est causa ostracum.* IDEM Nicia [p. 530. E.] de eodem negotio: *Ἐδόκει γάρ τι καὶ κολάσεως ἀξίωμα.* *Ipse aliquam & honoris dignitatem putant. Imo vero poenam ... decernunt ... Thucydidi, Alcibiadi, & similibus esse. Hyperbolo vero honorem atque occasionem tollentes, quod esset ob improbitatem similiter atque fortunam viris imitatur.* Sic solatii instar habetur illud, *Aeneae magni dextra cadis.* * VIRGILIVS Aen. X. [v. 830.] & ibi de la Cerda.

§. XXVI. NON autem arbitramur necessarium, vt in omnibus ciuitatibus eadem delictis poena imponatur, quae in lege Ebraea exprimitur *. Ideque

*) Apud Romanos securi olim puniebantur [illegible], postea autem gladio, quod [illegible] (quicquid dicat BARONIVS ad A. CCXXVI.) [illegible]. Idem in [illegible] CAESARIO, qui [illegible], tollere gladio. Vid. Iusti LIPSIVS ad XV. Annal. [illegible] BACO de Verulamio Sermon. fidel. [illegible] Sub [illegible] Regina Elisabetha rebellem quendam Hibernum supplicationem [illegible] ... obtulisse, vt torques lignea [illegible] suspenderetur, quia illud rebellibus [illegible] erat. Illud addendum, etiam cum exemplo [illegible] ... esse possunt. Vere enim BVCHANANVS L. X. Rer. Scoticar. circa initium. de [illegible] I. Reg. [illegible] humanitatis [illegible] credebant [illegible]. [illegible] ... apud [illegible] ... Quod LIPSIVS [illegible] CXXIX. ad A. MDC. [illegible] supplicium in [illegible], qui deseruerant. LIVIVS L. I. c. 28. de Metti Suffetii supplicio. [illegible]
apud

que quia ista pars legis est positivae, & civilis Ebraeorum, ad genium populi illius & Reipublicae attemperata. Ast quo cum aliorum populorum ingenia, & rationes Rerumpublicarum in multis abeant, poenas quoque alio modo temperari par fuerit. An vero isthaec ad capitalem quoque poenam homicidii adplicari debeant, dubitari potest, cum ea non uni Iudaeorum populo, sed universo humano generi promulgata videatur. Cuius sane poenae ratio patet. Nam cuius tanta est malitia, ut occidere homines dolo malo non vereatur, ab illo caetera nunquam satis cautum erit, ni eundem vita exturbent. Quo facit etiam illud ANTIPHONTIS Orat. [illegible] (p. 93. Ed. Wech.) *[illegible]* Add. LIBANIUS * Progymn. loc. com. contra homicidam. Nihilominus si homicidae propter tempora Reipublicae poena capitis remittatur [3], non statim contravenietur praecepto Genes. IX, 6. Nam cum omnis poenae determinatio iuris positivi sit, quod ad necessitates Reipublicae attemperari par est, merito quoque in illa lege eadem exceptio subintelligi potest. Conf. GROTIUS ad Matth. V, 40 & ad d. l. Genes. Etsi aliqui dicant, illo dicto non tam legem, quam comminationem divinam contineri, qua Deus declarat, se per homines, aut alios casus tragicos vindictam in homicidas exerciturum, si vel maxime severitatem fori humani effugerint [4]. Vid. Actorum XXIIX, 4. Neque illa explicatio, quam GROTIUS L. I. c. 2 § 5 adfert, exceptionem ex temporibus Reipublicae petitam respuit. Add. IDEM in Flor. spars. ad rubr. ad L. Cornel. de Sicar. SELDENUS autem L. IV c. 1 expresse tradit, illud dictum a magistris Ebraeorum accipi non pro lege ita lata, ut ultimum supplicium sit necessario semper homicidii sceleri irrogandum, sed pro indicatione divina atque expressa, in sceleris odium, ex designatione poenae gravissimae, quam pro re nata, administrationisque publicae varietate fas esset humano generi praestituere, irrogareque. Inde etiam Ebraei ob proselyti domicilii caedem, aliusve gentilis ab illorum aliquo patratam mortis poenam forensem non irrogabant. Etiam ubi plures Ebraei, aliive rite circumcisi, congenerem quempiam plagis seu ictibus sic peremissent, ut eorum nullus seorsim id fecisset, quod mortem inferre potuisset, cuncti liberi erant ultimo supplicio ex sententia forensi infligendo, quoniam nullus per se homicida. Vid. plura dicto loco. Quanquam ego nolim fundare, ut

apud Romanos [illegible] H.

2) Conf. [illegible] VIII, 20. IX, 14. Supra L. III c. 7 § 5. H.

§. XXVI. 1) Quod [illegible] L. I [illegible] Conf. H. GROTIUS L. II de I. B. & P. c. 1 § 14. H.

2) [illegible] apud SOPHOCLEM [illegible]

[illegible]

Apud Graecos [illegible] V. [illegible] p. 44 seqq. & supra § 11. H.

3) Exemplo [illegible] Samuelis III, 29. Add. [illegible] L. LXVII. ad A. MDXXIII. [illegible] Add. supra § 23 [illegible] H.

4) Ex verba [illegible] Actorum XXIIX, 4. [illegible] Vid. CLERICI Commentarium.

re, vt quis circa dispensationem istius poenae nimis sit facilis. Neque temere probauerim, quod in constitutione quadam Regum Poloniae (f) extat circa poenam homicidii Nobilibus infligendam *Nec diuinis curis reiiceretur moderamine.* Add. PHILO Iudaeus de Legibus specialibus. Quo loco etiam tangi debent, quae a multis acute contra capitalia furum supplicia disputantur. Super quibus videatur sententia GROTII L. II. c. 7 § 14. (g) SELDENVS tamen de I. N. & G. L. VII c. 6 dicit, apud Iudaeos supplicia in fures Noachidas fuisse capitalia, etsi in Ebraeos ea essent mitiora. Apud IOSEPHVM Archaeol. XVI. 1. nimiae saeuitiae damnatur lex Herodis, quod perfossores parietum, nocturnosque fures deprehensos peregrinis etiam extra regnum venali statuerit. Athenis cum in simplex furtum dupli poena lege Solonis esset constituta, si res ipsa reciperetur, aut eadem non recepta, decupli; addebatur tamen *Si quis e Lyceo, aut ex Academia, aut Cynosarge vestem, aut lagunculam, aut quidquam aliud minimi pretii, aut aliquid vasculum e gymnasiis aut portubus surripuerit, supra decem drachmas morte puniendum.* Add. ARISTOTELIS Probl. sect. 29. c. 14. Quid ius Romanum constituerit, notissimum est. Imo IVSTINIANVS Nouell. 134 c. vlt. etiam vetuit simplicem furem membro mutilari; cum alias non absurdum videatur, ea quemque parte puniri, qua peccauerit. Sicuti quondam Alex. Seuerus Notario, qui falsum caussae libellum, eumque breuem in consilio Imperatoris retulerat, digitorum neruos incidi iussit, ne vnquam scribere posset. LAMPRIDIVS Alexandro (h) [c. 28.] Sic Zaleucus adultero oculum erui voluit, quia primi incessant oculi nuptas, & libidinis est irritamentum ardentius adspexisse matronam. Sic & lex diuina mulieri manum abscindi iubet, quae in rixa marito suppetias latura, impudenter aduersarii virilia adprehendisset. Sic VVLCATIVS GALLICAN. in Audio Cassio [c. 4.] refert, ab ipso multis desertoribus crura & poplites esse incisos. Add. CVIACIVS Obs. L. VII c. 13. Verum Iustinianeae constitutionis rationem bene explicat Anton. MATTHAEVS de Criminibus tit. de Furtis. c. 2. nempe cum pleraque furta ex desidia aut inopia suscipiantur, noluisse ipsum fures manuum mutilatione puniri, vt ne amitterent instrumenta, medendo suo malo necessaria, quos potius vi ad opus faciendum adigi par fuerit. In Germania fures suspendi sanxit FRIDERICVS II. L. II. F. *tit. de pace tenenda;* & post Carolus V. Constitutione criminali, qui Friderico potest videri asperior, quod pretium argenti decrescentis neglexerit. Vbi quanquam fatemur, quosdam iudices circa adsignandum laqueum esse plus iusto liberales, ac melius quandoque consuli Reipublicae furibus ad opus damnatis. (Vid. HERODOTVS Euterpe, & DIODOR. SICVLVS L. I. c. 65. de Rege Aegypti Sabacone,

(f) Lectu digna est Dissertatio THOMASII de Iure aggratiandi Principis Euangelici in causa homicidii, & alia de [illegible] Imperii potestate [illegible] § 4 [illegible]

(g) Vbi legem [illegible] non habere in [illegible], aut ex [illegible]. Sed [illegible], quod [illegible]. Ad quem locum, [illegible] Germanorum, [illegible], si, ob [illegible], sub capitis poena [illegible], capitale fieri. [illegible] Quomodo [illegible] Imperatorum [illegible], ex quo [illegible] homines. Et quantum est, ut se [illegible], [illegible] capitale [illegible], quia Deus

cone, qui omnes capitis damnatos ad opus faciendum adplicuit, per eosque multum vtilitatis regioni attulit. & Thomas MORVS Vtopiae L. I. tamen capitale supplicium in fures recte constitui potuisse, nobis certum habetur. Ad rationes quae in contrarium afferuntur, inprimis ab Ant. MATTHAEO dicto loco ex hactenus dictis non difficilis est responsio.

§. XXVII. DENIQVE nec illud necessarium est, vt idem quis patiatur, quod alteri intulit, seu vt per talionem delicta semper vindicentur. Quam sententiam vulgo tribuunt Pythagoreis, quibus poena definiebatur per ἀντιπεπονθὸς, quasi diceres, parem passionem. Cui fini quoque adducitur illud Rhadamanti: Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη κ' ἰθεῖα γένοιτο. *Si patiatur, quae fecit, iustitia recta fuerit.* OVIDIVS de Arte L. I. *Neque enim lex aequior vlla est, Quam necis artifices arte perire sua.* QVINTILIANVS Declam. XI. *Breuissima est iustitia vindictae, cum facinus mensura poenae est. Et si naturam vltionis respicimus, optime vindicatur quisque quomodo miser.* M. SENECA L. V Controu. Praefat. [p. 276.] *Iustissima patiendi vice, quod quisque alteri excogitauit supplicium, saepe expiat suo.* POLYBIVS L. XII. in Excerptis Peirescianis: [illegible] *Cum alios ipse acerbe atque inclementer obiurgare soleat, iure merito ab aliis pari inclementia tractabitur.* Illud ἀντιπεπονθὸς ARISTOTELES Nicom. V. c. 8. hoc modo absurditatis arguit: *Si magistratum quis gerens percusserit, repercutiendus non est. Sin autem magistratum gerentem quis percusserit, non solum est percutiendus, sed supplicio insuper afficiendus.* Add. IDEM Magnor. Mor. L. II. c. 34. Circa dicta Exodi XXI, 23. Leuit. XXIV, 20. Ebraeorum doctores communiter tradunt, non rigidam talionem praecipi, sed potuisse etiam tales noxas multa pecuniaria redimi. Vid. BODINVS de Rep. L. VI. c. vlt. qui legem illam vnquam in vsu fuisse negat, verbi gratia, vt pro crure fracto alteri quoque crus frangeretur. Additur, formulam, *oculum pro oculo, dentem pro dente* non esse cauillandam; cum ista quasi prouerbiali locutione hoc tantum innuatur, poenas delictis proportionatas esse debere; ne scutica dignum horribili flagello secemur; aut secures meritum ferula, soleaue caedamus. Idque vel inde colligi, quod lex diuina neque furtum furto, nec adulterium adulterio, nec vulnus vulnere plectit, sed furtum duplo quadruploue, adulterium morte, vulnus pecunia. Sed iure diuino respectum quoque haberi personarum: verbi gratia, si quis priuato maledixerit, nihil grauius nominatim cautum reperitur: sin priuatus principi, aut filius patri maledixerit, capitale id habebatur. Contra Constantinus L'EMPEREVR Babakama c. 9. § 1. pro

Deos dixerit, quo die ea ea victoria, morte moriatur.

**) Et silentes Aegyptiorum leges vtramque manum praecidi iussisse, vt qua quisque corporis parte peccasset, hanc ad finem vitae irreparabili cum damno & ipse poenam ferret, & alios poena hac sua commonefaciens ab id genus facinore deterreret. Vt est apud DIODORVM SICVLVM L. I. c. 78. Idem iussit Claudius apud SVETONIVM c. 15. Populi Darienses furibus amputata brachia de collo eorum suspendebant. Lopez de GOMARA Histor. general. Indiar. c. 69. Add. plur. FREINSHEMIVS Commentar. in Curt. L. V c. 5. n. 4. H.

pro literali sensu istorum dictorum pugnat. Quas lites componere non est nostrum. Tandem tamen fatetur, potest [illegible] fuisse poenam talionis corporalem in pecuniariam pro ratione circumstantiarum mutare, argumento legis Exodi XXI, 29, 30. [illegible] alternatio etiam gravioris poenae admittitur. IOSEPHVS Archaeol. IV. §. *Qui [illegible] quempiam [illegible], [illegible], qua [illegible] [illegible] nisi forte pecuniae [illegible], [illegible], lege illi dante [illegible], qui passus est aestimare possit suos casus.* Pro talione quoque allegatur Deuter. XIX, 19. Conf. *L. [illegible] C. [illegible] [illegible] L. [illegible] C. de [illegible] L. [illegible] C. ad L. [illegible] de [illegible].* IOSEPHVS Archaeol. IV. §. *[illegible] nullus [illegible] habeat.* (Parem legem Aegyptiorum recitat DIODOR. SICVL. L. I. c. [illegible]) *Si vero [illegible] ut quispiam [illegible], [illegible], [illegible] patiatur, quod toleraret ille, contra quem [illegible] [illegible].* Sed reponi potest, has leges minus recte hoc trahi, cum ea calumniantium poena mensuram talionis excedat, pro conatu completo malo repraesentato, et ut de caetero illa poena non sit iniqua. Nam [illegible] apud QVINTILIANVM Inst. Orat. L. VII. c. [illegible] *[illegible] a malefico non differt [illegible].* Et DECLAM. [illegible] *[illegible] videtur [illegible] quem [illegible] non oporteret.* Et recte PLINIVS Panegyr. [c. 35. n. 3.] in calumniatores: *[illegible] poena [illegible], nec maiores [illegible] quam metus habeant, timeantque quam [illegible].* Sic lege divina diffamator virginis par habebatur vim inferenti. Deuter. XXII, 19. 29. ISOCRATES de Permutatione [illegible] p. [illegible] [illegible]] *[illegible] [illegible] maleficentius? quae facit, ut [illegible], ut [illegible] esse videantur, ut [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], quantum [illegible] per [illegible].* QVINTILIANVS Declam. [illegible] *Calumniatorum nefas non potest nisi per [illegible] [illegible].* *[illegible] de rebus [illegible], si de [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] est, ut [illegible] per se.* Constituit SICVLAR L. II. c. 14. In L. XII. tab. ita extat: *Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.* Super qua lege videri la commenta fuere, quae Favorinus, & Sext. Caecilius ICtus disputant apud GELLIVM L. XX. c. 1. Eam tamen talionem Romae penitus in desuetudinem abiisse ex §. 7. Instit. de Iniur. patet. Add. Ant. MATTHAEI de Criminib. tit. de Iniur. c. 2. § 2. 3. Apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 17. Lex Charondae apud Thurios lata memoratur: *Si quis alteri [illegible], [illegible] pariter [illegible]. Sed [illegible], ut qui [illegible] [illegible], alterum quoque [illegible] amitteret, & sic [illegible] prorsus orbaretur. Hic, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], minus tamen poenae, quam par sit, illum exsolvisse arbitratur. Qui enim [illegible], [illegible] per lege [illegible], non pari tamen damno [illegible] [illegible]. Aequum igitur esse, ut illi, qui [illegible] [illegible], ambo simul [illegible], si aequalis [illegible] poena [illegible] sit. Debere igitur*

§. XXVII. a) L. [illegible] C. de Poenis. H.

b) *[illegible], qui [illegible] [illegible], [illegible], [illegible]* [illegible] [illegible] de [illegible].

c) Vid. tit. Dig. de Termino moto.

d) Vid. Tit. Dig. de Sepulchro violato.

e) Vid. Supra L. III. c. 7. §. [illegible] in fine.

f) In hoc [illegible] talio vel [illegible], vel alium [illegible] [illegible]. H.

g) Quod argumentum [illegible] urget Favorinus apud GELLIVM dicto loco. H.

Igitur & ambiguitate vel perculsus ille [illegible]*, ad populum* [illegible] *sua verba facere* [illegible] *suam conditionem* [illegible] *deplorans,* [illegible] *multitudinem* [illegible] *Tandem* [illegible] *cum* [illegible] *peregisset* [illegible]. Idem refertur a DEMOSTHENE adversus Timocratem. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 7. [illegible] Add. Petr. GREGORIUS THOLOSANUS Syntagm. L. XXXI. c. 1[illegible]. Quicquid hujus sit, certum est, talionem ita crude intellectam non esse justam quarumvis poenarum mensuram. Nam primo in plurimis criminibus illa locum plane non habet. Qui enim, qua ratione per talionem punire velles, verbi gratia, adulterium, stuprum, [illegible], crimen laesae majestatis, [illegible], calumniam, veneficium, crimen falsi, suppositionem partus, procurationem abortus, plagium, ambitum, incestum, sacrilegium, terminorum motionem, sepulcri violationem, stellionatum, praevaricationem, & similia? Ex quo & hoc obiter patet, recte Theodosium Imperatorem sustulisse poenam mulierum in adulterio deprehensarum, tunc Romae [illegible], quae in lupanari conclusis [illegible] adhibebatur, pulsato tintinnabulo, quando turpitudinem illam patiebantur. Nam licet tanta contumelia gravissimae loco poenae esset, tamen quia haec poena [illegible] peccatum exerceri non poterat, peccatum potius auxisse, quam sustulisse videbatur. SOCRATES Hist. Eccles. L. V. c. 18. Quanquam fateamur, leges, quae talionem videntur sancire, eam duntaxat accommodare ad injurias seu laesiones corpori illatas. Deinde licet fingamus illam, [illegible] quod [illegible] est, poenae vice persolvi, & in quo personae, locus, tempus, qualitas, causa, crimen non elevant, aut aggravant: tamen ne sic quidem simplex retaliatio satis commoda est futura. Ponamus [illegible] colaphum impegisse in loco privato. Hic si percussus alteri colaphum reponere debet, quomodo aequilibrium servari accurate poterit? Add. Jos. WISSENBACHIUS [illegible] L. VI. tit. 4. c. 3. Quod si executio id a tertio facienda, quomodo ibi constare poterit, qualiter libratus prior colaphus fuerit. In multis prima delicti [illegible] gravis erit futura, si non distinguatur, per imprudentiam, an per malitiam factum quid fuerit, aut si personarum discrimina non observentur, verbi gratia, aliquis dum alteri colaphum infligere vult, [illegible], quam [illegible], [illegible] dum ipsi praeter intentionem [illegible]. Durius fore cum ipso ageretur, si [illegible]. Sic si honestiori [illegible] laederet, durum nimis foret, si & ipsi colaphus [illegible], quod honesto viro valde ignominiosum est, [illegible]. Denique in plerisque delictis talionis poena justo levior videtur. Idque contingit peculiariter quidem

[illegible]

ex disparitate personarum [9], quae iniuriam intulerunt, aut passae sunt; aut ex disparitate loci, temporis, aliarumque circumstantiarum. In vniuersum autem rudem illam talionem destruunt argumenta a GROTIO dicto loco §. 32 adducta, vbi recte negat illi, qui alteri deliberato & sine causis culpam valde minuentibus nocuit, tantundem nocumenti, & non amplius inferri debere. Add. Apocal. XVII, 6. Nam aequitati repugnat, vt par sit periculum innocentis & nocentis [10], neque satis cauetur securitati hominum, si malis non immineat maior metus a legibus, quam bonis a malorum petulantia, quibus insuper velut lucri adhuc vice est spes latendi, fugiendi, aut seueritatem iudicum quocumque modo euadendi. Quid quod & sanctissimae leges eandem poenam in inchoata, quam in completa scelera quandoque statuunt. Vid. Deuter. XIX, 19. Exod. XXII, 9. Edictum regis THEODORICI c. 17. & 50. Memoratu quoque digna est lex Indorum, quam refert STRABO L. XV. [p. 710. Edit. Paris. 1636. C. Edit. Amsterod.] *Qui membro quempiam orbauerit, non modo talionis poenam subit, sed etiam manu truncatur. Quod si quis artifici manum vel oculum ademerit, capitale est.* Solonis lege, qui alteri vnum oculum eruerat, ei ambo erui debebant, apud Diogenem LAERTIVM Solone. [L. 1. §. 57. Ed. Amsterod.] Sic *L. 1. D. ad L. Cornel. de Sicariis* ea lege tenebatur, qui *occidendi hominis causa cum telo ambulauerit* [11]. Cui rei etsi consequens sit, vt consummatis criminibus maior debeat respondere poena; tamen quia in foro humano nulla poena morte est grauior, eaque iterari nequit, intra eandem necessario subsistitur; additis interdum pro ratione delicti cruciatibus, aut ignominia, quae mortem antecedat, aut sequatur.

§. XXIIX. SVBIVNGENDVM quoque heic de poenis, quae in foro humano nomine delicti, ab alio patrati, solent exigi. Vbi illos quidem, qui reuera de reatu delicti participant, pro ratione influxus ad facinus aliquod puniri posse, extra dubium est, cum iidem non alienum, sed proprium delictum luant. Qui autem, & quo ordine de alieno delicto participent, supra est expositum [a]. Add. Iac. GODOFREDI Disc. ad *L. Quisquis C. ad L. Iuliam M. [illegible]* Illud tamen notandum, inter restitutionem damni, & poenam id discriminis obseruari, quod in foro humano facilius quis damnari soleat ad refusionem damni, quam ad poenam simul sustinendam; cum facilius imprudentia aut leuior culpa ad poenam deprecandam valeat, quam ad damni dati reparationem. Memorabilis est lex Thomae Randulh, Proregis Scotiae, apud BVCHANANVM Rer. Scotic. L. IX. *Furta, ex belli contagione adhuc frequentia,*

vt

9) Nam pistor vel scriba dextra minus citare potest, quam cantor aut cursor. Laeuo oculo magis est necessarium, quam qui vtrumque adhuc [illegible] habet. H.

10) Cum non possis [illegible], qui se perdidit [illegible] perdere. [illegible] apud SENECAM in Thyeste:

[illegible]
[illegible] H.

11) Recenseatur ea in nota 4. ad §. 23. Addatur GROTIVS L. II. c. 20. §. 39.

§. XXIIX. a) L. I. c. 5. §. 14. SENECA IV. Epist. Controu. 3. *[illegible]* H.

b) [illegible] V. RENGER in Thesaur.

ut comprehenderet, legem tulit, ut rustici instrumenta, rure colendo comparata, in agris relinquerent, neve nulla domus, aut stabula clauderent. Domino dari si quid esset, pretium domui a praefectis [illegible] praefectis a rege [illegible]. Regi [illegible] latronum deprehensionem satisfieri. Verum circa delicta vniuersitatum obseruandum [1], quanquam regulariter decreta, in quae maior pars consensit, habeantur pro decretis vniuersitatis, sic vt etiam pauci dissentientes ad istorum obseruationem atque executionem teneantur; (Vid. POLYBIVS L. V. c. 49. in fine. PLINIVS L. VI. Epist. 13. *Singulos integrare, dissentire fas est, peracta, quod pluribus placuit, cunctis tuendum*,) tamen si agatur de reatu inde resultante [2], non inquinati intelliguntur, nisi qui actu consenserunt. Innocens autem erit, qui & ab initio dissenserit, & in suo dissensu constanter perseuerauerit. Vid. Lucae XXIII, 51. Hinc Alexander cum captis Thebis omnes Thebanos sub corona vendidisset, illis libertatem reliquit, qui contradixerant [3] decreto circa exuendam Macedonum societatem. PLVTARCHVS Alexandro, p. 6[illegible] D.] Quin & excusari, saltem in tantum, solent, qui cum ab initio dissensissent, post per plures victi decreto vitioso exsequendo strenuam operam nauant. Sic Graeci memorantur pepercisse Antenori & Aeneae, qui auctores Helenae reddendae fuerant, vtut hi pro patria non segniter arma gessissent. Est porro & hoc notandum, alia poena afficii vniuersitatem vt talem, alia singulos. Singulorum poena interdum est mors. Huic vicem in vniuersitate sustinet eiusdem dissolutio. Add. Constitut. SICVLAE L. I. tit. 47. Atque hoc modo si ciuitas esse desinat, vsumfructum velut morte finiri dixit MODESTINVS in *l. 21. D. Quib. mod. vsusfr. amittitur.* Singuli quandoque poenae nomine in seruitutem abstrahuntur. Similem poenam patitur vniuersitas, si cum antea ciuitati immediate subesset, dein alteri subordinato corpori, aut ciui subiicitur. Denique & singuli bonis mulctantur. Vniuersitati ob delictum publicum publica quoque bona adimuntur, puta muri, naualia, naues bellicae, arma, aerarium, agri publici, priuilegia. Sic Theodosius publicum delictum Antiochenorum, qui ob inflictionem noui tributi statuas Imperatoris in foro sitas euerterant, puniuit, interdicto ipsis theatri & balneorum vsu; & adempto vrbi nomine metropoleos, quo antea gaudebat. LIBANIVS Orat. XIII. Iisdem Marcus Imp. spectacula, & alia ciuitatis ornamenta sustulerat, quae postea tamen reddidit. VVLCATIVS GALLICANVS in Auidio Cassio, [c. 9.] Sic Seuerus Byzantium maxima ex parte diruit simul theatro, thermis, omnique cultu & honore detracto, in vici formam redegit, & Perinthiis adiudicauit, HERODIANVS L. III. c. 6. Sic Constantius Imperator Constantinopolitanis, qui ipsius ducem Hermoge-

 moge-

[1] [illegible] BERTOLDVS in De [illegible] L. III. [illegible] HENR. HAHN ad Wesenb. tit. *quod cuiusque vniuersitatis nomine* [illegible] PAOLO SERVITA *Considerationi sopra* [illegible] *di Paolo V. contra la* [illegible]. H.

[2] Supra L. VII. c. 2. § 22. H.

[3] [illegible] Suecum contra Christiernum II. Regem conspirassent, Iacobus Pufius, Episcopus [illegible], qui diu antea Regis partes [illegible] protexerat, & [illegible] actioni [illegible], in literis [illegible] sub inferiore cera sigilli [illegible] propria schedula callide occultauerat, in qua legebatur, quicquid huius admisisset, id ab inuito expressum esse, id pro innocentia fuit, & inter [illegible] Principum [illegible]. Ioannes MESSENIVS [illegible] Christierno II. ad A. MDXX. BOCCENIVS L. V. [illegible] p. [illegible]. H.

mogenem interfecerant, frumenti congiarium gratis antea donatum poenae loco ademit. Apud SOCRATEM [α] Hist. Eccles. L. II c. 11. Etsi in delictis multitudinis & hoc rationis sit, vt auctores potissimum puniantur [β]. Vid. LIVIVS L. XXIX c. 26 ab init. [γ] Inde ad taxanda tam delicta, quam supplicia vniuersitatum, non parum facit illud QVINTILIANI Declam. 11. *Persuadentium vires sunt, quo quod ciuitas facit, & quodcumque facit populus, ferendum quod exasperatur, irascitur. Sic corpora nostra motum nisi de mente non sumunt, & [illegible] sunt membra, donec illis animus imperat. Nihil est facilius, quam in quemlibet effectum mouere populum. Nulla, cum coimus, sua cogitatio, sua mens, aut vlla ratio praesto est, nec habet vlla turba prudentiam singulorum. Siue quod omnes publicae capimus effectus, siue negligentior est, qui se non putat solum debere rationem; & multi fiducia facimus omnium.* CICERO pro Cluentio, [c. 46.] *Statuerunt ita maiores nostri, vt si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur, vt metus videlicet ad omnes, poena ad paucos perueniret.* Milites apud TACITVM A. I. [c. 44.] *Puniret noxios, ignosceret lapsis.* Add. POLYBIVS L. XI c. 27. in fine. Et Excerpt. legat. XXVIII. c. 4. BODINVS de Rep. L. III. c. 7 p. m. 527. seqq. Ant. MATTHAEI de Crimin. ad L. XLVIII. D. tit. 18. c. 4. § 30. Constitut. SICVLAR. L. I. tit. vlt. [δ]

§. XXIX. HOC LOCO quaestio oritur: An poena ob delictum vniuersitatis semper exigi possit? puta, si delictum ante duas aut tres generationes publice sit patratum. Qui affirmare velit, eo colore vti posset, quod quamdiu vniuersitas duret, illa eadem maneat, mutatis licet ac succedentibus sibi singulis. Quo facit illud PLVTARCHI de sera Numinis vindicta, [p. 559. A.] *Est ciuitas res quaedam vna & continua, animalis instar, neque mutationibus secundum aetates suam exuit naturam, aut varietate temporis aliud fit ex alio: sed semper eosdem erga se affectiones, & naturae suae conformationes seruat, omniaque eorum, quae publice agit, aut egit caussas in se continet, quamdiu communitas, quae multis complexibus deuincit, vnumque corpus efficit, vnitatem suam conseruauerit. Ergo vt bene perdurantem volumus oppidum maiorum eiusdem esse, quo etiam fas gloriam eorum & potentiam vindicet.* Verum rectius isthaec quaestio negatur, si de poena humana sermo sit. Nam ne in singulis quidem hominibus adeo necessum est antiqua delicta, vti recentia, & velut adhuc flagrantia vindicare. Vnde etiam non citra rationem in iure Romano de praescriptionibus criminum traditur [ε]. Vid. Anton. MATTHAEVS de Crimin. L. XLVIII tit. 19. c. 4. Deinde probe obseruandum, quod quaedam de vniuersitate aliqua dicantur primo & per se, verbi gratia, habere aerarium, habere leges, iura, priuilegia, quae singuli, qui sunt de isto corpore, sua dicere non possunt: quaedam autem competunt vniuersitati, non nisi ex deriuatione a singulis, seu primo inhaerent singulis, &

post

α) Insigne prouinciae infamatae exemplum est in L. 2. C. Theod. de indulgent. crimin. Adde L. 3 C. Theod. eod. H.

β) Vid. H. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 11 §. 5. & ad Iudic. VIII, 16. H.

γ) [illegible] (Carthaginem) verum in auctores tantum [illegible] - - - animaduerteretur, eo [illegible] tam [illegible] exemplo [illegible] maior, quam poena [illegible] [illegible] vt [illegible] culpa esset, de poena [illegible] ad [illegible] [illegible] fuisse.

possit inde vniuersitas denominationem accipit. Sic societatem aliquam dicimus doctam, fortem, temperantem *), bene aut male moratam, quae plurimos fuos ciues doctos, fortes, temperantes, bene aut male moratos habet; etsi non repugnet, quo minus in ea nonnulli indocti, ignaui, aut intemperantes exsistant. Ex hoc genere quoque est, si dicamus vniuersitatem aliquam poenam esse commeritam. Meritum enim conuenit singulis tanquam mentem habentibus, & prout scientes volentes agere possunt. Non habet autem vniuersitas vt talis, & quatenus distinctum quid a singulis concipitur, animum, per quem possit edere actiones, meriti primo & immediate capaces, quae quidem a singulorum actionibus plane sint distinctae. Ex quo sequitur, siquidem illi ciues, per quos ciuitas meritum contraxit, extincti sint, neque idem a sequentibus per actum aliquem fuerit continuatum, ipsum quoque meritum fuisse extinctum, ac proinde etiam aptitudinem ad poenam, quae sine illo recte infligi nequit. Add. GROTIVS L. II. c. 21. § 8. Equidem PLVTARCHVS dicto loco, ad exemplum diuini Numinis heic prouocat, quod aliquando in posteris delicta maiorum vindicare legitur. Enim vero de tribunalis diuini processu ad forum humanum argumentum per omnia ducere non licet. Sic & non sequitur, si aequum est, posteros praemia & honores accipere ob merita maiorum, ideo & aequum esse, eosdem ob delicta maiorum puniri. Nam beneficii ea est materia, vt in quemuis etiam immeritum, & gratis conferri possit; poenae non item. Et obsoletum quoque beneficium allegare Romani plausibile ducebant apud IVSTINVM L. XXVIII. c. 1. vbi hanc rationem afferunt, quare Acarnanum defensionem contra Aetolos susciperent, quod Acarnanes soli quondam aduersus Troianos, auctores originis suae, Graecis auxilia non miserint. Idem memorat STRABO L. X. Licet contatores facile intelligunt, illud iactatum, vt vllus saltem color videretur, quare Romani negotiis ad se nihil spectantibus sese immiscerent. Ridicula quoque est sententia Mahometis II. ad Pium II. Pontificem: Se mirari, quod Itali foedere iungantur contra ipsum, cum tamen ipse communem a Troianis originem ducat, & ipsius non minus quam illorum intersit ob Hectorem interfectum vlcisci Graecos, quibus nunc Itali faueant contra ipsum. Apud Mich. MONTAIGNE Essais L. II. c. 34.

§. XXX. DE caetero firmum manet illud, in foro humano ob delictum alienum, de quo nulla ratione quis participauit *), recte aliquem puniri non posse. Sed quia in vita humana videmus saepe aliorum delicta occasionem praebere, vt alius male sit, ne quis in errorem inducatur, obseruandum est, primo non omnia, quae homini molesta, aut damnosa sunt, poenarum rationem habere *). Qui confiscata ob delictum bona, ad egestatem redigitur, poenam patitur. At quam multi nascuntur, quibus praeter corpus nullum

*) Vid. Io. HOTMANNI Quaestiones illustres c. 40.

§. XXIX. *) V. supra L. I. c. 5. § 6. H.

*) ARISTOTELES L. Pol. 3. [illegible]

[illegible] H.

§. XXX. *) Vid. omnino supra L. I. c. 5. § 14. H.

*) [illegible] poenas distinguendum a poena ipsa. H.

fuum patrimonium? Quam multi incendio, naufragio, incurfu hoftium omnia fua amittunt; quibus fua egeftas non poena humana, fed fatale malum, aut vt alii loquuntur, infortunium eft. Vnde, fi verbi gratia, quae ob delicta principum fubiecti mala fentiunt, eadem confiderare debent, tanquam incommoda alia, mortalium conditionem iam comitantia, vti funt imbecillitas corporis, aegritudo fenii, intemperies aeris, fterilitas, & fimilia.

§. XXXI. Deinde fciendum, aliud effe damnum directe datum, aliud quod tantum per confequentiam venit. Illud eft, quando alicui aufertur, ad quod ius proprie dictum iam habebat. Hoc autem vocatur, per quod intercipitur conditio, fine qua ifte ius non erat habiturus. Exemplum extat in *L. 24. §. ult.* [a] *L. 26. D. de Damno infecto* [b]. *L. 63. D. ad L. Falcidiam.* Sic quando parentum bona confifcantur, fentiunt inde incommodum quidem & liberi. Sed id proprie non eft poena refpectu liberorum; quia bona illa ipforum futura non fuerant, nifi a parentibus ad vltimum fpiritum forent conferuata: adeoque confifcatio duntaxat intercipit conditionem, citra quam liberis ad paterna bona nullum ius proprie dictum competebat. Vid. *L. 3. D. de Interdict. & relegat* [c]. Ideo legem Mogaldi regis Scotiae, *vt damnatorum bona fifco addicerentur, nullum in paternis liberis & vxoribus adimi fit*, iniquam ac inhumanam non immerito vocat Bvchananvs Rer. Scotic. L. IV. Add. Grotivs L. II. c. 21. §. 10.

§. XXXII. Denique & illud notandum, interdum imponi alicui aliquid mali, aut auferri aliquid boni occafione quidem alterius peccati, aut quod alter fuae obligationi non fatisfecit: ita tamen vt peccatum illud, aut defectus impletae obligationis non fit propria & proxima caufa, cur ifte malum patiatur, neque alteri directe ex eodem peccato ius nafcatur, quare iftum recte poffit malo multare. Sic fideiufforès faepe aliquid damni patiuntur, debitore, pro quo interuenerunt, fidem violante. At proxima caufa obligationis, quare fideiuffor alienum debitum luere tenetur, eft ipfius promiffio. Nam vti qui pro emtore fideiuffit, proprie non ex empto tenetur, fed ex promiffo: ita & qui pro delinquente fideiuffit, proprie non ex alieno delicto, fed ex fua fponfione tenetur. Ex quo confequitur, quod vbi fideiufforí aliquid mali fit patiendum, id menfuram accipere debeat non ex delicto alterius, fed ex ea poteftate, quam ipfe in promittendo habuit. Adeoque quando delinquente elapfo ad vadem neceffitas luendi deuoluitur, non fpectandum eft, quantum mali delinquenti

§. XXXI. a) *Item videamus, quando damnum dari videatur . . . ut puta in domo mea puteum aperio, quo aperto venae putei tui praecisae sunt: an tenear? Ait* Trebatius, *non teneri me damni infecti: neque enim existimari, operis mei vitio damnum tibi dari in ea re, in qua iure meo usus sum.* Conf. Thomasii Differtatio, Non esse actionem [illegible] contra aedificantem ex aemulationem.

b) *Ubi autem propositum, ante hoc impleveri dari, quam adquisiverant.* L. 63. D. ad Leg. Falcid.

c) *Eum, qui civitatem amitteret, nihil aliud mutare, quam liberos, nisi quod ab ipso perventurum esset ad eos, si intestatus in Civitate moreretur: hoc est, hereditatem eius, & libertos, & si quid aliud in hoc genere reperiri possit: quae vero non a patre, sed a genere, a civitate, a rerum natura tribuerentur, ea manere eis incolumia.*

d) Qualis quoque illa, quam *Florentinae* esse memo-

quenti recte potuerit imponi, sed ad quid malorum pro altero tolerandum nudo suo consensu obligare sese quis potuerit. Ex quo etiam colligitur [l], quousque in caussis capitalibus vades admitti queant: nempe hactenus tantum, ut vel vas promittat magistratui, cui delicti est persecutio, se damnum eo datum sarturum, vel caveat de reo sistendo, idque ut reus iam comprehensus carceris molestia liberetur, neque ex vinculis caussam dicere cogatur, vel ne in absentem & indefensum tanquam convictum aliquid statuatur. Sed ut capitalem poenam pro reo subeat vas, neque obligare ille se potest, cum tanta homini in propriam vitam non sit potestas, neque istam poenam exigi processus fori humani patitur. Poena enim propter delictum infligitur, eo fine, ut improbitas hominum sistatur. Atqui neque ipse vas deliquit, neque actu fideiussionis reatum delicti in se derivavit. In eo enim nullum est crimen, velle, ut reus aequiore loco caussam dicat, aut meliore sit conditione, donec sententia in ipsum feratur, aut promittere, se multam pecuniariam reo dictam exsoluturum, uti & id, quanti magistratus aestimaverit, quod facultas poenae sumendae per fugam rei fuerit subtracta. Sed nec finis poenae humanae obtinebitur, punito vade. Ille enim punietur, non quia peccavit, sed quia alterius fidem secutus tanto sese periculo exposuit. Atqui per talem poenam id duntaxat efficeretur, ne alii deinceps ita facile pro aliis intervenirent; non ut a delicto, quod reus in se admiserat, absterrerentur. Adeoque talis poena non respiceret delictum rei principalis, sed imprudentem credulitatem vadis. Igitur non recte naturam poenae ac officium suum circa eandem exigendam intellexit magistratus, qui vadem supplicio affecit; nisi ubi dolo egisse ipsum adparuerit, ut disciplinae publicae vim hac ratione eluderet. Sic & cum homini in propria membra non sit tale ius, ut pro lubitu illa possit perdere, patet itidem, non posse aliquem sese obligare ad ferendam pro altero poenam mutilationis. Aliud autem est, quando capite puniuntur custodes reorum, qui per negligentiam, aut ex collusione reis occasionem elabendi dederunt. Hi enim non ob alienum, sed ob proprium delictum puniuntur. Vid. 1 Regum XX, 39. seqq. Actor. XII, 19. [m] Quin imo licet aliis liberis patribusfamilias de sua civitate statuendi ius sit; non tamen vadi recte videtur exilium indici, tum quia illud poenae rationem non videtur obtinere posse, tum quia non interest civitatis, eiusmodi civem exigere. Huc & referri potest, quod Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. VI. c. 3. refert, cum vicina urbi regiae Cusco oppida apud Peruanos quondam tributi loco ministros aulae regiae suppeditarent, si quis horum quid deliquisset, id oppidum a quo praesentatus fuerit, luisse [n]. Sunt & alii casus, ubi

narrat THUANUS L. XXIII. Histor. ad A. MDLIX. [illegible] H.

§. XXXII. l) Vid. supra L. II. c. 4. §. 19. & L. V. cap. 10. §. 11. H.

m) L. 4. L. 12. D. de custod. & exhibit. reor. L. 4. L. fin. §. 2. C. de Custod. reor. CARPZOV Pract. criminal. quaest. III. H.

n) Supra quoque ad L. I. c. 4. §. 14. ex Martino [illegible] H.

vbi quis occasione delicti alieni incommodum patitur. Sic, verbi gratia, si ego alterius aedes precario inhabitarem, easque ob delictum domini publicari contingeret, incommodum & ipse sentio, dum mihi iam est migrandum, cum fortasse diutius iste me inhabitare permisisset. Poena tamen proprie non afficior. Nam fiscus, qui dominium aedium nactus est, suo iure precarium vsum pro lubitu mihi finire potest. Sic proditorum & perduellium liberi saepe honoribus excluduntur; id quod parentibus quidem in poenam redundat [a], dum propter ipsos carissimi coguntur inglorii viuere. In liberis autem idem poenae rationem non habet [b], quippe cum in arbitrio ciuitatis sit [c], cui velit honores mandare; adeoque ipsa suo iure ab honoribus possit arcere, etiam tales, qui ipsi nihil peccauerunt, vbi ex vsu Reipublicae id esse iudicatur.

§. XXXIII. His ita distinctis patet, in foro humano neminem reatus immunem ob alienum delictum recte puniri. Cuius ratio est, quia aptitudo ad poenam ex merito oritur, cuius fundamentum est sua cuiusque voluntas, qua homini nihil magis proprium, quaeque nisi ex motu intrinseco vitium contrahere non potest. Nam quod GROTIVS d. l. §. 12. putat exemplum etiam statui posse extra personam delinquentis in persona, quae tenerrimo amoris vinculo ipsi iungitur, id falsum est. Neque ad rem facit, quod PLVTARCHVS de sera Numinis vindicta [p. 562. A.] adfert: *Magistrum cum puero caeso reliquos afficit monere, & de universo exercitu, imperatorem cum plectere exercitum.* Nam & puer qui caeditur, & decimus quisque qui plectitur, nocens erat. Cui consequens est, liberos innoxios non debere puniri ob delicta maiorum. Vid. *L. 22. C. de Poenis. L. 26. D. de Poenis.* GRATIANVS *Caus. 1. qu. 4. c. 6.* [d] Inde quidam illud Iosuae VII, 24. exponunt, liberos Achani adductos, vt cum omni populo simul a Iosua erudirentur, monerenturque sibi a talibus cauere; non vt interficerentur cum patre; eoque sequentia verba *lapidauerunt eos* intelligenda tantum de Achane & iumentis eius. Quod si haec explicatio non admittatur, confugiendum est ad eam responsionem, quam suggerit GROTIVS de I. B. & P. L. I. c. 3. §. 8. in fine. [e] OVIDIVS Metam. L. IV [v. 669. 670.] *Illic immeritam maternae pendere linguae Andromedam poenas iniustus iusserat Ammon.* STATIVS Thebaid. L. I. [v. 663. & seqq.] *Ne perge queri, casusque priorum Annumerare tibi. Nec culpa nepotibus obstat. Tu modo dissimilis rebus mereare secundis Excusare tuos.* Sic abominanda, & quae diritate omnes leges superet, AMMIANO MARCELLINO L. XXIII. [c. 6. p. 416. Ed. Gronou.] dicitur lex

a) Vere AESCHYLVS inferius:

[illegible]
[illegible]
[illegible]
Namque sceleris maneat iuste liberos,
Primaeue paber vere quae defenderat,
Redemerit poenas patris in fundum rediit. H.

b) Nullam poenam parentibus plus dolorem vel ignominiae inferre PLVTARCHVS ait, quam quae posteros in eandem secum calamitatem trahit. [illegible] De sera Numinis vindicta p. 562. A. Ed. Wech. Sic durum esse, si liberi propter crimina parentum puniantur, CICERO quoque agnoscit Epist. ad Brut. 12. etsi hanc tamen compensari vtilitate publica, quia amor parentum erga liberos tanquam efficax sit, cautiores eos reddat ne quid audeant contra vtilitatem publicam. *Nec vero me fugit* inquit, *quam sit acerbum, parentum scelera filiorum poenis lui.*

lex Persarum, qua ob noxam unius, qui in regem deliquit, omnis propinquitas perit. Vid. HERODOTUS L. III. de Intapherne. IUSTINUS L. X. c. 2. De simili Macedonum lege vide CURTIUM L. VI. c. 11. * L. IIX. c. 6. Equidem facile patet, duris hisce suppliciis salutem suam munitum iuisse reges. Apud IUSTINUM L. XXVI. c. 1. Hellanicus dicitur ad caedem Aristotimi tyranni animatus per senectutem & *orbitatem*, ut qui nec aetatis nec pignoris respectu timeret. Add. IDEM L. IV. c. 3. In similem sententiam loquitur A. Cascellius apud VALERIUM MAXIMUM L. VI. c. 2. At qui suam contemnere vitam potest, timidior redditur, si norit, omnibus suis secum, & propter se pereundum. Dein cavere sibi volebant, ne paternae necis ultores essent filii. Νήπιος, ὃς πατέρα κτείνας, παῖδας καταλείπει. *Stultus, qui cum occiderit patrem, filios relinquit.* ARISTOTELES Rhet. L. II. c. 21. Sicuti nec facile creditur quis tantam rem moliri, non adhibitis in conscientiam propinquis. Quas ob rationes Parmenionem ab Alexandro occisum tradit ARRIANUS L. III. [c. 26. Ed. Oxoniens.] Iactatur quoque illud Cassii apud TACITUM A. XIV. [c. 44.], *habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod in singulos utilitate publica rependitur.* Conf. L. 1. *D. ad SCtum Silanianum.* In *L. 5. C. ad L. Iuliam Maiestatis* dicitur: filii perduellium paterno supplicio perire debent, in quibus paterni criminis exempla metuuntur. Vid. Ant. MATTHAEUS de Crimin. L. XLIIX. tit. 2. § 1. Sic AMMIAN. MARCELLINUS L. XXIIX. [c. 2. in fine Edit. Gronovii.] memorat, quod Maratocupreniorum, (qui erant latrones in Syria a vico, quem incolebant, sic dicti,) soboles parva etiam tum cum parentibus sit deleta, ne ad parentum exempla succresceret. HOBBESIUS Leviathan c. 28. hanc rationem profert, quod isti maiestatis laesae rei hostes se civitatis profiteantur, adeoque iure belli coerceantur. Atqui in bello neque gladium iudicare, neque victorem distinguere quatenus ad tempus praeteritum inter nocentes & innocentes, neque cuiquam parcere, nisi quatenus conducit ad salutem civium. Sicuti & alias iudicia maiestatis hoc habent peculiare, quod ibi in causa propria Princeps esse iudex possit c), & aliquando absque ambagibus processus ab executione fieri initium queat d). Add. GROTIUS ad Iosuam L. 13. Ast religioso principi merito prae oculis habenda oratio Tiberii apud TACITUM A. III. [c. 12.] in causa Cn. Pisonis habita. Enimvero ne in bello quidem gladius recte saevit in aetatem innocentem. Et cum qui in civitate nascuntur, cives & ipsi sint, non adparet, quomodo hostiliter ipsi tractari queant, nisi proprio faci-

bus. Sed praeterea legibus comparatum est, ut [illegible] *Reipublicae* [illegible]*-deret.*

b) Vid. supra L. I. c. 7. § [illegible] & L. III. c. [illegible] § [illegible] H.

§. XXXIII. a) [illegible]

b) *Crimen vel poena paterna nullam maculam filio infligere potest.* [illegible] l. 26. D. de Poenis.

c) [illegible] H.

d) [illegible] H.

e) [illegible] Vid. supra L. VII. c. 4. § [illegible] H.

f) Vid. L. VII. c. 6. § 10. H.

nore in hostes degenerauerint. Igitur nullo alio modo innocens filius rebellionem patris luere potest, quam vt ipsi intercipiantur ea bona, quae alias a patre in eum erant deuoluenda. Etsi apud Peruanos quondam sub imperio Yncarum, si Curaca ob delictum morte affectus esset, filius ideo munere paterno non excludebatur, sed potius delictum & poena patris ob oculos ipsi ponebatur, vt ab isto sibi caueret; apud Garcilassum de la VEGA Comment. Reg. L. II. c. 13. Ab honoribus autem indebitis arceri poena proprie dicta non est [7]. Sed nec caeterae rationes iniquitatem huius poenae tollunt. Sicuti verbi gratia DIONYSIVS HALICARN. L. IIX. [p. 547. Ed. Sylburgi c. 80. Edit. Oxon.] tradit, Graecos, qui tyrannorum liberos simul vel necarunt, vel in exilium eiecerunt, persuasum habuisse; *quasi natura non ferat bonos filios nasci e malis patribus, aut malos e bonis* [8]. Add. PHILO Iudaeus de Specialibus Legibus. Et laudari meretur illud Marci apud VVLCATIVM GALLICANVM in Audio Cassio, [c. 12.] *Quare filius Cassii, & genero, & vxori veniam dabitis. Et quid dico veniam? cum illi nihil fecerint.* Neque ista per comminationes diuinas excusantur; cum de foro humano nobis sermo sit. Add. GROTIVS d. l. §. 14. Recte quoque commendatur lex Aegyptiorum, qua vetabatur, ne mulier praegnans mortis supplicio afficeretur, donec partum edidisset. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 77. AELIANVS V. H. L. V. c. 18. *L. 3. D. de Poenis. L. 5. §. 2. L. 18. D. de statu hom.* PLVTARCHVS de sera Numinis vindicta. [p. 552. D.] quam aliae gentes quoque receperunt [9]. Add. tamen QVINTILIANVS Declam. 277. Quis contra sit poenarum rigor apud Iaponios; vid. apud Bern. VARENIVM Descr. Iaponiae c. 18. Ferdin. PINTO Itin. c. 55. Bern. VARENIVS de Relig. Iapon. c. 11. p. 192. Quo loco & illud monendum, potestate sua abusos legislatores, qui occasione ex vnius aut alterius delicto arrepta in totum aliquod genus duri quid statuerunt, vtut illud lapsu temporum mortis non ingloriosae speciem induerit. Sicuti contigit circa legem quorundam Indorum de cremanda cum defuncto marito vxore; cuius causa fuit, quod vxores maritorum fessae eos veneno tollere gauderent, vt recentibus maritis locum praeberent. Vid. CICERO Tusc. Quaest. L. V. [c. 27.] SOLINVS c. 61. DIODORVS SICVLVS L. XVII. c. 91. & L. XIX. c. 33. STRABO L. XV. [p. 1041.] Abr. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 19. 20. Patet quoque ex hisce [1], haeredem de poena non teneri, quae corpus aut famam delinquentis affectura erat. L. XX. D. [1] *de Poenis.* [2]. De multa tamen pecuniaria tenetur, etsi non supra vires haereditatis, si aequitatem velimus respicere. Vid. *L. 1. D. de Priuatis delictis.* [3]

CAPVT

7) Vid. infra c. 4. §. 32. in calce. Nec, si qui [illegible] sunt familiae, nomen mutare coguntur. Vid. THVANVM L. CXXIV. ad A. MDC. *[illegible] de Ruthenis Gauriae Comitibus, ob [illegible] Iacobo Scotiae Regi [illegible], nomen Ruthenorum deponere, & in [illegible] vel aliud nomen [illegible] transferre iussis.* Aut si [illegible] propinquorum [illegible] vetentur. Quod Romanis [illegible]. L. XI. §. 1. *de His, qui notantur infamia.* SVETONIVS in Tiber. c. 61. hodie [illegible] Gallia. H.

8) [illegible]

9) Graeci & Romani. PHILO de Humanitate Iapon.

* *

CAPVT IV.

DE POTESTATE IMPERII CIVILIS CIRCA DEFINIENDVM VALOREM CIVIVM.

QVANQVAM extra ciuitatem quoque in libertate naturali existant nonnulla fundamenta, quibus vnus alteri merito praeferri queat, tamen cum a pacto, aut definitione imperii ciuilis dependeat, vt ista fundamenta

Ioann. MEVRSIVS L. II. Themid. Attic. c. 9. LANGLAEVS L. XI Semestr. c. 1. Add. Speculum Saxonic. L. III. art. 3. H.

10) Conf. supra L. IV. c. 11. §. 19. L. V. c. 11. §. 12. H.

11) *Ciuilis constitutio est, poenalibus actionibus heredes non teneri, nec ceteros quidem successores. Idcirco nec furti conueniri possunt. Sed quamuis furti actione non teneantur, attamen ad exhibendum, actione teneri eos oportet, si possideant, aut dolo fecerint, quo minus possideant.*

12) *L. 26 D. eod. L. 7. §. 1 D. de Capit. minut. L. 1. §. 18. Deposit. L. 2 §. 2. & 7. D. de Decurion.* H.

13) *Si poena alicui irrogatur, receptum est commentitio iure, ut ad heredes transeat. cuius rei illa ratio videtur, quod poena constituitur in emendationem hominum; quae mortuo eo, in quem constitui videtur, desinit.*

menta alicui ius pariant, igitur hoc loco commodissimum visum, vniuersam materiam de distinctione hominum secundum existimationem exponere. Est autem existimatio valor personarum in vita communi, secundum quem aptae sunt aliis personis exaequari, aut comparari, eisque vel antehaberi, vel postponi. Habent scilicet non exiguam inter se cognationem duae nobilissimae species quantitatum moralium, existimatio, & pretium, quarum illa in personis, hoc in rebus consideratur [1], quod ex illa personae, ex hoc res in vita communi aestimentur. Et quemadmodum pretia rebus eo potissimum fine sunt imposita, vt res inuicem permutandae, aut ab vno in alterum transferendae recte possint inter se comparari; sic & existimatio eo fine inseruit, vt ratione illius tanquam valoris homines inter se queant comparari, quo decorus inter ipsos ordo, vbi coniungi eosdem contigerit, constitui possit; postquam omnimodam aequalitatem in genere humano commode seruari haudquidquam posse satis adparebat. Potest autem existimatio diuidi in *simplicem* & *intensiuam* [2]. Quarum vtraque consideranda venit, tam inter eos, qui in naturali vtrique libertate viuunt [3], quam qui eadem ciuitate continentur.

§. II. *EXISTIMATIO simplex* inter eos, qui in naturali inuicem libertate sunt constituti, in hoc potissimum videtur consistere, vt quis talem se gerat, & pro tali habeatur; quicum agi queat tanquam cum viro bono [4], & ad socialitatis humanae leges sese accommodare prono, quique adeo legem naturalem aduersus alios, quantum in se, obseruare sit paratus. Scilicet vti rem, quae qualemcunque vsum in vita humana obtinet, alicuius pretii esse dicimus; inutilem penitus nullius pretii vocamus, ita aliquem saltem valorem dixeris esse eius, quicum vtcunque tanquam cum animante sociabili potest agi. At si quis ineptitudinem ad societatem palam ostentet, quod fit, legem naturae, & officia inde aliis debita proterue adspernando & proculcando, eum merito nullius valoris hominem iudicaueris.

§. III. ISTHAEC existimatio considerari potest, vel vt *integra*, vel vt *diminuta*, vel vt penitus *consumta*. *Integra* est, quando quis nondum per malitiosum aliquod & enorme facinus sciens volensque dolo malo legem naturae aduersus alium violauit. Nam peccata infirmitatis humanae conditioni condonantur, neque per illa statum omnino boni viri extinguitur, modo honestus animus, iustumque sectari cupidus perstet. Atque isthaec existimatio omnibus adesse praesumitur, quousque ipsi per malitiam eandem non delibent. Adeoque naturaliter cuique haec aequaliter dicenda est competere, ac citra ingressum prauum factum omnes aeque honesti sunt iudicandi. PLENIVS

L. V.

§. I. 1) Supra L. IV. c. 4. §. 2. H.

2) Illam etiam naturalem nuncupare possis, quatenus est ante factum humanum, hanc aduentitiam. H.

3) Quales sunt liberi Principes & liberae Respublicae, tanquam personae morales, si quae comparentur inter se.

§. II. 4) Cui existimationi simplici, an aliis respondeat obligatio perfecta, vt quam vnusquisque ceteros omnes, vt virum honestum habere cogitur, [illegible] ... Vnde manet, [illegible] ... collaudare debere. [illegible] ... obligationem tantum gignunt imperfectam, vt ab AVCTORE

L. V. Epist. 3. *Sanctitas morum non distat ordinibus.* Cui fundamento innititur tritum illud *Quilibet praesumitur bonus, donec probetur* [1] *contrarium* [2]. Neque obstant illa, quae ab HOBBESIO de Cive c. 1. disputantur de malitia humani ingenii, & ad laedendum alios libidine. Quae si absolute vera sunt, sane jam quilibet praesumetur malus, donec contrarium probetur, vel potius donec vis nocendi fuerit adempta. Enimuero quod ille praesupponit principium, vniuersaliter verum non est *Omnes homines sibi inuicem posse, & velle nocere*, vti supra ostensum. Quia tamen homines sibi inuicem *possunt velle* nocere, igitur naturaliter omnes homines habendi erunt pro bonis, sed qui mali fieri possunt, & pro amicis quidem, sed quibus non vsque quaque tuto fidas.

§. IV. *DIMINVITVR* isthaec existimatio per facinora malitiosa, cumprimis enormia, contra ius naturae aliis immerito illata; quae efficiunt, vt non tutum sit aliis deinceps fidem eiusmodi deceptori habere, ac citra solidam cautionem cum ipso negotii quid contrahere. Diminuitur tamen per praue facta alicuius existimatio, non penitus consumitur. Nam etsi suspicari non improbabiliter possum, talem quemque fore erga me, qualem aduersus alios sese gessit: id tamen non semper ita solet esse certum, quin interdum contrarium adpareat. Quippe cum peculiares potuerint exstitere causae, quae ipsum ad decipiendos alios irritauerint, quae in me non deprehenduntur. Potest & quis vno tempore prauis affectibus agitari, a quibus alio tempore est immunis. Potest tamen isthaec existimationis macula, ex praue factis contracta, deleri, praestita vltro damni dati reparatione, aut aestimatione, atque edito animi poenitentiae documento *. Haec enim sponte elicita sufficientem possunt fidem facere animi serio emendati.

§. V. AST vero hanc existimationem penitus *consumit* vitae genus, & institutum, directe spectans ad alios promiscue nocendum, & rem ex manifestis aliorum iniuriis faciendam. Equidem dantur & in ciuitatibus quaedam vitae genera, quae exercitium certi cuiusdam vitii profitentur; vt sunt meretrices, lenones, validi ac vagabundi mendici [1], quos & PLATO de LL. L. XI. ex sua ciuitate eiici iubet: & per quos ciuitatem *εὐτραπελίαν probro esse* pronunciat ISOCRATES Areopagitico. Atticus Episcopus Constantinopolitanus *Volo in eos conferre, non qui corporis causa quasi mercaturam per totum vitae tempus mendicando exercent, sed qui mendicare erubescunt*; apud SOCRATEM Histor. Eccles. L. VII. c. 25. Sic mendici quondam apud Peruuianos sub imperio Yncarum non tolerabantur. Vid. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 9. Sed ibidem qui alere seipsum ob vitium corporis non poterat, e publico sustenta-

ex iuste offenditur. De caetero ad hunc locum conferri meretur Dissertatio THOMASII de Existimatione, fama & infamia extra Rempublicam in qua laborant nonnullae Auctoris suppositiones.

§. III. 1) Vid. les Nouvelles Lettres de Mr. BAYLE à l'occasion de la Critique de l'Histoire du Calvinisme par Maimbourg T. I. p. 435 & THOMASIVS de Praesumtione bonitatis, in qua differentiam ostendit, quando haec regula locum habeat, vel etiam deliquium patiatur.

2. Vid. supra L. III. c. 4. §. 9. Hoc praecipue verum est in statu naturali temperato, vt monuimus ad L. II. c. 2. §. 4. H.

§. IV. * Vid. supra L. II. c. 5. §. 19. H.

§. V. 1) Vid. de hoc genere mendicorum MENAGIVS ad Diog. Laertium L. I. §. 55. Ed. Amstelod.

sustentabatur. Ib. L. V. c. 11. Item apud Aegyptios quondam fures professi, de quibus DIODORUS SICULUS L. I. c. 80. *Qui furtis operam dare volunt, nomina apud furum principem profitentur, & e vestigio furtum ei palam ad eum referunt. qui res suas amiserunt, consimiliter unumquodlibet amissorum literis consignatum exhibent, locumque ac diem, quibus sublatum fuerint, adscribunt. Hoc modo cunctis facile repertis fraudatus taxatione rerum facta quadrantem bonorum persolvit*[a], *& sua sic recuperat. Cum enim fieri non posset, ut omnes a furto abstinerent, viam legislator invenit, qua tota res sublata praeter exiguum redemtionis pretium servaretur.* Enimvero crediderim, pauciori privatorum dispendio id genus hominum posse sustentari, adhibitis diligenter ergastulis, virgis, atque restibus. Talium quantilla sit existimatio, civitatis, quae illos toleret, est definire. Saltem communi hominum iure frui debet, cui publice vitium exercere indulgetur. Quo spectat expostulatio lenonis apud TERENTIUM Adelph. Act. 2. sc. 1. (v. 34. 35.) *Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentum, perjurus, pestis: tamen tibi a me nulla orta est injuria.* Vid. Constit. SICULARUM L. I. Tit. 25. Ast naturalem existimationem vehementer profligari per vitae genus, qualecunque vitii professionem habens, constat. Ubi tamen illud vitium cum aliorum injuria sit coniunctum, non videntur tales tanquam communes omnium hostes posse tractari. Verum quorum professio injuriam aliorum habet propositam, quique adversus quoslibet homines, aut illos saltem, qui extra ipsorum consortia degunt, promiscue eadem, qua in bestias, licentia utuntur, adeoque cum hominibus, non cum hostibus bellum gerunt: eos penitus illa existimatio deficit, qua quoslibet alios homines metimur. Inter quos referuntur piratae[b], praedones, latrones, sicarii, manticularii, & id genus alii. Nec ab illo censu eximuntur, si qui non ad extremum in omnes promiscue saevire soleant; puta, quod contenti res rapuisse caedibus abstineant, aut crumena pallioque detracti recedant. Nam iustitiae laudisque nihil habet, non omnes numeros iniustitiae implere. Sed & quin sub hac classe censeri debeant integri coetus piratarum & latronum[c], quamdiu quidem isti vitae generi non renunciaverint, dubio caret, utut forte instar aliquod iustitiae inter se videantur exercere[d]. Sicut apud HELIODORUM Aethiop. L. V. [c. 15. p. 264. Ed. Lugd. 1611. & c. 14. p. 244.] memoratur *Νόμος λῃστρικὸς, ἐν τῷ πρώτῳ ἐπιβάντι τῆς πολεμίας, καὶ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα προκινδυνεύσαντι, τὴν αἵρεσιν ἐξ ἑκουσίας διδοὺς. Lex piratarum, quae ei, qui primus navem hostium conscendit, & se prae omnibus certamini periculosissimo obiicit, electionem pro ipsius arbitrio tribuit.* Et ibid. *Σώζεται καὶ παρὰ λῃσταῖς τι εὐνοίας καὶ περὶ τοὺς γνωρίμους φιλανθρωπίας. Servatur & apud praedones conscientia erga notos officii & humanitatis.* Imo nec exclu-

a) Notabilis haec exceptio a regula, quam habet AUCTOR L. IV. c. 11. §. 10. [illegible] in Comitiis Francofurtensi [illegible] V. L. I. [illegible] H.

b) Conf. L. II. c. 3. §. 23.

c) Nihil quod priscis temporibus hoc vitium genus non habuit infamiam. Vid. Supra L. II. c. 3. §. 10. H.

d) Supra L. II. c. 3. §. 16. & [illegible] H.

Cf. Id quod AUCTOR notavit in Dissert. de [illegible], quae [illegible] §. [illegible] ad [illegible] dici [illegible] PARRHASIANA T. I. p. 204. [illegible]

excluserim integras, si quae essent ciuitates, quae coluerint quidem [illegible] inter suos fruendi causa; de caetero autem in alios omnes hostilia exerceant, nulla pactorum & fidei aliis datae habita ratione. Quod si autem sint ciuitates, quae pacta cum aliis inita seruant, sed vel aduersus alios quosuis, vel saltem aduersus certas gentes quaedam iuri naturae non congruentia citra iustam caussam inferre sueuerunt [r], iis omnem existimationem detrahere non licebit, etsi eam non parum deformatam existere liquet. Effectus porro, qui eiusmodi homines existimatione penitus destitutos apud alios consequuntur, hi fere sunt; vt nisi vitam istam rapacem & cruentam abdicauerint, ab aliis non magis parci ipsis conueniat, quam lupis, aut aliis truculentis belluis. Et vbi deprehensi fuerint, atrocius plerunque solent tractari, quam alii hostes, vtut & hi vltima nobis intentauerint. Sed & indigni habentur, quibus vllum humanitatis etiam simplicis officium exhibeatur, quippe quo ad nocendum aliis confirmantur. Quin & vel in ipsorum fide, quam dare velint, nihil fiduciae locandum, cuius apud alios opinionem vitae ipsorum atrocitas elidit: ita nec fidei ab aliis datae ipsos capaces esse, quamdiu istius scelestae vitae continuationem prae se ferunt, (id quod semper praesupponitur,) non absurde videtur asseri posse. Vel enim vltro cum tali paciscor, vel vi ipsius iniusta compulsus. Prius quomodo fieri possit non video, nisi vt & ipse scelerum eius contagione inficiar, dum tanquam cum amico ago, qui se communem omnium hostem, praeterquam suorum complicum, fert. Quid quod saepe fidem latroni seruare, verbi gratia, in deposito, cum iniuria aliorum est coniunctum. Vid. *L. 31. § 1. D. Depositi.* Quod si autem latro operam mihi aliquam vtilem praestiterit, qualem quidem abs tali acceptare mihi non turpe fuerit, aequum sane videtur, vt promissam mercedem ipsi exsoluam [s]. Sed tunc iste latro non amplius erit, qualem heic supponimus, communis omnium praeterquam suorum sociorum hostis. Pacta autem metu extorta esse inualida supra ostensum [t]. Caeterum recuperari potest eiusmodi hominum amissa existimatio, si vitae genus scelestum exuerint, aliudque honestum susceperint. Quod non in singulis tantum, sed & integris in [u] coetibus latronum & praedonum procedit [x]. Ex quo tempore cum illis tanquam cum honestis hominibus erit agendum. Vt tamen prius iniuriarum datarum reparationem fecerint, aut condonationem obtinuerint.

§. VI. *EXISTIMATIO simplex intra ciuitates degentium* [y] est, qua quis pro membro saltem vulgari, eoque integro ciuitatis reputatur; seu vt quis iuxta leges & mores ciuitatis pro vitioso eiusdem membro non fuerit declaratus,

r) Vid. supra L. III. c. 6. § 11. in fine.

s) L. III. c. 6. § 11. supra. H.

u) Conf. GROTIVS L. III c. 9. § 1. & BVDDEI Spec. Iurisprud. Hebr. § [illegible] vbi haec [illegible] Romanos adpellarentur, [illegible] a latronum & aliorum [illegible] societatibus [illegible] cum [illegible] vulgo fertur. Videatur quoque HEINECCIVS Hebr. Iur. L. c. § [illegible]

x) AVGVSTINVS L. XIV de Ciuitate Dei c. 4. loquens de praedonibus: *Hoc malum, si in tantum perditorum hominum accessibus crescit, vt & loca teneat, sedes constituat, ciuitates occupet, populos subiuget, euidentius regni nomen assumit.* H.

tus, & aliquo esse numero, caputque habere intelligatur. Ifthaec porro existimatio in civitate deficit vel *ex mero statu*, vel *ex delicto*. Prius contingit itidem duplici modo; vel ut status ille in se naturaliter nihil turpe habeat, vel ut cum vitio aliquo, aut saltem eius opinione sit conjunctus. Solus status, qui natura sua nihil vitiosi habet, existimationem simplicem in multis civitatibus adimit mancipiis, quae pro personis civilibus non reputantur; seu quae caput civile non habere, nulloque numero intelliguntur esse. Quam vilis istorum conditio apud Romanos fuerit, notissimum est [2]. Speciminis loco vid. *L. 6. D. ad L. Juliam de Adulter. L. 25. L. 9. C. d. t.* Nec major servorum gentilium aestimatio apud Ebraeos. JOSEPHUS Archaeol. IV. 8. *Sed neque servi testimonium perhibeant propter ignobilitatem animi, quos aut propter lucrum, aut propter timorem veritatem posse credi, non posse vere testari.* Add. SELDENUS L. V. c. 3. Lex WISIGOTHORUM L. II. tit. 4. c. 9. In quibusdam quoque civitatibus sit tenuis spuriorum existimatio, cum tamen quod tali modo sint geniti, non ipsorum, sed parentum culpa versetur [3]. Vid. *Tit. Cod. ad Senat. Orphitianum*, & STOBAEUS Serm. 42. Nisi quod non plane de nihilo sit illud PROCOPII in Historia arcana. *[illegible] ad liberos multo magis pertingunt, quos natum deteriores turpitudinis ferre contagii, quasi maternam labem natura referant.* Apud Indos quoque infamis habetur certa stirps hominum, Peneaes dicta; de qua vid. Abr. ROGERIUS de Braminis Part. I. c. 2. Posteriori modo status existimationem civilem tollit aut minuit, quod in isto constituti circa talia negotia versentur, quae sine vitio obiri non possunt, vel propter sordes non nisi a vilissimis, & abjectissimis hominibus [illegible] exercentur, quo loco prioris sortis homines censeantur, ex cujusque civitatis legibus aut moribus patebit. Quam ad rem spectat, quod refert VALERIUS MAXIMUS L. VII. c. 7. de Q. Metello, praetore urbano, *qui Vecilio lenoni bonorum possessionem secundum tabulas testamenti non dedit, quia vir [illegible] factum illius probare noluit, qui fortunas suas in sordidum contaminatumque [illegible]; nec hunc tanquam integrum civem [illegible] reddere, qui se ab omni honesto vitae genere abruperat.* IDEM, *cum Genucius, Magnae Matris Gallus, a Cn. Oreste praetore impetrasset, ut restitui se in bona Naevani juberet*, Consul Aemilius Lepidus decretum Praetoris rescidit, *ne obscena Genucii praesentia inquinataque voce tribunalia magistratuum sub specie petiti juris inquinarentur.* Quo pertinet etiam *L. 1. D. de Aleator.* ubi praetor negat, se judicium daturum, *si quis eum, apud quem alea lusum esse dicatur, verberaverit*,

§. VI. 1) *Prout de existimatione simplici in statu Naturali* in §. 1. egit AUCTOR, *ita hoc loco de ea disserit, quatenus ei locus est in Statu Civili. In quo eam perinde [illegible] aequalitate naturali [illegible], quatenus nihil admiserit, quod eum indignum reddat [illegible] vir probus & honestus.*

2) Supra ad L. VI. c. 3. §. 7. Apud JUVENALEM est Satyr. 6. *O demens, ita servus homo est?* H.

3) *Ad hoc versum est quod* apud EURIPIDEM *Andromacha ait*

[illegible]

Et proles mala [illegible]. H.

4) *[illegible], ubi [illegible], Rhodios, lex fuit, ubi [illegible].* DIO CHRYSOSTOM. Orat. 31. Quod etiam hodie apud Tholosanos obtinere [illegible] BODINUS III. de Rep. 5. H.

5) Tan-

locaverit, damnum [illegible] *dederit, seu quid eo tempore dolo eo fiduciaeve factum fuerit.* Ad posteriorem classem pertinet, quod in multis ciuitatibus carnifices, lictores, foricarii, & similis farinae homines ab honestiorum consortio excluduntur. Id quod quarundam ciuitatum legibus expresse constitutum est. Sicut Romae quondam *carnificem non modo foro, sed etiam caelo hoc ac spiritu censoriae leges atque urbis domicilio carere voluerunt* [a], *veluti cuius contagione caeteri funestarentur.* CICERO pro C. Rabirio, c. 5.] Alibi communi duntaxat consuetudine, & opinione talibus misceri pudendum habetur. Itque tum quia ministerium illorum, cum atrocitate coniunctum, plerumque mores solent respondere, tum quia nonnisi viles animae ad talia vltro sese applicant [b]. Quanquam apud Romanos milites exsequendis suppliciis frequenter adhibiti [c] non in castris modo, sed & in vrbe, citra vllam infamiam, aut detrimentum existimationis. Vid. Petri FABRI Semestria L. II. c. 6. quia aliud est ex peculiari mandato superioris exsecutionem facere, aliud est eam velut artem profiteri. Sic & apud Iudaeos sontes a toto populo lapidabantur. De Witoldo, Lithuaniae duce refert Mich. MONTAGNE Essais L. III. c. 1. ipsum introduxisse, vt ad mortem condemnati sibi ipsis manus inferrent; quod inconueniens sit, tertium innocentem adhiberi, ac homicidio onerari. Quae ratio tamen inepta est, cum carnifex sane homicidium non admittat, poenam exsecutioni dando. Aliqui hanc rationem afferunt, quia in praestatione ministerii sui nihil praeter dolorem in eo, qui punitur, spectare praesumuntur, quod humanae naturae mansuetudini repugnat. Sic legibus Romanis notantur, qui mercedis caussa in scenam prodeunt. Vid. *L. 1. & 1. de His, qui not. infam.* aut qui operas suas, vt cum bestiis depugnarent, locauerint. *L. 1. § 6. D. de Postulando.* Vbi infamiae irrogandae fundamentum non tam consistit in aliquo malo facinore, cum talia etiam innoxie possint obiri, sed quod ista ob lucrum patrare, tanquam sordidissimum Romanae indolis grauitati aduersaretur. Nam saepe sola merces operam aliquam vilem solet reddere. Sic & iisdem legibus non nisi ob suspicionem animi leuissimi, & fidei amorisque defuncti infamiam patiebat [d], intra tempus luctus destinatum filiam viduam alteri nuptum locasse, talem duxisse, aut sub sua potestate constitutum pati ducere, aut hoc modo nubere. Sic apud antiquos Canariarum incolas magnum ignominiae & dedecoris specimen fuit habitum, lanii officio fungi, vti tradit Aloysius CADAMVSTVS Nauigat. c. 8. Quod idem de Vtopiensibus suis tradit Th. MORVS Vtop. L. II. SELDENVS de I. N. & G. L. IV. c. 5. refert, Ebraeos quatuor homi-

cum

(a) Tanto magis mirum est, Christianis crucis [illegible] [illegible] Suetonius [illegible] [illegible] de Christianis [illegible] TERTVLLIANVS de Idol. c. 17. [illegible] H.

(b) Hinc apud SVETONIVM Calig. c. 32. [illegible] H.

(c) [illegible] *L. 11. D. de His, qui not. infam.* [illegible] HENR. NORISIVS IV [illegible] H.

mum genere a testimoniis & iudiciis ob infamiam arcuisse aleatores, foeneratores, quaestum facientes ex anni septimi seu Remissionis anni fructibus, & qui columbas volare docebant, addita ratione, quod horum nemo incumbat rebus, quae ad firmitudinem seculi, id est, ad bonum publicum, seu vitae humanae commodum spectant.

§. VII. *EX integro autem deletur*, existimatio simplex civilis plane deficit, quando quis iuxta leges ob certum delicti genus, (nam omnia delicta civiliter existimationem non extinguunt. Vid. *L. 1. C. de Modo mulctarum*) infamia notatur, atque vel ut vita naturali simul expellitur, & memoria quoque eius damnetur, vel ut cum infamia civitate eiicitur; vel ut in civitate quidem retineatur, non tamen velut membrum integrum, sed tanquam infectum; ut qui domicilio quidem civitatis, & communi legum tutela gaudeat, muneribus tamen publicis, ac honestis societatibus exclusus, & ad exercendos actus legitimos, existimationem salvam praesupponentes, inhabilis, seu intestabilis. Quae autem crimina sint, talem infamiam constituentia, ex cuiusque civitatis legibus est cognoscendum. Vid. *L. 5. § 1. 2. 3. D. de Extraordin. cognit.* circa quam tamen observandum, in uno atque altero exemplo non satis accurate distingui existimationem simplicem ab intensiva. Notanda quoque haec lex Aegyptiorum, quae *ordinem deserentibus, aut imperatorum iussa non exsequentibus, non mortis, sed infamiae extremam poenam decernebat. Quod si postea ignominiam fortitudine abluissent, in pristinam dignitatem restituebantur. Ita cum ignominiam graviorem morte supplicium fore legislator, simul infamiam pro summo malo habendam ducere voluit, simul morte affectos nihil communi profuturos amplius; ignominia vero notatos pristinae ingenuitatis desiderio plurimum adhuc boni effecturos censebat.* DIODORUS SICULUS L. I. c. 78. Observandum porro est ex mente ICtorum Romanorum, turpia facta, quibus infamia contrahitur, notari vel immediate ipso * iure *, vel antegressa cognitione, & condemnatione iudicis, vel honestiorum virorum quadam velut censura, quam vulgo vocant *infamiam facti*. Vid. *L. 13. C. ex Quibus caus. infam. irrog.* add. *L. 4. D. de Obseq. parent. praest. L. 11. D. de His qui notant. infam.* * *L. 15. C. ad L. Iuliam de Adult.* Possis etiam huc referre, quod de Apalachitis tradit ROCHEFORT Descript. Antill. Part. 2. c. 8. furum ibi nullam aliam esse poenam, quam ut in omnibus conventibus hoc ipsum exprobretur. Sed hoc plerique adeo acerbum videri, ut in incultas solitudines aufugiant. Circa quam tamen infamiam facti iudicaverim, illam non tam immediate resultare ex opinione virorum gravium, quam ex ipsa quoque lege

§. VII. a) Existimatio ... [illegible]

[illegible]

b) [illegible]

c) [illegible]

lege infligi ideo, quod talia facta virorum grauium opinione damnantur, ac foeda habentur. Nam vtut turpe sit, viris probatis non probari: tamen nisi declaratio legis accedat, solo priuatorum iudicio nemo iacturam facit existimationis hactenus, vt excludatur emolumentis & iuribus illis, quae integram existimationem ex legibus ciuilibus comitantur. Vnde & illud adparet, non statim fieri infamem, qui accusatus fuit de crimine infamiam pariente, aut cui illud est obiectum. Nam vti recte Delphidio Oratori, exclamanti: *Ecquis nocens esse poterit vsquam, si negare sufficerit?* Iulianus reponebat, *Ecquis innocens esse poterit, si accusasse suffecerit?* [Amm. MARCELLINVS L. XVIII. c. 1.] Quo potest adplicari & illud apud PLAVTVM Trinummo, [Act. I. sc. 2. v. 44. 45.] *Ne admittam culpam, ego meo sum promus pectori. Suspicio est in pectore alieno sita.* Sed tunc demum crimen infamiam parit, vbi quis de eodem fuerit condemnatus, aut idem agnouerit. Id quod etiam facere censetur, qui cum actore paciscitur, vt is ab actione desistat: quoniam intelligitur confiteri crimen, qui paciscitur. *L. 5. D. de His qui not. infam.* Nisi forte ostendi queat, non conscientiam criminis, sed alias fuisse probabiles causas, puta vexationem fori *, iudicis immanitatem aut iniquitatem *, vt quis maluerit pacto cum actore defungi. Apud ISOCRATEM aduersus Callimachum. [princ. p. 641. Ed. Paris. minor.] quidam suaserant reo, vt cum actore transigeret. *Multa enim in iudiciis praeter opinionem euenire & inferendis suffragiis casum potius quam aequitatem dominari. Quare vtilius & conducibilius esse, parua summa magnis criminibus liberari, quam nulla pecunia numerata tantum periculum subire.* Quanquam autem eo ipso integram quis existimationem censeatur retinere, si super obiecto crimine a iudice fuerit absolutus *; tamen vt rei innocentia eo latius innotescat, simul puniendo calumniatori, in multis ciuitatibus receptum, vt ipse actor ad palinodiam adigatur *, se ipsum mendacii arguere, deprecari, reoque honorem exhibere cogatur, & si quae sunt alia. Ex IOSEPHO de Bello Iudaico L. IV. c. 29. patet, ignominiam ex vinculis ortam deleri solitam, si vincula non recluderentur, sed dissecarentur. Idque innocenter vinctis contigisse apud Romanos tradit.

§. VIII. Ex hisce id quoque colligitur, verum infamiam non posse alicui iure conciliari, quod iniurias verbo aut re sibi illatas non propriis armis, vti quibusdam in locis inter nobiles inprimis, & militares viros mos inualuit, sed per magistratum vindicare, aut easdem tacite concoquere voluerit, modo illa patientia non arguat foedi alicuius facinoris confessionem. Habet equidem

 multum

[illegible], non adhibeatur. Vid. L. 4. §. 1. D. de [illegible] [illegible]. [illegible] not. ad Pers. [illegible] C. de His qui not. infam. H.

[illegible]) Quibus addi poterit [illegible] per [illegible], [illegible], verum etiam per [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], & [illegible], vt, qui [illegible] [illegible] [illegible]. Vid. PARRHASIANA T. II. p. [illegible]. & seqq.

[illegible]) Id quod etiam [illegible] habent [illegible], & [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible]. V. FRESHERVS L. III. de [illegible]. c. [illegible]. [illegible] quae profert Ch. RICHTER. Dec. [illegible] seqq. Quam [illegible] pro [illegible] [illegible] H.

[illegible]) Apud Romanos in [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]. In [illegible] adhibebatur [illegible]. Vid. PLAVTVM in Amphitruone. TERENTIVM in Adelphis. [illegible] L. III. c. [illegible] §. vii. H.

multum segnitiae & timiditatis viro indecoris quasvis iniurias & insultationes deglutire, nec ad defensionem libertatis aut iuris sui strenue accingi. Et plures sunt, qui suum velint facere illud Neoptolemi apud QVINTVM CALABRVM L. IX [illegible]. *Emorior potius, quam a viro ignavo gerar.* Tamen si quis quarundam iniuriarum vindictam cum iudicio magis adspernetur, quam per formidinem deserat, celsi sane animi documentum edit. Neque in eo quid est, quod existimationem naturalem aut civilem extinguat. HOBBESIVS Leviathan. c. 27. *Cum a. cum verba sint plena contumeliae, quae nulla tamen lege lata puniuntur; [illegible] nisi armis vindicet, pro homine haberi timendo, ad arma provocat, & illum interficit. Crimen est, nec metu eiusmodi excusabitur. Quare? Quia civitas verba publica, id est, leges, apud cives plus valere vult, quam verba hominis singularis; cuius verbis parvam consistere ideo [illegible], quia eos, qui ne verba quidem tolerare possint, pro mollissimis omnium hominum habet civitas.* Vid. tamen LEX SALICA tit. 32. Multo minus autem infamia contrahitur in illis civitatibus, ubi privata iniuriarum exsecutio expresse per leges interdicta [1], si quis legibus potius parere, quam obtentu honoris periculo simul ancipitis pugnae, legumque severitati sese velit exponere. *[illegible]* OVIDIVS [illegible] Neque semper signum timiditatis est, cum alio quavis de causa in pugnam nolle descendere, vitaeque & fortunarum discrimen temere subire; cum aliae longe tutiores, & vitio carentes dari queant occasiones, quibus quis fortitudinem suam queat ostentare. Exemplum Pulfionis & Vareni centurionum vid. apud CAESAREM de B. G. L. V. [c. 44.] V. quoque BVSBEQVIVS Epist. 3. de Velbego. Sic apud PLVTARCHVM [in Pyrrho p. 404.] Pyrrhus Antigonum conscelleratum appellavit, provocavitque, ut in planitiem descenderet, atque de regno secum decerneret. Ille vero respondit [illegible]. *Ducem suum non armorum magis, quam temporum esse Pyrrho, si vitae pertaeseret multas patere ad interitum vias.* Apud EVNDEM Antonio, [p. 950. E.] Augustus Antonio in duellum provocanti itidem respondit *Vias Antonio multas patere ad interitum* [2]. De militibus in regno Tunquin refert Alexander de RHODES Itiner. L. II. c. 6. quod licet in hostem fortiter pugnent, vitae suae hautquidquam parci; inter se tamen ipsos fratrum instar mutuo se amare, nec unquam arma contra commilitones suos expedire. Idemque cum aliquando Gallum & Lusitanum duello congredi cernerent, attoniti dixerant: se barbariem eiusmodi nunquam vidisse. Neque cordatum heic vulgi voculae debent movere, cum cuiusque civis existimatio iudicio summi imperantis, legumque

§. VIII. 1) Quae super hanc debeo valere. Neque enim [illegible], qui parvam [illegible] in certamina [illegible] singulari [illegible]. V. MONTALTIVS in Operis epistolicis, ubi [illegible] Edictum Ludovici XIII. Gall. Reg. pro duellorum [illegible]. H.

2) Fran. Lee, Comes apud [illegible], certamen singulare per [illegible], respondit Comes Harfordiae, [illegible]. Quod [illegible] Comitatu Herefordiensi [illegible] & obiicere [illegible] non fuisse. Sed cum controversia esset regni Angliae cum regno Scotiae, non esse in eius potestate, [illegible] publicam [illegible], contendere in certamen cum viro conditionis inferioris defendere. ZOVCHAEVS Part. II. Iur. fecial. sect. 3. quaest. 3. H.

gumque stet, cadatque; & in eo virtus sit, legibus velle parere †, spreta inani male feriatorum hominum opinione. Ex quibus adparet, quid respondendum sit HOBBESIO Leuiath. c. 10. qui vix fieri posse putat, vt non gloriosum habeatur in duella prompte descendere, cum id indicium sit potentiae. Quare enim non indicium praestantiae possit haberi, impetum animi viresque ratione temperare nosse, easque non nisi ad praescriptum legum exserere? Etsi non insuper sit habendum, quod IDEM dicto loco c. 30. suadeat: legibus duella prohibentibus hanc quoque addendam, vt quicunque nobiles sunt aut haberi cupiunt, iuramento obstringantur, quod conciuem ad duellum non sint prouocaturi, nec prouocati comparituri. Sic enim declinantes habituros honestissimum praetextum pugnam detrectandi. Constitutiones SICVLAE L. III. Tit. 33. § 4. acerbitate poenae isti malo obuiam ire conantur, fun[illegible]dae de illis, qui contumelia alterum affecerint. Obiter duellorum antiquitatem, & ex quo fonte ea sint orta, docet DIODORVS SICVLVS L. V. c. 28. *Galli inter ipsas epulas, causa ex iurgio quomodocunque arrepta, insurgere, & ex prouocatione, nihil vitae iacturam aestimantes, inter se digladiari solent.* Cuius rei ratio adsignatur, quod persuasi sint, animas denuo in corpora reuerti.

- - - - - - - - Inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaeque capaces
Mortis, & ignauum est rediturae parcere vitae.

LVCANVS L. I. [v. 460. & seqq.] Eandem rationem audaciae Germanorum adsignat APPIANVS in Celtico, [p. 755.]

§. IX. MANIFESTVM porro & illud est, existimationem simplicem naturalem non posse alicui adimi per imperantem pro mero arbitrio, nisi ex antegresso ipsius delicto, quod sui foeditate, aut per legum sanctionem expressam, infamiam habet comitem. Nam cum talis potestas nullo modo possit facere ad conseruationem aut emolumentum ciuitatis, eandem in imperantes non fuisse collatam intelligitur. Quanquam vti per iniuriam imperans ciuem ciuitate potest eiicere, sic itidem per iniuriam poterit illum priuare existimatione ciuili *, saltem hactenus, vt spolietur emolumentis illis, quae existimationem integram in ciuitate comitantur. Intrinseca autem illa & naturalis existimatio non magis tali adimetur, quam ipsius honestus animus. Accedit, quod contradictionem inuoluat, infamem aliquem declarare ex nuda libidine, id est, arguere aliquem affinem foedorum criminum, non quia reuera ista patrarit, sed

† Vere enim ARISTOTELES V. Pol. 9. [illegible] Non est putanda seruitus, viuere Rempublicae conuenienter, sed salus. Conf. supra L. II. c. 5. §. 12. H.

§. IX. * Quare etiam sententia, ex qua infamia sequitur, licet iniqua, si in rem iudicatam transiit, infamem facit, quantum attinet effectum foris. Vt recte docet A. MATTHAEI de Criminib. ad tit. de Poenis c. 3. n. 7. etsi dissentiat BRVNNEMANNVS ad L. XXII. D. de His qui notant. infam. n. 3. & ad L. 5. C. eod. Sane in L. 1. §. vlt. D. de Quaestion. Cauetur, *a Principe restituendam esse, qui nocens videbatur, si postea rerum innocentiae constiterit.* Cuius exemplum est in Lycia prouincia ab Arcadio Imperat. restituta. *L. 9. C. Theodos. de Indulgent. crimin.* vbi Iacobus GOTHOFREDVS in Comment. legi meretur. H.

sed quia innoxium hoc modo tanquam noxium tractare placet. Sed & illud certum videtur, neminem civem obligari, vt existimationem suam simpliciter ciuitati impendat, seu vt veram infamiam contrahat propter vtilitatem ciuitatis. Facta enim turpia, ex quibus vera infamia oritur, neque a ciuitate imperari possunt, neque a ciue praestari debent.

§. X. Illud non ita liquidum est, an ab honesto ciue postulari queat, vt ipse principis aut ciuitatis infamiam in se suscipiat, seu pro illius facinoribus sese velut reum subdat? Heic etsi videatur, vix posse quenquam sese scelestum sine scelere fingere, putauerim tamen, distinguendum esse inter delicta principis domestica siue priuata, & publica, seu quae in totam ciuitatem redundant. Circa priora, vt quis se pro principe reum subdat, neque hic honeste postulare potest, neque ille praestare, eo nempe fine, vt vel pluribus perpetrandis sceleris principi suppeditet, vel maculam, quae huius existimationem naturalem affectura erat, in se deriuet. Nam ciuilem existimationem principi, supra iudicia ciuilia posito, nemo ademerit. Neque puto quenquam cordatum probaturum illud Aniceti factum, qui Octauiae sese adulterum inclamauit, vt Neroni praetextus foret ipsam matrimonio exturbandi. Vid. Tacitus A. XIV. 62. Euripides Helena, v. 106. 107. [illegible] *neque in fratris gratiam facile scelestum mereder infamiae*. Add. historia Antonii Perezii [a] apud Thuanum L. CIV. Solet tamen non raro contingere, a ministro quidpiam tractari cum aliis ex mandato principis, aut contra eosdem suscipi, sed ita vt in Reipublicae damnum sit redundaturum, si publico id consilio factum appareat, quod damnum declinari queat, culpa in ministrum collata, quasi priuato id ausu ab ipso fuerit susceptum. Heic arbitror bonum ciuem non detrectabit ad auertendum a ciuitate sua magnum malum simulare, nullo publico mandato sese id egisse, modo fictae duntaxat infamiae poena defungi liceat. (Add. Marselaer Legato L. I. c. 33. p. m. 200.) Nam mortem aut deditionem eo nomine subire, durum nimis foret. Illud autem quidquid est simulatae poenae facile iterum tolli, aut alia via pensari potest [b]. Caeterum id manifestum est, infamiam ciuilem aboleri posse [c] per eum, cui eandem infligendi potestas est. Vid. Cornel. Nepos Alcibiade c. 6. Iustinus L. V. c. 4. Libanius Orat. 7. *[illegible]* (Iulianum Imperat. alloquitur.) Ita tamen, vt siquidem illa fuerit inflicta ex flagitio, restitutio famae tantum producat effectus ciuiles externos integrae existimationis; naturalis existimationis labem per se haut quidquam tollat.

§. XI.

§. X. a) Conf. supra ad L. III. c. 7. § 6. [illegible] b) Vid. omnino Auctor L. X. [illegible] § [illegible] ad A. MDCLXXI. sub exemplo [illegible] c) Vid. supra L. I. c. [illegible] § 4. [illegible] Curtio restitutae [illegible] est [illegible] apud Natalem Comitem L. XVI. [illegible] ad A. MDLXVI. [illegible] quem verba [illegible] Ovid.

§. XI. EXISTIMATIO *intensiva* est, secundum quam personae, alias quoad existimationem simplicem aequales, sibi invicem praeferuntur, prout vnis prae altero insunt, queis aliorum animi ad exhibendum honorem permoueri solent. Est autem honor, qui intensioni existimationis respondet, significatio iudicii nostri de praestantia alterius. Vnde reuera honor non est in honorato, sed in honorante. ARISTOTELES Nicom. L. I. c. 3. Τιμὴ δοκεῖ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ. Etsi enim quilibet sibi ipsi valorem ponere pro lubitu queat, sicuti venditor merces suas quanti vult, indicare potest: tamen vbi pretium mercium vltimato ab emptore definitur; ita quanti quis aliis videatur, penes hosce est determinare. Vid. Ioann. VIII, 54. *Quanti vnusquisque se ipsum aestimet, tanti tamen est, quanti aestimatur ab aliis.* HOBBESIVS Leuiath. c. 10. Ita tamen aliquis honore ab aliis sibi delato afficitur, prout ille respondet valori, quem quisque sibi ipsi posuit. Caeterum metonymica quadam ratione ipsa quoque existimatio, seu id, quod honorem meretur, eo vocabulo insignitur. Sicuti & peculiariter certi status, quos honos comitatur, honores dici sueuerunt *. Id autem recte ab EODEM de Ciue c. 1. §. 2. obseruatum est, causam gloriationis, & honorem, cum comparatione & praecellentia constet, si omnibus adsit, nemini adesse. Neque societatem inter multos homines, aut multi temporis iniri posse gloriae causa, seu vt socii mutuo sese adiuuent ad nanciscendam gloriam & honorem. Quippe cum tanti quisque inter homines iudicetur, quantum sine aliorum hominum ope ipse potest. Vid. SENECA Epist. 27. de Caluisio Sabino. Sicut contra quae pluribus incumbit ignominia, multitudine eleuatur. Isthaec autem existimatio intensiua considerari potest vel inter eos, qui inuicem *in naturali libertate viuunt*, vel qui *eadem ciuitate continentur*. Deinde expendenda erunt *fundamenta* istius intensionis, & quidem prout producunt vel *aptitudinem* duntaxat ad honorem ab aliis expectandum, vel *ius* proprie dictum, quo idem ab aliis tanquam debitus postulari queat.

§. XII. FVNDAMENTA intensiuae existimationis in genere censentur omnia illa, quae insignem aliquam praestantiam aut perfectionem habent, (CICERO de Natura Deorum L. I. [c. 17.] *habet venerationem iustam, quidquid excellit*) aut eandem iudicantur arguere; & quidem talem, cuius effectus cum fine legis naturalis aut ciuitatum congruit. Nam stulto vulgi iudicio eos quoque interdum videas celebrari, qui circa vitium aliquod exercendum cumprimis sese strenuos exhibent. Vti sunt potatores bicongii & tricongii [1] & in quos cadit illud IVVENALIS Sat. 4. [v. 139.] *Nulli maior fuit vsus edendi Tempestate mea.* ARISTOPHANES Acharnens. Act. 1. Scen. 2. [v. 78. Ed. Kuster.] Οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους τοὺς πλεῖστα δυναμένους κατα-

Φαγεῖν

QVINTINVS Epist. 159 ad Cerealem. *[illegible]* H.

§. XI. * ARISTOTELES III. Pol. 7. Τιμὰς γὰρ λέγομεν εἶναι τὰς ἀρχάς. *Honores enim dicimus esse magistratus.* H.

§. XII. 1) Quos alicubi in aulis publicis appellari, scribit CARPZOVIVS Quaest. criminal. 146. n. 9. H.

[illegible] Item acerrimi praeliatores Venerei [illegible], astutissimi fures, & id genus homines vitiorum suorum antesignani. Qui tamen quo perfectius artificium suum callent, eo nequiores a probis viris habentur. PHILO Iudaeus de Migratione Abrahami, [p. 413. A. Edit. Paris.] *In robur inducaster excellere, insigne corporis est ... sunt, breuior...* [illegible]. ARRIANUS Epictetus L. III. c. 14. *Si male [illegible], te vehementer [illegible], [illegible] ipse tibi, ne te [illegible] quod sit [illegible] proprium* [illegible]. Etiamsi ista saepe robur corporis, aut vividum animum arguant, sed qui in prava detortus eo vehementius vitiis exuberat, quo maiore vigore florescit. Ex quibus & hoc facile colligitur, laudem, gloriamque tanti haberi, quanti sunt illi, qui eam tribuunt, adeoque a laudatis demum laudari praeclarum esse [illegible]. Contra sapiens, [illegible], *laudem eorum nihili pendit, qui ne quidem sibi ipsi placent.* MARCUS ANTONINUS L. III. §. 4. [illegible] In specie autem inter ista fundamenta sunt perspicacia mentis, & capacitas animum variarum notitia rerum excolendi, maxime ubi actu ista capacitas fuerit impleta. Idoneum circa res gerendas, & ambigua discernenda iudicium. Vid. Ecclesiastes IX, 16. 1 Reg. III, 28. Animus firmus, & per externa inconcussus, illecebrisque & terroribus superior. Facultas decore & copiose animi sensa explicandi. Tum robur, decus, & dexteritas insignis corporis [illegible], prout isthaec praeclara animi indicia, vel instrumenta iudicantur. Vid. VIRGILIUS Aeneid. V. v. 344. ISOCRATES in Encomio Helenae, ubi tamen rhetorem nimis agit. BACO in Sermon. fidel. c. 41. 42. Quanquam autem in proceritate corporis heroicum quid aut magnificum inesse quid vulgo iudicetur, eoque Deos heroasque in theatris sublimes cothurnis repraesentari moris esset; & multi sint, qui staturae fuse aliquid addi, nemo qui demi optet: illud tamen nimis quam simplex, quod tradit THEMISTIUS Orat. XIV. ex Herodoti Thalia [illegible] *[illegible], cubito atque mensura comprobata, reges sunt designationes* [illegible]. Cui conspirat iudicium illius Americani e terra Francia, qui temporibus Caroli IX. in Gallia versatus, inter alia hoc ita quoque mirum videri dicebat, quod Galli potius illum adolescentem tenui corpore in regem sibi constituissent, quam aliquem ex proceris illis & robustis ac barbatis, qui regem stipabant, satellites Helvetios innuens, apud Mich. MONTAIGNE Essais L. I. c. 30. Add. 1 Samuel. X, 23. 24. [illegible] Praesertim cum frequenter huc trahi possit illud OPPIANI Cyneg. L. III. v. 68. [illegible] *Et saepe [illegible] brevi [illegible] ingentibus [illegible] [illegible].* CLAUDIANUS de Bell. Getico, [v. 124.] QUINTUS CALABER L. V. [illegible]

Robur

[illegible]) [illegible]

[illegible]) [illegible] CL. BARBEYRACUS [illegible] PUFENDORF ad Laudem [illegible]

[illegible], quanto in [illegible] est [illegible], [illegible] est [illegible].

[illegible] Edit. Amst. 1703. ad quem locum conferendus Commentarius [illegible] GUYETI.

[illegible]) [illegible] CICERO Lib. XV. ad Famil. Epist. 6.

[illegible]) Vid. Commentarium GATAKERI, qui [illegible]

Robur virile inefficax est, & proceritas ad nihil conducit viro, nisi prudens eum consilium comitetur. Bona praeterea quae vocantur fortunae, prout arguunt vel dexteritatem in adquisitione, vel facultatem aut materiam praeclara patrandi. Maxime autem existimationem intendunt res egregie gestae, quod & illae intrinsecam praestantiam praesupponant, eamque in usum deductam & ad legitimos fines adhibitam ostendant. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 5. [illegible] *Maxime honorantur, idque iuste, qui bene fecerunt. Sed & honoratur, qui bene facere potest.* PINDARUS Olymp. Od. VI. [v. 123. 124.] [illegible] *Indicat opus quemque.* Et quidem prout praestantia, aut res gestae in plurimorum notitiam peruenerunt, *claritas* proprie dicitur 10). Ubi autem constat aliquem apud alios opinio peculiaris prudentiae ac sapientiae circa dextre determinanda dubia practica, aut veritates theoreticas *auctoritas* nuncupatur: quam rotundius aliqui *opinionem maioris scientiae coniunctam cum probitate* definiunt. Neque alio intuitu aetas provectior existimationem iudicatur intendere, quam quia ex multo rerum usu, & diuturna contemplatione negotiorum humanorum prudentiam conciliasse putatur. Vid. *L. 5 D. de iure immunitatis.* QUINTUS CALABER L. V. [illegible] *Semper enim in consiliorum tractatione peritus senex potior est homine florentioris aetatis, cum plurimarum rerum cognitione valeat.* DIODORUS SICULUS L. XIX. c. 34. *In omnibus sic comparatum videtur, ut plus reverentiae & honoris grandioribus natu, quam iunioribus exhibeatur.* OPPIANUS Halieut. L. I. [illegible] *Senectus venerabiles viros reddit.* [illegible] non desunt, apud quos cani aetatis tantum, non sapientiae sunt indices, aut in quos quadrat illud OVIDII Metamorph. L. IX. fab. 11. *Qui propter amore similes Pondera despicitur, nec qua prius ordine regnat.* Et *stat magni nominis umbra.* LUCANUS L. I. [v. 135.] Eoque recte HORATIUS II. Sat. 3. monet *Solve senescentem mature sanus equum ne Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.* ANTIPHANES [illegible] *Valde vita nostra vino est similis; si parum adhuc superest, acetum fit.* Add. CHARRON de la Sagesse L. I. c. 35 n. 5. STRABO L. XV. [p. 483 Ed. Geneu. 1036 B Ed. Amstelod.] *Indi aetati senum praerogativam nullam tribuunt, nisi prudentia excellant.* PHILO Iudaeus de Abrahamo. [p. 357 C.] *Senior non ex longitudine temporis, sed ex laudata vita spectatur. Siquidem qui multum aetatis in corpore vixerunt sine probitate, longaevi pueri dicendi sunt.* Aliquando etiam locum habet illud VARRONIS de Re Rustica L. II. c. 2. *Ea melior aetas, quam sequitur spes, quam ea, quam mors.* QUINTILIANUS Instit. Orat. L. II. c. 1.

exemplorum copiam veterum loca collegit ad illustrandam sententiam Auctoris, quae hoc loco ab AUCTORE laudatur.

6) Quibus [illegible] est quasi Deus inter homines, ut ait ARISTOTELES III Pol. 9. H.

7) *Forma imperatoria* a Nepote [illegible]. H.

8) Conf. ARISTOTELES IV Pol. 4. prim. H.

9) Conf. CLERICUS ad 1 Sam. IX, 2.

10) DIODORUS SICULUS in Fragmentis Peireskianis ab Henr. Valesio editis: [illegible] H.

Non id aestimandum, cuius quisque sit aetatis, sed quantum in studiis tum effecerit. ISOCRATES Archidamo, [init.] Οὐ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν πρὸς τὸ φρονεῖν εὖ διαφέρομεν ἀλλήλων, ἀλλὰ τῇ φύσει καὶ ταῖς ἐπιμελείαις. *Non annorum spatium, sed ingenium & diligentia in causa est, ut alius alio prudentia superemus.* PHILOSTRATVS in Vita Apollonii Thyan. L. VI. [c. 8. p. 25[illegible] D. Ed. Morelli c. 12. Ed. Olear.] *Non probabat adolescentes, ne quos posset melius etiam quam senes, aliquid ut cernere.* Imo in vniuersum foeminae magis a flore aetatis, quam senio commendari volunt. Hinc Lais aetate prouectior speculum Veneri dedicat, addita ratione: Εἴμ' οἵη μὲν ὁρᾶσθαι οὐκ ἐθέλω, οἵη δ' ἦν πάρος οὐ δύναμαι. *Nam me cernere talem, Qualis sum nolo: qualis eram nequeo.* vti est in Epigr. PLATONIS Anthol. L. VI. QVINTILIANVS Declam. 306. *Neque [illegible] [illegible], nisi memoria.* Add. BACO Sermon. fidel. c. 40. Sed & sexui masculino maiorem prae foeminino dignitatem tribuere putatur *L. 1. D. de Senatoribus.* Add. tamen Iacob. GOTHOFREDVS de Praecedentia Part. 1. c. 1. § 31. Quanquam in vniuersum sexus foemininus cum masculino quaedam existimationis fundamenta habet communia; quaedam peculiaria, vti est praecellentia in virtutibus, & functionibus, quae in eum sexum praecipue iudicantur cadere, quaedam demum mutuatitia, vt quod radiis maritorum dicuntur fulgere, vid. *L. 8. D. de Senatoribus*, aut quod se numero & praestantia prolis quam maxime efferunt. Vid. OVIDIVS Metamorph. VI. Fab. 4. v. 2[illegible] seqq. VALERIVS MAX. L. IV. c. 4. § 1. PLVTARCHVS in C. Graccho [T. II. p. 835 E. Ed. Wechel.] de Cornelia. Add. quoque Oratio Kennedi ap. BVCHANANVM Rer. Scotic. L. XII. sub init.

§. XIII. Ex hisce adparet, quid iudicandum sit de traditis ab HOBBESIO Leviath. c. 10. vbi omnia honoris seu existimationis intensiuae fundamenta ad *potentiam* reuocat, quae censetur possessione praesentium mediorum ad obtinendum probabiliter aliquod bonum. Eamque facit vel *naturalem*, vel *instrumentalem*. Illa consistit in excellentia facultatum corporis, aut animi, vti est insigne robur, insignis pulcritudo, prudentia, eloquentia, liberalitas, nobilitas, & similia. Ista est, quae per illas, aut per fortunam parta tanquam medium inseruit ad plura paranda, vti sunt opes, honores, amici, prosperа fortuna. Et in vniuersum, quaeuis quantitas, quae amorem vel metum multorum hominum gignit, vel huiusmodi qualitatis opinio est. Inde *dignitas* definitur per valorem siue pretium hominis tantum, quanti potentiae eius vsum aliquis emere vellet. Illum valorem declarare, seu manifestum facere, quanti aliquem aestimemus, est *honorare & inhonorare*, nempe magni aestimare est honorare; parui, inhonorare. Hinc enumerantur signa honoris velut naturalia, vti sunt operam poscere, obedire, dona alicui magna & pretiosa dare, (ex quo fundamento,

§ XIII. (1) Quo pertinet etiam procumbere vel prosternere se. Quem honorem [illegible] [illegible] habitum facta & prostrata [illegible] [illegible] V. [illegible] L. 25 [illegible] de Dona[illegible], [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. *Adorat enim se facturus procubuit, ut [illegible]* [illegible] apud EVRIPIDEM [illegible] [illegible]

[illegible]
[illegible]

Sup-

dumento, nescio an sat adposite, Zaraga Princeps in Africa apud LEONEM Africanum L. I. pro hospitibus multos camelos ac struthiones mactabat. Quod cum hospites deprecarentur, respondit: *[illegible]*, in promovendo bono alieno sedulum esse, loco cedere in re quacunque cupita, amoris vel metus indicia patefacere, laudare, magnificare, beatum dicere, alloqui confidenter, adire decore, humaniterque [illegible], credere, fidere, consilium alicujus vel sermonem quemcunque auscultare, in opinionibus consentire, imitari, honorare quos ipse honorat, opera alicuius uti in capiendo consilio, vel in rebus arduis. Dignitas porro civium ipsa est valor ille, quem civitas alicui ponit, dum in illum imperium vel magistratum, vel negotium publicum quodcunque, vel etiam nomen vel titulum honoris causa confert. Ubi etiam recte observatur, civitatem posse constituere aliquod signum honoris, quod sua natura indifferens alias videtur. Sicut verbi gratia, equo regio insidentem per plateas circumduci apud Persas signum honoris erat Esther VI, [illegible] item certa insignia gerere. Sic apud Chinenses officium salutandi capite & manibus peragitur, sed Japonii calceos a pedibus exuunt. Chinenses affurgunt illis, quibus honorem exhibere volunt, Japonii in terra residere, dedecori grandi ducentes, si quis erecto corpore consistat in hoc officii genere. Bern. VARENIUS Descript. Japon. p. 21. Add. quoque NEUHOF in Gener. Descript. Chinae c. 4. Apud ROCHEFORT Descript. Antill. Part. II. c. 19. itidem quaedam signa honoris curiora exponuntur. Isthaec uti recte sese habent, ita illud citra notam dimitti non potest, quod *[illegible]* afferat, & inde inferat, *[illegible]*. Itaque [illegible]. Enimvero etiamsi non videre possimus, fundamenta honoris hactenus ad potentiam recte revocari, quod effectum aliquem in vita humana producere apta sit, cum quod citra effectum bonum vel malum velut mortuum torpet, hominibus in neutram partem [illegible] [illegible] mali posse, ut tamen potentia sola, citra conjunctionem cum bonitate, genuinum vera honoris sit fundamentum, ipsi HOBBESIO, & sanae rationi repugnat. Sane etiam IDEM de Cive c. 15. § 9. honorem definit *[illegible]*. Inde *[illegible]*. Scilicet hic verus honor est, quem tres isti affectus juncti [illegible]. Sed timor, quem excitat potentia ad malum detorta, pro honoris indicio haberi nullo modo potest, cum metus habeat conjunctum odium; quem autem quis odit, perire cupiat. SILIUS

 ITA-

[illegible]
[illegible]

[illegible] CORNEL. [illegible] NICEPHORUS L. VIII. [illegible] GROTIUS ad [illegible] IV. p. [illegible]

ITALICVS L. I. *Et metui demens credebat honorem.* Sic Christiani de magna Diaboli potentia, sed quae bonitate careat, & non nisi ad malum feratur, persuasi sumus, quem tamen nemo sanus eo nomine honorandum duxerit. Sicut & iste, cum a Salvatore nostro adorari vellet, non ungues, sed dona ostentabat. Matth. IV, v. 9. Et nemo nostrum approbat rationem illam quorundam barbarorum, cultum diaboli hoc obtentu excusantium, ne noceat. Unde etiam ferri non potest, quod IDEM d. l. inter signa honoris refert, *adulari dicendo.* Cum omnis adulatio vitium vel in eo, qui adulatur, vel cui quis adulatur, praesupponat, & indolem irrisionis habeat, & sine affectu peragatur[s]. Unde LVCANO L. V [v. 385. 386] dicuntur *voces, per quas iam tempore tanto Mentimur dominis.* Vid. PLVTARCHVS de Adulatoris & amici discrimine. Cordate Pescennius Niger apud SPARTIANVM [c. 11.] cum ipsi Imperatori facto quidam panegyricum recitare vellet, dixit. *Scribe laudes Marii, vel Annibalis, vel alicuius ducis optimi, vita functi, & dic, quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam viventes laudare irrisio est, maxime Imperatores, a quibus speratur, qui timentur, qui praestare publice possunt, qui possunt necare, possunt proscribere.* Quod autem attinet fabulas Poetarum, sunt equidem, qui per istas hoc innui arbitrentur, Deos supra leges esse positos[t]. Etsi aliam rationem afferat SALLVSTIVS Philosophus de Diis & Mundo c. 3. *Sed quamobrem adulteria, furta, genitorum vincula & reliqua improbitatis facinora fabulis complexi sunt? Neque hoc indignum admiratione, ut, quae appareat absurditate, statim animus sermones involucra esse existimans, veritatem ex iis, quae silentio involvenda sunt, esse intelligat*[u]. Sed quidquid huius sit, ego non magis adulteria & stupra sua Iovi cedere honori iudico, quam Messalinae, quod ex lupanari *lassata viris, nondum satiata recessit.* Cordate PINDARVS Olymp. Od. [I. v. 55 & seqq.] Ἔστι δ᾽ ἀνδρὶ φάμεν ἐοικὸς ἀμφὶ δαιμόνων καλά. *Est autem homini conveniens dicere de diis honesta.* Et ISOCRATES in laudat. Busiridis [v. [illegible]] istas fabulas βλασφημίας, *maledicta* vocat, quibus *talia de diis ipsi commenti sunt, qualia nemo in suos inimicos dicere audeat*[w]. *Nec enim furta solum, & adulteria, & apud homines servitutes eis exprobrarunt; sed & liberorum devorationes, & patrum exsectiones, & matrum concubitus, & multa alia tetra facinora de illis confinxerunt. Quorum quidem illi quidem meritas poenas dederunt, non tamen omne supplicium effugerunt. Nam alii erronei & mendici fuerunt, alii caecati sunt, alii pulsi patria, bellum perpetuum contra domesticos suos gesserunt. Orpheus autem talium fabularum praecipuus auctor, in frusta discerptus interiit.* SENECA de Brevitate vitae c. 16. *Quid aliud est vitia nostra incendere, quam auctores illis inscribere Deos, & dare morbo, exemplo divinitatis, excusatam licentiam?*

s) PHAEDRVS L. V Fab. I. de Adulatoribus sub tyrannico imperio:
Illum [illegible], quae sunt oppressi, [illegible]
Tanti [illegible] [illegible] fortunae [illegible]. H.

t) Vid. BERNARD dans ses Nouvelles de la Republique des Lettres mense Martio 17[illegible]3. pag. 299.

u) Quibus Hellenicolas antiquam designat, quae variis modis corruptas & deformatas fuerunt postquam primaevis ad homines [illegible] perventi fuissent, quam ignorantia & superstitio in Deorum numerum retulerat. Vid. CLERICVS in Bibliotheca universali passim & in Bibliotheca selecta T. VII p. 12 & seqq. ubi [illegible] Selecta de Diis Syris [illegible].

w) [illegible]

crimina? FVLGENTIVS Mythol. L. I. [v. 55. 56. 57.] *Si fortis praefuere dii, cur erat opus criminibus inditis, ex quo culpas habere coepissent auctorem.*

§ XIV. PORRO omnia haecce existimationis intensiuae fundamenta in se non producunt nisi ius imperfectum ad habendum ab aliis honorem & venerationem. Adeoque si eundem aliis etiam bene meritis quis denegauerit, non potest dici iniuriam fecisse, sed duntaxat inhumanitatis, aut, si ita loqui licet, inciuilitatis notam sibi contraxisse [1]. Nam inter eos, qui in naturali inuicem libertate viuunt, naturaliter vtique inuicem aequales, non adparet, quomodo quis ab altero iure suo honorem postulare queat; cum ob naturalem amorem, quo quis se & sua prosequitur, iudicare possit, talia in se esse, quae omnino paria sint, aut superiora illis, quibus alter se effert [2], verbi gratia, Ostentat aliquis canos suos: alter iuuenilem vigorem suum illis longe potiorem habet. PINDARVS Olymp. Od. 4. [in fine] *Φύονται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσιν πολιαὶ θαμά, καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον. Nascuntur autem & iuuenes inter viros cani crebro, etiam praeter aetatis iustum tempus.* Alium spes sua atque, atque alterum res inflat. Ferox est Aiax robore corporis: at Vlysses prudentia & facundia longe se praeferendum isti iudicat, iactans illud apud SOPHOCLEM, Aiace Flagell. [pag. 69. Ed. H. Steph.] *Οὐ γὰρ οἱ πλατεῖς, οὐδ' εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι, ἀλλ' οἱ φρονοῦντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ. Non enim robusti [illegible] sunt firmissimi, sed prudentes vbique praepollent.* Alius diuitias iactat, alius animum regum opes aequantem. Hic eruditione sua gloriatur, alter reponit illud PLATONIS Epist. X. *Τὸ βέβαιον, καὶ πιστὸν καὶ ὑγιές, τοῦτο ἐγώ φημι εἶναι τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν. Firmitatem, fidem, sinceritatem, veram esse philosophiam existimo.* Hic adeptis se honoribus effert; alter occinit illud CICERONIS Epist. ad Famil. III. 12. *Insignia virtutis multi etiam sine virtute adsecuti sunt.* Alius denique canit illud EVRIPIDIS Phoenissis [v. 442.] *Πένης γὰρ οὐδὲν ηὑγενὴς ἀνήρ. Genus sine pecunia nihil valet:* ac ridet illos, in quos cadit: *Λαμπροὶ γὰρ ἐς γένος γε, Χρημάτων δὲ δὴ πένητες, genere splendidi, opibus egeni.* EVRIPIDES Electra [v. 37. 38.] Quin & tandem a sapientibus stultum habetur, homines ex opibus [3], dignitatibus, honoribus, & omnibus, quae extra ipsum hominem sunt, aestimare, perinde ac si quis equum ex sella aut freno vellet aestimare [4]. Deinde cum desatio honoris elicitur per id, vt quis agnoscat praecellentem in altero praestantiam, seque eam ob rationem ipsi vltro submittat, & vero hoc per vim externam non possit extorqueri, quae contumaciam potius animi obfirmat: patet, inconueniens esse istis fundamentis in se tribuere vim iuris perfecti, quod etiam vtrumque possit afferi.

Cultus

§ XIV. 1) Conf. supra L. I. c. 6. § 10. seqq. L. III. c. 2. § 1. H.

2) Huc [illegible] verum est illud ARCHYTAE [illegible]:

[illegible]

[illegible] H.

3) Quas [illegible] CHARRON de la Sagesse L. I. c. [illegible] § [illegible] num. [illegible] [illegible] PVFENDORF [illegible], vnde hoc hausisse. Quod alias quoque in locis ab eo [illegible] [illegible] fuisse supra aliquoties observauimus. CHARRON tamen hoc et fere semper ante oculos habuisse videtur Montagnei Essais L. I. c. [illegible].

4) *Si quadringentis sex, septem milia desunt,*
Est animus tibi, sunt mores, & lingua fidesque,
Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt,
Si recte facies.

HORATIVS Epist. L. I. v. 57. & seqq.

Cultus enim qui cogitur per vim imperii, signum non est honorantis interne, sed metuentis mortem. Accedit, quod cum externa honoris signa, ni ex animi submissione proficiscantur, sint inania, & ludibrium potius, quam honor: stultum sane fuerit propter illorum denegationem in arma ruere. Inprimis si alter protestetur, se venerationem omittere non ex contemtu, sed quia libertate sua velit frui, quae ipsi in eo gerat, non cogi per vim ad ea, quae ex ipsius arbitrio & humanitate debeant dependere. Sicuti quondam Scythae ad Alexandrum: *Ignorare, unde venias, licetne ignorare in vastis silvis viventibus?* [CURTIUS L. VII. c. 8. n. 16.] Et Ariovistus apud CAESAREM de B. G. L. I. [c. 34. num. 2.] *Si quid ipsi a Caesare opus esset, sese ad eum venturum fuisse; si quid ille se velit, illum ad se venire oportere.* Ad eundem fere modum Vologeses Parthorum rex Neroni, a quo arcessebatur, respondit: *Tibi quidem longe facilius esse tam magnum mare transire, quam mihi. Si ergo in Asiam veneris, constituemus, quando nobis congrediendum sit.* XIPHILINUS Epit. Dionis. Ex quibus manifestum esse videtur, etiamsi rationi naturali congruum sit, ut praestantioribus honos deferatur; imo si quis velit, per nos quoque inter praecepta iuris naturalis possit referri, digniores esse honorandos: id tamen officium inter illa esse referendum, quae quis suo iure non possit exigere, sed quorum praestitorum laus alterius humanitati sit relinquenda. Verum ut quis suo iure possit honorem, aut quodvis eius signum ab altero postulare, necessum est, ut vel imperium in ipsum obtineat, vel tale sibi ius quaesiverit ex pacto, aut lege per communem dominum lata vel adprobata. Huc spectat, quod MANDELSLO Itin. Part. II. refert, cum inter Lusitanos & regem Cochini post diuturnum bellum de pace tractaretur, rem diu haesisse, quod nobiles Indi, Nairos dicti, postularent, ut Lusitani ipsis via decederent, sicut plebeii, apud Indos facere coguntur. Id cum Lusitanis indignum videretur, tandem res pugna singulari fuit commissa. In qua cum Lusitanus vicisset, inde tenentur Nairos item Lusitanis via decedere, & subsistere, quousque illi praeterierint.

§. XV. CAETERUM inter privatos quidem super honore atque eminentia illud pulcerrimum fuerit certamen, si inter se contendant, quis promtior fuerit in honore deferendo, aut modestior in eodem deprecando. Et merito ridentur, qui super isto acrius certaverint, praesertim ubi idem sterilis, & nullo cum emolumento fuerit coniunctus. Ineptus, *per medium pugnet qui prior ire locum* [1]. MARTIALIS L. X. Ep. 10. [v. 8.] SENECA de Ira L. III. c. 37.

§. XV. 1) Qui locus ab AUCTORE eleganter huc trahitur, quamvis apud Martialem ad [illegible] pertineat.

2) Quod dictum, aut aliud simile in eandem fere sententiam prolatum quidam Carolo V. tribuunt, contendentibus inter duas matronas, de praerogativa loco decernenti.

3) Tiberium apud TACITUM IV. Annal. 40. *Caeteros mortalium in eo stare consilia, quid sibi conducere putent. Principum diversam esse sortem, quibus praecipua ad famam dirigenda.* Vid. BOXHORNIUS Disquisit. polit. cas. 27. H. GROTIUM Ep. 330. H.

4) Vid. supra L. VII. c. 3. §. 9. Exemplum [illegible] Prusiae, Bithyniae Regis, habes apud POLYBIUM in Excerpt. Legat. n. 97. H.

5) Alii rem manifestam volunt, omnia [illegible], quae ad alterius Principis aut populi [illegible] tuendam sunt necessaria. V. infra c. 5. §. 9. H.

6) Vid. de praerogativa Imperatoris [illegible] Petr. de MARCA L. II. de Concord. Regni & Sacerdot. c. 11. §. 9. Ubi tamen alia, quae ex co-

mmuni

c. 57. *Minus honorato loco positus traxit corporis cunctatione, rogaverit, ipse qui sibi praeferebatur: Demetri, quid interest quem lectis primum ponam? honoratiorem te aut turpiorem possit facere pulvinus?* Sic ut merito commendari debeat sententia illius principis, lata in duos ministros minorum gentium, super priori loco in templo contendentes, ut qui stultitia inter ipsos excelleret, priori loco sederet. Add. Mich. MONTAIGNE Essais L. I c. 16. Nam quod QUINTILIANUS Declamat. 212 *honorem* vocat *principalissimum pauperum censum*, id de existimatione simplici capiendum est. Enim vero inter principes, atque integros populos super eminentia dignitatis, & quae in se dependet, praecedentia, maiore praetextu nullis fere non seculis certatum deprehendimus. Sic ut in plurimos congruat illud apud OVIDIUM L. V Fastor. *[illegible] ambitiosa fames.* Eas circa lites quae argumenta soleant afferri, paulo pressius considerandum. Illud igitur extra controversiam est positum, si unus principum ab altero dependeat tanquam a superiore, hunc isto esse digniorem, eique prae hoc deberi praecedentiam ex iure perfecto; utut fortasse pari uterque titulo gaudeat. Sic dantur exempla maiorum regum *, qui alios sub se habent nomine reges, revera magistratus & gubernatores provinciarum. Quidam regna sua ab aliis agnoscunt tanquam feuda, alii alio titulo. Sic apud TACITUM Agricola, [c. 14.] *vetere ac iam pridem recepta populi Romani consuetudine* vocatur, *ut haberet instrumenta servitutis & reges.* Adherbal apud SALLUSTIUM Iugurth. [c. 14.] *Micipsa pater meus moriens mihi praecepit, uti regni Numidiae tantummodo procurationem existimarem meam, caeterum ius, & imperium penes vos P. C. esse.* Et qui foedere inaequali alicui iungitur, is eo ipso alterius dignitatem eminentiorem fatetur, dum ad istius maiestatem comiter colendum sese obstringat *. Sed & illud dubio caret, ubi princeps aliquis pro sua persona, aut tanquam caput suae civitatis adversus alium ius praestantioris dignitatis, & praecedentiae quaesiverit ex pacto, aut per consuetudinem & patientiam alterius *, cuius nulla probabilior ratio possit proferri, quam quod hic illum se digniorem agnoscat, et iuri posse inhaereri, quamdiu durat iste velut character dignitatis, sub quo ius illud fuit quaesitum. Vid. Iac. GOTHOFREDUS de Praecedentia Part. I. c. 1. Add. quoque quae apud Andr. MAUROCENUM Histor. Venet. L. VIII. p. 401. seqq. super praecedentia Oratores Galli & Hispani disputantur. Et Auctoris ANONYMI Memoires touchant les Ambassadeurs p. 328. Ubi recte monet, non debere tertium aliquem sibi hoc sumere, ut quae inter alios agitentur super praecedentia lites, definire velit *.

§ XVI.

[illegible] fuere, in argumentum trahi non debent. [illegible] ... Vid. BOECLERI [illegible] ... (Vid. Iacob. GOTHOFREDUS Part. 1. de Praecedent. § 7.) [illegible]

& minorem ad maiorem se conferre, vera est. Vid. de Friderico III. Imper. ex itinere Romano Neapolim ad Regem Alphonsum se conferente, Aeneam SYLVIUM in Historia Friderici III. Imp. p. 82. seqq. ubi alia exempla afferuntur, & L. III. Commentar. p. 66. H.

*) Tamen non dubitandum, [illegible] ... superiore, apud quem [illegible] ... Puta,

§. XVI. Enimvero ubi nondum alicui inde jus fuit quaesitum, variis argumentis dignitas eminentior adseritur. Inter ea praecipue solet allegari antiquitas regni atque familiae [a], amplitudo & opulentia ditionum, & potentia, qualitas potestatis, qua quis imperium in suo regno gerit, & splendor tituli. Antiquitatem canitiebus & famaeque venerationem quasi addere persuasum vulgo est, jactantque, qui isthac nituntur, sese jam tum sua dignitate exsplenduisse, cum alia adhuc regna velut pueri servientium forent, aut cum familia illa, quae jam pompa diadematis superbit, adhuc intra plebeiam obscuritatem lateret. Nefas esse de dignitate contendere adversus illum, cujus majores alterius majoribus poterant esse ministri. Esse hanc velut naturalem, & communem legem, ut quae posteriore tempore producuntur, prioribus subsint. Excurritur dehinc in magnificam commemorationem eorum, quae ab isto regno, aut per familiam regnatricem praeclare bello ac pace gesta sunt. Quorum nova illa parum aut nihil ostentare queant. Potentia autem venerationi terrorem quoque miscet: & non imprudens [b] solum, sed & temerarium videtur cum illo de dignitate velle contendere, cui plurima facultas nobis benefaciendi juxta atque nocendi. Et efficacissimus videtur modus ambiendi honores, si quis demonstrato suo gladio possit dicere: *si me non ornas, hic faciet.* Sed & eminentius judicatur summa libertate gaudentem soli Deo subesse, quam legibus humanis, aut pactis degere obnoxium. Denique cum per titulum res ipsa soleat exprimi, ejus quoque splendor & amplitudo non exiliorem dignitatem arguere putatur. V. quoque Andr. Mauroceni Hist. Venet. L. XII. p. 434. ubi de aemulatione Principum Italiae agit, ea occasione excitata, quod Pius V. Cosmum Magni Ducis titulo insignivisset. Et Petrum Suavis Hist. Concil. Trident. L. V. p. m. 408.

§. XVII. Haec & similia quanquam satis plausibiliter possint jactari; fatendum tamen est, eadem omnia per se producere duntaxat jus imperfectum, nisi accesserit aliquod pactum expressum, aut tacitum, quod recepto mori inesse intelligitur. Neque desunt, quibus vel ejusmodi argumentorum possit elevari. Ipsam antiquitatem in se nihil habere dignitatis, cum ea nihil notet, nisi tractum durationis, quae vilem aeque atque praestantem rem possit prosequi. Id habere omnia regna, ut sint libera, & ab alio non dependeant. Id quamdiu obtinuerint, parum interesse. Equidem quod diu aliquod regnum floruerit, indicio esse, ejus compagem concinne dispositam, idemque bene fuisse administratum. Tum fati benignitate, aut civium virtute externum hostem defuisse, aut feliciter fortiterque depulsum. Sed non minus recentes civitates commode posse disponi, & administrari, quam veteres. Imo forsan commodius, quod harum bona instituta ex periculosis saepe experimentis provenerint: illae autem optima quaeque ab aliis jam inventa in usus suos posse transferre.

Pom, ut inter cognatos & de praerogativa contenditur, qui regnum prius [illegible] sunt, prius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Add. Ferdinandi [illegible] Diatr. de Praecedent. Elect. & Cardinal. §. 18. §. 9. [illegible]

§. XVI. (a) Vid. Jacob. Gothofredi Part. 2. de Praecedentia c. 1. §. 15. 16. & L. VII. [illegible] §. 737. ad A. MDCXXXV. ubi de jure Legat.

ferre. Diuturnam quidem fati clementiam sibi neminem posse praestare, id tamen effici posse, ne per prima instituta ciuitas in se trahere ruinam incipiat. Denique ex praesentibus quemlibet aestimandum: praeterita non amplius, futura nondum ad nos pertinere. Neque ciuitates aliquod velut systema, aut concilium inter se, constituere, vt recentissimae cuique locus sit infimus occupandus; sed quamlibet seorsim sua sibi libertate gaudere. Quod vna familia in ciuitate aliqua diu imperium tenuerit, saepe quidem [illegible] esse, minores maiorum virtutem aemulatos, pleraque opes ipsam suas firmiter disposuisse, vt non ausus fuerit aliquis solio eandem deiicere. Interdum ingenio populi, a rebus nouis abhorrentis, aliquam familiam diuturnam imperii possessionem debere. Nonnunquam solius fati beneficium vocandum, quod Metelli Romae fiunt consules. At qui recentes ad illud fastigium enituntur, reponere possunt tritum illud: *Et genus, & proauos, & quae non fecimus ipsi, vix ea nostra puto.* Ouid. Lib. XIII v. [illegible] item, *Saepe est fortuna genus.* STATIVS Sylu. L. III. Nihil facilius esse, quam partam a maioribus opimam haereditatem cernere: sed suum patrimonium sibi ipsi adquirere virtutis opus esse. Sorti nascendi illos suam magnitudinem acceptam ferre, se propriae praestantiae. Illos aliena & obsoleta decora crepare, se propriis & recentibus enitescere. Denique summum nobilitatis gradum habere, regem esse. Haec recentem aeque, atque antiquam familiam efferri OVIDIVS [Fastor. L. V. v. 26.] de maiestate: *Quaque die partu est edita, magna fuit.* Accommodari etiam huc potest illud ARNOBII L. II. (p. 95 in fin. Ed. Lugd. Bat.) *Nouae res est, quam gerimus? quandoque & ipsa nouae fiet. Vetus quam nos agimus? sed temporibus quibus coepit noua fuit et repentina.*

§. XVIII. POTENTIA autem hactenus quidem signa venerationis apud infirmiores potest elicere, quod stultum sit illi non cedere, cui nocendi facultas. Sicuti facete FAVORINVS apud SPARTIANVM in Hadriano, c. [illegible], *argumentibus amicis, quod male cederet Hadriano de verbo, quod idonei auctores vsurpassent; non recte, inquit, suadetis, familiares, qui non patimini me illum doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones.* Nam *plerumque tunc, quae non audeas homines pernosse dicere bene.* IVVENALIS Sat. [illegible] (v. [illegible]) Enimuero si alicui regi tantum sit virium, vt regnum suum commode possit tueri, ille sane non habet, quare alii cedat, opibus quidem superiori, sed quem ipse neque metuere, neque ambire sui conseruandi caussa necessum habeat. Libertas quippe in aequo posita est, quae magnitudine opum haudquaquam distinguitur. Pateat igitur vnius imperium per sexcenta miliaria, alterius per centum duntaxat. Idem tamen imperium hic in modica sua, quam alter in latiore ditione obtinet: neque hic minus, quam alter finem ciuitatum institutarum adsequatur. Ne dicam quod sola potentia, prout notat vires aliis nocendi, in sese non significet talem praestantiam,

quae

[illegible]

a) [illegible] AVCTO-

RIS de [illegible] §. [illegible] princip. de [illegible] *Potentia autem hactenus quidem signa venerationis apud infirmiores potest elicere, quod stultum sit illi non cedere, qui nocere potest.* [illegible] [illegible]

quae ſit idonea ſeriam venerationem elicere. Nam haec amore quopiam temperata eſt. Nocendi autem vires odium conciliant. Add. Iacob. GOTHOFRED. d. tr. Part. I. c. 3.

§. XIX. PORRO poteſtatem abſolutam & nullis legibus limitatam habere, vtique maiorem venerationem terrore mixtam apud ſubiectos conciliat: non item apud alios principes, qui alterius abſolutam poteſtatem in ordine ad ſe pro nuda libertate naturali aeſtimant: quae per ſe nullam dat praeeminentiam in eum, in quem quis imperium non habet. Et cum princeps non ex propriis tantum iuribus, ſed ex conditione illius ciuitatis, cui praeeſt, aeſtimandus ſit; poteſt vtique princeps limitatus ex iſthac talia habere, vt abſoluto aliquo longe ſit potior. Denique tituli, & quidquid eſt verborum vſu ſicut nummi valent, & cum in rege nihil praeſtabilius poſſit inueniri, quam ſummum imperium, ſufficit ſi iſti hoc natiuo ſenſu, aut ex vſu vulgi exprimant. Splendor aut modeſtia vocabulorum ipſi rei nihil addit, demitue. (Add. tamen Georg. BATEVS in Elencho motuum nuperorum in Anglia Part. II. p. m. 246. ſeqq. & AVCTOR Cardinaliſmi Part. I. L. III. p. m. 375 ſeqq.) Sic quod Turcarum monarcha vulgo dicitur imperator, Perſarum, rex, id in ſe nullam iſti prae hoc eminentiam tribuit. Ambitioſam autem encomiorum ſtruem proprio titulo adponere, vti barbariem redolet, ita idem ſubiectos ſimpliciores fortaſſe ad venerationem mouere poteſt, alios non poteſt. Quid enim interſit, verbi gratia, Imperatoris Romani, Sapores Perſarum rex *fratrem* ſe *Solis & Lunae*, apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XVII. c. 5. (add. IDEM L. XXIII. c. 6.) an Saturni & Veneris nuncuparet? Add. GROTIVS L. I. c. 3. §. 10. *

§. XX. EX HISCE omnibus ſatis firmiter videtur concludi, ex obligatione perfecta, quae in altero ius proprie dictum praeſupponit, regem reuera talem non teneri loco cedere alteri regi tanquam digniori [1], vtut hic conditionibus iam enumeratis praepolleat, neque ciuitatem liberam alteri ciuitati liberae,

§. XIX. * Et libellus Algernonis SIDNEII de Gubernatione c. 3. ſect. 32.

§. XX. 1) Vid. LOCCENIVM L. VIII. Hiſt. Suecan. ad A. MDCXII. H.

2) Nam & illa ſummae poteſtatis compos eſt. Vid. ſupra L. VII. c. 5. §. 5. H.

3) Idem dicendum, ſi Regis legatus concurrat cum alio Rege. Vid. ſupra ad L. I. c. 1. §. 12. H.

§. XXI. 1) Exemplum Franciſci I. R. Gall. Ferdinando Aragon. Neapol. & Siciliae Regi locum in eundo ſuperiorem concedenti, apud SVRITAM in Annal. Aragon. ad A. MDVII. Aliud apud AVCTOREM L. V. Vit. Caroli Guſtaui Suec. Reg. §. 14. A. MDCLIIX. Hiſpani in actione pacis Veruinenſi, apud CAMDENVM Hiſtor. Eliſabeth. ad A. MDXCIIX. *ſuſtam ſibi contentionem interpretabantur, ſi parem locum illis non concederetur vel ex beſtijus eiur, quandoquidem in Galliae imperio eriſtum crescerat*. Vid. FREINSHEMIVM Diſſertat. 2. de Praeced. Elect. & Card. §. 22. ſeqq. H.

2) Paucis verbis heic multa dicit. Reges quod attinet, de iis non vera eſt Horniana ſententia, vt videre eſt apud KNICHENVM de Iure territor. c. 4. n. 4. ALCIATVM in cap. I. X. *de Officio ordinar.* n. 17. VASQVIVM L. I. Controuerſ. illuſtr. c. 22. n. 19. ARNISAEVM L. III. de Maieſt. iurib. c. 6. HOVTVYN Not. ad Polit. general. §. 47. n. 1. Ante omnia monendum, non quaeri, quid honeſtum, ſed quid iuris ſit; neque enim dubitandum, e dignitate ſummorum Principum eſſe, vt vitro quidem & in tractationem principalis ſtagii

liberae, licet antiquiori aut potentiori. Quin nec ciuitas popularis in se videtur dignitate inferior ciuitate monarchica *, quamuis in ciuitate democratica nemo vnus reperiatur, qui cum rege comparari possit. Vnde nec ciuitatis liberae legatus necessario legato regis loco cedere tenetur. Verum quia in dignitate vicaria & delegata tantum splendoris esse non potest, quantum in originaria, neque in magistratu tantum dignitatis, quantum in principe; & vero ciuitates liberae cum regibus in eodem loco conuenire non possunt, nisi per legatos aut deputatos; adparet sane, omnino legatum ciuitatis liberae cedere debere cuicunque regi * aut principi, cui summum est imperium.

§. XXIII. Istaec tamen aequalitas inter eos, qui summo sunt imperio praediti, non impedit, quo minus, si opus sit, congredi queant per se, aut suos legatos, aut etiam in stabile concilium coalescere. Nam si vnus regum ad alterum in ipsius ditionem accedat, lex vtique ciuilitatis requirit, vt quis hospiti domi suae primum locum deferat *, nisi forte veniat tanquam subditus temporarius. Nam vti in territorio suo quilibet sit summus, tamen vti legati, sic & ipsi reges fictione quadam videntur constitui extra territorium regis *, ad quem eiusdem consensu accedunt, non exuto fortunae suae splendore. Vt enim princeps aliquis dissimulata persona, & non petita venia in alienam ditionem accedat, ego non suaserim. Sane GRAMONDVS Hist. Gall. L. XIII. fidenter pronunciat: *Nihil peccari contra ius publicum ex latenti custodia principis.* Cuius rei tamen rationem non satis dispicio, nisi quod suspicionem eiusmodi accessus, & contemtum erga dominum territorii habere videatur *. Vbi duo pluresue in loco tertio congrediuntur, facile caueri potest, vt ne vnus alteri praelatus videatur. Nam & consessus licet comminisci *, vt iudicari nequeat, quis in iis prior aut dignior locus sit. Quo fine a multis in eiusmodi congressibus adhibitae mensae circulares. AVSONIVS in Ludo septem sapientum, [v. 78. 79. 80.] *Recte olim ineptum Delphicus suasit Deus, Quaerentem, quisnam primus sapientum foret, Vt in orbe tereti nomina eorum inscriberet, Ne primus esset, ne vel imus quispiam.* Possunt etiam ab initio protestari, sese citra vi-

 lum

[illegible]

[illegible]

[illegible] praecedentiae confiderationem congreffuros, fed promifcue feffuros prout cuique libitum, aut prout cafus tulerit. Sicut de Brachmanibus Indorum fapientibus refert PHILOSTRATVS de Vita Apollonii Thyanaei L. III. c. 3. p. 114. C. D. Edit. Morelli c. 27 in fin. Ed. Olearii 1709., *[illegible] principem locum assignantes, quod apud [illegible] Romanosque maxime aestimatur, sed ut cuique [illegible]*. LVCIANVS Epist. Saturn. [illegible] p. 623. T. II. Ed. Amst., Τὸ γὰρ [illegible] *[illegible] & [illegible] aequalitas*. Add. ATHENAEVS Dipnosoph. L. I. c. 4. Idque eo facilius procedit, si isti principes dissimulata dignitate conveniant, & citra confuetam pompam. Quo ipfo testantur, sibi super dignitate curam aut contentionem hautquidquam fore. Sed si hoc displiceat, forti res potest committi, itaque ut vel femper quis illum locum retineat, quem femel eft fortitus, vel ut ordo per fortem constitutus deinceps in orbem eat. Atque haec facilius adhuc procedunt, fi legati duntaxat congrediantur [*], praefertim cum circa hos aliud adhuc fit medium conciliandi vanitatis, fi non idem omnibus, fed difpares valoris velut character a fuis principibus tribuatur. Nam ifti dignitatem gradus, cum ex mera impofitione oriantur, facillime pluribus modis variari poffunt. Vid. Auctor ANONYMVS des Memoires touchant les Ambaffadeurs. p. 428. Nec infuper habendum, quod Rex Perfarum Abbas in convivio, qui factioe Perficae addicti erant, a dextris, qui Turcicae, a finiftris collocaret; quod manus dextra fit honoratior apud Perfas, finiftra apud Turcas: prout memorat Petrus de VALLE Itin. Part. II. Ep. [illegible] Add. Iacob. GOTHOFREDVS d. tr. Part. III. Et quae super controverfia fuper praecedentia inter Legatum Gallum & Hifpanum Romae & Tridenti agitata funt apud Petrum SVAVEM Hift. Concil. Trident. L. VIII. Ubi tamen obfervandum, valorem eiufmodi characterum communi Principum confenfu effe determinandum. Nam fi unus proprio aufu novum characterem comminifca[tur], fuoque miniftro imponere velit, ex quo ille apud alios certum honorem praetendere inftituat, caeteri fe illius arbitrio non teneri recte excipient. Vid. fupra citatus Auctor ANONYMVS l. d. p. 114. feqq. Quanquam fatendum fit, faepe praeftare illam aequanimitatem, quam Agefilaus prae fe tulit, cum in obscuro loco obfcuro conftitueretur: *Bene habet*, inquit: *[illegible]* [*]. PLVTARCHVS Apopht. Lacon. (p. 208. D.) Aut Damonidas, qui in fimili cafu dicebat: *Bene factum, [illegible]*. IDEM Apopht. (p. [illegible]) Addatur quoque IDEM Sympofiacon L. I. c. 2. p. & in Convivio feptem fapientum. Obiter quoque addendum commentum Alphonfi XI. qui, ut aliquo modo componeret antiquam litem fuper praecedentia inter civitatem Burgenfem & Toletanam, antequam litis ulla mentio fieret, dum in concilio fententias perrogat: *Toletani, inquit, [illegible]*

[illegible]

[*] A MDCCXI Regis ex Gallia legati [illegible] [illegible] [illegible] THVANVS L. CVI. ad d. A. Adde alia huius generis [illegible] apud Iacob. GOTHOFREDVM de Praeced. Part. III. [illegible]

[*] [illegible]

[illegible] [illegible], [illegible] Burgenses. Qua regis oratione conquieuere, cum vtrique se praelatos existimarent: Toletani quidem, quod rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses vero, quod primi omnium per se sententiam dixissent. Apud Hieron. [illegible] de Rebus gestis Eman. L. I. Add. quoque GRAMONDVS Hist. Gall. L. III. ab initio.

§. XXII. QVOD si autem inter plures aequales societas aliqua duratura sit instituenda, & singuli socii aequalitatem retinere velint, neque circa locum sors aut alternatio placeat, alius ordinis ratio superest, quae itidem sortis instar habet, neque dignitati alicuius fraudi potest esse, vt nempe eo quisque ordine in communi conuentu sedeat, quo in eundem fuit receptus. Id quod imprimis locum habet inter eos, qui societati iam constitutae deinceps accedunt. Nam illos, qui primi societatem constituunt, locum forte aut per conuentionem alteri praestiterint. Ex quo in plurimis conuentibus & collegiis id vsurpatum, vt secundum ordinem receptionis locus cuique assignetur; hinc GROTIVS L. II. c. [illegible] §. 21. tanquam vniuersale pronunciatum ponit: *Naturalem inter fratres [illegible] esse ordinem, prout quisque in [illegible] venit.* Add. BOECLERVS ad d. L. 1. D. de Albo scribendo. L. 1. C. de Consul. L. vlt. C. de Tiron. L. 1. C. de Prox. sacr. scrin. L. 1. C. de Praef. praetor. L. 11. C. de Profess. Iac. GOTHOFREDVS l. d. c. Part. II. c. 1. §. 17. 18. Vbi sciendum, in eiusmodi societatibus priorem aut posteriorem locum hautquidquam notare eminentiorem aut leuiorem dignitatem, sed esse nudum ordinem inter pares dignitate, ac inter tales reuera obtinere tritum illum versiculum: *Ultimus & primus sunt in honore pares.* Nam illud AVSONII Panegyr. ad Gratianum (c. 24. in fine Edit. Cellar.) *Nullus est quidem [illegible] [illegible], sed ex [illegible] [illegible] magna [illegible]*, locum duntaxat habet, cum praelatio ob maiorem in praelato praestantiam facta est. Sed & illud GROTIO dicto loco notatum, eundem morem antiquitus in Christianorum regum ac populorum conuentibus, quibus ad constituendum Ecclesiae velut vniuersalis corpus concurrebant, obtinuisse, vt qui primi Christianismum professi forent [a], in conciliis ad rem Christianam pertinentibus praecederent ceteros. Quo argumento nonnullis praecipua niti placuit [b], ad asserendum sibi prae ceteris praecedentiam, tanquam iure sibi debitam, etiam in aliis quibuscunque congressibus. Enimuero vtut in istis conuentibus sacris forte non sine ratione dictus ordo fuit obseruatus: tamen vt in omnibus aliis congressibus [c] idem obseruetur, aut vt ex sola antiquitate professionis Christianae eminentia prae aliis dignitas aliqua generetur, necessarium non videtur. Praeterquam enim quod inter decreta religionis Christianae est, *τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι*, Roman. XII, 10. Add. Philipp. II, 3. [d] etiam in conciliis multos sacerdotes primas partes egerunt;

§. XXII. a) Vid. Iacob. GOTHOFREDVS d. c. 1. §. 20. CHIFFLETIVS Vindic. Hispan. c. [illegible]. H.

b) AVCTOR L. IX. Rer. [illegible] §. [illegible] ad A. MDCLXXVII. H. GROTIVS Ep. [illegible] & Ep. [illegible]. H.

c) In quibus non ex religionis Christianae [illegible] [illegible], verum ex [illegible] quae inter [illegible] [illegible]. H.

d) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

egerunt; seculares * in accessoria fere locum venerunt, ac decretis illorum stare iussi. Sed quicquid huius sit, non statim qui in certo conuentu ob certum respectum, qui ipsius dignitatem in vniuersum hautquaquam afficit, alteri cedit, is vbique, & quando eius respectus ratio non amplius habetur, alteri tenetur cedere. Sicut & in ciuitatibus videmus quosdam diuersis interesse collegiis, & in vno collegio alteri loco cedere; extra illud autem, aut in alio collegio priorem prae eodem locum retinere.

§ XXIII. ENIMVERO illud manifestum est, Imperio [illegible] vim inesse, vt praelationem tribuat per modum perfecti iuris valituram aduersus eum, in quem exercetur. Nam vtique praestantius est imperare, quam parere; alterius voluntatem suae voluntati habere obnoxiam, quam ad alterum sese attemperare. Et necessum est, vt in me aduersus illum existat veneratio, cui & protectionem meam debeo, & qui metu poenae ad iussa sua obeunda me potest compellere. Sic vt imperium per se inaequalitatem inter homines introducat. Etsi praeter venerationem, quae muneri eiusdem debetur, possit etiam peculiaris existere aestimatio, ex singulari imperantis praestantia proueniens. Nestor apud HOMERVM Iliad. α (v. 277 & seqq.) *Neque tu Pelide velis contendere cum rege ex aduerso, nam nunquam aequalem sortitus est honorem Sceptriger rex, cui Iupiter honorem dedit.* Etsi Achilles magis ductum Agamemnonis, quam imperium proprie dictum agnoscebat. Sed & illud apertum est, quo amplius est imperium, & efficacius, eo maiorem id dignitatem imperanti apud subiectos circumponere. Quin ipsa imperii duratio, etsi per se ad vim eiusdem nihil faciat, imperantis tamen dignationem non mediocriter auget. Id tamen non obstat, quo minus subditus eum, qui ipsi imperat, hisce honoris fundamentis excellat, quae tantum ius imperfectum producunt. Vnde nimis ambitiosum erat, quod Imperator Hadrianus aemulum sese in quouis artis genere eminentibus ferret. Item quod Alexander, cum apud Homerum legisset, Graecos voluisse, vt Aiacis aut Diomedis aut Agamemnonis sors exiret, dixerit: *Occiderem illum, qui me tertium nominasset.* (Ausonius in Panegyr. Gratiani c. 21.) Nam ducis gloriae nihil detrahit, robustiores sub se habere bellatores. Non de nihilo tamen apud TACITVM Agric. (c. 39.) Domitianus iudicabat: *Ducis boni Imperatoriam esse laudem.* * Inter eos vero, qui in eadem Republica viuunt, existimationi intensiuae certam velut mensuram constituere, & ad praecedentiam prae altero perfectum ius concedere illius est, qui summum in ciuitate habet imperium.

(*) *Ita, nobilis Auctor in Dissertat. de Existimatione § 17* [illegible]

§ XXIII. (*) Vid. supra L. VII. c. 9. § 2. not. 5.

rium *. Quem iste locum cuique assignaverit, cum vel adversus quemlibet recte tueri quis potest, sic & eidem omnino acquiescere tenetur. Vid. L. 3. D. de Officio praesidis. Recte quoque emeritus iste centurio apud LIVIUM L. XLII. c. 34. *Aequum est, omnes homines loco ducere, quibus Rempublicam defensuri sitis.* Et licet forte unus vel alter praeter meritum praestantioribus videatur praelatus; tamen nihilo secius tanquam contemtor potestatis summae plecti poterit, qui aut illorum locum velit sollicitare aut suo contentus non esse. Vid. L. 1. C. Ut dignitatum ordo servetur. Huc spectat etiam *, quod Solon apud DIOGENEM LAERTIUM judices *calculis* assimilabat. Nec incommode huc trahi potest illud M. Terentii apud TACITUM A. VI. [c. 8.] *Non est nostrum aestimare, quem supra ceteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum judicium Dii dedere; nobis obsequii gloria relicta est.* Vid. & illud LUCIANI Judicio vocalium: *Est pulcrum, unumquemque literam in eo ordine, quem primum sortita est, manere: transcendere vero ea, quae non oportet, eius est, qui jus & aequum solvit. Et qui primus nobis has leges finxit & formavit, ordinem, per quem sua quibusque literis praesidentiae dignitas firmiter permaneat, definivit.* PLINIUS L. IX. Epist. 5. *Discrimina ordinum dignitatumque, si confusa, turbata, permixta sunt, nihil est ipsa aequalitate inaequalius.* Recte tamen fecerit princeps tollendis hominum ambitiosorum querelis, si in assignando loco honoratiore fundamenta dignitatis, supra enumerata, insuper non habeat; ac inprimis singularia in Rempublicam merita *, quae eminente potius existimationis gradu, quam pecunia, aut similibus praemiis remunerari inter subtiliores regnandum artes est. Vid. XENOPHON Cyropaed. L. VIII. [p. 190. Ed. H. Steph. c. 4. §. 2. Ed. Oxon.] ubi memorat, quo ordine Cyrus convivas suos collocaverit. Eoque magis, quod nisi dignitas & praerogativa eminentium civium mensuretur ex beneficiis & auxilio, quod ab ipsis in tenuiores proficiscitur, aut proficisci potest, inter inania sit referenda. Quia tamen molestum foret principibus, si quidem semper cuique ex intrinseca sua dignitate locus foret assignandus, tam saepe solemnem civium recensionem instituere, in qua non posset non longe maxima pars eorum offendi, cum plerique non eos soleant numerare, quos a tergo reliquerunt, sed quos sibi praelatos cernunt: expeditissimum visum, saltem primariis civibus ex muneribus, quibus in Republica funguntur, dignationem assignare. Add. BACO Sermon. fidel. c. 13. Ubi iisdem querelis ansa praecinditur, si merentibus, & idoneis talia munera conferantur; (alias enim obtinebit illud CLAUDIANI in Eutropium L. II. (v. [illegible]) *Quis non Consule sub tali honor?*)

Siquo

a) HOBBESIUS in Leviath. c. 10. [illegible] quibus praerogativas [illegible] conferre, & qui [illegible] [illegible] habere [illegible] Vid. CAMDENUS Hist. Elisabeth. ad A. MDXCVI. ubi de S. Rom. Imperii Comitis titulo honoribusque Arundelio ab Imperat. collatis, quem Regina admittere noluit. H. GROTIUS Ep. 266. A. MDCXXX. [illegible] in Comitiis Polonicis A. MDCXXXVIII. de A. MDCXL. [illegible] PASTORIUS in Floro Polonico L. 4. ad d. A. H.

b) Et quod narrat SUETONIUS in Caligula [illegible] quosdam forte Reges, qui officii causa in urbem advenerant, certantes apud se super coenam de nobilitate generis [illegible] [illegible]. Unus dominus esto, unus Rex [illegible]. H.

c) Vid. MONTAGNE Essais L. II. c. 7.

fitque ipsorum munerum ordo apte sit dispositus. Ordo autem munerum in Republica in universum hic maxime videtur concinnus, si eo major cuique adhaereat dignitas, quo praestantiora negotia, & ad summam Reipublicae plurimum facientia per id obeuntur, & quae nobilissimas animi artes requirunt. Ovidius Metam. L. XIII. [illegible] *[illegible] qui temperat amnem, Remige plus est tum*. Apud Homerum Iliad. α. [v. 290. 291.] praestantia muneris funguntur, ac fortitudini praefertur. Sic enim Nestor ad Achillem: *Si vero tu fortis es, denique te genuit mater: sed hic quidem praestantior est, quia pluribus imperat.* Fit tamen aliquando, ut quibusdam muneribus in Republica quo plus honoris, eo minus imperii & potentiae tribuatur, & vice versa, ne dignitatis circumpositione opes magistratus in perniciem Reipublicae armentur. Vid. Bodinus de Rep. L. III. c. 6. p. m. [illegible]. In singulis autem munerum generibus eo dignior quisque habetur, quo nobiliore opera fungitur. Etsi & hoc saepissime contingat, ut vitium eadem munus in se altero sit nobilius, non statim tamen omnes & singuli, qui nobiliori muneri operam dant, omnibus & singulis in altero munere constitutis praeferantur: sed ut, verbi gratia, qui princeps est in posteriori munere, cedat quidem ei, qui priori in munere primas obtinet, reliquis tamen omnibus primo subordinatis praeferatur. Illud rarum est, ut ex homine munus dignitatem mutuetur, quod Thebis officio Telearchae contigit, postquam Epaminondas id gessisset. Vid. Plutarchus in Praeceptis gerendae Reipublicae [p. 811. B.] Fatis circa translationem insignium honoris & dignitatis aestimationem verum est illud Sallustii Jugurth. [c. 4.] *Proinde quasi praetura & consulatus, atque omnia alia huiuscemodi per se ipsa clara, & magnifica sint, ac non perinde habeantur, ut eorum, qui ea sustinent, virtus est.* Nec insuper habendum illud Antisthenis, qui aliquando Atheniensibus suadebat, ut asinos decernerent equos esse. Quod cum illi a ratione alienum ducerent; At, inquit, duces apud vos fiunt, qui nihil didicerunt, & tantum decreto vestro declarati sunt, apud Diogenem Laertium L. VI. [§ 8.] Quod si vero ipsi cives inter sese super loco conventionem ineant, aut si in aliqua civitate certus ordo sit per consuetudinem introductus, utrumque legis vim obtinebit, siquidem a supremo imperante ipsi non fuerit contradictum. Vid. L. 1. C. de dignitatum ordine servando. Notatu dignus quoque locus apud Suetonium Vespasiano c. 9. *Utque notum esset, utrumque ordinem non tam libertate inter se, quam dignitate differre, de iurgio quodam senatoris, equitisque Romani ita pronuntiavit: Non oportere maledici senatoribus: remaledicere civile fasque esse.* Cui consonat illud Sophoclis Aiace flagell. [illegible] *[illegible]*

§ XXIV. Quod si autem inter se sint comparandi eminentius viri diversarum civitatum a), patet, fundamentum intrinsecae existimationis ne inter hos quidem aliud parere, quam aptitudinem [illegible]quendi venerationem ab his, qui illis fundamentis minus pollent. Idque sive praestantior ille in civitatem alteram tanquam peregrinus veniat, sive in loco tertio congrediantur. Nisi princeps cum suo inveniatur, ut peregrino cedat; aut tertius, apud quem conveniatur,

§ XXIV. a) Vid. controversias apud Becmannum Comm. II. Diss. [illegible] II.

quuntur, rem definiuerit, aut conuentione vel consuetudine res sit decisa. Adeoque ne ipsa quidem praestantia muneris, quod quis in sua ciuitate gerit, hoc ipsi dat ius sese praeferendi ciuibus alterius Reipublicae qui tali duntaxat munere gaudent, quod ipse in sua ciuitate praecedebat. Nam quod ius valet aduersus ciues, id non statim valet aduersus alios. Prorsus vti leges alterum ciuitatum nos hautquidquam stringunt. Add. Memoires de Wicquefort touchant les Ambassadeurs p. [illegible] seqq. Neque obstat, quod extraneus ille titulum esse, quicum contendit, in ipsius ciuitate praecellit. Nam in cuiusque ciuitatis arbitrio est *), quem valorem apud se velit imponere titulis, aliisque honorum insignibus, quae sibi aut aliis collata sunt. Quin & officiorum, quorum amplitudine vulgo rerum dignitates mensurantur, diuersus apud diuersos valor. Ipsae quoque solidae artes alibi plus, alibi minus aestimantur. Sicut alibi pacis, alibi belli artes pluris fieri notum est. Cumprimis autem circa voces ea dignitatum gradus exprimentia obseruandum, quod illa non solum diuersis in ciuitatibus diuersas notent dignitates, sed etiam in eadem ciuitate aliquando plus aliquando minus, valeant, prout tractus temporis aliarum quoque rerum pretia minuere aut intendere suevit. Scilicet existimationis exteriora signa valorem determinatum habent ex impositione singularum ciuitatum, etsi fundamenta existimationis intensiuae in se, & prout sapientibus aestimantur, valorem vbique suum obtineant. Vnde nullibi non virtuti, & eximiis artibus, aut functionibus suus est honos. Sed ex illis sola certa honorum insignia suo iure apud exteros postulare nemo potest, nisi modo supra dicto ius illud sibi quaesiuerit. Verum quia insignia honorum vbique ob eximiae virtutis opinionem tribui praesumuntur, cultiores quoque gentium externorum honoribus eandem fere venerationem solent deferre, quam ipsorum ciuitas iisdem assignat. Id tamen ex ciuilitate & humanitate, non ex obligatione aliqua perfecta praestare videri volunt. Quanquam nec desunt, apud quos extranei honores in exiguo sunt pretio. Sic enim Ciceroni (in Verrem L. III. c. 2[illegible]. p. 44. lin. [illegible] Ed. Gronou.) peregrini nonnulli, splendidis familiis orti, vocantur non absolute, sed *domi*, aut apud *suos nobiles*, scilicet quod peregrinae nobilitati Romae non idem esset valor, atque in sua cuique ciuitate. Eiusdem est vox valde insolens in Orat. pro M. Fonteio (c. 8. in fine.) *An si homines ipsos spectare conuenit, non modo cum summis ciuis Romanis, [illegible] amplissimus Galliae comparandus est?* Sic quis ignorat, quantus honos Olympionicis apud Graecos quondam habitus? Quo nomine eorum leuitatem perstringit Cicero pro L. Flacco (c. 13. in fine). Eundem si apud alios, quibus tanti aestimatae non fuerunt vires corporis, aut dexteritas, exhiberi sibi postulassent, rideri merebantur.

§. XXV. Denique cum plurimas apud gentes natalibus aliqua dignitas iudicetur adhaerere, hoc loco non abs re fuerit curatius inquirere, quidnam nobilitati sanguinis subsit, & quo illa in se spectata valore sit aestimanda. Quam vix vllibi maioris fieri putauerim, quam apud Indos, de quibus Hieron. Osorius de Reb. gest. Emmanuel. L. II. *in iis generis nobilitas antiquae nobi-*

*) Vid. supra ad §. 19. H.

[illegible] Iidem nobiles, quos Malabarica lingua Nairos vocant, id sibi privilegium afferunt, ut cum alienis uxoribus concumbant, quando, & ubi placet. Et si illorum quis apud uxorem sit, (cuius signum est clypeus ad fores positus,) maritus non audet in proprium domum introire. Phil. BALDAEUS Descript. orae Malabar. & Coromandel. c. 26. & de Idololatr. Indorum Part. II. c. 16. MANDELSLOH. Itiner. L. II. c. 12. Add. Abrah. ROGERIUS de Braminibus c. 18. DIODORUS SICULUS L. I. c. 74. Id igitur in aprico est, natales nobiles per se haudquidquam tribuere praestantius temperamentum corporis, vti at saepe bonitas alimentorum aliquid huc faciat, aut praestantiorem animum, eiusdemque vim ingenii: sed plebeiis ex natalibus aeque feliciter haec posse provenire. Nec alio ordine in producendis nobilibus, quam plebeiis, natura procedit. Sed & pari sanctimonia plebeiorum quam nobilium matrimonia coluntur aut coli possunt. Nec facile quis praestiterit, minus frequenter auratos thoros ab adulteris persultari, quam modicas sponda. Imo apud EURIPIDEM Hippolyto Coron. [v. 409. 410.] de adulteriis dicitur: [illegible] Adeo ut si vel maxime virtus parentum in prolem semper transfunderetur, multis tamen difficillimum sit futurum probatu, ubi prima stirpis origine intaminatum, & citra alieni mixturam sanguinem ad sese demissum. Vid. DIO CHRYSOSTOMUS Orat. XV. post initium. p. m. 236. Et GROTIUS L. II. c. 7. §. 9. Sed nec illud vulgatum, *fortes creantur fortibus & bonis*, adeo citra exceptionem est, quin in contrarium aeque inualuerit, [illegible] [k]. Marius apud SALLUSTIUM Iugurth. [c. 85.] [illegible] Porro plebeii non semper deterius educantur, quam nobiles; imo saepe quo plura his media indulsit fortuna bene excolendo animo, eo turpius iisdem ad luxuriam, segnitiem, aliorumque vitiorum alimenta abutuntur. Recte PLATO Alcibiade I. (p. 442. 441. Ed. Wech.) [illegible] Ut ipsa res ostendit, multos nobilium degeneres maiorum gloriam obfuscasse. ARISTOTELES Rhetoricorum L. II. c. 15. [illegible]

§. XXV. [illegible] ARISTOTELES II. Rhetor. 15. [illegible]

[illegible] IUSTINIANUS [illegible]

k) EURIPIDES [illegible]

[illegible] (εὐγενής) ex genere virtute; generosum (γενναῖον) vero ex eo, cum [illegible] a natura. Id quod plerumque [illegible] nobilibus, sed sunt multi abiecti. Add. Stobaevs Serm. 84. 87. Multos quoque obscuro natos loco per suam virtutem ad summa provectos constat nec solum *Iphicles [illegible]* Quanquam autem Isocrates Encom. Helenae nobilitatem inde commendet, quod non, vti caetera fortunae bona, celeriter aut intereant, aut transeat ad alios, sed semper apud eosdem maneat, eoque pulcerrimum liberis patrimonium eam relinqui tamen ea vel propria virtute sit fulmenta, vel eo nomine peculiaribus iuribus in civitate fruatur, merito inter [illegible] est referenda. Inde in ipsa quidem natura nulla adparet necessitas, quare aut in munera, aut in existimationis paternae gradum solos ob natales filius debeat succedere, praesertim cum vltimo demum omnes ex eadem stirpe genus deducamus. Marius apud Sallvstivm Iugurth. [c. 85.] *Ego naturam [illegible] & [illegible] existumo, sed fortissimum quemque generosum esse.* Ubi autem non tam maiorum quam propria aestimatur praestantia, ibi sequitur illud Tibvlli L. IV [Eleg. 1 vers. 28 & seqq.] *Quamquam antiquae gentis superant tibi laudes, Non tua maiorum contenta est gloria fama. Nec quaeris quid quaque index sub imagine dicat, Sed generis priscos contendis vincere honores, Quam tibi maiores, maius decus ipse futuris.*

§. XXVI. Nihilominvs multis civitatibus placuit, vt praeclare meriti cives statum illum, certis privilegiis, certoque existimationis gradu donatum, in quem ipsi per civitatem sunt locati, in sobolem suam per nativitatem velut aliquam haereditatem transmitterent. Leptinactes Orat. hortatoria, [p. 219. Ed. Wech.] *Τῶν ἐν τοῖς [illegible] ἀγαθῶν [illegible] [illegible], [illegible] Eorum, qui [illegible] temporibus [illegible] se gesserunt, posteri nobiles habentur.* Sane enim natales nobiles prae plebeiis naturaliter nihil habent eximii sed ea praerogativa oritur ex impositione & indultu civitatis, quae constituit, vt certus status, cui annexa certa iura, gradusque existimationis in aliquem semel collatus ad ipsius posteros citra novam collationem per solos natales derivetur. Qua impositione sublata, vel splendidissimi natales a plebeiis ne pilum quidem discrepabunt. Add. Hvartvs Scrut. ing. c. 16. p. m. 443. seqq. Vnde quando princeps plebeium inter nobiles transscribit, in ipsius natura ortuque nihil immutat, nec novum aliquem vigorem eius animo infundit, sed iubet ipsum censeri statu plebeiis contradistincto, quem vna cum adhaerentibus iuribus ad posteros suos sit transmissurus. Cui illustrando facit commentum Amasis regis Aegyptii, qui vt ostenderet, obscuritatem generis non obesse, quominus regi sibi facto honos exhiberetur, aureum pelvim, in simulacrum dei conflatum, adorandum exposuit. Herodotvs Eut. [p. 99. Ed. H. Steph.] Vice versa si quis ordine nobilium eiicitur ob delicta *, aut

quod

[illegible]

§. XXVI. * Vid. supra L. I. c. 4. §. 43. Idem [illegible] [illegible] Quod Romani [illegible], ob paupertatem [illegible] [illegible] ordine [illegible] vid. de [illegible] Tacitvs [illegible] Annal. [illegible] de aliis eiusdem XI. Annal. 25. 4. & XII. Annal. 52. 4. 11.

quod legibus nobilium in sua ciuitate positis conformem sese non gesserit, eius sane neque natura, neque animus mutatur, aut quem ex maioribus traxit sanguis, neque efficitur, vt nobilibus parentibus non sit natus: sed adimitur duntaxat ipsi status, atque ius nobilitati in ea ciuitate competens. Quo facto status plebeius est. Quemadmodum neque legitimatio, neque natalium restitutio aliquid in natura mutant, sed mere tribuunt effectus morales. Quo sensu capiendum est illud apud EVRIPIDEM Phoenissis [v. [illegible] & sqq.] [illegible] *Nam id quod honestum non est, non fit honestum unquam, neque liberi illegitimi, matri turpe portat: patri probrum.* Vid. tit. *Cod. de liberis naturalibus & de natal. restituendis.* Huc facit, quod Nicol. MACHIAVELLVS Hist. Florent. L. III. tradit. Cum post oppressum ducem Athenarum summa rerum Florentiae ad plebem redusset, exclusis lege a magistratu gerendo nobilibus Bencho Boundelmontio, equestris dignitatis viro, ob strenuam operam in bello Pisano nauatam, praemii loco fuisse datum, vt in populi classe censeretur, seu pro plebeio haberetur. Idem beneficium aliis nobilibus collatum refertur ab Eodem L. V. Sic apud Romanos P. Clodius per adoptionem a Patriciis ad plebem transiibat, vt tribunus plebis posset fieri.

§. XXVII. FATENDVM tamen est, plerasque gentes in conferenda nobilitate praestantes quasdam artes & egregia merita respexisse. Quibus qui enituerat, vti recte reliquos dignatione eminebat, ita largius iudicabatur aestimari virtus, cuius praemia ad illos quoque deriuarentur, quos natura quolibet quam carissimos habet. Praesertim cum ea res speraretur ciuium virtutem extimulatura, acrius affectandis eiusmodi praemiis. Simul proles ista, domesticis exemplis excitata, parentum virtutem aemulatura credebatur, splendoremque illum iisdem, quibus partus erat, artibus tuitura [c]. Nec minus putabantur parentes operam daturi, vt quantum in se prolem sibi non indecoram Reipublicae repraesentarent [d]. Cui consequens erat, vt postquam nobilitatem sorte nascendi adquiri receptum fuit, curiose circa deligendas vxores versarentur nobiles, ne dispari se genere miscentes proli suae ista iura interuerterent: an vt aequalium potius, quam inferiorum filiae in consortium eius dignitatis adsciscerentur, aut ne nobiles pauperculae post datam mercatorum filiis haberentur. Ac ne proli forsitan super natalibus lites olim mouerentur, accurate maiores longa serie annotare rationis erat. Cum contra plebeiis superuacuum foret, suos promiscue ambitiose disponere; quippe quibus ex natalibus nihil priuilegii, sed propria cuique virtute & industria nitendum.

§. XXIIX. HISCE illustrandis non abs re fuerit Romanorum super nobilitate instituta curatius percussisse. Vt igitur suam illam hominum colluuiem

§. XXVII. c) *Cum sit hoc genus hominum prope a natura datum, ut qui ex fortibus sunt, magnos [illegible] fore qui sint [illegible] superioribus [illegible]*, ut ait CICERO Orat. pro Rabirio [illegible]. H.

d) *Accedit ex [illegible] optimum esse, ut antiquae familiae conseruentur, de quo vide* CICERO Orat. pro Sestio: *Omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia vtile est Reipublicae nobiles homines esse dignos maioribus suis, & quia valet apud nos clarorum hominum & bene de Republica meritorum memoria, etiam mortuorum.* K.

illam Romulus in iusti formam populi componeret, ex vniversa multitudine centum delegit, consilio sibi praesto futuros, quos Patres adpellari placuit, exprimendo muneri, aut propter aetatem: reliqui plebs mansere. Illorum progenies patricii dicti, simplicissima denominatione, quasi Patrum posteri: aliis visum, quod hi soli patres suos possent ostendere, cum caetera turba fugitivorum fuerit, nec valentium proferre patres ingenuos, verbo, terrae filii. Vid. PLVTARCHVS Romulo, [p. 24.] & Quaest. Romanis [p. 278. C D. In eum tum argumento vsi sunt, quod quotiens patricii conuocarentur a regibus, praecones quemque suo ac paterno cierent nomine; plebeios vero ministri quidam cornibus bubulis consertim buccinantes in concionem excitauerint. Etsi more suo DIONYSIVS HALICARNASSEVS Antiqu. Roman. L. II. c. 8., institutum hoc mollius interpretetur, euocationem patriciorum per praecones honoris, plebis per cornua celeritatis caussa factam asserens. Contra Dionysium tamen videtur valere illud Decii apud LIVIVM L. X. c. 8. *En vnquam fando audistis, patricios primo esse factos, non de caelo demissos, sed qui patrem ciere possent, id est, nihil vltra quam ingenuos? Consulem iam patrem ciere possum, auumque iam poterit filius meus.* IVVENALIS Sat. 8. [v. 272. & seqq.]

Et tamen vt longe repetas, longeque reuoluas,
Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
Maiorum primus, quisquis fuit ille, tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Vnde adparet, ad primaeuam in vrbe Romana nobilitatem adquirendam sufficisse *, vt quis ex legitimo natus esset matrimonio, parentibus ingenuis. Scilicet *in nouo populo omnis repentina atque ex virtute nobilitas est.* LIVIVS L. I. c. 34. Inde quoque est, quod patricii solis sibi *gentem* esse iactarent, ipsosque inter se *gentiles* esse. Sic enim gentiles definiuntur a CICERONE in Topicis: *Qui inter se eodem nomine sunt, ab ingenuis oriundi, quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, qui capite non sunt deminuti.* BOETHIVS ibidem in Topicis: *Gentiles sunt, qui eodem inter se nomine sunt, vt Bruti, Scipiones; quod si serui sunt, nulla gentilitas esse potest. Quod si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupentur, gentilitas nulla est, quoniam ab ingenuorum antiquitate gentilitas ducitur.* Item CAIVS Institut. *Libertinorum aut seruorum gentilitas non est.* Etsi posterioribus temporibus plebeios quoque gentem sibi asseruisse constet. Add. Franc. CONNANVS Comment. iur. ciuil. L. II. c. 11. Sic hodieque linguae, quae ex Latina profluxere, nobiles solent vocare *gentiles homines*. Enimuero cum deinceps plebeii quoque honesta cum ingenuis inirent connubia, & lapsu temporum labes illa, si quae fuit, sordidae originis exolesceret: inde vt alia differentia a plebeiis distinguerentur patricii, sacris gentilibus institutis peculiarem sibi sanctimoniam circumponere sunt aggressi. Quo nomine sibi solis deferri posse magistratus com-

§ XXIIX. * *Bene ad primaeuam nobilitatem.* Nam [illegible] TACITVS XI. Annal. 25. [illegible] V. Carol. SIGONIVS L. I. de Antiquo Iure ciuium Romanor. c. 7. Id.

contenderunt; quasi qui soli haberent auspicia. Vid. LIVIVS L. IV. c. 2. VI. c. 42. X. 7. Quod ludibrium tamen postea plebs non immerito explosit. Quanquam & plebeiorum quidam, eludendae isti patriciorum praerogatiuae, priuata sibi sacra instituerunt. Quae cum in haeredes transirent non sine onere, quomodo per coëmtiones extincta sint, docet CICERO pro Murena. [c. 12.] Add. GOTHOFREDVS ad Ciceronis Epist. Famil. VII. 29.

§. XXIX. AST cum deinceps senatoria dignitas, & magistratus, qui hactenus penes solos patricios fuerant, cum plebe communicarentur, factum est, vt Romani dehinc nobilitatem non tam ex antiquitate generis & patriciatu, quam multitudine imaginum aestimarent. Ex quo tempore familiae nobiles in patricias & plebeias distingui coeptae. LIVIVS L. X. c. 9. *Numerabantur triumphi plebeiorum, iam ne nobilitatis quidem suae plebeios poenitere.* IDEM L. VI. c. 37. *Ex ea die in plebem ventura omnia, quibus patricii excellant, imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem.* Equites autem ex instituto ciuitatis Romanae nobiles proprie loquendo non erant *. Nam quod est apud TACITVM Agricola, cum habuisse vtrumque auum procuratorem Caesaris, *quae equestris nobilitas est;* hunc habet sensum, vt eorum, qui ex senatoriis sunt familiis, nobilitas ex magistratibus curulibus aestimatur; ita inter equites procuratorem Caesaris fuisse aliquod instar nobilitatis habet, cum post praefecturam praetorii vix splendidius munus in illum ordinem vt talem caderet. Sic igitur posterioribus temporibus Romae nobiles non constituebant peculiarem ordinem, & per insignia iura a reliquis distinctum; sed prout quis multos *summos Equitum cum Dictatore magistros* in atrio disposuerat, aut propria virtute ad honores adspirauerat, ita maiorum, aut propriis meritis nobilis censebatur. Quo facit illud CLAVDIANI Paneg. de Probini & Olybrii consulatu [v. 13. & sqq.]

. . . . . . Quemcunque requires,
Hac de stirpe virum, certum est de consule nasci.
Per fasces numerantur aui, semperque renata
Nobilitate vigent.

Quanquam autem Romae multi magistratus non minus belli quam pacis tempore valebant, puta, dictatores, magistri equitum, consules, praetores: tamen quia pax est veluti ordinarium tempus Reipublicae, bellum extraordinarium, adeoque magistratus isti & adpellatione, & indole sua pacem magis quam bellum viderentur spirare; adparet, paci magis quam bello originem suam debere nobilitatem Romanam. Neque vero congruens erat, ex simplici virtute bellica, & quae non esset coniuncta cum munere & artibus ducis, nobilitatem deriuare, quae

§. XXIX. 1) Vere. Nam CICERO equestri [illegible] familia ortum se [illegible] [illegible] [illegible], ipse autem primus nobilitatem [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Neque tamen [illegible], equestres [illegible] [illegible] a plebeiis fuisse distinctos. Vid. TACITVS I. Histor. 13. IV. Histor. [illegible]. DIONEM CASSIVM L. LIX. [illegible] [illegible] [illegible] de Caligula, [illegible] [illegible] extra Italiam in ordinem equestrium adlegerat, IOSEPHVS II. de Bell. Iudaic. 14. vbi [illegible], Iudaeos quosdam in Iudaea [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Ceterum de praerogatiuis [illegible], qui equestrem dignitatem [illegible] [illegible], [illegible]

quae quidem peculiarem ordinem, & multis iuribus praefulgentem constitue-ret in tali Republica, in qua communis omnium ciuium velut professio erat militia. Sic igitur apud Romanos nobilitas non tribuebat peculiarem ordinem in ciuitate, nec ex illa aliud fere emolumentum, quam quod maiorum imagines aditum ad honores faciliorem panderent.

§. XXX. Ex hisce manifestum est, ab illa diuersum esse genium nobilitatis hodiernae in plerisque Europae regnis. Nam apud nos nobiles peculiarem ordinem constituunt ¹, a reliquis ciuibus dignitate & eximiis iuribus distinctum. Dein nobilitas etiam citra officium publicum confertur ab eo, qui summum in Republica habet imperium, & quidem non ita frequenter togatae, quam bellicae virtutis intuitu. Cuius rei inter alia argumentum est, quod nobiles familiae tam inter se, quam a plebeiis distingui soleant insignibus, quae clypeo sustinentur, imposita galea, & inde *armorum* nomine veniunt. De quorum antiquitate testari poterit illud Diodori Sicvli L. V. c. 30. *Arma Gallis sunt scuta ad staturam humanam porrecta, & insigni proprio variegata. Quidam etiam bestiarum imagines, tam ad defensionem, quam ornamentum affabre factas praeferunt. Aereas praeterea galeas cum magnis appendicibus ad praecipuam ostentationem factis capite gestant. Nam vel cornua affixa, vel avium quadrupedumque faciem insculptam habent.* Add. Hobbes Leuiath. c. 10. De causis autem, quare virtuti bellicae tantum illae nationes detulerint, cum apud Chinenses contra eruditi militares viros praecedere valeant, ita est habendum. Equidem in se non minoris sunt, quae togati in Rempublicam possunt conferre, quam quae sagati. Leges salutares condere, ius integre dicere, opes ciuitatis per artes & commercia introducta augere, eloquentia populi tumentes animos mulcere, & in quam partem expediat flectere, consilio exterorum conatus aduersum nos subtiliter inuestigare, atque eludere: praeclarissima vtique sunt, & quouis honore digna. Neque illa tamen semper, apud imperitos inprimis, satis ample aestimantur, tum quod artes, ex quibus talia promanant, non adeo in oculos incurrunt, & a plebe parum intelligi possunt, tum quod cum tranquillitate quadam, & citra strepitum atque periculum sese volvuntur explicare. Quae omnia in virtute bellica secus sunt. Atque inde, quanquam administratio togata citra fortitudinem atque firmitatem animi non possit obiri, longe tamen splendidius creditum apud Martis spiritus populos, & qui sanguine quam sudore rem quaerere maluerunt, contra tam terribilem armorum apparatum, & vbi praesentem omnia mortem intentant, intrepidum offerre pectus, & pretiosissimam rerum humanarum periculo exponere, vt caeteris eo fultus gnauam exigere liceat. Add. Aristoteles

[illegible] habet egregie Heros. Hugo L. V. de Militia equestri c. [illegible] Add. tit. in Cod. Theodosiano de Dignitate equestri. H.

§. XXX. 1) Notandum tamen esse a saeculo XI. vsque inter illos nobiles in plerisque regnis introductam dignitatem, quae perfectam [illegible] solenni cum pompa [illegible] quosque vocamus milites & postea Equites dictos. Vid. Franciscum Menestrier Libro Gallico [illegible] edito de Dignitate equestri antiqua & nova. H.

ENS Probl. sect. 5. quaest. 6. Sic & plerique in regnis Europae nobiles praedia sua feudorum nomine possident, a multis immunia oneribus, quibus plebeiorum bona premuntur, ut illi militarem operam Reipublicae praestent. Cuius rei origo videtur innuitur apud LAMPRIDIUM a) Alexandro Severo (c. 58.) *Sola quae de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donavit; ita ut eorum ita essent, si heredes illorum militarent, nec unquam ad privatos pertinerent, dicens, attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent.* Inde quoque nobilibus mercaturam exercere insolitum, non quod illa in se habeat quid inhonestum & sordidum b), sed ne per eam nobiles a studiis militaribus abstrahantur, & feuda sua atque privilegia gratis possideant. Et si quibus in civitatibus nobiles citra diminutionem dignitatis mercaturae dant operam c), tuto iudicare licet, eam nobilitatem ex militia hautquidquam originem ducere. Conf. BODINUS de Rep. L. III. c. 8. p. m. 160. Aliqui tamen huius rei rationem petunt ex Eccles. XXV, 29. & quia, uti CICERO Offic. I. (c. 42.) ait: *Nihil proficiunt, nisi admodum mentiuntur.* Facit etiam huc, quod tradit HERODOTUS d) L. II. apud Aegyptios, Scythas, Persas, & Lydos, denique apud omnes fere barbaros haberi pro ignobilioribus civibus eos, qui artificia discunt, eorumque liberos; generosiores autem eos, qui a manuariis operibus abstineant, praesertim qui essent ob bellum. Add. *L. 6. C. de Dignitatibus. L. 3. C. de Commerc. & Mercator.* e) ARISTOTELES Polit. L. III. c. 3. SIRACIDES XXXVIII. 25. seqq. CICERO Offic. I. *Illiberales & sordidi quaestus mercenariorum omnium, quorum operae, non quorum artes emuntur. Est enim in illis ipsa merces auctoramentum servitutis.* Quin & Romae lex lata a Q. Claudio tribuno plebis, *Ne quis senator, cuive senatoris pater fuisset, maritimam navem, quae plus quam trecentarum amphorarum esset, haberet. Id satis habitum ad fructus ex agris vectandos, quaestus omnis Patribus indecorus visus est.* LIVIUS L. XXI. c. 63. Cum contumelia quoque IUVENALI Sat. 14. dicitur: *Vilis facere mercator [illegible]*

a) Conf. *L. 2. & 3. C. de Fundis limitrophis.* [illegible] Ottomannici Imperio [illegible] Sic quidam [illegible] apud [illegible] Alexander MENENIUS [illegible] Turcarum [illegible] Tavernier [illegible] (Gener [illegible] LEUNCLAVIUS Pandect. Histor. Turcic. n. 173.) peperisse videntur Timariotas, hoc est, Vasallos & nobiles in Turcarum Imperio. V. TAVERNIER Relationem de Aula Turcica, p. 14. seqq. H.

b) Adde, [illegible] dulo, ut mercatura pro sordida & viris honestis indigna haberetur, [illegible] Vid. POTTERI Archaeologia Graeca L. I. c. 8. p. [illegible] Ed. Lat. L. Bat.

c) Ut Genuae, Anconae, Venetiis, Lucae, Florentiae, ubi nobilissimi inter ipsos mercaturam exercent. H.

d) ARISTOTELES VII. Pol. [illegible] *In omnibus [illegible] Persis, Thracibus & Gallis.* Conf. AMMIAN. MARCELLINUS L. XXIII. c. 6. & [illegible] [illegible] Conf. CANTELIUS [illegible] p. 176. H.

e) *L. 12. §. 5. C. de Cohortal. L. 1. C. de [illegible] L. 1. C. de Naviculariis.* H.

§. XXIX. 1) Apud Tartaros Principum [illegible]

tis. Et quandoque contumeliosum habetur pro pecunia quid ab aliquo velle obtinere. Add. tamen BODINVS de Rep. L. III. c. 8. p. m. 546. seqq.

§. XXXI. In quibusdam tamen civitatibus exigua natalium dignatio, & sua cuique ex virtute propria, meritis in Rempublicam ac muneribus nobilitas [a]. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 92 de laudationibus funebribus apud Aegyptios: *De genere quidem nihil, ut Graecorum consuetudo habet, memorant; quum omnes aeque nobiles in Aegypto esse censeant: sed ut a puero educatus, & institutus, & ad virilem aetatem progressus pietatem in Deos, justitiam, itemque continentiam, & alias virtutes coluerit, recensent.* Tullus Hostilius apud DIONYS. HALICARNASSEVM L. III. [p. 148. Ed. Sylb. c. 11. Ed. Oxon.] *Οὐ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀνθρώπων εὐγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ. Nulla alia re quam virtute humanam nobilitatem constare ducimus.* Vetus Poeta: *Ἀνὴρ ἄριστος οὐκ ἂν εἴη δυσγενής. Vir optimus nunquam fuerit ignobilis.* De moribus Turcarum Auger. BVSBEQVIVS Epist. I. *Turcae nominum ut famarum quidem, quae ex se produnt: sola domo Othomannorum excepta, quae sola censetur nobilis.* Add. quae ibidem de Janizaris tradit. Add. BODINVS de Rep. L. III. c. 8. p. m. 577. MARTINIVS Praefat. Hist. Sinicae: *A vetustate sanguinis nulla apud hanc gentem nobilitas. Pauperrimo cuique per literas patet iter ad summa.* Et ipse Sinarum Imperator ejusque liberi in deligendis uxoribus non prosapiam, sed solam corporis formam respiciunt. NIEUHOF in Legat. p. 292. Isthaec uti a moribus nostris abhorrent, ita illud a sapientibus inculcatur, non debere nobiles solo sanguine, sed multo magis virtute niti [b]. SENECA Hercule Furente [v. 339. 340.] *Qui genus jactat suum, aliena laudat.* BOETHIVS de Consolat. philosoph. [L. III. metr. 6.] *Quid genus & proavos strepitis? Si primordia vestra, Auctoremque Deum spectes, Nullus degener extat; Ni vitiis pejora fovens Proprium deserat ortum.* HORATIVS Serm. L. I. Sat. 6. ad Maecenatem: *Referre negas, quali sit qui-*

et in dignitatem sunt, qui plures capitum, cum [illegible], possideant. THVANVS Histor. L. XXVII. Apud Turcas, liberum [illegible] [illegible] haberi [illegible], qui bello, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. BAR[illegible] de Rebus gestis in Brasilia p. 414. Apud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] nobilitas. H. GROTIVS L. IV. Histor. Belgic. p. 31. Apud [illegible] nobilem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] de Regno [illegible] [illegible]. Apud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] haberi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut supra ad c. 1. §. 4. ex Nieuhof. ad TACHO documus. H.

[b] JVVENALIS Sat. VIII. vers. 19. & seqq. 24. & seqq. 131. & seqq.

Tota licet veteres exornent undique cerae
Atria, nobilitas sola est atque unica virtus.
Paulus vel Cossus vel Drusus moribus esto.

Prima mihi debes animi bona. Sanctus haberi,
Justitiaeque tenax factis dictisque mereris?
Agnosco procerem.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Pulcherrime [illegible] SALLVST. in [illegible] [illegible] de Bell. Jugurth. c. 85. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], WASSEVS.

[illegible] Romae, dum [illegible] CLAUDIANUS L. II de Laudibus Stiliconis (v. 121. & seqq. Ed. Heins.) *[illegible]* ADD. SENECA de Beneficiis L. III. c. 28. & Epistola XLIV. Camuleium apud LIVIUM L. IV. c. 3. *[illegible] Romanorum.* HERODIANUS L. V. c. 1. *[illegible]* Graviter quoque Antigonus fortis centurionis ignauo filio ad honores adspiranti; *[illegible]*, inquit, *[illegible]* Apud PLUTARCHUM de Vitioso pudore, p. 534. & in Apophth. PLATO in Theaeteto, (p. 174. C. Edit. Wech.) *[illegible]* Similis locus extat apud DIONEM CHRYSOSTOMUM Orat. XV. de Seruitute. *[illegible]* Addit, ideo heroum genus ad Deos a Poetis relatum, vt ne, dum vlterius id inuestigatur, eiusmodi sordes detegerentur. M. SENECA L. I. Controu. 6. *[illegible]* Huc facit illud Lycurgi factum, exemplo duorum canum ostendere conati, magis per disciplinam, quam naturam ad virtutem nos formari, apud PLUTARCHUM Apophth. Laconic. p. 225. & de Educ. liberis. Sic & noui homines aduersus nobilibus, sed degeneribus, recte occinunt illud Iphicratis apud PLUTARCHUM Apophth. (p. 187.) cui cum Harmodius vnus de prisci illius Harmodii posteris exprobraret ignobilitatem, respondit: *[illegible]* Add. PHILO Iudaeus de Nobilitate. STOBAEUS Serm. 84. & 86. & Th. BROWNE de Religione Medici Part. II. c. 1. *[illegible]* Sunt etiam qui disputant, iniquum videri propter solos natales, (qui neque per se quid virtutis conferunt, & quos nemo sibi ipsi praestare potest, *[illegible]* EURIPIDES Electra) alicui conferre immunitatem a certis Reipublicae oneribus in grauamen reliquorum ciuium, aut propterea aditum ad munia Reipublicae concedere, cum artes ad ista munera obeunda necessariae in aliis aeque, aut magis quam in istis inueniantur: multoque magis, si quis ex illorum sit censu, de quibus ARISTOPHANES Ranis Act. III. sc. [illegible] v. [illegible] Ed. Kuster. *[illegible]* & IUVENALIS Sat. [illegible], *[illegible]* Esse denique morbum Reipublicae non mediocrem, si summa potestas ciuilis circa mandanda munia

nis publica certo ordini sit ita alligata, vt aliorum opera ciuium vti nequeat in negotiis, quibus maxime deprehenduntur idonei, praesertim vbi non sit ipsi concessum egregios viros in istum ordinem cooptare. Nam si principi alicui nobiles ideo sunt fouendi, vt horum ope reliquos ciues eo melius possit coercere, id signum est potestatis titubantis, & paulo minus quam currus iam excussae; dum velut in factionem cum parte ciuium cogitur coire, nec amplius aperta imperii vi, sed callidis artibus nititur. Add. quoque B a c o Sermon. fidel. c. 14. & de Augment. Scient. L. IIX. c. 3. n. 3. vbi monet, *adspirantibus ad magnitudinem regni prorsus cauendum, ne nobiles maiorem in modum multiplicentur.*

§. XXXII. I l l v d demum quaeritur, an dignitas, honorumque insignia in ciuitate, vti in origine, sic & in duratione a summo imperio ciuili dependeant? Vbi putamus dispiciendum, an honoris insignia & iura vnice adhaereant alicui muneri in Republica, quod conferre sit penes arbitrium summi imperii, an vero tanquam proprium bonum in ciuem sint collata. Vbi prius factum est, patet, summo imperio idem esse potestatis, quod circa magistratus constituendos aut remouendos. Sic non magnanimitatis duntaxat specimen exhibebat, sed & ciuitatis potestatem agnoscebat Fabius Cunctator, dum sibi Dictatori magistrum equitum exaequari patienter tulit. Vid. L i v i v s L. XXII. c. 11. 12. Quo pertinet illud dictum Solonis apud D i o g e n e m L a e r t i v m, [I. §. 59.] quod etiam expressit P o l y b i v s L. V. c. 26. *Qui apud tyrannos auctoritate valerent, eos calculis quibus in computandis rationibus vtimur, comparare consueuerat. Vt enim illi interdum minorem numerum, interdum maiorem significant: ita & tyrannus horum quemque prout libitum fuerit aliquando illustrem & incolumem aliquando obscurum habere & egenum.* Addendum quoque factum Amasis regis Aegypti, qui ex pelui statuam dei cuiusdam faciebat, apud H e r o d o t v m Euterpe. [p. 99. Ed. H. Steph.] Et hactenus admittitur illud Ciceronis pro Plancio *) *Est consuetudo liberorum populorum, posse suffragiis vel dare vel detrahere quod velit, cuique.* Etsi vocabulum *detrahendi* magis denegationem honoris petiti, quam quaesiti iam ereptionem notare videatur. Verum vbi ista posteriori modo a ciuibus possidentur, regulariter ipsis adimi nequeunt, nisi per modum poenae. Quo facit illud Aristotelis apud A e l i a n v m V. H. L. XIV. c. 1. *Non est similis, dignitatem aliquam non possidere, & cum acceperis, ea spoliari. Non enim graue est non adipisci: at cum adeptus sis, rursum amittere, id molestum est* *). Huc spectat quoque D i o n i s C h r y s o s t o m i Rhodiaca. Sed quae honoribus adhaerent, immunitates & priuilegia, vrgentibus Reipublicae temporibus suspendi aut tolli vtique possunt, pensatione tamen, quatenus fieri potest facta, cum omnia eiusmodi priuilegia exceptionem summae necessitatis Reipublicae intelligantur habere, & absurdum sit, illis tantam sanctimoniam tribuere, vt ne saluti quidem Reipublicae eadem cedere debeant. Ex dictis etiam colligi potest, quatenus quaedam ciuitates recte

 potes-

§. XXXII. *) c. Vid. supra L. III. c. 4. §. 3. [illegible]
[illegible]
[illegible]

potuerint sancire, vt proditorum filii sint ἄτιμοι. Quale quid in *Antiphontem* Athenis decretum in *ipsius* vita patet. Et Sylla Romae proscriptorum liberos honores petere vetuit. Scilicet ab honoribus & magistratibus tales excludere potuerunt, existimationem simplicem adimere recte non potuerunt [9].

CAPVT V.

DE POTESTATE SVMMI IMPERII CIRCA BONA TAM PVBLICA QVAM PRIVATORVM.

I. *Quid potestatis in bona regi sit, si regnum sit ipsius patrimonium.*
II. *Non obique ciues dominium rerum suarum debent ciuitati.*
III. *Summum imperium potest leges ferre, quomodo ciues bonis suis uti debent.*
IV. *Idem potest tributa exigere.*
V. *Quid obseruandum circa impositionem vectigalium.*
VI. *Et tributorum.*
VII. *De dominio eminente.*
VIII. *Quid liceat regi circa bona publica.*
IX. *De alienatione regni, & eius partium.*
X. *Rex non potest infeudare regnum, aut oppignorare sine consensu populi:*
XI. *Neque alienare bona, quae principatum sequuntur.*

Ad intelligendam potestatem imperii summi in bona ciuium, obseruandum; eam profluere vel ex ipsa natura summi imperii per se, vel ex peculiari modo adquirendi imperii. Sane enim non parum interest, an is, qui summum in ciuitate imperium gerit [1], sibi ipsi velut ciues fecerit [2], atque primus rerum, quas ciuitas complectitur, omnimodum dominium adquisiuerit; an vero vltro in imperium sit vocatus ab hominibus, qui iam quorundam bonorum proprietatem habebant. Priori casu patet, imperantem in quaeuis bona ciuitate contenta non id modo habere potestatis, quod ex imperio per se fluit, sed & quod quiuis paterfamilias in patrimonium suum habet; nisi forte vltro quid de iure suo remiserit. Heic igitur si rex istud dominium sibi illibatum seruarit, ciues suos non alio tenebunt iure, quam quo serui quondam Romae peculia sua obtinebant; sic vt eorum possessio sit mere precaria, arbitrio Regis, quandocunque visum fuerit, reuocabilis. Quamdiu tamen istorum bonorum possessio ciuibus relinquitur, ex iisdem alimenta & alia vitae sustentan-

9) V. supra c. 3. §. 32. circa extrem. H.

§. I. 1) Vid. supra L. VII. c. 6. §. 16.

2) Vi armorum vel alia ratione. V. supra ad L. VII. c. 5. §. 10. & c. 6. §. 5. H.

3) Nullam scilicet agnoscens differentiam inter Respublicas ciuiles & heriles. V. Notat. ib. H.

4) Et in regno Siamensi, vbi proprietas rerum immobilium semper spectat ad Regem, perinde vt in Imperio Habessinorum ad Imperatorem. V. supra ad L. IV. cap. 6. §. 4. Idem iure in Oriente olim viguisse, non temere colligas ex 1. Samuel.

sustentandae necessaria recte sibi decerpunt velut loco mercedis ob impensam in iisdem excolendis & custodiendis operam. Atque de eiusmodi duntaxat subditis verum est, quod male ad quosvis cives extendit HOBBESIVS * de Cive c. 6. § 15. & c. 12. § 7. *Singulos cives suum sibi proprium habere, in quod nemo concivium suorum ius habet; non autem proprium ita habere quidquam, in quod non habeat ius ille, qui habet summum imperium. Sicut filiifamilias proprietatem rerum suarum a patre concessam habent, distinctam quidem a ceteris filiis eiusdem familiae, sed non a proprietate ipsius patris. Sicut in familia filiorum singulorum propria sunt bona, quae & quamdiu vult pater.* Quodsi autem eiusmodi rex de iure suo aliquid remiserit, tantum subiecti in bona sua habebunt iuris, quantum regis concessio ostenderit. Super quo a diversis diverso modo dispositum. Sic Pharao dominus terrae Aegypti quintam partem frugum sibi vindicabat, quatuor partes cultoribus relinquebat. Genes. XLVII, 23. 24. 26. Excipiebantur tamen agri sacerdotum, ad quos tertia terrae pars ex donatione Isidis spectabat. Vid. DIODOR. SICVLVS L. I. c. 21. 73. & GROTIVS ad Genes. XLVII, 26. De Indorum agricolis STRABO L. XV. p. 484. *Cum regio tota sit regia, ipsi eam conducti operantur pro quarta parte fructuum.* Add. DIODOR. SICVL. L. II. c. 40. Id quod adhuc hodie in regno magni Mogoris obtinet *, ubi & rex heres est suorum ministrorum & mercatorum. Add. Garcilass. de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 5. Sic in regno Congo nemo proprii quid habet, quod ad heredes transmittere queat, sed omnia regis sunt, qui administrationem & usum bonorum pro lubitu distribuit, teste Eduardo LOPEZ. In hisce igitur regnis quicquid singuli iuris in bona obtinent, id originarie ab indultu regis dependet, qui de universis bonis absolutam disponendi potestatem habet, quantum pacta aut concessiones irrevocabiliter ab ipso factae admittunt. Ubi tamen non insuper habendum, quod BERNIER de moribus in Imperio Magni Mogolis observavit *, absolutum illud Principum dominium in eo regno, aliisque per Orientem imperiis in causa esse, quare illae regiones caetera felicissimae, inculti, barbarie ac paupertate quotidie in deterius eant, aut saltem non eo splendore efflorescant, quo pleraque Europae regna, ubi dominia civium per imperantis pacta definiuntur, ac ubi cives habent, quod suum etiam adversus Principem dicere possint. Cui obiter addere possis, quod Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 2. memorat, ex instituto Yncarum debuisse subditos suos prius agros excoluisse, quam ad Regis agros colendos accederent: quod fieri non posse, ut Regis res bene curentur, nisi ab iis, quibus suae res bene sunt compositae, contra pauperes cives pace ac bello inutiles forent.

§. II. ENIMVERO dantur civitates, ubi cives bona sua originarie haudquaquam tanquam beneficium imperii civilis agnoscunt *. Idque vide-

* Samuel. VIII, 14. *Agros quoque vestros & vineas & oliveta optima tollet, & dabit servis suis.* [illegible] Add. de Regno [illegible] BERNIER Hist. de [illegible] L. II. c. 5. H.

* Et de regno Siamensi LOVBERIVS du Royaume de Siam Part. III. c. 14. n. 18. seqq. H.

* § II. [illegible] HERTIVS L. II. de Civit. c. 4. § 3. d. p. [illegible]

videtur contingere duobus potissimum modis: vel quando populus aliquis auspicio regis ab se creati nouas sibi sedes quaesiuit; vel quando plures patresfamilias, quibus iam suae opes erant, in ciuitatem vltro coiuere, aut ciuitati iam constitutae vltro accesserunt, & sic seipsos ac sua bona imperio ciuili subiecerunt. Circa prius ita regulariter fieri solet, vt eiusmodi populus auspicio rectoris sui occupet regionem aliquam, terminis naturalibus aut ex arbitrio hominum circumscriptam, per vniuersitatem, cuius partes deinde singulis sorte, aut arbitrio rectoris, rarius propria ipsorum electione, assignentur. Vid. Cornelius NEPOS Miltiade c. 2. Vbi sciendum, quanquam singulorum dominium non tam a propria ipsorum adprehensione, quam assignatione rectoris populi videatur incipere, non tamen quod singuli habent, beneficium rectoris esse; cum qui eiusmodi expeditioni sese socium vltro adiunxere, ius sibi perfectum quaesiuerint portionem aliquam de parta terra habendi. Vid. Genes. XIV, 14. 21. 23. 24. Add. supra L. IV. c. 6. §. 3. 4. Multo minus autem dominia priuatorum originarie dependerunt ab arbitrio & indultu regis, quando patresfamilias [illegible]eri, bonis iam instructi, vltro sese ipsius imperio subiecerunt.^a) Quin enim illi, qui extra ciuitates degunt, proprii quid habere possint, manifestissimum est; quidquid repugnet HOBBESIVS dicto loco. Sane ponamus, naturam dedisse cuique ius in omnia, quid tamen obstat, quo minus interueniente pacto sua cuique portio possit assignari?^b) Et quanquam duorum aut paucorum pacta circa rem in medio positam reliquis nihil praeiudicent, sed illorum ius suum primaeuum relinquant integrum: tamen si omnes super diuidendis rebus commune ineant pactum, expressum aut tacitum, quin vera proprietas rerum introducatur, dubitari non debet. Inde falsum est pronunciatum illud HOBBESII: *Patres diuersarum familiarum, qui neque patri, neque communi domino subiiciuntur, ius commune in omnia habere.* Vid. Genes. IV, 4. XIII, 2 seqq. Etsi hoc certum sit, eorum qui in ciuitatibus viuunt, dominia longe esse firmiora, quam singulorum qui in naturali libertate degunt. Nam hi propriis duntaxat viribus tuentur: illorum autem bona viribus totius ciuitatis contra ceteros iuxta atque conciues proteguntur. Vid. Genes. XXXIV, 30. Socrates apud XENOPHONTEM Memorabil. L. II. (p. 4[illegible] Ed. H. Steph.) [illegible] *Melius est cum multis simul habitare, modicaque possidere, quam bona omnium ciuium habere solum cum periculo cunctorum.* Et hactenus tantum admitti potest illud CICERONIS pro Caecinna, [c. 2[illegible]] *Iure ciuili sublato nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse, quod suum, quod alienum sit.* IDEM Off. II. [c. 21.] clarius: *Hanc ob causam maxime, vt sua tenerentur, Respublicae constitutae sunt. Nam etsi duce natura congregabantur homines, tamen spe custodiae rerum suarum vrbium praesidia quaerebant.*

§. III.

[illegible] ra. [illegible] M.

a) Quod [illegible] L. IV. c. 4. §. [illegible] M.

b) [illegible] M.

§ III. IN civitatibus ergo, vbi bona civium originarie a rectoribus non dependent, summo imperanti id tantum potestatis in eadem competit, quantum ex imperii summi natura per se fluit, nisi cives amplius quid vltro ipsi detulerunt. Facit huc illud SENECAE de Beneficiis L. VII c. 4. *Iure civili omnia regis sunt & tamen illa, quorum ad regem pertinet vniversa possessio, in singulos dominos descripta sunt, & vnaquaeque res habet possessorem suum. Itaque dare regi & domum, & mancipium & pecuniam possumus; nec donare illi de suo dicimur. Ad reges enim potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas. Fines Atheniensium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini privata terminatione distinguunt. Et totus ager huius aut illius Reipublicae est, pars deinde suo domino quaeque censetur. Ideoque donare agros nostros Reipublicae possumus, quamvis illius esse dicantur, quia aliter illius sunt, aliter mei. Omnia rex imperio possidet, singuli dominio.* Add. GROTIVS ad 1 Regum XVI, 24. Hinc Adrianus populo, servum aurigantem vt in libertatem assereretur flagitanti, restitit his verbis *Neque me alienum servum libertate donare, neque vos dominum eius vim afferre decet*, apud ZONARAM Tom. II. Et ibid. Imp. Claudius edicto vetuit, ne ab Imperatore res alienae peterentur. Erat enim eo tempore opinio, Caesarem talia donare posse. Vnde & ipse, quem privatus hoc modo acceperat fundum, domino restituit. Itaque probari non potest illud Friderici Imperatoris apud GVNTHERVM Ligurino L. III. [v. 480. & seqq.]

Quicquid habet templis, quicquid custodit avarus,
Iure quidem nostrum, populo concedimus vsum.
Rege figuratam, regis patet esse monetam;
Caesaris & domini sub Caesare fulget imago [1].

Illa porro potestas ad tria potissimum capita revocari commodissime videtur: ad ius ferendi leges circa vsum bonorum ad salutem civitatis attemperandum; deinde ad ius indicendi tributa; & denique ad exercitium dominii eminentis. Ad primum caput referuntur leges sumtuariae [2], seu quae modum statuunt sumtibus extra necessitatem positis, quibus privatae domus, & inde civitas exhauritur, pecuniis ad exteros translatis, postquam in exoticas delicias luxuria cumprimis solet insanire. PLINIVS N. H. L. VI. c. 28. *In vniversum gentes* (Arabum) *ditissimae, vt apud quas maximae opes Romanae Parthorumque subsidant, vendentibus quae e mari aut sylvis capiunt, nihil invicem redimentibus.* IDEM dicto loco c. 23. *Nullo anno imperii nostri minus HS quingenties exhauriente India & merces remittente, quae apud nos centuplicato veneant.* Conf. IDEM L. XII. c. 18. Quo & illud incommodum accedit, quod qui opes suas per luxum dissiparunt, ad sumtus in Rempublicam erogandos fiant inepti. Qui enim, verbi gratia, duas quintas partes redituum suorum annuorum expendit, si duae praeterea quintae

§ III. 1) In vltimis duobus versibus alluditur ad Responsum, quod Christus dedit quibusdam Pharisaeorum, & Ministris Herodis &c., postquam hi, interrogati cuius esset imago & inscriptio nummi, qui Tributi nomine solvebatur, respondissent, *Caesaris*. Regessit enim *Date ergo Caesari, quae sunt Caesaris, & Deo quae sunt Dei.* Matth. XXII. v. 19. & seqq.

2) Vid. CLERICVS in Parrhasianis T. II. p. 273. & seqq.

quintae partes in tributum sint erogandae, nihil incommodi sentit, & fortem insuper suam vna quinta parte auget. Cum contra qui vniuersos suos reditus expendere sueuit, vbi in publicum quid est conferendum, vel ipsa sors sit minuenda, vel de assuetis sumtibus sit detrahendum. Quales illae leges fuerint in Republica Romana enumerat Paulus MANVTIVS [p] de LL. Romanis ex Macrobii Saturnal. L. III. PLATO L. VI. de LL. [L. VI. p. 810. D. E. Edit. Francof. Ficini.] ad nuptias non nisi decem ex propinquis vocari [q], & a ditissimis supra minam impendi non vult. Add. AELIANVS V. H. L. III. c. 34. & Garcilass. de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 11. Item, leges contra aleam latae [r]. Vid. t. t. D. & C. *de Aleatoribus*. Add. GRATIANVS c. 7. 8. 9. Distinct. 36. Et quae passim prodigos coërcent. Quo facit institutum Periandri apud Corinthios, quo non permittebatur [illegible] *non plus insumere quam census ferret.* HERACLIDES de Politiis. Id quod cumprimis circa illos obseruandum, qui Rempublicam tractant. Quo facit insignis locus POLYBII L. X. in Excerptis Peirescianis. Οὐχ οἷόν τε τὸν κοινῶν πραγμάτων καλῶς [illegible] τὸν κατὰ τὸν ἴδιον βίον, [illegible] ἀπεχέσθαι τῶν τῆς πατρίδος, ὅσα πολυτελέστερον [illegible] τῶν κατὰ τὸν ἴδιον [illegible]χορηγίας. *Fieri non potest, vt is Reipublicae recte praesit, qui in priuata vita est negligens; neque a diripienda publica pecunia sibi est temperaturus, qui sumtuosius viuit, quam priuati reditus ferant.* Conspirat illud LVCIANI in Antholog. [I. II. p. 834. Ed. Amster.] Οὐκ ἔστι κακῶς [illegible] [illegible] ἴδιον, ὅπως [illegible] ἐν ἀλλοτρίοις. *Non potest male vsus propriis esse parcus in alienis* [s]. Item leges de modo & qualitate possessionum, qualis erat Romae lex Licinia, ne quis vltra D. agri iugera, neque pecoris maioris vltra C. minoris vltra D. capita haberet. Vid. P. MANVTIVS dicto loco. Huc pertinet Numer. XXXVI, 7. 9. Add. ARISTOTELES Polit. L. II. c. 5. & L. VI. c. 4. (5.) vbi memoratur lex in multis ciuitatibus democraticis vsitata, Μὴ πωλεῖν ἐξεῖναι τοὺς πρώτους κλήρους. *Ne primas agri partes liceat vendere.* Et lex Oxyli, Μὴ δανείζειν εἰς τι μέρος τῆς ὑπαρχούσης ἑκάστῳ γῆς. *Ne quis in partem agri cuiusquam mutuum det.* Add. Lex BVRGVNDIORVM tit. 84. §. 1. Huc spectat illud SCtum apud PLINIVM L. VI. Epist. 19. quo candidati iubentur patrimonii tertiam partem conferre in praedia Italica. Item, leges circa modum donationum [t], legatorum, & quibus testandi

[p]) Sumptuarias leges ex rostris Lycurgi & [illegible] Romam translatas, [illegible] obseruantes, & [illegible] ponderum reparasse Iulianum [illegible], testatur AMMIAN. MARCELLIN. L. XVI. c. 5. H.

[q]) MENANDER Comicus Graecus Vetus [illegible] leges [illegible], quae inhiberet [illegible], quantum [illegible] apud [illegible] [illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible], cum quae [illegible]
[illegible], lege quam permittitur. H.

[r]) Vid. supra L. V. c. 9. §. 5. H.

[s]) Apud IAMBLICHVM, Philosophum Pythagoreorum, Pythagoras [illegible] Principes [illegible], qui negotiorum publicorum administrationi praesint, [illegible] suam regant, qua moderandae Reipublicae. Καὶ [illegible] ὑπάρχ[illegible] [illegible] [[illegible]] [illegible] De Vita Pythagorae c. 9. num. 47. Ad quem locum vid. KVSTERVS & CLERICI Bibliotheca [illegible] T. XIII. p. 171.

[t]) [illegible] H.

[illegible] H.

[illegible]

standi facultas circumscribitur [8], aut quibus modus consecrationi rerum ponitur. Vid. Exodi XXXVI. 6. Item illae leges, quae certos ciues certum genus rerum possidere vetant. Sicuti de Indis refert STRABO [9], L. XV. [pag. 484. Ed. Gen. 704. Ed. Parif. 1034. B. Ed. Amst.] *Priuato homini equum & elephantum alere non licet. Vtrumque enim regis possessio censetur.* Et leges contra otiosos [10] latae. Qualis illa apud Nabathaeos, qua *publice mulctabatur, qui opes suas imminuerat*, apud STRABONEM L. XVI. [p. 539. Ed. Gen. p. 783. 784. Ed. Parif. 1130. B. Edit. Amst.] Et contra eos, qui res suas incultu perire [11] patiuntur. Vid. GELLIVS L. IV. c. 12. Item illa lex regis Amasis apud Aegyptios [12], qua omnes apud prouinciarum praesides singulis annis demonstrare tenebantur, vnde viuerent; poena mortis in secus facientes constituta. HERODOTVS Euterpe. Possis etiam huc referre leges, qua certae res ciuibus adquiri, aut certus modus rem augendi vetatur. Sicut de Italia PLINIVS N. H. L. III. c. 20. *Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere consulto patrum, Italiae parcere iubentium.* Spectat quoque huc lex Venetorum [13], vt nullus testamento, venditione, aliaue causa bona immobilia perpetuo Ecclesiasticis relinquere, vendere, alienare inconsulto Senatu queat, apud MAVROCENVM Hist. Venet. L. XVII. Item, quae vetant pecunias extra ciuitatem efferri, & commercia cum exteris sola mercium commutatione expediri iubent.

§. IV. SED & hoc iuris summo imperio competit, vt partem aliquam de bonis ciuium decerpere tributi nomine possit. Quippe cum tributa intra iustum modum imperata, & recte impensa nihil sint aliud, atque merces, quam singuli pendunt ciuitati pro defensione salutis ac bonorum suorum, & ad tolerandos, qui heic requiruntur, sumtus. Hinc cum *Nero dubitaret, an cuncta vectigalia omitti iuberet, idque pulcerrimum donum generi mortalium daret; impetum eius attinuere seniores, dissolutionem imperii docendo, si fructus, quibus Respublica sustineretur, deminuerentur.* TACITVS Annal. XIII. [c. 50.] Apud EVNDEM Hist. IV. [c. 74.] Cerialis ad Treueros: *Nos iure victoriae id solum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium sine armis; neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tribu-*

re denique contignationem in iis habere, est Regi soli reseruatum; cui & ipsi soli licet sella cum fulcro dorsali vti, & capras alere. Robert. KNOX Relation. histor. de Insula Ceylon. L. III. c. 6. H.

10) OVIDIVS de Remed. Amor. v. 135. & seqq.

Ergo vbi visus eris nostrae medicabilis arti
Fac monitis fugias otia prima meis.
Haec, vt ames, faciunt; haec vt fueris, tuentur.
Haec sunt iucundi causa cibusque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemtaeque iacent & sine luce faces.

Add. PARRHASIANA T. II. p. 179. & seqq.

sancita Lege Aegyptiorum, quam laudauimus supra L. III. c. 3. §. 2. n. 2.

11) *Expedit enim Reipublicae, ne sua re quis male vtatur*, §. 2. Inst. de His, qui sui vel alieni iuris sunt.

12) Vid. supra L. III. c. 3. §. 2. Adde quae de Corinthiorum more ex Diphilo Comico & Persio notauit Elem. Iur. ciuil. Part. II. Sect. 2. §. 24. in not. H.

13) Quondam litis materia inter Paulum V. Pontificem & Rempublicam. V. Pauli SARPII Historia particularis L. I. ad A. MDCV & MDCVI. Eadem lex est apud alios quoque populos. Vid. Dissertat. de Superiorit. territor. §. 16. p. 205. & 210. H.

tributis haberi queant [*]. Apud ISAEVM Orat. VI. dicitur: *Legislatorem pro se unumquemque sumtus facere oportere, & quae reliqua erant civitati adquirere, ut impendio sufficeret.* THEMISTIVS Orat. XIV: *Ablatum lex prohibet esse, quorum nomina in aerarium relata sunt, Rempublicam prius capessere, quam debitum illud dissolverint.* Quae qui probe expenderit, fatebitur iniquas saepe & impudentes esse querelas vulgi, cui maxima fere miseriarum suarum caussa videtur tributorum gravitas [*]. Quam ad rem cumprimis faciunt, quae tradit HOBBESIVS de Cive c. 12. §. 9. Esse multo improbiores sunt querelae eorum, in quos cadit illud apud PLAVTVM Epidico Act. II. sc. 2. (v. 42. & seqq.) *Quos non sumtus exornatus multos incedunt per vias. At tributum cum imperatum est, negant pendi posse: illis, quibus tributus major penditur, pendi potest.* Huc spectat quoque illud Archidami, qui bello Peloponnesiaco sociis poscentibus, ut tributi certam praescriberet quantitatem, dixit: Ὁ πόλεμος οὐ τεταγμένα σιτεῖται. *Bellum definito non alitur emolumento*, apud PLVTARCHVM Apophth. (p. 219. A.) Et IDEM Crasso: [illegible] *Opes ad bellum desunt* [illegible]. PROCOPIVS de Bello Persico L. II. c. 26. [illegible] *Bellum ab iis, qui illud inferunt, non posse pro eorum arbitrio, quasi certis terminis* [illegible]. Et raro locum habet illud M. Catonis apud LIVIVM L. XXXIV. c. 9. *Bellum seipsum alet.* Imo in universum sumtus publici certa quantitate includi semper non possunt, ob varios casus, qui non a nobis, sed a vicinis nostris dependent, ad quos dispellendos pecunia opus est. Sed & ad quemvis apparatum bellicum adplicari potest, quod de classe extat apud NICETAM CHONIATEN L. I. suasu Ioannis Puteri summi quaestoris sub Imperatore Manuele Comneno vectigalia nautica, olim in classem conferri solita, in fiscum fuisse relata, triremesque abolitas, quod diceret, *Triremes non semper Reipublicae esse usui* [illegible] *Haec igitur in fiscum referenda, necessitate vero postulante, ex Imperatoris thesauris stipendia promenda esse. Quae cum dixisset, ut optimus, & rerum gerendarum peritissimus est habitus, cum revera sententiam crudelissima poena dignam dixisset. Imperatorem enim fomentum magnitudinis dedit* [illegible] *Qua sive temeritate, sive* [illegible] *factum est, ut maritimae provinciae* [illegible]. Inde secutas calamitates ei aeque imputari potuisse, infert:

§. IV. 1) QVINTILIANVS Declam. [illegible] [illegible] *bella quaedam* [illegible] [illegible]

2) *Frequens* [illegible]

§. V. 1) [illegible] SVAREZ L. V. de LL. [illegible] ... Hinc apud Anglos [illegible]

fert: atque [illegible] *et, qui fecit, acceptam ferimus, & is accusatur, qui non ...* [illegible] *& ...* [illegible] *qui ignem ...* [illegible] *sed & ei, qui id ... stinguere cum posset noluit.* Gemina habentur apud NICEPHORVM GREGORAM L. IV qui talia sub Andronico Palaeologo quoque contigisse refert.

§. V. EST tamen prudentis rectoris, hactenus querulo vulgi ingenio se attemperare; vt quantum fieri potest minimo quasi cum sensu & motu tributa colligantur [1]. Et quidem vulgo durius longe videtur, illa, quae semel in bonis suis numerauit, iterum erogare, quam quaedam non adquirere. Vid. LIVIVS L. V c. 23. Et PLVTARCHVS Camillo, [T. II. p. 132. 133.] vbi aegerrime tulit plebs quod decimam partem praedae iam diuisae cogeretur conferre. HOMERVS Iliad. α. [v. 125. 126.] *quae ex vrbibus cepimus diripuimus, ea diuisa iam sunt. Populum vero non decet ea rursus collecta congregare.* CLAVDIANVS de Laud. Stilichon. [v. 379. 380.] *Grauiorem ... dolorem, Quam nunquam quaesita mouent.* Add. *L. 5. § 13. D. de Donat. inter vir. & vxor.* [2] Hannibal apud LIVIVM L. XXX. c. 44. *Tantum ex publicis malis sentimus, quantum ad priuatas res pertinet: nec in eis quidquam acrius, quam pecuniae damnum stimulat.* Inde multis commodissimum visum, semel isto onere defungi, & partem bonorum in vsus publicos perpetuo deponere [3]. Vid. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 73. Et Paulus WARNEFRIDVS de Gest. Langobard. L. III. c. 16. Aliqui minus affici vulgus iudicant per moderata vectigalia [4], & assisias, quas vocant, quam collectas & tributa. Quanquam circa vectigalia in merces importandas constituenda [5] considerandum sit, an merces illae sint necessariae [6] an vero luxuriam duntaxat instruant. Nam circa has illa recte intendi possunt, reprimendo luxui, & quia istis fere vtuntur homines locupletes, aut qui alias multis priuilegiis instructi Reipublicae parum contribuunt. Vid. *L. 16. § 7. D. de Publicanis.* Item an non eaedem merces apud nos prouenire, aut elaborari possint, si adsit indigenarum industria [7]. Quam ob rationem recte merces exoticae vectigalibus onerantur, illae cumprimis, per quas luxus tantum instruitur, & per quas *exteri tributum a nobis accipiunt.* [illegible] *non pro regione, neque pro pueritia, sed pro dominio nostro;* vti loquitur DIO

Ggg 3 CHRY-

bentis, apud Gellium [illegible] alibi [illegible] [illegible] Nam [illegible] vere est [illegible] [illegible] [illegible] Quam [illegible] ... BARCLAIVS L. III. Argenid. H.

2) *Neque enim pauperior sit, qui non adquirat, sed qui de patrimonio suo deperdat.*

3) Hippodamus apud ARISTOTELEM II. Pol. 6. agrum diuidendum censuit in sacrum, publicum & priuatum. Conf. VII. Pol. 10. H.

4) QVINTILIANVS Declam. [illegible] pag. 673. Edit. Obrechti.

5) [illegible] STRABONI L. XVII. Geogr. p. [illegible] de Custom Alexandria. H.

6) Quae nullo aut minimis vectigalibus onerari solent. V. [illegible] C. de Vectigalib. MEVIVM Part. VII. Dec. [illegible] H.

7) In eum [illegible] rerum elaboratarum [illegible] [illegible] Galliae a temporibus Henrici IV Regis [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a vectigalibus, quantum fieri posset, [illegible] [illegible] [illegible] H.

CHRYSOSTOMVS Orat. 79. Circa exportandas merces videndum [8], an Reipublicae intersit eas non exportari; an vero necessum sit eas exportari, quod aliud non suppetat medium ciuibus rem faciendi. Prius facit, vt vectigalia intendi queant, posterius vt remitti debeant. Neque id insuper habendum, an exteri vehementer istis mercibus opus habeant, an easdem quoque aliunde possint habere [9]. Cui enim ignota mercurialium hominum solertia? *Extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.* Ita enim fieri solet, vt si in vno loco nimis onerentur mercatores, alia sibi emporia quaesitum eant; aut occinant illud Gallieni apud TREBELLIVM POLLIONEM [in Vita eius c. 6.] *Quid? sine lino Aegyptio esse non possumus. Num sine trabeatis fatis rata Respublica est?* Sicuti & ad vectigalia maxime quadrare iudicauerim illam HESIODI [O. & D. v. 40.] regulam, Πλέον ἥμισυ παντός; *Dimidium plus toto.* Nam sterilis est portus, quem mercatorum frequentia destituit. Quo loco etiam obseruanda constitutio Neronis apud TACITVM A. XIII. [c. 51.] *Ne censibus negotiatorum naues adscriberentur, tributumque pro illis penderent.* Sicuti & id summi imperii est, quae in quaestum publicanorum ab ipsis subinde inueniuntur, nec non eorundem importunitatem, & vexationes, quae ipso vectigali grauius tolerantur, circumcidere [10]. Apud DIONEM CASSIVM L. XLII. Caesar dicitur Asiam a publicanis, qui eam acerbissime habuerant, liberasse, & *vectigalia in tributi formam redegisse.* Add. *L. 12. Princip. D. de Publicanis.* Sic & laudat edictum Neronis TACITVS A. XIII. c. 50. *Vt leges cuiusque publici, occultae ad id tempus, proscriberentur: omissas petitiones non vltra annum resumerent: magistratus vero aduersus publicanos extra ordinem redderent.* Sed nec nimium fauoris tribuendum *fisco*, *cuius causa numquam mala est, nisi sub bono principe;* & cui numquam desunt, qui *fronte graui, & tristi supercilio eiusdem vtilitatibus contumaciter adsint.* PLINIVS Paneg.

§. VI.

8) Quibus impositis vectigalibus ἐξάγονται venit STRABO dicto loco. H.

9) Vbi respectus ad alias ciuitates haberi debet, vt sic minori immunitate data commercia attrahantur & lucrum illis praeripiatur. Apud Hollandos vectigalia [illegible] parte, [illegible] H. GROTIVS L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXIX. [illegible], tum ne quaestum atque [illegible] commercium aliis [illegible]. Conf. TEMPLIVS Obseruat. circa stat. Foederat. Belgii c. 6. p. 315. BOXHORN. Disquisit. polit. 24. H.

10) Qui alias vbique male audierunt apud Graecos, Romanos, Iudaeos. VLPIANVS d. L. 12. D. de Publican. & Vectigal. *Quantae audaciae, quantae temeritatis sint publicanorum factiones, nemo est, qui nesciat.* Inuenies quidem apud LIVIVM L. XLV. c. 18. *Vbi publicanus est, ibi aut ius publicum vanum aut libertatem sociis nullam esse.* Conf. H. GROTIVM ad Matth. V, 46. ad Lucam III, 13. Illud addendum, quod QVINTILIANVM Decl. 341. legere est: *Quod quis per publicanum [illegible], [illegible].* Quae sic defenduntur: *Nam hanc [illegible] est, in qua forte deprehenditur [illegible].* Vbi tamen [illegible] est [illegible], [illegible] vel [illegible] vectigal non [illegible]. In pace inter Hispanos & Anglos legibus est apud H. GROTIVM L. XIII. Histor. Belgic. ad A. MDCIV. *Mercatorum [illegible] fraude [illegible] ne fierent.* H.

§. VI. 1) *Existimare quemadmodum* [illegible] [illegible]. Apud Romanos census ita habebat, vt omnia patrimonia & genere, aetate, artibus, officiisque [illegible] in tabulas referrentur. Quod [illegible] Tullio [illegible], vide FLORO

L. I.

§ VI. Circa imponenda autem tributa, & alia onera id maxime cavendum, ne subditis justa querelarum causa oriatur. Id quod primo fit, si onera civitatis civibus inaequaliter imponantur. Nam, uti recte Hobbesius de Cive c. 13. § 10. quod omnibus simul leve onus est, si multi se subtrahunt, caeteris grave, imo intolerabile erit. Neque enim homines tam onus ipsum, quam inaequalitatem aegre ferre solent, ob certamen inter se, aut invidia adversus immunes. Et cum id, quod a civibus in publicum confertur, nihil aliud sit praeter emtae pacis pretium, rationis est, ut qui aeque de pace participant, aequas partes solvant, pecuniam aut operas Reipublicae contribuendo. Sic ut immunitates & privilegia, quibus certi homines aut ordines in multis civitatibus gaudent, non aliter aequitatem habeant, quam quatenus ista nobiliore operae, quam idem Reipublicae praestant, pensantur. Vid. Diodorus Siculus L. IV c. 71 de Machaone & Podalirio. Et Isocrates in Laudat. Busiridis, (p. [illegible]) de privilegiis sacerdotum Aegyptiacorum. Enimvero ut ista aequalitas recte inveniatur, accurate observandum est, non hic quaeri aequalitatem pecuniae, sed oneris: seu in eo haudquaquam aequalitatem verti, ut singuli aequales pecuniarum summas solvant, sed ut quae singulis injungitur portio non magis unum quam alterum gravet. Quod fit, si aequalis sit ratio inter onera & beneficia pacis. Quanquam enim pace omnes aequaliter fruantur, non tamen emolumenta pacis omnibus sunt aequalia; cum alii plus bonorum, alii minus adquirant, & rursus alii plus, alii minus consumant [1]. Inde quaestio ab Hobbesio movetur: an cives in publicum contribuere debeant pro ratione eorum, quae lucrantur, an eorum quae consumunt, hoc est, an personae taxari debeant, ut pro ratione census contribuant, an ut quisque contribuat pro ratione eorum, quae consumit [2]? Ubi primo omnium ita est pronunciandum, quia beneficio civitatis suum cuique patrimonium defenditur, igitur isti posse imponi onera pro ratione reditum. Quo spectant ea, quae Servius

L. I Rer. Hom. c. 6. Conf. L. 4. ff. de Censibus. Carol. Sigonius L. I de Antiquo iure civium Romanorum c. 14. [illegible]

[illegible]

Servius Tullius de ratione instituti census disserit apud DIONYSIUM HALICARNASSEUM L. IV. [p. 215. Edit. Sylburgi] *[illegible]* [illegible] b). Sicuti & quae extraordinariis Reipublicae temporibus imperantur, iuxta censum imponenda sunt. Deinde quia [illegible] ciuitatis etiam cuiusque vita defenditur, quae pauperibus aeque ac diuitibus cara est, inde ab illis aeque ac his operae militares postulari possunt, nec minus eodem nomine tributum modicum aequale exigi, uti est capitatio, in quo diues non plus quam pauper soluit. Verum quia etiam beneficio ciuitatis ciuibus occasio praebetur, ut sua industria rem sibi augere possint, heic difficultas potissimum oritur, quomodo isto intuitu impositio onerum sit facienda. Ubi commodissimum videtur, ut ea tenentur, prout quilibet consumit, non prout quis lucratur; praesertim cum etiam homines saepissime pro modo lucri expensas soleant facere. Nam vbi pro ratione eorum, quae quisque lucratur, impositio fieret, & vero contingeret eos, qui aequalia lucrati sunt, non aequalia possidere, (quo nihil est frequentius, dum alter parta per parsimoniam conseruat, alter per luxuriam dissipat;) necessum esset, beneficio pacis aequaliter gaudentes, ciuitatis onera non aequaliter sustinere, verbi gratia, Duo per annum lucrati sunt aequalia, vterque C. sed vnus consumsit XL. alter XXC. Heic cum vterque aequaliter pace fruitus sit, aequum quidem videri possit, vt vterque aequalia solueret. Atqui duo heic occurrunt incommoda: primo quod difficillimum ciuitati sit inquirere, quantum quisque ciuium singulis annis suam per industriam lucretur, neque recognitio census tam crebro fieri queat. Deinde si impositio tributi fieret anno elapso, vbi vterque rationes acceptorum & expensorum subducit, & quidem pro ratione eius, quod vtrique ex lucro prioris anni superest, vni simplum, & alteri duplum foret soluendum; cum tamen vterque aeque beneficio pacis fruitus sit. Hoc modo & illud fieret, vt vni sua parsimonia fraudi, alteri sua luxuria leuamento foret. Ergo commodissimum est, ipsas res consumendas taxari, vt sic vnusquisque dum rem priuatam consumit, partem ciuitati debitam pro ratione eorum, quae non habet, sed beneficio ciuitatis habuit, imperceptibiliter persoluat, dum id quod ciuitati persoluitur pro parte pretii rei consumtae habetur c). Caeterum, quod iamiam circa vectigalia monebamus, id ipsum circa tributa, & alia onera publica obseruandum. Quo spectat illud TACITI Agricola, [c. 19.] *Frumenti & tributorum auctionem aequalitate munerum mollire, circumcisis quae in quaestum reperta ipso tributo grauius tolerabantur. Illique per ludibrium assidere clausis horreis, & emere vltro frumenta, & vendere pretio*

b) *[illegible]*

c) [illegible] TACITUS [illegible] HOCHSTETTERI Collegium Pufendorfianum [illegible] II. §. 10.

d) [illegible] DIO CASSIUS L. LV. & PLINIUS in Panegyrico ad Traianum. [illegible] IUSTINIANUS [illegible]

e) De Modo [illegible]

pretio cogebantur. Diuersitas itinerum & longinquitas regionum [illegible], ut ciuitates a proximis hibernis in remota & [illegible] deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, [illegible] fieret. Add. CICERO Actione III in Verrem. Sed & durum nimis arbitramur vocem Pescennii Nigri apud SPARTIANVM, [in Vita eius c. 7] qui cum Palaestini rogarent, vt eorum censitio leuaretur, respondit: *Vos terras vestras leuari censitione vultis: ego vero etiam aerem vestrum censere vellem.* Caeterum quos modos pecuniae colligendae quandoque necessitas adhibere subigat, ARISTOTELES Oecon. L. II c. 1 prolixissime tradit. Obiter heic monere placet de singulari genere tributi [a], quo Yncae apud Peruuianos ab extreme pauperibus quotannis aliquot cornicula pulicibus demta, tributi loco praefectis suis offerri iubebant, vt nemo se immunem iactaret, & vt se ab istis insectis purgarent, apud Garcilassum de la VEGA L. V c. 6 & L. IIX. c. 5 & 6. [b]

§. VII. DOMINII eminentis non tam rem, quam [c] vocabulum aliqui damnant. Ipsam enim vim imperii, propter salutem publicam instituti, sufficientem principi titulum praebere, vrgente necessitate vtendi bonis suorum subditorum; eo quod omnia simul concessa intelligantur, sine quibus obtineri bonum commune non potest. Ambitiosum quoque esse id vocabulum, quo mali principes abuti possint ad dissipandas subditorum facultates. Verum vti super vocabulis litigare superuacuum est; ita particulam summi imperii, quae certo sese modo circa certam rem exserit peculiari nomine insignire, non praeter rationem est. Eius autem dominii quae vis sit, ex hisce intelligetur. Naturalis est aequitatis, vt, si ad communem quampiam rem conseruandam ab iis qui de eadem participant, conferendum quid sit, singuli ratam duntaxat partem conferant, nec vnus supra caeteros grauiter oneretur. Idem & in ciuitatibus obtinet. Sed cum saepe ea sint Reipublicae tempora, vt vel vrgens necessitas non admittat ratas partes a singulis colligi, vel certa quaepiam res vnius aut paucorum ciuium ad necessarios vsus Reipublicae requiratur, poterit summum imperium eam rem publicis necessitatibus adhibere, ita tamen, vt quod ratam partem dominorum excedit, a caeteris ciuibus sit ipsis refundendum. Exempli loco haec esse possunt. Si vrbs sit munitionibus circumdanda, horti, agri, praetoria priuatorum fossis aggeribusque occupantur [d]. In obsidionibus aedes, arboresque priuatorum deiiciuntur, aut perduntur, ne hostibus emolumento, obsessis fraudi sint. Materia quoque, quam suis vsibus priuati disposuerant, adhibetur muniendo oppido. Vrgente fame priuatorum granaria recluduntur [e]. Imminente necessitate, deposita publice pecunia, aut priuato-rum

[illegible], ita vt Civibus grauis non sit, [illegible]. Vid. CHARRON de la Sagesse L. III c. 5 §. [illegible]. PARRHASIANA T. I p. 274 & seqq. & BVDDEVS in Philosophia Practica P. III c. 6 Sect. 7.

§. VII. [c] Vid. BVDDEI Historiam Iuris Naturalis [illegible] §. 31. [illegible] ... [illegible] & Proprietario singulari [illegible], modo [illegible] ris [illegible] in [illegible], ad Rempublicam [illegible]. Vid. L. IV c. 4. §. 5. & seqq. & TITIVS in Specim. Iur. Publ. Romano-Germanici, Lib. II c. 5.

[d]) L. 9. C. de Operib. public. MYLERVS de Princip. & Statib. Imp. c. [illegible] §. 5. LASANDE L. V Decis. Frisicar. tit. 7 def. [illegible]. H.

[e]) Exemplum Caroli Flandriae Comitis habet A E M I L I V S L. V de Reb. gest. Francor. H.

rum gratia insumuntur; ubi, quod civilius est, a volentibus civibus istas pecunias velut mutuo accipere non licet *); sicut apud XENOPHONTEM Cyropaed. L. VIII [c. 2 § 9 & seqq.] Cyrus fecit. Etsi dubium habeat iustitiam factum Caesaris apud DIONEM L. XLII licet legitimum dominum fuisse ipsum ponas. *Caesar Romae post victum Pompeium multas sumere et petere, cuius exigendae praetendebat alia ratio non extabat, praetexebat; quamquam ne aliquam etc quoque non sciret atque debitas sibi poscebat, neque redditurus umquam erat.* Si alia ratio non sit hostem repellendi propria regio vastatur, quicquid usui esse potest, quod auferri nequit, corrumpitur *). Vid. CURTIUS L. III c. 4. Imminente bello Romanorum Critolaus cum Achaeorum magistratibus egit, ut *exigendi pecunias ius ne esset, neve debitorem sequi alium aeris gratia necesse esset, ad belli finem usque debitorum solutione dilata.* POLYBIUS Excerpt. Legat. 144. c. 3. Add. *L. ult. D. de Lege commissoria.* Huc etiam pertinet, quod de pecuniis mutuis disposuit Iulius Caesar apud SUETONIUM c. 42. Ex quibus adparet, dominio eminenti locum non esse, nisi Reipublicae necessitas requisiverit. De qua tamen HOECKELIUS ad Grotium L. I. c. 1 § 6. monet, necessitatem, quae heic attenditur, habere utique suos gradus, neque ultimum semper eius articulum sumendum esse, ubi hoc vocabulum auditur. Neque tamen liberalis nimium eiusdem iuris facienda est extensio, & quantum fieri potest, ad aequitatem idem temperandum. Quam in rem notabile est exemplum apud LIVIUM L. XXXI. c. 13. Ex quibus & illud colligitur, civem a principe vi dominii eminentis solui non posse, cum omni privilegio exceptio ne ea causa Reipublicae inesse intelligatur, ac contradictionem videatur implicare, velle civem esse, & interim aliquid ius praetendere, quo salvo civitas salva esse nequeat. Caeterum iis, qui hoc modo sua publico impenderunt, aut perdiderunt, a tota civitate quantum fieri potest ea restitui, aut pensari, manifestissima aequitate nititur *). Exceptio tamen aliqua facienda, si damnum illatum inevitabile sit, adeo ut tale futurum esse praevidere potuerint. Puta si aedes in suburbiis tempore belli diruuntur. Horum enim compensatio posci nequit, qui norant conditionem eiusmodi talibus locis annexam esse, eamque ipsi, dum nihilo secius ibi aedes ponunt, tacite iam ante confirmaverunt. Tanto minus compensationi petendae locus est, si omnes eadem necessitas stringat, aut, aequale damnum involvat. Publico

a) Vid. & in Gallia & Hispania. Hinc etiam [illegible], quam Americanae classis adferunt, [illegible] partem, quae ad privatos pertinet, regium [illegible], ubi necessitas urget, non solum [illegible]. Vid. GROT. [illegible] Ep. 498. H.

b) Hinc [illegible] est [illegible]. Vid. de illa A. MDCLXXII. quo Hollandi a Gallorum [illegible] patriam liberarunt, MATTHAEUM in Commentario ad Histor. Holland. [illegible] p. 414. seqq. H.

c) Idem, cum [illegible], [illegible] ut [illegible] pro [illegible], quamquam [illegible] debitum fuisset, [illegible]. Vid. ipse [illegible] L. III. de [illegible]. Idem [illegible] DIONE L. LIII. [illegible]. Adde [illegible] L. [illegible] Theodosi & Valentiniani [illegible] A. CCCCXLIII. de Afrae [illegible], & [illegible] Theodosii [illegible]. [illegible] de [illegible] § 18. 19. Vid. [illegible] publicum [illegible] est in L. 3. C. de Praescript. Vid. infra c. [illegible] § 7. H.

blico enim satis est, si neminem sua culpa deteriorem reddi patitur; & nunquam illud damnis subditorum ferendis sese obligauit *. Io. Christoph. BECMANNVS Meditat. Polit. Diss. XXI. § 8.

§. VIII. DE publicis autem bonis, quae ad ipsam ciuitatem vt talem pertinent, obseruandum, circa ea in nonnullis regnis id discrimen deprehendi, quod quaedam destinata sint ad sustentationem regis, alia ad sumtus in conseruationem regni impendendos. Sicuti & DION HALICARNASSEVS L. III [c. 1. Edit. Oxon.] aliud est δημόσια κτήματα, aliud τῶν βασιλέων [illegible], *priuata publica*, aliud *proprium regum patrimonium* *. Apud Sinenses nona agri pars regi attributa est, vti tradit MARTINIVS Hist. Sin. L. IV. c. 24. Solet et alicubi de publico regi sunt assignata certa bona, quorum prouentu regiae suae sumtus toleret *. Eorum vsumfructum quidem plenum habet rex, ita vt de eorundem prouentibus pro arbitrio queat disponere, & si quid inde comparsum sit, id priuato regis patrimonio accrescit, nisi forte leges regni aliter disposuerint. Huc facit illud SENECAE de Beneficiis L. VII. c. 6. *Caesar omnia habet, fiscus eius priuata tantum ac sua: & vniuersa in imperio eius sunt, in patrimonio propria.* Pertinax apud HERODIANVM L. II. cap. 4. Imperatoriis possessionibus nomen suum inscribi vetabat, *non esse illas dictitans imperantium proprias, sed communes Romanorum & publicas.* Sic olim apud Peruanos sub imperio Yncarum agri erant tripartito diuisi, & vna pars Regi, altera Soli, ipsorum Numini, tertia ciuitati assignabatur, inde & de sua parte ciues tributa nihil soluebant. Vid. Garcilass de la VEGA Comm. Reg. L. V. c. 14. Ast eorum bonorum, quibus tolerantur sumtus in Reipublicae conseruationem impendendi, nuda duntaxat administrationem habet rex, quae pro scopo salutem ciuitatis habere debet, & non minore religione est tractanda, quam tutori in bonis pupilli versandum est. Paul. WARNEFRIDVS de Gest. Longobard. L. III. c. 16. *In diebus Autharis, ob restaurationem regni, duces, qui tunc erant, omnem substantiarum suarum medietatem regalibus vsibus tribuunt, vt esse possit, vnde rex ipse, siue qui ei adhaererent, eiusque obsequiis per diuersa officia dediti, alerentur.* Ex quibus etiam facile colligitur, ad quemnam pertineant bona, quae ab rege durante ipsius imperio parantur; ad ipsum, an ad regnum? Nam si illa parantur

Hhh 3 ex

γ) Et quidem, si id in praeiudicium [illegible] ... Vid. GROTIVS L. III. c. 20. § 7. num. 1.

δ) [illegible] ... Dissertat. de Collis. legum Sect. 2. § 16. H.

ε) Hinc verum etiam est, [illegible] ... H.

§. VIII. ζ) Et in Republica Romana [illegible] ... sub primis Imperatoribus distinguebantur inter fiscum & aerarium. vid. [illegible] ... DIO. Hinc TACITVS VI. Annal. 2. Bona Seiani ablata aerario, vt in fiscum cogerentur. PLINIVS in Panegyric. ad Traian. [illegible] ... SPARTIANVS in Hadriano. [illegible] ... Lacedaemoniorum Regibus [illegible] ... XENOPHON de Rep. Lacedaemon. Conf. PLVTARCHVS in Lycurgo. H.

η) [illegible] ... Germaniae bona Camerae, [illegible] ... H.

ex bonis ad Rempublicam destinatis, aut per tributa & sanguinem civium, aut per talem eorum operam, quam ex communi sua obligatione civitati debent; eadem regno, non autem privato regis patrimonio accrescere in aperto est. Sed tamen contingere quoque potest, vt non ex aerario, sed ex suo patrimonio bellum rex instruat, & gerat, sine vllo civitatis onere aut periculo, vel etiam ex solis fructibus illius patrimonii, quod principatum sequitur. Tali bello quod rex adquisiverit, iure sibi, non civitati poterit vindicare. Nam proventus eius rei, cuius ego vsumfructum habeo, pleno iure mei sunt, deque iis pro lubitu licet mihi disponere. Add. GROTIVS L. I. c. 3. § 12. [1]

§. IX. CONSEQVENS hisce est dispicere, quidnam regi liceat circa alienationem regni aut partium regni, & quidem non eius, quod in patrimonio regis est [1], sed quod vltroneo populi consensu ipsi est delatum [2]. Agit de hac quaest. GROTIVS L. I. c. 4. § 10. & L. II. c. 6. § 3. seqq. (ad vtrumque locum addantur, quae annotavit BOECLERVS) & L. III. c. 20. § 5. seqq. Summa huc redit, nihil agere regem, qui regnum in alium propria auctoritate transferre aggreditur, nec subditos isto actu regis teneri; verum hic non minus populi, quam regis consensum requiri. Nam vti invito regi regnum non recte eripitur, ita nec invito populo alius rex potest obtrudi. Sed in alienatione partis praeter consensum regis requiritur non solum populi, qui sub pristino rege remanet, sed vel maxime consensus illius partis, de qua alienanda agitur. Cuius rei ratio est, quod qui initio in civitatem coivere, aut vltro post accessere, pacto se invicem obstrinxerunt, quod vno eodemque imperio regi velint, quamdiu intra eiusdem civitatis fines degere placeat. Vnde quemadmodum singuli per illud pactum tale ius quaesiverunt, vt inviti non possint e civitate eici, aut alterius sub imperium tradi, nisi in poenae vicem; ita vniversis in singulos itidem ius est quaesitum ex eodem pacto, vt nemo possit alterius imperio sese subducere, aut eius civitatis imperio renunciare, quamdiu intra eiusdem fines degere placet. Adeoque cum civitates tanquam corpora moralia consensu partium coaluerint, ex primaevo coeuntium voluntate metiendum, quid toti in partes potestatis heic competat. Quae voluntas hautquaquam praesumi potest talis fuisse, vt ius esset corpori pro mero lubitu partes abscindere a se, & aliis in ditionem dare. Sic apud FROISSARDVM L. IV. & Polydorum VIRGILIVM Hist. Angl. L. XX. Aquitani nequidquam per donationem Richardi II. a regno Angliae separari volunt. Enimvero quod dicitur, non licere parti a corpore recedere, sic vt intra eosdem fines maneant, id hanc habet exceptionem, ni summa necessitas adegerit, ac aliter servari non potuerit, quam in alterius ditionem sese dedendo. Nam in omnibus eiusmodi conventionibus excepta videtur summa necessitas, quae facultatem dat salutem suam quovis modo expediendi. Hinc nemo iure vrbes reprehenderit,

1) Quaestionem, quae in h. § tractatur, illustrat Praetextatus HOTMANVS Quaest. Illustr. [illegible]

§. IX. 1) Vid. supra L. VII. c. 6. § 15. in fine, [illegible] c. 8. § 5. H. & c. 7. § 11. H.

2) Vid. supra L. VII. c. 6. § 10. H.

3) Plura ut de [illegible] supra

durit, quae vbi pro virili hostibus restiterunt, dedere se demum maluerunt, quam excidium pati [a]. Scilicet qui ab initio in ciuitates coiuerunt, iam ante per naturam ius habebant salutem suam quouis modo defendendi; idque vt eo melius possent consequi, ciuitates subierunt. Eum finem vbi ciuitas ipsis praestare amplius nequit, censentur soluti vinculo, quo ciuitati tenebantur, ac recepisse ius suo sibi arbitrio consulendi. Ast ipsa ciuitas non habet aliud ius in membra sua, quam quod per eos, qui eam initio constituerunt, est concessum. Haec quemadmodum singulis defensionem promittit sub exceptione, nisi magna necessitate impediatur, ita vbi isthaec ingruerit, non amplius intelligitur prohibere, quo minus quilibet, quantum potest, saluti suae prospiciat. Nam licet quidem directe perdere membrum aliquod, vt totum corpus seruetur, quia membrum non viuit, nisi vita corporis: at membra corporum moralium etiam seorsim exsistere atque viuere possunt, adeoque in haec corpori tantum iuris non erit, quantum in illa. Quod si autem rex necessitate adactus cum hoste validiore pacem hac lege fecerit, vt ipsi certam regionem concedat, quae tamen isti cessioni contradicat; arbitramur, debere quidem ipsum ex eadem sua praesidia deducere, & non impedire, quo minus victor eius possessionem adprehendat. Hautquaquam tamen eandem cogere poterit [b], vt omnino sese in alterius ditionem tradat. Neque illa regio vlla obligatione videtur impediri, quo minus, si viribus suis confidat, se occupare volenti resistat, aut peculiarem deinceps ciuitatem constituat. Sicuti, cum pacto vrbem Nisibin cederet Persis Iouianus Imperator, ciues obsecrabant, vt propriis viribus patriam sibi sedem defendere liceret; apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XXV. c. 12. & ZOSIMVM L. III. Igitur eiusmodi pacto rex quidem & populus ius suum ad istam regionem amittunt; victor autem ex ipsius consensu & fide data in eandem legitimum imperium nanciscetur. De caetero quod aliqui iactant [c] vel de omnibus [d] regnis, vel de vno aliquo; bona coronae inserta, seu vt loquuntur, incorporata, nulla ratione posse alienari, nec longissimum temporis tractum, alteriusque quietam possessionem impedire, quominus vindicari semper queant; id sine dubio vanum est. Multo autem ineptius, vni alicui regno eiusmodi priuilegium asserere ire; vt ipsum quidem aliis sua eripere possit, sed quae semel arripuerit, nunquam vllo modo ab eodem iterum separari queant.

§. X. EX DICTIS quoque intelligitur, regi non esse licitum citra consensum populi regnum suum deinceps tanquam feudum ab altero recognoscere [e] sub onere commissi ex felonia, aut vt deficiente familia ad seniorem illud deuoluatur. Nam isthac lege facta infeudatio pro alienatione conditionali habetur. Sicut & vice versa populus irritam potest reddere remissionem homagii, quam rex vasallo fecit sine populi consensu. Sed & hoc consequitur,

 non

a) Videatur AVCTOR Vindiciarum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] c. 14. H.
b) Vid. [illegible] GRONOVII ad Grotium L. II. c. 6. §. 6.

§. X. e) Quare videntur [illegible] [illegible], [illegible] populo [illegible], ab ipso [illegible] [illegible]. Quod exemplis probat H. [illegible] L. II. de I. B. & P. c. 6. §. 9. Conf. [illegible] [illegible] [illegible] Pars [illegible] §. [illegible]. H.

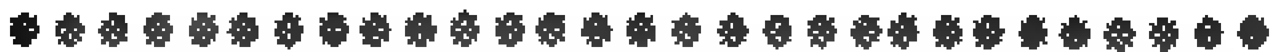
non posse regem alteri pignori opponere partem imperii, sic vt eius administratio, & naturalis possessio tantisper sit penes creditorem, citra consensum populi, partisque oppignorandae, multoque minus si sit adiecta lex commissoria. Cuius rei ratio non ea solum est, quod pignoris dationem frequenter alienatio soleat [a] comitari, sed etiam quia populus, regem vltro constituens, ab ipso voluit gubernari non abs quouis alio. Et illi, qui in populum vnum coiuerunt, in plures particulas vt discerperentur, noluisse praesumuntur.

§. XI. Sed & illud manifestum est, citra consensum populi non posse a rege alienari bona ipsi assignata, vt ex illorum reditibus tolerarentur Reipublicae aut regiae dignitatis onera. In istis enim bonis non nisi vsusfructus regi competit, qui hautquidquam ad ius alienandi sese extendit [a]. Etsi forte rex sibi ad vitam suam satis prospectum iudicet; tamen post ipsum alio rege populus opus habet, qui & ipse pro dignitate est sustentandus. Est tamen heic accurate distinguendum inter ipsa bona, seu patrimonium populi, & eorum fructus. Ista quippe alienare regi vetitum: circa hos libera ipsi disponendi facultas. Sic vbi in patrimonio regni sit ius alluuionum, id in alium transscribere regi non licet. Sed quo minus circa partes per alluuionem adpositas pro lubitu disponat rex, vtpote quae in fructu sunt, nihil prohibet. Sic ius confiscandi est in patrimonio, bona confiscata in fructu. Illud Reipublicae proprium; haec ad regem pertinent. Potest nihilominus rex, cui potestas competit ex causa tributa noua proprio arbitrio indicendi, partes patrimonii publici, necessitate exigente, pignori opponere. Nam sicuti populus tributa ab eiusmodi rege ex causa indicta tenetur soluere; ita & rem ex causa pignori oppositam luere: cum perinde sit, an ciues pecuniam contribuant, ne talem rem pignori exponere necessum foret, an pecunia post collata eandem rediment. Vbi illud manifestum est, singulos ciues non esse istius pecuniae debitores [b], etsi ad eam exsoluendam quisque suam portionem debeat conferre. Vid. Seneca de Beneficiis L. VI. c. 20. [c] Sic & vbi rex ex priuato patrimonio in vsum Reipublicae quaedam erogauerit, merito patrimonium publicum eo nomine hypothecae loco eidem iudicabitur obstrictum, quousque a populo debitum illud expungatur. Isthaec tamen omnia ita locum obtinent, nisi lex fundamentalis aut capitulatio aliter heic disposuerit, & regis populiue ius auxerit, aut restrinxerit. Add. Grotivs dd. ll.

CAPVT

a) Exemplum vid. apud Ioann. Isac. Pontanvm L. VII Histor. Danic. ad A. MCCCXXXII. Adde etiam pignora talia difficulter recuperari. Anno MDCXXIV Foederati Belgae Compendii foedus ineuntes cum Rege Galliae, recusabant firmum aliquod oppidum supponere pignori, nondum obliti, quanta cura, sollicitudine ac [illegible] que prouidentia Britannorum manibus pignori data oppida eripuerint. Vt memorat Leo ab Arcina in Histor. Pac. Belgicae. Adde de Orcadum Scotis oppignoratarum redemtione, quae acta a Danis, Thormodum Torfaevm Histor. Orcadens. L. II. & III. H.

§. XI. a) Rupertus Archiepiscopus Coloniensis

CAPVT VI.

DE IVRE BELLI.

CVM non minus singuli in libertate naturali viuentes, quam ciuitates a natura concessam habeant facultatem sese contra vim iniuste intentatam defendendi, ac iura sibi ab aliis laesa aut denegata per vim afferendi; conueniens puto fuerit prius dispicere, quae bella singulorum & ciuitatum habeant communia; dein, quae hisce sua natura aut moribus gentium sint propria.

§. II. ID IGITVR legi naturali maxime congruit, vt ne quis alteri citra ius noxam, damnumue inferat; vtique inuicem ab hominibus officia humani-

nienfis plurima oppida & castella ad mensam Episcopalem pertinentia a decessore oppignorata reuocauit. TRITHEMIVS Chronic. Sponhem. ad A. MCCCCXLIIX. Adde Ioann. a SANDE L. III. Decis. Frisicar. tit. 4. def. 1. MEVIVM Cons. 27. H.

2) Sunt enim aliud ciuitas, aliud singuli de ciuitate. Vid. supra L. VII. c. 2. §. 13. H.

3) SENECA de Benefic. L. VI. c. 20. *Si quis Patriae meae pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc aes alienum profitebor aut candidatus, aut reus: ad exsoluendum tamen hoc portionem meam dabo.* Add. GROTIVS L. III. c. 2. §. 1. num. 2.

munitatis exerceantur, ac inprimis illa vltro praestentur, de quibus peculiariter conuenit. Quod vbi mortales inuicem obseruant, pax dicitur, quae est status humanae naturae quam maxime conueniens e, & ad eam conseruandam idoneus, cuique constituendae ac seruandae lex naturae potissimum hominibus est insita. Add. POLYBIVS L. XII. c. 14. Imo pax est status humanae naturae, vt tali, proprius, quippe quae oritur ex principio, quod homo prae brutis peculiare habet; cum bellum ex principio surgat, quod hominibus & brutis commune est. Scilicet & bruta instinctu naturali sese vi defendere ac conseruare nituntur f. Pacis autem indolem solus homo intelligit. Istius enim est vltro quid alteri praestare, & a laedendo abstinere intuitu alicuius obligationis, quae est in me, & iuris, quod est in altero; quae citra rationis vsum intelligi nequeunt. Equidem praestant iumenta dominis suis ministeria, sed ex metu plagarum, aut illecebra pabuli, non ex aliqua obligatione, cuius sensus in ipsa non cadit. Abstinent quoque bruta a laedendis hominibus, aliisque bestiis, sed vel ob imbecillitatem, vel quod in iis nihil inueniant adpetitui suo congruum. Quaedam denique blandiuntur inuicem, aut opitulantur, sed vt ad illud se teneri non intelligant. Facit quoque huc illud QVINTILIANI Declam. 9. *Natura praeter caetera animalia etiam nostris pectoribus quandam facilitatem, quae mutuo gaudere congressu, contrahere populos, condere vrbes edocuit, & cum mentibus nostris varios imposuerit motus, nullum profecto meliorem beneuolentia tribuit affectum. Quid enim foret humano genere felicius, si omnes esse possent amici? Non bella, seditiones, latrocinia, lites, caeteraque mala, quae hominibus ex seipsis nata sunt, fortunae accessissent. Id quia nimium Deo visum est, at certe honestis conuenire moribus, fidem colere, amoris gratiam referre, omnibus temporibus omnibus gentibus praeceptum, & quodammodo sacrum fuit.* Nihilominus tamen quoque homini licitum, & quandoque necessarium sit bellum g, quando nempe alter dolo malo noxam mihi intentat, aut debitum detrectat. Tunc enim propriae salutis cura mihi potestatem facit quoquo modo, etiam cum laesione violatoris, me ac mea asserendi atque defendendi, *aut me per vim extorquendi, quod amice impetrare nequitum est*, vti apud DICTYN CRETENSEM L. II. [c. 21. p. 41. Ed. Amst. 1702.] loquitur Vlysses. Huc etiam facit illud MAXIMI TYRII Dissert. 14. *Φαίνεται τοίνυν ὁ πόλεμος τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἀναγκαῖος, τοῖς δὲ ἀδίκοις ἑκούσιος. Vnde concluditur, bellum probis necessitate imponi, sponte suscipi ab improbis.* Add. BOECLERVS ad Grot. L. 1. c. 3. §. 1. Acco-

§. II. c) Supra L. II. c. 2. §. 5. & seqq. c. 3. §. 15. seqq. H.

e) Quae fere sententia fuit LACTANTII Div. Instit. L. V. c. 17. num. 30. Edit. Cellarii: *In omnibus enim videmus animalibus, quia sapientia careant, conciliatricem sui esse Naturam. Nocent igitur aliis, vt sibi prosint; nesciunt enim, quia malum est, nocere. Homo vero, qui scientiam boni ac mali habet, abstinet se a nocendo, etiam cum incommodo suo; quod animal irrationale facere non potest. Et idcirco inter summas hominis virtutes innocentia numeratur.*

f) Supra L. II. c. 3. §. 2. H.

g) *Τέλος γὰρ, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις, εἰρήνη μὲν πολέμου, σχολὴ δ' ἀσχολίας.* ARISTOTELES Polit. L. VII. c. 15. *Bellum autem ita suscipiatur, vt nihil aliud nisi pax quaesita videatur.* CICERO de Offic. L. I. c. 23. *Iustum est bellum, Samnites, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes.* LIVIVS L. IX. c. 1.

§. III. a) [illegible] ... *quando bellum inferimus, de causa quaer* [illegible] *sol-*

Accedit, quod natura non solum acerbum iniuriarum sensum animis hominum indidit, vt abhorreant iniuriis aliorum vexari; sed & manuum agilitate ac robore corpus armauit, ne easdem impune cogerentur tolerare. Ita tamen natura permittit bellum, vt id gerens pro fine sibi constituere pacem debeat *). ARISTOTELES Nicom. X. c. 6. *Bellum gerimus, vt in pace degamus. Nemo enim est, qui bellum expetat, vel apparatum bellicum faciat bellandi causa. Sanguinarius enim prorsus quidam esse videretur, si amicos ea causa sibi hostes redderet, vt pugnae & caedes exsisterent.* THEMISTIUS Orat. 10. [illegible] *Bellorum finis pax est, nec vero bella suscipiunt, quibus id necesse est, vt perpetuo bellum gerant, sed vt tuto in otio ac quiete esse possint.* TACITUS H. IV. [c. 74. num. 3. Ed. Reg.] *Nemo adeo in arma pronus, vt non idem pretium quietis, quam periculi malit.* Inde nequidquam probaueris, in quos cadit illud SILII ITALICI L. III. [v. 330. 331. Ed. Cellar.] *Nec vitam sine Marte pati, quippe omnis in armis Lucis causa sita, & damnatum viuere paci.* Praeterea etsi qui me laesit, statim mihi praebeat potestatem, quantum in se, bellum aduersus ipsum suscipiendi, circumspiciendum tamen est, quantum boni aut mali in me aut alios, qui me non laeserunt, probabiliter sit redundaturum. Quae enim iniuriae salutem meam non penitus euertunt, eas bello persequi non debeo, si vel in me meosque exinde grauiora incommoda, quam commoda sunt oritura; vel si aliis quibuscum pax adhuc colitur, occasione mei belli tanta damna sit euentura, quae per eiusmodi iniuriam, qualis mihi illata est, multam tolerantiam ex lege humanitatis debebam auertere. Adeoque iniuriam sibi illatam, ex qua vindicata maius malum exsurgere iudicatur, quam bonum, recte & laudabiliter quilibet bello persequi omittit.

§. III. IVSTORVM bellorum causae a) ad haecce capita reuocari possunt; vt nos & nostra seruemus ac tueamur contra alios, qui nos laedere, aut haec intercipere aut perdere conantur; aut vt, si quae ab aliis nobis ex iure perfecto b) debentur, asseramus, vbi vltro isti eadem praestare detrectant; aut denique vt illatorum nobis per iniuriam damnorum reparationem obtineamus, cautionemque de non offendendo in posterum ab eo, qui nos laesit prior, extorqueamus. Vnde resultat diuisio inter iusta bella c) offensiua, defensiua, & quorum haec arbitramur esse, quibus defendimus & retinere laboramus, quae nostra sunt; illa autem, quibus extorquemus debita, quae nobis denegantur, aut iniuste erepta

sileamus, quae nobis ab iis illata sit, contra quos arma gerimus. [illegible] Recte autem ab AVCTORE hoc loco [illegible] bellum [illegible] Vid. supra [illegible] Vnde [illegible] Vid. [illegible] de [illegible] causa bellum [illegible] Pontificium [illegible] quod [illegible] BARBEYRACVS in nota 1. [illegible] Deo curae sunt.

a) In casu tamen necessitatis ius imperfectum vertitur in ius perfectum, [illegible] Vid. L. III. c. 3. § 4. nota 1.

b) Conf. Obseruat. Halenses T. IV. Obs. [illegible] & GVNDLINGII Ius Naturae p. 90. § 6.

erepta recuperatum imus, cautionemque in posterum quaerimus. Quanquam & aliquando fauor defensionis ab illius partibus stat, qui prior arma alteri infert, puta si quis subinde repentinis & vagis incursibus fuerit vexatus, refugo ad ipsius aduentum hoste; aut si quis hostem inuasionis iam certum per celeritatem oppresserit, dum ille adhuc in adparando bello est occupatus. Vid. IVSTINVS II. 3. 12.

§. IV. IN vniuersum autem 1) causae bellorum inprimis offensiuorum liquidae debent esse, neque dubii quidquam habere 2). Solent quippe heic saepenumero prouenire dubia partim ex ignorantia facti, quando non liquido constat, an quid factum sit, nec ne, aut quo animo factum, partim ex obscura comparatione stricti iuris cum lege caritatis, partim ex illiquida proportione vtilitatum, quae ex bello suscepto aut omisso resultare sunt aptae. Heic igitur neque ita temere etiam illiquida praetensio iactanda, neque tamen statim ad arma prouocandum 3). Sed triplici potissimum via tentandum, ne res in arma erumpat; colloquio inter partes aut eorum mandatarios inito 4); prouocatione 5) ad arbitros 6), aut denique sorte 7). VALERIVS FLACCVS [Argonaut.] L. V. [v. 363. & seqq.] *An nullas praeferre preces, aut foedera regi Vila sequi; tanta sed cuncta impellere pugna Debemus? & Thracas agam* Vid. GROTIVS L. II. c. 23. §. 7-11. [Praecipue 8) autem haec via tentanda illi, qui petit, quippe cum possessionem cum aliquo titulo fauor vtique comitetur.] Sed vtut liquida sit belli causa, cordato tamen viro, antequam in arma ruat, probe sunt expendenda, quae monet GROTIVS L. II. c. 24. Nec minus cogitandum, magnam esse stultitiam tam singulorum, quam ciuitatum, quod rebus integris conciliari nequeant. Ἕως δὲ κακῶς ἀλλήλους ἐπάθομεν, οὐδέτεροι διαλύεσθαι αὐτοὶ ἐδύναντο, *Sed vbi alteri alteros mali multarunt, neutri discordiae vltro desistunt.* ISOCRATES Orat. ad Philippum. [p. 154. Ed. min. Paris.]

§. V. INIVSTAS bellorum causas recenset GROTIVS L. II. c. 22. quarum aliquae improbabiles plane sunt; aliquae colorem, licet sat dilutum, habent. Ad priorem classem refertur auaritia 1), ac libido superflua habendi, ambitio & dominandi cupido, ardorque famam ex oppressione aliorum quaerendi. Inter quas tamen illam studiose velut sordidi animi indicem solent dissimula-

§. IV. 1) Satis perfunctorie iura belli tractauit AVCTOR, sine dubio, quoniam, quae dici de iis poterant, satis accurate dicta erant a Summo Viro, HVGONE GROTIO. Distinguit ei L. II. c. 1. §. 1. & c. 22. caussas bellorum in iustificas & suasorias de quibus quae disserit, describere superuacaneum putamus, quum liber eius in omnium manibus sit. In Compendio praeterea haec omnia legi possunt apud BVDDEVM Philosophiae Practicae P. II. c. 5. Sect. 2. §. 2. & seqq. Add. eiusdem Iurisprudentiae Historiae Specimen §. 12. & seqq. vbi caussae bellorum Romanorum expenduntur.

2) Conf. Lib. I. c. 3. §. 7. 8. & GROTIVS L. II. c. 23. §. 7.

L. II. c. 23. §. 1. 2. 3. 4. §. 6. Quaeri porro solet, *An detur bellum vtrimque iustum?* quam quaestionem recte negat BVDDEVS in Philosoph. Pract. d. l. §. 18. quoniam fieri nequeat, vt pars vtraque ius habeat. Fit tamen, vt alteruter ex ignorantia inuincibili iniustam caussam foueat, quo casu excepto adsit regula, & vtrumque nullum bellum iniustum volebat. Vid. GROTIVS L. II. c. 23. §. 13.

3) Supra L. III. c. 5. §. 3. 8.

4) Vid. Supra L. V. c. 13. §. 3. & GROTIVS

simulare; hanc autem non pauci sub specie magnanimitatis venditant, *regiam laudem vocantes de alienis certare.* Cum tamen omnes reges sibi dictum credere debeant illud Philippi ad Alexandrum, Δόξαν θήρευε, ἀλλὰ μὴ ὡς λοιμός, [illegible] μὴ μεγάλη νόσος, ἀλλὰ εἰρήνη καὶ ὑγίεια. *Ad gloriam intende, verum ne sis pestis, vel magnus aliquis morbus, sed pax & sanitas.* Quanquam enim Deus bello soleat vti velut purgatione generis humani, sicut apud EVRIPIDEM Helena [v. 38. & seqq.] Iupiter dicit collisisse Graecos & Phryges, ὡς ὄχλου βροτῶν πλήθους τε κουφίσειε μητέρα χθόνα, *vt turba mortalium & multitudine levaret terram matrem:* eo proposito tamen ipsos principes in bella ruere, si nulla alia causa subsit, nefas est. Et tamen Ebraei permissum sibi crediderunt [*], ad augendam maiestatis Israeliticae amplitudinem, citra aliam causam bello ex sententia Synedrii indicto alios populos inuadere, ipsosque cum rebus suis in potestatem redigere. SELDENVS de I. N. & G. L. VI. c. 3. & 12. [†] Ad posteriorem [*] classem spectat *metus* ex vicini viribus ac potentia collectus; & *ubi velle putant, quodcunque potest.* LVCANVS L. III. [v. 100. 101.] Qui solus tamen ad iustam belli causam non sufficit [*], nisi de animo nos laedendi certitudine moraliter euidenti constet. Nam incerta periculi suspicio id quidem suadere potest, vt mature tibi praesidia circumponas; non ius facere, vt prior vim adhibeas, ne ad hunc quidem finem, vt realem, quam vocant, cautionem de non offendendo alter praestet. GELLIVS L. VII. c. 3. *Gladiatori composito ad pugnandum pugnae haec proposita sors est, aut occidere, si occupauerit, aut occumbere, si cessauerit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis necessitatibus circumscripta est, ut idcirco prior iniuriam facere debeas, quam nisi feceris, pati possis.* Quamdiu enim quis alterum non laesit, nec manifeste in laesione adparanda deprehenditur, (inchoata enim iniuria quandoque non minus, quam perfecta bello vindicari potest [*]) is in posterum quoque officium facturus praesumi debet, praesertim vbi verbis & fide data id confirmet. Ab tali realem cautionem per vim extorquere iniquum fuerit, cum is hoc modo deteriore quam nos conditione esset, dum is vtique nuda nostra fide adquiescere cogitur. Caeterum posita iusta bellandi causa, glis[c]ens nimium vicini potentia in deliberationibus super bello magnum habet momentum, cum experientia compertum sit, plerisque vna cum viribus etiam dominandi libidinem crescere. Add. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 2. §. 15. in fine. Et BACO Sermon. fidel. c. 19.

Iii 2 SENE-

(f) Vid. supra L. V. c. 13. §. 4. & seqq.
(6) Supra L. V. c. 13. §. 3. H.
(7) Vid. supra L. V. c. 9. §. 2. [illegible]
§. Adiicimus haec [illegible] ex AVCTORIS [illegible] L. II. c. 16. §. 3. Add. GROTIVS L. II. c. 23. §. [illegible]
§. VI. (1) Frequentissima causa. PLATO Phaedone [illegible] Omnia enim bella pecuniarum gratia fiunt. Cornelio apud TACITVM IV. Histor. 74. [illegible] & opes praecipuae bellorum causae. Vid. FREINSHEMIVS ad Florum L. I. c. 12. n. 2. H.
(2) [illegible] haec Selden[illegible] ex traditionibus Talmudistarum, quod neque cum Hebraeorum instituto, neque cum eorum historia congruunt. Vid. insignem Iosephi locum L. II. aduersus Apionem. H.
(3) CICERO de Offic. L. I. c. 23. *Sed ea animi [illegible], quae [illegible] in periculis & laboribus, si iustitia vacat, pugnatque pro salute communi, sed pro suis commodis, in vitio est; non enim modo id virtutis non est, sed potius immanitatis, omnem humanitatem repellentis.*
(4) [illegible] L. II. c. 5. §. 6. de Offic. hom. & ciu. L. I. c. 19. [illegible] bellorum [illegible]
(5) Supra ad L. II. c. 5. §. 6. H.

SENECA Oedipo, [v. 542. 543.] *Est ingens arbor, atque umbra gravi silvas minores urget.* PROCOPIUS Hist. Goth. L. IV. *[illegible]* HERODES Orat. de Republica, [p. 224. [illegible] Edit. Wech.] [illegible] *Qui prope habitant [illegible]* POLYBIUS L. I. c. [illegible] [illegible] *[illegible]* APPIANUS Alexand. Lybico, [p. [illegible] Ed. Steph.] [illegible] *[illegible]* [illegible] cum necessitate sua in res alienas dare, impudens foret; vti Athenienses iactant apud THUCYDIDEM L. I. c. [illegible] Ed. Oxon. *[illegible]* Praesertim cum generi humano inutilissimum sit futurum id iuris introduci, vt quod mihi vtile videtur, alteri etiam inuito possim per vim eripere. Nam in me quoque eandem licentiam alii sibi assererent, quam ipse in eosdem sumo. De reliquis praetextibus, qui dicto loco adducuntur, idem est sentiendum. Sicuti nec nobis probatur illud BACONIS de Verulamio de Augm. Scient. p. m. [illegible] quod ad bellum Americanis inferendum putat sufficere, quod isti possint intelligi, velut per ipsum ius naturae proscripti, ideo quia apud illos sit consuetudo sacrificandi homines, & humanas carnes manducandi. Vbi [illegible] considerandum fuerit: An princeps Christianus Indos tanquam a natura proscriptos bello possit inuadere, tantum quia carnibus humanis, tanquam alio cibo, vescuntur? An ideo, quia carnibus hominum suae religionis vescuntur? An, quia carnibus caeterorum vescuntur? Circa quos iterum disquirendum, an illi extranei accedant tanquam hostes & praedones? an vero veniant tanquam hospites innoxii, aut vi tempestatum compulsi? Nam in hoc vltimo tantum casu ius belli est illis, quorum ciues ita crudeliter habentur, in caeteris non item.[*]

§. VI. EST & hoc omnibus bellis commune, vt, quanquam proprius ipsorum modus ac velut genus sit vis terrorque: dolo tamen aut fraude aduersus hostem liceat vti, modo perfidia, pactorumque, & datae fidei violatio absit. AGESILAUS apud PLUTARCHUM [Apophthegm. Lacon. p. [illegible] D.] *[illegible] in foedere fallere nihil aliud est, quam Deos contemnere: hostem vero circumvenire non modo cum iustitia, sed & cum magna laude, & [illegible] est* compre-

(*) [illegible]

[illegible]

compendio *. In hunc proprie pertinet illud Cleandridae apud Polyaenum Strat. L. II. [c. 10. n. 1.] Ὅπου μὴ ἐξικνεῖται ἡ λεοντῆ, ἐκεῖ χρὴ καὶ τὴν ἀλωπεκῆν προσράπτειν. *Quo leonina non pertingit, vulpina est assuenda.* Silius Italicus L. I. [v. 209.] *Et virtutem auxit fine fraudibus usus.* Add. Xenophon Cyropaed. L. I. [c. 6. § 19. Ed. Oxon.] Livius L. XLII. c. 47. Grotius L. III. c. 1. § 6. & supra L. IV. c. 1. § 18. 19.

§ VII. Ut autem recte intelligatur, quousque per vim in hostem eiusque res liceat grassari, observandum est, aliter se habere licentiam in hostem, prout simpliciter ex statu hostilitatis oritur, aliter prout ipsam mansuetudo legis naturalis temperare iubet. Scilicet cum exhibitio officiorum pacis ex lege naturae mutua debeat esse, qui prior illa adversus me abrupit, ille quoque quantum in se absolvit a praestandis officiis pacis; eoque dum hostem sese meum profitetur, licentiam concedit vim contra ipsum exserendi in infinitum [1], aut quantum mihi videtur. Praesertim cum finis belli, sive offensivi sive defensivi, citra licentiam hanc, si necessum foret, vim adversus hostem intra certum modum, & citra ultima sistere, obtineri nequeat. Quam ob causam etiam concepta bella aliquid instar contractus tacite habent: tenta quid ipse valeas, ego autem omnia experiar. Atque illud obtinet non solum, si ipse hostis adversus me in infinitum grassari instituerit, sed & si is forte citra extrema in me iniurius esse velit. Neque enim alter meus habet ius mediocrem, quam gravissimam iniuriam intentandi. Inde non solum eousque vim licet in hostem adhibere, quoad ego periculum ab ipso mihi intentatum depulero, aut quod iniuste mihi eripuerat, vel praestare detrectabat, recuperavero, aut extorsero, sed & ad cautionem in posterum obtinendam progredi possum. Quam dum alter per vim sibi patitur extorqueri, satis ostendit sibi superesse animum etiam in posterum iniurias mihi inferendi. Neque vero semper iniustum est, pro minori malo maius reponere. Nam quod quidam obiiciunt, retributionem fieri debere proportionate, locum duntaxat habet in tribunalibus, ubi poenae a superioribus infliguntur. At quae mala iure belli inferuntur, proprie poenarum rationem non habent [2], quippe quae nec a superiore ut tali proficiscuntur, nec ad emendationem laedentis aut caeterorum directe tendunt, sed ad defensionem atque assertionem salutis & rerum harumque meamrum. Cui fini licet adhibere media, quaecunque videbuntur commodissima contra talem, qui iniuria sua effecit, ut nulla a me ipsi iniuria possit inferri, quamquam denuo inter nos convenerit de omittendis in posterum laesionibus. At vero lex humanitatis non id solum considerari vult, quid hostis citra iniuriam possit pati, sed & quid humanum, atque & generosum victorem facere deceat. Unde curandum, ut, quantum eius fieri potest, & nostra defensio atque securitas in futurum admittit, quae hosti inferuntur mala temperentur ad eum modum,

Iii 3 dum,

γ) Sine dubio fraus haec non est nisi hostis sit mali. Vid. supra c. 3. § 7. H.

§ VI. * Ὅτι ... commendatur ab illis, ... cum ... [illegible]

§ VII. 1) Supra L. II. c. 3 § 3 not. H. 2) Supra c. 3 § 7. H.

dum, quem in taxandis delictis, aliisque litibus forum ciuile solet sequi. De quo temperamento prolixe agit GROTIVS L. III. c. 11. seqq. ad 16. Sicuti & ad licentiam bellicam intelligendam non parum faciunt tres illae regulae ab EODEM traditae L. III. c. 1. § 2. 3. 4. Saepe quoque, vt licentiam bellicam temperemus, anceps belli alea suadet, ne quae ipsi edidimus exempla, conuersa fortuna in nos statuantur. Vid. DIODORVS SICVLVS L. XIV. c. 4[illegible] VIRGILIVS Aen. X. [v. 532.] *Belli commercia Turnus Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.* Huc facit, quod apud Anton. GRATIANVM de Bello Cyprio L. V. refertur, cum Columna captos in praelio ad Naupactum Turcas Romae liberaliter haberi praeciperet, ad Mehemetem versus, discite, inquit, a nobis humanitatem, qui tam acerbe ac tam crudeliter saeuire atque habere Christianos captiuos soletis. Cui barbarus: Ignoscere nobis debes, inquit; neque enim capi & in hostium potestatem venire, hactenus nostrorum fuit, & tantum facere captiuos, non etiam esse, Turcae didicimus. Quid autem liceat in eos, qui hosti res duntaxat subministrant *, IDEM docet L. III. c. 1. § 5. & cap. 17. *

§ VIII. VIDEAMVS de quaestionibus quae peculiariter spectant bellum a ciuitatibus, earundemque rectoribus gestum. Vbi ab initio obseruandum, ius belli, quod statum naturalem comitatur, singulis * in ciuitate ademtum esse; adeoque singulis non amplius licere iniurias sibi factas propria vi, proprioque arbitrio vlcisci, aut si quid sibi debitum denegatur propria violentia extorquere; sed super hisce magistratus est adeundus, cuius est laesis reparationem damni, cautionemque in futurum praestare, atque efficere, vt suo quisque iure potiatur. Huc facit *L. 176. D. de Reg. iuris* *. *L. 13. § fin. L. 12. D. Quod metus causa. L. 7. § 3. D. Quod vi aut clam. L. 14. C. de Iudaeis & coelicolis.* Quanquam autem singulis in ciuitate quandoque conceditur licentia propriis se viribus defendendi *, ea tamen proprie ius bellandi vocari nequit. Nam ius belli gerendi hoc vtique continet, vt proprio ex iudicio bellum possit suscipi, idque quo vsque visum fuerit geri, & per pacta cum hoste componi. Atqui ciui-

a) Distinctio, quam Grotius hic adhibet, multis placuit. Vid. MARQVARDVS L. I. de Iure mercat. c. 13. § 14. Porro videtur, merces quascunque, quae in bello vsum habent, etsi & extra bellum, ad hostem portare non licere: adeoque illas tantum permitti, quae vsum in bello nullum habent, & luxum tantum nutriunt. Exempla [illegible] habet etiam GROTIVS L. I. Hist. Belgic. ad A. MDXXXIX. circa finem. Et L. VI. ad A. MDXCVII. vbi [illegible] A. R. [illegible], *[illegible]* Conf. Richard. ZOVCHAEVM Part. II. Iur. Fecial. sect. 8. quaest. [illegible] [illegible] ad L. II. [illegible] SELDENVS L. II. de Mari clauso c. 20. H.

b) Quod plerumque ab iis fieri solet, qui [illegible], *[illegible]* Vid. de [illegible] BVDDEVS in Elem. Philos. Pract. P. II. c. 5. Sect. 6. § 16. & seqq. & [illegible] Quaestionum Iuris Publ. L. I. c. 9. 10. Quod autem ad quaestionem attinet, *[illegible] non hosti, [illegible] posse, [illegible] cum hoste [illegible]*, [illegible] Auctores [illegible] in Io. GRONINGII Bibliotheca [illegible] p. [illegible] & Dissertatio [illegible] Quae in [illegible] p. [illegible] collectionem Dissertationum [illegible], quas produxit [illegible]

§ VIII. a) Non tantum priuatis, sed etiam integris vniuersitatibus, quae dominationem populi, vel Principis [illegible] Veteres tamen Reges Persarum subditis suis ius quoddam belli saepe concedere solebant. V. Esther IX. & ibique CLERICVS.

b) Supra L. V. c. 13. § 10. in not. H.

c) Vid. supra L. II. c. 5. § 7. 8.

d) Supra L. II. c. 5. § 4. & seqq. H.

ciuibus vim propriam expedire indultum duntaxat in periculo ineuitabili, nec vlterius [c], quam idem fuerit depulsum. Sicuti nec necessum est, vt per pacta priuatorum pax inducatur, cum eam summi imperii auctoritas iam tum satis sanciat. Quin si vel maxime inter priuatos reconciliatio interuenit, ea tamen non impedit, quo minus integrum sit magistratui iniuriam vindicare, quae ciuium rixae caussam praebuit. Interdum tamen contingit, vt singulis redeat ius defensionis, quale in libertate naturali est, puta si quis deueniat in loca, quae ad nullam ciuitatem pertinent [d], sed in primaeua adhuc communione subsistunt. Vbi tamen videndum, an quis ibi a suo ciue, an vero ab alio inuadatur. Priori enim casu praesens duntaxat periculum vi potest depelli, persecutio iniuriae ad communem dominum deferenda, nisi forte adpareat, inuasorem istum in patriam non reuersurum; nec iste domi habeat, vnde pro iniuria satisfacere queat. Ab extraneo autem si quis in eiusmodi loco inuadatur, non prohibetur quidem ad extremum eundem persequi, vbi praeualuerit. Licebit tamen & istum deferre [e] apud ipsius ciuitatem, ibique satisfactionem & poenam exigere, adhibita quoque interuentione propriae ciuitatis, quae, vbi ciui suo iustitia denegatur, ius nasciscitur violento modo satisfactionem ciui suo praestandi [f]. Vnde si quis oceano libero inuadatur, non semper necessum habet vim propriam vltra depulsionem periculi expromere; cum inuasori, vbi ad suos iterum adpulerit, actio in sua ciuitate intentari queat. Sed & defensionem suo arbitrio instituere quis potest, si iudices auctoritatem eius neglexerint, aut iudex aperte iustitiam administrare detrectet [g]; praesertim si extra territorium ciuitatis excedat. Quod si tamen iudex tempora Reipublicae praetendat, & vt persecutionem mearum iniuriarum differam, aut Reipublicae condonem, hortetur; boni ciuis est, ipsius voluntati adquiescere.

§. IX. FREQVENS est distinctio belli in *solenne*, & *minus-solenne*; ad quorum illud requiritur, vt geratur auctore vtrinque eo, qui summum habet imperium, & vt rite sit indictum. Minus solenne vocatur, quod denunciatum non est [a], aut quod in priuatos geritur. Quorum

c) [illegible] H.
d) [illegible], licet tum in loco, [illegible] H.
e) [illegible] Vid. infra §. 14. H.
f) Vid. supra L. II. c. 5. §. 7. nota 1.

§. IX. a) Bella indicta publica & solennia [illegible] CL. BARBEYRACO [illegible] non tantum iure gentium voluntario, sed etiam Naturali valent. [illegible] Neque tamen iure solum Naturali, [illegible] Gustauo Adolpho

rum illud speciem fere incursionis aut latrocinii habet [d]: hoc autem ex altera parte inuoluit crimen rebellionis, aut eiusmodi vitae genus, quod indignum aliquem facit iusti bellatoris nomine. Sic & minus solennia sunt bella ciuilia, quando ciuitas ita est diuisa, vt ex qua parte stet summum imperium, non satis adpareat. Vbi circa bellum solenne est obseruandum, quod qui illud gerunt populi, eorumue rectores ab auctoribus iuris hostes vocari soleant, latronibus & praedonibus oppositi. Vid. *L. 118. D. de Verb. signif. L. 19. § 2. L. 21. § 1. L. 24. D. de Captiu.* CICERO Philippica IV (c. 6.) *Ille est hostis, qui habet Rempublicam, curiam, aerarium, consensum & concordiam ciuium, & rationem aliquam, si res ita tulerit, pacis & foederis.* Etsi non statim ciuitas pro coetu latronum habenda [e], quae nonnulla iniusta velut publice recipit. Neque coetus latronum ciuitatis dignationem sortitur, licet ipsi inter se speciem quandam iustitiae seruent. Add. GROTIVS L. III. c. 3. § 2.

§. X. HOC LOCO occasione eorum, quae a GROTIO L. I. c. 3. § 4. traduntur, quaestio mouetur; an magistratui proprie dicto, vt tali, competat potestas belli gerendi? Id quod vtique negandum. Cum enim bellum vel praecipuum sit ex iis negotiis, quibus vniuersa ciuitas periculo possit inuolui, magistratui vt tali ex propria auctoritate de bello statuendi potestatem dare idem est, atque eidem summum imperium tribuere [f]. Vid. *L. 7. ad L. Iuliam maiest.* [g] Equidem id manifestum est, vbi magistratui ab summa potestate particula negotiorum publicorum exsequenda iniungitur, eidem quoque id virium tributum intelligi, quantum muneri isti obeundo sit necessarium. Vnde iuris Romani scitum est, mixtum [h] imperium cohaerere omni magistratui, qui iurisdictionem habet, qua tali; idque mixtum imperium definitur per potestatem modicae coërcendi refractarios ad tuendam iurisdictionem, & ius redditum exsequendum. Enimuero si qui iurisdictioni praeest, magistratus vi cogat paucos quosdam imperentes, hautquidquam bellum gerere est censendus. Vis quippe coactiua in subditos non est ius belli. Et bellum videtur geri inter aequales, aut qui tales sese praetendunt esse. Quod si tamen refractariorum tantus sit numerus, aut ex illorum irritatione tota ciuitas periculo possit inuolui, nec ordinari

plane sine vlla publica belli denuntiatione Germaniam inuasit, & Ludouicus quoque XIV Rex Galliarum Hispanos anno 1667 bellum non indixit, sed cum declaratione, quam scripserat, cum eo iuit. Regis Polonorum Augusti II quoque tempore sine vlla publica belli indictione Liuoniam ingressus fuit sub Saxonis Imperatoris ducatu. Conf. BYNKERSHOEKIVS Quaest. I Publ. L. I c. 2.

e) Legatus Anglorum ad Imperatorem Moscouiae apud CAMDENVM Histor. Elisabeth. ad A. MDLXXXIII. *Christianum non esse, non modo* [illegible] *& bellum gerere,* [illegible] Idem non Mahumetanorum, vt dicit. [illegible] ex LEVNCLAVII Histor. Musulmanam, L. VIII. [illegible] BOECLERVS Dissertat. de [illegible] Quamquam non debet [illegible] Reges, qui denunciationem [illegible] Communi [illegible] obligandi non habere [illegible] AVCTOR [illegible] L. III. c. 3. § 11. [illegible] GROTIVS d. c. 3. § 11. [illegible]

nalis lictores aut apparitores sufficiant, recte magistratus summae potestatis sententiam super tali negotio expectat. Vnde fallitur GROTIVS L. I. c. 3. § 4. dum tradit: *Si extra leges vis [illegible] spectetur, omnem magistratum ius habere ad tuendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam iurisdictionem, si vis occurrat, ius habere belli gerendi.* Nam plebem tueri summo imperio proprie competit. Magistratus autem qui iurisdictioni praeest, hactenus tantum plebem tuetur, dum tenuiores contra potentiores tutos reddit. Cui fini haut quidquam necessarium est ius belli gerendi. Est & aliud heic obiter monendum, etsi recte poena, non bellum vocatur, quod Moses ob aureum vitulum aliquot millia hominum trucidauit; tamen belli potius quam animaduersionis indolem habet caedes Beniaminitarum, Iudic. XX. *) etsi diuersum videatur ERASMO Roterodamo Epist. L. VI. Ep. 29. Quo loco congruum fuerit in vniuersum quaedam subiicere de potestate magistratuum militarium, seu ducum, qui alienis auspiciis rem gerunt. Dux igitur, qui cum plena potestate mittitur ad bellum gerendum, offendere non minus hostem, quam ab eo sese defendere potest omnibus modis, prout ipsi ex vsu videbitur esse. Hic tamen vti nouum mouere bellum nequit; ita nec motum iam pace componere, sine auctoritate summi imperantis. Quodsi alicui restricta mandata circa gerendum bellum sint data, ex iis manifestum erit, quantum ipsi potestatis competat. Ast vero omnes, siue libera, siue restricta mandata habeant, id potestatis obtinent, vt quouis modo ab ingruente hoste sese defendere queant, vbi impetum eius honeste retrocedendo declinare non datur. Atque in hoc duntaxat casu admitti potest illud CICERONIS Epist. X. 16. *Ne in rebus tam subitis, tamque angustis a senatu consilium petendum putes. Ipse tibi sis senatus quocunque te ratio Reipublicae ducet, sequare.* Defensio autem non in eo tantum consistit, vt intentata ab hoste vis repellatur aut declinetur, sed & vt hosti vis reponatur. Vnde, verbi gratia, nauarchus, iussus sese duntaxat defendere, nequaquam prohibetur in classem hostilem fulminare, eamque perditum ire, vbi ab eadem lacessitus fuerit; sed tantum vetatur quiescentem vltro lacessere. Sic qui exercitui terrestri praeest, vbi hostem inuadere interdictum sit, si castra sua oppugnentur, non modo recte hostem repellit, sed & eruptionibus in eum pugnat. Idem si in itinere ab hoste inuadatur, vbi tuto

---

[illegible], [illegible] belli [illegible] & [illegible] [illegible], id [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] in Comment. H.

*) Supra c. 4. § [illegible]. H.

§ [illegible] [illegible] [illegible]. *[illegible]* H.

[illegible]

[illegible] *Imperium aut merum est aut mixtum. Merum est imperium, habere gladii potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines, quod etiam Potestas appellatur. Mixtum est imperium, cui etiam iurisdictio inest, quod in danda bonorum possessione consistit.* L. 3. D. de Iurisd. [illegible] [illegible] MARTIALIS,

Causidicus [illegible] [illegible] Campo Romano

Quem [illegible] [illegible], [illegible]

†) Vid. [illegible] in Comment. ad h. l.

tuto & honeste cedere non licet, praelio recte decertabit. Vnde quilibet provinciis aut vrbibus gubernandis praefectus, cum praesto si milites sub se habeat, vbi ab hoste invadatur, resistere potest, inconsulto summo imperio. Ast non temere bellum in alienas terras transferre, nisi id expresse in mandatis habeat. Dux vero aliquis inferior, cui cum praesidio militari commissum est vrbem aut arcem tueri, ad eam defendendam omnibus modis conniti debet. Et quidem regulariter eousque *), donec internecio nullius sui futura non amplius videtur posse euitari. Ex hisce iudicari potest de facto Pinarii apud LIVIUM L. XXIV. c. 37. Illi tuenda arx Hennensis erat credita. Ciuibus autem claues tradere, flagitium erat capite luendum. Ergo cum iudicaret internecionem suis imminere, ni in rebellionem ruentes occuparet, ciues infidos caedendo nihil fecit extra limites suae potestatis, nisi quod periculo depulso praeter necessitatem saeuiisse videatur. Neque vero nouum bellum Pinarius suscitabat, sed iam publicum gerebatur bellum in Sicilia contra Poenos, cum quorum sociis, quibus sese adiungere moliebantur Hennenses. Sed an in alium populum, qui nondum hosti submisit, praesertim via ad bellum est compendiarium, arma sint transferenda, ducis non est iudicare. De facto Cn. Manlii in Gallograecos exercitu, vid. LIVIUS L. XXXVIII c. 45 seqq. & L. XLI c. 7. & FLORUS L. II c. 11. Enimuero si cui praefecto prouinciae, cum [illegible] a metropoli imperii longius remotae, facultas belli pacisque cum vicinis suis sit concessa **), tunc tali suscepta bella solennia habebuntur, cum quo eius auctor censeatur, qui ad certum quid agendum potestatem alicui detulit. Quod si autem praefectus aliquis citra auctoritatem summi imperii bellum alteri intulerit, penes summum imperantem erit, factum sui ministri probare velit, vel non. Si probat, pro solenni habendum erit bellum, atque isthaec ratihabitio velut retro auctoritatem bello impertitur, vt ex eo tota ciuitas teneatur. Ast vbi summus imperans sui praefecti acta improbauerit, pro latrocinio istius arma censebuntur, nec tota ciuitas eo bello implicabitur, si praeses iste vel dedatur, vel domi plectatur, reparatione damni dati quantum fieri potest procurata. Eo spectabat interrogatio legatorum Romanorum, sua an publica auctoritate Saguntum oppugnaret Hannibal, apud LIVIUM L. XXI c. 18. Vbi recte excipiebant Poeni, illam prius quaestionem decidendam, an Sagunti oppugnatio fieri potuerit salvo foedere inter ipsos Romanosque? Hac nondum decisa, Romani gratis quaerebant, an eius Poenorum propria, an vero publica quid auctoritate fecisset. Adde quae super facto Phoebidae Cadmeam occupantis disputantur apud XENOPHONTEM Rer. Graec. L. V.

§. XI. VLTERIVS quaeritur, an praeses, qui generali aut peculiari mandato destituitur, possit extraneo bellum recte inferre, tantum ex coniectura voluntatis, seu quam credit, suum factum summo imperanti probari? Id quod negan-

*) V. Petr. BELLINUM Part. [illegible] de Iure milit. [illegible] H.

**) Qualem potestatem antiquitus concedebant Reges Hispaniae & Lusitaniae Gubernatoribus in Indiis, & Foederati [illegible] Societati Indicanae [illegible] Belgii. H.

§. XI. 1) Quod & GROTIO videtur L. I. c. 3. §. 5. num. 5. cui frustra contradicit GRONOVIUS, ipso refutante Cl. BARBEYRACO, in notis [illegible] qui [illegible] ostendit, [illegible] sive

negandum *. Neque enim hoc sufficit videre, quid placiturum sit hoc rerum statu summam potestatem habenti, si consulatur; sed hoc magis considerandum est, quid idem, vbi res moram fert, aut dubiam habet deliberationem, se inconsulto cupiat fieri, si lex ferenda sit, seu vbi in vniuersum super eiusmodi casibus sit constituendum *. Heic sine dubio id statueretur, ne minister se inconsulto aliquid suscipiat summam rerum spectans, quale est bellum, & inprimis offensiuum, de quo heic proprie quaeritur, quodque regulariter moram fert. Adeoque etsi contingat, vt summus quoque Imperans iudicet nunc bellum aduersus certum hostem sumi; non potest tamen non ipsi displicere, ministrum limites muneris sui excessisse. Huc spectat factum Cambysis, qui ministros occiderat, quod Croeso pepercissent, quem tamen ipse seruatum gaudebat, apud HERODOTVM Thalia. Item factum C. Pisonis Propraetoris Siciliae apud SENECAM de Ira L. III. c. 16. Add. tamen LIVIVS L. XLIV. c. 10.

§. XII. CAETERVM qui in libertate naturali singuli viuunt, vti bello non possunt peti, nisi ob iniurias a se profectas: ita quomodo in ciuitate reatus iniuriae, & causa quare bellum inferri possit ab iis, qui immediate eandem patrauerunt, in totam ciuitatem diffundatur, vlterius quaerendum est. Id igitur constat, communitatem tum aliam quamuis, tum ciuilem, ex facto singulorum, non teneri sine aliquo suo facto aut omissione culpabili. Nam quantascunque comminationes adhibeat ciuitas, semper tamen penes ciuium voluntatem naturalis libertas diuersum faciendi relinquitur; sic vt nullo modo singulorum facta praestare possit ciuitas *. Add. GROTIVS L. II. c. 21. §. 2. & quae ibi allegantur exempla ex LIVII L. XXIX. 16. XXXV. 31. XLV. 23. VALERIVS MAXIMVS L. VI. c. 6. §. 3. 4. Porro ex illis modis, quibus rectores ciuitatum bello obnoxii fiunt propter iniurias a suis ciuibus patratas, duo potissimum consideranda sunt: patientia & receptus *. De patientia ita est habendum: qui scit delinqui, idemque prohibere citra probabile periculum grauioris mali potest, & tenetur, is ipse deliquisse censetur. Scilicet coniunctim requiritur scientia & facultas prohibendi, nec alterutrum horum seorsim ad reatum alteri affricandum sufficit. Vid. *L. 1. §. 1. D. Si familia furtum fecisse dicatur* *. Sciri autem a rectoribus ciuitatum praesumuntur, quae a subditis aperte & frequenter patrantur. Facultas prohibendi semper praesumitur, nisi eius defectus manifeste probabetur. Facit huc illud LYCVRGI Orat. aduers. Leocratem (p. 194. 195. Ed. Wechel.) *Delicta tantisper, dum non iudicata fuerint, apud auctores suos manent: simul ac vero sententia de illis & iudicium factum fuerit, apud eos manent, qui non iure illa ipsa vlciscuntur.* Add. POLYBIVS L. IV. c. 27. ab init. GRATIANVS c. 1. & 3. Distinct. 86. Circa receptum autem, & quatenus ciuitas causam belli contra se praebeat recipiendo

& de-

[illegible] Graecis [illegible]

4) Vid. supra c. 3. §. 17. & L. V. c. 12. §. 23. H.

§. XII. 1) [illegible] aliud sunt singuli, aliud ciuitas. Vid. supra L. VII. c. 2. §. 13. H.

2) Supra L. I. c. 5. §. 10. H.

3) *Is autem [illegible] qui scit & potuit prohibere, [illegible] debemus, quam habere & voluntatem.*

& defendendo eos, qui in alios deliquerunt, plene docet GROTIVS d. l. §. 3. 4. 5. 6.

§. XIII. DE repressaliis, siue violentis exsecutionibus in ciues aut bona ciuium alterius Reipublicae, quae iustitiam administrare detrectat, [quibus [1] singulorum ciuium bona tenentur hactenus, vt extranei, quibus debetur, istis, apud se deprehensis, manus inicere queant] sufficienter tradit GROTIVS [2] L. III. c. 2. Circa quarum aequitatem hoc quoque addiderim [3], quemadmodum ex coniunctione in corpus ciuile factum est, vt quae vni infertur iniuria per extraneos, ea totam ciuitatem videatur tangere; ita non iniquum visum, singulos velut in subsidium pro debito ciuitatis obligatos esse; cum quod eo nomine illi erogauerint, a ciuitate sua ipsis sit refundendum. Quod si autem hoc modo vnus aut alter ciuium damnum sentiat, debet id inter illa incommoda referri, quae ciuitates tantum non necessario consequuntur; etsi haec minimam partem faciant eorum malorum, quae singulos extra ciuitatem mansura erant.

§. XIV. BELLVM non solum quemlibet pro se, sed & saepe pro aliis gerere solere manifestum est. Sed vt hoc recte fiat, in isto quidem, cui succurritur, iusta bellandi causa requiritur: in eo autem, qui auxilium alteri laturus it, adesse debet peculiare aliquod vinculum, quo principali belligeranti nectatur; quod idoneum sit, vt in gratiam vnius hominis alterum aeque hominem hostiliter tractare queat. Alias enim locum habebit illa querela apud LVCANVM L. IV. [v. 707. & seqq.]

Quis conferre duces meminit? quis pendere causas?
Qua stetit, inde favet. veluti fatalis arenae
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. - - -

Inter eos igitur, quos non recte solum possumus, sed & debemus defendere, sunt nostri subditi. Idque non ideo solum, quia illi sunt velut pars rectorum, sed & quia vt tali defensione fruerentur, imperia liberi homines vltro constituerunt, aut subierunt. Sic apud LIVIVM L. VII. c. 31. & FLORVM L. I. c. 16. Campani ineuitabilem Romanis necessitatem afferri credebant arma pro ipsis

§. XIII. 1) Adiecitur haec definitio Repressaliarum ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 16. Conf. de iis BVDDEVS Philos. Pract. P. II. c. 5 sect. 3. §. 6. & seqq. & BYNKERSHOEKIVS Quaest. Iur. Publ. L. I. c. 24.

2) Cui tamen accedere non possumus asserenti d. l. §. 7. n. 1. iure gentium singulis pignorandi ius esse, vt Athenis in ἀνδροληψίᾳ. Cuius sententiae etiam BODINVS fuisse videtur L. I. de Rep. c. 10. scribens, repressaliarum exercendarum ius minus recte inter summi imperii iura referri, quoniam vbique fere, & maxime in Gallia ad Carolum VII. vsque, magistratibus, antiquo etiam iure permissum, id commune fuerit. Enimuero vti in turbidis temporibus, qualia superioribus seculis in Gallia & alibi fuere: ita nunc fane vniuersae Europae consuetudo contrarium seruat, nec id temere: quoniam ex repressaliarum vsu, non minus quam ex bello, vniuersa Respublica in discrimen adduci potest. Vid. ZIEGLERVS L. I. de Iur. maiestat. c. 34. §. 1. & Comment. ad H. Grotium d. l. Illud apertum est, inter ciues eiusdem Reipublicae repressalias prorsus cessare debere. Vid. L. vni[illegible] ex vicar. L. 4. C. de Exsecutor. & Exactor. Novell. Iustinian. 52. & 134. H.

3) Displicet haec ratio ZIEGLERO d. c. 34. §. 32.

ipsis capessendi, dum se, suaque omnia iisdem dedunt. Quanquam circa hoc exemplum observandum est, siquidem Campani Samnites antea bello iniusto lacessiverant, non recte a Romanis eorum utut deditiorum defensionem potuisse suscipi, nisi petita aequa pro illato damno, bellique impensis satisfactione oblata. Pro singulis tamen civibus rectores civitatum tunc demum recte arma sumunt, siquidem id fieri possit sine graviore incommodo omnium aut plurium civium. Quippe cum istorum officium magis circa totum, quam circa partem versetur, & quo pars est maior, eo propius ad totum accedit. Ad l. GROTIUS L. II. c. 25. Proximi a subditis pro quibus arma ferre teneamur, sunt socii, in quorum hoc foedere comprehensum est. Qui tamen subditis nostris omnino cedunt *, siquidem utrisque ferri auxilium nequeat, idque salvo foedere. Nam nulla civitas alteri magis obligatur, quam suis civibus. Ergo quando aliis auxilia promittit, intelligitur id facere ea lege, quatenus id salva obligatione erga proprios cives fieri queat. Inde etiam stultus est, qui confidit in foedere, quod servari alterius non interest. Quemadmodum autem nemo bella iniusta aut temeraria debet suscipere; ita & nemo foederatum talia bella moventem adiuvare tenetur. Quod etsi praecipue in bellis offensivis locum habeat, aliquo tamen modo in defensivis quoque obtinet. Nam si socius meus videat, se hosti parem non esse, etiam adiunctis meis viribus, & tamen perseveret in certam perniciem ruere, cum liceat tolerabilibus conditionibus transigere, stolidus forem, si alieno me furori comitem adiungerem. Et hactenus accipiendum illud GROTII d. l. *ad auxilium nec non teneri, si nulla spes sit boni exitus, quia boni, non mali causa societas contrahitur.* Nam si nullum plane periculum, aut damnum pro socio subeundum fuerit, frustra foedus initur. Post socios locum inveniunt amici *, seu quibus peculiari benevolentia iungimur. His etsi expresso foedere auxilium certum atque definitum non sit promissum, in ipsa tamen amicitiae coniunctione mutua fides inesse intelligitur, ut alteri alteri ut salus curae sit, quantum arctiores obligationes patiuntur, & quidem impensius, quam alias communis inter homines cognatio postulat. Quae ipsa tamen sufficere potest, ut quis defensionem alterius contra iniurias aliorum manifestas suscipiat, cum praesertim nostra quoque facillime interesse possit, quin & publico omnium bono redundet, ut ne aliquis iniuriis alios impune insultet. Huc facit, quod Solon interrogatus, quomodo quam paucissimae iniu-

[illegible] constituerit, aliam quoque [illegible] belli gerendi [illegible] [illegible] bellum [illegible] [illegible] Ergo & [illegible] [illegible] H.

§. XIV. * Supra L. V. c. 12. § 22. H.

* Amicorum [illegible] BUDDEI de Comparatione obligationum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

ter homines iniuriae sint exstinctae, respondit *Εἰ ὁμοίως ἄχθοιντο τοῖς ἀδικουμένοις οἱ μὴ ἀδικούμενοι* *Si perinde eam laesi doleant, qui non laesi fuerint.* DIOGENES LAERTIVS Solone [3]. Spectat quoque huc illud QVINTILIANI Inst. Or. L. IV. c. 1. *Est naturalis fauor pro laborantibus.* EVRIPIDES Supplicibus [v. 267. 268.] *Ἔχει καταφυγὴν, θὴρ μὲν πέτραν, δοῦλος δὲ βωμοὺς θεῶν. πόλις δὲ πρὸς πόλιν ἔπτηξε, χειμασθεῖσα.* *Habet refugium petram quidem fera, seruus aras deorum; ciuitas vero ad ciuitatem confugit, tempestate exagitata.* Quae tamen ita temperanda sunt, vt non statim quilibet, etiam qui in naturali libertate viuit, ius habeat bello alium, qui iniuriam cuiuis alteri intulit, coërcendi & castigandi, eo solo obtentu, quod boni publici ratio postulet, iniurias innoxiis non impune inferri, ac quod vnum tangit omnes tangere debere. Cum enim ei, qui tali modo inuaditur, ademtum non sit, alterius, quem ipse vtique non laesit, vim pari vi repellere, iam pro vno bello duo bella genus humanum turbabunt. Quin & contra naturalem aequalitatem pugnat vltro sese velut arbitrum rerum humanarum obtrudere. Ne nunc dicam, quod eadem res in magnum abusum pateat, cum vix vllus sit, in quem non hoc obtentu bellum sumi queat. Igitur tunc demum iniuria alteri illata ad caussam belli nobis sufficere potest, quando, qui eadem afficitur, nos in auxilium euocat; sic vt non nostro, sed laesi nomine, quidquid heic suscipimus, agamus. Sed an & quis arma potest capere pro alienis subditis, vt ab ipsis iniuriae imperantis arceantur? Super qua quaestione videatur sententia GROTII [4] L. II. c. 25. §. 8. Nobis tutissimum videtur statuere, non alio casu alienorum subditorum defensionem licite suscipi, quam quo ipsi iniuriam superiorum facultatem armis recte aba sese possint amoliri [5].

§. XV. DE * indictione, quae ad bellum solenne requiritur, sufficientem praebere potest informationem GROTIVS L. III. c. 3.

§. XVI. CAETERVM licentiam in hostem, quam ius naturae indulgere supra diximus, multas gentes sine fine & modo exercuisse, copiose deducit GROTIVS L. III. c. 4. seqq. Vbi tamen obseruandum, quanquam militibus frequenter a ducibus soleant leges praescribi, quousque hosti debeant nocere, quas vbi transgressi fuerint, poenas dant: id tamen fit, non quasi hosti iniuriam fecerint, sed ob violatum ducis imperium, & seruandae disciplinae mili-

3) Ἐρωτηθεὶς γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἥτις οἰκεῖται κάλλιστα τῶν πόλεων, Ἐκείνη (ἔφη) ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας. PLVTARCHVS in Solone p. 88. D.

4) Et memorantur eiusmodi confoederationes apud GVICCIARDINVM L. III. Hist. CAMDENVM Hist. Elizab. ad A. MDLIX. & ad A. MDLXIII. H.

5) Quod vero GROTIVS dicto loco putat, quamuis daretur, ne in summa quidem necessitate arma recte a subditis sumi, non tamen inde sequi, quod arma pro ipsis ab aliis sumi nequeant: hypothesi nititur supra ab AVCTORE reiectae: posse quemuis delinquentem in statu naturali ab alio quouis puniri. Sane aliquem plus posse ex charitate pro me, quam me ipsum, vix datur intelligi, quum quemuis proximus sim mihi. Imo si extremum veniat, vt oppressis opituletur, annon hi suppetias sibi ferentibus adiungentur, aut operam cum eo iungere detrectabunt? H.

§. XV. * Hunc §. perinde ac XVII & XIX. omisit CL. BARBEYRACVS in suis Editionibus, tanquam meras ad Grotium remissiones continentes, quas ipse in notis suis iam exhibuerat ad §§. superiores.

§. XVI. 1) Conf. H. GROTIVM L. III. de I. B. & P. c. 4. §. 5. & 6. H.

militari. Sic & qui in bello solenni vltra, quam naturali lege concessum, caedibus aut rapinis saeuiit, pro homicida, aut raptore haberi, aut puniri non solet, si iste ad tertium pacatum forte delatus fuerit [1]. Idque non ideo solum, quia nostra nihil interest, quid alibi quis deliquerit; sed & quia tacite inter gentes videtur conuentum, ne alienorum bellorum arbitria ad sese reuocent. Quare enim, qui neutri bellantium est socius, alienam litem temere suam fecerit? Quid quod etiam in iusto bello vix satis cognosci potest, quis iustus sit se tuendi, damnum resarciendi, vel cautionem exigendi modus. Sic vt praestet isthaec conscientiae bellantium relinquere, quam cum suo periculo eadem damnare. Praesertim cum ipsi bellantes tacito quodam pacto in facultatem Martis, cuiusque arbitrio exserendam aut temperandam, consenserint [2].

§. XVII. In specie autem, quousque licentiam in personas hostium soleant multi extendere, late docet IDEM L. III. c. 4.

§. XVIII. ILLVD heic peculiariter quaeritur, an hostem liceat interficere immissis percussoribus? Vbi GROTIVS L. III. c. 4. §. 18. distinguendum iudicat inter eos, qui fidem expresse aut tacite datam violant, vti sunt milites, ciues, vasalli, recepti; & qui nulla fide tenetur. Posterioris generis percussoribus vti nullo iure prohibitum. Add. Th. MORI Vtopia L. II. Verum talibus vti, quorum facto perfidia inest, apud cultiores gentes infame habetur [1]. Etsi aduersus rebelles, piratarumque aut latronum duces quosuis etiam praemiis inuitare religiosi quoque principes soleant, quod ob odium, quibus isti laborant, non reprehenditur [2]. Pari fere modo responderi solet ad generalem quaestionem, an promiscue quorumlibet in bello opera vti liceat? Vbi discrimen fit inter proditores ac desertores suorum dominorum, qui se vltro offerunt, & inter eos, quorum fides promissis, aut per praemia corrumpitur. Priorum operam per mores gentium recte adhiberi, posteriorum non item, sentit GROTIVS L. II. c. 1. §. 21. 22. (Conferatur tamen QVITILIANVS Decl. 221.) Id quod tamen non extra dubium est positum [3]. Quae enim duo ista hostis mei subditorum solicitatione quaeruntur, auxiliis illum nudare, & damnum eidem dare, vtrumque posita iusta belli caussa faciendi mihi ius est. Eum finem cur non etiam corruptis per spem praemiorum animis

2) Cum Franciscus Mendoza captiuus a Batauis seruaretur, eumque vidua Broekii Comitis & Cliuensium legati poenas grauium facinorum exposcerent, quae ille partim vt necessaria, partim vt imperata defendebat, non visum Ordinibus Foederati Belgii in captiuum, bello iure quaesitum, [illegible] H. GROTIVS L. XI. Hist. Belgic. ad A. MDCII. H.

§. XVIII. 1) Quod ex animi Principum magnitudine proficiscitur. Nam si ad rigidam & strictam exigas, licitum est, hostem quacunque ratione perimere, nec interest, an id fiat per ueneficium, an per percussores, eosque plures, an singulos siue in fide tenentur, siue non tenentur. Vid. GROTIVS l. c. & BVDDEVS in Specim. Iurisprud. Histor. §. 49. & seqq.

2) V. supra c. 3. §. 17. H.

3) Forte autem GROTIVS cum AVCTORE conciliari potest, si ille de foro conscientiae, hic de externo iure belli intelligatur. Nam non praesentis tantum seculi, sed antiquorum etiam temporum deplorandum [illegible] fuit, alterum Principum ministros auro corrumpere, atque operam eorum subditos populos ad rebelliones allicere, vt loquitur de exemplis probat FORSTNERVS ad XII. Ann. 44. verb. [illegible] ad [illegible]. V. AVCTOR ipse infra c. 11. §. 5. H.

gatur, recte & humaniter facit ille, cui summum est imperium, vt vicissim aliquod emolumentum in singulos ciues ex bello redundet. Quod fieri potest, si vel stipendium de publico ciuibus in expeditionem euntibus detur Vid. LIVIVS L. IV. c. 60. L. V. c. 4. vel praeda inter eos diuidatur, aut cuiuis concedatur [1], vt, quod ipse rapuerit, sibi retineat; (sicuti apud Graecos, quando bellum alicui populo indicebatur, τὸ λάφυρον ἐκήρυξαν, spolia sua sumque esse capere praeconis voce significabant. Vid. POLYBIVS L. IV. c. 25. 36.) vel praeda in publicum redacta in posterum inde onera & tributa ciuium leuentur. Mercenariis autem praeter stipendium nihil debetur, nisi ex liberalitate, aut ob praestitam insignem operam, aut incitandae ipsorum fortitudini. Add. GROTIVS dicto loco §. 8. seqq. qui operose hanc quaestionem deducit. Vbi circa distinctionem actuum bellicorum in publicos, & priuatos, qui occasione duntaxat belli publici suscipiuntur, obseruandum non extra dubium esse, omne id, quod priuatis actibus, & iniusso priuatorum ausu in bello capitur, id capientium vtique fieri. Nam & haec est pars iuris belli, designare, quinam hosti nocere debeant, & quo vsque. Ergo priuatis non licebit praedas ex hostico agere, aut quamcunque rerum hostilium inuadere sine permissu summi imperii. Cuius itidem est definire, quo vsque priuati eam praedandi licentiam debeant exserere, & tota praeda, an pars aliqua ipsis cedere debeat. Sic vt quidquid heic priuatis competit, id omne ex indultu summi imperii dependeat [2]. Scilicet vt aliquis miles sit, & actus bellicos offensiuos exercere queat, publice auctorandus est. Inde Cato *negat ius esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste*, apud CICERONEM Offic. I. (c. 11.) Add. ZIEGLERVS ad Grot. d. l. §. 12. [3]

§. XXII. CIRCA adquisitionem incorporalium in bello peculiariter obseruandum, ista non adquiri, nisi cum subiecto, cui inhaerent [1]. Quod subiectum sunt vel personae, vel res. Rebus, verbi gratia, praediis, fluminibus, portubus, oppidis, regionibus saepe quaedam iura inhaerent, vel potius personis, quatenus istas res possident, certa iura in alias res aut homines competunt. Sed heic videndum est, vtrum isti rei hoc ius competat ex pacto aliquo personali, an ex pacto reali; seu vtrum is, qui primus illud ius cum re coniunxit, ita pactus fuerit, vt illud ius perpetuo penes possessorem eius rei esset, quisquis is sit, & quocunque titulo ad eum res ista peruenerit; an vero id ius duntaxat valere voluerit, quando certae personae eam rem certo titulo

§. XXI. 1) Quod hodie in plerisque fere Europae [illegible] [illegible] est. Circa personas autem captas quid obtineat [illegible] populorum leges add. [illegible] Commentar. de [illegible] §. 8. §. 11.

2) A Grotio videtur stare KVLPISIVS Diss. de Praemio in bellum exercitum, §. 17. [illegible] AVCTOREM refellere, eumque reprehendere, quod confundat distinguenda. [illegible] [illegible] haud dubie occupantem bellica acquirere res hostium, & quidem sibi non ciuitati, [illegible] hic informatum non fuerit; quippe contra voluntatem eius agens. Potest tamen obnoxium esse, quatenus contra mandatum egit. [illegible] si hoc concedit Kulpisius, simul etiam fatetur necessum est, dominium illud, quod acquisiuit [illegible] captam, non nisi reuocabile esse. Quod vtique verum, quo casu summus imperans [illegible] per [illegible] dum [illegible] referret contra [illegible]. Ceterum de voluntariis vide H. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 6. §. 23. [illegible] [illegible] fore

tulo obtinuerunt. Si posteriori modo ius alicui rei adhaereat, non statim is, qui rem quoquo titulo occupauit, illud ius exercere potest, sed videndum est, vtrum id ius etiam titulum bellicae adquisitionis ex prima eiusdem institutione sequi debeat. Illa autem iura, quae per se & immediate alicui personae competunt, tendunt vel in alias personas, vel in res. Iura quae personae competunt in aliam personam, cum non nisi huius consensu sint quaesita, (qui consensus non promiscue quemlibet spectauit, sed certum duntaxat hominem,) hautquidquam simul adquisita intelligentur [1], vtut persona, cui ista competebant, in hostium manus peruenerit. Sic rege ab hostibus capto, non statim hosti regnum quoque fuit adquisitum. Marito aut patre capto, non statim potestas in vxorem & liberos adquiritur [2]. Quando autem quis vxorem simul cum marito cepit, ius in vxorem captiuam accepit, non ex eo quod maritum simul cepit, sed vnice ex eo, quod istam cepit; nec plus aut minus potestatis accepit, siue maritum simul, siue non ceperit. Neque victor iste in captam alterius vxorem potestatem maritalem accipit, sed quale ius in captiuos adquiri mos est. Conf. GROTIVS L. III. c. 7. §. 4. Circa iura autem in res distinguendum est, vtrum aliquis viuat in ciuitate, an vero extra ciuitatem in statu mere naturali. Si in hoc statu viuat, qui personam cepit, omnes simul ipsius res cepisse intelligitur, aut saltem facultatem nactus est easdem quoque capiendi; quia nemo amplius obstat, qui istarum occupationem prohibere iure possit. Verum in ciuitatibus receptum, vt non cum persona res quoque ipsius pereant; sed vt istius iura ad alias personas eius ciuitatis deuoluantur, aut his non extantibus publicis bonis adcrescant. Vnde si ciuis ab hoste captus fuerit, bona istius, quae simul capta non fuerunt, non adquiruntur capienti, sed ad eum perueniunt, quem leges ciuiles ad successionem vocabant, si iste naturali morte functus esset. Quod si autem simul cum persona hostis ipsius quoque bona ceperit, sufficit ipsi ad dominium rerum captarum titulus captionis bellicae, nec opus est, vt istud dominium demum accessat ex persona prioris domini simul capti; adeoque perinde est, quantum ad ius captoris in res captas, siue dominum simul ceperit, siue non.

§. XXIII. Ad isthaec illustranda facit quaestio, apud Amphictyones quondam agitata, de qua QVINTILIANVS Inst. Or. L. V. c. 10. *Cum Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas, quibus centum talenta mutua Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Has, quia vsus erat commilitio Thessalorum, donauit his vltro,*

 postea

fere introductum, vt sua faciant, quae capiunt [illegible] qui sua [illegible] & sua [illegible] [illegible]. Interdum tamen pacta super illa re ineuntur, maxime si plures priuati per societatem aliquam expeditionem faciunt, aut lege publica pars praedae fisco publico [illegible]. GROTIVS [illegible] H.

3) Potuisset aliquid addere AVCTOR de [illegible], qui & ipsi partem praedae ferre debent, quamuis ab ipsis [illegible] nihil eo de re constituta sit.

§. XXIII. 1) Hinc chirographo capto ius debitum exigendi & accipiendi acquisitum non est; nam ius illud personae adhaeret, & in chirographo tantum probatio debiti continetur. Vid. [illegible] L. III. c. 6. §. [illegible]. [illegible] ZIEGLERVS Com. [illegible] [illegible] H.

2) Hinc captor creditoris non statim habet [illegible], [illegible] [illegible], vt [illegible], [illegible] [illegible]. [illegible] H.

3) Vid. H. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 7. §. 4. H.

postea restitutae a Cassandro Thebani repeterent Thessalis[a]. Thebanorum rationes dicto loco afferuntur[b]. Quibus Thessali reponere poterant: I. Quod vi iusta ablatum est, hautquaquam repeti posse. Consuetudine porro gentium vim in bello solenni adhibitam pro iusta reputari, adeo ut priori domino in erepta tali bello nulla praetensio remaneat, postquam pacificatio intervenerit. II. Ius belli utique aliquid valere in iis, quae in iudicium trahuntur. Sane enim post finitum bellum, si de re, quam bello acquisiui, controuersia mouetur, sufficit titulum bellicae occupationis allegasse. III. Bello iusto parta vel maxime etiam in pace iure possideri, inprimis postquam pacto utrinque pax est constituta. Haec enim possessoris manere intelliguntur, de quorum restitutione expresse non fuit conuentum. IV. Cum persona capta acquiri utique posse iura illa, quae proprie & ultimato in ipsis rebus fundantur, ita tamen ut captus per consensum suum ea in me transferat: quem consensum intentatione grauioris mali mihi eliciendi facultas est. Unde quemadmodum donare alteri possum actionem meam cum hoc effectu, ut debitor id aeque ipsi, quam antea mihi soluere teneatur: ita si captus consensu suo actionem suam in me transtulerit, utique debitor, quod capto debuerat, mihi debere incipit. Et hoc modo Alexander creditum illud sibi adquirere poterat[c], siquidem Thebas ciuitatem reliquisset, adactis illis, ut ius suum in ipsum transferrent, & reuera adquisiuisse intelligitur, postquam citra ullius rei exceptionem Thebarum dominus factus erat. Qua ratione ius habebat id debitum a Thessalis exigendi, aut illud iisdem condonandi. Quin & Thebanos immediate adigere poterat, ut debitum illud Thessalis remitterent. Unde Alexander, dum Thessalis debiti tabulas concedit, non tam hoc agebat, ne Thebanorum ciuitas, quam ipse deleuerat, aliquando debitum posset exigere, sed ut testaretur, quod ipse eo nomine nihil unquam esset petiturus. V. Illud falsum, quamdiu aliquis superesset ciuium, esse eum censeri ipsum totius summae creditorem, adeoque habere idem ius, quod ciuitas habebat, exigendi, quod huic debebatur. Qui singuli enim de dissoluto plane ciuitatis corpore supersunt, hautquaquam ius ciuita-

tis

§. XXIII. a) Vide, quae de eadem quaestione [illegible] TITIVS [illegible] in Comp. [illegible] & HOTMAN[illegible] Quaestion. Illustr. [illegible]

b) Pro quibus [illegible] HOTOMANNVS Quaest. illustr. [illegible] de Iur. [illegible] H.

c) [illegible] H.

d) [illegible] H.

e) [illegible] H.

§. XXIV. [illegible] AVCTOR de Offic. Hom. & Civ. L. II. c. [illegible] §. [illegible] Add. L. VII. c. [illegible] §. [illegible] GROTIVS L. III. c. [illegible] BVDDEVS Philos. Pract. P. II. c. [illegible] §. [illegible] & seqq. & LOCCIVS de [illegible]

§. XXV. [illegible] Quod si [illegible] quod [illegible] Conf. BVDDEVS Philos. Pract. [illegible] & seqq.

[illegible]

illa sibi possunt asserere, cum ipsi nequaquam amplius eam ciuitatem constituant *. Patet autem Alexandrum Thebanorum ciuitatem penitus deleuisse, adeo vt qui cladi superessent, nequaquam pro populo aliquo possent censeri. Et qui post Thebanorum oppidum instaurarunt, nouus plane fuere populus *: qui si qua peculiaria veteres Thebani iura habuerant, nequaquam sibi ex solo loco vindicare poterant, nisi de integro ea quaesiuissent. Quod circa illud Thessalorum debitum factum non erat. VI. Thessali non quocunque modo possessionem tabularum nacti erant, sed vltro eas acceperant traditas ab eo, qui omnia Thebanorum adquisiuerat, animo id debitum ipsis condonandi.

§. XXIV. QVA ratione in victos imperium quaeratur, docet GROTIVS L. III. c. 8. *

§. XXV. VIDENDVM & paucis est, quomodo res bello ereptae iterum ad antiquos dominos redeant *. Vbi illud quam maxime aequitati naturali congruere arbitramur, vt per bellum capti, vbi manus hostium quocunque modo euaserint, neque illis fide data sint obstricti, atque ad suos redierint, non modo pristinum statum, sed & omnia sua bona ac iura recuperent *. Quod autem res attinet, quamdiu bellum durat, si hostibus iterum sint ereptae siue per nos ipsos, siue per nostros ciues aut milites, eas ad antiquos dominos redire par est, non immobiles tantum, sed & mobiles, modo liquido a nobis possint dignosci. Nam cum ciuitati incumbat quantum fieri potest bona ciuium defendere, eiusdem quoque erit, quantum in se est curare, vt quae ipsis erepta sunt, recuperentur. Neque obstat, quod illa a militibus sint recepta. Hi enim ministri tantum sunt ciuitatis, & quae adquirunt, ciuitati, non sibi proprie adquirunt. Cum autem iniquum sit, vt ista bona ciuibus erepta sibi adquirat ciuitas, nihil aliud supererit, quam vt ea pristinis dominis restituantur *. Vid. 1 Samuel. XXX, 22 sqq. Apud HOMERVM Iliad. λ. praeda diuisa memoratur inter eos, quibus res ab hostibus ante ereptae fuerant. Sed quid iure Romano potissimum circa postliminium sit dispositum, accurate tradit GROTIVS L. III. c. 9 *.

Lll 3 § XXVI.

[illegible], de qua modo dixi, [illegible] H.

3) Recte. hoc enim congruit aequitati naturali, ob quam postliminium est introductum [illegible] GROTIVS [illegible] Vid. [illegible] Parerg. [illegible] Germ. [illegible] Adde [illegible] Apud Romanos [illegible] in agros, quos ceperant, dominos [illegible] ad pristinos dominos redibant, aut [illegible] publicabantur, aut praedae loco cedebant. L. 20. § 1. D. de Captiu. & postlim. reuers. [illegible] CICERO VI. Verrinar. & PLVTARCHVS Apophth. regum. H.

4) Consulendus [illegible] Obseruat. L. I. c. 10. & L. III. c. 6.

§. XXVI. INTEGER autem populus si vel propriis viribus, vel sociorum armis iugum hostile excusserit, sine dubio libertatem & statum antiquum recuperat [1]. Quod si autem aliqua pars bonorum, quae antea ad ipsum pertinuerant, adhuc sub potestate hostis remaneat, ad illam recuperandam praetensionem retinet, quamdiu bellum pace nondum fuit compositum [2]. Sed si tertius aliquis suo nomine hosti subactum antea populum bello eripuerit, hic dominum tantum mutabit, neque libertatem recuperabit. Idem quoque de parte alicuius populi est dicendum. Quod si pars populi vindicetur ab illo populo, cui tantisper auulsa fuit, aut istius sociis, antiquo iterum corpori coniungetur, & in pristinum locum ac iura redibit. Quanquam & cum sociis ita conueniri possit, vt ipsi retineant, quod quondam nostrum hosti eripuerint. Sicuti Demetrius malebat Philippo regnum sibi ademtum cedere, quam id Romanis relinquere, apud IVSTINVM L. XXIX. c. 2. Sed & si proprio ausu praesidia hostilia deiecerit, ad antiquum corpus reuertetur, nec peculiarem constituere ciuitatem praetendet; cum ciuitas ista suo iuri ad isthanc partem non renunciauerit.

* *

CAPVT VII.

DE PACTIS BELLICIS.

I. *Pacta, quae bellum praesupponunt, diuiduntur.*
II. *An pacta, quae ad statum belli tollendum non spectant, sint valida.*
III. *Quid sint induciae?*
IV. *De duratione induciarum.*
V. *Induciae relinquunt causam belli.*
VI. *Post inducias indictione non est opus.*
VII. *Inducias expresso pacto contrahuntur.*
VIII. *De initio & fine induciarum.*
IX. *Quando induciae obligent subditos.*
X. *Quid per inducias liceat, quid non?*
XI. *Quid si quis in hostico post elapsas inducias inuitus deprehendatur?*
XII. *Quid si violentur induciae?*
XIII. *De iure commeatus.*
XIV. *De captiuorum redemtione.*
XV. *De pactis ducum.*
XVI. *De pactis priuatorum in bello.*

DISPICIENDVM iam de pactis publicis, quae statum belli praesupponunt. Eorum aliqua ipsum statum belli tollunt, alia eundem relinquunt, sed aliquatenus temperatum. De his antequam sigillatim agamus,

§. XXVI. 1) V. supra ad L. VII. c. 5. §. 21. H.

2) Eumenes, etiamsi fractus opibus nihil praeter arcem, in qua obsidebatur, suum dicere posset, dicebat apud PLVTARCHVM in eius Vita *Superiorem se agniturum neminem, quamdiu gladium manu exsertum teneret.* H.

§. II. 1) Imo hoc quoque genus conuentionum, non minus quam aliud, religiose seruandum videtur, donec tempus eius praeterlapsum sit, aut hostis, migrando conditiones ipsius, fide nosmet liberauerit. Quae ab AVCTORE adferuntur, iusto plus probant. Nulla enim aliter ratione, bello finis imponi posset. Nam, eadem

agamus, in universum aliquid videndum de validitate quorundam generis pactorum.

§ II. De pactis igitur, quae cum hoste ineuntur, in universum pronunciat GROTIUS L. III. c. 19. ea servanda esse. Quod quanquam omnino obtineat circa pacta, quae ad pacem tendunt; tamen circa illa, quae statum belli relinquunt, neque ad eum tollendum spectant, res non omni caret dubio. Neque enim adeo valida est argumentatio: hic intelligit, quod paciscitur, & potest consentire; Ergo ex promisso ipsius alteri cuicunque nascitur jus, aut ipsi adversus alterum obligatio. Status enim belli, ut talis, proprium agendi modum vim agnoscit, pacis autem proprium instrumentum est fides. Igitur incongruum videtur fidem adhibere, ubi de pace reducenda aut conservanda non agitur, imo ubi status belli magis firmari, quam destrui videtur. Dein, quacum paciscor, ab eodem postulo, ut fidem mihi adhibeat. Atqui implicat, postulare, ut alter fidem meam sequatur, & nihilominus profiteri, me velle ipsius hostem manere, id est, qui quacunque via ipsi nocere velit. Nam hostilis status utique in se dat licentiam nocendi alteri in infinitum. Ergo protestatio de non usurpanda adversus alterum hostilitatis licentia facto quodam tollitur contrario, quamdiu quis in pleno statu belli sese permansurum fert. Unde neque locum hic habere poterit, quod supra traditum fuit a), eos qui inter sese paciscuntur, eo ipso renunciasse exceptionibus, quae ex alterius persona desumtae metum possent facere, ne alter fidem fallat. Nam si serio illis exceptionibus renunciatum, tum hostes esse desinunt: sin de hostilitate adhuc continuanda aperte protestentur, ipsa res verbis eorum fidem detrahit, ac potius praesumendum est, eos inter se insidias struere, & viam nocendi quaerere altero in securitatem dato. Quo facit illud apud PROCOPIUM Hist. Goth. L. IV. cum legati Narsetis ad Totilam dicerent; *In quod tempus praelium constituis? ille, post octo, inquit, dies pugnamus. Reversi ad Narsetem legati audita renunciavere. At ille fraudem Totilae suspicatus, paravit se ut postero die dimicaturus, neque eum fefellit sua conjectura: sequenti enim luce adest cum omni exercitu [illegible] Totilas.* Quin nec alteri, qui ejusmodi pacto decipitur, novum aliquod jus adversus decipientem oriri potest, quippe cum jam ipsa hostilitas adversus hostem in infinitum viam inferendi praebeat. Quod si autem quis dicat, ideo standum esse ejusmodi conventis, ne hostis deceptus vehementius irritetur, & in nos deinceps acrius saeviat, is hoc ipso agnoscit, eadem utilitate nituntur. Quo referendum est illud AMBROSII Off. L. I. c. 29. *Si constituatur pugnae cum hoste aut locus, aut dies praelii, adversus justitiam putatur, aut loco praevenire, aut tempore. Siquidem vehementioribus hostibus & infidis, & his qui amplius laeserint, vehementior refertur ultio.* Equidem non vetamur omnem licentiam belli in hostem exercere, & saepe,

[illegible] ... Quare & adhuc hostibus, si tractatus de Pace coeptus fuerit, [illegible] ... Id vero [illegible] dari AUCTORI posset [illegible] ...

a) L. III. c. 6. §. 14.

saepe, cui extrema quaeque poterant inferri, parcere cum laude est coniunctum. Sed tamen cum hoc fine bellum sit concessum, ut iura nostra tueamur, aut asseramus, ubi pacificis mediis id obtineri non poterat: igitur brevissimam quamque viam, qua eo pertingi possit, naturae quam maxime probari censendum est. Adeoque ubi per pacta illa, vim hostilem temperantia non nisi bellum alatur, naturae eadem repugnare manifestum est. Conf. HOBBESIUS de Cive c. 3. § 27. Verum ista sint, tamen inter cultiores gentes, uti plura alia, ita & hoc in favorem fortitudinis bellicae receptum a), ut & ista pacta valerent, quae ad statum belli tollendum non pertinerent, sed tantum ad hostilitatem cum aliquo moderamine exercendam spectarent. Qualia sunt induciae paucorum dierum aut horarum sepeliendis mortuis, pactum de concedendo transitu per nostra praesidia. Item ut certis locis, hominibus aut rebus plane parceretur, ut certo tempore hostilitas non exerceretur, ut certa instrumenta nocendi non adhiberentur. Sic Ad. OLEARIUS Itin. Persici L. V. c. 20. tradit, inter Persas & Turcas pactum esse, ut mercatores etiam belli tempore utrinque tuto commercia queant exercere, & hinc inde commeare, quod utriusque populi intersit commercia non intermitti. Scilicet expedire rebus humanis videbatur, quaedam velut commercia belli instituere, & in artem quasi bellum redigere, postquam plurimos in bella haud necessaria ambitio, & habendi cupido impulit, ut saltem innocentibus iniuriae eo fierent tolerabiles magis, si non omnem suam licentiam status bellicus exsereret. Accedit quod bellatoribus noxia fere sit opinio perfidiae, aut per pacta alios illudendi, & quod cordatiores non nisi semel decipiantur. Prudentis tamen non fuerit, eiusmodi pactis multum confidere b), aut in securitatem sese resolvendo hosti nocendi occasionem praebere; adeoque ad ea citra necessitatem non descendere, nisi ubi fallenti paria reponendi facultas suppetat, aut alias satis nobis cautum sit.

§. III. INTER pacta, quae statum belli non tollunt, sed eius actus tantum suspendunt, sunt induciae, quae sunt conventio, per quam bello manente, ad tempus bellicis actibus abstinendum est. Quae definitio illustratur a GROTIO L. III. c. 21. § 1. Nam utique ad plures annos induciae solent dari. Ubi tamen pro excusando Varrone & Paulo c) dici possit d), eos ob oculos habuisse illas duntaxat inducias, quae manentibus utrinque in expeditione exercitibus solent iniri e); quae regulariter non nisi paucorum dierum sunt. non autem

a) Sic ergo ex sententia AUCTORIS (Vid. supra L. II. c. 3. § 23.) pacta [illegible] obligaturae. Quod [illegible] Unde [illegible] AUCTORIS [illegible] Conf. AUCTOR L. IV. c. 1. § 19. H.

b) [illegible] AUCTOR [illegible] L. III. c. 6. § 9. [illegible] Communem [illegible] POLYBII L. VIII. [illegible] H.

§. III. c) Induciae sunt, [illegible] L. 19. § 1. D. de Captiv. & de postliminio.

tum illae, quibus totus belli adparatus dissoluitur, & quae intra praefinitum tempus plenae pacis instar gerunt; praesertim vbi isthaec clausula sit expresse induciis inserta, vt interea de plena pace constituenda tractetur. Obseruandum autem est & hoc, licet induciae posterioris generis regulariter complectantur omnes ditiones vtriusque belligerantium, conuenire tamen ita posse & solere, vt certis duntaxat in locis induciae obseruentur, in aliis autem bellum possit geri, verbi gratia, populi Europae, qui in India orientali aut occidentali terras possident, inducias concludere possent per Europam valituras, bellum autem in Indiis continuare *.

§. IV. Hoc loco quaeri potest: si certus terminus temporis sit paci additus, puta in annos XX. XL. an pro induciis illud sit habendum. Nobis videtur omnem pacem sua natura aeternam esse, id est, quandocunque pax initur, partes ita paciscuntur, quod super illis controuersiis, ex quibus bellum exstitit, nunquam deinceps arma sint mouenda, sed quod vel illae iam penitus tollantur, vel ad arbitros aut amicabilem compositionem reiiciantur. Vnde pax ista aeterna hautquidquam rupta censebitur, etsi post inter eosdem bellum ex noua, & a priori diuersa causa oriatur. Neque enim paci aeternae inest obligatio, alterius iniurias citra resistentiam in perpetuum deuorandi. Hinc licet vocabulum pacis adhibitum reperiatur, si tamen certum tempus fuerit additum, quo vsque illa debeat durare, nec controuersia, ex qua bellum surrexit, penitus sit sublata, induciae duntaxat erunt, per quas interea officia pacis inuicem sint exercenda. Sic apud IVSTINVM L. III. c. 7. Lacedaemonii in annos L. pacem pepigisse dicuntur [1]; sed mox cum post sexennium bellum recruduisset, *inducias* rupisse arguuntur. Ex aduerso absurdum videtur, verbi gratia, Romulum cum Veientibus ad centum annos inducias fecisse, apud LIVIVM L. I. c. 15. (quanquam simpliciter DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. II. [c. 55.] σπονδὰς, *foedera* adpellet.) Cum nulla videatur iniuria dari, quae non tanto temporis spatio vltro velut exolescat, sic vt eius persecutionem vltra seculum reiicere absurdum sit [2]. Quod enim apud EVNDEM L. VII. c. 20. *populo Caeriti pax data* dicitur, sed *inducias in centum annos factas in SCtum relatum* fuisse; id ideo factum crediderim, ne manifestam iniuriam ita simpliciter condonando auctoritati suae quid Senatus detraheret [3]. Apud SOZOMENVM Hist. Eccles. L. IX. c. 4. Theodosius II. cum Persis inducias in centum annos pepigisse dicitur.

a) L. 19. D. de Captiv. & postlim. reuers. H.
b) Decem vtrinque hodie erunt sita. DONATVS ad Terentii Eunuchum. *Induciae sunt pax in paucos dies: vel quod in diebus dantur, vel quod in dies otium praebeant.* H.
c) *Hoc Hispanis prodigio induciae fuerunt*, apud H. GROTIVM L. XVII. Histor. Belgic. ad A. MDCIX. Plane vt olim Argiuorum postulatum Lacedaemoniis stultum videbatur, vt Cynuriae ager [illegible] inter Argos & Spartam belli certamen maneret, teste THVCYDIDE L. V. Histor. H.

§. IV. 1) Et Gustauus Sueciae Rex cum Christierno Daniae Rege in aliud tempus, apud LOCCENIVM L. VI. Histor. Suecan. ad A. MDXLI. H.

2) Itaque tales vel rectius dicuntur σπονδαί, quae [illegible] tempus pro incerto pacantur. H.

3) Plane vt Henricum VII. Angl. Regem cum paganis pacem exercuisset, inducias palam inibat cum Iacobo III. Scot. Rege, tandemque in veram pacem eas conuertebat. BACO de Verulam. Histor. Henrici VII. H.

citur. Sic & pacis in centum annos inter Ambraciotas & Acarnanes mentionem facit DIODORVS SICVLVS L. XII. c. 60. Sic Ferdinandus Catholicus & Alphonsus V rex Lusitaniae pacem fecerunt in annos centum & vnum [4], apud CONNESTAGIVM de Vnione Lusitan. L. I.

§. V. CVM igitur per inducias status belli maneat, id quod fieri nequit, nisi manente praetensione, & nondum composita controuersia, ob quam bellum fuit exortum; patet absurde peti *, vt alter quidem inducias mecum ineat, & tamen omni praetensioni aduersus me renunciet. Hoc enim si fiat, quid ad pacem amplius deest? aut quare mihi velim reseruare licentiam post elapsum certi temporis spatium sine causa bellum renouandi? Vid. BAVDIVS de induciis belli Belgici p. m. 118.

§. VI. SED & hoc ex natura induciarum patet, si post illas elapsas ad arma iterum sit redeundum, noua indictione belli opus non esse *. Conf. GROTIVS L. III. c. 21. §. 3. Nihilominus in longioribus induciis, & quibus adparatus belli fuit plane solutus; quibusque regulariter clausula haec inest, aut saltem inesse debet, vt interea de controuersia penitus tollenda tractetur; si non necessarium, saltem decorum fuerit [a], aliquam denuo praemittere indictionem conditionatam, vt testemur nos bello non delectari, neque per nos stetisse, quo minus plena pax coiret.

§. VII. ID quoque monendum, inducias, quarum quidem seruandarum aliqua sit obligatio, non nisi pacto expresso contrahi, aut per tales actus amicitiae pacique similes, qui ad nullam aliam causam possunt referri, etsi tractatus de pace per se vim induciarum non habeant, nisi expresse sit conuentum. Vnde ex eo solo, quod ab exercendis actibus hostilibus ego aliquamdiu abstinuerim, hostis hautquidquam recte concludit, me cum ipso in inducias consensisse. Nec si post eiusmodi quietem, qua ipsum in securitatem dedi, eundem de improuiso inuasiam, fidei tacitae violatae me potest arguere. Et hoc modo sunt explicandi auctores, qui intermissum hostilitatis exercitium ad aliquod tempus extra pactum, induciarum tacitarum vocabulo solent notare. Vid. IVSTINVS L. VI. c. 7. LIVIVS L. II. c. 18. & c. 64. & L. XXIII. c. 40. Quorum locorum sensus

4) Bajazetes Turcarum Imperator cum Venetis in centum annos & vnum [illegible]. CROMERVS L. XXX. Rer. Polonic. ad A. MD. H.

§. V. * Simul quoque hinc intelligitur, bellum quod inducias sequitur, non nouum, sed restauratum esse. Cuius obseruationis vsum sub exemplo docet Richard. ZOVCHAEVS Part. II. Iur. fecial. sect. 9. quaest. 47. H.

§. VI. * Eam ob causam Gustauus Adolphus Rex Suecorum Polonis bellum per Feciales indixerit, vt Poloni ipsi reprehenderint, inducias non videri [illegible] necessarium apud LOCCENIVM L. VIII. Hist. Suecan. ad A. MDCXXX. H.

a) Vid. supra ad c. 6. §. 9. H.

§. VIII. b) Miramur cum ipso GROTIVS d. l. §. 4. n. 2. docet, temporis productionem fieri [illegible] in se habere. H.

c) PVFENDORFII sententia Grotianae praeferenda videtur, tempus quasi producendae, quam contrahendae aptior. Optime fecerunt paciscentes [illegible], si ambiguae disceptationi [illegible] verbis modum posuissent. Quod ad reliqua, etsi hi inducias obseruare debeant a momento interpositi pacti; ad subditos tamen eae non antea pertinere, quam [illegible] ipsis innotuerint. Quare nec [illegible] sunt actus hostiles, interea ab iis commissi, nec eius [illegible] peti potest ab iis, quibus denuntiatum [illegible], etsi aliud visum sit GROTIO III. 21. 4.

§. IX. * Consule h. §. perinde ac 13. Celeb. BAR-

sus est, per illud tempus hostes bona fide quieuisse non secus, ac si super ea re conuentum fuisset.

§. VIII. De tempore, quo induciae circumscribi solent, vid. Grotius d. l. §. 4. Vbi tamen id probare non possumus, quod tradit; a quo die mensura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra mensuram non erit; quia praepositionis *a* vis est discernere, non coniungere. Nam initium vtique maxime est pars rei. Vnde si ita conuentum sit: induciae erunt in decem dies a calendis Iuliis; sane nemo hoc aliter interpretabitur, quam illas calendas induciis quoque comprehendi *. Neque semper voculae *a* vis est discernere eam rem, cui adponitur, a sequente; sed saepe etiam initium notat in aliqua re comprehensum. Quid notius illis locutionibus a capite ad calcem, ab ouo ad mala? *

§. IX. Qvando * induciae subditos potissimum vtriusque bellantium obligare incipiant, docet Grotius d. l. §. 5.

§. X. Qvantum per inducias liceat, quantum non liceat, enumerat Grotius d. l. §. 6. seqq. Vbi tamen arbitramur, in quauis induciarum specie actus mere defensiuos esse licitos *, licet forte sub alio praetextu induciae sint petitae & obtentae. Vnde non erit illicitum, verbi gratia, si tantum sepeliendorum hominum caussa datae sint induciae, sese in locum tutiorem recipere, aut munitionibus circumdare. Aut si obsessi per inducias sibi tantum stipulati sint, ne oppugnentur, auxilia ab iisdem & commeatus admitti. Nec Grotii d. l. §. 10. ratio videtur sufficere: *Cum illas inducias [illegible] non debere [illegible] eius, qui dedit, [illegible].* Nam cum nullo pacto ius sese defendendi soleat abdicari, ipse qui tales inducias concessit, suae facilitati & imprudentiae adscribat, qui non satis cauit, ne hostis sese interim confirmare posset. Vid. Xenophon Orat. de Agesilai laudibus, c. 1. §. 10. 11. Edit. Oxon. & Cornel. Nepos Agesilao, c. 2. de induciis Tissaphernis cum Agesilao: vbi arbitramur, si reuera iste regi suo significauit, an aliqua ratione ipsi cum Lacone conuenire posset, periurii eum ideo solum non esse reum, quod in omnem euentum arma parauit. Add. quoque Montagne Essais L. I. c. 16.

§. XI. Finitis induciis, quod qui vi maiore impeditus intra fines hostium deprehenditur, retineri queat *, docet Idem d. l. §. 9.

Barbeyracii, [illegible] ad Grotium, [illegible]

§. X. * An sub [illegible] Vid. [illegible] L. XIX. Rer. Brandenburg. §. [illegible] et ad A. [illegible] [illegible] Tom. [illegible] L. XXXVI. [illegible]

§. XI. * Rectius tamen Budaeus [illegible] P. II. c. 3. Sect. 7. §. 18. [illegible] esse, [illegible] Quandoquidem [illegible] tempore [illegible] quoque per- [illegible]

§. XII. Si fides induciarum ab altera parte rumpatur, laeso liberum est sine indictione ad arma redire. Quanquam & si velit ad induciarum terminum quiescere possit. Quod si de certa poena sit conuentum, exsoluenda ab eo, qui prior inducias violauit, vbi illa postulatur, & persoluitur ab eo, qui contra inducias fecit, iam bellandi ius non esse patet. Nam ideo multa soluitur, vt caetera salua maneant [1]. Contra si laesus bellum moueat, a poena recessisse intelligitur. Etsi & illud pacto repugnet, neglecta poena statim ad arma ruere. Nam regulariter non ita solet conueniri, vt optio sit alteri [2], poenam commissam accipere, an arma resumere velit. Vid. Grotivs dicto loco §. 11. 12.

§. XIII. De pactis circa indulgendum commeatum, seu praestandum securum itum & reditum per loca hosti infessa, & quomodo ista sint interpretanda, plene docet Grotivs dicto loco §. 14. seqq.

§. XIV. Pacta circa redemtiones captiuorum apud Christianos multum habent fauoris, praesertim si quis apud barbaros captiuus detinetur, in quorum redemtionem etiam sacra vasa recte conflantur. Vid. *L. 21. C. de SS. Eccles.* [1]. Gratianvs caus. 12. quaest. 2. c. 13. 14. 15. Etsi moribus Romanorum secus erat, de quibus vid. Livivs L. XXII. c. 59. 61. Horativs Carm. L. III. Od. 5. Silivs Italicvs L. X. [v. 654. 655.] *Nexam superauerat omnem Armatum potuisse capi.* Apud Evtropivm L. III. [c. 6. num. 2. Edit. Cellar.] Hannibali, qui Romanis captiuos, vt redimerentur, obtulit, a senatu est responsum: *eos ciues non esse necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent.* Plato quoque de Republ. L. V. [p. 662. B. Ed. Wechel. Fickin.] *Τὸν ζῶντα εἰς τοὺς πολεμίους ἁλόντα ἆρ' οὐ δωρεὰν διδόναι τοῖς θέλουσι, χρῆσθαι τῇ ἄγρᾳ ὅ, τι ἂν βούλωνται; Παντάπασιν. Eum qui viuus ab hostibus captus fuerit etiam gratis reddere volentibus relinquendum, vt praeda quomodocunque libet vtantur? Omnino.* Qvintilianvs Declam. 339. *Longe felicissimum in bellis est vincere; fortissimum, si victoria non detur, pro causa mori. Est tamen tertium aliquod inter decora,*

mitti oportet, si adpareat, in potestate eorum non fuisse, vt conditione induciarum uterentur. Aliud si dicamus, induciae hae in casibus quotidianis decipularum instar, erunt, quibus homines innocentes, sine vlla sua culpa, in hostium manus traderentur.

§. XII. 1) Id quod etiam legibus Romanis congruit *L. 112. §. fin. D. de Verb. Oblig. L. 4. §. 7. de Doli mali & metus except. L. 14. C. de Pact. L. 37. L. 40. C. de Transact.* H.

2) At secundum regulam Romanam contra contrahentem dici oportet *L. 10. §. 1. de Pactis L. 21. pr. de Action. empt. & L. 40. C. de Transactione.* H.

§. XIV. 1) *Nam si necessitas fuerit in redemptione captiuorum, tunc & venditionem praefatarum rerum diuinarum, & hypothecam, & pignorationem fieri concedimus, quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscunque vasis vel vestimentis praeferri.*

2) Quam rationem, iure stricto probandam censerem, & si aliud videatur Hertio. Quum enim Spolium, & omnibus quae secum habet priuari iure belli captiuus possit, recte Muschius ratiocinatur, hos nummos sibi una cum persona acquisitos esse. Neque id aliter hodie fieri mos [illegible]. Conf. de caetero Boecleri [illegible] in I. Vol. Dissertat. quae A. 1700 iunctim publici iuris factae sunt.

1) Recte. Nam qui agit cum captiuo, vt se liberet, in pretio quod stipulatur, contentum se fore declarat, et adeo eo ipso momento possessionem rerum, quas cum persona nactus erat, amisisse videtur. V. *L.* [illegible] *D. de A. vel A. poss.* Quae ratio tamen magis [illegible] inter populos, quam inter [illegible] vsu [illegible]. Eoque magis spectasse Grotius videtur, cui itaque non temere contradicit Zieglervs. Reliqua, quae ad

decora, in patriam certe redire, & si vincere non detur, effugere. Potest enim credi qui hoc fecit, ad secundam se aciem servasse, & vultum adversis animum reposuisse. Ille vero qui se inter vestitum hosti dedit, qui abiectis armis paratas in vincula praebuit manus, quam tandem nobis spem in posterum facit? Quae spes in milite residua est, si nihil potius fuerit, quam capi? Quae circa isthaec observanda sint, docet GROTIUS dicto loco §. 23. seqq. Ubi ad §. 28. addimus, quod apud Marinum BARLETIUM de vita Castriotae L. VII. memoratur, cum captus adolescens barbarus Musachio praedae nomine concessus cum ipso convenisset de CC. aureis loco lytri, eum mox istos ex veste depromtos victori numerasse. Qui recusavit eum dimittere, causatus, iam sibi istos nummos cum persona adquisitos [2]. Sed re ad Castriotam delata, ipse pro barbaro pronunciavit [3].

§. XV. DE pactis ducum, & quid circa illa observandum, tradit GROTIUS L. III. c. 22. [1] Ubi tamen ad §. 8. notandum: breviores duntaxat inducias concedere ducum esse [2], non autem tales, quibus adparatus bellicus plane dissolvitur. Hoc enim est summorum imperantium.

§. XVI. DENIQUE quousque privati in bello cum hostibus pacisci queant [1], docet IDEM L. III. c. 23. Quibus addi potest mos Anglis & Scotis quondam receptus circa isthaec pactorum genera [2]. *Si quis ad diem dictum non redeat, haec poena est. In congressibus, quae ob res repetendas fieri solent, qui deceptum se queritur, manus effigiem aut chirothecam in hasta oblonga omnibus conspicuam circumfert. Ea summa apud ipsos infamia habetur: adeo ut, qui fidem violavere, amicis propinquisque fiant detestabiles: nec posthac eos convictu, sermone, aut domo sua dignetur.* BUCHANANUS Rer. Scotic. L. IX. Notabile quoque est pactum militis Gothi & Romani, qui in eandem foveam inciderant, apud PROCOPIUM Hist. Goth. L. I. [c. 1.] qui mutuam invicem salutem stipulati sunt; quorum conventionem Gothi ratam dein habuerunt.

CAPUT

ad hoc argumentum pertinent, fuse persequitur suo *Comment. de Lytro sect. 2.* H.

§. XV. 1) Neque scilicet Princeps obstringitur ad servandum conventiones, factas a Ducibus suis bellicis, tanquam personam ipsius repraesentantibus, modo eae nihil contineant, quod limites egreditur muneris ipsorum, aut mandatorum quae iis data sunt, latitudinem. Neque interest, utrum de Mandatorum forma omnibus, an iis tantum, quibuscum egerunt, constet. Imo, etsi conventio ab initio contra voluntatem Principis facta, deinde ab eo expresse, vel tacite ratihabeatur, palam est, consensum Principis retrotrahi debere. Conventionem Ducis sui servare quoque Princeps tenetur, si is iussa secreta sua migraverit. Duci enim culpae reus est, non illi, qui cum eo pepigerunt, & si aliter fieret, facile eludi possent omnes generis conventiones. Conf. GROTIUS L. III. c. 22.

2) Petr. BELLINUS Part. V. de Re militari tit. 1. *Commune est*, inquit, *Doctorum opinio, Ducem non posse treugas* (ut barbare inducias vocant) *facere, nisi sit treuga brevis.* Ubi exempla addit. V. & TACITUM XV. Ann. 5. H.

§. XVI. 1) Quod genus conventionum pro valido haberi nequit, nisi quatenus consensu expresso tacitove Reipublicae vel Principis cohaeserit: quo casu Princeps illos, qui eas inierunt, si in fide praestanda negligentes sint, ad eam implendam cogere potest. Leges autem & Mandata Principum sic semper explicari debent, ut nihil contineant, quod supra vires humanas sit.

2) Cui non multum dissimilis mos hodie vigentis, quando promissor fidem destituens publice infamis declaratur, & interdum eius nomen patibulo affigitur, teste HOIERO ad Ius militar. Brandenb. art. 70. H.

CAPVT VIII.

DE PACTIS PACEM REDVCENTIBVS.

I. *An pacta pacis infirmentur per exceptionem metus?*

II. *An cum rebellibus valida pax ineatur?*

III. *Quatenus in pace bona privatorum condonari possint.*

IV. *Terminus implendae pacis stricte interpretandus.*

V. *Quid si pax referatur ad eventum praelii?*

VI. *Obses in principis locum succedens non amplius tenetur.*

VII. *De sponsoribus pacis.*

De pactis, queis bellum plane finitur, ita plene exsecutus est GROTIVS L. III. cap. 20. vt vix quidquam nisi per modum spicilegii addere liceat. Circa quae praecipua est quaestio num illa possint reddi irrita per exceptionem metus iniuste incussi? [a] Id quod circa bella solennia negat GROTIVS L. II. c. 17. §. 20 & L. III. c. 19. §. 11. cum contrarium iure gentium sit receptum adeo, quod alias eiusmodi bellis, quae valde sunt frequentia, nec modus nec finis potuisset imponi; id quod tamen fieri generis humani interfit. Etsi salua conscientia bello iniusto extortum retinere nequeat. Enimuero vti de restitutione quidem dubium non est ita nondum adeo liquido constat de iure aliquo gentium, per quod non liceat contra victorem iniustum exceptionem metus opponere. Et si vel maxime tale ius extaret, non tamen tranquillitati generis humani multum videtur decessurum, si istud negligatur. Nam, tradente GROTIO, belli solennis, qualemcunque habeat caussam iustificam, hic est effectus, vt dominium, quod ipse vocat, externum rerum hostilium adquiratur [c]. Si quis ergo solenne bellum antea victori post intulerit, vtut nullam iustificam belli caussam praeter metum illum habuerit; vbi fortuna arriserit, non amissas modo per iniustum bellum res, sed & omnia hostis bona adquiret. Inde simplex valde est, si quis iniusta vi quid alteri extorsit, qui alia ratione quam vi possessionem suam magis stabiliri credit. Non minus ineptus, qui alterum per iniustam vim ad duras pacis leges adegerit, nisi statim, quamdiu adhuc alterum oppressum tenet, exsecutionem pacis fieri curet; sed solo victi pacto adquiescat, eumque in tali statu relinquat, vt malum, quod passus fuit, reponendi sit facultas. Vid. GVICCIARDINVS Hist. L. XVI sub

§. I. a) Intelligit autem GROTIVS eam proprietatem, quod tantum in ordine humano, & quidem constanter, valeat, ita, vt nemo vel eo pacto ad recuperandam rem, quae hoc modo possidetur, nisi non intercedat vis [illegible], quo tamen cum reliquorum [illegible] pace conservatione. Vid. etiam L. III. c. 7. §. 6. & c. 10. §. 5.

b) Supra L. V. c. 9. §. 3. H.

c) Supra L. III. c. 1. §. 7. Et hic locum habet, quod est in L. 21. pr. D. quod met. caus. [illegible] ipse metum [illegible]. H.

sub fin. & L. XVII. sub init. Ergo verius videtur, eum, qui bello iniusto petitus, postquam ad pacificam disceptationem sese obtulit, & bellum deprecatus est, ad iniquam pacem adigitur, nullo iure prohiberi, quo minus paci nondum impletae exceptionem metus opponat; aut post occasione data reparationem iniuriae quaerat. Sicuti & POLYBIVS L. III. c. 30. pronunciat, iustam fuisse Poenis causam belli secundi in Romanos suscipiendi, eo nomine, quod quondam ipsis inter res domi ancipites versantibus Sardiniam, & magnam vim pecuniae Romani extorsissent. Καιρῷ γὰρ παθόντας, ἀμύνεσθαι τοὺς ἐν καιρῷ βλάψαντας. *Occasione enim laesos, ulcisci oportet eos, qui per occasionem temporum ipsis nocuerunt.* Aliter tamen dicendum fuerit*, si inter belligerantes ab initio contractus velut aleae fuerit initus. Id quod fieri intelligitur, quando de causa nondum liquida reiectis mediis pacificis ad arma protinus conuolatur, aut persecutio iniuriarum, praetensionumque, quae via iuris aut per transactionem haberi poterat, euentui belli committitur. Heic enim aperte Mars arbiter sumitur, & hoc animo vtrinque in bellum descenditur, aut bello ius iniuriamue asseram, aut plura perdam. Hoc sane modo qui in bellum ruunt, vbi aduersi quid patiantur, non magis de iniuria sibi facta conqueri possunt, quam si qui ex condicto in duello pugnans vulneratur*. Sic vt qui heic succumbit, adplicare sibi debeat illud PLAVTI Amphitruone Act. I. Sc. I. [v. 240.] *Vt habet, quod sibi habet sat, quantum pugnas plus valet.* Conf. L. 3. §. 3. D. de Iniuriis, & L. 7. §. 4. D. ad L. Aquiliam.

§. II. ILLA quoque quaestio varie agitatur; an pax & transactio cum ciuibus rebellibus a ciuitate, eorumue rectoribus sit seruanda? GROTIVS L. III. c. 19. §. 6. seqq. affirmatiuam sat copiose deducit. Nobis autem planius ita dicendum videtur. Subditos rebelles qui per vim in ordinem redegit, quid de ipsis statuat, ipse viderit. Sed si per pacta res componatur, ipsa negotii natura ostendit, regem rebellibus gratiam delicti facere, sic vt obtentu rebellionis pacta nequeant irrita reddi*. Rebelles autem per eam pactionem de integro ciuitati coniungi, eique obsequium spondere intelliguntur; cuius sui obsequii velut conditionem praesupponunt obseruantiam eius pacti a ciuitate praestandam. Sic vt in regnis potissimum illud vim capitulationis aut legis fundamentalis obtineat. Iis tamen, qui ideo rebellant, vt principi cupita extorqueant, bene obseruandum illud GRAMONDI Hist. Gall. L. II. *extra fidem regi debitam nihil est praesidii subditis.*

§. III. QVANTVM circa condonanda priuatorum bona per pacificationes ciuitati liceat, ex indole dominii eminentis intelligitur. Cuius vi vtique bona priuatorum, quocunque titulo quaesita, pro necessitate Reipublicae aut magna ipsius vtilitate possunt tradi; ita tamen, vt ciuitas illud damnum tenea-

§. II. * Contrarium statuit Boeclerus L. I. [illegible] Polit. c. 14. §. 19. & LIPSIVS, [illegible] THOMSON, ALBERICVM [illegible] ad [illegible] AVCTORE [illegible] L. III. c. 6. §. 10.) Non singulares [illegible] sunt, propter quae pacta [illegible] fundi [illegible] ipsi fuerint. Quales quidem [illegible] Maximiliano I. Regi cum Flandris, quos in solenni Procerum Imperii [illegible] Fridericus III. Imperator, apud Sigismundum a Birken [illegible] L. V. c. 38. ad A. MCCCCLXXXVIII. H.

tenentur priuatis sarcire, de publico vel statim, vel vbi soluendo esse coeperit [1]. Caeterum illa disquisitio, vtrum bona ciui priuato sint auferenda aut condonanda, in monarchia ad regem spectat: vt autem singulis damnum hoc modo extra suam ratam sarciatur, vniuersitas ciuium obligatur rege exigente. Ast exteri, quibus ea bona traduntur, non opus habent inquirere, ex vsu ciuitatis fuerit, nec ne, illa sibi tradi, sed sufficit illis ad dominium legitimum adquirendum factum regis, tum ob praesumtionem, quae actus regis comitatur; tum quod nulla ratio foret cum extraneis transigendi, nisi fixum foret, rata geri, quae a capite ciuitatis geruntur. Porro vti eiusmodi bona hosti concessa, sic & damna priuatis ab hoste data per reliquos ciues pro viribus sarciri lex societatis suadere videtur [2]; praesertim si nulla ipsorum peculiari culpa bellum excitum fuerit. Vid. *L. 52. § 4. D. pro Socio & l. 2. D. de Lege Rhodia de iactu.* Etsi satis apertum sit, vbique fere miseros ciues eiusmodi damna inter fatales calamitates referre iuberi.

§. IV. Si tempus praefigatur, intra quod conditiones pacis debeant impleri, illud strictissime fuerit interpretandum. Sic vt stricto iure non admittatur purgatio morae [*] ob breue tempus, nisi vis maior impediuerit, aut omnis doli suspicio abfuerit. Ratio est, quia etiam breue tempus ad magnas rerum conuersiones valere potest. Si igitur ad implendas pacis conditiones alteri mora indulgeretur, facile foret occasionem nancisci a pactis resiliendi. Accedit quod alter exercitum, qui vtique magno sumtu sustentatur, non prius tuto possit dimittere, quam conditiones pacis fuerint impletae.

§. V. QVANDOQVE pactiones pacis [1] referri solent ad euentum alicuius pugnae, inter singulos, binos, ternos, pluresue, aut integros quoque exercitus ineundae. Vbi ardua est quaestio [2], an fortuna totius ciuitatis aleae eiusmodi praelii recte committatur? Equidem videtur hoc modo parci sanguini humano, & calamitates belli velut in compendium mittuntur. Sed contra satius videtur vel cruento bello defungi, quam libertatem & salutem ciuitatis per eiusmodi duellum simul & semel perdi [3]; cum ex aduerso etiam post vnum atque alterum infelix praelium fortuna belli reparari queat. Quod si tamen nulla spes boni euentus sit [4], si viribus totius ciuitatis certetur, tanquam e malis minimum admittente hoste eiusmodi singularis pugna suscipietur. Sed & vbi principes non de turibus ciuitatis, sed propriis super negotiis bellum gerunt;

§. III. 1) Supra c. 5. §. 9. H.

2) Dissentiunt hac cum [illegible] VASQVIVS L. I. Controu. [illegible] c. 4. n. 12. [illegible] quem [illegible] ZIEGLERVS L. I. de iure maiest. c. 4. § 5. Nam [illegible] commoda ex [illegible] hostium [illegible] ciuitatem [illegible], [illegible] de vi [illegible], [illegible] est hostium [illegible], [illegible] Quod si [illegible] AVCTORIS [illegible] [illegible] & [illegible] Neganti [illegible] [illegible] ad [illegible] damna [illegible] [illegible] [illegible]. Nam [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] quae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bellum [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] H.

§. IV. * GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 20. § 16. H.

§. V. 1) Vid. BVDDEI Iurisprudentiae Histor. [illegible] § 11. ad § 50. Quae [illegible] apud veteres [illegible], [illegible] Principes, qui Regnum [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Atheniensium [illegible] CONON Lib. XXXIX. apud Phot. Cod. 186. Vid. PERIZONIVS de [illegible] p. 6. 7. Ed. 1696.

gerunt; facile concedere possunt civitates, ut illi inter se singulari pugna decernant. Exemplum vid. apud DIODORUM SICULUM L. IV c. 60. DIONYSIUS HALICARNASSEUS L. III [Antiq. R. L. III. p. 149. 150 Ed. Sylb. c. 15. p. 144. Ed. Oxon.] *Unius s. propriam afferunt principatum, homicidia ac necessaria ... per certamen singulare: quando vero civitates ipsae de principatu contendunt, non modo periculosum esse huiusmodi aleam, sed etiam turpem.* Etsi ipsi principes controversiam alias ancipitem tam violento modo recte non dirimerent. Ubi tamen observandum, qui sic in eventum pugnae decisionem controversiae reiiciunt, de suo quod habent iure posse transigere, non autem alteri, quod iure penes ipsos non est, dare. Unde si rex super regno, quod in ipsius patrimonio non est, certare velit, nihil aget [a], nisi accedat consensus populi, & eorum qui ius aliquod ad successionem ius habent. Caeterum in eiusmodi conflictu praelati saepe in controversiam venit, quis pro victore sit habendus [b]. Ubi sciendum, regulariter eiusmodi pugnas esse internecinas. Unde si inter duos pugnetur, ille victor erit, qui adversarium occiderit, aut ita debilitaverit & oppresserit, ut victum se ipse fateatur. Sicut Turnus gravi vulnere saucius faciebat, apud VIRGILIUM Aeneid. XII v. 930 & seqq. Ubi plures pugnant, illa pars victrix erit, quae adversarios occiderit, aut fugatos ita debilitaverit, ut resistere amplius nequeant. Quod si res geratur inter integros exercitus, spolia legere, ad sepulturam corpora concedere, in loco pugnae pernoctare, praelio iterum lacessere, per se victoriam non probant: cum talia possint etiam qui aequo Marte pugnaverunt. Sed si alia concurrant indicia, non parum momenti faciunt ad probandam hostium fugam. Et certe qui loco cessit post conflictum, in dubio magis est ut fugisse credatur. Ubi apud neutram partem firma sunt victoriae argumenta, res manet eo loco, quo fuit ante praelium, & ad bellum, aut novas pactiones erit redeundum. Memorabile est exemplum, quod refertur a PLUTARCHO in Parallelis, & HERODOTO in Clio. *Argivi & Lacedaemonii de agro Thyreatico altercantes, Amphictyonum pugna utrimque trecentorum hominum rem decernendam censuerunt, utrisque agrum decreverant ipsum. Lacedaemonii a parte sua Othryadem summum ducem, Argivi Thersandrum praefecerunt. Praelio de Argivis duo superstites fuerunt, Agenor, & Chromius, qui de victoria civibus nuntium attulerunt. Facta autem quiete Othryades ... fultusque hastilibus semifractis ... tropaeum erexit, ... inscripsit.* Ego non dubitaverim secundum Argivos pronunciare. Add. Io. MEURSIUS Miscell. Lacon. L. IV. c. 14.

§ VI.

a) Conf. supra L. V c. 9 § ... H.

b) [illegible] H.

c) [illegible] H.

[illegible]

d) Vid. supra L. VII c. 7 § 11. H.

e) Conf. GROTIUS L. III de I. B. & P. c. 20 § 44. H.

Non

§. VI. Circa obſides [1], qui pacis firmandae cauſa dantur, praeter tradita a Grotio [2] L. III c. 20. §. 52. ſequ. id quoque obſeruandum, ſi contingat, vt obſes haeres & ſucceſſor fiat eius, qui ipſum dedit, poſtquam hic fato fuerit functus, non amplius obſidem teneri, etiamſi foedus illo mortuo non expirauerit. Hic enim caſus tacite exceptus intelligitur, vt non amplius eſſet obſes, ſi in principalis debitoris locum ipſe tranſierit: ita tamen vt alium pro ſe teneatur ſubſtituere, vbi id poſtulatum fuerit.

§. VII. Est & alius modus cauendi ſecuritati pacis, dum alii, inprimis qui mediatores paci interuenerunt, fidem ſuam interponunt, conuenta vtrinque ſeruatum iri. Cui velut fideiuſſioni implicitum eſt foedus [1] circa ferendum auxilium illi, qui contra pacta inuaditur, aduerſus iniuriae auctorem. (vid. Diodorvs Sicvlvs L. IV c. 55.) Ad quod auxilium ferendum ſponſores non tenebuntur, ſi ex noua cauſa bellum ſit motum; ſed tantum, ſi pax conuenta rupta fuerit [2].

* *

CAPVT IX.

DE FOEDERIBVS.

I. *Foederum diuiſio.*
II. *Foedera, quibus nihil extra iuris naturalis debitum diſponitur.*
III. *Quid foedera aequalia ſint, & quotuplicia.*
IV. *De foederibus inaequalibus.*
V. *Vtri ex pluribus foederatis potius ſit ferendum auxilium.*
VI. *Foederum alia realia, alia perſonalia.*
VII. *Quae dignoſcuntur vel ex conſideratione ſingulorum;*
VIII. *Vel ex generalibus notis.*
IX. *An foedera pertineant ad reges expulſos?*
X. *An ſociorum nomine etiam futuri veniant?*
XI. *Foedera tacite non intelliguntur renouari.*
XII. *Ad quid ſponſores teneantur ſponſione non ratihabita.*
XIII. *An ſponſio ratihabeatur per ſilentium ſummi imperantis.*

Videndvm deinceps eſt de illa pactorum publicorum ſpecie, quae peculiariter foederum nomine veniunt. Quae a Theſeo inuenta Plinivs N. H. L. VII. c. 56. tradit. Quod admitti non poteſt, niſi hoc ſenſu,

§. VI. 1) Vid. c. 2. §. vlt. & Bvddei Iurisprud. Hiſtor. Specimen §. 54. & ſeqq. vbi de Cloelia, virgine Romana obſide data agens, oſtendit, obſidi integrum non eſſe, vt fuga ſibi conſulat.

2) Et ſupra c. 2. §. 6. H.

§. VII. 1) Vt nominatim cautum in pace Olinenſi inter Sueciae ac Poloniae Reges A. MDCLX. iuxta art. 36. Et huiusmodi fideiuſſiones a ſec. XII. vsque ſaepe interpoſitae a ſubditis pro dominis ſuis. V. Leibnitii Codic. diplom. dipl. 6. A. MCC. & Diplom. 15. §. 8. A. MCCLIX. Roger. ab Hoveden Part. II. Annal. in Iohanne Angliae Rege. Meyer L. XII. Annal. Flandr. ad A. MCCCXXXIX. & L. XVII. Ann. Flandr. vbi in conditionibus Pacis Peronenſis A. MCCCCLXVIII. eſt *Si Rex Galliae feſelliſſet, licere ab omnibus regni Principibus abſque vlla reſigrone & dedecore ſe Carolo Duci Burgundiae aut eius heredibus adiungere contra Regem aut eius ſucceſſores.* Adde tranſactionem inter Auguſtum Electorem Saxon. & Iohannem Fridericum eiusque filios

sensu, quod vel primus in Graecia iste foedera icerit, vel certos ritus, sacraque adhiberit. Eorum divisionem commodissime desumemus ab eorundem materia, dum alia quid constituunt, quod iam antea iuris erat naturalis; alia autem officiis iuris naturalis aliquid superaddunt, aut saltem eadem, ubi indefinita videntur, ad certi quid determinant.

§. II. Ad priorem classem referuntur illa foedera, quibus de simplici duntaxat humanitate hinc inde exercenda convenitur, aut de noxa invicem non inferenda. Vid. Genes. XXII, 23. In foedere, quod Lacedaemonii cum rege Persarum inierunt, haec clausula legitur apud THVCYDIDEM L. VIII. (c. 18. Edit. Oxon.) *Quaecunque regiones, urbes, rex vero possidet, regisque maiores possederunt, eae regis autem maneant. Has * sive bello inferendo, sive alio modo nocendi causa Lacedaemonii, eorumve socii adeunto ne ne esto, neve tributum exigendi Lacedaemoniis, sociisve eorum ius esto. Regi de suo ditio ut statuere licitum esto.* Nisi dicere velimus, hanc clausulam continere renunciationem omnium praetensionum, quas ullo modo Lacedaemonii in Asiam obtinere possent. Alias enim citra foedus Laconicum Asia regis erat; & ex natura dominii fluit, tum ne quis rem meam invadere debeat, tum ut de sua re quisque statuere possit. Conferatur quoque foedus pacis inter Athenienses & Persas apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 4. Caeterum eiusmodi foedera necessaria, apud antiquos cumprimis, habebantur inter eos, qui antea nihil invicem negotii habuissent. Nimirum quod apud complures dogma illud iuris naturalis, (cognationem quandam inter homines esse a natura, ac nefas proinde alterum citra antegressam offensam laedere,) obliteratum foret *, adeo ut crederetur in solos cives humanitatis officia esse conferenda, exteros quoque hostium esse loco, quos lucri nostri causa laedere non nefas foret. Vid. GROTIVS L. II. c. 15. §. 5. Enimvero inter illos, qui iuris naturalis observantiam cultu morum profitentur, talia foedera non sunt * necessaria *. Nisi quod uti inter singulos, quando primum aliquid negotii invicem coepit intercedere, prolixiorem amicitiae contestationem adhiberi non indecorum sit. Quo adplicari * potest illud CICERONIS Epist. ad Famil. XIII. 10. *Sed tamen in omnibus novis coniunctionibus interest, qualis primus aditus sit, & qua commendatione quasi amicitiae fores aperiantur.* De caetero puderet propemodum debebat homines cultos pactum inire, cuius capita nihil aliud contineant, quam ne simpliciter ac directe ius naturae violetur; quasi citra illud pactum non satis quis officii sit memor

futurus.

[illegible] Decret. Senat. A. MDC IV. §. 94. apud HORTLEDERVM L. III. de Progress. Belli Germ. c. 19. H.

a) Pax autem secundum GROTIVM L. III. c. 20. §. 2. [illegible] ratione, faciendo aut contra id, quod omni paci inest, aut contra id, quod in pace diserte est speciatim, aut contra id, quod ex parte cuiusque natura debet inesse. H.

§. [illegible] [illegible]. Vero reliqua, quae [illegible] foedera habentur, apud THVCYDIDEM non leguntur.

b) V. supra L. II. c. 3. §. 8. seqq. Namen [illegible] relinquunt videntur esse in L. 5. §. 2. D. de Captiv. & postliminio reversis. H.

c) Vid. supra L. II. c. 2. §. [illegible].

d) Videatur tamen [illegible] OBRECHTVS Diss. de Sponsione parte 1. §. 3. H.

e) [illegible] si [illegible] in [illegible], ut verborum [illegible] di [illegible], ad [illegible] pertinent, quibus [illegible] permittit.

futurus. Conf. *L. 50. D. de Pactis.* Equidem veniunt ista foedera frequenter nomine amicitiae. Verum jus amicitiae proprie dictae plura requirit, quam commune illud humanitatis officium. Nam sicut praestationes amicitiae non sunt definitae, sicuti quae ex pacto debentur; tamen in genere id qualibet amici novit esse, bona cum amico libenter communicare, de ipsius salute curam agere, monendo, consulendo succurrere, mala ipsi imminentia pro viribus propulsare, eaque omnia interiore cum affectu, quam quae alias ex nuda humanitate praestantur. Ad hoc genus etiam GROTIUS dicto loco refert foedera, quibus cavetur, ut utrique sit jus hospitii, & jus commercii, quatenus ista jure naturali debentur. Vid. supra L. III. c. 3. §. 9. 11. Enimvero socios & foederatos proprie non esse, qui nil nisi communia humanitatis officia sunt pacti, explicatur apud LIVIUM L. XLI. c. 24. Ab Macedonibus ob offensam in regem Persea regnum suo interdixerant Achaei. Exinde horum servis fugitivis Macedonia receptaculum erat, quod illi fines ingredi vetarentur Achaei ad vindicandum suos homines. Perseus igitur eam gentem conciliare studens, literis pollicetur, sese fugitivos ipsis traditurum, modo tollatur decretum, quo Achaia prohibebantur Macedones. Cum ea res agitaretur in concilio Achaeorum, Callicrates gratificandum regi negabat, ne Romani offenderentur. Contra Archo disserebat, salvo foedere cum Romanis regis petitio posse satisfieri, addita ratione: *Non enim agi de novo foedere aut nova societate, sed tantum juris commercium nos praebendi capiendique, ne interdicendo ipsi quoque regno arceamur, ne servis nostris aliquo fugere liceat.* Neque hoc esse adversus Romana foedera, utpote in quibus nihil peculiariter adversus Persea fuerat conventum.

§. III. ALIA foederum, quibus aliquid adjicitur officiis, quae jure naturali homines mutuo debent, alia sunt aequalia, alia inaequalia. Illa sunt, quae utrinque eodem sese modo habent, seu quando non solum utrinque aequalia promittuntur, simpliciter, aut observata virium proportione, sed & aequali modo, ita ut neutra pars sit deterioris conditionis, aut alteri obnoxia. Quae inaequalia sint, mox videbimus. ISOCRATES Panegyr. p. 122. συνθῆκαι μέν εἰσιν, αἳ ἂν ἴσως καὶ κοινῶς ἀμφοτέροις ἔχωσι, προστάγματα δέ, τὰ τοὺς ἑτέρους ἐλαττοῦντα. *Pactiones* seu foedera aequalia *sunt, cum par & aequum jus utrisque tribuitur: jussa vero,* seu foedera inaequalia, *cum alteri deteriore sunt conditione.* Nam ut addatur καὶ τὸ ἴσως non opus est. Utraque porro iniri potissimum solent ob aliquam societatem contrahendam; quae societas spectat vel ad commercia, vel ad communitatem belli, seu auxilia mutuo praestanda in bello offensivo aut defensivo, vel ad alias res. Aequalia foedera circa commercia varia esse possunt: puta, si conveniatur, ne cives utriusque foederati ad alterutrius terras aut portus accedentes ullum vectigal solvant, aut non plus quam in praesens solvitur, aut ne supra certam quantitatem, aut ne plus quam cives, vel aut socii solvunt, & quae sunt similia. Aequalia foedera circa

§. III. * Sunt aequalia. Quod circa pactum [illegible] GROTIUS L. II. de I. B. & P. c. 15. [illegible] § [illegible] L. III. c. [illegible] §. [illegible] Albericus GENTILIS, [illegible]

circa societatem bellicam sunt, si conuenitur, vt vtrinque praestentur paria auxilia militum, nauium, aut alterius adparatus bellici; idque vel vtroque tempore, siue bello alteruter inuadatur, siue alter bellum velit ipse inferre, vel si alteruter bello impetatur. Quandoque etiam auxilia promittuntur ad certum duntaxat bellum, aut contra certos hostes, aut contra omnes quidem, sed exceptis vtriusque foederati sociis. Denique aequalia foedera circa alias res sunt, si conuenitur, ne in confinio alterius alter arces habeat *, ne subditos alterius defendat, aut recipiat, aut vt comprehensos alteri transmittat, ne iter alterius hosti praebeat, & quae sunt alia. GROTIVS dicto loco §. 6.

§. IV. Ex aequalibus porro foederibus quae sint inaequalia, facile est intelligere: scilicet quando vel inaequalia sunt, quae inuicem promittuntur, vel alterutra pars est deterioris conditionis. Inaequalia promittuntur aut a digniore foederato, aut a minus digno. Illud fit, si potentior auxilia promittat alteri, nec restipuletur; aut si maiora quam alter, seu huic non proportionata auxilia promittat. Hoc contingit, si foederatus inferior plura teneatur praestare, quam ab altero recipit. Istorum foederum nonnulla cum imminutione summi imperii sunt coniuncta. Quale erat foedus Romanos inter, & Poenos in fine belli secundi Punici, in quo cautum, ne cui Carthaginenses bellum facerent iniussu populi Romani. Quo possis referre Armeniam maiorem, de qua APPIANVS Alex. Praefat. [p. 2. A. Ed. H. Steph.] [illegible] *Nulla quidem Romanis tributa pendunt, sed ex eorum auctoritate reges accipiunt.* Addatur quoque pactum Petri cum Theudato circa Siciliam initum, apud PROCOPIVM Hist. Gothicae L. I. [c. 6.] Vice versa, illa foedera summum imperium non imminuunt, quae adiunctum habent aliquod onus transitorium, seu quo simul & semel licet defungi, verbi gratia, si in pace alteri parti iniungatur stipendia alterius militibus soluere, sumtus belli restituere, aut certam summam pecuniae mulctae loco numerare; item si teneatur moenia arcesque diruere, locis quibusdam decedere, obsides, naues, arma tradere. Sic PLINIVS N. H. L. XXXIV. c. 14. tradit, *in foedere, quod expulsis regibus, populo Romano dedit Porsena, nominatim comprehensum inuenimus, ne ferro nisi in agricultura vterentur.* Conf. 1 Sam. XIII, 19. 20. Quo loco notatu dignum est, quod refert PROCOPIVS L. IV. Hist. Goth. cum ex induciis, quas Iustinianum inter & Chosroem conuenerant, ille bis mille libras auri soluere deberet, *hanc illico poscebat. Indignantur legatus Persicus: sed Iustinianus dare volebat annis singulis quadringentas, vt a vocabulo tributi et velut pignore Chosroem retineret. Sed tum effecere tandem Romani, summamque totam praesentes persoluerunt, ne omnino tributum pendere viderentur. Adeo vocabula magis turpia quam res ipsas auersari mos hominum est* †. Sed de hoc potissimum dubitatur, vtrum illa foedera inaequalia, quae permanentia & perpetuo duratura onera habent adiuncta, semper & in se summum

Nnn 3 mum,

* Adde ZIEGLERVM L. I. de Iur. Maiest. cap. 35. §. 1. & seqq. H.

† §. IV. [illegible] ab eodem non tributa, sed dona vel pacta appellari solebant. V. Elem. Prud. vniu. Part. I. Def. 12. §. 15. in not. At foedum mercedem vocat CLAVDIANVS. Vid. supra L. II. c. 3. §. 11. H.

num imperium admittant; seu verum alterius socius inaequalis possit retinere summum imperium? Onera illa perpetua sunt, verbi gratia, ut unus debeat eosdem amicos cum altero habere, non vice versa; ne liceat certis locis arces exstruere; ne exercitum ducere. (Sicuti in foedere Romanorum cum Latinis cautum erat, ne hi proprio arbitrio copias conscriberent, easque suos duces praeficerent, ac in expeditionem emitterent; ex quo fiebat, ut cum Romani soli de bello & pace decernerent, socii quidem laboris essent participes, gloria autem & fructus victoriarum in Romanos redundaret, quorum auspiciis res gerebantur. Vid. DIONYS. HALICARN. L. IIX. (c. 15. Edit. Oxon.)) ne naves habere ultra definitum numerum, ne urbem condere, ne navigare, ne militem certis locis conscribere, & quae sunt alia. Imprimis si unus foederatorum alterius majestatem comiter teneatur colere [a], adeoque alterum dignitate se superiorem agnoscere, & in omnibus actionibus reverentiam quandam adversus ipsum ostendere. Id quod etiam exprimit CICERO *pro L. Cornel. Balb.* Sic ISOCRATES Panegyr. Athenienses cum sociis ita egisse tradit, ut penes ipsos quidem summa rerum directio esset, sociorum vero singuli libertatem concederent, & formam Reipublicae democraticam apud eosdem constituerent. Ad ultimam quaestionem respondet GROTIUS L. I. c. 3. § 21. ex L. 7. *D. de Captivis* [b]. Enumerato ex subsequentibus mox ICti verbis desumi illud monetur [c]: *Ac fiunt apud nos rei ex civitatibus foederatis, & in eos damnatos animadvertimus.* Nam id sane subjectionem arguit [d], si uni alteri competat cives nostros ad tribunal suum evocandi, eosque plectendi. Quo spectat exemplum Decii Magii apud LIVIUM L. XXIII. c. 7. seqq. Imprimis autem, quod memorat PAUSANIAS in Achaicis, (p. 211. 216. Ed. Wech. c. 9. 12. Ed. Lips.) cum instinctu Callicratis legatus Romanus Achaeorum principes partibus Persei studuisse argueret, eorum unus Xenon fiducia conscientiae dixit, se non dubitare vel in Senatu Romano super hoc crimine causam sustinere. Quod a legato subdole arreptum, quasi ultro Romam provocaret. Atque inde ipse & plurimi alii Romam missi sunt. Et tamen, ut POLYBIUS Excerpt. legat. 105. loquitur de istis evocatis: [illegible] *Et indicturos de eis [illegible] Senatus, [illegible] arbitrabatur.* Haec planissima est responsio,

[a] Quod & lex Romana connectit. *Liber autem populus est is, qui nullius alterius populi potestati est subiectus: sive is foederatus est, item sive aequo foedere in amicitiam venit, sive foedere comprehensum est, ut is populus alterius populi majestatem comiter conservaret. Hoc enim adjicitur, ut intelligatur alterum populum superiorem esse, non ut intelligatur alterum non esse liberum: et quemadmodum clientes nostros intelligimus liberos esse, etiamsi neque auctoritate, neque dignitate, neque viribus nobis pares sunt, sic eos, qui majestatem nostram comiter conservare debent, liberos esse intelligendum est.* L. 7. § 1. D. de captivis & Postliminio. Vid. L. VI. c. 5. § 18. in fine.

[b] Verba ipsa [illegible] quae (Dodd. [illegible] subditum quamquam) foederatus [illegible]. Vid. [illegible]

[illegible] Virgilius:

[illegible]

[illegible]

[illegible]

sponsio, priora verba capienda de antiquis temporibus populi Romani, quando maior cura ipsi fuit foederum leges obseruare, & alio modo tractare, qui vltro in amicitiam conuenerant, quam qui bello victi fuerant. Sicuti CICERO Offic. II. penes antiquos [illegible] fuisse sociorum, non *imperium* praedicat. Et Scipio iactat populum Romanum *[illegible]*. Posteriora autem verba capienda sunt de sequentibus seculis, quibus paulatim reuerentia foederum antiquorum minui coepit, nulloque discrimine bello victi ac socii iugo premebantur. Vid. LIVIVS L. XLII. cap. 1. APPIANVS de Bello ciuili L. I. (p. 414. Ed. Steph. 699. Ed. Amst.) vbi memorat, Syllam adegisse omnes socios hactenus immunes ad tributum conferendum [a]. Quo tempore id quoque vsurpatum, vt ex ciuitatibus foederatis rei Romam euocarentur, atque velut subditi Romanorum plecterentur. Satis autem adparet, in epistola *Proculi* inter priora & posteriora verba non pauca fuisse intermedia. Grotius autem postquam operose enumerasset controuersiarum genera, quae inter socios oriri possunt, demum tamen ad motam difficultatem nihil reponit. Vid. quoque Antonius MATTHAEVS de Criminibus ad tit. ad L. Iul. Maiestatis c. 1. § 4. Bene tamen monent prudentes [b], plerumque accidere, vt qui superior est in foedere, si potentia multum antecellat, paulatim imperium proprie dictum exerceat; inprimis si foedus sit perpetuum, & cum iure introducendi praesidia in oppida. Vid. BODINVS de Republ. L. V. c. 6. ISOCRATES Archidamo (p. III.) *[illegible]*. *Capitulis libertatis foedere cum [illegible] fugiendo sunt, parum enim differunt a seruitute.*

§ V. ILLAM porro quaestionem, si plures eundem foederati bellum gerant, vtri potius auxilium ferre debeat, qui vtrique est foederatus; deducit GROTIVS L. II. c. 15. § 13. [c] Vid. etiam SIMLERVS de Repub. Heluetiorum L. I. p. m. 119. Vbi & illud addendum, in omnibus foederibus, quae reges iniquas cum extraneis circa ferenda auxilia ineunt, subintelligi debere hanc exceptionem: siquidem per rationes proprii regni illud commode fieri possit, quae etiam quibusuis respectibus priuatis, & ipsis sanguinis atque affinitatis necessitudini

[illegible] H.

(a) Vid. supra L. VII. c. 5. § 19. H.

(b) CICERO de Prouinciis consularibus. [illegible] SVETONIVS in Caligula [illegible] H.

(c) Quod [illegible] APPIANO L. V. [illegible] H.

(d) [illegible] GROTIVS & [illegible] FORSTNERVS ad XIV. Annal. Taciti [illegible] PVFENDORFIVS L. I. [illegible] H.

§ V. (1) [illegible] H.

(2) [illegible] BVDDEVS [illegible] THOMASIVS [illegible] § 17. & seq.

quae praeponderant. Add. GELLIUS L. II. c. 7. Nam cum nemini rex propius teneatur, quam suis civibus; non potest extraneo valide promittere, quod cum ipsorum utilitate aperte pugnat. Apud GUICCIARDINUM Hist. L. XVI. Franciscus rex dicit: *Praecedere iuramentum illorum factum, quo obligantur reges Franciae, ne quid de patrimonio coronae alienent.* In quem sensum admitti potest, quod habet BACO de Verulamio de Sapientia veterum c. 5. *Inter principes unum est verum & proprium fidei firmamentum, necessitas, (magnum potentibus Numen,) & periculum status, & communicatio utilitatis.* ARISTOTELES Nicom. L. VIII. cap. 6. simpliciter dixerat: *Δοκοῦσι αἱ συμμαχίαι ταῖς πόλεσι γενέσθαι ἕνεκα τοῦ συμφέροντος. Confoederationes inter civitates fieri utilitatis causa videntur.* IDEM Rhetor. L. III. c. 14. *Ἀπιστοῦσι ἄλλο τι πράττειν ἑκόντα, πλὴν τὸ συμφέρον. Non credunt, aliud agere quemquam sponte, praeter id, quod utile est.* VALERIUS FLACCUS L. IV. [v. 744.] *Certa fides animis, idem quibus omnibus hostes.* ISOCRATES Orat. ad Philipp. [p. 156.] *Civitates neque consuetudinum, neque iurisiurandi, neque ullius rei alterius rationem ducunt, nisi si quid sibi profuturum putant.* Sic POLYBIUS L. II. c. 47. de Arato dicit: *Cum sciret reges natura quidem neminem vel hostem vel amicum ducere, verum ex suis utilitatibus semper amicitias & inimicitias aestimare.* Andr. MAUROCENUS Hist. Venetae L. I. de Senatu Veneto: *Amicitias publica utilitate dignumque metitur.* β) Et si de Rhodiis tradit POLYBIUS Excerpt. legat. 93. c. 6. eos per centum quadraginta annos nullum cum Romanis foedus percussisse, licet in pluribus bellis auxilia ipsis miserint. Ratio huius instituti haec subiungitur: *Quo enim nulli regum spem auxilii societatisque suae vellent abscindere, nolebant se cuiquam copulare, & libertatem sibi iureiurando ac pactis praecipere nolebant, sed omnia sibi servantes integra, spes singulorum lucrari.* Ob aliam rationem a foederibus feriendis abstinere Utopienses, tradit TH. MORUS Utop. L. II. Qui autem per foedus, quod mutatis alterius rationibus expirat, damnum capit, habet quod sibi imputet, quod non accuratius socii sui conditionem perspexerit. Vid. *L. 19. D. de Reg. iuris* α). Quanquam boni sit socii, ubi res suae non sinunt diutius in societate persistere, alterum monere, quo & ipse rebus suis simul consulere queat. Nam uti est apud EURIPIDEM Iphigenia in Tauris [p. 601. 602. 603.] *Τὸ τῶν φίλων αἴσχιστον, ὅστις καταβαλὼν ἐς ξυμφορὰς αὐτὸς σέσωσται. Turpissimus est, qui postquam amicorum res in discrimen coniecit, ipse solus servatur.* Inde in foederibus bellicis maximi momenti habetur clausula, ne seperatim & excluso socio, liceat cum communi hoste pacisci. Cui tamen aliqui ex aequitate hanc inesse restrictionem tradunt, dummodo alter sociorum aequas pacis conditiones non respuat.

β) Multa probant Exempla apud IUSTINIANUM Histor. Venet. L. VI. & L. XII. L. XVI. PARUTAM L. V. Histor. Venet. Ubi Leonhardus [illegible] Senatui Veneto loquitur. Adde supra L. III. c. 6. § 9. in fine. H.

α) *Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius.*

§ VI. a) Verba haec [illegible] exemplo Cl. BARBEYRACI ex Offic. Hom. & Civ. L. II. c. 17. § 6. adducemus.

a) Vid. infra c. 10. § 1. Expulso Tarquinio Superbo a Romanis regno, & principatu in regno [illegible] in Rempublicam popularem commutato, negabant Sabini, foedera cum Tarquinio icta durare, aut Romanos prodesse, apud DIONYS. HALICARNASSEUM L. V. Roman. Origin. Quod & Veientes [illegible] apud eundem L. VIII. urgentes, *foedus se [illegible] cum populo Romano; quod autem cum* Tarqui-

spiret. Hoc enim casu foedus videri violatum, & alteri socio fas esse sibi separatim consulere. Quod tamen cum grano salis accipiendum, ne ansa eludendo foederi hoc modo quaeratur, & unus sociorum alterius velut iudex constituatur. Vid. Ioh. Labardaei Hist. de Reb. Gallic. L. V. p. 319. Edit. Paris. An. 1671.

§. VI. (Omnium [1] autem foederum, tam aequalium, quam inaequalium frequentissima sunt, quae ad auxilia in bello defensivo aut offensivo praestanda, aut ad commercia regenda pertinent. Arctissimam autem foederum speciem producunt, quae ad coniunctionem aliquam perpetuam plurium civitatum spectant. Est & illa nobilis foederum distinctio in realia & personalia, quorum haec sunt, quae cum rege intuitu ipsius personae fuerunt inita, & cum ipso simul extinguuntur: illa vero, quae non tam ipsius regis, populive rectorum, quam ipsius regni & Reipublicae intuitu sunt inita, ac perdurant, extinctis licet rectoribus populi, penes quos administratio Reipublicae tempore foederis initi erat. Ad utram classem quodlibet foedus pertineat, ex sequentibus manifestum erit. Illud igitur certum, quaevis foedera, quae cum libero aliquo populo ineuntur, sua natura esse realia, & perdurare usque ad terminum in ipso foedere expressum, etiam magistratus illi, quorum interventu id fuit percussum, extincti sint aut mutati. Ex quo inferri potest [2], siquidem foedus cum libero populo sit initum, ac post status Reipublicae ex democratico in monarchicum fuerit mutatus, foedus esse mansurum: ideo quod idem populus maneat, forma licet Reipublicae mutata. Et quia rex consensu populi in regnum assumtus intelligitur id suscipere cum omnibus obligationibus, quae ab illo populo, quatenus in se summum habuit imperium, sunt contractae. Accedit, quod cum foedera ineantur ab his, qui summo imperio gaudent, cuius imperii commune subiectum est civitas: idem censebitur esse summum imperium, quod exercetur per suffragia universi populi, & quod geritur post a rege per consensum populi constitutum. Excipienda tamen heic sunt illa foedera, quae praesentis status conservationem pro fine habent; puta si duo liberi populi foedus inierint mutui auxilii contra illos, qui per vim statum Reipublicae mutare aggrediuntur. Nam si tunc alteruter populus in mutationem status Reipublicae libere consenserit, intelligetur ipsum quoque foedus, cessante eiusdem ratione, expirare. Enimvero non si foedus, quod cum libero populo initur, regulariter est reale, ideo omne foedus cum rege initum personale est, & cum rege extinguitur. Nam plerunque persona pacto inseritur [3], non ut perso-

[illegible] ... Verum Claudius ... L. V. ... [illegible]

§. V. [illegible] ... Dionys. Halicarnassaeus ... L. IV. ... [illegible] ... quae Tarquinio Prisco a Latinis ... fuerant, ad Tarquinium Superbum ... qui post Servium Tullium regnabat, pertinere ... [illegible] ... Tarquinio ... [illegible]

personale pactum sit, sed vt demonstretur, qua persona interueniente pactum sit factum. *L. 7 §. 8. D. de Pactis* [a]. Quia tamen constat, quaedam foedera a regibus inita omnino hac intentione facta, vt cum ipsorum morte expirent, quaedam autem, vt & apud successores continuentur, igitur certae notae sunt habendae, ex quibus pateat, ad quam speciem quoduis foedus regium sit reuocandum.

§. VII. GROTIO L. II. c. 16. §. 16. magis placet, ex cuiusque foederis conceptis verbis hanc rem diiudicare, quam in vniuersum aliquid definire. Sic igitur realia foedera erunt, quibus clausula haec expresse est addita, vt sint perpetua, aut quod sint facta in bonum regni; aut quod ineantur cum rege & ipsius successoribus; aut si durationi certum tempus sit praefinitum. Sed & alia verba, & ipsa interdum materia foederis, nec non caussa ad id ineundum impellens, coniecturam possunt praebere non obscuram. Quod si autem coniecturae in vtramque sunt aequales, superest, vt fauorabilia esse credantur realia [b], odiosa vero personalia [c]. Fauorabilia autem sunt foedera commerciorum caussa. Foedera autem bellica nequaquam sunt omnia odiosa, sed defensiua magis ad fauorem, offensiua ad odium accedunt.

§. VIII. PAVLO distinctius tamen videtur deduci posse, quatenus antecessoris regis foederibus successor tenetur. Nam primo constat, pace ab antecessore facta successorem quoque teneri. Per pacem quippe antegressae iniuriae, quae bello caussam dederant, plane extinguuntur. Legibus pacis rite expletis. Deinde dubium non est, quin successor teneatur seruare illas conuentiones legitimas, quibus ab antecessore suo in tertium ius fuit collatum. Sed & illud certum est, quando alter foederatorum ex foedere iam quid praestiterit, & rex antequam quod ipse debebat, repraesentarit, in mortem, ab ipsius successore id omnino soluendum. Cum enim id, quod sub conditione praestandi aequipollentis ab altero praestitum fuit, in vsum Reipublicae cesserit aut saltem ea intentione fuerit exhibitum, patet sane, ni reponatur aequipollens, ius remanere alteri ad repetendam rem velut tam indebito praestitam, adeoque successorem teneri ad refusionem rei ab altero praestitae, ni malit id ipsum, quod in lege tanquam aequipollens est expressum, exhibere. Denique

[illegible] Seruii Tullii foedera cum ea illa ad Tarquinium Superbum peruenire negabant. [illegible] Hetruscis, [illegible] Tarquinio Prisco [illegible] HALICARNASS. L. IV. [illegible] De Eduardo VI Angliae Rege [illegible] Carolo V. & Hispan. ex foedere, quod hic cum Henrico VIII. [illegible] Richard. ZOUCHAEUS Part. II. [illegible]

[illegible] HALICARNASS. Orig. Roman. L. VI. [illegible] DAVID HERALDUS L. II. de Auctor. [illegible]

c) [illegible] personam pa-[illegible]

aliqua circa illa foedera, ex quibus aut nihil adhuc ab alterutra parte fuit praestitum, aut quae praestita fuere, aequalia sunt, in vniuersum hoc videtur pronunciandum: regem si foedus fecit tanquam caput sui populi, & cum intentione commodum populi promouendi, intelligi reale foedus fecisse [r], quod successorem quoque teneat. Quia illud foedus totum quoque populum stringit, cuius caput sequens rex eodem iure, eodemque sub onere est, atque prior fuit. Ast vbi foedus directe spectauit commodum personae ipsius regis, eiusque familiae, patet ipso mortuo aut hac exstincta, foedus quoque expirare. In consuetudinem tamen abiit, vt foedera etiam indubie realia rege mutato renouentur, saltem verbis generalibus: ne forte excipi possit, cum ex illo foedere nihil adhuc sit in vsum regni conuersum, foedus sola ineuntis fide stetisse, nec in successorem transire. Praesertim cum foedera ineantur ad promouendam Reipublicae vtilitatem [s], de qua cum diuersum iudicare queat successor, quam antecessor, aliam quoque iure suo viam hic inire potest, adeoque negligere foedus, quod iam suo regno inutile censet. Add. Ioan. Labardaeus Hist. de Reb. Gallicis L. V. p. 74. 75. Edit. Paris. an. 1671. Est & hoc monendum, si quibusdam inter se diuersa antehac foedera intercesserint, & ista deinceps ab iisdem renouentur in genere, postremum potissimum intelligi renouatum; cum posteriora semper prioribus derogent. Vid. Polybius Excerpt. Legat. XLI. c. 4. Vbi tamen nullo modo excusari potest foeda plane socordia tam legatorum, quam eius qui eos miserat; quod cum renouare foedus cum Ptolomaeo rege instituerent, ipsi ignorarent, quae foedera olim Achaeis cum rege intercessissent, aut quodnam ex illis iam renouare vellent.

§. IX. Id quoque hic quaeritur, si rex, quicum foedus fuit initum, a subditis suis fuerit pulsus, vtrum foederatus teneatur illi ferre auxilia promissa, cum adhuc regno potiretur? Grotius dicto loco §. 17. affirmat; ideo quod ius regni maneat penes talem per iniuriam expulsum, vtcunque possessionem regni amiserit. Nobis de eo quidem casu certum videtur, si foedus expresse ad defensionem personae regis, eiusue familiae sit conceptum, quod ad recuperandum regnum auxilia debeant ferri. Sed vbi foedus sancitum sit in vtilitatem regni, valde dubium est, an rex expulsus foedere auxilia postulare queat. Nam auxilia praesumuntur esse promissa aduersus hostes externos: de hoc autem casu cogitatum

[illegible] factum est, non minus ex verbis, quam ex natura conuentionis aestimandum est. [illegible]

§. VII. (r) [illegible] H. Pufendorfius [illegible] L. V. §. 4.

s) Haec in commentationibus publicis [illegible] Schilterus [illegible] ad D. [illegible] §. 15. [illegible] H.

§. VIII. (t) Vid. infra cap. [illegible] §. 3. H.

u) [illegible] apud Thucydidem L. V. [illegible] H.

tatum non fuit. Etsi nec idem foedus obstare videatur, quo minus legitimo regi ad depellendum inuasorem suppetias laturi simus. Sicuti & vbi foedus nobis sit cum populo libero, quem sub seruitium redigere intestinus inuasor laborat, recte auxilia ad illum deiiciendum ferre possumus, antequam in legitimum principem eualuerit. Nam qualitates in foederibus; puta si dictum sit, foedus esse initum cum *rege* & eius *successoribus*, notant hus proprie dictum, non nudam vsurpationem *, seu tales, qui iusto titulo regnum adquisiuerunt, non qui iniusta vi nituntur.

§. X. Est & illa quaestio illustris, si in foedere cautum sit, vt vtriusque socii ab vtrisque tuti sint, num per socios intelligantur illi tantum, qui socii erant tempore foederis initi, an & hi, qui postea ab alterutro adsciscuntur? Ea super quaestione quid disceptatum fuerit quondam inter Romanos & Poenos sub initium belli secundi Punici, vid. apud Polybium L. III. [c. 27] & Livium * L. XXI c. 19. Grotii decisio d. l. §. 13. eo redit, saluo foedere & Poenos potuisse Saguntinis, a Romanis deinceps in foedus adscitis, bellum inferre, & Romanos eorundem defensionem suscipere. Quippe cum saluo foedere fieri possit, vt duorum sociorum vnus eundem oppugnet, alter eidem auxilia mittat. Sicuti & super eo casu expresse in foederibus solet conueniri. Vid. foedus, quod Poenos inter & Romanos ictum est tempore belli Tarentini, apud Polybium L. III. c. 25. Quanquam ex tali occasione proximus sit gradus ad rumpenda foedera; cum pari sensu afficiant plagae, quas alieno quis nomine, quam quas proprio infligit; inprimis vbi belli sedes in auxiliatorum terras transferatur. Vid. Ivstinvs L. III. c. 7.

§. XI. Est & illud monendum, foedera ad tempus certum inita, elapso illo, haudquidquam tacite renouata intelligi, non ideo solum, quod nemo praesumatur ad nouum onus temere sese adstringere, sed etiam quia isthoc modo de eiusdem duratione constare non posset. Vnde si qui post illud finitum exercentur actus, pro beneuolentiae magis, quam renouati foederis indiciis habendi erunt *. Nam simplex vtique amicitia etiam post finitum foedus persistit. Denique ex communi natura pactorum est *, vt vbi vna pars foedere non

§. IX. * T. Quintius Flamininus cum Nabidem Lacedaemoniorum tyrannum foedera cum antiquis Lacedaemoniorum Regibus pacta allegantem, confutaret apud Livium L. XXXIV c. 31. *Amicitia & societas, inquit, nobis nulla tecum, sed cum Pelope Rege Lacedaemoniorum, iusto ac legitimo facta est. Nam quid tandem tecum [illegible], qui pro libertate Graeciae aduersus Philippum gerimus bellum, cum tyranno [illegible] & tyranno quidem, qui [illegible], saeuissimo & violentissimo in suos?* Quanquam Romanos cum Nabide etiam foedus egisse ostendit Boeclervs Dissert. de eo quod [illegible] H.

§. X. * Qui existimarunt, non esse verisimile, Romanos de iis, qui tunc illis socii essent, dumtaxat sensisse. Saguntum tamen probari posse, Romanos non voluisse sibi socios impedimento adsciscere vetuisse, ne si quos sibi adsciscerent, [illegible]. Vt igitur foedus aliud aliter acciperetur, aliquid adsciscendum fuisse, vel vt socios nouos adsciscere ius ne esset, vel hoc foedere eos non comprehendi, qui ad societatem post factam pacem accessissent. H.

§. XI. * Addit limitationem Kvlpisivs Coll. Grot. Exerc. 7. §. 4. si actus nullam aliam quam renouati foederis interpretationem recipiant, & tunc renouationem in singulos solum annos factam intelligi, [illegible] actus [illegible] difficile, & quod in [illegible] foederum renouatione

re non stetit, sit alteri ab eo discedere licitum. Potest tamen a foederatis conveniri, ut licet in uno capite foederi non fuerit satisfactum, reliqua tamen inviolata observentur. Quod tamen ita capiendum est, ut altera pars non teneatur praestare, quod capiti ab una parte neglecto respondebat, & ne simul passim aliquod damnum alteri inferatur.

§. XII. VIDENDUM jam est de sponsionibus, seu pactis illis publicis, quae a ministro [1] summae potestatis circa negotium ad eandem spectans sine ipsius mandato ineuntur. Super quibus ardua cumprimis quaestio movetur; si sponsio pure sit facta, citra adiectam conditionem ratihabitionis faciendae a summa potestate, ubi eam ratihabere abnuit summa potestas, ad quidnam sponsores teneantur illis, quibuscum pepigerunt? De qua re acriter disceptatum legimus occasione sponsionis Caudinae apud LIVIUM L. IX. c. 8. seqq. [2] Et sane, si stricto iure rem velimus metiri, neque ad istam sponsionem ratihabendam, neque ad rem in priorem statum restituendam tenebatur S. P. Q. Romanus; sed sufficiebat sponsores dedere. Vid. GROTIUS L. II. c. 15. §. 16. VALERIUS MAXIMUS L. IV. c. 3. §. 1. Io. MARIANA Hist. Hispan. L. XXI. c. 18. Si tamen ex aequo & bono rem aestimare velimus, omnino videbatur, populum Romanum ratihabere debuisse illam sponsionem, velut suo iussu factam. Equidem penes consules non erat citra peculiare mandatum de toto bello transigere, & pacem ac foedera cum hoste facere. Quia tamen illi consensum populi non praeter rationem praesumserant [3], & tot millia civium, adeoque flos ipse populi, alio modo servari non poterant, & ab hostibus fuerat praestitum, quod utique paci & foederi aequipolleret, par sane erat a populo ratihaberi conditiones nihil duri & iniqui habentes. (vid. GUICCIARDINUS Hist. L. XII. p. m. 142. & 144. ubi agit de sponsione Tremollii Divione cum Helvetiis inita, & TEMPLEUS in Observationibus ad statum Provinciarum Unitarum Belgii p. m. 113. Ubi refert, se anno 1668. intra quinque dies tres tractatus cum Statibus Generalibus conclusisse, inconsultis provinciis, quod observato agendi modo ordinario illi omnino artibus aliorum forent disturbandi, cum tamen iidem Reipublicae essent summe necessarii. Additque, ni provinciae factum ipsorum probassent, de capite ipsos fuisse periclitaturos, cum ea res alias

 istorum

[illegible] fieri [illegible], [illegible] Equidem [illegible] [illegible]. A [illegible]. Vid. [illegible] GRO[illegible] de [illegible] c. 9[illegible].

[illegible] Vid. [illegible].

§. XII. 1 [illegible] AUCTORIBUS [illegible] Legatorum [illegible] GROTIUS L. II. c. [illegible] de Legatis, [illegible] Germanorum [illegible] Auctor Gallicus, [illegible] de WICQUEFORT de l'Ambassadeur, [illegible] Amstelodami 1730. [illegible] De [illegible] Legatorum, [illegible] BYNKERSHOEK in [illegible] Christianum THOMASIUS.

2 Confer LIVIUM L. IX. c. 9. & seqq. [illegible] PUFENDORF [illegible] THOMASIUS de Sponsione Caudina & Numantina, quae [illegible] Lipsiae [illegible].

3 Ad haec [illegible]. Vid. supra c. 6. §. 10. [illegible].

stratuum mandata excedat.) Nam tunc demum praefracte populus potuisset insistere illi principio, se non posse iniussu suo a magistratibus obligari, si intolerabile quid Samnites postulassent. Id mordebat ambitiosum populum, quod sub iugum missus fuerat exercitus, stulto sane consilio ducis Samnitis, dum contumelia, viribus nihil detractura, iras ferocis populi immensum accendit. Verum ea ignominia dignius erat exercitus, quod nullis praemissis exploratoribus in locum incognitum ita temere sese coniecisset. Quam ipsam tamen sufferre satius erat, quam vires populi R. exscindendas praebere. Expendantur, quae Lentulus sponsionem suadens disserit apud LIVIVM L. IX. c. 4. Quin & saepe a ciuitate ratihabentur promissa & acta ducum ob insignem eorum auctoritatem [4], & ne ipsorum fidem aliis prostituant. Inde apud TACITVM A. XII. [c. 18.] *Mithridates consultat: cuius misericordiam experiretur: quod Romanorum nemo id auctoritatis adesset, ut promissa eius magni penderentur.* Sed nimirum superbissimus populus nolebat considerare, sibi non esse priuilegium, quo minus & ipse aliquando experiretur, quod aliis saepe intulerat. Generose tamen Samnites, quod deditos sponsores non reciperent. Id autem ridiculum plane & ineptum erat, quod cum deditio fieret, Posthumius genu suo A. Cornelii fecialis femur, quanta maxima vi poterat, perculerit, & clara voce inclamauerit: se Samnitem ciuem esse, illum legatum fecialem a se contra ius gentium violatum, eo iustius bellum gesturos. Nec insuper habendum, quod LIVIVS ita de hoc processu iudicat sponsores, postquam dediti erant, & non recepti, iterum in castra Romana discessisse, *sua fide liberata*, sed dubitabundus addit, *forsitan & publica.*

§. XIII. AD quaestionem denique: si summa potestas nouerit a ministro suo sponsionem factam, & siluerit, an inde colligatur hanc ab ipsa adprobari? respondet GROTIVS dicto loco §. 17.

CAPVT

4) Cum A. MDCII. Franciscus Mendosa, Reg. Hispaniae Dux, captiuus promisisset, curaturum se vt soluerentur, quicunque Foederatis populis vbicunque locorum capti tenerentur, *in tantum valuit apud Regem Hispaniae aut Mendosae, aut futurorum Ducum respectus, vt posse accessiris.* H. GROTIVS L. XI. Histor. Belgic. ad d. A. H.

CAPVT. X.

DE PACTIS REGVM PROMISCVIS.

I. Ordo sequentium.
II. Quatenus rex restitutione in integrum gaudeat contra extraneum:
III. Et quatenus contra ciues suos:
IV. Contractus regum quatenus exemti legibus ciuilibus.
V. Rex de suo iuramento valide dispensare nequit.
VI. Quatenus ciui actio contra regem ex contractu sit.
VII. Contractus ciuium subiacent dominio eminenti.
VIII. Quatenus ex contractu regum obligentur successores.
IX. An donationes regum sint reuocabiles.

RESTAT vt videamus de illis quaestionibus, quae circa pacta regum promiscua agitari solent. Quae ad tria capita reuocari possunt, primo an regi competat peculiaris aliqua potestas circa pacta propria; deinde quid ipsi liceat in obligationes aduersus subditos contractas: & denique qua ratione successores suos queat obligare.

§. II. CIRCA primum quaeritur, cum rex ciues suos in contractibus laesos in integrum queat restituere, aut iustis de caussis a iuramento absoluere, an idem quoque possit in se ipso, vbi scilicet per dolum aut vim, vel ex lubrico aetatis cum altero damnose contraxerit, aut si alias in contractu enormiter laesus sit, aut si temerario iuramento seipsum obstrinxerit. Vbi obseruandum, si isthaec quaestio ita crude, & vti verba iacent, accipiatur, eam contradictionem inuoluere. Nam restituere in integrum, absoluere a iuramento, tales sunt actus, qui non solum in alium tendunt, sed & qui proficiscuntur ab eo, qui potestate aliqua superiore est instructus in alterum [1], qui restituendus aut absoluendus est. Ergo quaestio ita potius exprimenda fuerit: si rex in obligatione aliqua contrahenda laesus fuerit, an postea laesione deprehensa, propriam per auctoritatem possit declarare, obligatione illa sese ob adhaerens ei vitium non teneri? Heic sciendum, quemadmodum qui in libertate naturali viuunt, nemini mortalium subiecti, suarum rerum ipsi sunt arbitri [2]; ita si ab altero in pacto iniuste laedantur, ipsi per se restitutionem aut supplementum exigere possunt, modo laesio & iniuria sit manifesta. Nam vbi ea dubii quid habet, par fuerit per arbitros rem definiri [3]. Igitur si rex, vtpote naturali gaudens libertate, pacto suo inesse aliquod vitium deprehenderit, per seipsum alteri potest declarare [4], se ex vitioso illo pacto nolle teneri; neque necessum est, vt ab alio

§. II. 1) V. supra L. IV. c. 2. §. 24. H.
2) Et inducere L. V. c. 13. §. 3. H.
3) d. c. 13. §. 3. & seqq. H.
4) Etiamsi magis fuerit iniuria. V. supra L. III. c. 6. §. 11. H.

ipso eius reluctationem impetret, quod intrinseca sua natura ad obligationem sibus producendam est ineptum. Apud GRAMMONDUM Hist. Gall. L. II. Ludovicus XIII. asserit: *[illegible]* Simmo vero quin fieri potest, ut quis per metum ad fidem fallendam incitatum partibus suae [illegible] aliquod pacti praetexat; inde in contractibus recte constituitur, quinam actus ipso iure pro invalidis & nullis sint habendi, aut super quibus cognitio & sententia iudicis sit expectanda.

§. III. Quod si autem regi sit negotium cum suis civibus, tunc de distinctis casibus distincte pactorum pronunciandum. Minorennitas regis tamdiu durare iudicatur, quod regni administratio penes tutores est. Intra eum enim [illegible] quidem ipse nihil contrahere potest. Sed si cum eius suo [illegible], eoque deinceps contractu laesum se deprehendat, non apparet causa, quare nec ipse legum beneficio frui debeat [1], quod alius indulget, cum alius deteriore conditione, quam privatus esset; nec propter aetatis infirmitatem praesumi potest, ipsam exceptioni minorennitatis valide renunciasse. Pacta cum extraneis per tutores regni legitime inita rex sub obtentu minorennitatis post revocare non potest [2], quia alias nemo secure cum rege minorenni paciscere posset. Tutores tamen administrationis suae rationem reddunt. Sed nec ulla exceptio metus aut laesionis, dolive valet contra capitulationes [3], circa quas cum regibus limitatis populus in delatione regni convenit. Quod si leges illae [illegible] valebantur, nemo erat, qui regnum sua sponte caperet. Nec praesumitur, populum aliquem adeo imprudentem esse, ut regem suum commodis legibus velit adstringere, quae summum imperium reddunt mancum, aut velut immobile. Quo loco & illud obiter quaeritur: an Davidi potuerit extrahere iuramentum, quo Simei, qui profugum convitiis infectatus fuerat, impunitatem promiserat? Id quod negandum. Nam neque per vim metumve, aut per imprudentiam iuraverat rex, sed cauto [illegible] consilio, ut tanto clementiae specimine defectionis filii conscios populos ad fidem ad obsequium rediret. Illi vero impunitas eo in se non erat illicita: poteratque delictum illud rex, utpote in suam personam commissum, citra cuiusquam iniuriam condonare. Verum an recte fecerit, quod in ultimis mandatis Salomonem super facinore illo monuerit [4], quidam dubitavere. Nos arbitramur Davidem nihil hoc contra iuramentum suum fecisse. Neque enim praecepit filio, ut ipse Simei ob delictum illud plecteret, sed monebat duntaxat, ut hominem pravum, & familiae suae infestum caute observaret, ne res novas moliretur, & si quid flagitii denuo committeret, in [illegible] non adeo [illegible] esset. Hinc Salomon ipsi praecepit, ut Hierosolymis sub oculis regis habitaret, nec rivum Cedron transiret, ne adspiciendo locum, in quo Davidi tam foede maledixerat, super impunitate sua gaudium conciperet. Verum divina providentia ita disposuit, ut legem tam facilem, alia sese quoque adprobatam, violaret, ut talia foret occasio, condigno [illegible] tradendi.

§. IV.

§. III. 1) [illegible] Tutel. [illegible] 2) [illegible] 3) [illegible] L. VII. [illegible] 4) [illegible] Conf. L. IV. [illegible]

§. IV. Observandvm deinde, quod reges, quando actus quosdam cum ciuibus suis exercent non vt reges, sed vt quiuis alii priuati, praesumantur ob oculos habuisse leges ciuitatis positiuas *, quae super validitate talium actuum extant: tamen cum ipsi sint superiores legibus ciuilibus, nulla necessitate stringuntur, vt omnino eas leges etiam in priuatis actibus sequantur. Igitur si scientes volentesque contractum aliquem ineant, qui alias per leges ciuiles inualidus erat; censentur contractum illum also vi legum ciuilium, si qua est, exemisse, ex iisdem irritum non declarandum, cum alias nihil ab ipso foret acturus. De facto Philippi II. regis Hispaniarum, qui obtentu legum aere se alieno exsolutum ibat circa finem superioris seculi, videatur Grotivs Hist. Belgicae L. V *. Id tamen omnino admiserim, si in contractu enormem laesionem, quam ab initio non videbat, postea rex deprehenderit; eum contractum ab ipso posse rescindi, aut saltem ad aequitatem reformari. Add. Grotivs L. II. c. 14. §. 2.

§. V. Illvd manifestum est, hautquidquam licere regi iuramentum suum rescindere, valide conceptum, & cui nullum adhaerebat vitium, eo tantum obtentu, quod quaedam suorum subditorum iuramenta eidem liceat rescindere. Nam quae hoc modo rescinduntur, iam antea hanc conditionem in se habebant; si superior noluerit. Atqui nullam posse contrahi obligationem, si quis suo arbitrio reseruauerit facultatem non praestandi, in aprico est. Add. Grotivs dicto loco §. 3.

§. VI. Caetervm etsi promissa ac pacta aeque conscientiam regis, quam cuiusuis priuati stringant: in eo tamen est diuersitas inter obligationem regis & subditorum, quod iste facili negotio a subdito tergiuersante debitum possit extorquere. Verum ciui, quamdiu talis, nullum suppetit medium ab inuito rege debitum extorquendi. Etsi nullus cordatus rex legitime contractum debitum soluere abnuet, qui cogitauerit, suam salutem atque eminentiam fide pactorum niti; ac indignum esse, si cui iustitiae asserendae est ipse constitutus, eam ipse vltro proculcet. Quod si tamen reges ex contractu subditis aduersus se actionem concedant in proprio tribunali *, ista actio non tam iure ciuili, quam aequitate naturali nititur, quasi cognita sua obligatione non possint, quod debent, non velle praestare. Adeoque eiusmodi actione non id quaeritur, vt rex cogatur ad soluendum debitum, sed vt subditus liquido ostendat, principem ad id soluendum sese obligasse. In eiusmodi autem iudiciis merito debet obtinere illud Sisimethrae apud Heliodorvm Aethiop. L. X. *Τὰς ὑπεροχὰς ἡ δικαιοσύνη [illegible] ἐν τοῖς [illegible]. Fastigia dignitatis non respicit aequitas, sed is regnat in iudiciis, qui probabilioribus nititur rationibus.*

§. VII. Id quoque contingere potest, vt subdito ius quaesitum ex contractu auferatur, in poenam, vel ex vi dominii eminentis; vt tamen heic necessitas Reipublicae antecedat, & refusio de publico fieri debeat *. Sicuti etiam

§. IV. * Vid. supra ad L. VII. c. 4. §. 3. H. [illegible] [illegible] [illegible] Hist. ad A. MDCVII. in fine. [illegible] refert, Philippum III. Reg. Hisp. [illegible]

§. VI. * Vid. supra L. VII. c. 8. §. 4. H.

§. VII. * Vid. supra c. 5. §. 7. H.

etiam ex caussa solutio differri potest, ubi magna Reipublicae necessitas pecuniam, privato alias solvendam, interdum sibi impendi imperat. Ex quibus etiam adparet, quid de tabulis novis iudicandum sit, quae Soloni vocabantur σεισάχθεια. Vid. Plutarchus Solone. Cicero Offic. II. (c. 24.)

§. VIII. Porro ut adpareat, an & quatenus rex antecessor possit obligationem transmittere suo successori ex contractu privato; videndum prius est, an rex regnum suum habeat in patrimonio, an vero idem possideat iure velut usufructuario. Qui regi succedit, cui priori modo regnum tenetur, is, ut in omnia ipsius bona, sic & in debita, & obligationes, quae non ultimato in ipsius persona terminabantur, succedere censendus est. Circa debita autem regum, qui posteriori modo regna obtinent, Grotius l. II. c. 14. §. 11. censet, ad illa exsolvenda non teneri successores quatenus, & eo ipso, quod in locum alterius subeunt. Nam tales reges ius suum ad regnum non accipiunt ab eo, qui proxime decessit, sed ab ipso populo. Verum mediante & per interpositam civitatem etiam tales successores ex debito antecessorum obligantur, non quidem veluti pro se, sed tanquam capita civitatum, quam ultimato adficit debitum a rege tanquam illius capite contractum. Quod enim regibus competat facultas ipsam civitatem per debita obligandi, inde manifestum est, quod saepe alia ratione necessitatibus Reipublicae non possit succurri, quam ut commodo debita contrahantur. Cum autem regi competat facultas civitatem administrandi & conservandi, etiam competere ipsi omnia media, sine quibus finis ille non potest obtineri. Neque tamen illa potestas obligandi civitatem in infinitum abit; sed tantum eo usque, quoad probabilem rationem debitum contrahendi rex habuerit. Neque enim ad eas angustias redigendus est rex, ut non nisi illa debita in civitatem devolvere possit, quae actu in utilitatem civitatis cesserunt, (licet municipales magistratus huc adstringi possint, vid. L. 27. D. de Rebus credit.) sed sufficit si probabilem rationem facti sui habuerit, licet forte praeter spem eventu destitutus fuerit. Vid. L. 12. C. de Locato. Sic igitur contractus regum obligabunt civitatem, qui non manifeste absurdi aut iniqui sunt, cum in dubio pro ratione regis praesumatur. Adeoque ex illis etiam successores tenebuntur, quatenus capita civitatum. Quin & ipse populus tenebitur, si rege sublato, sui iuris esse coeperit. Nam & si quid populus antea liber contraxisset, obligaretur & is, quem postea populus etiam plenissimo iure constituisset. Atque hoc modo istanc quaestionem definire melius est, quam adhibita distinctione inter laesionem modicam & magnam. Nam in administratione rerum civilium,

§. VIII. a) Quem [illegible] [illegible] H.

b) Vid. [illegible] H.

c) [illegible] H.

d) [illegible] H.

[illegible] H.

e) [illegible] H.

§. IX. a) Vid. [illegible]

eiusdem longe aequius est probabilem rationem, quam euentum spectare; cum etiam prudentissime cogitata improuisos casus soleant intercipere.

§ IX. Ceterum, quae de contractibus regum dicta sunt, etiam ad donationes eorum applicari debent: vt nempe illae a successoribus reuocari nequeant, siquidem probabilem rationem habuerint. Vid. Svetonivs Tito c. 8. Plinivs L. X Epist. 66. * Gratianvs Caus. 25 quaest. 1 c. 17. Contra Galba largitiones a Nerone factas repetere instituit, decima tantum liberalitatis parte apud quemque relicta. Svetonivs Galba c. 15. Tacitvs H. L. II (c. 10 num. 4.) Et apud Zonaram H. L. III memorantur Vitellii Rempublicam lacerantis donationes, *quae neque dari neque accipi salua Republica poterant.* Sic Senatus rursus vectigales iusserat ciuitates, quas Sulla pecunia accepta immunes fecerat. Quod tamen improbat Cicero Offic. III. (c. 22); Et sane videtur, pecuniam ipsis fuisse restituendam, siquidem ea in publicos vsus impensa fuerat. Sic etiam Basilius Macedo, cum antecessor ipsius Michael omnem pecuniam publicam dissipasset, decreuit, *vt qui nulla probabili de causa pecuniam accepissent, eam, vt fiscus eius sensisset, restituerent*, apud Zonaram in Basilio Macedone. Add. Hieron. Osorivs de Reb. gest. Eman. L. I. vbi de donationibus regis Ioannis, morte instante factis, agit. Quanquam & circa eiusmodi donationes obseruandum, de quonam factae sint. Si de suo rex donauit, plane irreuocabilis donatio erit. Sin de fructibus bonorum facta donatio fuerit, quorum administratio penes regem erat, spectandum omnino, an ea rationem, modumque habuerit. Nam vti nemo negauerit, quin ex aerario bene meritis aut merentibus donare quid possit, prout opes Reipublicae ferunt: ita si in homines nauci, atque inutiles immodica pecunia sit profusa, aerariumque per ambitionem exhaustum, fas esse credo fuerit, inde reuocari, vnde publicae egestatis causa. * Add. Boecclervs ad Grot. L. I. p. m. 172. Grotivs d. l. § 12. Non insuper quoque habendum, quod de Ferdinando Arragonio refert Laurentius Valla de Rebus gestis eius Regis L. III. *In patrimonio regali reuocando tenax, quod qui alienarent, [illegible], quam antea, quae ex fiscalibus olim quidem regalia fuerant [illegible].* Eadem quoque applicari possunt ad priuilegia * & immunitates *, vt nempe inspiciatur, an & ipsa rationem atque modum habuerint, & an cum salute ciuitatis consistere possint. Nam quin haec plura esse debeant, quam inconsulta regum facilitas, dubium non est. Sicuti & alias eiusmodi priuilegia, quatenus ad onerandos reliquos ciues pertinent, stricte interpretanda sunt *.

 Conf.

[illegible] Quem ... in regno Francico, ... Cuiacius in Paratitlis ... ad tit. X. de Constitut. ... H.

[illegible] Svetonivs L. V ... ad A. MDXCI ... H.

[illegible] Vid. ... T. II. ... Add. ...

[illegible] ... Principis ... H.

[illegible] Vid. ... in Anglia ... apud Grotivm L. VII ... ad A. MDXCIV. Camdenvm ... ad A. MDXCVII. H.

[illegible] Vid. Ziegler... L. I. ... Add. ... L. V. ...

Conf. *L. 1. §. 10. 16. D. Ne quid in loco publico*, & Oratio DEMOSTHENIS aduersus Leptinem. [p. 279. E. Ed. Steph.] Apud APPIANVM Alexandr. Ibericis, cum Romanis tributa & militiam exigentibus Celtiberi priuilegia ab ipsis Romanis concessa opponerent; additur: *Et ita se res habebat. Sed cum Senatus eiusmodi priuilegia alicui indulget, semper hanc addit exceptionem: Κυρίας ἔσεσθαι μέχρι ἂν αὐτῷ καὶ τῷ δήμῳ δοκῇ. valitura, quamdiu sibi populoque Romano libuerit.* Apud GVICCIARDINVM Hist. L. VII. Ludouicus rex, Genuensibus rebellibus deuictis, annullauit omnes conuentiones inter ipsum, & eam ciuitatem initas e): sed tamen eadem omnia iterum concessit, tanquam priuilegia, non tanquam pacta; *vt semper foret in sua potestate eosdem eisdem priuare.* Quod tamen circa quaeuis priuilegia procedere non crediderim; sed illa tantum, quae non nisi vim precarii obtinent.

* *

CAPVT XI.

QVIBVS MODIS CIVIS ESSE QVIS DESINAT.

I. *Ciuis quis esse desinit, rege sine successore mortuo.*
II. *Item, si quis migret.*
III. *Quid in migratione obseruandum?*
IV. *An gregatim possit discedi.*
V. *An licitum sit simulare transfugam?*
VI. *An ciuitas possit expellere ciuem pro lubitu?*
VII. *De exilio.*
VIII. *Ciuitas amittitur per vim hostilem.*
IX. *An deditus, nec receptus, ciuis maneat?*

INTER modos, quibus aliquis ciuis esse desinit, a nonnullis & iste numeratur, si rex sine omni haerede & successore moriatur, aut regnum habere coeperit pro derelicto. Tunc enim singulos in libertatem natura-

e) In Romano etiam Imperio moris erat, cum prouinciae se submitterent, ab Imperatoribus [illegible] suae edictum publicari, cuius tenore primum dominationem omnem & potestatem in illum populum sibi vindicabant; deinde de iure suo remittebant, facta insinuatione securitatis & libertatis populi subditi. Prouinciae autem, vt horum priuilegiorum honorem redderent Imperatoribus, in perpetuam memoriam omnia acta publica ab illo tempore computabant. Quod exemplo Antiochiae, a Caio Iulio Caesare libertate redonatae, docet Ioannes ANTIOCHENVS L. IX. Chronograph. MSS. apud Ioh. GREGOR. not. & obseruat. ad loca aliquot scripturae c. 36. Haec forte caussa, quare libertas quandoque adempta foederatis ciuitatibus. Vid. SVETON. in Augusto c. 47. in Tiberio c. 37. vbi de Cyzicenis, in Claudio c. 25. in Vespasiano c. 8. vbi de Achaeis, Lyciis, & aliis. H.

§. I. * Vid. supra L. VII. c. 7. §. 7. H.

§. II. 1) Ego contra cum ARNISAEO L. I. Rel. Pol. c. 5. sect. 8. discessum sine venia impetrata nego esse licitum, ob duplex pactum, quo ciuitatem firmari supra diximus. Nec obstat, primo pacto societatem constitui, cui renunciare fas sit. Etenim hoc ex constituto, & ex alii non naturali iure prouenire, satis ostendit foederum obligatio, in qua id non obtinet. Quare sic existimo, vbi lex vel consuetudo aliud non introduxit, vltroneam ciuis subditi demigrationem a voluntate summi imperantis pendere hactenus, vt aestimet, an ea fraudi vel damno sit Reipublicae. Nam si multo vel exiguo cum ciuitatis commodo discessum & simul fortunam ciuis remoretur, summus impe-

naturalem abire. Sed cum planum sit regnum eiusmodi casu non penitus dissolui, sed in formam interregni recidere: igitur perit quidem tunc obligatio ciuium aduersus regem, qui nullus amplius exsistit, ita tamen, vt primaeuo adhuc ciuitatis pacto inter se ciues coniuncti maneant [*].

§ II. Illvd frequentissimum est, vt quis sponte, permittente sua ciuitate, in aliam ciuitatem concedat, sedem ibi fortunarum fixurus. Illiusmodi spontanea migratio quo usque ciuibus sit permissa, ex modis, quibus aliquis in ciuitatem sit receptus, colligitur. Quidam enim iusto bello victi, aut extrema necessitate adacti in ciuitatis alicuius ditionem concedunt: qui quanta heic libertate gaudeant, ex legibus ciuitatis est cognoscendum. At si quis liber homo, qui vel nullius imperio ante subiectus fuit, vel [illegible], vel eo, quo antea tenebatur, iam solutus, sponte sese alicui ciuitati adiunxerit; inde ex statutis eius ciuitatis erit iudicandum, quidnam circa migrationem libertatis ipsi sit relictum. Dantur enim ciuitates, ex quibus citra expressum earundem consensum migrare non licet. Alicubi certo onere ea licentia est redimenda, puta summa aliqua pecuniae, aut aliqua bonorum portione. De Argiuis Ovidivs Metam. L. XV. v. 28. 29. *Prohibent discedere leges: Poenaque mors posita est patriam mutare volenti.* Vbi autem circa eam rem nullae exstiterint leges, quid liceat, ex consuetudine aut ex natura subiectionis ciuilis colligendum. Quae consuetudo admittit, eorum licentiam quilibet ciuis habere censetur. Si neque haec producet, & in subiectionis pacto in neutram partem ea de re mentio sit facta: magis est, vt licentiam pro arbitrio migrandi liber sibi homo reseruasse intelligatur [*], atque adeo mundanum se potius cum Socrate quam glebae certae adscriptum ferre velit [*]. Valerivs Flaccvs L. VII. (v. 227.) *Omnibus hunc communem animantibus orbem, Communes & crede deos, patriam inde vocato, Qua redit itque dies: ne tu tibi dira maligne Ostentes [illegible] sub frigore [illegible]. Fas mihi non habitare & fas ubi liquerit Colchos.* Qui enim ciuitati se adiungit, ille cura sui ac rerum suarum haudquaquam sese abdicat; sed id potius agit, vt insigne sibi firmamentum

circum-

[illegible] haud dubie petunt. Cui consentaneum est, [illegible], quod ob importunitatem [illegible] ad [illegible] Rempublicam [illegible] [illegible] L. III [illegible] ad A. MDCXV. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ad Principem [illegible] posse. Vt Camdenvs ad A. MDLXXI. [illegible] Meteranvs in [illegible] ad A. MDCXIX. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quem Grotio [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] M.

(*) Apud Platonem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

circumponat. Quia tamen saepe contingit, ut publicum regimen privatis aliquibus rationibus parum expediat, aut alibi commodius eaedem quem prospiciat. Et vero postulari nequit, ut ad unius aut paucorum habitum Respublica reformetur: proximum erit, ut ipsis sit concessum per migrationem rebus suis consulere. CICERO Tusc. Quaest. L. V. *Demaratus Tarquinii regis pater tyrannum Cypselum quod ferre non poterat, fugit Tarquinios Corintho, & ibi suas fortunas constituit. Num stulte anteposuit exsilii libertatem domesticae servituti?* Add. DIODORUS SICULUS L. I. c. 67. Aliis ut dotes animi exserant, sua civitas campum non praebet. In quos cadit illud STATII Sylvar. L. I. *Vidi ego transferre [illegible]* Alii experiuntur illud: Οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. *Nullus Propheta est acceptus in patria sua*, quod livore tumeant igitur oculi, cum virtute supra se eminere sentiunt, quos quondam in aequo, aut infra viderunt. Vel etiam quia, ut LACYDES ait apud DIOGENEM LAERTIUM L. IV. (§. 60.) Τὸ θέατρον πόρρωθεν δεῖ θεωρεῖσθαι. *Procul spectare theatrum oportet*, quia nimis prope [illegible]. Talibus licentiam migrandi denegare velle, idem foret atque liberis hominibus imperare, ut supra parentum suorum conditionem nunquam adspirare audeant. Sed & ipsae civitates ex hac migrandi licentia commodum sentire possunt, adscitis aliunde egregiis viris. CICERO pro Balbo (c. 13.) *Iure enim nostro neque mutare civitatem quisquam invitus potest, neque si velit, mutare non potest, modo adsciscatur ab ea civitate, cuius esse se civitatis velit.* Et mox: *Multi enim superiore memoria cives Romani sua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias se in civitates contulerunt. Et ex omnibus civitatibus via sit in nostram, sitque nostris civibus pateat iter ad ceteras civitates.* Idque his amplissimis verbis extollit: *O iura praeclara*, inquit, *atque divinitus iam inde a principio Romani nominis a maioribus nostris comparata, ne quis invitus civitate mutetur, neve in civitate maneat invitus. Haec sunt enim fundamenta firmissima nostrae libertatis, sui quemque iuris & retinendi & dimittendi esse dominum.* Add. L. 12. § 9. D. de Capt. & postl. & GROTIUS L. II. c. 5. § 24. Neque obstat, quod patresfamilias, qui initio civitatem constituturi erant, pacto intelligantur singuli singulos obstrinxisse, quod ipsi suas vires in commune velint coniungere. Nam etiam alias societatibus renunciare potest socius, si id fiat citra dolum malum, non intempestive & in fraudem ceterorum, praesertim si ad certum tempus societas non sit contracta. Quanquam & ideo multae civitates parum curent, an sui cives migrent, quod multitudine hominum laborent, & potius circa eam minuendam sint sollicitae.

§. III. ISTA tamen migraturo ex debito aut decoro observanda sunt, ut, cum civitatis plerumque intersit nosse civium numerum, indicet de suo discessu. Nisi forte certis ex argumentis colligat, civitatis nihil interesse, sciente ipsa, an insicia quis discedat. Illis autem utique expresso civitatis consensu opus est, qui ad prodire [illegible], praesertim ad certum tempus, sese obstrin-

§. III. a) [illegible] L. [illegible] D. [illegible] CUIACIUS L. IV [illegible], quasi [illegible], ut est [illegible] p. [illegible]
[illegible] L. [illegible] Conf. b) [illegible]
[illegible]

abstinuere; puta qui legationem obeunt, qui in expeditione versantur*, aut alio in munere, quod ex singulari pacto sunt suscepturi. Sed & tempus quo debet fieri discessus, & quando civitati non perduellione interest, ne id fiat. Quam in rem haec affert exempla GROTIVS dicto loco. *Si magnum sit contractum aes alienum, nisi paratus sit civis in praesens [illegible] Item si [illegible] bellum [illegible], praesertim si obsidio imminens, nisi paratus sit civis [illegible] subsistere qui Rempublicam defendat.* Vid. LYCVRGI Oratio contra Leocratem. Nec tamen civem [illegible] in quem adplicari queat illud HORATII L. I Od. II [illegible] *[illegible]* Id autem probe observandum, vocabulum emigrandi ita hic accipi, ut quis aliquam civitatis fines & territorium excedat, non ut imperio civitatis se renunciare velit, & [illegible] intra eiusdem territorium domicilium habere*. Quae enim certis finibus [illegible] civitas, [illegible] prohibere, ne quis ipsa [illegible] domicilium ibi habeat, qui eius imperium non [illegible]. Quo loco & illud observandum [illegible] obligationem hanc civitatis [illegible], qua olim [illegible] publicis tabulis patriae renunciarent & in alia loca se conferrent. Quo facto credebant [illegible] sibi non esse, etiam Regi patriaeque [illegible], nec eo nomine [illegible] se posse. Vid. MARIANA de Rebus Hispan. L. XIII [illegible] [illegible] colligi potest, quam [illegible] habeant [illegible], quem indigenam ab [illegible] abstrahere vult civitas. [illegible] civitate, in qua [illegible] ius emigrandi [illegible], atque nullo [illegible] vinculo adstrictus in aliam civitatem fortunarum sedem transtulerit, is [illegible] nihil [illegible] habet antiquae civitatis, [illegible] nihil agit, si vel maxime [illegible] non parituro [illegible]. At in aliam adhuc [illegible] manet, qui vel contra ipsius leges emigrat, vel peculiari vinculo fuit obstrictus, vel bona adhuc praeteritae [illegible] sub ipsius dicione possidet, vel denique peregrinandi [illegible] causa, [illegible] sibi [illegible]. Quo loco etiam [illegible] memoranda [illegible] quod PLVTARCHVS [illegible] ipsius vita [illegible] *[illegible] perpetuum exilium patria sua [illegible] artes [illegible]. Quod [illegible] civitate [illegible] consulto, [illegible]* Caeterum cum in eum, qui semel vinculo civili exsolutus est, civitas nihil [illegible], in aperto est, etiam, si a nova sua civitate, in quam se contulit, ad veterem civitatem tanquam legatus mittatur, omnino privilegiis legatorum frui, inter quae praecipuum est, ut exemptus sit a iurisdictione eius, ad quem mittitur*. Nam si quis veterem civem tali honore dignari non vult, admissionem illius detrectare potest. Quod eo usque videtur extendendum, ut si civis [illegible] sua civitate aliam civitatem [illegible]

[illegible] Constantinopolitanum [illegible] H.

(*) [illegible]

[illegible] Part. II. [illegible] quaest. [illegible] H.

fidem suam addixerit, circa huius negotia sibi dein sub charactere legati & ministri publici expediendo, illa eidem obligationem quandam remisisse intelligatur; cum duae obligationes eiusmodi unitae in vno subiecto haerere nequeant. Itaque talis ex eo tempore in patria sua, quam fictione quadam mutasse iudicatur, vtique iuribus & priuilegiis legatorum fruetur.

§. IV. GREGATIM tamen non posse discedi GROTIVS d. l. asserit ea ex ratione, quia hac concessio, ciuilis societas non possit subsistere. In moralibus autem necessarium iudicari, citra quod finis aliquis obtineri nequit, & fieri non posse, quod eundem intercipit aut destruit. Add. LIVIVS L. XLI. c. 8. 9. Quae tamen sententia dubio non caret. Si enim singulis licet pro arbitrio migrare, cur non idem liceat pluribus, quibus sedem fortunarum eodem tempore transferre commodum est, modo nihil eorum, quae supra monuimus, obstet? Nec ad rem facit, quod hoc modo ciuitas debilitetur. Nam qui ius non habet me inuitum retinendi, illi non fit iniuria [a], si futurum aliquod commodum accidum dubitum, meo discessu ipsi intercipiatur. Neque vero necessarium est, vt haec ciuitas tot myriades ciuium habeat, aut vicinis semper sit formidanda: non magis, quam vt hic vel ille priuatus tot millia possideat, quorum vtrique tamen per media illicita nihil subtrahendum. Vnde etiam GROTII argumento parum roboris inesse videtur. Licet enim haec vel illa ciuitas per migrationem ciuium gregatim factam insigniter debilitetur, ac demum plane dissoluatur: non tamen ideo societas ciuilis inter homines penitus tollitur. Sed vnius corruptio alterius est generatio; vnius decrementa alterius incremento cedunt. Natura quippe ciuiles esse societates in genere humano iam multiplicato voluit, sed vt haec vel illa ciuitas perpetua, florensque subsisteret, nunquam iussit. Sic Babylon per Seleuciam, haec per Ctesiphontem exhausta fuit. PLINIVS N. H. L. VI. c. 26. Si qui tamen gregatim discedere velint, illis itidem, vti singulis, territorium ciuitatis est relinquendum. Alias enim summa imperiorum confusio foret, si liceret integris vrbibus aut regionibus pro lubitu a ciuitatis suae imperio sese subtrahere, & aut alteri se subiicere, aut peculiarem deinceps Rempublicam constituere.

§. V. QVO LOCO etiam illa quaestio est examinanda, vt probandi sint illi, qui transfugas se fatentur, vt hac ratione graue damnum illis conciliet, ad quos confugiunt, in vsum suae ciuitatis? Equidem imprudentiae notam non effugiunt, qui eiusmodi hominibus temere fidem adhibent. Vid. I Samuel. XXIX. [illegible] Nec valde reprehendas illos, qui proditoribus post praestitam operam dignum imposuere supplicium. Vide VOPISCVM Aureliano, c. 22. Nequaquam tamen alterum honeste possum fallere, ideo tantum, quia insidiis meis facilem sese praebet. Nec debere aliquem suo scelere ciuitati inseruire,

§. IV. [a] Sed ex his Reipublicae detrimentum [illegible], si [illegible] gregatim [illegible], quam si singuli [illegible] [illegible] in singulis quoque [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quod praeterea [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Neque hoc obstat, quod vnius Reipublicae [illegible] alterius [illegible] [illegible]. [illegible] enim [illegible] [illegible] [illegible], quam hic de [illegible] [illegible] Reipublicae [illegible] quae-

servire, supra ostensum. Quin autem sceleri sit, fidem dare, ut ea violata, occasionem gravius nocendi nanciscare, extra dubium est. Et exsecranda semper hominibus visa est vox Lysandri siue Philippi, *pueros talis fallendos, viros iureiurando*. Vid. AELIANVS V. H. L. VII. c. 12. Si igitur expresse eiusmodi transfuga fidem dederit, sine scelere non poterit eam violare, ut ita, quos deseruit, ferro aut simulatione, utile aliquod officium exhibeat. Quod si autem aliquis regerat, cum is, ad quem transfuga se contulit, nosset, hunc ipsi sine scelere non posse operam aliquam praestare, neque ad scelus patrandum aliquem se valide potuisse obligare, adeoque fidem a transfuga datam esse nullam; ergo ipsi non fieri iniuriam, si, dum rei suae confidit, deceptus sit. Hic non opus est, ut inquiramus, peccet aliquis utendo opera transfugarum, an non. Neque enim sequitur: ego utendo alicuius opera pecco; ergo ille eo ipso ius habet mihi noxam inferendi. Uti non sequitur: qui sicarium conducit ad alterum contrucidandum, non minus quam ipse sicarius peccat; ergo sicarius recte in conductorem suum ferrum convertere potest. Est communis fere sententia, quod *transfugam iure belli recipimus*, in L. 51. D. *de Adquir. rer. dom.* id est, quod contra ius belli non sit eum admittere, qui desertis hostium partibus, nostras eligit, uti illam legem explicant CVIACIVS Obs. L. IV. c. 9. & GROTIVS L. III. c. 1. §. 22. Quod tamen an de externo iure belli, quod Grotius vocat, an de interno, quod ad legem naturae examussim congruit, sit capiendum, non immerito dubites. Sane si quis plenam licentiam adhibendi operam transfugarum defendere velit, putaverim, ipsum non tam hoc argumento uti debere, quod etiam Deus diaboli & impiorum pravis opera utatur, quam favore iustorum armorum, quae geruntur repellendae alterius iniuriae, aut consequendo iuri nostro. Ob quem favorem non videtur iusto bellatori curiose inquirendum, utrum illi, qui hostilem statum adversus ipsum exuerunt, honestis an inhonestis causis fuerint moti. Adeoque eum praesumere posse, iustis de causis eos priores partes deseruisse, tanquam ex approbatione iniusti transfugii reatum non contrahet. Quidquid tamen huius sit, illud in aprico est, nullam esse fidem inter instrumenta fallendi disponere. Deinde patet, fidem eiusmodi transfugae, qui citra ullam causam partes se suas deseruisse fert, nullam esse; utpote quae tendit ad scelus faciendum, aut continuandum: adeoque valde imprudenter agere, qui in ista aliquid fiduciae collocat. Inde plerumque transfugae, qui aliquo numero esse cupiunt apud receptatores suos, quorum nocendi occasionem simulatione transfugii aucupantur, prae se ferunt, intolerandis se iniuriis adactos, ut hac ratione saluti suae consultum irent. Sic quis ignorat, qua ratione sibi Zopyrus apud Babylonios, Sextus Tarquinius apud Gabinos fidem conciliaverit? Sic qui M. Crassum in patentia camporum traxit, Mazaras Syrus, uti *Floro* vocatur, aut Abarus Arabs, uti *Appiano*, aut Ariamnes, uti *Plutarcho*, Pompeii in se benevolentiam & beneficia extollendo,

du-

quaeritur. Conf. WERNHERVS in Elem. Iur. Nat. & Gent. c. 26. §. 9.

q) Seque AVCTOR §. 4. [illegible], [illegible] [illegible], et [illegible] [illegible] [illegible]

dubitari. Nam quum [illegible] utique [illegible], cum de [illegible] [illegible] [illegible]. Id.

§. V. 1. Vid. supra c. 6. §. 19. Id.

r) Vid. c. 6. §. 10.

de studio suo in Romanas partes infelici fidem fecit. MARO (Aen. L. II. v. 57. & seqq.) quam graphice describit astum Sinonis, vt ab imprudentiae labe Troianos purget. Fingit iste, se inuisum fuisse Vlyssi, de quo nulla non fraus credi poterat, & cuius odium commendationis instar apud Troianos habebatur. Odii caussam arcessit a nece Palamedis, ideo occisi, *quod bella vetabat*. Se vero destinatum dicit, non oraculo deorum, ne videretur se victimam pro salute ciuium voluisse subtrahere, sed mendacio Calchantis, ab Vlysse subornati, & temeraria caeterorum approbatione. Quae vtique tam atrox sit iniuria, vt recte dicere possit: *[illegible]*. Et tamen veterator deos, & omnia sacra prius testatur, vt *fas sibi sit odisse viros*, tum quidem iniuste infensos, quondam tamen ciues. Nec id tamen plene Teucris persuasit, priusquam ostento dicta eiusdem firmata viderentur. [illegible] quoque apud LIVIUM L. XXII. c. 22. dicitur, *transfugam sine magnae rei proditione venientem ad hostes, nihil aliud quam vnum vile atque infame corpus esse*. Adde oratio Indibilis apud EUNDEM L. XXVIII. c. 17. Et Cn. Marcii ad Volscos apud DIONYSIUM HALICARN. L. VIII. Segestis apud TACITUM A. I. (c. 58.) *Neque odio patriae, (quippe proditores etiam iis, quos anteponunt, inuisi sunt) verum quia Romanis Germanisque idem conducere, & pacem quam bellum probabam.* AMMIANUS MARCELLINUS L. XVIII. c. 11. in fine. Sub transfugarum autem nomine non veniunt, qui recte ad hostes abeunt, quo improuisam aliquam cladem illis inferant, neque fidem dant, quod ipsorum partes sint secuturi. Neque censendi sunt tacite fidem dedisse, quod nihil inimici sint tentaturi in statum hostium, eo ipso, quia inter praesidia hostium versantur. Eatenus enim tacita fides praesumitur de eo, qui ad alterum venit pacis, non qui belli tempore.

§. VI. PORRO & hoc quaeritur, an non ciuitas ex aduerso pro suo arbitrio ciuem possit expellere inuitum, nullo antegresso delicto? Equidem CICERO dicto loco inter fundamenta libertatis posuit, *ne quis inuitus ciuitate mutetur*. Neque ideo heic deterior sit conditio ciuitatis, quam singulorum ciuium, quod hi pro lubitu migrare possint, illa inuitos pellere nequeat. Qui enim in ciuitatem aliquam concedit, vtique omnes suas rationes, saltem in praesens, eidem velut alligat, quas turbari aut euerti necessum foret, si quolibet tempore posset expelli. Quod cum sit summe odiosum, inde ciuis hoc quoque ab ciuitate velut stipulari intelligitur, ne inuitus praeter meritum possit eici. Sed contra ciuitas fortunas suas & incolumitatem vni alterius vulgari ciui non superstruxit, adeoque nihil aut parum ipsius interest, si is pro lubitu demigret. Vbi enim in aliquo eximio ciue magnam collocarit fiduciam ciuitas, solet eundem peculiaribus pactis adstringere, ne pro lubitu discedere amplius possit. Nec inuidendum est, plus aliquid heic licere ciui, quam ciuitati. Nam vbi ille ad arbitrium ciuitatis se non composuerit, facile potest in ordinem

§. VI. (a) Conf. L. I. c. 6. §. 4.
b) SENECA Consolat. ad Heluiam c. 7. [illegible] [illegible]. De [illegible] in [illegible] v. SIGONIUS L. II. de Antiqu. Iur. Ital. c. 2. 3. 4. 5. De [illegible] CONRINGIUS [illegible] c. 3. 11.
c) V. infra c. ult. §. 9. 11.

ordinem redigi. Cui autem si administratio Reipublicae displicuerit, nihil aliud relictum, quam patientia aut emigratio. Solet subinde in ciuitatibus vsurpari medium minus odiosum amoliendi ciues suspectos, aut superuacuos, & multitudine praegrauantes, quo caeteris laxior locus fiat; vt nempe eos in colonias transscribant [a]. Etsi plerumque volentibus hoc fit, dum lautiorem conditionem in coloniis sperant, qui domi cum inopia conflictabantur, aut ipsi ex oculis ciuitatis, cui inuisi sunt, sese subtrahi gaudent. Sic ISOCRATES Orat. ad Philippum huic suadet, vt in Asia vrbes condat, & in iis collocet, *qui nunc ob rerum necessariarum inopiam aberrant, & aliis quosque infestant*. Verbo, vrbium purgamenta. Quod idem ab Atheniensibus factum in Panathenaico commendat. Add. BACO Sermon. fidel. c. 33. De more autem illo, multis barbaris atque Graecis recepto, iuuentutem Deo cuipiam sacratam emittendi ad quaerendas nouas sedes, luculenter tradit DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. I. IDEM L. II. scribit, Aborigines fuisse talem iuuentutem, diis consecratam more patrio, ad quaerendas sedes, quascunque fortuna obtulisset, a parentibus emissam. Sic PLINIVS L. III. c. 13. Picentes ortos dicit *a Sabinis, voto vere sacro*. Et STRABO L. V. [p. 358. Ed. Amst.] Samnites simili ratione a Sabinis ortos memorat. Adde IVSTINVM L. XXIV. c. 4. & FESTVM, in Ver sacrum & in Mamertini. LIVIVM L. XXXIV. c. 44. Quomodo Lydus & Tyrrhenus, vrgente frugum sterilitate sortiti sint, vter cum parte multitudinis patria decederet, videatur apud VELLEIVM PATERC. L. I. c. 1. DIONYSIVM HALICARN. L. I. STRABONEM L. V. Paria de Scandinauiae populis memorat Paulus WARNEFRIDVS de Gestis Longobardor. L. I. c. 2. Possunt autem & solent coloniae diuerso modo deduci. Vel enim manent pars ciuitatis, vnde emittuntur; vel ciuitati matrici reuerentiam exhibere, eiusque maiestatem comiter conseruare deinceps tenentur [b], aliove vt velut inaequali foedere iunguntur, vel denique pari iure cum metropoli agunt. Add. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. VII. c. 1.

§. VII. INVITI ciues esse desinunt, qui ob crimen verum aut per calumniam intentatum ciuitate eiiciuntur. Dum enim ciuitas aliquem, pro membro suo non amplius vult agnoscere, & finibus suis expellit, remittit ipsi obligationem, qua antea tanquam ciuis tenebatur. Quo ipso illi fit facultas vbicunque possit sedem sibi nouam constituendi, nec ciuitati in eiusmodi exules quid iurisdictionis remanet. Inde apud EVRIPIDEM Heraclidis v. 186. Iolaus negat Argiuis fas esse ipsos Athenis abducere, quippe qui in exilium ab ipsis eiecti sint [c]. Est autem in exilium eiici ob falsum crimen grauis iniuria, (etsi aduersus istam viro forti solatia non desint. Vid. STOBAEVS Serm. 38.) ob verum, grauis poena, sic vt morte grauius id iudicet PHILO [d] Iudaeus de Abrahamo. [p. 359. A. Ed. Paris.] Si enim vel maxime salua relinquantur bona, alio tamen ea transferre molestum est; nec minus acerbum a necessitu-

 dinibus

§. VII. a) [illegible] Vid. GROTIVS L. II. c. 5. §. 24.
b) [illegible] apud EVRIPIDEM: [illegible]
[illegible] ... *Non est aliud manere, Quam solo patrio pellitur.* Id.

dinibus abstrahi & ignominiae plenum, indignum fuisse iudicatum, cui in civitate locus concederetur. Add. OPPIANVS Halieut. L. I. v. 274. seqq. Penitus enim effrontem esse oportet, in quem dici queat illud IVVENALIS Sat. 1. [v. 49.] *Hic damnatus inani iudicio, (quid enim salvis infamia nummis?) Exul ab octava Marius bibit, & fruitur dis iratis.* Nec est quod aliquem moveat illud CICERONIS pro Caecina [c. 34.] *Exilium non supplicium est, sed perfugium portusque supplicii. Nam qui volunt poenam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eo solum vertunt, hoc est, sedem ac locum mutant. Itaque nulla in lege nostra reperietur, ut apud caeteras civitates, maleficium ullum exilio esse multatum. Sed cum homines vincula, neces, ignominiasque vitant, quae sunt legibus constitutae; confugiunt quasi ad aram in exilium. Qui si in civitate legis vim subire vellent, non prius civitatem, quam vitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his civitas, sed ab his relinquitur atque deponitur.* Add. POLYBIVS L. VI. c. 12. Scilicet hoc est ex peculiari ratione antiqui iuris Romani, per quod invito non poterat civitas adimi. CICERO pro domo sua [c. 29.] *Hoc iure a maioribus proditum est, ut nemo civis Romanus civitatem possit amittere, nisi ipse auctor factus sit.* Quo minus autem a magistratibus togatis civi capitalia supplicia iniussu populi irrogarentur, leges Porciae & Semproniae prohibebant. Ne tamen delicta impunita manerent, & nihilominus nemo invitus civitate eiectus videretur, voluerunt credi, exilium sponte a civibus suscipi declinandae poenae causa. (contrarium plane institutum apud Aethiopes memorat DIODORVS SICVLVS L. III. c. 5. Apud SALLVSTIVM Catilin. c. 50. p. 161. Ed. Wass.) Caesar: *Aliae leges condemnatis civibus non animam eripi, sed exilium permitti iubent.* Et iterum: *Exilium damnatis permissum.* Necessitatem tamen soli vertendi satis iniungebant, quando capitalium criminum damnatis aqua & igni interdicebant, seu ne iis intra ditionem populi Romani uterentur. Ceterum circa irrogationem exilii cavendum est, ne ex illa in civitatem damnum redundet, dum qui civitate expellitur, in hostem abire potest. Unde quibusdam populis poena exilii non usurpatur, puta Turcis, Moscovitis, & quondam Iudaeis, licet ex alia ratione, ne exsulantes simul facerent religionis. Mitior poena est relegatio, per quam ius civitatis non amittitur, sed tantum in certo loco necessarium quis domicilium habere, aut certa civitatis parte abstinere iubetur. Quod posterius quibus iniunctum, apud Romanos proprie *interdicti* vocabantur. Vid. BRISSONIVS Select. antiq. L. III. c. 5.* ANTON. MATTHAEVS de Crimin. ad tit. de poena c. 1. § 4. 10. † Aliquando tamen non absurde applicari potest illud Diogenis, cum quidam ipsi diceret: Σινωπεῖς σου φυγὴν κατέγνωσαν: *Sinopenses exilio te mulctarunt*, reponebat ille, ἐγὼ δὲ γε ἐκείνων μονήν, *ego autem illis mansionem.*

§. VIII. ALIO modo civitatem non lubens quisquis mutat, quando vi hostili subactus alterius se imperio subiicit, tanquam civem & subditum, sive simul

*) Add. NOODT. Probabil. L. III. c. 3. VIII. † Vid. supra L. VII. c. 7. § 4. & L. [illegible] II. IX. 1. Quum [illegible] *[illegible]* civitatem [illegible] *quae quum simul populus iussisse dicitur* [illegible]

[illegible] *fin-*

simul sedem mutare, siue non. Id quod non singulis modo ciuibus, saltem qui non alio quam communi ciuium vinculo tenentur, sed & integris vrbibus, ac prouinciis licere, quando alia salutis expediendae via non apparet, in confesso est. * Vid. GROTIVS L. II c. 6 § 5.

§ IX. SOLET & illud contingere, vt ciuis aliquis a sua ciuitate propter iniuriam alteri ciuitati illatam eidem dedatur, ne illa ob illud factum caussam belli contra se praebeat. Vid. HERODOTVS [L. IX p. 344. Ed. H. Stephani] vbi de Timegenide & Attagino narrat, qui auctores fuerant Thebanis, vt Persis sese adiungerent. Vbi quaestio oritur, an qui a sua ciuitate deditur, nec ab altera receptus sit, in illa ciuis maneat, nec ne? Proponitur haec quaestio in L. 17 D. de legationibus. * Non manere censebat P. Mutius, quia quem semel populus iussisset dedi, ex ciuitate videatur expulisse, sicut faceret, cum aqua & igni interdiceret. Eadem quaestio quoque magna contentione fuit agitata circa Mancinum, qui Numantinis deditus, ab iis receptus non fuit. Quem dein senatum intrare volentem tribunus plebis Rutilius prohibuit, obtendens, quo tempore pater patratus, ad soluendam religione ciuitatem, hostibus ipsum populi Romani dediderit, ciuem eum Romanum esse desiisse. Plures tamen in mitiorem sententiam inclinabant, hoc inter alia vsi argumento: nihil videri traditum esse, quod ab eo, cui traderetur, receptum non foret. Nobis super ea controuersia ita videtur: ciuitatem laesam in alienum ciuem habuisse ius bello ipsum persequendi. Sed per deditionem eum sic subiici alienae ciuitati, vt tanquam de proprio ciue possit supplicium sumi. Qui vbi receptus fuit, priori ciuitati omne ius in ipsum perit, quia illa volente sub alterius ciuitatis imperium peruenit. Vbi autem deditus receptus non est, licebit ciuitati dedenti illum vel plane eiicere, vel pro ratione delicti punire. Vbi tamen neutrum horum contigit, censebitur non amisisse ius ciuitatis. Quia deditio in se est tantum oblatio iuris illius, quod ciuitas habet in suum ciuem, facta alteri ciuitati, non autem mera abdicatio & renunciatio. Adeoque deditio in se non priuat aliquem iure ciuitatis, nisi forte per expressam legem sit constitutum, vt qui talem in ipsum prouenerit, eo ipso ciuitate excidisse sit censendus. Facit huc illud CICERONIS pro Caecina [c. 34.] *Quem, quem pater patratus dedidit, si non est ab hostibus receptus, retinet integram causam, & ius ciuitatis.* * Ex dictis etiam illud colligitur, si deditio sit accepta, & postea casu aliquo in patriam reuersus fuerit is, qui deditus erat, eum ciuem non futurum, nisi ex nouo beneficio. Vid. *L. 4 D. de Captiu. & postlim.* * Nam ius postliminii illis tantum prodest, qui sua ciuitate inuita in aliorum potestatem venerunt *, non quos ipsa ciuitas vltro in aliorum potestatem tradidit.

* [illegible]

a) [illegible] Tom. c. §. [illegible] L. II. c. [illegible]

c) [illegible] Ciues Romanus [illegible]

d) [illegible] c. 6 §. 11

CAPVT XII.

DE MVTATIONE ET INTERITV CIVITATVM.

I. Mutata forma Reipublicae idem manet populus.

II. Debita ciuitatis per mutationem non tolluntur.

III. Acta tyranni quatenus eo depulso consistant.

IV. Quem ciuitas post mutationem locum obtineat?

V. Quid si ex vna ciuitate plures fiant?

VI. Quid si plures ciuitates vniantur?

VII. Populi quatenus aeterni.

VIII. Quomodo materialiter populi pereant?

IX. Quomodo formaliter?

MVTATIONES in ciuitate triplici modo contingunt, vel vt ciuitas maneat eadem, vel vt non amplius sit eadem, vel vt ciuitas esse plane desinat. Primi generis mutatio accidit, mutata ciuitatis forma, puta si regnum migret in aristocratiam, aut si ex democratia & aristocratia fiat regnum. Heic enim forma ciuitatis essentialis manet [a]; mutatur duntaxat illa forma, quae ex subiecto proprio summi imperii resultat [2]. Vnde & idem est populus siue a rege, siue ab Optimatibus siue populariter regatur. Quin etsi contingat, vt populus antea liber sub regis alicuius ditionem bello ita perueniat, vt deinceps in eius patrimonio sit, non ideo idem desinit esse populus, modo rex victor populum subiectum tanquam peculiare regnum in posterum velit regere, non autem tanquam prouinciam alteri populo eundem annectere. Cum enim is sit populus, qui complexu suo summum imperium continet, ideo quantum ad naturam populi nihil interest, pleno an minus pleno iure imperium rex obtineat: vtrouis enim modo vnius & eiusdem corporis caput est.

§. II. Ex dictis resoluenda est quaestio ab ARISTOTELE Polit. L. III. c. 1 & 2. proposita si ciuitas ex tyrannide aut oligarchia in libertatem & populare imperium peruenerit, an tum συμβόλαια, pacta conuenta, vt & alia acta tyranni & oligarchicorum seruare oporteat ciuitatem liberam? Qui negabant, hisce [1] rationibus vtebantur; quod, quae tyrannus aut pauci illi egerint, non ego-

§. I. Vid. supra L. VII. c. 5. §. 1.

2) Hinc facile soluitur obiectio mutata Reipublicae forma substantiam rei prope perire, vt est in L. Iuliano? §. 5. D. ad Leg. Falcid. neque enim tunc consistere eandem rei speciem, & ideo rem non eandem videri; maxime cum negandum non sit, species rerumpublicarum, vti sunt monarchia, aristocratia & politia, essentia inter se differre. Vtut enim haec vera sint, si [illegible] pactum secundum, quod prout in ciuitatis constitutione variat, ita regendi rationes multum solent differre, vt prudentia ciuilis nos docet. Tamen in iure publico vniuersali, vbi ad pactum primum, quo populus colligitur, simul respici debet, res aliter se habet. V. supra c. 9. §. 6. H.

§. II. 1) Videtur hic Auctor prima fronte duabus rationibus vti, & tamen vtraque deinde in vnam absoluitur, & ab Auctore [illegible] refutatur. Altera igitur ratio euicta est. Si enim constat,

[ci]perii ciuitas, quae tantum ex facto suo obligatur. Et quod ciuitas sit, vbi ad communem omnium vtilitatem referuntur; vbi aliter fiat, non ius, non nomen Reipublicae sed vim solam & potestatem superesse. Quae ratio sine dubio friuola est. Nam ne illa nunc proferamus, quae supra de tyranno tradita sunt *, etiam morbidum caput, caput est; & quae a morbido licet capite aguntur, ipsa ciuitas egisse censetur. Et quis morbo laborantem ciuitatem ex classe ciuitatum excludere velit? Agitabatur quondam haec controuersia apud Athenienses ex tali occasione. Triginta illi viri, qui Athenis rerum potiebantur, pecuniam mutuo a Lacedaemoniis publico nomine sumserant. His electis, Lacedaemonii Athenienses iam liberos pecuniam reposcebant. Vbi praeualuit sententia eorum, qui debitum illud communi ciuitatis dissolui aequum & concordiae proficuum putabant. De quo facto ita iudicat DEMOSTHENES contra Leptinen: *Εἵλετο τὸν δῆμον ἰδίᾳ συνεισενεγκεῖν αὐτὸν καὶ κοινωνῆσαι τῆς δαπάνης, ὥστε μὴ λῦσαι τῶν ὡμολογημένων μηδέν. Ferunt populum maluisse per se conferre impensas, quam de pactis conuentis quidquam non impleri.* Et mox Athenienses alloquens: *Et tum quidem etiam illos, qui vestra in vos fecerant, pecunias illas conferre voluistis, ne quid de rerum conuentarum fide deperiret.* Idem factum tangit ISOCRATES in Areopagitico. Quin ne quidem si in formam prouinciae redacta ciuitas esse desinat, quod antea pecuniae mutuo accepit, debere desinit: quippe cum debitum illud in ista ciuitate non praecise vt tali, sed vt bona aliqua possidente * fundatum, ad quemcunque possessorem simul transeat.

§. III. SED vti de aere alieno, quod in vsum ciuitatis impensum, ac in toto illius corpore velut haerere praesumitur, res plana videtur: ita num idem de omnibus actis alicuius inuasoris, eodem depulso, pronunciandum sit, non ita liquidum est. Equidem si inuasor ciuitatis cum alia ciuitate foedus inierit de auxiliis in communem hostem conferendis, si partem praedae eidem donauerit, aut vendiderit, & foedus, & donatio, & venditio firma manebunt, inuasore depulso. Alteri enim ciuitati sane ius validum ex istis actibus fuit quaesitum, quippe quae iniuit cum inuasore tanquam capite ciuitatis, & velut in emolumentum eiusdem: quocunque autem titulo ad imperium ille peruenerit, sua nihil interesse iudicauit. Neque isti actui aliud insuper vitium subest. Quid si autem spolia ciuibus oppressis per iniuriam erepta, inuasor externae ciuitati vendiderit? Num eo depulso, illi vindicare eadem poterunt? HERM. BOECLERVS Dissert. de Eo, quod egit ciuitas, fas esse putat, si scientes emerint, vt suam culpam agnoscant, & aequo animo careant illis, quae nec vendi nec emi sine iniuria

[illegible] Aristoteles refert, [illegible] debere, [illegible] Tyrannis, vel Oligarchiae, [illegible]

[illegible] ARISTOTELES Polit. L. III. c. [illegible]

a) L. VII. c. [illegible] §. [illegible]

b) Et [illegible]

iuris possunt; imo etsi imprudentes emerint. Quod quidem in foro conscientiae plausibiliter dicitur. Si tamen communem populorum morem respiciamus, non adparet, quomodo spoliati ab tertia ciuitate, quae emerunt, vindicare queant. Nam quamdiu inuasor mera durante violentia grassatur, pro hoste ciuitatis habetur: & spolia ciuibus extorta, vbi in alienam ciuitatem translata fuerint, eodem iure censebuntur, quo aliae res mobiles [1], quouis bello partae [2]. Vbi autem consensu ciuium illius inuasoris imperium fuerit confirmatum, exteri bona ciuibus erepta tanquam iure confiscata habere possunt. Nam vt alios pacificos, quorum nihil interest, belligerantes aequaliter aestimare, & factum sequi possunt ac solent; ita quid aliena ciuitas de suo imperio apud se disponat, exterorum non est iudicare. Verum acta inuasorum iniustorum, quae intra ciuitatem terminantur, illis deiectis sane rescindi poterunt [3] ab legitima potestate; quantum ex vsu Reipublicae fuerit. Idque non solum circa leges ab talibus latas valet, sed & circa donationes, aut alienationes rerum, quae salua Republica saluisque legibus in alios transferri non poterant.

§. IV. SOLET & alia heic quaestio moueri: quinam locus sit assignandus regi, qui in populum antea liberum sibi imperium quaesiuit, aut populo libero post abolitum statum regium? Vbi quidem GROTIVS L. II. c. 9. §. 8. respondet, eundem ciuitati post mutationem locum deberi, quem antea ipsi ciuitas caput in conuentibus habebat. Nobis tamen distinguendum videtur, vtrum verbi gratia rex, qui in liberum populum sibi imperium quaesiuit in antiquo conuentu aut systemate permaneat [1]: an vero ab eo deinceps sese disiungat, suasque res seorsim administret. Nam priori casu sine dubio non poterit alium praetendere locum, quam antea populus liber obtinebat, non obstante illo splendore aut maiestate, quae personam regum comitatur. Sicut & vice versa populus liber, exterminato statu regio, in communi conuentu eundem quem ipsius quondam reges locum obtinebant, sibi vindicare poterit. Ast si vel populus vel rex penitus sese ab antiquo conuentu aut systemate separauerit, antiquus illius ciuitatis locus praeiudicium illi nullum adferet, vt necessario locus inferior sit occupandus, cedendumque illis, qui in communi quondam conuentu priorem tenebant locum; cum naturaliter inter se aequales sint [2], qui summum imperium obtinent.

§. V. MVTATIONES, quae efficiunt, vt ciuitas non amplius videatur eadem, duplici potissimum modo contingunt: vel vt ex vna ciuitate duae pluresue fiant; vel vt plures ciuitates in vnam coniungantur. Prius euenit vel consensu mutuo vel vi bellica. Consensu mutuo ex vna ciuitate plures fiunt, emissis

§. III. 1) Conf. GROTIVS L. III. c. 9. §. 14.
2) [illegible] V. supra L. VII. c. 8. §. 9. H.
3) DEMOSTHENES in Orat. aduersus Timocratem [illegible] Conf. [illegible] HONORIVS Imperator in L. 13. C. Theodos. de [illegible] [illegible] Add. L. [illegible] C. [illegible] Quae [illegible] Constantinus Imperator in L. [illegible] C. Theod. [illegible] Licinii Tyranni [illegible] H.
§. IV. 1) V. supra L. VII. c. [illegible] §. [illegible] vbi exemplum Philippi. H.
2) V. supra c. 4. §. 10. H.
§. V. 1) [illegible] populi Romani, [illegible] GELLIO L. XVII. N. A. c. [illegible] H.

emissis coloniis ad eum morem, qui Graecis quondam erat. Nam Romani post, quos & hodie populi Europaei fere sequuntur, colonias ita deducebant, vt illae pars ciuitatis matricis siue maioris patriae manerent [a]. Sed quae priori modo deducebantur coloniae, peculiarem deinceps ciuitatem constituebant; ita tamen vt maiorem patriam decenti honore, & quodam quasi pietatis cultu tenerentur prosequi. Vid. THVCYDIDES L. I. & Henric. VALESIVS ad Excerpta Peiresciana p. 6. & 7. HOBBES de Ciue c. 9. §. 8. Caeterum hoc modo emissa colonia, nisi in eius deductione id expresse fuerit conuentum, non tenebitur exsoluere debita ab ciuitate matre contracta; quippe quae huius bona vltimo afficiunt, de quibus colonia (quod supponitur,) nihil participat. Et licet aliqua commoda ex illis debitis forte in personas colonorum redundarint eo tempore, cum ipsi in antiqua adhuc patria haererent, eo tamen nomine nihil sese exacturam profitetur antiqua ciuitas, dum liberos eos abs sese dimittit. Quanquam si accurate rem consideremus, ciuitas, emissa colonia, in se non mutatur, nec eadem videri desinit, sed (vti in naturali generatione,) efficit, vt pro vna deinceps duae ciuitates existant. Quod si autem regnum aliquod in duas pluresue distinctas deinceps ciuitates communi consensu diuidatur [a]; aequum fuerit, vt regni patrimonium publicum, nec non debita toti inhaerentia aequaliter diuidantur. Etsi quando eiusmodi diuisio vltro instituitur, vix contingere queat, vt non expresse super eiusmodi casibus disponatur.

§. VI. AD eiusmodi mutationem, qua ciuitas aliqua eadem esse desinit, referunt quoque, si duo populi vniantur, non per modum foederis [a], aut per communem regem [b], sed vt reuera ex duabus ciuitatibus vna fiat. Quo casu GROTIVS dicto loco censet, iura, quae singulae ciuitates vniendae habuerunt, non amitti, sed communicari, sicut & onera atque debita, vbi diuersa non conuenerint. Vid. LIVIVS L. I. c. 13. sub init. Est tamen accurate considerandum; an duo pluresue populi ita se coniungant, vt pari deinceps omnes iure nouam aliquam ciuitatem constitutum eant, puta, si duo diuersi populi democratici, abolito pristino regimine, in vnum populum regnumque coalescant, aut si duo regna, sublatis vtrinque legibus fundamentalibus, remotisque familiis antiquis regnatricibus, nouum regnum condant. Qua vnione priores ciuitates deleri, ac nouam exsurgere manifestum est. At vero vbi vna ciuitas alteri ita coniungitur, vt vna quidem sua Respublica sedesque maneat, alterius vero ciues relicta sua sede, in alterius ciuitatis iura sedemque adsciscantur [c], vnam quidem penitus perire constat; illa autem quae remanet, eadem esse non desinit, vtut tali accessione insignes capiat incrementa. De caetero

a) Vt fit in regnis diuisis. Quale erat Francorum sub posteris [illegible] H.

§. VI. a) De quo supra L. VII. c. 5. §. 18. H.

b) De quo [illegible] Richardum ZOVCHAEVM Part. II. Iur. Fecial. sect. 2. quaest. 12. Vbi quaestionem [illegible] H.

c) Quemadmodum Sabini & Albani cum Romanis iuncti. Vid. LIVIVS L. I. c. 13. c. 28. c. 30. H.

caetero uniri ciuitates diuersas, vt maneat quaeque quod fuit, non possunt, nisi per modum arctioris foederis; quod systema aliquod, non autem ciuitatem proprie dictam producere aptum est.

§. VII. MVTATIO denique, qua ciuitas penitus esse desinit, contingit, quando ipse populus dissolutus fuerit, aut extinctus. Equidem communi dicterio iactatur: reges [a] esse mortales, Respublicas aeternas. Sed hoc ideo dicitur, non quod non populi quoque violento aliquo casu extingui aut dissipari queant; sed quia non, vti singuli homines, certo decurso aeui spatio, per naturam deficiunt, sed mutatis licet singulis, alii continuo succedant, idque vel surrogatione exterorum in locum deficientium, vel propagatione sobolis. Qua successionis continuatione idem semper populus videtur, iisdemque iuribus fruitur, vtut saepius singuli ciues fuerint mutati [b]. LVCIANVS in Amoribus, [p. 888 Ed. Amst. T. I.]: *[illegible]* (natura) *[illegible]* VIRGILIVS Georg. IV. [v. 206. & seqq.] de Apibus: *Ergo ipsas quamuis angusti terminus aeui Excipiat, (neque enim plus septima ducitur aestas) At genus immortale manet, multosque per annos Stat fortuna domus, & aui numerantur auorum.* Quae res vt accuratius intelligatur, obseruanda sunt, quae super diuersitate corporum ab antiquis Philosophis tradita sunt, verbi gratia, apud PLVTARCHVM Coniugal. praecept. [p. 142.]: *Τῶν σωμάτων οἱ φιλόσοφοι τὰ μὲν ἐκ διεστώτων λέγουσιν εἶναι, καθάπερ στόλον καὶ στρατόπεδον· τὰ δὲ ἐκ συναπτομένων, ὡς οἰκίαν καὶ ναῦν· τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐστὶ τῶν ζώων ἕκαστον. Corporum philosophi alia aiunt ex partibus distantibus constare, vt classem, exercitum; alia ex compositis, vt domum et nauem; alia ex vnitis et in vnam naturam coeuntibus, vt animalium singula.* Add. l. 30. D. de Vsurp. & vsucap. L. 23. §. 5. de Rei vindicat. CVIACIVS Obseru. L. XV. c. 14. & L. XXVI. c. vii. SENECA Epist. 102. Quae etiam tali modo exprimi possunt: quod in vniuersum corpus sit, quod *[illegible]* aliqua, cohaerentia, aut vinculo aliquo ita continetur, vt vnum sit. Illud vinculum porro, quo partes corporis in vnitatem coniunguntur, triplex est, naturale, artificiale & morale [c]. Vinculum naturale est, quo corpora naturalia continentur. Artificiale, quo res, alias natura diiunctae, per industriam humanam compinguntur in vnum & continuum aliquid. Morale denique, quo per institutum humanum diuersa indiuidua ita colligantur, vt vnum esse intelligantur. Quales corpora etiamsi ex brutis quoque constare possunt, vt greges, praecipue tamen coniunctio multorum

§. VII. a) *Principes mortales, Rempublicam aeternam esse.* Tiberius ait apud TACITVM Annal. L. III. c. 6. Add. LIVIVS L. XXVIII. c. 28. [illegible] PLVTARCHVS in Praecept. coniugalib. H.

b) [illegible] AVGVSTINVS L. XXII. de Ciuitat. Dei c. 6. H.

c) [illegible]

rerum hominum huic attenditur. Atque hinc resultant tria genera corporum, naturalia, artificialia, & moralia. Quae omnia hoc habent, ut manere eadem videantur, quamdiu illa connexio, per quam ab initio illorum partes continebantur, simul & semel abrupta non fuerit. Hinc est, ut homo idem videri non debeat, etsi particulae corporis ipsius varie transformentur, & in earum locum ex nutrimento aliae substitutae sint. (Th. Brownus de Religione Medici sect. 36. *[illegible]*) Quo spectat locus apud Senecam Epist. 58. & Plutarchum de EI apud Delphos, Edit. Xyland. p. 392 A. B. Add. Lucretius L. III v. [illegible] seqq. qui tamen cum grano salis accipiendus, ne ad articulum de resurrectione carnis extendatur. Huc quoque circa corpora artificialia spectat quaestio apud antiquos venustissima super navi Thesei, quae successu temporis ita erat paulatim refecta, ut nihil de illis lignis, ex quibus ab initio fuerat extructa, superesset. Vid. Plutarch. Theseo p. 10. C. L. 76. *D. de Iudiciis.* * L. 10 *D. Quibus modis Vsusfr. amitt.* etsi huic legi repugnare videatur *[illegible] D. de [illegible]* Dionys. Halicarn. L. I. c. [illegible] de Casa Romuli. Add. Alex. ab Alexandro L. III c. 1. Mich. Piccartus ad Polit. Aristot. L. III c. 3. De corporibus moralibus agit *L. 76. D. de Iudiciis.* Luculentus quoque est locus Plutarchi de Sera Numinis vindicta, (p. 559. A.) *[illegible]* Addit, singulos homines successu temporis plus mutationum subire, quam civitatem. Si enim intra paucos annos amicum tuum non videris, aliter habitum vultumque eius, imo saepe & mores hic reperies mutatos, ut eum vix sis agniturus. Contra si vel post XXX annos in eandem venias civitatem, non solum eadem aedificia, sed & eadem instituta, eosdemque mores populi deprehendes. Add. Grotius d. l. Etsi lapsu temporum omnino fiat, ut populus secundum * omnem effectum non pro eodem habeatur. Vid. *supra L. I. c. 1. § 19.* Hobbesius Philos. prima c. 11 § 7 illam hanc doctrinam ita mavult exprimere: *[illegible]*

§ VIII. Haec quamquam ita sint, fieri tamen utique potest, ut populus aliquis plane intereat, utique si vel simul pereat materiale populi, seu multitudo civium, vel morale vinculum, quo populus cohaeret, abrumpatur. Materiale seu corpus populi perit, vel sublatis simul omnibus partibus [1], sine quibus corpus subsistere, nequit,

[illegible]

[illegible]

(f) Vid. [illegible] § [illegible]

§ VIII. (1) [illegible] Antoninus L. IV

gium, vel sublata corporis ratione. Exempla populorum, qui simul & semel fuere extincti, memorat GROTIVS dicto loco § 4. Add. l. [illegible] D. Quod cuius. univ. nom. Ubi quaeritur, si ex communi clade non pauci superfuerint, ut ipsi amplius pro populo censeri nequeant, num hi iura populi antiqui retineant? vid. l. 7. D. Quod cuius. univ. nom. GROTIVS dicto loco censet, posse in istis paucis subsistere dominium, quod populus habebat ad modum privatorum; non si quid populo ut tali competiit, id est, posse tales sibi asserere possessiones & bona defunctorum civium, non posse autem sibi eosdem attribuere summum imperium, & quae alia inde dependebant. Quod si tamen pauci isti, alias praeter bellum [illegible] ad paucitatem redacti, se tantisper contra externorum insultus tueri possint, donec iterum in iustum numerum, populi adiectis aliis sese suppleverint, non video, quare priora populi iura sibi adserere nequeant. Vid. IVSTINVS L. V. [illegible] praesertim cum numerum [illegible] definitum, quantum patrumfamilias ad populum requirantur*, & ab initio cum genus humanum in populos discederet, satis exiguus numerus populum fecerit. Apud IVSTINVM L. X. [illegible] quinquaginta filii Artaxerxis [illegible] populus vocantur. Niobe apud OVIDIVM Metam. L. VI. [illegible] quatuordecim suos liberos vocat populum. APVLEIVS Apologia: Quindecim liberi homines, populus est. Add. L. 2. § 1. D. Quod cuiusque univers. nom. Ubi etiam in uno nomen universitatis*, collegii, non populi, stare dicitur, cui tamen necessum fuerit de aliis in eodem collegio mature capiendis. Interit quoque [illegible], ex quo populus constat, [illegible], sed tamen sponte ob pestilentiam aut seditionem discedunt, aut [illegible], ut nova tempora [illegible] se negarent. Vide per admirationem magis, quam [illegible] veteres Romanorum sese maiores iactabant, ap. IVSTINVM L. XXXIX. [illegible] & L. XX. [illegible] Quomodo Siculi [illegible] dispersi fuerint, videri potest ap. [illegible] L. IV. [illegible].

§ IX. FORMA [illegible] seu species populi interit, si aut omnino, aut perfecta saltem communitas tollatur. Perfecta tollitur communitas iuris & imperii, si cives singuli passim dilapsi diversis consortiis accedant, vel libertatem per se suam retineant, aut ad servitutem propter rebellionem redigantur. Exemplum Capuae vide ap. LIVIVM L. XXVI. c. [illegible] Perfecta autem communitas iuris inter membra eiusdem populi tollitur, si singuli quidem libertatem privatam retineant, atque oppida & agros suos velut patrimonia [illegible], ut interim [illegible] inter se habeant. Quales populi in provinciae formam redigi dicuntur*. Sola tamen mutatio loci, oppidorumque aut destructio moenium, et populum desinere esse non efficiunt*.

L. IV. [illegible] § [illegible] GROTIVS [illegible] H.

[illegible] H.

[illegible]

[illegible] H.

§ IX. [illegible] GROTIVS [illegible] H.

[illegible] TACITVS [illegible] L. XII. [illegible] GROTIVS dicto loco § 7. H.

FINIS.

INDEX

INDEX AVCTORVM.

vocabu-

INDEX RERVM.

Casus,

Consen-

Mala

Mone-

prima

Pudor

S.

F I N I S.

COR-

CORRIGENDA.

T. I. p.	73. n. 2. l.	2.	pro	*μῆτρον,*		lege	*μέτρον.*
	101.	10.	-	*Non abſque,*		-	Nam abſque.
	102.	25.	-	*auſu,*		-	auſi.
	148.	7.	-	*ἐμὲν,*		-	ἐμὸν.
	154. 5.	6.	-	*damnum eius maxi-*		-	damnum ſaepe maxi-
			-	*mum ſocietatis*		-	mum ſocietati.
	208. 5.	5.	-	*eiicimus,*		-	adiicimus.
	347.	5.	-	*Tenberi,*		-	Tenchteri.
	488. 3	4.	-	*Beniaminitae,*		-	Iſraëlitae.
		9.	-	*Beniaminitarum,*		-	Iſraëlitarum.
T. II.	414. §. 1.	14.	-	*ciues ſuos.*		-	ciues ſua.

S. P. ERIS

SAMVELIS PVFENDORFII

ERIS SCANDICA,

QVA

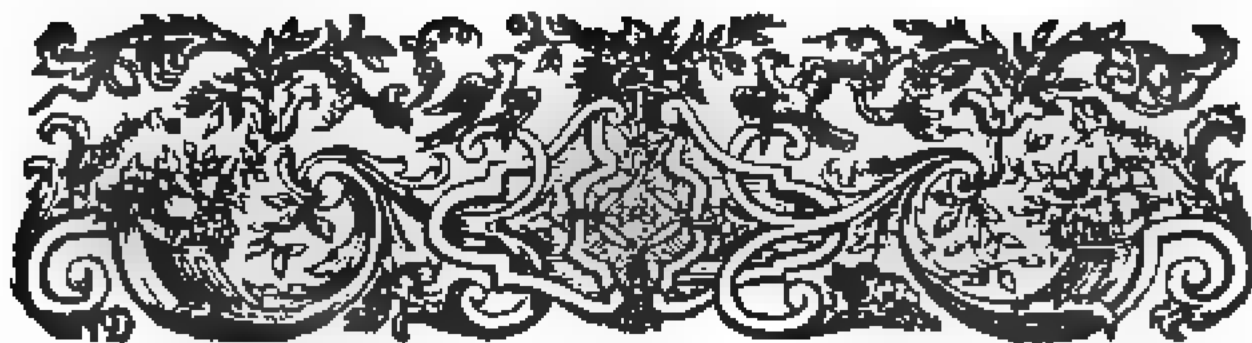
ADVERSVS LIBROS

DE

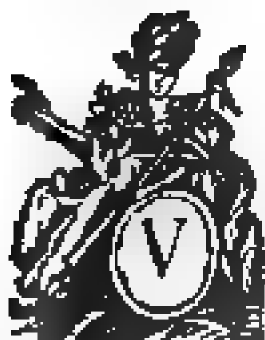
IVRE NATVRALI ET GENTIVM

OBIECTA DILVVNTVR.

ANNO M DCC XLIII.

IVLIVS RONDINVS
LECTORI BENEVOLO
S. P. D.

T alienae fabulae prologum agerem, amicitia in causa est, quae mihi cum editore horum Scriptorum intercedit: cui cum placeret ista denuo publicae luci tradere, a me rogauit nonnulla praemitti, quae aliquid lucis huisce controuersiis adferre queant. Ipse enim Auctor aliis negotiis intentus satis habuit aduersariorum calumnias depulisse, ac sententiarum suarum veritatem atque innocentiam adstruxisse, ingloriuin de caetero atque indecorum existimans cum hominibus rixosis vlterius, quam necessum fuit, contentionis serram reciprocare. Cui cum id semper fuerit propositum, vt pro modulo ingenii aliquid in commune conferret, quoquo se non inutilem reipubl. literariae ciuem fuisse testaretur, repente a maleuolis eo se redactum deprehendit, vt tantum non de vita & fama certandum sibi foret. Origo ipsi molestiarum ab inuidia, quod in Academia Carolina recens tunc instituta lautiore quam caeteri salario frueretur, ac magnam partem nobilis iuuentutis a se haberet pendentem. Ea res cumprimis male habebat *Nicolaum Beckmannum*, hominem fatuum iuxta ac rudem, sed cui immensos spiritus dabat vocabulum Doctoris in Schola Aurelianensi triginta scutatis emtum, & quia collegium Pandectarum Marpurgi dictante quodam Professore exceptum in Gallia sumtibus suis publicasset titulo *Medullae Iustinianeae*. Is cum nullo se numero fore crederet, quamdiu Lundini Pufendorfius floreret, ad eum subruendum omnes cogitationes intendit. His destinatis perficiundis idoneam sibi occasionem oblatam putauit, quando istius Libri de Iure Naturae & Gentium Lundini imprimerentur, quos in typographia subinde inspectos, cum supra stuporem suum sentiret, nouitatis crimine arguere instituit, eo securius, quod ipse Pufendorfius non inficias eat, se nunquam in verba Magistrorum nostro-

[illegible]. Sed cum, quae Auctor ille notaverat, nusquam cohaererent, nec [illegible] aliam rationem afferre nollet, quare illa damnaret, quam quod ea non caperet, igitur paulo [illegible] *Josua Schwartzius*, qui [illegible] ad Pufendorfium [illegible] Theologum [illegible]. Igitur [illegible] Theologorum [illegible] Theologum [illegible] Regis [illegible] Pufendorfium [illegible] Pufendorfium, [illegible] Schwartzio [illegible] Pufendorfius [illegible] Schwartzium [illegible] Regis [illegible] Pufendorfii [illegible] Pufendorfium datum erat. [illegible] Protestantibus [illegible] Romanam [illegible] Schwartzio [illegible] Regis [illegible] Pufendorfius [illegible] Regis [illegible] & [illegible] eadem occasione cives a legitimo suo Rege in hostium partes [illegible] Rex [illegible] Suecicam [illegible] quae [illegible].

eadem

[illegible], ut videtur, [illegible] cum [illegible] Londinensibus [illegible], quas [illegible] quidem [illegible] aut [illegible] vel [illegible] [illegible] in [illegible], [illegible] partem Novi Orbis [illegible] [illegible] vocabulo veteres [illegible] post [illegible] in [illegible]. Caeterum [illegible] Schwartzius [illegible] Beckmanno [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] primo [illegible], & [illegible] Pufendorfii [illegible] [illegible] [illegible] Carpzovium quod [illegible] de libro Pufendorfii [illegible] ferre non [illegible]. Cum [illegible] Pufendorfius [illegible], ut [illegible] ipse ostendere, quam turpe [illegible] [illegible] [illegible] testimonio [illegible] ferre de [illegible], quod ipse nunquam [illegible]. Post & [illegible] quidem in controversias [illegible] partem venerunt, sed [illegible] non eodem modo. Nam non [illegible] a [illegible] Beckmanno [illegible] [illegible], Caesarem Praschii & [illegible], barbaris apud [illegible] [illegible]. Caeteri pro hypothesibus [illegible] Pufendorfianis [illegible] pugnare [illegible]. [illegible] est utrique ad [illegible] fere [illegible], quam [illegible] impudentia, aut [illegible] modestia [illegible] non [illegible] fore, qui [illegible] Pufendorfium in [illegible] [illegible]. [illegible] Albertus, [illegible] Theologus, [illegible] videtur, [illegible] turpe sibi [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible]. [illegible] in eo vehementer [illegible] ingenium, quod cum utique [illegible] personam in hac fabula agere [illegible] [illegible] [illegible] adversus [illegible] Pufendorfium [illegible] [illegible] [illegible] respondere [illegible] quod adversarii [illegible] post [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cum nihil [illegible] [illegible], [illegible] quibusdam [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ut qui in eum [illegible] [illegible] quaeat, et [illegible] [illegible] destruendo [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] verbo [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] non [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] placent. [illegible] quam [illegible] est, quod post tam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] Albertus, a Pufendorfio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Nusquam quippe a Pufendorfio hanc hypothesin [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quantum [illegible] in societate in hominem redundat, & quam [illegible] in homine [illegible] [illegible], etiam a parentibus [illegible] abstrahendum, [illegible] id [illegible], quod [illegible] homines a parentibus [illegible] [illegible] [illegible] per providentiam Numinis [illegible] [illegible] fuerit. An haec est hypothesis, aut [illegible], si [illegible] [illegible] demonstrem ex eadem [illegible]? Aut in [illegible] modo demonstrandi [illegible] [illegible] homini Christiano [illegible]? [illegible] & [illegible] [illegible] esse Albertus ostendit, quod non [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], quae ipsi [illegible] est, cum [illegible] [illegible], quae de [illegible]

 [illegible]

omnibus medii termini in Logica adhibentur, cum utraque illae regulae [illegible] appareant. Sane si quis vel unius regulas illas Logicas velit examinare, nihil illis mediorum terminorum [illegible] videbit ad probandum [illegible] clarius, [illegible] abunde eandem probationem deducere. Sicut nec habere quidem regulas Albertinas ad eruenda [illegible] legis naturalis conferant, ut quae eorundem antea habuere rationem. Porro auctor saepe & illis habendus est, qui [illegible] etiam intra privatos parietes studia arbitrio relicta. Et quomodo alias Pufendorfius de ista Philosophia Christiana, quam Albertus meditabatur, innotescere potuisset. Per [illegible] concedit Albertus Physicam haud fieri incompletam, quia illa fine res plane supernaturales. Et tamen per propositiones personales atque Sacramentales Logicam incompletam contendit. Atque Logica est Disciplina rationalis, & quae [illegible] ratione in nostris naturalis [illegible]. Circa dictas autem propositiones oportet captivare rationem sub obsequium fidei. Nec alias [illegible] Logicae, ut ita dicam, sunt communes, qui constant subjecto & praedicato, sunt categoricae & affirmativae. Haec enim eadem dici possunt de hac propositione: Homo est lapis. Et eo ipso quod mysteria dicuntur, ipsorum Logicam transcendunt, & ad sublimiorem disciplinam unice spectant. Id vero [illegible] incogitanter ab Alberto positum, quod dicit: *Aquas supracoelestes*, quas [illegible] vox [illegible] Hebraea [illegible], *[illegible] supracoelestes esse [illegible], ut [illegible] quodcumque mundi systema praesupponatur.* Nam si quis ex illis, qui vortices Cartesianos statuunt, quaerat, utrum aquae illae singulis vorticibus sint circumfusae an vero non nisi nostro: & hoc posito, quam figuram habeant, aut quam motum, aut num nihil [illegible] illa superent [illegible] difficultatem Albertus inveniet, quam ut tam [illegible] responso defungi queat. Sicut & magnam gratiam a curiosis rerum naturae scrutatoribus iniret, si e. g. [illegible] Altum, aut [illegible] *per [illegible] propositionem [illegible] in materia [illegible] demonstraret.* Sed nequam ad phaenomena physica explicanda [illegible] demonstratione opus est, quam conglomeratione quarundam vocabulorum sensu carentium, & a natura rerum abhorrentium. Ad eundem gustum reliqua sunt [illegible] de erroribus, quorum [illegible] quivis deprehendere [illegible] poterit, qui [illegible] Pufendorfio scripta legit, quae hic commemorare [illegible]. Et tantum hic de [illegible] atque ingenio Lectorem praemonere Pufendorfius, ut ad [illegible] illa super controversias [illegible] amplam apologiam [illegible]. Quam [illegible] circa defensionem [illegible]. Nec mirum ut eo [illegible] Lectorem [illegible] Pufendorfius, quod [illegible] adversarios. Nam pro horum [illegible] calamus temperandus fuit. Et ut circa quaestiones mere literarias valde [illegible] est [illegible] atque [illegible] nostrum [illegible] genus repulsis, quod neque [illegible] vel [illegible] defensionum, vel venenum nisi dubius habet. B. V.

POST

POST SCRIPTVM.

[illegible]

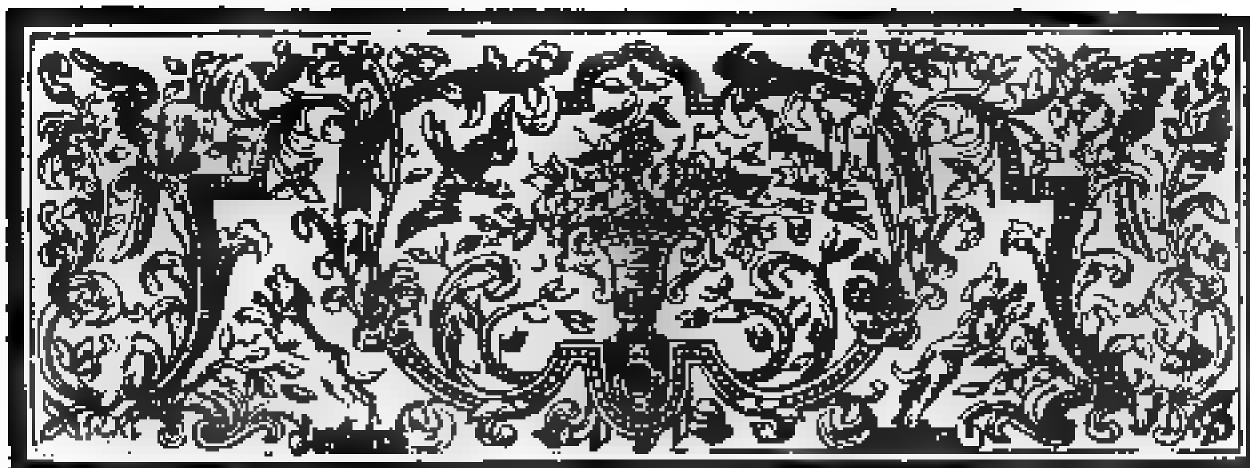
aggrediatur, vbi superfit qui respondere velit, hunc quoque e tribunali defcendendum, ac aequo animo ferendum sit, vt [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quae nihil [illegible] fecisse videbantur, si parem libertatem quam in eum sibi sumsit Seckendorfius, in ipsum quoque exercuerunt. Pufendorfio igitur mens est, Ius Naturae deduci idem esse e principiis humanae rationis cognitis, quo illud sit ad captum omnium hominum quorumcunque circa sacra persuasionem fovent, quo idem idoneum sit ad dirigendas omnium inter se hominum actiones nullo religionis discrimine. Illinc autem Iure naturali [illegible] admisso & stabilito oportet ad [illegible] progredi, & disquirere, an & quatenus ob hanc [illegible] quaedam eidem superaddita sint religio Iudaica vetus, & Christiana, tum singularum civitatum statuta. Secus & methodi ex hoc requirere vt generalia praemittantur, sequantur specialia. Ut vbi Medicus desinit incipere, vbi desinat Physicus, ita Theologus Moralis & certae Civitatis ICtus incipit, vbi Iuris Naturalis Doctor desinit. Vnde intelligi nequit, quid religioni Christianae [illegible] vt disciplina Iuris naturae prior eadem religione, nec ei adversa aut repugnans, sed [illegible] [illegible] [illegible] praeter naturam suam indolem [illegible], aut particularis redditur per assumta e religione Christiana hypotheses, quas illi non Christiani ignorant aut non agnoscunt, imo et ipsi Christiani saepe in dubium revocant, quibus tamen [illegible] [illegible] opus est. Vtique alios pro temporis & hominum [illegible] [illegible] mutare Albertino, quae neque pro compendio Theologiae Moralis haberi possit, neque verum Iuris Naturae disciplinam [illegible] [illegible], quam [illegible] [illegible] substerni queat, quam posteriorem [illegible] inter alias potissimum Pufendorfius reiecerit. Et si [illegible] [illegible] Christianismo vtique eo extendenda est, vt Philosophia Moralis e sano rationis lumine deducta e Christianorum Scholis plane proscribatur, sed quod maiore auctoritate quam Seckendorfii opus est, vtique eius loco Theologia Moralis subrogetur, in [illegible] [illegible] [illegible] compendium Albertinum restringendum fuerit, quod longe infra ordinem Theologiae Moralis subsistit. [illegible] vero hoc modo [illegible] denegatur disciplina iuris particularis, quam [illegible] [illegible] pars generis humani repudiabit, quae religionem Christianam non amplectitur. Accedit dubium, an ICti disciplinam suam regulis Albertinis superstruere possint aut velint. Ne nunc [illegible], quod Seckendorfius non recte [illegible] Albertinum eandem [illegible] cum [illegible] aliorum, qui Decalogum iuri naturae substernendum [illegible]. Nam Decalogus, [illegible] tum Christiano quam Iudaeo vetus, ac omnium populorum leges, peccatum & statum hominis corruptum praesupponunt. Quae ipsi cur Albertinum [illegible] ad [illegible] [illegible] & [illegible] analogiam [illegible], per quam etiam, si Deo placet, bellum [illegible] ad analogiam status integri [illegible] dum est. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] tamen ad [illegible] [illegible] meretricem [illegible] [illegible] videtur. Caeterum vbi Ius Naturae generatim e principiis deductum fuerit, nemo requiret, quo minus [illegible] [illegible] in Theologia Morali ad [illegible] religionis Christianae [illegible]. [illegible] quod ad dirigendas hominum actiones quibus in casu deesse videatur, inde suppleatur. Alia attemperatione opus non est. Videamus nunc [illegible],

ob

[illegible]

[illegible]

SAMVE.

SAMVELIS PVFENDORFII
APOLOGIA
PRO SE ET SVO LIBRO, ADVERSVS AVCTOREM LIBELLI FAMOSI, CVI TITVLVS, INDEX QVARVNDAM NOVITATVM, QVAS DN. SAMVEL PVFENDORF LIBRO SVO DE IVRE NATVRAE ET GENTIVM CONTRA ORTHODOXA FVNDAMENTA LONDINI EDIDIT.

Q. D. B. V.

DIFFICILIS & anceps sane habetur disceptatio, quid cordato viro sit faciendum, vbi existimatio ipsius ab impuris nebulonibus per disseminatos in publicum famosos libellos laceratur, silentione & contemtu aduersus eos sit vtendum, an vero eorundem vanitas, auctorumque improbitas stylo in iustam indignationem laxato sit vlciscenda. Qui enim eiusmodi scripta pari cum latratu canum dignatione habenda censent, differere solent, superuacuum esse circa ista discutienda laborare, quae ipse scribendi modus vanitatis arguit; quippe cum veritas aperta via incedere gaudeat, mendacium furtiuis tramitibus grassetur. Dignationem vltro istis furciferis addere, qui iisdem respondere aggreditur. Conuicia spreta exolescere, si irascare, agnita videri. Esse pusilli animi, ad cuiusuis maleuoli gannitum commoueri. Conscientiae suae securo famae mendacia ridenda esse. Falsum crimen in castam vitam iactum perire, sicut ignis in aquam coniectus continuo restinguitur. Praesertim vbi non in obscuro aliquo angulo, sed in luce & celebritate vixeris, innocentiaeque tuae infinitos testes excitare queas.

Ex adverso constat, non semper famae nostrae satis cavere tacito calumniarum contemtu, quae aliqua probabilitatis specie adornatae vestigia sere relinquunt, nisi curiose abstergantur. Quae & ipsa causa improbos homines ad audacter calumniandum impellit, quod vulnere curato cicatricem remansuram sperent. Canes quamdiu latratu tantum perstrepunt, negligi possunt: ubi dentes quoque cruribus imprimere instituunt, fustis utique est expediendus. Neque vero omnibus adeo cogniti sumus, ut per se liquido discernere norint, quod falso in nos iacitur. Multis non vacat, ex nostris scriptis mendacium calumniatorum investigare. Plerisque non ea talium rerum peritia est, ut proprio Marte eam liquido dignoscere queant. Quod si accedat, ut hic velut cum oculo ad subruendam nostram fortunam [illegible] quaeratur: tum iam non amplius tacendum est, sed in hostem, [illegible], arma vibranda. Neque vero [illegible] in latrones, piratas, aut [illegible] pugnasse [illegible]. Atque illae rationes me quoque iam [illegible], ut stylum in nefarium illum *Indicem* ipse stringam, visus fortassis non defuturis [illegible], qui nebulonis illius ruditatem & improbitatem [illegible] castigarem. Nam nemo mentem meam meipso accuratius nosse & interpretari potest, & multa ad [illegible] doctrinam [illegible], quae [illegible] fugiunt, [illegible] possis. Licet enim [illegible] hunc *Indicem* [illegible] a me [illegible] confusio, & a [illegible] tamen cum, qui hactenus [illegible] circumventus, [illegible] quae interpolanti & [illegible], & tamquam [illegible] circumvenientes, non [illegible], ut in [illegible], [illegible] relaberer. Licet quoque *Serenissimo & Potentissimo Regi*, Domino meo Clementissimo, qui existimationis & fortunae meae summus hic post Deum est arbiter, satis de innocentia mea constet: nemo quoque ex illustri [illegible] Regni Proceribus non ignoraret, [illegible] ab *Indicis* compilatoribus factam, quorum auctoritate & patrocinio [illegible] tecto possum [illegible] maledicta depellere: videtur tamen ex dignitate gloriosissimae Nationis, ut ne quis ab ipsa productus [illegible] patiatur, [illegible] opinionem, quam apud [illegible] habet, apud [illegible] alios [illegible]. Cumque qui hunc *Indicem* a Sacra Regia Maiestate iam suppressum interpolare & in lucem protrahere non exhorruit, hoc ipso eandem supremam auctoritatem enormiter [illegible], nec [illegible] existimationem eorum, qui primum librum meum approbaverunt, proterve suggillaverit: officii mei est, apud omnes, in quorum manus infamis ille *Index* inciderit, ostendere, utrumque [illegible] constare. Quod de caetero praemium tam foedis facinoris auctoribus debeatur, publica Nemesis prospiciet. Illud igitur hoc scripto nobis agetur, ut & pudendam Auctoris inscitiam, quam passim in hoc *Indice* prodit, paulo distinctius omnium oculis repraesentemus, & nefarias calumnias atque mendacia in nos iacta repellamus. Quamquam enim multorum literis monitus, a cordatissimo quoque *Indicem* illum, tamquam Idiotae & nebulonis alicuius foetum contemni: tamen quia ex adverso constat, [illegible] ineptos & malevolos in hoc *Indice* delectari, nonnullos complura illius exemplaria [illegible] curasse, quibus [illegible] parum [illegible] sunt [illegible], aut

vel

qui passim in Germania prodigia istiusmodi hypocentaurorum affingere solent, efficiendum est, ne illibata voluptas haec in nimium duratura, sensique specimen aliquod exhibendum, non impune mihi [illegible] barbam quantumvis [illegible] vellicari. De caetero hoc in medio relinquentes, benevoli lectoris arbitrio decidendum, ruditatem an improbitatem in *Apino Lendereano* (hoc enim vocabulo calumniatorem insignire interdum placet) prius debeamus lucere. Nam et haec quoque disquisitio me exerceat, operae pretium esse videtur.

§. II. Ad reliqua [illegible] autem ad ipsum *Authorem* castigandum accedam, [illegible] hic [illegible] fuit, quorum unum [illegible] super matrimonii, alia duobus aliis viris nomina meo in Germania proximis temporibus data. De quo ut publice constet, eiusdem existimationis meae non parum interest. Et circa priorem quidem res sic se habet. Triennium abhinc est, cum Hermannus [illegible] super divortio conscripsit Dn. D. *Balthasar Mentzerus*, quam postea hoc [illegible] turbidus quidam sacerdos impressam dari [illegible]. Aliquanto post prodiit Dialogus de Polygamia, epistolae [illegible] oppositus, sub ficto nomine *Huldrici Waldenbergi*. Eum deinde Pufendorfium esse auctorem per non pauca Germaniae loca disseminarunt. Sic quidem non [illegible] sua [illegible] & non [illegible], cum nomen hoc adponere per modestiam & in respectu certi cuiusdam Principis parco. Quo ipso gravis mihi ab illo iniuria fuit illata, dum apud multos ea res credita non parum sinistrae de me opinionis excitavit. Quamobrem existimationis meae tuendae [illegible], quae optimo cuique maxime curae est, [illegible], ut hoc publice contester, Virum illum, dum me auctorem praedicti dialogi spargit, turpiter fuisse mentitum. Nec excusabitur a calumniae crimine, si dixerit, se ab aliis id accepisse. Nam facile fuerat viro erudito iudicare, scriptum illud nequaquam ab ingenio meo promanasse, utpote ab indole caeterorum scriptorum meorum plane abhorrens. Neque vero tam iudicio adeo infelici, ut negotium ad me nihil spectans me immiscerem adversus virum, quem amicum mihi credebam, aut famam inter eruditorum [illegible] quaesitam eiusmodi libello ultro destructum irem, meque hominibus importunis cavillandum exponerem. Et sane, si quis eruditus scriptum illud penitius expenderit, facile deprehendet genium viri haut quidquam literas professi, sed naturali iudicio fere [illegible]. Quod si autem iste reponere velit, sibi non de me, sed de Fratre meo sermonem fuisse, tunc ipsius nomine eandem mendacii [illegible] pronuntio. Nam habet profecto alia Frater meus, quae in tempus suum impendat. Et si aliquam scribendi ille voluisset [illegible], splendidior & plausibilior materia defutura non erat.

§. III. Alterum mendacium priore non paulo atrocius videtur, dum quidam valde [illegible] scriptor, qui sibi fictum *Christiani* [illegible] *Germani* vocabulum indidit, in *Dissertatione super Polygamia simultanea* [illegible] *Waldenbergio opposita*, aperte me sub illo Waldenbergio latitare arguit. Qui licet forte nomine suo [illegible] proprium [illegible] velit, non eo minus tamen calumniae & mendacii est reus, cum haudquaquam [illegible], utcunque [illegible] chartis [illegible], & publice pro suo asserere. Et eo gravius est scripto publico, quam privato sermone mendacia de aliquo spargere, quo pluribus in manus illa perveniunt. Accedit praeterea super adiectus [illegible], quam ipsum ob hanc calumniam mihi impugnandi

revocare debebunt, quod in opere meo de *Iure Naturae & Gentium* L. VI. c. 1. § 19 clare perspicere poterat, me polygamiae neutiquam esse fautorem. Quae ergo ratio movere me posset, ut alio scripto eius me propugnatorem ferrem, & dicta Sacrarum Literarum cavillari aggrederer? Praesertim cum mihi semper visum fuerit, ubicunque potius, quam circa oracula divina, ingenium exercere. Equidem iste *Vagel* humaniter valde mecum agere velle videtur, dum immodicis me encomiis onerat, sed quae facile ipsi possum remittere. Pessimum inimicorum genus laudantes, qui palpum obtrudunt, ut eo acrius mordeant. Apage illas veperino velle adspersas blanditias. Abi, & aliam quercum excute, et vide, num quem invenire possis, qui abs te ad errorem suum revocandum compellatur. Nam mihi quidem cum *Haberenbergio* nihil commercii est. Et hoc meae humanitati beneficium debes, quod nomen tuum, de quo optime mihi constat, dissimulaverim, ne publicae mendacii exprobrationem degustare cogeris. Quod si excipere velis, non mihi, sed Fratri meo *Haberenbergium* abs te adscriptum, idem tibi, quod prius, dictum puta. Atque haec isto loco inserere placuit, quod omnino dicenda forent, nec commodior iam occasio eadem publicandi occurreret.

§ IV. His itaque expeditis, ad *Indicem* evolvendum accingimur, qui in ipso frontispicio non obscure prae se fert, qua classe eundem Auctor censeamus, dum *Novitates* libri mei notare instituit. Quod vocabulum familiare valde est hominibus indoctis & stupidis, quorum omnis scientia uno & altero compendio memoriae mandato absolvitur: ubi quo quicquid dixeris, hoc solo nomine damnatur, quod ignorantiam ipsorum arguat. Sicut illi nominum genera nescientes vocabulum non errorem usquam ab alieno, sed in ipsis nudatam confessionem notet. Hoc ubi intonuit, statim velut ad commune incendium restinguendum concurrit universa semidoctorum turba, ludimagistrorum colluvies, & ex sacerdotum ordine, qui postillas tantum evolvere callent. Et sane si quaerat nova doctrina ab ipsorum compendiis & tabellis dissidens, metuendum, ne ad aliorum castra transeant ipsos manifestum est, qui hactenus magis in eum falsas definitiones & regulas suas crepuerunt. Iudicant quoque isti homines, vocabulum novitatis magno cum invidiae sensu subtexere, stratagema pedanticum, sequestrandae rationis, & declinando oneri ad aliorum argumenta respondendi: simulque ut postquam veritate convicti sunt, aliquid saltem causae proferre queant, quare tumultum moverint. Enimvero novitates in vera religione, verbo DEI revelata, nullas esse admittendas. Crimen quoque est in republica res novare. Ast in disciplinis, quae rationi subiectae sunt, eo ampliorem ingenii ac industriae laudem merentur scriptores, quo plus novitatum invenerint. Contra qui nihil continet liber, quod non ab aliis dudum ad nauseam fuit inculcatum, is relegandus est ad piper, & quicquid chartis amicitur ineptis. Est quoque circa titulum famosi libelli non insuper habendum, quod istae novitates contra *Fundamenta orthodoxa* editae ferantur. Cur non apertius loquebaris, Afini Tenebrio, contra Scripturam Sacram, & Symbola Suecanae Ecclesiae? Scilicet olent & ista *Fundamenta orthodoxa* dictionem hominum indoctorum, quibus hoc nomine venire solet, quicquid communiter a Theologis traditur

circa

circa quaestiones philosophicas passim systematibus Theologicis admiscent [illegible]. Atque cum circa talia dogmata Theologi nondum conveniant omnes, qui secum ratione neque ac ipsi pugnare [illegible], sacramento suo adhaerent, non [illegible] eos heterodoxiae maledictum, sed rationum opponere debent, si quas e [illegible] quorum dogmatibus discessere.

§ V. In [illegible] autem circa modum, quo in conscribendo illo hoc famoso libello auctor usus est, obiter notandum. Alienum enim prorsus ab eruditionem, ab artibus tamen sycophantarum uberrime instructum deprehendi, ac imperitorum animis sic [illegible] adrepere. Qui alienam non per calumniam opinionem a parte [illegible], ei primo statuenda est certa thesis, eaque dubium utramque posita, vel aliquo [illegible] rationibus [illegible]. Tum ostendendum est, alterum hanc thesin directe contradicere, simulque si quas idem rationes affert, solide destruendae. Ast [illegible] horum a sycophanta [illegible]. [illegible] Socinianis, aut Calvinianis, aut Pontificiis scriptores allegantur. Alapsando ne hoc quidem addidit, quasi absurda foret haec consequentia: Alsinus [illegible] docet [illegible] hoc statuere. Igitur hoc factum est. Atque praeterquam quod nostris traditis toto coelo a Socinianorum, Calvinianorum ac Pontificiorum commentis [illegible], etiam maximus imperitus sit [illegible] infidiosa illa heterodoxiae [illegible]. Est enim genus hominum, quod proprio ex iudicio [illegible] rectum & [illegible] discernere nequit, quodque odium erga certos scriptores, sectasque ex [illegible] hausit, statim, ubi eorundem nomen [illegible], exhorrescunt, ac de Ecclesiae [illegible] conclamatum arbitrantur. Nec mirum, [illegible] censura notatur, [illegible] cautionis [illegible] eorundem [illegible], cum ob [illegible] ab illis omnes, quos hoc per [illegible] affectum, aut [illegible] eruditionem, velut oraculo [illegible] in terram capere [illegible]. Ast quis tam imperitus est, qui nesciat, scriptores extra Ecclesiae nostrae communionem constitutos non undequaque ab orthodoxae religionis [illegible] dissidere, ut multa amice conspirent: quaestiones autem extra fidem, ac reliquas disciplinas non minus [illegible] quam nostros tractare, et non pauca [illegible] primum [illegible]. Si quis igitur Pontificium aliquem [illegible] magis, quam [illegible], aut tabulas [illegible] sequatur, num ideo orthodoxiae [illegible] aliquid decedere [illegible] est? An & nos [illegible] philosophiam, medicinam, & iurisprudentiam inferentur odia, quibus Christiani ob discrepantiam religionis inter se [illegible]? Quin potius hunc [illegible], ut dogmata fidei a nostra orthodoxia [illegible] damnemus: circa cetera [illegible] quae illi praeterea in re [illegible] elaborarunt, fateamur non deteriore eos quam ethnicos loco habeamus, quibus quotidie nostra pulpita resonant. Illis autem [illegible] & [illegible] habentur, si [illegible] heterodoxum in quaestione extra fidem consentiat, [illegible], quasi & eosdem errores circa articulos fidei [illegible]. [illegible], in [illegible] *[illegible] sunt fun-damenta* ab [illegible] Auctore [illegible] [illegible] quaestio [illegible], & [illegible] *[illegible] causa [illegible]*, [illegible] quam [illegible], atque Alexander nodum Gordium solvit hoc modo: *[illegible] quidem non est [illegible] bona, [illegible], est [illegible] bona,*

[illegible]

[illegible] armis propaganda sit religio. Atque eodem tendit effatum Muhammedis in *Alcorano capite de Vacca.* Quis tamen ideo unquam Virum Muhammedanum pronunciaverit, aut praeputium suum in dubium revocaverit? Enim vero ad hanc molem confugere non est necessum, quod dogmata nostra a Socinianorum, aliorumque placitis plane diversa sint, uti ad singulos articulos clare ostendemus.

§ VI. Examinemus nunc singulos errores, quorum me reum peragit Asinus Tenebrio. I. Statuit, *civitatem eiusmodi doctrinas profiteri debere, quae cum fine & usu civitatum congruunt, explicatque hoc ipsum non tantum de moribus humanis, sed etiam ea, quae est circa cultum Dei. Hoc enim pag. 310. Inde expedit, ut publica esse confer. p. 311.* Debuerat etiam conferri p. 103. § 4. Circa hunc articulum ego non opus erat aliquid reponi, cum omnes boni Christiani, bonique cives eandem mecum foveant sententiam. Ut ideo tamen quaedam erunt monenda, ut eo liquidius in apricum protrahatur, quod venenum monstrum illud intra praecordia sua alat. Ac illud utique manifestum est, me de civitate, eiusque natura, deque summo imperio civili non alia tradere, quam quae ex dictamine rectae rationis, ipsaque adeo lege naturali promanant. Sic & quod de recto [illegible] & legitimo via summi imperii civilis termino mihi sit, *caput ultimum Libri VII. de officio summorum imperantium* [illegible]. Cum eiusdem studio, praecipue imperantium [illegible] nihil mihi negotii est. Deinde utique adeo a me nulla repugnantia inter genuinam politicam, & sinceram, doctrinaeque & praxi Servatoris nostri & Apostolorum conformem religionem Christianam adstruitur, ut potius d. p. 103. non obscure asseram, nullam religionem tam perfecte continere praecepta moralia, & quae magis ad tranquillitatem & decus civitatum adaptata sint, quam Christianam. Praeterea & hoc mihi persuasum est, ideo Servatorem nostrum, Apostolosque nihil novarum legum circa politicam architectonicam doctrinae huic addidisse, quod istaec satis liquido ex ratione humana mortales eruere possent, ita ut si illud hic nunc sequerentur, voluntati Numinis nihil adversi fore factum. Quo spectat quoque Augustanae Confessionis effatum: *Evangelium non abolet politicam.* Ex quibus omnibus tuto videor concludere posse, officia boni civis, politicique, ac boni Christiani haut quidquam sibi invicem repugnare. Quinam porro *finem, usumque civitatum* statuam, perspicue satis exposui L. VII. c. 1. § 7. ut nempe praesidia sibi homines circumponerent contra mala, quae homini ab homine imminent. Ad hunc finem obtinendum unionem & imperium necessarium esse demonstravi L. VII. c. 2. & 4. Haec unionem quae destruunt aut perturbant dogmata, & *quae ius naturale, & sanas politicae leges convellunt, adeoque exitiabiles motus in republ. producere apta sunt,* e civitate prohibenda censeo, sive *sub specie religionis* sive *alio modo obtrudantur.* Ubi probe notandum, non esse hanc meam thesin: *cultum Dei ad usum civitatum aut regulas politicas formandum,* uti Asinus Tenebrio innuere videtur. Nam cultus Dei praecise consideratus ex altiore principio est derivandus. Sed hoc dico: nulla dogmata moralia, quae omnem fere religionem comitantur, contra ius naturale & sanam politicam pugnantia, *sub specie religionis obtrusa,* in civitate esse toleranda. Quibus sane [illegible] sub religionis larva [illegible] arrepsisse omnino re-

rum

[illegible]

superstitionum potius e commodis reip. aberraretur. An tamen super hac re peculiare caput in Theologia Romanorum morali extiterit, adparebit, quando Marcus Terentio Carachesio Pompejo Nummo, qui liber diu in bibliotheca sua rarissimis instructa codicibus latitavit, publici iuris fecerit. De caetero dubito, an hinc rite consequantur, quia gentiles religionem non ad perturbandam remp. sed potius ad eiusdem utilitatem promovendam adhibuerunt, ideo fas esse sacerdoti Christiano contra imperium civium observere, & plebem in principes concitare, aut peculiarem sibi tribunatum in republica formare. Sicuti non, quia gentiles mendacium & calumniam pro turpissimo vitio habuerunt, ideo tam hominem Christianum decet, Indices mendaciorum in aliorum libros conscribere. Videamus iam quomodo impurissimus nebulo ex illius articulo animo evomuerit, dirissimam in me calumniam evomuerit. *Corruptae hae doctrinae, inquit, incubuerunt animo, sicut hic praedicatum fuit Heidelbergae aperte Calvinismum, ita in Suecia sub specie parvam Lutheranam fide profitetur.* Male pereas, infame caput, ita ambiguum est, utrum oratio tua in vanitate, an calumnia detestabilior. Ego Heidelbergae Calvinismum egi? Atqui impudentissimi huius mendacii norunt non tantum omnes eius urbis incolae, sed & maximus numerus egregiae iuventutis ex omnibus partibus Germaniae, ac imprimis illustres, nobiles, ac praestantissimi iuvenes, ex Suecica natione, qui per septennium, quo ego pro ea illic munere fungebar, magno numero Heidelbergae degebant; quorum aliqui contubernio ac mensa, plurimi informatione mea utebantur. Neque vero is est locus Heidelbergae, ut via quempiam causa subigat hypocritam agere, suamque religionem dissimulare. Imo ultro arrideretur, & pro sanctissimo homine haberetur, qui hominum reformatae religionis ad fortunas suas stabiliendas aut augendas adhibere instituerent. Frequentarunt hi caeteri nostrae religioni addicti templum Lutheranorum, cui primum lapidem ipse SERENISSIMVS PRINCEPS ELECTOR sua manu posuerat. Hic pari cum libertate nostram religionem exercebamus, atque reliqui suam. Nisi quod hoc vehementer conscientiam nostram angeret, quod invita Calvinianorum campanarum ad nostra sacra evocaremur. De caetero pari gratia cum illis apud Optimum & Sapientissimum Principem florebamus, cui citra discrimen religionis acceptus erat, quisquis recte faceret. Id tamen non obstiterat, ut utrosque Lutheranos cum Reformatis amice & iucunde conversatos fuisse. Nullae in congressibus nostris fervidae disceptationes super religione audiebantur, non maledictis nos & convitiis eo nomine insectabamur, non magis cum nos diutius ad conciliationem Christianae caritatis invitabamus. Tali modo me Heidelbergae vixisse nec caeteros poenitebat, & mea pars numquam poenitebit. Et vero valde dubito, an maior laus illi debeatur, qui obnixius singularem concordiam sub cannonis turbas dat, ut in patria sua prolonget, vitam sub carnifice se ipsi ponendo; aut qui mentibus est ita tetra, ut utcunque pedem potuerit, cum Furiae dicuntur ad instar fertur, ... in quem malo fabro correctus est, communem turbis exercitatam tenent. Quod superest ego ut in religione Lutherana natus educatusque sum, ita eandem & Heidelbergae, & in Suecia non *fide*, sed sincere & ex animo profiteor, & ad vitae finem

nem

nem profitebor. *Fastum* potatum illo ocione, ut Asini Terentiano, qui schema Pavi fucum prae se ferunt, qui irreprehensibiles sese undiquaque crepant, qui precium suarum horum aera clangori pulsu divulgant & interea pectus ambitione, superbia, contumacia, invidia, caeterumque horridorum affectuum sentina turpidum gerunt, quae quotidie intolerabilem mephitim cum bonorum omnium detestatione eructat. Sed & ita hactenus SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS SVECIAE gratia, ac generosissimae nationis Suecicae favor mihi adfulsit, & in posterum quoque de ea sperare iubet, ut non opus futurum mihi sit in *Moscoviam benigniorem fortunam aucupaturum capere*; in cuius extremas partes potius auctor famosi Indicis deportari meretur, ut cum rebellis & mortibus bellum ibi gerat, in praemium bellorum, quae nullos sane habitura triumphos gerit. Caeterum infra pluribus exponam, quo fine hocce mendacium contra propriam, si quam habet, conscientiam finxerit *niger ille calumniator, nigrae scholae promuscidas, nigri magistri niger discipulus, nigrae scholae tiro niger, calumniatorum omnium antesignanus, vel potius orci aut inferni monstrum, monstrorum omnium teterrimum*; quo eiusque lucubratio sane id genus homines mactat Generosissimus atque Reverendissimus Dominus, Dominus PETRVS WINSTRVPIVS, Dominus Aulae Lundensis & Wergingiae, Theol. Doctor, Episcopus Scaniae, Academiae Carolinae Procancellarius, Consistorii Ecclesiastici Praeses, undiquaque eminentissimus, Ac. &c. Poeta & Orator sine aemulo, cum multis aliis nominibus, tum imprimis vasto opere Pandectarum sacrorum propriis sumtibus & cura illam facti typum editorum de Ecclesia meritissimus, in elegantissima sua *Oratione Synodica de Calumniis & Calumniatoribus* anno 1667 habita: cuius alteram editionem nonnullis annotationibus auctiorem libenter adornarem, si pace Auctoris fieri posset, quia pleraque ibi contenta ad praesens hocce negotium levi facta immutatione applicari apta sunt.

§. VII. Circa secundum articulum Indicis prius sententiam nostram, prout libro nostro exprimitur, perspicue declarabimus. In *capite* igitur *I. lib. II.* docetur, quod homines qualem naturae non congruat, ut vivat exlex. Deum autem supra leges positum, bruta infra leges abiecta. In Deum porro §. 3. communicatum, & omnis defectus ac impedimenti nescium libertatem cadere adseritur, quae & ipsa cum omnipotentia est connexa. Vnde quod Deus quaedam non agit, v. g. quod non plures Lunas circa terram, uti circa Iovem & Saturnum creavit, aut quod non omnia semper agit, v. g. quod quotidie novum corpore mundum, aut novas species non creat; id non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito. Hanc enim solam rationem circa similes quaestiones reddere simplicius, & in maiestatem divinam reverentius duco, quam subtilia commenta curiose adornare, quibus omnipotentia divina in ordinem redigitur. Quod autem Deus quaedam non posse agere dicitur, v. g. mentiri, aut promissa sua destruere: id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, id est, illud non ideo non posse dicendus est, quod ens aliquod extra Deum constitutum ipsius facultatem agendi vinculo quopiam constringat, sicuti qui homo vinculis & compedibus onerantur, ea fa-

cultas

actus quoque versus sese movendi adimitur, aut quod ab ente aliquo extra ipsum constituto obligatio quaedam ei sit injuncta, cum vi a certo actionum genere abstinere sit eidem necessum. Nam qui naturale vinculum alteri injicit, robustior, aut deterior & altior est illo, cui vinculum injicitur. Qui autem morale impedimentum agendi alteri afferre potest, superior est illo, cui id impedimentum affertur. Ergo alterutrum horum asserere, ponit aliquid Deo potentius, aut superius, ipsamque adeo omnipotentiam & summam Dei majestatem destruit. Imo ex Deo facit non Deum. Qui enim non est summus, Deus non est. Add. Lib. I. c. 6. §. 4. 5. Quae cum ita sint, nil aliud relinquitur, quam ut dicamus, ex proprio beneplacito Dei provenire, quod ei quaedam agere non posse dicatur, *quod beneplacitum ad magnitudinem & praestantiam ipsi attemperatum concipimus.* Quae verba Autor Tenebrio omisit, vel quod ea non caperet, vel quod per ipsa ansam calumniandi sibi praeripi animadverteret. Scilicet quando mortales de Deo loquuntur, non solum id reverenter faciendum, & citra omnem petulantem curiositatem, ac dictionum definiendi insolentiam; sed etiam locutiones, quae a rebus humanis commodatae velut sunt, & ad modulum rerum humanarum primitus formatae, Deo adplicamus, ab omni velut imperfectione depurare debemus, ne Deum angustiis, quibus humana natura circumscripta est, includere velle videamur. Inde quando de homine sermo est, solemus ejus voluntatem, potentiam, & agendi necessitatem seu obligationem saepe sibi invicem opponere. Sic saepe dicimus, homo vult aliquid supra vires seu potentiam suam positum; vult quod est contra ipsius obligationem, agit quod est contra eandem. Idque adeo, quia in facultatibus humanis non est ejusmodi perfecta unio, ut omnes semper amice conspirent; sed nae saepissime in diversa abire, sibique invicem repugnare deprehenduntur. At in attributis divinis, quae ad analogiam facultatum in homine utcunque solemus concipere, perfectissima unio & velut conspiratio est intelligenda: ita ut voluntas Dei ejusdem magnitudini, praestantiae, justitiae, sanctitati, bonitati nunquam repugnare possit, & consequenter voluntas Dei nunquam ejusdem bonitati, sanctitati aut justitiae sit opponenda. Sic quando dicimus: Deus non potest mentiri, quia non vult; non hic est sensus, quasi Deus mentiri quidem posset, modo vellet, aut quasi hoc agendi alienum ab ipsius magnitudine non abhorreret, modo voluntas versus illud se moveret, sicuti hominibus saepe naturalis facultas peccatum aliquod patrandi adest, in quod tamen voluntas ipsorum hic & nunc non fertur; sed quia voluntas Dei nunquam ejus magnitudini & perfectioni adversatur. Sic ut ista assertio plane conspiret cum hac thesi: Deus non potest fidem fallere, aut mentiri, quia hoc repugnat ejus veracitati & justitiae. Eodem namque redeunt hae duae assertiones, quando Deo adplicantur, quae tamen si de hominibus enunciarentur, diversae sunt, & aliquando una earum falsa. Perinde namque est, sive dicam, mentiri repugnat justitiae Dei essentiali, sive dicam, idem repugnat ejus voluntati, quae ad magnitudinem & praestantiam ipsius attemperata concipitur. Ubi autem de libertate Dei sermo est, commemorantur ea quidem indicia ejusdem perfectionis exprimendae videtur, voluntatem, qualis in perfectissimum

non

cas cadere potest, velut principium ipsius actionum assignare, quam infirmum; quod hoc vocabulum simpliciter [illegible] intimare possit, quasi in Deo existeret aliquas extrinsecus accedens, quae prohiberet certas ipsum obire actiones, ad quas alias ipsius natura & voluntas per se non abhorreret. Ex quibus ita explicatis evidenter resultat interpretatio tantum haec: *Deus sibi ipse est lex*: hominum quidem voluntas legibus est circumscribenda, ne ad ea patranda aberret, quae ipsis indigna sunt. E contrario Deo lege aliqua extrinsecus accedente opus non est, sed voluntas ejus ita sancta, ita perfecta est, ut in omnibus exactissime, prout divina magnitudine & perfectione dignum est, sese velit movere, non secus ac si exquisitissima quadam lege regeretur. Ut cuivis manifestum est, siquidem illud dictorum proprie accipiatur, unde sequatur minimum hocce absurdum, Deum seipso esse superiorem, cum lex decretum superioris sit. Conferamus cum hisce articulum II. Indicis: *Deum, eo quod agere liberrimum sit, naturae suae legibus ita non teneri dicit, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, quae non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse.* p. 113. § 3. *Quod autem* & p. 166. § 4. *[illegible]* Hunc articulum si contuleris, [illegible] quando in allegando Scripturae dicto unum & alterum vocabulum malitiose reticebat, ita ut si compareretur cum detorsionibus hisce [illegible], vix pro specimine primae mereat in facultate calumniandi locum quaerit. Eum vero Auctor Tenebrio Licentiatum & D[illegible] eadem caecitate [illegible] ad cujus pedes [illegible] ille adhuc puer diabolus tempore discipulus sedere, & vestigium suum [illegible] debebat, si cum omnino velit in ea facultate locum obtinere, ubi qua ipsi nomen est inditum. Primo enim haec verba, *Deum legibus suis non ita teneri, ut peccata agere non possit*, a [illegible] sycophanta ita sunt concepta, ac si docerem Deum per leges suas non [illegible] impediri, quo minus peccare possit, adeoque Deum revera posse peccare. Quae blasphemia contrarium a verbis & mente mea distat, quantum ad aetherium caelum suspectus Olympum. Neque dicto loco, neque alibi in meo libro haec exstat thesis: *Deus naturae suae legibus ita non tenetur, ut hoc vel illud* (nempe peccata) *agere non possit.* Sed haec sunt mea verba: *Quod Deus quaedam non posse agere dicitur, est ex proprio placito, quod naturae ac [illegible] & praestantiae ipsius attemperatum conspicimus.* Sed nec ulla mea est thesis: OMNIA illa, *quae non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere.* Verum ita se habent verba mea: *Quod Deus* QUAEDAM *non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali.* Quod discrimen inter hasce theses intercedat, caecus sit qui non videat. Quod si autem aliquis quaerat, quare ego thesin meam particularem posuerim, causa est, quia certe ea peccata, quae in homines cadunt, quaeque nos animo concipere possumus, ideo in Deum non cadunt, partim quia illa exercentur actu aliquo corporeo. Dei autem essentia est spiritualis, partim quia patrantur adversus superiorem, Deus autem superiorem non habet, adeoque quia [illegible] commodi

effectum in Deo citra contradictionem fingi non potest. Et sic Deus peccare non potest, quia quaedam peccata sanctissimae, iustissimae, & perfectissimae eius voluntati adversantur, eoque contradictionem involvunt. Denique nec hanc thesin usquam in libro meo extat: *Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse.* Quae & ipsa tam absurda, nulloque plane sensu est, ut non nisi in cerebro Asini Tenebrionis nasci potuerit. Neque vero consequitur, si homo legibus naturae tenetur, Deum quoque suae naturae legibus teneri. Nam quod homini dictamina rectae rationis leges sunt, causa est, quia Creator O. M. homini praecepta sua per illa intimat, sic ut eadem imperium Dei vim legum tribuat, uti ostendimus *lib. II. c. 3. § 20.* Sed si vel maxime essentiam divinam ad modulum nostrae rationis velimus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentiam & attributa sua, an haec eandem deceant, vel non; tamen illud ipsum, quod ita concipitur, velut dictamen, lex proprie dicta vocari nequit, ut pote quam necessario a superiore promulgari debet. Nec ad rem faciunt, quae Asinus deinceps blaterat: *Ex quo sequeretur* (haec nempe p. 106. § 6. ubi dixi, intolerabile esse humanam conditionem aggravare suo Creatori) *Deus debet necessario aliquid facere, intelligitur fundamentum erroris esse, quod existimat, legibus naturae adstrictum esse, maiestati omnipotentiae incongruum esse; cum tamen quidem absit, ut vel omnipotentiae vel bonitati divinae hoc quidquam deroget, ut etiam perfectionem & immutabilitatem Dei quam maxime confirmet.* Equidem maiestatem terreni alicuius Principis non dedeceret, legibus, quas eius per fastigium latum exemtus videri poterat, ultro se subiectum profiteri: quia omne regnum humanum sub graviore regno est. At hoc utique maiestati divinae derogat, legibus proprie dictis obnoxium esse: quia si Deus legibus proprie dictis tenetur, habet superiorem: si superiorem habet, Deus non est. Claudit demum sycophanta hanc actionem: *Sequitur autem Pufendorfius in errore hoc Zwinglianos, qui etiam legibus Numen non teneri ideo docent, quia libere cum creaturis agere licet.* Atqui ego nequaquam assertionem meam ex eo fundamento deduxi, quia Deo libere cum creaturis agere licet. Deinde etsi mihi iam non vacat inquirere, quid illi, quos iste Zwinglianos vocat, super iure Dei in creaturas sentiant; hoc tamen mihi persuadeo, neminem eorum tam stupidum esse, ut ita ratiocinetur: *Numen legibus non teneri, quia libere cum creaturis agere licet.* Cum potius inverso ordine dicendum fuerat, ideo Numini libere cum creaturis agere licere, quia legibus non tenetur. Caeterum non obscurum est, quo fine nequam calumniator isthanc clausulam adiiciat. Vult quippe aliis persuadere, me errore isto, tantopere a nostratibus exagitato, teneri, quasi Deus citra ullam eius reflexionem magnam partem hominum ad aeternos inferni cruciatus condiderit. Ab quo dogmate tantopere abhorret mea mens, ut illud manifestam in se contradictionem involvere iudicem, ex absoluto placito aliquem ad aeternas poenas damnare. Quia omnis poena iusta demeritum praesupponit: nec bonum diceres creatorem, si hoc fine creat, ut creaturae infinities peius sit, quam si creata non fuisset.

§ VIII.

§ VIII. Articulus III paucis verbis expediri potest. *Quando p. 193 dicit, ex placito vel voluntate, non autem ex naturali vel essentiali impedimento provenire, quod Deus quaedam agere non posse dicatur, voluntatem utique & essentiam Dei non unum idemque, sed distincta esse cum Vorstio I. de Deo docet.* Haec verba mea mutilata adduci apparet; quae ita isto dicto loco habent: quod Deus quaedam non posse agere dicitur, id non provenit ex aliquo impedimento *extrinsecus accedente naturali aut morali*, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & praestantiam ipsius attemperatum concipimus. Ubi manifestum est, furciferum omittere verba haec, *extrinsecus accedente*, & pro morali substituere *essentiali*, quasi inter duo haec nihil interesset. Et res ipsa loquitur, me voluntatem Dei opponere coactioni violentae, & imperio superioris, nequaquam autem vel essentiae, vel sanctitati, bonitati, aut iustitiae divinae. Eat igitur, & alium quaerat, quem cum Vorstio haec consensisse mentiatur.

§ IX. Circa articulum IV prius nostra sententia liquido erit repraesentanda, ut eo clarius omnibus apparere queat, qua fide in meo libro Asinus To[illegible] sit versatus. Verba mea haec sunt, p. 194. *Item, & quando Deo tribuitur iustitia, non illa est intelligenda respicere aliquam obligationem, aut ius in altero, sicut iustitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectissimae suae naturae congruere ipse operibus & per revelationem ostendit, inde eidem mortales id vocabulum adplicamus, quo, quae recte a nobis adversus alios aguntur, exprimimus.* Adstruitur eo loco haec thesis, quod libertas Dei nullis legibus proprie dictis circumscribatur. Quae hac parte, Deum utique esse iustum. Iam autem iustitiam tum personae, quam actionis involvere respectum ad legem, ad quam refertur, iustitiam Dei, & iustitiam humanam disparis esse indolis. Nam iustitia humana respicit obligationem, quae legem & superiorem ponit: ius autem, si perfectum sit, notat facultatem alterum cogendi ad praestandum vi propria, aut actione in foro intentata: aut si imperfectum sit, saltem probabilem rationem super alterius inhumanitate conquerendi. Atqui quae Deus agit, haud quicquam ex obligatione aliqua, aut dictante lege agit, quia Deo superior non datur; & nemo ius adversus Deum valiturum iactare potest. Quis enim vel vi adversus Deum contendet, vel in quo foro actionem adversus eundem instituet, vel qua fronte creatura super inhumanitate creatoris expostulabit? Quia autem Deus constantissime sua promissa servat, & supremi legum latoris & ultoris, atque iudicis munere incorrupte fungitur; utique quia hic agendi modus cum perfectissima ipsius natura congruit, quicum & voluntas eiusdem perpetuo conspirat: inde illud attributum divinum solet exprimi vocabulo iustitiae, cuius & iustitiae humanae non postrema pars est promissis stare, & ius ἀπροσωπολήπτως dicere. Vid. & p. [illegible] § 6. & p. [illegible] § 14. nihil aliud inculcamus, quam iustitiam Dei, & iustitiam hominum non eodem modulo esse metiendam. Nam iustitia commutativa & distributiva magnam humanae iustitiae partem absolvit. Atqui iustitia distributiva versatur circa contractum societatis: commutativa circa pacta reciproca de rebus & actionibus in commercium venientibus. Vid. Lib. I. c. VII. § 9. 10. Quae vero mortalium cum

cum Deo contractum iniuit societatem circa habendum pro rata parte lucrum & damnum? Quis Deo quid vendidit, quis ab eo quid emit? quis pecuniam ipsi credidit? Vid. *Psalm. L, 10. 11. 12. Roman. XI, 35.* Add. quoque p. 164. sq. Authorem cum [illegible] Tenebrionem, qui haec utique dat [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] homo. Ea forte monstris similis est in eodem animali [illegible] plusquam diabolica, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & confusa. *Statuit, inquit, iustitiam ad Deum propter perfectionem suam, talem utique qualis inter [illegible], qualis est in hominibus, ad Deum [illegible], Deoque [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Deo quam hominibus competere* p. 134. *Idem est quando &c. inter homines [illegible]* p. 166 § 6. p. [illegible] § 13. *Ubi haec &c.* Hunc puto, priora verba mutilate esse adducta, & prout haec ponuntur, nullum plane exprimere sensum. Per horribilem quoque calumniam affingitur mihi, quod ego scripserim, *Deo iustitiam [illegible] competere*; quod dictum nusquam in meo libro extat. Ego doceo, Deum convenientissime esse iustum in servandis promissis, & exercendo [illegible] munere iudicario: [illegible] [illegible] iustitiae humanae in Deum propter perfectissimam eius naturam non cadere. An qui ita de iustitia Dei docet, [illegible] [illegible] [illegible], Deum esse iustum docet? Par mendacium est, quod addit, me statuere *iustitiam minus Deo quam hominibus competere.* Ubi ista verba in libro meo scripsi, Tenebrio? An [illegible] dicam, in Deum non cadere iustitiam, quae contractus onerosos regit, quippe qui inventi sunt ad sublevandam indigentiam humanam, ideo dico, Deo minus competere iustitiam, quam hominibus? Perinde ac si velles inferre: Dei scientia non parata per discursum humanae rationis [illegible] [illegible] a notioribus ad ignotiora procedendo: ergo Deo scientia minus quam hominibus competit. Ex quibus omnibus constat, nihil meam sententiam commune habere cum Socinianorum commentis, quae passim nebulo in famoso suo libello ad fucum simplicioribus faciendum, velut illi mecum conspirarent, adducit.

§ X. ARTICVLVS V insuetam novitatem continet: *Deum non principaliter propter essentiam, sed propter perfectionem, voluntatem & beneficia coli.* Ubi mihi et me Brochmannum & aliorum qui hactenus orthodoxi credebantur, nunc ab Alitto Tenebrione in Socinianorum classem compinguntur. Ita enim ille *Arte de Praecursione cap. 4. quaest. 7.* *Quidam [illegible], quod Deus sibi vindicat in creaturas, solum [illegible] [illegible] est, [illegible] [illegible] [illegible] Deo in creaturas beneficio. Si enim quidquam in rerum natura esset, quod per [illegible] [illegible] dominium esset id, quod est, nullo certe iure illud Deo subiectum dici posset, et quod a Deo non dependeret, [illegible] [illegible] propter [illegible] [illegible] esset.* Ea forte ita clare a me ea [illegible] [illegible] p. [illegible] est exposita, ut non nisi [illegible] eam non capere, non nisi sycophantarum princeps calumniari queat. Expromatur [illegible], utrum haec sola ratio sufficiat imperio in alterum sibi arrogando, quod quis natura praestantior sit, quam alter, sit prudentior? id quod a nobis negatur: quia praestantior gradus essentiae per se non involvit necessario dependentiam minus praestantis gradus. Additur, etsi ea ipsa sit Epicuraeorum thesis, Deos felicitate sua contentos, humana non curare, profundum tamen eorum ratiocinationem illa thesi posita subiiciendam manere fore. Nihilominus enim essentiae admirationem excitare possit,

se, cultum non posse. Cultus enim divini praecipuae partes sunt ex religione naturali, Deum diligere, timere, in eum sperare, eidem parere. Ast quomodo diligere eum possimus, qui nihil boni nobis fecit, aut qui nullo modo ad nos quid spectat? quomodo timere, qui nihil acerbi nobis inferre vult, aut potest? quomodo in eum sperare, qui nulla nostri cura tangitur? quomodo ei obsequi, qui regimen in nos nullum exercet. Sed res tam clara est, ut pudendum sit, verbum amplius addere. Et qui contrarium statuunt, horrendis sese absurditatibus involvunt. Statuendum quippe iis est, Deum propter solam essentiae suae praestantiam debere coli etiam ab illis, qui ab eodem non dependent. Atque illi, quos citra ullum a Deo acceptum beneficium sola ejus essentiae nobilitas ad cultum obligare dicitur, erunt Deo vel aequales, vel inaequales. Si aequales, sequetur, plures esse Deos, aequales & invicem independentes. Sequetur, cultum ab aequali in aequalem proficisci posse: cum tamen omnis cultus involvat agnitionem eminentiae in eo, qui colitur. Sin inaequales, sequetur, Deum non esse conditorem omnium substantiarum, & existere aliquid in hoc universo non summum, quod tamen a Deo non dependeat: denique entia finita, quae vel ab alio quopiam Deo praeter eum, qui est creator coeli & terrae, sint condita, vel a seipsis originem suam duxerint. Quae sunt theoremata digna Asini Tenebrionis theologia: ubi cum singulari ingenio orbis eruditus curiosissimum non opus expectare incipit, *Systema Theologiae eorum hominum, quorum Deus non est creator.* Sed nec citra animadversionem transmittendum est, quod vocabulum *voluntatis* thesi suae inferat. Neque enim in meo libro dicto loco aliquid de voluntate extat: & nullum tantum hanc propositionem habet: *Deus est colendus propter voluntatem*. Solemne tamen hoc ipsi est, verba mea suis assumentis interpolare, ut demum thesis conveniens capiti procudi queat. Verum quoque consideranti ea verba, quae in Indice sequuntur, *idque pro nostro amplexante his verbis p. 79. Adeoque legibus obeditur non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem praecipientis.* Iubeo, ut omnem aciem mentis huc intendant, an possint capere hanc consequentiam: legibus non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem praecipientis obeditur. Ergo Deus est colendus non principaliter propter essentiam, sed propter beneficia.

§. XI. SEQUUNTUR *errores circa hominem in statu integritatis*, qui in Asino Tenebrione male temperato cerebro sunt enati. Quos ultro corruisse deprehendet, qui consideraverit, mihi propositum fuisse, disciplinam juris naturae & gentium non ad mores unius aut alterius populi, aut ad peculiarem certae religionis accommodare, sed ita universaliter eam concipere, ut sit ad captum quarumcunque gentium, quamcunque religionem habeant, modo locum aliquem sanae rationi apud se relinquant. Quae caussa etiam fuit, ut ejusmodi fundamenta & principia forent assumenda & constituenda, quae apud omnes populos citra ullum religionis discrimen admitterentur, aut saltem ad quae admittenda illi ope solius rationis naturalis adigi possent. Nisi enim in principiis conveniamus, frustra omnis opera circa persuadendam aliam conclusionem impenditur. Atque hoc ipsum satis clare professus sum in praefatione

ad Lactantium circa finem haec verba: *Cum haec disciplina non solos Christianos, sed omnes fere mortalium genus spectet, solo fere principio constituere [illegible] [illegible], quod omnes, [illegible] ratione et cursu [illegible] queat.* Inde quando notio de statu hominum naturali formanda est, id est, quando consideramus, qualis futura esset hominum vita, si nulla [illegible], nulla communicatione ab aliis hominibus accederet: *singulos nempe eandem conditionem [illegible] natura fu-* turos, undecunque in hanc terram ab omni humano cultu vacuam proiecti, ut eo casu constet, quantum [illegible] et [illegible], homini ab alio homine succedat. Neque [illegible] autem loquimur de statu Adami, quem Scriptura sacra nobis [illegible] describit, de quo haec quidem temporibus liquido constare non potest, nisi ex sacra scriptura: postquam quae super eodem traditio in genere humano primum [illegible] videtur, [illegible] temporum apud plurimos plane abolevit, apud reliquos [illegible] quaedam, [illegible] fabulis adspersa, [illegible] vestigia reliquit. [illegible] quaeso patet, inter ea quae Scriptura de statu Adami tradit, et inter ea quae nos super conditione [illegible] plane [illegible] meditamur, tantum interesse, quantum verus homo a ficto distat. His praemissis evocamus articulum VI. *Dixi autem statum in quo homo absque ulla cura vel ope ab alio homine accedente [illegible], longe miserrimum esse, ac illo quidem [illegible], in quo homo [illegible] [illegible] [illegible] fuit, quando primum existere coepisset. [illegible] est statum [illegible] [illegible]* [illegible] § 3. Conferamus cum haec nostra verba, et dabimus [illegible], quare ex eodem statu [illegible], [illegible] [illegible] trahat: *Per statum hominis naturalem intelligimus [illegible] conditionem, in qua homo per ipsam nativitatem constitutus* CONCIPITVR, *prout* ABSTRACTA INTELLIGVNTVR *omnia atque instituta humana, quibus aliorum velut [illegible] vita mortalium [illegible].* Hunc statum ita conceptum et abstrahendo intellectum dicimus miserrimum fuisse futurum. Si quis CONCIPIAMVS, [illegible] verba nostra dicta [illegible], hominem in hunc mundum proiectum [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] hominem undecunque [illegible] in hunc mundum [illegible], et cum [illegible] plurimis [illegible], quam [illegible] nunc homines nascuntur: non autem Adamum a Deo in Paradiso [illegible], cui vestibus non erat opus, et cui [illegible] arbores [illegible] [illegible]. Si [illegible] [illegible] nostrum hominem, cum quantum *[illegible] curam opemque ab alio homine accedentem, et prout plurimae partes [illegible] per industriam humanam ad usum hominis [illegible] et dispositae*, tunc de eiusdem statu pronunciamus, eum fore *miserrimum*. Itaque non [illegible], si [illegible] statum hominum esse *miserrimum*, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fuerit: sed etiam si [illegible] eum vel [illegible] [illegible] *praeditum [illegible] ac robore, quam [illegible]* [illegible] in mundum proiectus *existere coepisset.* Id si Adamus [illegible] capere non potest, [illegible], [illegible] cum omnibus vestibus, [illegible] omnibus instrumentis [illegible] [illegible] nihil relinquimus, et [illegible] [illegible], et ab omni humano cultu vacuam [illegible] deportemus [illegible] [illegible] destituamus. Si [illegible] [illegible] [illegible] fuerit, [illegible] [illegible] [illegible], tunc ego [illegible] et [illegible] [illegible] fatebor. Et tamen Adamus multorum in ea solitudine rerum notitiam habebat, quas illi, quem fingimus, homi-

ni

ru docet. Vid. quae de Petro Serrano tradit Ynca Garcilassus de Vega Comment. Regii L. I c. 8. Ex hisce omnibus manifestum est, quomodo foedissimus sycophanta verba mea in talem sensum detorserit, de quo mihi nunquam in mentem venerat. Cum enim haec sit mea thesis: si fingatur homo solitarius in mundum incultum projectus, etiamsi ponatur jam justa statura & robore esse, cum tali modo existere coepisset, ejus status erat miserrimus; ex hac talem ille concinnat propositionem: Status illius hominis, qui justa statura erat praeditus, quum primum existere coepisset, erat longe miserrimus. Quae profecto major est transmutatio, quam cum ex asino fit Doctor.

§. XII. QUANTUM articulo VII. sit ponendum pretium, patebit, si sententiam meam declaravero. Postquam igitur d. p. 142. ostenderam, statum hominis alicujus solitarii in mundo inculto destituti fore miserrimum, inde ulterius infero: si aliquis sacrarum literarum cognitione carens, & solo naturali lumine fultus consideraverit mortalium primaevam indigentiam & imbecillitatem, quam debiles sint, quam indigi omnium rerum, ubi nascuntur; cum is utique rationis ductu colligere possit, aliquando genus humanum initium cepisse: non aliter sibi persuadere potest, quam peculiarem curam Numinis circa primam hominum stirpem intervenisse, quodque ipsi usu & meditatione, ac conjunctis inter se operis necessitatibus suis prospicere didicissent. Atque hoc ipsum etiam auctoritate sacrarum literarum confirmatur. Postquam enim Adamus in eam conditionem fuerat redactus, in qua jam genus humanum est constitutum, (nam hanc conditionem semper praesupponimus, quando ex solo rationis lumine disserimus, cui status hominis in Paradiso est incognitus) sane legitur, Deum ipsi confecisse vestimenta ex pellibus. Ac dum ad agrum colendum eundem ablegat, quis dubitaverit, quin Deus docuerit ipsum naturam seminum, tempora sementis, quo modo, quibusque instrumentis terra semini accipiendo praeparanda foret. Quarum rerum scientiam utique ex Paradiso efferre non poterat, ubi hortus ultro ad victum necessaria proferebat. Et si propria demum meditatione & experientia hoc debuisset addiscere, dudum fame fuerat pereundum. Igitur in malam crucem abeat jam cum suo articulo Asinus Tenebrio: *Docet, primum ac creatum orbis incolam, hoc est, Adamum, servari non potuisse, nisi Deus ipsum necessaria etiam vitae media adhibere peculiariter docuisset.* p. 140. §. 2. *Inde licet de originibus &c.* Nam de conditione Adami in paradiso plane mihi sermo non fuit.

§. XIII. In articulo VIII. repraesentatur horridum quoddam somnium cerebri gravi intemperie laborantis, quo ex variis velut discerptis ac mutilis speciebus male cohaerens imago deformatur: *Quod homo prout ex creatione physice perfectus extra societatem exstitit, sine lege, ordine & divina relucentium habuerit voluntatem, beatusque ipsis inferior ac pravior fuerit, quae causa, quamobrem lex illa superaddita sit. Huc facit vide pag. 3. Nobis ibid. §. 3. Item vide* p. 4. §. 4. p. 136. §. 5 & 6. p. 138. §. 8. Vah tu Asine Tenebrio, quam multi ruditatem & malitiam tuam ignorare poterant, ni male consulta mente, poe-

neque fuit mirum, ad Indicem Nouitatum compilandum te stimulasse. Nunc quia hoc portentum sic increscere voluisti, ego efficiam, vt voti tui compos sis. Cum igitur Alettoni librum meum legenti somnus obrepsisset, visus est sibi videre speciem hominis primitus quantum ad substantiam suam creato pe facti, qui tamen foret exlex plane, & horridus, pruriensque cupiditatibus feruens, sic vt brutis miserior & peior existeret: donec ea conditio hominis Deo displiceret, qui ad ipsam deprehensam legem ei superaddidit. Credo ad eundem modum, vti qui parietes ex rudi lapide extruxit, postea eorum asperitate offensus se lorio eosdem induit. Mox cum somnus placide discussus esset, putauit se id in libro meo legisse. Atqui antequam tua somnia chartae illeueres, debueras denuo librum meum legere, vt constaret, num Morpheus forte tibi illuserit. Nam enim a me nuspiam scriptum est, *hominem physice perfectum sine lege, in Deo & brutis vagatum exstitisse.* Contrarium a me docetur p. 6. & p. 92. 94. Nuspiam a me scriptum fuit, *hominem ab ipsa creatione inclinationem contra naturae voluntatem, ... ipsi inferiorem ac pro... fuisse.* Contrarium potius ostenditur p. 95. Vbi rationes, quare exlex vita hominem non decuerit, petuntur ex conditione hominis *primigenia aut post superuenientem.* Quare primigeniae hominis conditioni non conuenerit vita exlex, exponitur dicto loco § 5. Quare eadem non conuenerit conditioni hominis post superuenientem, docetur dicto loco § 6. 7. 8. Quando autem necessitatem legis ex conditione subiecti demonstraturus eo, non statim suppono, subiectum illud aliquando sine lege extitisse. Sicuti verbi gratia, si dicam, congruum valde esse & vtile homini pedes habere, ne tanquam vermis humi repere cogatur, non statim praesuppono, hominem aliquando pedibus caruisse, & deprehensa reptionis deformitate pedes ipsi superadditos. Quo sensu autem entia moralia rebus & motibus physicis superaddita dicantur, sequenti § traditur. Inde & adparet, quam ridiculum sit, quod addit: *Talia vero Socinianorum & Hobbesii principiis sectantur docet:* cum satis constet de illis, quo Tenebrio haec communicatur, nemini mortalium vnquam in mentem venisse.

§ XIV. ARTICVLVS IX. ita se habet: *Attributa vel Entia moralia originaliter homini physice perfecto, superaddita fuisse, non concreata esse.* p. 3. § 3. & 4. Videro isti homini parum cum entibus moralibus conuenire, tentabo, an possim illum cum luce in gratiam reducere. Quod si aliquis dicat, me operam perdere, dum asinum docere aggredior, excusabit me ille nescio quis ex Sanctis ... generum, qui asinis concionatus memoratur. Trado igitur dicto p. 4. § 4. modum originarium producendi entia moralia vocari *impositionem*, sicuti modus originarius producendi substantias physicas ex vsu Theologorum vocatur creatio: licet Latini auctores vocabulum creationis productioni personarum moralium frequentissime adhibeant. Causa autem, quare impositionis vocabulum nobis hoc portentum eriferit, est, quia non solum illud a Philosophis in simili materia adhiberi coepit, sed & quia magis oppositum notabili displicere putauimus. Cum enim entia moralia sint modi, seu si ita mauis, accidentia, quae vtique subiectum aliquod praerequirunt, & vero accidentia physica

sive ipsam substantiam rerum physicam perficiant, alterent, aut alio modo disponant & afficiant, eamque velut ingrediantur: entia moralia contra rebus quoad substantiam physicam perfectis velut superaddita intelliguntur. Exemplum proponemus, ex quo illa impulero, ex omni classe entium moralium, (quorum quatuor potissimum nos facimus: Statum, moralem personam, quantitatem & qualitatem,) singulis perspici queat. Est igitur aliquis studiosus, Nicolaus Bücherwurm, non quidem aureum, sed plumbeum in arena, mediocritatem sectatus, qui ad mutuum aliquid mutuandum non parum [illegible] tulum proventurum sperat. Is abit in Galliam, pecuniam Protectoribus offert. In cathedram ducitur, per singulas horas sibi & erubescit, quod disputationis inauguralis loco habetur. Post mitra imponitur, Doctor creatur, renunciatur, proclamatur, ab omnibus pro tali haberi & honorari iubetur. Hic, ne comoediam actam credamus, repente ex omni entium moralium genere aliquid ipsi fuit superimpositum. In novum *statum* seu ordinem jam provehitur, in quo antea non erat. Nova quoque *persona* ipsi imponitur. Qui enim antea simpliciter Dominus Nicolaus erat, jam Dominus Doctor Nicolaus, & quidem Utriusque Iuris factus est. Ex classe *qualitatum* moralium nova quoque existimatio ei superadditur. Qui enim antea frater ignorantiae habebatur, nunc ubi nomen Doctoris audiunt, a rusticis credetur herniam posse curare, aut putridos dentes extrahere, aut lumbricos infantium excutere. Ex classe *quantitatum* moralium superadditur eidem novus titulus, ut Doctor audiat, qui Nemo est. Confertur potestas publice docendi, si vocationem nanciscatur. Salarium ex communi aerario, si detur; de Iure respondendi, si quis consulere ipsum velit. Denique obligatio ei iniungitur, ut quando de Iure consulatur, in principia iuris ne impingat. Tanta multa entium moralium imponitur & superadditur homini, qui iam physice erat perfectus, id est, qui corpus & animam, oculos & aures, manus & pedes, ventriculum & alvum habebat. *Superaddi*, dico, quia substantiam & qualitates eius physicas per se entia moralia non afficiunt, aut alterant. Postquam enim Doctor renunciatus fuit, non fit longior aut crassior, nec accipit novum membrum corporis. Si antea habuit caput acuminatum, illud non fit deinceps rotundum. Non fit quoque vel pilo melior & doctior, non fabulatur elegantius, quam antea, non deglutitur dexterius, non levius incedit. Ex accidenti tamen fieri potest, ut entia moralia occasionem praebeant qualitates physicas augendi aut deprimendi. Nam quibusdam calcar incitamentoque est ad eruditionem parandam, ut fiant, quod audiunt; aliorum ruditas augetur, dum titulis mero tenus acquiescunt. Nonnullis gravitas & modestia, aliis fastus & stoliditas [illegible] accedit. Mirum autem mihi videtur, credo quod iam aliquid de entibus moralibus quasi per nebulam sibi cernere videantur. Ex quo tamen aliquod vestigium docilitatis in eo animadverto, scrupulum, qui ipsum urgere videtur, eidem adimam. Num igitur nulla dantur entia moralia concreata? Quippini, mi Asine? Nam ego nunquam *superaddita* esse, & concreata esse opposita [illegible], nec nostrae sententiae repugnabit, quod aliqua entia moralia homini concreata, id est, in ipsa creatione superaddita dicantur. Imo & ego de statu naturali p. 6. & de obligationibus congenitis p. 30. tradi-

[illegible]

mo queri potest, qui Latine nescit. Hanc autem amoliri non semper est penes scriptores. Et quid absurdi fieri clarum esse possit? Quod si quae in genere super entibus moralibus traduntur, obscuritate quadam videantur laborare, culpa fere penes philosophos est, qui vix leui brachio ista attigerunt. Ac decedet obscuritas, si ista vsu trita fieri incipiunt. Imo desinent & tibi entia moralia obscura videri, modo per aliquod tempus inter auditores meos assidere velis, qui te eo libentius in coetu suo ferent, quod dum longas tuas aures subinde mouebis, eadem opera muscas a vicinis sis depulsurus, aut lenem ventulum facturus.

§. XV. ARTICVLVS X. est. *Primos homines, prout in origine et statu suo primaeuo se habuerunt, non tantum mortalium nomine appellat, sed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, ut sine peculiari cura se tueri non potuissent. Mortalitatis etiam causa genus humanum diuersitate sexus, propagandique sese facultate creatum esse*, p. 140. §. 2. *Inde liquet*, pag. 750. Huius articuli priori membro supra §. 11. satisfactum fuit, vbi satis patet, non primos homines in statu integritatis haut quidquam *mortalium* vocabulo insigniri, cum de illis eo loco sermo non sit. In posteriore membro calumniator pro more suo verba mea foede corrumpit, quae p. 750. §. 2. ita se habent: *Postquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut noua semper stirps creando esset sufficienda, aut tam nobilis species durante vnius aetatis spatio extingueretur, sapientissimus Creator prospexerat diuersitate sexus, & naturali facultate multa commiscendi corporibus sese propagandi.* Hic animaduertere debebat sycophanta, non frustra verbum plusquam perfecti temporis, *fuerat, prospexerat*, esse positum, ad significandum, genus humanum non ab initio fuisse morti obnoxium, sed postea ad eam conditionem deuolutum, & in hunc euentum, quem Deus vtique praeuiderat, velut prouisionaliter diuersitatem sexus, & facultatem se propagandi humano generi inditam eo quoque fine, vt idem morti obnoxium factum citra nouam creationem durare posset. Idem alio modo efferri potest. Ab initio par hominum diuerso sexu creatum fuit, vt stirpem ex se propagare possent morti non obnoxiam. Postquam homines morti fuerant obnoxii redditi, illa propagandi se facultas huic quoque fini inseruiebat, vt non subinde noui homines essent a Deo immediate creandi, neue intra spatium vnius aetatis genus humanum foret extinguendum. Eique rei sapientissimus Creator quasi euentualiter prospexerat per diuersitatem sexus, quae tam in statu integritatis, quam corruptionis vsum haberet. Non credo esse, qui luculentiorem hac declarationem desideret.

§. XVI. ARTICVLVS XI. ex prioribus sequitur. *Recentem & solitarium orbis incolam attonitum, hoc est, consternatum fuisse*, p. 140. §. 2. Quid tum? Ille recens orbis incola non est *Adamus*, sed quem fingimus, animoque concipimus in mundum vndecunque proiectum. Quem si ponamus ita repente solum in orbe inculto destitutum, quis negauerit subita rerum imagine confusum, & attonitum fuisse circumspecturum vastam mundi machinam, corporumque coelestium splendorem, nec non animo meditaturum, quid sibi inter omnes ignota & noua

rerum agendum foret. Hoc si capere non potest Asinus Tenebrio, per me in Marburgum abeat.

§ XVII. Articulus XII. non firmior, quam prior, sic habet: *Illud autem quod primus homo extra societatem sine lege, ordine ac decore [illegible] futurus, probare nos posse dicto putat: Non est bonum, hominem esse solum.* Praefat. [illegible] Carpzovius [illegible] Responsio vero p. 158 § 8. *Igitur quod homo non miserrimum esse.* [illegible] tamen repetere, dicto loco, non esse mihi sermonem de Adamo in statu primaevae felicitatis. Sed quando p. 96. § 6. seqq. ubi duco rationes, quare homines non conserventur, ut vivunt etiam, eorum aliquam desumo *ex conditione naturae hominum post lapsum*, quae verba extant, dicta pag. 96. lin. 9. 10. Inter has rationes p. 98. § 8. adducitur quoque *hominis imbecillitas*, quae indubie ab omni aliorum auxilio & societate destitutum effectura erat. Quem locum hisce verbis claudo: *Igitur quod homo in conditione* [illegible] *post lapsum* [illegible] *miserrimum* [illegible] *a communione sui similium habet.* Non est bonum, hominem esse solum, *non ad matrimonium* [illegible] *sed ad societatem cum aliis hominibus in universum pertinet.* Quis non videt, illum sententiam e natura sua sede & intentione ad aliam materiam transferre & applicare, quam applicatio mea a locis quidem [illegible] est. Sicuti sui multi est per [illegible] sententias Plinius L. II. & C. XX. ad conditionem meam, quae hic inter multitudinem [illegible] per omnem & amplius constitutum sunt, adspirare. Quae cum ita sint plane praeter rem Asinus Tenebrio tanto cum supercilio hic sebrius [illegible] philosophum exprimit. *Quod vero*, inquit, *externa* [illegible] *felicitate* [illegible] *etiam & essentialis hominis defuerit felicitas.* Quasi vero non ipse Deus declarasset, felicitatem primi hominis etiam in paradiso non futuram fuisse omnibus numeris perfectam citra societatem. *Quod vero*, [illegible] pergit [illegible], *bonis fortunae & [illegible] bonis [illegible] animi & corporis* [illegible]. Quasi vero, [illegible] magnopere gaudeat in animo & corpore sua bona, si [illegible] humana ope in [illegible] destitutus. [illegible] *humanae felicitatis causa est* [illegible] [illegible] *fundamentum.* [illegible] dictum [illegible] supra Asini caput. Quasi vero ego [illegible] asseruerim, omnem felicitatem humanam eandem esse socialitatem. Nam non statim cuius absentia me miserum reddit, eius praesentia omnem mihi felicitatem conciliat. Si [illegible] in capillum [illegible], [illegible] si eadem blande [illegible] vultu, non ideo [illegible].

§ XVIII. Sequitur locus *de homine in statu corruptionis.* Nam certa [illegible] omnium quos ipse [illegible] errores, velut sub locos Theologicos redigeret, ad [illegible] sequendum, quasi ego integrum systema novae [illegible] & erudi- [illegible] Theologiae procudere [illegible]. Hic igitur primo occurrit articulus XIII. [illegible] *originalis* [illegible] *animi, vel* [illegible] *pro* [illegible] *posse*, [illegible] *corruptione* [illegible], [illegible] pag. 4 § 4. *At per naturam*, p. 15. § 25. Credo hic Asinum, hac assertione [illegible] illum, quae ex [illegible] imagine Dei per lapsum in genere humano

ſummo confectum eſt. Sed uno verbo illi ſomnium hoc excutiam. Quae per ipſum Adamo amiſſa ſunt, hautquidquam erant entia moralia, ſed longe ſublimiora entibus. Qui amiſſo innocentiae ſtatu in deteriorem incidit, qui amiſſa valetudine hereditariis morbis corripitur, qui amiſſo viſu excoecatus eſt, in eo hautquidquam erit aliquod morale periiſſe aut mutatum eſſe dicemus. Quod ſi tamen ſtupor Alethi capere non poſſit, vera entia moralia, eorumque effectus deleri poſſe, nulla mutatione phyſica in re, cui erant ſuperaddita, proveniente, ſed ut ipſa rerum ſubſtantia phyſica hautquidquam immutetur: ego aliquod exemplum, quod Alethus Tenebrio manibus palpare queat. Fingamus Alethum Tenebrionem, ſi diis placet, profeſſorio munere fungi. Fingamus eundem ob quaedam ſcelera, puta, ob famoſos libellos editos, munere dimoveri & infamem fieri. Quot heic entia moralia perierunt? Periit ipſi ſtatus, in quo hactenus egit, periit perſona, quam geſſit, periit obligatio ad legendum & diſputandum, periit denique titulus, ut deinceps audire cogatur Dominus Exprofeſſor. Et tamen eundem una cum nebulonum claſſem coniecti ſubſtantia phyſica nullam ſentit mutationem. Statura eius non contrahitur, crura priorem retinent longitudinem, ſtolidum manet caput antiquo loco poſitum, manent aures, (nam praeſupponimus illas per carnificem non abſcindi,) manet facies lurida & cicatricoſa, manent qualitates phyſicae, manet eruditio, ſi quam habuit, manet vox graculo ſimilis, manet libido ſultandi, manet ars diffindendi, circumferentis ſtudio non concedens. I nunc Alethe Tenebrio, & de entium moralium obſcuritate querelam move.

§. XIX. In articulo XIV. exemplum proponitur, quouſque aut brutalis ſtupor, aut deriſione calumniandi libido progredi poſſit. Sic enim ſecernitur index: *Negat quaedam per ſe citra omnem impoſitionem honeſta vel turpia eſſe, omnesque actiones humanas, adeoque ipſum furtum, homicidium, inceſtum, adulterium, blaſphemiam &c. natura ſua adhuc eſſe indifferentes* pag. 25. 26. NB 27. *Hoc enim modo conf. pag. 4. § 14. pag. 6. § 4.* Ad hanc calumniam diſpellendam, etſi nihil amplius neceſſarium ſit, quam ut quis loca adducta in meo libro accurate legat: explicare tamen paulo clarius diſtinctius placet, ut eo manifeſtius conſtet, Alethum Tenebrionem omnibus ſycophantis & nebulonibus palmam praeripere. Quando igitur a Scholaſticis inquirebatur quodnam diſcrimen eſſet inter ea, quae natura, & quae poſitiva lege vetantur aut praecipiuntur: id demum ab uno vel altero pronunciatum in triviale dogma abiit, ut quae lege naturae praecipiuntur, aut vetantur, in ſe & ſua natura honeſta aut turpia eſſe: quae vero poſitivae, per voluntatem & imperium legislatoris talia fieri dicerentur. Et admiſiſſe ut haec narraſſe commodam explicationem, modo certum conſtituiſſent *principium*, ex quo aliquid conſtaret, an & cur aliquid in ſe eſſet honeſtum vel turpe. Id dum non fecerunt, neceſſum fuit procurare definitionem legis naturalis, quae non poſſet non in circulum redire, & petere id, quod eſt in principio. Si enim quaeras ex iſtis hominibus, de quibusnam lege naturae diſponatur? reſpondent, de iis, quae per ſe & ſua natura honeſta & turpia ſunt. Sin ulterius quaeras, quaenam autem ſunt illa, per ſe & ſua natura honeſta vel turpia? nihil aliud habent, quod reſpon-

dicant, quam ea, de quibus lege naturae disponitur. Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur: si nempe datur aliquod honestum & turpe in se antecedenter ad Deum, vel admittendum esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit obligatus, vel dari aliquod principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum quasi determinans & specificans, cui ne Deus quidem contravenire debeat, aut possit. Quae cum nulla [illegible] possit videantur, sane mirandum, non Germanum solum, sed & per aliquos ex [illegible] Theologis aliam [illegible] circa hanc dubietatem [illegible] assumere. Contra id nobis semper [illegible], discrimen honesti & turpis itaque a Deo, eiusque definitione esse petendum, nec idem ab alio extra ipsum principio dependere fingendum esse. Quo posito consequitur, moralitatem illam, quae actionibus ad honestatem & turpitudinem tribuitur, non esse absolutam, sed hypotheticam, supponentem naturam, creationem animantis rationalis, quae mera est, quam liberrimae Dei voluntati adscribas. Id est, quod quaedam dicant a necessario honesta aut turpia humani, hoc semper est intelligendum cum relatione ad naturam hominis tanquam animalis rationalis & socialis, & consequenter cum relatione ad voluntatem Dei, qui sic omnia, ita & hominem, & quidem tale animal liberrima sua voluntate creavit. Hinc consectarium est, ut si consideremus actiones hominum, prout sunt nudi motus facultatis alicuius physicae, aut easdem negative, antecedenter ad legem, seu abstrahendo ab omni lege circa eum motum aliquid disponente, esse indifferentes, id est, neque bonas neque malas: bonitatem autem & malitiam, quae in illis deprehenditur, oriri a convenientia & disconvenientia cum lege. Et annon ipsa Scriptura sacra peccatum seu actionem malam definit per anomiam, seu discrepantiam a lege? Ac nullus rusticus est tam stupidus, quin intelligat & applicare norit tritum illud: Ubi non est lex, ibi non est transgressio. Enimvero hoc probe observandum, quid sit motus merus physicus, & quod haudquaquam omnia vocabula actionem exprimentia notent nudum motum physicum, sed quod pleraque exprimant actionem cum relatione ad legem. Toto quippe coelo differentes propositiones sunt: actio, prout consideratur tanquam nudus motus physicus, citra & ante omnem respectum ad quamcunque legem est indifferens, id est, nec bona nec mala: & omnia vocabula actionem exprimentia notant nudum motum physicum, seu actionem in se indifferentem nec bonam, nec malam. Prior propositio mea est, quam ex arbitrio [illegible]. Altera nulli mortalium praeter Nicolaum Tenebrosum, in mentem unquam venit. Quis enim est tam stupidus, qui nesciat, quasdam voces aut locutiones notare nudum & indifferentem motum physicum, a respectu ad legem abstractum: alias & quidem longe plurimas notare actionem cum respectu ad legem, seu actionem bonam aut malam, v. gr. loqui, scribere, manum extendere, lapidem emittere, arma vibrare, concumbere, rem de loco in locum transferre, ignem excitare, & plurima alia, exprimunt motum & simplicem motum physicum, qui citra respectum ad legem, & aliam [illegible] alterum circumstantiam consideratus, itaque indifferentes, id est, neque boni neque mali sunt. Sed mentiri, blasphemare, calumniari, libellum famosum scribere, lapide vulnerare,

rare, occidere innocentem, homicidium committere, furari, moecha-ri, incestum committere, furari, incendiarium agere, & infinita alia, non notant motum externum physicum & indifferentem, sed motum aliquem lege ve-titum. Pari se modo res habet circa motus animi. Amare, honorare, spera-re, probare, gaudere, dolere & similia, circa respectum ad legem utique in-differentia sunt. Prout autem illi motus versantur circa objectum legibus pro-hibitum aut imperatum, bona vel mala fiunt, verbi gratia, Amare Deum, hono-rare Deum, sperare in Deo, probare bonum, gaudere [illegible] bono-rum, dolere de peccato, sunt bonae actiones. Contra amare vitia, honora-re idola, sperare in diabolo, probare peccata, gaudere calamitatibus innocen-tium, sunt actiones malae. [illegible] autem [illegible], ut verbi gratia amare pro diversitate objecti fieret bonum aut malum, in illud extra objecti aut legis considerationem esset indifferens. Et quod clarius verbis non potest. *Nam ipsa vocabula, [illegible], [illegible], adulterium, furtum, homi-cidium, non notant motus & [illegible] motus actiones physicos, sed tales, qui legi-bus repugnant.* Sic & multa omissionis motus [illegible] physicus circa respectum ad legem utique est indifferens, verbi gratia, non dare, non facere, quiesce-re, non orare. At eadem cum respectu ad legem, [illegible], tempus, lo-cum, modum determinantem, mala sunt: verbi gratia, non dare mercedem opera-rio, non reddere [illegible] commendatum depositum, opus sibi mandatum non facere, quiescere quando laborandum erat, non obedire seu non facere, quod a legitimo imperante jubetur. Videat nunc [illegible] lector, num un-ca probatio aut evidentia erat [illegible], qua [illegible], me omnia peccata statuere indifferentia, [illegible] ca-lumnias [illegible] indifferentiam velle introducere. Cae-terum [illegible], aliquoties quoque contra me disputatio quaedam [illegible]. *Quae [illegible] publi-ce disputationis [illegible] est.* [illegible] *[illegible] pro Lege, [illegible]* [illegible] *anno 1669.* [illegible], disputationem [illegible] [illegible]. Illa [illegible] *[illegible], esse ex se & natura sua bona, eoque [illegible] lege naturali, & contra, furtum, falsum [illegible] homicidium &c. esse talia ex se & natura sua mala, ac proinde lege naturali prohibita.* Hanc sententiam [illegible] *[illegible]* quam quae Hobbes [illegible] *de Cive cap. 14 art. 9.* [illegible]. *[illegible] probanda est. Quare ut intelligatur, quid in hac materia [illegible], [illegible] se habere posse actio-nes humanas [illegible] in statu [illegible], prout sunt in potentia [illegible], & in statu [illegible], prout habent [illegible], seu prout effectae sunt a Petro vel Paulo. At vero neutro modo sunt actiones per se & natura sua bonae vel malae non prout quatenus [illegible] proprie [illegible] [illegible]. [illegible], eadem [illegible] neque bonae aut malae proprie di-ci possunt, [illegible] modo, quod ut sit plusquam manifestum est, habere [illegible]*

[illegible]

suam bonitatem & malitiam moralem a lege, quoniam moralis actuum bonitas in conformitate cum ea, malitia autem in difformitate ab ea formaliter consistit. Non ergo hi actus, Deum colere, alicui non praestare, parentes honorare, sunt boni ex se & sua natura, sed sunt eatenus boni, ut tales sint, ex imperio & voluntate Dei, qui in regulandis his actionibus leges naturales menti creaturae rationalis impressit. Atque hactenus in thesi verum est, quod Hobbes *dicit* c. 12 art. 1 omnium actionum naturam suo esse adiaphoram, & quod actio aliqua iusta vel iniusta sit, a iure imperantis provenire. *Sed in hypothesi hoc falsum est, nimirum ante leges civiles iustum & iniustum non exstitisse.* Quem errorem Hobbesii & ego confutavi lib. 8 c. 1 § 5. Locum quantumvis prolixiorem huc transtuli, non quod mea interesse putem, quid Cocquius Vltraiecti disputet, sed ut hoc specimen manifestum exhiberem, atque in alterum tempus, quam in meo libro Alterum Tenebrionem excussisse. Et si in eo Cocquius sic graviter errat, quod actus illos, Deum colere, parentes honorare, putet in se indifferentes, cum illi non sint modo motus physici, sed involvant respectum ad legem. Nam colere, honorare, sunt tantum motus physici in se indifferentes, sed dum obiectum additur, statim iam informatur actus lege praeceptus. Cum igitur disputatio illa Vltraiectina contra Alterum Tenebrionem faciat, neque vnus contra me esset, magnopere ego Cocquii auctoritate terrerer, non aliam eiusdem disputandi causam possum, quare ea huc non sit adducta, quam quod Cocquius vocabulum vetus ipsi gentilitium nomen Coquinariorum e Gallis oriundorum perspicue alludens repraesentat. Nam in Atrocium familiam adoptione transiit. Sub finem magnus ille vir solicitudinem suam pro salute reipublicae testatur. *Quantum mali,* inquit, *ex tam impiis novitatibus in rempublicam redundare, unusquisque intelligit; omnes optimum cuius tamen impiare possit, iudicent Theologi.* Atqui mi nuntiam carte Aline, illas impias novitates non liber meus continet, sed tu illas somniasti, & incerto metu animum tuum terrore agitas, ut etiam in clarissima luce spectra sese cernere arbitreris. Miror quoque, quare Iurisconsultus nunc aliquid interesse putet, quid ex dogmate aliquo mali in rempublicam redundare queat, cum in officio Iurisconsulti ethicus operam videbatur, civitatem pertinere debere doctrinas cum fine & vsu civitatum congruentibus. Nec aliud tamen digero, quare Theologi potius, quam Politici melius intelligant, quae dogmata reipublicae noxia sint. Sub hoc fortasse dicere vis, Illustrissimos viros, qui nomine S. Regiae Maiestatis librum meum adprobarunt, minus perspicaces fuisse, quam illos eruditissimos viros, qui Censura in Scania Iudicum Novatorum in condemnatione sunt, quorum triumphos internus cognovimus.

§ XX. Articulus XV. *Peccatum alterum cessante, peccatum non esse,* p. 1 sqq. non sine maxima fraude ea indefinite proponitur, ac si in omni casu cuilibet citra vllam considerationem liceret alteri ministerium suum ad peccatum extinguendum exhibere. Cum tamen sermo mihi sit de peculiaribus tantum casibus, ac quibus rigidissimae limitationes adduntur, puta, ut imperans se solum auctorem facinoris haberi velit, & alter meram executionem indicat, ut quas ministerium, quantum potuit, deprecetur, atque eo praestando denegano

quo grauissimum sibi periculum [illegible] imminere. Neque vero habet Afinius, quod contra [illegible] rationis opponat, nisi quod [illegible] plane dixisse videatur, quando: *Quemadmodum in pluribus aliis, ita & in hoc casu amplius sequi conscientiam, & [illegible] cum parum offendit est Probabilismus.* Stultissimum caput. De conscientia etiam aliquid garrire audes, qui eidem summo [illegible], si quid [illegible], aut conscientiae locum habueras, prodegisti? Aut quinam sunt ii [illegible], qui [illegible]? Credo [illegible] commentarium [illegible] qui commendationem [illegible], quamuis [illegible] *[illegible] propositione offendi, [illegible].* Ne tamen forte quis obiiciat, si [illegible] esse quaestiones nulla futuras [illegible] decipiant, paucis monere [illegible] quaestionem istiusmodi esse momenti, vt in ea [illegible], conscientia [illegible], & [illegible] inde secutura sit. Id quod vero & altero exemplo declarabimus. Sine dubio peccatum est, bello alium sine iusta causa inuadere. Peccatum etiam est, cum commode [illegible] controuersia componi possit, ad arma prouocare, tanto maiore cum [illegible]. Denique & hoc peccatum est, subditis [illegible] denegare, quae ipsi debentur. Hinc ergo, si nullo casu quis [illegible] peccatum [illegible] possit, necessario sequeretur, vel [illegible] conscientia [illegible] posse arma ferre, vel [illegible] conscientiae licere operam [illegible] reipublicae denegare. Scilicet est [illegible] dubitatum, num aliqua causa sit iusta, & ad mouendum bellum, quod [illegible] post se malorum segetem trahit, sufficiens. Longe etiam indagatu est difficilius, an hic & nunc reipublicae nostrae necessaria & vtilissima sit via, controuersiam cum altero armis [illegible] quae etiam [illegible], & [illegible] armis [illegible] habere. Circa tantas itaque deceptiones non potest non maxima vulgi pars, tanta rerum momenta ponderare nescia, grauissima dubitatione [illegible]. Si quis id, de quo dubitat, non est faciendum, [illegible] conscientiae omnem operam bello denegabit [illegible]. Quam facile demum foret [illegible] ne subditus [illegible] ad [illegible] ministerio efficere, vt Rex [illegible] velit, necessarium Regi [illegible]. [illegible] Add. L. VIII c. 4. § 8. Hoc enim Euangelium si quis [illegible] annunciare velit, [illegible] quae ad [illegible] vsque tam [illegible], cum [illegible] doctorem [illegible], [illegible] subterfugere possint. Aliud quoque exemplo ostendemus, quod absurdi [illegible] sit, nostra thesi non admissa. Sine dubio peccatum est, innocentem in carcerem compingere. Non [illegible] quis [illegible], ante caussae cognitionem fieri nequit. Ex doctrina igitur [illegible], [illegible] thesi opposita, necessum erit, vt quando magistratum aliquem comprehendere [illegible], [illegible] & ipsorum [illegible], [illegible] ipsi causa videatur adesse ad illum hominem comprehendendum. Ast vt de hoc [illegible] quid pronunciare queant, necessum foret, vt non solum prima [illegible] fundamenta [illegible], sed & vt

tur, quod alias necessarium foret, ethnicos contra legem naturalem ex ignorantia invincibili peccasse, & sic non potuisse illis adversus eandem admissa imputari. Quod non solum sacris literis repugnat, ubi saepe numero ethnici propter eiusmodi peccata graviter reprehenduntur: sed etiam res ipsa loquitur, ethnicos utique circa agenda & omittenda in plurimis rectissimas fovisse sententias: quas magno numero passim invenire est. Atqui si naturalis in ista facultate esset distortio & obliquitas, non magis recte homines talia apprehendere & iudicare possent, quam per vitrum fractum aut distortum rectae rerum imagines videntur, aut per idem coloratum veri rerum colores adparent. Allegatur dictum ex *Articulis Schmalcaldicis loco de peccato.* Verum illud explicandum est ex *Apologia Augustanae Confessionis* p. 217. (qui locus etiam in margine citatur) Ubi ita traditur: *Neque vero adimimus humanae voluntati libertatem. Habet humana voluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere iustitiam civilem &c. Cum enim reliqua sit in natura humana ratio & iudicium de rebus sensui subiectis, reliquus est etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiendae iustitiae civilis.* Redditur deinde ratio additae restrictionis *aliquo modo*: *Quoniam tanta est vis concupiscentiae, ut malis affectibus saepius obtemperent homines, quam* RECTO *iudicio, & diabolus, qui est efficax in impiis, non desinit incitare hanc imbecillem naturam ad varia delicta.* Apparet igitur, ideo restrictam eandem imperfectionis argui, quod pravi affectus rectae rationi tam saepe & valide obluctentur: ut videant quidem homines meliora, probentque, deteriora sequantur. Fatendum tamen est, Autori Tenebrarum constare nequaquam, quare recto iudicio intellectus tantopere infensum sese faciat. Nam si vel mica recti iudicii honestique, qualis etiam in maxime barbaros homines cadit, in eo fuisset, nunquam ad eiusmodi Indicem Novationum compilandum animum adplicuisset.

§. XXII. Sequitur articulus XVII. pravae cum priori notae est. *Omnibus affectibus vel passionibus imperare hominem posse, ut in actionem erumpant, verba Cartesii, quae sua facit, Autor, pag. 15. Illud asserunt nostri &c.* Quodcunque ego hominis imperium in affectus suos adseruerim, satis explico, l. VIII. c. 3. §. 14. nimirum ne erumpant in actionem aliquam, in quam poena fori humani solet constitui. Et sane si omnium gentium leges evolvamus, nullibi reperietur illa de ista pure excusari, quae ex violentia affectuum fuere patrata. Quod certissimo argumento est, omnes legislatores praesupponere, penes hominem esse, affectus sistere. Quamquam facile agnoscamus, hunc laborem, hoc opus esse, & uti *Cartesius* quoque monet, multam industriam adhibendam ad homines instituendos & dirigendos, quibus imperium in affectus suos esse debeat. Non omnibus enim hanc Cartesium adire, indicio est, quod mihi sane noti sint homines, non iuvenili ferocia, sed provecta aetate, magnoque sapientiae & pietatis fastu turgentes, ac in tali officio constituti, quo aliis exemplo moderationis praeire deberent: qui tam violentis agitantur affectibus, ut rationem, & dignitatem, & animos suos saepe turpissime prostituant, & non magis se continent, quam vesani, aliisque mordaces belluas reddunt.

§. XXIII. Nunc in ipsa fundamenta nostri libri invadit Asinus Tenebrio, Rostoru, Arcadicæque agri grandissima bestia, & *Errores circa legem naturae* proponit, immemor tam fidelis moniti, quod certis hominibus in praefatione libri mei occinebam, ne sutor ultra crepidam. Est igitur articulus XVIII. *Gentium sufficiens, & adaequatum principium cognoscendi legem naturae esse socialitatem.* p. 18. §. 14. p. 175. §. 15. NB. p. 198. §. 9. Atqui hoc ipsum ita me demonstrasse arbitror, ut nemini cordato amplius super ea re dubium superesse queat. Quod si autem aliquis ita ingenio polleat, ut ex sola ratione investigare possit aliud principium, quod omnes gentes, quamcunque habeant religionem, admittant, aut ad idem admittendum evidentia rationum adigi possint, illum & vehementer mirabor, & multum ab eo me didicisse profitebor. Neque vero erat, quare Phrygem tanto cum fastu suum illud *quod vero*, crepare inciperet. *Quid vero*, inquit, *Paulus homo ... ex professo juris naturalis principia enumeravit, ignoravisset et omisisset principium maxime genuinum, manifestum, sufficiens & adaequatum.* Quid audio? An igitur *ex professo* Paulus juris naturalis principia enumerat? & ex doctore gentium jam repente factus est doctor juris gentium? O hebetes tot eruditos viros, qui principia eius disciplinae tam clare ibidem exposita perspicere nondum potuerunt. Sed in aeternum celebrabitur inventi huius gloria Asino Tenebrioni, abs cuius divino ingenio eruditi propediem expectant novum juris naturalis Systema, ex *loco capite I. ad Romanos deductum*, quod fere dubio reliquorum omnium, qui hactenus circa eam disciplinam aliquid elaborarunt, luminibus obstruet. Equidem dicto loco Apostolus ostendit, gentiles invisibilem Dei majestatem ex contemplatione creaturarum ita clare potuisse colligere, ut facile ipsis fuerit animadvertere, indignum esse, Deum sub imagine hominis, aut brutorum animantium coli, aut haec in Dei velut locum substitui. Inde Deum quoque ex justo judicio eos tradidisse cupiditatibus suis, ut infandis se flagitiis maculaverint. Hinc tu igitur principium solum adsume, & ex eo omnia officia hominum inter se perspicue deduc, & ita quidem, ut non solum ipsa praecepta, sed & praeceptorum rationes liquido adpareant, & pro Tenebrione deinceps Lucifer mihi eris.

§. XXIV. Articulus XIX est: *Legem naturae infantes quandam vel connatam habitum esse negat.* Ut adpareat, magnopere nobis sudandum erit, ut ostendamus, infantes non nasci Iurisconsultos. Videamus primum verba nostra. *Quam ad rem* (ut nempe ex lumine rationis leges naturales investigentur,) *non necessarium arbitramur praetendere, animis hominum ab ipsa nativitate congenita & velut impressa esse juris naturalis saltem generalia praecepta, ad modum distinctarum & actualium propositionum, quae homo atque usus sermonis accessit, citra ulteriorem informationem aut meditationem ab homine possint exprimi.* Hinc adparet, thesin meam esse hanc, posse ex lumine rationis demonstrari legem naturalem, etsi actuales & distinctae propositiones circa illam animis infantium ab ipsa nativitate non inhaereant. Sic ut per me nemini sit interdictum, quantum velit habituum connatorum credere. Quia tamen Asinus Tenebrio pro imperio iubet me statuere, quod ipsi aliquam calumniandi

di

di usum praebere queat, quae ostendimus parum esse, non ita facile esse in infantibus aliquem habitum intellectualem asserere. Per habitum igitur legis naturae nihil aliud intelligi poterit, quam systema aliquod propositionum, affectus hominis exprimentium, animo infantis actu inhaerens. Illum quippe habitu verbi gratia Theologum praeditum dicimus, in cujus animo haerent propositiones dogmata theologica exprimentes. At quomodo quis demonstraverit in animo infantis haerere propositiones [illegible]. Omnis enim propositio constat nomine & verbo, affirmando vel negando inter se combinatis. Atqui infantes nascentes neque nomina neque verba sciunt, multo minus haec per affirmationem aut negationem conjungere norunt. Quod si autem quis peculiare genus imaginum in animis infantium fingere velit, quae agenda aut fugienda repraesentent, non tamen ad modum propositionum nomine & verbo constantium, is opinor sese captui lectorum accommodabit, si id genus imaginum [illegible] aliquo repraesentaverit. Et satis manifestum est, quibus incrementis [illegible] infantum procedat. Primo enim crebra ex frequenti auditione addiscunt nomina rerum, quae quotidie in oculos ipsorum incurrunt. Inde progressus fit ad verba, communissimas actiones exprimentia, sed quae primo in infinitivo modo [illegible] tempore simplicissimo, efferuntur. Dein paulatim nomina, & verba infinitivi modi combinantur. Inflexiones verbi & nominis, aliaeque particulae [illegible] adduntur. Ac iisdem incrementis etiam imagines rerum, quae per propositiones exprimuntur, procedere videntur. Cum porro praecepta legis naturalis sint, verbi gratia homicidium non est patrandum, non moechandum, non furandum, non mentiendum: scire velim, quomodo in animo infantis existere possint imagines homicidii, furti, falsi testimonii, quae etiam a maturiori demum puerili aetate [illegible]. Neque vero istam hanc difficultatem sese extricare videntur, qui habitum illum connatum *imperfectius* [illegible]. Arbitror enim tanta eundem imperfectione laborare, qua laborant propositiones, in quibus neque nomen, neque verbum, neque copula adparet. Quin ergo satius fuerit, missis monstrosis phantasmatibus, & retenta recepta plurimorum veterum & recentiorum sententia statuere, intellectum hominis nascentis esse tabulam rasam [illegible], in quibus nulla [illegible], habere tamen facultatem recipiendi & retinendi imagines, quae per sensus sese insinuant, ex quarum tamen collatione inter se aliquas opus sit novas quasdam imagines formare, & quam ope sensuum recepit cognitionem in se ipso multiplicare. Ceterum habituum connatorum assertores putant velut arcem [illegible] collocasse in phrasi illa *Roman.* II, 15 [illegible] *esse in cordibus*. Sed cum illa phrasis sine dubio sit metaphorica, ex aliis S. Scripturae locis ceterarumque linguarum usu videndum, quid eadem significet. Vid. 2 *Corinth.* III, 3; *Proverb.* III, 3; VII, 3; *Jerem.* XXXI, 33 conf. XXIV, 7; *Hebr.* VIII, 10; X, 16; *Jerem.* XVII, 1; *Aeschylus Prometheo vincto* [illegible] *Tale adhibent multiplicem errorem*, [illegible] *tabulis* [illegible]. Quibus omnibus probe perpensis hoc demum dicti loci ad Rom. II sensus emergit: Legis naturalis cognitionem ex dictamine rationis haustam ita firmiter animo gentilium impressam, eundemque tam evidenter de ejus certitudine fuisse

connectas, ut nunquam eandem excutere potuerint, si vel maxime ad sopiendas conscientiae vellicationes suas plane animo excutere conati essent. Igitur a me quidem dictum illud nequaquam in *falsum sensum detorquetur*, uti Asinus Tenebrio mentitur, sed ex vero suo sensu vindicatur. Neque obstat, quod omnes homines ista hactenus communi partim detulerint. Nam & haec ipsum satis nota ex Theologis & Philosophis orthodoxae religioni addictis. Et quod aliud insinuat Scriptura sacra, quando infantes negat discernere posse inter bonum & malum, *Esaiae* VII, 15. 16. inter dextrum & sinistrum *Ionae* V, 4. 11.

§ XXV. Etsi articulo XX. in superioribus satisfactum fuit, tamen, quia ita vult Asinus Tenebrio propter eandem crambem bis appositam bis quoque vapulabit. *[illegible] Dei iustitiam prototypum iuris naturalis esse negat*, p. 163. & 164. Sit autem paulisper vis immobilis tenere, experimentum capiam, an forte aliquid humani sensus sub ista pelle delitescat. Quod alicuius prototypi *ἀντίτυπον* vocari potest, non solum omnes eius partes, & veram similitudinem repraesentare, sed & revera ad eundem expressum esse debet, non autem per accidens tantum cum eo convenire; licet de caetero prototypum nobilius aut amplius sit, quam *ἀντίτυπον*. Hoc posito, dico, *difficile probatu fore*, legem naturalem esse *ἀντίτυπον* iustitiae Dei essentialis, id est, praecepta legis naturalis, quibus officia hominum inter se praescribuntur, expressa esse ex iustitia Dei essentiali, omnesque eius partes accurate repraesentare. Iustitiam vocamus illud Dei attributum, iuxta quod promissa sua firmiter servat, ac munere supremi iudicis, legumque suarum velut assertoris incorrupte fungitur. Ea iustitia essentialis dicitur, quia ut ita agat, non lege aliqua a superiore sibi dicta compellitur, neque disciplina ad id assuefactus est, sed quia perfectio essentiae divinae non alium hunc agendi modum fert; quippe cum diverso modo velle & posse agere cum ea perfectione sit coniunctum. Atqui praeterquam homini officium suum a superiore sit iniunctum, sane iustitia humana longe pluribus partibus absolvitur, quam sola promissorum expletione, & incorrupta iurisdictione. Accedit, quod iustitia divina exerceatur a supremo domino in creaturas; iustitia autem humana ab iis, qui natura inter se sunt aequales. Unde patet, quanta absurditate se se involvant, qui nostram sententiam oppugnaturi eunt; quippe quibus hoc asserendum est, Iustitiam Dei, & iustitiam hominibus inter se exercendam sibi quoad omnes partes invicem respondere, deinde eadem, quae hominibus officia incumbere. Addit praeterea dicto loco, non videri mihi firmam hanc consequentiam, homo est creatus ad imaginem Dei; ergo iustitia hominibus invicem exercenda est expressa ad iustitiam Dei essentialem tanquam ad prototypum. Rationem subnecto, quia imago Dei per lapsum amissa est, lex autem naturalis & eius sensus atque cognitio in hominibus adhuc superest. Haec argumenta, an ego *iustitiam Dei cum eius imagine, vel eo, quod ei conforme est, confundam*, uti Asinus Tenebrio nugatur, eruditi iudicent. Garrit insuper, *hunc errorem etiam legi in Elementis meis transfusum, essemque gravissimum, quippe qui fidei Christianae de imagine Dei ex ipso fundamento evertatur*. Id quomodo Asinus ex doctrina mea exsculpserit, proden-

dum

dum ipsi est, ad hoc, ut homo ad imaginem Dei conditus dici queat, requiri, ut hominem Deum per omnia se simile, ut omnia attributa Dei in homine sint expressa, ut denique Deus eadem, quibus homo affectus, affectibus teneatur. Carpit porro, quod scripserim: *imaginem Dei amissam: cum tamen sensus legis naturalis remanserit.* Contra a me hoc addi dicit: *Quemadmodum in propatulo amissam esse imaginem Dei non credimus, ut nullae eius supersint reliquiae, quae sunt lex naturae [illegible]. Neque praeterea talis consequentia [illegible], Imago essentialis Dei ubiluis est amissa: Ergo lex naturae non potest esse reliquiae Dei superstes. Nam propterea dicimus quod spiritualia amissam esse credimus, relictis tamen spiritualia alia, quibus ad imaginem Dei creamur, reliquiae essentialis Dei supersunt, [illegible] & [illegible] sunt.* Haec non pauca sunt, quae fustem merentur. Inepte dicitur: lex naturae est pars imaginis divinae. Si enim utique imago Dei ad legem etiam naturae pertinet, ita dicendum fuerat, liquida & perfecta cognitio legis naturalis erat pars imaginis Dei. Sicuti corpus suum non est pars suae [illegible], sed Doctore ad cathedram ambulante famulus illud post sequens sub brachio gestat. Deinde [illegible] probandum est, imagine Dei amissa revera aliquas eius particulas remansisse, & quaenam sint illae particulae, & quod inter illas particulas fuerit sensus & cognitio legis naturalis. Denique demonstret Autor Tenebrio, quod qualis imago, qualis similitudo, etiam inadaequata & imperfecta, sit [illegible], quale supra descripsimus, ex [illegible] respondens, seu quod homines per regenerationem & renovationem sunt [illegible] seu imagines adaequatae & expressae ex sapientia, iustitiae & sanctitate Dei, id est, homines fide Christi imputata iustitiam, & paululum quid in divinis vel ut per speculum in aenigmate cernentes, & mores suos utcunque emendare conantes, esse [illegible] seu imagines sapientiam, iustitiam & sanctitatem Dei undiquaque repraesentantes. Quae dogmata in Ecclesia orthodoxa probentur, nulli nondum constat.

§ XXVI. Articulus XXI est: *Negat legem naturae esse aeternam,* p. 15. § 6. *Et seqq.* p. 18. *In quibus apparet.* Circa aeternitatem legis naturalis res paucis expediri potest. Qui prius legem naturae aeternam dicere, eidem opposuerunt legum civilium recentem originem ac mutabilitatem, quasi diceres: lex naturalis non a Solone, aut Minoe coepit, sed ipsis cunctis aequaeva & generi humano connata est. Nec ea mutationibus est obnoxia, sicut leges civiles, quae ob mutatam reipublicae utilitatem, aut ex libidine imperantium rogantur, aut abrogantur: sed una & eadem perpetuo durat, quamdiu genus humanum superest. Hanc aeternitatem & nos legi naturali tribuimus, p. 18. Ut autem lex naturae Deo coaeterna statuatur, id mihi necessarium non videtur. Cum enim illa Deum non spectet, ut supra ostendimus, sed humano generi dominum data sit: quid opus est, fingere illam legem actu extitisse, antequam homines, quibus feretur, existerent. Quod si autem quis cavillari velit, eius legis ideam ab aeterno in praescientia Dei fuisse, ille hoc modo legi naturae nihil peculiare prae ceteris rebus tribuit.

§ XXVII. Articulus XXII. verbo potest expediri. [illegible] (utpote [illegible] legem naturae) [illegible] esse [illegible]. p. 19. § 14. Nusquam enim legem a me [illegible] moralem referri supra dictum est. Et immutabilem legis naturae a me [illegible] adstructa est p. 163. § 5. Sed huic articulo additum epiphonema [illegible] quandam [illegible] prae se fert [illegible], dum primo quidem [illegible] pectus pro more in cachinnum [illegible] & [illegible] prophetico [illegible] inflatur, & incipit loqui [illegible]. [illegible] plus [illegible] quam [illegible] afferunt. Atque in [illegible] libro [illegible] non [illegible], sed [illegible] suo pectore depromtum [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Caeterum [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] procul o procul este profani [illegible] [illegible] [illegible] naturae & [illegible] tradidere, & omne morale, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad perfectionem Evangelicam [illegible]. [illegible] consilia Evangelica, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ordo Equitum [illegible]

[illegible]

§ XXVIII. [illegible]

constituuntur, frustra omnis disceptatio habetur. *Atqui etiamsi debebant fieri hoc Principium & postremum, utrumque versatur in ignorantiae non facti, sed iuris invincibilis non.* Quid audio? Hactenus credideram Alitum Teuchrum [illegible] Theologastrum esse, & quidem ex illius specimine ostendit, ab citra in illius ordinis oppositionem & doctores esse. [illegible] etiam video eum in [illegible] lo de ignorantia iuris & facti non mediocriter versatum, nisi forte cum aliquo ICto [illegible] contulit, qui suggesserit haec ex ferula habens. [illegible] Alitus de ignorantia iuris, [illegible] facti, quod [illegible] ignoravit [illegible] nihil agit, qui [illegible], ex hoc fundamento [illegible] apud eundem [illegible] dum. Addit denique: *Quamquam fundamentum aliud nostrum materialiter etiam genus ex parte admittam, quatenus principia continet, quae nihil aliud sunt, quam reliquiae imaginis divinae [illegible].* Ast ego te cum materiali & partiali tua admissione in malam rem abire iubeo: ista enim materialiter & ex parte, sed formaliter & in totum fundamentum meum & ad [illegible] [illegible] monstravi.

§ XXIX. In articulo XXIV. [illegible] Alitum Teuchrum, ut forte aliquando pro merito suo patriae loco [illegible] domum ducere [illegible] cogitet. *Plures uxores [illegible]* [illegible], *[illegible] contra ius naturae [illegible] esse [illegible]* § [illegible] XII. [illegible] *[illegible] quod ex [illegible] debeat.* [illegible] *[illegible] polygamiae, [illegible] contra ius naturae, quod aeternum & immutabile est, esse [illegible]*, add. pag. [illegible] § [illegible]. Haec repono, me a pag. [illegible] ad [illegible] § [illegible] tantum referre, quae ab aliis in utramque partem disceptantur. Sed p. [illegible] § [illegible] quod [illegible] super polygamia videatur, expectare. Quod eo redit, eas ex adductis contra polygamiam argumentis [illegible] & [illegible] dubium [illegible] [illegible] potuerim, eandem directe [illegible] naturali repugnare, sicut caedes, adulterium, furtum, calumnia, [illegible], & alia eidem repugnant. [illegible] etiam ex hoc [illegible] *[illegible] & [illegible], [illegible] ad [illegible] esse.* [illegible], *[illegible] habendum.* Quid amplius [illegible] ab eo, qui [illegible] iuris naturae non aliter tractat, quam [illegible] [illegible] pertingere possit. [illegible] ergo tu [illegible] tui ingenii, quod [illegible], quam [illegible], [illegible], & [illegible], [illegible] possis progredi. Attingo praeterea sub finem [illegible] rationes politicas contra polygamiam [illegible] [illegible] legibus [illegible] & semper [illegible] permissa, tamen [illegible] [illegible] debeat. [illegible] quaestionem de [illegible] [illegible], postquam animadversum est, multos ex [illegible] ad [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] philosophus [illegible] hominibus aegre [illegible]. Nam quod [illegible] ad hanc quaestionem [illegible], [illegible] est, quod numquam [illegible] quam illud [illegible] [illegible]. Ast profecto [illegible]

quam

quos nonnullam divortiorum licentiam serio optare non diffiterim, eo proclivissimos et Christianos dixi credulorum, qui duas pluresve uxores habere simul vnorem cupiunt. Et valde simplex est, cui persuaderi potest, aliquem esse principem Christianum, qui polygamiam in rempublicam introducere velit, aut serio velle possit. Sicuti nec capio, quod per incentivum potissimum polygamiae, vti aliqui arbitrantur, atheismus aditum sibi sternere moliatur. Nam ad mendicitatem ea quidem certissima via est, & si ad excitandam pietatem aliquid calamitates domesticae faciunt, longe maximum videtur pietas incrementa sumptura per introductam polygamiam, dum miseri mariti in remedium tantorum malorum beatam analysin ardentissimis precibus indesinenter sunt optaturi. Quod autem attinet Elementa Iurisprudentiae vniversalis circa hanc quaestionem, eorum patrocinium commendabo celeberrimo Theologo D. *Iohan. Adamo Osiandro*, qui in *Observat. ad Grot.* p. 748. eandem propugnat sententiam. In quem eadem Indicem Novitatum adornare licebit Asinio Tenebrioni, si nondum hunc satis sapiunt.

§. XXX. SEQUUNTUR nunc *errores circa Decalogum*, ex quibus miror quare peculiarem voluerit locum formare Asinius Tenebrio, cum tamen ipsi ius naturae cum decalogo idem videatur. Sub isto loco articulus XXV. Indicis est: *Decem praecepta, prout duabus tabulis inscripta, & per Mosen populo Israelitico promulgata fuerunt, civiles vel forenses leges eiusdem populi fuisse.* p. 155. §. 4. Hinc satis adparet, Asinum Tenebrionem non legisse, aut percepisse eius capitis §. 1. p. 108. vbi *lex civilis* dici traditur duplici modo, *vel respectu authoritatis, vel respectu originis. Priori sensu civiles leges vocari possunt omnes leges, iuxta quas in foro civili ius dicitur, ex quacunque demum origine promanarint.* In §. 4. autem dicti capitis proponitur & reiicitur sententia HOBBESII, qui ideo praecepta decalogi civilia, non naturalia vocat, quod ante civitates nihil proprium, nihil alienum, nullum matrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Haec inquam HOBBESII sententia a me refellitur. Addo autem alio sensu praecepta decalogi leges civiles posse vocari, nempe *respectu authoritatis*, quam in republica Israelitica obtinuerunt, dum iuxta illas in foro eius populi ius dictum fuit, eaedemque sanctionibus poenalibus, in foro eius populi valituris, fuerunt munitae. Quod nemo ignorat, qui pentateuchum inspexit. Poterat autem facile animadvertere Asinus Tenebrio, leges *civiles* & *forenses* mihi non esse vnum & idem, adeoque me non attendere hic divisionem legis, Theologis vsitatam, qua illam intuitu materiae dividunt in moralem, ceremonialem & forensem. Debuisset igitur prius discere Asinus quid a me lex civilis vocaretur, antequam rudere inciperet. Nam quantam calumniandi rabiem hoc arguit, quod in eo ipso loco *se tantum sequi me Hobbesium* addit, *a quo tamen perraro discedere soleo*. Quid eo carnifice vilius? Ego perraro ab Hobbesio discedo? Ostende ergo aliquem, qui errores Hobbesii in politicis, (nam Theologiam, quam ille sibi finxit, alienum est destruere) magis ex fundamento everterit, quam ego in libro meo feci. Nam et illis qui ita in vniversum eundem damnarunt, plerique eius mentem non sunt adsecuti, aliqui eum, quem damnant, ne quidem legerunt. Sicuti constat,

fuit, verum ex illis non uni subsellii, qui nequicquam mihi heic [illegible], cum primum de Hobbesianismo mihi impingendo inter socios agitaretur, tunc primum vice Hobbesii nomen audivisse, & eius librum de Cive velut novum ex Africa monstrum adspexisse.

§. XXXI. ARTICULUS XXVI est: *Nudam illam & universalem cognationem, quae ex similitudine naturae resultat, causam & fundamentum esse propter quam homo hominem diligat*, p. 6. § 7. *In ordine autem* p. [illegible] § 8. *Nam contra*. Quod attinet priorem locum, p. 6. § 7. ibi verba nostra haec sunt: *In ordine ad alios homines consideratus naturalis status ille dicitur, prout intelliguntur homines sese invicem habere ex nuda illa & universali cognatione, quae ex similitudine naturae resultat, ante factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter unus alteri redditus fuerit obstrictus*; id est, illi homines in statu naturali invicem vivere dicuntur, qui nullo alio vinculo praeter communem illam cognationem iuncti sunt. Quid hoc ad fundamentum dilectionis, [illegible] Tenebrio? In altero autem loco p. [illegible] haec verba extant: *Nam contra ad communionem illam amicitiae nulla alia requiritur ratio, quam quod quis homo sit. Natura quippe ob causas supra dictas* p. [illegible] § [illegible] *contra generalem aliquam amicitiam inter omnes homines constituit.* Ubi satis patet, rationem illam communis dilectionis, *quod quis homo sit*, plura complecti, praeter nudam illam naturae similitudinem. Et si vel maxime solam naturae similitudinem causam communis dilectionis statueremus, quid absurdi inde sequeretur? Annon Adamus causam dilectionis erga Evam allegabat, quod esset caro de carne, & os de ossibus ipsius? Nam quod addit: *ut vero fugiat contra illud Genes. IX. 6. ubi imago Dei fundamentum mutuae charitatis esse dicitur*: ad hoc regero, locis nostris, ex quo ego hanc disciplinam deduco, ignotam esse doctrinam de imagine Dei, quae articulum Theologiae Christianae constituit. Deinde dicto loco, *Genes.* 9. non dicitur, causam dilectionis esse, quod homo sit conditus ad imaginem Dei; sed hoc esse causam abstinendi a caede hominis. Quae duo non sunt idem, nec ex se necessario consequuntur. Non, inquam, necessario sequitur: quae causa est, quare ego hominem non debeam occidere, eadem etiam causa est, quare ego hominem debeam diligere.

§. XXXII. ARTICULUS XXVII est: *Dictum Salvatoris, quo iubemur proximum nostrum diligere sicut nos ipsos, explicandum esse non tam de gradu dilectionis, quam de eius sinceritate*, p. 226. Ad hoc respondeo: disputari a me dicto loco, dilectionis legem non posse opponi notissimam sententiam Salvatoris. Nam certe, si ubi omnibusque valeret, ut in pari casu periculi ego potius, quam alter perire debeat, utique iuberemur proximum magis diligere, quam nosmetipsos. Ac generale est illud Salvatoris effatum, ex quo peti non potest decisio casus alicuius particularis, singularibus circumstantiis vestiti: quid nempe faciendum, si ego meipsum & alterum simul diligere nequeam. Nam contrario partibus proximum cedere nobis ipsis expresse traditur 2 *Corinth.* VIII. 13. Quid ergo aliud inde sequitur, quam quod in illis casibus, ubi meipsum recte praeferre aliis possim, *ne dictum [illegible]* de gradu dilectionis intelligi nequeat.

adeoque

adeoque illud *sicut* in genere de dilectionis [illegible] interpretandum. Sed quid in collisione salutis nostrae cum aliis sit faciendum, ex suis fundamentis deducendum. Nam uti casus dantur, ubi ego meipsum recte praefero aliis, ita vice versa casus dantur, ubi mea incolumitas aliis postponi debeat. Hos casus tam diversos quomodo quis ex solo illo dicto deduxerit, diliges proximum tuum sicut teipsum? Add. OSIANDER ad Grotium, p. 6[illegible].

§ XXXIII. ARTICULUS XXVIII est: *Neminem sibi ipsi obligatum esse, nisi respectu socialitatis, quo respectu etiam homo Dei servus est, p. 38. & Praefat. fol. ult. fac. 1.* Hic patet Mirum Tenebrionem pro more suo affingere mihi thesin, quae mea non est. Haec enim sunt verba mea, d. l. p. 38. *Hominis curam sui [illegible] conservationem tenetur quatenus Dei servus, & societatis humanae pars est, cui sese et bene usu Dei praestare debet.* Quae verba ab Indice multum discrepant. Neque in praefatione haec thesis exstat: homo respectu socialitatis servus Dei est. Sed hoc tantum dicitur: *Cum religio, quatenus ad disciplinam juris naturalis pertinet, extra sphaeram hujus vitae [illegible] terminetur, eo quoque tantum ad socialitatem referri potest, quatenus illa societati humanae [illegible] praebet.* Quae assertio nequaquam repugnat huic thesi, quod cultus [illegible], Deo ab homine debetur, [illegible], & [illegible] beneficia, quae a Deo in hominem conferuntur. Caeterum [illegible], dum in hoc & quibusdam aliis articulis Mirus Tenebrio nihil causae adhibet, quare asserat omnem meam [illegible] quod ipse non capit, aut quod etiam absque ratione [illegible], [illegible] in [illegible] compendio non reperit, [illegible] debeat. An tanta auctoritas Miro Tenebrioni tribuenda, [illegible] praeter hunc Indicem Novitatum specimen ediderit, valde [illegible].

§ XXXIV. ARTICULUS XXIX est: *Nullam esse morum honestatem & innocentiam absque & extra societatem servandam, seu citra respectum ad alios homines in praxin.* fol. ult. fac. 1. Est vir constans Mirus Tenebrio, ad finem usque Indicis retinet morem meas theses detorquendi. Nam nullibi a me dicitur: nullam morum honestatem absque & extra societatem esse servandam. Sed ita dico: *Quaenam sit illa morum honestas & innocentia, absque & extra societatem servanda, seu citra respectum ad alios homines, nondum assequi potui.* Si ergo quid voluisset agere, debebat exemplum ejus modi morum honestatis afferre. Et tunc meum fuisset, viro tam ingenioso pro communicata sua sapientia gratias agere.

§ XXXV. POSTQUAM Mirus Tenebrio fere omnem pudorem [illegible], circa finem nihil [illegible] potuit, quod infelicibus chartis illineret. *In naturali statu*, est articulus XXX, [illegible] *esse, cum arbitrio voluntatem suam, [illegible]*, p. 141 & [illegible]. *Sic pater plenum, & maritus [illegible] regerent [illegible] dignitate, [illegible], robore corporis, animo, & arte praevalerent.* Quis [illegible] possit, ista ab homine pronunciata esse? An oblitus es, stupes, te paulo ante allegasse paginam 6 [illegible]

statum naturalem in ordine a[illegible] describitur, prout homines sese mutuam habere intelliguntur ex mera illa & universali cognatione, quae ex similitudine naturae resultat, *aut factum aliquod aut pactum commune, quo per alterutrum unus alteri redditus fuerit obnoxius.* Aut si haec obscura tibi videbantur, an non legisti p. 140. § 5. illud a me dici in naturali statu vivere, *qui neque communem dominum habent, neque unus alteri paret, aut imperat.* An nondum adhuc capis, inter maritum & uxorem, inter patrem & liberos pactum & factum humanum intercedere, ob quod unus alteri peculiariter redditus fuit obnoxius, & arctiore vinculo connectitur, quam communis illa cognatio, ex similitudine naturae resultans, ferebat? An nondum itaque intelligis, maritum cum uxore, patrem cum liberis non vivere mutuam in statu naturali, quia maritus uxori, & pater liberis imperat? An forte haec ideo nova tibi videntur, quia quid sit uxori suae imperare ignoras?

§ XXXVI. [illegible] desinit noster Asinus Tenebrio. Expectabamus integrum systema Theologiae novae, per omnes locos deductum. Nunc operi tamen finem animo imponit, promulgato tamen prius *ingenti errore circa magistratum politicum. Principes absolutae potestatis* [illegible] *subditis inferiores: si contendit latere non se, vi occurri posse,* p. 1064. 1066. & 1067. *contra illud 1 Petri II,* 13. Ubi primo notandum, in hac quidem quaestione a me Principes absolutos & limitatos, seu qui in certas leges fundamentales & pacta cum populo suo convenerunt, non distingui, modo revera habeant summum imperium. Ergo ex Asini Tenebrionis doctrina nihil obstat, quo minus principibus limitatis a subditis resistatur. Deinde falsum est, quod ego definitive aut positive asseram, Principibus injuriam inferentibus vi occurri posse. Verba mea haec sunt, p. 1064. *Dum hostem pro Principe induit, eum quoque obligationem, quae ei ad* [illegible] *tenebatur, remisisse intelligitur. Et si* [illegible] *quantum potest, se ex*[illegible]*, ac certo alicuius periculum quaerendum, ea nulla adversus Principem alium obligatio. Quod si si locus ei non datur, moriendum potius, quam accedendum est, non tam propter ipsius Principis personam, quam propter totam rempublicam, quae tali occasione gravibus fere motibus solet concuti.* Sic & verba paulo post sequentia satis ostendunt, me nihil heic positive definire: *Ubi insuper & illud observandum, si vel maxime concedatur,* [illegible] *non esse, saltem posse vi contra atrocissimam injuriam se defendere,* &c. Pagina 1064. recitat perniciosum illud dogma politicae Grotianicae de tyrannorum caede licita: *Illi jure* [illegible] *non sunt, qui ita credunt, regem, ubi in tyrannum degeneraverit, posse a populo cum imperio & puniri.* Pagina [illegible] § [illegible] recensentur a me GROTII sententia super hac quaestione, ubi illius potissimum sententia a me probatur: *quia Principi competere potestatem ex magnitudine innocentem* [illegible]*, ut hunc nullo modo resistere liceat.* Seu, quod eodem redit: *ab illo Principe, quando innocentem cum* [illegible] *extremum* [illegible] *suo jure postulare potest, ut innocens ille sibi non resistat.* Ex qua assertione tamen non arbitramur sequi hanc, aut eidem aequipollere: Subditus principi extremam injuriam inferenti recte potest vi resistere. Non sequitur: Ille suo jure postulare nequit, ut ipsi non resistam: ergo ego eidem recte possum resistere. Nam

Nam ex alia ratione, praeterquam ex iure iniuriam inferentis, illa sufficiens fieri potest dicta. Probatur autem ista assertio duplici argumento: tum quia [illegible] ad [illegible] nihil facit, ex qua tam imperando impe- rio causa est naturalis; tum quia illa a [illegible] imperanti [illegible]. An autem tertia lateat in hac quaestione peculiare quod disputatur, nunc non est inquirere. De caetero ex mea doctrina [illegible] videtur, ut [illegible] quidem [illegible] personam Principem esse [illegible], eorumque imperia ferenda. [illegible] contra [illegible] imponatur, non solum homines se esse, sed & homicidas imperare, quorum [illegible] & [illegible] ad desperationem adigere queant. Sed & [illegible] de dubito, an in hac quaestione recte allegetur dictum 1 Petri II. 18. Ibi enim Apostolus in genere hoc docet, etiam [illegible], asperis dominis parendum esse, qui colaphos & flagella per [illegible] plus quam par est in servos [illegible]; nequaquam autem eam quaestionem decernit, an servus iugulum quoque praebere innocentem debeat domino, trucidare innocentem volenti. [illegible] indignum videtur, conditionem [illegible] populi [illegible], quorum conditionem aequare [illegible] modo [illegible] servum [illegible], quem pro lubitu Dominus vendere iterum possit, cum populo [illegible] ex [illegible] virorum fortissimorum constante, qui ex singulari affectu, aut ob merita maiorum, propterque opinionem & spem virtutis summum imperium in aliquem virum contulit. Denique qui citatur ab Autore Gerhardus plane mecum facit, *[illegible] de Magistratu politico* imprimis § [illegible] circa finem.

§ XXXVII. Destructo Indice superest, ut etiam conclusionem totius operis dignam consideremus. Ex qua [illegible] patebit, quem scopum sibi perditissimus [illegible] propositum habuerit. Quanquam enim fortasse [illegible], [illegible] opusque tam [illegible] in lucem protraxerit, tamen [illegible] discernere non vacat, & [illegible] Autor [illegible] famosi auctor habebitur. Ille [illegible] languore, aut [illegible] prurigini praecipua dabit [illegible] erudito orbi prostitueret tamquam [illegible] ex ignorantia & malitia conflatum, quod ex [illegible] furore [illegible] tam nefario modo, probisque omnibus detestando [illegible] maculare, & ad [illegible] subvertendas [illegible] aperire velint. *Quem, [illegible] bellua, [illegible] naturam [illegible] [illegible] tam [illegible] [illegible] commendatam habeat [illegible] Theologi per omnem [illegible]* Quam [illegible] laetare [illegible] nebulo? [illegible] ipse [illegible] eruditionem suam debuerunt, aut suum ingenium aut industriam commendans. Quid enim non in omnibus artibus & disciplinis [illegible] [illegible] fuit? Quod si eo [illegible] [illegible] fuisset proscribendum, [illegible] generi humano intra barbariem erat haerendum. Cum porro hoc seculo tanta hominum [illegible] in [illegible] corpus, nil nisi [illegible] eruditus debet, qui libros edere vult, in quibus nihil plane novi occurrat, aut [illegible] quae ab aliis iam [illegible] traduntur, curiosus non dif-

extruerentur & expolirentur. An credis, si quis ex quatuor aut quinque libris sextum compingeret, aut ex quadraginta codicibus in machinam versatilem dispositis, quam ipse in sella versatili sedens in vertiginem det, ad eum fere modum, quo Peripatetici in sole gyrantur orbes coelestes rotant, farraginem aliquam sine iudicio congereret, eum aliud agere, quam ut tabernas aromatariorum cuculis instruat? Caeterum quod illas, quae a me tradi reputantur novitates attinet, [illegible], nec solidissimis naturae & divinis fundamentis repugnent, ex Indice isto expurgatorio hactenus nondum adparuit. Et si quis alius sit eruditus, qui honesto modo quaedam a me tradita in disquisitionem vocare velit, is nec mihi deficient [illegible], quibus mea defendam. Formicuti enim stolidorum hominum coniecturas, ac simiolorum [illegible] architectus non magis inter eruditos numero, quam asinos inter citharoedos, quibus displicere bonis & eruditis placere est. Accidit haec, rabie solus video. Illa vero sunt plane & mente motus est, [illegible] tam [illegible] novitatum [illegible] a me publicitus, quas omnes orthodoxi Theologi per omnium [illegible] admittere non valebunt. Quaero enim ex te, totius Arcadiae [illegible] bestia, illae novitates, quae ex me [illegible] haurientur, suntne verae an falsae? Si verae sunt, quid circa illas orthodoxae Theologiae negotii est? An vetat illa circa eas commentandas aliquid operae sumere? Nisi forte Theologorum esse credis, barbariae tete defensionem praebere, obsoletas nugas scholas occupatas tenere, bona ingenia opprimere, importunissimam dictaturam in omnes eruditos exercere. Sin autem falsae sint meae novitates, tunc in vero nescio quam miseros & stupidos homines mihi narras, qui videlicet per tantum temporis spatium non possint subvertere [illegible] dogmata viri neque proceritate corporis eminentis, neque prolixa barba venerabilis, neque vim miracula faciendi aut daemones expellendi sibi vindicantis, neque somniorum suorum praesagia, neque doctrinae suae papalem infallibilitatem iactantis, & quod maximum est, qui numquam per somnium carmina fecerit. Post tam stolidam sententiam Alethius Tenebrio tum demum intima pectoris sui recludit, & quid ad famam meam infestandam ipsum compulerit, non obscure fatetur. Nominat illi Magnus [illegible] & [illegible] suos, qui informatione mea usi sunt, & adhuc utuntur. Alios eiusque complices tanta invidia adversus me impleverunt, ut crepandum ipsis fuisset, nisi hac via virus suum ex parte evomere licuisset. Hos ut ab me averterent, non alia potior aut magis compendiosa via fuit visa, quam de novis dogmatibus religionem tangentibus rumorem spargere. Quo audito quis amplius suos filios mihi commendaret? Praesertim cum matres eo vocabulo audito mirum in modum soleant exhorrescere & trepidae properare ad [illegible]. Et sperabant, [illegible] consultores [illegible], qui fere circa [illegible] puerilem informationem [illegible] voce sequuntur, in partes deducturos. Vis tu filios tuos commendare Pufendorfio? Per omnes Deos Deasque ne feceris, si ipsorum salutem amas. Ille Heidelbergae vixit, ubi Lutherani aeque ac Calviniani [illegible] libertatis quam [illegible] habent. Ille habet mira principia, non credit amplius in quatuor elementa, nec in sanctissima decem praedicamenta. Ab illis hoc vero [illegible]

[illegible]

lia commumpentur, et compendium logices & rhetorices, quo lectum nullo tanto lectores gaudio perfundi, deinceps nescio sint facturi. Et habet cetera nescio quae, quibus conspectis [illegible] in [illegible] ignarum. An non audisti, quod Monzambanum legit, qui tamen Jesuitis tantopere est invisus, & Hobbesium, qui librum de [illegible] scripsit. Imo credo die, horresco referens, multos alumnos bene perditos accedere. Quos tu ergo putas [illegible] pios & simplices, qui [illegible] pedantismi [illegible] ducerent, quae tanta [illegible] multa [illegible] intelligit. Quo [illegible] discipulos bene [illegible] quemadmodum Chiron Achillem, ex quo [illegible] genere magni heroes prodierunt, qui Trojam vel bello expugnare queant. Ac qui insuper [illegible] cum [illegible] lectiones [illegible] repetere poterit, circa quas [illegible], non minus quam circa generosissimas species [illegible]. Quorsum debueris, quam [illegible] quicquid est nobis [illegible] & ingenii [illegible] doctiorem. [illegible] Commendationem [illegible], [illegible] oppetiturum? At tu [illegible] odio su [illegible], credo [illegible] in animo [illegible]. Si vel maxime ego [illegible], [illegible], [illegible] factus fuero, tu tamen profecto Alman Tenebrio maneres. Ergo [illegible] tandem tuis affectibus frenum impone, & [illegible] quod [illegible] hac mortalitate curam, id [illegible] cura, ut ne deinceps unquam Indices Novorum edas. Et ut videas, me calumnias tuas [illegible] facere, en verba tua bona fide repraesento. *Multos quidem, non obstantibus istis novitatibus, Magnerum & Nebelium [illegible] Heidelbergae olim habuit discipulos. quin tamen etiam nemo, qui [illegible] extra [illegible] prodiebat, [illegible] odorat. (& [illegible] habet, ut fama fertur) [illegible] Monzambanum & [illegible] Hobbesio, quas [illegible] studiis, [illegible] docuit. Hoc accepto [illegible] [illegible] domum [illegible], [illegible] & non [illegible] consulat. O tempora o mores!* [illegible] nebulonis [illegible] in [illegible], quod cum nuper [illegible] efficaciam tribuisset, ut ab omnibus Theologis per totam vitam extirpari nequeant, quae a me uno anno hauriantur. [illegible] omnes a me discipuli [illegible] [illegible]. Sed [illegible] est Alman, ut [illegible] destruat. Discipulos meos quod attinet, eorum [illegible] possum facere [illegible] privatim & privatas meas frequentarunt lectiones, [illegible] commendat [illegible]. Circa priores [illegible], qui publice in Academiis docemus, [illegible] [illegible], [illegible] de [illegible] auditorum rationem non reddimus. Qui capere vult, capiat. Et tamen [illegible] eorum nominare possem, qui [illegible] adhuc mei [illegible]. Ex his qui privatam meam disciplinam [illegible] sunt, quidam ad [illegible] eruditionis gradum pervenerunt, [illegible] & in hoc regno, & in Germania admotus [illegible] in me [illegible] occasione testari non intermittunt. Quorum si Alman Tenebrio [illegible] haberet, dudum eum [illegible] in domum suo [illegible] publice suspendisset. [illegible] & alter, qui [illegible] profectus fecit.

 Et

Et quis vnquam fuit doctor, qui omnes suos discipulos quantum cuperet eruditos praestare potuit? Certum tamen mihi est, neminem eorum vnquam culpam in me collaturum. Imo vt videas, Alme Tenebrio, quam parum tu is mendacijs moueas, tum publice denuncio, si qui tales meae informationi committendos velit adolescentes, qui vel stupidissimo sunt ingenio, vel animum a literis plane auersum gerunt, sed non arma & venationem spirantes, aut qui sub priuatis praeceptoribus nulla fundamenta posuerunt, & nihilominus absolutam vniuersalem eruditionem digito se habere, aut qui dimidiam partem temporis domi apud parentes, reliquam hic in Academia consumere volunt, aut qui formosularum amore puellarum flagrantes maximam diei partem dulcissimis confabulationibus absumunt, per reliquum tempus domi molestarum laborum & scriborum maximarum memoriam rumunt: hos omnes denuncio apud me parum aut nihil profecturos, quam me longe denique habere, an tales mihi commendemini vel non, praesertim vbi culpam deinde in me conferre velint. Quin & hoc insuper addo, si qui temeritate adhuc studia abruperit, & praematurum sese peregrinationibus vel discursationibus potius dederit, apud eundem paucissima literarum vestigia, vbi domum reuersus fuerit, adparitura. Imprimis autem erat Almus, quod ex Monzambano & Hobbesio discipulos meos nihil praeclari doceam. Ergo sufficit, quod ex caeteris libris, quos ipsis praeterea inculco, aliqui ad praeclara ducuntur. Praeterea autem ne deinceps quoque discipulis meis commendarem, Almus quidem Tenebrio me nunquam prohibebat. Hobbesium autem & Grotium, qui tam multa a religione nostra aliena suis operibus immiscuerunt, ne amplius enarrandi praelegere cogerer, librum meum praecipue edidisse me professus sum, in quibus non omnia a me probari fuisse, vt ipse meus liber satis testari potest. Quod autem foetusser Monzambanum abortum meum vocat, id ad repono, me nunquam id tempus pro meo agnouisse, vt nulentem clam publica me fama eius auctorem ferat. Inde mea nihil refert, an ab Almo iste liber abortus vocetur. Id tamen dicere non vereor, non erubescere auctorem, quisquis is est, eo foetu debere, qui tanto cum applausu per vniuersam Europae partem a cordatissimis quibusque sit receptus, & cuius impugnatores non multo ampliorem gloriam reportarunt, quam confectionem laudis Neutralium manet. Illud tamen nescio, an quis mihi sit suasurus, vt, ne Almo Tenebrioni prae inuidia dirumperetur, repudiare debeam liberalitatem quorundam Magnatum, & aureos, quos operam meam, si non semper euentus, tamen sibi aestimandam prodesse, praesertim cum tali foro nostri ordinis homines aureus imber inundare soleat. Neque tamen erat, quare Almum tantopere mea crumena angeret, quippe cum hanc praecipuam mearum diuitiarum partem ducam, quod eam nu debeam. Cuius rei tamen non quidem contabile iudico, tum quod vt ne mihi contigit parum honestum, tum quod multos libros propriis sumptibus edidi. Caeterum illud optime in rebus humanis comparatum est, quod inuidia sibi ipsi supplicium est, quae tunc demum apertissima tormenta adhibere est censenda, quando ad confessionem doloris sui inuidos cogit. Et quantopere illum nebulonem excruciari arbitramur, qui continere sese amplius nequit, quin exclu-

exclamat. *o tempora! o mores!* Quid enim haec clamor aliud arguit, quam districtissimos morsus, quibus iste propriam sibi pectus lacerat, dum me aliquo inter eruditos numero, se non nisi Alenum Tenebrionem videt. Perge igitur invidia aestuare, furcifer, angere dies noctesque, excoque invidum illud pectus, pallesce, exaresce, a liquoro demum volante tuae remediam pete, et ista tempora animam per dignam se portam triumphalem exitum inveniat.

§ XXXVIII. Restat ut etiam excutiamus auctoritatem magnorum virorum, quos Alenus Tenebrio adversus me testes excitat, quibus & ego & liber meus vehementer displiceat, ne forte solus Alenus ex invidia aut ruditate non obtrectare videatur. Gravissimum fane praeiudicium, vel doctrinae vanae irregularis, vel animum plane difficilem, [illegible] me improbando conspirare. Eo curatius horum testimonia discutienda mihi erunt, ut quantum Aleni causa per illa fulciantur adpareat. Primo igitur loco prodeant Professores Londinenses. *Nobis insuper a fide dignis nuperrime relatum est, ipsos Professores Londinenses praesertim Theologos Lutheri auctoritate Wittembergensium [illegible] multorum errorum accusasse, quem tamen Procerum gratia per Regem contra omnium insultus adhuc conservatur, &c. Relatum est* inquit, *nobis nuperrime.* Vis credamus Alenum Tenebrionem nullum fuum habere? Nam illum longe abhinc factum esse arguit, quod nuperrime demum ad se fuit relatum, quae iam ante annum non sine strepitu gesta est: cum tamen illum nebulonem plus satis curiosum circa rumusculos de me captandos fuisse adpareat. Et tamen dum dicit, illos eruditissimos me errorum accusasse, cum mihi demum paulo ante editum superiore anno librum meum inviderunt, illos nescio quid in me machinari suspicionem excitat Alenus, quasi diutum arcana quaedam commercia ei cum istis intercessissent, ut quid iidem adversus me parturirent, longe ante ipsi innotuerit. *Relatum est nobis*, inquit. Quo argumento probabis, *Alene Tenebrio*, tibi non potius haec fuisse verba adhibenda, quemque ipse miserrima vidi, & quorum pars magna fui? Num etiam ex te scire possumus, quinam sint isti viri *fide digni*, num fortasse mendacio tibi illuserint? Nam si nominare habere praeter te, alio quo commemorentur, non erit, qui magnum illorum verbis fidem est adhibiturus. Cur etiam aut tu fuisti tam incuriosus, ut quinam forent illi errores non inquireres? aut si de illis intellexisti, quare erudito orbi tantorum virorum observationes inviderres, quae magnum lumen Indici tuo potuissent afferre? Sed quid multis ambagibus utor? Mi Alene Tenebrio, illarum quidem est tibi improbatarum, ut bis nebulo: sed ad id parum tibi esse affectae puto, ut [illegible] paulo rectius possis exprimere. Nam hic ipse Index a Theologo quopiam Londinensi confectus est, qui tam diu illum sese exlectitavit [illegible] alium sibi ab Aleno Tenebrione furto subductum, ac pluribus in locis interpolatum, seque inscio typis exscriptum. Sic ut ille quidem sane tenuem tibi referat gratiam pro tuo elogio, quo Lutheri auctoritatem [illegible], cum ipse [illegible] parum faciat, te ut furem & nebulonem esse. Verum super hac re in iudicio videbimus. Caeterum postquam [illegible] cum perventus sum, solemniter prius protestandum est, me,

quo

quae cum narraturus sim, non referre animo iniuriandi, sed ex inevitabili necessitate famam meam ab omni sinistra suspicione purgandi apud omnes, in quorum manus Index iste scelestissimus pervenit: ad quod plurimum facit, si ipsi intelligant, quodnam hujus loci Indicis fuerit fatum. Neque vero crediderim illum fore cordatum, qui vitio mihi vertat, quod nihil eorum dissimulem, quae ad tuendam meam existimationem faciunt. Concessit mihi Deus, ut quantulumcunque nomen inter eruditos nactus sim, ac majoris est [illegible], ultra quam ambitionem meam nihil [illegible]. Sed cum tam aliud, quam hanc diu stare nequeat, si talis sim, qualem Alethaeus Tenebrio memorat, indignus sane & dono illo gratiae fuerim, & tanto summorum [illegible] jam enim sinere, ut unius vel alterius maledici calumniis opprimi me [illegible] pateret. Sed & regnum atque amicos, quos [illegible] meis [illegible] merito erubescendos haberet, ni tantum mihi [illegible] facultatem, ut nebulas [illegible] debita dissipare possem. Seponatur ergo paulisper respectus alter, quod meae famae & quae inde dependet fortunae consultum sit. [illegible] existimationis suae merito suo, qui immerentem foedissima labe adspergere non erubuerunt. Frustra quoque dignitatem suam mihi [illegible], quando ipsi terrorem [illegible] meo intentat. Id tamen mihi gratulor, quod nullus Professorum ex natione Suecica huic sese negotio immiscuerit, ut ne mihi necessum foret, quicquam parum honorifici commemorare de ullo ex ea natione, cujus favorem in me meritoque semper sum expertus promtissimum. Quod si illa, [illegible] tam atroci modo [illegible], mortuum [illegible], satisfacta propemodum. Habent quod Alethaeus Tenebrio [illegible], qui fucum ipsorum expurgat, & tam obelo confossum Indicem in lucem protraxit. Illi [illegible], illum perjurum, illum calumniatorem, istum famosorum libellorum architectum meum [illegible]. Duas tamen vias videre videor, quibus excusari possint ea, quae [illegible] operum, sane a communi [illegible], & multo inter honestos viros agendi non parum aberrant. Una est, si heroico sese spiritu actos dicant, quem ad vulgares agendi regulas non alligatum credidit, cuique adeo [illegible]. At [illegible] hunc ipsum non obscure innuit Alethaeus Tenebrio, dum *animositatem Lutheri* illis tribuit: quem sane virum [illegible] supra communem sortem gessisse, nemo est ex nostratibus, qui non agnoscat. Dicant ergo, se habuisse heroicum Lutheri spiritum, sed qui per diuturnitatem temporis vehementer degeneraverit, aut qui in impura vasa infusus ex generosissimo velut vino in mordacissimum acetum abierit. Nam juxta dictum Poetae: aetas Parentum pejor avis tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitiosiorem. Accedit & hoc, quod unum ex illorum numero quondam dicere, qui non parum ad conflandum hocce negotium contulit, pronunciasse illud dictum: Deus, si insigne opus efficere velit, excitare ingenia heroica. (Ita *[illegible] de [illegible]*) Id quod [illegible] vulgus hinc notum est: Jenae & unus eorum *Josua Schwartzius*, cum proximo anno [illegible] doctoralis inter tubarum clangores imponeretur, a quodam studioso, qui in eam culinam [illegible], inter [illegible] eloquii *[illegible] Dei plenus* [illegible] *Zelus* nuncupatum fuit, quod nomen soli Servatori nostro in lingua Teutonica tribuit omnes linguae [illegible] no-

nem.

gunt. Et sane, quicquid est Judaeorum per orbem terrarum dispersum, [illegible] ad nomen Messiam [illegible] [illegible]

[illegible] Theologus [illegible] [illegible] Pufendorfii [illegible]

[illegible] quod meam mentem & explicationem super illis articulis [illegible] Sed dum illi [illegible]

[illegible] Pufendorfii librum [illegible]

[illegible]

pro

pro mea promotione tam sollicitum sese exhibuit, dignus profecto ego: vicissimque opto, ut ille aliquando Martyrum corona potiatur, quae cum jam caput suum quondam ambiebat, ea fuga sibi contabulasset, quo ipsius nomen deinceps pro nigro rubrum in Calendario fiat. Tum atque rogo, velit ejusmodi commendatione mei ad splendidius officium deinceps supersedere. Cum ergo & caeteris socius mea promotio tantopere cordi esset, ut brevem famam obtinerent, nullam lectionem earum ubi reactare indicarent, quam ut calumniam male nominarent, cui semper apud semidoctorum secum eruditissimus quisque putat, cui nova habere principia, ac auctoritatem eo corrupturum, ut non amplius antiquum Donatum se veneraturi. Accendebat illis vitio ex fucam, qui subinde in typographiam currebat, & cum pleraque pro sua simplicitate, quae ille tantopere in jure naturali commendare solet, non caperet, mare eadem traducebat. Augebat suspicionem, quod ego prohibuissem, ne antequam opus perfectum foret, singulae paginae hinc inde spargerentur. Hinc certo sibi demonstratum esse, quod tam sollicite a me occultaretur. Quid multa? Inducitur concilium laterale Carneae Pontificiae ditionis oppido, nulli Spiritus Sancti canentur, & post aliquot sessiones unanimi Patrum consensu statuitur, Pufendorfium haereticum esse declarandum. Offertur decretum Cancellario Pontifici ratificandum, (nam et ipse Concilio interfuit, recentiores doctores eum manifeste indignum ducunt) Ille laudata patrum pietate decretum approbat, & annulo piscatoris obsignat. Hoc facto duo quidem ex iis in latibula sua se recipiunt, nec apertius deinceps negotio immiscentur, ex eventu animos sumturi, aut si secus res cadat, extra periculum subducti. Reliqui duo negotii executionem in se recipiunt, laturi haereses, si non invenirent. Nova tamen spes oritur, fore, ut si diligenter inquirerent, magnum eorum numerum sint deprehensuri, quod certus homo duo folia de praefatione, digito forte literarum adhaerentia, e typographeo attulisset. In quibus occurrebant ea verba, quae concilio illi expresse opposueram, quibus totum illud ne sutor ultra crepidam, occinebam iis, quos ad sententiam in ejusmodi scripta censorum falsam, ignorantia, aut prurigine πολυπραγμοσύνης impellit. Interea liber absolvitur, ego Holmiam proficiscor. Et tum in publicum emergere incipiunt, quae hactenus in me cusa fuerant consilia. Primo in prologo vicem epistolae Holmiam scribitur, hoc fere argumento, insignem gravitatem praeferentes: Prodiisse nuper in publicum Pufendorfii librum, quem ipsi tamen nunquam viderint, quod is nollent quemquam natum suum in eo exercere, primigenio S. Regiae Majestati, cui inscriptus est, offerretur. Quia tamen sibi ejus libri censura non fuisset oblata, se excusatos haberi velle, si quid ille orthodoxae religioni, quae ipsorum humeris tanquam Atlantis coelum incumbere, contra eam contineret. Petebant praeterea, ut sibi deinceps liber ille censendus committeretur (in quo negotio ipsi magna cum circumspectione essent progressuri), & nullum inde nomen dixerunt. Nam alios Regni Senatores, qui jussu S. Regiae Majestatis librum meum approbassent, tam profundo non instructos fuisse ingenio, ut de tam gravium materia judicium ferre potuerint. Cum nemo tam demens unquam fuerit, ut privilegium in-

fallibi-

[illegible] sibi arrogaret. Addiderat & quendam de Monarchia [illegible], quem ego [illegible] legere. Eum in Germania publico Caesaris edicto proscriptum, quod [illegible] conspectum. Cum autem [illegible] in Germania, metuendum esse, ne hanc belli causam arriperet, & Coronae, [illegible], Septentrio [illegible]. [illegible] ad has litteras [illegible] leniter & humaniter [illegible], & rerum harum [illegible]. Librum meum esse [illegible], nec ad Theologos quidquam spectare. Imo S. Regiae Maiestatis censuram & approbationem accessisse. Neminem in ipsos ob eum librum culpae quid collaturum, nec rationem eius rei ab me reddendam, quam nunquam [illegible] fore commissam. [illegible] hominum [illegible] accendit, nec ita facile [illegible] decreta [illegible] debere [illegible], praesertim cum [illegible] quamque de libro meo in vulgus [illegible], quae [illegible] deprehendi [illegible]. [illegible] morbo aegrum viderentur, alias literas scribunt ad [illegible] Theologum [illegible], in quibus aliqua loca libri mei quasi [illegible] annotantur, ut [illegible], vt pro eo fervore, quo circa religionem flagrat, hunc [illegible] apud Illustrissimos Regni Proceres diligenter [illegible] & quantum ex meo libro verae religioni periculum immineat, [illegible] demonstret. Easque literas ille [illegible] & alteri ex praecipuis regni [illegible], qui facile [illegible] auctorem [illegible]. Nullam enim aliam subscriptionem illae literae praeferebant quam hanc *Hafniae [illegible]*. Quae epistola etiam Theologis [illegible], [illegible], non [illegible], quasi ipsi, vbi quid in libro meo desiderarent, non ingenue & aperte, prout [illegible] & doctum decet, [illegible], sed per [illegible] [illegible]. [illegible] Halmstadiensis [illegible] vocet, illas literas [illegible] habere [illegible] ac retulerunt mihi aliquot viri, qui earum literarum autographum apud dictum Theologum [illegible] viderunt, [illegible] manum [illegible]. [illegible] epistolarum in lucem protrahere, si quidem [illegible]. [illegible] plane [illegible], quod [illegible] posse, cum partes vel [illegible] [illegible] plane [illegible]. [illegible] libri [illegible], & [illegible] in [illegible] [illegible], ac non [illegible] cum [illegible] ab [illegible] Te[illegible] vocabulo [illegible]) [illegible]. Obstabat quippe adhuc censura & approbatio regia, quae non [illegible] eluenda [illegible] erat. [illegible] ab hominibus, quam [illegible] regum [illegible] longe [illegible] est. Neque enim [illegible] est, [illegible] sub [illegible], & [illegible] passim [illegible] per [illegible] decreta [illegible] [illegible]. Scribit ergo epistolam [illegible] ad professores Theologiae [illegible] Academiae, adiungit elenchum errorum, qui in libro meo deprehenderentur. [illegible] per [illegible], per [illegible], velint

super

super istis articulis ingenue & libere suam confessionem edere, prout id ipsorum munus, & communis Christianorum obligatio requirit, qua ab Apostolo parati esse iubentur ad respondendum cuilibet petenti rationem eius spei, quae in ipsis est. Isthoc tam horribile carmen duo priores ex Theologis surdis auribus excepisse, certi autem sese futuri socios non addere. Tertius autem, in cuius [illegible] iudex ille conceptus erat, magna cum parresia & conscientiae contestatione professus, se utique ubi articulis gravissime offendi, itaque adeo posse, & debere, & velle confessionem suam edere, prout eum virum & Theologum deceat, quantacunque mala ipsum eo nomine sint mansura. O stultitiam incredibilem! O portentum Lutheri subulcum, Alano Tenebriono encomiastis dignum! Ubi nefas [illegible] magis [illegible] subulcus commoveri, per quod obrutos sese arbitrarentur, ut in eodem negotio ipsi actorum, iudicum, ac testium loco esse possent: an vero argutissima ratio per compendium de errore aliquem convincendi, dum *offendi* aliquis se doctrina asserit. Lubet tamen quaerere, cum fieri possit, ut quis eiusmodi offensionem mentiatur, quo indicio liquido deprehendatur, revera eius conscientiam revera vexari? Nam turbidum, & tetricum, & faciem ac verba in gravitatem componere, & devotionem multam velamine [illegible] ostendere, etiam in vulgus notum est. Deinde non dispicio, an fieri [illegible], per quem Servatori nostro tandem suum non amplius retinere [illegible], profiteri, doctrina se neque *offendi*. Vulgarem hunc [illegible], & [illegible] videtur, & qui [illegible], quare sibi quod displiceat, aliquare quaerat, quam [illegible] & [illegible] suum. Magna ista & [illegible] Lutheri, qui [illegible] possidere, quorum errores solis [illegible] dissipare debeant. Infirmi in fide, & qui lacte adhuc indigent, super offensione quam faciunt. Denique [illegible] ad res literarias incrementum [illegible] faciat, si bonis & doctioribus ingeniis hanc velimus legem dicere, ut ne quid ex disciplinis [illegible] eruere, aut olim [illegible] subducere [illegible], ne forsitan [illegible] offendantur, aut potius, ne in pudorem dentur [illegible], dum [illegible] compendia, ex quibus ipsi aliquot regulas & definitiones [illegible], [illegible] habenda. Si tamen haec ratio superioribus placet, ego & nos quantum [illegible] patiemur, [illegible] bonos libros, [illegible] per totam [illegible], denique [illegible] & [illegible] & sub [illegible] Alano Tenebrionis [illegible] bellum in [illegible] Caeterum cum [illegible], [illegible], qui & antea turbidum ac [illegible] non pauca [illegible], parum pondere habitura [illegible], a [illegible] Theologorum [illegible], an tunc fortasse caeteri, ut offendi se quoque [illegible] possent. Tunc enim [illegible] plane erat meus liber, si [illegible] Facultate, quae [illegible] atque Concilium [illegible] ab [illegible] posset) fuisset damnatus. [illegible] In [illegible] erat meus liber, & protocollum magnae [illegible] compactum, [illegible] nihil adhuc inscriptum erat. Postquam a [illegible] expositio fuit, prima erat quaestio, quae [illegible] debuerit, quo protocollum scriptum

consum-

conscribi illum non distulerat. A summa dignitate ad alteram erat. Duo primum Theologi nullam cum negotio partem attingere voluerunt. Vltimus ob imperitiam linguae Danicae in scriptura arbitrio subscribitur. Sic protocollum tunc quidem virginitatem suam immaculatam retinuit. Quanquam autem hoc modo nulla futura erant acta Consistorii Lundensis, hortatur tamen semper, vt subdoctores argumenta in schedis articulorum ordine excutiant, & vbi singuli illorum in libro meo extarent, ostenderent. Eorum vero alter illorum negat se iudicium ferre posse de libro, quem nondum legisset. Alter confitebatur, sese verum vix alterum locum inspexisse, nec deprehendere potuisse, omnia illa fundamenta, quae ipsi mihi vellent impingere. Hoc illorum semper non sine [illegible] fremitu, ut ea non intelligam, [illegible], qui illos articulos non sine labore erutus est, hunc optime intelligere. Ad quae & ille excandescebat: ergo solus, inquiens, ille intelligit. Et sic iterato animo [illegible] crepuit, consurgunt, & cumulo [illegible] imperatur. Interea rogans adhaeserunt, hoc argumento: si quis vtique sua sibi competere crederet aliquid circa librum meum monendi, vt mecum priuatim conferret, sententiamque & declarationem meam audiret. Si nondum adquiescere vellet, ad Consistorium Academicum referret: quod cognosceret, an digna res foret, quae ad Illustrissimum Academiae Cancellarium remitteretur. Omnia tamen placide & modeste peragerentur, citra turbas, & infestas concertationes. Et mox quoque adest Illustris vicarius prouinciae Praeses, ad negotium illud commune [illegible]. Auditque primo auctorem [illegible], [illegible] tempore sibi exhiberi possibile. Inde & me audit, [illegible] vt eodem tempore responsionem meam ad Iudicem paucis verbis conceptam, [illegible]. Vtramque scripturam in aulam transmittitur. Ex quo cum facile veritas accusationis intellecta fuisset, abiit interea a S. Regia Maiestate hoc responsum, quo silentium aduersariis meis imponitur, & ne quis super libro meo deinceps quid mouere audeat, seuere interdicitur, praeter priorem confirmationem addito & hoc, S. Regiae Maiestati dein curae fore, vt si vtique iste ideo nouae censura opus videretur habere, ea per commissarios viros idoneos, & qui decere eandem queant, nec vnquam ad cardinem materiae illius deferendam, qua tam praepostere hactenus circa id hoc vertitur aliam. Cum ne illae quidem literae ferociam [illegible] compescere valuissent, tertiae denuo interea Regiae mente [illegible] huius anni hoc mittuntur, quibus denunciatur: meritum non esse, vt seuere in ipsum animaduertatur, hac tamen vice illum [illegible] dari [illegible] clementia regia dixit. Mihi quoque vt actione aduersus eundem supersedeam, iniungitur. At sine publicam turbis illa excussumque illa [illegible] commotam, ex singulari quadam S. Regiae Maiestatis clementia meritis poenis subtraxisse virum, nescio an per melius remedio emendandum. Sane deinde hac calumniatorum manebat eadem poena, quam priorem sibi attraxerunt. Ignara cum ipse fatetur sibi propositum fuisse ab Academia hac me dimouere, deprecari non poterat, quam ipse ultro in partem suam relegaretur. Petebantur porro per eosque iussi Illustrissimi Regni Senatores, quibus libri mei censura commissa fuerat, quos ille vel crassissime offendisse, vel saltem negligentiae praeterea accusabat, praecedebantur priuilegium Regium, ac saepius repetit

partim illius Regiae vix eandem contumaciam hominis utcunque [illegible]. Quibus omnibus quae poena debeatur, leges huius regni non obscure definiunt. Adparet quoque Afinum Tenebrionem parum tribuere auctoritati Theologorum Lundensium. Nec credo magnum ab ipsis eundem [illegible] gratiam, velut alios [illegible] eiusque [illegible] quatenus videantur [illegible], quod [illegible] [illegible] facta publice [illegible] exponenda. Profitetur cum ipse Afinus Tenebrio [illegible] stupenda [illegible] vertiginis [illegible] [illegible] cuius opera incipit. *Quem tamen*, inquit, *Proceres grave ponit Regni contra omnium insultus adhuc conservant.* Contra insultus dicit. Atque solenne est Theologis diaboli in pios molimina insultuum vocabulo nuncupare. Sicuti profecto ex eo genere fuerunt insultus, quos animosi isti viri in me sunt moliti. Quos cum Proceres Illustrissimi tam graviter depulerint, ac innocentiam meam adversus maliciosorum improbas calumnias protexerint, immortales eisdem eo nomine gratias ago. Et sane cum isti viri me probent, parum puto referre, quid Afinus Tenebrio, & reliqua maledicorum turba, qui famam meam diruunt, de me sentiat. Spes quoque est [illegible] illorum impertinentiarum, quae hactenus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquando ita castigatum iri, ut mihi & probis omnibus negotium deinceps facessere sint desituri.

§ XXXIX. ULTIMO loco producuntur quoque adversus me Professores Heidelbergenses. *[illegible]*, inquit, *[illegible] Pufendorfio [illegible] Theologo orthodoxo vehementer esse visum.* [illegible] dicit [illegible], qui se quoque eo modo attigere, quo Afinus Tenebrio, [illegible] infames [illegible] [illegible]. [illegible] addit. Atque quos Index auctor mihi affingit errores, obtrusi sunt, & ab Ecclesia Orthodoxa dudum proscripti, & in omnibus [illegible] Theologum [illegible]. *Theologo orthodoxo*, ait, per quem intelligit [illegible] compilatorem Lundensis Indicis, quem [illegible] repraesentavimus, hominem nomine suo obscurasse, & qui, quod probet aut improbet, neque [illegible] [illegible]. & alterum illum, cui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], damnare, quae non legerat aut intellexerat, ac [illegible] tam insulso barbaro [illegible], velut [illegible] aliquid [illegible], accommodare. Nam quod [illegible] Theologus [illegible] in meo libro [illegible] [illegible], [illegible] & ne [illegible] deinceps [illegible] [illegible], hoc scripto effectum. *Cum enim ante multos annos*, pergit [illegible], *ipse [illegible] Calvinianis Professoribus Heidelbergensibus, tam Theologo, quam [illegible], ut & [illegible] propter novas [illegible] formas, [illegible] terminos, monstrosa [illegible] moralis &c. valde displicuerit, quam ut Philosophum & Philosophiae Professorem magis in studio [illegible], quam in Theologico vel Juridico versatum aestimarunt.* Vides [illegible], bellua, omnem [illegible] memoriam [illegible] [illegible], ut [illegible] sua commenta ipse destrueres? Supra enim Heidelbergae me Calvinistam egisse [illegible], id est, eorum, qui Theologis istis maxime placere laborant: nunc eisdem me valde displicuisse [illegible]. [illegible] rerum haec [illegible] [illegible]. Si enim dicam me istis viris non displicuisse, Calvinistam oportebit me esse apud illos, qui summam hanc orthodoxiae perfectionem [illegible], eandem nolle [illegible], si Calvinistis quoque eosdem

[illegible]

[illegible] potuit. Sin autem agnoscere velim, quae fortasse blaterat, indignum sane foret candore praestantissimorum virorum amicitiam [illegible]. Sed ne de re supra jam dictum [illegible] ego plerumque [illegible] fuerint [illegible]. Quid tum? An nunquam contigit, omnes pariter habere amicos? An non ubique unum vel alterum *piperis granulum* occurrit? Id tamen certum est, neminem toto, quo hic fui, septennio vllum verbum super ea displicentia ad me fecisse. Nullumne mihi amicum aut inimicum hic fuisse, qui tanto temporis spatio super tam horribilibus rebus aut me moneret, aut eadem mihi exprobraret? Nam quaenam tandem sunt ista, ob quae Heidelbergensibus displicuisse arguor? *Novae rerum formae*, seu irregularem [illegible] formam, [illegible] mihi pedantica potius [illegible], *Aliae [illegible]*, quae [illegible] saeculis prohibitum est, [illegible] terminos procedere, & *monstrosa [illegible]*. [illegible] triumphorum [illegible] [illegible]. Nec istius [illegible] *[illegible]*, ut [illegible] vocabulo [illegible] Aemulo [illegible], [illegible]) *& Philosophiae Professorem*, atque etiam [illegible] Philosophum affectare dicuntur [illegible] *[illegible]* [illegible] ad [illegible] fundamenta. *Aegypti reges fuere partim Ptolemaei, partim Pharaones, partim* ARSACIDAS *[illegible]*, *quarum in Theologia*, ad hoc enim [illegible] Heidelbergenses [illegible]) *vel [illegible]*. Quid in hoc studio praestiterim, vel non praestiterim, scripta mea ostendunt. Id tamen non diffiteor, cum [illegible] Serenissimo Electore Palatino [illegible] clementissime [illegible], me non recusasse, quod [illegible] splendidum [illegible] campum esse, si post [illegible] novum Institutionum Commentarios, ego [illegible] adderem. De *[illegible]* nil habeo, quod peculiariter addam, quem [illegible] credo agnoscere tale [illegible] de me judicium. Quicquid tamen ille de me judicaverit, [illegible] ego [illegible] in judicando libertatem relinquere cogor, ut & mihi contra [illegible] est, & de illius judiciis, & de eorundem judicio judicare. Neque enim haec quaestio [illegible] veram movent. Audiamus demum conclusionem [illegible] scriptis. *De [illegible]*, inquit [illegible] libro non [illegible] *quam [illegible]*, [illegible] Aemulo, qui [illegible] non [illegible] pretium [illegible], *[illegible] opere*, ([illegible] quando [illegible] hic opera [illegible] publice [illegible])

§ XL. Commodo loco addere [illegible] ipsos articulos [illegible], de quibus supra mentionem feci, qui hunc [illegible] non parum lucis afferre possunt, [illegible] multos, qui in Germania ob illum libellum famosum [illegible] in suspicionem vocantur, liberabunt. Eorum compilator est *[illegible]*, *Theologiae Doctor & Professor in hac Academia*. Qui tamen publico programmate [illegible] hora publice circa [illegible] Rectoratus affixo testatur, illos per Aemulum [illegible] plagio sibi subductos, & aliquot in locis interpolatos, suoque nomine typis exscriptos. Verba ad illum [illegible] dicto

dicto programmate haec sunt. *Homo rudis quidem & pravus ille non solum, de quibus esse aliqua dissensio coepit, per apertissimum plagium, tantumque non calumniandi undecunque studio typis nuper divulgare, sed insuper etiam suis & improbis commentationibus adspersis, infamare omnia sustinuerit, quando ita meruit. Vt honorem omnium de isto, est votum illud Pauli ad Galatas, ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς.* Repraesentabo autem illos articulos de verbo ad verbum, prout illi superiori aestate Illustri vicinae provinciae Praesidi fuerunt ab Auctore exhibiti. Ex quo adparebit, quid politurae illis articulis post accesserit, & quam improba metamorphosi illud innoxium ante & eruditum scriptum in foedissimum libellum famosum abierit. Vt hoc exemplo moniti eruditi accuratius sua scrinia obserare discant, ne tam facile eiusmodi Harpyiae, quae contactu suo omnia foedant, eadem diripere queant. Quod enim antea merum ambrosiam spirabat scriptum, postquam in Asinii Tenebrionis manus incidit, nil nisi oletum est.

Index praecipuarum Novitatum, quas Dn. Prof. PVFENDORFIVS libro suo de Iure Nat. & Gentium huc apud nos edidit.

DE THEOLOGIA IN GENERE.

I. DOCET, quod in articulos fidei non abeant, quae proprie ad Ius Naturae pertinent, idque in praefatione fol. 2. fac. 2. Neque enim si qui ex illis &c. Ad hunc articulum ego in stricturis extemporaneis ita reposueram. *Per articulos fidei Auctor intelligit capita religionis salvificae, ex revelatione divina profluentia, & ad salutem aeternam spectantia. Ius autem Naturae, quod hoc libro traditur, ex lumine rationis cognoscitur, & tranquillitatem huius vitae pro fine habet. Igitur demonstrandum Schwartzio est, articulos fidei esse, qui ex lumine naturae demonstrari possunt, & non ad salutem aeternam, sed ad tranquillitatem huius vitae ultimato tendunt, adeoque universam Philosophiam moralem & Iurisprudentiam esse articulos fidei. Probet quoque statim articulum fidei fieri, quicquid Theologi quidam sibi tractandum sumunt, etiam dum falcem mittunt in alienam messem.* Adparet puto ratio, quare primogenitum suum iugulaverit ipse Iudicis pater. Sicuti primogenito asini, quod ove redimere dominus nolebat, cervices frangebantur, Exodi XIII, 13.

II. STATVIT, Civitatem eiusmodi doctrina personare debere, quae cum fine & usu civitatum congruat, explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quae est circa cultum Dei. Sic enim p. 910. Inde expedit ut publice &c.

DE SCRIPTVRA SACRA.

I. QVAESTIONEM facti hoc esse docet, de quo non nisi ex divinarum literarum auctoritate constare possit, utpote doctrinam de statu integritatis & corruptionis. In praefat. fol. vii. fac. 2. Enimvero praeterquam &c.

(Ego

(Ego reposueram: *Heic nulla esset nouitas, si Schwartzius intelligeret, quid sit quaestio facti.* Quo audito patrem sua proles parum decere visa fuit, eoque illam expostuit.)

DE DEO.

I. Negat Deum naturae suae legibus teneri, vt hoc vel illud agere non possit, affirmatque omnia illa, quae non agere posse dicitur, ex placito non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse, p. 133. §. 3. Quod autem idem quaedam &c. confer p. 166. §. 6.

II. Ivstitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum, qualis est in hominibus applicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo, quam hominibus competere, p. 134. Hinc & quando &c. p. 166. §. 6. pag. 177. §. 12. istis locis argumentum a minori ad maius ductum videtur, conf. p. 164.

III. Devm non principaliter propter essentiam, sed propter potestatem, voluntatem & beneficia coli. Idque primum implicite p. 79. his verbis: Adeoque legibus obeditur, non principaliter propter rem ipsam, sed propter voluntatem praecipientis. Deinde explicite pag. 92. Inde etsi impia sit Epicureorum, &c.

DE HOMINE IN STATV INTEGRITATIS.

I. Docet, illum statum, in quo homo absque vlla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse, ne illo quidem excepto, in quo homo iusta statura ac robore praeditus fuit, quum primum exsistere coepisset, hoc est, statum Adami ante Euam, aliosque homines creatos exsistentis, p. 140. §. 2. Si igitur, &c. (Ad vltima verba huius articuli ego monueram: *Obiter peto, vt Schwartzius sibi ostendat, quinam sint illi alii homines, praeter Adamum & Euam a Deo creati.* Ne igitur Praeadamitas videretur introducere velle, ea verba expunxit.)

II. Docet primum ac recentem orbis incolam, hoc est, Adamum seruari non potuisse, nisi Deus ipsum necessaria vitae media adhibere peculiariter docuisset, p. 140. §. 2. Inde licet de originibus &c.

III. Qvod homo prout ex creatione physice perfectus extitit, sine ordine & decore, reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipsis prauior fuerit, quae caussa, quare lex illi superaddita sit, pag. 4. §. 4. Nobis illud iam &c. p. 3. §. 3. Exinde &c. p. 136. §. 5. 6.

IV. Attribvta vel Entia moralia originitus homini physice perfecto superaddita saltem, non concreata esse, p. 3. §. 3. 4.

V. Primos homines prout in origine & statu suo primaeuo se habuerunt, non mortalium tantum nomine appellat, sed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, vt sine peculiari cura seruari non potuissent. Mortalitatis etiam caussa

genus humanum diuersitate sexus, propagandique facultate creatum esse, p. 140. §. 2. Inde *licet* &c. p. 750. §. 2. Postquam &c.

VI. Recentem & solitarium orbis incolam attonitum, hoc est, consternatum stetisse.

(Ad vltimum vocabulum huius articuli reposueram: *Probet Schwartzius fundamentalem hunc articulum fidei: quod Adamus quando primum hanc mundi machinam mirabundus adspiciebat, steterit non vel iacuerit vel sederit.* Hinc illud *stetisse* mutatum in *fuisse*.)

DE PECCATO ORIGINIS.

I. Entia moralia, eorumque effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubito posse, sine vlla mutatione vel corruptione eius rei, cuius antea fuerunt, p. 4. §. 4. Ac per eadem ipsis & p. 19. §. 23.

II. Non posse nobis imputari, quae ex causis extra directionem nostram positis proueniunt, vel vires nostras excedunt, p. 64. porro vt aliqua actio &c. p. 66. §. 8. p. 37. §. 3. nec vitio nobis verti &c.

(Quia responderam, hanc regulam tantum ad forum humanum pertinere, ergo & hic articulus in manus Asinii Tenebrionis non incidit.)

DE PECCATIS ACTVALIBVS.

I. Negat quaedam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, & similia natura sua actiones indifferentes esse, p. 25. 26. NB. 27. Hoc enim modo &c. conf. p. 47. p. 14. p. 161. §. 4.

II. Quod coeli solique genius, & humorum in corporibus temperatura voluntatem hominis ad peccata vergere faciat, p. 53. Inter illa igitur &c.

(Hic reposueram: *Auctor non dicit coeli solique genium disponere homines ad peccata, sed ad* certum genus actionis? *Hoc ipsum autem qui credere non potest, parum sese peregrinatum fatetur.* Haec causa fuit, cur articulus hic in cunis elideretur. Nam Schwartzius per integrum octiduum Parisiis fuit, & in Hollandia cum crumenisecis ludens viaticum amisit.)

III. Peccatum alienum exsequi peccatum non esse, p. 1028. 1029.

DE LIBERO ARBITRIO.

I. In ipsa facultate apprehensiua & iudicio naturalem inesse rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter esse rectum p. 37. §. 3. p. 72. Nam id vtique &c.

II. Omnibus suis affectibus vel passionibus imperare hominem posse, ver. is Cartesii, quae sua facit, statuit, p. 55. illud instituto nostro &c.

DE LEGE NATVRAE.

I. Genvinvm, sufficiens & adaequatum principium cognoscendi legem Naturae esse socialitatem, p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB. p. 188. §. 19.

II. Legem naturae insitum quendam vel connatum habitum esse negat, primum quidem implicite toties, quoties entia moralia naturae perfectae superaddita saltem vel superimposita esse statuit, item quoties discrimen honestorum, aut turpium ex informatione, assuetudine & discursu esse docet, id quod potissimum p. 179. 180. 190. facit. Deinde explicite p. 178. §. 13. Quam ad rem &c. adde p. 19. Nunquam enim.

III. Essentialem Dei iustitiam prototypum vel fundamentum Iuris naturalis esse negat, p. 163. §. 5.

IV. Negat igitur Legem naturae esse aeternam, p. 25. §. 6. & sane p. 28. Ex quibus adparet.

V. Entia moralia omnia, adeoque etiam leges naturae, mutabilia esse docet, p. 19. §. 23.

VI. Principivm essendi vel fundamentum Legis Naturae socialitatem esse docet, vel Naturam, quatenus a Creatore socialis facta est, idque statim in praefat. fol. vlt. Caeterum id quoque monere visum, &c. Quid porro planius est, quam hoc.

VII. Plvres vxores quam vnam domum duxisse, contra ius naturae, quod materialiter decalogus est, non esse. p. 776. §. 16. Sic 2 Samuel. XII, 8. Add p. 778. §. 17. 782. §. 19.

DE DECALOGO.

I. Decem praecepta, prout duabus tabulis inscripta, & per Mosen populo Israëlitico promulgata fuerunt, ciuiles leges eius populi fuisse, p. 1025. §. 4. Quando tamen.

II. Nvdam illam & vniuersalem cognationem, quae ex similitudine naturae resultat, caussam vel fundamentum esse, propter quod homo hominem diligit, p. 6. §. 7. In ordine autem &c. p. 187. §. 18. Nam reuera.

III. Dictvm Saluatoris, quo iubemur proximum nostrum diligere, sicut nos ipsos, explicandum esse non tam de gradu dilectionis, quam de huius sinceritate, p. 226.

IV. Valde dubium esse, an inuasor aliquis sub proximi nomine venire possit, ibid. p. 226.

(Heic regesseram. *Si Schwartzius probauerit ex Lucae X, 36. 37. latrones viatoris istius seminecis proximos fuisse: Auctor quoque credet, ipsum & socios bonorum virorum officio functos, dum eum tanquam haereticum infamare instituunt.* Credo posthaec matrem suus conterrunt infans.)

V. NEMINEM sibi ipsi obligatum esse, nisi respectu socialitatis, quo respectu etiam homo Dei seruus, p. 86. & praefat. fol. vlt. fac. 1. Dantur sane &c.

VI. NVLLAM esse morum honestatem & innocentiam vbique & extra societatem seruandam, seu citra reflexionem ad alios homines in praef. fol. vlt. fac. 1.

VII. IN naturali statu neminem altero superiorem esse, cuius arbitrio suam voluntatem, suumque iudicium submittat, p. 143. 763.

DE MATRIMONIO

I. QVICQVID iuris habet mas in foeminam, ex ipsius consensu habere, p. 763.

(Ego regesseram: *Adde tanquam ex causa secunda & proxima, quae restrictio extat, p. 770. lin. 15.* Et sic iste embryo vitalis esse desiit.)

DE MAGISTRATV POLITICO.

I. IMPERIVM Magistratus in subditos ex pactis, Deumque causam saltem adprobantem, hoc est, moralem esse, p. 897. 898. 899. 900. 902.

(Hic reposueram: *Sine dubio ad finem properanti Schwartzio somnus obrepsit, quando istum articulum fidei excerpsit. Nam expresse Auctor pag. 899. sententiam Grotii reiicit, quasi Deus ex post facto tantum ciuile imperium* adprobauerit *& antecedenter Deum id introduci voluisse asserit. Praeterea eo loco de causa proxima & secunda imperii ciuilis agit.* Inde probabile est, somno discusso a matre proli manus illatas, ne per Asinum Tenebrionem pars libelli famosi fieret.)

II. PRINCIPI iniuriam inferenti, si euitandi locus non sit, vi occurri posse, p. 1004. 1006. 1007.

DE MINISTERIO ECCLESIASTICO

I. SI minister suo iure, seorsim sibi competente, hoc est, ita vt hoc ius non dependeat a magistratu, agit, dominium mundanum contra magistratum sibi sumere, p. 913. Denique penes &c.

(Ego reponebam: *Cautius vt animum suum in Principes Schwartzius obtegat, suadet Auctor. Interim vbi Schwartzius distincte explicauerit, quousque illud ius ministris seorsim competens extendat, Auctor ab illis, qui ipsius librum adprobarunt, percunctabitur, quid ad hunc articulum sit respondendum.* Hoc audito Schwartzius abortum fecit. Et inde est, quod Index iste, capite & cauda truncatus in nefarii plagiarii manus inciderit.)

Hactenus Lundensis Index Nouitatum.

Vt puto ita depexum dedit Asinum Tenebrionem, vt cuiuis in proclivi sit futurum iudicare, quo loco & Index Nouitatum, & eius auctor editorque sit habendus. Sed & illud quiuis cordatus agnoscet, ex ineuitabili necessitate ad existimationis meae defensionem isthaec mihi fuisse publicanda. De caetero quid praemii mereantur, qui tam foedo exemplo grassantur in famam bonorum virorum, & qui pro modulo ingenii Spartam, quam sortiti sunt, ornare laborant, magistratui curae erit, cuius auctoritas ne a ciuibus suis ludibrio habeatur, ipsius quam maxime interest.

SAMVE-

Digitized by Google

SAMVELIS PVFENDORFII
EPISTOLA

AD

PLVRIMVM REVERENDVM ATQVE CELEBERRIMVM VIRVM

DN. D. IOH. ADAMVM SCHERZERVM,

THEOLOGVM APVD LIPSIENSES PRIMARIVM.

SVPER CENSVRA QVAPIAM IN LIBRVM SVVM INIQVE LATA.

PLVRIMVM REVERENDE, ATQVE CELEBERRIME VIR,

ANTIQVA est ista eruditorum sors, qui prius inuentis aliquid addere, aut polituram adhibere sunt aggressi, vt primum fere hunc laboris sui fructum percipiant, varia variorum iudicia incurrere, ac saepe maleuolorum aut sciolorum dentem lassare. Scholastica cumprimis ingenia quibus morbis agitentur, quis est qui ignoret? Inuidere alterius famae, arreptam semel opinionem mordicus defendere; carpendis aliis auctoritatem sibi conciliatum ire, clarorum virorum inimicitiis inclarescere velle, intemperie litigandi laborare, velut epidemica isti ordini labes semper fuit. Quid ergo mirum, si & mea scripta vnius vel alterius supercilio non omni ex parte se potuerunt adprobare? Et qua fronte postulare velim, vt omnia mea in oraculorum vicem ab aliis adorentur, cum ipse nunquam circa res rationi subiectas in vllius magistri verba iurandum mihi duxerim? Aut cur aegre feram, quam ego in alios innoxiam libertatem mihi sumsi, eandem alios in me quoque exercere? Enimuero quae in me tentata sunt, postquam illustrandae disciplinae iuris naturalis meam quoque symbolam conferre institui, nescio ad quam morbi speciem referenda sint. Vt enim inter officia heroicae pietatis referre velis, sententias non intellectas, aut maligne interpolatas distortasque haeresium vocabulo diffamare, tamen libellos famosos publice edere, in duellum prouocare, de sicariis immittendis minas iactare, supra ludimagistrorum rabiem est. Sic facile est, vt *Vigila* alicuius vecors maledicentia contemnatur. Ast quod abs tam graui Collegio apud populares meos liber meus tam atroci

 notatus

mutatus sit censura, id plane praeter omnem meam opinionem accidisse fateor; cum potius in illa non leve mihi praesidium positum adversus aliorum iniquitatem arbitrarer. Et sane cum viderem, tantos viros ex [illegible] de me sententiam tulisse, non poteram non graviter commoveri, non tam quod apud intelligentes ea res existimationem meam laesura esset, quippe cum facere iniuriam, non pati, turpe sit: sed quod necessitas mihi foret imposita secus sentiendi de illis, quos sincero affectu prosequi perpetuo cupiebam. Animus tamen erat tantam iniuriam tacite concoquere, eamque natali solo, quod me et mea studia quondam tam benigne fovit, condonare, imprimis quod spes esset, [illegible] eandem [illegible], dictamque temere [illegible] iudicio emendaturam. At id non amplius integrum est per importunitatem *Christiani Vigilii*, sub quo vocabulo Dn. *Fridericum Gesenium Superintendentem Garlebergensem* latitare fama publica & amicorum literae indicant: qui in impudenti suo scripto tam odiose [illegible] censurae mentionem iniecit, ut in me, meaque iniurius sim, si eandem iniquitatem ulterius dissimulem. Praesertim cum apud imperitiores speciosis nomine [illegible] magna cum ambitione ostentetur, velut quibus ipsorum causa immane quantum [illegible]. Quod autem istiusce scriptionem ad Te potissimum, *Vir Celeberrime*, dirigam, eius ratio inferius satis apparebit. Visum est enim uno velut fidelia duos parietes dealbare, & ad mox dictum *Vigilii* libellum pauca quaedam reponere, ut agnoscas, quam turpe Tibi sit futurum, si ab illorum partibus stare velis, qui [illegible] & [illegible] suam tam impudenter [illegible].

PRAETER Sycophantias igitur & maledicta, quae impuro scripto passim sparsit *Vigil*, tria sibi praecipue agenda sumit; unum est, ut *[illegible]* me admonuisse arguat, quod excursionem ipsi impegerim ob tributum [illegible] mihi [illegible] *de divortio dialogum*. Hoc si quod efficere volebat *Vigil*, probandum erat, vel plane id scriptum a se nobis non [illegible] tributum, vel vere tributum. Horum cum neutrum praestare possit, nugas tamen agere maluit, quam delictum suum agnoscere. Ac sane nulla erat causa, quae *Vigilio* necessitatem imponeret, vetustum illud scriptum eruendi. Horribile mendacium est, *in Suecia construere* [illegible] *super* [illegible] *praecipue* [illegible] *in compressione publica* [illegible] *frequentatum*. Sane illis qui in Suecia habitant, de hoc nihil auditum fuit. Neque *Dn. D.* M[illegible] *epistola* [illegible]. Non enim, [illegible] super equum, [illegible] sermo, an ingenii exercendi, vel informationis petendae causa cum erudito viro quid disseruerit, id statim [illegible] & publica erit controversia, ut non solum toto huius Regni [illegible], sed & vicinum [illegible] contagio periculum immineat. Et quidem ut *Vigil* potissimum ingruenti malo obviam ire deberet, cui potius incumbebat, audientes suos monere, ut probe notae cerevisiam coquant. Sane enim si quid haec in moribus aut dogmatibus labet, non deerunt idonei emendandi auctores: nec unquam eo nobiscum res redibit, ut Praesulis Garlebergensis opera Ecclesiae nostrae indigeant. [illegible] *si a Deo Ecclesiae* [illegible] *destinatum*,

ut

ut non aliam etiam *salutem quaerere debeat.* Non valde dubito, an Pontifex Romanus Praesulem Cantuariensem aequo animo collegam sit admissurus. Quid porro opus erat Lyckii scripto, cum jam dudum ille a Dn. D. *Meiero*, quem ea res propius spectabat, abunde esset confutatus? Cum tamen [illegible] ferre per [illegible], dum ut *ab omni se sibi potius quam alius scripsisse.* Credas graves stomacho curas sensisse hominem, ut aegre a [illegible] abstinere se potuerit, nisi demum [illegible]. *Et erant* [illegible], ubi ad nauseam [illegible], [illegible] ab aqua dilutum, & igne [illegible], [illegible] in forma proposita [illegible]. Sed si tanta [illegible] libidine [illegible], cur Pufendorfium potius vellicandum sibi sumsit? Cur non Dn. D. Meierus [illegible], qui rem ipsam tractasse [illegible], de auctore parum solicitus est? *Fama publica*, inquit, [illegible]. [illegible] *esse auctorem* [illegible] *de purgatione* [illegible]. Ast antequam [illegible] fidem adhiberet praestat, [illegible] debuerat [illegible] XIX. [illegible]. Quam ipse Lyckius agnoscit, a me non potuisse [illegible] defendi, qui in Suecia [illegible], in quam eo tempore [illegible] cum [illegible]. [illegible] autem [illegible] *auctorem & professorem* [illegible] plane commentum erat, quem constat [illegible] apud exteros perpetuas [illegible] detentum, [illegible] per menses [illegible]. Quid [illegible] esset. Nil ergo habet, quod indignetur Lyckius, si ad [illegible] vindicandam retorsione in ipsum [illegible]. Cur enim [illegible] nobis solis non pateat? Neque vero in ea retorsione dictum quid est, quod leges non permittant. Nam ad ipsum solum § 3. *Apologiae* spectat. Et quod Lyckius in Aleam [illegible] velle videtur, id si [illegible] ego non [illegible], ipse tamen [illegible], qui per illa martyrum se coronam [illegible] arbitratur. Frustra porro ad [illegible] Lyckius provocat, cujus [illegible] deprehendi potuerit, & quae nondum [illegible], aut longo [illegible] erat. Frequens autem est, ut [illegible] plures de aliquo [illegible] spargant, ut ille [illegible] accipiat, qui primus in publicum spargere ausus est. Ergo cuncte deinceps Lyckius nullum [illegible], agmen praecedere. Ridiculum autem est, quod scribit, me debuisse *scandalum, quod* [illegible] *abstinerent*, tollere. Nimirum [illegible] scandalum [illegible], non a quo [illegible]. Sed nec [illegible] Lyckius [illegible], quo [illegible] retorsionem audiret. Non enim credit Pufendorfius, Praesidarum Cantuariensem id habere fastigium, ut [illegible] debeat. [illegible], excusare Lyckium [illegible], si privatim scripta epistola me [illegible]. Sed ubi publicam famam [illegible], defensio nobis patet [illegible], qui [illegible] specimen edere [illegible]. Quod si Lyckius [illegible] fuit [illegible], tamen [illegible] deceptus, [illegible] pro [illegible], [illegible] potuerat. Et nulla vitio vertetur, si in conspectu Orbis [illegible]

tum & periurii famam falso impingenti retorsionem opposuero? Nisi forte negare volet, se unquam id scriptum mihi attribuisse, sed tantum illi, qui mihi *alter ego* sit. Atqui ipse fatetur, *in suo scripto ex publica fama Pufendorfium nominatim observasse*, (quae ipsius est sinceritas,) & suum scriptum forte [illegible]. Ergo vel meo nomine, vel eius, qui mihi alter idem est, retorsionem cape. Quis denique credat, tantum communem sibi hominum esse, qui me iubet *illam calumniam, illudque mendacium, quae par est, constantia probare*? Adparet Carlebum incogitantem esse, quod actori probatio incumbat. Quanto satius ergo fuerat *Legulei aegrotos imitari*, qui amaras pilulas non diu intra dentes revolvunt, sed confestim deglutiunt. Nam haerebit certe impacta ipsi retorsio, quomodoque ingentem [illegible] suam agnoverit.

ALTERAM partem scripti defensio Asini Tenebrionis occupat, de qua vel ideo non magnifice sperare possumus, quod ipse clientem haud ignorat. *Plerumque dicat in laevam conversus, at sua dextra tacebat libellus.* Sane etiam quem tam fuco fratris & foeda vocabulis compellat Alienum *Legul.*, ne pilum quidem Theologi habet, sed *Utriusque Iuris Doctor* est. Is ipse [illegible] est, qui *hodiernam Scientiam* ipse veterator non perpetuas damnatam tenebris denuo protrusit, & nefarias mala interpretatione [illegible]. Hinc igitur parente ille foetum, e primis suis genitalibus abdicatum, deinceps censetur. Nec [illegible] unquam fama [illegible] Theologorum tam absurda ambitio venalat, ut istiusmodi deformem prolem sibi vellet vindicare. Et quia forte rerum novarum peregrine laborat Praeses Carlebensis, quaedam circa hoc negotium ipsi adhuc ignota pandam. Cliens igitur ipsius vocatur Nicolaus Beckmannus [illegible] J. V. D. & in *Academia Carolina J. U. professor*, qui & inter cetera *Medulla Institutionum*, & *Commentario ad prima Iuris fundamenta* suam in [illegible] solertiam satis ostendit. Hanc vero [illegible] Novatum [illegible] debet. Quam tamen operam non gratis inferente. Nam & ipse iudiciali sententia infami relegatione est damnatus, & *Index Novatorum* nisi [illegible] comburendus insigne tamen auctori fuerit. Dignum ergo mi adparet patellae operculum Asini cuique [illegible] patronus *Legul.* Quem quod asinum subinde & furciferum salutaverim, enimvero indicat *Legul.*, se ingenuitatem [illegible] cupere velle, quod scapham scapham, & ficum ficum vocare amat. Sed & aliud mihi adducit specimen exhibet *Legul.*, quod si vel maxime daremus, ipsum clientem ex sacro esse ordine, eum tamen turpi praevaricatione defluxit. Si enim agere quid volebat, [illegible] ille fides, [illegible] Theologiae erat redigendus. Aut si hoc specimen calumniae ingenium ipsius superabat, saltem ab impudentia [illegible] erat petendum, & importune clamandum, dira errorum atque [illegible] adstruat. Quorum cum nemo etiam faciat, sed nil nisi *Atlantem ipsi* [illegible], ac intemperiem [illegible] crepat, & paucula propositiones philosophicas imperite vellicet: videri potest, utrum illum non obscure arguere, quasi per inscitiam aut praecipitantiam circa horrendos errores [illegible] moverit, qui [illegible] nunc adparent. Sed & videtur novum ille causidicus quandam fomentum ponere, quam nescio an omnino

gno

citra gravamen falsa sint admissuri. Velut quod de censura Theologorum in disciplinas ceteras scribis, haud recte. Sane enim peculiaris disciplina est Theologia, tum ob suos fontes, tum ob ipsa quoque iure naturali distincta. Licet enim Theologia moralis plurima inculcet praecepta, quae & ipsa ius naturale tradit: huius tamen, non illius, disciplinae est, eorundem necessitatem ex ratione demonstrare. Unde sane nihil repugnat, dari Theologum, arcanorum fidei Christianae gnarum, sed qui in iuris scientia sit plane hospes. Hinc sane impudenter censuram sibi arrogabit in ea, quae non didicit. Quod si autem quis cum Theologia alias quoque disciplinas se commiscuisse gloriatur, ille tamen nec alia via in hisce addiscendis, quam ceteri, progressus est, nec ideo quod Theologus audit, peculiarem quandam inspirationem hausit: cum & ipsa Theologia non alia cum ratione, quam ceterae disciplinae, addiscatur. Unde si circa alias disciplinas moveri quid velit Theologus, non pro imperio, sed rationibus rem gerat, & ex principiis cuique disciplinae peculiaribus, [illegible] principia falsa esse demonstrare possit. Tum si quid a recentioribus traditur, quod in ipsius dictatis & collegiis manuscriptis non invenitur, non statim haeresin & atheismum proclamet, sed num illud revera ita se habeat examinet. Utrumque si imperite procedat, non minus eruditis ludibrium se credat debere, quam si aliam rem tractet, praesertim si cum ignorantia fastum aut pervicaciam coniunxerit. Ubi porro [illegible] Theologorum scripta sub suam censuram revocandi ius est, quo obtentu illi in aliorum hominum doctorum dictatorum exercebunt, nisi quatenus sibi ab illis peculiariter sit delegatum? Praeterea ubi Theologus supra communes leges ponere vellet *Engel*, non erat, quare tam indignum facinus clamaret, si cuiuspiam sacerdotis iniuria & vexatio ab aliis fortiter repelleretur. Equidem [illegible] prudentes cum sacerdotibus litem vitare monere. Sed si ipsi ultro in nos irruant, num cervices nostras pedibus eorum calcandas praesternemus? Aut si unus vel alter Ecclesiae minister hostili in nos animo feratur, num ideo ceteris minus amicis vel notis licebit? Sane enim et & ipsi inter se capitalibus odiis dissideant, nihil novi est. Quae insuper *Engel* de persecutione philosophiae Cartesianae garrit, me non tangunt. Non enim, quae sacerdotes in [illegible] Helvetia cum ex scholis suis exturbarunt, aliud egerunt, quam [illegible] architectati sunt. Et dubito, an quicquid ubique est eruditorum, Hobbesium sit allecturum. Sane mea sententia praestabat inquirere, num ea Philosophia cum rerum natura congrueret, quam quantumque illa a vulgatis Scholarum dogmatibus discedat. Novum quod sit dogma, an vetus, modo verum, nihil interest. Et si veritas nova fuerit eruta, non difficile erit, eandem cum antiquis veritatibus conciliare. Maneat porro usus, tollatur abusus: alioquin vulgata quoque philosophia inimica est. Et fallor an plerique non tam pro veritate pugnare, quam ne nova philosophia introducta ipsi in tironum classem revocentur. Sed, quid Cartesio fiat, eius sectatores viderint. Denique nec id operae, quod ego in falsis Hobbesii sententiis destruendis collocavi, alius muneris est, quam *Richardus Cumberlandus* eodem anno in diversis regionibus in eandem arenam movit. Ergo hactenus nihil attulit *Engel*, quo clamorem suae causae

subirascerentur, nisi forte in eo sibi vehementer placet, quod sacra dicta tam profane adplicare callet, ut praeteream illud [illegible], quod [illegible] non [illegible] sacerdotum furores adferunt.

Ad extremum tamen non vulgare [illegible] specimen exhibet Vejel, dum [illegible] sibi comparatum Africanum probans neque eruditum virum habere debere persuadit. Et sane si considero, quae Vejel [illegible] in [illegible] naturalis [illegible] felicitatem voluerit ostentare, cum Alemannis [illegible] vertice sidera ferire videtur. Ac primo quidem carpit, quod socialitatem (non ad personam [illegible]) constituerim fundamentum in lege naturali. Per fundamentum ego intelligo primariam propositionem in disciplina juris naturalis, extructam ex [illegible] a natura rerum & hominum positis, sub qua caeterae propositiones facile possint subsumi & in eandem resolvi. Eodem sensu, quo in Sacra Litera dilectio [illegible] legis dicitur. [illegible] & [illegible], Aristoteles ac [illegible] est [illegible] fundamento HOBBESII de conservatione sui ipsius principio opponitur, quod & ipse CUMBERLANDUS [illegible] oppugnat. Unde neque [illegible] naturae humanae [illegible] constituuntur, neque ab hac [illegible] naturalis [illegible] ratio, & quicquid [illegible] homini post lapsum adhuc superest, excluditur, ut Vejel sibi persuadet. Ea porro socialitas non in illis tantum terminatur, qui peculiari [illegible] juncti sunt, sed ad omnes omnino homines porrigitur. Et [illegible] universalis illius [illegible] particularium [illegible] leges antecedunt, atque limitationem & exceptionem addunt. Id quod ex Operis mei [illegible] L. III. c. [illegible] ac passim adparet. Ut nullus plane locus sit personis illis [illegible] quam Vejel [illegible], quibus jam a me occursum est L. II. c. 3. § 10. 11. Quin & [illegible] Salvatoris nostri [illegible] de dilectione proximi [illegible] est, si [illegible] ratiocinatio valet. [illegible] quartum [illegible], quod Vejel [illegible] verba nostra [illegible]: *Religio quatenus ad [illegible] naturalis pertinet, intra sphaeram [illegible] vitae terminatur*: quae latius explicantur in *libello nostro de Officiis* L. I. c. 4. § 8. 9. [illegible] Carthesius [illegible] surgit, quae citra operam Salvatoris nostri ex solo illo [illegible] circa cultum Dei, quem in hac conditione ex ratione humana [illegible], salutem aeternam conferat. [illegible] Carthesius [illegible], quod [illegible] praetulit [illegible]. Porro [illegible] carpitur dictum, [illegible] *Expedire, ut publice [illegible] doctrinae personae, quae cum [illegible] & usu [illegible], [illegible]*. Quae [illegible] L. VII. c. 4. § 8. [illegible] de directione [illegible] doctrinarum, quae [illegible] ut praecipue morum philosophiae & juris naturalis, ago. Nam de potestate [illegible] imperantium circa sacra Christiana tractare [illegible], nec id [illegible] operae mei ferebat. Caeterum [illegible] ego [illegible], neque [illegible], neque Anabaptistas, neque Mahometanos, neque Quakeros, neque [illegible], neque [illegible] Lutheranos, neque Vejel [illegible], qui omnes haec [illegible], & [illegible] in republica [illegible] haec dogmata [illegible] indignantur. Nam quod aliquo [illegible]

[illegible]

eum dictum *Matth.* X. 34. 35. id quale sit, etiam pueri valent. Nisi forte isti homines in sacra Biblia Indicem Expurgatorium moliuntur, in quo primo omnium Salvatoris nostri elogium, *Princeps pacis*, expungatur: tum praeterea virtutes, caritatis, veniae, humanitatis, mansuetudinis, humilitatis, patientiae, facilitatis, ad condonandas offensas, & similes, quae ad pacem ducendam faciunt, longe exulare jubeantur: & in earum locum Christianis commendentur odium proximi, superbia, morositas, turbulentia, ardor vindictae, pertinacia, libido calumniandi, & similes, quae hisce & illius [illegible], a quibus & saeculum temporare malis, quam maxime repugnant. Nec dubium est, quin tunc *Velth.* cum suo cliente illustre Christiani orbis lumen se futurum.

Denique circa quaestionem de origine moralitatis in actionibus humanis est ubi turpis & virum eructat *Velth.* Dum *moralitatem antecedenter ad voluntatem Dei se habere* absque fundo dicunt. Cum enim Deus liberrima voluntate creavit hominem, id est, animal rationale ac sociale: quomodo voluntas Dei excludi inde queat, quod eidem obligatio observandi legem naturalem sit annexa? Si ad rerum substantiam producendam voluntas Dei concurrit, cur eadem a principali illarum affectione removeatur? Sic quando dicitur, ea de quibus lex naturae disponit, *per se* bona honesta aut turpia: illud *per se* opponendum est dispositioni legislatorum humanorum: nequaquam autem vel dispositioni Creatoris, qui legis naturae auctor est, vel congruentiae aut disconvenientiae illorum actuum a natura hominis rationali ac sociali, et quae lex naturalis attribuere. At fateor me non ea esse perspicacem, ut videam, quid periculum rebus humanis immineat, si dicatur, Deum eo ipso, dum hominem creat, animamque eidem inspirat, simul eidem legem naturalem indidisse & intimasse: cui quae congruunt actus honesti, quae non congruunt turpes sint. Sic & ut [illegible] hac veluti, *Professor Ienensis*, qui super eandem quaestionem verba fecit [illegible], non multum a *Velth.* abit: dum absurdas aliquot propositiones mihi de suo affingit, & mox postquam propria figmenta operose destruxit, victor sibi ipse plausum theatro dat, verbis gravis. Haec enim sunt eius verba: *Postquam Deus decrevisset creare hominem animal rationale ac sociale, non potuit non lex naturalis ipsi congruere non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim Deus* [illegible] *in hac voluntate mansisset, ad contrarium ipsius fuisset adstrictus, non sociale animal, sed aliud ferum & horridum speciei animantis fuisset productum.* Ex hisce verbis ille nugit, me *respondisse*, *hominem duplicem speciem posse*, 1. *ut Deus eum destinaverit creare animal rationale ac sociale*, 2. *ut Deus eum potuisset ferum & horridum animal producere.* Item: *postquam Deus decreverat creare hominem, in libertate Dei beneplaciti fuisse, qualem naturam hominum voluerit assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item: *Deus potuit creare hominem & potuit nolle creare, & tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerat, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi.* Felicia ingenia, quae somniare possunt, quod volunt. Quid illis faciamus, qui ex uno plura serieris commentis monstra continuo aelitantur? Sicuti enim vero quodcumque decretum Dei

constituit caeteris eminentius animal creare, idemque facere rationale ac sociale, cui animali vocabulum hominis inditum: nequaquam autem primo quidem decrevit creare hominem, & post interpositam deliberationem de forma ipsi assignanda constituit. Vnde postquam Deus isti animali hanc formam attribuit, non potest non eadem isti competere, hoc quippe sensu essentiae rebus necessario convenire, & aeternae dicuntur, quia quam formam Creator illis dedit, eam non possunt non habere. & si quis diversam formam rei alicui velit affingere, non illam ipsam rem, sed diversam concipiet. Vnde si quis per superfluam curiositatem quaerat: Quid si Deus creasset animal, forma externa hominem, qualis nunc est, referens, quod & ipsum tantisper hominem vocabimus, sed ut idem non foret rationale ac sociale? Ita respondebimus, istud animal non futurum verum hominem, qui animal sociabile est, sed aliud ferum & horridum animal, non obstante externa figura inter bruta referendum. Igitur vocula Is dicto loco, non notat mihi verum hominem, quales nos sumus, sed id animal, quod superfluae quaestionis gratia tantisper fingitur. Neque vero eiusmodi locutio plane insolita, aut inaudita est, sed ubicunque similes quaestiones proponuntur, responsio aliter concipi nequit. Sufficiat unum exemplum adduxisse. Ponamus constare de diversa natura scarabaei, & grylli campestris seu cicadae. Ponamus moveri hanc quaestionem: num ex gryllo campestri potuerit fieri scarabaeus? Respondeo minime. quia si Is, qui nunc ita petulca & obstrepera est indole, tetricam & inficetam scarabaei naturam fortitus fuisset, non amplius gryllus campestris foret, sed purus putus scarabaeus, pomis volvendis unice occupatus. Plura addere nihil attinet. Neque enim operosam responsionem istae naeniae merentur. Sed nec *Vegelium*, qui in furias plane abiit, amplius morabor, postquam hoc duntaxat addidero, ne si clamando rumpatur, ipsum hoc vesaniae suae socios inventurum. Nam & eius similes hinc Anticyras navigare iubentur, neque moris apud nos est, innocentes viros rabiosorum hominum seditiosis clamoribus ad supplicium dedere. Hoc unicum tamen *Vegel* sua scriptione est consecutus, quod nemo unquam ipsum *canem mutum* sit appellaturus, (a quo convicio mirum quantum abhorret.) Nam quantum latratu valeat, non amplius puto obscurum est.

APPENDIX.

QVONIAM animadverto nonnullis circa doctrinam nostram *de Origine Moralitatis in actionibus humanis*, de quibus solis disquirere nobis propositum fuit, scrupulum haerere, nonneminem quoque inficetis clamoribus eandem impugnatum ivi, visum est hoc loco mentem denuo quanta fieri potest perspicuitate exponere, si forte quibusdam hominibus pudor incuti possit. Primo omnium igitur distinguimus inter id, quod in actione humana est physicum, & quod in eadem est morale. Physicum istud, seu actionem hominis quatenus praecise consideratur ut motus alicuius facultatis naturalis, abstrahendo a rectitudine & pravitate, dicimus esse moraliter indifferentem,

ferentem, id est, neque bonum neque malum. Id quod omnes Theologi agnoscunt, quando circa peccatum distinguunt inter motum physicum, & ἀταξίαν, & hanc soli homini tribuunt, ad illum autem Deum tanquam conservatorem naturae influere docent, quod citra blasphemiam asseri non posset, ni motus iste physicus moraliter foret indifferens. Et res ita manifesta est, ut nemini sano dubium hic oriri queat. Cum enim dentur actiones, in quibus motus physicus plane unus est & idem, quae tamen moraliter sunt diversissimae, & una in bonarum aut licitarum, altera in malarum classe locum sortitur, necessum sane est, ut motus ille physicus sese ad bonitatem & malitiam indifferenter habeat. Sic occidit hominem latro, carnifex, miles, occidit alius defendendae adversus vim suae vitae. Latronis actio scelus est, caeterorum factum bonum, aut saltem licitum. Igitur actus physicus in caede est utique aliquid indifferens. Et sic in caeteris.

Deinde distinguamus inter vocabula & phrases, quae nudum motum physicum notant, & quae integram actionem moralem, seu motum physicum moralitate iunctum exprimunt. Ad priorem classem pertinet verbi gratia, colere, honorare, opus facere seu laborare, homini vitam eripere, concumbere, rem loco movere, loqui, cupere, edere, bibere, & similia. Eorum autem, quae ad alteram classem pertinent, plenum indicem texere operosum iuxta foret, atque supervacuum, cum nemo sit tam stupidus, qui non intelligat, actiones morales bonas aut licitas esse, verbi gratia, Deum colere, honorare parentes, Reges, opus facere suae vocationis & recto tempore, sontes punire, fortiter se gerere in bello iusto, uxori suae cohabitare, rem suam alienare, loqui veritatem, cupere virtutem, edere & bibere moderate, &c. contra morales actiones malas esse, colere diabolum, aut idola, satagere circa aliena, opus facere die sabbati, homicidium, latrocinium committere, scortari, adulterium, incestum patrare, furari, mentiri, calumniari, cupere uxorem alterius, edere, bibere immoderate &c. Quae cum ita plana & perspicua sint, mirum est, tantam vel calumniandi rabiem in ullum mortalium posse cadere, ut clamare non erubescat: *adulterium, homicidium, furtum a me pro actionibus indifferentibus haberi.*

Quod si autem ulterius investigemus, in quonam consistat actionis humanae moralitas, seu quidnam sit illud, per quod motus physicus indolem actionis moralis induat, deprehendemus id nihil aliud esse, quam quod ista a principio libero ut tali procedat, cui tamen insit necessitas quaedam intrinseca, seu obligatio, actionem certo modo ad certam normam dirigendi. Ea directio ubi ab agente debito modo facta fuerit, sic ut actio examussim ad normam congruat, ea bona & honesta vocatur: ubi a norma aberratum fuerit, mala & turpis audit. Si enim peccatum seu mala actio est ἀνομία, etiam bona actio erit aliquid legi seu normae congruens.

Cum porro in homine praeter obligationes, quae ex imperio aliorum hominum proveniunt, circa factum quoque humanum obligatio ad certas

actiones suscipiendas aut omittendas deprehenditur, circa investigandam huius originem ultimo demum ad Deum O. M. utpote conditorem generis humani recurrendum nobis videtur. Hunc enim cum pro immensa sua bonitate & sapientia placuisset, hunc orbem terrarum non a solis brutis incoli, sed etiam alia tali creatura, quae ipsum agnosceret, coleretque, ac certo more se more viveret: unde istam creaturam idoneis ad hunc finem dotibus instruxit, regundisque actionibus obligationem legemque praescripsit. Neque enim ullo modo nobis videtur congruere, ut haec obligatio ex alio fonte, quam ipse homo, derivetur. Sed qui conditor est humani generis, auctor quoque obligationis in homine, legisque naturalis habetur, & qui hominem erectum ad sidera vultus gerere iussit, idem quoque dixit ipsi legem, effecit, ut non omnes actiones huius forent indifferentes. Ubi tamen non est cogitandum, distinctis per decreta Deum constituisse primo creare hominem, ac velut ex intervallo, & praemissa nova deliberatione, idem rationalem ac socialem, an vero animal rationale ac sociabile sit futurus, socialem esse demum voluisse, ut tamen eundem insociabilem quoque potuisse creare & exigere. Nam hoc modo per summam absurditatem Deus sibi ipsi repugnare fingeretur. Caeterum ex omnium fatemur, Deum ex liberrimo beneplacito Universum hoc condidisse, ita & eadem acceptum refert homo, quod a Deo conditus sit. Et quia nullum principium extra Deum statui potest, quod ipsi formas rerum suggesserit: inde est quaelibet creatura a Deo habet quod sit, ita & ab eodem habet quod talis condita sit. Adeoque in homine obligatio ad observandam legem, & ipsa lex, & quod istius actionum certae inde affectiones possint fluere, non ex diverso principio debent derivari, quam ex beneplacito Dei, cum sapientia & bonitate summa connexo. Sic ut quicquid est necessitatis in homine ad moderandum certo modo suas actiones & quicquid in ipsis actionibus est habitudinis, inde quam ad legem componi queat, ultra creationem non sit retrahendum, alia quam divina voluntas, nequaquam excludi potest. Neque tamen eo minus & obligationis humanae & legi inconcussa stat firmitas. Non enim Dei voluntas sic vaga & desultoria cogitanda est, sicut hominum in diversa & saepe sibi repugnantia volubilis animus: sed ad quem finem semel eadem sese determinavit, ad eum assequendum pro ipsius sapientia & bonitate constituta media non minore quam ipse finis, firmitate gaudent. Hanc ergo sententiam, scriptis nostris sat perspicue propositam, oppugnare aperta vi instituit [illegible] Professor Lundensis. Cui quidem si ad hanc disceptationem vel ingenii quid & eruditionis, vel saltem candorem attulisset viro honesto dignum, ultro gratias agerem, quod occasionem praeberet tam nobilis quaestionis illustrandae. Sed cum eundem audiam dein clamoribus & calumniis in quo celebri loco meae famae insultare, non mirabitur, si talem eum habeam, qualem ipse se exhibet: qui loquaci in sua sententia voce, & impudentia omne suum praesidium collocat, secundum existimationem, quam ipse habet. Ille igitur voluntatem Dei ab origine obligationis in homine, legisque naturalis removere, nec non moralitatem in actionibus humanis exturbare omnibus viribus connititur, & contra tanquam lapidem angularem omnis moralitatis ponit hanc sententiam: *dantur actiones PER SE honestae ac turpes.* Vt

VT igitur haec lis super vocula *per se* ordine disceptetur, primo omnium videndum est, cuinam rei illa opponatur. Si enim haec propositio accipiatur ex mente Aristotelis, qui *τὸ δίκαιον φύσει* opponit legibus ciuilibus & positiuis, quae non vbique valent, quaeque ex impositione humana, conuentione, aut opinione oriuntur, mihi non contradicitur. Sed si τὸ *per se* nostrae sententiae opponatur, eo termino excluderetur voluntas Dei cum sapientia & bonitate coniuncta, eiusque beneplacitum, definitio, atque impositio tunc facta, cum Eidem libere genus humanum condere placeret. Ergo ex mente Veltheimii Deus quidem dedit homini vt sit, sed vt talis sit, nempe legi obnoxius, non dedit. Num igitur homo citra Dei voluntatem semetipsum in animal sociabile finxit? Aut num aliud extra Deum fuit principium, quod formas rerum ipsi inuito obtruderet, eique nil nisi materiae adaptationem relinqueret? Aut actus illi citra vllam operam legislatoris seipsos determinant? Aut vt quis sit subditus, legique obnoxius, non amplius legislatore opus est?

DEINDE reuera inepte propositio haec concipitur sine mentione subiecti, cui actus illi honesti aut turpes esse dicantur. Nam sane nulli dantur actus, qui plane per se, aut alio modo sint honesti vel turpes. Sed addito subiecto habili omnis controuersia tollitur. Nam ambabus manibus largimur hanc propositionem: dantur actus, qui per se Deo non conueniunt, seu qui salua ipsius perfectione, & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Amplectimur etiam hanc: dantur actus per se honesti & turpes homini, id est, quae posita hac conditione & natura hominis non possint non eidem congruere vel non congruere. Et reuera qui istam propositionem ita nude enunciant, non animaduertunt, sese tacite istorum actuum honestatem & turpitudinem ad naturam hominis referre, ac eandem iudicio humano, vtpote sensu legis naturalis imbuto, metiri. Imo id ipsum aperte profitentur, dum hanc propositionem probandae ad rectae rationis iudicium prouocant, quod sane non aliunde, quam ex collatione certi actus cum conditione humana promanat. Quoniam autem conditio hominis primaeua beneplacito Creatoris ipsi assignata est, quacum comparati actus humani honesti aut turpes dicuntur, frustra principium moralitatis in actibus humanis fingitur, quod voluntatem Dei antecedat. Imo cum ipse VELTHEMIVS Dissertat. supra § 28 & 29 ius naturale diuidat in *creatum & increatum*, quomodo ab illo voluntas Creatoris excludi possit, nisi Stoica necessitate ipsum ad creandum coactum dicat?

RATIO autem, quare tanto ardore isti homines ab origine moralitatis voluntatem Dei exclusam cupiant, non alia est, quam quia illi hanc ad humanae voluntatis modulum exigunt, quae rectae rationi crebro solet obluctari. Inde metus est, ne forte absurda aliqua mutatio in lege naturali existat, Deo voluntatem suam mutante: eoque aliqui consequentias, iuris naturalis firmitatem destruentes, stolide admiserunt, quas demum ab aliis sibi tales per calumniam obtrudi sunt questi. Enimuero mihi non est dubium, quin sapientia, bonitas & perfectio diuina diuino placito sat firmitatis addat. Ac si a libertate voluntatis

diuinae

diuinae mali quid mortalibus immineret, non iussisset nos Saluator orare: *fiat voluntas tua*. Nisi forte Velthemio pro illa clausula substituere placet, *fiant quae per se & sua natura sunt necessaria*. Sicuti quondam in Anglia Cromwellii tempore nonnullos tantum odium gubernationis regiae ceperat, vt nollent amplius dicere *adueniat regnum tuum*, sed potius videbatur, *adueniat respublica tua*. Et sane quantum hoc vesaniam arguit, quod VELTHEMIVS dissertatione quadam *de iusto decoro* non exhorruit dicere, *fere differt* a GROTIO in Prolegomenis, fore vt ius naturale stringat gentes, etiamsi daremus, Deum non esse, aut non curari ab eo negotia humana. Ergo & hoc Scotorum dogma Velthemio videbatur, huic vniuerso integritatem & ordinem constare posse, si vel maxime Deus hoc vniuersum non creasset, aut si idem plane extra mundum relegetur. Eo absurditatis demum deuoluuntur, qui circa calumnias aliis intentandas tantopere laborant.

VIDEAMVS nunc, quid VELTHEMIVS in *priori dissertatione super hac quaestione* nobis opponat. In cuius prooemio monet, maxime appositam sibi viam videri ad inuestigandum ius naturale, *contemplari naturam actuum*, qui obiectum eius iuris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Ast ni actus illos compares cum conditione humanae naturae, nihil ages. Nec obligatio in actibus, sed in iussu legislatoris fundatur. In § 2 explicat terminos quaestionis. Ac circa vocabulum *actus* infausto omine statim se fraude illigat, ob quam alius iam non mediocriter vapulauit, dum exempli loco subiicit, *colere Deum, honorare parentes, auferre furtum, homicidium*. Si enim hanc thesin oppugnat Velthemius, quod motus physicus sit indifferens, per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum quam maxime moralium. Sin vero id displicet, quod ab origine moralitatis in actionibus humanis voluntatem Dei non excluserimus, tunc ex Velthemio scire velim, an non lumen intellectus requiratur in eo, qui cultum & honorem alteri exhibiturus est. Sane enim inter bruta neque cultus diuinus, neque honor parentum reperitur. Num ergo citra voluntatem Dei homo lumen intellectus nactus est, cultui diuino subseruiturum? Aut num vsus istius luminis citra beneplacitum diuinum per se prouenit? Sed & propriam causam destruit Noster, dum § 3 *honestum* dicit id, *quod rectae rationi vt tali conuenit*. Nam quando ad rectam rationem prouocatur, praesupponitur, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque eius rectitudo aliunde potest aestimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanae legis naturalis dictata, adeoque iussum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Vnde etiam si indifferentia motus physici oppugnatur, contradictione status quaestionis formatur. Sin beneplacitum diuinum ab origine moralitatis remouetur, nimirum inuito Numine rationem suam possidet Velthemius. Vocabulum *debiti* & *moraliter necessarii*, vbi de homine sermo est, principium vtique velut debitoris & necessitatis inuoluit; quod sane non est vocabulo *per se*, sed decretum & voluntas legislatoris, per legem declarata.

POSSE

PORRO circa statum controversiae, qui proponitur in § 4 & 5 notandum, quaestionem restringendam esse ad hominum actiones, de quibus solis nobis sermo est. Vnde male VELTHEMIVS ita indefinite loquitur: *num ab agente libero arbitrio quae sub praeceptum aliquod [illegible], quae ratione sui citra impositionem communem [illegible] rationem.* Nam si actiones Dei & hominum eadem classe vult censere, & in manifestum [illegible] incurrit est, & improbe dicta nostra cavillatur. Deinde & hoc probe notandum, vocabulum impositionis non ita stricte, ut a plerisque, a nobis accipi pro arbitraria determinatione, quae citra fundamentum in re ex solo libitu imponentis provenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quae exposita voluntate ac dispositione auctoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi constare debet, verbi gratia. Ponamus architectum constituisse domum erigere inhabitationi hominum serviturum. Hinc necessum utique est, ut eius aedificii partes ita disponantur, quam hanc aut illam. Quis negaverit tamen, istam constructionem esse ex impositione architecti? Quo si harum aut illarum ex mera sua impositione praeceptum esse vere, dicatur [illegible]. Vnde alia nobis impositio est, quae ad solum merum placitum imponentis praesupponit: alia est, quae provenit ex necessitate hypothetica, sive per consecutionem necessariam eorum, quae prius ab eodem determinata sunt. Quarum haec in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus, illa in legibus & institutis positivis cernitur. Sic et Velthemium ratio vehementer fugit, dum putat: si nulli actus forent per se honesti aut turpes citra impositionem divinam, atque facile Deum quaevis peccata posse licita declarare, atque Principem gladio usum aut bombardae displosionem in urbe vetare aut permittere potest. Vnde status erat quaestionem ita formari: Num natura hominis ita sit a Deo formata, ut potuit ex conditione non potuerit non necessitate morali ipsi incumbere certos actus suscipiendi aut omittendi? Sic enim nulla futura erit controversia, cum hoc ipsum nos passim inculcemus.

CAETERVM inter copias suas contra me in aciem producit VELTHEMIVS, & in § 8 recoquit obiectionem in meo opere propositam, L. II c. 3 § 4 p. [illegible] ad quam dum ego [illegible] loco respondeo, patet me contradictionem manifesta fuisse verbis: *Postquam Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere, non ex necessitate absoluta, sed hypothetica.* Si enim [illegible] in hoc vocabulo Velthemii [illegible] reposita est, *ad contrarium effectum fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia fera & horrenda species animantis fuisset producta.* Inde VELTHEMIVS § 11 exclamat: *me respondisse, hominem duplicem spectari posse: 1 ut Deus eum destinavit creare animal rationale ac sociale, 2 ut Deus eum potuisset ferum & horrendum animal producere.* Ast tu Velthemi, iniuriam tibi non facio, si dixero, eum non modo rationem meam & *sensus*, sed & probationem quod ad frontem tibi adsit, quandoque impudice offendere, [illegible] lucubrationes in meis scriptis ista duplex hominis consideratio occurrit. [illegible] ponitur & haec assertio: *Postquam Deus decrevisset creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam homini voluerit assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horrendi & feri.* Item: *Deus potu-*

se creare hominem, & pariter velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc foret, qualem naturam homini vellet impertire, num animale rationale ac sociabile, an ferum & torvum. Quæ asserta quod Velthemius *temeraria ac falsissima* pronunciat, magnopere probo: cum mea non mea sint, sed ab ipso conficta. Ac mirum est, quam vanitatis sycophantarum natio in hoc omnis conspiret, quod ex alienis verbis more contorto falsam thesin concinnent, quam deinde magnis clamoribus impetunt, tanquam propria cum umbra luctam. Et quantum vel stupiditatis vel malitiæ in talem cadit, qui tam planam sententiam vel capere non potest, vel ita fœde depravare non erubuit. Nam postquam Deo placuit post cætera inanimata animantiaque hunc creare, uno eodemque decreto, & ut esset, & ut talis esset, constituit. Nequaquam autem decrevit primo creare hominem, & ex intervallo, postquam de conditione ipsi assignanda in ambiguo hæsisset, demum decrevit eundem facere rationalem ac socialem. Est enim hoc ex imperfectione intellectus humani, ut priori loco genericam aliquam rei naturam, & inde specificam concipiamus. Quod ait quod de Deo circa creationem hominis fingere damnat, divinæ perfectioni repugnant, & in se absurdum est, duo hæc decreta commiscet, cum ex rationali ac sociale esse, in definitione hominis contineatur. Quod si *Lutheranus* aut alius absurdi quid hinc admittit, eumque nomine concussio sua produxisse, ad me quidem profecto non pertinet. quam ante optimo maximo isto elogio Velthemius sibi vindicare potest. Cæterum si quis nolit acquiescere, quod licet adeo legem naturalem honesti & turpis necessario in hominem cadere, quia Deus ipsum creavit rationalem & socialem, sed ex supervacua curiositate quærat, quid si Deus creasset hominem adstrictum ad eiusmodi legem naturalem, quæ ea, quam nunc habemus, contraria præcepta contineret? ei respondemus, hanc quæstionem absurdam & contradictoriam esse. Si enim ponere velis, eum ad contraria officia fuisse adstrictum, non is homo, qui ex definitione Creaturæ animal sociale est, sed aliud horridum ac ferum animal esset. In qua responsione nec uti Velthemius neque notat, neque mutare potest verum hominem, qui utique rationalis ac socialis est, sed fictum aliquod, quod absurdæ quæstionis origo turbide per suppositum, hoc sensu: si eo, manente pernicioso, Velthemius & barbara humana qualis, nunc est, foret, is non verus homo erit, sed aliud ferum & horridum animal. Exemplo rem illustrabimus, si forte quis ingenio sit ita stupido, ut hanc capere nequeat. Ponamus figulum constituisse amphoram effingere. Si quæras, utrum is amphoræ possit formam urcei tribuere? negamus id fieri posse: quia si illa urcei formam haberet, amphora non esset. Quo loco donec, amphoram duplici modo considerari: vel ut habet figuram amphoræ, vel ut posset habere figuram urcei. Afferamus aliud exemplum, quod fortassis magis sit ad captum Velthemii. Ut Velthemius iam Professor Moralium esset, necessarium non erat. Postquam tamen ex isto agro Professorem sculpere Collegio placuit, datum ipsi utique hoc, ut functio ut pacto muneri conveniret. Porro si quis supervacuam quæstionem moveat: num Velthemius inter partes officii Professoris ponere vineam, ut cum baccantibus per Germaniam circumvagarentur, & in commodis munera professoris aperit? Respondemus, minime.

Quæ

Quae si ad hoc contractū astringeretur, IS non amplius Professor esset, qui imprudenti clamore tanti doctorum virorum famam laceraret, sed non minus histrio esset, quam frater ipsius qui lauream Magistralem Lipsiae obtentam per publica theatra non sine vocis stertoreae gloria circumfert, ac versatili suam pileo non minus quam olim Janus ubi placet. Quae cum ita sint, Velthemium hic duplicatur considerari, 1. prout factus est Professor Ienensis, 2. prout idem simul cum professione partes histrionum facere? Aut postquam Collatores professionum munus in ipsum conferre decreverunt, adhuc in liberrimo horum beneplacito fuisse, virum auditorum loco, an theatrum vociferationibus ab ipso oppleri vellent?

QVEMADMODVM autem error ab histrionibus in primo actu commissus totam fabulam refrigerat, ita destructo primo Velthemii commento, tota eius dissertatio vitro corruit. Atque secundum argumentum itidem ex nostro opere loco citato desumsit: *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur, Deum si voluisset potuisse ita constituere, ut inter officia hominis esset Deum blasphemare, inter vitia Deum colere.* Ergo reposueram, hoc ratiocinium contradictionem implicare. Hic nihil habet quod regerat Velthemius, nisi ut cantilenam iam explosam instauret, ac suas sycophantias mihi obtrudere impudenter laboret. Nunquam enim mea haec est assertio, sed Velthemianum figmentum: *Deum ita potuisse creare hominem, ut idem non esset animal rationale ac sociale.* Ergo quo magis de absurditate huius dogmatis declamat, eo magis propriam stultitiam flagellat. Neque opus est repetere, *colere Deum* non esse motum mere physicum & indifferentem, sed actionem quam maxime moralem, quippe quae supponat creaturam rationalem creatam, & involvat respectum ad dependentiam creaturae a Creatore. Nam data creatura rationali, necessarium ipsi est Deum colere. Sicut posito, Deum post caetera animalia voluisse creare hominem, necessum erat, ipsi legem naturalem congruere. Quod genus necessitatis ut mihi quidem tantisper hypotheticum vocare liceat, si qui sunt terminorum scholasticorum dictatores [illegible], supplex veniam rogo. Si enim Deus hominem non creasset, non erat necessarium Eundem ab homine coli. Ergo necessitas cultus divini ab homine praestandi actum creationis praesupponit.

CIRCA tertium argumentum strategema tocasi histrionum Velthemius expressit, qui repente in aliam se personam transire arbitrantur, si pileum versatilem & palliolum inverterint. Sic & primum argumentum levi sub mutatione iterum in orchestram prodit: *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur, quod inter homines debita posset esse seipsum perdere, seipsum odisse, gradus elementa per omnia quaerere.* &c. Sed velut de scabio praesagiret, ita repente post si partum sese hoc ratiocinium recondit.

QVARTO loco monet Velthemius, ne posita nostra sententia nullum amplius sit discrimen inter legem naturalem & positivam. Illum metum demere poterant, quae a nobis traduntur L. I. c. 6. § 18. & L. II. c. 3. § 23. Sed quia hic actus valde acutus erat futurus, alio convenienti loco duas sum annus pro-

indulget valde absonum. Prius occurrit § 10. *Ut libera voluntas hominis, penes quem manifestus est, legem voluntariam ferre & mutare possit? Quanto divinae manifestus cum voluntas Dei sit summe libera, atque, uno multo magis, ut in legibus positivis fieri solet, legem naturae mutare, imo contrarium eius praecipere posset!* Adparet Velthemium de voluntate Dei non optime sibi persuasum. Inde cum aeterno vinculo eidem inuiscere, aut moderamine rerum dimittere ipsum absurdum, ne forte in licentiam degeneraret, & *absurdas* leges hominibus promulget. Quales opiniones istud animal de Deo habere credimus? Quod ne tertium quidem petitionem orationis Dominicae novit. Per posteriorem autem sententiam nihil sibi minorem & ironiam esse Velthemius adfirmat. Nam in § 22. scribit: *me non erubuisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere.* Ita enim aperte hoc supra cit. § 180. tradit: *Si ad contraria officia* (puta ad furandum, moechandum, calumniandum) *homo fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia fera & horrida species animantium fuisset producta.* Quid ais Velthemi? Ego quaeso, si creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturae officia adstricta, num ea sociale animal & homo, sed bellua futura erat? Adeo statuo, quod homo potuerit fieri bellua, id est, quod animal, de cuius essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Opinionem tibi relinquo, Velthemi, stuporem tuum in aliorum calumniandi occasionem mutas.

Quinto argumento ita adsurgit Velthemius, ut & quinquies cadat. *Si Deus naturae auctor est, sequitur, quod actio dicatur per se honesta, quae praeceptum debet, utpote actio per se turpis ac ex sua natura illicita.* Atque ego non puto hanc consequentiam. Si summus legislator naturae auctor est, igitur actus creaturae rationalis ut motus physicus spectari, sive honesta aut turpis ante omnem respectum ad legem a Creatore profectam. Nobis quippe propositum fuit inquirere in originem iustitiae humanae, a qua divinam multis modis differre dudum ostensum. *Ius naturae in Deo* alia superstitiosae Aristotelicae defendendum relinquam, qui caput inter nubila condunt. Quae Velthemius ex mysteriis praedicamentorum *de relatione eiusque fundamento ac ratione fundandi* garrit, nil nisi obstrepera vocabula, & in ambitiosum gyrum disposita sunt, rerum inania. Neque enim illa, qua se non parum iactat, *obligatio ex ipsa rei natura*, contradistincta obligationi ex lege provenienti, huc adhuc ad liquidum deducta est. Sed & dubito, an ferri possit, a Velthemio *sanctitatem & iustitiam in Deo* vocari *morales perfectiones*. Nam hactenus credidimus moralem perfectionem esse, quae disciplina, usu, adsuetudine comparatur, ad modum habitus adquisiti animo inhaerentem. Porro quando de imagine Dei mentionem iniecit, vitare prae oculis habui proximam eius & specialem significationem, qua notat eam hominis perfectionem, quae per lapsum amissa est, & in cuius locum corruptio illa, quam nunc sentimus, successit. Quibus praeterea respectibus homo imaginem Dei referre dicatur, nihil requirebatur non fuit. Denique quantum velit Velthemius distinguat inter *conceptum formalem & materialem*, ac sapientiam, iustitiam, veritatem, & qui Dei atque hominum quoad illam communem, quod hunc

hunc diversè afferat. Nam licet illa vera esse ponam, vnde tamen mihi constat, quare ex natura illius eo investigare non placeam.

Illud autem mirum est legibus eius convincere, quod fabulam nobis dat Velthemius quinto ordo productiorem. Nam sexto loco quaestionem movet: *Num Deus ullo modo posse velle, ut inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego responderem, si vbi quaestionem hanc instituo, in forma ponatur subiectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali, negamus Deum hoc velle posse, vt eum sibi ipsi repugnare absurde fingo. Nulla autem posita creatura rationali, Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Quomodo enim Deus possit velle, vt sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint? Sunt, quibus imperet.

Denique vt certo numero paralogismos suos terminet Velthemius, septimo loco argumentatur: *Si nullus actus per se honestus ex sua natura dicatur, sequitur Deum posse facere actus publicae rationi a se distinctum, nullamque in genere naturae in Deo importans imperfectionem.* Horum rationum vanitas plenior fiet, si idem prolixius ad praesentem quaestionem formaveris, hoc modo: Si motus physicus in actionibus humanis cum respectum ad legem est indifferens, aut si voluntas divina concurrit ad hoc, vt homo legi se obtemperet, sequitur, quod Deus possit mentiri. Id enim exemplum est, quod in genere naturae nullam imperfectionem importat, a Velthemio adfertur. Quae ista ratiocinandi forma? Ne dicam, quod mentiri *posse* in genere naturae maximam importat imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri fucum facere vult, quod malitiae est cum dogmati quodam ignavia coniunctae, vel non audet, fuit enim eo parum aperire, quod robustiorem metuendum est, vel plura promisit, quam praestare possit, quod virium suarum ignorantia est. Inde patet ratio, quare divinae Scripturae negent, Deum posse fallere, aut mentiri, quia id repugnat perfectissimae ipsius essentiae. Ex quo tamen nihil, nostrae sententiae repugnans, concludi potest. De caetero vt foedum est mendacium, quod Velthemius eructare non erubuit, *me dicto Scripturae sacrae in alienum prorsus sensum detorquere*, ita nihil impudentius, quam dicere, propositionem, *Impossibile est Deum mentiri*, hunc habere sensum, *Deus non vult mentiri*. Cur enim tantopere arridere Velthemio sycophantarum artes, vt verba mea sublime adduceret? Quae integra haec sunt: *Quod Deus mentiri non posse dicatur, est ex beneplacito illius, quod mentiri ad magnitudinem & praestantiam ipsius attemperatum concipimus.* Id perinde est, ac si dicerem: Mentiri adversatur perfectioni divinae, a qua nunquam divina voluntas discedit, sed cum ea semper amice conspirat. Sic igitur mentem hunc ex calumniatoris agit Velthemius, vt vel in dico Lectorem pro pleno fabulam se exerceat. Altera dissertatione [illegible] in innumeros lapsus Geniorum, *Legumlatorum*, *Rectorum*, *Theologorum*, *Philosophorum*, *tam veterum*, *quam recentiorum in scenam eductorum*, quae solo aspectu me exanimem dederit. Nondum tamen adeo fortuna mihi fuit propitia, vt illud illustre ingenii Velthemiani monumentum conspicere licuerit. In-

rerum circa auctoritatem, quae adducitur, observandum, eorum multitudinem nihil efficere, nisi rationibus suam sententiam adstruxerint, quum revocaturi & quaerenti nervum eorum, ut ab omni errore sit immunis, caveatur, paucitatem non esse rationem potius, quam numerum erroneam sequi. Sic quam multas in rebus philosophicis erroneas opiniones per complura secula & scholam & populum occupaverunt, quas tamen posteriorum temporum accuratior inquisitio explodit? Hinc si testium numerus momenti quid haberet, in hunc usque diem antipodes in coelum delaberentur, harmonia orbium caelestium aures nostras obtunderent, intelligentiae ista orbibus rotandis inhaererent, quae sphaera proximam Lunam amburerent, denique barbaries [illegible]pro adhuc regno suo gauderet. Sic sane non difficile erit multas ex iisdem adducere eorum, qui pro sanctitate numeri denarii in praedicamentis mortem aequo animo subire vellent, quae tamen caeteris parum superstitiosa videtur. Deinde ex testibus aliis integras legiones deficerent, si consideretur, plerique nunquam in mentem venisse veritatem *per se* Deum ab origine sua naturam excludere. Denique omnia illa testimonia demum in auctoritatem unius ex antesignanis barbariei, puta Thomae, aut Scoti resolvuntur, quorum commenta demum in populi dogmata evaserunt, postquam caeteri ista sine debita inquisitione in sua scripta transtulerunt, & uno adserere viderent reliquos omnes istis corrogati. Praeterea cum notionem naturae valde confusa & incerta fuerit, antequam hoc demum seculo de isto in formam artis redigendo a quibusdam eruditis viris laboratur. Id tamen ridiculum & acer, qui rei ... ex istis non adsuenientes hinc me fecerunt, in publico conflictu cum disputationis Veltheimium clamantem Meretricem Hieronymum superasse, & ignea facie, horridis capillis, oculisque ardentibus furorem aliquem egregie expressisse. Quum non erubuisset in tam frequenti coetu vel dicere ex ...ntum *me nulla agnoscere officia hominis erga Deum & seipsum*. Ergo ne scripta mea non legit Veltheimus, ut impudentissimus est mortalium, qui sunt & fuerunt. Pars enim mutorum hasce argumentum. *adulterium prius ut turpitudinem saltem turpe habere, quae supponit creationem animalis rationalis & socialis, atque secundum mea principia adulterium non turpe dari ante una ... & homo vel ante casum & barbarum*, qui sunt haec Veltheimum. Quid est furere, si hoc non est? Ergo cum neget Veltheimus, adulterium supponere creaturam rationalem & socialem, ex ipsius mente adulterium dabitur inter creaturas, in quibus nulla est diversitas sexus, & ad se multiplicandum potentia, nec minus inter creaturas, quae fidem coniugalem neque intelligunt, neque dant. Quin & demum ipsi homo adulterium non turpe erit, si ferus maneret occiderit. Quod porro erat opus, ut Veltheimus tanta contentione adstrueret, adulterium in se & sua natura turpe esse, cum idem a me adstruatur l. 1. c. 2. § 6. p. 26. & in *Apologia* p. 18. Quo tamen non obstante cantilenam canit: non dato homine, adulterium non dari, sicut non dato homine, Veltheimus lenonis auditorium rupes suo non erat impleturus. Sed nec omitti debet, quod cum vocis oppositionum urgeret, *cum actiones humanas per circumstantias, id est, res extra ipsam actionem, fieri morales, aut videri, quomodo actio in se & sua natura moralis esse possit*, Veltheimus responderit

a Velthemio § a. tradi, *dilatione intellectus esse aliquid prius, quam normam seu regulam honesti* si dicere velis, hominem sibi ipsi legem naturalem ferre, aut intellectum humanum dictare quid possit, antequam obiectum adsit: sane ponenda est lex naturalis tanquam norma actus, antequam intellectus humanus dictamen practicum possit exhibere. Id vero eo minus quam ingeniosum, quod Velthemius, tantopere alias a novitatibus abhorrens, iuris naturalis notum denominationem communicatur, quasi *quod primo ac per se fundatur in natura actus, quem praecipit aut prohibet, ita ut propterea ius sit, quod hunc actum praecipit, aut prohibet, quia e sua natura debitus aut illicitus est.* Quo commento vix nihil vanius, & per quod iuri naturali circa actiones morales non amplior tribuitur operatio, quam ephemeridibus circa motum planetarum. Ita obiter scire velim, quomodo a contradictione sese liberare Velthemius possit, dum *praecipi aut vetari* a lege naturali dicit, *quae iam ex sua natura erant debita aut illicita*? Quid enim praecepto opus sit, si illa alias fieri utique debebant? Aut ergo lex naturae superflua est, aut si cum effectu praecipit ac vetat, utique actus debitos aut illicitos facit.

Sed taedet quemquam Velthemianis diutius immorari, nisi quod obiter spectandum, quid ea demonstrationibus valeat, qui tanto fastu peritum Analyticum crepat, ut tandem dilucidam nostram ratiocinationem in circulum (quae figura perfectissima utique est) disponere, & praeludicare Velthemius in perpetuam vertiginem circumducitur. Si enim quaeras ex isto, quare verbi gratia adulterium iuri naturali repugnet, respondebit, quia in se & sua natura est turpe. Si quaeras, quid sit in se turpe, respondebit, quod rectae rationi ut tali non convenit. Atqui rectae rationi qua tali non convenire est iuri naturali repugnare. Igitur mente Velthemii adulterium iuri naturali repugnat, quia iuri naturali repugnat. Ac proinde falsum est, quod clamat, *turpe in genere ratione prius esse, quam iuri naturali repugnare.* Sed & par erat, eum, qui viam principia iuris naturalis deducendi nobis placitam tam importune impugnat, ingeniosius quid aut planius afferre. Quid autem tanto hiatu dignum tribuit ille profert? *Principium primum practicum*, inquit, est: *honesta per se sunt expetenda, turpia per se sunt fugienda.* Atqui sane, ut nunc dicam, quod absolute sit omnis moralitatis subiecta, cui aliquid honesti aut turpis fore circa hoc principium quaerere liceat, non solum quid honestum aut turpe per se sit, quod non nisi congruentia aut disconvenientia cum recta ratione definiri a Velthemio solet, sed etiam cumque non potest adquiescere intellectus noster, ut rationem omnino nosse velit, quare & unde vel in perfectione, vel in dictamine rationis necessitas oriatur. Eoque Velthemio vel iterum circulus suus erit perfultandus, vel si vertigine liberari cupit, demum nostra methodo insistendum: ex qua ista propositio a priori demonstrari potest. Secus & illud nemo sanus dixerit, imperium Dei esse, quod hominem ad appetendum honestum & turpe fugiendum primo movet aut movere debet, non autem perfectionem Velthemianam. Deinde ne hoc quidem tenues demonstrandi artificium docebat, pro *principiis secundo* primo vendidisse sententiolas, verbi gratia, *neminem laedere, suum cui-*

que

quæ tribuere, verum quidem, sed multis determinationibus adstruendum, priusquam ea in distinctis & liquidis sententiis haberi possit. Sed & nemo quam [illegible] fuisset statim intervenire, si quis doctus Velthemius in otiosiorum vicem arripere detrectet. Quid enim si Reges, ac integri populi illorum veritatem in dubium vocent? Quid subsidii sibi hinc efficiet Velthemius? An clementibus hos eodem [illegible], qui norunt, animam [illegible] esse quam maxime vocalem? Quibus porro argumentis hoc convincet Velthemius, si nihil præter dictamen suæ rationis crepare possit apud tales, qui suam rationem diversa dictantem non minoris [illegible], & agmines Schwabeccorum a Velthemio in subsidium evocatos adunco naso suspendunt? Plura occurrunt in eo scripto [illegible], velut quod § 57 [illegible] naturalis *causam efficientem dicit* [illegible]. Aut quod § 65 hominem tradit *eundem tenere in statu animalis, cum quo in statu bestiæ, quamdiu usu rationis se minime exserat, aut ad certum discrimen boni pervenisse dicatur.* Cui adversus debet [illegible] hactenus dogma a Velthemii discipulo publica disputatione [illegible] promulgatum, quod *[illegible]*. Notatum quoque ad [illegible] superiorem non habere, nec requirere potestas gubernandi civitatem. Et quæ [illegible] monstrum Velthemiana [illegible], qui in regionem desertam [illegible] nec dominum habet, nec subditum. Quæ monstra errorum [illegible] commendamus.

RESTAT adhuc GESENIUS [illegible] Præsul, de quo tamen eloquar, an silentio dubito. Nam ea est hominis ruditas, impudentia, & vafrities, ut [illegible] quivis cordatus tam tetrici monstri contactum refugere debeat. Qui cum nil nisi [illegible] pectoris sentinam eructet, passim tamen [illegible] dictis sacris interpositis, *benedictionem tamen Christianam* emittere videri vult. Prorsus ut tempore fanaticorum natio tunc, cum *maxime* delirat, sacro instinctu agitari sese clamet. Verum, ut peculiare scriptum isti opponere supervacuum erat, [illegible] potius hinc [illegible], quæ ex me oppugnatio [illegible] inauspicato captavit, subinugi GESENIUS tanquam [illegible] appendix, & in quem [illegible] queat aliud [illegible] *[illegible]*. Saltem ne [illegible] agnat me commentationes, ad quas plane tacui, agnovisse. Ita [illegible] tur GESENIUS a mendacio scriptionis suæ exordium capit, quasi ego *in supremo Regni consilio [illegible] coram [illegible] & famam [illegible]*, quæ super re monitum se dicit *ab eo qui procul habitabat, & bene capiebat*. Dignus hic Orestes Pylades, qui circa veritatem non [illegible] curiosum se ostendit. Equidem si eandem rempublicam cives essemus, [illegible] Gesenius [illegible]. Nunc quid contra exterum [illegible] Regni agerem? Præsertim cum eius scripta tantum ruditatis ac [illegible] præ se ferant, ut [illegible] intellecturum, quam [illegible], [illegible] experiatur. In eo autem nihil a me peccatum est in reverentiam, quam *Serenissimo Electori Saxoniæ* debeo, quod modeste, & Gesenii demum, [illegible] importunitate coactus, super [illegible] principi Monstrorum ipsius judicio questus sum. Nam de isthoc negotio [illegible] ad ipsum relatum constat, & si Optimus Princeps consultus fuisset, [illegible] decorum [illegible], [illegible] defensione [illegible]

suppositam libello famoso, per carnificem flammis dando. Quod si autem sibique aliquid mea querela habet, sane is, quem publice provocavi, suam existimationem non destituet, nec *Censurae illius fundamentum* Vehementer ducat aut Gesenio gerendam committet. Ac vel ideo illum omnibus ingenii sui copiis expiatam in aciem, prodire cupiebam, ut cum adversario non erubescendo congredi liceret, ac tandem Gesenio similium hominum ruditas obmutesceret. Quod porro ad rem praesentem, quod Gesenius de Monzambano garrit? Sane publicam famam extinguere penes me non est. Et cui non sufficit, quod publice eundem me auctorem abnuerim, qua ratione illi os obturem? *Eiusdem caput 8.* exercitii gratia a me defensum adversus eos, qui id impugnarunt. Quod praestiterim iudicent harum rerum intelligentes, & affectibus ut praejudiciis vacui. Caetera quae carpuntur defensorem acciperent, an minus, mea parum interest. Praeterea cum quae liberius de quibusdam scripta videntur, auctori, quisquis demum is sit, neutiquam aut parum nihil praejudicare queant, si cogitemus, quam ille sibi personam imponat, aut quales loquentes introducat. Et qui nescit, quam multum intersit, Davusne loquatur an herus; is quaeso abstineat de ejusmodi scriptis judicium ferre, ne inter Midae lectius censeri velit. Ergo fama illa de Monzambano, cui a me contradictum fuit, non obstat, quo minus adhuc Pufendorfius, quam Gesenius esse malim.

Sed ne sola convicia foedis chartas maculasse videatur, circa rem ipsam quoque aliquid nugari conatur Gesenius. Ac primo queritur, me ipsius demonstrationibus non respondisse modo tam scholastico, quam ipse proposuerat. Cuius quidem rei nulla alia fuit ratio, quam quod inficeti hominis vestigia legere nolui. *Inquinare me in ea natura arguebat*, quod *antecessori ipsi* [illegible] *mendacium & calumniam exprobrando*. Ego reponebam, me linguam *reversam* visum fuisse. Adparet puto, me ad minorem respondisse. Tantum enim aberat, mihi unquam in animo fuisse Gesenium laedere, ut quid hominis ille esset, & quaenam inter fumos Carlinae deliria eum agitarent, perpetuo ignoraturus fuerim, nisi me epistola illa insipida ultro lacessivisset. Porro autem lata quidem injuriam esse, eiusve falso tribuere scriptum veneratum, ut ipse vocat, & *[illegible]*. Eam injuriam ut in me haerere paterer, nullum me obligabat. Repulsione non expeditior via, quam ut mentitum esse dicerem, qui hoc de me assereret. Praeterea cum nondum auditum foret de aliquo privilegio, per quod Gesenio impune sit honestorum virorum famae insultare. Atque in ea accusatione ipse mihi non constitit. Modo enim a Gesenio scriptum Warenbergae *aperte* mihi, modo Fratri meo tribui queritur. Nimirum quia Gesenius sibi non constabat, & aliquando Warenbergium me delineabat, ut facile adpareret, me peti, aliquando talia ipsi tribuebat, quae non in me, sed in Fratrem meum cadere poterant. Ea causa fuit, cur retorsio alternative conciperetur. Sic *aperte* autem aliquem arguit, qui scripto publico id facit. Et licet haec verba non expresse sint posita, tu Pufendorfi eius scripti es auctor; extreme tamen stupidum fuisse oportet, qui non videret, nostrum nomen illo Gesenium voluisse, quod & ipse animo suum *adversasse*, dum illa scriberet, fa-

tetur.

nitur. Et sicuti atque illa epistola prodibat, passim etiam de industria nobis silentes monebant. Id autem frequens est, ut & qui obliquis verbis aliquem pupugerit, directe & citra ambages vapulet. Neque vero mirum est, Gesenium vehementer scribere de viro, quem tam parum noverat, cum soleant ipsi se ad [illegible] instar discrepantia sibi blaterare. Sicut *benedictus Christianus* eidem vocatur, qui paucis ante annis famosus est. Et qui modo tot non dicta lacerare[illegible], & subito his sacrosanctum ostentat, more obscoenitate conviciorum cum lurconibus & ambubaiis certat. Quae cum ita sint, satis puto manifesta est inanitas, qua retorsionem meam Gesenius. Ac supervacuum est illius verba huc producere, quae *vel casu ex primo, vel per aequipollentiam, vel per consequentiam planam, sensum & apodixin ad quod vult argumenti*. Illa enim quibusdam exposita sunt & vehementer dissuadent Medici, ne illud scriptum denuo attingam, quod gravissima nausea, stomachique languor inde sit proventurus. Recte porro ego a Gesenio postulavi, ut, si retorsionem meam ad se amoliri vellet, probaret, vel me aut Fratrem meum auctorem esse dialogi Warendorpiani, vel nunquam se id scriptum nobis tribuisse. Nunquam autem credidissem, eo usque impudentiae processurum Gesenium, ut postremum negare auderet, quod in clara luce est positum. & postquam nostrum nomen scripto publico in conspectu totius eruditi orbis traduxisset, ultro postularemus, ut ego hoc ab ipso factum probem. Et inde dubitaveram, num sensus communis ei [illegible], qui probari adhuc sibi postularet mendacium & calumniam, quam scripto publico evomuerat. Quod si autem altera via retorsionem declinare voluisset, tunc utique probandum ipsi incumbebat, vere eum dialogum nobis tribui. Nulli autem simpliciter id negasse sufficiebat. Quid ergo mea verba cavillaris, Gesene, nisi ut compluscules paginas nugis & calumniis implere posses? Aut cur adeo tumultuaris, quod tua atque ex fama mendacia proprio vocabulo a me fuerint designata?

SECUNDO loco negat Gesenius, Asinum Tenebrionem abs se defensum. Quod ergo aliud non modica parte sui scripti agit? Magnum vero virum *Christianum amorem*, per quem *continentiam* [illegible] non potuit Gesenius de Nicolao Beckmanno, *quem Regis Maiestas omni munere dignum est*, vitae Eadem Regia Maiestas illum munere dimotum *propter Judicium ederet cum infamiae relegaverit*. Nisi forte arcana quaedam genii conspiratio ista illustria ingenia Tenebrionem & Veltheim iungit, quorum scripta quoque pares Gesenius evoluisset. Cur porro Gesenius tam odiose altera iam vice exculat audacium Sarcmaio de primis Elementis Iurisprudentiae, eo tempore latum, quo ille in Parnasso somniabat? Cum alii iamdudum multum in illo lectore publico scripto offenderunt, & ipse auctor, ut aevo maturuerunt, aliam plane mentem postea induerit. Vidi male nunquam curae sibi, muneram illam pertaque. & non degenerem animi duxi, qui errorem suum emendare potuit. Ergo quod nunc Gesenius illud dudum sepulta iterum in lucem protrahit, merito vapulare deberet, si ictus plagae in homine, qui pudorem plane decoxit, locum haberet. Quo autem Pacificum a Lapide & eius scripta novit, non multum referre arbitror, quid ipse de illis scribat aut iudicet. Qui Beckmannum odit, amet tua carmina Maevi.

Quanquam & deformes buccas suas bufonum quandoque inveniant, & similes labra lactucas adpetant. Praeterea ex alio me capite impietatis in legem naturae reum arguit Gesenius, quod *conventum a [illegible] habuerim in eos [illegible], qui ex officio debite super peccatis [illegible] monuerint*. Ubi primo quidem miramur, quare ordo Gardelebiensis tam importune sollicitus sit, quid in aliena republica geratur. Si quis enim apud nos alterum iniuria afficiat, sunt iudices, sunt tribunalia, nec unquam ea cognitio Gardelebium remittetur, ut plane cucullus iste non opus habeat tam taedio ingemiscere, quid ab hoc vel illo recte, quid secus gestum fuerit. De caetero nunquam ego debitum honorem sacerdotibus detraxi, inter munera sua honestes versantibus, atque ut in conversatione civili amicis uterer, operam dedi, ac si unum vel alterum excipiam, neminem eorum novi, quem non amici loco habere possim. Id tamen firmiter mihi persuadeo, suo proprio posse gaudere illum, quem unus aut alter sacerdotum iniquis odiis persequitur. Nec minus fas esse, salutem famamque suam contra sacerdotem, quam alium quemvis, defendere. Sed & hoc statuo, censuram [illegible] ad eos pertinere, qui summum in civitate imperium habent, & quibus eandem hi delegaverint. Ergo si quis alius proprio ausu invasionem, non magis ipsius ratio habenda est, quam praetoris, si extra limites iurisdictionis suae ius dicere aggrediatur. Quin & ubi in ea re malitiose aut imperite versatus sit, iniuriam non accipit, si digna facto suo vocabula audiat; praesertim cum ipse Gesenius, velut qui post longum delirium repente ad se redit, non absurde addat, *quemvis hominem alterius [illegible] hominumque errorem [illegible] & [illegible] facile posse [illegible] eum humani quidquam a se alienum putabunt*. Denique nec id saltem in dubitatio isto intervallo negabit Gesenius, si quis vel ex officio vel ex amore veritatis, aut charitatis Christianae alterum super errore omnino monendum sibi duxerit, illi esse observandum, ut revera in altero haereat, de quo ipsum moniturus est, ut aliquibus errorem eiusdem argumentis convincat, ut denique amice eundem hortetur errorem suum exuere. Ubi nihil horum praecesserit, quid faciendum mihi suaseris tu, qui ob impudentem retorsionem in furias abusti? An censes, cum stricto gladium nudato fuisse excipiendum? Puto igitur ad demonstrationes Gesenii hic esse responsum, ut etiam acutissimis disputatoribus, qui *Gardelebiae habentur*, satis fieri queat: quorum peritiam expresse supremus eorum choragus Gesenius, dum dicit: *quod Professor in publicis disputationibus [illegible], qua Thesibus suis opponuntur, [illegible] solet, respondit ad Syllogismum*, &c. Nam quanquam ego memini, hoc quandoque respondenti [illegible], opponenti nunquam.

EX IIS VERO vix in commune spargendis nemo Gesenium facundia superaverit, ita ubi ad seria tandem descendendum erat, nihil ipso est aridius, sic ut non amplius loquax, sed mutus [illegible]. Eo brevior responsionis molestia [illegible] hominum rudissimum. Quam late ego socialitatem extendam, tradidi l. I. c. 3. §. 15. *de Officiis*. Eam in constituendo iure naturali fundamento rationalitati opponere, stolidum est. *Mox*, ne ob calumniam suam erubescere, simulat se meum responsum non capere. *Deus*, *[illegible] ad disciplinam iuris naturalis*

nobis patuerit, extra sphaeram huius vitae terminatur, id est, ex sola religione naturali eam nemo salvatur. Rationem attuli in libello *de Officio l. I. c. 4. § 6.* Hoc si quis negare velit, admittere cogetur, dari viam salutis aeternae extra Christum. Mirum autem, Gesneri, ut scias, an haec non intelligas, simulque furere, nequissimum te calumniatorem esse, qui illud, quod ego de religione, *quatenus ad ius naturale spectat*, enunciavi, malitiose detorques ad religionem salvificam, quae ad iuris naturalis disciplinam nequaquam pertinet: quasi nempe etiam salvifica religio a me pro nudo vinculo reipublicae haberetur. Denique antequam *cum ratione mecum agere* desinat Gesnerus, hoc ratiocinium, ingenii & candoris sui monumentum nobis relinquit: *Quae expedit, ut publice cognita persona doctrina cum fine civitatum congruentibus*, id est, quae, uti ego explicavi, sancta & bona ethica & politica in civitate doceri debet: igitur ex mente GESNERI *parum interest, turpe sit sive honesta, sive vera sive falsa religio, modo hunc civitatum fini apta sit & congruens.* Quid hoc argumento falsius? Ne nunc multa ostendam, quod neque vera religio fini civitatum, quem ego designavi, quidquam obsit, neque falsa prosit. Caeterum ut bona fide rationi renunciasse Gesnerum credamus, ecce obtritum suum carmen de polygamia recinit, quasi ego istam *velut remedium procreandae prolis* commendaverim. Sane nunquam credidi, aliquem fore tam stupidum, qui non intelligeret, id me dixisse, non esse, quare circa impugnandam polygamiam tantopere trepident certi homines, cum ab nullo vitio orbi Christiano imprimis in Europa minus periculi, quam ab hoc immineat. Unde frustra tanta cum consternatione ad arma conclamari, ubi hostis non adparet. Praeterea cum nulla maior calamitas marito obvenire possit, quam si plures simul habere uxores cogeretur, in cuius mali remedium mortem sibi optaturus.

Sed plurimorum pauca haec a Gesnero obiter[illegible]cum addenda fuerunt. Summae autem laboris ipsi fuit specimen ostendere, in quantas furias homines fanatici possint ire. Cuius non minima pars est illa, quod sibi infectandos sumsere, gratia divina velle interdicere. Verum tu Gesnere, postquam semel turpem dignissimus, quem quondam fulmina Vaticano emissa vertici ferientia gemerere, non facile adducimur ut credamus, Praesuli Carletono clavem coeli utrobique commissam. Sed nec ea, quae inter nos agitatur lis, Ministerium Ecclesiae, eiusque functionem ullo modo spectat. Tu venenatum scriptum mihi falso tribuis: ego iniuriam mihi fieri, addita retorsione, testor. Tu excandescis, & maledictorum atque calumniarum plaustra evomis: ego quantum ad meam defensionem, ac retundendae tuae impudentiae sufficere iudicatur, repono. An & in hoc casu qui sacerdotis furorem ubi se repulerit, victus domini vinisse iudicabitur? Quin potius si cui ex tuo ordine omnino placeat virus suum in alterum evomere, cuius cathedra sacra abutitur, ubi intemperies animi & affectuum et aliquatas speciosiore sub praetextu declamare potest. Ast ubi ad scriptionem publicam idem provolaverit, non est quod existimet quid fortis prae reliquis sibi pollicendum. Si enim falsi quid afferit, erroris arguetur. Si falsis commentationibus de aliorum existimatione detrahere instituat, mendax & calumnia-

 calumnia-

calumniator audiet. Si inepta scripta edat, eruditis ludibrium debebit. Si rationem eierauerit, stolidus iudicabitur. Si quae conuitia eructet, nihil pensi habuerit, furere videbitur. Si imperite de rebus, quas non didicit, iudicium ferre instituat, Midae fraterculus nuncupabitur. Porro vti cum Praesulatu Garlaeano nihil mihi negotii est, ita quae pro salute mea cura vigilias tibi, mi Geseni, imperat, plane superuacua est. Neque enim tali nobis sacerdotum genere heic opus est, qui sub imagine precum foedam animi inflammati rabiem exhalant. Dira quoque ista carmina tuo potius capiti cane. Et si qui precando vales, ora, vt tuam tibi ruditatem & vesaniam agnoscere detur. De caetero vti hautquaquam timidum aut imparatum me offendent, si quibus forte deinceps calamum in me stringere placeat, modo inscitiam, iracundiam, & foedas calumniandi artes procul habeant: ita Gesenio id honoris sufficere debet, quod mea opera ad qualemcunque nominis celebritatem protractus fuerit, qui antehac in alta velut caligine Garlaeam bibebat. Si in posterum furere pergat, optimum responsi genus fuerit, contemnere & silere.

* *

SAMVELIS PVFENDORFII
EPISTOLA

AD

AMICOS SVOS PER GERMANIAM,

SVPER LIBELLO FAMOSO,

QVEM

NICOLAVS BECKMANNVS, QVONDAM PROFESSOR IN ACADEMIA CAROLINA,

NVNC VERO CVM INFAMIA INDE RELEGATVS,

MENTITO NOMINE VERIDICI CONSTANTIS

SVPERIORI ANNO DISSEMINAVIT.

Non dubium est, *Viri amici*, quotquot vel collegio quondam, vel conuersatione, vel literarum commercio, vel beneuolentia ex scriptis meis concepta, vel alia ratione mihi coniuncti estis, quin grauem dolorem atque indignationem conceperitis, prorepente in conspectum vestrum exsecrabili libello famoso, quo foediorem quidem orcus nunquam in opprobrium seculi euomuit. Quanquam enim & ipsa dictio hominem asinino stupore ac ruditate arguat, & tota nefarii scripti facies

ſtolus nil niſi profeſſionem mentiendi ratione prae ſe ferat: deſendum tamen videbatur, adverſus me preſſionem ſuiſſe referendam, quouſque furor, infernali quodam oeſtro, procederet, & quid extremum in mentiendo atque calumniando foret. Sane multi in vicem mercedis pro validiſſimo labore ſuo maleferiatiorum importunitatem ſunt experti: in plurimos quoque innocentes viros ſordida & abſurda multa ſaepe numero iactata ſunt: tamen quantum mihi ex hiſtoria literaria notum eſt, hoc certe ſeculo exemplum non extat viri eruditi, cuius verae & innocuae ſententiae per inſcitiam aut pravitatem malevolorum magnopere detortae ſint, vel qui obſcoenis tribus mendaciis, modoque magis ſcelesto aſperſus ſit. Quin & cum hactenus creditum fuerit, penes monachos & miſſificos palmam impudentiae extitiſſe circa adverſarios ſuos ſordidis mendaciis & criminationibus onerandos: iam tandem repertus eſt novus Auctor, qui calumniatorum antesignanis omnem ruborem poſſe abſtergere. Quorum & hoc inſigne eſt artificium, plauſtra mendaciorum in auras iactare, ac dein poſtulare, ut illa falſa eſſe oſtendantur, perinde quaſi accuſaſſe & convitia ſparſiſſe ad criminis probationem ſufficiat. Caeterum eo uſquam loco mea comparata eſt, quod nec plane tacere ad mendacia iſta liceat, nec alius detur, qui horum veritatem ita perſpicue demonſtrare queat & tamen honeſto viro cum infami iſto Auctore congredi erubeſcendum ſit, cui tam omiſſo honore & exiſtimatione ea noviſſima voluptas percitur, quam magnitudo infamiae apud deſperatos gignere ſolent. Et quidem apud eos, qui me norunt, defenſione nulla opus eſt, quibus de abſurditate horum mendaciorum abunde conſtat. Honeſti autem & cordati viri vero eiuſmodi ſpurcas chartas deteſtantur, improbumque iudicant, de viro integrae ſemper famae ſtultum quid ſuſpicari ex tali ſcriptionis genere, quod apud omnes populos moratiores infamiam & grave ſupplicium meretur. Et ſi eo res humanae redierunt, ut eiuſmodi chartis aliqua fides habeatur, iam omnium atrociſſimorum ſcelerum reus eſt, cui impudens & nequam nomen ius obrepit. Sunt tamen non quibuſvis tam candidus animus, nec ad probitatem in plurimos mortales cadit, ut quae alius inferre inurit, eam illis ſe quoque non plane alienam iudicent. Alii vero plerique convitia agnoſcunt, tamen non omnia plane de nihilo eſſe ſuſpicantur. Denique qui odio aut invidia in nos flagrant, aut qui ex ſcriptis noſtris oppugnatis aureolam aucupantur, ſibi in ſinu gaudent, quaecunque vel moleſtiam mihi creant, ſi non aperte eiuſmodi ſcelus approbare audent, quod non deteſtari, impuri animi argumentum eſt. Viſum igitur fuit hanc ſcriptionem publicare, non ut me ab obiectis criminibus purgem, quorum vanitatem Deus, cuius notitiam nihil fugit & multi honeſti viri, quibus vita moreſque mei penitus perſpecti ſunt, norunt: aut quod cum tetrico cadavere homine iam cruenter mortuo luctari velim: ſed ut Germanis ob oculos ponam exemplum eiuſmodi cumulum & humanae malitiam ſupergreſſi furoris, qui inter prodigia & oſtenta huius ſeculi referri meretur. Sane & hoc inde proveniet utilitas, quod adverſarii mei, qui tam inficetum mihi bellum movere inſtituerunt, non magnopere crediti credituri ſint, ea lucem protractio ſuo antesignano, qui primus incentor fuit omnium turbarum, quae in me, annumque librum ſub ſigno infamiae, Lunae & Ca-

& Calumnias serverunt. Plurimum autem ad illustrationem earum negotii facient, si Cartorum illum ex [illegible] tenebris protractum in aperto velut campo publice spectandum dedissem. De quo tamen nihil tradam, nisi quod in [illegible] omnium eorum, quae [illegible] scribo, vertatur, & quod si opus sit, [illegible] actorum publicorum, & [illegible] authenticorum probari possit. Neque enim ut Beckmannus [illegible] habeatur, [illegible] opus est, qui dum vixit, hoc unicum omni studio egit, ut flosculos & privatas [illegible] in obscuro [illegible] lateret.

NICOLAVS igitur BECKMANNVS Heide apud Dithmarsos oriundus, cum eo tempore, quo bellum Suecicum in Polonia & Borussia [illegible], Regiomonte [illegible], [illegible] [illegible] in Solitudinibus [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] Comitis Suecici se contulit, ut eundem filium prima literarum elementa doceret. [illegible] post [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quam [illegible] [illegible] [illegible], quae in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Post [illegible] in [illegible] Comitis [illegible] Marpurgum abiit, [illegible] studio se [illegible]. [illegible] [illegible] Medicum [illegible] [illegible] ex [illegible] collegio [illegible] Professorem [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Parisus post [illegible]. Certe [illegible] [illegible] est, cum [illegible] [illegible] Suecus, qui Marpurgi [illegible] [illegible], [illegible] quibusdam studiosis & Professoribus [illegible] [illegible] [illegible] Marpurgensem [illegible] Professorem Beckmannum [illegible] [illegible] [illegible]. Id certe patet [illegible] Medicum [illegible] [illegible] [illegible] a Commentario ad Instituta aliquam post [illegible] [illegible] nec [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible], quae hic [illegible] [illegible] tamen [illegible] [illegible] [illegible] tempore [illegible] [illegible] [illegible] studia hominis. Quicquid hujus sit, [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Partes [illegible]. [illegible] [illegible] Doctoris, quae [illegible] [illegible] [illegible] datur, [illegible] [illegible] [illegible] Commendatione Comitis, [illegible] per [illegible] [illegible], professionem [illegible] Romani in Academia Carolina [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. In qua [illegible] personam [illegible] esset, ipso [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], dum processione ad aedem sacram [illegible] super [illegible] cum Schwartzio, qui tunc extraordinarii Professoris Theologiae titulum gerebat, [illegible] contendit, ut ad manus res tantum [illegible] videretur, [illegible] [illegible] se [illegible]. Et haec ratio est, quare in libello famoso, [illegible] [illegible] Magni Nominis vocitat, [illegible] [illegible] [illegible] adversarium, [illegible] anteponat Schwartzio, ut vel nunc [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vindicet. Quid postliminium [illegible] [illegible] apud nos dederit, [illegible] [illegible] est. Quae [illegible] [illegible] paucis recensuisse sufficerit. Ab initio igitur [illegible] [illegible] [illegible] amicum se mihi [illegible], & cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ipse in domo sua [illegible] [illegible] atque alterum per [illegible] [illegible] [illegible] mihi [illegible], donec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Pro quo officio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quam quanti [illegible] [illegible] [illegible] esse possit. Quanquam autem [illegible] hominis & [illegible] [illegible] [illegible] primo statim congressu deprehendebam, eo minus tamen [illegible] ab eo

[illegible]

[illegible], ut is, penes quem praecipua [illegible] auctoritas, ([illegible]) cuiquam amico suis ipsis verbis diceret, ne legere quidem ferre me posse. Et idem publice in Academiae Consistorio, me absente, pronunciaverit: omni mihi ingenio meo opus fore, ut hinc me extricarem. Credo equidem, si Beckmanno iudice causa esset disceptanda. Postea cum adverteret [illegible] tum [illegible] [illegible], Beckmannus nondum [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quibusdam in locis interpolatum. [illegible] [illegible] typis excudendum curavit, opera ad hanc rem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qui cum interrogaret, quare non nomen suum scripto adponeret? respondit, [illegible] id esse, nec dignum, cui nomen praefigeret. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut Pufendorfius [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] praeter ipsum quod [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] Beckmanno [illegible] [illegible] [illegible], quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] Beckmanno auctore [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible], ut Beckmannus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] adparet. [illegible] [illegible] erat, fore in Germania [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] clamaret. Ex quo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quis enim [illegible] [illegible], quam Pufendorfius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], si doctor aliquis in Germania [illegible] [illegible] [illegible] Apostolicum [illegible] [illegible] [illegible] Pufendorfio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] Beckmannus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Teutonicum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quod [illegible] [illegible] pondere apud [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] posset. Nam cum [illegible], quae [illegible] ad [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible]. Noster autem Beckmannus, cum [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et [illegible] ad [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible], quantum posset, [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], et cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut postera die [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Et quamquam ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], aut [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] anno

1673.

Digitized by Google

sibi, epistolam ad me scribit, in qua primo me Hamburgum in duellum provocat [illegible] certiorem sibi de me victoriam pollicetur, quod ipse dexteritate suam in arte gladiatoria [illegible] specimen dederit [illegible] quendam circumforaneum, qui [illegible] in magna studiosorum corona tamen Doctor & Professor [illegible], illos [illegible] non legibus solum [illegible], sed & armis decoratum esse. Sed quia suspicaturus [illegible] tempore [illegible] Hamburgum suscipere [illegible] cum [illegible] depugnarem [illegible] illa epistola monitum est, ut ab ipsa parte [illegible] & immediate me aggrediatur, etiam cum dispendio famae hoc acturus, & illa ipsa mendacia [illegible] exponerentur [illegible] publice [illegible]. Quam epistolam ego in Consistorio Academico produxi, & quandam ex ea inventam protocollo inseri curavi. Sic et illius [illegible], & universae mendacitatem [illegible] duellum sit perspectus, qui ex illa ipsa epistola fere ad verbum est expressus. [illegible] vestigia [illegible] quam in epistola posuerat, se non me provocare, quia nomen *[illegible]*. Quo ipso candide in bestiam se degenerasse profitebatur. Nam in disciplina tam naturali bestia non aliter consideratur, quam [illegible] naturali absque moribus moralibus constitutam. Ego tamen [illegible] & quod [illegible] Beckmanni mendacia, [illegible] sententia in Consistorio Academico pronunciata, & [illegible] S. R. Mansfelt quidem [illegible], addidit, [illegible] Beckmannum [illegible] deprecationem, qua [illegible] esse possem, [illegible]. Sed tantum aberat, ut [illegible] Regiam [illegible] & [illegible] Beckmannus [illegible] ad Consistorium Academicum [illegible] post [illegible] De [illegible] Quod de ipso [illegible] est. Nam [illegible] & [illegible] tamen [illegible] meos, & omnes honesti [illegible] Nam [illegible] quidem est [illegible] non est. Compositione [illegible] hoc modo [illegible], qui [illegible] quod [illegible] *[illegible]* per *[illegible]*, [illegible]. Cum ea res in Senatu Regio [illegible] utrumque partem disceptaretur, S. R. Mansfelt [illegible] dubitationem suam

 exposuit,

imposuit. *Pufendorfio petenti assistentiam denegari non posse.* Igitur mense Aprili anno 1675 sententia in Beckmannum hæc publice in foro promulgata, & Index mendaciorum per carnificem igni perquam luculento datus est: ex cuius cineribus novus iam libellus famosus ad phoenicis instar surrexit. Et inde cursum iam est Beckmanno libellos famosos edere, & citra respectum Dei hominumque mentiri, qui semel in desperatum furorem inciderunt, vt ipso profitente nihil vtilius sibi facere, quam adversus me non infamare. Ex honore iam enim exutus nihil novae infamiae amplius capit. Nam ne fustigationem subeat, facile per hos belli tumultus cauturum se sperat.

CAETERUM vt eo minus dubium restet illis, qui animal istud penitius non norunt, nullum mendacium tam absurdum esse, quo asserto Beckmannum erubescere posse: ego vnum & alterum ipsius factum proferamus hic loci patratum, quo tempore adhuc inter honestos viros censebatur. Ac ne quid iam repetam de scelesta illa epistola, sine subscriptione Holmiam missa, de qua mentio fit in Apologia nostra p. 75. cuius Beckmannus auctor luderetur: anno 1669. honorifico cuipiam Viro, (cuius nomen, cum nesciam, an hoc gratum ipsi sit futurum, hic apponere supersedeo) furti crimen obiiciebat. Causa coram Commissariis, magnae dignitationis viris, hic loci cognita, mendacii & calumniae convincebatur noster Beckmannus, vtut sycophantias in forma affirmantis magnos strepitus dedisset. Quo tamen tempore peccatum magis, quam infamiam decidimus, tantum mutuum interpositu amici condonatae illo viro, cui satisfactionis loco erat, quod innocentiam suam demonstrasset, & Beckmannum ad agnitionem iniuriae suae adegisset. Poterat hoc sufficere, ne inter honestos viros sordidum suum os amplius ostendere auderet. Audiamus aliud eius factum non paulo sordidius. Per longum satis tempus dona sua mole minora instructa Regis reditus defraudaverat Beckmannus. Re tandem per telonas deprehensa, furtivo motitori mulcta centum thalerorum simplicium dictatur. Hic vt telonem vindicaretur, publice ipsi peculatum, furtum, homicidium, aliaque crimina atrocia obiecit. Res coram Commissariis examinatur. Domino Doctori aqua vbique haeret. Quid hic tanti nominis Iurisconsultus ageret? qui vt vnius delicti poenam effugeret, pluribus se per telonum mulctam induerat. Nihil iam restat, quam vt pudoris & existimationis iacturam, ipsi vilissimae, graviorem poenam decimat. Interveniente amicorum Suecio leniti (id telonae nomen est), vtcunque placatur, postquam egregius Doctor literas reversales scripsisset in hanc sententiam: se crimina illa, quae longo ordine enumerarentur, ipsi obiecisse, non quidem animo ea probandi, sed vt suspectum ipsum redderet, quia & sibi ab eodem facta fuerit iniuria. Sed cum iam deprehendat, hanc rem sibi ad effugiendam mulctam prodesse non posse, igitur se illa retractare, & telonam ab omnibus obiectionibus immunem declarare. Telona vicissim mulctam ipsi condonat, salvo tamen superiorum iure. Quomodo tantus Iurisconsultus melius sum calumniatorem & mendacem diserte describere poterat? Aut quem sibi amplius locum inter honestos viros reliquerat? Extant adhuc illae litterae Beckmanni manu subscriptae, & exempla eorundem

earundem in multorum manibus versatur. Quam facile ergo fuerit, post haec specimina famosum libellum procudere, insulsis refertum mendaciis, hominum desperato, infami atque insatiabili, cui unicum hoc vitae pretium restabat, quacunque via ardorem vindictae in me exprimere? Nec est quod aliquem moveat temeraria illa asseveratio, qua mendaciis suis fidem adstruere conatur impurissimus bipedum. Cui enim erecto digito & conceptis verbis post praemissam de poenis periurii admonitionem narranti de re, quam oculis se suis vidisse diceret, iuxta leges huius Regni fides haberi non deberet, illius exsecrationi aliquid ponderis tribuetur ex infaustae suae tenebris crocitandi in tali actu, qui meri sceleris causa susceptus est? Perinde ac si quis magnifice de patrato aliquo furto sentire velit, ideo quod dum ad furandum se accingit, super successu Deum invocat.

QVANQVAM autem aequi rerum arbitri ex dictis facile iudicaturi sint, quo numero habendum sit eorum ab eiusmodi corvo exclusum: ne tamen Auctor voto suo vel ex parte potiatur, neve ex mendaciis ipsius vel minima suspicio haereat, quaedam ad libellum famosum annotare placet, quae ad impudentiam calumniae illustrandam aliquid videbantur facere. Ac levicula quidem illa & prope puerilia praetereo, quibus tamen Auctor putavit sese animo meo aegerrime facere: quod tam saepe magistrum me, & *philosophum*, ac *philosophiae professorem* vocitet. Ea enim erat non minima invidiae causa in me, quod ego loco, & salario, quam ipse, gauderem splendidiore, cum tamen titulum Doctoris nunquam appetivissem, nec me purum putum Legulium exhibuissem. Quasi omnem eruditionem titulis scholasticis metiri necessum esset, aut quasi inter eruditos opprobrio foret, aliquid praeter aridas legum allegationes nosse. Sic & ridiculo *risu* meus notatur a gravissimo scilicet viro, qui repente iam tertius e coelo cecidit Cato. Quod vocabulum nescio quo instinctu eum intulerit homo, qui per totam vitam risus aliorum praebuit materiam, nisi quod bona fide Porcius sit. Etsi quod risus tam infestus sit, minus mirum videri non debeat, utpote qui vesanum se suo eo redegit, ut ringendi potius quam ridendi causam habeat. Eoque iam, si Diis placet, nobis communicatur notitiam *Academiae Cantabrigiensis*, cui ipse in Apollinis vicem praesideat, non quidem Musis Gratiisque, sed Infamia, Furore, Flagitio & Barbarie stipatus. Quo ipso colludamur amicorum eius magnificae fabulae, hinc magna asseveratione sparsae, eundem exacta vita literaria Fiudae Cancellarii munere potitum, postea Marti se consecrasse, & tribunum militum, mox praefectum equitum factum, quasi ad utrumque officium sat commendationis habeat cum infamia relegatum esse, aut a lanista circumforaneo vapulasse. Sed isthaec leviora mittamus. *Athei* & *atheismi* convitium & in libello famoso, & in epistola encyclica utramque paginam implet. Quod cur Auctori potissimum placuerit, cum ad mentiendi impudentiam nihil interfuerit, an parricidium mihi & latrocinium, & piraticam, & veneficium, & plura alia obiiceret, in promptu causa est, ut nempe eius vocabuli atrocitate sacerdotes in me irritaret. Frustra tamen improbe plane de sacro ordine sentit Auctor, si credit, apud eundem ve-

[illegible] mendacium, vt crediderim, ipsum diabo- [illegible]

[illegible] male consultum futurorum temperent, ne per meras lingua existimationem suam prostituant. Id porro commentum non nimis scitum, quam absurdum est, quod odium, quo Hobbesii nomen apud multos laborat, in me transfundere studet Beckmannus, & caeteri, qui me allatrant. Cum tamen non ea modo, quae ille in religione novavit, expresse a me improbentur, sed & meum fundamentum, ex quo ego juris naturalis praecepta deduco, Hobbesianae hypothesi directe contrarietur. Ego enim Stoicorum fere sententiam proxime accedo: Hobbesius autem Epicureorum hypothesin recoquit. Et si quis Richardi Cumberlandi scriptum, eodem anno in Anglia, quo meum opus in Suecia editum, cum meo accurate conferre velit, videbit omnia fere, quae ille in Hobbesio reprehendit, a me quoque fuisse notata: cum tamen ille ex professo hoc egerit, ut Hobbesii hypothesin destrueret, ego autem in accessorio duntaxat loco habuerim eandem evertere [illegible]. Id tamen non diffiteor, me quaedam Hobbesii loca commode explicare, et dextra interpretatione emollire, multa, quae cum recta ratione congruunt, retinuisse. Quod cur mihi non liceat, nondum adparet, nisi forte illud vehementer ad rem facit, quod Auctor ille in religione [illegible], quem mox [illegible] designat, & neque Anglicam [illegible] incolat. Quasi non infinita Christianorum multitudo tamen non in verba Aristotelis juraret, qui & religione ethnicus, & natione Graecus fuit. Id tamen valde argutum, quod Beckmannus, ut eruditus orbis tum tandem quid de Hobbesio sentiendum intelligat, ad *praelaudatum commentarium suum ad [illegible]* lectorem remittit. Id enim non ex ambitione signatum sit, ut *tanti nominis vir*, quem [illegible] vocat, propria commendatione scripto suo auctoritatem conciliet, sed & hac ratione unum vel alterum curiosiorem irretiturum se sperat, ut eum librum emere, Beckmanni sumtibus impressum. Sed videte, quam non invidiosi homini extremum saltus remedium ipse ego, quantum possum, suadeo, hortor, oro obsecro ut omnes, qui illum Tenebrionem [illegible] sequuntur, amant sibi illum Patriarchae sui loco, & sacrosanctum habeant [illegible] monumentum, ex quo nostra aetas videre possit, quid [illegible] sit in stoliditate. Nescio etiam an multum ad [illegible] faciat [illegible] fabula de pugna duorum Studiosorum, narrandum [illegible] Beckmannum, in qua illud [illegible] ex ingenio Beckmanni est expressum, quod ex disputationibus *inter paucos ferantur* [illegible]. Nam id habet noster. Post [illegible] in forma [illegible] velut [illegible], [illegible] data porta ruunt, & [illegible] perstant, [illegible] ad [illegible] Quaecunque. Atqui, Ergo [illegible]. Sed id [illegible] decorum, quod [illegible] qui a mea partibus [illegible] victoriam tribuit, non sine [illegible] pro Beckmanno & caeteris, qui ipsius [illegible] nomen dederunt. Circa [illegible], de quo magnum [illegible] Author, quae [illegible] a me dicta sunt, reperire nequit. Quem [illegible] apud Beckmannum, ut audere non erubescat, [illegible] *per Germaniam [illegible]*, cum tamen [illegible] fundamenti loco [illegible] Germaniam, pace Westphalica [illegible] esse [illegible], nec [illegible] cum [illegible]. Quo ipso & libertatem Ordinum Germaniae, & securitatem religionis Protestantium

[illegible],

[illegible]

sunt. De *aeternitate mundi* nemo me vel disserendi causa pro Aristotele loquentem unquam audivit, & in libello meo *de Officio* eandem a me expresse damnatam. Porro ut ego plura sabbata celebrem, quam lex divina & antiquae Ecclesiae consuetudo jubet, ratio muneris & studiorum meorum non patitur. Quod si autem in eodem templo duo Sacerdotes alternis diebus dominicis concionentur, quorum alter cathedra sacra abutatur ad evomendum in me succum nigrae loliginis, ac omnes occasiones aucupetur me vellicandi & traducendi: num ullo jure tenear istius hominis virus, quod de suggestu in me evomit, hianti ore *praesens* excipere? Aut quis me prohibebat tantisper in alio templo concionem audire? Crassissimum porro est mendacium, quod ego unquam *duas delegatos meo nomine* ad ullum hic sacerdotem miserim. Omnes, si opus sit, vel jurato falsum id *esse* testabuntur. Sed circa *Secretarium Academiae* ita se res habet. Quando primum hic loci bellum contra me movebatur, ut mens sua vulgi, quae ista non capiebat, materiam garriendi acciperet, spargebatur, a me doceri, debere unum virum duas habere uxores. Istas nugas ad aures Concionatoris primarii M. Johannis Ernesti pervenisse, ex quibusdam verbis ipsius colligebam. Itaque ne optimus vir in eo errore haereret, Secretarium Academiae, qui tunc domo mea utebatur, ad eum misi, ut ex meo libro illi ostenderet, mihi eam sententiam a malevolis falso *affingi*. Quod vir amico animo a me factum, ita & in bonam partem id ille accepit, & ex eo tempore nullum amplius verbum ea de re fecit. De *cantatione miserorum* sine dubio per somnium Auctori in mentem venit. Nam quid istae nugae sibi velint, ego plane non capio. Inde alium mendaciorum seriem exorditur Satanae satelles. De quorum falsitate etsi Deo omniscio, & plurimis honestis viris, qui adhuc vivunt, & decursum vitae meae norunt, constet: pauca tamen addam in gratiam eorum, quibus nulla prorsus mea est notitia. Ac de abominabili crimine primum videamus, quod *anno 1657 & 1658 Sorae* a me patratum scribit. Annum 1657 ego a principio ad finem Jenae in aedibus D. Weigelii exegi. Anno 1658 ab Illustri Viro D. Coyeto Lipsia, ubi tunc mensa D. Joannis Borni Jurisconsulti utebar, evocatus fui, ut studia filiorum ipsius procurarem. Nam quod ego nunquam isti viro *ut scriba inservierim*, ipse Auctor optime novit. Ad memoratum Virum Hafniam perveni, ubi is tunc Legati munere fungebatur, labente mense Aprili. Cum negotiatio Legatorum Suecicorum extraheretur, Hafniae subsistendum mihi erat usque ad mensem Augustum. Quo mense cum repente bellum recrudesceret, cum altero Legato Illustrissimo Barone Simone Bielke, nunc Regni Sueciae Thesaurario, (nam Dominus Coyetus paucos ante dies ad Regem Sueciae excurrerat) me Hafniae relicto, ac omni Legatorum comitatu ac familia in custodiam dato, atque ita per octo menses detentus fui. Ergo quo tempore ista Sorae a me patrata mentitur Auctor, ego Soram nondum oculis meis videram. Sub finem mensis Aprilis anno 1659. Hafnia dimissus Helsingoram perveni viribus valde afflictis, quod me nondum a febri petechiali recreassem, quae paulo ante Hafniae me morti prope admoverat, in qua Valentinus Caspar Rupertus Magdeburgensis, tunc Medicinae studiosus, fidelissime mihi Medicinum fecerat. Festo Pentecostes imminente

Primo recreationis causa, & praecipue ut D. Henricum Ernstium salutarem, Soram me abduxit. Eo pervenimus die Saturni, quae festum proxime praecedit. Divertebamus in publico hospitio, in quo tunc temporis quoque agebat Habbeus Secretarius Regius, & N. Mullerus Gedanensis Medicinae Doctor. Prima feria Pentecostes coenitamus apud Praefectum quendam Soranum D. Georgium Rosencrantz, altera apud D. Georgium Wiesleben Theologum, tertio die Abraham Worschter, pastor, prandium nobis adparaverat. Quarto die rursus Helsingorum versus tendebamus, & in transitu D. Thomam Bartholinum Roschildae salutabamus, qui tempore obsidionis Hafniensis ibi commorabatur. Hoc modo, & in talium virorum consortio triduum mihi Sorae exactum, quae ex eo tempore nunquam mihi visa. Ex quibus & quid de carmine in pueritiam scripto, & de nundinis concinnatis sentiendum sit, adparet. Et fateor nova, nemini mortalium Sorae tale quid de me ne per somnium quidem in mentem venisse, nedum ut unquam constans aliqua fama ea de re fuerit. Sed ista portenta, ut & caetera omnia, debitis meditando Alastor fecit, ut illi cum se devoveat, improbitatem suam raro quopiam specimine adprobaret, ac ne pretiosum suum vulgari cuipiam mendacio impenderet. De vita mea Heidelbergae exacta testes excitare possum tot, quot ullus omnium est, Serenissimum Electorem Palatinum, tum Collegas meos, & tot florentissimos iuvenes, qui eo tempore studiis ibi operabantur, tum omnes eius urbis incolas. Quibus vitam me meam adeo adprobasse confido, ut nihil magis optem, quam Alastorem denique deprehendi posse, ubi in meam gratiam virga publice caedendus, & cauterio signandus sit. Et sane usque adeo vita mihi eo loco non dissoluta agitabatur, ut cum veritatem adseverare ausim, praeter laborem publice privatimque docendi, plus bonorum librorum Heidelbergae uno anno mihi fuisse evolutum, quam Beckmannus per totum vitae suae spatium inspexit. Quin & ea, quae vir quondam longe eruditissimus BOECLERUS in *epistola dedicatoria Notis ad Grotii librum* [illegible] praefixa, de me in vicina Argentina scripsit, longe diversa ratione, atque Alastor mentitur, aetatem a me Heidelbergae exactam insinuant. Sed nimirum praecipuum fontem omnium convitiorum dissimulare non potuit Beckmannus, dum nobilem quendam contubernio meo tunc usum a me corruptum garrit. Ille enim nobilis iuvenis tantum mihi invidiam peperit, & eidem a me abnegandae consuetudinis ira in me orta est, de qua satis in Apologia mea dictum. Si nullos ego nobiles discipulos & contubernales huius loci habuissem, ex ipsius Beckmanni iudicio, sanctitate, devotione, innocentia nemo superior me extitisset. Quod ulterius mentitur ALASTOR, *Serenissimum Electorem Palatinum Primogenitum contra Parentem suum & sui* [illegible] *male informatum a me esse*, ea calumnia in ipsos quoque Optimos Principes redundat. De quo ut omnibus constet, pauca haec sufficere possunt. Anno 1667 cum iam decretum esset de me in Sueciam evocando, Serenissimus Elector Palatinus Serenissimo eidem suo Filio iussit, me certum aliquod pensum extra ordinem explicare, (nam habebat suos ordinarios suos informatores) Id quod intra tres menses aestivos absolutum fuit. At nemo ulterius usquam [illegible] indicabit, ubi [illegible], id ab ipso Serenissimo Electore, Principe

dimi[illegible]

divinarum atque humanarum rerum callentissimo, fuisse mihi intutissimum. Atque iste exiguus labor tantum abest, ut *sine praemio* mihi fuerit exactus, ut ipse Alastor non semel fauces suas grandi illo poculo, quo praeter alia eo nomine donatum me norat, proluerit. Per summam quoque impudentiam testes excitat Dominos Blumium & Boeckelmannum, quos honestissimos viros de hoc negotio ne somniasse quidem constat, quorum nominibus ideo abutitur, quod forte audiverat, eos parum aequo in me animo fuisse. Sane Blumius quo tempore ista informatio fiebat, in ministerio & gratia Serenissimi Electoris Palatini non erat. Boeckelmanno autem nihil unquam negotii cum informatione Principis fuit, cuius directio D. Iohanne Ludovico Fabricio, viro mihi amicissimo, commissa erat. Par prioribus mendacium est, quod addit ALASTOR: *Voluisse Serenissimum Electorem quomodocunque me Heidelberga dimittere.* Cum nemo Heidelbergensium ignoret, Serenissimum Electorem, meum discessum aegre tulisse, noluisse tamen incrementa fortunarum mearum, quae in Suecia quaerebam, impedire. Quin post discessum meum idem clementissimam suam in me propensionem non verbis solum, sed & re ipsa non plus vice testatus est. Eiusdem generis est, quod ALASTOR pergit: *precario me professionem philosophicam iuris naturalis in Scania adeptum.* Sane extant adhuc literae Illustrissimi Regni Cancellarii ad fratrem meum tunc Parisiis Residentem, quibus ab eo requirit, ut mihi persuadeat, ne vocationem Suecicam abnuerem. Et quam precario huc venerim, testatur salarium, & locus mihi assignatus primarius, cuius invidia Alastorem non parum adussit. Eius quippe stupor digerere non poterat, leges Dei maiore dignatione quam Iustiniani haberi, & in illis evolvendis non minus ingenii & eruditionis, quam in hisce requiri. Puto iam satis a me ostensum fuisse, ab nullo homine, cui ulla mica honestatis & bonae mentis restat, tantam *voraginem*, ut Beckmanniana [illegible], foedissimorum & absurdissimorum mendaciorum potuisse confarcinari, ni patris mendaciorum diaboli instinctu ferretur, cui ut eo firmius se pignoraret Alastor, periurio tandem in conspectu Germaniae sese adstringit. Ergo vivit profecto Deus, qui impurum hominem, cui salutem animae suae sinistris odiis & vindictae libidini immolare propositum fuit, dignis demum suppliciis mactabit, postquam, quae hactenus pro sceleribus inflicta est castigatio, galeam nebulonis capiti tantum induxit.

POST eructatum periurium caetera mendacia securius & languidiore assiveratione expromuntur. Nam quod atrociter in apologum meum invehitur, facile Beckmanno ignosco. Ibi quippe sub Asini Tenebriani vocabulo suis se coloribus non infeliciter depictum conspicit, & quod hactenus ludibrium omnibus, qui cum ipso conversati sunt, exhibuit, iam etiam ignotis debet. Inde Alastor, velut proprio veneno exhausto, a fratre & patrono suo dilectissimo Pontifice Gerlebiensi nonnulla mutuo sumit, & fusius enumerat officia erga certos viros magni nominis, inter quos ipse proximum a primo locum sibi assignat, quae a me violata esse. Ubi illud ex arte calumniandi, quod plures huic negotio immiscere conatur, qui idem ad se nihil spectare aperte profitentur,

tur, Illustres nimirum meos discipulos Dominum Follium, Coronam, & Pipium. Deinde vero ample nimis officia mea erga illos, [illegible] fuit, enumerat, quorum plerumque [illegible] ut enim Beckmannus omisit illa officia, quae vicissim ab illis mihi debebantur, simulque quibus iidem alia etiam me sibi gratificerint. De hoc enim mihi constet, utrum an melius iusto illi a me habiti sint, iudicari non potest. Nec amplius quid dici tum opus est, nisi hoc: ut Deus retribuat illis, sicut de me sunt meriti. Id tantum addo: mendacium hactenus mihi fuisse, me ab *Episcopo Monasteriensi*, aut alio quopiam *publice adversus accusatum*. Et quamquam illum ab ipso nihil omissum est, quo mihi nocere posset, tamen non eo deinde processisse eundem crediderim, ut Beckmanno tam detestabilis maledicentiae fomenta praeberet non erubuerit. Dehinc velut in torrentem se effundit conquerentia Beckmanniana, quae meridiano [illegible] velut quod de colloquio meo cum diabolo nocturno, obiiciat, se paulo ante scriptisse diabolum a me non credi, tum *de Caligula Christianorum persecutore*, & comminiscitur [illegible] *Platonem*, quae, si diis placet, a me afferitur L. VI. c. 5. § 4. p. [illegible] Quo declamationi suae sibi praeparat ad augmentum obscoenissimum mendacium, quod vel ipse Beckmannus [illegible], qui ne mendacii auctorem tamen [illegible], aliquam probabilitatis speciem [illegible] inter arcana [illegible] sua habet. Heidelbergae ad lectum scribit cum tantis [illegible] scandalo. An per honam mihi subsistere [illegible], & in honesto munere versari licebat mihi parenti? Ecquis quoque de [illegible] senectute, quae coniuncta mecum est [illegible], & duos menses, antequam Heidelberga discederem, [illegible] parentum [illegible]. Et cum ore nemo mortuum unquam verbum paulo liberius, nedum tam foedae rei narrationem audiat. Et quam plane mente [illegible] humanum est fingere, me *infante [illegible] multo deinde vere & matrem ad hanc confessionem adegisse?* Nam fingere utique et mentiri, auctorem operam dant. Ut tamen Lector adpareat, qua occasione Auctori in mentem poterit venire tam foedam fabulam fingere, narrabo id accidisse quod omnibus hunc loci notissimum. Quando in [illegible], [illegible] supra [illegible], syllogismus [illegible] prope nos evacuat, ego restinguendo disputandi ardori, & quasi alias in omni congressu [illegible] Beckmannus derideculo esse futurum, in Christianum matrimonium ipsum [illegible], qui nam [illegible] Centaurum generandis sufficere videbatur, si corporis molem spectares, posse. Caetera inde pariter cum eius in eum cavillationibus, ita [illegible] a syllogismo [illegible] responderimus. Illius facetias tum [illegible] modo nunc vitium et Auctor. Dialogum autem *Heidelbergae* a me non fuisse conscriptum non modo ipse Beckmannus novit, sed & probe ipsi cognitum est, quis revera eius scripti auctor sit, [illegible] in Suecia notatus est. Verum illius mendacii [illegible] ipsius [illegible] Carthusianus [illegible] erat, cui de fide & amore tam egregio [illegible] gratificatus. Inde [illegible] amplissimi [illegible] de religione ad statum reipublicae accommodandis, cui [illegible] advocavit [illegible], qui utique dogmata theologica ad [illegible] politicas examinare [illegible]. De quo [illegible] non sit rationem reddere. [illegible] tamen addo, omnibus esse [illegible] perspicuum [illegible]

[illegible]

scriptorem illum praesupponere, religionem Christianam genuinam & sinceram, prout a Salvatore nostro & Apostolis fuit promulgata, nihil continere verae politicae adversum. Sed quia pleraeque Christianorum sectae systematibus suis Theologicis, ex quibus singulae viam salutis aeternae vitae hauriri contendunt, aliquid dogmatum humanorum admiscuerunt: igitur uti sapientibus fas est discernere, quid in religione divinum sit, & quid hominibus originem debeat: ita & eidem licet determinationes articulorum fidei, & quicquid est assumendorum humanorum quod in Theologiam irrepsit, sub disquisitionem vocare, quatenus continent aliquid politicae adversum, postquam Theologi circa demonstrandam talium falsitatem ex Sacris Literis fatigant. Quod tamen idem Severinus de multorum Sacerdotum vitiis ita libere non dubitavit scribere, id & ipse aegre fero, & dudum optavi, ut vir quispiam cordatus atque eruditus eam accusationem ex historia Ecclesiastica & civili rerumpublicarum Christianarum, nec non ex praxi communis vitae, ipsaque experientia solide refelleret. Nam ut Beckmannus aliquis eius ordinis advocatum se ferre velit, id oppido quam indignum est. Tandem ut sibi per totum scriptum constaret Alastor, ad extremum fingit, multa me ex libro meo adhuc Manuscripto monitu amicorum & precibus uxoris, (quae nimirum studia mea moderatur,) delevisse, ne cum Theologis mihi controversia oriretur. Atqui nemo mortalium librum meum manuscriptum evolvit, antequam Holmiae censurae offerretur: imo nec post eandem, antequam impressus divulgaretur. Ac eam etiam arripiebant archetechni prima Indicis meum librum in suspicionem vocandi, qui tunc temporis heic loci praecipui erant amicorum meorum, aut esse saltem debebant. Qui & ipsi mussitasse dicebantur, me post censuram quaedam addidisse. Sed utramque criminationem refellere potest manuscriptum meum, quod adhuc mihi asservatur.

Hoc igitur scripto Nicolaus Beckmannus *par maiorum* in Germania contra me excitare potissimum laboravit, eadem fere ratione, qua ipsius frater, Pontifex Gothenburgensis, inter Scanos classicum in me canebat. Quorum auspicia qui militiam in me susceptam sunt, successum sibi, praedamque & gloriam pro ducum suorum dignitate liquido augurari possunt. Quanquam adparet, Beckmannum non modicum ad sua signa concursum sibi pollicitum Lipsiae, Wittebergae, Ienae, & Garlebiae. Hoc ipsum enim manifeste conspicitur non solum ex infami libello, sed & ex epistola, quam incluso libello famoso ad Lipsienses, Ienenses, & Wittebergenses, nec non Gesenium Garlebiensem eodem argumento conscripsit. Huius epistolae autographa duo, quae Wittebergam & Garlebiam destinabantur, quomodo in manus meas pervenerint, operae pretium esse duxi memorare. Commendaverat eas epistolas Beckmannus Francofurti ad Moenum in nundinis autumnalibus civi cuipiam Salfeldensi, cui nomen Michael Gutwasser, ad praescriptos locos curandas, qui ex dicta urbe ad nundinas Lipsienses erat profecturus. Hic quanquam alias virum non nosset, precibus tamen ipsius permotus eam operam in se suscepit. Cum Ienam transiret, epistolam unam famulo communis Academiae tradidit, cum custodiam

custodiam procul dubio statim Veltheimius sibi afferunt, draconis in vicem aureo velleri imaginaturus, ut hoc specimen generosi & candidi sui animi ederet, & quam nunc suum cum Beckmanno astro conspiraret. Nec dubium quin illam tam subdolam sit promulgaturus, plurimum bonae mentis remissurum pollicitus omnibus Almae Tenebrionis sectatoribus, qui ad epistolam illam osculandam peregrinationem susceperint. Nam reliqui Ornatissimi Viri atque Academiae Professores magnopere tantum flagitium detestantur. Quin ipsis bibliopolis Lipsiensibus tam ingenuus est animus, ut dicant nebulonem esse illius scripti auctorem, & qui eundem impressit. Inde cum Lipsiam rediit hinc epistulae encyclicae, forte fortuna in eodem plaustro vehebatur amicus quidam meus, fide atque amore mihi coniunctissimus. Is ex improviso illi Mercurius non natus illatus interrogabat, num Carlebium Academia esset? Cum amicus meus quaereret, quid ipsi negotii cum Carlebiensibus esset? ille statim de commissa sibi epistola effutiit. Hinc amicus meus, qui iam de ingenti epistola intellexerat, suspicari coepit monstri quid subesse: atque ut rem explicaretur, multa iactabat de amicitia, quae sibi cum Pontifice Carleano intercederet. Ille certus se nactum esse, qui literas Carlebium curaret, illas amico meo tradidit, adiunctis etiam aliis, quae Wittebergam spectabant. Hic cum ex omnibus signis scelerum quid subesse colligeret, eas resignavit, & ad me transmisit. Utraque manu Beckmanni scripta est, sed quam omni studio dissimulare laboravit, ut primo obtutu quivis agnoscere queat. Nec Beckmanni sigillo sed alieno, eiusdemque familiae Marci Klinck obsignata est. Quae ad Lipsienses destinabatur, alia via pervenit. Haec ideo prolixius retuli, ne Beckmannus exclamet, magicis me artibus adiutum illas literas intercepisse. Ubi illud primo statim Beckmannianae lucubrationis est argumentum, quod tribus tam speciosis Academiis quartam velut pari gradu adiungat Carleanam Carlebiensem vanissimum mortalium, & nugacissimum. Perinde ac si quis inter principes Graecorum ad Troiam Thersitem quoque numerare velit. Quanta enim dignatione Carlensis apud ipsos Lipsienses sit, vel inde colligi potest, quod cum aliquot ante annos certamen ipsi quod cum defuncto Superintendente Lipsiensi ortum esset, & ille pro more suo in dicteria effundi coepisset, Lipsienses illi per servum suum, qui famulus erat, respondere curarunt, praefatus quoque hanc legitimationem. Qua demum contumeliosa loquacissimum nanum ad silentium redegit. Deinde illud plane ferendum non est, quod Beckmannus adeo sinistram de tribus illis Academiis conceperit opinionem, quasi apud eas pontificem inventurus sit, qui flagitio & furori ipsius sint adplausuri, & apud quos Israelis famam tam pronam invenirent fidem, ut citra ullam amplius disquisitionem ad maculandum famam viri honesti & innocentis duce ipsius nebulone sint incubituri. Enimvero longe alia mihi de candore, prudentia & moderatione illorum virorum est persuasio, ut tam quod iudicium suum eo usque suspensum iri, donec quod revera in controversia sit, ad liquidum fuerit perductum. Nec minus quod tantum scelus, ad infamiam seculi pertinens, quod in me patratum fuit, ex animo sint detestaturi. Sane ullum Wittebergensium hactenus aliquam tam foedae fabulae partem cepisse nondum mihi fuit auditum.

tum. Nec tamen sic Ienensibus imputari potest, quod Velthemius deliret, cum reliquorum plerumque Collegarum ipsius ingenium satis norim. Qui & ipse in *Appendice ad dissertationes meas Academicas* responsum ad cavillationes suas accepit, quo non magnopere gratulatus se [illegible]. Sic & maxime nobis mirum fuerit, si universus facit ordo in se trahere vellet ea, quae ego solum contra [illegible] cavillationibus opposui. Sane si vel impudenter pertendat secundum hoc competere censuram censura Regio [illegible] in quatuor [illegible], eundem ab omni errore immunem esse, & eruditionem suam ex peculiari inspiratione divina habere, quantibet ad nutum ipsorum obmutescere debere, & modo aut & conficiuntur vocabulum crepent, toto eorundem e [illegible] avertere acere: alter autem tam enormia postulata neque [illegible] in illum ordinem [illegible] facile cenletur? * Quae res ut eo clarior fiat, observari velim, duplicem esse de lege naturali tractationem: quarum una ad Theologiam spectat, quae ex Scriptura Sacra hauritur, nec ulterius extenditur, quam quatenus locum aliquem in certo velut articulorum fidei habet. Altero autem modo tractatur jus naturale, quatenus peculiarem disciplinam constituit, cujus principium cognoscendi unicum est lumen rationis, ac finis & usus intra terminos hujus vitae exercetur, postquam per eam probe [illegible], quae ex solis naturae nostrae viribus non promanare potest, salute aeterna potiri non datur. In posteriori igitur modo tractandi, qui solus meus est campus, quando quaeritur de fundamentali aliqua propositione, aut quocunque vocabulo appellare velis, constituenda, ex qua praecepta legis naturalis liquido deduci queant, quaestio oritur: Num illa thesis Theologica, *quod essentialis Dei justitia sit archetypa legis naturalis humanae*, idonea sit, ut subire locum fundamentalis propositionis possit in disciplina juris naturalis, sub ratione superstructa, & accommodata ad captum universi generis humani, qui ad rationem vivitur, quamcunque peculiarem religionem teneat? Hanc quaestionem nos negamus, & nostrae negationis multas rationes attulimus, tum in opere nostro, tum in Apologia. Equidem hae propositiones ex sola ratione naturali innotescunt: quod Deus sit justus essentialiter, quod nemini injuriam faciat, quod promissa sua firmiter servet, quod verax sit, quodque munus velut judicis in creaturas legibus obnoxias incorrupte exerceat. Enimvero quod justitia Dei essentialis sit archetypa legis naturalis humanae, propositio est soli rationi humanae incognita. Et si vel maxime eam rationi per [illegible] Theologia commonstrare homines velis, tamen rationi humanae impossibile est capere ejus consequentiam, si quis ex eadem officia hominum inter se deducere instituat. Si, inquam, ita velim argumentari: Justitia Dei essentialis est archetypa juris naturalis. Ergo adulterium non est committendum: impossibile est rationi humanae vim & evidentiam hujus consequentiae capere, aut intelligere propositiones velut intermedias, quibus eadem fulciatur. Sicut contra si ex nostra hypothesi argumentor, homo debet esse sociabilis. Ergo non est moechandum: plana est consequentia, & intermedias propositiones facile per solam rationem intelligere possunt. Quo accedit alia difficultas non exposita: puta, quod justitia humana respicit legem & superiorem, & ponit in altero jus ad exigendum, id quod in essen-

tiam

tiam divinam non quadrat. Item, quod quaedam partes iustitiae humanae in Deum non cadant, quae nempe praesupponunt indigentiam humanam, ut est iustitia, quae contractibus exercetur. Item quod iustitia Dei vindicativa longe rigidior & exactior sit, quam iustitia humana, quae saepe delictorum veniam facit citra ullam satisfactionem, ex respectu boni publici, aut solo clementiam ostentandi [illegible]; id quod in iustitia divina secus est, quae citra satisfactionem generi humano in peccatum prolapso non potuit placari. Accedit & ista difficultas, quod ratione humana sibi soli relicta attributa divina colligenda sint ex perfectionibus, quae in creaturis quoque bonum conspiciuntur, deponendo imperfectiones, quae ex essentia finita, aut materia corporea proveniunt, & ad captum divinae eminentiae istas attemperando. Quodque adeo notitia humana, ex solo intuitu humanae societatis, prius cognoscat iustitiam humanam, quam iustitiam divinam: & consequenter in disciplina hac naturali superstructa praepostere iustitiam divinam archetypum esse iustitiae & iustitiae humanae supponamus. Quod quidem etiam agnovit RICHARDUS CUMBERLAND *de Legibus naturae, prolegom.* § 6. & *cap.* 1. § [illegible] cui quo minus genuinam iuris naturae tractandi methodum perspexerit, non obstitit, quod natione Anglus sit, & religionem Ecclesiae Anglicanae profiteatur, quam duo [illegible] Bechmanno [illegible]. Ergo non minimum perspicuum latus esse puto, in quo cardo huius controversiae volvatur. & ei, qui nobis velit contradicere, hasce difficultates ex suis rationibus esse removendas, & liquido ostendendum, utique ex [illegible] iustitiae divinae [illegible] hominis omnia & singula praecepta legis naturalis deduci posse, ita ut propositionum intermediarum & conclusionum consequentiarum capaces etiam illi, qui Scripturam Sacram plane ignorant. Quod nullus mortalium praestare potest. *Legem naturae cordibus hominum inscriptam esse.* At quis hoc unquam negavit, cum tandem verbis id ab Apostolo asseratur? Sed quaestio est de genuino sensu Phraseos huius metaphoricae: quae sane, si omnia S. Scripturae loca, ubi eadem occurrit, expendantur, nihil aliud significat, quam notitiam [illegible] mentis [illegible], & plane [illegible]. Neque in emphasi istius dictionis [illegible] alicui [illegible] comparandae [illegible], cum in aliis omnibus Scripturae dictis eandem extra controversiam notitiam [illegible] exprimunt. Et quam [illegible] emphasin [illegible], quam ipse Apostolus verbis [illegible] subsequentibus: *Ipsa quippe conscientia eos, qui in legem naturae peccaverant, convincit & [illegible] sese accusantes & excusantes*, ita ut neque ignorantiam eius vere obtendere possent, neque eam forsan unquam ex animo delere. Ergo ex locutione metaphorica, nemo unquam *absolutas & distinctas propositiones*, de quibus expresse nullo termino est, exsculpserit, quas nemo hactenus in animo infantium recens natorum observare potuit. Et quod me pessimum mordet Scherzerum, cum tamen D. IOHANNES MUSAEUS Theologus Ienensis, Scherzero nihilo inferior, *Introduct. in Theologiam* c. 1. § [illegible] [illegible] edito, diserte asserat: *Notitiam naturae [illegible] esse non in actu secundo aut primo, sed tantum in potentia propinqua.* Quo ipso utique *distinctas & absolutas propositiones* [illegible]

Et haec, ni fallor, communis Theologorum est sententia. Quare ergo mihi soli tam odiosam dicam scribunt? Deinde per summam injuriam mihi haec thesis affingitur: *Naturam nihil esse turpe*, quam nuspiam a me proditur, nec de ea asserenda unquam in mentem mihi venit. Sed triplex paradoxarum thesium a me L. 1. c. 2. § 6. adstruitur. Prima est, *honestatem & turpitudinem esse affectiones aut qualitates moralis actionum humanarum, ortas ex convenientia aut disconvenientia cum lege.* Hanc thesin si quis impugnaverit, [illegible] esse [illegible]. Altera est, *motum physicum in actione humana absque omni respectu ad legem consideratum esse moraliter indifferentem.* Nam contraria huic thesis implicat, absque respectu ad legem congruere ad legem vel non congruere. De hoc illo motu physico me agere ita crebro inculcavi, ut mirum, ne lectorem stupore [illegible]. Hoc dogma cum inter Theologos hactenus tralatitium fuerit, pariter ad id, quod in peccato physicum & materiale est, Deum tanquam conservatorem naturae concurrere unanimiter docuerunt, verbi gratia, ad extensionem brachii in furto, quod citra blasphemiam dici non posset, si motus ille physicus esset per naturam indifferens: mirum omnino quod magna mentis febri a quibusdam tanquam monstrosum [illegible] dicitur. Sane quamdiu genus humanum fuit, solus motus physicus non fuit actio humana & moralis, sed eiusdem duntaxat materiale. Ad actionem autem moralem praeter motum physicum requiritur etiam aptitudo ad imputandum, & respectus ad legem. Unde qui indifferentiam motus physici trahere volunt ad indifferentiam actionum moralium, pariter fallunt & falluntur, ac si in physica Peripatetica aliquem inter corpora discrimen agnoscere velint, adeo quia materia prima indifferenter se ad quamvis formam habeat. Tertium autem [illegible] verba mea, quae exstant p. 27. *Quod naturalem eorum quae corpus habentur indifferentiam multi aegre concipere queant, inde est, quod a teneris illarum rerum detestatio nobis fuit inculcata, quae opinio simplici adhuc menti impressa in tam naturalem [illegible] affectus [illegible]* Ubi primo observandum est, quam [illegible] de hac parenthesin verbis meis inserta, (*eorum quae corpus habentur*) Nam verba omnia haec praecedentia utique manifesta indicant, naturalem indifferentiam praedicari non de integra actione [illegible], non de adulterio, homicidio, furto; sed *de actu physico citra respectum ad legem*. Non unquam dico, furtum, homicidium, adulterium naturaliter esse indifferentia; sed hoc dico, motum physicum, qui ad materiam illorum vitiorum constituendum concurrit, est naturaliter indifferens, quia ad illum motum physicum author & conservator naturae Deus influit. Porro autem ignorantiae [illegible] operose [illegible] docere aggreditur, quod in actione [illegible] motus physicus, & quod illi ex lege accedat, quae vel quantitatem aut dispositionem agentis, vel objectum, vel finem, vel certas denique circumstantias determinat: vid. L. 1. c. 7. § 4. De caetero verba mea plurimorum habent sensum apud illos, quorum judicium libidinum [illegible] non corruperunt. Scilicet quae probe educati a pueritia detestari [illegible], inde apud multos ipsis adfectibus & sensibus quandam illorum adversationem imprimuntur, sic ut velut ex natura quadam horrore

illa videamur refugere, quemadmodum obiecta sensibus ingrata naturaliter aversamur: usque adeo adsuetudo illa & disciplina in naturam velut abiit. Et tali modo educata vix in mentem subit, originem illius aversationis ab interdicto legis arcessere, aut de motu physico, qui illis actionibus subest, indifferenter cogitare. Sicut & ab aliis iam fuit observatum, quanquam primis mundi temporibus connubia fratrum & sororum licita fuerint, tamen ea post apud pleraque gentes usque adeo non lege tantum, sed & communi aversatione exolevisse, ut apud probe educatos ipsi sensui velut abominabile videantur. Inde & iuvenes fratres cum formosissimis sororibus versari sine ulla prava cogitatione aut tentatione, quae tamen sese mox circa alias exserat. Tertia mea Thesis est, Deum esse auctorem legis naturalis, & ad illius determinationem atque impositionem referendam esse originem moralitatis, quae in actionibus humanis existit. Quae thesis eo minus scrupuli movebit, quod is utique legem aeternam in Deo agnoscit. Iam igitur quaero, utrum illa moralitas antecedenter se habeat ad legem aeternam Dei, an per accidens tantum & citra dependentiam ad eam congruat, an vero ab eadem tanquam fonte & origine promanet. Si priorem alternativam asserere velit, habebimus novum Theologum, qui Deum primam esse causam neget. Postremum a me asseritur. Verum haec omnia in *Appendice ad Dissertationes meas*, Velthemii clamoribus oppositas, ita perspicue deducta sunt, ut sperem, cordatos viros, & a vitilitigando atque calumniando alienos, facile declaratione mea adquieturos. Ast ego dico, inter statum puritatis naturalium, quem Scholastici fingunt, & inter statum hominum naturalem, de quo ego tracto, tantum esse discriminis, quantum inter ea, quae Theologi de poenitentia seu conversione hominis, & Iurisconsulti de poenitentia in contractibus docent. Quod qui deprehendere non possit, bardum & blennum, ac politices ignarissimum esse oportet. Sequitur & illud spectrum hoc loci iam plane disparuit, post publicatam meam dissertationem de statu hominum naturali. Quae ubi cum caeteris iunctim impressa in Germaniam perlata fuerit, non amplius de sagacitate sua multum gloriabitur. Illhaec obiter hoc loco addere visum est, ut omnes cordati iudicare possint, siquidem qui ad me diffamandum hactenus incubuerunt, citra praeiudicium & affectus sententiam meam penitus agnoscere, atque explicationem aequa mente admittere velint, nullam mihi amplius cum ipsis, saltem circa quaestiones Theologicas, superesse controversiam. Sin autem id agitur, ut iudicia de bonis viris, eorumque doctrina formentur ex libellis famosis, qui ea non intellecta, aut mutilata, detorta, & interpolata sententiis conferciunt sunt, neque ulla protestatio, interpretatio, & plenior deductio locum inveniat: amplius deliberandum erit, quod remedium tali furori sit opponendum.

SED ut ad Beckmannum revertar, confido iam omnes cordatos, etiam qui antea me propius non norant, post lectam epistolam liquido agnituros: hoc seculo non extitisse exemplum foedioris calumniae, quam quo me ille orci progenies adspergere instituit: infinitos quoque plus in re literaria praestitisse, neminem autem quam me, ob labores suos pravioris exempli infectatio-

nem

nes esse perpessum. Si quis tamen adhuc innocentiae fauor, si quae aduersus calumnias detestatio, inuenientur sane, qui infamem illam belluam condigno malo tandem mactent, aut saltem ab omni honestorum virorum consortio exclusam velut carcinoma nationis Germanicae, & labem seculi refugiant. Amici autem eo diligentius ad innocentiam meam vindicandam incumbent, quo magis bonorum omnium interest, talia exempla non frequentari. Et Deus iustissimus iudex illud portentum generis humani, quod per vesanum nocendi ardorem animan suam exitio pignorare publico periurio non horruit, eiusmodi tandem suppliciis, quae frangendo tanto furori sufficiant, coercebit.

* *

PROPTER COGNATIONEM MATERIAE VISVM EST SVBNECTERE TRIA SEQVENTIA SCRIPTA.

PETRI DVNAEI
PRO TEMPORE IN ACADEMIA CAROLINA PEDELLI SECVNDARII

EPISTOLA
AD
VIRVM FAMOSISSIMVM,

NICOLAVM BECKMANNVM,
TOTIVS GERMANIAE CONVITIATOREM ET CALVMNIATOREM LONGE IMPVDENTISSIMVM,

SVPER NOVISSIMIS IPSIVS SCRIPTIS.

QVANQVAM alias non ita frequens sit, vt Pedelli ad tam ingentes viros scribant, tamen si quis aequa lance expenderit rationes, quae me ad scribendum impulerunt, agnoscet, a me nihil praeter decorum fuisse susceptum. Nam licet tu grandius tibi, quam ego, membrum eius collegii, quo antea iungebamur, videreris, tamen quoties cernerem, te in quouis congressu pro derdiculo haberi, saepe me non vsque adeo despiciebam, vt non mallem sani capitis Pedellus esse, quam fatuus Doctor. Sed & non vulgariter me abs te diligi sentiebam, quando blandissimo vocabulo *Pille* me appellabas, & haustulum vini adusti ex Sacro-

fascis lagenulis depromti propinabas, cuius dulcedo adhuc palatum meum titillat. Nec illud leue vinculum duco, quod & ipse mihi iure optimo maximo titulum *Antecessoris* vindico, quo tu tantopere tibi placebas. & mero omnino ego secundus Pedellus, tu *secundus Ketler* fuisti. Denique cum caeteros collegas tuos, postquam a nobis aufugeras, tui puderet, ego amicitiae ad vltimum memor, diploma relegationis, quae hisce manibus loco solito quam accuratissime affixi, vt elogium tuum ab omnibus legi posset. Quin & cum ciues nostri adeo impudentes essent, vt in caueres *Iudaeas* tui medio foro mouere non erubescerent, ego illos ab ancilla mea in vnum fictilem colligi curaui, vt in Mausoleo, quod Inclyt. Nouitatum bis in Castellane communibus sumtibus tuae lectae extruitur, aures vestra reponerentur. Quo pietatis officio immortalem gratiam ab vniuersis Almis Tenebrionis sectatoribus iniisse me confido. Faxit & hoc spero, scriptionem meam tibi gratam [illegible], quod in te haut quisquam cadere animaduertam illud tritum, honores mutant mores. Nam non minore nunc velenia aptum, postquam Cardinalis *Complutensis locoso* es factus, quam cum inter Professores morareris. & ob quod artificium apud nos cum infamia relegabaris, id nunc eo fidentius exerces, quod fama tua nihil amplius detrimenti possit capere.

Caeterum etsi primo omnium multiplici gratulatione apud te defungi debere videar, quod & apud nos carnificis manus effugeris, & in Germania inueneris, qui nebuloni panem dare velit: tamen quia materiam istam carmine antiquo Dielhem Norinbergensis celebrari splendidius fuerit, omnia quae speciem adulationis habent, seponam, & nonnulla duntaxat pro iure veteris coniunctionis paulo familiarius monebo circa scripta tua nouissima, quibus non singulari modo vera, sed & integra rationibus infulcta. Nam generose tu quidem facis, quod omnibus modis hoc agis, vt carnifex aliquando ex te vetera longum faciat. indignum tamen est, in tantum te ab ingenio & memoria defici, vt nec vnum mendacium ita speciose adornare valueris, quin statim eius falsitas manifeste deprehendi posset.

Nec minus cum tam magnae eruditionem ac prudentiam tuam verbis extollere laborem, miserandum videtur veteribus tuis amicis, eo insipere id abs te agi, vt ne rideri quidem amplius tua stultitia queat. Dabis autem veniam occupationibus meis, si strictim duntaxat quaedam annotauero circa ea, quae vel aut pro te, aut in Pufendorfium denique scribis. Nam omnia ad vnguem excipere, quae ab homine prorsus furore proficiscuntur, non multum a stultitia abfuerit.

Iactas igitur, *te numquam omisse abundantiae poculum*. Nam quae istis vix satis restinguendis sufficiebat potio, tibi cerebrum ita turbabat, vt clamosis primo syllogismis omnes enecares, inde saltationibus quicquid erat fenestrarum dehisceres, & reliquis diffugientibus ancillas demum in vertiginem dares. An *in arenam cum armatura Anglicana descendere* nescio. Vidimus tamen te in aulam Episcopi adscendere, & a circumforaneo bruto non mediocriter vapulare. *Plus atque te studiis inuigilasse* dicis, vt absque colore natiuum fatuitatem obtegas, velut ex intemperantia studiorum delibrii. *Opus, vt a Pufendorfio* *ejus*

esses liberatus. Cur igitur libellos famosos in ipsum edidisti, & eidem necessitatem imponebas scripturis tuis publice undi? *Famae te nunc cura tangi serum est,* postquam sententia judiciali infamis declaratus es infamiam, per novos libellos famosos *amissam famam* recuperare velle blasphemum, ob scelera castigatum ad exemplum Christi provocare. *Inter Studiosos olim non primum, sed medium saltem locum occupabas,* eodem quo medius digitus inter caeteros digitos est, & quia in medium protrahi fuerit, qui in circulo exagitantur. Recte quoque *primarios Studiosis armatos quosdam* vidisse fuisti, quos gladiatores non tenui cibo alendi sunt. Dicis, *te eleemosynam semper in seminario cum pane & aliquo nummo amortuum esse.* Id quidem et fecerit uxorem tuam habendo tibi ingerentium judicabam, quando in convivium ita te deridendum propinasti. Quid porro seros homines cogitare credamus, quando legunt te scribentem, *te quas horas subsicivas exercitiis gloriose tribuisse, unde Lufrado boruam rerum experto* *negat adeo esse intensum & quia ars non habet osorem nisi ignorantem, pro hujus corporis ductu cum robore & calamum artificiose fore ac prae*[illegible] Sufficere illhaec possunt, ut judicemus, quod sapientiae atque eloquentiae praeceptorius discipulus alio in praeceptore discere potuerit. Ego non adeo gloriosus sum ut, prima literarum elementa puerum docere, nec morum etiam *formulas saniores reperiri,* qui omnibus est destinatio. Sed et licet trecenti Proceres pro testimonio dicant, te & diligenter opus tali discipulo praelegisse, & verberibus tuis saepe totam heri tui domum exhilarasse, nondum tamen adparuit, quare ex tot ullum mortalium *majorum augere, imputare, curvare* queat. Commendatio porro tui cur non pro lusto consumio, quo diffusuros tuos excipiebas, carmen reponerent, encomiorum elogiis adornatum, quibus eruditionem tuam tantopere capi animadverterent? In *Medulla Institutionum* nihil tuum est praeter incrudelium titulum & praefationem ad lectorem. Dedicationem amicus qualem corrupebat ipsum opus plagio subductum quod cuivis ex stylo parere potest. Et mirum tamen est, quare tantis elogiis commendatus liber tam raros invenerit emtores ut prima tibi pleraque exemplaria fuerint distributa. *Primus* locum vocationis accepisti, ut secundus ordine esses primum enim ordine motus es, ut infans haeres. Ridiculum est quod scribis, Rectorem te creatum *approbante Rege Carolo.* Id Rex curae scilicet, praecipue adhuc minorennis. Suffragia facta obtinentur, ubi ordo succedendi singulis praescribitur, & primo absente, secundus in ejus locum succedit. Prudentiam tuam non extolleres, si tuam prudentiam haberes. Hoc factum stulte, nosti caetera. Non diffiteor tamen *studiosis* tibi *perpetuum rectoratum optasse,* quia sub fatuo rectore plurimum illis licentiae est. Ne tamen omnes rectores tuum confidentiam excitaret, quod Pufendorfius, tantus amicus tibi Numinis Barbarus hostis, sub Rectoratu tuo professorem suum Lundini auspicatus sit. Non ego in negotio tu nihil amplius praestabas quam ego, qui sceptrum praeferebam. & ipsum programma ab alio Professore, tuo non domestico, conscriptum est, quod stylus satis arguit. Inhumanum enim videbatur, dictionis tuae programmata nomen ullum adhibito notatum excitare. Credo porro tu, fuisse in Scania, qui epistolam Commentario tuo ad Institutiones praefixam, quam et

[illegible] edere, Regique dedicare ausus sis, cum sentires, quem exhibet, perlegere potuerit? [illegible], qui ne grammaticam quidem calles. Quae circa [illegible] in Suecia gesta sunt, ipse ita exacte in Apologia retulit, ut [illegible] quidem circumstantiam [illegible] potuerint. [illegible] *Episcopus*, [illegible] *Pro-fessores ab libro se opposuisse, eumque damnasse*. [illegible] Schwartzius [illegible] Suecicae [illegible] pro [illegible] habere velit. [illegible] in Suecia [illegible] Schwartzio [illegible] plena est. Quicquid machinarum adhibuerunt, dum Theologos Schwartzii collegas [illegible] non poterant, [illegible]. Et cum Schwartzius ad [illegible] defunctum Archiepiscopum [illegible] epistolam, & quantum [illegible] Pufendorfium [illegible] ex mera malignitate animi, & [illegible] omnia provenire, et responsio [illegible] nunquam est dignatus. Neque, *[illegible]*, [illegible] & *Professio*[illegible]. [illegible] apud nos notorium est. [illegible] in Consistorio ad [illegible] quod Pufendorfium [illegible] Professorem [illegible] pronunciasset. [illegible] quam Pufendorfius in dedicatione libri sui scripserat [illegible] Et cum ille [illegible] & [illegible] Denique [illegible], ut cum Schwartzius [illegible] Judicium, [illegible] ob quod [illegible] affectus es, cum [illegible] castigationem fuga declinasses. Merito ergo [illegible] Suecia te [illegible], non *[illegible]* [illegible], cum [illegible] religionem [illegible] Professionem te [illegible] *relinquere* [illegible], qui [illegible] Anno [illegible] te ob turbas [illegible] Suecia [illegible] cum ipse [illegible] quoque [illegible] *Reges & Proceres*, [illegible] Hominis [illegible] quod [illegible], & [illegible] te in carcerem [illegible], & post [illegible] a carnifice [illegible]. Sic ergo rebus in Suecia gestis [illegible] Carolinis [illegible], qui tamen & ipse, [illegible] Itaque quoque & impudenter contra [illegible] adversus te [illegible]. [illegible] Londini comparuit, nemo erat, qui te eius auctorem agnosceret, cum alii [illegible]. Nihilominus tamen Pufendor-

fius

suo [illegible] prius in te instituere, quam talia argumenta deprehendisset, quibus tu nihil plane contradicere posses. Ubi demum ipsum & omnes impressionis ministros, & manuscriptum tuum inventum cognoveras, & crastina luce Holmiae in carcerem te trahendum praesenseras, noctu aufugiebas. Quanquam autem ipse hoc modo te nebulonem declarasses, expediri tamen voluit Pufendorfius, ut causa in foro competenti decideretur: neque apud Regiam Majestatem, uti tu mentiris, sed apud Consistorium Academicum ab initio ad finem eadem acta, & ab hoc pronunciata sententia demum a Regia Majestate confirmata est: quae sub novo imperio clementiae ostentandae veniam tibi, si Pufendorfio idonea deprecatione satisfacere velles, offerebat. cum id abnueres, relegationem illam dari mandabat. Neque vero opus erat, ut muneribus & aliis artibus Proceres Pufendorfio conciliarentur, cum delictum tuum esset manifestum, & omnibus [illegible] videretur, [illegible] Regiae auctoritatem ita petulanter abs te proculcatam. Et [illegible] illi proceres, quos tu nominatim [illegible] calumniis, & mendaciis adspergis, ideo [illegible], ut stupori & furori tuo patrocinarentur, inducere ipsos non posses, fortasse [illegible] tibi [illegible] pararent, si modo non [illegible] satis [illegible], ad [illegible] & nihil [illegible] commoveri. Sic & [illegible] sunt, quae de Pufendorfio genero garris. Nam se uxoris Regiae [illegible] se protectum adhuc fuisse, & inde senatorem urbis Holmiensis factum, in se nihil plane [illegible] aut sordium habet. Et quod [illegible] illos ad eam rem facere potuerunt, cum hoc mense Septembri An. 1672 [illegible] sit [illegible] Pufendorfii mense demum Novembri Anno 1673 [illegible] coepisset? [illegible] dum arguere conaris, [illegible] te in Suecia [illegible] damnatum, impudentiae & malitiae illustre edis documentum. Neque Indicem primarium a Schwartzio conceptum, abs te interpolatum atque editum? Atqui propria tua manu, & testimonio illorum, quorum opera in eo imprimendo usus es, convinceberis: & cum [illegible] omnia pro te tentarent, nemo tamen adeo effrons erat, ut negare id auderet. Libellum famosum fuisse negas? Atqui sententia senatorum judicum pro tali declaratus & combustus fuit. Et credo tibi a Pufendorfio ostensum, quale scripti genus sit Index. Nunquam *confessus es te auctorem esse Indicis?* Atqui pro te & manus tua & fuga, & testes, & [illegible] convincebant. Nisi forte in vocabulo *auctoris* pro [illegible] tuo [illegible] cavillaris. Nam Schwartzius eum primus concepit, tu a Regia Majestate [illegible] interpolasti & edidisti. *Non [illegible] publice [illegible]* Novembri mense hujus Anno 1673 Index Lundinum [illegible]. Antequam [illegible], Hamburgi & Holmiae [illegible] posset, Novembri aderat, quo te, quantum poteram, [illegible] debeo. Vere & publice per legitima intervalla citaberis, & exemplum citationis [illegible] a me ipso in manus tradebatur: quod te accepisse ipse litteris ad Consistorium scriptis fatebaris. Sed quod scriberes, te malle aeternae [illegible] facere, quam Pufendorfio deprecari, adiectis te curaturum, ne illa infamia tibi in Germania noceret, quod [illegible] compertus apud Monachos pabulum inventurus eras. Forum fuisse competens, quo damnatus fuisti,

fuisti, negas? Atqui iuramento, quo Regi & Academiae eras deuinctus, nondum solutus eras, nec missionem obtinueras, sed ante conscientiae vocem clam aufugeras: domicilium quoque adhuc Londini, [illegible] & famulum habebas. Et an nunquam, qui Parisios Aurelias peregrinasti, desertorum nomine [illegible] [illegible] [illegible]? Et hunc [illegible] apud Regem [illegible] [illegible] [illegible], qui Sacramentum [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] refugeret, non minus, quam tu in Suecia, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quod porro [illegible] [illegible] furoris, quam quod causam rerum aduersarum, quas [illegible] expertus fuit, ad hoc refers, quod [illegible] virum bonum & eruditum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? Quam ergo causam allegabis, quod & Hispani, & Hollandi vapularunt, & quod Dani [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fuere?

HACTENUS famam tuam mendacem & calumniis defendisti, nunc eruditionem ineptiis & barbarie adstructam it. Quare tamen negas, te omnium eruditorum ac doctorum esse [illegible]? Nam tota tibi nunc [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] est, quod [illegible] *inter mediocriter doctos viros, & viros Doctores* [illegible] [illegible], *nunquam [illegible] & [illegible] inter pocula [illegible]*. Et facile crediderim *Pufendorfium nunquam [illegible] te [illegible] [illegible], aut [illegible]*, nam illud absurdum videtur, cum [illegible] [illegible] [illegible]. Et quid ex [illegible] virum inter disputandum ad angustias redegeris, cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] multa cum [illegible] posses [illegible], quod nondum pocula [illegible]? Nec [illegible] [illegible] [illegible] gratia Pufendorfius & in Apologia, & in Epistola ad amicos te [illegible] [illegible], aut *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*, nec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], sed vt infamem [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible], quam pro dedicatione Commentarii tui ad Institutas accepisse te mentiris, ita se res habet. Postquam per octo amplius menses [illegible] [illegible], & exemplaria libri tui eleganter compacta passim distribueras, forte fortuna accidebat, vt Vicariatus aliquis morte prioris possessoris ad Academiam deuolueretur. Cui cum eo anno de reditibus non esset prospectum, Proceres quidem efficiebant, vt tibi de isto vicariatu prouentus eius anni daretur, quo mercedem bibliopego exsoluere posses, & vt importunum hospitem mensis suis [illegible] [illegible]. De caetero nihil ad te spectabit [illegible] [illegible] vel hoc indicio est, quod neque locum, neque numerum eorum [illegible] nosti. Nam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], cum supra quatuor milliaria illa praedia inde distent. Quam [illegible] te [illegible] [illegible] *[illegible] e [illegible] Rege [illegible] sub [illegible] [illegible]*, eodem [illegible] modo, quo Professorum munus obtinuisti. Nam per [illegible] [illegible] non [illegible], quo [illegible] quam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Male vero fit illis, qui arithmeticam te docuit, ita ut tria quidem numerare nosti. *[illegible] te [illegible] [illegible] [illegible] Professorem [illegible]*. Atqui Anno [illegible] Academia [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] propter turbas, calumnias, & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gratis labore [illegible]. Per [illegible] [illegible] id tamen operae pretium fecimus, vt An. 1673 nocte intempesta tibi foret aufugiendum. Atque [illegible] dignos,

[illegible], & numera, & ubi ad discussum tuum perveneris, noli nimis gloriari, te Professorum fuisse. Sed notatum *Clarissime hoc* infallibile exhibet argumentum eruditionis tuae, & te non minus verbo *opera eruditorum*, quam alios *[illegible] factos*, [illegible] cum [illegible] [illegible], [illegible] *grana* [illegible] [illegible] digno. In quo, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & nefarie [illegible] in [illegible] Suecicam & Pufendorfium, quod [illegible] est? Nisi id omne pro nato habens [illegible], quod ex aliis ad verbum descripsisti. Fateor tamen, ob operi non parum splendoris conciliari tua [illegible] [illegible] [illegible], quae [illegible] [illegible] tuam [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible] apparere. [illegible] vultum non parum terroris [illegible] videtur incussisse, qualis tum infantibus ex Agnoscis quoque vestium [illegible], quam apud nos gestabas, valde esse [illegible], & formae [illegible]. & [illegible] fuerat, [illegible] commodum [illegible] [illegible], dum a pictore delinearis. Carmen quoque [illegible] plane est ex [illegible] vena. Nec minus [illegible] acumen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] & studia tua non obscure exprimentis. *[illegible] [illegible]*, id est, ex Suecia [illegible] [illegible] religionem muto, ut panem apud Monachos inveniam. [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible]*, id est, quos calumniis & maledictis appetasti, perpetuum [illegible] & [illegible] tui monumentum statuens. [illegible] ipse [illegible] [illegible] [illegible] draconem, [illegible] ventri [illegible] tuo, [illegible]. *[illegible] [illegible] [illegible]*: nullum credo monasterium Monachi tum, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quod [illegible] [illegible] [illegible] docuisti. Carmen [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dedere, quam tibi eruditorum opinionem conciliaverit. Denique de torque a Caesare donato fortasse mentiris, & mirum foret, tantam non Viennae [illegible] [illegible] esse. [illegible] tamen, ut ab [illegible] ad [illegible] eum examinari curas. Non frequens est ut [illegible] ex [illegible] [illegible] torques appendantur. Quale porro argumentum [illegible] tuae lectionis, quod [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Si [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible] [illegible] olent, ex [illegible] [illegible] scriptore *in lucem edere curasti*? [illegible] [illegible] te accederemus, eosdem semper codices in mensa tua expositos [illegible] tres, quaternos, ex quibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Negas te scripsisse, *te [illegible] & [illegible] [illegible] Pufendorfium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*? Atqui [illegible] ad [illegible] tuae mense Decembri, Anno [illegible] Hafniae scriptae, multis apud nos visae, ex quibus illa ipsa verba Protocollo Academiae inserta adhuc extant. Ex quo, [illegible] [illegible] cura est, [illegible] religionem [illegible], ut [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]? negas quoque, [illegible] [illegible], *te [illegible] propria manu [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] & [illegible]*? Fortasse [illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quaerere didicisti. Nam non eo solum, sed & [illegible], & [illegible], & ad alias fortasse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] misisti. Ex quibus quae [illegible] & [illegible] [illegible], ab amico Pufendorfii [illegible] sunt. [illegible] & [illegible] quas acceperant, [illegible] Pufendorfio [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] apud [illegible] [illegible] [illegible] Rectorem [illegible], ut [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] adhuc [illegible] [illegible], in loco Sacrosancto [illegible]. Et [illegible] quis [illegible] de [illegible]

[illegible]

scabioso molosso pabulum & locum unguibus latrandi concessurus erat. Illud quoque imprudenter, quod cum ipse de impotentia suspectus sis, tam effuse in laudem uxoris tuae declamitas, unanimes inter Monachos te degere, nimis quam facile praeteriens. Quin plane barbarum erat, maledicentiam tuam ab honesta matrona sibi temperare non potuisse, ut adversario tuo necessitas imponeretur & in tuam aliquid dicendi, quae Holmiae memoriam sui reliquit valde inquinatam. Sed enim generosiorem tuae visa est illam cornutum movere, & miserandum illius fatum est mulierem tot procis expetitam, te maritum accepisse. Atque haec fere sunt, quae velut in defensionem tui deblaterare voluisti. Sed cum non pauca praeterea facinora tibi sint obiecta, simulque plurimorum mendaciorum, quae in Pufendorfium priore libello famoso scripsisti, fueris convictus, de quibus ne verbulum quidem amplius mutire audes, non obscure silentio tuo illa agnoscere videris. Praesertim cum id brevitatis causa factum dicere nequeas, utpote qui eandem naeniam cuculi instar cantum resones.

VIDEAMVS nunc paucis, quid calumniarum ac mendaciorum in Pufendorfium eructes. Ac primo quidem librum tuum excipit *fortitudo*, ex qua oriundus est, quum tu vaccimulgorum progeniem foedis maledictis adspergis, nullo alio argumento, quam quod te & sub Asini Tenebrionis schemate in Apologia, & post in Epistola detracta larva pro merito depictum dedit. Sane nullus mortalium capere potest vim huius ratiocinii. Pufendorfius Asinum suis coloribus depinxit, igitur ipse ex sordida familia ortum ducit. De caetero nec te ipsum bubulci genitum, nec quemquam Londinensium Professorem latebat, Pufendorfium et Matrem & *Patrem*, & avum, & patruos, & avunculos habuisse Verbi Divini Ministros, viros honestissimos. Qua prosapia ortum esse nemo cordatus erubescendum duxerit. Quae ergo Alecto te in mortuos saevire adegit? In Pufendorfio porro familiari sermone caeteri, qui eius consuetudine usi sunt, nihil adeo indecori observare potuerunt. Esti alias mirum non sit, tecum verbum de stercore in mentem venisse. Eruditionem Pufendorfii ut contemneres gravissimas utique causas habebas. Nam neque is unquam pinguicula verba Gallica & Italica Latino scripto per stultam ostentationem, sicuti tu, immiscuit: nec eos in Theologia sub Hulsemanno praeceptore fecit profectus, ut Tractatum de *solutione sive fundo Rosario* auderet conscribere, qualem nuperus Catalogus Francofurtensis sub nomine Nicolai Beckmanni refert. Cuius si tu auctor es, procul dubio te aliquando inter Divos proximus a S. Marculfo manet locus. At Pufendorfius neque Theologiam, neque doctos & cordatos Theologos unquam sprevit. Sat tamen sibi credit esse, Schwartzium & Gesenium, & si qui sunt alii calumniarum architecti, pretio suo aestimare. Iurisprudentiam usque adeo non neglexit, ut non parum operae posuerit, quo ipsa solidis suis radicibus exsurgeret. *Soles* tamen Caesarea *responde sirenes* pro omnibus larvis habere, ac doles tua fundos alienos pro triginta uncialibus titulum sibi Doctorum posse emere. Id plane festivum, quod magis tuis aliquid auctoritatis conciliare voluisti ex elogio viri alias *eruditi*, ex *Indice Vossianorum*. Male tibi sit, qui vetus illud proverbium corrupisti, mutuum muli scabunt,

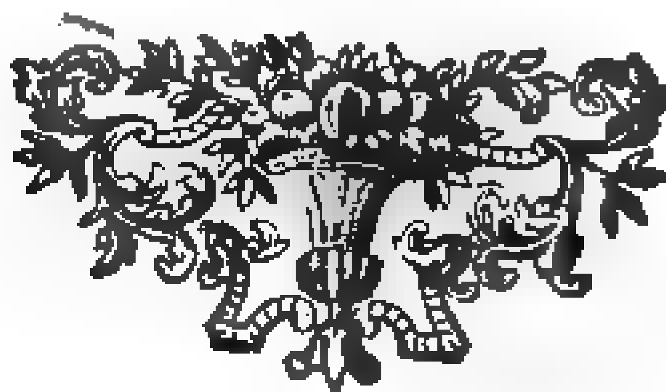
non

num eo hunc tropum scribat. Tu quippe es ille vir, si Diis placet, eruditus, cui est illa gemma, qua fulgorem Schwartzianum interstinguere voluisti. Loca Biblica a Pufendorfio saepe quidem in rebus suis adduci, numquam in praecipuum detorqueri sensum audivimus. Sed ut in frigidum & maleficum Doctorem regula aurea Canonici per caudam explicaretur, non adeo grande piaculum fuerit. Dum Pufendorfio contemptum *Aristotelis* obiicis, videris profecto Aristotelem tibi numquam inspectum. Alias enim libros ad Nicomachum Magnis Moralibus non postposuisses. Novus *atheismus*, quem singulis prope horis contra [illegible] importune ingeminas, cum vetere illo & vero atheismo nihil cognationis habet, sed est peculiare maledicti genus, in improbo tuo ore enatum, furore & malitiae tuae hoc tantum argumentum praebens. Ille novellus atheismus ex tua definitione duobus capitibus absolvitur; quorum primum est, ut quis accuratius quam vulgo factum, moralia a physicis distinguere norit; alterum, ut quaedam ipsius sententiae non intellectae aut malitiose detortae ab inepto Teutonione calumniis impetitae sint. Huc enim omnia, quae super atheismo cavillaris, redeunt. Quod etiam mentitus fuis, te non capere ipse in epistola tua cyclica fateris. Num igitur ideo atheismus sub illis latitat? Germanam linguam Bechmannus non intelligit; igitur qui Germanice scripsit atheus est. *Religionem pro sua gratia tantum populi ac studiosis Pufendorfium favore in gratiam Principum* Pufendorfium contulisse, aut *Religionem status Reipublicae esse accommodandam*, eo impudentius est mendacium, quod eius falsum ab omnibus, qui legere norunt, deprehendi possit. Aut si vir es, ostende paginam & versum, ubi illud dogma extet, postquam tam importune crocitas *dixisse scripto mentem*. Obiter aliud mendacium adspergis, quando scribis, quod Pufendorfius in Schwartzii disputatione inaugurali Anno 167[illegible] die 13 Maii habita in auditorio *perlusorium se* [illegible]. Nam Anno 167[illegible] Pufendorfius mense Aprili Holmiam profectus erat, & sub finem demum anni Lundinum rediit, quod hic [illegible] notorium est, & ex Protocollo Academiae demonstrari potest. Vis nunc artificium tuum ostentandi? Sic & tibi [illegible] est calumnia *de indifferentia actionum moralium*, de qua quo plura garris, eo magis a te intelligi, quod in controversiam proprie venerit, testaris. De caetero Pufendorfii vita, pietas, [illegible] cum [illegible] quibusvis, tum praecipue sacerdotibus, quorum ministerio diversis in locis, ubi aetatem egit, probus bene probatusque. Nam Schwartzii malignitatem etiam vulgus apud nos detestatur, quod cum Pufendorfio factum Collega & amicus fuisset, ac paulo quam Anno 167[illegible] ille iter Holmiam ingrederetur, Concionatoris munere circa ipsum functus [illegible], quando currum conscendebat, pronus benedictione prosecutus esset; mox tamen suo furore [illegible] potuerit, ut tam deformem foetum abortiret, prodigii aversandi causa [illegible]. Et eo tempore quomodo Pufendorfius Schwartzium pro bono viro habere potuit? cum [illegible] hic [illegible] ut [illegible] Consiliarium Academicum [illegible] simul atque [illegible] ipsum in gratiam cum Pufendorfio reducere studerent, & hic ad omnem [illegible] se praeberent, & nihil aliud [illegible] postularent, quam ut utrique profiterentur, ipsos sinistras hanc [illegible]-

tuo non sum percepisti. (es ist ein Unverstand unter [illegible] gesetzt,) praefracte reconciliationem abnuerit. Hinc cum postea Pufendorfius Laurenbergium alterius templi pastorem sibi confessionarium adsciscerit, & hoc eius rei veniam ab Episcopo Wurtzburgico peteret, quod alias Pufendorfius extra ipsius parochiam habitaret, Episcopus non solum libenter id indulsit, sed & expresse dixit non congruere, ut Pufendorfius Schwartzio ministerio uteretur. Et cum Laurenbergius postea Meiningam evocaretur, Pufendorfius M. Joh. Lewelium in eius locum adhibuit, quousque Holmiam ipse migraret. Puto haec sufficere ad ostendendum, quae de sacerdotibus in Scania & Suecia garris, mera esse mendacia. & non nisi duos in Scania ex tuo contagio labe Tenebrionistica infectos fuisse, qui eam ob rem uno pede fuere ludibrio debuerunt. Mirum tamen est, quare de religione tua [illegible] sollicitus sis, qui ob [illegible] declaratam religionem, cui ministrum eras, mutasti, ut ventrem latrantem placares, & lucellum [illegible], unde in alium finem pectoris tui [illegible]. Nam quare ad Principem aliquem Protestantem te non contulisti, si tam splendida animi corporisque dotibus polles, quales tu te jactas? An quia nominum concettarum praevidebas, ut apud te maledicendi theatrum excitares? Si porro propter illorum sanctimoniam ad Monachos te contulisti, quare mox adeo meretricio illos adulteras, quae ex institutione huic Tenebrionistica afflat. Cum caeteri omnes, qui a nobis ad Monachorum castra transfugerunt, priores suos sacerdotes tanquam animarum seductores detestari soleant, nec alio fere Sacramento Monachi novos illos combibones aestimant. Igitur crede mihi, ne Galeanus quidem, quem vindicem parochiarum nostrarum Inspectorem tu *Reverendissimum* vocas, vel teruncium pro anima tua dederit. De ineptis illis cognominibus, quorum pleraque nullum sensum habent, nemo apud nos unquam audivit, nisi quod Almae Tenebrionis vocabulum tibi esse impositum omnes noverunt. ac si ex illis, quae fingis, quintum quinque & sextum tibi vindicare velis, nemo repugnabit. Denique quam illa se mutuo destruunt, quod cum antea Pufendorfium semper etdiversum dixisses, nunc eundem [illegible] & [illegible] [illegible] clamas. Nam de studioso illo longe aliter se res habebat, ac tu fingis. Iste a Pufendorfio super [illegible] tractatione [illegible] hic admovebatur, qui se importunus nimium [illegible] tota die patriae se ingurgitabat, & sub vesperam domum reversus [illegible] [illegible] hospitem & bene [illegible] per [illegible] iactabat. Non [illegible] diu indulgebant, sed postea hinc orta [illegible] Pufendorfio ego unquam [illegible] pedibus iussu Rectoris cum praefecto & quibusdam ingenuum hominum aedibus Pufendorfii extrahebam. Et parata erat relegatio, ni aliorum intercessione ille indulgentia deprecatione scripto concepta & Rectori [illegible] [illegible] adsequutus esset, cuius autographum adhuc superest. Quid ergo num fuit de fabula tua, quam insuper loci & temporis conditio plane destruat? Porro quale commentum est de ancilla. Nam Pufendorfio nunquam curae fuit, quid in sua culina gereretur. Neque frigidius quid poteras commentari, quam quod de fame blateras. Nam praeceptore aio opus est, qui [illegible] [illegible] se [illegible]. Quid autem tu dicebas illis Procerisque, neque Pufendorfio parcens,

aliquid affingere erubescares, cum mox subiungere non dubites, Pufendorfium in praeloquio Apologiae confiteri, *sibi a Magnatibus Sueciae esse suasum, ne controuersiam hanc amplius moueret, sed eam tacito pede silentio praeteriret.* Sane nec vola nec vestigium eius sententiae dicto loco extat. Tandem quoque non immunis debuit discedere Petrus Hauboldus bibliopola Hafniensis, qui arguitur operam nauasse in Monzambano imprimendo, qui iam biennio antequam Pufendorfius in Scaniam veniret, diuersis locis impressus extabat, & in epistola ad amicos, quae Anno 1676. lucem adspexit, cum iamdudum bello oborto nulla inter Scaniam & Hafniam literarum commercia essent. Causa autem, quare bono viro malum mendacio tuo conciliatum cuperes, duplex est; vna, quod ex ipso Pufendorfius primum resciuit, quia Indicem Nouitatum Francofurti distribuisset, ex quo initio ad fontem sceleris penetratum fuit altera, quod cum tu multa exemplaria *Medullae, & Commentarii ad Instituta* obtrudere ipsi velles, is negaret, illi emptorem inuenire. Quod crimen morte piandum tibi videtur Sed quare Pufendorfio ista dicta in Danos affingas, facilius ratio patet, si quis belli tempora cogitat. Ast perut tibi fructus mendacii: Pufendorfius Holmiae est, & te plorare iubet. Nec est quod Deo gratias agas ob vnum atque alterum vesaniae tuae socium inuentum, qui sub auspiciis tuis ludibrio se cordatorum exponere voluerit. Nam & quo isti defricentur sal non deerit, & tu, si verbulum addideris, ita accipieris, vt ad restim demum tibi sit confugiendum, quo facto pessimus nebulo a foedissimo carnifice suspensus dicetur.

HAEC fere sunt, quae pro iure veteris coniunctionis amice monenda iudicaui, ne in tanto fortunae famaeque splendore veteris clientuli obliuio te plane subeat. Interim vale vt mereris, & si quid nouae scriptionis a Domino Rolleto acceperis, communicare nobis ne grauere. Dabam LondiniScanorum e Museo meo, ne in stabulo me scribere arbitreris, pridie Calend. Octobris, Anno 1677.

IOHAN-

* *

IOHANNIS ROLLETI, PALATINI, DISCVSSIO CALVMNIARVM, QVAS ABSVRDISSIMAS DE ILLVSTRI VIRO SAMVELE PVFENDORFIO, RELEGATVS E SVECIA NEQVAM NICOLAVS BECKMANNVS PER CAVSAM DEFENDENDAE FAMAE NON ITA PRIDEM IN VVLGVS SPARSIT.

AD GENVINVM EXEMPLAR MANHEIMENSE.

SI maleuolorum fabulae oracula essent, aut mendacia pondus aliquod, vllamque probandi vim haberent, non facile inueniretur vir eruditus & publice vtilis, quin locum in perditissimis obtineat. Etenim in vsu venire solet, vt quo quis doctior ac meritis in publicum maior est, hoc pluribus vulgo calumniis traducatur; stimulante inuidia, vel quia Satanas non meliorem modum nouit suspectos reddendi, qui progressus eiusdem sistere, & regni tenebrarum auctus morari possunt. Cuius fundamenta vitro corruunt, exculta ratione, sique nullo deinceps numero sint scriptores, quorum somnis prodigiosam orbi barbariem pepererunt, qua postmodum ipsa etiam religio infecta fuit. Sed barbaries quidem illa, tametsi ita late amplius non regnat, haudquicquam tamen vsque adeo suppressa videtur, vt omnino apud nos emergere, & vires iterum resumere nequeat; postquam luce Euangelii restituta, Academiae, quae tum erant, pristino in statu, mansere, reliquae ad illarum exemplum erectae sunt. Eo felicius autem haec Zizania e quibusdam radicibus suis magno Ecclesiarum malo alicubi progerminant, quod aduersarii arte illorum prouentum iuuant; quorum interest, fabulam in tenebris agi, ne quis tertius spectatorem se offerat. Sane enim dum formam quam vocant, distinctiunculas, & reliquas scholarum suarum tricas vrgent, quid aliud agere censendi sunt, quam vt nostrates in oppositum delapsi, Erasmi & Lutheri arma exuant? Vltra quorum victorias nihil hactenus promouimus. Quo astutissimo strategemate deceptos esse manifestum est, qui exemplo suo iuuentuti ad barbariem praeeunt, eo praetextu, quod alioquin nemo

cum

cum aduersariis congredi posset. Quasi aliquo obstinato sit, cur eodem, quo hostes telorum genere pugnari oporteat. & nunquam Erasmo cum Scotistis negotium fuerit: e quibus ille omnibus Scholasticorum machinis adhibitis nundum aliquem in castra sua pertraxerunt. Ex quo nascente et eadem magna pertinacia Ecclesia nostra propemodum in partes iuit, non nemini malum eorum aduersus nos meritum est. Caeterum vt maxime haec & plura non iudicia defuerunt, illud tamen abunde testari potest, omnino semina quaedam veteris barbariei in plerisque locis superesse, quod prodeuntes in publicum scriptore, alii quo, ne barbaries detrimenti quid capiat, periculum sit, vel vt ex composito integrae studiorum reparatae claustrorum tollunt: plane exemplo Monachorum Reuchlinum impetentium, quos ad extremum satyra & confutas ex eorum floscula libellus comprehendit. Vbi obseruare licet, longe maiori zelo & contentione negotium geri, si religionis rebus simplicioribus obtendi potest, aut res ad alios praeterea spectat, quorum interest, cum alios, tum praecipue vulgus eruditorum quam minimum ea se sapere. Eaque quod cultorum *Iura Naturalis* vtrumque hominum genus tantis vociferationibus petit, nemo cordatus mirabitur: quippe quo locis suae restituto nec conscientiae a sacerdotum iudicio suspenditur, & formulariorum mysteria agricolis deinceps habiturum debent. Sed vt in Papatu quidem sic satis felices sunt, qui hanc disciplinam aeternis sepultam tenebris optant: ita per seculum inter nos multum ipsi splendoris facta est, nuper adhuc felicissimo successu manum eidem admouente Viro illustri SAMVELI PVFENDORFIO. in quem iam Satanas, quicquid calumniarum orcus habet, per nouem quosdam sycophantas euomuit, non alia de causa, quam quod ipse latenti barbariei lenocinium mouit. Quae contumelia tantum abest, vt eiusdem animum deiiciat, vt potius hoc ipso confirmetur, personam impostoribus iam detractam esse, quorum illusionibus Satanas ad reducendam barbariem vtitur. Praesertim cum omine non careat, quod penes plerosque dixi dissimulationem vicit. & sic optimates, alii minime destituti latebulis iam circumspiciant, prolixioris mihi modi, quam habiturum pro nauata mendaciorum sibi opera sperare licet. Sane enim nuper ille coruus, qui crocitantes tot inauspicatae aues adduxerunt, cum tota orbe inter Suecicos, aut quemadmodum consecrationis formula habet, *generaret pro Ecclesiae salutis* reponitur. Ex caeteris autem infelix forsan, quos nondum mores sui vlciscuntur, illustrius suae praemium in tempore ferent. Ne alios interim Beckmanno, cuius auspiciis vetera quidam per Germaniam clamare coeperunt, non opus est, per quem illustrare monetur, quam forti exercitu, quando hominum natura complures cacodaemonum manipuli abductum tenent. Alia quo iecit nuper in vulgus *De lege* Atrocia, absurda, aut si mollius loqui velimus, inutilia, quinquam tali Alfuo nocere queat, quippe quia suum ipsa iudicium prodidit: nemo quoque futurus sit stomacho tam patiente, qui ad eundem non nauseet: vita tamen nobis digna est, quam paululum depicta demus. non sane in genere Beckmanni, qui ter maritorum coniuncta, sponte etiam, quas olim sparserat, charta per carnificem cremanda frustra cuiquam fidem sit factorum erudit, atque quod Pufendorfius nobis hypocrisibus indugit:

gare. Sed quia hostis humani generis Alastore paterno studio viri omni calumniarum genere turbare tentat, quae regno ipsius, si quicquam aliud, mirum in modum nocere possunt, efficiemus, vt & in hoc voto suo excidat Satanas. Simulque cum Beckmannus tam ferox sit, non quidem, quia habet imperium in belluas, sed quod interclusis [illegible] documenta e Suecia transmitti nequeunt, & ipse omnium perturbator est, Pufendorfio nullos per Germaniam amicos esse, nos autem operam viro, qui cum informatione, tum scriptis suis quoscunque nostros in [illegible] profectus [illegible], multis nominibus devincti sumus, [illegible] & testimonio [illegible] specimine ostendemus, vtque [illegible] in Germania, qui ad Beckmanni mendacia aliquid reponere queant, quamque hunc [illegible] carnifice ab [illegible] percussoribus cervicem subdet. Neque enim id tutum praestabit nebulonem, quod postquam orcus eundem recipere noluit, in monasterium concessit, videlicet prae desperatione, quae vel militem vel monachum facit. Quanquam inter bonos illos Fratres non desunt aliqui cordati, qui cognitis facinoribus Beckmanni nebulonis hunc & effrontem [illegible] ex animo detestabuntur. Praesertim cum non illi ipsi, in quorum castra ea bestia primum incidit, venenum suum paulatim [illegible], quod [illegible] suis [illegible] Dictynae non lenitur, sed aliena [illegible] suspendere possunt.

Ergo igitur manifestum est, Beckmannum omnibus nebulonem & infamem calumniatorem mansurum esse, donec non carminibus per ludibrium, & vt ipsum stultitiam adolescentes etiam flagellarent [illegible] hoc negotium fuisse, sed rationibus ac testimoniis bonorum virorum omnia illa argumenta diluat, quibus de *Infamia* Nominis eius in Suecia convictus fuit. Quae argumenta fides actorum publicorum, & profecto nactu nebulone, ipsius confessione superstructa effecerunt, vt iussu *Sacrae Regiae Maiestatis* [illegible] ille Index Londini a carnifice flammis datus sit, Beckmanno in praemium laboris pro infami declarato, postquam ipsum nebulonis Manuscriptum publice in Senatu Regni productum esset. Atque tantum abest, vt illa ratione Beckmannus se purget, vt potius de scelere illo contra se ipsum nulla re, quam detentione sua manifestius & maiori cum pondere testari possit. Praeterquam enim quod totus liber prorsus eadem stulta verba, quibus & Index notatorum & alius libellus famosus refertus est, vt vel ex cauda animalium agnoscere queas, etiam nihil aliud hic ingerit lectori, quam quod in illis operibus suis nulla cum specie veritatis inventum erat. Ea ipsa atrocia illa, quae in posteriori libello famoso perpetuo confirmata, in hoc carmine omissa sunt, quod ipse nebulo remittente paulatim furore mendacium suum erubuit, nec male, [illegible] opinatus est, neminem tam stolidum fore, qui tot scelera, quae gentiles etiam detestantur, in republica Christiana a viro integrae semper famae palam & citra poenam patrata credat. Quo ipso & his mendaciis omne pondus detractum est, cum Beckmannus se fuerit periurus, & semel in mentiendo impudentissimus fuerit. Sed & expressum scelus illud in Suecia se commisisse agnoscit, dum mero [illegible] hoc extra figuram eloquitur, quod *Pufendorfium ardentissima censura mergam perstringere voluit.* Ergo Pufendorfium cen-

[illegible] fin [illegible], opinor, [illegible], & [illegible], nisi in Indice [illegible] & altero libello famoso, qui a Pufendorfio posteriorem epistolam dicunt? Quin illud quoque Beckmannum infamis illius Indicis auctorem ostendit, quod etsi aliquoties rem neget, nunquam tamen id illustre monumentum sine elogio [illegible] [illegible]. Ita enim dicit: *Prodiit sine certo auctore Index Novitatum eruditis multorum valde clarus efficerus.* *Sine certo auctore* inquit. Atqui is auctor omnium confessione est vir [illegible] & infamis nobilissimus [illegible] [illegible]. *Quibus valde clarus efficerus*, dicit. [illegible] ut quidam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] videret. [illegible] tantem aliquot modis [illegible] ex oculis deciderent. Denique quantumcunque dolorem fuum dissimulet Beckmannus, arguunt tamen convitia, quæ nequitiæ ipse pater probi suæ [illegible] valerent. Cætera quæ toto opere non sine tragica verborum acerbitate [illegible] sibi eloquentia debilitarat, omnino a defensione aliena sunt. Cum enim Beckmannus dissiteri nequeat, auctorem Indicis infamem commentum esse, cum nunquam cur tam [illegible] [illegible], eius confectionem iure sibi [illegible]? & vero illa argumenta, quibus se de eodem adeo convictum novit, ab [illegible] hac scriptione [illegible] sunt, manifestum est, Beckmannum infamem & nebulonem manere, [illegible] nondum in patentia ex tali scelere [illegible] contraxerit. Neque hoc [illegible] [illegible], si maxime ponamus Pufendorfium tota ætate sua aliqua in re [illegible] fuisse. Ergo si [illegible] pertinacem veterum Beckmanno foret, tum hæc [illegible] nobis perventa erat. Placet tamen & altera illa, quorum alteram partem facinore Beckmanno, alteram mendacia de Pufendorfio constituunt, paulo plenius excutere, [illegible] [illegible] in finem, ne forte Beckmannus semel in vita sapuisse se putet, cui Helmius vivens ad memoriam nihil, præter [illegible] [illegible].

Primo itaque vt a vitæ mundanæ [illegible] se probet, *mundanæ vitæ* dicit in oppositione ad vitam cœlestem, summa existimatione cum omnium bonorum applausu laudum suarum testimonia ab [illegible] quibusdam carminibus petit. Quasi vero ignotum foret, tanto meliorem esse Poetam, quo plura fingat. Et quidem *applausum* esse credimus, si quis ex vna Academia in aliam abeat? Imo vero cui abeunti applaudunt commendatio adeo durarat, quæ alias, eo præsente non admodum grata fuerint; oportet. Sed & ipsa illa carmina indicio sunt, Beckmannum tam tum in Academia ludibrio fuisse habitum. Sunt enim in Germanico [illegible] falsum adducto hyperbolæ magis quam eundentes sunt. In ode autem latina, quam [illegible] Marpurgensis [illegible] est, *Nicolaus Beckmannus* comparatur Sancto Nicolao, quem Mercatores nautis patronum advocant. *Quo profundus mare gloriæ Nicolae!* Atqui dum bonus noster Nicolaus scelere ad gloriam navigat, non prohibente Sancto Nicolao, famæ & fortunarum naufragium fecit. In Gothia autem [illegible] [illegible] usque adeo simplicem fuisse putamus, vt eadem Beckmanno eruditio probata sit, ut si maxime aliqua de *Medulla Institutione* quam vocat, benigne senserunt, id vero Beckmannum nihil iuuat. Quippe medulla illa a Professore quodam Marpurgensi est, cui eandem plagio subduxit Beckmannus. Imo vero

Amo-

Antecessorum Aurelianensium fide enumeraverat, de quo virum id [illegible] commendari op[illegible] *[illegible]*, id est qui [illegible] [illegible] est, & [illegible] Romano [illegible], ut tam [illegible] [illegible] [illegible], ut Beckmannus. *[illegible] Romana [illegible] esse [illegible]*, id est [illegible] non [illegible] est [illegible] & [illegible] [illegible] Romano. Judicium porro, quod de labore illo in *Ephemeridibus* eruditorum legimus, ut quodam compendiolum non quadrat. Erat tam stultus Beckmannus, quod ex postmodum de opere suo [illegible], quasi Rex Christianissimus [illegible] [illegible] libro & proprio [illegible] bibliopolae Parisiensi diploma aliquod obtinuisset. Nam id factum egit bibliopola, ut *[illegible] Beckmanno* id [illegible] [illegible], eo factum quod qui [illegible] Regis auctoritate [illegible], animadverterent, periculum non esse, ne quis in hoc libro [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible]. Mirum vero Beckmannum non gloriari, mandasse Regem, ut filio suo primogenito, quem primum praeter [illegible] & [illegible] [illegible] aliud quid digerere posset, singulis diebus eodem modo [illegible] [illegible] [illegible] apponeretur. *[illegible]* denique Argentoratensem qui noverit, non mirabitur ipsum Beckmannum [illegible] [illegible] fuisse. Cuius rei fidem facere [illegible] potest censura programmatis Argentoratensis [illegible]. Dum Beckmannus multis verbis titulum *[illegible]* [illegible], quem sibi [illegible] [illegible] [illegible] est, postquam & examen *[illegible]* sustinuisset, & [illegible] de [illegible] [illegible] conscripsisset. Atqui ut ab [illegible] [illegible] [illegible] et libro magnum volumen compleatur, nihil novi est, & [illegible] [illegible] non admodum [illegible] esse solent. Quin pueris notum est illud vulgatum: *[illegible], & [illegible] [illegible] in [illegible]*. Caeterum hunc titulum nemo unquam *Beckmanno admere* voluit, (cui quid [illegible] [illegible] deberet, [illegible] [illegible]) de quo neque [illegible] [illegible] fuit. Et valde ridiculum est, quod scribit, carmine illo & [illegible] poetica *[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]*, imo *[illegible] & [illegible]* Pufendorfium, per quem licebat Beckmanno eodem vel [illegible] tempore [illegible] in theatro [illegible] [illegible], [illegible] in [illegible] [illegible], quae [illegible] spectatores [illegible] poterat, quam [illegible], aut [illegible]. Sicut penes nullum [illegible], [illegible] acumine Beckmanni *[illegible] [illegible]* [illegible] potuit. Nihilominus noster *Beckmannus* [illegible] velut triumphum verbis Teutonicis [illegible] canit. Quod nulla alia de causa factum [illegible] est, quam quia [illegible] [illegible] animadvertebat, si Latine loqueretur, cum ipse tragicum quid [illegible] vellet. Sane enim [illegible] & Germanica [illegible] facetia sunt, [illegible] tamen quoniam Latinis verbis paulo magis pathetice sunt, nihil aliud, quam risum movent. Praeterea si quis attendat ad epitheta illa hoc in loco adhibita *[illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible]*, [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] aliquod [illegible] [illegible], plerumque ad *[illegible]* [illegible] [illegible]. Quemadmodum quicquid ipse boni facit, [illegible] [illegible]. Quasi aliquis *[illegible] & [illegible]* [illegible] aut [illegible] bonus esse possit. Ut sic [illegible] [illegible] profecerit Beckmannus in Schola [illegible] circa doctrinam de vocabulis, quae [illegible] ac sua natura [illegible] vel honestum vel turpem, exprimunt. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], de quo nihil

[illegible]

emlia vixisse, dedisse se praeterea peregrinationis suae documentum patriae, Doctorum etiam fuisse creatum, tum panegyricos quosdam eidem dictos extare, denique scriptis editis professionem Iuris meritissimo admotum esse: tamen per haec omnia, velut supra diximus, Beckmannus e scholae postea commodis nunquam excutiebatur. Et cui ignotum est, quomodo paucis ab hinc annis in vicina nobis republica Iurisconsultus eruditione & meritis suis Beckmanno infinitis parasangis maior Satanae suggestionibus seductus eodem carmine se alligaverit. Ab quo supremum licet, & cum carnifex ipse iudicium misericordiam moverit poterat, magistratus supplicium quod Beckmannus non meretur, sumpsit. Vt omnino ridenda sint, qui Doctorum atro carmine iure crudum fecisse mortem credere nequeunt.

Videamus igitur quae Sycophanta iterum de Pufendorfio mentiri voluerit, de quibus in vniversum difficile est pronunciare, multa in fluctus et hostem promiscue. Cuius nomen quod cum falcone eorum Magistri apponit, ideo peracutum factum videtur, vt Pufendorfius viciβim nebulonem Doctorum vocet. Aliquin eadem auctoritate Magistri creantur, qua Doctores. Sed non mora amplius est Doctores vocare nebulones a carnifice mactandos. Eorum autem morare, quae bellas totius orbis vocat, ne quis ignoret, alias dicuntur in moram. Et videtur ista appellatio manere posse, non obstante Commentario Velchemano ad Geronem, quamdiu res & ens synonyma erunt. Neque mirandum est, ne Pufendorfius oculos in lucem proferre, vt Scorteasia loquitur, defendere non posse. Caeterum primo omnium tristissimus noster Furcas visum Pufendorfio notat, quem eundem tamen in fine carminis sui cygnis sonare vocem facit. Verba sua cum fiore adscribemus: Pufendorfius turbam ... ut ridens artificiose praedicavit. Cur non potius praedicat? hoc quadratum est illud artificium videndi? Cuius plurimam descriptionem fortasse a Beckmanno nobis petitam possumus, quippe qui tot annos stantem sane Holmiae ridens vidit. Sed num ridere & laeti animo esse crimen est? Porro accusatur, quod loca biblica, communia & certiora in pravum sensum detorqueat. De locis biblicis more suo mentitur Beckmannus. Illud vero nequicquam est commune in malum sensum detorquere, si quis Beckmannum aliquem sequitur eumdem roget, vt ad tractum decretalium de superstitio convenit commentariolum edat. Longe denique a nebulonum numero abest, nequid ex arte canis ad ridiculum faciendum in loco adferre, & vt aliorum suo loco adspergere possis. Iurisconsultos asserens instar silere semper canere, verum est de Iurisconsultis Beckmanni generis germanis. De contrario ordine idem affirmare nunquam cuiquam in mentem venit. Libros autem scripta Pufendorfii ista scilicet: quae eruditorum hominum animis non residuent. Caeterum si qui Norimbergae studium Beckmannianae documentum capere velint, apponant hominum caecitatem vim, & comoediam videbunt. Quid vero dicemus de ista improbitatem Beckmanni? Nec caveat corpora adducere discipulorum perpetuam. (Hic fere dictas leges vrgente in genere procumbam, & adorabunt.) Quasi necessarium sit Professorem sibi Pufendorfium esse, aut a bruta circumferentia vapulare.

Num

Nam Beckmannus olim usque adeo non *gloriose* depraedicandum semper credidit, ut potius cum Londini Professor [illegible] praelectionum in publico edere vellet, plagas in corpus accipere mare intra tellum se convenerit. Verba autem hujus [illegible] proxime sequentia indicent, potius Beckmannum eundem turpissimum virum esse, *inter libros & inter scorta fodere*. Nam hanc ille conjungit. De *Aristotele* aliquid addere nihil attinet: cujus Metaphysicam dum ipse impugnat, imperium in sociorum cohortes, & principem dextram Volaterrani [illegible] Equidem olim credebamus, Beckmannum nunquam pactum, quod dicitur, Philosophum vidisse, auratum ob *morosa Theamda Camerana*, ut ipsius encomiasta loquitur. Et neque adhuc in frontispicio operis [illegible], certius altrum cum machaera sculpi voluit, videlicet in recordationem plagarum, quas pugil circumforaneus eidem inflixit, & ut Pufendorfius tale [illegible] examinatus [illegible] recusare properet, in quod illum parodiam epistola Hamburgum vocabat. Nunc decepere perspicientius nobis prodit, pallio & barba ornatus, quasi vix Chrysippum fuisse putemus. Felicem hoc ipso Aristotelem, qui Pontificis suum patronum nactus sit, eumque non calamum modo, sed & gladium strictum e corio pendentem movere aptum. [illegible] frustra hic ad pugnam se componit [illegible] noster Beckmannus, cum Pufendorfius nunquam [illegible] occasione esse negaverit. Quantum porro peccatum esse credidit, quod Pufendorfius de vitiis Beckmanni talia scripserit, quae puero in [illegible] [illegible]. Et tamen vir [illegible] illum [illegible] *in sua [illegible]* [illegible]. Noster [illegible] quaecunque de ipsius forma, prohibente ac dicente [illegible], [illegible] *in suo [illegible]* scripsisse videtur. Nam ipse quidem [illegible] [illegible] vel [illegible] sibi [illegible] venit: quae si [illegible] est, etiam a nulla Beckmanni culpa fuit, eadem convicia in eundem detorquere solet. Nec [illegible] [illegible] columna illa Romanae Ecclesiae inter crassos & bene valentes monachos vertitur, utorem parum minus molestum ferret, quae tam per modestiam jam facta est, *ut omnes cuncta eque [illegible] [illegible] [illegible] possit*, Beckmanno videlicet praeferens. Quod autem ipse eandem verba Germanica, quae dicere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] amphibia, & quibus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], defensionis loco inferat Beckmannus, adeo factum est, ut [illegible] ab illa [illegible] [illegible] [illegible]. Scilicet quia *Commentarium ad primo fundamenta* [illegible] [illegible], in quem ipse tamen [illegible] [illegible] & [illegible] non modicum [illegible] [illegible] prodegit, neque Beckmanno de libro edendo ne verbulum movere [illegible], hic quidem in [illegible] visus est, opusculum scriptum esse [illegible] [illegible], non sua. Quod ne frustra caneret, adspergenda utique quaedam Germanica erant, etiam quae [illegible] suo more [illegible] [illegible], ut opere impresso [illegible] ipse aliquid, [illegible] quo plausum [illegible] agnosceret. Caeterum ne [illegible] [illegible] Beckmanno [illegible] [illegible] [illegible], monere non debet: quem [illegible] [illegible] [illegible] non facile [illegible] *[illegible] [illegible]* possit, ut cum Tullio nostro Hirschfeld loquar. Post [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Pufendorfio impactum a Beckmanno. *Propositum Pufendorfio esse [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]* (qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]) *sed*

&

& [illegible] [illegible] [illegible] in *Germania*, ut *Reverendissimum* (*addendum erat & serenissimum*) *Dominum Superintendentem* [illegible], *celeberrimum* [illegible], & *illustrem* [illegible] est, alio Nicolai [illegible], *contra unum adversarium fortiter insurgentes*. Sed nomen de Beckmanno [illegible] erudito illud novo genere proelium [illegible], [illegible] [illegible], tandem [illegible] capitulo suo educit, quantum [illegible] Pufendorfio [illegible] locum non erubuit. Sane enim Sacra Regia Maiestas Sueciae nunquam per literas a Serenissimo Electore Saxoniae petiit, ut cum *Theologorum suorum permitteret facultatem scribendi & [illegible] contra Pufendorfi principia*, quod Beckmannus comminiscitur; cui dicitur, neminem Theologorum Electoralium se praecepisse clamorem edidisse. Equidem id saepe numero e republica est, Sacerdotibus *facultatem scribendi* non permittere. Ut tamen etiam prohiberentur *facultate* [illegible], hoc quidem tempore superfluum videtur, quo plerique Sacerdotes [illegible] citra omnem prohibitionem religiosissime se abstinent. Veltheimo autem [illegible] non habet Beckmannus, cur eruditi [illegible] [illegible] bona fide gloriam in scriptore quaerit, nempe videlicet hoc seculo *[illegible]* [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] referens. Ceterorum quae elogia Veltheimum mereri putamus, qui non erubuit e libello sumpto, ab Auctore quibusdam Academiae [illegible], [illegible] & quo [illegible] ne ab ipso quidem [illegible] [illegible] poterat, [illegible] quaeque in [illegible] illud, & plusquam barbarum opus suum transferre, quod introductionem ad Grotium vocat? Nam ille quidem [illegible] nihil [illegible] Pufendorfium, quod [illegible] in loco, cum libri [illegible] facit, nomen ipsius reticet. Reliquae autem [illegible] ingenium produnt [illegible], [illegible], [illegible], & quam [illegible] opus erat [illegible] barbariae, quae ab [illegible], quemadmodum in [illegible] Cartesii [illegible] primi elementi corpore [illegible] ad centrum [illegible] [illegible] habent, [illegible] Germaniae [illegible]. Et ne lectoribus ignotum sit, quam dominum in Pufendorfio [illegible] Veltheimius paucis monere [illegible], [illegible] [illegible] esse, quam quod Pufendorfius Scholasticorum [illegible] & Moralistarum [illegible] [illegible]: quos utrosque tamen a Grotio magnopere laudari [illegible]. [illegible] quemadmodum [illegible] Veltheimius, ne [illegible] *[illegible] de [illegible] [illegible] aliquid [illegible]*, [illegible] (§. [illegible]) in *Thomam*, magnus Pufendorfio [illegible], [illegible] *Principem [illegible]* vocat, [illegible] *[illegible] Patres* [illegible] & [illegible] quam *de S. [illegible]*, ne non credamus ipsum magis *[illegible] esse in [illegible] [illegible], quam [illegible]*, [illegible] *ad Grotium* (§. [illegible]) Ubi quidem de Grotio [illegible], [illegible] ipsum nonnulla e Scholasticis quaedam etiam [illegible] non [illegible] [illegible] esse concedimus. Sed Grotii ingenium profecto Veltheimius non habet, ut [illegible] in [illegible] convertere posse, quae contra disciplinam [illegible] [illegible], quibus [illegible] a Grotio [illegible] est. Et cur non [illegible] [illegible] [illegible],

atque

e quo bisdem Menonem earum collegisse constat? *De additione per se honesta* aliquid addere nihil opus est. circa quam Pufendorfius duo rerum ducat. his numinis quo genus hominum vivitur, a Deo optimo maximo originem traxisse. Non quod Veltheimius sophisticatur, moralitatem in actionibus humanis talem *ex parte earum divinam voluntatem antecedere*, nemini persuadebitur, cui quidem paulo plus, quam [illegible] ratione sit. *Peccatum autem transgressionem legis esse, ut est offensa Dei, non ut est malum morale*, vocabulum in barbarum videtur. Primarium interim elenchus hic erit. Scripserat Pufendorfius, Deum legem naturae mutare non posse, non propter vocabulum *per se*, sed ob necessitatem hypotheticam. Cum enim lex naturae [illegible] cum natura humana congruentiam habeat, posito Deum velle ut homo sit homo, quod utique vult, & semper volet, homini contrariam hanc legem naturae ferre nequit. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed aliud feri & horridi speciem animantis fuisset productum. Hic fingit Veltheimius, Pufendorfium respondisse: *Hominem duplicem spectari, a quatenus Deus eum condiderit animal rationale & sociale, a quatenus Deus eum creare potuisset animal horridum & ferum.* Cum res ipsa loquatur, Pufendorfium hoc dicere, hominem, si ad contraria officia adstringeretur, atque animal horridum & ferum esset, hominem non fore. Quod ex conditionali hac propositione colligere licet, creari potuisse hominem animal horridum & ferum, nemo nisi eodem Scotista magistro [illegible] potuerunt [illegible], quo nobis Veltheimium ad fidem ferunt. Quippe id tritum Scholasticis exemplum est. Si asinus volat, Is habet pennas. Et docent, [illegible] consistere, etiamsi neutra pars in se vera sit, aut esse possit. Imo vero etiam hic Veltheimio [illegible] abesse non potuit, quin ipsa etiam scriptura sacra [illegible] Veltheimio [illegible] fuerit. Sane enim in illo Apostoli, Rom IX, 20. *Num dicet figmentum ei, qui se finxit: fictorem suum, cur me fecisti sic?* verbi gratia, [illegible] & non potius animal horridum & ferum? [illegible] MS. proxime eadem calumniae pater, quia ob vocabulum 15. Veltheimius se [illegible]. Terminum autem, *Necessitas hypothetica*, [illegible] potuit est, cum eadem [illegible], necessitatem absolutam ab hypotheticam certos gradus habere dicat. Sed numerum quae animadverteramus, cum in se [illegible] sycophantiam per multitum capere nolle, quamquam citra omnem affectationem [illegible] sit [illegible] est, siquidem Veltheimius ab eodem & [illegible] suis non destitit, omnino e [illegible] & eandem [illegible] ad Grotium [illegible] [illegible] peculiari opere [illegible], quod certum est, parum conciliaturum fore [illegible] obscurorum virorum, aut [illegible] Professorem [illegible]. [illegible], & [illegible] confusione sunt, nihil aliud, quam [illegible]. Quae hic quidem non aliud modo efficient, ut Veltheimius velut in speculo sibi ostensas videat suas [illegible] incipiat, sed & eadem opera [illegible] barbariei generis deformitatem, quae iam [illegible] in modum certe [illegible] placere coepit, postquam non pauca [illegible] [illegible] perdiderunt & [illegible] est, quam Veltheimio, & [illegible] bonis philosophis lectione, [illegible] naturae

fuisset

[illegible] animare posse. Eo lepidiora autem nobis in his nugis [illegible] videntur, quo minus erudite prolatae sunt; etsi alter venerem ac delicias illas non omnino nihil scurrilium iocorum emittat. Neque vero metuendum est, ne verba *[illegible]*, quemadmodum *[illegible]*, quae [illegible] *[illegible]*, ut *[illegible]*, [illegible], *[illegible]*, quae lepidissima similitudine apte exstat in *Aeroscopia prodica* § 6 *circa fin.* Nam ut barbarismi non solum in forma, sed & in materia adhibentur, cumulentur: addam & proverbia alia, quorum si lectoribus gustum aliquem hic dare vellemus, ultro faterentur, barbariem terras relicturam in operibus illis extrema sua vestigia posuisse. Denique *Pontifex [illegible]*, summum hominem, [illegible] [illegible] habere videtur. Quod si Sua Sanctitas deinceps more suo deliberare, & bruta fulmina fundere pergat, [illegible] quandam modum [illegible] accipiendi [illegible] sacerdotes, liberum hominum genus, quod nullis omnino legibus parere norit. Ex etenim religione Lutherana Beckmannum [illegible] sua omnino frustra est. Sane enim quemadmodum Pontifices nequaquam Theologis nostris ex animo favent, nisi qua harum aliquas contrariam barbariei eandem amant: ita non temere [illegible] frontem ac linguam Beckmanno inciderit, qui nullum allegare meritum potest, quam quod ipse patronus defensionis sua [illegible]. Sed ut Beckmannum revertamur. De *[illegible]* impudentissimum est mendacium. Ne tamen illa commune *[illegible]* attendatur, de qua paulo post videbimus. Si perversam fraudem mereri debemus, & illico [illegible] est, quo Monachorum delira in dubium vocat, nimirum Beckmannum magnum Ecclesiae Christianae [illegible] esse. Quod si ab atheismo parum abhorret, qui quamvis religionem eandem valoris esse, ac pretii putant, tum vero certi homines [illegible] hic accusantur, quippe quam nimis propendens in syncretismum [illegible], & [illegible] praetextum affert. Scilicet [illegible] illi & in religione nostra non omnino inconcussi, si valent [illegible] ac [illegible] theologum viro optimo, & qui eandem cum ipso religionem est, crassissimos errores impactum est, quamquam pertinacia, de iniuria [illegible] convictus, [illegible] progressum noverit, quid [illegible] dicant de illis, qui extra ecclesiam nostram sunt? Nam quamquam ipsis persuadere poterit, talem theologum in adversariorum scripta bona fide versari, qui in Lutheranum palam iniurius est? Sane sunt non pauci, qui hac ipsa quorundam pertinacia moti, quidquid vulgo de sententia adversariorum Theologi memorant, in dubium vocant: quod nunquam horum [illegible] deficeret, quandam eorum dogmata adeo dubia voluerunt, ut impossibile sit, eadem a quoquam defendi facile. Quale monstrum hodie revera est *indifferentismum morale*, ingeniosissimum illud figmentum calumniatorum, quam demirer, si Logici inter entia rationis deinceps non referent, quae nec sunt, nec esse possunt. Nam aeque contrarium sibi ipsi sensum habet, *indifferentismus moralis*, atque si dicas, homo irrationalis, vel asinus rationalis. Quippe morale est bonum vel malum, id est, lege praeceptum vel vetitum esse. [illegible] qui cohaereret, ut quod indifferens, id est, neque bonum neque malum est, sit simul morale, id est, vel bonum vel malum? Et

pessime profecto de ingenio hominum sentit, quisquis eorum se, si credit, ulli mortalium persuadere posse, viro tam erudito, rem usque adeo & palam absurdam [illegible] in mentem venisse. Quin enim ita clare ostendit Pufendorfius, se nihil aliud dicere, quam motum physicum, materiale actionis humanae, ad quod Deus, tanquam conservator Naturae, concurrit, esse actum in se indifferentem, ut nemo dubium superesse possit. Nam quod Beckmannus ait: *Quaeritur [illegible], [illegible], [illegible], an quo [illegible]*, quum [illegible] *physica?* [illegible] est, [illegible] ex quo [illegible] depromsit. Quis [illegible], quod physicum in actione humana est, esse rem indifferentem, materiam moralem tractare non posse. Par prorsus mendacium est, Pufendorfium [illegible] *[illegible]* habere. Quam absurdissimam calumniam [illegible] e Beckmanno eruetam posse, [illegible], quod ipse eadem [illegible] in omnes principes [illegible] est, dum ita docere Pufendorfium *in [illegible] principum* [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] posse. [illegible] in Pelle [illegible] ostendere [illegible], & [illegible] *Machiavelli* aut *Platonis* professus. Quemadmodum in nupero [illegible], ut [illegible] se praeberet, *[illegible]* [illegible] Christianorum pertinaciam [illegible]. Quanquam [illegible] nomen in [illegible] occasione Beckmanno excidisse videtur, quod [illegible] fortunae [illegible] confuderit, [illegible], quam [illegible] tempore [illegible] compressu [illegible], vel ut Beckmanniana phrasi utar, *physice examinare* non potuit. *[illegible]* [illegible] tragico Oreste [illegible] fuisse, [illegible] conformatur [illegible], quod Beckmannus de [illegible] [illegible] parvulo. Sed illud omnino falsum, quod ait Pufendorfium [illegible] *[illegible]*. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] literarum elementa [illegible]. De *Machiavello* nihil hic addimus, quae [illegible] supra Beckmanni caput [illegible] est. *[illegible]* principis Pufendorfium [illegible], [illegible] cum [illegible] bellum gerit? Verba *Mosis* [illegible] sunt, quibus Pufendorfius nihil contrarium docet. Sed [illegible] [illegible] [illegible], ut vel inde colligeremus, Beckmannum & [illegible], & [illegible] libelli [illegible] auctorem esse: [illegible] [illegible] excidat, *[illegible] [illegible]* Pufendorfius [illegible] *[illegible]* [illegible] [illegible] Christianum docet. Illud quoque [illegible] est: *[illegible]*, inquit Pufendorfius, *[illegible]* [illegible] *[illegible]*. *[illegible]* [illegible] [illegible] noster Beckmannus. *[illegible]* [illegible] *[illegible]*, *[illegible]* [illegible] *[illegible]* [illegible] [illegible] publice [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible] *Sacerdotes*, non omnes quidem, sed [illegible] [illegible] [illegible] *[illegible]* [illegible] Lutheranis [illegible].

confirmat. Qui & illud praeterea addit, sibi videri ex nullo hominum genere plures in tartara detrusum iri, quam ex Sacerdotibus. Quibus magnopere *exosus fere* qui illorum vitae restant, circa [illegible] Beckmannianae facile credimus. *Polygamia* quidem a Pufendorfio defensa est. Obscuros autem illis cognomina inventores nisi Beckmannum auctorem habere possunt, quam illud, opinor, ad risum pungit, quod verum suum *Leondrum* & *Auctorem* vocabulis tam prorsus utrumque convenire nomini videt. Quibus appellationibus non amplius erubescemus, quam primum reperta nobis vocabula erunt, quae significatione nebulonem omni modo decertantium nota & flatulentum exprimunt. Sed *Sabr*[illegible] quidem Pufendorfius haud quicquam *Dictatorem Lipponensem* [illegible] quam potius negat, cum Lipsiae vixque adeo Dictatorem agere, ut caeteri in ipsius gratiam prosternere se velint. Quis alio etiam, quam *Europae* communi venit sacerdos, qui, ut Vogel Carlstadius, universae Ecclesiae curam sibi vindicat, & tam curiose, quod in aliena republica geritur, emparat, [illegible] purpuratos suos Abram Tenebrione. Sedes Carlstadii per Germaniam legato a latere. [illegible] interim omnino Beckmanni factus est. Ex fama in inter genus illustre hunc nonnihil arcanae cognationis intercedit, in ambobus tamen genesi more habere condendisse oportet, ut Voltheimus Beckmannum causa multum sibi accedit. Neque enim prius aculeus a Pufendorfio est, qui adeo stridere non desinitur, ut crabrones citius irritet, quam cicadam, quod Graeci dicunt, ala corripuit. Caeterum dum *accidere* esse facere a Beckmannus, si quam eam sicariorum dicit, nonnum nebulonem se agnoscet, qui his latrociniis suis ad neque[illegible] prodeat. Nam aliquem viri boni sicariorem vocari, minus non est. Arcere quoque Beckmannus per historiarum, quas homines sunt alii, quam in posteriori studio *familiae* magnis argentum inferendum referebat, de pugna duorum Studiosorum prope Erfurtum, & retro, ut ipsi loquitur, *omnem hominum* [illegible] *superavit*. Ubi mirantur, nebulonem non animadvertere, dum omnium, quae mentiri possunt, criminum Pufendorfium infamiat, & singula fabula planquam amicus probatum [illegible], se mendacem fore, quod aliquando habere poterant, penitus detrahere, ut nihil omnino haereat. Et eadem impudentia dicere audebat Beckmanno, Pufendorfium patrem aut matrem occidisse. Quam idcirco praeter decorum, quod res tam atroci causas nullas, aut nullam prorsus speciem habentes afferat. Equidem de *Caste* illo nemo mortalium unquam verbum audivit. Sed quantum ad periculum *amiliae*, absque dubio ita factum cognovit Beckmannum. Si ego ab uxore mea propter acum amillam capio, non absurdum erit mentiri, Pufendorfium *amillam jam ab fratrem in culina eli*[illegible] *accidere voluisse*. Fabula non paulo repudiatur, quam Aulularia Plautina. De *Apologia* Pufendorfii sane credimus, si qua sycophantas eundem cum *mente Jupiter & confutanter lurfame pertegerunt*, quemadmodum Beckmannus, eos non numerum gradus fuisse. Prodierunt tamen ab, qui *conspicere* [illegible] *absurderunt*, *ut in liberorum mentem incederet*, eosque neglectos meorum horum studiosum valere posse. Et quod aliter magis sibi obscurum est, ad solum Beckmannum utrumque proscriptorum Schwartzium & cinnamum Cohorum partim. Nam tunc quidem magno

illa & excellentis ingenii nondum obseruationes suas in vulgus sparserunt. Frigidae adhortationes Beckmanni Sacram Regiam Maiestatem Daniae non facile permotam dabunt, v[illegible]m suum propter amicitiam cum Pufendorfio velut perduellem tractet. In[illegible]am insanus est nebulo, dum eandem Reges Principesque conuiciis infectantis sibi vllo modo auxilio futuram credit. Adiungat se ad extremum *generosas aquilas* Beckmannus, quam non quidem accipitrem, sed longipedem sectatores Asini Tenebrionis breui inter insignia sua recipient, & denique tragoediae catastrophen imponit, lepidam profecto, & qualem omnino a Beckmanno confingi decebat. Vbi dum facetiis lasciuire coepit, nondum forsasse vini poculum hauserat adeo frigent illi ioci, quos ipse tamen sine dubio salsissimos, & mire praeterea acutos credit. Sed nimirum, si iterum amplius a Beckmanno videbimus, eius fane martyrium aeri insculpetur, quantumcunque sumptuum impendere oporteat. Hoc minus autem artificis manus aberrabit, quod Beckmannus suam ipse imaginem orbi exhibuit, & facile cogitari potest, quis sit status, gladium tenere hunc asinum tantum. Repraesentabitur enim congressus cum lanista & sacrificium Beckmanni, vbi nigram illam victimam absque sale & thure masculo Diis inferis per carnificem obtulit. De Pufendorfio interim non est periculum, ne Beckmannus ab eodem aliquod responsum ferat, cui non vacat, hominis perum atque intestabilis absurdae fatuitatis mendacia discutere. Sed alii amici Pufendorfii per *Germaniam*, quod toties *scabiosus* vocat morticinus, cui anima foetet, ita Beckmanno caput scabent, vt non facile similem tractationem amplius desideraturus sit. Et quia carminibus tantopere delectatur Beckmannus, scito, esse in Germania iuuenem festiuissimi ingenii, quem non pigebit, cothurnum sibi aptare, vt versu Heroico fluitonem & praelia Beckmanni canat, exemplo Homeri, cui mures etiam ac ranae hoc genere carminis celebratae sunt. En initium illius nouae Iliados

> *Arma virumque cano, Scotia qui pauper ab oris,*
> *Carnificem fugiens, & iussam Regis ob iram*
> *Teutonicam venit; multum vexatus in aula*
> *Virginibus, quandoque etiam vxore iuuante.*
> *Musa mihi caussas memora, quo numine laeso,*
> *Quidque dolens Gorlaea caput tam saepe mulgeret, aut quid*
> *Illius ad cantum iuuenem clamare excedam*
> *Impulerit. Tantaene fuunt Germanica fluitae?*

VTQVE vxor etiam Beckmanni maritum suum recitatione carminum de vesania monere possit, qua super aliaquin in Senatulo frequentissime queritur, alius iterum versibus Teutonicis fluitinae Beckmannianae encomium ludet adiectis sub finem & literis reuersalibus telonae datis, & comminatione illa Beckmanni, *se Pufendorfium mediate & immediate aggressurum, etiam cum dispendio salutis aeternae*, prout in Protocollo Consistorii legitur, de qua nunc quidem mendax confiteri non vult. Simul & ex archiuo Academiae describi curabimus, quae olim inter ipsum & Venerabilem Virum *Dominum D. Bernhardum*

Iordanum Oelrech, *Superintendentem Bremensem*, tum Academiae Carolinae Procancellarium gesta sunt: cui eidem, orta ex leuissimis causis cum suis certamen obiectabat nebulo, ne quis Beckmannum hac saltem in controuersia furere putet. Quae omnia ex actis & documentis publicis desumpta, & quorum singula iureiurando bonorum virorum, si opus sit, confirmari possunt, plus vtique fidei inuenient, quam vniuersus mendaciorum apparatus Beckmanni, quem recitasse est refutasse. De caetero vt nullum pro malitia sua *praemium* expectet Beckmannus, sed *gratis* etiam furere velit, quam primum tamen per haec bellorum tumultus licebit, inueniet profecto viam aliquam & modum Sacra Regia Maiestas Sueciae, grauioribus iam curis distracta, animaduertendi in nebulonem e carcere profugum, qui pro insigni clementia gratiaque cum sordidis in Eandem contumeliis ludit. Saltem Regia Maiestas Galliae, atrocissime & ipsa icta, non facile a sua Eminentia Cardinali Badensi repulsam feret, cuius non minus quam aliorum per Europam Principum interest, mutuo Beckmannos non foueri, qui scriptis publicis omni scurrilitatum genere refertis in Regum Principumque capita debacchantur. Qui idem Rex Christianissimus a Sacra Regia Maiestate Sueciae de Beckmanni sceleribus certior, Academiae illi, ubi quae Beckmanno Doctoris titulus collatus est, non frustra mandabit, vt ademto Doctoris elogio Beckmannum publico programmate infamem renunciet, & nomen ipsius carnifex Aureliamensis frequenti hominum concursu solennissime in patibulum efferat. Sed iam horas aliquot perdidimus in nugis Beckmanni, quae id tamen peculiare habent, quod aequalem ad fletum & ad risum efficaciam obtineant. Qui si deliramenta sua denuo in publicum prouoluerit, quanquam nihil frontis ac pudoris homini superest, acuemus tamen stylum, quem per haec tacuimus humanitate quadam, & quia scribas omnino ad suspendium adigere religio erat, non vna scriptione deinceps efflabimus, quousque publica Nemesis de cadauere hoc supplicium sumat.

TV interim, Optime PVFENDORFI, vt aliarum vellicationum & huius pessimarum vnicuique sensum fallis, animi tui magnitudine efficitur. Quae vel ideo concidere nequit, quod ingens Tibi solatium recte factorum memoria praestat, & eodem fato viros esse nosti, quos eadem de studiis in lucem adferendis cogitatio exercuit. Noster vero hic dolor, quod cum seculum plura tibi & maiora debere possit, vides inuidae & sordida quaedam ingenia meditationes tuas morantur, quae aliqua sui parte iterum prodeant pridem nos in admirationem rarissimae eruditionis tuae reponunt. E quibus, quicquid malorum ignorantia vix, mansurum est in animis hominum, & virtus tua inuidiam supergressa olim inter exempla erit, vt quae decus & perennem ex sese gloriam habet.

* *

IOHANNIS ROLLETI,
PALATINI,
SCARENSCHMIDVS
VAPVLANS.

IN

MONSTRVM LIBELLI

CAROLI SCARSCHMIDI,

IVRIVM STVDIOSI VETERANI,

EPIGRAMMA.

IVPPITER *indomitos vt vidit quaerere prolem*
Centauros, homines, horreo, quadrupedes.
Restitit, & nutu totum tremefecit Olympum,
Diuisosque mares fulmine membra dedit.
Iuno vicem miserata rogat, num perdere vellet,
Quae se cunque suo sanguine multiplicent?
Ille negat, pariterque Deae, postquam ira quieuit,
Infusus gremio talia dicta refert
Nulla mihi terram monstris opplere libido est,
Nulla giganteo scommata ab ore pati.
Nec ego semihominem Cacum generasse probabam,
Cuius erat monstri Mulciber ipse pater.
Qui quoties Siculos iubet efformare cyclopes,
Aut maiora Ioui tela trisulca facit;
Monstra etiam quoties iterato effingere tentat,
Frustra equidem Superis sic placuisse cupit.
Nam si terrigenas monstris terrere necesse est,
Aut si Coelicolae cernere monstra velint:
Laridus effosso iam pridem lumine cyclops
Sat mihi Scarschmidus cudere monstra potest.

H. a M.

EQVES LIVONVS.

IOHAN-

IOHANNIS ROLLETI
SCARENSCHMIDVS
VAPVLANS.

QVOTIES ingenia nostri temporis cum veterum torpore, & diffusa olim per Europam barbarie comparamus, illud se nobis offert admiratione dignissimum, quod qui post reductam bonarum literarum lucem in antiquam barbariem relabuntur, multo, quam illi simplicius, & maiori fere cum stultitia ineptiant. Nam vt superioribus seculis cultus politiorum literarum tantum non penitus ignorabatur, ita ab illis, qui sua sibi barbarie *placebant*, ea tum persuasio aberat, qua horum temporum nugatores cum maxime impelli arbitramur, vt nobis lasciviorum asinorum coram orbe literato spectaculum exhibeant. Quibus merita, eruditio, dignitas, adeo non attenduntur, vt vel imprimis calcibus petere, & morsibus proscindere instituant, quorum virtutes seculo in exemplum patent, praesertim quando ipsi alia ratione inclarescere non possunt, & facinora sua, foeda licet, a quibusdam vtroque pollice laudari sciunt. Et tale animal iam (ne longe abeamus) in Academia Lipsiensi publica operae sumptibus alitur, non tam vt peregrinantibus inter alia eius vrbis cimelia & admiranda ostendatur, quam vt prodigiosae cuiusdam stultitiae semina spargat, ne forte iuventus vltra Magistrorum aliquot dictata quid sapere incipiat. De *Scarenschmido* nobis sermo est, novo illo sidere inter cyclopes & fabros sandapilarum. Qui stolidissimus asinus diducto in immensum rictu primum tamen rudere duntaxat coepit adversus Virum incomparabilem, Patronum nostrum; postquam autem leniter id propter vapulasset, nuper omnino dentibus sibi appetendum ratus est, edita miserabili *Defensione Dissertationis* suae, in qua ne belluini quidem sensus vestigium conspicitur. Nunquam adeo foeda, adeoque pudenda veniunt exempla, vt non peiora supersint. Sane ipsi Beckmanno stoliditatis palmam ambiguam fecit, quem tamen omnium, qui vnquam extitere, sycophantarum impudentiam supergressum fuisse, non citra causam credebamus. Cuius vesaniam quemadmodum nuper castigavimus, ita nunc huius quoque deliria excutere animus est, vt stultissimo adolescenti vanam scientiae persuasionem de pulmonibus depellamus, simulque ostensum demus, quale portentum hoc cyclope Germania foveat. Quanquam vt Scarenschmidius meliorem deinceps mentem sumat, sperare non licet, quod pridem ipsi nihil mentis aut animi fuisse constat, & belluas in homines transformare ne Dii quidem videantur posse, saltem talis metamorphoseos exemplum in perpetuo Ovidii carmine non legimus. Sufficiet interim nobis effecisse, vt Vir Illustris SAMVEL PV-

FENDOR-

PUFENDORFIUS, quantumcunque id dedecus eruditis Scarschmidius asserit, studiis suis liberè vacare queat, neque in rixis conradendis bonas horas perdere cogatur, erudito qui orbi alia ratione prodesse cupit. Praesertim cum & Regia Maiestas Sueciae Viri cogitationes ab his controversiis avocasse videatur. Quae non ita pridem, morte abrepto Loccenio, Consiliarii ipsum & Historiographi sui munere dignata est. Quam operam aggressuri magnam nobis spem concipimus, non omnino frustra fore conatus nostros, quod plerique Lundenses, & cordatiores quidem omnes, iam antea Scarschmido primum inter stultos locum attribuunt, ut qui exemplo Phanaticorum hominum tota die secluso adsistat nescio quam inspirationem captet, & postquam recitatione cristatam nugarum non sine scientia universo orbi per hominum leges declamarit, affectato gressu Hispanico ad cantharum moveat. Sicut & illud de Scarschmido hic referri solet, cum Generalissimi Barone, cui praefectus fuerat, filiolus moderari non potuisset, eoque Wittenbergae Lipsiam, communis gloria est bene gestae, reverteretur, praetextione Institutionum Iuris uxorem quaesiturus, ipsum illico commensalibus suis de nuptiis suis litem movisse, imo clarissimum hospitem suum, in hanc conditionem adigere voluisse, ne quem praeterea prae se locum occupare pateretur. Ut actum pene agere videri possimus, quod vanitatem adolescentis depingere animum induxerimus, quam iis ipsi, quorum gratia pacificatum id fieri par est, pridem in Carmine tabulis retulerunt.

CAETERUM priusquam ad castigandum cyclopis nostri stultitiam accingamur, operae pretium fuerit thesin praemisisse, quam Scarschmidius nullo cum sui dissertatione impugnandam sibi sumpsit, ut Lectores, quid revera in controversia sit, eo liquidius perspicere queant. Praesupponimus igitur, & ex se ipso satis manifestum arbitramur esse, si quidem in civitate summum Imperium ita reperiatur unitum, ut illud individuum & inconvulsum ab una voluntate, hominis aut concilii, per omnes civitatis partes, atque negotia se dispenset, rempublicam emergere, cui ad formalem suam perfectionem nihil desit. Quarum Rempublicam regularem vocare placuit, non modo, quia id vocabulum aliquando perfectionibus applicari suevit, sed & quia tales potissimum Respublicas Aristoteles nobis descripsit, praecipuus sine inter eos, quorum circa Doctrinam Civilem, Architectonicam puta, & quae indolem rerumpublicarum in genere contemplatur, studia ex antiquitate nobis supersunt. Receptum enim est, ut, quae cum artificum Regulis & delineationibus conveniunt, aut cum communi hominum, naturaeque usu mediocrum efformantur, Regularia audiunt. Sicut contra irregulare nuncupatur, in genere, quicquid praeter solitum fit, aut contingit; imprimis vero quod artificum ideae, & delineationi semel ab iisdem factae, egreditur. Sic irregulare vocamus, verbi gratia, si aliquando solita nobis hora non prandeamus, si tabellarius iusto tardius, quam sueverit advenerit, si actus non legitimus die nefasto expediatur, & sic in caeteris. Sic irregulare praeterea vocamus Vulcanum, quod cum reliquis Cyclopibus praecipue matutino tempore vix ac forcipe malleum versare, Scarschmidius non nisi multa die, & quidem cum lanea tunica vinctus mollibus e stratis opera ad scholas surgat. Et cui

ignotus

[illegible] sunt structurarum irregulares, quibus sine praestantissimae per Europam Mathematici utuntur. Caeterum quemadmodum fieri potest, ut quod irregulare est, idem quoque vitiosum sit: nempe si per structuram, aut indebitam dispositionem partium eum finem, cui destinatur, omnino assequi nequeat: ita irregularitas semper, ac per se vitium aut labem non infert: cum naturalium quidem rerum formae necessario bonae sint, quae vero hominibus irregulares producuntur, etsi respectu habitudinis ad eundem finem magnopere inter se varient, communem tamen illum finem pari saepe felicitate consequuntur. Aliunde enim, quod per formam fieri nequibat, pensari potest. Itaque irregulare & vitiosum nequaquam nobis Synonyma sunt, multo minus id vocabuli inter convicia referimus, quibus [illegible] Scarschmidianae, vel potius laborans eiusdem ex furore animo affectantur. Quanquam disceptatione de formarum praestantia exorta, si caetera omnia sint paria, secundum regulares formas litem dari oportere indubium est. Quibus praesuppositis in prioribus fuerat conceptus Rempublicam irregularem, quae habeat unione illa, ad robur & efficaciam civitatis requisita necessario deficitur: atque non per modum morbi in administratione Reipublicae haerentis, sed ut publica lege vel consuetudine ea sit tanquam legitima sit recepta. Quale Corpus Germanicum constituere nostro quidem iudicio luculentissime ostendit dedit *Severinus de Monzambano*; cuius admirandae eruditionis libellum hactenus impugnandum suscipere nemo vir doctus, & quorum lucubrationibus apud exteros etiam aliquod pretium ponitur, sed illo tenuit incommoda Publicistae, quos nobis tabularum per Imperium custodia parturit. Et sane ne nunc illa hic argumenta repetamus, quibus ipse rem ita evicit, ut expediat ut nemini cordato dubium haerere possit, vel sola Principum Germaniae libertas, quas hoc etiam bello quidam ex ipsis non timide usi sunt, ostendere poterat, utrumnam in censu eadem Respublica sit reponenda. Neque enim si regularis Respublica est, in qua omnia ab una voluntate gubernari regique tam diverse fieri potest, ut dum alii bellum ad se pertinere contendunt, reliqua eiusdem reipublicae membra operam & auxilium suum qui etiam reipublicae caput sunt denegant. Sicut illa sententia non rationibus modo, sed & ipso rerum actu nititur, qui extra partes positi sunt, uti prudens probatur. Licebat tamen Scarschmidio quantacunque clamoribus eandem incessere, & illo stupore, [illegible] conatum [illegible] laborare, modo Pufendorfium tam proterve non vellicasset. Cui quo minus criminationes Scarschmidii a se amolieretur, nullo iure, nulloque privilegio prohibebatur, per quod ex [illegible] nostro viris eruditis, & quorum in publicum merita extant, impune, tanta cum acerbitate insultare liceat. Profectum cum quae in Severino Pufendorfius exercebat causa, & potius ut Rempublicam irregularem in genere demonstraret, quam ut eiusdem Monzambani super Imperii Germanici forma defenderet, suscepit, adeo non obscura, aut tenebris involuta sunt, ut & ipse Scarschmidius in epistola illa *Informatione de Republica composita* [illegible] cogatur, Imperium Germanicum recte dici posse *irregularem Monarchiam*. Quod si Imperium, fatente Scarschmidio, irregularis Monarchia est, sine dubio, idem quoque Respublica irregularis erit. Nisi forte nunc

amplius inferre licet: si ipsae reperiuntur Doctorandi, necesse est, illustres reperiri homines. Sed nimirum ne hac consequentia admissa nihil amplius controversiae superesset, vel potius ut noster Cyclops monstrosae suae Dialecticae emblema aliquod promulgaret, eam illationem ita struxit: sub irregularis Monarchia est, Ergo & irregularis Respublica scilicet *sub concepta specie Monarchiae*. Quod perinde est, ac si dicerem, Scarenschmidius homo est, ergo & animal sub concepta specie hominis. Ne forte quis putet, ipsum animal esse sub concepta specie asini aut bovis. Qualem ratiocinationem non posse non eruditorum animis obversari, facile agnoscet, qui monstra illa Scarenschmidiana, quae ipse tamen non citra gravissimos dolores, & postquam totos decem annos uterum gesserat, enixus est, eminus duntaxat conspexerit. Imo contra si datur monarchia irregularis, & Aristocratia irregularis, & Democratia irregularis, nemo mortalium tam stupidus erit, quin agnoscat, etiam dari Rempublicam irregularem. Id quod probasse Pufendorfio satis est, quippe qui non tam formam Imperii Germanici definire, quam Reipublicae irregularis naturam in universum scrutari constituerat.

EXCUTIAMUS jam paulo pressius, quae pro defendenda stoliditate sua Noster affert; ut appareat, quanta hellebori copia instet, si Scarenschmidius laboranti e stultitia capiti medicinam facere incipiat. Ac principio quidem, quod ea praefatur Maiestate orditur, qua Parisinus Gnatho apud Comicum elementa artis suae tradit, nihil ad Pufendorfium. Neque enim quod Idiotae, qui illicito Polyhistoris vocabulo superbiunt, quandoque extra oleas vagantur, ideo aut Imperium irregularis Respublica non est, aut Scarenschmidius deinceps primum inter Politicos locum sortietur. Quanquam aliquem ipsum commentum esse non diffitemur *gigantes sui orbis literati*, in quo, praedominante paullum tyrannide sacerdotum, Affectare ferunt regnum coeleste Sophistas. Atque congestos struxisse ad sidera montes, quos vocant, asinorum, aut tabellas Metaphysicas, ut quae craticulis & harpagonibus suis scalae cuiusdam [illegible] vicem commodissime subire possint. Neque quod non omnes eruditi Sacrosanctum Corpus Iuris pari reverentia aestimarunt, aut quod *Angelus Politianus* (quem liquet mihi deierare, ne inspectum quidem esse Scarenschmidio), quod Accursius cum fuerit *Graece* ignorare se fassus est, ideo Imperatoribus leges fundamentales, quaeque peculiariter a singulis in Capitulatione, quam vocant, promissa sunt, negligere licuit. Propterea status Germaniae multum supra conditionem subditorum, proprie dictorum, constitui, caecus sit, qui non videat. Quibus tamen cum adhuc aliquid ad formam Imperii desit, atque obligatio, qua Caesari, tanquam capiti obstringuntur, ex foedere aliquo expresso originem trahat, etsi illa non plus fere virium habet, quam vinculum pacti inter foederatos inaequales: id propter Imperium recte dici Rempublicam irregularem arbitramur, quicquid de *Polyhistore* Scarenschmidio, aut *antiquae Patrum Romanorum memoriae* fiat, e quo delibato chrismate in vicem apobolsi principio statim lectorum suorum aures [illegible]. Neque vero ideo Germaniae [illegible] vocem non potuit, cui quoque *Scholasticam papilionis cerebro*

su

sui amoveat, quae Grobschmidio [illegible] sat [illegible] est. Nam & in civitatibus, quae regularem formam manifeste prae se ferunt, non minus quam in irregularibus Rebuspublicis saepe omnia fluctuum plena sunt. & qui non, [illegible] bellis Germaniae [illegible], ex ridiculis quos cerebro pepererunt, [illegible] animos Platonicorum per mare volantes [illegible] magno numero in Imperio vagari & terrae conspersa [illegible], agmen ducente [illegible] Scarschmidium, [illegible] & qui conspectu Turcas de Hungaria [illegible] consilia capitale decreat, *Mars Germaniae perperam*. Quorum infinitam multitudinem denium in aetheram nubem referre, quae Germaniae lucem suam non ex una ex parte eripiat, tam prudens apud eruditos in confesso est. Sed quod ad subtilissimam illam quaestionem de *Austriaco* non nemo [illegible] Scarschmidii *[illegible] & [illegible] quid [illegible]*, [illegible] praeceptorem suum *[illegible]* quasi [illegible], circa quam Scarschmidius [illegible] prima perspicere, [illegible] ad [illegible] habere, animum in [illegible] haberet; & [illegible] primo [illegible] ad [illegible], [illegible] esse, qui Scarschmidio se in disciplinam tradunt. Sed [illegible] potestatem Caesari [illegible], quae [illegible] Regium [illegible]. [illegible] Principum [illegible] per id derogatur, quod [illegible] controversias suas componere possunt? Nam denique [illegible], quo Status Caesari & Imperio obstringuntur, adeo plus [illegible] habet, quam [illegible] aequiparet? Atque [illegible], si maxime Caesar [illegible] primas ac necessarias Imperio [illegible] esse, cui per ipsas tamen [illegible] potestas [illegible] suum competit, id [illegible] regularem Rempublicam [illegible] arguerit. Neque enim, ut Grobschmidio persuasum est, quo [illegible] & non [illegible] controversiarum [illegible] habere, cui tamen [illegible] Majestatis partes in eundem exercere non [illegible], illico in [illegible] proprio dictorum easdem [illegible], aut ex [illegible] *est [illegible] Imperii a [illegible] systemate*. Cum etiam inter foederatos, [illegible], necessarium [illegible] nihil repugnet, & eius rei hodie adhuc exempla extent. Sane [illegible], [illegible] cum [illegible] controversia, [illegible] Regum necessario [illegible] eorum arbitrio ea causa [illegible] poterat, ad quam tamen eandem [illegible] altera pars [illegible] velle. [illegible] cum Provinciis Foederatis [illegible], quibus [illegible] Majestas propterea non deest, [illegible] Statuum Germaniae [illegible], quam [illegible], sine [illegible] habenda [illegible] non sine [illegible] Caesarea [illegible]. Denique nec *Camera [illegible]*, nec *[illegible] Aulicum* impediunt, quo minus Ordines Germaniae potestate in [illegible] quaerunt, quae cum conditione [illegible] proprie dictorum consistere possit, nemo temere affirmaverit, qui [illegible] habet. Nam [illegible] fallens, Grobschmidi [illegible], [illegible] Imperii formam sua esse, *[illegible], [illegible] Confoederatores*, [illegible] *Caesareum*, *& [illegible] Imperii [illegible]*, sed ad regulas disciplinarum [illegible] [illegible]

augere debent, qui de summa Reipublicæ iudicium ferre instituunt. Et vel hoc nomine paulo magis reuerentem aduersus *Magistros* esse, quam [illegible] vellicas, & eorum quibus Lipsiae [illegible] capite, si quid controuersiae tibi cum [illegible], [illegible] audire cogere, te decuisset: et quorum atque te stolidissimum animal, modo id prudens non recusasses, e bellis neruos in hominum infringere potuerunt.

Quæ cum ita sint, nihil aliud superesse videbatur, quam ut Scarenschmidii [illegible] vindicaremus, ut conuicia, [illegible] & sycophantiam hominis proteruus animaduerti mererentur. Quorum absurditatem si qui merito [illegible] cogitare velint, ex parte Scarenschmidii *mores* & *mores* constant. Nam ut nobis [illegible] promulgat [illegible], ac vere depraedationis [illegible] [illegible] agrestes pariter & [illegible], quam affectat, tantum abest, ut cuiquam risum mouere possint, ut potius ex animo [illegible] quam agrestium, quam [illegible] Scarenschmidius, & reliqua id genus [illegible] impegerunt. Neque vero aliud hic magnopere attendimus, quod noster Grobschmidius velut homo [illegible] [illegible] *Academiæ* [illegible] adhibet. Quam enim sapit, in nostris Academiis [illegible] hactenus non fuisse Magistros nostros, quam [illegible], aut qui non tibi [illegible] Germanis nota sunt, sed carissima quæque, & [illegible] eruditionis [illegible] quorum vel una [illegible] celebritatem loco afferre possit. Et frustra est Scarenschmidius, si putat, ne [illegible] *Academiæ* qui cum [illegible] primum cathedram [illegible]. [illegible] merito [illegible], quod doctrinae aut dexteritatis dicendo conferat, Academiam, in qua [illegible], veterem vel recentem esse. Si tamen antiquitas Scholarum omnino ad augendam eruditionem facit, non quidem [illegible], ut cum [illegible], quæ [illegible], & [illegible] obscurorum virorum aliquam [illegible] se [illegible] habeant, [illegible] velut ex ipso fonte [illegible], [illegible] ne tantum temporis [illegible] [illegible] impertiat, [illegible] & collectum de in operibus Doctoris Angelici, & MSC. in [illegible] plane [illegible] publicum [illegible]. Qua antiquitate ut admodum profecto cum [illegible] Scarenschmidius, qui [illegible] Academia [illegible] Lipsiensem fidi [illegible], quæ & illa antiquior est, & in qua etiam [illegible] *M.* [illegible], cuius [illegible] ipse haud diu [illegible]. Nam [illegible] quidem homo noster Grobschmidius [illegible], quæ illi dormiunt, [illegible] in [illegible] professum, quicquid [illegible] de *Disputatione sua* [illegible] & [illegible] [illegible] sua [illegible]. Quæ tamen [illegible] cum [illegible] & [illegible] ne quis in malam partem acciperet, prudenter addit: [illegible], *quæ scribo*, [illegible]. Quid non [illegible] non [illegible] a Pelendorfio [illegible], atque necessum fuit [illegible] & [illegible] hunc libellum in vulgus spargi. Ast tu Scarenschmidi, si [illegible] tua [illegible] placebas, [illegible] quantumcunque in conspectu [illegible], modo Pelendorfium hostem non [illegible], [illegible], ad quem [illegible] tu nihil es. Qui dum [illegible] a se [illegible], quid aliud scribere debebat, quam

quod

quod ipsi debet eos. Neque vero aliquid ab ipso contra te dictum est, quo Musellus tuus laedi posset: quin imo infamia propemodum non tua, sed aliorum causa reticuit. Et vide, ego non vereor illud de te scribere, quo per duodecim continuos annos in Academiis didicisti, nec meliores, quam tu, in literis profectus fecit, cum ne porcorum quidem pabulo dignum esse. Nisi forte [illegible] ipse in te admiratur, qua omnes in [illegible] scurras vincis. Equidem fatebor, utcunque aliter orationem condere tantum abest, ut improbemus, ut contra arbitremur, scriptorum dictionis in loco adhibitam magnam rebus vim & [illegible] addere. Sed quae illud est acutum, quo tu, [illegible] [illegible], [illegible] & incompertum hunc [illegible] perfundis? Aut Vetthorum tibi facinora probantur? Qui impurissimus homo decerptus e libello famoso floriculos foetidissimos, & qualia ne tractare quidem vere [illegible] excidit, uno quidem [illegible] quam [illegible] pudere videbatur passe, Commentario suo ad Grotium [illegible] barbaro intexuit (Part. I. pag. 29.) Qui etiam nuper stultitiae praemium pro parte tulit, nam, si nondum acquiescit, a nobis etiam, ut meritus est, deinceps castigabitur, completis et apertius Tenebrionibus *Epistolis obscurorum virorum Sect. VIII.* [illegible] [illegible] *[illegible]*, quod fratri ipsius, chorago histrionum Hamburgensium, satis dextre & [illegible], per theatra Germaniae agendum commendare [illegible]. [illegible] circumspiciat, [illegible] pudorem erubescere videatur velle [illegible] puer, atque impar congressus Achilli. Sic quam turpiter te dedisti, Scarenschmide, cum [illegible] detrectans nomina Pufendorfianorum. Quae locum habere non potest, quamdiu eruditi cum [illegible] Italiae Canis pro carnes, aut cum rustico Plautino [illegible] pro [illegible] habeo dicere volunt. Et tamen haud dubie eo inveneris leporum deterius & facetiarum tibi videre, cum nemo mortalium [illegible] Minervae & Musis [illegible] te tanta [illegible] sit auctus, ut frigidiore corporis sui [illegible]. Sic cur non praevideas, cum plurimum fidei tui *Lipsio, Tacito, Phoenicique* comparatione, [illegible] fore, quicquid Lipsius est, cachinnorum, & illud tibi ingestum iri: *O imitatores, servum pecus!* Non eadem illa Verna, quae in [illegible] labra olim [illegible], tuam Dei [illegible] videntur, nec meliores, quam [illegible] Graecas floriculos habende [illegible]. Quaenam est, dum scribis, *te [illegible] Mysteria [illegible]*. Quid enim illa locutione tibi vis? An Philosophiam cum argutis axiomate [illegible], cui summum apud prudentes pretium fuit, priusquam cathedrae per Germaniam dominarentur? & tu [illegible], neutiquam male habens, recentem difficultas. Credo te existimare, mundum esse tam stupidum, ut ICti vocabulo audito omnem omnino eruditionem animo concipiat, tantumque, quam potest, veneratione prosequatur, qui cum HASBECANIUS [illegible] *[illegible]* Politicam hauri ex *Tractatu* OTTONIS TABOR *de Iure [illegible]* haudire, & novo hoc tempore Bartolos Baldosque parturiant. Olim illi sui generis quaestus apud seculum prius. Nunc qui neglectis politioribus artibus, rudes historiarum, nullaque solidae Philosophiae scientia instructi, velut noster Scarenschmidius, Politicos commentarios contexunt, illi sane quantocyus Anticyras navigent, ut erudito sint audi-

re mulier. Praefertim si pulmonem ventre rumpere, & favorum historia publice docendi ac augendi potestatem nacti, viros doctos foedis mendaciis, aut brutis sophisticationibus proscindant. Hos trahe, si digna factis sua elogia audiunt, quod tu facis, dic, quaeso, bona fide an Sapientem putas, Scarreschmidi? Sane in gloriatio tua vana est, evehisti usque *auditores Romanos*, & quidem plures, quam rem, qui tuam eruditionem non attingunt nabes. Ergo & illud memento, quod Phaedrus exemplo cicadae ostendit. Illa cum noctuae cui me acerbum saepe convicium faceret, rogata ut taceret, multo validius clamare coepit, & rursus admota prece accensa est magis, donec iterum admota, quod vitae fugeret, tandem mortem tribuere coacta est. Neminem, praeterquam sibi ipsi, videtur, qui dignum laesori praemium refert. & humanitati qui se non accommodat, sibi habeat, si poenas superbiae suae det. Reputabis hanc tecum apologum paucaque Scarreschmidi, quem si prius intendisses, quam animum olim tuum in veritissimo Pufendorfii Dissertationibus effusere animum induceres, nemirum non paulo rectius existimationi tuae consuluisses. Fecisti interim officium Christiani, si Vitebergensem sententiam e propinquo admonerebis, cum aliquem tamen in memoria sit, venit cavere, ne, continuatis mendaciis & sycophantiis, idem, quod cicadae apud Phaedrum in se exemplum fieri videat. Sane nuper quidem, cum exercitus Alba Lonbardiae prope Bambergam lustraretur, & commentarius ad Gerstium vicem tormentorum bellicorum fulcire deberet, hic primum ante omnem digna aliquid indigna relatu vociferans, nimiumque rerum [illegible] partu ibat, & ingenteum sese clamore ferebat. Caeterum quod eruditionem tuam ipse tam solicite commendas, in eo more vilium animantium facis, quae postquam neque disciplinae viri, e brutis laborarunt, cinco doctrinae specem se [illegible] existimant. Quanquam in vicecum illustratum est, tibi ipsi hanc scriptorem fieri & omnem omnino modestiam egredieris, quod tu tibi, nunque [illegible] elogium tribuisti: *Ita tamen, ut, primis hominis infelicitatem [illegible] contempta patris [illegible], quam agnoscere videntur.* Et quod tu? Scio ego tuo loco essem, ne quidem cum hominibus loqui vellem, tantum abest, ut unquam gravis calamum in manum sumerem. *Porro quaero*, pergis [illegible] *erant tela, quae [illegible] barba vel pallio excipere poteris.* Facessant haec nunc inquam, & Scarreschmidium publicae tranquillitatis hominem neget, qui hostis sui modum praesumendi [illegible] alios [illegible] supponeat. *Nolo enim dicere*, ut noster Grobschmidius [illegible] *periculosum*. Ergo tanta Imperii a solute Publicistarum tam arcte dependet, ut [illegible] illis nato decoro, libertas ordinum, forma Imperii, & praesens Germaniae conditio vacillare incipiat. Nam tu, & tui similes Publicistae columnae Imperii estis, multoque quam Pufendorfius rectius vobis sapere videmini. Quanta Germaniae calamitas instat, si Scarreschmidium omnino mori contigerit! Rarum profecto est, ut Principes nostri, patriae amantes, quique conservatum Rempublicam in parum ire student, tales homines primo quoque tempore praetulerunt, ne [illegible] liorum similium defectus, si quando caetera ipsum patri necesse sit, aut formidarem paginis expirent, [illegible] ac quae inde dependent subit Germaniae

pro-

prospicere nequeat. Nam *[illegible]*, quo hactenus vtcunque nasum protexit, non videtur impetum [illegible] Magistrorum, quem prouocauit, sustinere deinceps posse. *[illegible]*, dicit, *ne quid [illegible] Disquisitionem de Republica irregulari, contra [illegible]*. Atqui [illegible] tantum nomen [illegible] Domini a [illegible], [illegible] ad [illegible] scriptum [illegible] loco obtuleras. An hunc tantum [illegible] rerum humanarum esse credis, vt ignoret, quid [illegible] ad genus [illegible] velint? Sane Augustus e vestigio penetrabat mentem [illegible], [illegible] Xaipe [illegible] acclamabat. *In [illegible] Platonis non [illegible] Respublicas*, inquis. Neque, inquam, formantur Respublicae in *[illegible]*, quod tu sub finem *Disquisitionis* tuae communiceras. Nam [illegible] omnino non liquet, quid [illegible] antrum Platonis & [illegible] Justinianum. Nisi forte, quae tua ferocia est, Platonem in antrum [illegible], & Iustinianum in [illegible] Diogenis relegasti, aut illud orbi [illegible] ostendere voluisti, quod [illegible] expridem [illegible] publice [illegible] *[illegible]* professus est. *[illegible] erat nasum suspendere*, habet [illegible] Scarschmidii. At [illegible] Propheta consultum [illegible] helleborum ingerere, si modo cerebrum aliquam adhuc medicinam capiebat. De quo tamen vt dubitemus, multae nobis causae sunt. Quantumcunque enim *[illegible]* & [illegible] quam [illegible] Iurisprudentiae notitiam iactas, [illegible] tamen [illegible] *[illegible]* tui deprehendere licet, quod Pufendorfio [illegible] rerum [illegible] non sit, priusquam tu prima [illegible] elementa [illegible]. [illegible] te esse oportet, si qua sententiam Pufendorfii in animum demiseram, ea [illegible] & [illegible] tua credere debeant, de quo [illegible] conqueraris. Quid enim? Num Philosophia sola fide opus est? Imo rationibus hic pugnari oportet, & stultum est in Philosophia alteri incredulitatem exprobrare, cum quod [illegible], non possit non credi. Probate sententias vestras vi ac euidentia argumentorum, & credemus. Sed quid [illegible], qui [illegible] communi, [illegible] capere non potuit, quae [illegible], [illegible] oculis vsurpantur, [illegible] tamen [illegible] se offerunt.

VIDEAMVS ergo paucis, quid post tam nobile procemium circa rem ipsam [illegible] Scarschmidius. [illegible] primo loco tradit, *in formandis Rebuspublicis pro mensura seu regula haberi [illegible] debere, quod [illegible] & [illegible] [illegible] quod [illegible], & regula [illegible]*. Nam [illegible]. Atqui eadem ratione dicere possumus, in [illegible] Architecto [illegible], vel potius primum quod [illegible], esse debere [illegible] loci, non ideas, quas nondum conspecto [illegible] animo conceperit, vel alibi delineatas habuerat. Sed num illud obstat, quo minus [illegible] regularem ab irregulari [illegible]? Imo ne quaestio quidem est, quid praecipue in [illegible] Republica Polonicum respicere oporteat, sed an dentur Respublicae irregulares, & [illegible] Germania sit [illegible], id vero controuertitur. Ceterum quod ad illam appellationem, [illegible] fundamentum [illegible], respondemus, cum ea [illegible], quae ipsi [illegible] a [illegible] [illegible]

[illegible]

re saltem, commemorant, vsurpo passim vocabulo regularis eadem. Aristoteles autem, cuius Politica Architectonica sola propemodum ex antiquitate nobis restat, [illegible] respublicas [illegible], [illegible] publicae ab vna voluntate diriguntur, quales respublicas [illegible] commemorat [illegible] alias ciuitates, quarum voluntas per vnum hominem vel vnum concilium se exserit, regulares vocare placuit. Sicut contra irregularis Respublica nobis est, vt iam supra ad nauseam vsque inculcauimus, in qua vnum [illegible], quo ciuitas velut animatur, ita perfecte non deprehenditur, atque non per eundem [illegible], aut vnum in administratione Reipublicae haeret, sed et publica [illegible], & constitutiones [illegible] legitimae [illegible]. Quo vno obseruato nullam difficultatem habent, quae § [illegible] *[illegible]* loco [illegible] noster Gruschmidus. [illegible] enim verum sit, *[illegible] applicationem plus mali habere propter [illegible]*, id est, si [illegible] populi non [illegible], frustra esse, qui regularem Rempublicam constituere [illegible], neque [illegible] non concedimus Scarschmidio, *[illegible] esse [illegible] & impossibile*, [illegible] *[illegible] partes [illegible]*, id est Politicam architectonicam, quod enumerationem formarum regularium [illegible], quod [illegible] temere [illegible] [illegible] [illegible], quo inde colligas, inter regulare & irregulare discrimen non dari, & [illegible] facile [illegible] Politicam [illegible] formas [illegible] supponere. Neque obstant, quae addit Noster: *[illegible] Reipublicae [illegible] [illegible] forma [illegible]*, id est, cum Philosophi doctrinam [illegible] formam [illegible], tum non Respublicas [illegible] [illegible] *[illegible] formas Rerumpublicarum [illegible]*, quae [illegible] *[illegible]* [illegible] est, omnes Respublicas debere esse regulares [illegible] de *[illegible]* Rerumpublicarum ordinando [illegible]. Per [illegible] dicere [illegible] Mathematicos Architecturae [illegible] admonuisse [illegible] quaedam non [illegible]. Neque tamen [illegible] supidum [illegible] arbitramur, vt Mathematicorum [illegible] ob distinctionem [illegible] in regulares & irregulares [illegible], quae *[illegible]* [illegible] sunt regulares. [illegible] certas [illegible] Respublicas formarum [illegible] Scarschmidius, vt [illegible] Pufendorfio [illegible], [illegible] si Respublicae regulares [illegible] pro [illegible] [illegible] ad quam omnia in [illegible] [illegible] oporteat. [illegible] [illegible] tempore [illegible], a [illegible] Mosell [illegible] se [illegible], vt [illegible] per [illegible] in [illegible] formam [illegible]. [illegible] Phoenix, & Melchisedec, & [illegible] [illegible] numero [illegible] & [illegible] Scarschmidio [illegible] non est, qui [illegible] conformatis, [illegible] non excellarum, quam [illegible] *Principes* [illegible], [illegible] praemio, cum [illegible]. *Si* [illegible], [illegible] Scarschmidius, *Rerumpublicarum formas [illegible]* (nempe cum Aristoteles Politicam suam Architectonicam

nicum concinnaret) *plures aliasque regulas conscriptas fuisse*. Atque post Aristotelem non pauci scriptores politici in publicum prodiere, neque tamen quisquam novas formas regulares, diversas ab illis, quas veteres iam tradiderunt, commentus est. Habet enim & ipsa regularitas fundamentum suum, & numerus formarum regularium Politica mathesi aptius ostenditur. Quod autem noster addit: *Quo animadverso recentiores doctrinae civilis scriptores plures regulas, seu Respublicas mixtas, sermoneque communiori statuunt*, id non magis sententiae Severini obstat, quam ideo irregulares munitiones non dantur, quas, ut fatur, Fournierius, Bruleus, Ollendus, aliique oppidorum quidem illas, sed tamen irregulares munitiones singulatim depictas exhibuit. Neque enim illi *recentes Politici* propterea mixturam suam se confecisse fatebuntur, quod viro illi, cuius Trismegisto nomine audito aliquam attoniti stupere, obdurare, eumque Politicam maxima ex parte supplevisse velint, sed ut imperium Germanicum lepido quodam vocabulo insignirent, postquam illud ad simplices & regulares formas haud satis congruere vidissent, Aristotelis autem, cui caeterae quidem formae plene descriptae sunt, non magis irregularium Rerumpublicarum quam systematum mentionem faceret. Praeterea cum non pauci pari fere anxietate mixturae illius vestigia in Aristotele quaerant, qua hodierni Alchymistae modum conficiendi lapidis Philosophici in Raymundo Lullio venari insistunt: neque quisquam unquam adeo desipuerit, ut Respublicas mixtas regulares esse, easque mensuram ullam in quacunque Republica ordinanda fabre debere, contenderit.

Caeterum cum Pufendorfius scripsisset, *homines ante Vitruvium aedificasse*, quaestionem movet noster Scarenschmidius: *An aedes hodie ad regulas Vitruvii non formatae, sint irregulares?* Ad quod problema respondemus. Etsi usu non ita frequentetur, ut aedificia dicantur regularia vel irregularia, quemadmodum munitiones, dubium tamen non habere, quin qui locum turribus, aggere, aut castellis muniunt, aedificent. Atque primo non adeo *ridiculum* videri, aedificium irregulare dicere. Deinde discrimen faciendum esse inter Architectonicam veterem & recentem. Quanquam enim utraque in dispositione partium ordinem, certamque Symmetriam observari iubeat, tamen, ut sunt res humanae, quaecunque salvo aedificiorum fine corrigi aut mutari possunt, non eandem hodie, quam olim faciem obtinere conspicimus. Nam & hic varietatem delectare constat, & saepe imperito alioquin homini commoditas quaedam obvenerit, quae acutum praestantissimi artificis fugerat. Cum ergo comparatione demum cum aliis facta res regularis vel irregularis audiat, hujusmodi aedificia ad priscae Architectonicae leges exigimus, omnino irregularia dicentur, quandoquidem Philonis, Democriti, Vitruvii, aliorumque regulis non congruunt. Quod autem Scarenschmidius iterum iterumque & praesertim § 18. super aedificiis irregularibus cachinnum tollit, id sane manifesto indicio est, hominem vocem *irregularis munitionis* (loquimur in gratiam fabri nostri Germanice, *einer irregulieren* Vestung) nunquam sando percepisse. Eapropter si in foemineo gynaeceo hactenus puerulus delituisset, ubi longius araneum non

magnopere requiritur, si *dubio lapsu*, quod vocat, immensum nunquam Lipsium adspexisset, cuius numerus palam irregularis est, si denique inter libros nomen non professus fuerit, e quibus neminem tam imperitum esse constat, quin-tum istius appellatione norit, utcunque excusari posset ignorantia hominis. Nunc cum Vulcani auspiciis plusculos per annos ferrum exercuerint vasto cyclopes in antro, Brontesque, Steropesque & durus corde Scarenschmidius, pudenda profecto socordia est, tales ipsum in amicorum officina non attendisse, quae, ne de tyrannibus fabrorum, aut gregariis malleatoribus dicam, pueros fabri, tonsores, lippos, imo mulierculas non fugiunt. Ut mirer, quomodo Iurisprudentiam profiteri, & Advocatum agere homini in mentem venire potuerit, quem cyclopes veluti circumforaneum ordinis sui, prudentia e se ad fluvium & antrum relegare voluerunt. Usque adeo illud Maronis, levi mutatione facta, huc locum habet: *Excudent alii spirantia mollius aera, Orabunt causas melius, tabulasque dolabunt, Tu modo, Scarschmide, manus malleare memento. Hae tibi erunt artes, monstris imponere ferrum. Parcere Bellicis, & debellare bubulcos.* Denique quicquid de *Materia* solita sibi eloquentia deblaterat Noster, omnino supervacuum est. Etsi enim res formam aliquam fortiri non posse, nisi materia ad eandem recipiendam apta sit, seu, ut vulgo loquuntur, *nisi forma educatur e potentia materiae*, num tamen ideo nullum inter formas discrimen statuetur? Aut num id propter rubus ad antiquum chaos relabentibus unus erit toto naturae vultus in orbe? Neque etiam de irregularibus civitatum formis egit Pufendorfius, quasi *ipse solus sciat tractare formas Rerumpublicarum*, quam Grubschmidio observatio est, sed quia inter regulare & irregulare, inter unitum & disiunctum, inter habile & inhabile, ingens in re ipsa discrimen deprehenderat.

Tandem reliquas cyclopis nostri ineptias diluendo ad vitium sufficerit monuisse, mentem Pufendorfii nequaquam esse hanc, quod Germaniae foedere aliquo expresso contineantur, aut quod imperium systema duntaxat foederatorum sit. Sed illam obligationem, qua ordines Germaniae Caesari & Imperio obstringuntur, qualicunque eam nomine insignias, non habere plus virium, quam vinculum, pacti inter foederatos inaequales, minimum intuitu Electorum, & praecipuorum Imperii Principum, id vero Monzambano ac, id Pufendorfio persuasum est, & idem ipse rerum actus palam loquitur. Sunt autem istae theses diversissimae, quemadmodum aliud est dicere, Scarenschmidium Lacenturam non esse, sed falsum vetulum Studiosum Iuris: Aliud, eruditionem Scarenschmidii maiorem non videri, quam tyronis alicuius. Prius in medio relinquimus: posterius autem tam certum est, quam certum arbitramur, Imperium recte dici Rempublicam irregularem. Ac principio quidem, quod *dispensationem cum Aristocratiam* retinet, de qua in § 13. declamat noster, dubium non habet, quin ulla sit eiusdem Democraticorum. Quomodo autem differant *ius suffragii, & mera suffragantis facultas* aut quid illo sibi paradoxo velit, *dari in certo societatibus suffragia, ut tamen suffragantes non sint Cives*, istae, inquam, subtilitates nobis nondum penetrantur. Egregium interim dogma Politicum, quod humano orbi proponit Scarenschmidius ut regno vacuum

esse

[illegible]

perpetuum, cui saluis pactis renunciare non liceat. Reliquas absurditates sigillatim percurrere taediosum iuxta & superuacuum videtur. Nam Scarenschmidius, postquam in vitiorum callum obduruit, in furorem quidem agi potest, corrigi non potest. Et quem ista nondum sufficiunt percipiendae menti nostrae, aut iniectis sibi a Scarschmidio scrupulis eximendis, illi nullius doctrinae animum capacem gerunt.

IAm epilogi loco compellandus nobis est Vir clarissimus, qui hactenus in Scarenschmido mensae suae membrum sane quam indignum habuit: non quasi stolidissimo huic sycophantae socius iungi mereretur, sed quia Medicum non nouimus, cui tutius hominem biliosum, & extreme spleneticum commendare liceat. Equidem si ea seculo felicitas obtigisset, vt arcanum lapidis Philosophici, tot carbonum clade frustra hactenus quaesitum, cognitum, aut diuulgatum haberemus, ipse praestantissimus Medicus minus opinor desperaret, posse valetudinem hominis in melius ire. Nunc cum plerisque tam beatis esse non liceat, & qui diuinae huius medicinae conficiendae modum reperere, iuxta Poetam, bene viuere, qui bene lateat, existiment, nescio qua ratione sensus reddi possit aegrotanti, cui ne candentis quidem ferri vstulatio percipitur. Nisi forte vltimum hic erit, detecta nostris temporibus Transfusio, quae re desperata Medicis quibusdam non pessime cessit. Cuius aduersus melancholiam si prudentissimus Poliater ipse vim atque efficaciam expertus est, nobis perhumaniter rogantibus, non recusabit, vitulo aut porcello venas quantocyus incidere, ac cruorem nulla febri aut tristitia infectum cordi per canales instillare, vt sic asinino sanguine purgatus, sin plene restitui non possit, saltem ruditu suo bonis viris parcius negotium facessat. Quanquam, vt vincula homini parentur, cordatiores expeditissimum sint iudicaturi, postquam melancholia magis magisque ingrauescit, & Sirius, qui propediem aestum Solis adaugebit, omnia id genus capita multorum saepe exitio praecipitat.

SAMVELIS

SAMVELIS PVFENDORFII
SPECIMEN
CONTROVERSIARVM
CIRCA IVS NATVRALE
IPSI NVPER MOTARVM

PROPERT. L. II.

Maxima de nihilo nascitur historia.

REVERENDISSIMO DOMINO

DOMINO IOANNI BAAZIO,

S. THEOLOGIAE DOCTORI,

ARCHI-EPISCOPO VPSALIENSI, EIVSDEMQVE

ACADEMIAE PRO-CANCELLARIO,

DOMINO AC FAVTORI MEO

VENERANDO.

Quo calumniarum adparatu Libros meos de Iure Naturae & Gentium maleuoli quidam inuaserint, apud Reuerendissimam Tuam Dignitatem multis exponere superuacuum fuerit, quippe cui dudum istius litigii origo indolesque est perspecta. Ista malignitatis aut inscitiae documenta, vtut sparsim iam a me discussa, denuo vno velut fasce comprehendere, solidaque responsione adiecta orbi erudito exponere, existimationis meae magnopere interesse iudicaui, simul vt aliquando molestae huic scriptioni clausulam imponerem. Nam postquam semel ita perspicue ostendero, quam procul ab illis erroribus absim, quos tanta cum im-

portunitate certorum hominum intemperiae mihi impingere fategerunt, non magnopere mihi deinceps curandum erit, num alii malignitati suae immori malint. Caeterum quod isthoc scripti Reuerendissimae Tuae Dignitati potissimum inscribere sustineam, praeter admirationem, qua sapientiam tuam, aliasque queis praefulges virtutes prosequor, haec me ratio subegit, vt ostenderem, quanta me causae meae fiducia teneret, dum velut arbitrum sumere non vereor, ex eo ordine, cuius vnum aut alterum nescio quam splendidum membrum eas lites praecipue excitauit, aluitue. Simulque vt hoc facto demonstrarem, vtut maleuoli ordinis sacri auctoritate in fraudem meam abusuros sese sperauerint, illibatam tamen penes me perstare venerationem, quae isti ordini debetur, nec iniurias vnius aut alterius vniuersis a me imputari. Quin potius me confidere, Reuerendissimam Tuam Dignitatem, & quibus par animi integritas, quam maxime detestaturam artes oppido quam deformes, quibus ad famam meam maculandam isti homines grassati sunt. Optime nimirum Reuerendissima Tua Dignitas perspicit, quantopere a prudentia, grauitate, atque moderatione, virtutibus vestro ordini tam commendatus abhorreat, re non intellecta tumultuari, per calumniam aliis foeda dogmata affingere, vera & innoxia cauillationibus in sinistram partem detorquere, ad rationes denique aurem obstruere. Et qui circa inania aut falsa tanto cum feruore se iactat, is etiam vbi solida propugnat, impetu potius rapi, quam iudicio duci videtur. Sed mihi causam meam asseruisse suffecerit, aduersarios pro suo quemque merito cordatorum virorum censura notabit. Mihi post tam acerbas insectationes non modico solatio erit, si Reuerendissima Tua Dignitas candorem instituti mei beneuole interpretetur, & me, qui virtutes Ipsius ex animo aestimo, fauore suo amplectatur. Ita Deus Optimus Maximus Reuerendissimam Tuam Dignitatem multos per annos Ecclesiae & Reipublicae bono seruet!

REVERENDISSIMAE TVAE DIGNITATIS

Dab. Holmiae, prid. Kal:
Iulias Anno 1677.

ADDICTISSIMVS

SAMVEL PVFENDORF.

LECTO-

LECTORI BENEVOLO SALUTEM.

Etsi pleraque calumnias & cavillationes, quibus libros nostros de Iure Naturae & Gentium locis & aliis [illegible] incessere instituerunt laborarunt, iam ante, quantum candidis & aequis rerum arbitris sufficere poterat, discusseram: visum est tamen hoc tempore universam illam litium telam retexere, eamque oculis eorum talium rerum curiosis conspiciendam exponere. Nam & dispersa minus ad memoriam valent, & interea temporis quaedam aliorum hominum libelli, non minori veneno turgidi, in manus meas inciderunt, quibus aliquid reponi existimationis meae interesse videbatur. Simulque etiam quantumvis ingratissimum suppetebat, turbato bello Musis nostris, & extra [illegible] monumenta fere abeuntibus. Iamque claustra dum caeteris communi studio publicum hostem arcere sumpsimus, mihi autem famae meae latrones propulsasse muneris instar fuit, postquam nihil operae a me in Rempublicam conferri poterat. Et hoc illos homines condigno virtutibus suis elogio ornare, eorumdemque artes in manifesta luce constituere non tam mea, quam omnium bonorum ingeniorum interest, & quibus aliqua ad excolendam veram literarum facultas. Quae si pro industria sua nullum aliud praemium manet, quam ut tam sordidorum deinceps latratum experiantur, praestiterit barbariem deinceps & ruditatem, quam bonam mentem habere amicam. Equidem id numquam sperare ausus sum, ut mea sese omnibus approbarent: quin & optandum mihi duxi, si cordatus quispiam & eruditus vir discutienda sibi sumere vellet, quae dubia quid habere viderentur. Nam hoc vicisse gloriosum, succubuisse non indecorum fuisset futurum: & poterat fortasse ingeniorum collisio ad illustrandam aut solidandam veritatem aliquid momenti non poenitendi adferre. Ast quae mihi nota fuit lis, non disceptationis literariae, sed latrocinii potius indolem habuit: cum adversariis meis nihil aliud fuerit propositum, quam conjuncto omni calumniarum adparatu maculam famae meae adspergere, & lucro suo, malitiaeque ambitioni litare. Quae praeter alias molestias hunc quoque tandem [illegible] ubertim necessitatem mihi imposuerunt, ut scripta adversariorum meo potissimum studio forent publicanda: postquam non parum ad illustrandam hancce controversiam facit, illos homines paulo penitius nosse, & [illegible] magis tabula putavi illos adumbrare, quam in aprica luce destituere propositum fuit. Ac de Nicolao quidem Beckmanno, cuius velitatio primum velut initium hisce turbis dedit, paucis hoc scripto expositum: nec ut eum infami nomine memorando vilem reddere, decorum fuerit. Nec quod hic praetereundum non est, Alastorem illum usque adeo ab ingenio suo non discedere, ut etiam nuper Dn. quosdam in Scaniam eruptionem aliorum suum coloratis opere suis adjuvarit, ut

cui

me cum viuum & liberum trucidaret. Qui sanguinem eorum sitiunt cum manipulo sicariorum Lundinum adueniebat, & cum ibi me non inuenisset, Malmogiae capta facinus suis executurum sperabat. Verum vt illum sicarium scelera tantum Lundensi procerum exterruit, iis sine dubio vniuersis Tenebrionistarum sectis ex tanta sui conditoris virtute non parum splendoris accreuerat. Quanquam nescio, an primo hoc loco censeri se *[illegible]*, quippe ex cuius cerebro *haec Nouatorum* progenies est, qui totus exprimendo vim animo ingenioque sufficit, & qui nouum apud doctum hominem vicem subit. Illum hominem in me impegit prima hacenus turba ferendis nata, & quod hoc velut compendio ad famam singularemque eruditionis opinionem grassari in proclivi duceret, postquam homo per aetatem tenebris sese eripere non dubitauit. Ac statim quidem cum post absolutam peregrinationem, quam ad exemplum Imperatoris Hadriani pedibus fere obierat, in patriam reuertisset, obtinuit nihil, aut ossa potius, ad rusticorum deditum, et sic Gedanum profugisset, capitis supplicium subiturus fuerat. Quod totum negotium in Pomerania Elbingensi notorium est. Cum Gedani satis tutum se non crederet, Holmiam se penetrauit; vbi prima cura erat famis depellendae quaedam circumspicere, famulque hypocritam braccarum partam substruere. Inde post varios adagebatur. Et cum sub id tempus mutus Concionatoris Teutonici Holmiae vacaret, magno cum ambitu, & non sine turbis in plebe excitatis ad illam se quodquam adspirabat. Sed mox cum de instituenda ACADEMIA CAROLINA agitaretur, et opportunum stagionarum aliquo extruderent, Concionatorum Teutonicum Lundini ipsum agere iubent, adiuncto extraordinario Professoris titulo, vt otium haberet studia sua literas excolendi. Sed postea cum qui vocatus erat celeberr. Theologus accedere dimisisset, vim, qui tunc gratia quorundam Regni Procerum florebat, adhibendo adrepsit: quo procurante Professoris Theologiae vocabulum potitus est. Talem in locum prouecto facile quidem erat turbulentiae & nouitatis famam adquirere, multo vanorum hominum fere, in quorum praemium parum aberat, quam munera diminuerentur. Sed eruditionis opinionem sibi circumponere difficile fuerat ei, qui ex vniuersa Philosophia praeter vocabula elenchorum sophisticorum, & ex Theologia recentes quasdam controuersias crepare nihil poterat. De caetero in linguis orientalibus, Patribus, historia & antiquitate Ecclesiastica, elegantioribus literis et solida Philosophia plane hospes: ingenio insuper ita infelici, ac tardo, vt ad vnicam concionem conficiendam integra septimana opus esset. Itaque annorum spacio vix duae aut tres miserabiles dissertationes procudebantur, mendici ingenii specimen: sub quod [illegible] commentarium, quibus posteriores duas refertae sunt, insignem artis Sycophanticae peritiam prae se ferunt. Igitur cum mire gestiret ostendi, & dicier, hic est, vno momento ex numero obscurorum virorum emersurum se sperabat, si quam maculam operi meo nihilque posse adspergere: cum speraret, praeterito nihil Theologica apud imperitos adipisceretur, & si secus res cecidisset, excusationem sibi paratam. Praeterea cum nemoni ipsius stuporem, & tenuitatem eruditionis singulari quondam facultate supplere nitentissimi dicta detorquendi, & vis quaedam,

quibus

quasi in certo studiorum genere deprehenduntur, [illegible] sua etiam optima [illegible] postulant. Secuti & alii illius hominis pio & candido [illegible] haud multum processit, quod cum [illegible] ipsi absque cum increpatione & comminatione foret impositum, hoc tantum illorum [illegible] sibi levamen, quod a suo amico & socio Nicolao Beckmanno tanta mihi per libellum famosum contumelia foret inferenda, ut ex illo nullum detrimentum existimatio mea per Germaniam sit captura. Hisce igitur si [illegible] fraudes circa hoc negotium adhibitas, quas in Apologia mea satis expressi, & quarum pleraque a Beckmanno [illegible] promulgarent. Sane nemo cordatus fuerit, quin agnoscat, [illegible] quam pro meritis [illegible] capitalisse. Caeterum, ut, quae mihi intentabantur calumniae, majore cum pondere procederent, in partes quoque trahitur Petrus Winstrupius, [illegible] Episcopus, qui cum Beckmanno nuper arctissima [illegible] fuerat, cui [illegible] & errores circa religionem, & neglectum officii & [illegible] [illegible] obiecerat: quae licet demum, cum in eundem Beckmannum [illegible] viderentur, [illegible] opera composita [illegible], pro quo officio tam egregium mihi gratiam Beckmannus [illegible] reddit. Quod autem Winstrupius ille, quem per quadriennium ego omni observantia & sincerae amicitiae [illegible] [illegible], tam [illegible] negotio permittere potuerit, ut in fabula tam [illegible] primarum partium actor esse videri, vera quidem causa fuit, quod [illegible] nunquam [illegible] fuit, actiones suas ad [illegible] rationem exigere, sed [illegible] [illegible]. Altera autem, quod [illegible] officii [illegible] me oppressurum se speraret. [illegible] auctoritatem & [illegible] in me [illegible] pondus addidisse nemo mirabitur, qui cognoverit, impudenter [illegible] [illegible] habitum iri, cui cum [illegible] tam [illegible] in negotio [illegible] [illegible] non fuit. Praesertim cum mihi [illegible] quam ipsi perspectum foret, quod [illegible] in controversia esset, quippe cui vocabulorum [illegible] [illegible] funditus [illegible] foret, & cui [illegible] errores quosdam libro meo contineri constabat, quem quia Beckmannus [illegible] fabulandi [illegible]. Sed cum non modica clade [illegible] copiae in Suecia concidissent, ex Germania supplementum [illegible] non plane [illegible]. Nam & [illegible] viri, qui tam [illegible] duces se ferrent. Quorum primus Fridericus Gesenius, [illegible] Praesul, cum [illegible] me [illegible] impactis foret, ut omnibus [illegible], ut futura [illegible] [illegible] suo Nicolao Beckmanno [illegible] redderet. [illegible] cum [illegible] in cathedram [illegible] esset, & omnibus [illegible] occupatis nullum [illegible] novus [illegible] cerneret, ac [illegible] aliqua [illegible] videret, expeditissimum sibi [illegible], [illegible], praesertim cum [illegible], ne quisquam Scholasticorum, & Magistrorum nostrorum Colloniae [illegible] quibus [illegible] erat, [illegible] quod [illegible]. [illegible] autem [illegible] [illegible] impudentiae, & quae [illegible] [illegible], & quod [illegible] in hoc [illegible] non [illegible] [illegible], [illegible] quod in [illegible] ipsi esset magnum [illegible] dissertationum [illegible], quarum puto facile me [illegible] [illegible] * . * Caeterum quam pium & candidum illi hominis [illegible] circa

mouendas & fouendas hasce lites habuerint, artes ab ipsis adhibitae satis loquuntur. Quibus cauillationibus autem strophisque vniuersam calumniarum scenam adornarint, tum aliis scriptis, tum hoc ipso manifestissime fuit expositum, sic vt cordatum Lectorem nihil amplius desideraturum sperem quod vel ad depellendas aduersariorum criminationes, vel illustrandam meam sententiam faciat. Eoque posthac minus sollicito mihi esse licebit, si qui calumniarum & nugarum desinere non velit, cum semel ita perspicue formato controuersiae statu quae ex aduerso afferri possunt vltro collabantur, & mihi parum decorum sit futurum, quibusuis ieiunis schedis peculiari scripto occurrere. Qui enim haec nostra capit, ei facile fuerit, si quid praeterea scrupuli mouetur, proprio Marte discutere. Sed qui ne nunc quidem inania litium mihi motarum perspicere valet, illius circa negotium literarium nulla ratio est habenda. Et cum ab erroribus Theologicis, quos isti impingere mihi sunt, alienum me esse protestatus sim, ac verbis meis vim illatam ostenderim, si quis ne nunc quidem adquiescere velit, quid aliud praeter professum calumniandi studium prae se fert? Denique si cuipiam quid acerbitatis hoc & alia istis hominibus opposita scripta videantur habere, is facile veniam iusto dolori dabit, si modo cogitare velit, quid animi sibi futurum fuisset, eiusmodi calumniis & iniuriis adsperso, & num mollius tractari mereantur, qui vitam, famam, fortunasque meas & meorum infensissimo atque implacabili animo perditum & subuersum iuere, animae insuper salute me exuituri, si mendaciis & maledicentiae aliqua vis Diuinum apud Numen foret, Bene vale.

CAPVT

CAPVT I.

DE ORIGINE ET PROGRESSV DISCIPLINAE IVRIS NATVRALIS.

§. I.

Ius naturale, humano generi connatum, quod omni tempore populorum mores & negotia ex plerisque parte rexit, quodque actu ipso exprimere optimo cuique semper cordi fuit, hoc demum seculo in iustae formam artis redigi coeptum est. Equidem olim non defuere, qui cultiorum populorum leges ciuiles, in quibus naturale ius magnam partem faciebat, literis consignatas luculentis commentariis illustrare satagerunt. Vber quoque fuit prouentus Philosophorum moralium, quibus circa mores hominum ad dictamen sanae rationis componendos opera est posita. Verum, qui naturalia iura a positiuis accurate discerneret, & ista in pleni systematis rotunditatem disponere aggrederetur, ante *Hugonem Grotium* nemo extitit. Equidem in legibus Ebraeorum & origine diuina & antiquitate quam maxime venerabili vix vllum est caput iuris naturalis, quod tactum non sit. Sed vti in ipso legum codice, ita & in commentariis, quibus eas leges istius nationis Doctores illustratum iuere, positiuis naturalibus immixta conspiciuntur, ad quae curiose digerenda sese accinxit *Ioannes Seldenus*, honesta, vti adparet, & minime ludicra aduersus *Grotium* aemulatione, & quia alias praecipuas iuris Ebraici partes illustrandas susceperat: sic vt ab hocce in peculiare volumen colligeretur, quicquid ex sententia populi Ebraici iuris naturalis & gentium haberetur, separatum ab eo iure, quod duntaxat inter ciues eiusdem reipublicae valebat. Quo minus tamen eruditissimum & quantiuis pretii opus vicem pleni, & ad captum omnium populorum attemperati systematis in iure naturali subire queat, tres potissimum caussae mihi obstare videntur. Prima est, quia ibi non satis exposita reperiuntur ea, quae ad paedium iuris naturalis pertinent. Per eam autem intelligimus illa velut praecognita, quae ad praecepta legis naturalis, earumque rationes plene & distincte intelligendas requiruntur, & quidem quae velut domestica sunt huic iuri, nec ex aliis disciplinis mutuo sumuntur. Ex quo genere est doctrina de indole rerum moralium in genere, de principiis actionum humanarum, earumque natura, & affectionibus, de principio moralitatis, de legibus in genere, de statu, conditione & natura hominis in respectu ad actiones morales, de natura & requisitis pactorum, de origine & natura sermonis, & dominii, de modis adquirendi, de pretio rerum. De natura & varietate contractuum, de origine & natura tam societatum

primarum,

primarum, quam ciuitatum, de imperio ciuili, eiusque partibus & affectionibus, & si quae sunt alia. Deinde *Seldenus* legem naturalem non deducit ex tali aliquo principio aut hypothesi, cuius euidentiam omnes nationes agnoscant, aut ad quam agnoscendam argumentis ex ratione humana petitis adduci queant. Nam fundamenti loco substernit septem illa praecepta Noachidarum, quorum auctoritas apud Iudaeos antiqua traditione nititur, quam adstruere aut eleuare meum non est. Etsi mihi quidem valde probabile videatur, primos homines potius ex diuina quadam & peculiari informatione, quam propria ratiocinatione praecepta legis naturalis hausisse. Verum vt quis omnibus populis & auditoribus eius traditionis, & numerum istorum praeceptorum argumentis vtrinque admissis persuadeat, id vero valde arduum fuerit. Praesertim cum nec circa id solicitus fuerit *Seldenus*, vt istorum praeceptorum necessariam conuenientiam cum natura humana, aut eorundem sufficientiam ad regendas omnes actiones hominum morales demonstraret. Denique & illud tantum agit *Seldenus*, vt quid Doctores Ebraeorum senserint, exponat: quam accurate autem illorum sententia cum sana ratione congruat, parum examinet. Quod tamen necessarium erat, siquidem plenae systematis vicem istud opus subire debebat: quippe cum populus Iudaeus seipsum quidem eminenti dignatione, alias autem nationes sat maligne aestimauerit. Cum tamen ius naturale ad vsum totius generis humani adaptaturo necessum sit ponere, omnes homines circa fruitionem iuris naturalis esse aequales.

§. II. In libris Noui Foederis praecepta legis naturalis passim luculentissime inueniuntur expressa: & quidem vt illa non solum iubeantur exerceri citra vllum nationis discrimen, sed & omnibus cum requisitis, quae perfectam actionem absoluunt. Et ea omnia vt ad vnum caput, velut ad legem quampiam fundamentalem, possent reuocari, ex qua caeterae perspicua consecutione deducerentur, ipse Saluator noster eum in finem dilectionem proposuit, quae cum nostra societate quam arctissime conspirat. Isthaec porro praecepta omnibus modis illustrare conati sunt, qui in libros diuinos commentarios ediderunt tantum non infinitos: sic vt in Theologia Christiana nullum praeceptum desiderari videatur, quod ad regendas in vniuersum hominis actiones, moresque faciat. Non eo minus tamen res literaria etiam apud Christianos peculiarem disciplinam exponendo iuri naturali requirebat, postquam vniuersum genus humanum, cui vtique communi lege opus erat, in religionem Christianam non consensit. Cum enim ea pars religionis Christianae, quae de regendis moribus tractat, satis habeat dogmata sua confirmasse ab auctoritate & iussu Dei, qui filium suum Saluatorem mundi misit, in eius eorundem rationes inquirere parum laboret: inde fit, vt hoc modo adornata praecepta legis naturalis sanctimoniam suam iis duntaxat adprobent, quibus diuina Christianae religionis auctoritas agnoscitur. Sed cum hancce non exigua humani generis pars ignoret aut aspernetur, cui tamen & inter se & cum Christianis agenti negotia vtique ad legem naturalem attemperanda: adparet sane, ex alio principio, apud omnes aeque agnito, & ad omnium captum attemperato, deducendum esse ius,
ad

ad quod omnium eorum actiones diriguntur, qui tam diversa circa religionem sentiunt. Est praeterea religio, prout ex adaequato suo principio hauritur, in sua natura ad sublimiorem finem & usum ordinata, quam qui tantum intra huius vitae terminos coercentur. Inde non Christiana solum religio, sed & plerumque aliae divinitus suis sectatoribus praemia, malitiosis violatoribus supplicia post hanc vitam decernunt. Ita tamen, ut non vera solum religio, sed & falsae quaeque aliae se diversae religioni efficaciam ad praemium post hanc vitam nanciscendum detrahant. Sed in eo omnes consentiunt, quod actiones moresque ad legem naturalem bene compositi ad decus, tranquillitatem & emolumentum huius vitae manifeste faciant. Igitur qui disciplinam iuris naturalis ad captum universi generis humani adornare vult, ei sublimior ille probitatis vitae finis & usus velut sequestrandus est, & Theologis relinquendus, & ad eum duntaxat usum respiciendum, qui apud omnes in confesso est, & quem vel sensuum iudicio deprehendere queas. Idque eo magis, quod controversiae Theologicae circa fere contumaces animorum discordias solent, ut si quae disciplina illis immiscetur, non secus atque ac incertis syrtium vadis adhaerescat, nec cursum suum ulterius tenere queat. Accedit, quod neque in authenticis novi Foederis libris, neque in commentariis ea inveniuntur, quae ad proprium iuris naturalis pertinere supra docebamus, quippe cum talia tradere, extra scopum illorum Scriptorum fuerit. Nihilominus in aprico est, plurimum lucis & subsidii nostrae disciplinae accedere non solum ex divinis libris, sed & ex commentariis eorum, quibus primaeva & genuina religionis Christianae dogmata unice cordi sunt. At vero illi Doctores, qui in Episcopi Romani verba iurarunt, quos omnia ad potentiam & quaestum Sacerdotum vertere labor est, legi naturali, & universae de moribus doctrinae magnam caliginem offudere, dum immensa voluminum mole id agunt, ut penes solos Sacerdotes facultas sit conscientias hominum ex suo lubitu temperandi, caeteris liquido sensuum iudicio adempto caeca obsequii necessitas incumbat.

§. III. Inter veteres populos, quantum nobis constat, non est, qui plus operae in illustrandis suis legibus posuerit, quam Romani, quibus disciplina iuris plurimum sane debet. Et dignum admiratione est, quantum excelluerint ingenia Romana, ubi ad certum studiorum genus velut impetu quodam incumbere coeperunt. Sic quantum eloquentia, quantum poesi & historia valuerint, nemini est ignotum, qui literas novit. Post cum sub Caesaribus peritia iuris plurimum commendationis haberet ad nanciscendas administrationes aulicas, & provinciales, per duo fere secula praestantissima Romae ingenia excolendae Iurisprudentiae sese applicuerunt. Ex quorum scriptis longe ampliorem nostra secula fructum potuissent capere, si illa volumina integra ad nos pervenissent. Verum Iustinianus, instituto rei literariae oppido quam pernicioso, pro integris operibus lacinias quasdam & excerpta nobis transmisit, quae recentioribus seculis immensam commentariorum molem pepererunt. Cum utique longe satius fuisset, veterum ICtorum scripta, erudita sane & magno studio elaborata, exstare, quam volumina non unius ex recentioribus

 scripto-

scribentium sive sequantur aut superent, quam per multitudinem commentariorum orientium uelari. Et veterum monumenta integra, sua luce velut radiantia, pariorem longe recentiorum operum admiserint. Fatendum tamen est, quicquid adhuc Romanae Iurisprudentiae superest, iuri naturali plurimum lucis attulisse, non solum quia illi magnopere curae fuisse adparet omnia ad rectam rationem & aequitatem revocare, sed etiam quia plurima ad pandectam iuris naturalis spectantia ab ICtis Romanis luculenter fuere pertractata. Quantamcunque tamen laudem Romano iuri tribuamus, fatendum utique est, peculiarem adhuc disciplinae iuris naturalis operam fuisse, siquidem doctrinae moralis sua constare debebat perfectio. Nam nec omnia, quae ad praedictam iuris naturalis pertinent, in iurisprudentia Romana ita accurate, prout par erat, deducta inveniuntur, & cum iisdem naturalia passim & quae ex peculiari indole Reipublicae Romanae provenerunt, immixta sint, illa utique liquido discerni non poterunt, nisi qui aliunde hauserit, quibus notis haecce ab illis dignoscantur.

§ IV. VETERUM Philosophorum monumenta non paucas quidem sententias continent ad ius naturae illustrandum facientes, ut tamen longe minora sint, quam expectari ab illis par erat, quibus haec praecipua esse opera debebat, mores hominum ad legem naturae conformasse. Neque istthunc veterum defectum suppleverunt, qui proximis abhinc seculis Philologiae studium professi sunt. Cum enim inter diversas veterum Philosophorum sectas Stoicorum placita, nonnulla emendata, in solidum iuris naturalis corpus facillime videantur potuisse componi, illa neglecta sunt, Aristotelis dogmata in scholis rerum potita sunt. Cuius viri admiratio nescio quo fato per complura secula gentem scholasticam ita velut attonitam reddidit, ut nihil perfectius ab humano ingenio proficisci posse crederent, & summae eruditionis specimen haberetur, illius scripta posse interpretari. Equidem quin inter summa ingenia, quae unquam innotuerunt, Aristoteles sit referendus, nemo tamen rerum intelligens abnegaverit. Oportebat tamen, ab eo caeteris nihil relictum, quo ulterius progrederentur, & in Creatorem iniurium, & in tot secula contumeliosum fuerit. Ne de aliis partibus Philosophiae quid dicam, sane ipsius Ethica, si seponas, quae de principiis actionum humanarum traduntur, nihil aliud quam officia civium cuiuspiam Reipublicae Graecanicae continere videtur. Sicut & in politicis maxime prae oculis instituta Graecarum harum civitatum habuisse, earumque libertatem cum primis aestimasse ipsum adparet: qui gravis est defectus disciplinae universi generis humani vitam interventurae. Id quod peculiari scripto deducere animus erat, ni ingruens calumniatorum importunitas alio cogitationes avertisset, & alacritatem meam non parum refrigerasset. Cur enim me scribendo detergam, si nullum aliud laboris praemium apud illos maneat, quam ut latratores a fama mea depellam.

§ V. Ne igitur res literaria diutius nobilissimam iuris naturalis disciplinam desideraret, primus effecit vir incomparabilis *Hugo Grotius*, tunc temporis otio literarioque abundans in Gallia, quae in patria male habitum humanissime exceperat, ubique instigante peritissimo *Nicolao Peiresio*, celeberrimo illo litera-

ro-

amicorum fauore & ἐγκωμίοις. Quam tamen vt de eximio illo opere concinnando cogitationem susciperet, stimulum fuisse credideram iis, quae a sapientissimo *Bacone*, Angliae quondam Cancellario, super augmentis scientiarum erudite fuere. Hic enim vir praecipue nostro seculo veterem Philosophiam excussisse, & signum sustulisse videtur, vt in rebus *Philosophicis* aliquid vlterius & exquisitius inuestigaretur, quam quo hactenus scholarum parietes continuerant. Sic vt si quae est pulchrior nostro tempore efflorescentis Philosophiae gratia, illi viro non minima ex parte debeatur. Accessit porro ipse *Grotius* ad moliendum opus, in quo nulla priorum vestigia ipsum regebant, admiranda instructus ingenii & iudicii felicitate, pari scientia literarum sacrarum, iuris ciuilis, omnigenaeque eruditionis, & infinita lectione. Verum tamen diffisus vastissimam disciplinam primo conatu ab ipso exhauriri posse, ne titulum operis temperaret, vt ne eadem temere imperfectio posset obiici. Caeterum quo adplausu illud opus apud solidos eruditionis aestimatores receptum sit, memorare nihil attinet. Et quantumcumque alii culturam aut polituram disciplinae iuris naturalis addiderint, *Grotianae* tamen laudi haud quidquam abstrahent, vt et ab ipso specimen haud spernendum sequentium ingenio & industriae fuerit relictum. Neque eo minus illustre opus suum passum est manere. Cum enim vir ille nulli inter Christianos sectae ita rigide se videatur addixisse, nisi quod ad illam proxime accederet, quae *Arminiani* audiunt, eoque liberi ingenii, vt propter discrepantes opiniones non statim in partes discedendum arbitraretur; a sectis cum primis ordinis hominibus id aspere acceptum fuit. Nam a Pontificiis quidem eiusdem opus inter libros prohibitos est relatum, non tam ob ea, quae ipsorum placitis circa religionem dubiis continet, quam quia in vniuersum liberior Philosophia moralis rationibus regni tenebrarum aduersatur, cum alias facile fuisset medicinam facere resectis materiis *Theologicis*. Secus a nostratibus hominibus factum est, qui contenti errores notasse, veram debitam aestimationem ideo non detraxerunt. Cum praeterea in opere tam densis sententiis contexto non possent non plurima occurrere, quae vel dubii quid, vel obscuri videantur habere, illis lucem addendi aut illustrandi, simulque emendandi, quae & illum hominem fugisse apparet, nonnulli commentarios adornare instituerunt. Quos inter praecipue *Boeclerus* iudicium acribi & doctrinam Grotiano opere parem. Sed & aliorum vnus & alter operae pretium fecit non spernendum. Ausi tamen sunt etiam in publicum commentaria sua protrudere homines adolescentes, aut leuiter literis tincti, aut non nisi nugis Sophistarum imbuti, quos non pauci alii vulgo sequuntur, qui & ipsi per ius ideo credunt peruenire non parcere chartis. Vt plane metuendum sit, ne successu temporis tot in *Grotium* commentarii, quot in *Petrum Lombardum* aut *Institutiones Iuris*, emittantur. Quorum multi tamen neque *Grotio* multum lucis, & disciplinae iuris naturalis plurimum remorae adferre, contradicentes sibi ipsis Commentatoribus, & lite orta non tam de veritate, quam de sententia *Grotii*; denique nouis hinc inde exortis scriptoribus, qui in priores commentatores commentarentur.

§ VI. POST *Grotium* circa ius naturale operam quoque posuit *Thomas Hobbes*, vir summo ingenio acumine, qui vt ipse studiis mathematicis innutri-

tus

tus erat, ut & amplissime demonstrandi mathematica viam doctrinae moralis accommodare, licet non vsquequaque modo scholastico adornatam, laborarit. Cui fini etiam certam doctrinae suae hypothesin substruit, in quam vltimo demum demonstrationes ipsius resoluerentur. Arrisit autem ipsi praesertim vetus *Epicureorum* hypothesis, vel genio consentientem, vel quod eam ingenio cuiusdam, omnia fere ad sui conseruationem & vtilitatem referentium, conspiceret, vel etiam, quod aliquando [illegible] suum exemplo & institutione viri amicissimi *Petri Gassendi*, qui cum in Physicis maxime Epicureorum dogmata recoquenda susceperit, *Hobbes* eadem in moralibus eruditis nouo schemate induta in theatrum orbis eruditi producere voluerat. Ne male dicere, ipsum vim ingenii ostentare voluisse, suscepta defensione hypotheseos tam contra vulgo & paradoxae. A quo non multum abit, quod *serenissimus Magnae Britanniae Rex* ante aliquot annos *Samueli Sorbierio* de hoc *Hobbesio* dixerat: *[illegible]*.
Quicquid huius sit, id satis adparet, hoc praecipue ipsum egisse, vt potestatem regum aduersus turbulentos homines, qui tunc Angliam sub obtentu libertatis grauiter exagitabant, adsereret, simulque eis circa sacra summo imperio caussa aduersus [illegible] vindicaret. Quod institutum vti in se quidem improbandum est, modo illud [illegible] caussam commiserit, ita fieri plane non potuisse, hypothesin ipsius ea crude illatam & quae eidem superstruuntur dogmata quaedam, a sana ratione abhorrentia, & non exiguum adeo rebus humanis inferre damnum. Ne de iis memorem, in quibus circa religionem Christianam a vero sensu [illegible] quibus destruendis operam impendere alienum est. Neque tamen quisquam, rei [illegible] intelligens [illegible], inter multa mala reperiri quoque passim exquisite bona, & quaedam pretii. & dictis ipsis, quae ab eo sunt tradita, [illegible] praebuerunt [illegible] & easdem ad [illegible] perducendi, sic et de non paucis, quae ad perfectionem illius facerent, vix cogitare aliquis in mentem venisse, nisi quod *Hobbesio* si fuisset. Caeterum oppugnatus est ille tum a suae nationis hominibus, tum ab aliis, qui tamen non omnes parem ingenii modum [illegible]. Quorum tamen nullo constat, ipsius hypothesin inter Anglos solidissime destruxit *Richardus Cumberlandus*, libro erudito & ingeniosissimo *de Legibus Naturae*, simulque aduersam hypothesin, quae ad Stoicorum placita proxime accedit, firmissime adstruxit, quantum veramque & recte propositam [illegible]. Ex [illegible] me magnopere gaudium, cum ad [illegible] in diuersis terrarum parte eodem anno produxisse conspicerem, disparis quidem sane adornatum, sed quod tamen eandem mecum hypothesin adsereret, & pleraque a me in *Hobbesio* notata destrueret. Nec illo alterutrius nostrum opera minor est, cum vterque praeter illa communia etiam peculiaria quaedam habeat. nec [illegible] dexteritatem hanc [illegible] accusator, qui eundem cum altero scopum eodem tempore tetigit. Quod praeterea intra paucissimos abhinc annos in nostra disciplina elaboratum sit, [illegible]

§. VII.

§. VII. Quae caussam me impulerit, ut & ipse circa excolendum ius naturale operam navarem, in praefatione Operis mei satis exposui. In quo id praecipue me egisse adparet, ut quantum ingenio adsequi possem, omnia, quae ad disciplinam iuris naturalis pertinent, complecterer, & in ordinem non hactenus [illegible] digererem. Tum ut omnes controversias Theologicas ab eadem sequestrarem, eamque ad captum universi generis humani, quod circa religionem in diversissimas opiniones discessit, accommodarem. Id quod etiam fecisse video egregie Auctorem [illegible] Cumberlandum, ut ut ipse professione Theologus esset. [illegible] quod numquam [illegible] & tranquilla velut pace laeta efflorescere queat haec disciplina, ni supra illas tempestates subducta fuerit. Praeterea cum viri eruditi iniquissima lege cum talibus congrediantur, qui vel affectibus vel ambitione suae tam venerabilibus vocabulis [illegible] imponere sciant, & non contenti super veritate inquisivisse, omnibus viribus ad opprimendos aut infamandos suos adversarios connituntur, quos rationibus hic superari non desperant. Eo molestius [illegible] meam sero, quod cum omni studio id egerim, ut Theologis amicus viverem, ab illorum uno & altero [illegible] initium sit factum calumniarum, quibus loca quaedam libri mei exagitata sunt. Neque sermo mihi est de *[illegible]*, qui librum meum ad ipsos perlatum in publico mercatu [illegible] venalem prohibuerunt, ut ut cum super hoc facto interrogarentur, nullam idoneam eius prohibitionis caussam afferre potuerint. Nam id mihi apud sapientes bonosque commendationis efficacissimae loco est, quod istis hominibus mea scripta invisa sint, atque quae cum rationibus regni tenebrarum, cuius ipsi columina sunt, haudquaquam congruunt. Sed super importunitate unius & alterius ex nostratibus queror, quibus licet verbis ac mentem meam satis perspicue exposuerim, & quam longe absim ab illis opinionibus, quas mihi adfingere non verecundantur, tamen velut aures [illegible] ad meam responsionem obturassent, ita coeptam semel criminationem pertinaciter [illegible] pergunt. Igitur & veritatis & existimationis meae adserendae caussa visum est, hunc quoque operam suscipere, & demum praecipua quae adversus librum meum obiecta sunt, quantum quidem eorum in notitiam meam pervenit, explanare & diluere. Quo ipso aequos doctosque rerum censores manifeste [illegible] spero, si qui deinceps in me clamare perrexerint, id non aliam ob caussam fieri, quam quod per impotentiam & impudentiam [illegible] [illegible] ne iniuriam intulisse videantur. Mihi tamen haec opera [illegible], calumnias illas negligere, & quo respiciunt [illegible], [illegible] despicere. Cum enim in mea potestate non sit, ut illi bonam mentem habeant propriam, causa non est, quare me illorum turpitudinem [illegible]. Quin & infinitis [illegible] atque meliorem labor fuerit, tantum suscipere, quantum illi homines praestant.

CAPVT II.

DE NOVITATIBVS PHILOSOPHICIS.

§. I.

RECEPTA sunt inter homines certa quaedam vocabula, odiosam alicuius rei notationem habentia, quibus istas veluti per compendium, & citra allegationem alterius rationis damnari mos est. Ex quo genere etiam vocabulum *Nouitatis* est, quo illi qui in magistrorum suorum verba iurarunt, aut receptis semel opinionibus mancipio sese addixerunt, magno cum supercilio proscribere solent, quicquid ab ipsorum sacrosanctis traditis discrepauerit. Cum enim se solos in possessione veritatis, omnibus numeris absolutae, constitutos arbitrentur, & veritatem vniformem esse traditum sit, eo ipso grauiter antea sibi incognita nouam arbitrentur, si ea noua sibi videri pronunciant. Sic Pontificiis ad dogma aliquod damnandum sufficit, id haereticum declarasse. Sic inter opifices, qui in ipsorum tribum receptus non est, certo conuicio notatur, vt vt alias sit callentissimus.

§. II. VIDEAMVS igitur, num ipsa nouitas in se aliquid vitii aut falsitatis contineat. Nouum aliquid duplici respectu dici potest, vel quod id recens existere coeperit, vel quod nuper in notitiam eius peruenerit, a quo nouum appellatur. Priori respectu nouum esse, in se quidem nihil plane vitii habet; immo nouitatem, quae quidem cum bonitate coniuncta est, peculiaris sua comitatur gratia. Ast qui ideo doctrinam aliquam vitiosam velit declarare, quod noua sibi videatur, illi hoc primo demonstrandum fuerit, eam, quam ipse hactenus possedit scientiam, non veram modo esse, sed etiam omnibus numeris absolutam, ita vt nil melius inueniri, aut eidem addi queat. Alius enim tyrone aut semidocto, etiam quae eruditis protritissima sunt, noua ac mira videntur. Ast quis erit ita sibi Suffenus, vt tam perfectam rerum philosophicarum scientiam sibi arrogare praesumat? Quantum est quod scitur? quantum est quod nescitur? Igitur mittamus quaerere, num noua aut vetus aliqua sit doctrina, & illud vnice inuestigemus, num vera aut falsa eadem sit. Et vero mirum est extare adhuc, qui ex nouitate in rebus philosophicis inuidiam alicui mouere aggrediuntur, cum constet, quam multa veteribus ignorata recentiorum, & nostri seculi felicitas aut industria in Medicina, Astronomia, Mathesi, rebus naturalibus eruerit, immo quam ad plura noua inuestiganda doctissimi viri sub patrocinio & auspiciis maximorum Regum & Principum quotidie adhuc commitantur. Immo ex nouis illis osoribus libenter quaesiuerim, si quis loci alicuius ex sacris Scripturis nouam interpretationem eruerit, quam genuinam esse liquido

liquido demonstrare queat, an non illaec omnino sit admittenda, & vetus hactenus recepta, repudianda? Sane si qui eam solo nouitatis nomine repudiant, satis indicat, magis sibi cordi esse hominum errantium auctoritatem tueri, quam Dei & veritatis genuina effata amplecti. Sed tamen in aperto est, quod noua dogmata, priusquam vsu recepta fuerint, grauem saepe oppugnationem sentiant, id a veteribus Ludimagistris oriri, qui non solum inuidia flagrare solent aduersus recens inclarescentia ingenia, tanquam luminibus suis obstructura: sed etiam ad auctoritatem hactenus partam defendendam necessarium videtur omne illud opprimere, quod ab ipsorum scitis discrepat. Noua enim doctrina recepta, ipsi dictatura hactenus possessa deturbantur, & in Cantorum tabulas referuntur. Tum ab ipsis praelecta & commendata compendia, manualia, tabellae, synopses, & quae vel titulo Vademecum superbiebant, ad piper relegantur. Imprimis vero grauissima tunc strages incumbit collegiis manuscriptis, quibus excipiendis miseri adolescentes tantam atramenti vim profuderant. Ex quibus etiam ratio patet, quare nouae doctrinae apud iuuenes maxime applausum inueniant. Nimirum quia ipsi non solum gloriae cupidi sunt, & scientias nondum protritas ostentare se gestiunt: sed etiam quia a praeconceptis opinionibus vacui nondum mentem suam in certam partem flexerunt, & praeterea quia existimationis illorum nihil interest, an vetus doctrina collabatur, cui ipsi nondum nomina sua dederunt. Multo minus autem reprehensionem meretur illa nouitatis species, quae non tam consistit in nouis veritatibus eruendis, quam in veteribus expoliendis, ac concinna methodo adornandis, aut qua disiectae hactenus & confusae res in formam artis digeruntur, & demonstrationibus stabiliuntur, modo dignum sit opera, quod hactenus receptis superadditur. Talis enim labor in re literaria eandem laudem habet, ac si a magistratibus viae publicae muniuntur, remotaque salebris atque anfractibus eaedem planae & directae redduntur.

§ III. Atqui, reponunt aliqui, quaecunque nouitas non in religione solum & Republica, sed in re literaria & Philosophia motus & turbas solet excitare. Atque satius fuerit, antiquitatem viam placito tenore decurrere. Saepe enim veteres opiniones & antiquae instituta ita penitus animis hominum sunt imbibita, vt etiam meliora introduci citra graues motus, ingentia mala producere idoneos, nequeant. Enimuero vti per nouitate imperfectionis correctionem grauissima incommoda accidere, & lippitudinem eruto oculo curare absurdum fuerit: ita superiori seculo cum instauratores purioris religionis iudicarent, errores, qui receptae tunc religioni admixti erant, exitiabiles esse, non ideo omiserunt eosdem impugnare & exturbare, etiamsi facile prospicerent, illorum etiam in melius mutationem citra graues motus non perficiendam. Sic in republica rectores quaedam vitia inueterata quietis causa saepe tolerant: sed vbi ea demum in exitium publicum erumpere videntur, periculo per ipsa pericula medicinam facere non dubitant. Quae autem in re literaria & Philosophica emergunt nouitates saepe strepitum excitant, sed qui fere vltra rubeculam pulueris scholastici, & λογομαχιαν non procedit. Attamen plus in hisce

bellis, quam sanguinis effunditur. & postquam scommata, cavillationes, contumeliae, clamores, & reliquus adparatus umbratici Martis est absumptus, ultro militiam redit. Et ubi hunc istae Reipublicae molestiae coeperint esse, facillimum est eas modico levi pulvere, sicut apum praelia, sedare. Quod si a partibus novitatum veritas stet, multoque magis si emolumentum quod in genus humanum exinde proventurum sit apertum, nefandum profecto fuerit, solertibus ingeniis torporem imperare, & eximia Creatoris dona abdicare ideo tantum, ne ulcus veterum memoriarum contactum leviter moveatur. Ac si, qui superiore saeculo elegantiores literas instaurabant, in proposito curassent, quod *Magister Ortuinus Gratius* & id genus obscurorum virorum indignaturi essent, barbaries forte in hunc usque diem Europam sepultam teneret. Quod si dictu grave videatur, tabellas & compendia tanto adplausu hactenus celebrata, novitatum manibus excuti, receptis novis libellis, ei cogitandum fuerit, valde insolens esse, cum tempus edax rerum & invidiosa vetustas nobilissima humanae industriae opera destruat, tabellas istas indignari, si in pulverem, ex quo succreverunt, revertantur, cum & novos libellos, qui veteres nunc enecant, denique idem fatum sit mansurum, procurante felicitate ingenii foetu.

§ IV. INSTAT tamen FRIDERICUS GESENIUS *Gardelebiensium Superintendens*, Philosophiae Cartesianae novitates omnem paene Europam perturbasse, eamque ex *purpuratissima Batavia* & *amoenissima Helvetia* fuisse proscriptam, idemque meis novitatibus fieri debere contendit. Ad quod repono, si quid in quacunque parte rei literariae minus recte sese habeat, eius negotii curam nemini minus competere, quam *Gesenio*, qui quanta dignatione apud suos sit, documento esse potest, quod Superintendens Lipsiensis ante paucos annos defunctus ad illius nugas & maledicum scriptum sub nomine servuli sui, qui famulus erat, responsum edi curaverit, adeo indignum ipsum ducebat, qui cum honesto viro scriptionis commercium intercederet. Deinde non video, quare mihi praeiudicio sit, quod in Cartesium alicubi statutum est. Sunt non omnes in Philosophia novitates, sed Cartesianae duntaxat notatae sunt. Quae autem a me circa ius naturale exponendum tentata sunt, e Cartesianis principiis haudquaquam profluxere, neque cum ipsius Philosophia quicquam commune habent, nisi quod utrinque auctoritati veterum magistrorum parum defertur, quae firmis rationibus non subnituntur. Quod si autem nonnulli Cartesianae Philosophiae sectatores quaedam dogmata castitati Theologicae hactenus adscripta sollicitare coeperint, id primo non Philosophiae culpa est, sed hominum eadem abutentium. Deinde & illud prius dispiciendum erat, num dogmata a Cartesianis in dubium vocata fuerint vere Theologica, seu quae sedem & fundamentum suum in expressis sacrae Scripturae dictis habeant, an vero ex eo sint genere, quae ex Philosophia Aristotelica, aut Scholasticorum commentis in *systemata* Theologica irrepserunt, atque Theologicam sanctimoniam non sua indole, sed per diuturnam usurpationem obtinuerunt. Nam priorem veritatem sollicitare impium fuerit. Quae autem ad posterius genus pertinent, ubi a veritate aberrant, sub examen revocare non magis nefas fuerit, quam quod

quod superiori seculo purae religionis instauratores magnam vim traditionum & commentorum humanorum e Theologia exturbarunt. Quin si quis curatius & solide doctus rerum admovere vellet, non paulo spissius volumen de abusu vulgaris Philosophiae posset conscribere, quam Samuel Maresius de Cartesianae Philosophiae abusu, intra quindecim dies conscripsit. Facit quoque huc illud Baconis in Novo Organo l. I. c. 65. *Pessima enim res est errorum apotheosis, & pro peste intellectus habenda est, si vanis accedat veneratio.* Praeterea nescio, quas turbas memoret Praeses Generosus, per omnem partem Europae ex Philosophia Cartesiana exortas. Sane de bellis, aut seditionibus aut insignibus mutationibus in religione aut Rebuspublicis ex eo fonte scaturientibus ne fando quidem auditum est. Ridicule autem inter turbas Europae refertur impotentior ira quorundam sud magistrorum, aut pueriles factiones scholasticorum, pro auctoritate praeceptorum verbis, aut quandoque pugnis decertantium. Quod enim tanto cum clamore inter istos homines res geritur, in causa non est materiae gravitas, sed plerumque inexpugnabilis illa pervicacia scholasticis ingeniis insita, qualemcunque opinionem, adhibito omni iracundiae instrumento defendendi. Sed neque auditum mihi unquam est de interdicto aliquo ordinum generalium apud Batavos, quo Philosophia Cartesiana e Republica proscripta fuerit: cum enim unus & alter illa publice docere aut profiteri non vereatur. Et si maxime tale quid promulgatum fuisset importunitate eorum, qui quod mutare deberent, lenes dedicere nolebant, tamen nescio quodnam ex eo veritati praejudicium afferre queat, aut quid decreta Ordinum Hollandiae, aut magistratus Helvetiorum contra naturam rerum, sanam rationem & experimenta faciant. Equidem facile largimur, Batavorum esse *prae ceteris potentissimam* & Helvetiorum *montes firmam*. Sed num aut illam classem, aut hunc montes aliquid momenti habent ad hoc, ut Sacerdotes eorum regionum quam dexterrime de Philosophia judicasse censeri debeant? Enimvero quod Cartesianae Philosophiae fuit, me quidem nec tangit, nec angit. Et si qua parte illa a rerum natura & ratione abit, recte impugnatur, quae cum utrinque communiuntur, suos reperient defensores quantocunque clamores & Scholasticorum mancipia tollant. Eo minus autem atque abusus in Theologia ex nostra doctrina metuendus est, quod ego non solum eandem omni studio a controversiis Theologicis removeam, sed & expresse protestatus sim, ea, quae a me de natura poenarum traduntur, ad tribunal humanum duntaxat pertinere, non autem ad tribunal divinum, eamque justitiam, quam homo in hominem exercet, & justitiam divinam haud quaquam eodem modulo metiendam. Seu ut apertius dicam, articuli fidei de lapsu Adami, peccato originis, satisfactione Christi, fide, justificatione hominis, & similes non magis ex disciplina Juris naturae, ad captum omnium gentium adornata, diiudicari possunt aut debent, quam mysterium Trinitatis ex Physica.

§ V. Non minore animi ardore novitatem Philosophiae impugnat *Valentinus Velthemius*, Professor Jenensis, cui magni instar piaculi habetur, quod ego ad opera videar, ut Moralistae & Scholastici [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] aut [illegible] nostro non ita pridem in promotione Magistrorum

[illegible]

CAPUT

CAPUT III.

DE STATU HOMINUM NATURALI.

§. I.

Inter ea, quae a malevolis meis fucus intellectis incusandi & calumniandi occasionem arrepta sunt, primum videntur locum occupare quae super statu hominum naturali a me tradita sunt. Cum enim isti neque quid status naturalis a me vocitaretur, aut quibus limitibus eius consideratio includeretur, accurate attendissent, neque de ipso aliquid in libellis moralibus, si quos evoluerant, legere se meminissent, in eam prolapsi sunt opinionem, quasi ex Theologia mutuo sumpta ea dogmata forent, & quasi de primaeva conditione protoplastorum in Paradiso mihi ageretur. Eoque cum mea tradita de statu hominum naturali a primaeva conditione Adami multis modis abire viderentur, gravissimorum me errorum esse reum atrociter vociferari coeperunt. Enimvero vel ex solo hoc specimine constare potest, quam dura sit conditio scriptorum, ad quae censenda homines semidocti, & livore in ipsorum auctores tumidi provolant: qui licet apud sapientes turpissime se prostituant, apud imperitos tamen & sui similes indignas saepe suspiciones in viros innocentes excitare possunt. Ut autem malevolorum meorum inscitia eo facilius in apricum protrahatur, pauca quaedam praemittere necessum est, quae ad caeterarum quoque controversiarum enodationem multum conferre possunt.

§. II. Ac primo quidem considerare debuissent importuni isti censores, quod diserte in *praefatione Operis mei* professus sum, & in ipsa tractatione passim expressi, me disciplinam Juris naturalis instituisse tractare universaliter, seu ita, ut ea foret ad captum omnium hominum & nationum, quamcunque demum circa divina persuasionem haberent. Qua de causa etiam quem juvenilibus annis delineaveram libellum, rudimenta hujus disciplinae continentem, titulo *Elementorum Jurisprudentiae universalis* inscripseram. Eoque talia a me fundamenta hujus disciplinae constituenda fuerunt, quae ad captum omnium hominum essent, & ad quorum veritatem agnoscendam omnes homines ope solius rationis adigi possent. Hujus sphaeram quae excedunt, quaeque ex revelatione divina dependent, apud omnes populos non aeque probata aut recepta, velut scopo nostro parum inservientia, & ad partem duntaxat humani generis informandam idonea, seposui. Eoque consulto abstinui ab illis quae in divinis literis, rationis sibi relictae captum superantia traduntur. Cavi inquam solicite, ne ullam controversiam attingerem, quae vel gentiles inter & Christianos, vel inter horum sectas agitari sueverunt. Cum autem docto-

res

ea de statu protoplastorum in paradiso ex solis divinis literis hauriatur, & ex sola ratione humana investigari nequeat: debebant malevoli ex praesuppositione mea, ac praemissa protestatione colligere, mihi de statu paradisiaco sermonem non institui, neque hunc a me vocabulo naturalis status designari. Quanquam enim apud scriptores gentiles, Poetas cumprimis de aureo seculo, & recentis adhuc mundi placida tempestate quaedam iactentur, quae multi ex felicitate Adami in Paradiso detorta autumant: ista tamen vel ex cerebro Poetarum plane conficta sunt, vel ex dulcedine otiosae & dissolutae vitae interpolata, quae priscos Graeciae incolas ante inventas urbes & leges agitabatur. Sicuti & hodie gentes quam maxime incultae suam barbariem politiorum populorum culturae & disciplinae longe praeferunt. Nam neque in isto aureo seculi felicitate Poetae vitam duntaxat per hominum, sed insignem cum eorum multa etiam vixisse memorant: & degeneratio morum, de qua illi canunt, non ad intrinsecam velut labem naturae humanae, sed ad corruptelam ex prava consuetudine ortam pertinet.

§ III. Deinde neque hoc insuper habendum erat circa alia plus iusto fastigientibus, vocabula *naturae* & *naturalis* quam maxime esse ambigua. Eoque vel qui aliis usurus est, in antecessum perspicue definire debet, in quo sensu illa ab se sibi accipiantur: ita plane absurdum & malitiosum est, omnes, quae scriptor pie sibi constituit, migrare, & diversas vocabuli significationes inque invicem dogmata malitiose commiscere. Proinde ac si quis Theologis haeresin arcessere velit, idcirco quod ipsorum de poenitentia in contractibus placita toto coelo discrepent ab iis, quae Theologi de poenitentia seu conversione hominis ad Deum docent. Iam autem manifestum est, in quam diversis disciplinis, & quam diverso sensu de statu hominum naturali soleat & possit agi. Physicus statum hominis seu conditionem naturalem capit, quatenus opponitur monstroso, distorto, mutilo, aut male conformato. Medicus, prout idem morbido contra distinguitur. Quidam ex Interpretibus Iuris Romani, quando de statu hominum tractant, divisiones hominum vel secundum statum naturalem, vel secundum statum civilem considerant: iuxta naturalem statum considerant hominem, prout est vel mas, vel foemina, vel hermaphroditus, & prout in utero adhuc vel extra eum existit. Sic Theologi, si ipsis videtur, statum integritatis poterunt vocare statum hominis naturalem, qui oppositus est statui naturae corruptae, seu in quem genus humanum per lapsum Adami devolutum est. In disciplina autem Iuris naturalis triplici a me modo status hominum naturalis consideratus fuit. Uno modo, prout opponitur statui & conditioni brutorum, per quam homo spectatur tanquam eximium prae caeteris animal, insignibus a Deo praeditum donis, per quae idoneum sit Creatorem ex operibus suis agnoscere, venerarique, & vitam agere honestate ac decoro ordine conspicuam. Huic statui & conditioni vocabulum naturalis recte tribuitur, quia non ex proprio arbitrio homines sibi eiusmodi vitam elegerunt & instituerunt, sed ad eam agendam obligatio a Creatore per ipsam nativitatem innexa est, ad eamque cognoscendam solum rationis lumen, quod nunc homini superest, utique sufficit, etsi illa universum hominis officium, quantum ad finem eundem supremum requiritur,

non plene absoluit. Altero modo statum hominis naturalem consideramus, prout opponitur illi culturae, quae vitae humanae ex auxilio, industria, & inuentis aliorum hominum propria meditatione & ope, aut diuino monitu accessit. Ad quem statum designandum supposuimus naturam hominis, qualis ea nunc deprehenditur prauis inclinationibus scatens, & quam summa indigentia, inscitia, atque imbecilla comitatur, antequam ab aliis hominibus quid opis ipsi accesserit. Quem statum miserrimum esse propter pauperiem, incultum, inscitiam atque infirmitatem pronunciauimus, si cum eo comparemus commoditates, quae postea ope aliorum hominum aut propriam per industriam nobis accedunt. Quae quidem res ita manifesta est, vt sensu plane destitui eum oporteat, qui ista capere nequeat. Et ne quis arbitretur, in hac doctrina noui quid esse, is expendere poterit dicta S. Scripturae, verbi gratia, Iob I, 21. Ezech. XVI, 4. 5. 6. Eccles. V, 14. 1 Timoth. VI, 7. & similia, quae sane homini nascenti non multum splendoris aut opum circumponunt. Potuit autem & huic considerationi hominis vocabulum status naturalis non absurde tribui, quod vtique vsus sermonis communis ferat, naturalia, seu quae per natiuitatem adsunt, contradistinguere iis, quae facto alieno aut proprio post accedunt. Tertio modo statum hominis naturalem consideramus, prout opponitur statui ciuili, per quem plures eidem summo imperio ciuili sunt subiecti. Iuxta hanc considerationem illos inuicem in statu naturali viuere patet, qui neque communem in terris habent Dominum, & quorum vnus alteri non imperat, aut paret, quique adeo nullo alio vinculo inuicem iuncti sunt, quam quod ex communi humana natura resultat, seu quod alter aeque homo sit atque alter. Et istthunc statum naturalis vocabulo insignire nobis placuit non solum exemplo recentiorum quorundam Politicorum, sed & quia naturale ei, quod ex facto & pacto humano fluit, opponi vsitatissimum est. Hae igitur considerationes naturalis status quam parum pertineant ad statum Adami in Paradiso, de quo ex sacris literis constat, vel pueri nosse poterant, qui nondum aere lauantur. Quod si autem harum litium auctores excipere velint, se de statu naturali in tabulis suis Ethices Politicis, & in notis ad eandem MStis nihil legisse, & ne verbulum de eodem apud Metaphysicorum Papam, Cardinales, Acoluthos, Ostiarios & Exorcistas haberi, eoque hoc vocabulo audito statum Paradisiacum sibi animo obuersatum fuisse debebunt, foedam hanc esse & plane inexcusabilem praecipitantiam, quod ad censuram ferendam prouoluerunt, antequam quid a me & quo fine traderetur, intellexissent.

§. IV. Qvibvs praemissis facile patet, quam otiose & inepte primum Indicis Archinethus *Iosua Schwartzius* mea verba in alienissimum sensum torquere conatus fuerit. Quod licet in *Apologia* mea sit perspicue expositum a me sit, tamen pertinax stupor, aut corrigi nescius calumniandi morbus certorum hominum necessitatem mihi adfert eadem denuo inculcandi, & ad veritatis iubar vitro coecutientibus fortius palpebras diducendi. Vt igitur repraesentarem indolem status hominum naturalis iuxta secundum modum considerandi, ita disputare incipio L. II. c. 2. §. 2. p. 140. *Si concipiamus hominem in* *hunc*

huncce mundum proiectum, citra vllam curam operamue ab aliis hominibus accedentem. Et prout plurimae partes naturae rerum mundum per industriam humanam ad vsum hominis erant excultae ac dispositae, statum ipsius longe miserrimum fuisse, manifestum est: si vel maxime eum iusta praeditum statura ac robore ponamus, quam primum existere coepisset. Ex hisce verbis *Index author* pro candore suo talem propositionem elicuit: *Docet, illum statum, in quo homo absque vlla cura vel ope ab aliis hominibus accedente consideratur, longe miserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo iusta statura ac robore praeditus fuit, quam primum existere coepisset, hoc est, statum Adami ante lapsum creati.* Quis non videt, eum verbis iniuria ac sensui meo inferri, & mihi plane Sermonem non esse de Adamo in Paradiso? Sed vt eo clarius ostenderem, qualis esset homo sibi soli relictus, finxi duntaxat, aliquem hominem vndecunque in orbem incultum proiici. Idque ipsum satis inculcant adhibita vocabula *concipiamus*, & *ponamus*, quae vsurpari non solent loquentibus de iis, quae reuera existunt, sed quae tantum finguntur, seu melioris declarationis ergo supponuntur. Si enim de Adamo sermo fuisset institutus, non opus erat dicere *concipiamus* statum ipsius, qui non fingendus, aut per meram hypothesin assumendus est, sed quem reuera existentem in diuinis literis descriptum reperimus. Neque de Adamo pronunciari poterat, quod sit in huncce mundum *proiectus*, quod de eo, hi dicitur, quem vnde venerit nescimus. Adamum autem velut deliberato Dei consilio in mundum huncce introductum nouimus. Sic etiam de Adamo absurde diceretur, *ponamus* eum iusta statura fuisse, cum existere coepisset. Hoc quippe non ponendum est, sed certo constat, a Deo non infantem, sed hominem iusta statura praeditum esse creatum. Quam porro malitiose verba mea in suam structuram transmutantur? Cum enim haec sit mea propositio: Etiamsi iste homo solitarius, vndecunque in orbem incultum proiectus, ponatur fuisse iusta statura, cum coepisset existere, eius tamen status erat futurus miserrimus: ex hac *Index author* talem concinnat enunciationem: Status illius hominis, qui iusta statura erat praeditus, cum primum existere coepisset, erat miserrimus. Perinde ac si dicerem: *Schwartzius* etsi togam gerat ad talos descendentem, tamen totus quantus calumniator est. & illud sic inuertere velim; quicunque togam talem gestat, calumniator est. Aut si dicerem: Simia manet simia, etiamsi aurea gestet monilia: ergo qui aurea gestat monilia, est simia. De caetero quod eiusmodi homo, (qualem nos fingimus aut concipimus, vt ostenderemus, quid boni homini ab homine accedat,) sit futurus miserrimus, nemo tam stupidus est, qui persuadere sibi possit.

§ V. Nec minus ea verba, quae dicto loco immediate sequuntur, a *Schwartzio* male habentur: *Inde licet de originibus primorum hominum sacrae literae taceant, tamen ipsa mortalium primorum indigentia & imbecillitas nobis fidem facerent, primos homines stirpem seruare non potuisse sine peculiari Numinis cura, rationem & adhuc attonitam orbis nouitate media vitae necessaria adhibere docentis.* Adparet puto vel mediocriter perspicacibus, hisce verbis continuam hypothesin conceptam, ac statuitur illo dubio, quomodo iste, qui in mundum

 dum

dum proiectum fingitur, in tanta ignorantia & indigentia rerum seruari potuisse? Ad quod hisce verbis respondetur: etiamsi quis sacras literas ignoraret, ex quibus constat, Deum ante & post lapsum singulari cura primos homines complexum fuisse, tamen si quis solo rationis lumine vsus supponat, hominem vndecunque in mundum incultum fuisse proiectum, simulque consideret eiusmodi hominis ignorantiam & indigentiam, non aliter colligere posse, quam impossibile fuisse eum sine peculiari Numinis cura seruari potuisse. Quae non videt, hoc per *primum hominem sic proie & recentem orbis incolam* a nobis non intelligi Adamum, sed illum, qui in orbem incultum vndecunque proiectus fingebatur seu supponebatur. Scilicet si quis abstrahat a cognitione ex sacris literis hausta, & super originibus generis humani ex solo rationis lumine meditari incipiat, id sine primo deprehendit, genus humanum non extitisse ab aeterno, sed aliquando initium cepisse, & quidem orbe terrarum iam existente. Inde vlterius progrediendo alterutrum praesupponere cogitur, primos illos homines vel infantes fuisse cumprimum exstiterint, vel adulta iam aetate prodiisse. Vtrumque colligit tanta miseria & inopia fuisse conflictandum, vt pereundum ipsis iterum fuerit, nisi Deus peculiarem eorum curam egisset, quousque eo prouecti forent, vt inuento & parato aliquo victu, & iuncta atque communicata ope suae indigentiae succurrere didicissent. Et ad hoc colligendum inducit praecipue moderna indigentia & imbecillitas, id est, quam indigi iam sint homines & imbecilles, quando recens nascuntur. Quis ita stupidus est, quin intelligat, haec ad Adamum non pertinere? Quanquam nec huic peculiarem Dei curam defuisse ex diuina Scriptura apertissimum sit. Sic & quod recentem illum incolam orbis terrarum dicimus *attonitum* fuisse, id nequaquam ad Adamum spectat, sed ad eum, quem nos taliter supponimus. Talem enim si fingas repente in hoc mundo constitutum, omnium rerum ignarum, prima vice adspexisse clarum Solis iubar, vastissimum coeli spatium, ignotas arborum atque animalium species, mox obortas tenebras, coelum stellis consitum, se solum inter omnia noua locatum, annon credimus talem illa omnium adspecturum, quousque assuetudo admirationem minuisset?

§. VI. Sed & alio ex loco conatur eundem *confessor Iudaeus*, quasi Adamum in statu integritatis a me miserrimum fuisse pronunciatum. Ego enim cum L. II. c. 1. instituissem ostendere, quare naturae hominis non congruat, vt viuat exlex, rationes desumo *ex conditione naturae humanae primigenia aut post superuenient*. Cum enim in natura hominis deprehendantur quaedam egregia, quaedam praua, & vero per solam rationem firmiter demonstrari nequeat, imperfectionem & labem illam ex culpa ipsius hominis prouenisse: inde origo eius labis in medio relinquitur in disciplina, quae vltra rationem adsurgere non vult. Etsi ex diuinis literis constet, quae praeclara sunt in humana natura ex primaeua conditione, praua, ex superueniente esse. Vnde illi quidem, qui sola ratione agit, non opus est explicare, ex quo fonte bonae aut malae affectiones hominis promanent. Sed Christiana religione imbutus etiam me non monente intelliget, ex conditione hominis post superueniente, id est, quae

per

per lapsum Adami in genus humanum redundant, esse quoque hominis recens nati imbecillitatem, quae tanta est, ut nisi accedat aliorum hominum auxilium, vel periturus ipse esset, vel in animal quoddam bruto horridius adolescendum. Eum locum hisce verbis claudo: *Igitur quod homo non inferiorem vitam inter omnia animantia degat, a communitate & societate sua proclivum habet. Non est bonum hominem esse solum non ad matrimonium duntaxat, sed ad societatem cum aliis hominibus in universum pertinet.* Hinc manifestum est, sermonem mihi esse non de Adamo in Paradiso, sed de infantibus in ista, quae nunc conspicitur, imbecillitate natis. Sententia autem illa, *non est bonum, hominem esse solum*, quae initio a Deo ad significandam necessitatem comparis Adamo adjungendae proferebatur, a me latius extenditur, & ad praesentem materiam applicatur: id quod in materia gravi leviaque facere fas piumque est. Hinc patet, quantum specimen calumniae sit, quod *Index Novitatum*, verba mea hoc modo adducit: *Illud autem, quod primus homo extra societatem sine lege, ordine ac decore fuerit, probari illo posse dicto putat: Non est bonum, hominem esse solum.*

§ VII. Alia quoque corradit *Auctor Indicis*, quae cavillatur, tanquam pugnantia cum dogmatibus, quae super primaevo statu hominis in nostra Ecclesia recepta sunt. Dicit, me p. 145 *primos homines, prout in origine & statu suo primaevo se habuerunt, non tantum mortalium nomine appellare, sed tantam etiam imbecillitatem illis tribuere, ut sine peculiari cura servari non potuissent.* Atqui jam abunde ostensum fuit, mihi dicto loco sermonem non esse de statu Adami paradisiaco: sed unice mihi propositum fuisse quadam fictione repraesentare conditionem hominis ab omni ope aliorum hominum in orbe terrarum adhuc inculto destituti, indicato capite ab illis imbecillis, ignorantia, & incultu, quae nascentes jam mortales comitantur. Haec quippe illo loco nobis est *primaeva indigentia & imbecillitas*. Igitur nullo modo a me Adamo in statu innocentiae mortalitas tribuitur, neque negatur mortem demum per peccatum in mundum introiisse. Sic & manifesta calumnia est, quod ulterius urget, me asserere: *Mortalitatis causa genus humanum diversitate sexus, propagandique se facultate creatum esse* p. 190. Ita enim mea verba sunt: *Postquam igitur morti obnoxium factus redditum genus humanum, ut aut nova semper stirps creanda esset substituenda, aut tam nobilis species duratione unius aevi spatio coangustaretur, sapientissimus Creator prospexerat discrimine sexus, & naturali facultate aliud commercio corporibus sese propagandi.* Hinc sane imputatissime mihi tribuitur haec propositio: genus humanum ab initio mortale creatum, eoque fine datam ipsi diversitatem sexus. Sed dum verbis plusquamperfecti temporis utor, *genus humanum morti factus redditum obnoxium, Creator prospexerat*, satis innuo, ab initio genus humanum morti non fuisse obnoxium, sed ex facto post accedente esse redditum. Et quia omniscius Creator illum casum utique praeviderat, eadem quoque velut eventualiter prospexisse per discrimen sexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum ultra aetatem unius hominis non duraret. Eoque per sapientiam Creatoris generandi mediante sexus discrimine vitam habent ex illo in illis hominum cum [illegible]

integro, quam corrupto. In illo enim statu proventura erat soboles primae integritatis haeres, et plures Deus haberet cultores, in [illegible] autem statu proventura erat soboles corrupta, ut per propagationem ex peccato mortem aeternam universum genus humanum incurreret, postquam Deo visum non fuit, extincto priore novum genus hominum innocentium denuo creare, eoque nullum orbem terrarum a corruptis hominibus [illegible], quam plane desertum esse. Patet ergo *Auctorem Indicis* commodi errores in meo libro non invenisse, sed de suo intulisse, ac postquam decreverat omnino quosdam errores mihi impingere, verba mea quovis modo ad scopum suum detorsisse, quae tamen lectori aequo & erudito & qui ex calumniis, veraeque linguae gloriam non quaerit, tale quid vltro non intimant.

§. XIII. Non erubuit quoque *Auctor Indicis* aliam non paulo atrociorem calumniam circa hoc caput mihi impingere, dum hanc mihi sententiam tribuit: *Quod homo primo ex creatione physice perfectus extra societatem extiterit, sine lege, ordine & decore [illegible] habuerit [illegible], [illegible] ipse [illegible] fuerit, quae [illegible] superaddita sit* p. 3. 4. [illegible]. Si hoc articulum vero cordicitus probatur, ut ex diversis locis non quidem integrae sententiae, sed singula verba combinentur, & omnibus de [illegible] intercisis [illegible] tunc bene [illegible] fuerit, ut [illegible] sententias dimissos, contra [illegible] sensus [illegible]. Nusquam enim in omnibus meis scriptis haec propositio extat: *hominem physice perfectum sine lege, ordine & decore unquam extitisse.* Quin potius contrarium undiquaque scripsi. Statum hominis naturalem ex primo considerandi modo, per quem tenetur esse creatorem auctorem suum agnoscere, eidemque & opera eiusdem admirari, & [illegible] diversis a brutis exigendo, expresse tradidi hominem [illegible] *ex ipsa natura* [illegible]. Et p. [illegible] ex proficio [illegible] *de [illegible] commodis, seu quae [illegible] ex ipsa, quod [illegible] fuit, [illegible], seu quae ipsam naturam [illegible] & talem [illegible].* Quomodo igitur in mentem mihi venire potuerit, asserere, hominem physice perfectum unquam sine lege, ordine & decore extitisse? Si obligationes insunt homini ut tali, quomodo lex unquam ab eo abesse potuit? Sed & [illegible] in meis scriptis docuo, *hominem ex ipsa creatione [illegible] habuisse [illegible], [illegible] ipse [illegible] fuisse.* Quin potius cum mens non fuerit de hominis integritate aut corruptione tradere, cum ea doctrina Theologiae sit propria, tamen ut omnem cavillationibus ansam praecluderem, disertis verbis [illegible] hominem [illegible] *esse [illegible] post [illegible].* Quin ipso statim initio pro ratione instituti mei, quod nequaquam fuit locos Theologicos considerare, admonui, quicquid [illegible] aut [illegible] in natura humana non deprehenditur, non ad primaevam ejus conditionem, sed ad post[illegible], mediante Adami lapsu, referendum. Et [illegible] appareat esse oportet, qui cernere nequeat, ea quae dicto loco [illegible] §. [illegible] traduntur, ad conditionem hominis primaevam, quae §. [illegible] ad post [illegible] statum [illegible]. Sed & in eo insignis stupor [illegible] conspicitur, quod putaret, quia dicto loco ex contemplatione naturae humanae colligo, non congruisse homini, ut [illegible], igitur

me

me statuere & praesupponere hominem vnquam a lege immunem extitisse. Nullo itaque modo sequitur. Quia incongruum est homini, si conditionem naturae ipsius contempleris, vt sit exlex, igitur homo vllo temporis momento sine lege extitit. Sane enim & Medici, quando de vsu partium in corpore humano commentantur, non solum positiue ostendunt, cui vsui quaeuis pars in corpore humano inseruiat, sed & quam incommodum, noxium aut indecorum foret, si illa pars deesset. Num idcirco statuunt aut praesupponunt, illam partem aliquando abfuisse, & post deprehensa ea incommoditate superadditam? Si dicant, verbi gratia, congruum valde esse homini, vt ceruicem habeat flexilem, ne semper toto corpore sese inclinare aut circumuertere opus habeat. Num ideo statuunt, homines aliquando rigida ceruice extitisse, & vertebras post accessisse? Nisi quis forte eo absurditatis velit descendere, vt dicat Deum non potuisse velut in antecessum prospicere, quid creaturae ab se producendae decorum sit futurum, sed capto prius experimento defectum deprehensum suppleuisse. Sicut imperiti Architecti solent, qui iam extructa vbi displicuerint reformant, & mutant quadrata rotundis. Scilicet imperfectionis humanae hoc opus est, tentando demum rei conuenientem formam adaptare, & Creatoris opera, ab ipso vno velut momento absoluta, per partes contemplari, & addendo aut abstrahendo horum inter se conuenientiam & relationem rimari, vt hac via vestigia sapientiae diuinae vtcunque deprehensa admirari liceat. Ex eo autem creaturarum attributa re ipsa separare velle, & vnum sine altero, existentium communisci, summa ruditas aut malitia foret.

§. IX. SED & ea, quae super indole entium moralium in genere tradidi p. 5. ab *Indicis compilatore* arripiuntur, velut grandem errorem aduersus primaeui in hominis statum, prout Theologi hunc considerant, continentia, dum inter errores meos & hunc recenset: *Attributa vel Imaginem alias originariae hominis physice perfecto superaddita fuisse, non concreata esse.* Vbi planiorem nobis respondendi viam fecisset, si paulo disertius explicasset, aduersus quem articulum fidei nostram sententiam pugnare iudicaret, aut vbi in locis Theologicis de natura entium moralium in genere traderetur. Nunc coniecturis tantum nobis indagandum est, quid scrupulorum ipsi suggesserit rerum moralium ignorantia. Et id quidem pro more suo *Author Indicis*, quod de suo infarcit haec verba, *non concreata*, quae in libro meo nullibi extant. Quin potius eorum contrarium a me docetur: eoque fingit iste repugnantiam inter *superaddi & concreari*, quae reuera nulla est. Deinde quantum suppleuendo licet assequi, id sibi, aut aliis persuadere volnit *Schwartzius*, a me statui hominem ab initio creatum partibus quidem physicis perfectum, sed absque omni velut moralitate, quae deinceps ipsi tanquam extrinsecum aliquod accidens, & quod essentiam ipsius non necessario comitabatur, sit superaddita. Ex quo consequi somniat, a me negari, imaginem Dei fuisse homini concreatam, aut quod ea ad naturalem primi hominis perfectionem pertinuerit, sed habuisse tantum rationem ornamenti cuiusdam accessorii, quo sublato de perfectione hominis nihil decessisset. Enimuero in hoc hominem illum animo vehementer fugit, quod

quod imaginem Dei in classem entium moralium conjicere vult, cum tamen illa quam maxime inter entia naturalia locum sortiatur. Equidem videre mihi videor, quid illum moverit. Putat scilicet id omne ad entia moralia referendum, quod quemcunque respectum ad mores habet. Sed quo principio, quam sibi ipse finxit definitionem, inhaerendum erit? Aut quare cum ad alterum meum [illegible] procederet, non id ei in mentem venit, ut accurate consideraret, quae mihi entia moralia dicerentur, quae super eorum origine & natura traderentur, quae classes denique eorundem constituerentur? His enim perspectis facile fuisset animadvertere, imaginem Dei & dona primi hominis, de quibus Theologi agunt, nullo modo ad entia moralia posse referri, prout illa a me definiuntur. Alias enim si quae ille super entibus moralibus somniat, obtinerent, in eorum classe quoque censeri deberent omnes libri, qui ad mores spectant, imagines eadem ratione apud Pontificios, nec non ipsa templa, & campanae, atque earum sonitus, quo homines excitentur ad audiendas sacras conciones morum emendationi inservientes: [illegible] insuper [illegible] ad talem defendendam, capitibus castigandis, [illegible], [illegible] & [illegible], superciliumque, tanquam gravitatem morum arguentia: denique & ipsum prostibulum, cui maxima inest efficacia ad bonos mores dedocendos. Quo cum nihil absurdius dici queat, vel hinc evidens esse potest, quam turpiter se dare soleant homines [illegible], [illegible], magisque importuni, qui ad censuram ferendam procedunt super rebus, quas non primo [illegible] dijudicarunt: & quam horridas fingendi ansam hoc vitium praebeat ingeniis turbulentis, & quibus ad famam, quam non ardenti [illegible] consequi, nulla alia patet via, quam ex lingua adversus viros celebres suscepta. Sicut & ex eodem fonte promanat alius articulus Budei: *Entia moralia eorumque effectus origine etiam considerata amitti vel deleri pro lubitu posse sine vel mutatione aut corruptione eius rei, cujus entia sunt*, p. 4 & 19. Ubi eadem primo loco observanda est fraudis plena verborum meorum interpolatio, [illegible] calumniatoribus usurpata, quippe quae fraudem in aperto apricaret. Nam nullibi in meo libro extant haec verba, *origine etiam considerata*, quorum sensum [illegible] dicendo nondum [illegible] suspicando assequor. Sicut & vocabulum *amitti* de suo addidit *confector Budeus*. Tum & dicto *pro lubitu* [illegible] posita est, quae forsasse imperitus [illegible] possit: Entia moralia pro nutu libitu eorum, cui inhaerent, deleri posse: cum tamen haec sint mea verba: Entia moralia eorumque effectus deleri tamen posse pro lubitu eorundem, a quibus suam habent originem. In quo ipso cum utique momenti aliquid sit ad illorum naturam exprimendam, a viro candide agente id omitti non debebat. Denique & hoc malitiose est positum *sine vel mutatione aut corruptione eius rei, cujus entia sunt*. Quod non invenies ubi a meis verbis [illegible] *physica* [illegible] *superaddere* [illegible], item, *ipsa per se* [illegible] *physica* [illegible] *quidquam immutare*. Sane enim [illegible] substantia *physica* [illegible] non mutatur, [illegible] potest autem eandem sublimiorem gradum [illegible], aut corruptio [illegible]. Sic [illegible] gratia, [illegible] quis amittitur, eius substantia physica non mutatur, sed [illegible]

[illegible]

nullam inde mutatio ipsi provenire potest, quae ad contemptum, infelicita-tem, [illegible] paupertatem, aliaque mala illum deducere valent. Sic dominio in res suas amisso non mutatur substantia physica hominis, manifestam tamen illam mutationem inde ferens, e divite pauper factus. Sic delapsus ex aliquo quis munere dignitatis suam substantiam physicam retinebat, et tamen non de [illegible] aut mendicitate [illegible] incipere. Igitur cum ego de mutatione substantiae physicae in homine [illegible], [illegible] est pro ea substituere [illegible] mutationem aut corruptionem. Sed haec ideo verbum a me paulo latius deducta sunt ad ostendendas [illegible] calumniandi artes [illegible] hominis tam fo-[illegible]. Nam ad me ab opinione erroris [illegible] sufficit dixisse. Imaginem Dei, qua primus homo praefulgebat, & qua per lapsum amissa natura nostra labe peccati originalis est infecta, non fuisse [illegible], sed fuisse perfectionem quandam physicam naturae humanae, eoque [illegible] utraque substantiam physicam hominis [illegible] mutationem, dum morti variisque imbecillitatibus ac [illegible] malorum [illegible] reddita.

§ X. Porro quum [illegible] vocabulis *superaddendi* & *imponendi* [illegible] concepit, [illegible] eiusdem [illegible] significant [illegible]. Propter ea [illegible] quod dicimus, entia moralia rebus [illegible] & physice perfectis superaddi [illegible], [illegible] per [illegible] temporis momentum [illegible] omnibus entibus moralibus vacuum. Sane [illegible] de statu hominum naturali [illegible] & obligationibus congenitis [illegible] disserte docemus, quae homini [illegible] & [illegible] nullo momento temporis homo exstitit. Sed dum indolem entium moralium penitius rimamur, deprehendimus ea [illegible] esse a substantia, eoque ad modos, aut si ita mavis, accidentia esse referenda. Iam autem modorum natura est, ut intelligantur praesupponere substantiam aliquam, cui inhaereant, quod licet non semper tempore, tamen natura & ordine concipiendi prius est. Eoque solemne [illegible] est, si quid natura & ordine concipiendi prius quid altero dicit, arguere, quasi idem tempore quoque prius extitisse alteri. Sane & circa attributa physica prius subsistens, quam [illegible], prius materiam, quam quantitatem concipimus, et velis numquam [illegible]. Quia porro entia moralia non ex substantia & qualitatibus hominis physicis resultant, sed originantur a determinatione, decreto atque imperio Creatoris, inde [illegible] non aliud animo concipere possumus, quam hominem physice perfectum, cui illa attributa ex impositione Creatoris superaddita intelliguntur. Nam de caeteris entibus moralibus, quae ex impositione hominum proveniunt, manifestum est, illa substantiae hominis iam perfectae post superaddi, eoque & tempore posteriora ipso homine fore. Unde & patet, *superaddi* & *superimponi* [illegible] que dentur entia moralia, quae humano generi concreata, id est, in ipso creationis momento superimposita sunt. Eoque superimpositionis vocabulo non notatur productio aliqua creatione quoad tempus posterior, sed illud adhibetur peculiariter ad exprimendum modum originarium producendi entia moralia; sicut et vulgo Theologorum modus originarius entia Physica sua producendi creatio nuncupatur.

§ XI. Caeterum *Schwartzius* longe post flagellum Indicem intervallo, calumniam, quam supra § 8. excussimus, alia dissertatione renovare non erubuit, etsi paulisper interpolatam hoc modo: *Rebellionem legi voluntatis, quae nunc vitiatur, velut re per se & naturam suam indifferente, creatum esse hominem.* Ubi etiam liber hominis vesaniam, cui non sufficit de eadem calumnia semel convinci, & insuper ruditatem suam foeda modo aperiat. Nam ista haec propositio, quam mihi malitiose affingit, revera est ineptissima, & aperte contradictionem involvit, *aliquid legi rebellans indifferens esse ante respectum ad legem.* Quod perinde est, ac si dicerem, qui podicem habet barbatum, citra respectum ad barbam imberbis est. Deinde & hoc magnam ipsius in rebus moralibus inscitiam arguit, quod indifferentiam de voluntate dici posse putat. Sane bonitas & malitia, quando sunt attributa actionum, medium habent, indifferentiam. Sed quando personae aut res Physicae, in quam bonitatis aut malitiae denominatio cadere potest, non datur medium, verbi gratia, inter rectum & pravum, iustum & iniustum, integrum & corruptum. Ex quo genere est etiam voluntas hominis, quam aut bonam aut malam, seu integram, aut corruptam esse oportet. Indifferentem, seu quae neque bona neque mala sit dici absurdum dictu est. Denique miserabiles plane sunt consequentiae, quas ex somniis suis elicit, quasi nempe ex sententia, quam mihi affingit, sequatur: Deum creasse aliquid, quod infinitae ipsius sanctitati & iustitiae adversatur, Filium Dei de rebus per se indifferentibus hominem factum, in vita aeterna rebellionem affectuum locum habiturum. Quarum ineptiarum absurditas clarius appareret, si haec illatio cum thesi mea conferretur. Ita enim ille ratiocinatur: Si lex in ipsa creatione homini superaddita, & nunquam sine lege homo fuerit: Ergo Deus creavit aliquid, quod infinitae ipsius sanctitati & iustitiae adversatur. Id est, quia Deus statim in creatione hominem esse bonum iussit. Ergo eundem malum ipse creavit. Item: Si Deus nullo momento hominem sivit exlegem esse. Ergo Filius Dei de rebus per se indifferentibus homo factus est. Item: Quia malitia hominis post creationem ipsi supervenit. Ergo in vita aeterna rebellio affectuum locum habebit. Antecedens meum est, illatio *Schwartzii*. Quem animi morbum eiusmodi ratiocinia arguant, Medici viderint.

§ XII. Denique & illud somnii stupendi est argumentum, quod me voluit statum hominis naturalem, de quo mihi sermo est, confundere affirmant cum *statu purorum naturalium*, quem Scholastici quondam commenti sunt. Quaeso vestram fidem! Quid cognationis mea dogmata cum istis commentis habent? Ubi ego de puris naturalibus Scholasticorum ago? Ubi locorum mihi ingeritur, dona gratiae, seu quae hominem in statu gratiae ponunt, Adamo esse concreata, an post superaddita? Neque vero qui vocabulo superaddendi in alia materia utitur, is statim cum *Bellarmino* sentit. Et plura utique sunt, quae homini superaddita dici possunt, praeter ea, de quibus inter Theologos nostrates & Pontificios disceptatur.

CAPUT

CAPVT IV.

DE FVNDAMENTALI PROPOSITIONE LEGIS NATVRALIS.

§. I.

Postquam constitutum mihi fuerat, ius naturale in iustae formam disciplinae redigere, cuius partes inter se bene cohaererent, & ex se euidenter fluerent. Prima cura fuit circa constituendum idoneum fundamentum, seu propositionem fundamentalem, quae videlicet omnia eiusdem praecepta compendio complecteretur, & ex qua ista facili & perspicua subsumptione deduci, in eamque resolui possent. Quae quidem, si congruere debebat scopo nostro, quo eam disciplinam ad captum vniuersi generis humani attemperare, & supra controuersias circa peculiarem cultum diuini Numinis eleuare studemus, debebat talis esse, vt non solum caetera praecepta per euidentem consequentiam inde fluerent, sed & vt eiusdem veritas ex solo rationis lumine exsplendesceret, adeoque ad eandem agnoscendam omnes homines perspicuis demonstrationibus adigi possent, quamcunque de modo propitiandi Numinis haberent opinionem. Neque enim opus erat, vt isthaec propositio esset ex earum numero, quae communiter naturae notae vocantur, seu quarum euidentia citra ratiocinationem intellectui sese adprobat. Sed sufficiebat eam ex eiusmodi extructam obseruationibus, quas ipsa natura rerum & hominis suppeditat, & quae a nullo sanae rationis compote in dubium vocari possunt. Haec porro propositio licet eundem in disciplina iuris naturalis vsum praebeat, quem in physicis & astronomicis exhibent hypotheses, eadem tamen hypothesis proprie dicta non est, ideo quod non duntaxat tanquam vera supponatur, non definito, vtrum reuera cum natura rerum congruat, an minus, sed eius veritas & existentia manifestis & certis demonstrationibus vtique fulcitur. Quod si quis vocabulo *fundamenti* in alio sensu vtatur, faciat id suo lubitu, dummodo non putet, eo ipso se mihi contradicere, aut per ea, quae ipse super caput declamat, destrui ea, quae ego de aliis commentor. Sicuti Velthemio *fundamentum iuris vocatur id, quo aliquid aptum est, vt sit vel fiat ius*, & in specie *fundamentum naturalis iuris consistit in natura obiecti iuris naturae, adeo quia actus illi, qui obiectum iuris naturalis esse dicuntur, tales natura sunt, vt si quis recta ratione vtatur, & de hisce practice iudicare vult, aliter iudicare nequeat, quam quod huiusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Quae [illegible] promulgantur ab ipso in prooemio *Synopseos Institutionum iuris naturae* § III. *manuscriptae*. Quae vbi publici iuris facta fuerit, orbem erudi-

eruditorum novum sidus emicabit, quod splendeat velut inter ignes Luna minores.

§ II. Talem igitur, quam designavimus, propositionem fundamentalem ut inveniremus, visum fuit eas, quae a quibusdam loco talium adhibitae sunt, paulo curatius excutere, &, num scopo nostro congruant, examinare. Ex hoc ipso enim ratio adparebit, quare caeteris sepositis illa quam elegi, sese potissimum potuerit adprobare. Primo igitur loco excutitur, quod ICti Romani ius naturale pronunciaverunt id, quod natura omnia animalia docuit, ita ut ad hoc ius spectent illi actus, in quos connata quadam necessitate fertur, aut a quibus refugit hominum aeque, ac brutorum animalium indoles. Ex horum mente fundamentalis propositio legis naturalis haec esset: in quoscunque actus homines aeque ac bruta feruntur, illi lege naturali praecepti, quos utrique refugiunt, eadem lege vetiti intelliguntur. Isthaec propositio quare a nobis repudiata sit, non opus est, ut heic repetamus. Neque ad rem facit, quod non nemo hoc sensu ius naturale in bruta cadere tradat, quatenus brutorum certae actiones instinctu quodam, voluntatibus hominum simili, peractae congruant cum divini Numinis ordinatione, & eatenus sint iustae, & per consequens in bruta hactenus cadere rectitudinem suorum actuum, quatenus secundum ordinationem divinam peraguntur. Nam hoc non obstante dissimilitudo & inadaequatio inter actus hominum, & brutorum remanet, dum diversum utrique scopum actibus hominum, quam brutorum Creator praefixit, & diversae species brutorum actus non minus cum hominum actibus, quam inter se discrepent. Et si vel maxime regulam illam, iuxta quam Deus ab aeterno actus creaturarum suarum regere decrevit, legem Dei aeternam vocare velimus, cuius intuitu brutorum aeque ac hominum actus aeterna lege Dei regantur, aut ad eandem quadrent: hautquaquam tamen ideo actus brutorum & hominum eodem modulo metiendi sunt, cum lex illa aeterna bruta regat tanquam machinas vel automata quaedam, quibus nulla ab regula sibi praefixa discedendi libertas, aut voluntaria & deliberata ad eandem conformatio: eadem autem lex regat homines, tanquam tales, quibus actuum suorum antegressa cognitio & libertas est.

§ III. Inde tanquam scopo meo incongruam rejeci thesin isthanc: quod in se & sua natura honestum aut turpe est, id lege naturali praecipitur aut vetatur. De qua sequenti capite peculiariter erit disceptandum. Tum ulterius a me inquisitum, num commode ad finem meum adhiberi queat dogma nostratibus Theologis familiare: quod ius naturale sit derivatum iustitiae Dei essentialis, adeoque num in disciplina iuris naturalis, ad omnium hominum captum accommodata, propositionis fundamentalis vicem subire possit isthaec: Quicquid cum iustitia Dei essentiali congruit, id lex naturalis hominibus praecipit, quicquid eidem repugnat, eadem lex hominibus interdicit. Haec propositio, quare a nobis non potuerit ad eum, quem diximus, scopum adsumi, L. II c. 1. § 5. & in Apologia § 9 & 15 expositum fuit. Qua super re ne cuiquam scrupulus remanere queat, denuo eam quantum potest perspicue inculcare taedio non erit. Ac primo quidem observandum est, ea quae super iu-

stitia

stitia divina nobis perspecta sunt, vel ex solis divinis literis hausta esse, rationi nostrae in se incognita, vel ex lumine rationis, consentientibus simul sacris Scripturis, innotuisse. Ad posteriorem classem pertinet, quod Deus promissa sua firmiter servet, in verbis suis sit veracissimus, nemini iniuriam faciat, munus velut iudicarium in creaturas legibus obnoxias incorruptus exerceat, cuius regulas iustitiae divinae vindicatricis non penitus a regulis iustitiae in foro humano exercendae abire, satis patere potest si quis ea, quae nos L. VIII. c. 3. tradidimus, cum articulis fidei, qui ad munus velut iudicarium Dei respectum habent, conferre velit. Et quidem et haec iustitia competit Deo essentialiter, id est, ut hoc attributum ex perfectione ipsius essentiae necessario resultet, & ut per essentiae suae perfectionem non possit aliter cum creaturis suis quam iuste agere. (Nam iustitia etiam in Deo concipitur tanquam attributum, quod respectum ad alios involvit.) Non autem quod assuetudine sibi talem perfectionem compararit, aut quod ad eam exercendam lege aliqua a superiore lata obligetur. Ad priorem classem spectant ea dogmata de iustitia divina, quae substernuntur & implicantur articulis fidei Christianae de lapsu Adami & subsecuta inde miseria generis humani, de incarnatione Filii Dei, eiusque satisfactione, merito, & passione, de iustificatione hominis, de poenis impiorum aeternis. Haec uti captum humanae rationis superant, ita eadem excedere regulas iustitiae humanae, eoque has ad illam adplicandas non esse, diserte professi sumus L. VIII. c. 3. §. 2. Nam nisi quis hoc discrimen iustitiae divinae & humanae praesupponatur, nobis quidem non adparet, quomodo Socinianorum strophis satisfacere queat, qui regulis iustitiae humanae ad iustitiam divinam translatis, articulos iam memoratos adeoque integrum systema Theologiae Orthodoxae subversum eunt. Quae ergo a me obiter super iustitia divina tanguntur, utique ad posteriorem classem pertinent. Priora genera dogmata captum humanae rationis superantia Theologiae in solidum relinquuntur.

§. IV. Deinde quamquam Deum esse iustum essentialiter etiam ex lumine rationis notum sit, tamen quo minus hoc effatum, (essentialem Dei iustitiam esse πρωτότυπον legis naturalis, & hanc esse illius ἐκτύπωμα,) vicem propositionis fundamentalis in disciplina iuris naturalis subire possit, graves rationes obstant. Bene enim non potest sola ratio nostra, quae tamen pro unico cognoscendi principio nostrorum dogmatum circa ius naturale sunt assumpta, perspicere, quod Deo necessum fuerit iustitiam, quae in homines cadere debebat, exprimere ad propriam & essentialem suam iustitiam: aut quod necessum sit creaturam perfectionum divinarum adaequate praeditam, repraesentare. Deinde rationi nostrae sibi soli relictae iustitia humana prius cognita est, quam iustitia divina, eoque in disciplina soli rationi superstructa loco fundamenti adsumi non potest, iustitiam humanam divinae esse ἐκτύπωμα. Ratio enim humana sibi soli relicta Deum ex operibus suis cognoscit, eiusque attributa colligit ex perfectionibus, quae cum in aliis creaturis, tum in homine praecipue comprehenduntur, depurando imperfectiones, quae ex essentia finita, aut mole corporea proveniunt, & ad captum divinae eminentiae illas attemperando. Sic quando animadvertimus

timus

tantae praestantiam & perfectionem in se habere, si homo fidem datam servat, verax sit, neminem iniuriam inferat, aut incorruptus dicatur: colligendum sane, hanc perfectionem in eo utique intelligendam, qui prima est causa, & huius universi summus Moderator, modo tamen longe nobiliore, & qui in Ente eminentissimo & independente locum possit invenire. Unde inconveniens est, id quod in ordine nostrae cognitionis posterius est, supponere tanquam fundamentalem propositionem, ex qua id, quod ordine cognitionis prius est, deducendum sit. Accedit, quod ratio nostra non parvum discrimen inter iustitiam divinam & humanam deprehendat. Nam ut iam dictum, iustitia divina est essentialis, humana imperata. Iustitia humana exercetur inter naturae aequales, superiori tribunali obnoxios; divina a Creatore coeli & terrae adversus homunciones terricolas. Quae homo ex iustitia exhibet alteri, ad ea exigenda hic ius habet: atqui ad aliquid a Deo exigendum nulla creatura ius habet: quippe cum etiam quae ex promisso Deus nobis praestat, ea gratiae in accepta referre debeamus. Et omnes pie exsecrantur impudentiam illius Monachi morbundi, qui velut suo iure Deum coelum poscebat hisce verbis: Solve quod debes. Scilicet, homo non debet aliter, quam iuste facere; Deus non potest non iuste facere. Tum etiam actus quidam sunt iustitiae humanae, qui in Deum ob eminentiam essentiae ipsius cadere non intelliguntur; ut sunt non pauci actus iustitiae universalis, & illi iustitiae particularis, quae contractus respiciunt ad sublevandam indigentiam humanam introductos. Unde si quis ex supposita propositione praecepta legis naturalis deducere voluerit, deprehendet non solum consequentiam saepe fore invalidam, & quam sola ratio comprehendere nequeat, sed & illud principium non una parte esse insufficiens. Sic si ita colligere velim: homo debet pacta servare, quia Deus sua promissa servat; homo non debet iniuriam homini facere, quia Deus nemini iniuriam facit: istiusmodi connexio soli rationi evidens non est, cui infinitum discrimen inter Creatorem coeli & terrae, & homunciones semper animo obversatur. At si ita inferam: Reddite debita vestra, quia Deus reddit suis creditoribus; estote grati, quia Deus est gratus adversus suos benefactores; obedite regi, quia Deus obedit superioribus suis; honorate parentes, quia Deus honorat parentes suos, ineptam & falsam rationem allegasse videbitur. Quae omnia qui probe expenderit, facile probabit rationem meam, quare alia propositio fundamentalis mihi fuerit investiganda. Praeterea cum non ratio solum, sed & sacra Scriptura inadaequationem inter iustitiam divinam & humanam dilucide ostendat. Sunt enim non minima pars iustitiae humanae est, quae in contractu emptionis venditionis conspicitur, aut quae cernitur in retribuendis beneficiis. Atqui neque illa per Psalmum L. 10. 11. 12. neque haec per Roman. XI, 35. in Deum cadit.

§ V. Ista haec quamquam in se sint planissima, nonnulli tamen ingenium movere adversarii, ut errorem aliquem mihi hoc impingerent. Et primo quidem in occasionem calumniae arripuerat haec mea verba: *Hinc & quando Deo tribuitur iustitia, non illa est intelligenda respicere aliquam obligationem, aut ius in altero, sicut iustitia humana id infert. Sed quasi talem agendi modum per-*

fectissi-

felicissimae suae naturae competere ipsis operibus & per revelationem ostendit, ut de eadem mortales id vocabulum applicamus, quo quum velle a nobis adorari se, alios agnoscimur, exprimimus. p. 134. Haec quid scrupuli contineant, & a lectoribus alicui oriri possit, non dispicio. Adsertum eo loco haec thesis, quod actiones Dei legibus proprie dictis non circumscribuntur. Adversus hanc obiici poterat, in Deum cadere iustitiam, seu Deum iustum esse. Iam autem iustitiam tam personae quam actionum involvere respectum ad legem. Iustitiam enim cuique tribuere, quod legibus ipsi tribui iubetur: & iustum vocari, qui alteri suum tribuere studet, eique talem haud quidquam sibi obveniat commodum posse tribuere. Ad quam obiectionem respondetur, iustitiam Dei, & iustitiam humanam non per omnia pari passu ambulare. Nam iustitiam humanam respicere obligationem, quae legem & superiorem ponit, qua homo ad iuste agendum obligatur per legem superioris. Alterum autem, adversus quem iustitia est exercenda, habere ius ad id obtinendum, vel perfectum, vel imperfectum, id est, ut quod sibi debetur, possit exigere vel per modum belli, si vivat in naturali libertate, vel actione in foro intentata, si civis sit, vel saltem ut possit super iniquitate non tribuentis querelam movere. Horum autem nihil in Deum cadit, quippe cui superior non datur, qui legem ipsi praescribere, aut obligationem iniungere queat: & adversus quem creaturis ius competere potest, dubitare fas, & quia quicquid creaturae habent bona, bonitati ipsius in accepto referunt. Quia tamen perfectioni divinae essentiae congruit tali modo cum creaturis agere, ut & promissa sua constantissime servet, & naturae earum sequatur, & supremi Latoris atque assertoris legum, iudicisque munere incorrupte fungatur: inde huic attributo divino, ex quo Deus tali modo agere intelligitur, idem vocabulum iustitiae tribuitur, quo hominum virtutem exprimimus, quae recte ab ipsis adversus alios agitur. Quamquam enim eiusmodi vocabula, quae aeque attributis Dei & hominum tribuuntur, tanto eminentiorem perfectionem in Deo, quam in hominibus notent, quanto divina essentia humana est nobilior: eadem tamen vocabula utrisque attributis fuerunt exprimendis, non solum quia per lumen rationis a cognitis perfectionibus humanis ad perfectiones divinas utcunque investigandas adscendimus: sed etiam quia alias nullum conceptum formare apud nos possemus attributorum divinorum, ni vocabula significationis ante nobis notae ad ea applicarentur. Ista hic verba hactenus exposita ut detorte adducit novitatum Index: *Statuit hominem ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum ad Deum applicari. Utrique nempe, tam enim nostro Deo quam hominibus competere* p. 134. 166 § 9. p. 177 § 10. Hinc apparet, priora quidem verba mutilata esse adducta, & prout ab ipso exprimuntur, nullum plane sensum prae se ferre, nisi quod infelicissimus calumniator hoc insinuare velle videtur, quasi a me plane iustitia divina negetur. Quae quam atrox sit calumnia, ex modo dictis iam patere potest. Par illi est, quod mihi affingit, quasi scripserim, *Deo iustitiam neutiquam competere.* Quod dictum nullibi in meo libro extat. Equidem p. 166 a me scribitur, *nullo nempe iure, Deum a se ipso, aut a sua essentia obligari,* nimirum qua obligatio proprie dicta & quae vinculum iuris est-

est, principium aliquod extrinsecum & superius praesupponunt. Sed num ideo Deus a se justus dicatur, quia juste agit propter eminentiam suae perfectionis, non autem propter obligationem extrinsecus accedentem? Num justitia essentialis minus vera justitia est, quam imperata, & habitualis? Denique conciolor auctoris mendacium est, quod in Indice scribitur, a me statui: *Justitiam etiam minus Deo, quam hominibus competere.* Num si dicam, justitiam divinam & humanam non eodem modulo metiendam, divinam naturam eminentiore esse indole, quam humanam, quosdam actus justitiae humanae, qui nempe praesupponunt indigentiam, in perfectionem Dei non cadere: ideo statuo justitiam Deo minus competere, quam hominibus? Perinde ac si dicerem, Deus non opus habet ejusmodi operosa structura oculi ad videndum, sicut homo: Ergo Deus minus clare intuetur res, quam homo. Sic p. 177. dico: *Justitiam divinam & humanam eodem modulo metiendam esse, haut quidquam inde statim conficitur, quod in sacris literis saepe ad exemplum Dei provocamur,* Luc. VI, 36. Matth. V, 44. 45. XVIII, 33. *quippe cum in illis locis argumentum a minori ad majus ductum videatur.* Ubi naturam id doceo, quando jubemur misericordes esse, *sicut* & Pater noster misericors est, non statim inferendum esse, misericordiam divinam & humanam ejusdem indolis esse, aut eodem modo & ex eadem causa Deum teneri ad misericordiam exercendam, qua homo tenetur: verum ἐνθύμημα ejus dicti hoc modo longe solidius exprimi. Si Deus supremus omnium, beatissimus, αὐτάρκης, nullis unquam rebus indigens, est misericors erga creaturam suam, quae peccato iram ipsius in se provocavit: quanto magis par est hominem misericordem esse erga fratrem, cujus venia & auxilio ipse quoque opus habet. *Damus hanc veniam, petimusque vicissim.* Si herus misericors est erga servum, quanto magis servus debet esse misericors erga conservum. Si Deus oriri Solem facit etiam super malos, quanto magis par est hominem benefacere suo inimico: homini, inquam, qui & ipse aliis tam crebram offensarum materiam praebet, & qui aliorum auxilio tantopere indiget. Ubi sane manifestum est, licet hoc genus ratiocinandi a minori ad majus adpelletur, non ideo tamen necessario attributum illud commune minus priori quam posteriori inesse. Sic si dicam: Si Rex, in summa fortuna constitutus, humanus, modestus, ab omni fastu & luxu alienus est; quanto magis modicae conditionis civem his virtutibus studere par est, cujus opes fastuosam non patiuntur? Ratiocinium hoc bene se habet: sed inde non sequitur, necessario istas virtutes minus inesse Regi, quam cuipiam privato; cum utique Reges dentur animo modestissimo & a vanitate alieno, multi contra privati & tenuis fortunae homines intolerabili fastu turgidi.

§. VI. OPPONUNT quoque nobis auctoritatem nostratium Theologorum, quibus legem sanctitatis, misericordiae, justitiae & perfectionis divinae *Iconem*, & velut ἀπεικόνισμα adpellare familiare est. Ad quod regerimus, alio nos fine, & ex alio fundamento de lege naturae tractare, quam Theologi, qui istthanc doctrinam ad indolem & usum suae disciplinae attemperant, & Scripturam sacram pro adaequato principio suorum dogmatum habent, omnino tamen

in

[illegible]

conditione causarum, personarum, & temporum id requirere peculiariter videtur, hostibus frustrante vitur, sed extra similem conditionem ex clementia condi-tur decreta citra illam satisfactionem. Quid est cum Photiniani necessitatem Salvatoris auferunt, si hoc non est? Apparet igitur illum hominum societatem, quae non conditionalis semper suerunt, non emendatione opus habere.

§ VII. Facile quoque ex hisce colligi potest, quare a nobis reiectum sit ius illud Deo cum hominibus commune, quod alii statuunt. Sane enim cui ex solo ratione lumine res diiudicantur, nullo modo concipere datur, quod eodem iure adstringi possit aut ad eandem legem actiones suas formare teneatur. Deus supremus omnium Dominus, & homo divino imperio obnoxius; cum praeterea multa, ad quae homines iure suis legibus adstringuntur, in Deum propter eminentiam & perfectionem naturae suae cadere nequeant. Et quamquam in non paucis Deus eodem modo se gerit erga creaturas, sicut homines se invicem gerere iubentur, in sacris quoque literis pii non semel ad exemplum Dei imitandum revocentur, non tamen ideo statim actiones Dei & hominum ex eodem principio promanent, aut ad eandem normam exiguntur. Nam Deus propter essentiae perfectionem non aliter potest agere, homo autem propter incumbens sibi Dei imperium non debet aliter agere. Secus & id nemini persuaderi potest, Deo non plus licere in hominem, quam viro homini in alterum hominem. Neque utique sequitur, quod quae aliter agendum iniungit, ad idem quoque ipsum teneri. Igitur ex ratione quidem non ius Deo & hominibus commune, & quidem utrumque adaequatum, nemo unquam exsculpserit. An illud apud Scripturam fuerit dictis adstrui queat, nondum mihi constat. Equidem allegat Schwartzius dictum 2. Tim. II. 13. quod ipse pro dictatorum suo auctoritate ita paraphrasin. *Voluntas Dei nullo tempore a legibus naturae suae discedere potest.* Fateor tamen, me nondum esse tam perspicacem, ut vulgarem illam conseqvar. Si Deus fidelis est, ut ut hominum fides fluxa sit, & seipsum abnegare nequit, Ergo Deus est obnoxius legibus. Iactatur etiam trita illa sententia, *Deus sibi ipsi est lex.* Quam imperitus valde foret, qui cavillari vellet, cum eius acumen hoc modo sit explicandum. Dei naturam ita perfecte bonam esse, ut nulla lege aut norma, impulsuve externo ad hoc ut recte agat, praeter ipsam opus habeat, & illius loco normae & obligationis locum in ipso subeat. Et in hoc praecipue relucet perfectio divinae naturae, quod per eam quidem non possit non recte agere, & tamen quicquid agit, liberrime agat, cum in creaturis uniformis modus agendi libertatem vel plane tollat, vel minuere aut circumscribere videatur. Si popularis ad rem quid facerent, dici quoque posset, hunc mundum magnam esse civitatem, cuius supremus Rector Deus est. Quemadmodum igitur in civitate Princeps subditis quidem leges praescribit, ipse autem legibus superior est, et tamen ultro facit ea, quae in ipsius personam possunt cadere. Sic & Deus creaturis leges fert, ipse legibus superior, et tamen ultro facit, quae maiestatem & perfectionem suam decent. Caeterum disputatio, quam super hoc argumento contentiosiorum se immiscuit est, in magnum meo iam perventit, quae fortasse aliquam proba-bam

bere posset pluribus ex discutiendi, quibus divinam maiestatem quodam in ordinem redigere laborant. Interim ex *Synopsi* ipsius perspicio, illum conari hanc difficultatem tollere adhibita distinctione inter obligationem, quae ex imperio superioris provenit, & eam, quae ex natura ipsius actus resultat. Vnde quando Deus obligari dicitur, sensum esse: *Dari certos actus per se & ex sua natura debitos, in genere morum, ut salva perfectione sua morali Deus hos actus omittere nequeat.* Enimvero illa obligatio ex natura actus nulla est, neque quoniam necessitas agendi ex obligatione aut iure provenit, cum aliquid etiam ad certum quid agendum determinari queat a sua naturae conditione, ad quod proprie loquendo obligatum dici nequit. Nam obligatio in doctrina morum proprie dicit necessitatem a superiore latam in subiecto, cui diversum agendi naturalis facultas est. Vnde profanum est, ius & obligationem, quae in sua natura subiectionem involvunt, Divinae Maiestati obtrudere, cum quantumque istos terminos ab imperfectione depurare nitatur, nil nisi obligationem & ius improprie dictum exsculpere inde queat, cuius sensus hoc tandem redit: Deus propter perfectionem suam quaedam non potest non agere, & quaedam propter eandem non potest non omittere. Vbi & hoc monendum est, male a *Veltheimio* adpellari perfectionem aliquam Dei *moralem*, cum omnes perfectiones in Deo sint essentiales, & quantum mihi constat, ex usu omnium Philosophorum perfectio moralis vocatur, quae usu, & disciplina adquiritur, & tanquam habitus animo inhaeret.

§ VIII. Caeterum dum illibatam Dei libertatem adsertum imus, *Schwartzius* pro more suo mentem & verba mea in sinistrum detorquere sensum satagit, dum in execrabili suo *Indice* talem mihi thesin affingit: *Deum, eo quod agens liberrimum est, natura sua legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque autor ille, quae non agere posse dicimus, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse*, p. 131. Quam diabolicam plane calumniam etsi in *Apologia* mea iam satis castigavi, tamen quia hoc scripto omne maledicorum virus penitus abstergere constitui, pleraque hinc repetere non pigebit. Et quantum sceleris priora verba contineant, quando ista sibi a me mentitur: *Deum natura sua legibus ita non teneri, ut hoc vel illud (nempe peccata) agere non possit.* Quae sententia in hanc propositionem resolvitur, Deus potest peccare. Ast qui verba mea candide expenderit, facile cognoscet, hoc quidem seculo atrociorem calumniam non fuisse auditam. Ita enim sunt verba mea: *Omnimoda libertas, & omnis impedimenti aut defectus nescia in solum Deum O. M. cadit, quae tanquam nobilissimum attributum perfectissimae ipsius essentiae concipitur. Quae & ipsa nullam circumscriptionem admittit, & cum omnipotentia est coniuncta. Vnde quod Deus quaedam non agit, aut non omnia semper agit, illud non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito.* Vbi sane nemo tam caecus est, quin videat, per ista *quaedam* non intelligi hoc loco, nec posse intelligi peccata, sed alia, quae alias salva perfectione divina a Deo agi posse videbantur. Nam de peccatis in verbis immediate sequentibus

sermo est, & nemo vnquam tantopere desipuit, vt talem quæstionem formaret, An Deus peccet? sed ita quandoque solet quæri, An Deus possit peccare? Manifestum est igitur, ex illis meis verbis, quæ calumniator ita foede detorquet, contineri responsionem ad hancce quæstionem tacitam. Cum Deus sit æternus & omnipotens, & diuitiæ eius potentiæ & bonitatis nondum sint exhaustæ, quare tamen quædam non agit, aut non semper agit, quæ illum a perfectione ipsius abhorrere non videntur? Ego hic nihil aliud habeo quod respondeam, quam quod beneplacitum Dei ita ferat: & solam hanc rationem reddere simplicius & in diuinam Maiestatem reuerentius duco, quam subtilia commenta adferre, quibus omnipotentia diuina in ordinem redigitur, & iudicii nostri angustiis circumscribitur. Et hanc rationem non arbitror non solum sanæ rationi, sed etiam sacræ Scripturæ, Psal. CXV, 3. Ephes. I, 11. Deinde alterius dicto loco rationem reddo, quare Deus non possit quædam, nempe peccata, agere. *Quod autem alia quædam non posse agere dicatur, id non prouenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, sed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Scilicet, quod Deus non possit peccare dicitur, id non est ex *impedimento extrinsecus accedente naturali*, id est, a maiore violentia, nec *morali*, id est obligatione a superiore profecta. Neutrum enim cadit in eum, qui superiorem non habet. Sed prouenit hoc ex placito suæ voluntatis sanctissimæ, & quæ conuenit Enti maximo & præstantissimo. Vbi quod placiti seu voluntatis Dei, tanquam Entis supremi & perfectissimi, potissimum mentionem fecerim, rationem hanc attuli, quod vbi de libertate Dei sermo est, commodissimum videatur eandem perfectionem exprimendæ voluntatem, quam in perfectissimum ens cadere potest, velut principium ipsius actionum assignare. Tum vt ea perfectio, qua Deus peccare non posse intelligitur, cum summa libertate coniuncta exprimeretur, & non pro tali impossibilitate peccandi haberetur, quæ in brutis & rebus inanimatis est, quæ ideo peccare non possunt, quia ratione ac voluntate destituuntur. Denique quia in attributis diuinis, quæ ad analogiam facultatum in homine vtcunque solemus concipere, perfectissima vnio & velut contemperatio est intelligenda, sic vt voluntas Dei eiusdem magnitudini, præstantiæ, iustitiæ, sanctitati, bonitati nunquam repugnare possit, adeoque nec hisce nunquam sit opponenda. Calumniator autem pro more suo verba mea mutilata detorquet hoc modo: *Deus omnia ea quæ non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere.* Vbi adparet, pro vocabulo *quædam* ipsum substituisse *omnia*, omisisse quoque non solum *morale impedimentum*, sed & clausulam, quæ maxime ad rem faciebat, *quod placitum diuinum mortales ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperatum concipimus.* Sed & non contentus declaratione, quam in *Apologia* mea feceram, subiicit verba aliena [illegible] *[illegible] & efficaciam diuinam totam simpliciter [illegible] esse [illegible] quæ fieri velle, nullum contemperans aliquo, vel [illegible], vel [illegible] quam Dei voluntas ad magnitudinem & præstantiam ipsius attemperata, sed tantum simpliciter dici posse.* Atqui, si hoc tantum dixerim,

me dictionem [illegible] liberum, & quod ad [illegible] superstiti[illegible] non [illegible] in disciplina, [illegible] Theologicas proponere [illegible] sunt, & cum de [illegible] constet, [illegible] esse, quae [illegible] non [illegible], [illegible] movere? Sed et hoc [illegible] opus non est. *Perfectissimus* [illegible] idem [illegible] est quod [illegible]. Quo dicit, [illegible] divinam esse perfectissimam *[illegible]* [illegible] metaphorica [illegible], ad exprimendum [illegible] attributa divina nulla est repugnantia. & Deus non agit, quae [illegible] repugnant. De attributis divinis [illegible], sed [illegible] verba [illegible] sunt [illegible] p. [illegible] *[illegible]* quod [illegible] *[illegible]* [illegible] esse putant. Sed [illegible] prohibebat, quo [illegible] *[illegible] ad magnitudinem & praestantiam ipsius est [illegible]* exprimendo hunc sensum. Deus [illegible] aliquid, quod ipsius magnitudini & praestantiae repugnat [illegible] Optimus Maximus sit. Hactenus [illegible] quaestio est, quod attributa divina non [illegible] quoque, quod eadem non [illegible]. *Attributa divina [illegible]* [illegible] *[illegible]*, verbi gratia, magnitudo & praestantia *pro [illegible] & [illegible]*, [illegible], quod [illegible] Dei [illegible] magnitudinem & praestantiam [illegible] est *[illegible] & [illegible]* pro [illegible] *[illegible] & [illegible]* [illegible]. Atque [illegible] *magnitudo & praestantia* [illegible] generaliora, quam *[illegible]* [illegible] & [illegible] non [illegible], sed [illegible]. Praestans est, & qui iustus, qui rectus, sanctus & sapiens est. Sed [illegible] est, [illegible] Deus coelum ac terram crearet, non [illegible] sapientiam, rectitudinem, iustitiam & sanctitatem, sed & [illegible] ac bonitatem, seu magnitudinem & praestantiam exsereret. Denique & [illegible] affingit Iudex: *Deum sibi ipsi legem non [illegible] fe[illegible]*. Hanc quoque [illegible] non [illegible], sed & [illegible] est. Sed [illegible] *[illegible] interpretandum est [illegible] Deus sibi ipse est lex.* Quis est [illegible] interpretandi [illegible] dicit? Hic nempe, quod voluntas Dei [illegible] prout magnitudine & praestantia ipsius dignum est, id est [illegible] & [illegible], [illegible] lege [illegible]. Verba quoque notanda est [illegible] propositionem [illegible], *[illegible] est Deum [illegible]*; *Deus [illegible]*. Sed [illegible] est [illegible] repugnat [illegible] Dei [illegible] perfectissimam, repugnat per [illegible] tempore [illegible], & [illegible] et id non [illegible] aliquem [illegible], sed et [illegible] qui [illegible] omnia vincula [illegible], constat.

§. IX.

§ IX. VICINA hisce sunt, quae Anonymus super imagine Dei movent. Cujus mentio tantum obiter a me injecta fuit, non ut quidquam, quod Ecclesiae nostrae de illa tradunt, in dubium revocarem, sed ea duntaxat intentione, ut ostenderem, etsi hominem ad imaginem Dei creatum esse ex sacris literis constet, non ideo tamen subitam hominibus imaginem concedendam, & illustrem Dei aequalitatem inter se per omnia adaequari. Rationem subjunxi, quia imago Dei est amissa per lapsum, lux autem naturalis & sensus atque cognitio in hominibus superest. Quamquam enim quaedam illius reliquiae remansisse doceantur, inter quas etiam cognitio & sensus legis naturalis refertur, tamen saltem praecipua ejusdem parte destructa, per cujus possessionem homo in statu gratiae constituebatur, longe difficilius perspicere licet, quatenus adhuc divina & humana sibi invicem respondeant. Sicuti aedificio collapso vix ac ne vix quidem de ejusdem cum prototypo convenientia judicare amplius licet, ut ut rudera quaedam adhuc extent. De caetero porro ob rationem scopo nostro accommodata non est haec propositio: Homo est creatus ad imaginem Dei: quippe quae nec ex solo rationis lumine demonstrari potest, nec ex qua rationes praeceptorum legis naturalis perspicue & ad captum omnium gentium derivari licet. Quamquam enim & illud ex naturali lumine constet, quaedam attributa in homine deprehendi, quae eadem in Deo, etsi infinito modo eminentiore concipiuntur, puta intellectus, voluntas, imperium in alios, eoque intuitu homo aliqualem imaginem Dei referre dici queat etiam illis, qui divinas literas ignorant: tamen quae a Theologis super imagine Dei traduntur, cujus possessio hominem in statu gratiae constituebat, & qua per lapsum amissa homo in statum irae conjectus est, & magnam naturae suae corruptionem sensit, item quae & quales sint istius reliquiae seu rudera, an & quatenus cognitio legis naturalis eo lapsu detrimentum passa sit: dogmata sunt soli rationi incognita, eoque ad nostram disciplinam parum accommodata, solique Theologiae relinquenda. Et sane si quis ex ejusmodi fundamentali propositione praecepta legis naturalis deducere instituat, non poterit non ea consecutio & connexio invalidior videri illis, qui sacras Scripturas ignorant, aut non admittunt. Si, inquam, disciplinam juris naturalis ad captum omnium hominum tradituros ita ratiocinari velim: homo est creatus ad imaginem Dei; Ergo parentes sunt honorandi, non moechandum, non furandum: neque evidens erit ulli homini Theologorum Christianorum traditis ignaro, nec quomodo eandem evidentiam ex aliis ratiociniis eliciat, rationi humanae facultas suppetet.

§ X. DEDUXIT nunc nos ordo rerum ad D. VALENTINI ALBERTI, *Professoris Lipsiensis Annotata super* HUGONEM GROTIUM, quae cum scripta *praecipue & praeliminas* videntur potissimum opposuisse praefationi Opusculi nostri de *Officio hominis & civis juxta legem naturalem*. Cujus commenta eo curatius excutiemus, quo liquidius ex hisce patebit, quam etiam omnem lapidem moveant veteres Magistri, ne dictata & collegia manuscripta detrimenti quid patiantur. Ac in *praefatione* quidem queritur, *dubitare me ex ea ratione fuisse, ut Philosophiam non theoreticam, quam practicam, e mente unquam Dei dono, sive mere Paganam*

Papatu convaluerit. Quod verissime dictum. Sed addi tamen debuerat, id potissimum factum opera Sacerdotum, qui ad stabiliendam suam tyrannidem nequitiae, indeque intricatissimis nugis scholas oppleverunt, quibus distracta bona ingenia a solidarum rerum investigatione avocarentur. & ut homines caeco obsequio a nutu eorundem dependerent, genuinam Philosophiam moralem penitus oppresserunt. Porro: *Post repurgatam Religionem non debuisse diabolum in dona divina adversus Deum & doctrinam divinam stare: hinc primam studiosam Philosophiam practicam inquisitam cum Theologia commissam, ac si illa esset huic contraria.* Quod per hoc praetium intelligat *Alberti*, mirabor sane nihil liquet. Nam quae ab *Hofmanno* quondam in Academia Julia excitabatur tragedia, condolebat erat, non tam ex insigni aliquo diaboli afflatu profecta, quam ex morositate viri, cujus ut multi alii a scientia parum sobrie, agnitaque & magno valde strepitu desaevierunt. De caetero ut vera Philosophia, & ex natura rerum hausta, eique congruens, & Theologia itidem vera, & ex genuina sacrarum literarum interpretatione desumpta, inter se pugnent, fieri non potest: cum utraque Deo vero sit, qui sibi haud quicquam ipse contradicit. Enimvero si quando vel falsa decreta Philosophorum cum veris dogmatibus Theologicis, vel vera item Philosophica cum falsis Theologorum commentis, aut pravis Scripturarum interpretationibus, velut utraque falsa inter se committuntur, id vitio hominum contingit, nec ideo natura amicitia inter eas disciplinas dissolvitur. Neque vero continuo Philosophus, si qua solide dogmata in vera Theologia ex genuina Scripturarum interpretatione adstructa supra captum humanae rationis, & communes Philosophiae regulas assurgere, eo ipsumo illa in dubium revocabit: cum & hoc sana Philosophia doceat, Deum posse facere supra quam homines capere possimus, neque rationem nostram potentiae divinae esse mensuram. Porro: *cum e Philosophia practica nostro seculo doctrina de jure naturae & gentium eminentius proponeretur, hanc ut orthodoxae fidei adversa viderent, mirum quantum laborarunt diaboli.* Ego equidem si hic est sensus: diabolum id maximopere laborasse, ut libro meo de Jure naturae & gentium eversor cuncta orthodoxam Religionem allegaretur, eoque nomine ego fructu exhausti laboris excideram, facile fateor, nihil verius potuisse dici. Sed quia tam aequum pro me judicium ab *Illo* viro sperare licet: credere cogimur alium sensum sibi prae oculis fuisse, qui nobis, ut mollissime dicam, a vero candido plane alienus videtur. Equidem id sane dubio ad artes regni tenebrarum pertinet, moralia dogmata nullis solidis fundamentis munita retinere, falsa & perniciosa tradere, praesertim politicam cum tempore, vastis & inutilibus voluminibus de officiis & jure, nec non commentariis conscientiae casibus officiorum humanorum regulas certas, solidas, & perspicuas obscurare, adeoque hominum inter se officia velut naturam ab hominum suo commodo infidelitatem nam suspendere; probabilitatem denique etiam probantibus Pontificorum doctissimorum commentis. Ad idsibi arcana sua regni illius defigenda, inter alios fines pertinet opera eorum, qui hoc seculo doctrinam juris naturae & gentium, alia sacrarum cultique separatam, eruere & in nostro disciplinarum ordine, laborarunt. Vix tamen contigit, ut qui antiquis omnibus

vitio

[illegible] *Grotius*, [illegible] & præter necessitatem quædam [illegible] ad [illegible], quæ [illegible] Scripturam [illegible], eaque nomine [illegible] [illegible] notaretur. [illegible] cum ad disciplinam iuris naturalis non spectent, [illegible] neque ei eadem orthodoxæ fidei adversis [illegible]. [illegible] palam [illegible] [illegible], sed [illegible] ordinem [illegible] humano [illegible], [illegible] desideret. Eodem modo [illegible] disciplina iuris naturalis [illegible] Sic & *Hobbesius* præter [illegible] circa [illegible], ex [illegible], & dum a [illegible] in [illegible] extremum [illegible], eadem non [illegible] admiscuit. Sed [illegible] ius naturale orthodoxæ fidei adversum [illegible]. Nam [illegible] error [illegible] est [illegible]? Num [illegible] propter [illegible] metalla, quæ [illegible] in promptu est. Multo minus [illegible] huius disciplinæ [illegible], si quædam [illegible] Scripturarum loca ab [illegible] aut [illegible] per [illegible] habita sunt. Quemadmodum [illegible] ius naturale [illegible] *Albertinæ*, quod nempe orthodoxæ fidei adversum [illegible], quam [illegible], [illegible] [illegible] ab omnibus [illegible] [illegible] fit, & [illegible] quam, hoc desiderat, hoc [illegible], hoc [illegible] heterogeneæ [illegible], ac [illegible] ex [illegible] *Theologia* [illegible], [illegible] non [illegible] [illegible]. Neque adeo ab ea disciplina [illegible] principiis [illegible] & [illegible] [illegible] dogmatibus [illegible], [illegible] pruritum [illegible], & omnibus [illegible] quam, quam legem [illegible] & pacis omnibus inculcare [illegible].

§ XI. [illegible] *Albertus*, [illegible] *ipse* [illegible] constituerit, ut nempe ius naturæ cum orthodoxa fide in gratiam reduceret. [illegible] [illegible], [illegible] *Naturæ* & [illegible] [illegible] *Grotium* [illegible] *posse* [illegible] *debere*. [illegible] oporteret esse, qui deprehendere non posset, [illegible] scripta [illegible]. [illegible] *Albertus* [illegible], quam [illegible], [illegible] hominibus [illegible] [illegible] & collegam suum [illegible]. Quicquid tamen de [illegible], ad [illegible], qua [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] est. [illegible] *Grotius* [illegible] [illegible] quidem operam in iure naturæ [illegible] & dirigendo [illegible], ut tamen neque omnia, quæ ad eam disciplinam pertinent, attigerit, aut [illegible] [illegible], neque in [illegible] ad [illegible] disposuerit, & [illegible] multa heterodoxa materiam de [illegible] tractaverit, quam in [illegible] disciplina requirebatur [illegible], quo [illegible] & posse & debere [illegible] [illegible]. Qui tamen omnes cum non [illegible] ad *Grotium*, tanquam qui primam [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

ficum libro Symbolico vti nolet. SCHWARTZIVS quoque PETRO WINSTRVPIO Scaniae Episcopo, mordacissime sugillato, & inquam, certissimum argumentum heterodoxiae exprobrabat, quod hic quondam in G. CALIXTI laudem epigramma composuerit. Cum porro ceterae Christianorum sectae deteriore nolint esse conditione, singulae propriam sibi compendium vindicabunt. Eandem sibi licentiam deinceps assument Muhammedani, & ipsi in sectas diuisi, ac denique varia Gentilium genera per vtramque Indiam sparsa. Transibit dein hoc exemplum ad alias disciplinas, vt mox quoque habeamus suam Arithmeticam, & Geometriam, & Astronomiam, & Logicam, & Physicam, & Medicinam, & Metaphysicam orthodoxam. NICOLAVS quoque BECMANNVS alio deinceps supercilio quicquid est Kronium gentium, ac Pontificum, Calixtinorumque religioni addictorum despiciet, vt quae G. CALIXTI fraterculus atque socius. Ciceroni quoque Lactantius & Martialis Poeta longe infra Petri WINSTRVPII poeticam altitudinem iacebit, quippe cum homini ex CALIXTI elogio heterodoxiae incumbit. Atqui nemini sano hactenus in mentem venit, disciplinas, e lumine naturae prouenientes, partibus illis inuoluere, in quas res Christiana lacerata est. Et imprimis disciplina, cuius partem hoc commentario appendix Theologiae fieri constanter abnuit. Nam si hypotheses illae, ex quibus ius suum orthodoxum deducere vult ALBERTVS, verbo Dei reuelato superstructae sunt, non magis hoc ius ad regendas omnium gentium inter se actiones idoneum erit, quam illae hoc momento in vnum circa sacra sententiam conspirabunt. Quod si autem forte ratione inuentas illas hypotheses, sane velim, ex quo priuilegio sibi hoc arroget ALBERTVS, vt ipse ratione melius, quam caeteri omnes, vti videri debeat. Enimuero respuunt in illas partes distrahi disciplinae Philosophicae, inter quas & nostra locum profitetur nomen, quae ad omnes atque homines citra discrimen religionis spectant, & non aliud principium, normamue aliam exigunt praeter rerum naturam, & lumen sanae rationis. Huic quod congruit, verum, quod aduersatur, falsum adpellatur, orthodoxiae & heterodoxiae vocabula soli Theologiae relinquuntur. Credit quoque ALBERTVS, non omnes homines ita stupidos esse, quin animaduertant, hoc stratagemate ipsum dictatis suis irrefragabilem auctoritatem conciliaturum ire, dum sub orthodoxiae nomine eadem venditat. Hoc quippe concesso, velut heterodoxum & veneno infectum prohibetur, quicquid ab illis discrepauerit. Et cum non exiguam nostrae disciplinae partem constituat politica architectonica, eodem obtentu sibi homines dictatorum sibi circa huius dogmata auctoritatem arrogabunt. Quod quam non vsque adeo tutum sit summum imperantium ciuitatum, & praeteritorum seculorum & huius nostri funestissima exempla docent.

§. XII. In *Prodromo* deinde ALBERTVS certas hypotheses ponit, quibus orthodoxum ius naturale sit superstruendum. Inter quas prima est: *Ius, e quo a Christiano pars eius naturae nostrae haurire possit & debet, est orthodoxa doctrina de statu integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem Dei, inter cuius reliquias est ius Naturae. Huius autem cognitio ab eius natura et existentia dependet.* Vt obliquamdum, hanc hypothesin illis tantum quadrare, quibus

hoc ius naturale pars articuli de Lege in Theologia constituatur. Verum cum nobis ius naturae & gentium hoc fine tractetur, ut sit regula actionum & negotiorum inter omnes homines, non qua Christiani, sed qua homines sunt: & vero ista hypothesis hominibus ut talibus sit ignorata: igitur absurdum est, Christianis dare peculiare principium eius iuris, quod ipsis commune cum aliis etiam non Christianis esse debet; & cui vice versa saltem Christiani, adeo uti quod alios non Christianos adversus se iuste & iniuste facere [illegible]. Qui, ut doctrinam de imagine Dei ignorant, ita & eam in fundamento iuris naturae [illegible]. Quod si igitur [illegible] debet esse [illegible], idem ex principio, quod ab omnibus hominibus qua talibus admittitur, nempe ex ratiocinatione, ex inspectu rerum & hominum naturae collecta, est demonstrandum. Deinde cum status integritatis adeo mox durante primorum hominum [illegible] & ad tempus valde exiguum exstiterit, ius autem naturae & gentium iam in genere humano multiplicato & in varias civitates digesto, [illegible] non appareat, quomodo pauca illa, quae de illo statu in divinis literis habentur, & inter quae de iure naturae & gentium mentio non fit, iam normam esse queant actionum, quae in genere humano certum regimen desiderant. Cum ex divinis literis demonstrari non possit, eandem faciem & dispositionem generis humani, eadem officia, eadem negotiorum genera futura fuisse, hominibus in statu innocentiae multiplicatis, quae nunc deprehenduntur. Quae enim super hac re disputantur, nulla fundata demonstratione, sed probabilibus quibusdam coniecturis nituntur, quibus quoque ex hoc argumento fidere nihil [illegible]. Praeterea affirmo haec: *Ius naturae est intra religionis imaginem* [illegible] in sacris literis totidem verbis non exstat, sed a Theologis recepta est ex ea ratione, quod cognitio de agendis aut fugiendis, quam homini in statu integritatis perfecta adfuit, etiam post lapsum eius superfuit, etsi non omnibus numeris absoluta. Circa quam assertionem id duntaxat fuerit monendum, pari ratione dici posse, verbi gratia, Arithmeticam, Geometriam, Physicam, & alias scientias esse reliquias imaginis divinae. Nam dubitandi sane non est, quin facultas numerandi & metiendi homini in statu integritatis adfuerit, quae nunc, nec cum difficultate & obscuritate coniuncta, in nobis deprehenditur. Nemo tamen ideo dixerit, terminum, e quo Christianis pura Arithmetica, Geometria aut Physica tractari possit ac debeat, esse doctrinam orthodoxam de statu integritatis. Nam Albertus utique a reliquiis divinae imaginis etiam in principiis Theoreticis consistere dicit. Igitur si non alia ratione ius naturae & gentium a Christianis tractari & demonstrari debet, quam Albertus postulat, nimis angustos valde terminos eius auctoritas & vis [illegible], nec amplius idem erit ius gentium, universo generi humano commune, sed paucorum magistrorum, qui [illegible] opera hoc [illegible] quod [illegible] hoc [illegible] circumponere [illegible]. Nam quod omnes Ecclesiae nostrae addicti in Albertinam consensum ituri sint, vehementer dubito.

§ XIII. Quamquam autem fundamento convulso tota quae superstruuntur machina vitro collabitur, visum est tamen capitum quaedam annotare, quae

ALBERTVS rem acu tetigisse non videtur. Et quidem c. 4. ita tradit: *Cum autem reliquiae integritatis dicantur, inter quas etiam est ius naturae, sive in nobis corrupta, mirum non est, si corruptis tradantur, nisi inveniri possit & studiis perfectior integritatis, quantum fieri ad praesentem statum corruptionis.* Hoc id quidem nobis extra dubium est, non in voluntate solum nostra corruptionem deprehendi, sed & in intellectu, ubi non solum, ni peculiaris Dei gratia accedat, caeci paene sumus circa dispiciendis divina, quantum ea ad Deum nobis propitiandum faciunt, quin & circa alias scientias in nobis sentimus hebetudinem, torporem, haesitationem, & facillimum in errores prolapsum. Sed id cumprimis in quaestione est, an, quod ab ALBERTO proponitur, medium sit idoneum ad declinandos errores in scientiis humanis, nempe ut recurramus ad statum integritatis, & consideremus, quae ibi erat, scientiarum perfectione & rectitudine, defectus atque errores statum corruptionis comitantes corrigamus. Quam quidem methodum supplendi aut corrigendi disciplinas nemo, quantum mihi constat, ex Philosophis Christianis hactenus commendavit, aut insignem eiusdem usum ostendere potuit. Neque est quod quis obiiciat, praecepta legis naturalis in sacra Scriptura contineri, aliarum disciplinarum dogmata non item. Nam id dum ex ALBERTO quaesiverim, num admittat, verbi gratia in Arithmetica, Geometria, Astronomia, aliisque scientiis certa & extra dubitationis aleam posita dogmata dari ope solius naturalis rationis, & citra subsidium divinarum literarum inventa? Si annuit, (quod, ni omnem ratio ipsum fugiat, fine dubio facturus est) tunc sine nulla apparet causa, quare ius naturae & gentium non aeque feliciter, ac caeterae scientiae, possit deduci ex axiomatibus, & observationibus iudicio ipsorum sensuum comprobatis; adeoque quare Christiani iuris naturae & gentium Doctores magis necessum habeant ad statum integritatis confugere, quo dogmata sua in iustam rectitudinem & certitudinem redigant, quam Christiani Arithmetici, Geometrae, Optici, Astronomi, Physici, Medici. Aut enim aliquid rectitudinis in huiusmodi scientiis manet superstes, aut omne id, quod philosophiam vocamus, inane quid & nugatorium erit.

§ XIV. NIHIL autem plane ad rem facit, quod ALBERTVS n. 5. adducit exemplum GROTII, qui L. II. c. 1. § 1. circa statum primorum hominum a sententia Orthodoxorum abeuntia tradiderit. Nam contra cum de isthoc statu ex solis divinis literis constet, vel solo hoc exemplo apparet, quantis disputationum vorticibus ius naturale implicandum sit, si methodo Albertinae insistere velimus, propter discrepantem inter Christianos S. Scripturae interpretationem. Cum contra omnis eiusmodi litium materia praescindatur, si doctrinam de statu integritatis Theologiae propriam unice relinquamus, & in disciplina iuris naturalis praesentem duntaxat hominis conditionem, quam etiam sensus iam nostri percipiunt, consideremus. Sed &, quod ipse ALBERTVS n. 6. monet, limites inter Theologiam & Philosophiam putans ne misceamus, & simus Philosophi, simus itidemque Christiani, ut tamen ideo peculiarem Philosophiam Christianam ne comminiscamur. Nam Philosophus, ut sit Christianus aut gentilis, orthodoxus aut heterodoxus, utique accidit, atque eadem ac-

cidit,

[illegible], ut sit Germanus, aut Gallus, aut Anglus, [illegible] Musica [illegible] barbara [illegible]. Nec ideo tamen [illegible] Philosophus magis [illegible], aut [illegible] quam Musica barbaris [illegible]. Sunt multi novi Philosophus, qui idem Christianus est, quae Philosophus non Christianus ignorat [illegible] quam Christianus, qui idem Philosophus est, quae Christianus non Philosophus ignorat. Sed non ideo minus bonus Christianus erit, qui non est Philosophus: aut Archimedes ideo minus bonus Mathematicus, quia non Christianus. [illegible] Philosophi [illegible] in divinis quoque literis traduntur, [illegible] philosophica [illegible] est. Sed [illegible] divinae literae quod tradunt [illegible] quod ratio plane nequit per[illegible], [illegible] Philosophus [illegible] quae A[illegible] Philosophus Christianus a Theologis [illegible], omnes Christiani non [illegible] distinguit [illegible] Philosophorum [illegible] quam Philosophus [illegible] Theologus nihil [illegible] Philosophus [illegible]. Sed quod exemplo causa affert A[illegible], quod per propositionem [illegible] personales & sacramentales, [illegible] Logica, non [illegible]. Nam quod [illegible] quod ratio humana capere nequeat [illegible] subiecti & praedicati [illegible], [illegible] Logicam [illegible], sed ad Theologiam. [illegible] Logica [illegible]. Cum enim Logica [illegible] propositionum, [illegible] ad [illegible] propositionum [illegible] Logica [illegible] propter quandam propositionem Theologicam [illegible] humanum [illegible], non magis opus est [illegible] de [illegible] personali & sacramentali, quam eadem opus est [illegible] propter hanc propositionem, Rhabarbarum habet vim purgandi, [illegible]. Alias enim [illegible] omnium disciplinarum & eadem [illegible] Grammatica [illegible] omnes [illegible] vocabulis & phrasibus [illegible]. Sic neque dignus [illegible] de aquis supracoelestibus, quod secundo loco affert A[illegible], Physicum [illegible]. Praeterquam enim quod non omnes Christiani [illegible] Scripturae, [illegible] eodem modo interpretentur, quae [illegible] fuit [illegible] est, quae [illegible] mundi [illegible] debeat [illegible] interpretationem [illegible] Theologorum, non parum difficultatis [illegible] aquae debuit. Nam manifestum est, omnes [illegible], qui hanc interpretationem [illegible], systema Ptolemaicum, & orbes illos veterum [illegible], quorum [illegible] quicquid est [illegible] praeter Planetas [illegible]. Cum autem recentiorum observationes [illegible] plane systemata mundi [illegible], non ideo [illegible] aquis supra omnes [illegible] attribuere. Quicquid [illegible] sit, cum illae aquae in [illegible] non [illegible], & nullo [illegible]

 [illegible]

[illegible] phaenomena, Physico sive Christiano nihil de istis dicendum restat, quam neque de illis omnem Christianorum interpretationem conspicere, neque ego sententiam quidquam de illis hoc usque deprehendi potuisse.

§ XV. [illegible] unum modum, quo *a considerante statu integri in doctrina de iure naturae abstrahendum sit*, docere aggreditur ALBERTUS. Nimirum *non a Christiano Philosopho eruditio cognoscendam, sed ignorari non praesumendam, sed tantum praesupponendam esse* [illegible], *quae sit ius [illegible], prout vidimus effectus*. Primarius communis modus abstrahendi hactenus in Philosophia communis fuit, ut abstrahere idem sit, quod ex alia disciplina [illegible] ad demonstrationem praesupponere, & citra ulteriorem disquisitionem assumere, eique ulterius Theoremata superstruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abstrahit, is eam de parte non attendit & parte se non dicat, ac si de illa plane sibi nihil constaret, neque ex principiis suis dogmata deducit. Qui autem aliquid praesupponit, is licet eo loco circa illud demonstrandum non sit sollicitus, id tamen semper prae oculis habet, suaque dogmata ad idem semper refert. Sicuti nemo [illegible] abstrahat, ut diceres, verbi gratia, Opticum aut Astronomum a theorematis Geometricis abstrahere, quae eadem praesupponunt & suas propositiones eidem superstruunt. Unde nostra sententia est, posse cum naturae demonstrari, posse hanc disciplinam [illegible] constare [illegible] ex principiis eadem esse demonstrata principiis, aut quae saltem a Theologia non dependeant, licet quis plane ignoret statum integritatis, aut cognitum non praesupponat. Itaque Philosopho, qui idem Christianus est, doctrina de statu integritatis utique cognoscenda est, sed hoc duntaxat fine, ut articulus fidei sibi plene constet; non autem ad hoc, ut philosophetur, ut disciplinam suam naturae & gentium adornet [illegible], & quae ad captum omnium hominum sit, atque controversias super pendentes [illegible] in diversis [illegible]. Sicuti, verbi gratia, medicus Christianus nosse quidem debet, mortem & quicquid morborum hominem infestat, stipendium peccati esse, eademque a statu integritatis abfuisse; sed et tamen hanc notitiam in nulla parte medicinae praesupponit. Manifestum praeterea est hoc novo abstrahendi modo nostram disciplinam Theologorum controversiis implicari, & velut arbitrariam horum imperio subiici, ita ut eiusdem Doctoribus nihil aliud relinquatur, quam ALBERTI, SCHWARTZII, aut GESNERI dictata & collegia manuscripta adorare, & omni voce eadem, tanquam oracula, terere, qui supremum ius vitae & necis in nos habeant. Quod quidem bono & erecto ingenio nihil acerbius accidere posset. Denique hoc, quod ALBERTUS commendat, est nihil aliud quam Theologia moralis, productu[illegible] cui quidem status integritatis necessario praesupponendus. Verum hac morali Theologia nostra disciplina longe latior, & magis [illegible] est [illegible] principiis [illegible], ac traduntur officia hominum & regulae expediendarum [illegible], quae ex peculiari religione, aut [illegible] imperantium [illegible] haud proveniunt. Itaque si quod detur officium, quod ex nostra disciplina deduci nequeat, id ex Theologia morali aut iurisprudentia civili est demonstrandum. Sic et tamen [illegible]

[illegible]

naturae & gentium deficit, ibi Theologia moralis & ius ciuile incipiat. Est autem plane absurdum, disciplinam magis vniuersalem hypothesibus disciplinae minus abstractae superstruere. Cum hic naturalis ordo disciplinarum sit, vt generaliores & simpliciores praecedant, particulares & compositae sequantur, & hae illas, non vice versa, praesupponant. Quemadmodum Theologia naturalis, quam aliqui etiam ad ius naturale referunt, ordine & natura prior est Theologia reuelata & haec illam, non illa hanc praesupponit; quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, haec supplet. Et prius vtique quis homo, quam Christianus esse concipitur. Homines quippe nascuntur, Christiani fiunt, adeoque & officia hominis vt talis, quam Christiani, prout haec aliquid illis superaddunt, priora concipiuntur. Atque inde *absurdum* est disciplinam, quae de officiis hominis vt talis tradit, hypothesibus disciplinae, quae de officiis Christiani vt talis agit, superstruere.

§ XVI. PRONVNCIAT deinde ALBERTVS ex sua sua abstractione hominem in disciplina iuris naturalis *concipiendum esse non alium, quam sub initium fuit; non ut orbis indigenam, aut terrae filium, non ut casu in hunc mundum projectum, sed ut integrum & ad imaginem Dei creatum.* Vbi obseruandum, omnino quidem hominem vt integrum creatum esse concipiendum, si quis methodo Albertinae insistere velit, quippe ex qua reuera nihil aliud, quam Theologia moralis prouenire apta est. Sed in disciplina iuris naturalis vniuersali, & quae peculiarem cultum diuini Numinis transcendit, quem nos adornatum iuimus, plane non necessum est, certi & definiti quid super originibus generis humani asserere, sed ea res ibidem in medio potest relinqui, tanquam quaestio historica & facti, quam sola ratiocinatione, aut ex obseruatione, naturae rerum & hominis nunc assequi impossibile est. Quando autem in disciplina iuris naturalis occupati sumus circa demonstrationem huius propositionis: statum hominis sibi soli relicti, absque auxilio aliorum hominum esse miserrimum: ad maiorem eius illustrationem dicimus, huic propositioni suam constare veritatem quamcunque quis originem generis humani velit praesupponere, quatenus quidem ex sola ratione eam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primaeua felicitate sola sacris literis debemus.) Adeoque in nostra disciplina super veris generis humani originibus nihil certi aut definiti asseritur, sed tantum hoc adstruitur, hominem sibi soli relictum fore miserrimum, quamcunque quis ductu solius rationis opinionem de prima hominum origine concipiat, fingatue. Conferatur si placet § 4. *Dissertat. nostrae, de statu hominum naturali.* Vbi & hoc obiter monendum, de suo affinxisse mihi ALBERTVM hoc vocabulum, homo non vt *casu* in mundum proiectus concipiendus est. Nam id quidem dicto loco in meo libro non extat. & reuera absurdum est, solam rationem sequentem concipere hominem casu in mundum proiectum. Sed dico *utcunque seu undecunque proiectum*, vt significarem, me hoc loco veras origines generis in medio relinquere, ac thesi meae veritatem constare, quaecunque demum fingantur. Ratio autem quam definito suo ALBERTVS subiungit, nihili est. *Id autem, inquit, tum ut ex ratione fieri debet,*

quia

quae homini in natura sua aliter inest, quam prout reliquiae imaginis divinae ex statu integritatis in nos traductae possidet. Nam haec ratio non tantum in ius naturae quadrat, sed & in quascunque alias scientias ratione superstructas. Atque enim Arithmetica & Geometria, aliaeque scientiae dici possunt esse ex reliquiis imaginis divinae, ex statu integritatis in nos traductis. Neque ideo tamen in istis scientiis homo necessario in statu integritatis est concipiendus. Alia porro est consideratio humanae conditionis theologica, alia philosophica, quatenus ab illa cognitione abstrahit, quae ex peculiari revelatione divinarum literarum profluit. Iuxta priorem considerationem hae naturae eo modo aestimantur, prout Albertus vult. Philosophus autem id tantum respicit, quomodo in praesens illa se habeant, non considerato, an olim ea aliter se habuerint. Exemplo res fiet clarior. Prodigo ex dissipato amplissimo patrimonio mille aurei adhuc supersunt. Ex hac sorte de cetero se sustentare, prodigendi fine facto, instituit. Hic ut intelligat, quantum ex hac summa lucrari possit, & quousque reditus inde provenientes pertingant, non opus est, ut eam summam consideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quotam partem illius haec faciat: sed simpliciter spectat, quanta ea in praesens sit. At ubi idem ad rationes reddendas sit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc restet, considerandum est. Eodem modo Philosophus est solicitus, quousque rationis lumen, quod in praesens penes hominem invenitur, pertingere queat. Sed Theologus, cuius est dispicere, quomodo homo rationes suas Deo approbare possit, considerare utique debet, quanta sors ab initio homini divinitus fuerit credita, quantum hic postea sua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquorum poenam declinandam sit adhibendum.

§. XVII. Impugnat deinceps Albertus, quod ego asseruerim, in disciplina Iuris naturalis hominem nunc considerari, prout eius natura est corrupta, & multis pravis cupiditatibus scatens: addita ratione planissima, quod status integritatis soli rationi sit incognitus; cum tamen ex hac unice nostra disciplina fuerit eruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Ubi & hoc patet, corruptionem humani generis haudquaquam praesupponi tanquam normam iuris, sed tanquam affectionem subiecti, quae lege naturali comprimenda & emendanda sit. Contra Albertus pertendit, necessarium omnino esse, ut omnes nationes utantur iure universali, quod ad principia Theologiae in nostra Ecclesia receptae sit adaptatum. Ac ipse quidem fatetur, non pauca iuris naturalis praecepta usque adeo ad hominem corruptum respicere, ut in hominem integrum plane cadere nequeant, verbi gratia, licitum esse ad condonandas iniurias, subvenire miseris. Addo & ego, si quis accurate velit evolvere totum Systema Iuris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam eius partem in hominem integrum, prout eius conditio a nostratibus Theologis designatur, non cadere. Mox tamen ipse consulit sibi distinctiuncula inter *principium* & *obiectum* Iuris naturalis: quasi status integer sit principium cuiusmodi axiomatum ac praeceptorum, quae tamen in statu corrupto intelligi possunt; corruptus autem status sit tantummodo eorundem praeceptorum

rum obiectum. Quam distinctionem credo omnes empiricos magno professionis applausu, utpote quibus illae subtilitates quam maxime solent esse admirationi, quae obscuritate sua rebus in se perspicuis maximas tenebras offundunt. Ecce statim num. 13. eundem popularibus verbis proponit: *Dei providentia*, inquit, *& benignitate factum, ut post lapsum inter reliquias imaginis divinae nobis etiam connascantur principia practica, quae non tantum in eodem genere actionum moralium etsi in minore gradu bonitatis possunt observari, sed & ad eas actiones, quae statui corrupto sunt propriae, se eadem natura extendit.* Id est, in statu integro continentur axiomata, quae nunc in statu corrupto ut tali sequenda sunt. Atqui hic quaeri potest, utrum illa axiomata homines in statu integro actu intellexerint, illa ut verbi gratia actu intellexerint, quibus modis hominum egestati sit succurrendum, qua ratione in defunctorum bona succedendum, quae tutoribus adversus pupillos obligatio, quae forma iudiciorum, quae ratio poenarum exigendi, quae bellorum, quae foederum iura, cum nunquam egestas, mors, delictum, poena, bellum in genus humanum caderet? An vero illa axiomata demum post lapsum in animis hominum enasci coeperint? Utrum si asserere velis, tum non exiguas implicatum tenebris deprehendes. Ast ex nostra mente planissimum est dicere, sicuti homini integro ex contemplatione naturae haec ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, suggesserit; ita ratio homini corrupto eadem ex contemplatione naturae & conditionis hanc officia ei conditioni peculiaria suggerit. Pergit ALBERTUS n. 14. *Naturam integram a Christiano cognitam fore normam status corrupti, seu ex ea deductam cognitionem refusam in homine sana ratione esse delineatam non posse, quae ad observandas & inspiciendas reliquias imaginis divinae, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri potest, nos obstringant. Ex ea hac causa inter principia iuris naturae sunt referenda.* Ubi monemus, vix satis sibi hic constare ALBERTUM. Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis post lapsum *innata esse*, quae nunc *apud Christianos ex cognitione status integri resultare* pronunciat. Haec duo quippe diversissima sunt. Nam quod connatum est, omnibus hominibus ut talibus adest; sed quod resultat ex cognitione status Christianis tantum noti, id ex Christianorum doctrina cadit. Quo igitur iure regentur, qui articulum fidei Christianae de statu integro ignorant aut agnoscere renuunt?

§. XVIII. Eximie porro, frustra operam ab ALBERTO sumi, quando omnem obligationem *status integri ad eas naturae leges refert vel formaliter, vel normaliter.* Nam ut hoc quidem certum est, quod omnia praecepta legis naturalis, quae hominem in statu integro obligabant, eundem quoque in statu corrupto obligent; ita illa praecepta, quae non nisi in corruptum statum cadere possunt, ad integrum statum tanquam normam referri, aut per extensionem quandam provenire, citra idoneam probationem, & inepte dicitur. Perinde ac si quis dicere velit, regulas curandi morbos per extensionem quandam ex diaeta sani hominis provenisse, aut diaetam febricitantis ad diaetam sani hominis normaliter referri. Qua methodo an multum lucis accessurum sit medicinae, Aesculapii filii videant. Saltem ita longe potissimum est illud *normaliter*, ut omnino ad tuendam ve-

cuiquam [illegible] id sit inutentum, non quod revera aliquid inde proficere haec disciplina possit. Nam & tanto multitudo regularum, fere obscurarum, ab ALBERTO promulgatur, quae confundere potius, quam dirigere aliquem in hac disciplina queant. Et si quis vel maxime omnia, quae super integritatis statu Theologi tradunt, noverit, tamen quid iuris in statum corruptum cadat, nisi distincte & plane non intelliget, nisi alia principia in subsidium adhibuerit.

§ XIX. VIDETUR quoque ALBERTO displicuisse, quod cum ius naturale ad usum fori humani a nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quae intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut signum foras produnt, non penetrat, idem ius *magnam partem* circa formandas hominis externas actiones versari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, ut animi motus ad placitum Numinis componantur. Ad hunc respondi ALBERTUS [illegible] *Iustitiam non consistere in solo actuum externorum, quae etiam ab hypocritis splendide & in speciem exerceri possit, sed primario interior ipsa interna actionis humanae.* Atque ne ALBERTUS putet, hoc a nobis fuisse ignoratum aut negatum, inspiciat *opera nostra de Iure N. & G. L. 1. c. 7. § 4. & 6. & c. 8. § 1.* Et quando diximus *magnam partem*, satis significavimus, ab eodem etiam interiores animi motus non plane intuitu haberi. Enimvero cum duo sint fora, quibus actiones suas adprobare debet homo, divinum & humanum, cuius fori, discrimen passim inculcamus, convenientissimum fuit visum, curam divini fori relinquere Theologiae, quae actiones humanas praesertim considerat, prout respectum habent ad Deum, eiusque voluntati congruunt vel non congruunt, & quae remedia sint propitiando Deo ad expiandas quae tam varie committuntur a lege aberrationes. Iuris autem naturalis praecipuus curae est forum humanum, quod licet & ipsum intelligat, actiones, quibus vitia ab agentis animo labes adhaeret, in foro divino reprobari, cum tamen extra humana nullum sibi remedium idoneum, & cui secure queat adquiescere, inveniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remissa id maxime spectat, quam efficaciam humanae actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus invicem intercedentia sint temperanda. Cum autem Deus maxime interna animi respiciat, homines autem iis afficiantur, quae in actum externorum prodeunt, [illegible] satis adparet, quare disciplinae iuris naturalis maiori ex parte circa externas hominum actiones sit disputandum.

§ XX. SED nec omnia ad palatum ALBERTO videntur, quae a me super hac quaestione tradita sunt: Num ius naturae idem fuerit in statu integro atque in corrupto? Quae huc redeunt, quod utrinque quidem summa eius capita sint eadem, sed circa particularia praecepta discrimen aliquod emergat. Nam ex affirmativis quidem praeceptis illa in statu integro locum non invenisse, quae vel praesupponunt infortunium a felicissima hominis conditione abhorrens, vel sine morte & miseria non intelliguntur. Sed & commemoratius valere circum legis naturalis officia praecepta potius affirmativa talium, quam earum

[illegible]

tendo non a peccato retrahebat, sed efficiebat, vt aliud, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.

§. XXI. Posthaec operosus est Albertvs, vt leges naturales, quae peccatum iam commissum praesupponunt, per extensionem ex statu integritatis deducat, atque regulas quasdam cudat, ex quibus intelligatur, quomodo status integer corrupto statui pro norma sit. Vbi id quidem certum est, non pauca particularia praecepta emersisse post corruptam conditionem humanam, quae in integro locum plane non inueniebant. Verum vt illa eo modo in statu integro contineantur, non magis accurate dici arbitramur, quam si quis regulas curandi morbos virtualiter referri ad regulas diaetae, quae in sanum & robustum hominem cadit, asserere velit. Sed & in eo extra oleas vagatur Albertvs, quod, vt necessitatem huius extensionis in statu corrupto ostendat, velit etiam in statu integritatis, si diutius durasset, necessario in quibusdam illam adhibendam fuisse, in eiusque rei illustrationem exempli loco adfert, quod cum ab initio iure naturali non prohibitum fuerit, matrimonium inter fratrem & sororem, id post multiplicatos homines etiam in statu integro honestatis studio prohibendum fuerit. Nam sermo hoic est de lege naturali, non de positiua, qua fratrum & sororum coniugia prohiberi constat. Per talem autem extensionem, qualem Albertvs statuit, id, quod ex ista extensione producitur praeceptum itidem inter iura naturalia, non autem inter positiua locum sortiri debet. Eoque interdictum connubiorum inter fratres & sorores non prouenit per extensionem vetiti matrimonii in linea recta, sed peculiari ratione nititur. Sed nec idoneam rationem adferre potest Albertvs, quare in genere humano integro post ipsius multiplicationem connubia fratrum & sororum interdicenda fuerint. Nam quae horum in corrupto statu prohibitorum rationes afferuntur, de latius spargendis amicitiis, vt stupris praesidium esset contra maritas maritorum, aut ne cohabitatio talium mollitiem & stupris praeberet occasionem, in statum integrum non cadunt, vbi quoque itidem exulabat pudor, qui mihi alioquin inter praecipuas causas eius interdicti allegatur. Denique absurdum videtur dicere, aliquid in statu integro vetitum fuisse *honestatis causa*. Haec enim ratio videtur praesupponere, aliquid minus honestum antea vsu fuisse frequentatum, verbi gratia: Si Orientales populi dicant, apud se honestatis causa receptum fuisse, vt mulieres in publico velata facie incedant, aut a conspectu virorum alienorum abstineant, satis innuunt, diuersum morem quibusdam vsum fortasse praebuisse.

§. XXII. Tandem Albertvs monet, circa eas extensiones caute agendum esse, ne in excessu aut defectu peccemus, & in modo extendendo operosum adparatum regularum hac intentione [illegible]orum proponit. Circa quae aliud e multis monendum, earundem multitudin[illegible]n & anxietatem certissimo esse indicio methodi morbidae, & ad extruendam aliquam disciplinam ineptae. Cum contra, qui ad captum omnium hominum disciplinam iuris naturae accommodarunt, vna regula eaque planissima rem absoluant. Deinde illae ipsae regulae non sunt pars Theologiae orthodoxae circa statum integritatis, sed ab Alberto

exceptiones sunt ex collatione praeceptorum iuris naturalis, quae in statum corruptum cadunt, cum statu integro.

ADEOQVE non possunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea disciplina extrui possit aut debeat, cum hae nihil aliud, quam reflexiones super officia in vtrumque statum cadentibus, quatenus conueniunt, aut aliquam similitudinem inter se habent. Cum ergo an & quo vsque regulae Albertinae valeant, non ex Theologorum scitis de statu integro, sed ex aliis principiis demonstrandum sit, quae non alia possunt esse, quam obseruationes ex natura humana, prout ea nunc sese habet, petitae: quid opus est per ambages vagari, ac tam obscuros, intricatos & paucis cognitos tramites sectari? Nam si ponamus aliquem, qui ad vnguem calleat, quae Theologi nostri super statu innocentiae tradunt, qui idem tamen aliunde iuris naturalis disciplinam non didicerit, ex istis quidem regulis non maiores profectus in iure naturali faciet, quam ex Lullianarum figurarum vertigine. Et haec quidem ad commenta ALBERTI monere visum fuit.

§ XXIII. CAETERVM dum circa inuestigandam eiusmodi propositionum fundamentalem sagacius, non potuit non quoque occurrere illa disceptatio de notitiis naturalibus: quae si ad liquidum deducta esset, nihil expeditius foret quam dicere, illa iura esse naturalia, quorum notitia primis hominum naturae fuerit insita, quae deinceps sua cuique animus suggereret. Enimuero cum aliquid naturaliter notum esse duplici sensu dici queat, vel vt opponitur ei, quod ex diuina reuelatione fluit, aut per experientiam constat, & in facto est positum: vel vt opponitur ei, quod viribus naturalis rationis citra vlteriorem informationem aut ratiocinationem cognoscitur: in neutra acceptione prouenit propositio, scopo nostro satis accommoda. Si enim naturalis notitia in priori sensu capiatur, legi naturali nihil eximii prae caeteris scientiis tribuitur, quae ex solo rationis lumine promanent. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, naturaliter notae dici possunt, quia neque ad eas addiscendas reuelatione supernaturali opus est, neque obseruationem historicam & experimenta eadem praesupponunt. Et hinc si quis circa demonstrandas propositiones nihil aliud afferre velit, quam quod naturaliter notae sint, parum efficiet, cum ad liquidam & firmam scientiam percipiendam distinctae & propiores rationes requirantur. Adeoque si, verbi gratia, demonstrandum sit, in triangulo tres angulos esse aequales duobus rectis, & nihil aliud quis afferre velit praeter hoc, quod ratio naturalis id dictitet, is quidem inter Mathematicos nunquam illustris erit. Ast si naturaliter notum capias in posteriori sensu, pro eo quod ab ipsa natiuitate per modum actualium & distinctarum propositionum citra vllam antegressam informationem aut ratiocinationem animo inhaereat, ne sic quidem propositionem habebis scopo nostro congruentem. Quid enim si contingat, non singulos tantum homines, sed & integras nationes super praecepto aliquo legis naturalis dissentire, quae via tunc erit verum inuestigandi? Cum nemo recordari queat, quid sibi nascenti in animo haeserit. Ergo deferemus controuersias ad recens natos infantes, vt ipsi dispiciant, vtra ex sententiis, super quibus controuertitur, in animis ipsorum inhaereant. Quod si quis reponat,

vtique infantes habere notitiam illarum propositionum, verum directam tantum, non reflexam, seu nosse quidem illas, sed quod noverint, id non nosse, nec de eo cogitare. Ast mirum nobis id fuerit, non vtique adeo evidentem quidam esse, distinctionem quamcumque commendat: sed vt reuera constat, quod nequaquam est, vtique cordati homines aliud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile esse. Sed & notum est, quantas super istis notionibus innatis disceptationes agitatae sint. Aristoteles tabulae rasae animum hominis nascentis assimulat, cui tamen quidam possint inscribi. Nihil vero in animo esse traditur, quod non prius fuerit in sensu: ac si omnia nostra notitia in animum sub ope sensuum penetraret. Quod effatum recentiores quidam Philosophi impugnarunt hac exceptione, quod vtique idea Dei, item idea harum propositionum, *ego cogito, ego sum*, in animo sit, quae nunquam in sensu fuerit. In quas tamen & ipsas alii varias lites movent. Alii observant, inesse animo hominis non solum facultatem res apprehendendi, sed & illas inter se conferendi, ac, in quo conveniant aut discrepent, decernendi, & ex consideratione ea quo convenientiae aut discrepantiae novas notiones eliciendi, quae in sensu prius fuisse nemo recte dixerit. Vnde evenit, vt felicia quaedam ingenia multa intelligant & norint, quae nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorsus vt fertilis ager imperito homini multo cum foenore reddidit. Sic & de causis & consequentiis rerum iudicare potest animus humanus: id quod inter obiecta sensuum referri non posse videtur. Itaque ita corrigunt vulgatum illud, vt nihil in memoria sit, quod non fuerit in sensu: et tamen in mente multa sint, quae per sensus ingressa non sunt. De caetero nemini mortalium constat, qualis sint imagines rerum, & quae earum connexio in animo infantium, antequam fari queant. Nam ex quo vsum sermonis habemus, cogitata nostra in animo tanquam propositiones verbis constantes tacite volvi in aprico est. Quo autem modo & quibus incrementis sermocinandi facultas comparetur, nemini non constat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiscuntur nomina rerum, quae quotidie sensibus obuertuntur. Inde progressus fit ad verba communissimas actiones exprimentia, sed quae modo infinitivo tanquam simplicissimo primitus efferri solent. Inde paulatim nomina & verba combinantur. Inflexiones nominum & verborum, atque particulae postmodum, addiscuntur. Orationem autem apte connectere ratione iam adolescentis opus est. Atque eadem incrementa ista mentalis oratio, quae per cogitationes tacitas in animo sese explicat, procedere videtur. Enimvero quae principia scientiarum ita perspicua sunt, vt facili negotio & leui ex occasione sese animis humanis insinuent, ita vt fere recordari nequeamus, quando primum ea hauserimus, ipsaque adeo non tam extrinsecus in animum penetrare, quam in eo iam latitare, & per externam occasionem excitari videantur: inde traditum dogma emanat, semina scientiarum animo hominum connata, quae habitum quendam imperfectum constituant, qui dein adhibita cultura & disciplina ad perfectam scientiam adolescat. Alii tamen omne, quod naturae notitiae vocabulo venit, in potentia propinqua tantum animo ex natura inhaerere affirmant. Caeterum vt idem cum habitibus sint imperfectis, & potentiis propin-

quis

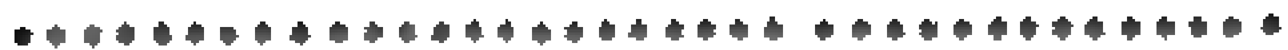
quas lectam aequo animo patiar, ex disciplinarum cura naturalis et contemplatione naturae rerum & hominum deducere [illegible] non possunt, non [illegible] [illegible] quod animo hominum ab ipsa natura [illegible] sint, & velut impressa [illegible] generalia praecepta ad modum *affirmationum & distinctarum propositionum*, quae [illegible] sermone afferre, citra [illegible] informationem aut meditationem ab homine proprio Marte possint exprimi. Ad has enim ex lege naturae deprehendendas [illegible] experimento opus est, quam [illegible] hactenus habere potuerunt. Caeterum postquam actuales illas & distinctas propositiones ex quotidiana infantium inspectione, adeoque ex natura hominis [illegible] in sensus nostros incurrere, non apparere, ad auctoritatem S. Scripturae confugitur, & [illegible] urgetur, quod Rom. II, 15 lex naturae *cordibus hominum inscripta* dicatur. [illegible] hoc ipso, quod ea afferatur non [illegible] quam ex [illegible] [illegible] est, instituto nostro parum quadrat, quae omnia ad lumen rationis [illegible]. Deinde Pauli illa [illegible] quae non in divinis tantum literis, sed & aliis apud auctores occurrit, manifeste metaphorica est, cum emphasi firmitatem, stabilitatem & velut indelebilitatem notitiae illius, nequaquam autem peculiarem modum eius notitiae comparandae insinuat. Vnde cum in aliis omnibus locis haec phrasis notas notitiae adquisitam nulla ratio reddi potest, quare in solo illo loco eadem significet notitiam ac ipsa natura per modum affirmationum & distinctarum propositionum inhaerentem. [illegible] forte inspiciat S[illegible] glossa [illegible] auctoritas [illegible] [illegible], qui post verba illa, *opus legis cordibus suorum inscriptum esse*, inserat: *quamquam illud faciunt, aut ratione sua ducuntur*. [illegible] tamen [illegible] fundamenta nulla in ipso textu deprehenduntur, cum [illegible] de infantibus [illegible] [illegible] aut qui ratione sua nondum [illegible], sed de iis, quibus invisibilia Dei ex visibilibus & ex rebus creatis perspecta esse poterant. Neque vero [illegible] haec glossa opus est, cum verba immediate sequentia clarissime paulo illius phrasim explicent. *Gentes, quae legem scriptam non habent, natura naturae opera legis faciunt, eoque ipso ipsis lex sunt, ut demonstrant opus legis cordibus suis esse inscriptum: [illegible] conscientia [illegible], & cogitationes se invicem accusantes & excusantes.* Ex quibus verbis haec plane [illegible] sensus. [illegible] lege naturalis, quae ex contemplatione creaturarum absque peculiari promulgatione, quam habere contigit, oritur, non superflua est, & quae huic mentem [illegible] & [illegible] quam sed penitissime infixa est animo, [illegible] qui contra eam legem peccant, ipsa conscientia eum condemnat, & cogitationes inter se accusantes & excusantes. Vnde & [illegible] illa [illegible] Tertullianus [illegible] [illegible] *lex naturae est inscripta cordibus per imaginem Dei*, [illegible] huic loco [illegible] quadrat, ubi non per imaginem Dei, sed per contemplationem creaturarum lex [illegible] cordibus dicitur. Quamquam si omnino imaginis divinae mentio sit hinc facienda, hoc sensu se [illegible] quod homo ex visibilibus invisibilia Dei cognoscere possit, id ipsum ex inde esse, quod ille ad imaginem Dei creatus sit. [illegible] quoque ab [illegible] [illegible] dictum, [illegible] XXXI, 14. Nam si in hoc S[illegible] [illegible], legem naturalem infusam per modum

dum actualium & distinctarum propositionum inhaerere, praesupponendum ipsi est, quod Deus eodem modo intellectum hominis illuminet in generatione, quo eum illuminat in regeneratione: & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inscribatur per modum actualium & distinctarum propositionum citra ullam informationem. Quod quomodo fit, aliquando probaturum ipse viderit.

§ XXIV. Despiciendum quoque porro est, num fundamentalis propositionis locum tueri possit haecce: Honesta sunt facienda, turpia sunt omittenda: quam quidem Valentinus Velthemius, *Professor Ienensis*, tanquam *principium primoprimum* venditat, ex quo omnis doctrina moralis primo procedat, & in quod ultimo resolvatur, in quo fundentur omnia alia praecepta legis naturae, in quo prima ratio agendi contineatur, quod sit indemonstrabile, & unde decisiones omnium quaestionum ac casuum moralium prodeant. Ubi monemus, ut aliqua propositio illum, quem intendimus, exhibere queat, non quidem requiri, ut prima sit, aut prima prior, seu ut eius ratio a priori non possit reddi. Sed tamen nec hoc sufficere, ut vera & extra dubitationis aleam posita sit: verum id quam maxime requiri, ut sufficientem contineat rationem propositionum particularium, quae in eam resolvendae sunt. Talem esse propositionem, quam nos fundamentalem constituimus, in aprico est: utpote quae licet extructa ex observationibus, quas natura rerum & hominum suppeditat, a nemine tamen, qui sensum communem non exuerit, in dubium vocari potest, & particularium legis naturalis praeceptorum evidentissimam rationem continet, in quam eadem haec facillime resolvi queant. Ast axioma Velthemianum primo est mutilum, quippe in quo deest mentio subiecti, cui aliquid honestum aut turpe, faciendum aut omittendum sit. Sane enim brutis neque honestum aliquid, neque turpe est, eisque ideo nihil ut honestum faciendum, nihil ut turpe omittendum. Deinde falsum est, eam propositionem usque adeo esse primam, ut eius ratio a priori reddi non possit aut debeat. Cum enim honestum sit, quod ad honorem & existimationem hominis augendam aut conservandam facit, seu quod conditionem, personam & dignitationem eius decet, turpe autem contrarium habeat naturam: utrumque sane ex accurate inspecta natura & conditione hominis est investigandum, eoque omnino via, quam nos tenuimus, est insistendum. Investigato autem quid hominis conditionem deceat, inquirendum iam est, unde ipsi, tanquam agenti libero, necessitas sit utique faciendi, quae honesta, omittendi, quae turpia vocantur. Quod ultimo tandem a voluntate & iussu Creatoris provenire, ex ipsa natura rerum & hominis Philosopho est demonstrandum. Eaque observationes ex natura rerum petitae revera sunt ultimum illud in scientiis humanis, quo ubi perventum fuerit, nulla amplius ratio a priori locum habet. Qui autem diversam a nobis sectantur viam, circulari sua demonstratione sibi & aliis illudunt. Ab his quippe si quaeras, quid honestum sit, respondent, quod cum recta ratione conveniat. Si quaeras, quid sit cum recta ratione convenire: respondent ex Aristotele, rectam rationem esse, quae non prohibetur opus suum exercere per appetitum sensitivum. Si ulterius urgeas, unde constet, rationem ab appeti-

tu

eu sententiam non prohiberi opus suum exercere: respondebunt demum, quando casu honesta facienda, turpia omittenda debeant. Nec liberantur isti homines hac vertigine, si vel maxime ponamus dari honesta & turpia per se. Nam tum eandem quaestionem recurrent: unde constet, hoc vel illud ex se & sua natura honestum aut turpe esse? Ad quod iterum vel eiusmodi responsionem erunt reponendae, vel tandem ad ipsam ex natura rerum & hominum [illegible] decurrendum. Sic nimio vero hoc [illegible] potest fieri ista doctrina VELTHVYSII, quam in [illegible] *Fundamentum legis naturalis esse naturam divini cum natura, seu naturam divinam, de qua lex naturalis proponit* [illegible] *esse, quae* [illegible] *naturalis esse* [illegible] *naturae sunt, & si quis recta ratione utitur, ut debet* [illegible] *indicare* [illegible], *quam quod honestum sit* [illegible]. Ut quid respondebit VELTHVYSIVS, si quis ulterius quaerendo instet, quo demum indicio discat constare queat, se recta ratione fuisse usum? Quod si autem aliquis cum VELTHVYSIO dicat, ubi hoc usque perventum fuerit, et respondeatur, *hoc vel illud ex se & sua natura turpe esse*, non ulterius quaerendum esse: ac si aliquis ex eo velit, cuspidem & lusus qui intervenerint, tum fuisse [illegible], et puer aliquis [illegible] magister, et se [illegible]. Sed qui [illegible] subduxerunt, non eo minus plagarum illum [illegible] [illegible]. Nam stultum quidem est primorum principiorum rationem exquirere: sed stultius pro primis principiis vendere, quae magnae adhuc disceptationi obnoxia sunt. Inprimis autem observandum, hanc illam *honestum est faciendum, turpe omittendum* in disciplina morali [illegible] esse valde sterilem, & quae ad ista dogmata eruenda parum [illegible] afferunt. Nam in disciplina morali veritates prius ponimus, vel plene & [illegible] demonstrationes agnoscimus: honesta, seu quae hominem deceant, esse facienda, contraria omittenda. Enumerato de hoc investigando summa laborat: quaenam sint illa honesta, quaenam turpia, & ad hoc dignoscendum aliunde axiomata & observationes quaerimus, & hanc propositionem pro fundamentali amplectimur, quae veraciter aliquid [illegible] supposuerunt. Itaque omnia quidem, quae in praxi morali exprimenda sunt, ad haec duo capita revocantur, honesta sunt facienda, turpia omittenda: sed qua singula illa sunt utrumque dignoscantur, ex alio fundamento est deducendum. Quod si autem aliquis dicat, quadratum [illegible], (verbi gratia) honesta sunt facienda: suum cuique tribuere est honestum, qui promissum servat, tribuit alteri quod suum est. Ergo promissa sunt servanda: facile constare illi, qui vero [illegible] non laborat, in eo quo latetur, ut quis [illegible] hanc vel illam speciem actionum honestam [illegible], non ex hoc axiomate, *honesta sunt facienda* deduci posse, sed ad hoc invincendum alio principio opus esse? Sicuti in medicina nihil magnifice praestabimur [illegible] illam, [illegible] sunt adhibenda, noxia est abstinendum; sed ut quae cuique morbo salutaria sint, quae noxia, intelligamus, hic labor, hoc opus est, cui suum sua alia principia substituere debent.

CAPVT V.

DE ORIGINE MORALITATIS ET INDIFFERENTIA MOTVS PHYSICI IN ACTIONE HVMANA.

§. I.

Etsi quae super hac materia tradidi, Diuinis literis, sanae rationi, ipsique rerum naturae maxime conuenientia sint, ita sinistre tamen eadem per homines maleuolos aut propter praeiudicia coecutientes accepta, ita pessimis modis exagitata sunt, vt vix vnquam vlli erudito foediorem calumniam impactam crediderim. Et quanquam semel iam atque iterum publice declarauerim, quam procul & sententia & verba mea ab istorum hominum calumniis abeant; tamen postquam rei euidentia victos se cernunt, ab impudentia praesidium sibi mutuantur, & calumniandi pertinacia saltem apud imperitos sinistram de me opinionem alere instituunt. Eo operosius nunc eandem controuersiam denuo deducere placet, vt saltem illud praetextum maleuolis adimatur, me sententiam meam non satis clare exposuisse. Quod si deinceps quis veterem calumniam reuomuerit, non alia defensione opus erit, quam vt mendacii opprobrium publice ipsi impingatur.

§. II. Vt igitur denuo rem ab incunabulis repetamus, actionem moralem penitius introspicienti patet, aliquid in illa esse naturale seu physicum, aliquid morale, quod ab impositione, determinatione & definitione entium intelligentium promanat. Physicum est, quodcunque a potentiis homini congenitis, vt talibus, procedit. Vti est non solum motus membrorum & artuum humanorum vna cum effectu, quem motus iste per naturalem habitudinem in obiecto producit, sed etiam actus animae, per quem iste motus praeuia cognitione, & ex decreto voluntatis prodire intelligitur, & ex quo consequitur, vt eiusmodi actus homini imputari, seu suus dici, & ipse eiusdem auctor haberi queat. Sed vt plena actio moralis fiat, huic motui physico superuenit & accedit qualitas quaepiam seu affectio moralis, iuxta quam actio illa bona & mala in genere morum dicitur. quae affectio resultat ex congruentia aut disconuenientia eius actionis cum norma morali seu lege, & quidem vt ea conuenientia aut disconuenientia non temere & quasi fortuito, sed per vltroneam adplicationem & directionem hominis prouenerit; id est, vt homo sciens volensque actionem suam ad normam istam adplicuerit, aut adplicare noluerit. Hanc affectionem actionis,

onis, quam bonitatem & malitiam vocamus, esse qualitatem moralem, non autem physicam, in aprico est: quippe cum illa non resultet ex affectionibus naturalibus motus, quod omnes agnoscunt, qui discrimen entium naturalium & moralium capiunt. Quae autem neutra harum qualitatum imbuta est actio, eam indifferentem solemus vocare. Ex hac autem distincta consideratione apparet, quid sit illud in actione humana, ad quod Deus quoque tanquam auctor & conservator naturae concurrit, & quid hominis sit proprium. Nempe enim ad id, quod in actione humana physicum est, Deus quoque concurrit, quippe qui & membra hominis, viresque & vim locomotivam conservat, nec non facultates animae sustentat, ut homo intelligere, & velle ac nolle, adeoque actionem humanam edere possit. Hominis autem proprium & peculiare est, quod in actione illa est morale, nempe facultates & vires naturales, a Deo concessas & sustentatas applicare, & ad normam dirigere vel non dirigere: quae applicatio & directio prout recte aut secus se habet, actionem bonam aut malam reddit. Ita tamen, ut si quid ab homine recte fuerit actum, causam gloriandi & velut praetendendi quid adversus Deum non habeat, quippe qui vires homini suppeditavit, deditque ut eas recte applicare posset, ni ipse nollet. Sed contra, ubi secus quid ab homine actum fuerit, omnis culpa solius est hominis, quippe qui viribus a Deo concessis abusus est, aut eas neglexit. Quatenus porro bonitas & malitia moralis in actionibus humanis in relatione ad legem sitae, constat. Et ipsae sacrae literae peccatum vocant ἀνομίαν seu aberrationem aut defectum a lege. Ergo bona actio est aliquid cum lege congruens. Id quod vel pueri norunt, & qui nondum aere lavantur.

§. III. Hunc igitur motum physicum, seu actionem humanam quatenus ab omni lege tam naturali quam positiva abstrahit, indifferentem in genere morum pronunciamus, id est, neque bonam neque malam. Quod dogma utique adeo nihil novitatis habet, ut etiam rusticis ex sensu communi cognitum sit, qui utique intelligunt, & applicare norunt tritum illud: Ubi nulla est lex, ibi nulla est transgressio. Et idem jam antea a me evidentissimis rationibus demonstratum est. Nam manifestam contradictionem implicat dicere, aliquid absque respectu ad legem bonum aut malum esse in genere morum, cum ea bonitas & malitia resultet ex convenientia aut discrepantia actionis a lege. Et quia ad quamvis actionem humanam, isthoc modo consideratam, Deus tanquam auctor & conservator naturae positivo influxu concurrit, necessum sane est, eam in genere morum indifferentem pronunciare, cum alias Deus malae quoque actionis auctor & adjutor dicendus foret. Accedit & hoc, quod dantur actiones, in quibus motus physicus plane est unus & idem, quae tamen moraliter diversissimae sunt, & una ad bonas aut licitas, altera ad malas refertur. Quod fieri non posset, ni motus physicus absque respectu ad legem in genere morum esset indifferens. Sic vitam hominis eripit latro, miles, carnifex, & qui se adversus invasorem defendit. Prior malam actionem perpetrat, caeteri bonam aut licitam. Id quod fieri non posset, nisi vitam eripere homini etiam voluntario absque respectu ad legem in genere morum indifferens foret. Sic

 idem

ideam cum eadem concumbat, dum adhuc soluta, aut cum altero nupta est, & postquam ipse eandem vxorem adduxit. Vterque concubitus in genere naturae est idem, sed in genere morum prior peccatum est, posterior non. Ergo concubitus in genere naturae, indifferens est: sed idem postquam ad legem refertur bonus, bonus aut malus euadit.

§. IV. Enim vero ne quis hanc assertionem nostro sensui [illegible], cauto monuit, non omnia vocabula actionem humanam significantia notare nudum motum physicum, a lege abstractum, sed plurima notare actionem plene moralem, bonam aut malam, adeoque vna cum motu physico connotare respectum ad legem. Itaque ad nostram vsque memoriam, perfonte inferri hoc modo: Actio humana citra respectum ad legem est indifferens in genere morum. Ergo etiam homicidium, adulterium, furtum est indifferens in genere morum. Haec quippe vocabula non notant nudum motum physicum, seu actionem sine respectu ad legem, sed quam maxime praeter motum physicum connotant aberrationem a lege. Sic homicidium non simpliciter notat occisionem viri, sed iniustam & legibus repugnantem: adulterium non notat simplicem concubitum, sed talem qui legibus interdicitur. Et cum in sinum a me adductus est locus ex ARISTOTELIS ad NICOMACHUM L. II. c. 6. vbi de indifferentia affectuum contra Stoicos disputat, & monet: quorundam affectuum & actionum ipsa nomina cum prauitate complicata, id est non notare simplicem motum animi, aut actionem, sed motum animi & actionem legibus repugnantem: vt maleuolentiam, inuidiam, impudentiam, item adulterium, furtum, homicidium. Sic vt profecto manifestae calumniae exemplum sit, ex hacce doctrina fingere, a me statui verbi gratia, adulterium, furtum, homicidium esse in genere morum indifferentia. Sane enim adulterium non notat simplicem concubitum & commixtionem cum foemina, sicuti furtum non notat simplicem contrectationem rei alienae, quale etiam est in vsufructu, commodato, precario, locato conducto, sed aliquid amplius. Itaque contrectare rem alienam est indifferens, furtum autem est malum.

§. V. QUANQUAM autem manifestum sit, bonitatem & malitiam actionum esse qualitates morales, scrupulum tamen mouere potest, quod ex actionibus turpibus pudor, qui vtique effectus naturalis est, proueniat. Iam si affectus in classe qualitatum moralium locum sortitur, vtique & causam eiusdem, nempe turpitudinem, pars classis [illegible]. Quod dubium discussi L. I. c. 2. §. 7. nempe nihil repugnare ex qualitate morali productum esse effectum physicum, pudoremque non ex turpi tantum actione oriri, sed & aliis ex rebus, quibus nihil moralis turpitudinis inest: quod dicto loco etiam deduxi. Et huc etiam spectant verba in antecedente §. 6. a me posita, quae nonnemo improbe cauillatus est, & vt aliquam plane & absurdum sensum detorqueret non erubuit, quasi a me [illegible] *affirmetur aut [illegible]* & *natura nihil turpe* iudicaretur. Ac ne quid fucum [illegible] ortum, quibus caetera calumniatorum in hoc negotio via est, ab ipso commentetur, parenthesin de suo verbis meis inseruit, quae plane e contextu meo abhorrent. *Quod naturaliter* (eorum quae turpia habentur) *indifferentiam*

veritatem multi aegre concipere queant, unde est, quod a teneris ipsorum unguiculis doctrina nobis fuit inculcata, quae opinio simplici adhuc menti impressa in veram naturae sibi eundem effectum vindicare nata sit. Ubi manifestum est, parenthesin illam, quae intercessit, & contradictionem producere propositionem turpia naturaliter esse indifferentia, & ab iis, quae ibi disputantur, plane abire. Nam utique verba immediate antecedentia in toto illo paragrapho satis ostendunt, me agere tantum de nudo motu physico cum respectu ad legem, non autem de integra actione morali, & quae convenientiam aut disconvenientiam cum lege continet. Aliud quippe est, si dicam: motus physicus, qui in furto intervenit, est indifferens in genere morum; aliud est, si dicam: furtum est naturaliter indifferens. Prior thesis mea est; posterior per atrocissimam injuriam & calumniam mihi ab Asino Tenebrione & ejus fautoribus affingitur. Licet autem verba mea cum alibi sint plane sint exposita, & in se nihil frustra suspicionis excitare queant, nisi apud eos, qui araneorum ad instar etiam ex innoxiis floribus venenum trahere norunt; conabor tamen pauculum lucis illis afferre. Continent igitur illa responsionem ad tacitam quandam objectionem, quam innuere potius, quam expressis verbis ponere malui, quod et mihi semper scribendi ratio arriserit, ut ingeniosis lectori potius aliquid cogitandum relinquerem, quam nimia intra rerum manifestarum inculcatione taedium ipsi moverem. Scilicet objicere quis poterat, turpitudinem actionum esse qualitatem Physicam, ideo quod multi circa certa vitia naturalem quendam horrorem sentiant, sicuti quidam certum cibi genus carnem gratam aversantur. Atqui cum aversatio illa sit passio quaedam naturalis, causam ipsius, nempe turpitudinem vitiorum, itidem qualitatem esse naturalem, (& non moralem ex respectu ad legem resultantem,) credi posset. Ad hanc objectionem responsio dicto loco innuitur. Scilicet uti tritum communi proverbio, consuetudo altera natura dicitur: ita etiam apud bene educatos a juventute tanta molescit vitiorum quorundam aversatio, ut illi ab hisce abhorrere videantur, non tam quod legibus ista repugnare norint, quam quia affectus ipsi ab iis abhorrent. Quod ibi exemplo fratrum & sororum declaravi, quos carnali mutuo amore exardescere monstri simile habetur, cum tamen matrimonia eorum positiva tantum lege interdici plurimi Theologorum & ICtorum agnoscant. Tales igitur educati vix subit originem illius aversationis ab interdicto legis arcessere aut cogitare, motum Physicum, qui illi actioni subest, esse quid indifferens; sed turpitudinem talium actionum non alio modo repugnare homini arbitrantur, atque nimium calorem, frigus, dolorem, & quod praeterea naturalem qualitatem homini est infestum.

§ VI. Cum igitur constet, honestatem & malitiam in actionibus humanis esse qualitatem moralem, ortam ex convenientia, aut disconvenientia cum lege, lex autem auctore & latore suo posterior seu prior esse nequeat; consequitur etiam originem moralitatis ultimo ad legislatorem esse referendam, nec ultra ipsum retrahendam, neque non fingendam esse honestatem & turpitudinem, quae lege aut legislatore sit prior. Quo petitur illa argumenta alibi cum

a me adducta, etiam adplicari potest illud, quod ingeniosissimus Theologus Io. Andreas Osiander in *Animadvers. ad* Grot. [illegible] habet: *Si datur aliquod bonum aut malum morale citra legem, quomodo obligatio, quae non nisi a superiore proficiscitur, ibi adesse potest? Nam bonum & malum morale consistit respectu ad personam, quae illam adhibere [illegible], cui [illegible] est obligatio, in qua etiam est bonum & malum.* Cum porro lato sensu lex actus maxime voluntarius, est quippe lex decretum superioris: adparet ab origine moralitatis voluntatem legislatoris nec posse, nec debere excludi; eoque revera de omnibus actibus, quicunque lege praecepti aut vetiti dici possunt, illos praecepti aut vetari, quia legislator voluit. Enimvero haec voluntas legislatoris non concipienda est tanquam caecus quidam impetus animi & mera libido, nulla ratione fulciens, & quae nullum alium scopum habeat, quam ut libertas subditorum circumscribatur. Sed habenda est lex pro opere maxime rationabili, & quod subditis summae rationis loco in actionibus suis dirigendis esse debeat. Inde etiam qui leges ponunt, ferunt, semper respiciunt aut respicere debent bonum aliquod ex earum observatione proventurum, licet id bonum, adeoque & ea ratio legis ipsis subiectis quandoque parum sit cognita. Ast naturalium legum observatio longe maximum & evidentissimum bonum humano generi producit, quippe cum Creator naturam hominis ita formarit, ut nisi observatis hisce legibus [illegible] incolumis esse nequeat. Sic ut ultima ratio harum legum sit, quia earum observatio ad naturam & conditionem hominis ita quadrat, ut ex illa huius incolumitas & felicitas, sicuti ex eiusdem neglectu calamitas, miseria & destructio, dependeat. Naturam autem suam homo a volente utique Deo sortitus est; neque homini lex naturalis iniungi potuisset, nisi & natura hominis, & certarum actionum ad eandem habitudo a Deo producta fuisset.

§ VII. Ex dictis porro colligitur, quam ob causam & quo sensu a me sit reiecta haec propositio: ea de quibus lex naturae disponit, per & in se & sua natura sunt honesta aut turpia: nempe quatenus per hanc propositionem Deus, eiusque voluntas a prima origine moralitatis excluditur, & huius vel nullum plane certum principium, vel aliud extra & praeter Deum legemque statuitur. Alias enim eandem in certo sensu libenter admittimus. Et quidem primo eam probamus, si τὸ *per se & sua natura* opponatur impositioni, conventioni & opinioni humanae. Sicuti & Aristoteles iustum naturale opponit legitimo civilibus & positivis, quae non ubique valent, quaeque ex impositione humana, conventione aut opinione oriuntur. Deinde admittimus eandem, si addatur mentio subiecti, cui ea in se & sua natura honesta dicuntur. Verbi gratia dantur actus, qui per se Deo non conveniunt, id est qui ipsius perfectione & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Item, dantur actus in se & sua natura honesti aut turpes homini: seu qua natura hominis ita est comparata, ut illa non possint non eidem congruere vel non congruere. Adeoque quicunque per hanc locutionem Deum legemque divinam ab origine moralitatis non excludunt, quique τὸ *per se & sua natura* ultra creationem non extrahunt, atque se accommodanter ad Deum, eiusque voluntatem & dispo-

sitionem

ſtinctum habere negant, nihil tamen quicquam contradicunt, ut ſi & ipſi clamores in me tollant, cum propria [illegible] ſtatuis [illegible]. Inde & plane cum ſua [illegible] non conſpirant, quae in *[illegible]* [illegible] proponit [illegible], Profeſſor [illegible]. *[illegible]* [illegible], quam [illegible]. *[illegible]* [illegible] integram & [illegible], *[illegible] tale, dependenter tamen a Deo. [illegible]* *[illegible], quia [illegible].* At [illegible] *[illegible] divino, [illegible]* [illegible]. *[illegible]* *[illegible] sit, [illegible], ut* [illegible] *[illegible], quia [illegible]* *[illegible], [illegible], [illegible]* *[illegible] dependentiam.* [illegible] *[illegible], quia [illegible]* *[illegible], ipſe [illegible].* [illegible] *[illegible]* *[illegible] a Deo, [illegible] eſſe Deum, [illegible]* [illegible], *[illegible].* *[illegible]* *[illegible], quam [illegible].* [illegible] *[illegible] per ſe [illegible]* [illegible], *[illegible]* [illegible] quae [illegible] in [illegible] *[illegible]* [illegible]. [illegible] dicto [illegible] & [illegible], revera Deum ab [illegible] excludit, dum reperit & [illegible], & quae [illegible], propter [illegible] ipſa [illegible]. *[illegible], ſunt [illegible] per ſe [illegible]. [illegible] Deus [illegible], quae in ſe [illegible] ſunt [illegible], quae Deus [illegible]* [illegible] [illegible] *[illegible]*, [illegible] & [illegible] divinae [illegible]. Quod ergo ad [illegible] Deus [illegible], in actus [illegible] in ſe [illegible]. Humana [illegible] ſe [illegible] & [illegible] Deo, qui [illegible] & [illegible] humanae naturae congruerent vel non congruerent, & [illegible], ut [illegible] actus praeciperet aut vetaret, niſi quam ipſe ſibi [illegible], & [illegible] ea ſine, quam ipſe ſibi libere propoſuerat.

§ VIII. [illegible] in hac controverſia, quantum mihi conſtat, [illegible] [illegible] geſſit [illegible], *Profeſſor [illegible]* [illegible] ſuper hoc argumento [illegible] edita. Quorum [illegible] in *[illegible] ad [illegible]* [illegible] ſubiunxit, & [illegible] moleſtiam [illegible] quae hac [illegible] conſtitutum eſt [illegible]. At [illegible], [illegible] ad [illegible] [illegible], *[illegible]*, qui [illegible]-

[illegible]

ctum eius iura constituunt, in usque fundatam obligationem. Atque contemplatio illorum actionum hoc quidem facit, ut naturalis a positivis discerni queant, nequaquam autem ut voluntas Dei ab origine eius satis excludatur. Neque contemplatione illa multum efficies, ni actus illos cum conditione naturae humanae compares. Inde quando termini quaestionis explicantur, frequentius exempli loco eiusmodi actus subiiciuntur, *colere Deum, honorare parentes, amittere furtum, homicidium*. Atque si VELTHEMIUS hanc meam thesin oppugnet, quod motus physicus in actionibus moralibus sit indifferens, per summam ruditatem nil mihi adducuntur exempla actionum, quae nequaquam nudum motum physicum, sed integram actionem moralem, & respectum ad legem innuentem notant. Quod si autem id vult impugnare VELTHEMIUS, quod a me voluntas Divina inter origines moralitatis ponatur: tum sane constat, in eo qui cultum & honorem alteri exhibiturus est, hunc intellectus requiri: quod sane homo ex voluntate & placito divino sortitus est, & eo quidem fine, ut ope illius Creatorem agnosceret atque coleret. Sic & quando IDEA honestum vocat id, *quod rectae rationi et tali conveniat*, propria verba caedit. Nam qui ad rectam rationem provocat, utique praesupponit, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque enim eius rectitudo aliunde potest aestimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanae praecepta legis naturalis, adeoque iussum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Quin & quod rationem homo possideat, eiusque ope colligere aliquid possit, tanquam beneficium sibi Deo ultro collatum possidet. Denique si vocabula *debet* & *moraliter necessarium* de humana actione efferantur, simul principium velut & fons debitionis & necessitatis innuitur, qui non in actu ipso, sed in decreto & voluntate legislatoris, per legem declarata, quaerendus est.

§ IX. CIRCA statum controversiae porro notandum, quaestionem ad solas hominum actiones esse restringendam: de his enim solis, ut & de origine humanae naturae, mihi sermo est. Unde male VELTHEMIUS quaestionem indefinite format: *Num et agentia libera actiones, quae tali praecedentes actiones dicuntur, quae ratione sui citra impositionem conveniant rectae rationi?* Nam rectitudo in actionibus divinis, & humanis ex diverso plane principio provenit, nec pari modulo metienda est. Et si quis ea, quae a me de actionibus humanis disseruntur, ad divinas velit adplicare, summam mihi iniuriam inferret. Deinde circa vocabulum *impositionis* notandum, id a me non ita stricte accipi, uti a plerisque, pro eiusmodi determinatione, quae citra fundamentum in re ex solo placito imponentis provenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quae ex posita voluntate & dispositione auctoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi ipsi constare debet. Itaque alia nobis impositio est, quae nihil nisi merum placitum imponentis praesupponit: alia est, quae provenit ex necessaria consecutione eorum, quae prius ab eodem libere determinata erant. Quarum illa in legibus & institutis positivis, haec in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus cernitur: quippe cum Deus libere naturam homini certam assignaret talemque finem praefiniret, ut certae actiones non possint

possint non eadem convenire, vel disconvenire. Sicuti si architectus sibi proposuerit templum extruere, partes ejus utique aliter disponendae sunt, quam diversorium cauponis[?], ni ipse scopo suo finali repugnare velit. Et quis tamen ab ista partium in templo dispositione & habitudine voluntatem architecti excluserit? Unde VELTHUYSIUS vehementer tam fugit, dum putat: *Si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem divinam, atque sic Deum quaevis peccata posse licita declarare, atque Principem gladio usum aut bombardae & pulveris in bello vetare aut permittere posse.* Nam hautquaquam natura hominis ita formata est, ut gestatio gladii vel pulveris ipsi conveniat vel non conveniat, sicuti actus, circa quos jus naturale versatur. Adeoque si quaestio ita instituaretur: Num natura hominis ita sit a Deo formata, ut posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi incumbere certos actus suscipiendi aut omittendi? nulla plane futura erat controversia, cum hoc ipsum a me operose inculcetur.

§ X. EXCUTIAMUS jam argumenta, quae pro sua sententia producit VELTHUYSIUS. Ac primo loco recoquit quod ego proposueram L. II c. 3 § 4. *Si omnis actuum humanorum moralitas a lege [illegible] pendet, sequitur, Deum potuisse legem naturae ita formare, ut contraria forent praecepta illis, quae nunc sunt, verbi gratia, ut inter officia hominis numeraretur occidere, furari, moechari, calumniari, inter vitia autem [illegible] pacta servare, mutuum reddere.* Ad hoc dixeram ego: [illegible] *contradictionem involvere. Postquam enim Deus decrevisset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non leges naturales ipsi congruere & praescribere, non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia fera & horrida species animantis fuisset producta.* Hinc VELTHUYSIUS exclamat, contradictionem me involvere, *atque* [illegible] *hominem duplicem* [illegible] *posse, 1. ut Deus eum definiverit creare animal rationale ac sociale, 2. ut Deus eum potuisset facere ferum ac horridum animal.* Atqui ni calumniandi rabies omnem VELTHUYSIO frontem excussisset, nunquam ausus esset tam improbe duplicem illam hominis considerationem fingere, cujus in libro meo nullum vestigium extat. Cum sensus responsionis meae sit planissimus, contradicturum fuisse Deum voluntati & decreto suo, si talia homini assignasset officia, quae naturae ipsius adversabantur. Volendo enim creare hominem, voluisse creare animal sociabile; assignando ipsi praeposita officia, ferum & horridum animal produxisse; id quod contradictionem involvit. Sic & alia effata absurda & falsa per calumniam mihi VELTHUYSIUS affingit. *Postquam Deus decrevisset creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam voluerit homini assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item, *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, ut tamen in beneplacito ipsius adhuc foret, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi.* Depono autem tum pignori VELTHUYSI, ut ostenderit, quo loco tam absurda haec a me tradantur, [illegible] pro [illegible] erit. Sed nec illa est mea sententia, ut alio loco VELTHUYSIUS [illegible]. Si homo non fo-

set animal rationale ac sociale, sed ferum & horridum, non obstante externa figura inter bruta referendum, tunc actus ejusmodi, verbi gratia, adulterium, homicidium, furtum, non fore actus turpes. Sed hoc dico, si eum casum absurdum & contradictorium ponas, nullum plane futurum esset adulterium, furtum, homicidium, nec quaestio tunc de actuum turpitudine posset institui, cum non entis nulla sint accidentia.

§ XI. ALTERUM argumentum itidem ex opere meo dicto loco depromsit VELTHUYSIUS. *Si non dentur, inquit, actus per se honesti aut turpes, sequitur, Deum, si voluisset, potuisse constituere, ut inter officia hominis esset Deum blasphemare, inter vitia Deum colere.* Ego reposueram, id talem contradictionem involvere. Hoc nihil habet, quod regerat VELTHUYSIUS, nisi ut sycophantias suas mihi obtrudere laboret, quasi ego usquam tradidissem: *Deum non potuisse creare hominem, ut tamen non esset animal rationale ac sociale.* Tertio loco primum argumentum sub mutatione aliquantum proponitur: *Si non dentur actus per se honesti aut turpes, sequitur, quod inter hominis officia possit esse seipsum perdere, seipsum odisse, &c.* Verum ultro expertis omnium naturam hocce ratiocinium, ut refutatione nostra id opus non habeat.

§ XII. QUARTO loco urget VELTHUYSIUS, *ex nostra sententia nullum dari posse amplius discrimen inter legem naturalem & positivam.* Verum illud sat palpabile a nobis traditum jam est L. I. c. 6. § 18. & L. II. c. 3. § 1. Sed quia alias hic animus valde tenuior erat futurus, unam atque alteram structuram sui ingenii promat VELTHUYSIUS. Primo dicit: *Ut libera voluntas hominis, prout quam mutabilis est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quanto magis intelligas, cum voluntas Dei sit summe libera, atque, uno modo mota, ut in legibus positivis fieri solet, legem naturae mutare, imo contrarium ejus praecipere possit?* Apparet VELTHUYSIUM non meliora sibi de Voluntate Dei polliceri, quam de libidine Caligulae aut Neronis concedi. Deinde impudenter plane, & absurde scribit: *Me non erubuisse statuere, ut si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere.* Ita enim aperte hoc supra ex p. 63. traditur: *ad contraria vitia*, (puta ad furandum, moechandum, calumniandum homines) *fuisset adstrictus, non sociale, sed aliud ferum & horridum species animantium fuisset productum.* Ergo jam, si diis placet, qui assumpta hypothesi absurda aliquam sententiam absurdi convincere laborat, is eam ipsam sententiam tanquam suam positive asserit. Ego quid statuo? Si creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal & homo, sed bestia futura erat. Igitur positive statuo, quod homo potuerit fieri bestia, id est, quod animal, de cujus essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Ubi frons tua, VELTHUYSI?

§ XIII. QUINTO loco ita VELTHUYSIUS ratiocinatur: *Si Deus sua natura est justus, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaque natura debiti, itemque actus per se turpes, ac ex sua natura vitiosi.* Verum ego nullam hic puto consequentiam esse a Deo ad hominem. Nam ex diverso plane principio

elpio est, quod Deus quaedam non posse, aut non posse non facere dicatur: quum et quo homini alia agenda, alia omittenda sunt. In Deo enim id provenit ex perfectione ipsius essentiae, in homine ex imperio superioris. Quo ipso corruunt machinae illae, quas IOSUA contra sententiam meam ex Dn. VLTEII instruere fingit. In Deo enim promissum & iuramentum fallere impossibile est propter divinae essentiae perfectionem. Inter homines autem [illegible] sunt fides, & iusiurandum propter legem naturalem, & quia citra horum sanctimoniam societas inter homines tuta esse nequit. Sexto loco quaestionem movet: *Num Deus non neget posse velle, ut inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego respondeo, stulte quaestionem hanc institui, ut forma ponatur sine subiecto, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali negamus Deum hoc velle posse, ni eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Non enim capi potest, quomodo Deus possit velle, ut sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint. Septimo denique loco ita colligit VELTHEMIUS: *Si nullus actus per se honestus ac suapte natura debitus, nullus actus per se turpis ac sua natura illicitus, sequitur, Deum posse facere omne possibile creabile a se distinctum, nullamque in genere naturae in Deo importans imperfectionem*, id est, Deus poterit mentiri. Hoc enim etiam, inter res, quae in genere naturae, nullam importat imperfectionem, a VELTHEMIO refertur. Atqui praeterquam quod de humanis tantum actibus, non de divinis sermo mihi sit, sane *mentiri posse* in genere naturae maximam importat imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri fortiter nocere vult, quod malitiae est cum degeneri quadam ignavia coniunctae, vel non audet sensa animi sui palam aperire, robustiorem metuentis est, vel plura promittit, quam praestare possit, quod vires suas ignorantis est. Atque huius septem ratiociniis, adsperso passim calumniarum condimento, prior VELTHEMII Dissertatio absolvitur.

§ XIV. POSTERIOREM autem dissertationem credideram ex meris auctoritatibus, pro pertinente Velthemiana [illegible], esse consarcinatam. Verum ea postmodum inspecta deprehendi, virum illum occupari circa cavillanda ea, quae L. I. c. 2. § 4. disputaveram, & quae deinde in *Apologia mea* Atrio Tenebroni monstro biformi ex IOSUA SCHWARTZIO tanquam *Indicis Novitatum* auctore, & NICOLAO BECKMANNO tanquam eiusdem interpolatore & editore, coalito opposueram. Eoque ista eum presse erunt discutienda. Haec igitur fuerat mea thesis: *Ad disciplinae Iuris Naturalis certa ac firmitatem, non necessarium videtur statuere, quaedam per se citra omnem impositionem esse honesta & turpia, & ea esse obiectum iuris naturalis.* Contradicit huic thesi VELTHEMIUS, quod *aliam esse per ipsos non detur genuinam differentiam inter leges naturales & positivas. Neque enim ingenii hebetudinem sibi posse imputari*, credit, *cum tot ac tantos viros Philosophos, ICtos, Theologos praecuntes habeat.* Ad haec reponimus, istum VELTHEMII stuporem affectatum videri. Et ut maxime ita obtusum ipsi sit cerebrum, nullum tamen inde veritati praeiudicium

eruari potest. Horum quoque ad quos prouocat, virorum auctoritas eo minoris est, quod iisdem forte de iure naturae in formam disciplinae redigendo nondum in mentem venerit, eoque & idem nunquam cogitauerint, quae hypotheses in scopo necessariae forent. Nec minus difficile probatu foret, omnes illos, qui obiectum iuris naturalis dixerunt actus per se honestos aut turpes, *vi per se* supposuisse independentiam Creatoris, & eam perfectionem antecedenter ad voluntatem Dei se habere asseruisse, quem sensum solum nos reiicimus. Denique si quis error popularis sit factus, num adeo veritatis dignitatem idem adeptus est? aut viris eruditis periculum est, eundem destruere? Aut num illi viri quos allegat VELTHEMIVS eiusmodi priuilegio cauti fuere, ne in quaestione philosophica errare possent?

§ XV. INDE ad examinandum, quod a me propositum fuerat, argumentum accingitur VELTHEMIVS. *Cum honestas & turpitudo sint affectiones actionum humanarum, vt in conuenientia aut disconuenientia a lege, lex vero sit iussum superioris, non apparere, quomodo honestas aut turpitudo intelligi possint ante legem & superioris impositionem.* Hinc admittit VELTHEMIVS honestatem & turpitudinem esse affectiones actionum humanarum, sed negat, eas oriri ex conuenientia aut disconuenientia a lege. Rationem addit, *quia absoluta lege naturae, quae per se fundat realem cum lege conuenientiam aut disconuenientiam, prius et ante ipsa conuenientia aut disconuenientia*, id est, quia actus isti ante legem per se & sua natura honesti vel turpes erant. Enimuero hoc ipsum in quaestione est, an actiones humanae in se & sua natura ante legem honesti sint vel turpes? Vnde si quid agere vellet VELTHEMIVS, non debebat petere id, quod est in principio, sed tales nobis definitiones honesti & turpis dare, quae nullum plane respectum ad legem inuoluerent. Debebat praescribere definitionem peccati Apostolicam, quod illud sit ἀνομία, & meliorem substituere. Debebat falsi conuincere illam communem notionem, vbi nulla lex, ibi nulla transgressio. Caeterum accuratius consideranti facile patet, VELTHEMIVM inde in errorem inductum, quod vulgo legem naturalem conuenientiam cum recta hominis ratione merito statuant, quae cum rebus ipsis se pollicitur, & non secus, vt res tales vel non tales sint, aliter capere non possunt, quo modo honestas & turpitudo actionum, quae legis naturalis obiectum constituunt, a conuenientia & disconuenientia cum lege oriri possit. Accedit, quod ille videatur considerare humanam naturam velut perfecte existentem & legem velut ex ea nullo post ipsa superuenientem. Cum tamen haec tempore simul extiterint, & ipsa lex naturaeque humanae conditio legi accommodata fuerit a Deo condita sit. Enimuero vt facile admittimus, rationem humanam esse aliquid posterius honestate & turpitudine, quae in actionibus, de quibus lex naturalis disponit, conspicitur, eamque hanc ab illa non prouenire, ita debebat VELTHEMIO in mentem venire, eundem qui legis naturalis lator est, auctorem quoque naturae rerum & hominum esse, & hanc ita formasse, vt certi motus hominum certos respectus ad eam haberent, certosque effectus apud illum producere apti forent. Et eo ipso, dum creauit hominem, eiusque affec-

tum

dum eadem designat, sufficit, ut certi motus ad legem referantur, & ex convenientia aut disconvenientia cum eadem honestum & turpitudinem extrinsecam sortiantur. [illegible] Deum [illegible] quam habet, [illegible] Nam Deus [illegible] Contra [illegible] In eo porro VELTHVYSENIVS [illegible] Nam primo [illegible] Neque [illegible] Deinde [illegible] Nam recta ratio [illegible] Denique [illegible] VELTHVYSENIVS [illegible] Atque [illegible] VELTHVYSENIVS [illegible]

antecedenter quidem ad voluntatem & dispositionem humanam sufficiens sit fundamentum cognoscendi legem naturalem, id est, quod rationi humanae ad intelligendum ex natura sua sufficiat obiectum istius legis, eiusque habitudinem ad naturam humanam considerabile, quippe quod a voluntate & dispositione hominis originem non habet. Verum a fundamento velle existendi legis naturalis voluntatem Dei excludere, & obiecto legis naturalis vim producendi necessitatem moralem antecedenter ad voluntatem Dei tribuere, est negare Deum esse rerum omnium conditorem, & a voluntate Dei dependisse, quae & quales creaturae producerentur. Et vellem scire, an VITRIARIUS capere possit quod verba S. Scripturae, *Faciamus hominem ad imaginem nostram*, quam maxime exprimant voluntario agentem, & qui velut in consilium ivit, priusquam ad agendum se determinaret. Unde nisi Deum creatorem humani generis, & auctorem legis naturalis abnegare velit VITRIARIUS, concedendum utique ipsi est, legem naturalem a voluntate Dei profectam, sed quae velut attemperata sit ad conditionem naturae humanae divinitus determinatae, & tributae. Neque enim quando circa constituendum ius naturale, & ortum unde moralitatem in actionibus humanis voluntatem Dei antecessisse dicimus, de hac cogitare debemus tanquam de voluntate alicuius hominis, qui etiam absurda & sibi non cohaerentia velle potest, & subinde imperiose occinit, sic volo, sic iubeo. Sed concipienda est voluntas Dei tanquam entis sapientissimi & perfectissimi, & sibi per omnia constantis, quaeque adeo & finem & naturam hominis, & normam actionum eiusdem sibi exactissime congruentem, volens utique libereque effinxit. Sic ut nulla hic necessitas locum habeat, nisi quae ipsam determinationem Dei per sapientissimam eius voluntatem factam, consequatur. Nihil ergo attinet VITRIARIUS, quo minus honestatem & turpitudinem actionum humanarum a convenientia vel disconvenientia cum lege naturali derivare, & peccatum deinceps quoque *ἀνομίαν* appellare queamus.

§ XVI. Ad demonstrandum porro, originem moralitatis ad Deum esse referendam, ego addideram: *Qui extra impositionem divinam moralitatis actionumque humanarum aeternam aliquam statuunt regulam, nihil aliud videntur agere, quam ut Deo adiungant principium aliquod coaeternum extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit.* Hanc consequentiam se videre posse negat VITRIARIUS. At quid mea refert, quantopere ille caecutiat, qui lippus? Nam modica tantum perspicacia opus est, ut quis hanc consequentiam capiat. Si moralitas actionum humanarum, earumque habitudo & convenientia cum natura & conditione humana non est a divina impositione, cum eadem non possit esse a seipsa, necessum esse, ut sit a principio aliquo extra Deum. De caetero non opus erat VITRIARIUS tam prolixe aliorum sententias recensere, quae me hautquaquam movent, ut eiusdem & firma ratione nitantur, praesertim cum ex iis, quas [illegible] *pro se* [illegible], [illegible] fit [illegible] adversus me, qui nihil aliud ego, quam ut asseram, Dei voluntatem ab assignandis rerum formis non esse excludendam, & ad eam nihil antecedenter se habere. [illegible] enim non minus *naturae adhaerent*, quae obiectum legis natu-

naturalis constituunt, quum dicit quamvis res *ab aeterno futuras in Dei intellectu praevisas esse cognitum*: id est, Deum ab aeterno praevidisse, quales quaeque res deinceps creando futurae essent: sed tamen etiam cogitare eas, tempora suo tempore actura, adeoque concurrentia atque hac voluntate creandas & tali natura donandas. [illegible] actionum moralium essentias [illegible] in intellectu divino ab aeterno [illegible], non tamen sequitur, eam, si actu existeret, non habere a dependentiam & voluntate Dei. Cum inter ea, quae dicuntur ab aeterno in intellectu divino esse, decantur [illegible] hoc primo constare esse praevidendum [illegible], quod quandam [illegible] creare vellet. Sic & tanto in *pacto [illegible] actiones esse [illegible] in intellectu Dei*, [illegible] *quod [illegible] cum lege* [illegible], quam secunda est [illegible] *potior*, id est, quando intellectum humanum ad modulum nostrae rationis [illegible], prius concipimus [illegible] actionis [illegible] motus divinae [illegible], quam eius convenientiam aut disconvenientiam cum lege. Sed num id probatur, quo motus affectiones morales actionis a convenientia aut disconvenientia cum norma oriantur. Si [illegible] *potior*, quod *[illegible] ab aeterno a Deo cognita [illegible] convenientiam cum lege naturae aut disconvenientiam*, aliquid habet roboris. Num naturam actionum ideo a Deo esse [illegible], & cum [illegible] habere [illegible], ut necessitatem cum lege naturae convenient aut disconvenientiam haberent. Sed *[illegible]* quartus [illegible] fundam contineri [illegible]. *Convenientia*, inquit, *cum lege naturae aut disconvenientia fundamentaliter non pendet ab assignatione Dei, sed assignatione Dei [illegible] nostro concipiendi modo*. Id est, habetis actionum, [illegible] cum lege naturae convenient aut disconveniant, non pendet ab assignatione & dependentia Dei. Quis ergo nam praeter Deum [illegible] formavit? Aut num ipsae [illegible] sese [illegible]? [illegible] a [illegible], ut mentem Creatoris Deum demonstrari, & res [illegible] a Deo dependere cognoscant. [illegible] assertionis [illegible] *Quia*, inquit, *nostro concipiendi modo prior est actio, quam Deus cognoscit [illegible] honestam vel turpem, [illegible] quae Deus eam turpem [illegible]*. Sed vide [illegible], nostram, concipiendi modum [illegible] imperfectionem intellectus nostri [illegible] aliquid [illegible] ordini & naturae rerum a Deo constitutae? Quo inepta & [illegible] [illegible] rationi, nisi hoc modo explicetur: nostro concipiendi modo Deus prius cognoscit, quod in actione humana est physicum, posterius id, quod in eadem morale est: quia aliud intellectus haec [illegible] futur. Sed quid haec contra nos? Denique nec quartus [illegible] ad [illegible]. *Natura actionis*, inquit, *quam [illegible] honestam aut turpem [illegible] superioris, adeoque [illegible] superioris [illegible] esse cognitum, quod habet in Deo, est ipse Deus immutabilis*. Id est, ideae actionum humanarum, quae [illegible] lege naturae constitutum, in intellectu Dei sunt ipse Deus: quia nihil est in Deo, quod non sit ipse Deus, quippe cum perfectio accidentia, & omnique [illegible] heterogeneam respuat. Sed num ex hoc sequitur: Ergo essentia & habitudo illarum actionum non est a Deo dependentiae?

ne? Aut vero Deus in se & sua natura non dependet ab alio, ita & natura actionum humanae ab alio non dependet? Nondum ergo VELTHEMIUS omnes suas sophisticationum effecit, quo minus deinceps quoque omnes creaturae non existentiam tantum suam, sed & essentiam Deo tanquam primae causae in accepto ferre debeant. Et si qui fuerunt Philosophi aut Theologi, qui quandam naturas rerum a Deo quoad essentiam non dependenter finxerunt, omnino admittere coguntur principium aliud Deo coaeternum, ut malint dicere, quamlibet rem habere naturam suam a semetipsa, quod non minus absurdum est.

§ XVII. INDE circa illustre meum verba cavillandis occupatur VELTHEMIUS: *Deum uti omnia, ita & hominem liberrima voluntate creasse, cui consequens est, in beneplacito ejusdem fuisse, qualem homini naturam vellet assignare.* Puto satis clarum esse, id a me dici, a voluntate Dei Creatoris hominem & existentiam, & essentiam suam habere, seu quod sit, & quod talis sit. Si nondum capere potest VELTHEMIUS, quid hisce velim, ablegabo ipsum ad Catechesin puerilem, & explicationem articuli primi in Symbolo Apostolico, ubi profitemur, quod Deus nos creaverit, & quod nobis dederit corpus & animam, oculos & aures, *rationem* & omnes sensus. Cum eo autem, quod Deus homini rationem dedit, connexum est, quod quidam ipsius motus sive actiones omnino cum lege naturali conveniant, vel non conveniant. Id si homo non habet voluntate Dei, non opus est, ut Deo gratias agat, quod ipsum creaturam rationalem effecerit, eumque nomine ad colendum ipsum sese adstrictum profiteatur. Quod enim nobis per se & sua natura citra beneficium & voluntatem Creatoris adest, pro eo quomodo ipsi obligati quoad nos esse, non apparet. Frustra autem VELTHEMIUS: *Naturam hominis esse aeternam, non quasi ab aeterno homo Deo coexstiterit, sed quia immutabilis est connexio hominis cum tali natura, qualis est natura animalis rationalis et sociabilis.* At unde est illa immutabilis connexio, nisi a voluntate Creatoris, qui praeter bruta animalia, etiam voluit creare animal rationis compos, quod vocamus hominem? Neque enim aeternitas, quae essentiis rerum tribuitur, Dei Creatoris voluntatem excludit. Et essentiae rebus a Deo semel assignatae sunt immutabiles, quae & in hac perfectio summi Entis relucet, quod modo quam maxime constanti operetur. Et omnino pro nobis facit locus MANDEVILLII a VELTHEMIO adductus, etsi alias id genus hominum auctoritas parum ponderis apud me habeat: *Essentias rebus convenire necessario, quia Deus volens producere hominem,* id est, animal rationale et sociale, *non posset ipsi tribuere essentiam lapidis,* id est, corporis anima & organis destituti; *quia non faceret hominem, sed lapidem.* Id est, qui proponit sibi producere animal rationale, & eo ipso produceret corpus anima & organis destitutum, is vel proposito suo per imprudentiam aut impotentiam excideret, vel absurde sibi repugnantia vellet, quorum utrumque a perfectione divina abhorret.

§ XVIII. INCASSUM etiam cavillatur VELTHEMIUS id, quod ego scripseram: *Videmus quaedam bruta tales actus exercere circa procreationem, quales homo pariter gravissime se facere erat abstinendum,* verbo gestu, osculando, pro-

miscuo

miscue coeundo. *Non quod motus physicus hominis & bruti sit [illegible] differens, sed quia moralitas, quae actionibus hominum per legem est impressa, a bruti actione abest.* Sane & ipse, dum rationem a brutis abesse sumo ergo [illegible], similitudinem actus physici in homine & bruto esse intra agendum, excepta ratione. Ipsam tamen rationem, ni sensu & cognitione legis imbuta foret, citra reflexionem ad legem in humanis actionibus moralitatem deprehendere non posse, in aprico est, quia contradictionem implicat, norma non cognita aliquid tanquam normae conveniens apprehendere. Nam posset quidem ea talia actus illi considerare sub notione utilis aut noxiae, proficui aut noxii, nequaquam autem sub notione honesti & turpis, quod relationem ad legem notat. Et falsissimum est, posita hac rationis conditione, nihilominus adesse omnia, quae ad cognoscendam moralitatem requiruntur. Nam, ut sub debita correctione retineamus exemplum a VELTHEMIO allatum de furto, adesset quidem tunc attrectatio rei, quam quis in usus suos seposuisset invito seponente: nam non data lege proprium & alienum non daretur, quippe cum dominium humanum nitatur pacto, cujus firmitas ex lege est: daretur etiam natura ejus actus, ut nempe irritaretur is, cui ea res auferretur, aut violentam rei defensionem, aut hac omnem inferentis, ex quo sequeretur relatio ad rationem legis ignaram, quae apprehenderet eam actionem, tanquam rixae, & pugnae, & [illegible] hanc motionum occasionem. Sicuti bruta quoque, si auferatur cibus, quem sibi destinarunt, ad mordendum irritantur: eoque imbecillior canis robustiori cibum eripere timet. Sed si nulla existeret lex, quae istum actum sub nomine furti vetaret, impossibile foret rationi eum sub notione turpis, id est, a lege discrepantis concipere. Nam morsibus & calcibus inter se decertare apud bruta quidem nihil turpitudinis habet. Imo inter homines, posito statu belli, in quo lex dormire solet, tunc certare odiis, tunc res rapere licebit. Sic, verbi gratia, posito, diaetam nulla lege adstringi, sine vitio humana capere potest, cibum quamvis nutritioni esse ineptum. Sed ut eundem turpem quoque concipiat, fieri non potest.

§ XIX. VALDE quoque satagit Noster circa torquendum locum ARISTOTELIS Nicom. II. 6. a GROTIO citatum L. I. c. I. § 10. sed non tam ut solidi quid afferat, quam ut praesidium in professione stuporis & impudenti negatione collocare videatur. Et sensus quidem istius loci est planissimus, alibi jam a nobis expositus. Sane ARISTOTELES ibi non docet, dari affectus aut actum vitiosum citra omnem respectum ad legem: verum affectus dari aliquos malos & turpes, qui non demum propter excessum & defectum, sed etiam intra mediocritatem considerati legibus repugnant. Nam etiam mediocriter aut modice invidere, malevolum esse malis alienis laetari, vitiosum est. Unde & vocabula dantur, quae vitiositatem istius affectus statim connotant. Sicuti & dantur vocabula actionum, quae non notant nudum & indifferentem motum physicum, sed motum cum vitio conjunctum, seu actionem vitiosam & legibus repugnantem. Ex hisce duo non consequuntur, Ergo dari affectus aut actiones in se turpes, sine respectu ad legem, cum aliud ipsum vitium, quod ei affectui aut actioni inest, ex disconvenientia cum lege proveniat. VELTHEMIUS tamen pro

imperio hanc consequentiam valere iubet: *Intemperantia* aut iniustitia in se mala est, nec demum vitiosa fit propter excessum aut defectum. Ergo vitium illud non oritur ex discrepantia a lege. Simulque pronunciat, vocabulum *in se* hoc loco opponendum respectui ad legem, *excessum* autem & *defectum* notare convenientiam & disconvenientiam cum lege. Et quia videbat, hac explicatione nihil dari stolidius, & a ratione, & mente ipsius ARISTOTELIS alienius; igitur ne quis contra hiscere audeat, sacrosanctum suum decretum interponit: *Sic enim intelligi haec verba debent*, inquit. Ast ego contra dico, ea verba sic intelligi non posse nec debere. Uti creditis Quirites?

§. XX. CAETERUM ut ego clarius ostenderem, locum citatum ARISTOTELIS contra meam sententiam nihil facere, operose explicavi, *vocabula ista, verbi gratia, malevolentiam, impudentiam, invidiam, adulterium, furtum, homicidium, &c. non notare nudos & meros motus physicos, quos nos indifferentes pronunciavimus, sed motus physicos una cum aberratione a lege, adeoque actiones quam maxime morales.* Sed usque adeo nihil effecisse me apud VELTHUYSIUM video, ut dum circa clarissima stuporem suum ostendit, in longe maiores absurditates, & magis crassas cavillationes provolvatur. Ac primo quidem putide inculcat, sermonem esse de actibus voluntariis: quasi ea res unquam in controversiam venisset. Sane & ipsissimi motus voluntatis, abstrahendo ab omni lege, verbi gratia, velle, nolle, appetere, aversari, non minus quam aliarum facultatum motus indifferentes sunt. Dein stolide & contradictorie statum controversiae format, dum dicit: *Quaestio est, an adulterium* (hoc enim exempli causa adsumit) *per se ac citra respectum ad legem sit turpe?* Nam manifeste contradictionem involvit quaerere: An adulterium, quod est actus legi repugnans, sit turpe citra respectum ad legem? cum legi repugnare ad essentiam & definitionem adulterii spectet. Perinde ac si quaererem, num homo citra respectum ad rationem, & ab eadem abstrahendo, sit rationalis. Enimvero si in adulterio consideremus id, quod remanet remota *ἀνομίᾳ*, seu moralitate & aberratione a lege, adeoque merum actum physicum, ad quem etiam Deus tanquam conservator naturae concurrit: dicimus illum actum mere physicum esse moraliter indifferentem. Est autem ille actus mere physicus in adulterio, mixtio cum eadem, cui miscetur & alter, cui tamen nullum in eam peculiare ius competit. Quae quidem est definitio non adulterii, sed actus seu motus illius physici, qui adulterio tanquam materiale substernitur. Huic autem actui mere physico si accedat morale, seu illud, quod ex aberratione a lege provenit, tunc illa commixtio fit pollutio, id est, impura & turpis commixtio, quae exercetur in alienam uxorem, id est, in eandem, in quam per leges soli marito ius, ut cum ea misceretur, erat quaesitum. Unde patet, quam stupide aut improbe VELTHUYSIUS queratur, a me statum quaestionis mutari. Non enim quaesitum aut dubitatum unquam fuit a me, an adulterium per se, id est, lege naturali, turpe sit, quippe cum natura humana sit ita a Deo formata, ut adulterium non possit non eidem disconvenire. Sed id quaerebatur, an remoto omni respectu ad legem, seu si separes ab adulterio, quae ex

[illegible]

[illegible] fit [illegible] a lege ex accedere, & remanet illud solum, quod in illo actu est physicum, in eo motu physico aliquid turpe sit. Hinc est, quod [illegible] [illegible], actum mere physicum ab omni [illegible] abstractum, [illegible] esse, [illegible] recte appellari. [illegible] enim patet, ut duo [illegible] eodem [illegible], sed ut [illegible], [illegible] lege determinata, [illegible] adulterium, [illegible] vocabulo [illegible]. [illegible] duo [illegible] eodem [illegible] adulterium est, sed simplex [illegible]. [illegible] habet [illegible], quam post ab [illegible] repudiatam ipse in matrimonium ducit, hunc per [illegible] priori marito. [illegible] eandem [illegible] cum [illegible] est, [illegible] adulterium [illegible], & vice versa. [illegible] idem, sed accedente legis determinatione diversas [illegible] actus moralis inde [illegible]. [illegible] non [illegible] esse ingenio, ut intelligant, quid proprie in controversia [illegible] & [illegible] cum [illegible] [illegible], cum [illegible] cum [illegible] est [illegible]. [illegible] est, quod dicit [illegible] *[illegible]* [illegible] *[illegible]*, [illegible] *quod [illegible] legem [illegible] turpe*. [illegible] in [illegible] lege [illegible]? An non [illegible] lege [illegible] contradictionem [illegible] esse [illegible], [illegible] [illegible] est [illegible] & cum [illegible] suo marito est addicta. [illegible] lege cum suo marito [illegible] per leges addicitur [illegible]. A lege [illegible], est conditio & obligatio [illegible], & quod, [illegible] cum [illegible], adulterium [illegible]. [illegible] leges [illegible] non est, nec in eo adulterium [illegible]. [illegible] sunt [illegible], [illegible] esse, & [illegible], cum [illegible] facta est, [illegible] per leges [illegible]. Quid porro [illegible] esse credamus, qui quaerit: *Quaenam [illegible] & [illegible] [illegible], [illegible] marito [illegible], num [illegible], an Deus?* Credo, nullum [illegible] in toto [illegible] esse, qui respondere [illegible] a Deo tanquam auctore legis naturalis, & per hanc legem [illegible] addici. [illegible], *[illegible] in statu [illegible] extra civitatem* [illegible] est. Sed [illegible] Ergo [illegible] naturalis [illegible] marito non addicit? An non in civitatibus [illegible] & [illegible] matrimonia contrahuntur? An [illegible] omnium [illegible], [illegible] lege [illegible]? Denique [illegible] est [illegible], *qua [illegible] se ad adulterium habere [illegible], sed [illegible] fundamentum, [illegible] tanquam [illegible] conditio, [illegible] [illegible] se habere ad [illegible] adulterium [illegible]*. Qui [illegible] conditionem antecedentem vocamus, quod dum Deus [illegible] genere [illegible], ut [illegible] conjungeret, [illegible] esse addictam, id ut [illegible]

tamur,

tetur, legem in ipsa creatione latam fuerit, & contra hanc legem patratum concubitum adulterii nomine damnaverit? Ergo per conclusionem suam neque nondum quivit VELTHUSIUS, quo minus lex naturae, quae est decretum & iussum Dei Creatoris, se antecederet ad moralitatem in quibusdam actibus humanis habeat.

§ XXI. MONSTRABAM deinde ego, non videri GROTIUM rem recte expendisse, dum inter alia, ad quae divina se potentia non extendit, ea quod contradictionem involvunt, refert malitiam quarundam actionum humanarum, sicuti ut bis duo non sint quatuor, a Deo effici non posse. Talem enim contradictionem non apparere in actibus tanquam naturali adversantibus, qualis apparet, si bis duo negentur quatuor esse. Hoc discrimen qui deprehendere non possit, eum ingenio valde hebeti oportet esse. Nam ut res numerari possit, non opus est certa eiusdem dispositione, nec praecepto alicuius superioris: verum eo ipso, quo qualiscunque res existit, una est. Si altera huic alia res existat, unum & unum est, quod compendii causa duo vocamus. Unum & unum si bis sumatur, fit unum, unum, unum & unum, quod compendii causa quatuor appellatur. Unde qui negat, bis duo esse quatuor, negat idem esse idem. Ad eiusmodi contradictionem reduci non potest turpitudo, quae in actionibus humanis conspicitur: quae ut resultare possit, requiritur tum, ut peculiari modo natura humana sit formata, tum ut lex tanquam norma actionum ipsi sit posita, ex cuius relatione demum illa qualitas moralis provenit. Cum ad hoc, ut res numerabilis sit, nihil aliud requiratur, quam ut quocunque modo existat. Unde quod turpe est, non potest quidem non turpe esse. Sed ut quid turpe esse queat, id est a peculiari conditione humanae naturae, & nexus illo lege naturali. Ex quo sequitur quicquid est per se & in se naturalis & intrinsecae turpitudinis vel honestatis in actionibus humanis tandem derivabimus, quousque Deum naturae Creatorem & summum Legislatorem a VELTHUSIO nondum fuisse dimotum.

§ XXII. ET HAEC quanquam circa praesentem quaestionem sufficere poterant: tamen quia in ista Dissertatione VELTHUSIUS praeterea aliud quaedam sophisticationum inmiscuit: ad ista quoque nonnulla reponam, tum forte obstinatissimus homo ad agnitionem suam veritatis adduci queat. Ac initio quidem in hac sententia sectatoribus conatur removere incommodum illud, quo ipsum implicari pronunciaveram in *Apologia mea p. 18.* quod nempe *quaedam dicatur actiones, quae in se & sua natura turpes sint, lege naturali vetari, non constituant verum aliquid proprium, ex quo constet, an & cur aliquid in se turpe sit, hominique quod non possunt non hoc modo in considerationem venire.* Adversus haec VELTHUSIUS primo reponit auctoritatem *Dissertationis suae de Principiis moralibus*: quae, uti reliquae omnes ipsius, non tam conscripta, quam per vomitum in chartam eructata videtur. Deinde hoc confingit, quod prima principia probari nequeunt: esse autem prima principia moralia, *per se & sua natura honestum est expetendum: per se & sua natura turpe est fugiendum.* Id quod nos vino nomine mentem nobis videtur. Nam in tota ista Dissertatione haec principia simpliciter ita etiam exposuit: *Honesta sunt facienda, turpia sunt*

sunt omittenda. Nunc vero affirmat ea *per se & sua natura*, cum tamen non solum ea, quae [illegible] utique facienda sint & omittenda, sed etiam id quam maxime in controversiam vocetur, an & quatenus aliquid in se & sua natura honestum sit, aut turpe. Atque ideo [illegible] ostendimus, ea non esse [illegible] principium [illegible] quo [illegible] a priori reddi possit, cur homini necessitas incumbat honesta faciendi, turpia omittendi. Denique [illegible] magni praestiterit [illegible], honesta esse facienda, turpia fugienda [illegible] quaenam honesta sint, quaenam turpia, & quodnam [illegible] dignoscendi. Quod quidem nunquam confitebitur [illegible], quando [illegible] circulum [illegible]. Inde [illegible] principio a me [illegible] Nam *si quis [illegible] quaerat, [illegible] lege naturali [illegible], me respondere, [illegible] ad [illegible], aut [illegible]* [illegible] *habere quod respondeam, quam [illegible].* [illegible] hanc propositionem, *bonum [illegible]* [illegible] per se [illegible] Sed [illegible] propositionem fundamentalem [illegible] ad quam omnia praecepta legis naturalis, [illegible] homines spectant, reducit, & in cuius solutione [illegible] a priori demonstratur. [illegible] Quod [illegible] Unde [illegible] qui [illegible] *possunt & debent*. [illegible] quam [illegible] Metaphysicorum [illegible] est, [illegible] Quod [illegible] esse [illegible], fundamenta *Logicae & Metaphysicae* [illegible] Aristotelica [illegible] & [illegible] Aristotelis [illegible] Mathematici, [illegible] demonstrandi [illegible] Philosophiae partes, & ad morales quoque doctrinas [illegible]. Quod [illegible] ad [illegible] & [illegible] honore. Quod [illegible] & [illegible] ordinabo. Id tamen confido, si quam [illegible] fore, ut eum [illegible]

homuncio-

humanorum factio nihil non detrahit, & si virum fuisse primus, posteriorem filium nihil decus meum rependet. Et in VELTHEMIO, non alio fascinante superstes erit, quam quae a me repulsa.

§. XXIII. INDE specimine quopiam ostendere vult VELTHEMIVS, in doctrina a se propugnata utique dari *principium*, ex quo liquido constat, an & cur aliquid in se sit honestum & turpe. In exemplum assumitur quaestio: *Cur promissa sint servanda?* Rationem ipse hanc affert, quia promissio est translatio iuris in personam, cui fit promissio; ius vero suum cuique tribuendum. Spero in mentem, quae rationem *suam habet*, & qui *belle honesta* non est, ut en flosculos Velthemianos desideratorum, ut cum VELTHEMIO ad ratiocinium in formam syllogismi referguam. Enimvero etsi hanc sententiam, *ius suum cuique tribuendum*, ego quidem verissimam norim, eam tamen ita comparatam nego, ut quis distinctam, claram & veram rationem illius effati: *promissum est servandum*, inde perspicere possit. Sed quia tale ius brutis non sunt capaces, nec de illis dici potest, ipsis esse ius suum, aut eadem ille quod tamquam ius suum esse tribuendum: igitur merito quaeritur, cur homini aliquid ius suum competat, quod ipsi omnino ab altero homine sit tribuendum? Item, cur per promissum tale ius in altero producatur, cum ei omnino quod ipsi sit tribuendum? VELTHEMIVS sine dubio reponet: frustra hoc quaeri, cum nemini ignotum esse queat, alteri iniuriam non esse faciendam, id quippe esse per se turpe, sicut ius suum alteri tribuere per se honestum. Atqui hoc modo aeque ac antea ignoro rationem huius effati, *promissum est servandum*, nec eo magis adparet *principium* aliquod, & quidem universale, & ad omnes quaestiones applicari idoneum, ex quo cognosci queat, quare in se & sua natura honestum sit promissum servare. Ac nisi ad quaestiones a me motas apte respondeatur, intelligi nequit, quare promissum non servare iniuria sit. Id quod tamen ex nostra hypothesi planissime, & ad captum etiam idiotarum deduci potest. Interim hoc monemus, etsi Grotiana definitio, ex Scholasticorum lacunis hausta, non nisi per circulum explicari possit, haud ideo tamen illum virum, cuius ingenio tam multa debemus, arguimus, quasi is omnes quaestiones per circulum explicet. Nam fieri potest, ut qui in generali aliqua quaestione impingat, circa particulares rem acu tangat. Neque tamen ideo definitio illa redditur inculpabilis, etiamsi vel sexcentae quaestiones adducantur, quae a GROTIO recte decisae fuerunt.

§. XXIV. ALIQVANDO tamen humaniter mecum videtur agere velle VELTHEMIVS, dum *liberalissime admittit, non peccare, qui ad quaestiones de certis quibusdam actibus respondet per convenientiam aut disconvenientiam cum lege fundamentali humana a Creatore mundo*. Vt illud obtineam, velim, si affirmem aliquam propositionem, verbi gratia: fides est servanda, & eam ex hac ratione adfirmem, quia fides ad socialitatem necessario requiritur: cum dante VELTHEMIO fidem servare per se & sua natura sit honestum, utique & haec propositio, quae illius rationem continet, nempe de colenda socialitate, erit per se & sua natura honesta. Et tamen VELTHEMIVS dicere non veretur, *legem funda-*

socialitate homini a Creatore mandatam. Cum in eo controversia nostra praecipue vertatur, quod ego voluntatem, dispositionem & legem Creatoris illam perfectam potiorem esse adstruam, nec *ea per se honestum aut turpe* legi Creatoris opponendum, sed subordinandum contendam; ille contra per se & sua natura honestum & turpe antecedenter ad voluntatem summi Legislatoris se habere clamitet. Verum mox, ne nimis erga nos liberalis fuisse videatur, adducto supercilio addit: *multo responsa sua non vendere pro scientificis, id est, talibus, quae solidam scientiam quaerentibus ex asse satisfaciant.* Solidam autem scientiam quaerunt illi, qui tam candidi, qualis Velthemius est, nati fuerunt *mentis...*, & vere *eruditorum ...que commendatissimorum auctorum adsuefacti sunt*, id est, qui ex *Fabro* & *Zabarella* doctrinam analyticam hauserunt, & per omnem aetatem in luto Sophisticarum, & qui quintas inde essentias extraxerunt, volutati sunt. Hac scilicet via sola itur ad astra.

§ XXV. Inde culturam socialitatis, a nobis in fundamentalis propositionis locum assumptam, carpit Velthemius, quasi hoc modo nulla statuantur officia erga Deum & seipsum. Enimvero qui librum meum non studio calumniandi animo inspexit, facile deprehendit, mihi praecipue propositum fuisse, officia hominum erga se invicem tradere, & quali arte inter homines commercium exerceatur, cui sufficientius nullum commodius principium adstrui, quam socialitatem posse, in aprico est. Et eam ob rationem caput de Religione Naturali in eo libro nuspiam extat. Hoc quippe consectarium est doctrinae naturalis de Deo, quam alii ad Philosophiam primam referunt, alii peculiari disciplinae sub vocabulo Theologiae Naturalis adornant; atque ideo nec ea velut sedem in disciplina Juris Naturalis non sortitur. Sed cum postea in usum iuventutis officia hominis & civis iuxta legem naturalem in compendium redigenda forent, caput de Religione Naturali ex illa sive Theologia Naturali, sive Philosophia prima mutuo sumsi, & in eum libellum transtuli. Quod eo minus heterogeneum debet videri in ea disciplina, ubi caetera omnia ex socialitate deducuntur, quia non solum lex naturalis a Deo vim atque auctoritatem legis nanciscitur, sed & quia Religio naturalis in hac disciplina, prout ea a nobis adornata fuit, eo tantum modo considerari potest, prout humanae societatis vinculum, & velut conglutinum est. Nam de Religione tradere, prout ad salutem aeternam adquirendam spectat, aut prout illa circa hominem in statu integritatis sese habuit, Theologorum est, in quorum messem falcem mittunt, qui cum Velthemio *finem Philosophiae moralis salutem aeternam animae* dictitant. Officia autem hominis erga seipsum partim ex religione, partim ex lege socialitatis fluunt, ita ut ubi homo servus Dei, & membrum societatis humanae esse, ipsius qualia erga semet officia intelligi possunt. Quae cum a me satis exposita sint in libello de *Officio hominis & civis* l. 1. c. 3. § 13. mirum tamen est, vociferante Velthemio auditorum lenonis hac immani calumnia reboasse: *me nulla agnoscere officia hominis erga Deum & seipsum.* Ex dictis porro facile dispellitur calumnia, quae illi hoc verbo *praesumtuoso* in opere nostro impingitur, quod audere valeam *dissolvere, quomodo sit illa rerum honestas utique & extra flammam*, hoc est,

rejic-

respectumque ad alios homines observando. Nam puritas illa animi, & sanctimonium morum sanctitas, quam maxime etiam societati humanae bono erit; & quo quis decentius erga Deum se gesserit, eo religiosius idem officia erga homines observabit. Unde & divinae Scripturae hoc nota dilectionem Dei agnosci jubent, si quis fratrem suum diligat, & mendaces pronunciant, qui amore Dei se [illegible], cum fratres suos odio prosequuntur. Sunt etiam qui obiiciunt exemplum hominis [illegible], qui extra societatem humanam constitutus, vitaque peccat [illegible], Deum in illa sua solitudine blasphemando, cum brutis corpus commiscendo, aut vitam sibi adimendo; ubi [illegible] societatis, ubi quis sermo [illegible] [illegible] praesupponitur, nihil incommodi inde affertur. Sed vix quod circa blasphemiam & [illegible] respondendum sit, ex superioribus satis adparet. [illegible] [illegible] cum brutis [illegible] repugnat. Quin & [illegible] [illegible] humanam, ut ob commodum humanae societatis [illegible], legi naturae repugnat. Nam ad hoc, *ut quis absque ullo impedimento [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] ad Deum incumbat,* opus non est *a consortio hominum* & omni [illegible] [illegible] *segregare se, vitamque solitariam [illegible] amplecti.* Quale non in vita quam [illegible] sociali locus sit precibus fundendis, aut quasi pietas commodius inter feras silvestres, quam homines exerceatur. Add. Matth. V. [illegible]. Quam & [illegible] [illegible] quam eremum cogitat, cui de tanta foeditate [illegible] in mentem venire potest. Pariter quod adducitur de Adamo ante [illegible] conditum, cum innocentia & pietas [illegible], quae [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] non [illegible] nihil habet difficultatis. Addunt, si omnis honestas ad custodiam societatis referenda [illegible], [illegible] fore, verbi gratia, virginem [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quo societas multitudine laborantis [illegible]: probandum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] apud [illegible] L. III. c. [illegible] [illegible] communionem omnium rerum Platonicam. [illegible] hi casus partim inepte ad praesentem quaestionem applicantur, partim confundunt bonum particularis cujusdam societatis cum sociabilitate. [illegible] haud quaquam ex illo, sed ex hac officia hominum inter se deducuntur, multo minus pro regula honesti haberi queat, quod quis per [illegible] [illegible] [illegible] certae societatis fore credidit. Sic tamen omnes particulares societates ad honestatem metiendae sunt, non vice versa: nec eo minus tamen quod homini adversus hominem honestum est societate colligere licet. [illegible] quo [illegible] [illegible] judicari potest, quae per [illegible] [illegible] bona aut mala [illegible] debeant. Denique & in superioribus satis ostensum fuit, non repugnare, *fundamentalem juris naturae propositionem esse, hominem debere sociabilem esse*: & hanc propositionem evidentiam atque necessitatem ex contemplatione humanae naturae [illegible]. Verum tamen fateor, nostram methodo [illegible] quo V[illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Hi enim cum [illegible], doctrinam [illegible] [illegible], quam ex [illegible] & receptam [illegible], [illegible] voce hausit, tandem in hasce propositiones resolvunt: *Id per se honestum ac sua natura [illegible] [illegible] [illegible]. Id per se turpe ac sua natura [illegible] fugiendum,* [illegible] [illegible] illos homines [illegible], qui [illegible] [illegible] in circulum [illegible] arguunt, & [illegible] [illegible] [illegible], cur hoc vel illud per

sit honestum aut turpe dicatur. *Fustes* demum potius illis quam rationes intentandos pronunciat. Vbi miror, VELTHEMIVM usque adeo a grauitate Patriarchae sui NICOLAI BECMANNI degenerasse, ut ad rusticorum aliquorum instar fustibus depugnare cupiat: cum tamen hic egregius vir omni armorum genere, spectante & pollicem premente Domino Episcopo PETRO WINSTRVPIO in huius aula Lundensi cum circumforaneo lanista tantus Doctor & Professor gloriose decertauerit: eiusque artis fiducia litem, quae sibi a me propter impressum Indicem Nouitatum intentabatur, duello maluerit, quam sententiae iudicialis decidendam committere. Enimuero ego ultimam rationem doctrinae meae a fustibus aut gladiis petere haut quicquam constitui. Qui rationes meas capere non potest, aut non vult, non habet, quod eum fuste metuat. Neque usque adeo operam & oleum me perdidisse existimo, ut non spes mihi sit, fore ingenia recta & praeiudiciis non distorta, quae citra metum fustium scripta mea sint aestimatura. Quod si qui tamen tabellis suis & collegiis nauseam parare, quibus placuit, armorum mallet, ego sane neque indignor, neque inuideo. Quin uero omnes Bibliopolas oro obsecroque, ne mea scripta deinceps in illa loca adportent, ubi Aliorum Tenebrionum sectatores rerum potiuntur.

§ XXVI. MVLTA quoque blaterat VELTHEMIVS circa haec verba *Apologiae meae*: *Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur: si nempe detur aliquid honestum & turpe in se antecedenter ad Deum, vel admittendum esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit alligatus, vel dari aliquod principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum quasi determinans & specificans, cui ne Deus quidem contrauenire possit aut debeat.* Quia cum homine stupido mihi res est, aut qui stuporem simulat, ut ea unum tandem occasio me detur, tentabo, an efficere possim, ut vim ratiocinationis meae capere queat. Mea igitur sententia est, moralitatem actionum humanarum, & habitudinem illam, iuxta quam istae sunt honestae aut turpes vocantur, esse a Deo, eiusque definitione & determinatione pendere, ubi quis nullo modo eiusdem voluntatem excludi queat. VELTHEMIVS contra contendit, eam moralitatem antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Hic ego repono: Si illa moralitas non refertur ad auctorem Deum, tanquam suum liberum, cum illa utique a seipsa esse nequeat, necessum esse, ut sit ab alio principio extra Deum. Iam autem non adparet, quodnam aliud principium hic fingi possit, praeter fatum Stoicum, aut principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum determinans: id est, ut vel dicatur, actiones humanas moralitatem habere ex immutabili fato, siue ex indeclinabili rerum serie, nescio unde producta, cui etiam ipse Deus sit alligatus; vel ut aliud praeter Deum sit, a quo formae rerum sint productae. Vtrumque absurdum ego pronuncio, quia per id Deus Creatoris & supremi rerum arbitri munere dimouetur. Hic igitur VELTHEMIVS id primo fastidit, quod fatum Stoicum, aut principium Deo coaeternum *horribile absurdum* vocarim. Nam ipse rem leuiculam putat, Deum abnegare, omnium rerum Creatorem, modo pietatis sua salua persistet. Deinde displicet, quod non distinctius explicarim, quid per fatum Stoicum intelligam, quippe de quo diuersae sint eruditorum opiniones. Atqui mora mihi non est,

[illegible]

illorum actuum, de quibus sermo est, ad auctorem Deum referunt, ab ipso in creatione hominis ita adornatam, illi mecum consentiunt. Qui autem actus illos habitudinem & adaequationem suam non a divina definitione, determinatione, & voluntate habere contendunt, illi videant, quem sibi creatorem velint adoptare. Sane neque VVLTEIVS, neque universa illa factio hanc mihi persuasionem unquam eripiet, me Deo debere, & quod sim, & quod homo sim, & quod creatura sim [illegible] capax. & quod quidam motus mei voluntarii eam habeant indolem, ut omnino adaptandi sint ad normam, quam Deus in creatione mihi imposuit. & quod actus meus, si ad eam normam quadret, honestus & bonus, ubi ab ea discrepet, malus & turpis sit, & denique quod aliquid horum independenter ad Deum se habere qui asserit, in Deum Creatorem sit iniurius.

§ XXVII. TANDEM atrocem quoque oppugnationem subeunt, quae super necessitate in actionibus moralibus versante protulerim: eam nempe esse *non absolutam, sed hypotheticam, supponentem creationem animantis rationalis, quam mere est, quam liberrima voluntate Dei effectam.* Hic ut appareat omnem VVLTEIVS conatum se sibi in aerem effundi, observandum est, eum locum a me oppositum verbis GROTII L. I. c. I. § 10. quod actus, circa quos lex naturalis versatur, *a Deo necessario praecipi aut vetari intelligantur.* Quaestio igitur est, quaenam haec necessitas sit in ordine ad Deum, seu quaenam genus necessitatis Deum subegerit, ut circa actus illos legem statueret? Ego respondeo, eam esse non absolutam, sed hypotheticam, quae supponit a Deo animal rationale liberrima voluntate creatum. Posito enim Deum libere voluisse creare animal rationale, non potuit non circa certos illius actus lege disponere: quia alias voluntas Dei sibi ipsi repugnare fingeretur. Adeoque non absolute necessarium fuit a Deo legem naturalem ferri: sed ea necessitas orta fuit ex suppositione actus, ab Deo liberrima voluntate suscepti, nempe ex creatione hominis. Quae autem necessario consequuntur actum libere & contingenter susceptum, illa utique ex necessitate non absoluta, sed hypothetica fieri dicuntur. *Si currit, movetur,* est exemplum necessitatis hypotheticae a VVLTEIO positum. Antequam quis cursum libere susciperet, neque currere, neque moueri necessarium ipsi erat: posito autem cursu libere suscepto, non potest non simul existere motus. Sic antequam Deus crearet hominem, neque creare hominem, neque legem naturae ferre Deo necessarium erat. Sed posita creatione hominis ab eo libere suscepta, non potuit non lex naturae statim ferri. Sic ut sperem me applicationem huius terminorum augustissimi imperii Metaphysici Monarchis satis approbare posse. De hac ergo specie necessitatis circa actiones morales versantis, quatenus nempe ad Deum illa refertur, unice mihi sermo fuit. Ast si alio modo formetur quaestio, aliam quoque emergere oportet responsionem. Si enim eam ad hominem referam hoc modo: quae necessitas homini insit ad actus illos observandos aut omittendos? respondetur, eam esse necessitatem quam vocant obligationis. Sin praecise quaeram de cohaerentia affectionum moralium cum certa actione humana, verbi gratia, honestatis cum honore parentum, turpitudinis cum adulterio: seu quaenam sit illa necessitas, quae pe-

rentes honorare honestum, moechari turpe sit: respondetur, esse necessitatem absolutam in genere morum, quae contradistinguatur necessitati absolutae in genere naturae, qua affectiones physicae cum rebus naturalibus, verbi gratia, vis comburendi cum igne, connexa sunt. Quae duo genera necessitatis in hoc differunt: quod haec nil aliud praesupponat, quam actum creationis, quo rebus eiusmodi natura est a Creatore indita: illa autem praeterea superioris imperantem & legem praerequirat. Ex quibus manifesto adparet, a [illegible] primam illam quaestionem, de qua mihi sermo est, cum postrema confundi. Quod utrum per imprudentiam factum sit, an vero ut aliam arriperet tam abstrusae eruditionis Oceanum exonerandi, simulque protervo mihi insultandi, dicendum est. Sane eo curiositatis tippere, & toto coelo a sententia mea aberrare alii homini [illegible] non est [illegible] & se dignum finem [illegible] suae imponeret, operam deludi videtur, dum ex occasione per aliquot paginas doctrinam de necessitate, ex [illegible] tabulas expositam, & quam lenae [illegible] quoque [illegible] non minore [illegible] torrente confluat, quam agyrtae virtutes adipis murium Alpinorum fuere. Hinc subiuncto [illegible] supercilio & acerbitate plane [illegible] imperitiam genuinae, ac [illegible] apud Ienenses [illegible] Metaphysicae mihi exprobrat: [illegible] quam impingendo gravissimo me laesae Maiestatis [illegible] [illegible]. Ad quam accusationem paucis repono: ex supra dictis manifestum esse, in quaestione a me proposita terminum necessitatis hypotheticae proprie, & ex usu communi Metaphysicorum fuisse adhibitum: sed quod V[illegible] aliam quaestionem substituerit, cui ille terminus non quadraret, culpam nullam penes me esse. Deinde, si vel maxime ego terminum aliquem Scholasticum aliter accepissem, quam tabulis Stahlianis, vel aeterna Parcarum lege, sancitum est: num tamen ideo tam infesto more insultare par erat viro, qui [illegible] tibi [illegible] ad qualemcunque famam adipiscendam sufficere V[illegible] [illegible]? An tantum ideo tumultus excitandus, ac si de Ecclesiae & reipublicae salute ageretur? Praesertim cum omnem [illegible] [illegible] Mathematicam, [illegible] praecipuam partem *Institutiones Logicae* [illegible] & *Iatricae* [illegible] absolvunt, plane ignoravisse, [illegible] laterem eius [illegible] apud bonos eruditos, & [illegible] me ac mea scripta [illegible] gaudeam, non magis rubori sit, quam cuicunque, quod hoc [illegible]. Sed [illegible] res est, fatear, iuvenis adhuc annis, & [illegible] studiis impetu potius quam [illegible] tractarem, non paucas bonas horas in eo Philosopho, cuius [illegible] V[illegible] [illegible], me perdidisse memini. Quin & cum [illegible] in quo [illegible] [illegible] exhibuerat, [illegible] quasdam distinctionem & terminorum Metaphysicorum [illegible], quibus [illegible] pertinacissime [illegible] erat. Postea tamen [illegible] [illegible] dedidici, & ex tota illa [illegible] ad praecipuum [illegible], quod sciam, cum quo illam [illegible] [illegible].

§ XXVIII. Ex hisce igitur quilibet cordatus iudicabit, num V[illegible] recte clamitet: *Totam litem in abusu terminorum a me facto consistere, & me revera cum illo sentire, quae ex* [illegible] *impugno.* Sane enim non

intra sola vocabula haeret isthaec disceptatio: num moralitas actionum antecedenter ad voluntatem Dei legemque se habeat: num illa natura actionum, qui per se honestae aut turpes dicuntur, voluntati Creatoris opponi, an vero potius eidem subiungi & subordinari debeant? Et cum nuspiam thesin suam VELTHEMIUS revocet, aut ita explicet, ut cum mea conspiret, aut nihil attulerit, quo mea sententia destruatur, nescio, quo iure me velut novum inter suos numerare queat. Verum quid ille sentiat aut non sentiat, mea nihil refert, modo tam inficetis clamoribus meam famam lacerare desinat. Nam ut nihil facilius mihi, quam istius miseras sophisticationes destruere, ita poenitenda est pugna, ubi vicisse hostem ingloriam habetur.

§ XXIX. CUM ad alia pedem iam proferrem, occurrit alia VELTHEMII Dissertatio, quae inscribitur *De Vera Contingentia*, in qua per foedum mendacium haec mihi thesis affingitur, quod *nullam actionem necessario turpem statuam, sed velle contingenter turpes esse illas actiones, quas consensus communis necessario turpes iudicat, exempli gratia, contingenter esse turpe adulterium, quatenus contingit committi ab homine, ut est rationalis*. Bone Deus, in quot sese formas vertere non novit dira calumniandi rabies. Si micam boni viri habet VELTHEMIUS, ostendat, ubinam locorum in meis scriptis ea assertio extet. Quam porro non minus ruditatis, quam malitiae isti calumniae subest? Cui enim ignotum est, omnes actiones humanas respectu exercitii aut existentiae esse contingentes, quia a voluntate tanquam facultate libera procedunt. Verum haec contingentia non obstat, quo minus illis certae affectiones necessario competant. Quod iam docui in *Opere meo* L. I. c. 2. § 1. Neque etiam quo minus, verbi gratia, adulterium homini necessario, id est, ex necessitate obligationis sit omittendum, & quod adulterium necessario turpe sit, id est, lege naturali, non positiva, non obstat, quod illud intelligi nequeat, nisi posito animali rationali & sociali a Deo libere creato. Sicuti incendium intelligi non potest, nisi posito igne, & materia combustibili a Deo libere creata. Ex quibus tamen non nisi triobolaris Sophista inferret: Ergo adulterium contingenter est turpe. Ergo ignis contingenter est calidus.

§ XXX. NONDUM lenis nos dimittit. Post Velthemianas alia nobis Dissertatio offertur anno [illegible] habita sub praesidio celebris ICti, sed quam [illegible] adolescentis foetum arguit. Cuius temeritatem responsione indignam iudicarem, ni suspicarer, robustiores quosdam tela illi suppeditasse. Sed rem ipsam excutiamus, de auctore parum solliciti. Initio igitur sophisticationibus suis aditum viamque struit. Cum enim *honestum & turpe, bono & malo morali respondere* pronunciasset, honestum dein ita definit, *quod praecisa directione est convenientia naturae rationali, quatenus est talis*. Quod primum est falsum, quo incautioribus fucum facere conatur. Honestas quippe & turpitudo, bonum & malum morale per convenientiam & disconvenientiam cum lege, tanquam norma actionum, definienda est. Sed convenientia vel disconvenientia cum natura rationali, ut tali, proprie est affectio actionum, quae naturali lege praecipiuntur. Equidem cum optimo & sapientissimo Creatori placeret condere hominem,

minum, cum libertas certis legibus foret circumscribenda, eandem naturam eo simul formaret, ut actiones, quae lege naturali praecipiuntur, non possent non naturae hominis convenire, & quae vetantur, repugnare. Sic et legem ferendo, & libertatem hominis circumscribendo non modo potestatem suam ostenderet, aut mere voluisse molestiam homini facessere, & velut loquentem reddere vellet, sed ut homo, dum obsequium suum Creatori adprobat, & naturae suae convenienter ageret, & incolumitatem suam atque emolumentum suum promotum iret. Unde conveniunt quidem actiones bonae cum natura hominis, sed in ea convenientia formalis ratio bonitatis moralis non consistit. Sicuti & cum bonitas & malitia actionum sit argumentum obedientiae & inobedientiae, quam favor aut indignatio superioris sequitur, intelligi nequit, quomodo quis praecise eo nomine, quod naturae suae convenienter agerit, obsequii laudem, & superioris adprobationem mereri queat. Accedit quod utique actio contra legem positivam obtemperasse, mala eandem vetuisse. Atque quae positiva lege praecipiuntur aut vetantur, haudquaquam cum natura rationali, ut tali, conveniunt, aut discrepant, eaque ex condicione naturae rationalis investigari nequeunt. Deinde ineptum est, quod duplex actionum honestarum hoc modo instituitur. *Conveniunt porro actiones morales bonae vel honestae naturae ut simpliciter, vel ex arbitrio suo principum.* Nam quae ex arbitrio suo praecipiuntur naturae rationali, ut tali convenire hic dicuntur, revera autem neque conveniunt, sed ad eam ut simpliciter consideratam indifferenter se habent, aut saltem certis duntaxat hominibus ex peculiari ratione conveniunt. Adeoque alterum huius divisionis membrum revera contradictionem implicat. Quia qui positivam legem fert, nequaquam eo ipso naturam hominis ita format, ut ea lex ipsi, qua rationalis est, omnino conveniat; sicuti Creator fecit, dum legem naturae homini ubi se condendo inungere constituerit. Mendose quoque hoc dicitur, quod quae positiva lege praecipiuntur, *ipsa tantum*, non interdum & sua natura honesta sint. Nam sane Deus & humani Legislatores nequaquam *ipsa lege positiva* servant, sed gravi ratione moti, eas quandoque interdum vetant. Sic & animadversionem meretur sequentia: *Contra ea, quae simpliciter homini conveniunt, illa non ex hypothesi, sed sua natura sunt honesta; quoniam non demum agenda sunt propter voluntatem injunctamque divinam, sed propter convenientiam suam cum natura rationali constitutam.* Ubi priora verba quidem ineptum faciunt, si hoc modo exponantur: *Quae simpliciter homini*, id est, prout est animal rationale ac sociale, *conveniunt*, *ea non ex hypothesi*, id est, non ex suppositione absoluta & nudae voluntatis Legislatoris, *sunt honesta*, seu illa non ideo honesta sunt, quia absoluta Legislatoris voluntas, non attemperata & formata simul natura & conditione humana, ut ea honesta omnino esse constituerit: *sed sua natura sunt honesta*, id est, quia natura humana ita formata est, ut illa non possint non eidem convenire. Sed posteriora verba plane ferenda non sunt, quod quaestio natura honesta dicuntur, *non demum agenda sint propter voluntatem injunctamque divinam, sed propter convenientiam suam cum rationali natura convenientiam.* Atque profecto ultima ratio, quare agenda sint, quae lege naturali prae-

praecipiuntur, est voluntas & iussum Creatoris. neque qui peccat, ideo Dei offensam incurrit, quia naturae suae convenienter non agit, sed quia adversus voluntatem divinam agit. Qui voluntatem Domini sui non fecit, ille vapulat. Sane LUTHERUS noster in Catechesi pueris rationem obsequii praeceptis divinis praestandi a iussu & voluntate Dei accersendam [illegible], dum ita diligenter inculcat: Debemus Deum timere & diligere, ut hoc vel aliud faciamus. cum tamen fuisset, ut Theologus illorum hominum dixisset: debemus naturae nostrae convenienter agere. Neque David Rex usquam orat: doce me convenienter agere naturae rationali et sociali; sed, doce me agere secundum voluntatem tuam. Sed naturam illa vetera pietatis [illegible] novae sectae patronis sordent, qui omni conatu hoc videntur agere, ut voluntas Dei a constitutione legis naturalis, & formatione generis humani excludatur. Ex dictis porro facile colligitur, quo sensu concessio illa sit admittenda: *Quamvis e necessario sequatur, condito homine Deum non potuisse non talia iubere vel prohibere*, id est, cum Deus ex libera voluntate constituisset, creare animal naturae rationalis ac socialis a se donandum, non potuit non talia iubere vel prohibere: quia alias Deus aberrasset a scopo suo, quem in creando homine sibi praefixerat, adeoque sibi ipsi velut repugnasset & contradixisset. Qui enim cum ratione agit, non potest non designationi suae convenienter agere.

§ XXXI. Nec minus infelicem aut fraudulentum se gerit Disputator ille in formando quaestionis statu, dum dicit: *Disquirendum est, utrum dentur actiones morales intrinsece, per se honestae aut turpes? An potius omnes omnino ex hypothesi a mera voluntate Legislatoris sint tales?* Quis non videt, decipulam instrui vocabulo *merae voluntatis*? Nam nemo unquam asseruit, quod actiones humanae, de quibus lege naturali disponitur, honestae sint vel turpes ex mera voluntate Dei, id est, ut nulla plane ratio earum praeceptorum praeter nudam & absolutam voluntatem Dei allegari possit. Quippe cum Deus non potuerit non eas tales declarare, posita creatione animantis rationalis ac socialis libere suscepta. Itaque voluntas Dei, quae actiones illas honestas vel turpes declarat, non mera est, sed quae non potuit non esse, stante ex parte actu voluntario creandi animal rationale ac sociale. Ut iam non amplius obscurum sit, quo sensu honestas & turpitudo illis actionibus in respectu ad Deum & necessario, & voluntate eiusdem inesse dici queat. Unde mirum est, quod cum ille in sequentibus scripsisset: *A Deo hominem ad certum finem procreatum, & inde necessarium fuisse, ut actiones eius eum convenienter fini isti ponerentur, in maximo autem illarum numero quasdam ad finem eundem esse necessarias, quasdam autem repugnare*: mox tamen addat: *id non ex voluntate divina contingere, sed simpliciter atque ex intrinseca actionum natura.* Nam quia & finis ille homini voluntate divina est constitutus, & voluntate eadem divina ita sit formata humana natura, ut certae ipsius actiones non possint non ad finem congruere vel non congruere: igitur haec natura actionum intrinseca voluntati divinae non opponenda, sed subordinanda est: quam nisi ad voluntatem divinam constitutum finis, haec consecuturum non fuerit. Unde & inscite adnectitur, quod porro dicit: *Cum suppositissimum* [illegible] *humanas actiones*, ut

sint,

finem, ad quem conditi sunt, etiam consequantur, necessario quoque iubere debuit actiones sibi respondentes, adversas vetare, quod alias sibi contraria voluisset. Sed quod sequitur, ferri non potest: *Etiamsi Deus nunquam praecepisset aut vetasset, tamen exercendae omittendaeve forent ex sua & naturali agentium natura*. Competit quippe hoc cum dicto illo Velthemiano, parum a blasphemia abeunte: quasi lex naturae obligatura fuisset genus, etiamsi Deus non esset. Et si quis omnino absurdam & impiam hanc hypothesin supponere velit, illos actus nunquam a Deo lege sancitos fuisse: tunc tamen impossibile foret, eas concipere sub notione honestatis aut turpitudinis, sed tantum sub notione commoditatis aut utilitatis concipi possent. Sicuti convenienter meae naturae ago, si saeviente frigore calefactum focum instruam, aut vestes pellibus suffultas geram: quod tamen cum nulla lege sancitum sit, nec fecisse honestum, nec omisisse turpe dicitur. Ac nova est nova illa Philosophia, quod *legis ex [illegible] sit, ut obligetur subiectum, & incurrat poenam contra praeceptum Legislatoris veniens*. Nam hactenus omnes fere crediderunt, primum vim legis esse, subiecto significare, quid agendum, quid omittendum, annexa simul per imperium obligatione. Neque intelligi potest, quomodo quis obligari, aut poenae capax fieri queat, nisi prius significatum sit, quid ab ipso fieri & quid ab ipso non fieri debeat. Quae igitur necessitas subegit ad tam absurda, & a sensu communi abhorrentia commenta confugere? nisi forte [illegible] est, ut Novae Tenebrionis calumniae aliquo fuco adornentur? *Itaque licet ante legem neque imputabilis, neque poena, adsumimus tamen actus aliquos necessarios subiecto ad obtinendum finem aut fugiendum malum posse*. Bene: sed non sub ratione honesti aut turpis, nisi lex accesserit. *Quod si tam necessario quaedam agenda aut omittenda, inquit, propter intrinsecam suam honestatem & turpitudinem*: mendose; nam scribendum erat, propter convenientiam, aut repugnantiam cum natura animali ac rationali ab Deo libere formata, quia honestas & turpitudo sunt affectiones actionum, quae legem sequuntur. *Consectarium etiam sit, haud omnia iussa divina vel prohibitiones, mere arbitraria esse*. Atqui haec conclusio aerem ferit, quia nunquam mihi asserere in mentem venit, *omnia iussa divina mere arbitraria esse, aut quaecunque a Deo mandata aut vetita sunt, ex solo arbitrio ipsius omnia promanasse*, nullo habito respectu ad conditionem naturae rationalis & socialis ab ipso libere formatam.

§ XXXII. VIDEAMUS, quo acumine candore argumentum a me allatum dissolvere aggrediatur: *Si honesta quaedam sunt ante legem divinam, ergo & ante voluntatem Dei, ergo & ante Deum & aeternitatem*. Quod argumentum ipse dicit *acutum & tenerum inexpugnabile*. Expectemus imitatorum & admirabile acumen. Negat igitur id, quod legem divinam antecedit, statim etiam ipsam voluntatem Dei antecedere. *Aliam enim esse voluntatem, aliam declarationem voluntatis cum praecepto aut prohibitione coniunctam, quae legis appellatione venit. Quamquam enim lex omnis voluntatem Dei praesupponat, nequaquam tamen quicquid Deus voluerit fieri vel omitti, statim praecipere aut vetare*. Atqui omnino quicquid Deus vult fieri vel omitti ab homine, seu quae actio-

num

nus suscipi, aut omitti, id ipsum quoque praecipit aut vetat. Et cum voluntate illam motus in effectu, sub subiecto convenit, etiam oritur lex promulgat: quippe cum hoc nihil detur, quod ad legis existentiam requiratur. Quod enim Noster excipit: *Quod si aliunde per solas imperium voluntatem [illegible] dum requiratur? quae [illegible] sua lex fieret?* id ad praesentem quaestionem [illegible] a[illegible]. Nam [illegible] est, creaturam aliunde voluntatem divinam percipere, nisi Deo revelante. Quod ergo [illegible] quocunque modo revelatum, et ab homine sciri, vel non sciri, lex est. Quod non revelatur, id nec ab homine cognosci nequit, nec lex non est. Quanquam autem *a [illegible] sa voluntate, [illegible] ordine considerationis,* quae [illegible] prius concipimus voluntatem, posterius decretum voluntatis: tamen in hac quaestione nihil interest, verum neges, honestatem oriri a lege Dei, an a voluntate Dei, quam Deus aliter quam per modum legis velle non potest, ut honesta ab aliis fiant: eo ipso quum vult ea fieri, etiam legem fert. Et ab aeterno voluit Deus, ut honesta semper tunc, quando existerent, qui facere honesta possent; atque ipso ab aeterno legem ferre homini aliis se condendo voluit: erit ipsa lex acta, antequam homo conderetur, nec non fuit. In has angustias redactus Noster Disputator, nullam enim eluendi viam videt, quam ut tandem illud, VELTHUSIO tantopere commendatum carmen retinet: *Honesta hoc loco intelligamus, quae facienda nobis sunt, quantumvis nunquam ea iussisset Deus, nunquam praecepisset ut faceremus.* Ergo hoc tantum restat, ut isti hominem dicant, humanum genus futurum fuisse, etsi nunquam a Deo fuisset creatum. Pergit: quae honesta *Deus velle non praecipere debuit, quamvis homini facienda erant.* Mirum in ista schola nomen quemquam Deum commendatum, antea ignotum, qui Deo Creatori humani generis e[illegible], quod ipse velle & *praecipere debuerit.* Et quod lege lata opus erat, si ista & antea homini facienda & antea honesta erant? Sequitur: *[illegible] honesta [illegible], ponitur posit voluntas divina, ut tempore connexa sint, ordine cognitionis tamen separantur. Prius enim oportet obiectum voluntatis, quam [illegible].* Sed nimirum oblitus est Noster, sermonem esse de voluntate eius, cuius nullum obiectum extra ipsum extaret, ni ipse voluisset: & quod voluntas divina obiecta extra se determinat, non quod obiecta determinent voluntatem divinam. Hactenus igitur sat crasse circa voluntatem huius difficultatis versatus est Noster. Sed nunc *[illegible]* ad demum fluxit: *Non datur honestum, nisi respectu hominis. Ergo non praecedit aeternitatem,* id est, non datur honestum, nisi in actionibus humanis ad legem conformatis. *Quod si ab aeterno conditus fuisset homo, quia ab aeterno quaedam creaturas sibi consentire aut repugnarent, nihil dubitandum.* Non intelligit Noster, contradictionem implicare, *conditum esse ab aeterno.* Quod enim ab aeterno est, id conditum non est. & quod conditum est, non potest ab aeterno esse, sed omnino principium habuit. *Et quum fuerit aeternus Deus, ita & congruere atque non [illegible] ei sibi, convenire eorum ab aeterno videtur.* Sed cum ex admissa hac etiam stolida hypothesi sequitur, quo minus honestas sit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege resultans? Aut numquid per hypothesin contradictionem

verigia destrui potest? *At legem finis nullam praescripsisse.* Ast hoc non ferre, sed fortiter delirare est. Ponitur finis, ponitur effectus, ast non ponitur medium necessarium, sine quo non interveniente, nec finis obtineri, nec effectus intelligi potest. Si rationem quaeras tanti absurdi, nihil audis, nisi *forte nullam legem praescripsisse.* Ita disputare solent, qui [illegible] ILTHENIO, tantum Analytices artificem, communi vociferatione audiunt? *Quaeritur honestatemne honesta, aeternitatem aeterna lege primo, cum voluntate Numinis arbitraria, & in ipsa arte humana conventio.* Adiiciemus fragmentum hanc rationem, quia humanum sub nominibus valeret expetiturum? Et tamen theatro obstinatissime plausum sibi ipse dat multis halitus. *Ita absurdum,* inquit, *a contrario.* Risum teneatis amici.

§ XXXIII. NEQUE tamen post tanta deliria desinit argumentari Noster. *Licet porro finis, ad quem homo praeordinatur, positus in divino arbitrio fuerit, ut illa humanae constitutioni actiones quaedam intrinsece honestae aut inhonestae dicantur; id tamen inde nihil negotii facessit.* Et quid tali modo disputandi nugatorium fingi possit, qui per contradictionem hypotheseos suae absurda statuant? *Nam arbitrarius non est finis,* inquit, *prout constitutus est.* Atqui finis iste, prout constitutus est, omnino includit legem, tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum sive e divino arbitrio constituto attemperandae sunt, ut honestae audire queant. Ergo in mille se formas vertat licet Noster, numquam tamen efficiet, ut honestas actionum legem divinam antevertat. Denique ut appareat, istos homines omne suum praesidium in Sophisticationibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non est cur afferamus illos, qui dicunt Deo usque vel natura dicta omnium voluntariae esse voluisse, quodque ante legem nihil referat, sive illud aliquis [illegible], sive omittatur ab homine, sive contrarium eius fiat.* Ast utinam ego hanc rem ita explicui, dum voluntatem Dei ut non a creatione, ita nec a lege naturali latione excludendam contendi, quod nihil referat, quicquid homini praeciperetur? Cum ad nauseam usque a me inculcatum sit, posita tali natura, conditione & fine hominis, non potuisse non eas leges a Deo humano generi ferri. Fine enim & natura atque conditione semel designatis, non amplius mere ex arbitrio est, quae media, aut quae leges sint praescribendae. Et immane quantum fallitur Noster, quando dicit: *Si mere ex arbitrio fuisset, etiam in contrarium finis sui potuisset illas dirigere.* Nam in contrarium finis sui tendere stultitiae est. Atque absurdum nimis impium est, arbitrio Creatoris talem libertatem tribuere, quae contraria fini suo suscipere possit. Hinc & diluitur illa quaestio instituitur: *Utrum ius naturae constet ex praeceptis mere arbitrariis, an vere necessariis?* Nam ego semper mere arbitraria praecepta legis naturalis contradixi, & necessitatem in genere hisce numquam detraxi. Sic quando dicitur: *Naturale ius ex natura duci debere, potissimum e praecepto,* id ita interpretandum, ut a naturali iure praeceptum non excludatur, sed quod attemperatum est ad naturam & conditionem hominis in universum, qualis attemperatio in positivis legibus non conspicitur. Tandem a Nostro certum Verbum nunc repetitur: *Intelligendum esse fatentem, cur aliquid naturae praecipiat aut vetet*

[illegible] in illa ratione, quae intrinsece honestum, quae intrinsece turpe est. Haec prima sunt naturalis principia, ubi a quo causam ullam reddere a priori [illegible]. Honestum enim [illegible] quae in se, nullo respectu ad legem, convenienti rationali naturae, [illegible] quae in se [illegible] ad quem homo est conditus. Ut [illegible] dogmata [illegible] deinceps [illegible] progrediar, [illegible] in terminis [illegible] et mature. Pergit itaque male in reddendo honesti causam, quia convenit humanae naturae, seu quia convenit cum fine, ad quem a Deo factus procreatus. Quae enim [illegible] ita loquamur? Homo, ut est, animal rationale est, quia est, quia est animal rationale. Haec quidem V[illegible] & [illegible] recte cautum. Verum [illegible] [illegible] quaestiones & responsiones [illegible] formandae. Cur hoc vel illud, verbi gratia [illegible] esse & honestum? quia id lege naturali praecipitur. Cur hoc naturale id lege naturali praecipitur? Quia id congruit cum natura & conditione hominis [illegible]. Unde enim naturam & conditionem [illegible] est homo? ex [illegible] & dono Creatoris. Cur [illegible] naturam & conditionem [illegible] creaturae [illegible] eadem placuit? Quia enim sapientiae & bonitati [illegible] fuit. Hic [illegible] perventum fuerit, [illegible] divinum [illegible]. Atque haec [illegible] Disputationi [illegible].

§ XXXIV. A[illegible] etiam quae super hac quaestione philosophatus est [illegible] S[illegible], qui, [illegible] Regem [illegible] [illegible], tamen [illegible] per [illegible] sapientiae fermentationem [illegible], maluit [illegible] Regem [illegible] esse, quam [illegible] mysteria non [illegible]. *Quaeremus, inquit, cur quae lege naturali prohibentur, absolute, per se & sua natura sint turpia? Respondere, & quaerere absque omni [illegible], malumus [illegible]*, & [illegible] dignum est. [illegible] *quod [illegible], id enim circulus [illegible] fuerit [illegible]* [illegible] *[illegible] quod [illegible] sapientiae & justitiae Dei [illegible] sanctitudini [illegible], & [illegible]* [illegible] primo [illegible], quaestionem [illegible] V[illegible] & aliorum [illegible] hoc modo concipi. Nam ab eo *per se & sua natura* opponunt [illegible] rationi a priori [illegible] quando aliquid per se & sua natura honestum [illegible], nullam amplius rationem [illegible] putant, sed plane in eo [illegible]. Unde & [illegible] honestum & turpe, quod per se tale dicitur, antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Deinde quae tanto cum supercilio proferuntur [illegible], obscuritate, & ambiguitate laborant. Nam non [illegible] distincte exprimitur, [illegible] hoc, quod per se turpe sapientiae & justitiae Dei adversetur, ex dispositione, [illegible], & [illegible] Dei [illegible] [illegible] ipso Deum [illegible], et illa per se turpia divinae sapientiae & justitiae repugnarent; an vero [illegible] dispositionem Dei per se [illegible]. Posterius [illegible] defendit ex [illegible] V[illegible], quam tamen [illegible] fuit, [illegible]. Prius autem [illegible] non [illegible]. Nam ego quidem non repugno, si quis asserere velit, Deum condendo naturam humanam praevidisse, et certas humanas actiones ejus justitiae & sapientiae congruerent, quasdam non congruerent. Sed [illegible] asserendum, eam responsionem esse [illegible], & velut [illegible] [illegible], [illegible] ex diverso [illegible]. Nam [illegible] & [illegible]-

mediata responsio ad propositam quaestionem est haec: Quia Creator naturam humanam ita formavit, ut illa non possint non repugnare legi, quam condidit [illegible], eoque homini esse vetanda. Ast si quis ulterius quaerendo instet: cur Deus naturam humanam ita formaverit? tunc quidem ex lumine naturae nullum aliud responsum superest, quam quod illud optimo & sapientissimo Creatori ita placuerit. Nam ea responsio, quod id congruens sapientiae & iustitiae divinae, aut quod divina iustitia hoc requisiverit, ex [illegible] petita est. [illegible] enim sibi [illegible], quod iustitia divina praecise requisiverit [illegible] creari, quae certas actiones cum ipsa convenientiam aut disconvenientiam haberent. [illegible] quoque circa terminum necessitatis hypotheticae cum V[illegible] diversas quaestiones contendere, quae de re supra satis dictum. Denique & novam hanc difficultatem movet Noster. Negat quippe, posita mea assertione, quod *omnes actus illi, qui vel turpes sunt, ut blasphemia, incestus, vel honesti, ut cultus & amor Dei, castitas, temperantia &c. ex hypothesi naturae aut substantiae liberae* [illegible] *tales sint. Turpes enim & honestos eos esse* [illegible] *sapientiae & naturae Dei, quod eidem vel repugnant, vel conformes sunt. Cultum quippe Dei & blasphemiam,* [illegible]*, hunc turpem esse, non solum prout ab homine* [illegible]*, sed etiam ab Angelo vel Spiritu* [illegible] *creato, id est, diabolo* [illegible]. [illegible] & haec [illegible] est. Nam primo ex nostra sententia id, quod ex voluntate Dei profectum est, & id, quod cum ipsius sapientia & iustitia congruit, sibi invicem non sunt opponenda, quippe cum commode simul stare possint. Deinde [illegible] propositum fuit, nisi quod in homines cadit, inquirere. De iure Naturae Angelorum & diabolorum disputent [illegible] homines, qui cum Doctoribus Angelicis & Seraphicis familiaritatem contraxerunt, & qui de conditione Spirituum non minore confidentia, quam Medici de partibus humani corporis, disputant. Quod autem cultus Dei Spiritibus creatis honestus, blasphemia turpis sit, id provenit ex causis, quae in homines aeque ac in illos cadit, nempe quia a Deo creati sunt, intellectu ac voluntate praediti. [illegible] enim Creaturae non potest non cultus Creatoris convenire, blasphemia disconvenire. Addantur quoque supra disputata § 15. Sed qua ratione in Spiritus castitas, incestus, temperantia cadat, nunc intelligimus, quando a Scholasticis de diversitate sexus in Spiritibus, eorundemque [illegible] tractatum fuerit.

§ XXXV. [illegible] non nemo, qui dubia [illegible] scrupulos [illegible] circa nostram sententiam publice exposuit. Is igitur admonet, [illegible] *quae Deus* [illegible] *ad* [illegible] *esse naturam humanam, quippe* [illegible] *ab homine* [illegible]*, ut homo est homo, id est, animal* [illegible]. [illegible] *esse ipsum* [illegible]*, quae lege naturali* [illegible]*,* [illegible] *&* [illegible]. [illegible] *amare, colere, venerari,* [illegible]*, et* [illegible] *&* [illegible]*,* [illegible] *&* [illegible]

[illegible]

respectu honesta nobis. Sed fateor, me non esse his lynceum, ut connexionem huius rationis perspicere valeam. Urgetur deinceps: si nihil antecedenter ad legem turpe aut honestum sit, necessarium esse eo imperio, parendique debitum, antecedenter adeo legem vim & obligationem esse. Verum mirum esse legem, nisi antecedenter ad legem jam sit in imperante jus imperandi, legemque condendi & in parente obligatio ad [illegible] praescriptum. [illegible] rationem, cur hoc vel aliud agendum sit [illegible] quae lege praecipitur, sed cur lege & [illegible] superiori parendum sit, itaque jam rationem, quae ab lege praecipitur, [illegible]. Ergo fateor hoc antecedenter ad legem per se aequum & honestum esse, ut praestantiori, eminentiori, & prudentiori benefactori cultum, honorem & obedientiam praestemus. Hoc ratiocinium vim aliquam haberet, si praeter humanas leges nullae divinae darentur, ac si nullum esset imperium, praeter hominis in hominem. Enimvero quia Deus hominem qualem voluit, creavit, & qua vi conditione deberet, eadem assignavit, non opus est aliqua ratione a priori, ut ostendatur, quare Creatoris legibus sit parendum. Nam ut haec summa esset lex: creatura rationalis legibus Creatoris parere debet, ipse Creator fecit. In conceptu autem Creatoris notio praestantioris, & eminentioris, & prudentioris, & benefactoris inest. Ut autem humanis legibus pareamus, lex divina imperat. Est autem omnino valde [illegible], aliquem hoc [illegible] formare, velut quando ex aliquo quaeritur: cur, verbi gratia, furtum non sit faciendum, & respondeamus, quia in lege est vetitum, ubi ulterius urgeamur, cur quod in lege est vetitum, non sit committendum, nil aliud habeamus, quod reponamus, nisi quia aliud lege prohibitum sit. Non quando nos [illegible], ut dicamus, aliquid lege divina interdici, ulterius credimus quaerere, quo alio lege ista lex divina confirmetur. Sed hanc rationem cur interdicat, afferimus: quia optimo & sapientissimo Creatori placuit naturam hominis ita formare, ut [illegible] eiusmodi actus non possit non eidem congruere. Et hanc [illegible] vitionis imputandam non arbitramur.

§ XXXVI. [illegible] extremo loco refutamus, quippe cui nihil aliud propositum, quam calumniandi & consarcinandi artem ostendere. Cum hoc primarium ipsi videtur specimen, quae in alios acta sunt [illegible] in nos derivare, [illegible] toto coelo differant. Sic cum HOBBESIUS dixisset: *Nullam esse communem regulam boni & mali a natura objectorum petendam, nec esse a persona, ubi respublica non est, vel in republica a magistratu.* Hanc assertionem licet ego contradixerim, eadem tamen fundo ille dicit, quod ergo moralitatem in actionibus humanis ad impositionem, determinationem, & [illegible]. [illegible] ratiocinio [illegible] aequipollent hae propositiones: Nulla est regula boni & mali omnibus hominibus communis: &, Deus est auctor & [illegible] naturae. Prior Thesis HOBBESII est, posterior mea. [illegible], si quae [illegible] explicationem meam legerit, [illegible] posse, ad impositionem legis divinae originem honestatis & turpitudinis a me referri. Et calumniam [illegible] V[illegible] [illegible] no-

nis vulgus credat, honestatem & turpitudinem dicas esse ex impositione hominum, citra fundamentum in re. At qui ego doctis scripsi [illegible] profanum vulgus & arceo & quo doctius [illegible] legere [illegible] ab ipso [illegible] mihi poslicerent. Illud autem valde [illegible] [illegible] de aliquo scripto ferre velle, quod nemo prius cavere & [illegible] [illegible]. [illegible] expressissimis verbis a [illegible] lege divina & Dei [illegible], quomodo mereret potius [illegible] quam cum locum de lege & impositione humana caperet. Inde primam consequentiam, prout ipse [illegible] [illegible], quarum haec [illegible] [illegible] esse potest. Si actiones humanae honestate aut turpitudine [illegible] [illegible]tur ex convenientia aut disconvenientia cum lege divina, & ex Dei legislatoris definitione, determinatione, impositione & [illegible]; [illegible] legis naturalis praecepta inter homines [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible]. Ergo [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *quae mentis decreto*. Antecedens verum est, ex quo tum [illegible] [illegible] deducit bonus noster Praeses. Num [illegible] [illegible] definitionem [illegible] rationalis accommodabimus? Idem deinde me cum C[illegible] [illegible] [illegible], quo [illegible] quibus ille [illegible] est, in me [illegible] [illegible]. C[illegible] Thesis prout a C[illegible] [illegible] refertur, haec est: *Multa principia divina reperiri contradicta, quae principia a principio debuere [illegible] [illegible]*. [illegible], quae lege [illegible] [illegible], [illegible] est, [illegible] [illegible] [illegible] reprehensionem [illegible]. *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dei contradictam nunquam fore [illegible]*. Hanc thesin contradictionem [illegible] ego arbitror. [illegible] [illegible] [illegible] thesin, haec, [illegible] [illegible], [illegible] *actiones humanas [illegible] ad legem, [illegible] [illegible] [illegible] ab [illegible] lege [illegible] [illegible] [illegible], neque bonae, neque malae*. Debuerat [illegible] [illegible] [illegible] C[illegible] haec verba *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]*. [illegible] [illegible] ratiocinium Carlomanni. Cum communis [illegible] [illegible] naturae [illegible] [illegible] Deo, Angelis & homini, non [illegible] [illegible] in actionibus humanis ex impositione Dei [illegible] [illegible] foret [illegible], [illegible] Dei habere [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], voluntate & impositione divina. [illegible] [illegible] [illegible] est indoles [illegible] divina & [illegible] humana, quippe cum illa [illegible] [illegible] haec nequaquam. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in actionibus divinis non oritur ex impositione & [illegible] Dei, sed ex [illegible] [illegible] perfectione. Ergo [illegible] humana non habet [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], voluntate & impositione divina. [illegible] [illegible] hoc [illegible] Dei & hominis actiones [illegible] in [illegible] [illegible], [illegible] Deus in [illegible] [illegible] modo erga creaturas [illegible], quo homines [illegible] se [illegible] [illegible] debent, ergo ex eodem principio [illegible] actiones [illegible]. Quae [illegible] [illegible] [illegible] sunt, [illegible] nihil attinet. Neque arbitror, quemquam deinceps fore tam *[illegible]*, (quae [illegible] dicta est) qui ex eo, quod ego voluntatem Dei a constitutione legis naturalis non magis quam a creatione excludendam censendi, concludere [illegible] [illegible] Anabaptistis Carlomanni [illegible] [illegible] ipso [illegible] [illegible] fundum [illegible] [illegible] [illegible] errorem [illegible]. Cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] secundum voluntatem & beneplacitum Dei, & secundum legem [illegible] [illegible]. Add. quoque Psal. CXV, 3. Ephes. I, 11. Apocal. IV, 11.

CAPUT VI.

DE
EXAMINE DOCTRINARUM.

§. I.

Cum L. VII. c. 4. partes summi Imperii civilis distincte explicarem, inter has quoque tanquam partem summe necessariam, magnique usus & ponderis referebam examen doctrinarum, quae in civitate traduntur. Cum enim homines plerumque suas actiones ex propriis opinionibus regant, & si qui publicas leges ab hisce diversas obire videantur, mussitantes pareant, omnesque vias tentent obsequium detrectandi, aut leges quoque has sua auctoritate tentent subvertendi: inde patet, quantum periculi civitatibus, earumque rectoribus immineat, si per doctrinas in publicum sparsas ejusmodi opinionibus animi civium imbuantur quae cum usu & fine civitatum, (quem semper rectum legique naturae convenientem praesupponimus, & nihil nobis negotii cum corruptelis rerumpublicarum pravisque dominantium artibus protestamur) repugnant. Eoque conclusimus *expedire, ut publice civitati consonae doctrinae solae proferantur, quae cum fine & usu civitatum congruunt, iisdemque animi civium a pueris illis imbuantur.* Cum autem mihi propositum non esset, universam hanc materiam, imprimis de potestate summorum imperantium circa sacra Christiana plene exsequi, quod illud a Scopo operis, utpote a quavis religione peculiari abstrahentis, alienum videretur: igitur sufficiebat mihi, propalasse distinctionem inter dogmata, quae non sua natura, sed tantum propter intemperiem hominum turbas excitare possunt, & inter illa, quae sua natura animos hominum ad turbandas civitates disponunt. Circa priora dixi impediri quidem non posse, quo minus dissensiones oriantur: attamen ne turbent pacem publicam per summum imperium effici posse, poenis in conviciatores & vitilitigatores statutis. Verum talia dogmata, quae *sive sub specie religionis sive alio modo obtruduntur, ac naturali & principiis sanae Politicae contraria, adeoque contagiosos morbos in civitate producere apta sunt*, a summo imperio civili ad examen revocanda, & e civitate plane proscribenda statui. Ex hac igitur doctrina tam salutari ac necessaria, grandem mihi calumniam impingendi ansam arripiebat IOSUA SCHWARTZIUS, quem & postea ipsum secutus NICOLAUS BECKMANNUS impudentissime crocitabat, velut a me traditum fuisset religionem statui Reipublicae esse accommodandam, & pro instrumento hujus habendam. Videbatur autem isthaec calumnia scopo ipsorum cumprimis idonea, quod & quam maxime valeret ad irritandos Sacerdotum animos, quos sui in me furoris mox socios fore sperabant, & quod eadem Machiavello soleat tribui, quod nomen tantopere vulgo invisum est. Et observandum est hoc loco deno-

[illegible]

§. II.

§. II. IAMVERO omnia cum hic deducta sint tum in Apologia mea, tum peculiari Dissertatione de *Concordia Religionis Christianae*, prudentibus illum, & ab erroribus atque affectibus humanis repurgatis *cum vera pietate*, omnia [illegible] plane *per* [illegible] C . . . . . ut *adiiceret*, quemque [illegible] & [illegible] hominum progredi posse. [illegible] quibus haec est [illegible]. Quae [illegible], dum Evangelium Christi una cum religione a civilis potestatis auctoritate suspendit, [illegible] omnem [illegible], quum [illegible] doctrinam [illegible], sub specie religionis [illegible], [illegible], quae [illegible] & [illegible] [illegible] & ad [illegible] imperium [illegible] tendunt, verum [illegible] destructionem [illegible]. [illegible] modo [illegible] & destructionem [illegible] ab eo [illegible] [illegible]. Auctor quoque alia hypothesi hanc meam [illegible]. *[illegible] ad [illegible] praestare [illegible]*. Id est, [illegible], quae [illegible] ratione, prout ea nunc sese habet, [illegible] est, de [illegible] non [illegible] tractari possit, quam quatenus homines per [illegible] ad [illegible] disponuntur. Sed quatenus per ipsam solius [illegible] est [illegible]. [illegible] extra Christum nulla te salus. [illegible] Christo non [illegible] naturalis, sed Theologia [illegible]. Nam quae C . . . . . hic vult, [illegible] aeternae tradit? Aut num ipsi [illegible] VOLFIVS in [illegible] Philosophiae Moralis, qua [illegible] calumnias [illegible], *[illegible] Philosophiae Moralis [illegible] & beatitudo [illegible] aeterna*. [illegible] cap. I. §. 8. [illegible] *[illegible] Philosophiae Moralis [illegible] & beatitudo [illegible] aeterna [illegible] Legum Naturae & [illegible] quae Legibus Naturae conformantur. [illegible] Philosophiae [illegible] & [illegible] Legum Naturae, & [illegible] [illegible]*, [illegible] Theologiae Moralis [illegible], quae Philosophiae Moralis, [illegible] & beatitudo aeterna. [illegible] Rom. VIII, [illegible] Marc. XIII, [illegible] omnia [illegible], [illegible], quo [illegible], qui per VOLFII Philosophiam moralem [illegible]. Non [illegible] ergo est, quam ipse C . . . . . [illegible] hanc [illegible] [illegible]. Quis ergo [illegible], [illegible] prout id nunc sese habet, [illegible] aeternam [illegible]. Ergo [illegible] per verum religionem [illegible]. [illegible] non possit [illegible] ergo [illegible]. Non [illegible] est hanc [illegible]. Quae expedit [illegible] doctrina, quae [illegible] & [illegible] congruunt, id est, [illegible] & [illegible]. Ergo expedit [illegible] religionem Mahumedicam, & [illegible] Chinensium. Sunt [illegible], doctrinam, quae [illegible] perturbat, [illegible] esse [illegible], [illegible] vice versa dico, quaecunque doctrina [illegible] sua natura non perturbat, ea

no est recipienda, cum religio esse possit salutis animarum exitiabilis, cui tamen nulla prorsus dogmata politica sunt admixta. Multo minus, qui dicit falsam politicam in ciuitate non esse docendam, is negat, veram religionem ibidem docendam. Sicuti qui dicit, Praesulem Gerlaeanum non debere infulsis & maledicis libellis nauseam seculi lacessere, is non negat, eundem cereuisiae coctoribus concionari debere. Simillis farinae est haec GESENII argumentatio: Quia iam nemo per religionem naturalem saluatur; Ergo auctoritas religionis Christianae non dependet a Deo. Per eiusmodi igitur consequentias cum viam sibi quaerat GESENIVS atrocissima quaeque conuitia in me spargendi, penes lectores est discernere, vtrum homo iste coeco quodam mentis stupore, an insanae malitia laboret. Me sane siue bona fide GESENIVS deliret, siue furorem simulet, eius maledicta non tangunt, cum quo animi morbo illi infestantur, praestare meum non sit.

§. III. RESTAT denique, vt verbo tangamus eam controuersiam: num in Republica Christiana detur alia doctrinarum ex lumine rationis promanantium censura, eminentior & sanctior illa, quae summis Imperantibus ciuilibus, quos & ipsos Christianos praesupponimus, competit? Quam quidem quaestionem ego contradictionem implicare censeo, & quod diuersa assertio grauia incommoda in republica producere apta sit. Affirmatiua tamen videtur placere IOSVAE SCHWARZIO, sociisque, quam & concionabundus adstruit FRIDERICVS GESENIVS. Quorum ille quidem colorem inde petit excusandae temeritati, aut potius sceleri suo, quod modo tam importuno & praepostero censuram ferre instituit in librum a Regia Maiestate per eos, quibus id muneris competit, reuisum & adprobatum. Quod ausum suum tanta peruicacia persecutus est, vt quanquam repetitis vicibus ipsi graui sub comminatione iniunctum esset silentium, & vt nullo modo me lacesseret, ipse *Index Nouatorum*, dignus tam illustri ingenio foetus, publice per carnificem in foro oppidi Lundensis crematus esset, tamen praeter calumnias, quibus perpetuo imperitorum aures animosque opplere laborauit, & cathedra sacra ad euomendum suum in me virus abuti, publicis Disputationibus me lacessere non est veritus. GESENIVS autem id factum insigniter commendat, velut hic *Atlas*, qui dudum ferendo coelo defessus est, iam tantorum virorum humeris innixus placide adquiescat. Enimuero id quidem certum est, post tam foedum specimen censuram librorum in hoc regno SCHWARZIO haud quidquam deferendum. Quod si autem in publicum prodeat, qui rationibus istam praetensionem stabilire aggrediatur, non deerunt, qui iura summorum imperantium sint vindicaturi. *Ite domum saturae, venit Hesperus, ite capellae.*

SAMVELIS PVFENDORFII
SPICILEGIVM
CONTROVERSIARVM,
CIRCA IVS NATVRAE.
IPSI MOTARVM.

QVANQVAM spes fuerit, post editum *Controversiarum Specimen* tandem aliquando liberum mihi fore molestissima scriptione supersedere, cuius necessitatem initio mihi malevolorum improbitas, & inde vitilitigatorum quorundam pro asserendis suis naeniis importunitas imposuere: haud tamen adparet, qua ratione hoc saltem scripti commode defugere queam, per quod victurus adversae partis conatus est destruendus. Video enim post concisos calumniarum exercitus, unum aut alterum cavillationum manipulum adhuc frontem obvertere, nam praecipue Serenissimam ac Potentissimam Reginam Metaphysicam, velut fidum barbariei tutelare Numen auxilio vocatam, per distinctionum pulvere haudquidquam decoro sordidarum submisisse, quae ferocula toto late campo volitant, veluti solae telis suis in acicularum subtilitatem attenuatis bellum confecturae. Quas quidem facile opaca nube tectas magnum per inane circumvolitantes ferre poteram, ni subsidentem in insidiis animadverterem sicariorum manipulum, infamibus telis instructum. Id enim iam egregium, ac si diis placet, Theologicum facinus habetur, viros orthodoxos, probataeque vitae determinatum haeresium, ipsiusque adeo atheismi convitio adspergere, occasione quaestionum Philosophicarum, quas salva S. Scripturae auctoritate ex solo rationis lumine ventilare se profitentur, & quidem antequam ad liquidum fuerit deductum, quid proprie in controversia sit. Id quod plane per silentium digeri non potest. Equidem si solum eruditionis aut ingenii certamen ageretur, facile probarem eorum sententiam, qui non cuivis contradicendi & cavillandi prurigine laboranti officium scribendi praestandum censent, praesertim cum tempus nostrum publico ac longe nobiliori labori debeatur. Enimvero cum malevoli non id solum egerint, ut fructu & adplausu industriae meae privarer, quod conscientia rectae voluntatis fulta vile damnum erat: sed & me velut auctorem ac propagatorem impiorum & noxiorum dogmatum, adhibito omni calumniarum arte, differrent: nimirum inter sanctissima officia est, maleferiatorum hominum conatus evertere. Nam eruditione aut ingenio ut pollere credamur, an minus, parum interest. Sed an pestilentes opiniones fovere,

aut in publicum spargere videamur, vsque adeo interest, & magnum crimen sit eiusmodi criminationem abs se non depulisse; & eiusmodi calumniis fidem adstruat, qui non refellit. Demus igitur & hasce horas tuendae nostrae existimationi, nec viui ac videntes istam liuoris importunitatem feramus. Veniam tamen facile dabunt, qui labores nostros norunt, quod carptim tantum & breviter, quae ab vno aut altero adhuc obiciuntur, refellam. Nam nugis destruendis vlterius, quam necessum est, insudare, idipsum quoque nugari est.

* *

CAPVT I.

QVO RESPONDETVR AD EA, QVAE A DN. ZENTGRAVIO OBIICIVNTVR.

§. I.

PRIMO autem loco excutiemus ea, quae Dn. Io. IOACHIMVS ZENTGRAVIVS, Professor Argentoratensis mouet in *Disquisitione de Origine, Veritate & immutabili rectitudine Iuris Naturalis secundum disciplinam Christianorum, ad Gentilium tamen captum instituta*. Quae ipsa inscriptio, insidiosi quid redolens, citra animaduersionem praeteriri non debet. Cum enim mihi propositum fuerit, ius naturale adaptare ad captum omnium hominum, abstrahendo quam peculiarem religionem foueant, (nam agnitionem & cultum Numinis in vniuersum id Ius praesupponit, & cum eo stat, caditque) consequens erat, sequestrari quasdam sententias nonnullorum e Christianis Doctorum quatenus extra communem rationem, & consensum generis humani cadunt, vt adeo omnis disceptatio quaestionum circa ius naturale ab auctoritate certorum hominum, ad sanam rationem vnice reuocetur. Ast ZENTGRAVIVS vt Scholasticorum, & qui sputa horum lingunt, sententias sanctitatis quadam specie adornaret, titulum hunc commentus est, velut abs se tradita ex disciplina Christianorum promanarent, quae cum etiam circa haecce ad captum Gentilium quadrent, dubitandum non sit, quin eadem reliquis omnibus praeferri debeant. Enimuero ego quidem circa Ius naturale ad disciplinam Christianorum adaptandum operam frustra sumi arbitror, quanquam id a quibusdam propositum meminerim, & IOANNIS SELDENI institutum ZENTGRAVIO prae oculis fuisse videatur, qui ad disciplinam Ebraeorum id ius traditum fuit. Nam quod Ius naturae & gentium Ebraicum ab vniuersali illo, & ad captum omnium gentium formato in non paucis differt, ratio praecipua videtur, quod Ebraei circa fruitionem iuris communis discrimen facerent inter eos, qui

qui Iudaei, aut harum religioni fuerunt addicti, & ex aliis gentibus oriundos, aliaque sacra professos. Ad hunc quippe fontem pleraque referri videntur posse, quae ista Hebraeorum disciplina peculiare habet. At Christiana disciplina ad discrimen generum, per quam etiam praerogativa illa nationis Iudaicae prae Gentilibus est sublata, ac nulli nationi prae altera, praecipue quoad tam circa gratiam a Christo partam, quam fruitionem eius communem tribuens. Neque sane in illam Novi Foederis praecepta Iuris Naturalis alterata, laxata aut restricta deprehenduntur. Itaque si quis ex ista illa praecepta & officia iuris naturae colligere velit, quatenus eadem etiam ad captum rationis, & universi generis humani sunt, nihil inveniet, quod peculiarem disciplinam desideret. Equidem adsertur praecepto Apostoli beneficentiam exercere adversus omnes, sed maxime adversus consortes fidei. Hoc ipso tamen nihil datur officii, quod non vicinioribus, et talibus, cum quibus vinculum peculiarium sacrorum exhibendum lege naturae est, cui non repugnat, ex certa ac peculiari societate ac connexione certum officii gradum constitui, universali officio caeteris partibus praestituto. Quae autem in religione Christiana traduntur de causis ad obsequium legi naturali praestandum impellentibus, & de eiusdem effectu circa salutem aeternam animae, ad Theologiam pertinent, eaque plo, ut & alia, quae captum communis rationis transcendunt, ab universali iuris disciplina excluduntur. Praeterea si quis sub obtentu disciplinae Christianorum aliquod dogma vendicare velit, ex ea Divinae Scripturae ad fidem adstruendum, aut falsum ostendendum, omnes Christianos aut maiorem & saniorem horum partem consentire & communi ita lenitate, & poena expressisse. At sunt ZENTGRAVIO, scripto SVAREZ, VASQVEZ, BONACINA, ESCOBAR, PHILIPPVS A TRINITATE, PETRVS A S. IOSEPHO, DVRANDVS A S. PORCIANO, & aliquot Sophistae utramque paginam faciunt. Quorum nugas utrumque si dulce sibi iudicat ZENTGRAVIVS, caveat tamen dignationem Christiani nominis tanta contumelia adspergere, ut illorum quisquilias venerabili vocabulo disciplinae Christianorum vendicare velit.

§ II. PRAECIPVA controversia est *de Origine moralitatis*, ipsiusque legis naturalis, ubi quae non voluntatem Dei hactenus quidem excludendam, sed illam ad hanc consequenter se habere contenderim. Ubi id imprimis probe observandum, quod circa hanc quaestionem Dn. ZENTGRAVIVS nobis concedat, quod deinceps & quibus de causis, quamve rationum adpensione oppugnet. Ac imprimis consideratione digna sunt haec illius verba: *Cum se quoque divinam voluntatem moralitatis principium esse contendam, ego & ideo est, quod semper consideravi hominem in ordine ad explicationem, quatenus dependens & quod ex conditione Creatura sit, cum nos eandem absolute ratione spectatam fere principio illo respectu ex hac investigatione comparandum esse, & commune pose, prius primo Philosopho duce, existimavimus.* Agnosco igitur Noster nihil a me satis circa hanc quaestionem adeo, sed ea tradi, quae rerum naturae, prout a Creatore actu ipso constituta exsistit, congruant. Quae autem tradita cum exsistentia rerum congruunt, non solum vera sunt, sed & fundamento solido atque immutabili fundamento nituntur. Neque vero illa omnino hominem considerat Theolo-

Theologia, quam prout actu in rerum natura a Creatore constituta est, quam etiam quoad existentiam suam ad vitam aeternam perducere laborat, de essentia quatenus ab existentia praescindit parum solicita. Et tamen nunquam auditum fuit, Theologiam eo nomine dicam [illegible] scriptam, quidem nuper ab inepto Alimanno Tenebrio, & alii eius exemplo impactum iuere. Sed & illud fatetur Zentgravius, aliique, legem naturalem referre suam originem ad divinam voluntatem, quatenus lex est, & vim obligandi habet: cum lex iussum sit, iubere autem aperte voluntatis actum notet. Unde concedit quidem, *dato hypothesi, non esse Deum, ea quae congrua sunt rationali & sociali hominis naturae, salva fore, quia essentiae rerum sint immutabiles.* Agnoscit tamen, *eandem leges non fore, quod lex sit iussum superioris.* Et alibi: *Quae lex naturalis iubet, non libere demum Dei arbitrio bona facta fuerunt,* ut notat divortium nostras dictiones ac sententias: *sed antecedenter ad legem bonam naturae voluntatem se habent: cum tamen Deus ipsa lege obstringat hominem ad ea facienda, aut turpia per se vitanda. Quia aliud est docere, aliud est lege praecipere.* Quanto commentariorum [illegible] adspersa opus est, ut Alimii calumniae qualiscunque color circumponatur.

§ III. Cum igitur nobis concedatur, quod moralitas quoad existentiam hominum, & lex naturae ut talis considerata, ad voluntatem Divinam consequenter se habeant, cur nobis hic subsistere non licet? Nimirum, quod id veluti *Philosophus proprius*, illa divinas humanasque leges tractantem, quae ex statu hominum [illegible], hominemque considerare iubet ratione essentiae, praecisa existentiae respectu. Quo considerandi modo moralitas, ut & lex naturalis, prout spectatur non ut praeceptum, sed ut *norma*, antecedenter se ad voluntatem divinam habebit. Habet autem per hanc distinctionem ex animo [illegible] necessitas deprecationem, ad efficaciam, ut non totam voluntatem Dei in ordinem redigere, & velut essentiam aut primitatem [illegible] post formas rerum collocare queat: sed & dogmata sua naturam rerum adaequantia amplius & citra ullam impudentiam, improbitatis aut furoris notam Pelagianismi aut Sabinianismi contumelia adspergere. Ubi primo nosse velim, quid necessitatis subsit, ut non sufficiat nobis, hominem & quamvis rem aliam quoad existentiam considerandi, cum Deus, primum & perfectissimum ens, non possit & debeat considerari, quoad essentiam, praecisa existentia. Et sane etiam absque consideratione illa essentiae citra existentiam licebit distinguere ea, quae alicui rei in universum & perpetuo insunt, ab iis, quae certis duntaxat individuis, aut non perpetuo inesse deprehenduntur, sive tempore res velut existens actu observetur. Quem enim aliam usum ea praecisio aut abstractio habeat, perspicere non possum. Deinde cum essentia illa ab existentia praecisa nihil sit aliud, quam conceptus rerum inadaequatus, subsistentiam suam ex cerebello Sophistarum habens: quare, cum moralitas hominis quoad existentiam adaequate conceptum adaequatum considerato consequenter ad voluntatem divinam se habere concedatur, ea antecedenter sese ad eandem habere asseritur, si homo inadaequate & praecisa existentia consideretur? Aut quomodo diversos concipiendi modos eandem dependentiam circa essentiam Creatoris producere queat?

Igitur

igitur abstrahamus, quantum volumus, praescindamus, concipiamus, modo firmum id sedeat, vti omnia res creatas a diuina voluntate existentiam, ita & essentiam: vti materiam, ita & formam: vti quod sunt, ita & quod tales sunt habere. Cum enim Deus sit bonitas infinita, non potuit ab alia ratione boni impelli ad opertum quodpiam faciendum. Et cum Deus sit ens independens, aeternum, incomprehensibile, omnis boni auctor, & a quo omnia dependentiam habent, in eius conceptu errant, qui aliquid putant esse posse independenter ab eius voluntate.

§ IV. Eodem modo inanis est distinctio illa legis naturalis, vt est *praeceptum*, & vt est *veritas*, velut illo respectu illa sit a voluntate diuina dependens, non autem hoc. Veritas quippe est aliquid ordine posterius existentia. Prius enim concipitur aliquid existere, aut posse existere: posterius veritas, quae est congruentia intellectus cum re, prout existit & reuera se habet, refulget. Vnde nulla plane re existente nulla quoque circa res existit veritas: re intra potentiam haerente, veritas quoque potentiam induisse [illegible]. Praeterea si a voluntate Dei prouenit lex naturalis, vt est lex seu praeceptum, verbi gratia, si ita exprimatur, adulterium est omittendum, etiam prouenit eadem a voluntate diuina, si concipiatur, vt veritas, verbi gratia: adulterium est turpe, adulterium aduersatur naturae hominis sociali. Hae quippe propositiones in effectu aequipollent: cum etiam posterior, quae affectionem aut effectum actionis verum exprimat, praeceptum simul inuoluat: & prior dum promulgat, praecepti quoque rationem complectatur. Add. RICHARDVS CVMBERLAND de Legibus naturae, c. 8. § 1.

§ V. Quamquam autem haec sufficere poterant ad ostendendum, voluntatem diuinam a designanda rerum essentia & veritatibus excludendam non esse; placet tamen breuiter percurrere, quae dicto tractatu Dn. ZENTGRAVIVS molitur, qui omnes rationes illas inuenerat, quae tam paruam voluntati diuinae deferunt, exhausisse videtur. In *Prooemio* igitur pronunciat, *duo in honestate actionum spectari, LEGALE & MORALE, quod legem Dei aeternam consequatur*: hoc vero, *quare* [illegible] *praeuisa voluntate diuina, vel antecedenter ad eandem, vel sub hypothesi, si non daretur Deus, vel ab illis, quibus id statum* [illegible] *placuit, liquido cognoscitur, in se bona vel mala sint, consurgere* [illegible] *quae in se dicuntur esse moralia, & a mentis operationibus* [illegible] *prout vel conuenientiam vel disconuenientiam quandam cum ratione,* [illegible] *considerata vel rerum se* [illegible] *dicuntur*. Hinc apparet, inepte & contra ad [illegible] absurdam thesin discrimen inter *morale* & *legale* in honestate actionum fingi. Mirum quoque, quod virum orthodoxum corporis laborare circa adstruendam originem honesti a diuina voluntate non dependentem, ob ineptam & absurdam Scholasticorum hypothesin, *si Deus non daretur*. An eo non ipse reducit, vt [illegible], stulte philosophari, quos Sophistas [illegible] *placeat*? Quando praefatus est, istam hypothesin plane damnare & prohibere, ac improbam omnia & stolidam curiositatem loquere, atque inquirere de conditione creaturarum sublato Creatore, de indole

effectus sublata causa. Aut cur non potius deformant nobis conditionem generis humani sub illa hypothesi, *si non daretur homo?* postquam dexteritas illa ingenii non satis habent ea inquirere illa, quae revera sunt, ni simul circa fingendas aut adstruendas impossibiles hypotheses satagerent. Denique contra sive illa *principia, quae ex se nota esse dicit*, si Dei voluntate constituta dicentur, nostra sententia propugnatur. Si mundo novus feratur, ostendatur ergo. Si denique a simplicissimo concursu Dei aut aeternis causae externae statuantur, tam etiam, si Deo placet, credemus, hunc mundum ex concursu fortuito atomorum in tantam pulchritudinem formasse. Abstrahere equidem & praescindere in Philosophia licet, seu ex pluribus natura connexis unum considerare, non considerato reliquo: non tamen, ut praecisa antecedente consequens ab hoc naturaliter dependens etiam citra idem subsistere fingas, seu ut negata causa effectum nihilominus subsistere velis. In illis porro verbis, quae dicto loco, [illegible] *[illegible] atque [illegible] per se [illegible] superiorem [illegible] determinatam [illegible]* [illegible], quam [illegible], [illegible] superiorem [illegible] absque ullo ad indolem creaturae rationalis a Deo formatam respectu eam determinationem factam.

§ VI. Aliam inde dicto loco, rationem reddit ZENTGRAVIVS, quare *aliquid in se bonum & malum, praecisa voluntate divina tale, vel antecedenter ad eandem dari* probatum iverit. Scilicet id non aliter *factum, quasi si moralia à divina voluntate consequi asseruerit, Dei voluntatem mutare in lege naturali [illegible] contingere aliquam mutationem, quod [illegible] crediderunt, cum leges naturales, quae utique sunt naturales & ipsae a voluntate Dei latae fuerunt, de aliqua earum mutabilitate [illegible]*. Mirum [illegible], [illegible] & constanter [illegible] tam multum deferre. Nisi forsitan idem non amplius deterioris quaedam levitas in Deo metuatur, quae, cum magno cum supercilio definitum sit, quod Deum deceat. Quare ergo hypothesin istam ZENTGRAVIVS propugnat? *Amore* igitur, & ut ostenderet, hunc [illegible] ducto, generisque humani honestatem morum consistere posse, si vel maxime Deus non detur. Hoc quoque est verum dicti, [illegible] homines illius erit. Tum *se falsam [illegible]* [illegible]. Oportet vero [illegible] esse [illegible] Indifferentismum, Absit [illegible], quod in ea fundamento destruit neque, ut supponatur, Deum non dari. Ast ego crediderim, quo magis de voluntate Dei legem naturalem [illegible] consistere, eo maiorem [illegible] necessitatem adferri, eoque magis indifferentismum [illegible]. Quamquam [illegible] opus erat, per tam absurdas hypotheses indifferentismum oppugnare, de quo quidem nemo mortalium, [illegible], in mentem nunc venisset, ni monstrum id ex cerebro Nicolai [illegible] & Ioannis Schwartzii genitum, inde a [illegible] Cartesiano aqua lustrali [illegible] placuisset ad calumniam [illegible] impudentiam in me spargendam. Addit: *Nec pugnamus hic contra Ideam entis divini [illegible], quae legis naturalis [illegible] Deum [illegible]*

tuere *debuit*, cum quae sit *aliorum rerum idea*, ex se *fecit* Natura [illegible] *& sapientissimum*. Atque cur istthaec ex se fecit Deus, nisi quia divina voluntas cuique rei suam indolem assignavit? Respondent [illegible] in illo [illegible] quodam, haud exiguum [illegible] argumenta, [illegible], inquit, *[illegible] naturalis [illegible] & [illegible]* [illegible] *&* [illegible] *lege divina* [illegible] *hominibus* [illegible] Nimirum [illegible] omnia [illegible] fundamenta [illegible] vertuntur, [illegible] ius naturale [illegible] hypothesin deducatur, si Deus non datur [illegible] Creatoris O. M. originem formarum vindicare. De caetero nemo Zentgravium fronte carere arguet, quem adparet, dum ista eructaret, in chalybem usque adeo induruisse, ut vel adversus Buchnerum aut Schwarzium [illegible] posset.

§ XII. In ipso Tractatu ZENTGRAVIUS primo oppugnatum it [illegible] illustrem, quae extat L. I. c. 1. § 6. *de Iure Naturae & Gentium*, [illegible] *divinae* [illegible] [illegible] [illegible] hominum [illegible] habet [illegible] ex voluntate Creatoris [illegible] [illegible] *Deum pro arbitrio non formare potuisse secundum sapientiam suam* [illegible] *perfectissimam*, [illegible] *&* [illegible] [illegible] *summam* [illegible] *suae perfectionem* [illegible] *&* [illegible] *Deus* [illegible] *species*, [illegible] [illegible] *a* [illegible] *esset*, *&* [illegible] *a sapientia divina non* [illegible] [illegible] *de re aliqua* [illegible] *in Deo formalis & eminentiae*, [illegible] [illegible] [illegible] *quae* [illegible] *divinae mentis* [illegible] *libera voluntatis determinationem*. *Quemadmodum vero* [illegible] *sapientiae perfectissime* [illegible] *intelligens divino intellectui* [illegible] *naturali perfectione* [illegible] *per liberam voluntatem* [illegible] [illegible] *eandem* [illegible] [illegible] *exemplaria* [illegible], [illegible] *immutabiles esse*, [illegible] *immutabilis est sapientia divina*, [illegible] *debet*. [illegible], *Deum hominem creaturum*, [illegible] *&* [illegible] *perfectionem* [illegible] *hominem & non brutum creare velit*, [illegible] *posse* [illegible]. In [illegible] [illegible], Dn. ZENTGRAVIUS hoc primo [illegible] [illegible] [illegible], dum [illegible], Deum pro arbitrio non formare potuisse, [illegible] *determinationem*. [illegible] & conclusio [illegible] est: *Deum hominem creaturum*, *nisi* [illegible] *&* [illegible] *perfectionem* [illegible], [illegible], *&* [illegible] *creare velit*, [illegible] *posse* [illegible]. Nam si [illegible] alteramus, Deum dum decreuit hominem creare, non potuisse non [illegible] rationem. Addimus rationem planissimam, quia [illegible] contradicit. Amphora coepit institui, [illegible] [illegible] id quoque in confesso utrinque est: creationem hominis [illegible] a libera Dei voluntate processisse. Et quia id nunc agitur, ut

 deum

diuina effecta ad modulum nostrae rationis exigatur, ponamus & ad tantisper Deum, dum hominem creat, contemplatum fuisse aliquam rationem exemplarem, aut ideam, sicut homines ad archetypum aliquem opera sua formare solent. Quanquam et homine id ipsum ex imperfectione intellectus humani proueniat, ad quem dum nimis presse diuina mens exigitur, Ideae Platonicae primum excogitatae videntur. Sicuti & Aristoteles, dum animo concipere nequit, ab Numine omnia ex nihilo fuisse facta, mundi & materiae aeternitatem nobis commentus est. In eo tamen ratiocinio nulla est consequentia: *Dei sapientiae diuino intellectui ex naturali perfectione, & non per liberam voluntatis actum competit, consequenter ante voluntatis actum diuinae menti rerum creandarum rationes seu ideae conuenire.* Non enim sequitur: Dei intellectus non dependet ab eius voluntate, ergo ab exemplaribus rerum creandarum voluntas Dei excluditur, aut eae plane absque eadem prouenirent. Nam ideae illae, rerum creandarum formas exprimentes, non utique velut ultro intellectui diuino sese praesentes offerre, non magis quam aliqua res seipsam creare potest. Itaque ideae illae rerum praesupponunt decretum voluntatis diuinae de talibus rebus aliquando creandis. Equidem rerum iam existentium ideas intellectui creato sese velut ultro insinuant. Ast unde primae omnium rerum causae idea rei nondum existentis offerri queat, nisi praesupposita voluntate eandem rem producendi, non intelligi nequit. Vitium & in eo, quod sequitur ratiocinio, antecedens falsum est: *Cum homo pro animali rationali habeatur a diuina sapientia antecedenter voluntatem diuinam respiciente, non vero demum per liberam voluntatem ea esse talis sit. Deum quoque hominem conditurum non aliud quam rationale animal creare potuisse reliquerunt, quae non nisi sapientissime, id est, essentiali & per consequens immutabili rerum perfectioni convenienter agere possit.* Praeterquam quod sapientia Dei in ordine ad sua opera, seu quando aliquid sapienter a Deo factum dicitur, absque voluntate intelligi nequit. Sapienter enim non agit, nisi qui voluntarie agit. Sicuti & insipida est explicatio illa *sapientissime, id est, essentiali & per consequens immutabili rerum perfectioni convenienter.* Sapientia quippe diuina ex praestantia operum ab ipsa productorum aestimatur, non quod illa ad essentiales rerum perfectiones sese attemperet, quae utique ab illa promanant.

§ VIII. Iste quoque praemittit (p. [illegible]) de *essentiis rerum*, quas *aeternas & immutabiles* dicit, *non eo sensu, quasi, verbi gratia, humana essentia fuerit semper & extra aeternitatem, atque ab aeterno & omnino independenter a Deo; sed ob perpetuam & immutabilem connexionem requisitorum ad certas aliquam essentiam, verbi gratia, humanam constituentium necessariam.* Ast unde ea connexio, nisi a diuina voluntate? An forte aliunde non a sapientia ejus communicata? velit. *Immutabiles utique sunt rerum naturae, seu considerentur secundum se & absolute, seu in quantum diuinum respiciunt intellectum, in quo repraesentantur.* Huius asserti vera ratio est, quia talis quaeque res est, qualem Creator voluit, qui & assignatam semel rebus naturam constanter servat, quod hanc rerum naturam non tollit; & quia non potest non intellectu diuino repraesentari, quod a Deo decretum est fieri. Deus porro Noster (p. 39.) *Ex hac non*

sequi-

sequi, plura praeter Deum esse immutabilia. Nam aliud est necessarium independens, quod a se simpliciter est necessarium tam quoad essentiam, quam attributa propria, quae tamen soli Deo absoluta & immutabili necessitate, est id, quod ex alio dependens, quod licet non a se, in se tamen in certo genere, ratione [illegible], terminique sui est immutabile. Ast cum dependentia illa non se habeat per modum necessariae emanationis, sine voluntatem divinam eadem non poterit non involvere. Nec vera esset haec propositio, homo est animal rationale, si Deus nunquam hominem creare decrevisset. Ex superioribus quoque satis patet, quid ad sequentia sit reponendum (p. 40.). *Immutabiles quoque sunt naturae rerum, prout considerantur, prout divinus intellectus eas cognoscit, & prout in mente divina per ideas repraesentantur. Ob summam enim & infinitam intellectus sui perfectionem Deus creaturas non aliter agnoscere potest, quam quales re sunt, natura ipsarum debita exigit. Nec ipsius menti aliter obiici possunt, quam quales in se sunt, & esse debent: nec cum Deus aliter res [illegible] concipere, & aliter concipiendo immutare potest, ob infinitam [illegible] conformitatem, qua ipsius intellectui res, prout est, & esse debet, exactissime respondet.* Ast unde est illud *debet*? Num naturae nondum conditae, & antequam de iis producendis a Deo decerneretur, potuerunt sibi ipsae ius aliquod, & vel in omnipotentiam tribuere, ut tales utique abs Deo creandae decernerentur? Pariter frivola sunt, quae sequuntur: *Divino intellectui obversantes res non aliter apprehenduntur, aut diiudicantur, quam quales sunt & apparent.* Numquid ergo illae res divino intellectui vltro sese obiiciunt, sicut [illegible] naturae iam conditae sensibus humanis se sistunt? *Unde sequitur, non posse Deum, ad res & ipsius naturae convenientes inducere, quod ipsi repugnat, vel aliud ei tribuere, quod eandem destruit, aut in aliam speciem immutat.* Ast causa est, non quod essentiae rerum absque voluntate Dei proveniant, sed quia Deus non potest non opera sua cognoscere, sive producta iam, sive adhuc producenda, & quia circa ea cognoscenda aberrare non potest. Addit ex AVGVSTINO: *Ideas, res creatas divinae menti repraesentantes esse formas quasdam principales, vel rationes rerum stabiles atque incommutabiles, quae ipsae formatae non sunt, ac per hoc aeternae, & semper eodem modo se habentes, quae in divina intelligentia continentur. Et cum ipsae neque oriantur neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne, quod oriri & interire potest.* Ast, quod pace Augustini dixerim, splendidae sunt illae Platonicorum nugae, quae si accuratius attendas, non uno modo contradictionem involvunt.

§ IX. His praemissis ruunt nostram sententiam, velut ex eo, quod Deus hominem liberrime condidit, non sequatur, in beneplacito Dei fuisse, qualem homini naturam vellet assignare, ita ut hanc, qua iam gaudet, naturae conditionem Creator homini libere attribuerit. Ea verba cum adversus V[illegible] clamores afferuntur in Specimine Controversiae c. V. § [illegible] p. [illegible]. Et sane cum Deus, quem nulla utique necessitas ad creandum hominem cogebat, constituisset nobilius bruto animal condere, non potuit quidem non illud sui, quam circa id sibi proposuerat, conformiter creare, quin idea sibi ipsi repugnasset. Neque vi-

[illegible]

§. XI. [illegible]

conditus est, intellectus divino velut observaturum concipere, nisi decretum (quo voluntatis actus est) de eodem condendo supponatur. In quo tamen his non adeo [illegible] contendere volo, scilicet ideas rerum possibilium, quae nunquam futurae sunt, tale decretum a voluntate divina non praesupponere, aut circa ideas rerum creaturarum ab eiusmodi decreto praescindendum esse [illegible] post copiosam hellebori potionem non superfunctoria opus erit castigatione, ut importune divinae naturae adversa effutire metuat. Verum quoque expendi substantiam horum verborum: *Deus est [illegible] intellectus divinus ante divinam voluntatem posset esse [illegible] quod est.* Unde inania sunt quae sequuntur: *Iura bonum est per essentiam* [illegible] quod naturam [illegible] a lege divini intellectus fluit independenter a voluntate divina: *quia intellectualis est, [illegible] natura sua rationis [illegible] agere possit*, etiam quando nondum de homine [illegible] fuit cogitatum: *id quoque esse [illegible] quod ab agente intellectuali per naturam est inseparabile, eandem [illegible].* Negato antecedente negatur etiam consequens. *Sicut itaque haec propositio*, homo est animal rationale, vera *est citra divinae voluntatis operationem*, sicut citra hanc ne ideae quidem hominis intelligi queant: *falsum vero Deo perfectiones [illegible], ita quoque falsa eadem blasphemia, adulterium turpia sunt, prorsus [illegible] [illegible] divini eadem* etiam quando nondum Deus cogitasse intelligitur de condenda creatura, in quam ipsa actus cadere possent. Id quidem satis procul [illegible]. *Et quae haec falsa sunt, [illegible] Dei intellectu ex infinita perfectione omnia [illegible], congruum, non [illegible], eadem lege [illegible] praecipere, quae etiam praecesso divino intellectu, ei [illegible] qui per naturam agens morale est, sunt inseparabiliter [illegible].* Ut pateat, [illegible] etiam intellectu divino perspecta natura hominis, quamvis nondum de ea creanda a Deo decretum praesupponatur, Deo necessitatem afferre putat certos actus lege [illegible]. Mirum ni hominem isti [illegible] nem rerum mundum absque Deo condendi. Absurdius adhuc est, quod sequitur (p. 141.): *Semper nulla etiam prohibente lege malum est, Deum contemnere [illegible] Deum quidem dari.* Antehac crediderам, contemtus nullus esse effectiones. Igitur ZENTGRAVIUS cum suis Sophistis Deum utique maxime [illegible] cupit [illegible] effectionem, quae creaturis intelligentibus [illegible] est, exturbare ne [illegible].

§. XII. [illegible] & praecipuam sibi doctrinam de moralium actionum indole format ZENTGRAVIUS, quam non [illegible], quae nos super eadem tradideram, evertere conatur. Ac primo quidem displicet, quod ego formalem rationem actionis moralis consistere dixerim in *imputativitate*, (p. 142.) ad quod vocabulum non citra veniae praefamentum a me positum [illegible], quam frontem contraherent homines [illegible] totam aetatem ad [illegible] barbarorum Sophistarum [illegible] consumserunt: *cum ea potius in morali [illegible] affectione [illegible], quam ea in formam [illegible].* Nam neque actus [illegible] [illegible] quidem [illegible] *quae ordinarie queat, vel ad laudem vel ad vituperium, [illegible] habebit locum cum nihil sit, quod imputari queat, hoc autem [illegible], dato inesse [illegible] & libertate agentis, adhuc non imputabitur.* A

natura

valere enim aliter proprie habet, ut imputari possit, a libertate autem remote moralitatem valere. Atque adparet, imputandi vocabulum a ZENTGRAVIO in diverso sensu, quam a me accipi. Mihi enim per hanc dictionem, *actio haec imputatur*, nil aliud notatur, quam hunc auctorem eius actionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, ut super illa ratio ab eo exigi, & qui inde provenerint effectus, in eundem devolvi queant. Circa actiones dein, prout ad normam referuntur, adfectiones sunt bonitas & malitia moralis, iustitia & iniustitia. Valor autem ille, quem velut formalem rationem moralis actionis ille substituit, ad quantitatem actionum designandam pertinet. Addit: *Quemadmodum actibus ex sola absoluta norma moralitatem, posito certo principio, oriri cogimur, & praecisa omni voluntate, & ut sese ad superioris cuiusdam imperium, legem & voluntatem antecedenter habeat.* Enimvero illa congruentia aut disconvenientia velut naturalis, quae in multarum actionum obiectis ad operatorem comparatis, reducet haud quicquam voluntatem Creatoris excludit. Quin potius cum Creator animal legibus obnoxium formare constituisset, ita naturam hominis temperavit, ut actus certi eidem congruerent, aut non congruerent, prout illos praecipere aut vetare constituerat. In quo ipso discrimen legum naturalium a positivis verti nobis docuimus. Ad illud porro etiam nihil tam in superioribus sunt responsum: quia sanctitas & iustitia in Deo sunt perfectiones essentiales, ex perfectissima essentia, non ex libera voluntate resultantes, ideo & moralitas in actionibus humanis antecedit voluntatem divinam. Id enim consequi negamus, cum non ex absoluta aliqua necessitate, sed ex voluntate divina sit, quod creaturae dentur, quae imaginem quandam sanctitatis & iustitiae divinae referre possint. Quod autem ZENTGRAVIUS ita confidenter pronunciat, verbo gratia, sanctitatem, bonitatem, iustitiam Dei, *quae nomine perfectionis moralis adpellantur nihil obstare*, id mihi nondum persuadet: cum non adpareat, quomodo ab hoc termino istae imperfectiones abstrahi queant, quae ex primaeva significatione & communi usu eidem adhaerent, quae moralibus perfectionibus dei, quae natura aut per essentiam insunt, opponuntur. Sane maiore auctoritate [illegible] opus, ut ille terminus citra scandalum legatur. Tandem & nihili est ratiocinium hocce: *Deus ex natura sua perfectissima est amabilis & adorabilis, non ex voluntate sua arbitraria: Ergo actus hi, Deum amare, colere morales sunt ante ordinem ad voluntatem divinam.* Nam actus illi utique non possunt intelligi, nisi positis creaturis rationalibus. Et posito actu, agens quoque necessario ponendum est. Hoc autem ut esset, a voluntate divina est. Pergit ZENTGRAVIUS: *Ex quo sequitur, effectum legis formalem non esse bonum, ut et valor ille, quo esse morale constituit, acceptus debeat referri: cum sine hac non possit moralis, nisi lege ea constitueretur.* Ast ego quidem illum effectum haudquaquam legi simpliciter tribuo, sed voluntati divinae, naturam rerum & hominum ita formanti, ut huic certi actus utique congruerent, aut non congruerent. Quae voluntas Dei legem simul naturalem includit. Nam quia legibus obnoxium animal creare Deus constituerat, ideo naturam huic iis accommodatam fecit. In eo ipso, dum certo modo naturam hominis tem-

tempore, ad convenientes illis leges homines adstringat. Quibus obstruxisse putat etiam sequentia: *Quod actus physicus fiat actus moralis, id non semper ab impositione superioris provenit, sed consurgit ex esse morali ex concursu certorum principiorum directiuorum, circumstantiarum, agentis rationalis, quae ex rei veritate per se antecedenter ad omnem voluntatem superioris necessaria sunt;* (est utique & illa principia, & ut concursu eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatem Conditoris provenit,) *nec labore ita desudat.* Videtur illis hominibus esse cavillatio vocabuli *libere*, velut prius naturae hominis a Deo formata fuisset, cum libertate & indifferentia omnium suarum actionum, & postea ex puro beneplacito citra ullum aliud respectum lata lege quosdam actus bonos, quosdam malos esse iussisset. Quod quidem asserere ne per somnium in mentem mihi venit.

§ XIII. Hinc ad impugnandam indifferentiam motus physici accingitur. Ac primo negat, (p. 178.) *motum physicum determinatae & certae alicuius actionis, verbi gratia, blasphemiae esse indifferentem.* Atqui omnes fatentur, in quavis actione humana intervenire motum physicum. Fatentur quoque, Deum tanquam primum motorem ad quemvis motum physicum concurrere, qui tamen ad malum ut tale non concurrit. Ita tollitur a ZENTGRAVIO motor, relinquitur motus. Valde tamen errat Noster, quod putat, merum motum physicum hac dictione exprimi, contra *loqui contra Deum*. Nam in vocabulo *contra* Deum iam latet moralitas, ac contra Deum loqui, & blasphemare synonyma fere sunt. Igitur motus physicus in blasphemia lenioribus verbis est exprimendus. De caetero haec circa rem ipsam dubium esse nequit. Nam verbi gratia in iudicio, ubi de blasphemia inquiritur, eadem verba, quae reus per blasphemiam eructavit, recitat testis, & actuarius plane sine peccato, diversissima tamen ab reo intentione. Unde facile colligi potest, quid in illa actione physicum sit & indifferens, quid morale & pravum. Sed ecce, consutus repente molestias Noster eandem cum illis tibiam inflat, quo iure optimo maximo calumniatores audierunt. *De indifferentia*, inquit, (pag. 179.) *ut ordine morali dupliciter possumus loqui, 1. sicut ipsum valorem & esse morale ad bonum & malum indifferenter se habere dicimus, & verbi gratia blasphemiam, caedem, adulterium, quod iam adpellamus actiones in se indifferentes esse, bonas etiam futuras, si a Deo vel aliquo & Reiserfaerio, vel a Magistratu, quod Hobbes opinatur, fuerint praeceptae; ita ut bonum & malum antecedenter ad divinum beneplacitum naturale nullum detur.* Enimvero toto coelo a conventu Velthuysii, Reiserfaerii & Hobbii distat sententia eius, qui asserit, moralitatem se non habere antecedenter ad voluntatem divinam, quippe per quam tum creaturae moralitatis capaces. Et indubitanter pronunciat Noster: *Hanc indifferentissimam moralem alunt, fovent, pungunt, & communi omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, a mera impositione provenire affirmant, eo se ad agere contrario facto suo professionem urgent.* Bona verba quaeso, mi ZENTGRAVI. Sane ego non usque adeo crudelium furiarum spiritu calumniae instinctum confido, ut

de

capitum moralitatis, totamque adeo moralitatem hic praescindere, & nihil praeter merum Actum physicum retinere. amovenda quoque est notio uxoris alienae, quae citra moralitatem intelligi nequit. Add. quae in Specim. Controversiarum c. 5. § 10. adversus Velthemium disputavimus. Hinc inepte infert ZENTGRAVIUS: *Prius ergo dicendum erit, quod cohabitatio alterius uxori facta, sese mere physice habeat, in se indifferens sit, nisi lege prohibeatur cum alterius uxore consuescere turpe non sit.* Non minus stolida sunt sequentia. *Ex quo ulterius hoc consequitur, quod de posse absolute loquendo, sicut legislatoris superioris ita visum fuerit, adulterium vel prohibere, ita & praecipere posse, posse etiam in casu singulari, & natura ac homines convenienter tales dari casus, ut tum personale, non commune adulterium in se malum non foret, quod nos contradicimus, praecipi posse, dubium non est.* Apage istas consequentias, ZENTGRAVI, quae nemini forte in cuiquam condonari possunt, cui sensum communem Gratiae forte dudum ademerint. Te enim ita dictitare non decet. Ac non possum non viri cordati valde detestari artificium aliud observare, quo aliqui ita impudenter se jactant, ut primo saltem quampiam hypothesin alteri affingant, inde que deductas absurdas consecutiones illi nolenti volenti imputant, non sine horrendarum haeresium exprobratione. Caeterum pleraque hactenus disputata a ZENTGRAVIO repetuntur *Articulo X. de Immutabilitate Legis Naturalis*, quae iterum recoquere piaculum fuerit. cum praesertim adversarii circa modos concipiendi, distractiones, praecisionesque & absurdam hypothesin sese torqueant: mea autem sententia id, quod re ipsa existit, sincere ZENTGRAVIO, exprimat.

§ XIV. CIRCA alia diluenda minus operae est. Ac circa fundamentalem propositionem juris naturalis de socialitate movet, ex eadem officia erga Deum & nos ipsos deduci non posse aut debere. Cui objectioni jam satisfactum in Specim. Controv. cap. 5. § 15. Tantum id hic observo ea verba, quae ex praefatione libelli mei de Officio hominis & civis corripiuntur, *religionem naturalem ex socialitate reducendam*, infideliter interpolari, addens de suo verba, *ceu ex fundamento*, quae in loco, quem ille respicit, non extant. Circa amorem sui seu philautiam quoque monet, *eum esse priorem obligatione erga alterum, quia ordinata charitas incipit a seipso, alia etiam facere non debemus, quae nobis facere nolumus.* Ast nondum probatum est, amorem sui in se, & si homo non consideretur, ut servus Dei & societatis humanae membrum, esse in obligatione. Nec non falsa tantum sed & Reipublicae perniciosa est sententia: *Neminem teneri alterum magis diligere, quam seipsum.* Nam dantur casus non infrequentes, ut vita & fortunae nostrae a nobis pro aliis impendi debeant. Falsum quoque est, quod *officia, quae homo sibi ipse debet, regula sint officiorum, quae alteri, quatenus homini, exhibere debet.* Quin contra amor ille noster, ne in devia abeat, neve societatem humanam perturbet, per officia erga alios homines est temperandus.

§ XV. CAVILLATUR inde rationem a me Lib. II. c. 3. § 20. (pag. 113.) adductam, quod socialitas humana pro imperio monstrata sit, petitam a constru-

ctione

ſtione naturae humanae, a religione, & a moribus conſentiunt. Si quis enim conſideraverit naturam humanam ita ab Creatore formatam, vt [illegible] vita [illegible] eſſe nequeat, & leges, quibus haec [illegible] vita continetur, [illegible] maximam partem conſtituere, [illegible] legibus [illegible] tenere, certiſſimum [illegible] Numinis indicium [illegible] patet, quia inde concluditur, ſocialem vitam ab Creatore homini pro imperio impoſitam. Quibus argumentis & [illegible] multi [illegible] Gentium, quam Chriſtiani Scriptores ad idem demonſtrandum vſi ſunt. Quae in contrarium a [illegible] afferuntur, [illegible] arguunt, quam [illegible] ſtudium [illegible] cul-ligenti debeat attendi. Ait, *primum, quod Deus velit, naturam vt homo ſit ſociabilis*, non ſufficere ad hoc concedendum, quod vita ſocialis pro imperio ſit homini impoſita, *cum praeſumtio [illegible] Chriſtianae eſſe debeat, lege quadam, quae [illegible]* [illegible], [illegible] opus ſit. Atqui ex tali perſuaſione, quae non [illegible] in genus humanum [illegible], ſed ex ipſa conſideratione humanae naturae promanat, recte ad inveſtigandam legem naturalem [illegible]. Et cum [illegible] agnoſcat, *ex hac [illegible] legis [illegible] ſociali [illegible] eſſe* [illegible], nullus tunc [illegible] relinquitur locus: cum Deus naturam hominis ita formarit, vt neceſſarium ei ſit, per legem vitam ſocialem imponeri, Deum itaque legem conſtituiſſe [illegible]. Addit, *[illegible] ſtatum primo & per ſe non ex honeſtate, ſed vtilitate ſuadetur; [illegible] quod indifferens eſt, non [illegible] neceſſario honeſtum praemonere poſſit, proindeque nullum principium ſocialitatem [illegible], [illegible] quidem, non autem neceſſario honeſtum eſſe.* Aſt poteſt [illegible] ita comparata eſſe, vt etiam neceſſitatem arguat, praeterea cum eodem argumento alia quoque commonſtrantur. Nec quia Apoſtolus *[illegible] ad omnes [illegible] [illegible]*, [illegible] in principio non eſt. [illegible] quoque eſt, quod circa argumentum a religione & metu Numinis petitum monet. *[illegible]*, inquit, *[illegible] per ſe [illegible], [illegible] pro imperio ſibi [illegible] quod ſit a Deo [illegible] pro lege [illegible], [illegible] pro lege, [illegible].* Atqui omnes, qui aliquam religionem & metum Numinis agnoſcunt, hanc quoque religionis partem fatentur, vt homo aduerſus hominem ſocialitatis leges obſeruet. Pergit: *Conſequentiae [illegible] nihil aliud probant, quam quod diuina aliqua lege illa prohibita ſint, quae [illegible] conſequentiam [illegible].* Atqui ſic probatur noſtrum ratiocinium. Si conſideremus [illegible] conſequentias [illegible] ſocialem perturbantes, [illegible] vita ſocialis homini pro imperio eſt a Deo [illegible]. [illegible] quoque ſunt ſequentia: Quod peccata ſocietas humana turbatur, *id ad effectum, quo [illegible] peccatum, quae talis eſt, pertinet. Lege quidem prohibentur illa, quae [illegible], [illegible] conſequentiae. ſed id per ſe & primo eſt, propter [illegible] [illegible]. Si quis hoc aſſerere velit, vel [illegible] & [illegible] fundamentum, [illegible] & [illegible]* [illegible]. Aſt quae memorauit, quo [illegible] & quatenus a iure legis naturalis fundamentum ſocialitas abſtrahatur, [illegible] propter [illegible] [illegible]

§. XVI. [illegible]

§. XVII.

[illegible]

pressi fuissent. Addit: *Tot prodigiis & miraculis castis [illegible], quoniam ad speculationem deferuntur, [illegible], ut si illis [illegible] utilitatis & necessitatis, quae societati humanae & Reipublicae debebant.* Reipublicae vocabulum omnesse [illegible], *accedere velit, graviter hic aberrare*. Naturam, si modo tam [illegible] rationem [illegible]. Pariter ineptum est, quod sequitur: *Societatem cum communicare convenisset, [illegible] per mutuas [illegible], quae alias deberent.* Quod notio de socialitate formicarum & [illegible], non de socialitate animalium rationalium actum foret. Falsum denique est illud: *Amor sui est norma amoris erga alios, ergo philautia est magis fundamentum juris naturalis, quam socialitas.* Quin amor ille maximam mali ansam praebet, ni respectu socialitatis rite temperetur. Et inter dogmata illa, ob quae Hobbesius summopere vapulat, est vel praecipuum, quod amorem sui velut fundamentum legi naturali substernat. Neque sequitur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum; ergo officia adversus alios homines exercenda ex amore proprio aestimanda sunt. Est quippe ille amor inter praecipua opera socialitatis humanae, cum hunc intelligi nequeat, ut singulis [illegible] sui se cordi, et longe ab aliis exigi nequeat illa cura, quam sibi quisque praestare potest.

§ XVIII. Quanquam autem nobis sufficiat ea, quae contra nostram sententiam afferuntur, diluisse, neque indignemur ea [illegible], si quis hoc fundo aedificare malit: pauca tamen monemus circa *conformitatem creaturae rationalis cum Creatore*, quam pro socialitate nostra obtrudit Zentgravius, cum huic scopo parum esse accommodam. Id quod jam in Specim. Controv. c. IV. § 3. seqq. fuse ostendimus. Neque statim quod aliqui Platonici aut Stoici per solitam sibi grandiloquentiam jactant, id statim ad captum est communem hominum. Et in genere quidem dici potest, estote sancti, misericordes, benefici, sicut Deus vester est, cum & isthaec diversa ratione in Deum, atque in hominem cadant. Sed si ad particularia praecepta descendatur, facile patet, neque officia hominum erga Deum, neque maximam partem officiorum erga seipsum & proximum inde liquido deduci posse. Nec aliud innuunt illa verba: *Ex divinae sanctitatis vestigiis & divinae voluntatis sanctitas est boni & mali aequiparatio* (recte conclusum hoc, sanctitas Dei est aversatio mali), *ita quicquid malis omnimodo purum est, purum ad quam contendere debemus, voluntate [illegible] esse debet, ut sic illa gratiis & Christianis summopere depraedicata hominis ad Deum assimilatio oriatur. Quae quidem non quoad summam aequalitatem cum maxime bono, sed quadamtenus cum veritate boni [illegible] ordinanda & affectanda est.* Atque ut liquido discerni queat, quae sint illa divina, quae ab homine utcunque exprimi possint & debeant, quae non possint, ad nostra demum principia erit recurrendum. Alii si quadamtenus *similitudo* suffecit, magnum viri hypothesium in jure naturali fingere licebat. Sic suademur in divinis literis imitari formicas, esse sicut serpentes & columbae, vivere esse non sicut equus & mulus. Revera tamen quicquid [illegible] hypothesium adducitur, non tam illustrandae, quam intricandae huic disciplinae inservit. Sicuti & ipse Zentgravius nobis de sua hypothesi tradit (pag. 106.) quae parum aequalis

ut

et distinctas cognitiones polliceantur. *Phrasi Scripturae*, inquit, *quid imaginis divinae nomine venias, in talibus consistere nequit: quae etiam in homine non re-manet* [illegible] *Unde* [illegible] *& sanctitate non ea intelligenda est, quae imaginem divinae per lapsum amissae reparationem infert,* [illegible] *sed ad assimilationem quandam externam ad exemplum divinum,* [illegible] *est assumenda.* [illegible] *per* [illegible] *Deus* [illegible] *Concessum esse hominibus aliquid* [illegible] *non tamen* [illegible] *quam ad* [illegible] *est.* Quid igitur ambagibus opus est, [illegible] *Dei* [illegible] *imaginem* [illegible] Quae Ecclesiae [illegible] est [illegible], an particularis [illegible] Doctores? Num & hic infallibilem auctoritatem circa designanda [illegible]? Num & ab haereticis, qui [illegible]? [illegible], tam etiam si Deus [illegible] est [illegible] *ad* [illegible] *Platonicam*, & circa eius dicta [illegible] est [illegible] parum sit scholas per tot secula explicandis Aristotelis textibus incassum insudasse. Equidem [illegible] Platonis, [illegible] & Aristotelis: sed ut disciplinam alio natam sua [illegible] ad [illegible] detorqueamus, id necessarium non est.

§ XIX. Displicet quoque Dn. Zentgravio (p. [illegible] seqq.) quod a me propositiones actuales & distinctae circa agenda & fugienda in animo infantum deprehendi negentur. Quas cum nemo mortalium observare possit, [illegible] sed [illegible] per ambages [illegible]. *Legem naturae* [illegible] *est* [illegible] *tanquam tabulae* [illegible]. [illegible], *quae* [illegible] *non possunt* [illegible] *quod* [illegible] *propterea* [illegible]. At ego [illegible], [illegible] quidem rationem habent, [illegible], nec ideo tamen per infantilem aetatem actualis & distincta observatio [illegible] legem naturalem, quando [illegible] actuales & distinctae propositiones non [illegible] dicto Rom. II, [illegible] actuales & distinctas propositiones de legibus naturalibus infantum animis inhaerere. Neque [illegible] est, [illegible] Zentgravio [illegible] *cordibus* proprie [illegible] intelligenda, cum [illegible] proprie dicta [illegible]. Dictum [illegible] II, [illegible] tantum [illegible], [illegible] phrasin illam, [illegible] in cordibus, & [illegible] cordi. Ex [illegible], quod [illegible] & obligatio [illegible] non sit ab adsuetudine, sed a Deo, [illegible] infertur [illegible] actuales & distinctas propositiones circa agenda & fugienda adesse. Quando dicitur, legem naturae intellectui hominis quasi esse *superadditam*, observandum est, legem primo & proprie in

legislatore esse, cum notitia deinde subditis imprimitur. Eatque & lex naturalis non est pars hominis aut facultas aliqua congenita. Sed ut eadem lex a Deo infixa homini queat dici, sufficit, naturam humanam a creatore ita formatam & dispositam, ut notitia eius ope utique animo hominis sese insinuet, quamprimum rationis usum hic exserere [illegible]. Sicuti verbi gratia non necessum est, ut organis sensuum species visibiles actu ab ipsa natura inhaereant, sed sufficit, illa per naturam ita esse disposita, ut ubi ab istis feriantur, statim easdem comprehendere & diiudicare queant. Sic & mens hominis a Deo formata est, ut statim atque super actionibus suis se posse reflectere, de earum rectitudine & pravitate, & num sibi conveniant, an minus, iudicare queat. Ea vis humanae mentis lumen, ut lumen, radius an scintilla vocetur, mea nihil interest, cum nihil horum actuales & distinctas propositiones notet. Vellem quoque scire, quibus popularibus verbis locum illud *habituale quod* explicaturus sit. Nam sine dubio dat sine mente sonum, quando dicit p. [illegible], *Esse homines [illegible], alia nondum cognoscat leges, promulgatamque tamen vel nondum factam, vel hominem [illegible] per leges [illegible] non obligari dici nequit. Veteres enim infantes ignorare non possunt, dari leges hasce, eo quod habitu cognitas habent, [illegible] cognitas se nondum [illegible], ex quo sequitur, quod non [illegible] obligatione sint habituali.* Quaeso omnia illa verba insignificantia, & si quid dicere velis, dic, infantium animo inesse actuales & distinctas propositiones, & simul eas nobis ostende.

§. XX. Quae restant, exigui sunt momenti, veluti quod carpit, a me *iura naturalia sua ad usum duntaxat fori humani adaptari*, quae in Theologiam moralem nulli falcem immittere non placebat; aut quod me *naturae* dicto modo tractatum *maximam partem circa formandas hominum exteriores actiones versari* dixerim. Adversus quod frustra a ZENTGRAVIO obiicitur: *[illegible], & cum impetus liceat [illegible] quoque [illegible], quod [illegible] cogitationum [illegible] exteriorum [illegible].* Atque dixi [illegible] partem [illegible] & internarum actionibus locum reliqui locum. Quod autem in foro humano & diversas inter gentes maximam partem super actionibus exterioribus disceptetur, impudens foret negare. Cogitationis poenam in foro humano neminem ferre manifestum est. Impuritatem autem cordis & actionum considerare ad Theologum spectat. Est & ubi sequela oppido quam crassa, disciplina iuris naturalis ad forum humanum adaptata maximam partem circa exteriores hominis actiones versatur, igitur [illegible] licet [illegible] quoque [illegible]. Namque utroque [illegible] discrimen divini & humani fori [illegible]. Pergit: *Amplitudine [illegible] imperio [illegible], & quando [illegible] interiores, qui per se & primo sunt [illegible] humanae, quorum signa sunt actus exteriores, [illegible].* Indignandum est ZENTGRAVIO, cui hanc obiectionem obtrusit. Nam mihi quidem numquam in mentem venit negare, actus interiores divino imperio obnoxios esse. [illegible], quam accurate dicatur, actiones exteriores interiorum *signa* esse. Displicuisse quoque ipsi videtur, (p. [illegible].) quod ego tradiderim, Decalogum in republica Iudaica habuisse vim legum

legum ciuilium. Quo sensu id a me dictum fuerit, ostendit Apologia §. 13. Quin autem ea praecepta, quatenus dictamina legis naturalis continent, omnes homines etiam gentiles obligauerint, nullibi a me in dubium fuit reuocatum. Quod porro dicit *Quanquam Mosis ministerium ad Israelitas tunc pertinuerit, ipsa tamen LEX MORALIS a Deo per Mosen promulgata omnes concernebat homines* (imo & ante Mosis promulgationem) *ita vt lege Decalogi obligarentur non ideo praecise, quod quae eo continentur, moralia sunt, sed quatenus etiam ab ipso Deo solenniter est promulgata;* id Theologis excutiendum relinquimus, qui nescio an sint probaturi, obligationem gentilium ad legem moralem & naturalem a promulgatione Decalogi in monte Sinai facta deriuari. Ab eodem quoque falso (pag 18.) arguitur, me contradicere illis, quae ab ipso super pudore traduntur; quod cuiuis, qui meam & ipsius thesin contulerit, ad oculum patebit. Denique & nescio, quid Dn. ZENTGRAVIO (p. 117.) in mentem venerit, quod dum ipse negatum it, *legem naturae esse ipsam vim animae nostrae intellectiuam & facultatem iudicatricem,* verba mea p. 179. velut istam sententiam propugnantia adduxerit, cum dicto loco, vtique *primorum & verorum principiorum*, seu *axiomatum* a me expresse mentio fiat, quae sane a vi animae differunt. Atque haec fere sunt, quae amoliendis Dn. ZENTGRAVII obiectionibus monere visum fuit.

* *

CAPVT II.

QVO IIS, QVAE A DN. D. VALENTINO ALBERTO, LIPSIENSI PROFESSORE, OBIICIVNTVR, RESPONDETVR.

§. I.

VENIO nunc ad Dominum D. ALBERTVM, aduersus quem quo scriptionis genere vtar, fere dubius haereo. Ita enim proterue me lacessit, id iracundiae & ineptiarum miscet, vt non leui brachio castigari mereatur. Praesertim cum humanitatis officium videatur, nimium suorum libellorum amorem excutere viro caetera non spernendo, & amarius aliquod antidotum opponere nimis saccharatis amicorum encomiis, qui deosculando ipsius compendio immoriuntur. Contra non est, quare id seruitutis mihi imponi patiar, vt cuiusuis scabiei scalpendae mihi vtique vacandum sit. Ac spes est, bonam mentem vltro scabituram, postquam ab Asinio Tenebrione excitata nubes iam euanuit. Igitur non plura dicam, quam pro me necessarium est, caetera veteri amicitiae condonabuntur. Eoque omisso titulo libelli, nostro Specimini

clinibus Controversiarum ex parte oppositi, qui *nigrum* viro gravi parum decorum prae se fert, circa *praefationem ad Lectorem* monitum, dictata ipsius, cum a me conspicerentur, haudquaquam me *ad indignationem* commovisse: cujus affectus vestigium libellus meus eo loco prae se non fert. Fas tamen mihi fuit, non insuper habere horribilem criminationem, velut & ipse sim inter eos numerandus, qui instinctu diaboli disciplinam juris naturae & gentium cum orthodoxa fide commiscerent: nisi forte inter blandimenta illa ducat, inter monstrosos Satanae alios disponere. *Depictio vero naturalis a me tradita* dicitur, quam Dn. ALBERTVS *omnino modo affirmare* studet. *Quam absurdam*, inquit, *dignam ingenio vero naturalis est, quae de homine in mundum undequaque projecto, neque suam inferrimo primum ratione fingit.* Ast quam obscurant opinionem candorem & ingenii tui, quod in ipso disceptationis limine obscoenum IOSVAE SCHWARTZII commemorationem? *Fingere*, quod dicitur, vel qui falsi aliquid pro vero vendidat, vel qui aliquid, quod ipse falsum profitetur, tantisper supponit certae rei illustrandae gratia. Posteriori sensu ego fingo hominem undecunque in mundum projectum, ut declararem, quam miser futurus esset homo solus in mundo inculto destitutus, & ni peculiari Numinis cura foveretur. Ast D. Albertus priorem sensum mihi affingere non erubescit, quasi ego *fingam*, id est, falso asseram, hominem nescio, unde in huncce mundum conjectum. De caetero meam methodum sequenti non magis divinum ortum naturalis oculis observatur, quam qui in pictura compendio Alberti proximo incommus oculis defixus haeret. Sed nec detrahitur quid dignitati juris naturalis, quod illud ex ratione jam corrupta derivatum sum, *adeoque carcam carne ducem dem*. Nam corruptela illa non obstat, quo minus homo adhuc sit animal rationale, & Mathematici demonstrationes fallere nequeunt. Neque enim cum lumen aeternae ex nostra disciplina investigatum imus. Quam vehementer fallit D. ALBERTVS, si putat, abunde se regulas juris, & commune illud *formaliter normaliter* hausisse, quam ex ratione ebria quam corrupta. Sane, quod accuratiores Theologi asserunt, nec D. ALBERTVS abnuit, phrasi Scripturae quid imaginis divinae nomine venisse, in talibus consistere nequit, quae etiam in homine non renato manent caduca. Ex quo recte infertur, quae in Divinis Literis de imagine Dei traduntur, ad doctrinam de jure naturali nihil pertinere. Neque vero in historia status integritatis, quem sacer Codex describit, vola aut vestigium regularum illarum adparet. Ex venerumta illa machina innectur phrasi extra divinas Literas a Philippo Melanchthone in scholas invecta, & ab aliis circa curiosam inquisitionem assumpta, quae nihil ad illustrandum jus naturale profuisse compendium D. ALBERTI satis ostendit. Denique nec in eo quid a me dignitati juris naturalis detrahitur, quod idem ad socialitatem referam, & circa exteriores actiones maximam partem versari doceam. Nam ego illa, quae ad Theologiam spectant, disciplinae ad vitam fori humani adaptatae admiscere minime volui. Nec qui proximum & peculiarem finem alicujus disciplinae exprimit, in ideo communem finem excludit, aut abnegat. Ex quod jus naturae exercendum esse adversus alios homines ad colendam socialitatem dicitur, id non obstat, quo minus illud ad auctorem suum

Deum

Deum nos manuducat. Claudit illum locum ridiculo ratiocinio ALBERTUS: Quae ipse in postulata mea consentire nullo modo vult, nec potest, ideo me dissentium eundem aegre ferre. Quasi vero illa sapientiae humanae dicitur soror, aut mea tantopere intersit, num alius mihi consentiat, an minus.

§ II. INSTITUTUM porro meum, quo a peculiari religione abstrahendo disciplinam iuris naturalis ad captum omnium hominum, quibus aliqua rationis exercendi cura, adaptare, etiamsi valde cautio inluditur ALBERTUS, nescio, quae *de communi ac fide universali Catharinae* protulerit. Quasi disciplina iuris naturalis & gentium non sua indole sit universalis, seu omnes homines, gentesque spectans, quae studio contrario ad certarum duntaxat gentium captum restringeretur. Notantur inde quaedam a me tradita, velut a captu omnium hominum abhorrentia. Exempli causa adducitur, quod ego docerem, *parentum imperium* una *praesumto liberorum consensu*, non vi tacite, sed inter suas rationes, *& pro ea habere illum, non pro causa naturalitatem habendum esse*. Atqui ni ostendatur, haec rationi repugnare, utique ad captum omnium hominum aptum esse censendum est. Socialitatem quoque inter arcana dogmata a Christianis haberi debere iudicat, lepido sane ratiocinio: Quia Principes omnia ad socialitatem referunt, igitur non iudicabunt e re civili socialitatis ius naturalis publice doceri. Id est, quia omnium Principum interest, ut cives sui sociabiles se gerant, igitur praecepta socialitatis publicanda non sunt, sed inter paucos tantum in secreto sunt habenda. Caeterum nec ego gentilibus rationem, & quicquid facultatum humano generi concessit Deus, eripio. Quae modo si repetant, haud aegre aituri videntur, quae praeter Scripturam sacram finguntur, cetera dicimus imaginari sibi eripi. Quod si tamen Christianus Orbis D. ALBERTI Compendium non capit, me sane non invidente eat ad Chinenses & capiat. Ubi sine dubio maximam populi adiuvabit admirationem excipiet, si pulchram Compendio suo praefixam, Dioxippi Atheniensis pugnam, & Horratae Macedonis pugnam, ex Curtio L. IX. ut puto exprimentem, sibi praefigi curaverit, ex qua eruditarum sibi spectaculi genus pollicebitur.

§ III. SCRIPSERAM quoque ego, exemplo constare, quam non ex usu sit, Theologis politicam architectonicam formandam relinqui. Excipit D. ALBERTUS, id ad orthodoxos Theologos non spectare. Id quod ego facile admitto, cum illa, quae nomina, exempla a Iesuitis & Fanaticis profecta sint. Sed quia nulla non ex sectis Christianorum orthodoxiae sibi gloriam vindicat, ubi nostrates Theologi sibi, ut tacitas, Politicam subiecerint, ne caeterarum quidem sectarum Theologi deteriore esse conditione volent. Igitur in universum satius fuerit, Theologos ut tales sua utrobique adiungere. Politicam velut disciplinam rationi superstructam propriis & domesticis principiis relinquere. ALBERTUS tamen, cum *pellucidissimum alterum* [illegible] perstrinxisset, sui oblitus mox subiungit: *De his omnia taceo non*, loquitur de Fanaticis, *ad quos ea proprie pertinent*. Ergo quibus ipse pellucidissimam [illegible] tribuit, eadem dum pura a me obiiciuntur, iniuriam sibi ar-

guit. Valde suaserim D. ALBERTO, ne per iracundiam deinceps quid in chartam conjiceret. Sed nec video, quare D. ALBERTVS in se potissimum trahere voluerit quae ego in genere de [illegible] antiquorum magistrorum circa collegia sua tetigeram, cum communis illis sit affectus eruditos, et [illegible] suae existimationem detrahi aegre ferant; cui affectui vincendo vix centesimus quisque par fuerit. Neque vero tam grave crimen ipsum ALBERTO impingere, ut [illegible] veniat, ac si doceret, et disceret. Sane quo animi [illegible] laboris occupat, nemo [illegible] verret. Nam quod ait, se suos libros gratis docere malle, quam meos cum ipse faceret, non a contemptu pecuniae est, sed pura puta invidia. Cui an id successurum putaverit se, ut libros meos omnium manibus sit excussura, valde dubito: quin cur non absque ipso interprete legi aut intelligi possint, nihil rationis video. Id quoque parum ipse decorum, post tam [illegible] Scriptorum veterum [illegible] ab illis [illegible] & [illegible] in [illegible] sumere, ac tam doctum [illegible] commentum demum in lucem producere. In docendo et [illegible] Dei & bonum publicum esse propositum [illegible] credideram. Sed si illud nos persuadere velint, non etiam mihi [illegible] & esse. Neque tam Pufendorfius veritate corrupta opus est, cuius alterandae Albertus necessitatem sibi impositam credit, nisi forte [illegible] [illegible] productione [illegible] metitur. Haud [illegible] tamen gloriae divinae magis interest, ut vetera, & inanes nugae conserventur, quam ut bonae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Id quoque [illegible] credideram, nihil ipsum affectui in affinem suum Virum Clarissimum Dn. D. Schertzerum dedisse. Nam cum ALBERTVS [illegible] vero [illegible] fuerit, ille longe superavit ac [illegible] [illegible], Schwarziusque & [illegible] aspernatus est, ac indignum se [illegible], illarum [illegible] propugnatorem praebere. Cum ille contra, quo plura per [illegible] animo impetum conficere, eo magis morbus [illegible] pendit. Quam effeminatum enim hominem arguit, quod Christiana patientia in [illegible] educando fuerit digerendae contumeliae, quam vocabulo veterum Magistrorum, ne [illegible], commentatione [illegible] credit. Ubi demum [illegible] Theutonico arrogare se dat Christianam patientiam, quae pro veteris Magistri honore [illegible] & [illegible] cumulaturum, quam modestissime reponit, ac impetrare [illegible] illam, qui certo in re parum pertinaciam [illegible] monuerat. Sed & illud valde putidum est, quod veluti magnum mihi invidiam facturus me [illegible] Confessorem indigitet: cum ubi [illegible] contendi & [illegible] [illegible] [illegible] mihi autem adversus aliorum [illegible] defensio [illegible] fuerit. Quamquam [illegible] non ita se [illegible] in Alberti Compendium [illegible] exercere. Sed nimirum non possunt non [illegible] hominum animi per enormes [illegible], quas [illegible] quotidie [illegible], inflari. Quid enim [illegible] accidit, quam lumen & columen Ecclesiae, flumen & fulmen sapientiae, [illegible] & [illegible] eruditorum, [illegible] circa adulationem de se [illegible] videt, [illegible] maxima minora [illegible] excandescat. Circa stylum denique [illegible] fuerat, nihil cuiquam, cum ego nunquam Alberto [illegible] Magistro [illegible] constituerim. Id tamen non praetereo, quod [illegible] [illegible] ipsi tantopere displicent, quippe quas

Alumni

Asinino sociusque ad [illegible] confluit. Et haec quidem ad praecedentem illum praefationem.

§ IV. Ipso in opusculo LAMBERTI DANAEI verba adducuntur (p. 4.) *An Deus possit quoddam malum, etiam odium sui praecipere, & omne bonum prohibere, etiam amorem & cultum sui.* Quibus subiungit: *Homines ab illo semper despecti Pufendorfum, multa horrentiae [illegible].* Itaque [illegible] Albertus, te illthoc non calumniandi animo scripsisse [illegible] cum [illegible], ut [illegible] sententiam contradictionem & absurditatem [illegible]. Controversiae [illegible] (p. 5.) ego sane nondum ingentis ponere pretium possum, quippe quam rationes ex sensu communi petita destruere valent. Ac [illegible] usque [illegible], [illegible] aliquem & [illegible] per [illegible] instituti [illegible], quae humanae vitae sunt, quam per mansuetudinem, si Deo placet. Theologicum [illegible] referre (p. 6.) Distinctionem [illegible] inter [illegible] & [illegible] naturae [illegible] esse, ut [illegible] naturale [illegible] fidei adversum [illegible] a Doctoribus errores. Sicuti Verbum Dei ob falsas quorundam interpretationes non ideo quoad existentiam corruptum dici potest. Quod si tamen quis errata auctorum a [illegible] separare instituat, illi [illegible] manus coniunget, [illegible] Asinino Tenebrione fecit, qui ad [illegible] & calumniatorum [illegible] haec [illegible] adspersit, nec parum ipsius ALBERTI dignitati [illegible]. De caetero in ALBERTI gratiam nemo me in extremum [illegible]. Neque multum [illegible] censuram eorum metuo, quem suo more de [illegible] architectonica cura est, modo [illegible] proprius oculis, non [illegible] ab Asinino Tenebrione corruptis, cernere velint (p. 8.) Num commendata ALBERTO methodus, ut [illegible] thesin semper antithesis ponatur, commendabilis sit, ingenia videant, quae [illegible]. Et maneant equidem capita & libri ex Aristotele, quibus veterum quorundam commenta destruit, aut [illegible]. Sed ut ista in perpetuum [illegible], etiam quando nemo est, qui veterem errorem defendat, inutilis [illegible] labor habeatur. [illegible] quoque Platoni assentimur, ut a falsis dogmatibus animum repurgatum habeat, qui vera est imbuendus. Sed saepe se [illegible] in me [illegible], [illegible] intempestiva repetitione quis monitus fuisset. Praeterquam quod non omnibus est ea stomachi firmitas, ut ad talia non nauseent. Id tamen valde modeste ALBERTUS, quod *prorsus* exclamare non [illegible], dum *ad [illegible]* [illegible] Denique & [illegible] ALBERTUS, quod me interrogare non patitur, [illegible] ipse [illegible] arroget, ut [illegible] ratione melius, quam caeteri [illegible]. Nam si hypothesin suam pro [illegible] sanae rationis venditat, cur nemo caeterorum mortalium ex inspectione naturae rerum, aut ex sensu communi hactenus eam eruere valuit?

§ V. Accedit inde ad thesin suam primariam adstruendam D. ALBERTUS (p. 11.) quod *[illegible] naturalis normae ex orthodoxa doctrina de statu*

inte-

[illegible] homines posse ac debere. Ratio praecipua additur: *Quia in natura [illegible] est inter reliquias imaginis divinae, quam homo in statu integritatis habuit.* Ad quam stabiliendam toto loco rancidae distinctiones Scholasticae effunduntur. Frustraneam eam operam fuisse satis apparet, si consideretur, accuratiores Theologos, non refragante ipso ALBERTO, tradere: *omnes non Dei [illegible] compares* [illegible] quae [illegible]. Igitur quae in divinis literis super imagine Dei traduntur, ad jus naturale penitus non spectant, eaque per Theologiam orthodoxam, materias ex divinis literis [illegible], & ex hisce deductas, ad jus naturae nihil [illegible]. Et [illegible] non naturalis ad reparationem imaginis divinae in regeneratis, & sanctificationem pertinere, quod nemini per somnium hactenus [illegible] in mentem venit. *Concedamus* tamen ab eadem [illegible] *Ecclesiastica* [illegible] *aliquas divinae imaginis.* Id est, quae Theologus quispiam naturam imaginis divinae praeter sacram Scripturam finxit, quam hic complures citra accuratiorem disquisitionem secuti sunt: igitur ne qui errorem istum deprehenderent, communem [illegible] confingere videntur, [illegible] Ecclesiasticis concedendum est, sensu [illegible] contradistinctis, & nulla sunt [illegible], quae nunquam ad aedificationem destructionem pertinuerunt. Sic quia Theologi quidam antipodes dari negarunt, aut Solem die Paschatis saltare, eamque vetustate [illegible] multitudinis [illegible], ideo ne [illegible] in re [illegible] videantur, concedendum est sensu Ecclesiastico homines in altero hemisphaerio [illegible], [illegible] Solem [illegible], aut [illegible] bus [illegible] esse. Equidem et quae impropria locutione [illegible]. Ast locutionum per Melanchthonem introductarum [illegible] quandam auctoritas circumponatur, & eam [illegible] heterodoxiae [illegible] notantur, id sane ferendum non est. Nec quisquam Theologus, si quid extra Scripturam sacram protulerit, prae caeteris Philosophis [illegible] sibi arrogabit. Nec proinde, quod ALBERTINUS [illegible] distinctiunculas, quae ad absurdum reductae Magistri nostri [illegible], ut paene obmutescere necessum habeant. *Distinctio inter [illegible] naturam & ejus [illegible],* ad rem nihil facit. Nam qui intelligit, quid [illegible] in homine praeter [illegible] leges nihil investigabit. Nomina *perfectum & imperfectum* hic [illegible] provenit, quod quis orthodoxus aut heterodoxus, planeque [illegible], quippe cum, quae sacra Scriptura de imagine Dei tradit, ad jus naturale non spectent. Et quae ALBERTUS in naturali [illegible], ea non Orthodoxiae [illegible], sed [illegible] debet. [illegible] *propria [illegible] distincta* [illegible]. Nam distincta cognitio [illegible] studio & meditatione provenit, quae per se neque [illegible], quam in Christianum cadit. Quod autem ea cognitio [illegible] inter Christianos [illegible], est, quod plerosque bonae [illegible] a Christianis excluduntur. Nec minus inepta sunt [illegible] (p. 14.) *Principium, inquit,* [illegible] *hanc [illegible] principia [illegible]. Maxime vero [illegible] est Theologia revelata. Ab hoc principio pendet orthodoxia & heterodoxia in Philosophia. Si enim aliud [illegible] aut in [illegible] (Heterodoxam, [illegible]*

[illegible]

blasphemat; si verum & genuinum assumat & sequatur, orthodoxe. Nam Theologia revelata vel eadem principia tradit, quae ratio monstrat, vel aliqua hisce superaddit. Ubi prius fit, sane & qui coniunctim illis principiis bene utitur, recte philosophari simpliciter dicitur, non orthodoxe: & qui solam rationem secutus S. Scripturae ignarus, si ex veris principiis bene ratiocinetur, itidem recte philosophari dicitur, non orthodoxe, nec heterodoxe. Sicuti verbi gratia Cicero, qui de Officiis absque Theologia revelata tradit, haudquaquam heterodoxe aut haeretice philosophari dicitur, etiam ubi a vero aberrat. Contra qui Philosophiae aliquid ex Theologia revelata admiscet, is non orthodoxe philosophatur, sed intempestive theologizat. Sic quando ALBERTUS inter prandendum de rebus Theologicis disserit, aut Nicolaus Beckmannus cum recentibus suis contubernalibus Monachis inter pocula de virtutibus Rosarii commentatur, non ideo aut ille orthodoxe prandere, aut hic heterodoxe potare dicetur.

§ VI. OPPOSUERAM porro ego: Statum integritatis inter duos homines ad breve tempus fuisse, nec in eius descriptione iuris naturalis mentionem fieri; eoque illum non posse normam esse tam variarum actionum, quae in genere humano multiplicato certum moderamen desiderant. Hoc ne plane obmutesceret Dn. ALBERTUS, sententiam adducit: *Brevitatem perfectione compensat, & ad hanc, non illam se norma adstringit.* At non ideo verum esse debebit, quod de naturali iure in historia status integri nulla mentio fiat. Quin de actionibus Adami in Paradiso nihil memoratur, nisi quod animantibus vocabula imposuerit, Evam duxerit, & nudi absque pudore incesserint: hinc statim de lapsu memoratur. Praeter haec, quantum ego recordor, in tota S. Scriptura de actionibus Adami Paradisiaci nihil recensetur, nec ullibi eaedem in imitationem, aut exemplum perfectae vitae caeteris hominibus proponuntur. Nam novus ille homo, quem Paulus induere nos iubet, Adamus non est. Et si ALBERTO utique placebat Theologiam moralem, cum naturali iure confundere, cur non potius in normam eius iuris placebant actiones saltem communes Salvatoris nostri Iesu Christi? Ubi et quoque monere lubet, quod, cum ALBERTUS usum similitudinum mihi exprobraverit, ipse exempla de acu magnetica, & horologio attulerit, quae ridicule plane ad praesentem quaestionem applicantur. Negat inde ALBERTUS pag. 15. requiri, *ut in sacra litera eadem verba extent, ius naturae esse inter reliquias imaginis divinae.* Atqui ne res quidem ipsa, similiaque dudum iuncta continentur, prout supra h. c. § 3. ostendimus. Opposueram quoque ego, principia etiam theoretica ab ALBERTO inter imaginis divinae reliquias referri, nec ideo tamen Arithmeticam aut Geometriam ad statum integritatis confugiendum. Adversus quae iste excipit, utraque quidem principia esse interna, id est, naturae humanae congenita: differre tamen in hoc, quod theoretica principia testimonio sensuum declarentur, practica non item. Quae exceptio inanis est. Nam & principia theoretica sensuum, & practica, per testes illustrari possunt. Sic si D. ALBERTI ope sensuum declarare velis principium illud iuris, neminem laedere, abeat modo, ac viro forti colaphum impingat, ac statim veritatem illius eius principii circa aures ober-

obtrectare soleant. Tandem (pag. 15.) D. ALBERTVS *inferiorem certitudinis gradum non omnino humanae rationi sibi relictae, superiorem vero etiam ad divinam luminis gratiam pollicetur*. Atqui summum, quem naturale lumen pollicetur, certitudinis gradus est demonstratio, qua obtenta nemo vlterius inquirere laborat. Lumen gratiae aliam certitudinem suppeditat non circa res demonstrationi Logicae subiectas, quae sciuntur, non creduntur, sed rationi humanae ubi ordinem, & ad salutem animarum facientes, quae certitudo fide constat, veritati & promissis diuinis innixa. Igitur, si Deo placet, eadem fide, qua credimus Saluatorem nostrum pro peccatis mundi satisfecisse, deinceps credemus, pacta esse seruanda, gratum animum benefactoribus adprobandum.

§. VII. MIRE dehinc se torquet D. ALBERTVS (pag. 16.) vt Philosophiam nobis aliquam Christianam communicaret. Sed adhuc desideramus illas *Theses aut assertiones Spiritus Sancti quas Philosophus Christianus in foro humano conuertit in hypotheses certissimarum scientiarum*. Quaeso, ne inuideas orbi erudito istas theses reuelatas, scientiarum humanarum hypotheses. Nam de aquis supracoelestibus ipse vltro remittere videris. Nec quid nouae scientiae humanae e *propositionibus personalibus* exsculpi queat, adparet. Equidem iure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, *illas adeo mysticas veritates, quae ratio humana capere non possit communionem subiecti & praedicati*. Id enim longe subtilius & doctius erat dixisse *non praedicantur nec in quid, nec in quale*. Assume tamen quaeso thesin illam Theologicam, & conuerte eam in hypothesin certissimae scientiae, ac gigne nobis noua theoremata Philosophica, ac deinceps nobis Magnus Albertus eris. Nam a Deo posse fieri, quae rationis humanae captum excedunt, etiam Philosophi non Christiani admittunt. Et *materiam Deo non esse coaeuam, nec mare vniuersum esse aeternum*, etiam ex ratione ostendi potest.

§. VIII. INDE dum circa obiectiones meas dissoluendas satagit, primo luctat, quia ego *abstrahendi* vocabulo aliquoties vsus eram (p. 15.) idcirco sese meo exemplo idem vocabulum adhibuisse. Ast mihi nunquam *abstrahere* idem fuit, ac praesupponere, quae ALBERTI confusio est. Quanto satius igitur fuerat, agnoscere, per inaduertentiam illud excidisse, quam tam impudentem & friuolam excusationem comminisci. Praefracte dehinc contendit, Christiano ad hoc, vt philosophetur, intuendum esse statum integritatis (p. 24.) *Intuendus*, inquit, *homo corruptus hominem integrum, per, inquit, transgressus peragentem omnia, nec ille statim videbit, quomodo se hanc in adhuc sua conformare, neque ipso praecepta iuris naturalis satisfacere possit & debeat*. Atqui tam pauca de actionibus Adami traduntur, vt quomodo nostrae actiones ad illas formari queant, non adpareat. Sed nec si totos dies illum integrum hominem, quem ALBERTVS in frontispicio Compendii sui aeri incisum exhibet, intuerer velim, adparet, quid ad sapientiam aut probitatem inde proficere possim, nisi forte nudo saltare placeat. Addit, valde id quidem argute (pag. 15.) *Vinum autem modo pervertur & ebrietatis, respiciemus ad homo in statu integritatis, debere in potando moderare possemus*. Quae ubi sancto Physiomachia, Ilum-

non arguuntur, sed per silentium agnoscuntur, ac aliae calumniae confirmantur. De caetero Wesiltrupius ille nunquam eousque superior mihi fuit, quo minus injuriam inferentem repellere potuerim. Quem omni officio colebam, quamdiu se, uti decebat, adversus me gerebat. Cum furori Bacchantium ducem se praeberet, repuli, sed longe breviore brachio, quam merebatur, ac vindictam Deo commisi. Quanquam & revera inter officia humanitatis sit, stultam alicui phrenesin excutere. Sicuti, ni fallor, Philoxenus ille, qui Dionysii carmina stultitiae plena aspernabatur, de hoc melius merebatur, quam adulatores, qui illa ad coelum efferendo summo ludibrio tyrannum exponebant. Sicuti & ego, si recte aestimare velis, de tuo Compendio orthodoxo melius mereor, quam amici tui, qui illi deosculando immorantur.

§ IX. In *capite secundo* alias quasdam assertiones suas vindicare nititur ALBERTVS. Ac primo quidem cum constet, quaedam praecepta juris naturalis locum habere non nisi in statu corrupto posse, ut adeo recta ex statu integro derivari nequeant, asserit (p. 33.) *Ea principio habere statum corruptum pro objecto, integrum pro principio.* Ego confiteor hanc obscuritatem habere apud me veniam praeteritam. Et quanquam certum, ista ALBERTO velut maxime perspicua videri, tamen admonitione potius quam inculta tantae perspicacitatis perfectum dixerim. *Non illa axiomata homini in statu integro inhaesisse, per divinam suis legislatorem in animo hominum insculpta corpori fuisse, quam veritate suis caret.* Difficultatem illam hinc deducere conabar, quod crederem, non temere fore aliquem ita stupidum, cui illa non sicco in mentem veniat. Nam primo homini in statu felicissimo haec praecepta actu in animo haesisse, proximo eleemosynam esse dandam, pupillis non esse defraudandi, defunctorum bona pro ratione graduum cognationis fore dividenda, & similia, uti ALBERTVS mihi persuaderet, praeterea cum tam breve tempus Adamo in Paradiso tribuatur, ut vix otium ipsi fuisse videatur, hypothesin mortis & corruptae naturae fingere, & ad istam leges naturales & conditionem generis humani speculari. Cum probabilius sit, ipsum praeter cultum Numinis rebus naturalibus contemplandis potissimum vacasse. Ne dicere velim, ista omnia etiam sub diversis hypothesibus considerata uno intuitu ejus intellectui fere obversata. Quod satis jam dixeram, quam praevisum dederat. Quod si autem ista prima vice in animis corrupti status hominum eruta demum dicas, omnino videbitur jus hominum congenitum, ad sensibus homine corrupto, quam integro. Ast ALBERTO omnia hinc prima contraria cessisse videntur. Nudis enim verbis pronunciat: *Illa per eam hominum in statu integro inhaesisse & omnes propagata esse, ut supra monitum est; hinc non statu misero sed apud Ovid. omnes cognationem statum integri per se ferre resultare.* Exemplo utar autem concedo, Adamo in primo loco hoc praeceptum, Deo est parendum, animo haesisse; ita etiam illi de hoc in mentem venerit, magistratui juste est parendum, non immerito dubites. Sane enim in Adamum hujus praecepti exercitium nunquam cadere poterat, quem ego summum imperii nunquam fuisse credideram. nisi & hoc velis esse ex decoro status integri, ut pater cum filiis suis dominum gerat. Deinde de magistratu

statu paradisiaco res nondum ad liquidum perducta est. Et si quid ingenio polles, nec confusum mentem, quaeso describas nobis Ciuitatem Paradisiacam, & distincte exprimas, quae ratio ad eam instituendam homines mouerit, & cur non imperio paterno, vnde auctoritate contenti, libertatem naturalem, qua nulla cum mala libidine, secure gaudere poterant, retinuerint: quae vis tunc imperii, quae potestas magistratus, quae [illegible] legum [illegible], quae sanctio: an maiore studio homines recta secuturi fuerint ob talium magistratus. Tum quae forma ciuitatum: qui imperium habendi modus: num magistratus tunc a sacerdotio distinctus: num illius magistratus potestas amplior, quam paterna fuerit, & eius generis plura. Quae cum si ita exposueris, et cordatis risum aut lectoribus [illegible] quaerit, non [illegible] habebere. Sed circa alteram praeceptorum classem, quam Christianus ex consideratione status integri haurire dicis, vereor ne petas id, quod est in principio, & iubeas nos de natura hominis iudicare ex priuatione, de natura lucis ex tenebris. Sane de beneficentia hactenus tum ex lumine rationis, tum etiam ex libris Noui Foederis Christiani cognouimus. Et multis tamen fui iam literis, quibus haec doctrina maxime cordi est, iubere nos hic ad statum integritatis respicere. Nec vsquam puto mortalium ante Te in mentem venit beneficentiam ergo pauperes deductam aut [illegible] ex statu integritatis: id est, illam actionem, quae summam hominum abundantiam, alterius miseriam & egestatem praesupponit, ex eo statu, vbi quae homini alendo requirebantur, natura vltro suggerebat, vbi nulla opum extendarum cura, nulla rei cumulandae causa & ratio: nulla indigentia, nulla debilitas. In quo statu etiam *commercia [illegible]* fuisse *beneficentiam*, ego quidem capere nondum possum. Aut tu me doce, quaenam demum illae res fuerint quae ita liberaliter communicauerint homines, inter quos nullum augendi rei studium, nulla egestas, & quibus pleraeque res ignotae, aut nulli vsui, circa quas nunc vita nostra maximam partem occupatur. Idem contendam (p. 13) de his quae sequuntur: *Haereditates, actiones rerum, seruitutes [illegible], poenas, bella, foedera, innumera alia velle se habere [illegible], quando aiunt, ea, quae statui corrupto propria sunt, habere ad analogiam statui integri [illegible], [illegible] naturae [illegible] velo.* Atque de his omnibus recte hactenus & perfecte a [illegible] & Pufendorfio traditum fuit: quibus de S[illegible] hypothesi numquam cogitatum. Nec video, quid ex illa hac rectius aut accuratius circa ea, quam ex harum principiis tradi potest. Denique in quamcunque se formam vertat A[illegible], [illegible] est illa & absurda [illegible] communis [illegible] analogia. Cum enim analogia in similitudine, proportione, & paritate rationum consistat, [illegible] communiter vtique dicitur, affectionem illam analogicam in illo, ad quod alterum analogum habere dicitur, in excellentiore gradu inesse quam in eo, quod ad illud analogiam habet. Quo porro necessum fuerit, haereditates, actiones rerum, seruitutes, iudicia, poenas, bella, foedera, in statu integro longe sublimiori gradu extitisse, quam nunc in corrupto. Dicere autem, quod non existit, cum eo quod existit analogiam habere, aut illud huius normam esse, [illegible] est. Et si [illegible] dictionem [illegible] vis me [illegible] A-

BERTVS, potius dicerem, non nisi ea normaliter ad statum corruptum referri posse, quae statui integro etiam conveniunt. Sanctitas & innocentia status integri nobis in statu corrupto norma esse possunt, non ea, quae ab isto statu plane abhorrent. Unde quamquam etiam ALBERTO non [illegible] discrimen inter medicinam & [illegible], verum tamen adhuc persisto, non magis de legibus peccatum & mortem praesupponentibus, quam de natura & cura morborum, ex statu integro cognosci posse.

§. X. RESTAT debinc objectum quoddam ALBERTI, quod [illegible] naturale maximam partem ad [illegible] fori humani [illegible]. [illegible] nondum [illegible]. Quod tamen *forum internum* [illegible] *[illegible]* [illegible] *requirat*, ego [illegible] docui [illegible] de Jure Naturae & Gentium. [illegible], ALBERTO [illegible], me hoc *neglexisse*, aut *spernere*. Sed [illegible] ex [illegible] rationis intelligo, me peccatorem esse, [illegible], qua ratione Numen peccatis offensum placandum sit, quod sola Theologia revelata docet; [illegible] naturale ex [illegible] rationis [illegible] frustra ad forum internum, [illegible] primario, referretur, ubi [illegible] instructus damnari possum, absolvi non possum, & ubi morbus [illegible], medicina non invenitur. Unde, quae ad forum internum spectant, ad Theologiam remittere placuit, quae praeter cognitionem peccati etiam [illegible] docet. Id porro facile concesserim ALBERTO de [illegible] in integro arbitrio recte sentire, [illegible] quippe cui imago Dei [illegible] (credunt homines ALBERTO [illegible] esse), sed tamen [illegible] vocabulum *[illegible]* cum magno grano salis capiendum est, quod neque in dicto ex Augustino [illegible] occurrere deprehendo. Quae deinde ego de [illegible] in statu integritatis *[illegible]* [illegible] sum, ALBERTO [illegible] destructa non video. Nec [illegible] & [illegible] nomen DOMINICI a SOTO, qui [illegible], quod de statu integritatis loquens peccat *mortale* [illegible], cum ea distinctio peccati mortalis & venialis in statu tantum regenerationis locum habeat. Ubi enim omnia peccata quoad effectum paria sunt, [illegible] est terminum *mortis* adhibere. Deinde, etsi nemo [illegible] Adamum in statu innocentiae aliud quoddam peccatum admisisse, non impune [illegible], tamen quia in [illegible] de arbore vetita [illegible] die [illegible] morte expresse statuta legitur, quid obstat, quo minus dicamus, modo illo peccato abstinuisset homo, nullum aliud peccatum fuisse patraturum? Certe quomodo hanc sententiam ex sacris literis refutare possit, non video. Et si [illegible] res agitur, cur non potius [illegible], quam DOMINICO a SOTO credere [illegible]. Praeterea cum [illegible] arboris vetitae in S. Scriptura exprimatur, [illegible] aliorum peccatorum [illegible] in eo statu, ubi [illegible] cupiditates non sunt, percipere non possum. Et rationes quae exaggerando illo peccato adferuntur, in alia peccata non quadrant.

§. XI. Cen-

§ XI. Circa prohibitionem matrimonii inter fratres & sorores, (p. 39.) quam etiam in statu integro maioris honestatis causa faciendam Albertus absque idonea ratione tradit, nihil habet quod adferat, praeter par distinctionum, *inter leges sancitionem & repetitionem, & inter ius naturae primaevum & secundarium*. Atqui non sufficit distinctiones adferre, sed oportebat etiam eas ad praesentem quaestionem adplicare. Nam si vel maxime concedam, legem de vetitis inter fratres & sorores connubiis, Levit. XVIII. non primum esse latam, sed tantum repetitam: ostendendum tamen erat, quando illa utique lata foret. Nescio quoque, an qui tot per annos Logicam publice docuit, capere possit, nullam esse hanc consecutionem: Lev. XVIII. q. lex de vetitis inter fratres & sorores connubiis non primum lata est: igitur illa in statu integritatis post multiplicatos homines maioris honestatis causa ferenda fuerit. Ut autem tantam illam distinctionem inter ius naturae primaevum & secundarium admittamus, maiore auctoritate opus est. Quid tamen revera super hac quaestione definiendum sit, ego hautquaquam me turbarim. Id tantum monuerim, solam communionem sanguinis in statu integro sufficientem rationem non esse prohibendi connubii, inde videtur constare, quod primi hominis uxor ex viri costa formata sit, caro de carne ipsius, quo nulla maior communio sanguinis existere potest. Igitur ni inutili quaestione abstinere malit D. Albertus, aliae ipsi rationes fuerint investigandae.

§ XII. Ad extremum regularum summam auctoritatem adstruit Albertus (p. 40.) quas *spontae sua venisse* adserit, sicut zizania solent, quorum etiam proprium est, facile se multiplicare. Nunc autem nos infelices, quibus revelatio regularum Albertinarum facta non est, *confusam forte* duntaxat iuris naturalis notitiam obtineamus: p. 41. *quae ex genuino illarum regularum usu obtinetur certissima*, tunc demum liquido adpareret, quanto earum regularum adminiculo huic disciplinae fastigium impositum fuerit. Interim non possum non miserari puerilem plane D. Alberti iactantiam, qua regulis suis triumphum acclamat, velut a me ultro campus esset desertus: cum mihi suffecerit fundamenta subruisse, quibus sublatis debilis compages ultro corruit. Unde verendum est, ne intempestivo triumphatori occinatur: *O Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!*.

§ XIII. Tertium caput D. Albertus miscet ex illis, quae ipsi per inhumana scilicet a *Censore* imputata sunt. Negat igitur primo, mihi ab ipso imputatum, quasi ego statuerim, hominem *casu* in hunc mundum proiectum: ibi enim Epicureos sibi ob oculos fuisse. Sed *lupum ante clamorem festinasse*, qua humanitatis plenissima phrasi utitur lectator Albertus. Ast profecto tantam calumniarum colluviem expresso aut suppresso nomine in me effusam hisce annis comperi, ut vitio mihi vertendum non sit, si culpam plus iusto suspicax videar. Et nihilominus duriorem a me avertit calumniam, paratus mihi impingere, (p. 42.) iubens me *audire fraterculum Lactantii adversus eos, quibuscum loquor*, *mutato saltem vocis casu*, *in quantum pertineat* utcunque vel undecunque. Sane quid Lactantius contra Epicureos disputet, non demum

ex

ex Alberto discere debebam. Quid ergo opus erat, ista verba mihi occinare, ut forte arbitratur, de veris humani generis originibus non aeque mihi atque ipsi constare. Quam porro immanem calumniandi rabiem hic arguit, quod vocabulum *casus* & *undecunque* agnatas particulas vocet, velut & ego non multo minus, quam Epicurus hominem in mundum projectum statuam. Cum ego isto vocabulo innuam, me dicto loco, origines hominis in medio relinquere; non quod illas ignorarem, aut de iisdem dubitem; sed quia ibi [illegible] quam ibi probandum suscepi, veritas constare potest, quaecunque de illis originibus sententiam supponas. Quod si autem neget, calumniandi causa ista ab se scripta, arguendus erit stupor tam aperta perspexisse non valentis. In secundo loco, p. 41. dum una vice contradictionis extricare sese [illegible], alia in eandem provolvi videtur, dum mea verba hanc de suo parenthesin infert, *et commune* [illegible] *Naturalis quae statui corrupto propria sunt*. Si enim nobis post lapsum communicantur, quae statui corrupto propria sunt, quomodo eadem apud Christianos ex cognitione status integri residuare dici potest? Cum illa, quae ex cognitione Christiana propria resultant, non communicentur; quae autem communicantur, etiam in non Christianos cadunt. Circa vocabula *eatenus* ac *proinde* importunam pertinaciam ostendit, p. 44. dum ne incommodum quidem verbum ubi excidisse agnoscere dignetur, velut ipse mera oracula funderet. Nec ex lecta [illegible] circa vires liberi arbitrii in homine integro vocula *proinde* abstinere. Par pertinacia est, p. 45. circa phrasin *a peccato retrahere*, quam peccatum jam praesupponere sensus communis dictat; eoque absurde adhiberi contribuitur, ubi de Legislatore sermo est, legem primam primam condente. Illa vero, p. 40. non est omnis humanitas se a foedissima & malitiosissima calumnia abstinuisse, quasi quodpiam erroneum illa doctrina contineretur. *Deum condere praecepta potuisse* [illegible]*isse, ut actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret*. Credo apud Afrorum [illegible] ista calumnia etiam extra [illegible] vendi potuerit. Sed nimirum nemo adhuc repertus est tam impudens, ut aequiparabilis Grotii dictum [illegible] (p. 46.) conclusi auderet, *Deum potuisse mutando alterius facere*. Coronatur inde, se humanitatem, ut nempe in meliorem partem, quam deteriorem partem meditatur dicta interpretetur, in Compendio suo aliquoties sententias edidisse, *non applaudendas omnibus*. Atque non aliud abs isto hic praestitum, nisi quod naturali lege praecipitur, & bonis omnibus in usu est. Quod si tamen iniuria illam adplicetur [illegible] eo computet, an D. Alberti, qui retracta suam humanitatem, & impudenter calumniari. Quo facto statim quatuor viri calumniarum, Sche[illegible]zius, Nicolaus Beckmannus, Fridericus Gesenius & Valentinus Veltheimius in maximum plausum erumpunt, seque adversus tanta crimina suas adiecere. Sed & circa *primam* operam sudat Albertus. Licet enim vel maxime *honestum* etiam unde opponam, ac dicam, in statu integro matrimonia inter fratres & sorores non ob eam rationem fuisse prohibita, sed ob *honestatem*; non minus tamen hanc dicto praesupponere, id quod ante illud interdictum in usu fuit, minus honestum fuisse. Quod denique, pag. 47. foedo lapsu commovetur distinctioni inter *affirmativa de re praesenti* & *praecepta* de eadem non dubio excussum. Non puto

porro habet ALBERTUS, quod urget, per Vindicias suas *plenissime mihi fe-* *[illegible]*

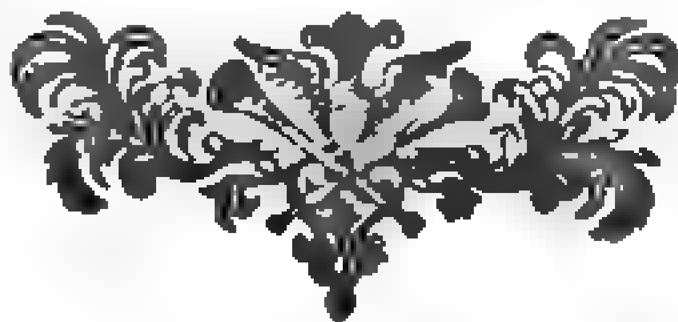
§ XIV. CAETERUM ut Dn. ALBERTUS grave mihi crimen Censura imposuerit, pauca quaedam circa *Compendium* ipsius *Orthodoxum* monere libet. De cuius scopo haud obscure videtur colligi ex primario isto axiomate: *Quidquid ex hypothesi [illegible] nobis [illegible] est, id ad analogiam status integri [illegible] juris naturae.* Sane analogiam status S. Scriptura nobis [illegible], nec de illa quippiam [illegible] mihi in mentem venit. Et [illegible] bellum, & quicquid [illegible] in genere humano ex peccato & [illegible] redundant, ad [illegible] analogiam status integri concipere possint [illegible]. Restat igitur, ut deinceps Ius Naturale ALBERTI [illegible] dum, & qui cum [illegible] orthodoxi vocabulo superbia incedat, caeteri, ad quorum palatum illa non sunt, haereticorum nomine traducantur. In *Praefatione ad [illegible]* Albertum [illegible] circa Decalogum aperuit, cum [illegible] Novatorum auctoribus, quae [illegible] dicerent, mihi persuadere non possum. Sane [illegible] Decalogo auctoritas & [illegible] disciplina iuris naturalis ad ordinem decem praeceptorum non digeratur. Quin ipse ALBERTUS in Compendio suo non Decalogum, sed [illegible] & [illegible] [illegible] ALBERTO constat, quod *[illegible] Decalogum [illegible].* Cum, [illegible] hominum [illegible], quomodo [illegible] credibile sit conspectu Decalogo, quo maledictio & damnatio adversus peccatores promulgatur. Sed & nescio, quid [illegible] habet [illegible] beatitudo. [illegible] hominum peccato [illegible] Decalogum quoque corrumpere [illegible]. Mallem quoque claro [illegible], quam obscuro [illegible] expressum [illegible], [illegible] non [illegible], *[illegible], quam [illegible] Decalogi [illegible] magis quam [illegible].* Fortasse enim [illegible] non defuisset. Certe quoque [illegible], *[illegible] ad antiquissima tempora respexisse, & quomodo primi homines vixerint, [illegible].* Id enim factum est, & fieri [illegible], qui de origine [illegible] humanae, [illegible]. Circa originem iuris naturalis [illegible] factum ab omnibus, aut plerisque, neque fieri necessum est. Sane Grotius primaevum hominum statum fundamenti loco non supponit, sed [illegible] de eo mentionem [illegible], [illegible] origine dominii indagat. Sed nec in nostra [illegible] est super primaeva hominum conditione [illegible], cum etiam hodie vita humana [illegible]. Et qualem vitam primi homines egerint, quaestio facti [illegible] est, quae nisi ex S. Scriptura cognosci potest. Sed & [illegible] est illud ALBERTI [illegible] naturae perfectum est, igitur illud ex perfectissimo statu derivandum. Per imperfectum enim statum perfectioni legis Naturalis nihil decedit, sed [illegible] tantum [illegible], & [illegible] debitum [illegible]. Quod porro ALBERTUS in Theologum [illegible] quaestiones & [illegible], ad

in primo illo & perfecto homine non erant, sed ex cerebro suo in facilius regulas fingendo pro veritate venditant, velut summam perfectionem legi naturali dare idoneum. Quin inter spatiandum in ecstasin incidisse videtur, ut multae phantasiae homini occurrerint, quas nunc excutere non vacat. Ex dicto Rom. I. 25. (p. [illegible]) nihil minus, quam id colligi potest, hominibus in statu defectionis citra revelationem aliquid de iure naturae constare non posse, nisi in subsidium adhibeant doctrinam Christianam orthodoxam de statu integro. Et quid fiet de dicto Rom. II. 14. quum hoc data opera obmittitur? Debuisset & nobis nominare *Theomachomachos illos*, qui citra paralogismos & *amphibologias ex facultatis suae incrementis in id [illegible] primum [illegible], [illegible] ab [illegible] est [illegible], [illegible], modo [illegible].* Absurda quoque pro se adducit ALBERTUS (p. [illegible]) ubi Grotii verba: *ius naturae per se hominibus non corruptis patet*. Per tales non intelliguntur, qui in statu integritatis vixere, sed quorum iudicium per pravam educationem & consuetudinem non est detortum. Et alias non ignotum, quid Grotius de perfectione primi hominis senserit. Neque ob dictum Iac. III. 9. ad intelligendum ius naturae cognitio de homine integro est excutienda. Sane si qui hodie *exaggerare* velit peccatum [illegible], eodem modo dicere posset [illegible] homines, pro quibus Salvator noster sanguinem suum effuderit. Num vero inde colligere licet: fontem e quo a Christianis pura iuris Naturalis notitia hauriri debeat, esse orthodoxam doctrinam de passione Salvatoris? Denique & testimonium MELANCHTHONIS hoc, quo ALBERTUS vult, tantis [illegible] non fuit. Qui bene in *argumento ad Officia Ciceronis* (*membro I.*) quoad ad hanc disciplinam attinet, expressis verbis a Scriptura abstrahi iubet. *Neque vero*, inquit, *de religione dico, quae ex sacris libris petenda est. Cavendus vero confundendo a Cicerone describitur, cum quo religio nullius pugnat. Scripsit de Officiis etiam* D. AMBROSIUS, *credo ut pueris [illegible], de quo videbis in Ciceronianis nihil praecipit. [illegible] dogmata [illegible] tempore [illegible] esse, de [illegible] Ciceronem.* Obiter quoque scire velim: quinam qui ex [illegible] Theologis *fidei orthodoxae censores* se vocari velint. Sane [illegible], aut quae iam suspecta sunt, censurae obnoxia habentur. In fidem autem orthodoxam, qui censorem feret? cuius tituli [illegible] & [illegible] ipse credo Romanus Pontifex aspernabitur.

§ XV. QUAMQUAM autem in ipso D. ALBERTI Compendio passim occurrunt, quae castigationem merentur, tamen cum tam ignobili labore tempus impendere [illegible] sit, pauca tantum notabuntur ea, quibus nostra tradita [illegible], & vellicat. Inter quae vel praecipuum est, quod dicit (p. 19.) *me hominem in hunc mundum progressum sine artibus & extra societatem [illegible] vagantem posuisse hac hypothesi mea*, quantumvis falsa illa sit. Sed non magis calumniam certorum hominum, quam stuporem circa illum locum detexisse molestum est. Thesis mea sana & vera est: *hominem*, prout nunc se habet, in solitudine destitutum citra ullam operam humanam, aut peculiare Dei auxilium vitam miserrimam agere. Alias enim neque in deportatione poena erit, neque

quae in expositione infrarum sequitur. Ad illustrandam hanc thesin, quam nemo sanus abnuerit, dicere [illegible] constare, si singulorum [illegible], quae super [illegible] humani generis origine ex S. Scriptura habentur, quamcunque aliam hypothesin de origine generis humani fingas. Nam [illegible] veritas quod praejudicat? Ne si dicam, [illegible], si vel [illegible] Spartani [illegible] aut e [illegible] ad ranas [illegible] depositis fingerentur, [illegible] est. Vnde adeo veritati [illegible] detrahitur? Vnde [illegible] valde est gravamen, per quem A [illegible] crepat, p. [illegible] *[illegible] adfuere formas ad fingendum [illegible] in Philosophia quidem, quae Christiana esse debet, [illegible] contrarium a Deo ipso revelatum est.* Quasi ad Lutheranum [illegible] quod faciat, docendi gratia falso quid fingere et fictum, non et verum supponere. Aut quasi Z [illegible] Lutheranus conferretur, [illegible] [illegible] ex absurda hypothesi, si Deus non daretur, disputet. Calumnia quoque est, quod *[illegible] Christianorum [illegible] de [illegible] statu, atque [illegible] in gratiam [illegible] de [illegible] statu [illegible].* Sane [illegible] Evangelicum [illegible] esse [illegible] in gratiam [illegible] de statu integritatis disserendum. Sed disciplinam iuris naturalis, abstrahendo a peculiari religione, [illegible] tradituras, non magis de statu integritatis mentionem facere necessum habet, quam qui Medicinam docet. Quod vero *si status integritatis habeatur pro hypothesi [illegible] longe [illegible], quam [illegible] modo [illegible] per [illegible] posse:* id quidem ex A [illegible] compendio [illegible] apparet, [illegible] generis humani oculi [illegible] quadam [illegible] perfecta [illegible]. Et [illegible] aliquid ad disciplinam iuris [illegible] pertinens, quod ex nostra methodo [illegible] in Albertino Compendio [illegible] percipitur. Porro [illegible] ad caput de socialitate p. [illegible] refert, non ideo negat, actionum humanarum finem esse debere gloriam Dei. Nam autem solum integritatis statum [illegible] vocabulo [illegible] debeat, Specim. Controv. c. [illegible] § [illegible] (p. [illegible]) [illegible]. [illegible] quoque [illegible] est calumnia, quod § [illegible] thesin meam, in disciplina iuris naturalis hominem esse considerandum, prout ipsius natura est corrupta, [illegible]. *[illegible] statum integritatis [illegible].* At ego non excludo statum integritatis, sed ab eo [illegible], tanquam qui ad Theologiam revelatam pertineat. Quem quam non [illegible], tanquam principium huius disciplinae, [illegible]. [illegible] quoque est secunda nota: *[illegible] status corruptus habetur pro [illegible].* [illegible] a me traditur. Sane ego pravas inclinationes hominum [illegible] non tanquam regulam [illegible], sed tanquam morbum, cuius prava affectus per legem naturalem [illegible]. Quod carpit, a me tradi, p. [illegible] Ius Naturale [illegible] circa externa occupari, praeter [illegible] dicta [illegible] illud [illegible] M [illegible] Epit. Philos. moral. p. [illegible] *Philosophia moralis est explicatio legis naturae, demonstrationes ordinis in actibus [illegible], quatenus [illegible] sunt definitiones variarum, [illegible] disciplinae in [illegible] humanis, congruentia cum Decalogo, quatenus* [illegible] *disciplina continentur.*

§. XVI. De illa quoque quaestione, (p. 49) an congruum fuerit in statu integritatis praecepta legis naturalis positivis potius quam negativis vocabulis exprimi, alibi a nobis dictum. Frustra ALBERTVS obiicit: *Exemplo legis divinae positivae cognoscimus, ad ea expresse inculcanda, ad quae nulla inclinatio est, libertatem contrarietatis sufficere.* Nam ad fructum illius arboris utique congenitus hominis appetitus erat, innoxius, ni divinum interdictum accessisset. Ast, verbi gratia, ad homicidium, adulterium, furtum, nulla congenita erat inclinatio. Et mirum est, ALBERTVM usque adeo sensui communi ex sola contradicendi libidine reniti, cum meae sententiae, quoties placuerit, capere queat experimenta. Sane si etiam infimae conditionis cui Magistratus pupillae cuiuspiam tutelam deferat, ac ipsi inculcet, ut pupillae bona diligenter administret, eiusque pudicitiam custodiat, ea monita aequo is animo admittet. Ast si id sollicite ingeratur, ne dissipet aut furto subducat rem pupillae, ne ipse eandem constupret, aut aliis prostituat, ne venenum eidem propinet, cum indignatione ista audiet, velut contumelia sibi allata. Reliqua alibi discussa sunt, aut talia, ut non sit operae pretium, istis confutandis tempus impendere. Non possum tamen, quin impudentiam viri notem, qui, ut sese Strimesio, velut nimium me laudasset, purget, dicit: *Comparative, si si cum* HOBBESIO *comparer, me laudasse.* & uti pullus ipsius, cui adhuc rostrum flavet, pipit, non tali comparatione, qua virtus cum vitio, sed qua minus vitium cum maiore vitio comparatur. Ast ego te cum comparativa tua laude in malam rem abire iubeo, & te vicissim quoque comparative ad Fridericum Gesenium, & Valentinum Veltheimium, aut si haec non sufficiunt, ad Iosuam Schwartzium & Nicolaum Beckmannum laudo. Equidem gratia Te mea opus non habere libens agnosco. Et ita morosus ego sum, ut si vel in coelum me laudibus extollas, Compendium tamen tuum exosculaturus non sim. Vehementer tamen suaserim, ut cavillandi & calumniandi finem facias, & si utique litibus delecteris, alium tibi deligas adversarium, magis otio abundantem, quicum velitationis serram reciproces. Est enim, cuius prurientes in satyram manus vix contineo, ubi quo erudito orbi ludibrio expositus, fere ingemiscas, ni quietem tibi mature imperare queam.

CAPVT

CAPVT III.

QVO OBIECTIONIBVS, DN. SAMVELIS STRIMESII RESPONDETVR

§ I.

Accedendum tandem est ad Dn. Samvelem Strimesivm, Professorem Francofurtanum, quem adparet ingressu novi muneris me potissimum oppugnato inclarescere voluisse. Cui & ipsi quantopere extra oleas vagetur, paucis ostendendum est, postquam jam plane istis tricis defungi placet. Ac in *Praemissis quibusdam Apodicticis* p. 41. cum Hobbesii statum naturalem atrocibus verbis damnasset, addit: *Ob eandem causam me non ullam mereri excusationem, quod statum naturae corruptum & ab omni integritate alienum tanquam hypothesin non quidem veram, sed fictam propterea praestruo, ut disciplinam ita generaliter traderem, ut & eadem ad captum Ethnicorum foret, quos statum integritatis, vel potius Creationis, ignorare fateor ex sola divina Scriptura addiscendum.* Circa istam accusationem observandum, primo Strimesivm mihi de suo affingere, quod supponam statum *naturae* corruptum, *& ab omni integritate alienum.* Contrarium enim hujus a me docetur L. II. c. 1. § 5. & L. II. c. 2. § 9. Deinde naturam hominis nunc corruptam ego non suppono tanquam *hypothesin fictam*, sed tanquam thesin nimis quam veram. Nisi forte Francofurti homines absque labe originali nascuntur. Sed longe diversa sunt, quae a me velut ficta tantisper supponuntur, quae accuratius expendisse decebat Strimesivm, antequam virum & respondere paratum lacesseret. Denique num rectius dicatur *statu creationis*, quam integritatis alii viderint. Id saltem constat, illam integritatem & sanctimoniam, quae lapsu primi hominis amissa fuit, Ethnicis ignoratam, ex sola sacra Scriptura addisci. Cujus contrarium non evincunt dicta quorundam Philosophorum Philippo Mornaeo & aliis adducta, quae nullam aliam corruptelam hominum, quam ex prava adsuetudine & velut contagio praesupponunt. Unde & nimis pro imperio pronunciat Strimesivs: *Non esse necessarium, ut in disciplina Iuris N. homo nunc consideretur, prout ipsius natura est corrupta, & prout est animal multis pravis cupiditatibus scatens.* Atqui citra istam considerationem aeque perfectum habebimus Iuris N. systema, ac si Theologi sua disciplina peccatum & corruptionem hominis excludere vellent. Quod tamen hi etiam ad primaevam integritatem adscendant, ratio est, quae in disciplinam Iuris N. non cadit. Et ipse Strimesivs p. 8. tam de statu *instaurationis*, quam *perfectionis* post hanc vitam pronunciat: *Neuter status hic attendi meretur, alibi nempe in Theologia uterque atque uterque tractandus.*

§ II. Haec sunt, quae p. 89 seqq. circa statum naturalem & eius [illegible] consulitur. Ubi primo per summam iniuriam idem cum *Hobbesio sentire* me arguit, quem prius horribilium errorum reum peregerat. At ego affirmo, et omnes cordati mecum agunt, [illegible] quod caperet, non intellexisse, quod quaeso in [illegible] ignotum est. Quam frivolum enim est, quod p. 90 ait: *Statum vero [illegible], qui per [illegible] talis est [illegible] inferiore, [illegible], vel qui [illegible] hominum [illegible], vel quo [illegible] Lycaon [illegible] Epicuri [illegible], aut [illegible]* [illegible], illum [illegible] fraternitatem ambire. Tam refutationem non merentur, quae [illegible] quod scribere [illegible] arguunt. Circa statum naturalem qui revera exsistit, monet: *Male [illegible] qui statum [illegible] partem & [illegible] complectitur quam maxime [illegible].* [illegible] est ambiguitas vocabuli naturalis, quod pro diversa oppositione diversas sortitur notiones. 2. *Contradictionis [illegible] statum [illegible] hominem, ut quae cum aliquibus hominibus [illegible] societate [illegible], & tamen hominum [illegible] Deo [illegible] subiectum esse [illegible] aequalem.* Male [illegible], qui S[illegible] librum meum legere [illegible] fuerunt. Sane neque citato loco, neque alibi extat, in eo statu hominem soli Deo subiectum *omnibus hominibus aequalem esse*, sed ista verba ibi extant: *Quemvis eorum [illegible], cui neque ipse subiectus est, neque [illegible] subiectum habet, aequalem esse* [illegible]. Vitale magni stuporis est argumentum, quod ostendit [illegible] *societatem, in qua omnes aequales sunt, nec alter alteri subiectus.* Magnus profecto pudor est, quod Professori Moralium a me demum inculcandum sit, quod coniuges & parentes cum liberis [illegible] non vivant in statu naturali. Quod de caetero ab inaequalitate virium ad inaequalitatem virtutum non liceat argumentari, discere poterat ex l. III. c. 2. § 1. de Iure Naturae & G. Atque stupida est quaestio p. 91. *[illegible] hominum societas, in qua omnes [illegible] agunt, [illegible] ad sui conservationem [illegible], [illegible] agunt, quae [illegible]* Ego vero de [illegible] eorum, qui in libertate naturali vivunt. S[illegible] quaerit, ubi locorum sit societas, in qua omnes utuntur [illegible] libertate seu statu naturali, id est, quae non sit societas. Est magnae [illegible] argumentum, etiam a puero talem quaestionem [illegible] animo audire. Denique conservationem sui a me conservationi [illegible] non opponi, satis adparet ex iis, quae a me traduntur l. II. c. 3. § 16. [illegible] ipsam conservationem quam maxime studet, qui credit, se non [illegible], sed toti mundo genitum. Quia porro S[illegible] p. [illegible] quam [illegible] Gelenius [illegible] in me calumniam commoverit, [illegible], etiam illa [illegible] hoc dictum a me responsum, ibi dicta patet. Ad illam quoque calumniam, quae p. [illegible] ponitur, alibi abunde responsum. Verum quoque est, quod contendit, non nisi quatuor hominum status dari posse, atque naturalem statum non dari [illegible] cum quadripartita illa divisio ad Theologiam spectet, quae non obstante in alia disciplina ut [illegible] status possit esse consideratus.

§ III.

§ III. Sed & circa illam quaestionem, num quid malum sit ante omnem legem diuinam & humanam, aliquot sophisticationes promulgat Strimesius p. 251. *Si nihil, inquit, aliud ante interdictum vel diuinum vel humanum malum est, tum nec Deus nec homo unquam malum prohibuerunt. Unde consequentiae est, quae iuxta hanc hypothesin prohibetur semper prius est malo, quod per & propter istam diuinam naturam suam nanciscitur. Sed illud absurdum foret dicere: Deum nihil unquam prohibuisse, nisi quod sua natura vel bonum vel indifferens fuit. Ergo non tam sibi constat, malum sua natura bonum vel indifferens esse.* Enumerando sophismate hoc nostram sententiam petit Strimesius, longe ipsum ratio fugit. Nos quippe illam actionem necessario bonam dicimus, quae cum conditione humanae naturae a Deo conditae ita congruit, ut haec sine illius obseruantia subsistere nequeat: malam contra, quae ita repugnat naturae a Deo conditae, ut eandem destruat. Unde absurde concipitur actio bona aut mala, antequam concipiatur subiectum, a quo actio illa exercenda sit, ut effectum prius, quam caussam concipere velimus. Non autem credo aliquem eo absurditatis prolapsum, ut diceret, malum actu exstitisse ante legem, quae humano generi coaeua, id est, adiunctum ante subiectum. Id autem ego nusquam tradidi, quodlibet malum per & propter solam prohibitionem naturam diuinam suam nancisci. Sumitur quippe a me prohibitionis certa humanae naturae structura a Creatore facta. Inde & *secundum* illius *argumentum* vltro corruit: *Si nihil ante est malum, quam prohibitum, & ideo solum malum, quia prohibitum, tum omnia mala possunt fieri bona.* Nam et quae legi naturali repugnant, mala sunt, non a nuda & sola prohibitione diuina oriuntur, sed etiam, quia indoles humanae naturae a Deo condita violatur. Non minus inane est tertium ratiocinium: *Si omnia per se sunt indifferentia, tum Deo impossibile est ad quidquam nos obligare. Nam etiam facta etiam clarissima lege promulgatione adhuc in nostra potestate foret esse, num illi promulganti fidem habere velimus, nisi per se bonum sit, Deo credere, & per se malum, illius veritatem in dubium vocare.* Ad hoc iam in Specim. Controu. cap. 5 § 15 p. 205 respondimus. Nam quod homo necessario fidem Deo adhibere & parere debeat, id prouenit ex indole naturae humanae, quam Deus ipsi in creatione assignauit, qua non posita, intelligi nequit, necessarium esse, hominem Deo parere. Quae autem rationalis creatura intelligit, hanc legem a Deo conditam esse, ei non amplius integrum est, iussa Dei pro libidine sequi aut detrectare, quia hoc indoli creaturae rationalis aduersatur.

§ IV. Idem tamen in *Originibus Moralibus* non parum in melius profecisse videtur, saltem circa praecipuam quaestionem super origine moralitatis in actionibus humanis, quam ut ante voluntatem diuinam reponat, extrema argumenta videtur adferre. Ut non videam, quid istis destructis amplius aduersus meam sententiam reponi queat. Eo magis opera danda est, ut plane & perspicue difficultates istae remoueantur. Ac primo quidem monendum, sermonem nobis esse de sola moralitate in actionibus humanis. Nam quod bonitas diuina a voluntate diuina originem non ducat, nemo, cui sensus communis,

nis, negabit. Vnde a STRIMESIO quaestio insidiose formatur: *Num nihil omnino bonum concipi possit ante voluntatem divinam?* p. 6. Deinde quanquam alii eandem mecum aut similem sententiam propugnant, tamen quatenus vel eandem illo latius porrigunt, vel ex alio fundamento deducunt, me nolle teneri vel ad solvendum illorum argumenta, vel ad consequentias, quae aliis impinguntur admittendas, praeterquam ubi cum strictissime cum nostra sententia conveniunt. Nam & saepe exiguo discrimine veri & falsi confinia discernuntur. & fieri potest, ut duo eandem thesin tueantur, sed quatenus ex diversis principiis eandem deducunt, in uno insit aliquando consequentia haerere, alio qua alter est immunis. Vnde ea tantum, quae ille impugnat, Clarissimus Vir, si adhuc in vivis sunt, sententiam & rationem suam defendunt. Mihi de mea nunc unico curae est.

§. V. Ecce igitur eo sunt redacti adversarii, ut admittant, controversiam non esse de rebus, prout revera & actu existunt, sed de nostro concipiendi modo, & sane quatenus nos mortales essentiam divinam ad modulum nostrae naturae concipimus. Vnde si vel maxime adversarii locum interveniendo obtinuissent, non tamen adhuc evictum foret, rem utique ita se habere. Vertitur autem cardo causae in distinctione inter essentiam & existentiam: quum hanc voluntati divinae moralitatem actionum humanarum antecedere concedatur, at illam non item. Hinc tenet istos Reverendus STRIMESIUS p. 32. pronunciat: *essentias rerum sine existentia nihil aliud esse, quam possibilitates seu aptitudines ad existendum, et ipsam existentiam actum exteriorem, pendere a Dei voluntate.* Enimvero valde dubito, an isthaec essentiae descriptione proceres regni Metaphysici sint probaturi, quorum concilium prius cogendum fuerit antequam illud dogma publice recipiendum sit. Sane si essentiae rerum in sola possibilitate consisterent, & vero universitas creaturae in omnipotentiam dei vim non exhaurit, adeoque Deum intelligimus posse quae nunquam produxit, aut producturus est, etiam non entium dabitur essentia. Aut ostendat mihi, quantum a nihilo differat possibilitas, quae nunquam in actum deducta fuit, aut deducenda est. Enimvero essentiae & existentiae contradistinctio ortum dedit abstractio Philosophorum. Nam uti quod existit proprie & revera esse dicitur: ita & illa realis & vera est essentia, quae cum existentia est coniuncta: & quod Deum esse habet, id eo ipso existit. At Philosophi naturam rerum ortus & interitus obnoxiarum contemplantes ista duo, essentiam & existentiam, natura coniunctissima cogitatione coeperunt divellere, quod absurdum ducerent, veritatem de indole rerum simul cum existentia hisce intervenientibus mutari, aut interire. Vnde formati sunt generales conceptus & propositiones de rebus, quae propositiones quia praescindebant ab existentia mutationi obnoxia, pronunciatum de illis est, eas esse aeternae veritatis, id est, eas cum individua rerum mutationi obnoxiarum non stare aut cadere, verbi gratia, Quae de natura rosae traduntur, ea in hyeme quoque vera esse, quando nullae usquam existunt rosae. Hinc & factum, ut essentiae rerum pronunciarentur aeternae. id quod vt hoc sensu facile admittimus, quod nempe conceptus

ceptus

caput generale de rebus ab arbitrio individuorum a[illegible]pendere: ita absurdum est, illam aeternitatem ante primam rerum originem velut retrotrahere, ac fingere, essentias rerum, a voluntate Creatoris, quae existentiam ipsis dedit, non dependere. Extra hanc explicationem pronunciatum illud de aeternitate essentiarum non magis admitti potest, quam hoc, mundum esse aeternum.

§ VI. His praemissis adparet, STRIMESIVM recte causam suam in eo ponere, ut possibilitates illas, quas essentias rerum vocare ipsi placet, statuat obiectum esse potentiae divinae ante actum voluntatis, & omnipotentiam Dei veram & adaequatam essentiarum omnium causam atque originem. Et has ante voluntatem Dei concipiendas esse, quia in ordinario attributorum divinorum conceptu & adprehensione omnipotentia Dei voluntatem eius, ceu potentia actum necessario antecedit. Quoniam autem posita omnipotentia Dei concipimus omnia se ad possibilitatem seu essentias ab omnipotentia omnino distare non possunt non posse & contra, etiam id patere, eas ipsas essentias ante voluntatem Dei secundum nostrum concipiendi modum antecedaneas esse. Eoque omnipotentiam divinam esse causam adaequatam, immediatam & proximam essentiarum, sicut voluntas divina causa adaequata, proxima & immediata existentiae rerum perhibetur. Enimvero probe hoc observandum, quaestionem proprie non esse confusam & indeterminatam, hoc modo: quodnam primum velut fundamentum sit, ut aliquid extra Deum esse queat? Ad hanc enim quaestionem ita confuse formatam ultimata est responsio: quia Deus est omnipotens, sive quia in Deo est potentia aliquid extra se producendi. Sed quaestio a nobis agitatur distincta & determinata: unde sit, quod certa gratia hominum habeat naturam, ut certa quaedam ei necessario honesta, quaedam turpia sint, quae bruta talia non sunt? Ad hanc quaestionem ultimata responsio non est: quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Sane aliter se se habent potentiae determinatae, sicuti & velut brutae, quibus positis effectus talis, & non alius ponitur. Sicuti in quovis genere machinarum conspicitur, ubi vera & adaequata effectus causa ad potentiam refertur. Aliter se res habet in potentia indeterminata, libera, exercitioque sui moderamen penes se habente, ubi quod quod talis vel talis effectus producatur, causa ad liberam determinationem eius potentiae refertur. Adeoque quando circa originem talium effectuum inquiritur, potentia quidem necessarium est praesuppositum ad producendum effectum, proxima tamen & adaequata causa est beneplacitum agentis. Et talis omnipotentia in Deo concipitur non tanquam facultas necessaria, sed tanquam libera, seu quae non necessario sese exerit, sed prout Deo placet; alias enim Deus semper ageret omnia, quae posset; cum Deus illa tantum faciat, quae vult. Vt factum plane sit, patere eum potentia Dei pari omnia sua obiecta. Vnde quaelibet ex tenebris communis nulla ire potest. Si quaeram, cur Deus hominem crearit animal rationale, incongrue respondetur, quia est omnipotens. Nam statim excipere possem: si omnipotens est, cur non potius aliter, quam sic fecit? Sed si respondeas, quia Creatori sapientissimo & optimo ita placuit: nil habeo, quod excipere queam.

§ VII. Inde [illegible]ro corruunt argumenta, quibus sententiam suam stabilire nititur D. Strimesius. *Quae, inquit, essentias rerum absque decreto ex arbitraria voluntate Dei ponere, nempe omnipotentiam Dei dependentem. Ergo & essentias rerum praedicatorum ... consequentias est, quia inter essentiam inventam & praedicatum nullum discrimen intercedit. Nam sic posita omnipotentia divina, necessario ponitur idea & essentia hominis creandi, posita ut Deus voluerit, ita eadem posita ponitur necessario etiam suam cuique tribuentis.* Quae omnia inania esse ex superioribus constat. Quibus addo, in artifice quidem, verbi gratia, figulo, cui potentia sua acquiritur, ideam illae necessario videri praecedere voluntatem illas faciendae, quae exsurgere non potest, nisi posita potentia seu facultate agendi. Ast in Deo, qui est a se ipso, & cui omnipotentia est aeternalis, nullas denuntias ideas rerum creandarum praesupponi necessum est, antequam ponatur voluntas quidquam extra se producendi. Unde & nulla est consequentia, negata possibilitate hominis ad existendum, negatur simul eius omnipotentia; igitur & posita omnipotentia, statim idea distincta, aut essentia hominis ponitur.

§ VIII. Quae porro Idem p. 62 excipit adversus dicta a me Specim. Controv. c. V § 11 quod in turpitudine actionum humanarum non sit eiusmodi contradictio, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor, pariter inania sunt. Est quoque illa frivola argumentatio p. 63. *Ad ideam boni ad humanam naturam restrictis non opus est certa dispositione humana, nec praecepto aliquo superiore, sed vel sola omnipotentia divina sufficit, vel humana essentia ex omnipotentia emanans, qua supposita bonum morale secundum essentiam eius necessarium est, ut negare absurges idem esse idem.* Ast vel verba mea non intellexit Strimesius, vel data opera cavillari voluit. Nam ut res sit numerabilis sufficit, si qualiscunque sit. Musca aeque ac Elephas numerari potest. Sed ut alicuius entis actiones turpes sint, non sufficit qualecunque id esse, sed requiritur, ut certo modo a Deo sit formatum. Unde non in rem inanimem aut brutum, sed in hominem turpes actiones cadunt, quia hic certo modo a Creatore prae illo formatus. Interim non negamus, esse in turpitudine certum genus contradictionis, quae ex posito hominis fine & natura resultat. Nam contradicturus sibi Deus fuerit, volendo creare hominem, id est, animal rationale, & ad sublimiorem quam bruta finem, & tamen certum genus actionum ipsi non interdicere volendo. Neque cuilibet ideae turpitudo repugnat, sed ideae hominis, quae ab aliarum rerum ideis, in quas numerus cadit, utique differunt.

§ IX. Secundo *Argumento* Strimesii iam narratum est praecisum, ut id repetere superfluum sit. Sed nec *Tertio* quid roboris inest. Admitto ego duplicis generis impositionem: unam ex solo libitu imponentis citra peculiare fundamentum in re; alteram ab imponentis voluntate ita ortam, ut aliter imponere velle non potuerit, siquidem sibi constare debeat. Quaerit Strimesius: *Unde sit illa necessitas volendi, & quodnam illud fundamentum in re, ob quod imponens non possit non quaedam velle?* Ast ego puto, sufficientem responsum continere haec verba: *siquidem sibi ipse constare debeat.* Scilicet quia ad perfe-

ctionem

ditionem sapientissimi & optimi Entis pertinet, sibi conformiter agere, & non mutari in horas: adeo recte voluntas antegressa sequentis velut regula dicitur: sic ut quia Deus voluit antecedens, non possit non velle, quod cum eo connectitur, & ex eo necessario sequitur, & si finem vult, non possit quoque non media velle. Sic vult Deus sui cultum, sed non nisi volens prius creaturam intelligentem. Nam si Deus nihil creasset, aut non nisi bruta creasset, cultum etiam sui velle non potuisset. Caeterum voluntati sapientia & bonitas non opponenda, sed coniungenda est, etsi effectus proxime ad voluntatem refertur, tum quia haec agendi principium, tum quia sapientia & bonitas sine voluntate, ac nisi liberae, non intelliguntur. *Quartum* denique STRIMESII *argumentum* est, *quia posito omnia bona moralia ad humanum restricta a voluntate divina tanquam primo origine profluere, ratione originis inter legem naturalem, & legem Dei positivam nulla amplius relinqui erit differentia.* Ast quid absurdi erit, si dicam, ratione originis tam naturalem, quam positivam legem ad Dei voluntatem referri: id tamen esse discrimen, quod positiva a Dei voluntate absoluta proveniat, naturalis autem certam conditionem humanae naturae assignatam praesupponit?

§ X. Ex eo autem nihil sine candoris [illegible], quod p. 64. arguere videtur, me in Specim. Controv. c. IV. § 3. p. 60. non rectius, quam BUDDEUM sensisse, cui errorem Sociniano simillimum tribuit. Ast ubi ego nego, necessitatem iustitiae Dei punitivae ex ipsa Dei natura fluere? Quod si tamen STRIMESIUS ex solo rationis lumine demonstraverit dogmata circa iustitiam divinam, quae substernuntur & implicantur articulis fidei de lapsu Adami, & subsecuta inde generis humani labe, de incarnatione Filii Dei, eiusque satisfactione, merito & passione, de iustificatione hominis, & similibus, adeoque haec omnia captum humanum non superare, nec abire a regulis iustitiae in foro humano visitatae, libentissime ipsi fasces ingenii submittam. Interim tutissimum reor ista fide amplecti, quam rationem ne quidquam fatigare.

§ XI. CONATUR hinc p. 71 STRIMESIUS argumenta mea eludere potissimum illa distinctione inter essentiam, & existentiam, cui quid roboris insit, abunde a me ostensum fuit. [illegible] autem circa exceptionem ad argumentum meum primum, mirum videtur, cuinam eandem opponat, aut quid ad praesentem quaestionem faciat, dixisse: *Nil prohibet, quo minus peccatum vocetur obiective: aut quo minus morales Doctores altius quam rustici adscendant, & originem moralitatis ab ea sententia derivent, ubi nullus Deus, ibi nullum bonum morale.* Nisi forte putat, qui bonum morale a voluntate Dei deducit, illum idem a Deo non deducere. Circa secundum meum argumentum id quoque mirum est (p. 71.) quare negare velit, omnem obligationem esse a superiore, ac neminem sibi ipsi obligari, *nisi de stricte dicta obligatione capiatur.* Atqui sane de proprie dicta obligatione mihi sermo fuit, & quidem de tali, quae a principio extrinseco provenit. Circa exceptionem ad argumentum meum tertium verbo monendum, haudquaquam aequipollere: hoc rectae rationi, humanae naturae, & imagini divinae congruit, & hoc per se & sua natura est ho-

nostrum. Circa exceptionem denique ad quartum meum argumentum moneo, illam ab Deo necessitatem utique removendam, per quam voluntati ejus detrahitur, quod creaturae tales factae sint.

§ XII. Designat quoque p. 79. novum conceptuum ordinem Strimesius, ut ab origine harum essentiarum divinam voluntatem utique excludat, qui citra animadversionem praetermitti non debet. Quando enim primo omnium loco concipitur Deus, consideratur tanquam a seipso existens, & cujus perfectiones omnes sunt essentiales, quarum in respectu ad ipsum Deum una non est prior aut posterior altera, (non loquimur de perfectionibus personalibus, de quibus ex sola religione Christiana constat,) nec una velut ex altera emanat. Hoc modo etiam Deus consideratur tanquam αὐτάρκης, nulla re extra se indigens, omnes bonitates ac perfectiones in se continens, & qui solus necessarius est. Quia autem praeter Deum nihil necessarium est, igitur quando ad res extra Deum cum ipsis progredi volumus, primo omnium concipiendum est, Deum voluisse aliquid extra se producere; qua voluntate Dei non posita ejus omnipotentia velut otiosa quiescere intelligitur; sed eadem posita Deus rebus naturam suam pro sapientia & bonitate sua assignat, ideoque ipsis tribuit. Ita credo D. Strimesius non prohibebit, quo minus voluntas Dei primum principium rerum extra Deum sit, ac in posterum quoque maneat.

§ XIII. Tandem & socialitatem tantopere agitatam plane tam externe convellere constituit, (p. 97.) ut vacuum commento suo locum faciat. Ubi id primo reprehendendum, quod pro socialitate a me posita *sociabilitatem* substituit, quam sive scandere, sive inruerim in non tam notum. Rationes hasce affert, quia ex isthac socialitate non possint deduci officia hominis erga Deum, seu religio naturalis; neque officia, quibus homo extra societatem consideratus sibi ipsi obstringitur; neque officia nostra in bruta tendentia, quale est, ut ab omni crudelitate erga ea abstineamus. Ad primam Objectionem praeter ea, quae alibi a me dicta sunt, repono: cum a me religio naturalis & jus naturae pro distinctis disciplinis habeantur, non opus mihi fuisse principium indagare, ex quo officia erga Deum & homines simul deducerentur. Deinde non repugnat, praecepta de socialitate colenda, seu dilectione proximi esse partem religionis naturalis praecipuae quatenus exercentur, obsequio in communem Creatorem testando, & socialitatis humanae praeceptis firmitatem a religione accedere. Circa alteram objectionem scire velim, quaenam officia homini solitario tribui possint, quae nullum plane respectum ad Deum aut alios homines habeant. Nam si forte obtendas castitatem, sane totus ille apparatus naturae humanae, aliique stimuli ob socialitatem sunt instituti. Sic ut si ad solitariam vitam homo a Deo esset destinatus, non magis castitas in ipsum caderet, quam in arborem aut lapidem. In hoc tamen tandem a me gravissime peccatum fuisse, quod dum officia hominum inter se tradidi, ejusmodi principium non assumpserim, ex quo officia quoque erga bruta & alterum deduci queant. Quo nomine virum Advocatum Generalem animantium, qui Legatus Fridericus vocabulum sibi imponit, non mediocriter indignum video, obtinum, inter ea, quae fo-

Sapiente Hebraeo asinis praestare habet, esse quoque fustem & verbera. Poterat tamen minore in alinea peccare tanto STRIMESIVS, si voluisset inspicere, quae a me tradita L. IV c. 1. § 6. de Iure Naturae & Gentium. Obiicit praeterea, deprehensum fuisse, quaedam manifeste naturali legi repugnantia societati parum aut nihil obfuisse, vti furta, & adulteria in Republica Massagetarum & Lacedaemoniorum. At non sequitur, ob corruptos mores certae Reipublicae hoc vel illud vitium, hanc vel illam societatem peculiarem parum obfuisse: ergo id vitium non repugnat socialitati generis humani in vniversum. Adi L. VIII c. 1 § 5 de Iure Naturae & Gentium. Oportet quoque valde superfunctorie STRIMESIVM legisse scripta mea, dum pronunciat, omnia officia legis naturalis, quae alios homines respiciunt, valorem, omnemque obligationem suam ultimo a cultu societatis sortiri. Ni grave est, inspiciat L. II. c. 3. § 10. de Iure Naturae & Gentium. In hac porro propositione, officia adversus alios homines exhibenda in socialitatem resolvuntur, non magis tautologum quid est, quam in illo Poetae: vt ameris, amabilis esto? Denique theses illae, innocentem ab aeternis poenis immunem asserere, peccatum haud impunitum dimittere, cum sint axiomata iustitiae divinae, indagandus est quispiam STRIMESIO, qui ista ad socialitatem hominum referat. Qui autem consideraverint, quae a me super differentia iustitiae divinae & humanae tradita sunt, agnoscent, absurde dici, iustitiam divinam & humanam, qua formam similem esse, non qua modum & gradum. Sane essentialis Dei, & imperfecta hominum iustitia, quoad formam eadem non sunt: cum ad formam iustitiae quam maxime pertineat, ex quo principio id, quod iuste factum dicitur, sit profectum.

§ XIV. DENIQVE quod post exterminatam, si diis placet, socialitatem substituatur principium, *suum cuique tribuere*, non est pro tanto habere. Illa vero id certam duntaxat iustitiae speciem absolvit, ac non nisi per violentiam velut ad omnia officia extenditur, ac invita plane Minerva. Sic ridicula est illatio: furtum non est faciendum, homicidium non patrandum, quia suum cuique est tribuendum. Sed & difficultatem a me Specim. Controv. c. 5 § 27. motam hautquaquam dissolui posse arbitror, si cum STRIMESIO dicamus, sola terminorum explicatione opus esse, (p. 120) Expectaveram subtilius quid a D. STRIMESIO, quam vt commento stupore Veltheimiano acquiescere vellet. Nam adhuc quaestio restat: vnde aliquid cuique *suum* sit: cum, verbi gratia, bruto adversus hominem nihil suum sit; & Hobbesius neget, civi adversus civitatem aliquid suum esse. Vnde ad aliud axioma stabiliendum plus, quam nuda terminorum explicatio requiritur. Sed mihi mea vindicasse sufficerit, quo minus quisque suis deliciis gaudeat, ego nec invideo, nec curo.

MEREBATVR etiam castigationem VALENTINI VELTHEMII introductio ad libros GROTII de Iure belli & pacis. Sed quia is, postquam Asini Tenebrionis Archiatrus factus est, non mores solum, sed & dictionem Nicolai Beckmanni exprimere studuit, eiusque nugae & a nobis antea destructae sint, & ab illis ipsis, qui nostra impugnant, reiiciantur, turpe foret, cum barbaro

isto animali vlterius colluctari velle. Et constat lixiuium a Rolleto temperatum mire ad ipsius scabiem quadrasse: cuius adhuc affatim superest, si mutire deinceps ausus fuerit. Quale balneum etiam illis polliceor, si qui nondum calumniandi & cauillandi pruriginem exuere poterunt. Longe turpius foret, mendacia & calumnias IOSVAE SCHWARZII maiore, quam latratus canis scabiosi dignatione habere, cuius periurio non simplici, & flagitio cooperti contactum merito omnes honesti refugiunt. Et satis iam istam belluam vlti sunt mores sui; quem licet altera vice carnificis manus elapsum, intra praecordia ipsius habitans tortor sat excruciatum dabit.

* *

IVLII RONDINI DISSERTATIO EPISTOLICA,

SVPER CONTROVERSIIS, QVAE SAMVELI PVFENDORFIO CVM QVIBVSDAM ALIIS CIRCA IVS NATVRALE INTERCESSERVNT.

PETIS a me Marce Primasi, Consobrine suauissime, vt breuibus tibi exponam, quo demum redactae sint controuersiae, quas aliquot ante annos Samueli Pufendorfio circa Libros de Iure Naturae & Gentium ab ipso editos, nonnulli haud leui animorum motu intentauerant. Nam per triennium Cantabrigiae agenti nihil amplius ad eandem spectans occurisse fastidio Bibliopolarum Anglicorum, eiusmodi scripta fere adspernantium. Et tamen Te pro singulari in eam scientiam studio exitum istius certaminis nosse cupere, cuius primordia Tibi saepe indignationem, quandoque & risum excitauerint. Idemque petere V. Cl. Richardum Cumberlandum, aliosque ibi eruditos viros, quibus Te suggerente ea iis innotuerit. Quibus & eiusdem disceptationis genio perspecto mirum desiit videri, tam pauca, quae solidam, profundamque meditationem sapiant, illis ex oris prodire, quae alias scholis, virisque literas professis refertae sunt. Quis enim circa expoliendas bonas scientias operam impendat, si id summum laboris fuerit praemium, calumniantium importunitati non succubuisse. His igitur viris vt gratificer, ac Tibi praecipue, cui imperium in me necessitudo nostra, ac singularis, quo iungimur, amor detulit, faciam, quod alteri vix annuiturus eram, non tam ob rei difficultatem, quam quia tantum temporis negotiis, quibus premor,

premor, aegre in praesens decerpere licet. Ac ne mutilato officio defungar, non solum quod ei eo tempore, quo tu hinc abiisti, scriptorum sit editum, Tibi nunc transmitto, sed & quid circa alteram partis postremae scripta mihi videatur, adiicere placet. Nam Pufendorfium post editum Controversiarum Spicilegium grauiora, quibus distringitur studia, non permittunt de istis altercationibus amplius cogitare, quas aduersa pars, pruriginem scribendi & contradicendi in infinitum extractura videtur. Praeterea cum eidem tota hac disceptatione, id tantum fuerit propositum, vt calumnias sibi intentatas depelleret; caetera securus, quid opinionum Metaphysicarum vnus aut alter latens aut Francofurti ad Oderam in deliciis habet.

INTER Pufendorfium igitur, & Valentinum Albertum, Theologum Lipsiensem, non tam super re ipsa & dogmatibus, quam super methodo disceptatum fuit. Nam ille quidem legibus methodi conuenientia duxerat, Iuris disciplinam e genuinis & domesticis principiis adornare, abstractis semotisque & separatis, quae a religione diuinitus reuelata commodato sumi possunt, non quidem fastidio diuinarum literarum, sed ne controuersiis Theologicis velut vortice quodam inuolueretur disciplina vniuersum mortalium genus spectans, non prout peculiaribus & ad salutem aeternam tendentibus circa sacra dogmatibus imbutum, sed prout ratione praeditum est. Tum & quia praecepta eius disciplinae non inter Christianos duntaxat, sed & inter Gentiles & Muhammedanos inter se, & cum Christianis negotia tractantes conspiciuntur. Ast Alberto potius visum fuit ius Naturae ipso e Paradiso petere, quo fine & regulas quasdam concinnauit, non absimiles illis, quae apud Logicos de inuentione medii termini occurrunt, insigni visu ad inueniendam hominum naturam integritatis statum consecutionem rerum nouit. Quibus quidem vt se suaque obiectaret Pufendorfio nihil intererat. Verum multis scrupulum iniecerat, cui orthodoxiae vocabulum infarctum erat, quo se perstrictum, suaque libellos, quibus adolescentes ab Alberto absterreri constabat, heterodoxiae argui non obscuris indiciis videbat. Quia non parum in fermento erat aduersarios suos tam detestandam cordatis artem e Monachis, & limitibus Sacerdotibus Romanae sacra professis mutuari, vt etiam circa leuiusculas quaestiones ab se dissentientes haereticorum vocabulo apud imperitos diffamare instituant. Vnde vindicandae existimationis acrius ad destruendum illud commentum connixus est, quam alias illud indoles merebatur. Albertus contra, ne per *Spicilegium* ad incitas redactus videretur, in *Parergis* suis praecipuis rebus tacite praeteritis tantum hinc inde nonnulla sat frigide vellicat, & haud eo secius velut pro tribunali calculum pro se fert, quo iure, quiuis intra extra studia partium positi iudicent. Mihi sane illud e scripto decessisse potius Anonymo, quam accessisse ... ad aestimationem, quam alias illud virorum proloquebatur. Equidem recensuit haec exempla Philosophiae per Theologiam locupletatae, vbi denuo adducuntur propositiones, quas vocant, *mixtae*: sed per quas etiam ipsius Logicae theoremata non magis augentur, quam Physica aut Medicina e miraculis. Circa *aquas supracoelestes* debuisse distinctius supponere certum mundi systema: Ptolemaicum, an Copernicanum aut Carte-

Cartesianorum. Sed nec vsquam Sacra Scriptura docet, *fontes & flumina ita oriri e mari*, vt ex hoc ad eorum capita per tubos seu canales quosdam subterraneos aquæ perueniant. Itaque Scripturæ Sacræ non contradicit, si quis docet vapores e mari adscendere, e quibus in pluuias resolutis & spongiosa tellure exceptis fontes & flumina oriuntur. Nec ad reliqua exempla, quod [illegible] posita, forte [illegible]. Sed si vsque deinceps ita philosophari pergeret Albertus, nemo sane prohiberet, nec puto magnopere admirabitur, modo alios, quibus continuus philosophandi modus non placet, heterodoxias crimine non adspergat, nec velut æternarum doctrinarum contemptores traducat. Equidem in hisce complures passim propositiones occurrunt, cum ad alias Philosophiæ partes, tum præcipue ad mores spectantes. Sed cum is earundem scopus non sit, vt Philosophiam doceant, illas velut obiter & extra præcipuum scopum adlectas intelligi debere, quæque adeo naturam, constitutionem & indolem disciplinarum, e quibus quæque illarum propositionum petitæ fuerant. Sic licet Propheta Regis Ezechiæ apostemati emplastrum imposuisse dicatur e ficubus confectum, aut Samaritanus oleum & vinum vetere vulneribus infudisse, haud ideo chirurgia vtique e diuinis literis discenda aut Chirurgia Christiana est comminiscenda. Non magis, quam Geometria Christiana opus est, quia populari modo in libris diuinis ratio diametri ad circumferentiam exprimitur. Quamquam autem ponam, omnia præcepta legis naturalis sacrarum Literarum compagem continere: id tamen non obstat, quo minus peculiaris sit disciplina iuris naturalis domesticis principiis, modoque demonstrandi & deducendi sua sibi constans. Sic Scriptura S. præcipit, ne quis fratrem suum in emendo vendendoque defraudet. Sed num ideo ex eadem petendum, quid emptio venditio sit, quæque eius requisita? Aut ideo Iurisprudentia Christiana extruenda, & si quis ex indole eius contractus, ex communi constitutione generis humani id præceptum demonstret, tamen non pro homine profano est habendus? Aut quia Apostolus vltimas voluntates validas esse debere dicit, ideo ICti non e domesticis principiis de natura & validitate testamentorum tradunt? Vnde etsi ipsa præcepta legis naturalis in Theologia & iure perpetuo eadem sint: manet nihilominus vtraque perpetua peculiaris disciplina, altera non subordinata: præterea vbi non quæstio est de veritate præceptorum, sed de methodo eius disciplinæ, principiisque & modo demonstrandi: quæ vtique adeo vnice e rationis lumine promanant, vt ne Theologi quidem e sacris literis petere soleant, qua methodo corpus aut systema Theologiæ sit adornandum, sed Logices tradita respiciant. Sed & labes, qua intellectus humanus infectus deprehenditur, non minus illos vrget, qui sacra tractant, aut hypotheses suas e paradiso petunt, quam illos, qui solo rationis lumine præeunte philosophantur; cum non minus errorum & contradictionum in iis fuerit inter eos, qui circa sacra dogmata versantur, singuli orthodoxiæ elogium sibi reportantes, quam inter Philosophos. Vbi tamen ob prauas hominum interpretationes verum Verbi diuini in se non corrumpitur, sed obseruis illis eadem pura eminet: ita errores Philosophantium lumen rationis, & naturam rerum, velut genuinos Philosophi-

pliant principia, non corrumpunt, quin eiusdem liquida satis elucescant illis, qui abdicatis praeiudiciis solidam ratiocinandi & demonstrandi viam insistunt, quoad quidem humanae perspicaciae penetrare datur. Iniuriam porro Philosophiae faciunt, qui eam hominibus, ut sunt labe infecti, auctoribus attribuunt, cum & ipsa divinae sit originis, resultans ex lumine rationis, nobilissima utique Dei creatura, opera divina debito studio contemplantis. Quod si labes humanae mentis eo usque porrigi debeat, ut ne modus quidem demonstrandi & sequelas nectendi sincerus supersit, non video, quid certi ipsa Theologia sibi polliceri queat. Sane haec res ipsas duntaxat, non modum sciendi tradit, & formalis connexio thesium Theologicarum, & quam subinde in ore habent Theologi bona consequentia animae humanae foetus est, quam nisi observaverit Theologus, sine mente sonum dare, aut delirare videbitur, quicquid verborum aut sententiarum hinc inde e sacris literis consarcinet. De caetero inanis est Alberti metus, universalem hominum socialitatem ideo non posse haberi regulam agendorum, quia peculiare societatis bonum eiusmodi regulae vicem sustinere nequit. Id enim perinde est, ac si dicerem: bonus civis non potest omnia metiri proprio commodo, igitur non potest omnia metiri bono civitatis. Sed quia Albertus causae suae praesidium non tam in ponderibus rationum, quam flosculis eloquentiae suae reposuisse videtur, dum precibus blanditiisque tantum non puellaribus delicias suas invitat, ut Lipsiam iterum advolare velint ad degustandam compendii orthodoxi ambrosiam, nemo ipsius adversario suaserit, ut ineptiendo cum isto certet, aut ad captandos aliquot imperitorum adolescentum plausus velut ad aram Lugdunensem non sine anxietate decernet.

Acrius insurgit in Episcopii sui Samuel Strimesius, Professor Francofurtanus, non solum omni Sophisticae apparatu, sed & effusa ubertate conviciorum & scommatum colluvie, quibus tanto importunius iactare se coepit, postquam immensos spiritus eidem videntur accessisse, quod Pufendorfius rationes ipsius circa quaestionem de origine moralitatis prae Velthemii scopis dissolutu commendaverit. Quem & audio ingenti desiderio responsum a Pufendorfio hactenus expectasse, quod scabiosum ipsius caput acri [illegible] valde opus habeat. Sed puto praestiterit, ut Strimesius seipsum scalpat, postquam in praesens nemo tanto honore eundem dignaturus est, ut tam foedam impudentiam aliter quam contemptu vindicandam iudicet. Mihi in tui gratiam, Marce suavissime, sufficeret pauca perstrinxisse, quae circa rem ipsam idem dicto scripto movit.

§. I. Arguit igitur, Pufendorfium, circa considerationem hominis, in disciplina Iuris Naturalis statum tantum corruptum, ac nihil integri complexum supposuisse. Pufendorfius hoc ipso iniuriam sibi fieri queritur, cum locis ibi adductis de Iure Naturae & Gentium L. II. c. 1. §. 5. & c. 3. §. 9. consideraverit hominem prout multis, egregiisque a Deo dotibus est praeditus, quae & hodie licet infra primaevam perfectionem supersunt, uti est dignitas & praestantia humanae naturae prae brutis, anima immortalis, ratio, ingenium,

intellectus ordinem, ac non solum in statum integrum, sed & eum, qui nunc est, cadunt. Hisce bona affectionibus eandem prauae inclinationes subiunguntur. At qui in homine bona considerat, & idem hominem considerat, *prout natura ipsius* corrupta est, is hautquaquam hominem *integrum* considerat vt corruptum. nec si posteriori consideratione particula *prout* adponitur, ideo statum consideratio immediate praegressi abrogatur. Sic se [illegible] statum hominis quid [illegible] considerat Pufendorfius de Officio L. II. c. 1. § 4. & Dissertatione de statu hominum naturali aperte tradit. Eas fictiones si Strimesium pro sua grauitate *considerare non decet*, non decebat quoque easdem haud intellectas ex cauillatione deuoratas damnare. Interim Pufendorfius hominem semper considerauit non vt bestiam, sed vt hominem, id est, vt animal ratione praeditum. Id quoque nullus mortalium animo concipere potest, quare indignum sit homine, aut quomodo ad genus humanum iniquè deque habendum dicatur, si quis vt hominem ab omni auxilio humano destitutum, vel genus humanum imperio plane soluto sibi animo concipere, vt vel vtilitatem societatis, vel imperii causas aestimare inde discat. Hypothesin aut thesin Pufendorfii per hoc refutat, quod *in homine supersint reliquiae bonitatis*, neque opus esse, *vt in iure naturali homo consideretur prout corruptus est, & prout patet multis prauis cupiditatibus*, id grauis & sane sensu dicitur. Non reliquiae illae bonitatis non vtique vniuersas humanas affectiones absoluunt, sed praeter eas in homine multae quoque occurrunt prauae cupiditates. Cur ergo non liceat in homine considerare & quod bonum superest & quod corruptum est? Addit *Huiusmodi hominem hic supponendum, non vero in disciplina Iuris Naturae tractandum ex professo*. Sed quis vetuerit in disciplina regendis hominum moribus destinata prauas in homine cupiditates non supponere solum, sed & ponere, quippe quae etiam citra subsidium disciplinae subsidium ipsis sensibus deprehenduntur? Praesertim cum citra has necessitas vitae ciuilis intelligi nequeat. Neque tamen ex professo de statu corrupto hic, vt in Theologia, agitur, quae in oppositione ad statum integrum, & secundum suos effectus, atque fine illum considerat. Ita de prauitate mortalium Pufendorfius hinc agere potuit, cum de primaeua integritate pauca duntaxat insinuaret, quia iuris naturalis disciplinam pro hominibus, quales nunc sunt, tradidit, non pro illis, quales in Paradiso quondam erant.

§. 12. Circa statum hominum naturalem quae Strimesius monuit, parum candoris aut ingenui prae se ferunt. Mirum est, illum Pufendorfio Hobbesium exprobrare non desinere, cum satis constet, in Germania hunc, quia verbo dicit, a nemine solidius destructum, quam a Pufendorfio. & quidem non solo Numinis conuicio, quo velut fulmine Cartesium prostratum a se iudicant nonnulli, sed rationibus ab ipsa natura & rerum indole petitis. vt tamen idem multa Hobbesii dicta ad genuinum sensum, quantum res ferret, deflecteret, & recte dicta adstrueret, nec ideo rejiceret ob causam, quod ab Hobbesio prolata forent. Quo candore si omnes Philosophantes vterentur, plus profectuum, minus rixarum in re literaria extitisset. Igitur qui post tot refuta-

tiones

dunt ac demonstrationes Hobbesii nomine Pufendorfio invidiam apud vulgus literatorum facere non dubitant, malignitatem animi sui magis quam impudenter aperiuntur. Porro quae Strimesius circa statum naturalem, prout is a Pufendorfio designatus est, carpit, non satis apparet, quid is sibi [illegible] contra statum velit, non intelligitur. Ad naturam utique a Pufendorfio [illegible] fuit, statum naturalem ipsi vocari conditionem eorum, qui nulli humano imperio subsunt, ut taceam. Quis in statu communi vivant Reges, & qui par summum imperium habent. [illegible] atque uno [illegible] & principiis [illegible] Pufendorfium, ut ante eum nemo. Eo turpius labitur Strimesius, quod cum statum naturalem a Pufendorfio *sociali statui opponi* scribit, quod nuspiam ab hoc factum. Recte porro Pufendorfius in statu suo naturali hominem a nemine praeter Deum dependere statuit. Sed quod idem eiusmodi homini tum tribuat ad omnes conformationi sui se habitu [illegible], eique [illegible] atque animantibus ullam legem, aut quod genus humanum non ad superiorem dignioremque quam de corporis sui conservatione [illegible] cum brutis communem legem [illegible] arbitretur, id quomodo [illegible] dici queat, non video. Sane [illegible], eumque sensu aeternae legis [illegible] in statu naturali viventium regulam facit Pufendorfius, quae puto non omnibus animalibus est insita, nec homini communis cum brutis lex. Dum autem Strimesius Pufendorfium reprehendit, quod suo sensu statum naturalem dari docens, eadem opera damnet Reges et jus Respublicas, quibus ea praecipua dignitas habetur, quod praeter Deum neminem superiorem agnoscant. Quod de contradictionibus pergit, quibus statum naturalem a Pufendorfio designatum premi arguit, vix citra commiserationem legi potest. Iam antea monitum fuit, Pufendorfium nuspiam statum naturalem revera existentem *statui sociali* opponere. Vide num magis contradictio est, si dicam, statum naturalem revera nunc existentem [illegible], ut quis cum aequalibus hominibus peculiari societate iungatur, quam si dicam, Rex Persarum vivit in statu naturali respectu aliorum Regum & Rerumpublicarum qui tamen idem cum uxoribus, cum liberis, cum ministris, cum civibus suis peculiari societate iungitur. Secundam contradictionem ipse Strimesius expediet, si mente concipere possit, unum eundemque hominem respectu quorundam hominum vivere in statu naturali, respectu aliorum in statu adventitio. Sic Rex Persarum respectu Turcae, Mogoris, [illegible] aliorumque Regum in statu naturali, respectu subditorum suorum in statu civili degit. Nam Persa, Turca, Mogor, [illegible] invicem sibi alteri non sunt subiecti, neque communem in terris habent dominum, quae est definitio in statu naturali viventium: qui tamen plurimos suos homines possunt habere peculiari ipsis vinculo adstrictos. Tertiam contradictionem nemo inveniet, cui integra valetudo constat. *Hominem cum aliquibus hominibus peculiari societate iunctum, neminem tamen praeterquam Deo subiectum esse.* Sane Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta uxoribus, liberis, [illegible], civibus suis peculiari societate iungitur: nec eo minus gloriatur, se neminem praeterquam Deo subiectum. Quartam autem contradictionem exprimit, si Pufendorfii thesin cum Strimesii commento conferemus. Hic est: In statu naturali constitutus, habet facultatem e proprio

iudicio

[illegible]

ei conspirare dictum a Sam. XVIII, § 21 [illegible]. Neque denique Strimesius, rationem fuisse redditam, quare plures quam quatuor status dentur. Atqui subinnuerat utique Pufendorfius, in Theologia quadruplicem duntaxat hominis statum dari: id quod non obstat, quo minus humanus status seu conditio in disciplina [illegible] aut Medicinae alio respectu consideretur. In toto hoc capite stuporem suum apricum est Strimesius, dum a se non intellecta mero animo impetu oppugnat.

§ IV. Sed ipso principali quaestione de origine moralitatis in aperto est, statum controversiae a Pufendorfio non adulterinum, sed ingenue & simpliciter formatum, & ad moralitatem in actionibus humanis fuisse restrictum: extra quam nos eandem protrahere fas non est, ni cum propria umbra luctari velimus: a qua culpa nec Strimesius immunis est. Caeterum principium totius controversiae de distinctione inter existentiam & essentiam rerum nihil inclusum reperi, sed ab auctoribus [illegible] voluntatem Dei ab origine moralitatis exclusam, eamque distinctionem post prolatam ab illis, qui [illegible] illas [illegible] voluerunt. Pufendorfius etsi satis esse potuerit ostendisse, moralitatem rerum quoad existentiam voluntate Dei posteriorem esse, tamen [illegible] adversariis [illegible] essentiam asserere est conatus. Et quae de rerum essentia, idea atque immutabilitate veteres [illegible] & recentiorum philosophi in diversa abeunt, Pufendorfio haec animo sententia, quae essentiam rerum ab existentia abstractam non nisi conceptum rerum inadaequatum agnoscit, in cerebris philosophorum primum enatum. Unde cum [illegible] putamus dictionem Strimesii: *Si conceptus rerum generales e rebus utique existentibus aut existituris formati, ab existentia individuorum, seu ab existentia vel non existentia huius vel illius individui non dependent*, atque simpliciter ab existentia vel non existentia: *absurdum non esse liberam determinationem unice primam rerum essentiarum originem & explicationem [illegible]* habemus, ut cum existentiam earundem voluntas divina antecedat, haec in conceptibus illis abstractis rerum naturam consequatur. Omnipotentiam autem Dei, prout a voluntate eandem abstrahit, essentias rerum non inferre haud obscurum arbitramur. Nam praeter rationem unam a Pufendorfio allatam potest essentia rerum utique certi quid esse, atque definiri. Atqui omnipotentia Dei antequam ad certum quid per voluntatem determinata fuerit, indifferenter ad hanc vel illam, talem vel talem essentiam habere se intelligitur. Igitur a posita potentia Dei, ponitur sane aliquid extra Deum esse posse: sed quia illa potentia in se non est definita, & ad certum quid determinata, seu quod est [illegible] illa, quae esse posse dicuntur, certa & definita essentia [illegible], quousque omnipotentia illa per voluntatem Dei ad certum quid restricta fuerit. Sane [illegible] neque hominem esse posse, neque Deum omnipotentem. Nequaquam tamen posita omnipotentia Divina ponitur essentia certa & definita hominis seu [illegible], cui certa definitio competat. Sed, posita quoque voluntate Dei. Igitur Pufendorfius quando concessit *primum fundamentum, ut aliquid extra Deum esse possit, esse omnipotentiam*, nihil concessit, unde Strimesius putavit sibi [illegible] surgeret. Nam nuda & indeterminata possibilitas essentiam ne-

mine venire nequit, *& effectus in determinato adaequatus* est. Contra ultimam responsio, quare cuiusvis rei essentia talis sit, non est haec, quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Quo non parum facient, quae Pufendorfius de discrimine potentiarum addiderat, ad quae ultro oculos sibi clausisse videtur Strimesius, ut sine rubore contradici posset. Sane quam maxime ad rem facit, omnipotentiam Dei, quantum ad exercitium & ad extra non esse facultatem necessariam, ut eadem essentialis sit. Equidem si Deus non esset omnipotens, Deus non esset: eam tamen omnipotentiam non necessario, sed libere se exserit. Saltem id inde patet, male ratiocinari Strimesium, quando ait: *Omnipotentia divina concepta essentias rerum in genere & indeterminatas, itaque per consequens easdem in specie humanas & honesti humanas determinatas, etiam non concepta Dei voluntate, concipiendas esse.* Sic posito figulo & argilla, possunt fieri vasa fictilia. Sed antequam figulus secum constituerit, an operari omnino, & qualia vasa conficere velit, vasorum aut potius essentiam frustra investigaveris, quae tunc demum resultat, quando figulus ad operandum, & hoc ac non alio modo operandum, se determinaverit. Ante eam determinationem, quae voluntatis est actus, potentia figuli indifferenter ad hanc vel illam vasis essentiam se habet. Vasibus semel confectis licet eorum essentiam etiam ab existentia abstrahendo concipere: ut tamen, si quaestio exsurgat, unde vasibus talis & non alia sit essentia, voluntas figuli nullo modo excludi, aut illa essentia ante eandem voluntatem poni queat. Nam conceptus, & modi concipiendi sequuntur ipsas res, prout existunt, non vice versa. Est tamen discrimen inter Deum Creatorem & figulum, id est, inter omnipotentem, & eum, cui finita est potentia, disciplina aut meditatione acquisita, quod in hoc ante opus requiratur idea, quae & existere potest ante voluntatem producendi: quod inde provenit, quia in isto est potentia certis limitibus circumscripta. Id quod in eo non videtur necessarium, in quem quadrat illud: *Dixit & facta sunt.* Igitur infeliciter ratiocinari arbitramur Strimesium: *Si ad perfectam potentiam ideae obiectorum necessario requiruntur*, nempe propter finitam naturam: ergo & omnipotentia Dei essentiales obiectorum suorum ideas necessario inferet, & quidem tales, quae voluntatem divinam antecedunt. Perdit quoque operam Strimesius in sequentibus.

§ VIII. NON negat Pufendorfius in actionibus turpibus occurrere certum genus contradictionis, quod tamen, nisi posita voluntate divina, intelligi nequeat. Talem tamen in actionum humanarum turpitudine contradictionem negat apparere, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor. Hoc enim negato, idem negatur esse idem. Qualem quidem contradictionem Strimesius hic nondum demonstravit.

§ IX. PORRO uti Strimesio πρῶτον ψεῦδος Pufendorfii videtur, honesti ideam a sola voluntate divina tanquam origine proxima suspensam, non autem ab omnipotentia Dei antecedenter ad eius voluntatem promanasse: ita contra Pufendorfius πρῶτον ψεῦδος Strimesii indicat, aliam originem existentiae rerum, aliam essentiae, quae non nisi modi quidam illarum concipiendi sunt, attribuere; & cum

& cum concedatur, a voluntate Dei esse, ut res, quales sunt, existant, negare eamundem essentias, ut tales sint, a voluntate divina esse. Cui & displicet, essentias rerum velut possibiles ab omnipotentia divina, velut voluntatem divinam antegressa, derivare. Sufficere quoque judicat Pufendorfius essentias rerum in parte, quae per voluntatem divinam extitere, & adhuc existunt. Sed quia omnipotentia Dei latius se extendere posse intelligitur, quam universitatem rerum creatarum expers finitam: haec puto Strimesii mens est, illis etiam, quae contradictionem non involvunt, cum ab omnipotentia Dei produci non repugnet, essentiam utique velut possibilem tribuendam esse, etiamsi eas Deus neque produxerit, neque producere voluerit. Quibus aliorum delineandis, ut Strimesius sese oblectat, Pufendorfii, ut credo, non intererat. Caeterum neque in Cartesii, neque in ullius Philosophi verba juravit Pufendorfius, etsi valde probet institutum virorum ingeniosorum, qui magis e dictatis sanae rationis & curiosis naturae observationibus, quam e Scholasticorum ac vulgari in Peripateticorum nugis sapere malunt. Strimesius porro nunc omnipotentiae divinam sapientiam & bonitatem socias, cum hactenus solius omnipotentiae mentionem in hac disceptatione fecisset. Enim sapientiam, atque bonitatem liberas facultates neque absurde neque incogitanter pronunciat Pufendorfius, quia sapientia & bonitas ideo maxime adoranda est, quod libera voluntate comitante exercetur. Sed plussimus Strimesius putidam cavillandi libidinem arguit, *libera, id est, non necessaria*: quasi quisquam sanus in dubium revocare possit, quod Deus utique essentialiter & necessario sit sapiens & bonus, & cum nisi talis non esset, Deus non esset. Nec minus tamen sapientiam & bonitatem Deus non exerit necessario, velut machina quaepiam, sed libere, id est, ex optima sua voluntate. Nusquam tamen Pufendorfius originem bonitatis & malitiae in *absolutam* Dei voluntatem contulit. Etsi haud quidquam sinistri humano generi metuendum autumet, si origines rerum in voluntatem Creatoris optimi & sapientissimi referantur, quam alii essentiis a voluntate ipsius non dependentibus velut capitulatione aliqua Creatoris adversus absolutam potentiae circumscribere velle videntur. Quomodo autem per hanc sententiam discrimen legum naturalium & positivarum tolli, aut peccatorum aequalitas Stoica statuatur, quod Strimesius arguit, nobis quidem haud adparet.

§. X. Si igitur Pufendorfius haud magnopere metuit indignationem Dominorum Metaphysicorum, Regni Barbariei maximum satellitum, nec adeo difficulter sententiam suam ab absurditatibus philosophicis liberabit, quas ut aliqua specie impugnare adversarii possent, ad solenne artificium adlabuntur, ut subinde vocabula quaedam infarciant, quo eamdem sententiam deprimant, suspectamque & calumniae opportunam reddant. Sic ut sane non est pro Strimesii candore, cujus ipse solus praeconem agit, quod dicit, a Pufendorfio omnem bonitatem & malitiam a *libera* Dei voluntate ceu fonte ultimo arcessi; quod vocabulum circa hanc quidem materiam in scriptis ejus non extat, & quid eadem intulerit fubdole, haud obscure pellucet. Cum eundem quoque Theologis socia Pufendorfio conjunxit, qui magno studio circa tradendum Jus Naturale id egit,

egit, ne quid controuersiarum Theologicarum attingeret. Quo fine & monuit, quae de indole iustitiae punitiuae in foro humano exercendae docentur, ad iustitiam diuinam in tribunali diuino exercendam omni ex parte haud quadrare: eoque ex hisce principiis Socinianos vix fonde refutari posse, cum tota oeconomia salutis nostrae mysterium sit rationi sibi relictae incognitum, supraque eiusdem captum positum. Reuelatione autem diuinitus facta nunquam dogmata illa purum rationibus seu rationi repugnantia censet Pufendorfius. Cum porro principia quae reuelatio diuina suggerit, non adeo arduum sit rationi mera quasi consecutionem & catenam articulorum fidei inuestigare; ac mirere si res Christiana haberet, si id demum e Strimesio disci deberet. Sed qui reuera ingens ingenii sui specimen editurus esset, si illa e sola ratione, amota reuelatione diuina, demonstratum iret. Quam feliciter Hugo Grotius, aut alii e principiis iuris humani Socinianos refutauerint, disquirere a Pufendorfii instituto alienum fuit. Cuius quoque non interest, quid circa hanc materiam meditetur Strimesius, a quo insigne hoc tuber edita hucusque Specimina vix pollicentur. Qui & maligno candore sui specimen exhibet, quod cum primum de errore alterius proposuisset, post quomodo ab eodem Pufendorfius se liberet, lectorem ad eiusdem scripta remittat: quod artificium est illorum, qui imperitis scrupulos & sinistram de aliis opinionem insinuare instituunt. Quare enim si non potuit aperte arguebatur, aut absoluebatur? Quod denique ex iustitia Dei argumentum duci posse putat Strimesius, vt Pufendorfiana causa tota cadat, id nondum ad liquidum perductum est. Est Deus vtique natura sua iustus, & si iniustus esset, Deus non esset. Sed quia iustitia est attributum Dei, vt est conditor & rector huius vniuersi, Genes. XVIII. 25. neque intelligi potest, nisi alii extra ipsum existant, sicuti & humana iustitia est virtus ad alios: igitur non repugnare videtur, a voluntate Dei primo esse, vt sint obiecta, circa quae iustitia Dei locum habeat.

§ XI. CAETERVM postquam Strimesii vestigia legere placuit, etiam quo ille subinde ad prius iam inculcata reuoluitur, sequendum est, etsi non sine taedio, iterumque, Cantabrum fastidiosum, taedio. Professus fuerat Pufendorfius, a se tantum inuestigari originem moralitatis in actionibus humanis. Eius origo cum quoad existentiam a voluntate Creatoris sit, quod nemo abnuet, putat Pufendorfius etiam quoad essentiam non aliud eidem principium posse attribui: ideo nempe quia essentiae rerum creatarum non sunt aliquid ante ipsarum existentiam, sed sunt conceptus rerum inadaequati. Quarum & illae simul cum ratione nequeunt, nisi posita voluntate Dei talibus aliquando existentibus tribuendi. Hoc progressu quiescere non conceditur Pufendorfius, sed vtique ad rimanda diuinae naturae adyta compellitur, dum importune occinitur, in ipsa ratione diuina a bono morali voluntatem praecedi: cum ille temerarium iudicet, si mortales ea considerare naturam diuinam ad modulum humanae rationis exigant. Nam id signum rationis quid aliud est, quam ordo & modus concipiendi naturam diuinam ad modulum nostrae rationis? Qui tamen eam disceptationem deflexere ipsi per importunitatem aduersariorum

non

non licet, non adeo arduum ipsi fuerit ostendere, voluntatem in signo rationis post bonitatem & sanctitatem non esse collocandam, quidquid Scholasticorum lusus dixerint, quibus mundum, quod sciunt, auctoritas omni exceptione major consensu Deorum atque hominum collata est. In summo quippe Ente ad normam rationis nostrae considerato tria potissimum e prolixiori attributis velut primo occurrunt, intellectus, voluntas & omnipotentia: caetera attributa priora isthaec velut corum intelliguntur. Sic sapientia concipitur velut perfectio intellectus divini: bonitas, justitia, sanctitas velut perfectio voluntatis. Quum ob rationem bonitas in Deo, voluntati non opponenda, nec anteponenda, sed vel postponenda, vel quasi concomitans concipienda est, ut dicatur bona, sancta, justa Dei voluntas. Haec quippe attributa in Deo, nisi prius eius voluntate, non magis intelligi possunt, quam hoc predia in homine, si huic voluntatem detrahere velis. Ego haudquaquam asserim, me hactenus a voluntate divina originem ducere, ut ab actu divinae voluntatis demum resultarent. Divinorum igitur attributorum, si relatione se ita habent ad alterum, ut illud absque hoc intelligi nequeat & singularem quandam perfectionem eidem tangatur, illud utique prius quam hoc concipi non potest & debet. Jam autem Deus bonus, sanctus & justus intelligi non potest, ni voluntate praeditus concipiatur, eoque illa ante haec Dei fons ut voluntas, divinarumque virtutum perfectionis. Unde patet, frustra in hac disceptatione vel naturam Dei, vel eius sanctitatem aut bonitatem voluntati eiusdem opponi, aut illam potiori iure, quam hanc primam honestatis moralis normam dici. Primario sic ratione destructa nil amplius periculi constituere Pufendorfii imminet a distinctionibus inter actum primum obligationis, & actum secundum, inter essentiam legis, eiusque existentiam: quarum nimia subtilitas facile patebit, si quis superius & alibi disputata expendere velit. Ac non nisi divinae obligatio dicitur confectio eius, cuius antecedens a voluntate nostra originem trahit. Nec tantas tragoedias excitare par erat, quod quaedam verba ex OSIANDRO pro hac sententia allegasset Pufendorfius, eth circa aliam partem iste ab eodem discrepet. Deinceps quoque puto, debuisse mirum Pufendorfius aliquid quantumvis ineptum, aut importunum a Seckendo proferri, postquam hic toties specimina temere aut maledici Sophistae dedit. Qui enim antea bene de aliquo senserat, is miratur, cum turpiter eum se dare videt: sed ubi pudorem plane eundem decoxisse perspicit, nihil amplius miratur, quicquid idem stolide effutiat. Id quoque cum repugnat, ut diversas rationes adducantur, quare homini bona sectanda, mala refugienda sint, puta, quia id divinae sanctitati, aut rectae rationi, aut imagini divinae congruit. Ex quo tamen nullo modo consequitur, moralitatem actionum humanarum promanare a principio, quod antecedit voluntatem divinam: adeoque non sequitur: hoc vel illud congruit imagini divinae, igitur per se & sua natura honestum est antecedenter ad voluntatem divinam.

§ XII. Denique & conceptum Pufendorfii circa attributa divina frustra cavillari videtur Strimesius. Utrimque in confesso est, attributorum divinorum ratione ipsius rei non esse unum altero prius aut posterius. De quo

quod Pufendorfius verbo innuerat, nulla Scrutinio mordendi causa erat. Nostro autem concipiendi modo attributa divina considerari possunt vel simpliciter, vel in ordine ad productionem rerum creatarum. Circa priorem considerationem agere, Pufendorfio propositum non fuit, qui & semper professus est, sese tantum originem moralitatis in actionibus humanis investigare. Circa posteriorem autem considerandi modum haud apparet ratio aut necessitas, quare Deus prius omnipotens, quam intelligens & volens seu liber concipiendus sit. Saltem id manifestum est, voluntatem Dei velut ab eadem omnipotentia dependentem non intelligi, aut Deum non posse liberum esse concipi, nisi prius concipiatur omnipotens. Id enim falsum est, quod Scrutinium tradit, omnipotentiam Dei voluntate divina necessario priorem concipiendam, quia *potentia in signo rationis semper actum antecedit*. Nequaquam enim omnipotentia divina habet se ad voluntatem divinam, sicut potentia ad suum actum. Quin ipsa voluntas non est actus seu volitio, sed potentia libere se determinandi. Unde sophisticatio est, qua non nisi pueris illudi queat, quod statuit Scrutinium: Dei omnipotentiam in respectu ad res extra se positas prius *posse velle, quod eam ipsam comprehendatur*, quam actu velle intelligitur. Nam id *posse velle*, id est, facultas libere se determinandi non comprehenditur sub omnipotentia, sed omnipotentia respicit extra Deum res creandas, quae cum se omnipotentia, id est, immensa, infinita, circa investigandas origines rerum creatarum priora prae voluntate principii rationem habere nequit, quippe cum per voluntatem demum ad certi quid determinari intelligitur. Uno verbo, omnipotentia Dei non ideo dicitur, quod Deus posse intelligere aut velle, sed quia potest facere quicquid vult. Quod autem e sententia Pufendorfii sequatur id, quod quidam Cartesianorum adstruere, si Deus aliter voluisset, bis duo non fuisse futura quatuor, eoque essentias rerum ab omnipotentia, non a voluntate provenire: hoc mihi non videtur. Pufendorfio sufficit, naturam rerum & intellectum humanum voluntate Creatoris ita formatum, ut hanc propositionem, bis duo non sunt quatuor, concipere nequeat. Quid futurum fuisset, si Deus rerum naturam & intellectum humanum aliter creasset, ut ea velut vera concipi possent, quae nunc ut se mutuo destruentia concipiuntur, docere impatienter, quibus magis vacat, telas araneorum texere atque retexere. Nec ideo omnipotentiae Dei voluntatem eandem priore loco a rebus creandis deputeris, quae confusa & indistincta quaestio, cur *aliquid* extra Deum esse queat, in potentiam Dei sit resolvenda. Nam illud *aliquid*, nunquam accedente voluntate Dei, quantum a nihilo differt? Aut quid essentiam est *aliquidditas*? Ut autem rebus certa essentia attribui queat, necessum est, potentiam Dei, quae non definita aut limitata, sed omnipotentia est, ad certi quid & definiti a voluntate fuisse determinatam; unde & ad hanc praecipue origo effectus refertur. Super *Socialitate* & *fundamentali lege naturali propositione* cum Scrutinio maledicentiae & rixarum assiduum, fabulae externae nihil adfferre, non est, quod credatur quemquam illa moveri.

MODESTIUS se tuetur, & prout eruditum virum decet, exhibet IOH. IOACHIMUS ZENTGRAVIUS in Originibus Iuris Naturalis. *Earum potissimum* he-

clamus

ctionis quidem satisfecisse Pufendorfio videri potest, quod declarat, non ipsum, sed alios a se admonitos communis errorum, quos bonus ac pius vir de se credi, tolerare non potest, nec debet. Et si factus fuisset, isthanc declarationem prono tempore satis distinctius expressam, & clarius expositam, si quid circa Pufendorfii sententiam monendum videretur, nec eius nomen alias admiscuerim, qui dogmata sua ab absurditate aut impietate purgare vix profiteor. Et cum non diffiteatur Zentgravius, discussionem sententiae Pufendorfianae, praecipuam sibi occasionem praebuisse scriptum id formandi, non vacabat ratione suspicio, ne in ipsum tacta forent dicta, quae nemo honestus tacite deglutiverit, praesertim cum non constaret, de quorum Lectorum eadem accepturi essent.

Circa controversiam primam de doctrina Iuris Naturalis ad disciplinam Christianorum tradenda post factam hancce a Zentgravio declarationem parum dissensus superesse mihi videtur, quae nullas sane ... ostendit, quales in Alberti Compendio *Orthodoxo* pelluceant. Id tamen non diffitebitur Zentgravius, ad liquidum prius deducendam universalem doctrinam iuris naturalis e solo rationis lumine petitam. Qua adornata nemo repugnabit, quo minus si quid peculiarium dogmatum inter sectas Philosophantium, vel certam religionem professos receptum fuerit, subnectatur. Ubi si quis universi iuris disciplina probe imbutus fuerit, ei in proclivi est observare quae singularum civitatum Legislatores superaddiderint, quemadmodum autem infeliciter circa iura versantur, qui nullo positivorum & perpetuorum discrimine haec invicem confusa tractant, ita utriusque magis, quam illustrari disciplinam iuris naturalis iudicaverim, ni hoc discrimen probe observetur. In isthac autem tractatione, quod Pufendorfius nullam rationem habendam censuit Moralistarum, qui duobus abhinc seculis orbem Christianum ingentis voluminum mole oppleverunt, nec adhuc opplere desinunt, causa ipsi fuit, quod eorum institutum potius Ecclesiae Doctorum genium id spectet, ut Laicorum, quos vocant, actiones non amplius e liquidis divinarum literarum, aut rectae rationis dictatis, sed e Sacerdotum libidine suspendantur, omnia ad dominatum sacrum referentium.

Circa secundam quaestionem, quae palmaria est, *de Origine Moralitatis seu Lege Naturali*, id agnoscit *Zentgravius*, Deo eiusque voluntati cum bonitate, sanctitate, & sapientia coniunctae quicquid est in acceptis referre fas esse, tum ut sit id, quod est, & ut tale sit, & a Creatore unicuique creaturae assignatum tum essentiam, tum partes & requisita, e quorum combinatione talis & non alia prodiret natura. Sed si quaeratur *de ratione ipsius naturae rei, unde in genere causae formalis, non in genere causae efficientis, fit, quod verbi gratia, homo sit animal rationale, blasphemiae turpe, ad voluntatem Dei non esse recurrendum: sed sicut verbi gratia, in triangulo e trium angulorum contiguo formatione oritur triangulum, ita e combinatione animalitatis & rationalitatis oritur hominem. Unde sicut natura rei, prout sibi opponitur, uti requiritur in triangulo, non quia antecedens praecise divina voluntas: ita veritatem humanae naturae, quae immutabilis sit, immutabiliter quoque determinatam certorum effectuum*

 actionum

tialium requisitorum conventionem requirere, cum non ex quolibet fieri queat, nec idem seu vere unum seu eadem natura sit, & maneat, ex diversis & oppositis constare possit ratione, sic ut solus possit Deus hominem creare animal rationale, quod non [illegible] quatenus sibi opponitur, ita habet, non autem alio principio unum sit animal rationale, quia Deus ita vult. Ipse quidem voluntate divina creare antecedente & subsequente, ut animalitas & rationalitas ad creaturam componendam, quae homo dicitur, constituendam conveniat; sed ipsam combinabilitatem, & veritatem hanc, quod ex animalitate & rationalitate combinata oriatur species, quae homo dicitur, & quod hanc in creaturis speciem, quae talia habeat & non aliorum requisitorum conventionem commutabiliter [illegible], hoc se ex se ad eam habere [illegible]. Addo tamen, homo [illegible] dicendum, voluntatem Dei ab ea [illegible], *quod ad eam se antecedenter habet. Quod etiam [illegible] Deum dispositum, approbat & confirmat ex infinitae suae sapientiae dictamine, [illegible], ab ea [illegible] non simpliciter [illegible] Dei debet.* Puto me sententiam hanc diversam recte concipere, & breviter satis clareque exprimere, si dicam: Voluntati Dei omnes res creatas, & utique essentiam suam una cum existentia assignatas; sed quod homini talis natura qualem nunc habet, & non alia fuerit tributa, id non a voluntate Dei esse, sed antecedenter se ad eam habere, quia alias non verus homo, sed bestia & quasi contradictorie bestia esset; cum veritas rerum ac mutua earum respectus a voluntate Dei non sint, sed eam antecedere intelligantur. Pufendorfium contra video essentias considerare, vel prout res jam sunt creatae, vel prout nondum creatae concipiuntur. Priori modo essentias nil aliud censet esse, quam conceptus rerum inadaequatos, qui a particularibus & variantibus rerum attributis, & harum vel earum individuis existentia abstrahunt. Sic quando verbi gratia, ab homine omnia attributa, quibus individua [illegible] vestiuntur, abstraham, & id solum retineam, quod [illegible] proprium est, [illegible] negato et diversitate specierum [illegible], remanet natura animalis & rationalis. Quod si quis interroget unde constet, hominem hanc essentiam non fictam sed vere attribui, adeoque verum esse hanc propositionem, homo est animal rationale, id plane me putat prompte responderi, quia talem creaturam in rerum natura existere cernimus, cui hominis vocabulum indidimus. Contra quum si conjungamus conceptus, qui in rerum natura non existunt, verbi gratia, chimaera, ficta, non vera res exprimitur; nam etiam si quae natura divisa [illegible], conjungere aggrediar, verbi gratia si hominem animal [illegible], certum [illegible] rationale dicam. Cum ipsa existentia revera prior sit essentia, & haec non nisi partem exprimat eius, quod existit, & verum exprimat id, quod revera datur vel existit, falsum vero id, quod existere credatur, cum non existit, [illegible] existat, [illegible] videtur, sicut a voluntate Dei res habent existentiam, ita & essentiam, & quod vere sint illud quod sunt, quas si homo talia conceperit, verum concepisse, sin prius, falsum, si conceperit quae non extant, falsa concepisse dicitur. Sic igitur eadem non adparet, quomodo & a naturae convenientia [illegible] concipere [illegible] affirmatum, & a veritatis omnique fundamentum. Hoc quidem considerando modo excludi quoque voluntatem divinam, esse intellectus humani, dum ea contemplatur,

pliciter, utrinsque ab ipsarum primo origine abstrahere queat, adeoque & a voluntate, rerum naturas, quam existere conspicit, contineat. Verbis, cum essentiæ existentiæ contradistincta sit, tantum conceptus inadæquatus eius, quod exsistit, & veritas vero expressio respondens ei, quod existit, existentia autem a voluntate Dei sit, igitur nec ab essentiis, nec veritate rerum voluntatem Dei excludi posse, sed utramque ab hac utique promanare. Quod si autem essentias rerum, & connexiones attributorum essentialium cuiusque entis ante eorundem existentiam, & prout ante creationem considerentur, Pufendorfius putat, eas ab intellectu humano concipi non posse, nisi concepto decreto voluntatis de creandis quibusvis. An vero ante decretum Dei de creanda rerum universitate essentiæ rerum, quales nunc concipiuntur, intellectui divino obversatæ sint, eademque tunc rerum veritas & conceptuum combinabilitas fuerit, qualis nunc est, Pufendorfius inquirere non vult, nec credit aliam operæ pretium facturum, si ea de re [illegible] somniet. His ita positis non debeo, quæ ad Zentgravius tradita reponit quærit. *Licet autem humanæ naturæ sit immutabilis* essentia, non tamen antecedenter ad voluntatem divinam, sed quando Deus decrevit facere hominem ad suam similitudinem. Eo decreto posito humana natura immutabiliter requirit certorum essentialium requisitorum connexionem, quia Deus, qui sapienter agit, voluntati sibi non contrariatur, quod fieret, si volendo creare animal ratione capacitate ditum non vellet creare id rationale. Unde *combinabilitas* animalis & rationalis naturæ *sub hac hypothesi* tantum necessaria est, si Deus voluit hominem creare. Alias in se illa *combinabilitas* utique adeo necessaria non est, ut plurimæ dentur animales naturæ, quibus rationale coniunctum non est, & rationales, quibus animale coniunctum non est. Similitudo, quam *Zentgravius* adfert, de artifice candelabrum aut amphoram producente, ut ad præsentem disceptationem quadret, ita est adaptanda. Ponendus est artifex, qui primus omnium vasa formare instituat. Is habet materiam ductilem ad quamvis formam, sed prout ex vase aliquem finem quærit, ita figuram eidem indit. Si igitur velit formare vas sustinendis candelis, talem formam assignat, qualem fini suo congruere iudicat. Atque & forma eiusmodi vasis, quod candelabrum dicimus, & congruentia eius formæ cum fine ad voluntatem artificis antecedenter se non habet. Sed idem si, dum candelabrum voluit formare, amphoram formasset, stolide operatus censebitur. Ita nec rationes istas formarum, nec terminorum, & attributorum connexionem voluntatem Dei antecedunt. Et plane contradictorium videtur, immutabilem & æternam essentiam veritatemque voluntate Dei priorem ponere eis, quæ, quod sunt, & quod sunt, a voluntate Dei habent. Quanquam autem abstrahendo a voluntate Dei Creatoris, qui rebus omnibus suam formam assignavit, internæ requisitorum cuiusque rei habitudo considerari possit facultate, et illarum inter se congruentia nisu divinæ voluntatis exhibendo opus non sit, propter abstractam tamen illam considerationem dici non potest, hominem esse animal rationale, non quia Deus voluit, sed Deum voluisse talem creare, quia essentia eius talis est. Nam ratio sanctitatis, iustitiæ, misericordiæ, & sapientiæ, secundum quam Deus

aliquid velle & ordinare dicitur, intelligitur quidem antecedere volitionem Dei, seu actum hoc vel illud volendi, non tamen ipsam voluntatem, ut est essentiale Dei attributum, cum illae perfectiones sint. Equidem asserunt, *Deum ex infinitudine superioris naturae suae intelligere ante omnem actum voluntatis per voluntatem formaliter elicitum, quid fieri queat, & quid ipse facere seu creare possit.* Sed de illa propositione quid sentiendum, iam supra ostendimus. Et illius assertionis nullum aliud est fundamentum, quam quod mortales Deum ad modulum nostrae rationis, indolemque animae humanae metiuntur. Et quomodo probari poterit, Deum intellectu suo totam velut abyssum omnipotentiae suae perlustrasse, antequam de quibusdam rebus a se creandis decerneret? Saltem quomodo essentiae immutabilis & perpetuae vocabulum tribui poterit illis, ut humano modo loquar, cogitationibus circa suam omnipotentiam, antequam voluntate Dei decretum fuerit, an & quid creare vellet? Sane formam & essentiam aedificii dare non indefinitae speculationi architecti, antequam constituerit secum, an & quale aedificium extruere velit. Porro, ut supra iam dictum, connexio illa formalis requisitorum essentialium semper praesupponit certam hypothesin, si talis res datur. Quo posito intelligitur etiam, quid actionum ipsi congruat, quid non. Ante eam suppositionem verum non est, hominem esse animal rationale. Prius quippe verum esse debet, homo est, quam verum esse dicatur, homo est animal rationale. Equidem cum ante voluntatem divinam concipi posse, *non repugnare hominem esse, aut hominem esse animal rationale*, non negaverim, sed hoc ipso nihil certi ac definiti exprimi apertum est. Et in illa non-repugnantia, ubi nihil praeterea accedere, essentiam rerum collocare, voluntate Dei necessario sequendas, mihi quidem oppido quam mirum videtur. Neque aequipollent haec duo: Deus potest creare animal rationale, & homo est animal rationale. Porro ad veritatem cuiusque rei requiritur, ut haec sit, saltem ex hypothesi, cum veritas nil aliud sit, quam expressio quaepiam, aut declaratio rei. Unde tunc demum vera est haec propositio: Homo debet colere Deum, si homo datur, aut si Deus eum creare decrevit. Sic posito Deum praeter ea, quae iam extant, aliud corpus naturale producere velle, id e materia & forma constabit. Neque tamen vera est propositio haec: Corpus quod nunquam extitit aut exstiturum est, constat ex materia & forma. Sic posito luminarium coelestium motu regulari, in multa secula praedici possunt eclipses, non nisi tamen sub conditione mundi extituri. Unde vera erit propositio haec: Erit eclipsis Solis anno post Christum natum 24[illegible] si tunc orbis adhuc superstes. Posito autem finem mundi interim intervenisse, falsum est, eodem anno eclipsin fore. Denique quod Pufendorfius subdit, inanem constitui distinctionem inter id quod decet hominem, & quod eidem *praeceptum* est, hactenus ut illud antecedere, hoc consequi voluntatem divinam dicatur, haec ipsum ratio movet: quia quando de moralitate, id est, bonitate & malitia, non de aptitudine ad operandum in actionibus humanis sermo est, naturae essentia a Deo iam definita & constituta utique praesupponitur. Atqui hoc posito id, quod eum decere dicitur, hoc ipso quoque praeceptum intelligitur, cum haec duo in uno eodem-

que

[illegible]

tuisset, hominem condere potuisse: addita ratione, *quod utique ipsi gratiae apud Deum, quod animal rationale creatum Deus creaturas sic creare.* Sane hominem nostrum poterat Deus non creare, sed quod eum voluerit existere, eo nomine Creator utique gratus meretur, licet dum voluerit condere Me aut Te, non potuerit non animal rationale creare. Et quod sit *independentem adhuc ad certam speciem determinandam*, paulo diffusius a *Zentgravio* fuisse explicandum, ut constet, an et [illegible] suum fatetur mihi.

Maior difficultas circa originem moralitatis videtur, quam Pufendorfius voluntatem Dei consequi, *Zentgravius* antecedere contendit. Sane cum honestas aut turpitudo actionum certam & determinatam hominis naturam requirat: non apparet, quomodo illa intelligi queat, nisi hac posita. Iudicia, inquam, gratitudo honestae, idololatria, adulterium, furtum turpia intelligi non possunt, nisi praesupposita natura humana, cuius determinatio voluntatem divinam antecedere non potest. Neque sequitur, homines sanctos & misericordes esse iubentur ad exemplum Dei, ergo non a voluntate divina determinata & designata est natura hominis, ut tales actiones ipsi utique quadrent. Equidem fatetur [illegible] *[illegible]*. Enimvero conceptus rei praecise ut possibilis ad tantum infert, ut ea res per potentiam, de qua sermo est, produci queat. Unde eidem haec propositione exprimitur: potest produci a Deo creatura, cuius naturae conveniat fides, repugnet adulterium. Ea tamen propositio nondum infert hanc, fides est servanda, adulterium est [illegible], quia ut vulgo dicunt, a posse ad esse non valet consequentia. Sed ut e possibili creatur certo quid ac definito, necessarium est, ut a voluntate agentis sit determinatio. Et cum possibile ita praecise sumptum concipiatur velut aliquid incertum & vagum, cuius determinatio non est [illegible], a voluntate petitur, quam a sanctitate & iustitia determinatio fieri dicenda est, cum aliae perfectiones Deo insint, ut est voluntate praeditus, quae alias ante voluntatem eam efficaciam nequeunt. Sic & de homine dicam, facit pro sua clementia, pro sua benignitate, non negans proinde tales esse actiones esse [illegible] hominem, quae clementiae & humanitati virtuti est tributa. Igitur cum aliud sit posse esse, aliud esse, quorum prius indefinite quid hoc certi & determinati nescit, alterum autem, naturaeque rerum certum quid & determinatum sunt, necessarium est rerum primam originem non a nuda omnipotentia Dei, sed ab eiusdem voluntate, sancta illa & iusta, & cum sapientia [illegible] coniuncta derivari. Unde & cognitio illa Dei naturalis, qua solius possibilitatem rerum, & sufficientem potentiam divinae concipere intelligitur, certas & determinatas naturae rerum concipere contenda non est, nisi concipere [illegible] principium, quo essentiae rerum determinentur. Multo minus dici potest ab eadem concipi adulterium ut turpe, nisi prius concipiatur natura certa & ita determinata, ut ei actio illa repugnet, quorum determinationem sola possibilitas non infert. Ex quo fundamento quae probamus, per omnimodam Dei cognitionem

[illegible]

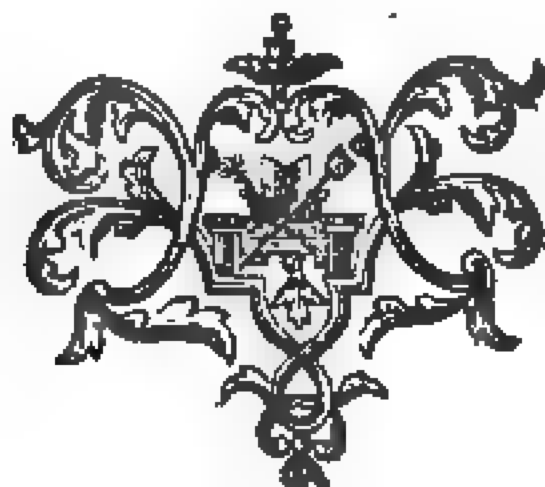
res apprehendi tantum ut possibiles, praecise futurae sint, an minus, & earum omnium essentiam designari? an non potius res futurae, velut certam ex voluntate Dei essentiam habentes concipi, possibiles autem & nunquam futurae velut indeterminatas in medio relinqui? Nam speculari possibilitatem absque suppositione futuritionis non est speculari essentias rerum, sed harum tantum potentiam. Non recte quoque hoc loco incitatur tritum illud, non ex quolibet fieri quodlibet, et idem creari & manere, velut ante voluntatem Dei detur rerum veritas, & interna requisitorum essentialium, eaque determinata ad talem praecise qualitatem connexio, eaque immutabilis. Nam dicteriolum illud praesupponit res certas & determinatas, ac proprie locum habet in mutationibus rerum tam existentium, quae mutabilitatis suae certos fines habent. Cum autem potentia Dei haec creata rerum natura exhausta non censeatur, quin plura producere potuerit, nec dubium habendum, quin plures sint rerum connexiones, quam in actum deductae sunt, igitur non videtur cuicunque rei extra Deum immutabilem attributorum essentialium connexionem attribui, nisi sub hac hypothesi, si Deus talem rem producere velit. Nam omnipotenti Deo & qui e nihilo producere aliquid potest, materia sua velut infinitum obsequitur, nec ullam formam aspernatur velut incongruam, quam ipse pro sapienti & optima sua voluntate eidem attribuere placuit. Sic et nexus ille essentialium partium utique a voluntate Dei fit, optime & sapientissime. Sed & valde adhuc dubium est, num intellectui Dei infinito, & cui omnia praeterita, praesentia, & futura uno velut momento intuenda sunt exposita, abstractionum & praecisionum leges, quas Philosophi commenti sunt, conveniant, & prius possibilitates a futuritione praecisas prius speculetur, voluntate interim velut otiosa, quoad ab ipso statui fuerit absoluta. Denique cum veritas sit aliquid rem consequens, aut affectio rei prout est, conjunctio autem animalis & rationalis ad constituendam creaturam, quae homo dicitur, voluntate Dei facta sit, non apparet, quomodo nudus conceptus possibilitatis seu combinabilitatis duarum illarum naturarum essentiae & veritatis rationem habere possit, & tum quidem, quae voluntatem Dei antecesserit, quamque voluntas Dei in designanda velut creatione utique sequi necessitatem habuerit. Cum super duabus istis naturis, antequam per voluntatem Dei combinatae intelligantur, nihil aliud vere pronuntiari possit, quam hoc: si Deo placuerit naturam animalem & rationalem conjungere, tum eam creaturam aliquam opinione brutis nobiliorem, Angelis inferiorem. Eaque veritas haec, homo est animal rationale, ante decretum voluntatis suppositionem intelligi nequit; quia aliud est esse, aliud posse esse, seu non repugnare ut sit. Sic non repugnat, *Zentgravium* esse Doctorem Sorbonicum. Interim quamdiu Deus hoc decreverit, vera non est haec propositio, *Zentgravius* est Doctor Sorbonicus, ne in intellectu quidem divino; sed tantum haec, si *Zentgravius* Deo volente fieret Doctor Sorbonicus, verum esset, & non facto Doctor. Sic non repugnat Lunam creatam fuisse triquetram, aut quadrangulam, sexangulam, octangulam, cylindri figura, &c. Neque enim hic aliquid supra potentiam Dei positum apparet. Antequam igitur per voluntatem Dei figura eius rotunda fuit determinata, concipi potest tanquam possi-

possibile quid Luna triangula, quadrata, sexangula: ad quod tamen Deus non voluit, nec forte unquam volet. Et nihilominus juxta Zentgravium tradita, quia datur eius conceptus tanquam possibilis, verae erunt simul omnes hae propositiones: Luna est triquetra, Luna est quadrata, Luna est sexangula, octangula &c. Id si Zentgravio absurdum videtur, concedendum ipsi erit, certas & determinatas veritates ita ut verae propositiones formari possint, non fluere ab omnipotentia Dei antecedenter ad voluntatem Dei res determinantem. Est enim vera quidem haec propositio: non repugnat, Lunam potuisse creari quadratam; sed ex hac propositione non sequitur haec: Luna est quadrata. Quod si igitur Zentgravius pro essentiis rerum nunquam futurarum pugnare perrexerit, valde metuo, ne cordati ipsum de lana caprina litigare judicent.

Super indifferentia motus Physici in actione morali parum aut nihil controversiae inter illos superesse videtur. Quod autem Pufendorfius eo loco concitatius egisse arguitur, id sine dubio ideo factum, quia Zentgravius hunc Sophisticis quibusdam pravis sententiis fauentibus eum immiscuerit, ut non cuivis in proclivi foret discernere, num eodem ipsum cum caetera classe censeret, an minus. Et vel suspicione eiusmodi opinionum perstringi atrox injuria est, quam inferenti si acerbius repellatur, habet quod sibi imputet, qui virum bonum nulla necessitate lacessitum iuit. Quae supersunt dissensiones, exigui momenti sunt, & super quibus viros amplius certare vix decorum sit. Sicuti nec operae pretium videtur de Roberto Scharrockio quid monere, qui nova editione operis sui de Officiis Pufendorfii tradita uno & altero loco carpere voluisse videtur. Mihi sane quid reprehendat, aut qua de causa, nondum divinando assequi licuit. Caeterum uti Pufendorfius, quae inibi controvertebantur, calumnias plane dissipavit, ac si quid solidae controversiae fuit, eo deduxisse videtur, ut facile ferre possit, eruditorum in suffragia super eadem ire; ita dissimulare non possum, eundem a multis accusari, quod nimium acerbitatis, & salem plus satis asperum scriptis suis expromserit, ac male temperato calore litem auxerit, quae moderatione adhibita mox ultro exspiratura videbatur. Etiam bonam causam iracundus actor saepe corrumpit. Tum non sit magnanimitatis ostendere, qui aemulorum iniuriis plus iusto commovetur. Alii contra, qui propius virum norunt, placido ingenio memorant, & cui nunquam alios lacessere libido fuerit, & qui provocatus ioco potius, quam monstrum adversarium protelare maluerit. Ast quae ipsi mota fuere, ita eis malitiose fuisse instructa, ut eadem ad modum disceptationum literariarum expediri non potuerint. Ad eum fortunis evertendum incubuisse primo Nicolaum Beckmannum & Iohannem Schwartzium, aiuntque. Id cum non successisset, Beckmannum edito libello famoso profugum, infamemque per sententiam iudicialem notatum, ut impune furorem expromere posset, sacra mutasse, ac nobilissimis scriptis exempli foeditate seculo docto concinuisse. Alterum, quem superiorum respectus utcumque continuerat, mox furore prophetico fuisse latasse, postquam Suecorum res per Scaniam tunc ipsi conclamatae videbantur. Itaque Lundini antiquo more & ritu in absentem Pufendorfium e cathedra

fuisse

foras declamasse heroica plane confidentia, cum neminem responsurum nosset. Mox Hafniam delatum publicatis istis declamationibus, nil aliud effecisse, quam vt Nicolao Beckmanno improbitatis palmam ambiguam redderet. Ad quas calumniae & vesaniae manifestas aliquid reponere Pufendorfio nunquam tanti fuit visum. In tales quid tam aspere dici potuit, vt non longe infra eorum merita id sit? Fridericus quoque Gesenius, & Valentinus Velthemius quomodo mollius potuerint tractari, non adparet, quorum huic audio succenturiatum Sleuogtium quendam, insipido libello famoso in Pufendorfium composito, quo ipso quodnam operae pretium facturum se sperauerit diuinando consequi non licet, facinore apud omnes bonos detestabili, & quod nil salis insuper homini inesse arguat. Strimesium quoque longe asperiore ictu repelli potuisse, ni Pufendorfio magis quid se deceat, quam quid ille meritus foret, respicere curae fuisset. Accedere, quod proteruis ingeniis, & pruritu scribendi laborantibus insolentia gliscat, si ipsorum improbitas modeste, velut re bene gesta, excipiatur, qui aspere protelati facilius in se descendant. Neque vero dubitandum, si Pufendorfio aduersarii contigissent, qui citra obscoenas calumniantium artes solo veritatis amore disputationem suscepissent, quin ipse nemini eorum moderatione & humanitate concessurus fuerit. Nunc dolendum eiusdem fatum, qui fere a talibus lacessitus fuit, aduersus quos eruditos decens grauitas adhiberi non potuit, praesertim cum talia ipsi impingere instituerint, quae si leui brachio reieceris, propre agnouisse videaris. Habes epistolam argumento spinosam, verbis incomtam, quam quidem nemo alius a me extunderet, praeter Te, cui cupienti quidquam abnuere nefas mihi duco. Meum studium tibi non displicuisse hoc iudicio colligam, si paris prolixitatis epistolam de rebus, quae apud vos in re literaria aguntur, remiseris. Bene Vale! Hamburgi, die 3. Iunii Anno 1683.

* *

SAMVELIS PVFENDORFII COMMENTATIO SVPER INVENVSTO VENERIS LIPSICAE PVLLO, VALENTINI ALBERTI PROFESSORIS LIPSIENSIS CALVMNIIS ET INEPTIIS OPPOSITA.

IOANNES DE LAVNOY THEOLOGVS PARISINVS DE VARIA FORTVNA ARISTOTELIS IN PRAEFATIONE.

Non omnes quibuscum agitur, veritatem puram amant, aut ferre volunt. Quin etiam ea in manifestam lucem prodita expallescunt, immurmurant, maledicunt, tumultuantur, suoque exemplo docent, imperitis hominibus nihil esse crudelius, & dum accedit fucata pietas, ne pilus quidem vllus superest ad augendum tantae iniquitatis fastigium.

IOANNES CHRISTOPHORVS BECKMANNVS PROFESSOR FRANCOFVRTANVS IN PARALLELIS POLITICIS, p. 5.

Dolenda certe rei literariae ista infelicitas, qua gloriae nobis vertimus, si quid boni ab aliis prolatum impetere possimus: quasi vero non omnibus nobis in excitanda e ruderibus imagine diuina laborandum sit, quod certe non subtrahendo rebus inuentis, sed addendo effectum dabitur: Mechanici longe melius in rebus suis versantur, quibus, si bonae frugis sint, non rem ab aliis suae sortis male gestam carpere, sed eandem etiam perfectam magis perficere curatio est. Vnde & tanta rerum a Mechanicis dependentium nostro tempore subli-

[illegible] At nos [illegible] [illegible] [illegible] aliorum refutasse. Sic quid [illegible], [illegible] cum [illegible], quid vero [illegible] sit; [illegible] ignoramus.

Res [illegible] Venus dearum quondam formosissima, tot per secula male comparato connubio Mulcibri [illegible], ex hoc nullam unquam prolem, ex [illegible] non paucos genuisse [illegible] ut quasi [illegible] marito [illegible] [illegible] foecunditatem, [illegible] dolore atque [illegible] foret. Sed [illegible] demum [illegible] gravem, & de adsciscendo extraneo haerede, cui forcipes malleumque relinqueret, agitarent, Venus [illegible] cum [illegible] adventus, cum supra [illegible] processisset, immenso gaudio perfusi [illegible] facta, quando e coetu [illegible] [illegible]. *[illegible] dedit amplexum, [illegible] gremio per membra [illegible].* Tum [illegible] tempore [illegible] semper [illegible] Vulcanus, velut de forma [illegible] parum [illegible] [illegible] [illegible] Musis [illegible] semper [illegible], repente poetico oestro [illegible] coepit [illegible] voce [illegible]: *[illegible] pater, [illegible]!* [illegible] gaudium, quando in conspectum [illegible] est puer [illegible], & [illegible] formam [illegible], deformitatem ac [illegible] [illegible], & [illegible] forma [illegible] [illegible] officinae [illegible] [illegible]. Cum de imponendo nomine [illegible], pater [illegible] in hoc [illegible] Caco filio quondam longe dilectissimo ab Hercule [illegible] [illegible]. Sed [illegible] ratio, ut [illegible] [illegible] se ferret, [illegible] a [illegible] blando vocabulo [illegible] [illegible]. Caeterum [illegible] Vulcanus [illegible] [illegible] sibi [illegible] [illegible] Philosopho [illegible], cum [illegible], & [illegible] compotem [illegible] *[illegible] pater [illegible].* Nam & [illegible] adparebat, dum [illegible] & [illegible] corpo [illegible] *[illegible]* Alii [illegible] Cornut. *[illegible] [illegible]*. [illegible] non [illegible] adparebat, quare Vulcano [illegible] [illegible], ac [illegible] [illegible], [illegible] deformitate [illegible] [illegible], quam Cupidinem [illegible] Vulcanum a [illegible] [illegible] atque educatum [illegible] Natal. Comes Mythol. [illegible], e [illegible] in Vulcanum. & ob hoc [illegible] [illegible]. Quam ob causam etiam, quae [illegible] se [illegible] ostendit, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] fuerit, & [illegible] [illegible], ut [illegible] & [illegible] [illegible] esse debent.

Scilicet non [illegible], tandem aliquando [illegible] finem [illegible], Valentinus Albertus, [illegible] repulsus, [illegible] non

 possit,

potest, quo motus ductum ad fundum usque [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] demum [illegible], ac novam [illegible] materiam respondendi necessitatem imponat. Quibus [illegible] hominem agitari, aut quem fructum ex eius- modi [illegible] [illegible] [illegible]? Non [illegible] quidem [illegible] in orbis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sine dubio [illegible] praecipua causa ab *interesse* [illegible] [illegible], cuius cupiditas [illegible] animo Alberti [illegible] fuit, ut etiam [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible], sed eorum, quae ab hoc [illegible] [illegible] studio ad *interesse* [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] fuerat [illegible] [illegible] valde quidem [illegible] & [illegible], [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], quae nec [illegible], nec famae [illegible] prae- bebat. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]. Sane [illegible] [illegible] Logica & Metaphysica [illegible] [illegible] [illegible]. & si publice [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] erat [illegible] [illegible] [illegible] *Magistrum*. Igitur alia [illegible] erat [illegible], quo [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] foret. [illegible] [illegible] Naturalis disciplina [illegible] [illegible] [illegible], in quam [illegible] ab [illegible] tempore [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] circa eun- dem [illegible], & quae [illegible] [illegible] erat [illegible] [illegible] [illegible]. Ista [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] non [illegible], tum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] se [illegible], eo [illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible]. Ac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in eo [illegible], [illegible] nec [illegible] [illegible], ortho- doxiae [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] quae [illegible] omnibus [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Albertum *interesse* requirebat, ut qui [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], ne cum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Ac [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], si ex [illegible] ALBERTINO [illegible] debeat, nec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], nec [illegible] [illegible] [illegible]. Quem tamen, si quid [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Nam ut [illegible], nec [illegible] [illegible] [illegible], nec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible], & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? Sane [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] potest, [illegible] [illegible] [illegible] est Principum [illegible] in [illegible] [illegible], ac ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Quae [illegible] tamen si [illegible] [illegible] [illegible] sit, [illegible] puto

homo

homines omnes Mathusalae fata tamen reliquum inventuros, sed quicquid hujus sit, illud hoc *divinae veritatis propugnaculum*, *Iustitiae humanae oraculum*, *Seculi nostri acumen* factum tum quoque est luto Albertinae speculum, ac revera *asylum*, *asinorum Graeci cognomine dicunt*, *Asyl*, *acerba fumos quae tota caterva sylvae* [illegible]. Ab hoc quippe postquam Compendium Albertinum inter insignes columnas repositum fuit, queis in ruinam vergens res Christiana cumprimis fulcitur, jam non amplius induciis aut paci locus est, quin ne temperamento quidem e statu paradisiaco promananti. Hoc titulo quoque, opinor, quicquid calumniarum & mendaciorum in me spargetur, apotheosi consecrabitur, velut stabiliendo Christianismo adhibitum. Tanto enixior mihi opera danda est, ut Alberto demum larvam detraham, & quid ille sub tali pallio inscitiae atque malitiae tegat, in apricum producam, cum & recentem illum Erotem Vulcanigenam ita dephlegmatum dem, ut longe deinceps ipsi sit futurum spicula veneno tincta in me torquere.

In fronte igitur pulloris hujus apparet nescio quae pustula sat purulenta, morbi non optimae notae indicium. Eridem Scandicam dicit ab Erote Lipsico repulsam cum *convitiis* & *erroribus* suis *masculè*, *modestè* tamen. Albertum a me convitio adspersum non memini: nec si indolem scriptorum ipsius paulo significantiore vocabulo notavi, id statim pro vitio habendum fuerit. Primos Eridis auctores, Indicis Novitatum compilatorem editoremque, eorumque in me male propriis nominibus expressi non supra meritum, nec praeter fas. Sane qui alterum convincere, res ipsius clanculum subduxisse, si eundem furem nuncupet, neque convitium dicit, neque iniuriam facit, sed hominem eo debito elogio designat. Homines autem rudes, qui per manifestam inscitiae multum tumultum movent, paulo asperiore sale defricare etiam inter humanitatis officia habetur, ut stolidus fastus ac petulantia illis decedat. Sicuti contra adulando & excusando alterius stultitiam aut improbitatem alere in vitio est. Neque vero ipse Albertus, qui status integri exemplum seculo exhibere studet, indecorum sibi duxit, adversarios suos Pontificios *[illegible]* vocabulo non sine honoris gratia insignire, praesertim cum id negotium huc plane non spectet, & post tantum temporis spatium, rixa dudum oblivione sepulta, iterum aestus in animo viri paradisiaci dudum consedisse debuerint. Id tamen velim lapidibus fuisse expressum, num Alberto propositum fuerit, propriam duntaxat causam agere, an vero caeterorum quoque patronum se ferre, qui me impugnaverunt. Hi enim, cum calumniae publicae sint convicti, eoque nomine poenas dederint, si Albertus nunc eorum factum defensum eat, recusare non poterit, quo minus in partem sceleris ab illis patrati, meritorumque elogiorum veniat. Sed si illorum flagitium a se improbari, ac suam duntaxat causam cordi sibi esse fatetur, facile concedere possum, ut paulo remissiore censurae gradu defungatur, etsi & ipse in id omnes nervos ingenii, quod sentio quam sit exiguum, intendat, ut falsas sententias mihi affingat, id est, ut calumniatorem agat. Ab *errore* nemini mortalium privilegio aliquo cautum est, ne illi quidem Alberto, qui *Magnus Minor* habetur, praesertim ubi quae circa res obscuras,

ma, difficiles, & nondum ad liquidum deductas versetur. Circa quas vel aliquando impingere apud bonos facilem veniam habet, ita eo nomine statim alterum infuscare dira inhumanitas est. Enimvero errores aliquem circa divina dogmata, & quae scripturarum divinarum tradita falsi arguat, insimulare, atrocissima est accusatio; quam si quis idonee demonstrare haut queat, summam injuriam intulisse, calumniamque exercuisse censendus est.

QUOD crimen ab Alberto in me admissum & antea ostensum, & deinceps clarius demonstrabitur. Et eo impudentior conatus fuit istorum calumniatorum, quod inter praecipuas causas susceptae a me circa Ius Naturae scriptionis fuerit, ut ab omnibus quaestionibus Theologicis eam disciplinam separarem, eoque ipso eandem extra ictum disceptationum Theologicarum, ac Theologorum supercilium atque censuram subducerem. Quos ut omni cum honore dignantur alioquin, quamdiu intra limites officii sui versantur: ita si, dum falcem in alienam messem mittunt, prout par, retundantur, injuriam sibi factam queri non possunt. Cur enim Albertus non malit Collegas Theologicos quam Iuris Naturalis se jactare? Ast si quis privatus Doctor, sive cathedram orthodoxam calefaciens, alterum statim errores ideo insimulare velit, quod hic in uno vel altero capite a dictatis ipsius & collegarum ejus, aut forsitan etiam Philosophicis dissentiat: eidem prius demonstrandum fuerit, quicquid divinae humanaeque sapientiae extat, pectoris sui scrinio contineri, ac praeter Alberti cujuspiam placita sapere nefas esse. Quam *modeste* Albertus hoc scripto rem gesserit, ex progressu apparebit. Hactenus equidem caussam suam sic aviditer egit. *Modestiam* sibi ipso adhibitam ita conabimur exprimere, ut ne in aere eundem mansisse videamur. Obiter quoque notari velim novam inscriptionis formulam ALBERTI *Iena Lipsiam, scriptum est ad* PUFENDORFIUM. Hanc elegantiam sine dubio eruditi deinceps, repudiata vetere & trita formula, magno cum applausu recipient.

CAETERUM *Praefatio ad Lectorem* nonnihil modestiae prae se fert, & candoris, dum citra ambages exponit, in quonam propriè cardo controversiae nostrae vertatur. Ubi id quidem credat, qui potest, quod Albertus neque e studio partium, aut rixandi libidine suam se sententiam tenere defendere. In medio quoque relinquo, quod dicit, *de veritate suae sententiae per conscientiam suam sibi certissime constare.* Etsi non immerito quaeri posset, quaenam Alberti conscientiam fecerit veritatum theoreticarum regulam? Aut num ideo sanum cuiquam revera sic persuasum, quae inter alia valeat? Sed quod Albertus jactat, suo se modo philosophandi *reperisse aliquid, quod Rempublicam Christianam juvet,* id vero est id quod, de quo *Grammatici certant & adhuc sub judice lis est.* Quanquam enim revera controversia inter nos praecipua sit de fundamentali propositione, non hypothesi, quae ab illa plurimum differt, uti infra ostendemus, in disciplina Iuris Naturalis: tamen quia hac occasione ad universam philosophandi rationem descripsi sumus, non invitus, me ab Albertina methodo dissentire, nedum perspicere, quid res Christianae intersit, si Theologiam Philosophiae, revelationem rationi misceamus, & e sacris lite-

ris

ris hypotheses petuntur, quibus disciplinae philosophicae superstruuntur. Sane [illegible], Dominos Professores [illegible], cum moralem Philosophiam [illegible] contenderent, ad eorum [illegible] philosophandi modum me [illegible]. Quin contra censeo, quemadmodum vos theologi [illegible], ad suam revelationem confugiendum est, si perfecta ratione [illegible] adversus illam [illegible] monere videatur: ita si quis philosophus esse velit, ex solius rationis vi & lumine naturae rerum contemplationem [illegible], nec opus esse, ut divinas literas in subsidium advocet, atque inde hypotheses petat. Idque quia Deo non fuit propositum, cum [illegible] ad scripto consignandas [illegible], dogmata philosophica homines docere, sed viam ad salutem aeternam humano generi pandere. Hinc libris [illegible] sunt [illegible] ad disciplinas philosophicas spectantia, non quidem philosophico modo accurate deducta, sed prout [illegible] & notionum populi [illegible]. Circa quae [illegible] quod traditum [illegible]. Nec tamen [illegible], quae [illegible] dictiones [illegible], populi [illegible], quae ad *ἀκρίβειαν* philosophicam parum quadrant. [illegible] Scriptura sacra [illegible] aut ignorantiae [illegible] non potest nec debet, quae cum ad populum loquatur, non poterat [illegible] ad hujus captum [illegible] & [illegible] plane [illegible] futurum, circa quas [illegible] Philosophiam [illegible] committere. [illegible] ad populum [illegible] faciens, [illegible] de sacra Petri, [illegible] febri curavit, vellet digressionem facere de natura & differentia febrium, de fermentatione, de causa [illegible] & [illegible] in febribus, de [illegible], de virtute [illegible] Chinae Chinae, & similibus, [illegible] haec omnia verissima & [illegible] essent, ab auditoribus tamen plane [illegible]. [illegible] Deum qui omnia numero, pondere, & mensura fecit [illegible] accuratam proportionem diametri ad peripheriam? Et tamen [illegible] est, dum non esse [illegible] talem, quam est 10 ad 30. [illegible] proxime ad eam accedit, populari sermone talis exprimitur 1 Paral. IV. [illegible] Reg. VII. [illegible]. Quia nempe [illegible] minutiae, ac fractiones numerorum atque mensurarum in sermone populari non attenduntur. Et tamen si quis [illegible] *ἀκρίβειαν* mathematicam [illegible] dictum [illegible] velit, ac illud veluti hypothesin e sacra Scriptura petitam Geometriae [illegible] aggrediatur, dubium non est, quin quicquid operationum & demonstrationum ex eo principio deductum fuerit, falsum sit futurum. [illegible], Deum hominis conditorem ignorare, ubi animae humanae sedes sit, & ubi ea principium suas operationes, quae [illegible] & cogitationes sunt, exserat? Et [illegible] nemo Medicorum [illegible] credit in Deum & sacram Scripturam, si animae rationalis sedem non in corde, sed in cerebro assignet, sicut & omnes fere [illegible], cogitationes fieri per cerebrum, non per cor volunt. [illegible] quae frequentissime [illegible] dictae cogitationes cordis non secundum *ἀκρίβειαν* Anatomicorum capienda est, sed populari sensu de cogitationibus occultis, & quas omni studio dissimulare quis studet, sicut cor in centro veluti corporis humani occultatur. Quod si tamen aliquis Medicus hanc hypothesin tanquam e sacris literis petitam usque [illegible] conetur, cur is

fidem cognitionem & omnes rationes, Medici quidem primo illum in claustrum Antonianum adducerent. Si ne sic quidem resipisceret, elleboro purgandum censerent. Unde in quomodo effata Scripturae sacrae non quidem e Philosophia & rerum natura corrigenda, multo minus erroris arguenda, sed dumtaxat dextre explicanda est, neque eo sensu adhiberi dictionem popularem, cum quae ad lubricitatem philosophicam exaltata sit. Unde etsi alias auctoritati Papae a me nihil deferatur, non tamen improbare possum censuram illam Alexandri VII. super hypothesi Copernicea: si ex natura rerum & ratione extra controversiam demonstrari posse, terram moveri, id non fore contra Scripturam sacram, quia eo casu phrases Scripturae de motu Solis essent explicandae populariter & secundum apparentiam. Unde commento suo, quo tantopere sibi placere videtur, Albertus neque religioni Christianae neque Philosophiae consulit. Nam si tanti dicta scripturae pro hypothesibus disciplinarum philosophicarum vendicare instituat, ab omnibus cordatis ineptire, & auctoritatem divinarum literarum prostituere censebitur. Ita res sententiae philosophicae, quae rationi & naturae rerum congruunt, licet eo minus verae sunt, licet in sacris literis non extent: ita si quae ibi sententiae philosophicae reperiuntur, eae ad sensum communem & naturam rerum exponendae sunt, et consilio populariter, ut secundum *ἀκρίβειαν* philosophicam exponendae sint. Unde non apparet, cui bono fingatur aliqua Philosophia Christiana, cum hypotheses e sacris literis sint transferendae. Ne nunc dicam, quod etiam, quae Philosophiae gentilium principium est, velut retundatur, si adigatur ad principia unde potius [illegible] ratio [illegible] non [illegible], & ubi illa captivanda est sub obsequium fidei. Quae cum ita sint, arbitramur Albert. promeruisse contradictionem implicare, *quoniam per Philosophiam [illegible] conformandam veritatem divinam.* Sunt enim veritates philosophicae non sunt obiectum revelationis divinae, seu Deus non ideo peculiari modo hominibus se revelare voluit, ut ipsos tunc doceret, quae antea per rationem & inspectis rerum naturae cognoscere debebant: sed ut viam latentem aeternae salutis [illegible] ostenderet. Et quae huc spectant proprie sub revelationem cadunt [illegible], non autem si quid praeter & extra hunc finem e communi vita ac natura rerum divina persona libro [illegible]. Sacra namque pura revelationem divinam docent, quod in sacro codice [illegible] habere dicuntur. Igitur cum revelatio divina, & Philosophia circa diversa obiecta versentur, hanc cum illa confundere nec possit nec debet, non magis quam Iurisprudentiam ad Medicinam. Quod [illegible] quae praeter & extra revelationem in divinis literis occurrunt, cum philosophicis placitis conferre velit, nemo illi quidem prohibebit, dummodo nec populares sententias pro theorematibus philosophicis nobis impingat, aut hypotheses [illegible] disciplinam philosophicam inferat: nec eos, qui librum Scripturae velut theologicum, librum naturae & rationem velut philosophicum [illegible] velut [illegible] homines [illegible], aut quod maximum est, [illegible] per [illegible] [illegible] [illegible]. Sed quidem Albertus neque [illegible], neque modeste [illegible], dum ait: *hic autem manifeste fit ut scripturae [illegible] [illegible] pugnare*

figmentum de primo homine valde misero, eoque in fundamentum adplicare. Est inter alia cavillationum artificia & hoc, ut ubi non sunt in fugam [illegible] deprehendendi, repente surdos se fingant quo [illegible] quaestionem eludant. Ita & calumniatores [illegible] quando per stuporem [illegible] velut partem adversae responsionem non percepissent, quo non desit consilio ad [illegible] repetitionem [illegible] recurrere. Sane vocabulum *fingendi* duas [illegible] habere [illegible], quorum respectu fingere aliquando dicatur, [illegible] verum sit, [illegible] a me inculcatum fuit. Vind. p. [illegible]. Ac nihilominus Albertus dudum a me explicatam calumniam repetit, eoque [illegible] mihi necessitatem adfert decies ingesta tamen cum taedio repetendi. Fortasse tamen magis ad captum Alberti fuerit, si dicamus, aliud esse fictionem positivam seu categoricam, aliud suppositivam seu hypotheticam. Prior est, si quid falsum excogitatur, quasi pro vero venditatur, uti Pontificii purgatorium finxerunt, quod temere dum pro vero obtrudunt. Posterior autem est, si [illegible] aliquid supponitur, non ut pro vero affirmetur, sed ut consecutiones rerum inde illustrentur. Quae cum in docendo [illegible] incommodi nihil habeat, nemo hactenus ita dubitavit, ut vel eam fictionem damnaret, vel alteri ob eandem adhibitam [illegible] dicam scribere ausus sit. De caetero ubinam ego finxi, id est, pro vero venditavi primum hominem, id est, Adamum cum corpore suo fuisse miserum, in eo naturae statu, in quo initio a Deo revera constitutus erat? Ubi finxi, id est, falsum hoc tanquam verum statui, primaevam conditionem primi hominis fuisse miseram? Aut num fingit aliquid [illegible] diversa [illegible], qui tradit [illegible] primos homines e terra prorupisse [illegible] non putasse non illis tribuere statum miserrimum? Aut qui dicit si fingam, si concipiam, si cogitem, hominem sine gratia Dei & hominum auxilio [illegible] in mundum projectum, eum statu [illegible] miserrimum? Sane ipse Albertus [illegible] habet patrem, cui [illegible] si fingamus [illegible] habebit patrem. Aut num [illegible] Albertum [illegible] vocaret, quod [illegible] ipsi alterum fingat, qui cum [illegible]? Aut num qui Alberti [illegible] simplex fuit, ut ubi primae [illegible] requireret? Sane qui per quadrantem [illegible] Logicam publice [illegible] non possunt [illegible] auditoribus suis [illegible] in examinandis propositionibus non attendi, utrum antecedens [illegible] verum [illegible], sed [illegible] consequens. Imo in ipso Compendio Orthodoxo, quod Venere & Cupidine [illegible] esse [illegible] est, quod [illegible] ad [illegible] recusandum [illegible], idem ratiocinandi modus occurrit p. 19. *[illegible] per impossibile, etsi [illegible] tam [illegible] quaerunt ad [illegible] arbore [illegible], [illegible] nemo [illegible] concedere [illegible] praecepisset.* Non opus autem est, ut [illegible] *per impossibile* tempus addat, qui [illegible] Ciceronis quam Alberti Magni dictionem imitari. Qua de re [illegible] nobis fuit agendum. [illegible] crassam illam calumniam [illegible] excusabimus. Verbi & [illegible] calumniae [illegible] corollarium, ne [illegible] *alio permittere* [illegible] *exemplo, ut in dubium philosophicae fingere* [illegible] *ad*

 orsa.

[illegible]

num methodus philosophandi in vniuersum? num quae is de Deo & anima tradit? num doctrina de homine? aut de passionibus? num hypothesis physica? num quae ad Geometriam & Algebram spectant? num haec omnia, aut singula in vniuersum, an certi eorundem loci? Nam quomodo distincta accusatione mihi facta non defuturi essent, qui responderent. Sed nescio, istos homines inepte, vt ad peccatum descendant, demum illam confusionem exprimunt. Cartesium equidem qui non ego [illegible] tamen multos de eo male sentire, qui fortasse & ipsi iudicium suum ignorantiae superstruxerunt. Sane memini, cum leuis [illegible] rem, Professorem ibi fuisse qui cum de Cartesio mentio incideret, ingentes cachinnos tollere solebat, velut stupidissimus ille, & infantissimus mortalium fuisset, cum tamen constaret, hunc [illegible] Professorem ne vnam quidem paginam in Cartesio legisse, nedum intellexisse. Igitur & Albertus, & alii ad genus hominum dictum ita putent: [illegible] est iudicare causa non penitus cognita & perspecta. Addit tamen Albertus, ab illorum [illegible], [illegible] a Cartesio [illegible] Lipsiae parum fuisse periculi, quae non fuerint, aut [illegible], quam [illegible] ego verum non credo, cum plurimi [illegible] Professoribus ad [illegible], qui [illegible] Philosophiam tradunt, [illegible] Lipsiae [illegible]. Sed primarium [illegible] hanc partem, qua Cartesius [illegible] est & [illegible], cuius placita prorsus percipi nequeunt, ni quis modo demonstrandi mathematico assuetus fuerit: id quod inter ceteros magistros rarissimum est. Cum itaque illa Philosophia sine solerti manuductione addisci nequeat, ac nemo sit, qui eam docere audeat, quam plurimi in eandem inuehantur: quae vis superest admirationi, vt Lipsiae ea Philosophia nullum habere queat? nisi forte ad Medicinam [illegible]. Nam eo peruentum est, proh dolor! prolapsi iam sunt omnes per Europam Medici, vt Cartesianam Philosophiam pluris quam Aristotelicam faciant: quos & dudum credo anathemate percussissent Magistri nostri, ni illis in promtu foret vindictae [illegible], ex hypochondriis laborantes sine ope destituere. Sed nec illud [illegible] habendum puto, quod cum initio fuerint Aristotelicae primi Philosophiae imbuti, qui post vbi Cartesianam degustare coeperint, illa abdicata huic se penitus addixerint; contra quantum mihi constat, nullum exemplum detur alicuius philosophiam Cartesianam docti, qui hac deserta ad Aristotelica castra transfugerit. Quid causae subesse dicemus? Num omnes isti fuere ingenio ita depravato, vt relicto meliore deterius amplexi sint? An Philosophia Cartesiana peculiarem quandam illecebram habet, quae ingenia obtundere apta, vt veritatem perspicere amplius nequeant? An vero Philosophia Cartesiana habet aliquid [illegible], [illegible] naturae rerum accommodatius, quam quae hactenus in scholis [illegible] reiecimus? Quicquid tamen huius sit, [illegible], quo [illegible] illorum [illegible] frustra [illegible] esse [illegible] cum ego collato pede in Hobbesium pugnarem, Cartesianam autem Philosophiam [illegible] non attigerim. [illegible] quod illi faciunt, qui extra [illegible] sunt, Alberto parum curae videtur esse. [illegible] Pufendorfio libertate philosophandi vsque interdicendum est: [illegible] a Philosophia [illegible] probata discedere fas est, atque quae Ecclesiae Lutheranae [illegible] est. Studium

[illegible] Lipsienses facile ex cognomine [illegible] potest. Si Pufendorfius non [illegible] quia non credit in Compendium Albertinum, [illegible] tempus, & [illegible] nostros ad [illegible], quam [illegible] Compendio Albertino impendamus. Caeterum ego [illegible], [illegible] Augustana Confessio [illegible] ad certam sectam Philosophiae, aut certos autores philosophicos adstringat. Deinde [illegible] persuadeo, [illegible] dogmata nostrarum Ecclesiarum contra quosvis [illegible] defendi, non minus, si Cartesianam, quam Aristotelicam & Scholasticam Philosophiam profiteamur. Nam nec [illegible] Cartesiani, nec [illegible] sacrae Scripturae [illegible] interpretationem [illegible] possunt, aut propositiones theologicas [illegible] exprimere, nec [illegible], et dogmata theologica ex hypothesibus Physicis demonstrare [illegible]. [illegible] in Gallia [illegible] Pontificium ad [illegible] Philosophiae Cartesianae [illegible], quod [illegible] principiis [illegible] non [illegible], quomodo dogma de transsubstantiatione [illegible], & quod [illegible] substantiam [illegible] accidentibus. [illegible] non credo, [illegible] Theologum Lutheranum fore tam [illegible], ut nostrae religionis [illegible] dogma [illegible] esse [illegible]. Denique non [illegible] in nostram religionem [illegible] esse, [illegible] Lutheranae [illegible] characteristica sit [illegible] & [illegible], ac [illegible] Philosophiam Aristotelicam [illegible]. De caetero quamquam Albertus [illegible], [illegible] esse in me, qui [illegible] fingant [illegible] a [illegible], aut [illegible] in [illegible] Cartesio, [illegible] Hobbesio: quod [illegible] fingere in Philosophia, [illegible] contrarium [illegible]. Nam hoc [illegible] figmentum [illegible] Cartesio & Hobbesio, [illegible] ac [illegible] Albertinum, & [illegible] est. Quae autem [illegible] ego [illegible] & in Theologia & Philosophia [illegible] esse potest, [illegible] Aristoteles Priorum Analyt. L. II. [illegible], Albertum [illegible] potest [illegible] fingitur [illegible], quod [illegible], [illegible]. Sed & [illegible] est, verum [illegible] operae pretium [illegible], collegiis [illegible] & [illegible] Alberti [illegible] in [illegible], [illegible] Studiorum [illegible], & si quid [illegible], quam quod a Magistris [illegible] sunt, [illegible] Albertus [illegible], [illegible] Lipsia non est. Neque vero [illegible] Philosophiam [illegible], quippe cum [illegible] in eo consistat, si quis per falsa principia philosophica, ac prave applicata mysteria religionis Christianae impugnare, aut Rempublicam perturbare conatur, aut [illegible]

[illegible]

[illegible] digna [illegible] communicetur. A qua [illegible] toto caelo differt nostra libertas philosophandi, cui primo [illegible] divinis revelatio, & leges Reipublicae inter Sacrosancta habentur: de caetero [illegible] [illegible] [illegible] mancipio non addicitur: sed a quibusvis tradita, ubi rationi congruerint, admittuntur, nec [illegible] meliora inventa fuerint, prius credita abdicare turpe habetur; tum opera datur, ut diligenti meditatione & investigatione in intima scientiarum, naturaeque rerum [illegible] penetretur. Eam [illegible] [illegible] Medici hoc [illegible] artem suam [illegible] modo perfecerunt, & quotidie adhuc perficiunt. Per eandem [illegible] Physica admirando modo efflorescere coepit, ad quam comparata [illegible] eorum, quibus summa probandi ratio haec est, *[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*, ne [illegible] quidem digna est. Ac nisi bona quaedam ingenia [illegible] [illegible] [illegible] abrupissent, ad mundi usque finem Philosophi [illegible] Aristotelica [illegible] [illegible] instar in circulum voluissent, scientia rerum naturalium ne latum quidem promota. Eodem modo & aliquid [illegible] Ethica & Politica Aristotelis profectum [illegible], nisi per Albertum in [illegible] [illegible] [illegible]. Neque vero quid ex hac philosophandi [illegible] damni in Ecclesiam aut Rempublicam redundet video, nisi quod id [illegible] [illegible], ut si [illegible] quispiam Magister [illegible] aliquo [illegible] Philosophia imbuto colludatur, [illegible] [illegible] aqua haereat, ut qui se vertere debeat nesciat, [illegible] veteres suas [illegible] inter [illegible] habeat. Quo & [illegible] [illegible] illa [illegible], quae olim homines [illegible] [illegible], in [illegible] [illegible], & [illegible], atque collecta Manuscripta, quibus [illegible] [illegible] adolescentes [illegible] [illegible] [illegible], ad piper involvendum adhibentur, aut alios usus, quos [illegible] nolo. Sed [illegible] quod [illegible] a Philosophia in Ecclesiam [illegible] est, id [illegible] quidem saecula a Platonica, [illegible] ab Aristotelica philosophia [illegible], e qua [illegible] [illegible] monstrosum illam & inquinatam Theologiam [illegible] ac Philosophiam Scholasticam [illegible]. Quae cum tam [illegible] [illegible] praebeat Regno tenebrarum, hodie quoque in tantis lucis [illegible] Philosophiae ab eius Regni propugnatoribus mordicus defenditur. [illegible] quippe [illegible] [illegible] interest, scilicet [illegible] rerum divinarum ut [illegible] [illegible] [illegible] accommoda est, superstitionem humanam [illegible] [illegible] [illegible] submersam, aut [illegible] [illegible] [illegible] haerere [illegible] [illegible] [illegible]. Cum contra Ecclesiarum Protestantium intersit, ut [illegible] omnes [illegible] & [illegible] divinarum humanarumque rerum cognitione vel Albertum Magnum [illegible] [illegible]. Quo magis a [illegible] [illegible] est, quosdam nostratium Theologorum tantum [illegible] [illegible] [illegible] excitare, quod bona ingenia aliquid supra [illegible] illam philosophiam sapere velint. Nam illa ipsa est, [illegible] tantum [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] Albertus [illegible] Palladium aliquod orthodoxiae Academiis [illegible] contendit, & [illegible] [illegible], in qua omnes propugnatores Regni [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible], a qua ne nostrates homines [illegible] [illegible] [illegible], Albertum [illegible] *[illegible] [illegible] [illegible]* [illegible] ne [illegible] [illegible] [illegible] Magistri luminibus obsistent. [illegible] tamen [illegible] [illegible] [illegible] Albertus, quem *[illegible]* [illegible] [illegible], qui ob [illegible] [illegible] *[illegible] [illegible] Philosophia* [illegible] [illegible]-

[illegible] dissitendas [illegible] ac docendas, utpote Aristotelem adversantes, *pauperes [illegible]*, *vagum philosophandi genus*, *[illegible] prorsus atque [illegible]*, *quantum hoc modo convenire possit*. Hoc loco non possum non mirari ingenuitatem Alberti, qui tam tandem sine circuitione verum causam addixit, quare nonnulla veterum pedantismi mancipia tam torvo vultu scripta mea adspexerunt: nimirum quia illorum collegae Manuscripto parum convenire visa sunt. Hominem scire velim, quorum fuerint illi homines superciliosi, qui statuta Academiae Lipsicae primum condiderunt? Qui itaque vixerunt, antequam Vir Clarissimus Magister Ioan. Perlaeus eandem illustre [illegible] fasciaret? Quo & tempore quam culta illa fuerit, vel ex indicio esse potest, quod colloquium in arce Lipsiensi inter D. Lutherum & Eccium institutum ex [illegible] tam multis doctorum Magistrorumque nemo reperiri posset, qui illa [illegible] excipere, seu protocollum conscribere nosset; id quod ex ipsius B. Lutheri ore audisse memini. Sed illa quidem hominibus [illegible], qui [illegible] adhaerebant, quatenus simul per omnes scholas rerum potiebatur. Nam ea hoc tot praecipua est ratio illorum [illegible], quod praeter Aristotelicum nullum tum Philosophiae genus esset cognitum, quod per Arabes ex Hispania [illegible] in reliquam Europam fuit propagatum. Platonicae autem & Stoicae Philosophiae monumenta ob Graecae linguae ignorantiam vix de nomine tum erant cognita, quae & ipsa ad scholarum genium parum accommoda videntur: ad quem contra Aristotelica doctrina, prout per eius interpretes fuit adornata, mire congruebat: velut ad confusas disputationes & infinitas obiectiones ac responsiones formandas, strepitumque adeo & rixarum palaestris scholasticis excitandum compendio apta. Quae & causa est, cur studio, qui disputandi facultate [illegible] imperitos adolescentes quam maxime se [illegible], tam obnixe Aristotelicam Philosophiam tueantur, quae infinitam vim [illegible], & distinctionum [illegible] suppeditat, quibus audaciores ingenii diutissime [illegible] possunt, Doctore, qui in summa cathedra [illegible], miro modo sibi placente & manu plaudente. Quod [illegible] disputandi genus, [illegible] cum [illegible] fore [illegible], recepto novo philosophandi genere, ubi e certis principiis & hypothesibus omnia mathematico demonstrandi genere deducuntur, quod omnem illum clamorem & pulverem adspernatur; prout & in scholis Mathematicorum illis altercationibus, exceptionibus, & responsionibus [illegible], nullum pretium est. Uno verbo, quia multi Theologi disputare, quam vivere, multi Philosophi dubitare, quam demonstrare malunt, ideo reperti sunt, [illegible] philosophandi ratione tanto ardore pro Aristotelica Philosophia pugnatur, disputationum & dubitationum [illegible]. Quae & ideo mihi *vagum philosophandi* genus dici debet. Id enim vocabulum nullo modo in Cartesianam & novam Philosophiam quadrat, quae non vagari docet, sed e certis principiis certas propositiones per adstrictas demonstrationes formare. Quam vero philosophandi [illegible], ea non vagari [illegible], sed idem per tramitem [illegible] ad [illegible] & verum [illegible] grassatur. Nec est quod Albertus nobis occinat IOSEPHUM SCALIGERUM, venerabile omni eruditis nomen, sed in [illegible] Philosophia Aristo-

Aristotelica [illegible] parum facit. Cui & eliquo [illegible] de Petro Ramo [illegible] est, viro docto, & Mathesium [illegible], sed qui de [illegible] in Philosophia [illegible] operae pretium [illegible] [illegible] reprehendit, sed [illegible] & [illegible] visus, [illegible] Metaphysicam, & [illegible] superfluarum [illegible]. Sed & Scaliger [illegible] de [illegible] Philosophiae [illegible] quam de [illegible] & [illegible] est. [illegible] Philosophiae Aristotelicae [illegible] cum [illegible] Aristotelis, [illegible] probant, [illegible] Petrus & Ramus [illegible] Carpentarium [illegible] in [illegible] [illegible] verbis [illegible] Ac [illegible] operae pretium est [illegible] de [illegible] varia Aristotelis [illegible] cap. [illegible] & [illegible] quibus [illegible] in Petrum Ramum [illegible] Orthodoxi [illegible] [illegible] Aristotelis [illegible] habent [illegible] & [illegible] Philosophum [illegible] de [illegible] parum [illegible] Nam [illegible] [illegible] fit. [illegible] habet [illegible] & [illegible] videat, non [illegible] [illegible] Vnde [illegible] Albertum, [illegible] credit, Deo & [illegible] gratum se opus facere, [illegible] *[illegible]* [illegible] *[illegible]* id est, [illegible] Philosophiam [illegible] Lutheranum, [illegible] Id [illegible] superesse [illegible] Philosophiae [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] Alberto [illegible] fuisse [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] Alberti & [illegible] est, [illegible] Vnde habent, quod [illegible] Alberti [illegible] Catholicae [illegible] de Philosophia & [illegible] & [illegible] Lutheranus [illegible] ipsum Lutherum [illegible] quod [illegible] [illegible] Die [illegible] hatten auch wol einen guten starcken Reformatoren, ich muß es sagen, es

[illegible]

nomine. [illegible] *largas*, [illegible] Rectorum [illegible] parum docere [illegible], in ipso Opere aliud [illegible] *sed* [illegible]. Ac [illegible] quidem [illegible] magnificum, ac splendidum, sed [illegible]. Quid enim ad [illegible] populorum [illegible]? [illegible] Reges [illegible], cum [illegible] eundem [illegible], [illegible] Germania [illegible], [illegible] Albertus demum [illegible]. Quin & [illegible] est, quod [illegible] Furias [illegible] Hercules [illegible] Cum [illegible] Velut quod [illegible] Poetae [illegible] Numen terrae, [illegible]. Et quod de [illegible] Germaniae. Sed non [illegible]. Albertus, quod [illegible] Regem [illegible] Nam [illegible] Rex Suecica non [illegible] habet [illegible] Nam cum ego [illegible] de Iure Naturae & Gentium, [illegible] eruditos [illegible] Nicolaus Beckmannus, & [illegible] Schwartzius, [illegible] Albertus demum [illegible]. Illius ergo [illegible]. Quae [illegible] sed [illegible]. Itaque ab [illegible] probatum est, nisi quod [illegible]. Quod nec [illegible] & bono [illegible]. Sed [illegible] hominem quod [illegible] Postquam igitur Albertus [illegible] Petri [illegible] Albertus [illegible], [illegible] Beccmannus [illegible],

hunc

lent obscurare Nicolai Becimanni famam videtur probare, ac sententiam legitime magistratus damnare, qua is cum infamia relegatus, eiusque scriptum per carnificem combustum fuit. Quod autem ego vni & alteri meo scripto fictum vocabulum praeposui, id exemplo multorum egregiorum virorum feci: nec id in vllam fraudem tendit: nec illorum me auctorem vnquam negaui. Sed quod & illa mihi tribuat, quae Basilei nomen prae se ferunt, obtusi nimium nasi se arguit Albertus, quod e diuersi[illegible] stylo alium auctorem deprehendere non potuit. Quam etiam insipidum est, quod ex vocabulo Boni [illegible] arguatur de homine [illegible]: cum succurrisse debuerit illud Horatii de viro bono: *Totus teres atque rotundus.*

Sed qui hactenus tam audacter [illegible], iam repente ad Protomimi instar, vno momento vultum vertere callentis, nouum schema luit, ac floride cum grauitate affectatione pronunciat: *Absit [illegible] habeat [illegible], memoretque Iesu, atque Christi nomen!* O impudentem tam sancti nominis abusionem! O improbum hypocritam! Postquam virum honestum, & se meliorem omni fucorum apparatu deformare [illegible] nunc est, iam repente [illegible] Christianum [illegible]. Atque profecto magis tolerari potest Nicolai Becimanni [illegible], qua citra [illegible], & vere bona fide calumniatorem egit. Albertus, cum per illi venenum, [illegible] quod [illegible] saccharo adspersum [illegible] medio in futuro sanct[illegible] [illegible]. Nam hypocrita in eo professum nebulonem superat, quod ille insuper Deo hominibusque illudit, quibus inter flagitia sua pro bono viro se venditare vult et: *Ago tibi gratias Deus, quod non sum sicut alii homines.* Atque profecto alia est indoles Caritatis Christianae, quam eam qualem in me exercet Albertus. Quam & ideo credo insigniri voluit vocabulo [illegible] incognito, & quo fallaces [illegible] impurorum libidinum notare. Prout & valde suspecta est dictio *[illegible]*, [illegible] Consiliariorum libros euoluerunt, facile suspicionem concipere possunt, Albertum [illegible] Comoediam agere. Sane qui puellas [illegible], [illegible] commode dicere potest, *se [illegible] facere & exercere.* Ac totus iste locus nescio quid mollis & amatorii spirat, ac vsque adeo Albertinae Cupidinis [illegible], vt etiam in *ipsa arena*, inter *praelia* sua spectatoribus [illegible] Erotem accinat, ipsosque [illegible] *[illegible]* per blanditias [illegible]. Nec eo minus *gratulatur* sibi, & *in sinu gaudet*, quod mira felicitate *[illegible]* [illegible] conformem gerit, adeoque eloquentiae paradoxicae specimen iam praebet, vt iam, si accurate attendas, non paucae dictiones, & sententiae ipsum [illegible] olant. Vti autem Tertullian propter [illegible] debuerunt, ita contra in [illegible] Methodum [illegible] non sine causa [illegible]. Nam est ea [illegible], & calumniatoribus valde molesta, qui & ipsum dudum deuorassent, ni idem aculeorum asperitate plerumque protexisset. Neque vero [illegible] violat qui calumnias improborum a se repellit, non magis quam qui vi [illegible] a vita & fortunis suis propulsat. Sicuti & sedulo a me opera data fuit, vt officio meo tam [illegible], quam [illegible], pro cuiusque capitis ac meriti [illegible].

[illegible]

prout in eam rem [illegible] libelli [illegible]. Quod porro Metaphysicam, vel nempe Aristotelica eam [illegible] tractant [illegible] barbarum [illegible] nomen vo-[illegible], nondum [illegible]. Neque vero cum [illegible] studia tractarem, [illegible] aut [illegible] unquam fui, et [illegible] debeam, si [illegible] eadem [illegible] se, cum [illegible]. Nam bono meo fato [illegible] quam [illegible] necessarium erat, nempe ut intelligerem [illegible] contineri, et [illegible] esse [illegible] terminorum, quorum [illegible] in [illegible] disciplinas [illegible] habere, multi ad [illegible], quam et Latinitatem [illegible], dum [illegible] bono [illegible] vocabulorum Latinorum circa necessitatem [illegible]. Ac [illegible] cum Metaphysica eodem modo comparatum mihi esse videtur, ut cum tabaco, seu nicotiana. Quibus inter [illegible] [illegible] est, [illegible] odorem tolerare, ac quandoque haurire necessum est. [illegible] a fumo [illegible], ac si qua [illegible] inter elegantes homines versatur, non [illegible] gratus [illegible] eo [illegible], quam si [illegible]. Quod si tamen [illegible] Metaphysica meo candore offensa [illegible] me [illegible], ego quidem non valde [illegible], ac fortasse [illegible], quod [illegible] in [illegible] Alpibus [illegible] memoratur, cum e Germania in Italiam descenderet. [illegible] auctoritas [illegible], qui Scholasticis aliquid pretium [illegible], prout [illegible] tractant. De Metaphysica apud illum nullum verbum, et [illegible], quomodo [illegible] in mentem venerit dicere, Grotium non potuisse [illegible] de iure belli & pacis [illegible] & [illegible] tractare, nisi ope Metaphysicam. Et ipsa [illegible] [illegible] [illegible] per se [illegible]. Denique [illegible] circa eam rem Grotius aut [illegible], quicquid voluerit, ego in [illegible] verba [illegible], & [illegible] [illegible]. Me quoque non [illegible] Crusium, a Magistro [illegible] [illegible] Dresdensi, cui fortasse rationes non defuerunt, quare de Philosophis Lipsiensibus, qui tunc erant, non adeo magnifice [illegible]. [illegible] quod [illegible] [illegible] est [illegible] ille vir, ad [illegible] ad dictum referendum [illegible] est. Crusium porro mendacium est, a me [illegible] Philosophiam, & qui hanc docent [illegible] despici. [illegible] me, et [illegible]. Sed quod sub eodem vocabulo multa vera, & [illegible], [illegible] instar habentis [illegible], nemo [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible]. Et si [illegible] propria vocabula [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vocabulo [illegible]. Neque ego, si [illegible] [illegible], vocabulis autem [illegible] aut [illegible], aut bonas litteras despicio. Quod autem [illegible] inter nos [illegible] [illegible], [illegible] culpa penes Albertum est, qui primus me lacessivit, et illorum se partibus adiunxit, qui [illegible] [illegible] modo in [illegible]. Ac eo magis manifestum est, Albertum ex mera [illegible] [illegible] [illegible] studio, aut forte quaquam [illegible] [illegible], quod materia, quam ego tracto, [illegible] [illegible] non tangit, neque ipsi causa eadem [illegible] aliquod studium poterit, ac exemplum

plus satis campum haberet, ubi si quid esset ingenii, & eruditionis, ostendere potuisset.

ACCUSAT inde Albertus, me Scheffero [illegible] ac famae, [illegible] atque publicatum sim, haut [illegible]. Ego contra assero, [illegible] a me bona fide repraesentatum. [illegible] non magis meo, quam proprio honori [illegible] manifestum [illegible] de [illegible] & statu [illegible] naturalium [illegible], quod per absurdam & [illegible] calumniam [illegible]. In eo autem [illegible] famae decedit, quod [illegible] honorificam epistolae [illegible]. Nam qui primam epistolae [illegible] legerant, eorum memoriae [illegible] non poterat, [illegible] plane [illegible]. Qui autem eam epistolam integram non [illegible], aliter iudicare non possunt, quam [illegible] inter nos [illegible] & [illegible] a me [illegible] in disceptatione cum Christiano [illegible]. [illegible] aequanimitate [illegible] dici potest. *[illegible]* Quae [illegible] si apud Albertum locum habuisset, nec [illegible] contendisset. Et tanto maiorem in Scheffero laudem [illegible], quod [illegible] pedem [illegible], quam [illegible] retraxerit, quo [illegible] videntur [illegible] Doctorem, [illegible] exemplo suo, si dies [illegible] animum [illegible] voluit, [illegible], & [illegible] custodire.

INDICAT quoque Albertus, a me peccatum fuisse, quod de [illegible], & quidem atrocissima [illegible] quondam Collegio [illegible] sum. Atqui istud [illegible] apud [illegible] dignitatem [illegible] habebam, ac [illegible] exemplo de [illegible] non [illegible] mea determinare [illegible] quidem [illegible], quod [illegible] tunc [illegible] Collegii membrum [illegible] fuit [illegible] denique [illegible] superstitiosum [illegible] per carnificem [illegible]. Quid [illegible] admittere, si hoc non est. Quod si [illegible] in hoc regno summam [illegible] in Alberti [illegible] ferret, [illegible], & [illegible]. [illegible] non [illegible] iure sub nostro Magistratu [illegible], quam Albertus sub suo [illegible] nec [illegible] in [illegible] huius regni concessum [illegible] quod [illegible] a Rege ad [illegible] approbatum fuit. Quanquam [illegible] fuisset, qui tum [illegible] censuram haut [illegible] pro digno [illegible] collegio [illegible], illud [illegible] nequaquam ad eos pertinet, qui [illegible] collegium constituunt. Quin & credo non posse non offendi [illegible] Alberti [illegible] Patrum Patriae [illegible] tribuat, quod hactenus non nisi Principibus, aut Rempublicam summo cum imperio administrantibus competere creditum fuit. Denique & [illegible], quo iure [illegible] beneficia, quae in Ecclesiam & Rempublicam contulerunt, [illegible] quasi [illegible], ut [illegible] animo ferre debeam, [illegible] me [illegible].

ACCU-

ACCEDENDVM est nunc ad Dominum [illegible], quem non [illegible] [illegible] [illegible] Albertum [illegible] [illegible] Theologi, [illegible] [illegible] Albertus [illegible] [illegible] Albertus [illegible] [illegible] Theologo [illegible] Sed [illegible] Theologi [illegible] [illegible] Adverte [illegible]

quae demonstratio vel directe instituitur, vel per assumtionem contrarii, & deductionem ad absurdum. Quod genus argumentandi a contrario, seu deductione ad incommodum aut impossibile in omni disciplinarum genere adhiberi solere, vix veteranum Logicae Doctorem fugere non potest. Quod etsi supra a me indicatum sit, tamen quia vel per stuporem vel per malitiam Albertus ista non potuit, vel voluit capere, eadem quantumvis non sine taedio repetenda utique sunt. Igitur ego primum directe & positive demonstro necessitatem socialitatis ex facultate, quae hominibus inest ad commodum atque ac nocumentum alteri homini inferendum, seu ad iuvandum atque ad nocendum: tum e natura imbecillitate, & indigentia ac incommoditate, quae hominem ab auxilio aliorum hominum destitutum persequuntur. Ad haec eo firmius concipiendum, ac ut inde directio & informatio aliorum hominum generetur, [illegible] illustrationis causa adhuc fingi licet, concipi hominem a Deo & hominibus destitutum, id est, qui neque cum Adamo a Deo in Paradiso collocatus, neque ordinario modo progenitus, nullaque cura parentum, aut quorumvis aliorum fruatur: ut si ex hoc intelligamus, quam misere comparatus homo sit futurus, unde bonum socialitatis eo liquidius aestimare discamus. Itaque ratiocinium meum hoc est: Si homo & [illegible] Numine, & aliorum hominum ope plane destitutus in hunc mundum proiectus esset, is futurus esset longe miserrimus. Quid in hoc ratiocinio desideras Alberte, qui per quadrantem seculi Logicam alios docuisti? Annon connexio ista bona est, & annon posito antecedente ponitur consequens? Num autem alio ego refero aut statuo, hominem unquam in hunc mundum proiectum, a Deo & hominibus destitutum? Atque non debet cuiquam quod fingo. Quippini? Annon [illegible] contrarium falsum esse ipse assumere, ut vera thesis probetur & illustretur? Sic si demonstrare velim utilitatem magistratus in Republica, ac post alias potiores rationes addam: fingo in tanta multitudine hominum magnam partem pravorum nullum extare, qui malos coerceat, [illegible] magis quam hominum coetum diceres. Quis nisi mente [illegible] ideo accusaverit, velut falsam hypothesin assumserim, non dari in Republica [illegible] coercitivam? Sic si quis hanc thesin demonstrandam susceperit: minister Ecclesiae debet esse vir bonus & pius, ad docendum idoneus, ubi cum rationibus positivis ex indole illius muneris petitis adstruxerit, ac deinde addat: fingamus contra esse virum malum & impium, doctrinaeque imperitum, carnificis potius, quam Ecclesiae ministri officio idoneum diceremus. Quis an deberet, ut de absurda hypothesi querelam moveat? Cum in hoc genere ratiocinandi non necessum sit, ut antecedens existat, sed sufficiat, ut ex eo nihilominus consequens inde promanet. Nolui me cum multa verba facere in re tam perspicua, & quae etiam tyronibus nota est. Sed quia Albertus tam importune crocitare de absurda hypothesi non desinit, ista denuo inculcanda fuerunt, num forte dispiciendo illum calumniae suae pudor subire possit. Quae cum ita sint, apparet in ventum effundi omnes ictus, quos tanto conatu gladiator noster vibrat. Toto quippe coelo differt ratiocinium meum ab hypothesi Hobbesii de bello omnium in omnes. Nam & iste [illegible] & [illegible] propositiones huic fundamento superstruit, ac subinde ad

ipsum occurrit. Sed si Hobbesius ita ratiocinatus fuisset, si fingamus existeret inter homines bellum omnium in omnes, vitam humanam fore futuram longe miseriorem, nemo haberet, quod hic reprehenderet. Qui autem eodem modo ut ego ratiocinatur, is haudquaquam inficiatur aut dubitat, statum primaevum hominum, qui revera extitit, fuisse felicissimum. Ita igitur cum umbra sua belligeratur Tertullus, quando tanto cum supercilio pronunciat: *Figmentum hominis contra veritatem divinam locum esse non posse.* Observanda est autem nefaria malitia illius sycophantae, quod subinde Hobbesium meae sententiae immiscet, ut apud imperitos adversariorum aliquam mihi labem inde adspergat. Nam cordati ac rerum intelligentes satis norunt, mea dogmata ab Hobbesii erroribus esse quam remotissima.

POSTQUAM sententiam meam putide calumniatus est Albertus, tum quoque ad morem circa extollendam suam hypothesin magno cum verborum strepitu se iactat. Et quasi paralogismo ille meam superet, cum circa tractandam disciplinam iuris naturalis violenter debacchatur. *Me autem non si sequeris, inquit, non potes non agnoscere ius naturae tanquam rivum e reliquiis primaevae integritatis, emplantatum esse nobis a Deo, qui statum hominum olim condidit integrum.* Accedere ergo huc, & errore exutum mecum, amice, & in futuros vide recondere. Caveat autem ab eo, quod alter ille vendit, quod nobis plane volunt. Atqui, mi Alberte, habemus quidem illo modo veritatem aliquam Theologicam, sed quod illa ad ius naturae ad captum omnium hominum accommodatum? Et an ex meis principiis de divina iuris naturalis origine nihil innotescit? Sane & ego originem eius iure ad Deum retuli, velut naturae conditorem: vide de Iure Naturae & Gentium L. II. c. 3. § 20. Quid desideras amplius ab eo, cui principia rationis cum revelatione confundere propositum non est? Dein porro statum integrum naturae humanae, in eo quam maxime locum fuisse legi naturali. Sed quia integritas illa amissa est, & in eius locum mox natura corruptio successit, longe alia velut oeconomia iuris naturalis inde provenit, quam futura fuisset, si integritas illa in genere humano multiplicato perstitisset. Id quod in praefatione libelli mei de Officio hominis & civis liquidissime ostendi. Unde nego ac pernego, officia hominum, uti nunc corrupti sunt, clarius & certius e contemplatione status integri quam corrupti adduci posse. Exempli causa adducit Albertus societatem paternam, circa quam hunc pro censorio suo supercilio displicet, quod ego non ab vestigiis HOBBESII, sed graves ob rationes residuum imperii paterni non e sola generatione, sed aliis fundamentis deducam. Idque, quia non sequitur: hic generavit, igitur eo ipso est dominus generati, & in eum imperium habet. Nam per generationem alium producitur substantia, quae pari cum generante iure gaudet. Quam rationem etiam in statu integro locum habere potuisse arbitror. Id scire velim e Theologis, verum in sublimi Mysterio SS. Trinitatis haec ex se mutuo consequantur: Pater genuit filium, igitur pater habet imperium in filium. Unde debuisset Albertus rationes meas destruere, antequam de *absurditate* sententiam meam latraret: praesertim cum ego nullam *hypothesin* eidem substruxerim, sed e natura rerum, & rationibus solidissimis eam deduxerim. Contra Albertus, si

nimis,

[illegible]

istum eius statum concipere velit, omissum est, ut prius praesentem statum hominum animo conciperet, & ex eo abstraheret & amoveret omnia illa, quae e peccato provenerunt, aut eius occasione introducta sunt. Ubi post longam meditationem & ratiocinationem ad extremum fatendum est, multum adhuc obscuritatis superesse: praesertim ubi ad universum dominium rerum & imperia humana perventum fuerit, quae duo instituta quam maxime [illegible] nostrae vitae temperent, sed quomodo eadem se in statu integro habitura fuerint, [illegible] ad liquidum perductum est. Sic longe [illegible] praeceptum de furto non faciendo ex hac ratione, quia furtum perturbat societatem humanam, quam si dicam, quia idem repugnat statui integro: cum adhuc in quaestione sit, utrum & quatenus dominium rerum in statu integro locum habiturum fuerit, quod citra dominium rerum intelligi nequit. Denique id quoque Alberti hypothesin valde suspectam reddit, quod in Sacris literis nullum eius vestigium deprehenditur. Sane Apostolus Paulus, quem ego multis partibus Alberto & Magno & Minore superiorem arbitror, circa officia hominis Christiani nunquam ad [illegible] provocat, ut praecepto de honorandis parentibus promissum annectit de longaevitate, ab ipso quoque Deo in decalogo additum, quod in statu integro locum non habebat. Idemque parentes ita imperium suum exercere iubet, ne liberos ad iram provocent, e qua tamen in statu integro nullum periculum erat. [illegible] non ad exemplum [illegible], sed [illegible]. Igitur [illegible] vestigia Apostoli, ut Albertum cum hypothesi sua [illegible] imperium [illegible]. Porro [illegible] & doctrinam politicam e dictamine iuris naturalis recte [illegible] in gloriam Creatoris vitam [illegible], etiam [illegible] e sana ratione deducantur. Quomodo autem Deus [illegible] nostrae actiones [illegible] esse debeant, docere non ad ius naturale, sed ad Theologiam [illegible] spectat: ex qua & constat, quod actiones nostrae non placeant Deo, nisi in Iesu Christo, de quo in statu paradisiaco altum est silentium. Mihi denique cui non est propositum homines [illegible] facere, sufficere potest, si homines in dirigendis actionibus ad socialitatem respiciant veluti ad scopum proximum, qui tamen superiorem & nobiliorem scopum non excludit. Sicuti medico sufficit sanitatem corporis restituisse, [illegible] quae & [illegible] de [illegible] actionum [illegible] erat. Ac sane non exiguum operae pretium facit Princeps, si civibus suis externam pacem procuret, ac per leges civiles externam honestatem inter ipsos conservet, atque interim [illegible] religionis Christianae procurandum relinquat. [illegible] impedimentum Alberti, quod [illegible] calumniam de religione [illegible] non [illegible] sine, quam [illegible] vindicare velit. Qua de re cum [illegible] & [illegible] reperire [illegible]. Ac [illegible] ego religionem [illegible] ad statum civitatum [illegible] conferam, perspicue possit ex L. I. c. 4. libelli mei de Officio hominis & civis. [illegible] quoque est, quod de [illegible] paedagogico [illegible] Albertus, qui [illegible] mere Theologicus est. Sic [illegible] & [illegible] futurum, [illegible] in [illegible] scriptis plus bonae frugis ad solidam scientiam [illegible], do-

ctri-

[illegible]

[illegible]

[illegible] circa metaphysicam aliquid tentare velit, tanquam mente captum in malam rem cum pedantería sua abire iussurus sit.

[illegible]

[illegible]

[illegible] a principio a [illegible] Sed id quidem in medio relinquimus, donec in eam rem Synodi Concilium [illegible] fuerit.

[illegible] vero est, quod Albertus [illegible], quae de primorum hominum perfectione dubitem. Nam [illegible] de Paradiso [illegible] memoriam, cum multi e [illegible] Ecclesiae Doctores [illegible] ista omnia per allegoriam quandam [illegible], et Augustinus [illegible] necessarium duxerit commentarium scribere de Genesi ad literam. Ac [illegible] Lib. [illegible] Romam [illegible] longe aliter [illegible] videatur, quam [illegible] Ecclesiae [illegible]. Nec dubito, quin [illegible] quoque cum [illegible] & [illegible] quam [illegible] non [illegible]. Quibus omnibus [illegible] & pro [illegible] Christianorum nomen [illegible] possit Albertus, [illegible] pro [illegible] Qui [illegible], & quae ne [illegible] quidem [illegible] viri [illegible] non [illegible] scribere. [illegible] Nam [illegible], aut dixi, [illegible], [illegible] Sed [illegible] Alberto videtur [illegible] calumniare [illegible]. Nam [illegible] legerunt, vel [illegible] Albertum [illegible] apud eum & [illegible], quam [illegible] de me opinionem excitare potest, [illegible] Alberti [illegible] est. [illegible] omnibus [illegible] non [illegible], [illegible] ad inferos [illegible] Sed Deo [illegible] gratia, quod neque [illegible] neque [illegible] ab [illegible] calumniatore dependet.

[illegible] porro ego, [illegible] Alberti neque [illegible] habeo pro compendio Theologiae [illegible] disciplinae [illegible], quam [illegible]. [illegible] Alberto [illegible] & [illegible] orthodoxam [illegible] & [illegible] Albertum [illegible] commentatorum, [illegible] paradiso [illegible] Nec est, quod Albertus [illegible] & [illegible] epistola, [illegible] Albertus [illegible], qui cum [illegible] hominum [illegible], et [illegible], cum [illegible] Dominus [illegible], cum epistola [illegible] Albertus, & [illegible] & [illegible] Theologiae [illegible] tamen animadvertere [illegible], cum [illegible]

pendio

pendio Albertino legere. Quod tamen deinceps futurum sit, & num Scabini Lipsienses hoc modo deinceps sententiam probaturi sint, verbi gratia, hunc vel illum furem suspendendum nominatim ad statum paradisiacum iuxta hypothesin Albertinam, dies docebit. Sed nominum duo Alberto suffragati sunt, quorum suffragium [illegible] *[illegible]* credo [illegible] esse pro [illegible] [illegible]. Thomasius [illegible] magis [illegible]. Magis Philosophicum fuerat dixisse [illegible] ipsum [illegible] esse. Non mirum est, ne forte [illegible] periculi epistolam suam retraxit. Interim velim cordati observent, quantopere Pufendorfio contradicat Albertus hisce verbis: *Si aliquis, cui Pufendorfius magis quam [illegible] placeat, quid tum inde? [illegible], & [illegible]*. At [illegible] Alberto ea foret [illegible] aequitas, quare tanto calumniarum apparatu meam sententiam apud imperitos adolescentes suspectam reddere conaretur? Caeterum nihil magis puerile dici posse videtur, quam quod [illegible]: *Fatetur quidem, quod Pufendorfius alicubi, [illegible] ab Ethnicis [illegible] esse. At [illegible], quae [illegible] apud Christianos [illegible] [illegible] Quae ipsa [illegible] quod facerent ad meam quam [illegible] hypothesin accesserunt, [illegible] leges [illegible] conformantes*. Multifarium [illegible] Ethnici formarunt leges civiles, iuxta sanam rationem, aut principia congenita. Ea principia a Christianis Theologis referuntur inter reliquias imaginis divinae. Igitur Ethnici proxime accesserunt ad hypothesin Alberti de iure derivando e statu paradisiaco. Credo sicuti ferramenta [illegible] solent, ita & Alberti rationem longa [illegible] professione hebetatam. Sane habent ICti, quod sibi de tanto hyperaspista gratulentur adversus Carolostadium, [illegible] Decanum Wittebergensem, & Anabaptistas ante sesquisaeculum Germaniam exagitantes, e quibus Iurisprudentiae [illegible] [illegible].

A r g v i t inde me Albertus [illegible] Dn. Seckendorfio [illegible], quod [illegible], hunc *philosophiam moralem e [illegible] Christianorum Scholis plane proscribere velle*. Ast quod aliud [illegible] tradita ab ipso Christianismo L. III. cap. [illegible] [illegible], ethicam philosophicam [illegible] [illegible] sub Theologiam moralem reducendam [illegible] [illegible] [illegible], ut nomen plane, [illegible] formam ac rationem corporis [illegible], eamque professionem a Theologo obeundam, cuius lectiones in effectu Theologicae sint, & catecheticae [illegible], quam in Scholis doceri [illegible]. Addit reliquum in natura [illegible] circa moralia. & illi [illegible] philosophiam [illegible] verbi divini [illegible] posse, [illegible] stellarum debile lumen evanescit. At mea sententia in eo cum Seckendorfio conspirauerat, quod in locum ethicae Aristotelicae, quae magnam partem vocabula virtutum absoluerat, subdilus quod in genere [illegible]

fit

sit [illegible]. Id quoque laudo, probóque, quod iudicet, Theologiam moralem minore studio in Academiis tractandam. Sed hanc ego [illegible] separatim tractandam, & in [illegible] Aristotelicae [illegible] dum, fundamentis [illegible] & [illegible] supposituris. Sed si [illegible] aliter videtur, [illegible] dignus [illegible] erit. Quis enim adversus illum [illegible] audeat? Ne [illegible] vero tanto me dignari honore, ut Albertus me consortium [illegible] velim, [illegible] doctori, qui sibi solo compendium suum habeat, [illegible], quod brevi puto ad piper esse relegandum, & quicquid chartae [illegible]

[illegible]

dis adversariis suis ad parandas delicias exigendis [illegible] subscripsisse videntur. Unde cum meretrices *Veneris* quoque *Lipsicae* pro tutelari numine habeant, non inhumaniter facturus erat Albertus, si importunos istos homines e compendio suo orthodoxo exterminaret, ne tam crudeliter in terga infelicium saevirent: quae & ipsae professionis suae commendandae verba Alberti sua facere possunt. *Comp. p.* [illegible] *Non habeo* [illegible] *Venus aut* [illegible] *dolendum est quod* [illegible] *cum ego contra ipsos etiam adeo* [illegible] *nostrae operam, & sub amico contra inimicos pugnarim.* Sed quia Albertus etiam [illegible] tergo metuit, quorum primus eius patronum [illegible] reddere conetur, non incommode facit, quod illum eruditum e sua hypothesi instruit apud, et ad analogiam sanae parabolae virgis caederetur, si qua virga [illegible] operas fuerint.

EXCERPIT inde nonnulla Albertus ad ea, quae ego circa initium Seckendorfii opposueram. Quae inter primum est, quod etsi scopus sacrae scripturae non sit tradere principia aut disciplinas mere naturales, eandem tamen praebere hunc usum secundarium, ut multas res naturales, & morales, aut historica & politica possis [illegible] inde doctum possit, ea quidem, ut aliunde eundem certitudinis gradum haberi non possint. Haec ego de historicis libenter concedo, [illegible] supra expositum fuit. Id tamen nego, [illegible] per pauca verba quae de statu integro tradit, hunc praebere usum, ut inde commode possit extrui [illegible] ad captum omnium hominum. Quod enim inde constat, datum fuisse olim statum integrum, ad nostrum scopum nihil facit. [illegible] distinctiones inter [illegible] & [illegible]. Nam si quis e sacra [illegible] praesupponere velit tanquam hypothesin, hominem olim in statu integro conditum fuisse, [illegible] deinde e ratione deducere velit, cum ratione [illegible] videbitur. Non capio autem quod dicit [illegible], [illegible]. Secundum [illegible] praesupponitur: verbi gratia, quod [illegible] propter [illegible] suppositionem [illegible] Christianae. Non magis quam Christiano [illegible] sacra [illegible]. Certe quoque neget Albertum, si in scriptura sacra occurrat aliqua propositio ad [illegible], hanc ab illa praesupponi. Nam quomodo scriptura sacra [illegible] possit, verbi gratia, ne quis fratrem suum defraudet in commercio, nisi praesupponatur [illegible], e quo natura contractuum cognoscatur? Aut quomodo [illegible] possit, quod [illegible] contra naturam, [illegible] praesupponeretur, cum [illegible]. Quod porro [illegible] pro [illegible] non vendicat Albertus, id [illegible] habendum, cui & [illegible], quo [illegible] potest [illegible]. [illegible] tamen [illegible] capere non possum, quod [illegible] ad deducenda iura naturalia principia [illegible] & longe obscuriora sunt quam haec, nec [illegible], & post omnia principia iuris naturae cognita, eadem in sua plena & aperta [illegible] apta sunt. Nisi forte hae virtutes commendatitiae sunt, quod

pro-

praecepta iuris naturalis tincturam orthodoxam adspergere valeat. Nam si ita dicam: *curandum est, ut [illegible] corpora [illegible], quae quicquid ad statum integritatis [illegible] in [illegible] ex aliqua parte [illegible] pertinet, [illegible] est [illegible] a nobis faciendum.* Hoc non solum est Albertino more & orthodoxe ex naturae tractare, sed & [illegible] ita perspicuum est, ut cuivis [illegible] per se pateat. Ast si eidem praecepto hanc rationem subnectam, quia homo debet esse sociabilis, id neque orthodoxum, neque ad captum quorumvis hominum est. Sane quanto [illegible] factum sit ius naturale [illegible] Albertino, nondum adhuc deprehendi potuit.

QUANDO porro ego professus sum, me ius naturale modo universali traditurum, ut nempe sit ad captum omnium hominum abstrahendo a peculiari religione, utique inde sequitur, hanc methodum non minus ad captum Christianorum esse, quam Iudaeorum, & ethnicorum: quia Christiani non minus sunt homines rationales, quam hi sunt illi, nec illi ab hisce disciplina iuris naturalis, sed religione revelata distinguuntur. Christianos autem peculiarem habere methodum iuris naturalis nego: qui & in hoc addiscendo nihil damni senserunt, si dictata Alberti [illegible] habuerint. Frustra quoque gaudet Albertus, se ex sua methodo [illegible] disciplinam iuris naturalis, prout indoles eius requirit. Nam indoles huius disciplinae est, ut sit rationalis. Illius autem hypothesis est theologica, quae omnibus propositionibus [illegible] adfricat, nec eas more Philosophicas esse patitur, quippe cum hae [illegible] probationem ex ea trahant, quae est vinculum & velut anima propositionum. Neque per naturam rerum [illegible] fieri potest, quam ut per hypothesin heterogeneam disciplina aliqua hybridam naturam non induat. Putidum est, quod Albertus [illegible] & [illegible] consilium [illegible] de informatione & emigratione ad gentiles, quasi haec suspicanda forent illi, qui ad captum illorum disciplinam aliquam tradere velit. Sane si ego ius naturale ad captum omnium hominum tradidissem apud illos, quibus plurima negotia cum Muhammedanis & ethnicis intercedunt, [illegible] in [illegible] ponum [illegible]? Sed nec adparet commodum illud maximum, quod Christiani inde capere possint, si fundamenta iuris divini revelati [illegible] in disciplina iuris naturalis: cum quae revelatio suggerit, alio modo, absque ea disciplina haurire possint & debeant, nec mixturam disciplinarum facere necessum habeant. Admiranda vero est solicitudo Alberti, quod [illegible] etiam in doctrina contractuum & [illegible] mathematicarum cavendum est, ne quid in his doctrinae Christianae [illegible] difforme, omnia conformia sint. *O curas hominum! o quantum est in rebus inane!* Expectamus ergo propediem Alberti [illegible] geometriam & [illegible] Christianam, ne mathematica forte per imprudentiam in haeresin praecipitent: praesertim cum omnia nova timenda sint, postquam iam non satis ad Christianismum quadrat haec thesis, homo est animal sociale. Quid denique [illegible] est hoc ratiocinio: quia [illegible] est ethnicorum, non quidem de iure, saepe tamen de facto, idque non solum apud barbaras gentes, sed & frequenter apud Christianos; ergo disciplinae iuris naturalis [illegible] est hypothesis e revelatione divina: id est, quia [illegible] saepe committunt

veterum libellos peripateticos nescio ad quos usus [illegible] assuescat. cui ca-
lamitati deplorandae tum credo oculi Alberto rubent. Cum tantus stupor seu verus seu affectatus est, ut quae a me de statu naturali tradita sunt, [illegible] perspicua, intelligere non possit, aut velit. Quo statu, postquam liquido in doctrina morali explicato atque deducto fuit, quod veteribus [illegible] Seckendorfio [illegible] morum [illegible], conditionem rerum humanarum attendendum est, quae cum eo, tum praecipue malo fundamento nixa corruptioni & interitui valde obnoxiae sunt. Sic ut nihil superet, quam ut regula illa per defunctis [illegible] ducatur, [illegible] [illegible] [illegible], ut Veltheimio & Alberto cum [illegible] [illegible] [illegible]. Denique illud Alberti. Verum vero? [illegible] efficiet, ut mea principia [illegible] possint vocari, *quae [illegible] e verbo Dei [illegible] [illegible] per probabilitatem, quam e corrupta ratione [illegible] acceperunt, corrupta per [illegible] corrumpant*. Atque ego semper professus sum, ubi [illegible] definit, ibi incipere Theologiam moralem, & [illegible]. Et qui dogmata sua e rerum natura deducit, ac leges [illegible] consequenter obsistunt, [illegible] probabilitate nullum periculum est. Claudat Albertus disceptationem hanc [illegible] quippe [illegible], [illegible] [illegible] qua valde [illegible] sibi videtur. Quoniam [illegible] credimus [illegible], & quam diu [illegible] caput [illegible], & vigore [illegible], [illegible] digna Alberto [illegible] componunt, qui tam gloriosam pro Domino Seckendorfio pugnam depugnavit?

HAEC VTQVE alieno nomine tam gessit Albertus: nunc pro se digladiari pergit. Ubi principium ipsi negotium, [illegible] explosam calumniam de homine [illegible] in mundum [illegible] retrahere, [illegible] cum nihil [illegible] impudentiae omittere. Quid enim foedius [illegible] Professori Logices, quam hypothesin & propositionem hypotheticam confundere, aut propositionem categoricam pro hypothetica substituere? [illegible] verba (p. [illegible]) *Si concipias hominem in hunc mundum productum, &c. Si fingamus [illegible] aliquem hominem, undecunque in hunc mundum [illegible] &c. Si fingamus [illegible] in hunc mundum [illegible] &c.* Ast num ubi assero, *hominem [illegible] in mundum productum?* Atque [illegible] Albertus, hypotheticam nihil ponere, sed [illegible] habere, si dato antecedente detur consequens. [illegible] in *Apologia mea* (p. [illegible]) quando dico: *haec est mea thesis, si fingatur homo [illegible] &c.* mea thesis non est categorica sed hypothetica. [illegible] per [illegible] impudentiam contendit Albertus [illegible] hypothesin, [illegible] superfluam, ac [illegible] deducam. Ast quomodo quatuor lustrorum Professor Logices ignorare potest, probationem fieri directe, vel per deductionem ad incommodum. Ad posterius, non ad primum genus probationis pertinet, quod ego praeter complures probationes [illegible] necessitatem & veritatem ostendi per [illegible] contrarii, seu deductionem ad absurdum. Quis autem [illegible], me quod tanquam absurdum [illegible] ad eo [illegible] communicandum pertinacem [illegible], habere

pro hypothesi & fundamento meæ disciplinæ? Id quoque ex arte calumniandi, quod illa mea verba allegare omisit Albertus, nisi hæc nempe parentum auxilium *per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit.* Nam talis homo qui fingitur, (parentum auxilio destitutus,) si peculiaris eum Numinis cura complectatur, non erit miserrimus; sed ille demum, quem neque parentes aliique homines, nec Deus ullo auxilio sublevat. Unde etiam, quæ vera conditio primi hominis non e solo rationis lumine, sed e sacris literis vero patere potest, gentiles, (quorum loca a me adducuntur L. II c. 2 § 2) non minus, quam qui a cognitione divinarum literarum abstrahere velint, non potuerunt non conditionem istius hominis, quem sibi primum fingunt, tanquam miserrimam concipere. Num autem ideo ille qui e sacra litera veram hominum originem novit, & manifestationis causa duntaxat ab ea paulisper abstrahit, aliquid fingit velut thesin divinis literis adversam, aut de fidem demit, quæ de primæva felicitate eius primi hominis, qui revera extitit, sacra scriptura tradit? De cætero nemo cordatus eruditus posteriores cogitationes prioribus prætulisse, multo minus ab invito confusius obscurius, aut incommodius dicta denuo explicare, & illustrare. Nec adhuc in Indicem expurgatorium ab Alberto relatum credo illud tritum: quælibet sententia verborum, itaque sententias optimas esse puto, aut illud ex actibus præcepto explicatione catechesin, & omnia in meliorem partem interpretantur.

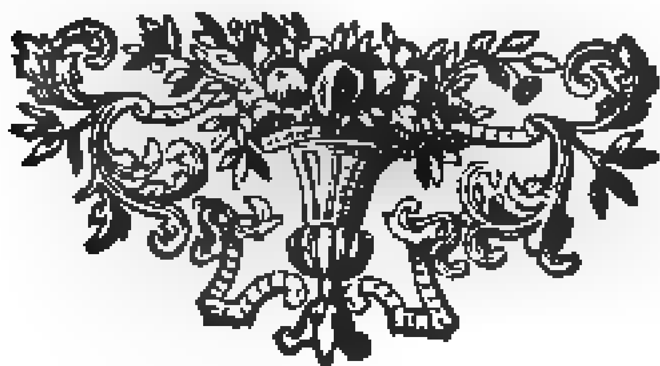
Circa adducendum dictum sit inficetum Martini Schoockii de ponte asinorum illo auctore dignum nescio, quare tam singulari illud voluptate exsultari videatur Albertus, nisi forte mentio cognati sanguinis in huius pectore motum aliquem excitavit, aut pulpamenti illius memoria appetitum stimulavit. De cætero per me pontem illum æstimet quisque quanti volet: ego sane nunquam vidi aliquem, qui cum ratiocinium formandum esset, ad illas regulas recurrerit. Sicuti etiam præcepta legis naturalis longe planius citra regulas Albertinas intelligi possunt, quam si quis ad harum ductum illa emunctius instituat. Porro hautquaquam ego iratus fui, quando audiebam, meam doctrinam ab Alberto in collegiis suis exagitari. Necessitatem tamen mihi impositam videbam reponendi quæ ad rem videbantur, ne in orthodoxiam impingere crederer ab imperitis, & qui de alterius sententia non ex ipsius verbis & scriptis, sed alieno e iudicio sæpe invidia infecto calculum ferunt. An meum nomen in isto Collegio expressum fuerit nescio. Sciebant tamen omnes auditores tunc agebant, meas sententias impugnari. Denique circa Philosophiam Christianam puerili plane modo se iactat Albertus, cum illo instituto nil fatuum magis excogitari queat. Sane eodem iure qui in Logicam Christianam commenti sunt, alii liceret vendicare Logicam Muhammedanam: ad quam nihil aliud requiritur, quam ut cuicunque loco adducatur hæc propositio: Muhammedes est magnus Propheta. Imo & expeditissima metamorphosi Logica medica proveniet, modo hæc propositio, in exemplum allegatur: Rhabarbarum habet vim purgandi. Sane Logica ut talis videt quidem hanc & illam esse propositiones, sed neque nescit veræ an falsæ

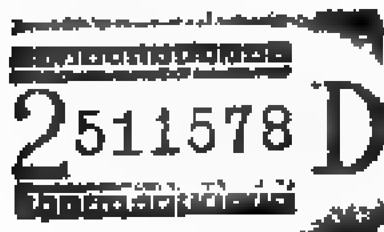
fallisse sint, neque noui etiam de hac propositione. Verum ergo factum est. Enimuero si Logicam Christianam voluisset parturire Albertus, debebat ostendere, quas nouas ratiocinandi species aut figuras syllogismorum religio Christiana tradat, Aristoteli & Euclidi ignotas; aut quantum ratiocinandi species ab hisce traditae in religione Christiana reuiciantur. Alias enim ad ipsam Logicam nihil interest, e qua disciplina propositionum exempla petantur; cum enim Logica, sed, ut dixi, disciplina de formarum theorematum veritate iudicet, ac Logicae duntaxat formalis consequentiae curae sit. Vnde haec propositio, Deus factus est homo, in Theologia haudquaquam insolenta, sed maxime vsitata & domestica est. In Logica autem eadem non magis insolita dici potest, quam haec, Rhabarbarum habet vim purgandi, quae Logicae vt tali non magis de hac re, quam alius veritas constat. Vnde & Aristoteli exempli loco non nisi vulgaria sunt, aut literae α, β, γ, aut e mathesi petita, quam nunc pueri addiscunt, adhibentur. Sed omnino voluit aliquid esse Albertus; per solida autem ad aliud peruenire haud potuit; igitur tale quid comminiscendum fuit, vt licet a pueris digito monstraretur, & diceretur, hic est Philosophiae Christianae auctor. Quam miserum oportet animal esse, quod Albertus iam de seipso pronunciat: *Ego Christianus, quam Cartesianus Philosophus esse malo.* Lepidam oppositionem! Quasi Cartesius quoque, Christianus non fuerit, contra Aristoteles inter Apostolos principem locum obtinuerit. Atqui ego credideram, Cartesianam Philosophiam praecipue opponi vulgari philosophiae peripateticae, quae cum bonis ingeniis non immerito sordeat, ut nouo fulcro ruinosam molem stabiliret Albertus, venerabili vocabulo circumposito, velut magis boni Christiani sint, qui Cartesium, quam qui Aristotelem sectantur. Ac est quod caueant sibi Domini Medici Lipsienses, ne ab Alberto ad Sanctum Officium Inquisitionis pertrahantur. Nam & illos audio Cartesium pro suffragio aestimare. Et in vniuersum eius professionis homines hoc vitio laborant, vt malint rerum naturam & recentia experimenta, quam pulueruentam scholarum normam sequi. Me quod attinet, quanquam nec ipse in Cartesii verba iuraui, censeo tamen plus ingenii & bonae frugis in illo esse, quam in sexcentis Commentatoribus in Physicam Aristotelis. Interim physicae gratulamur, quod ab Alberto per viginti quinque annorum meditationem locupletata sit duobus theorematibus egregio quam habebamus: mare non esse [illegible], & aquas supra coelestes vltra vertices stellarum sitarum per spatia imaginaria, de quibus nihil determinari potest, diffundi. Cui vero si aetas Methuselae contingat, videtur ingens operae pretium circa locupletandam Philosophiam facturus, vt haec sua opera deinceps vix capitura videatur. Obiter quoque Alberto placuit Montembonum pungere, velut nescisset verba quam plurimi mundi Rhenus Germanum praeterlabatur. Eius defensionem si ille malit se suscipere, dum-rum, data opera illum in principio libri sui falsi quid posuisse, vt eo lucidius Italus crederetur, apud quem ingens fere mihi nil ceterorum ignorantia est. Vnde &, quantum memini, nemo ex illis, qui eum scriptorem reliquerunt, de isto errato quid monuit, quod omnes data opera potius animaduerterunt.

Etsi & mihi editiones sint visae, quae Rhenum ad occidentem, Danubium ad meridiem collocant. Sed si Paradisiacus doctor dignabatur Monzambanum legere, non debebat in prooemio subsistere, sed ad caput vsque 8 §. 6. pergere, vbi aliquem locum inuenturus erat, ex quo animi sui speciem perfectissime recognoscere licebat. Cui & nonnihil lucis ex EVSEBII Historia Ecclesiastica L. VIII. c. I. accidere poterat. Denique circa demonstrandam originem fontium egregie se expediuit Albertus, dum BERNHARDI VARENII locum pro se adduxit, addito: *quae doctissimi viri verba sensu carere, & a rerum natura abhorrere nemo dixit.* Quippini? quis prohibet? aut quibus experimentis iste sententiam suam firmauit?

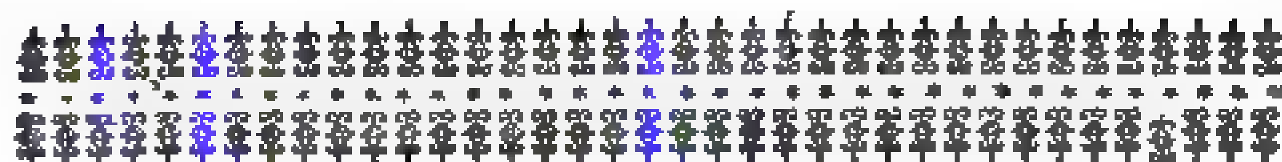
ISTA quidem ad Erotem Lipsicum, quà noui quid continere videbatur, reponere placuit. Vter autem nostrum palmam sibi attribuere possit, non meum, aut Alberti est pronunciare, sed docti & cordati lectoris extra partium studia positi. Iste iudicabit, num qua mihi aqua haeserit: num quae Alberto a me opposita sunt, hic facillime discutere potuerit: vtrum ego e quam plurimis ab Alberto motis pauca tantum, eaque non maximi momenti attigerim, reliquis ac potioribus insuper habitis? An non Albertus circa aculeos in me retorquendos simiam aut cuculum expresserit! Vter nostrum bonum disputatorem, an malitiosum sophistam; bonum & candidum virum, an Tartuffum egerit? vtrum denique ad existimationem & splendorem Academiae Lipsicae eiusmodi Erotes Albertini multum collaturi sint?

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERVM INSIGNIVM
HOC
LIBRO COMPREHENSARVM

Digitized by Google

E.

F.

G.

H.

I.

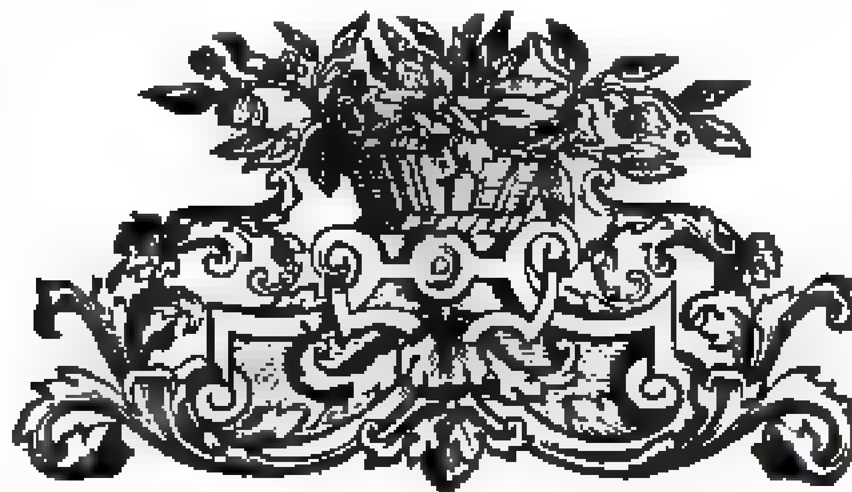
L.

M.

No-

LIPSIAE.

LITTERIS ADAMI HENRICI HOLLII.

98
3:3420

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google